LIETUVOS VALSTIEČIŲ IR MIESTELĖNŲ GINČAI SU DVARŲ VALDYTOJAIS

II

DALIS

LIETUVOS TSR MOKSLŲ AKADEMIJA
ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS VALSTIEČIŲ IR MIESTELĖNŲ GINČAI SU DVARŲ VALDYTOJAIS

DOKUMENTŲ RINKINYS

II

DALIS

XVIII AMŽIUS

Surinko *R. JASAS* ir *J. ORDA*
Spaudai parengė *R. JASAS*
Redagavo Lietuvos TSR MA akademikas
K. JABLONSKIS

VALSTYBINĖ
POLITINĖS IR MOKSLINĖS LITERATŪROS LEIDYKLA
VILNIUS — 1961

АКАДЕМИЯ НАУК ЛИТОВСКОЙ ССР
ИНСТИТУТ ИСТОРИИ

ТЯЖБЫ ЛИТОВСКИХ КРЕСТЬЯН И ЖИТЕЛЕЙ МЕСТЕЧЕК С УПРАВИТЕЛЯМИ ИМЕНИЙ

СБОРНИК ДОКУМЕНТОВ

ЧАСТЬ
II

XVIII ВЕК

Составили *Р. ЯСАС* и *Е. ОРДА*
К печати подготовил *Р. ЯСАС*
Под редакцией академика АН Литовской ССР
К. ЯБЛОНСКИСА

ГОСУДАРСТВЕННОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО
ПОЛИТИЧЕСКОЙ И НАУЧНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ
ВИЛЬНЮС — 1961

PRATARMĖ

Toliau skelbiant feodalinio laikotarpio klasių kovos dokumentus, II „Lietuvos valstiečių ir miestelėnų ginčų su dvarų valdytojais" dalyje pateikiami dar 184 dokumentai iš XVIII a. Dauguma jų istorinėje literatūroje iki šiol nežinomi. Kaip ir I „Ginčų" dalies dokumentai, jie daugiausia vaizduoja atvirus klasinio antagonizmo pasireiškimus XVIII a. valstybiniuose Lietuvos Didžiosios Kunigaikštytės dvaruose — vadinamosiose seniūnijose ir ekonomijose [1]. Išaiškinti tuos klasių kovos faktus pasisekė dėl to, kad jie atsispindėjo įvairių ano meto teismų ir valdžios organų dokumentacijoje. Daug silpniau rinkinyje nušviečiama privačių dvarų ir bažnytinių valdų valstiečių padėtis ir jų kova su feodalais. Šių kategorijų valstiečiai neturėjo teisės kreiptis į valstybinius teismus, todėl atitinkamų dokumentų apie jų pasipriešinimą ponams iki šiol rasta labai mažai.

Pagal kilmę ir turinį II „Ginčų" dalies dokumentus galima suskirstyti į 3 pagrindines grupes: 1. Lietuvos D. K. referendorių ir asesorių teismų dokumentai, 2. Kitų Žečpospolitos laikotarpio ir pirmųjų carinės valdžios metų teismų dokumentai ir 3. Privačių bei bažnyčios valdų valstiečių skundai.

I. LIETUVOS DIDŽIOSIOS KUNIGAIKŠTYSTĖS REFERENDORIŲ IR ASESORIŲ TEISMŲ DOKUMENTAI

Ginčai ir konfliktai, kurie kildavo tarp ekonomijų ir seniūnijų baudžiauninkų bei magdeburginių miestų ir miestelių gyventojų, iš vienos pusės, ir valstybinių dvarų administracijos, iš antros, Lietuvos Didžiojoje

[1] Apie seniūnijų ir ekonomijų administravimą, ūkį ir valstiečių padėtį žr. *A. Weinert*, O starostwach w Polsce do końca XVIII w. z dołączeniem wykazu ich miejscowości, Warszawa, 1877; *St. Kościałkowski*, Ze studjów nad dziejami ekonomji królewskich na Litwie, Wilno, 1914; *Wł. Wieczorek*, Z dziejów ustroju rolnego Wielkiego Księstwa Litewskiego w XVIII w., Poznań, 1929, s. 18—28; *Д. Л. Похилевич*, Крестьяне Белоруссии и Литвы в XVI—XVIII вв., Львов, 1957; plg. *А. Н. Барановић*, Магнатское хозяйство на юге Волыни в XVIII в., Москва, 1955, стр. 105—116.

Kunigaikštystėje XVIII a. buvo sprendžiami dviejų atskirų teismų: Lietuvos D. K. referendorių teismo ir Lietuvos D. K. Rūmų asesorių teismo.

Referendorių (vieno pasauliečio ir vieno dvasiškio), kaip teisės žinovų, pareigybė Lenkijoje buvo įvesta 1507 m. Jie turėjo priiminėti valstiečių skundus, referuoti juos karaliui ir pagal įstatymus spręsti abiejų pusių ginčus. Iš pradžių karalius pavesdavo referendoriams tik kai kuriuos karališkųjų dvarų valstiečių ir valdytojų tarpusavio ginčus, tačiau ilgainiui jų žinion perėjo visų panašios rūšies bylų sprendimas [2]. Lietuvos D. K. referendorius turimomis žiniomis pirmą kartą yra minimas XVI a. penktajame dešimtmetyje. Taigi, atrodo, jog šią pareigybę Lietuvoje bus įvedęs didysis kunigaikštis Žygimantas Augustas (1548—1572) savo valdymo pradžioje. Tačiau tokias teismines funkcijas, kokias turėjo Lenkijos referendoriai, Lietuvos D. K. referendoriai pradėjo vykdyti tik nuo 1636 m., — kai jų teisės buvo visiškai suvienodintos su atitinkamų Lenkijos pareigūnų teisėmis [3]. Iš sprendimų, paskelbtų „Lietuvos valstiečių ir miestelėnų ginčų" I dalyje, matyti, kad XVII a., svarstant valstybinių valstiečių bylas, su referendoriumi dalyvaudavo dokumentuose smulkiau nenusakyti „valdininkai ir asesoriai". Kas jie buvo: ar Lietuvos D. K. valstybinės raštinės pareigūnai, ar kokie kiti karaliaus dvariškiai, ir kokios svarbos turėjo jų nuomonė, sprendžiant bylas, — neaišku. XVIII a., be referendoriaus ir pagalbinio personalo (regento ir raštininkų), referendorių teisme, atrodo, dalyvauja tik Lietuvos D. K. prokuroras (instigatorius), dėstąs pareiškusios ieškinį pusės kaltinimą. Apie kitus to meto referendorių teismo narius trūksta žinių.

Teisiama buvo ten, kur buvo karalius su savo dvaru, nes be karaliaus referendorius savo bylų spręsti negalėjo. Norint įteikti referendoriui skundą ir ginti teisme savo reikalą, Lietuvos seniūnijų ir ekonomijų valstiečiams dažniausiai prisieidavo vykti į Varšuvą arba Gardiną, nes paprastai ten reziduodavo karalius ir jo rūmų teismai. Proceso metu besibylinėjančioms šalims atstovaudavo jų įgaliotiniai. Įgaliotiniais galėjo būti tik bajorų luomo žmonės. Valstiečiams, apkaltintiems valdytojų ir atgabentiems į teismą, referendoriai duodavo advokatus — „patronus". Be to, kol buvo sprendžiamas ginčas, teismas oficialiai garantuodavo valstiečių asmens ir turto saugumą nuo valdytojų keršto, išduodamas „gleitus", arba apsaugos raštus. Tvarka, pagal kurią Lietuvos D. K. referendoriai sprendė bylas, atrodo, mažai kuo skyrėsi nuo Lenkijos referendorių teismo tvarkos, smulkiai išnagrinėtos minimoje J. Rafačo knygoje. XVIII a., gavus skundų, į ginčo vietą paprastai būdavo siunčiamos specialios komisijos, (anksčiau, XVI—XVII a. tą funkciją atlikdavo karaliaus revizoriai), įgaliotos vietoje išspręsti visus ginčijamus klausimus ir nubausti kaltininkus. Komisarų sprendimas buvo negalutinis; šalys turėjo teisę apeliuoti į referendorių teismą. Pastarasis pagal bylos aplinkybes galėjo komisarų sprendimą pa-

[2] *J. Rafacz,* Sąd referendarski koronny, Poznań, 1948, s. 11.

[3] Ten pat, psl. 9; *J. Wolff,* Senatorowie i dygnitarze Wielkiego Księstwa Litewskiego 1386—1795, Kraków, 1885, s. 306; ten pat, psl. 307–313 yra Lietuvos D. K. referendorių chronologinis sąrašas nuo XVI iki XVIII a. imtinai.

tvirtinti, pakeisti arba visai anuliuoti ir dalykui ištirti paskirti naują komisiją.

Rengiant II „Ginčų" dalį, pavyko rasti tik dvi plonas, neprirašytas iki galo 1700—1703 m. ir 1725—1726 m. Lietuvos D. K. referendorių teismo protokolų knygas, kurios įeina į Lietuvos Metriką ir dabar saugomos Maskvoje, Centr. Valst. Senųjų aktų archyve. Jokių kitų knygų ar atskirų referendorių teismo aktų daugiau neužtikta, nors nėra abejonės, kad didžiuma Lietuvos ir Baltarusijos valstybinių valstiečių bylų su valdytojais XVIII a. pirmojoje pusėje buvo sprendžiamos kaip tik referendorių teisme. Iš minėtų protokolų knygų į šį rinkinį yra įtraukti du labai formalūs ir vietomis rankraštyje beveik neįskaitomi užrašai, liečiantieji Prienų seniūnijos valstiečius, teistus už Prienų seniūnijos administratoriaus nužudymą (Nr. 1—2). Įrašai, liečiantieji Vilkijos girininkijos valstiečių bylą su valdytoju, Ašmenos pavieto maršalu K. Zenovičiumi, taip pat trumpas paminėjimas apie paskyrimą 1725 m. komisijos išspręsti ginčui tarp Alytaus rakto valstiečių ir karaliaus medžioklinio Veizenbacho, yra praleisti, nes trūksta kitų dokumentų, plačiau nušviečiančių šių abiejų bylų objektą. Kiti užrašai liečia Baltarusijos seniūnijas.

Toji aplinkybė, kad iki pastarojo laiko beveik nebuvo žinių apie referendorių teismo veikimą Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, suklaidino net tokį klausimo žinovą, kaip J. Rafačas, ir davė jam pagrindo teigti, kad referendorių teismas XVI—XVIII a. egzistavo tik Lenkijoje [4]. Nors šioje dalyje skelbiamų referendorių teismo dokumentų labai nedaug, bet jie paneigia tokią pažiūrą ir įrodo, kad referendorių teismas, kaip savarankiška institucija, veikė ir Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje ir ne tik XVI—XVII a. (šie faktai žinomi iš „Ginčų" I dalies dokumentų), bet ir visą pirmąją XVIII a. pusę. Pastebėtina, kad referendorių teismas 1752 m. posėdžiavo pačioje Lietuvoje, Vilniuje [5].

Kita valstybinė-karališkoji institucija, kuri taip pat atliko tam tikrą vaidmenį, ginant valstybinius valstiečius nuo per didelio feodalinių valdytojų piktnaudžiavimo, buvo Lietuvos D. K. Rūmų asesorių teismas. Jo dokumentai, apimantieji daugiausia XVIII a. antrąją pusę (iki 1793 m. imtinai), sudaro šio rinkinio pagrindą.

Didžiojo kunigaikščio asesorių teismas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje atsirado maždaug tuo pačiu metu, kaip ir referendorių teismas, būtent penktajame XVI a. dešimtmetyje [6]. Dokumentuose jis iš pradžių vadinamas „valdovo urėdninkų" — valdininkų, arba asesorių, teismu, kuriam Žygimantas Augustas pirmasis pradėjo pavesti kai kurias bylas, priklausiusias didžiojo kunigaikščio teismui, tuo pačiu ir kai kurias valstybinių

[4] *J. Rafacz,* min. veik. psl. 26.

[5] Apie tai visai aiškiai kalbama 1754 m. asesorių teismo dekrete (dok. Nr. 22): „...do sądów referendarskich w Wilnie sądzących się... adcytowali..." „...jezdzili do Wilna na sądy referendarskie".

[6] žr. straipsnius „Polskie sądy", Enciklopedia Powszechna, Warszawa, 1865, t. 21, s. 241—246; Asesorių teismas, Lietuviškoji Enciklopedija, I, Kaunas, 1933, psl. 1231—1233; plg. *A. Janulaitis,* Vyriausiasis Lietuvos tribunolas XVI—XVIII a., Kaunas, 1927, 10—21 psl.

valstiečių bylas. Po 1581 m., kai Lietuvoje buvo įsteigtas Vyriausiasis Tribunolas — aukščiausioji apeliacinė instancija, apėmusi visas privačias bajorų ir dvasiškių bylas, asesorių teismo žinioje liko tos bylos, kurios tiesiogiai lietė „karališkuosius", t. y. magdeburginius miestus, miestelius ir karališkąsias žemes — seniūnijas ir ekonomijas, jų valdytojus, laisvuosius ir nelaisvuosius gyventojus. Šiaipjau valstiečių bylos su valdytojais iki 1764 m. nebuvo labai reikšmingos asesorių teismo veikloje, nes tuo pačiu metu joms buvo skirtas referendorių teismas. Asesorių teismo knygose, kurių išliko daug, iš pirmosios XVIII a. pusės pavyko rasti tik dviejų Lietuvos seniūnijų valstiečių bylas su savo valdytojais: Makniūnų seniūnijos (1726 m., Nr. 8—9) ir Palangos seniūnijos (1754 m., Nr. 22); šios bylos tuo pačiu metu buvo svarstomos ir referendorių teismo. Apskritai XVIII a. pirmosios pusės Lietuvos D. K. asesorių teismo knygose vyrauja beveik vien bajorų, susijusių su seniūnijų ir ekonomijų valdymu, bei didesnių Lietuvos ir Baltarusijos miestų magistratų, cechų ir atskirų miestelėnų-pirklių bylos.

Asesorių teismo pirmininku ir faktiškuoju teisėju buvo Lietuvos D. K. kancleris, kaip ir referendoriai, bylas sprendęs karaliaus vardu. Asesoriai, posėdžiavusieji su juo XVIII a. pirmojoje pusėje, buvo valstybės kanceliarijos valdininkai: sekretoriai, raštininkai, regentai, taip pat Lietuvos D. K. prokuroras ir viceprokuroras. Asesorių vaidmuo, sprendžiant bylas, buvo tik pagalbinis. Vienokio ar kitokio sprendimo priėmimas priklausė beveik išimtinai nuo kanclerio arba pavaduojančio jį vicekanclerio valios. Tokią padėtis kėlė nepasitenkinimą šlėktų-bajorų, kurie stengėsi, kad, svarstant bent tas bylas, kurios tiesiogiai lietė tik bajorus, dalyvautų ir bajorų luomo atstovai. Be to, maždaug iki XVIII a. trečiojo dešimtmečio vidurio Lietuvos D. K. kancleris nagrinėdavo bylas, priklausiusias asesorių teismui, dažniausiai tik per seimo kadencijas. Tokiu bylų svarstymu daugelis taip pat buvo nepatenkinti, nes daug seimų iširdavo nebaigę darbo ir bylų sprendimas buvo labai užvilkinamas. Lietuvos bajorams primygtinai reikalaujant, karalius Augustas III 1736 m. leido Lietuvos D. K. kancleriui ir vicekancleriui spręsti bylas ne tik Varšuvoje, bet taip pat Gardine ir Breste, nežiūrint, ar seimas dirba ir ar karalius asmeniškai dalyvauja [7].

Atsižvelgiant į bajorijos interesus ir norint pagerinti karaliaus rūmų teismų darbą, 1764—1766 m. naujo karaliaus Stanislovo Augusto Poniatovskio išrinkimo proga Lenkijoje ir Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje buvo įvykdyta didelė reforma. Šia reforma referendorių teismai Lenkijoje ir Lietuvoje buvo panaikinti, į asesorių teismus buvo įtraukti bajorijos atstovai (du senatoriai ir dešimt bajorų, renkamų seimo) su sprendžiamojo balso teise ir pagaliau, sprendžiant bylas, buvo įvestas balsų daugumos principas [8]. Reikia paminėti, kad valstiečių ir jų valdytojų bylų, taip pat

[7] Pozwolenie sądzenia Assessoryi W. X. Lit. w niebytnosci naszey. — Volumina Legum, VI, (wyd. *Jozafata Ohryzki*), Petersburg, 1860, s. 327.

[8] Zlecenie Deputatom do ułożenia pactorum conventorum względem przyszley ordynacyi Sądow Assessorskich J. K. Mci Kor. y W. X. Lit. — Vol. Legum, VII, s. 41—42; Ordynacya Sądów Zadwornych Assessorskich, — ten pat, psl. 186—192, Sposob obierania ... Assessorow do sądow Zadwornych oboyga narodow, — ten pat, psl. 201; Ordynacya Sądow Zadwornych Assessorskich Wielk. Xięstwa Litewskiego, — ten pat, psl. 238—242.

magdeburginių miestų ir miestelių gyventojų bylų sprendimas ir toliau liko vien teismo pirmininko — kanclerio arba vicekanclerio — žinioje. Balsų daugumos principas šioms byloms niekada nebuvo taikomas.

Esminės, neigiamos reikšmės valstybinių valstiečių teisminės globos požiūriu turėjo referendorių teismų panaikinimas. Referendoriai buvo įtraukti į asesorių teismą, kur jie, atrodo, turėjo padėti kancleriui, sprendžiant valstybinių valstiečių bylas su valdytojais. Pagal naują L. D. K. Asesorijos 1766 m. ordinaciją (statutą) seniūnijų valstiečių byloms su seniūnais ir jų administracijos tarnautojais spręsti reorganizuotame asesorių teisme buvo skirtas tik vienas mėnuo — sausis. Balandis buvo skirtas byloms, liečiančioms ekonomijas, kartu ir ekonomijų valstiečių byloms. Visas likęs asesorių teismo kadencijų, trukusių kasmet nuo lapkričio iki gegužės mėn., laikas buvo skirtas spręsti bajorų ir magdeburginių miestų ir miestelių gyventojų byloms. Teismo sesijos turėjo vykti ne tik Varšuvoje, bet ir Gardine, Breste ir Minske, tačiau iš tikrųjų, kaip ir anksčiau, Lietuvos D. K. asesorių teismas dažniausiai posėdžiavo Varšuvoje, o ne Lietuvoje.

Referendorių teismo panaikinimas, vykdant reformą, buvo motyvuojamas tuo, kad sprendžiant valstiečių bylas, du teismai — referendorių ir asesorių — ateityje tik padidintų painiavą, nes ir anksčiau, spręsdami lygiagrečiai tą pačią bylą, jie kartais priimdavo visai priešingus sprendimus [9]. Iš tikrųjų pasirodė, kad asesorių teismai nepajėgia susidoroti su gausybe naujų bylų, todėl Lenkijoje jau 1766 m. referendorių teismas buvo atstatytas [10]. Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje liko nauja, reformos nustatytoji tvarka. Dėl šios priežasties Lietuvos valstybiniai valstiečiai liko daugiau įbaudžiavinti, negu Lenkijos, nes „užimta kitokiomis bylomis Asesorija... nesugebėjo išsaugoti jiems visų privilegijų ir pirmykščio dydžio prievolių" [11].

Teisminę valstybinių valstiečių globą lietė dar viena, esminė Lietuvos D. K. asesorių teismo reorganizacija, pradėta 1791 m., kai buvo reformuotos miestiečių teisės. Į asesorių teismą buvo įtraukti dar trys asesoriai — miestelėnų atstovai [12]. 1791 m. spalio mėn., pagal miestų teismų ir Asesorijos sutvarkymo įstatymą, buvęs D. K. Rūmų asesorių teismas buvo paverstas aukščiausiuoju apeliaciniu teismu visoms magdeburginių miestų miestiečių byloms ir nustatyta pastovi jo vieta — Vilnius [13]. Valdytojų su valstybiniais valstiečiais bylas, išskirtas iš Asesorijos kompetencijos, atrodo, buvo rengiamasi vėl sugrąžinti referendorių teismams, kuriuos pagal 1791 m. gegužės 3 d. konstituciją buvo numatyta atstatyti visose

[9] Vol. Legum, VII, s. 42.

[10] Materye iurydyczne... przywrocenie iuryzdykcyi Referendarzom. — Ten pat, psl. 206.

[11] Arkivyskupo M. Poniatovskio žodžiai, pasakyti seime 1791 m. gruodžio mėn. 5 d; cit. iš *J. Rafacz,* nurod. leid., psl. 11, išnaša 23.

[12] Miasta Nasze Krolewskie w panstwach Rzeczypospolitey, Artykuł II, O prerogatywach mieszczan, 2. — Vol. Legum, IX, Kraków, 1889, s. 216; Podział plenipotentow od miast wolnych. — Ten pat, psl. 300.

[13] Urządzenie sądow mieyskich i assesoryi. Rozdział I, artykuł VII. O sądach assessorskich. — Ten pat, psl. 307—309.

Žečpospolitos provincijose [14]. Iš tikrųjų šis sumanymas liko neįgyvendintas, nes buvo projektuojama visiškai likviduoti valstybinių žemių nuomojimo sistemą ir, išpardavus seniūnijas, gauti lėšų šimtatūkstantinei armijai suformuoti. Seimas nutarė panaikinti 1775 m. įvestą tvarką, pagal kurią seniūnijos būdavo atiduodamos ilgalaikėn (50 metų) nuomon (vadinamoji „emfitentinė" nuoma) [15] ir 1792 m. balandžio mėn. 26 d. įstatymu nusprendė visas seniūnijas parduoti kaip paveldimą nuosavybę [16]. Tai reiškė, kad buvusiųjų seniūnijų valstiečiai teisiniu požiūriu sulyginami su privačių dvarų valstiečiais ir iš jų atimama teisė naudotis karališkųjų teismų globa, o dėl to ateityje nebebūtų reikėję ir referendorių teismo [17]. Nors įstatymas dėl seniūnijų pardavimo nustatė, kad visi ginčai dėl seniūnijų valstiečių mokesčių bei prievolių dydžio turi būti iki pardavimo galutinai išspręsti „abiejų tautų referendorių teismuose", tačiau seimas baigė darbą, nepriėmęs žadėto įstatymo apie referendorių teismus [18]. Atrodo, nebuvo užbaigta ir asesorių teismo reorganizacija. Ją sutrukdė 1792 m. vasarą užgrobusi krašte valdžią reakcinė Targovicos konfederacija.

1793 m. Gardino seimas, anuliavęs visus „revoliucinio" Ketverių metų seimo įstatymus, asesorių teisme atstatė tvarką, buvusią iki 1791 m. reformos — sugrąžino valstybinių valstiečių bylas į jo kompetenciją ir padarė kai kurių kitų, neesminių, šio teismo sudėties ir procedūrinės tvarkos pakeitimų. Apskritai, Gardino seimas, posėdžiavęs labai paaštrėjus valstiečių ir miestelėnų klasinei kovai, stengėsi apsunkinti valstiečiams naudojimąsi tokia legalia kovos forma, kokia buvo kreipimasis į teismą. Asesorių teismui buvo nurodyta sudaryti naują „ordinaciją" (statutą), kur būtų numatyta „valstiečius, gyvenančius karališkuose dvaruose, apsaugoti nuo brangaus ir skurdinančio bylinėjimosi su valdytojais" [19]. „Maištams" slopinti vis dažniau buvo siunčiama kariuomenė. Tačiau nauja asesorių teismo ordinacija liko neparengta, nes netrukus, 1794 m. kovo—balandžio mėn., prasidėjo T. Kosčiuškos vadovaujamas sukilimas. Nuo sukilimo dienos asesorių teismas, kaip ir kiti Žečpospolitos teismai, liovėsi egzistavęs.

Lietuvos D. K. Rūmų asesorių teismo bylų sprendimo tvarką XVIII a. sąlygojo Lietuvos statuto įstatymai, 1766 m. ordinacijos nuostatai ir įvairūs patikslinimai bei procedūrinės tvarkos papildymai, kuriuos seimai įvedinėjo gausiomis „konstitucijomis" (potvarkiais). Savo pagrindiniais bruožais ji nesiskyrė nuo referendorių teismo, Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo ir kai kurių kitų Lietuvos D. K. teismų tvarkos [20]. Nesigilindami į specialius

[14] „Sądy referendarskie dla każdey prowincyi osobne mieć chcemy w sprawach włościan wolnych dawnemi prawami sądowi temu poddanych...". — Vol. Legum, IX, s. 224.

[15] Starostwa i krolewszczyzny. — Ten pat, VIII, s. 91—93.

[16] Zasady do urządzenia na sprzedaz wieczystą krolewszczyzn. — Ten pat, IX, s. 368; Urządzenie wieczyste krolewszczyzn. — Ten pat, psl. 422—437.

[17] plg. *J. Rafacz,* nurod. leid. psl. 22.

[18] Vol. Legum, IX, s. 454.

[19] Forma Rządowa. Sąd Assessorski Zadworny i obowiązki Kanclerzow Oboyga Narodow. 1793, l. 2.

[20] Suvestines žinias apie bylinėjimosi tvarką duoda 1780 m. išleistas vadovas „Processus judiciarius czyli sposob prawowania się w Trybunale y we wszystkich subselliach Wiel. Xięs. Litew"., Wilno, 1780; vėlesniais metais išleisti dar keli leidimai.

asesorių teismo teisenos klausimus, nurodysime tik svarbiausius ir būtinus dalykus, reikalingus skelbiamiems dokumentams geriau suprasti.

Skundai, arba aktoratai (ieškiniai), įteiktieji asesorių teismui, kaip ir kituose teismuose, buvo registruojami iš eilės atitinkamose teismo registrų knygose (kiekvienai bylų kategorijai buvo atskiros registrų knygos). Atėjus eilei, keli tą patį dalyką liečiantieji aktoratai būdavo jungiami į vieną ir paskiriamas bylos svarstymas. Besibylinėjančios šalys į teismą būdavo šaukiamos, kaip ir dabar, šaukimais („pozwy") arba „mandatais", kuriuose paprastai būdavo smulkiai išdėstytas ieškovo pareikštas kaltinimas. Jeigu pašauktoji į teismą šalis privalomu terminu („w roku zawitym") į bylos svarstymą neatvykdavo ir nepateikdavo pateisinančių dokumentų, teismas sprendimą dažnai priimdavo už akių — „in contumatiam". Tokie dekretai, priimti šaliai nedalyvaujant, vadinosi kontumaciniais. Būdinga bausmė, skiriama už neatvykimą į teismą, buvo vadinamoji „infamija" — pilietinių teisių atėmimas ir nuteistojo paskelbimas už įstatymo ribų.

Nagrinėjant bylas, kaltinimą, pareikštą vienos kurios pusės (valdytojų ar valstiečių ir magdeburginių miestelėnų), dėstydavo prokuroras (instigatorius). Teismo dekretuose tai išreiškia formulė: „Lietuvos D. K. instigatorius pagal skundą (deliaciją)..." (Instygator W. X. Lit. z. delacyi...). Bylai vesti valstiečiai rinkdavo ir siųsdavo savo oficialius įgaliotinius, ir, pagal aplinkybes, samdydavo advokatus („patronus"), kurių nustatytas skaičius buvo prie teismo. Magdeburginių miestų ir miestelių gyventojų bylose su feodalais pirmiesiems dažniausiai atstovaudavo savivaldybės organų nariai — miestelių vaitai, burmistrai, tarėjai ir suolininkai.

XVI—XVII a. ginčams tarp seniūnijų bei ekonomijų gyventojų ir jų valdytojų spręsti asesorių teismas, kaip ir referendoriai, naudojosi specialiai siunčiamų revizorių paslaugomis. XVIII a. vietoj revizorių į ginčo vietą buvo siunčiamos specialios komisijos, skiriamos iš pavietų Pilies arba Žemės teismų teisėjų ar raštininkų. Pusė komisijos narių (vienas arba du, žiūrint kiek jų iš viso teismo buvo paskirta) buvo skiriami kaip ieškovo, o kita pusė — kaip atsakovo atstovai. Esant reikalui, šioms komisijoms, kurias patogumo dėlei vadinsime verifikacinėmis komisijomis („verifikacija" — besibylinėjančių šalių patirtų skriaudų ir materialinių nuostolių patikrinimas ir nustatymas), teismai priskirdavo matininkus, ypač, jeigu byla lietė ginčus dėl seniūnijų žemės ribų, valstiečių naudojamos žemės kiekio ar miestelėnų valdomų sklypų dydžio.

Verifikacinių komisijų sprendimai, priimti remiantis šalių tardymu (inkvizicija), liudininkų apklausimu, dokumentiniais įrodymais, kalkuliacija (piniginių ginčo dalykų apskaičiavimu) ir verifikacijos duomenimis, galėjo būti skundžiami asesorių teismui. Šiuo požiūriu verifikacinės komisijos buvo tartum žemutinės instancijos teismas byloms, įėjusioms į asesorių teismo kompetenciją. Jeigu Asesorija patvirtindavo verifikacinės komisijos sprendimą, jis būdavo galutinis ir daugiau niekur nei apskųstas, nei pakeistas negalėjo būti.

Kadangi santykiai tarp valstiečių ir miestelėnų bylinėjantis su valdytojais būdavo labai paaštrėję, tai asesorių teismas, kaip ir referendorių,

turėjo oficialiai užtikrinti šalims saugumą: seniūnijų bei ekonomijų valdytojams ir jų tarnautojams nuo pasikėsinimų iš valstiečių, o miestelėnams ir valstiečiams — nuo valdytojų persekiojimo ir kerštavimo. Tokiais atvejais teismas duodavo įspėjamuosius apsaugos raštus (listy zaręczno-upominalne). Kaip ir kiti teismų dokumentai, jie būdavo surašomi pagal nusistovėjusį šabloną. Paprastai juos sudaro prašančios apsaugos rašto šalies skundo atpasakojimas ir atitinkamas „įspėjimas", draudžiantis atsakovui tam tikrus veiksmus. Įspėjamuosiuose apsaugos raštuose valstiečiai įspėjami iki bylos baigties būti visur paklusniems valdytojui, atlikinėti inventoriaus nustatytas prievoles, mokėti mokesčius, duoti duokles ir t. t., o valdytojai įspėjami nereikalauti iš valstiečių didesnių prievolių, negu nustatyta inventoriuje, ir nepersekioti jų už kreipimąsi į teismą. Už įspėjamojo apsaugos rašto pažeidimą buvo nustatyta dešimties tūkstančių kapų lietuviškų grašių bauda. Iš tikrųjų apsaugos raštų nepakako apginti valstiečiams ir miestelėnams nuo administracijos keršto. Tai patvirtina gausūs jų skundai.

Visi kiti asesorių teismo dokumentai — akivaizdiniai (oczewiste), kontumaciniai, remisiniai (apie bylos atidėjimą) dekretai ir galutiniai nuosprendžiai, pateikiamieji šiame rinkinyje, savo struktūra labai panašūs. Jie paprastai prasideda kiekvieno ieškinio (aktorato), įeinančio į bylą, išdėstymu; čia, pasakius kas su kuo bylinėjasi, po žodžių „mieniąc o to, iż..." atpasakojamas skundų turinys, kuriais remiantis keliama byla. Toliau dėstoma bylos eiga teisme. Tai formaliausia ir neįdomiausia dekretų dalis. Kai kuriuose dekretuose bylos nagrinėjimas praleidžiamas; tada po aktoratų išdėstymo betarpiškai eina sprendimas. Galutiniai asesorių teismo nuosprendžiai, kaip jau buvo minėta, rėmėsi verifikacinių komisijų sprendimais; tačiau jie apima tik tuos komisijų sprendimų punktus, kurie pakeičiami arba patikslinami. Apskritai galutiniai asesorių teismo nuosprendžiai istorikui duoda daug mažiau svarbių detalių, negu verifikacinių komisijų sprendimai ar verifikacijų aktai. Deja, nė vieno šių komisijų sprendimo asesorių teismo nagrinėtose bylose iki šiol nepavyko rasti.

Asesorių teismo dokumentais šiame rinkinyje atkurti 1726—1793 m. klasiniai konfliktai, apėmę daugiau kaip dvi dešimtis seniūnijų bei atskirų Lietuvos miestelių, būtent: Šadžiūnų bei Smarliūnų vaitijas Makniūnų seniūnijoje (1726—1727 ir 1784—1785 m.), Simno (1751 m.) ir Lazdijų (1752 m.) miestelius, Palangos seniūniją (1754—1791 m.), Liudvinavo (1766—1770 m.) ir Vištyčio (1772—1790 m.) miestelius, Veliuonos seniūniją ir Baisogalos (1775—1790 m.) vaitiją, Stakliškių (1785—1793 m.), Gitėnų (1788 m.), Metelių (1789—1790 m.), Merkinės (1790—1791 m.) seniūnijas, Pilviškių (1793 m.), Darsūniškio (1793 m.), Punios (1793 m.) miestelius ir Balninkų bei Pervalkos (1793 m.) seniūnijas. Daugiausia dokumentų pateikiama apie Palangos ir Veliuonos seniūnijų valstiečių bylas. Vienas dokumentas, liečiąs Veliuonos seniūniją (1777 m. kovo mėn. 20 d. asesorių teismo įspėjamasis raštas Veliuonos seniūnijos valstiečiams), paskelbtas Акты, издаваемые Виленскою Археографическою комиссиею, т. VII, Вильна, 1874, стр. 174—175. Kitose asesorių teismo bylose, ypač

1791—1793 m., trūkstant dekretų, teko pasitenkinti labai formaliais regestrų ir protokolų knygų užrašais. Kai kurie šių užrašų, kaip antai, apie seniūno Jono Eperiješo bylą 1776—1777 m. su Ukmergės valsčiaus valstiečiais „maištininkais", apie Beržnikų miestelio miestelėnų bylą prieš seniūną Motiejų Zynevą 1784—1787 [21], nededami, nes jie labai trumpi, formalūs ir visai neatskleidžia tų bylų objekto. Galimas daiktas, kad išsamesnės medžiagos, liečiančios šias bylas, yra Lietuvos Asesorijos knygose, saugomose Varšuvoje ir nepanaudotose rengiant šį rinkinį.

Asesorių teismas buvo feodalų klasės organas ir daugiausia rūpinosi, žinoma, ne pavaldinių-valstiečių, o feodalų reikalais. Jo uždavinys buvo neleisti seniūnijų ir ekonomijų valdytojams be saiko savavaliauti, nes nuskurdę valstiečiai nepajėgė mokėti valstybinių mokesčių, bėgo iš savo ūkių ir dėl to mažėjo valstybės iždo pajamos. Antra vertus, Asesorija kovojo su bet kokiais valstiečių „maišto" pasireiškimais. Iš skelbiamų dokumentų matyti, kad seniūnijų valdytojams didžiausia bausmė už piktnaudžiavimus buvo seniūnijos atėmimas. Tokį pergalingą sprendimą išsikovojo, pavyzdžiui, 1785 m. vienos Makniūnų seniūnijos vaitystės valstiečiai (Nr. 86). Bet tai pavienis faktas. Bylose daug daugiau duomenų (atsimintina, kad daugelio bylų baigmė nežinoma) apie „maištaujančių" valstiečių nubaudimą: už priešinimąsi jėga — mirties bausme, kitais atvejais — „kurstytojų" ištrėmimu iš seniūnijos arba uždarymu į kalėjimą palyginti neilgam laikui (kelioms savaitėms).

Tuo metu, kai karališkųjų-valstybinių žemių valdytojai iš tikrųjų buvo teismo palaikomi, valstiečiams ir miestelių gyventojams, kad iškovotų „teisybę", reikėjo ne tik didelių piniginių išlaidų teismo procesui, bet ir kentėti nuolatinį administracijos persekiojimą: juos mušė „įvairiais įrankiais", kalino sukaustytus grandinėmis ir įrakintus į kaladę ar kengę, užpuldinėdavo įtakingiausių pasipriešinimo organizatorių namus, konfiskuodavo turtą ir t. t. Įvairiausias kliūtis valstiečiams valdytojai darydavo verifikacijų metu, ypač tada, kai patikrinus valstiečių skundus, galėdavo išaiškėti nusikalstami valdytojų ir administracijos piktnaudžiavimai. Tokiais atvejais seniūnijų valdytojai ištremdavo pačius atkakliuosius valstiečius — „maišto" organizatorius ir griebdavosi priemonių kitus valstiečius įbauginti. Valstiečių administracijos pareigūnus — kaimų vaitus ir suolininkus, kurie pagal savo pareigas turėjo teisę atstovauti visiems kitiems valstiečiams, versdavo, pavyzdžiui, Palangos seniūnijoje, duoti raštelius, kad jie atsisako bylinėtis prieš poną ir reikalauja nubausti „maištininkus". Visokios kliūtys buvo daromos valstiečių patikėtiniams — advokatams, samdytiems, kad pateiktų valstiečių pretenzijas verifikacinei komisijai. Jiems drausdavo daryti sueigas ir rinkti pinigus teismo išlaidoms. Net jei valstiečiams pasisekdavo įrodyti savo reikalavimų teisėtumą, asesorių teismas neapsieidavo nenubaudęs jų už tai, kad jie (turėdami tam įstatymais užtikrintą teisę!) išdrįso pakelti balsą prieš išnaudojimą. 1779 m., išsprendęs ilgus metus trukusią

[21] Si byla minima Vol. Legum, VI, 462: Komissya do sprawy między starostą Berznickim a woytem y mieszczanami tegoz starostwa.

Palangos seniūnijos valstiečių bylą su valdytoju K. Mirbachu, asesorių teismas įsakė, kad visas Palangos valsčius, „išreikšdamas savo nuženintą paklusnumą", atsiprašytų valdytoją (Nr. 45). Jeigu valstiečiai atsisakytų tai padaryti, buvo grasinta bausmėmis, taikomomis „užkietėjusiems nusikaltėliams". Be to, jeigu asesorių teismas savo dekretais ir uždrausdavo labiausiai įsipykusius valstiečiams valdytojų piktnaudžiavimus, tai dar nereiškė, kad valstiečiai laimėjo ir jų padėtis pagerėjo, nes nebuvo tokio vykdomosios valdžios organo, kuris būtų galėjęs priversti valdytoją vykdyti nepatinkantį jam teismo dekretą. „Toks jau silpnųjų likimas, kad nei valstybės įstatymai, nei žmogiškumo reikalavimai, nei teismų sprendimai neįmano apginti jų nuo galingųjų savivalės", — šiais Palangos valstiečių skundo (1782 m.) žodžiais, galima sakyti, visiškai teisingai įvertinta asesorių teismo veikla.

II. KITŲ LIETUVOJE VEIKUSIŲ TEISMŲ DOKUMENTAI

Iki 1792 m. bylos apie valstybinių valstiečių pasipriešinimą valdytojams, be referendorių ir asesorių teismo, į kitus teismus patekdavo labai retai, tik dėl kurių nors ypatingų aplinkybių. Privačių dvarų valstiečius už kriminalinius nusikaltimus, pvz., pono nužudymą, teisė bajoriškieji pavietų Pilies teismai (Nr. 68a). Iš kitų teismų dokumentų, kurie skelbiami šiame rinkinyje, didžiausios reikšmės turi 1769 m. Šiaulių ekonomijos valstiečių sukilimo bylos medžiaga: tardymo protokolai ir nuosprendis (Nr. 71—73). Šiaulių ekonomijos archyvas, kuriuo naudojosi A. Janulaitis [22], žuvo per pirmąjį pasaulinį karą. Čia skelbiami dokumentai paimti iš Kauno magdeburgijos (savivaldybės) knygų. Sukilimo vadai ir svarbiausieji dalyviai šiam teismui buvo atiduoti išimties keliu. Nepaisant valstiečių advokato protestų ir reikalavimo perkelti bylą į kompetentingą teismą, Kauno magdeburgijos teismo teisėjai laikė save visiškai galinčiais spręsti bylą, nes Lietuvos Statuto įstatymas, draudžiantis kelti bylą netinkamame teisme (tuo įstatymu norėjo remtis valstiečių gynėjas), liečiąs ne „maištininkus" ir „dievo bažnyčios išniekintojus", o tik bajorų tarpusavio ginčus dėl žemių ribų. Šios dalies dokumentai kartu su kitais keturiasdešimt keturiais, paskelbtais V. Kulios ir J. Leskievič leidinyje „Teki archiwalne" (5, Warszawa, 1957, psl. 228—333), leis giliau pažinti šį reikšmingiausią XVIII a. Lietuvos valstiečių klasinės kovos epizodą.

1792—1794 m., valdant reakcinei Targovicos konfederacijai bei pakeitusiai ją Generalinei „Laisvajai" Lietuvos D. K. Konfederacijai, su valstiečių ir miestelių gyventojų „maištais" kovojo vietiniai konfederaciniai valdžios organai — pavietų bajorų konfederacijos ir jų teismai. Be to, kai kurias bylas apie to meto valstiečių ir miestelėnų neramumus nagrinėjo

[22] *A. Janulaitis*, Valstiečių sukilimas XVIII a. Lietuvoje, Vilnius, 1910; *A. Janulajtis*, Powstanie włościan szawelskich w roku 1769, Wilno, 1921.

Lietuvos D. K. Konfederacijos Aukščiausiasis teismas (Sąd ultimae instantiae). Skelbiami šio laikotarpio konfederacinių teismų dokumentai atspindi daugiausia miestelėnų konfliktus su feodalais dėl magdeburginių teisių pažeidimo ir taip pat bylas kai kurių bajorų, kaltinamų valstiečių ir miestelėnų kurstymu ir vadovavimu atviram jų priešinimuisi ponams. Įdomūs dokumentai liečiantieji bajorą Simaną Gineitį, vadovavusį Palangos seniūnijos žmonių kovai prieš valdytoją, Vilniaus vyskupą I. Masalskį (Nr. 59—64)[23]. 1791 m. S. Gineitis įteikė Ketverių metų seimui spausdintą Palangos seniūnijos valstiečių ir miestelėnų skundą prieš I. Masalskį. Jo tekstas paskelbtas leidinyje „Materiały do dziejów Sejmu Czteroletniego" (t. I, Wrocław, 1955, s. 172). Kovotą anksčiau Palangos seniūnijos žmonių kovą prieš valdytojus — baroną Eberhardą Mirbachą (1752—1769 m.), jo giminaitį Karolį Mirbachą (1770—1782 m.) ir Vilniaus vyskupą I. Masalskį (iki 1791 m. imtinai) atkuria asesorių teismo dokumentai. Nauji bruzdėjimai Palangos seniūnijoje 1792—1793 m., kuriems vadovavo S. Gineitis, buvo iš dalies susiję su seniūnijos valstiečių ir miestelėnų pastangomis išsivaduoti iš vyskupo valdžios, kuris, priešingai Ketverių metų seimo 1790 m. gegužės mėn. 6 d. nutarimui[24], nenorėjo atsisakyti Palangos seniūnijos. Be to, galimas daiktas, kad naujus bruzdėjimus paskatino savivaldos teisės, suteiktos Palangai 1791 ar 1792 m.[25]. Lietuvos D. K. Generalinė konfederacija 1793 m. balandžio mėn. 4 d. Palangos seniūniją vėl atidavė vyskupui I. Masalskiui[26], tačiau atleido jos gyventojus nuo dalies mokesčių, kaip „nuskurdusius dėl maištų ir bėgimo iš ūkių"[27]. Nepaisant, kad rastieji dokumentai duoda palyginti vienapusišką Palangos seniūnijoje buvusių įvykių vaizdą, galima tvirtinti, kad tai buvo vienas iš įžymiausių Žečpospolitos žlugimo laikotarpio valstiečių ir miestelėnų bruzdėjimų Lietuvoje.

Tam tikrą ryšį su įvykiais Palangos seniūnijoje turėjo 1792—1793 m. Platelių seniūnijos valstiečių priešinimasis seniūnui M. Oginskiui. Šios seniūnijos valstiečiai nevykdė prievolių, buvo suėmę Platelių seniūnijos gubernatorių ir kai kuriuos kitus administracijos tarnautojus. Galimas daiktas, kad čia buvo ne tiek visos seniūnijos valstiečių, kiek Platelių miestelio gyventojų „maištas". Jam vadovavo beturtis bajoras R. Viskanta, kaip atrodo, buvęs Platelių magdeburgijos burmistru. Kad miestelis tuo metu buvo gavęs savivaldos teises, matyti iš 1792 m. vasario 27 d. karaliaus Stanislovo Augusto privilegijos. Visus tuos valstiečių ir miestelėnų bruzdėjimus bei neramumus Palangos, Platelių ir, sprendžiant iš kai kurių

---

[23] žr. *Wł. Smoleński*, Ostatni rok Sejmu Wielkiego, Kraków, 1896, s. 109, 382; *Wł. Smoleński*, Konfederacya Targowicka, Kraków, 1903, s. 271.

[24] Materiały do dziejów Sejmu Czteroletniego, I, Wrocław, 1955, s. 370, išnaša 1.

[25] Taip spėti galima remiantis dok. Nr. 59, pasirašytu Palangos vaito, burmistro ir kitų Palangos miestelėnų. Pati privilegija, kuria Palangai buvo suteikiamos savivaldos teisės, yra Lietuvos Metrikoje, CGADA f. 389 ap. 1 kn. 556.

[26] Summaryusz materyi zebranych do Prowincyi W. X. Lit-ego. VUB Kr. G-2, l. 87.

[27] Extrakt z summaryusza generalnego sancytow Konfederacyi skarbu tyczących się. — Ten pat, l. 85.

užuominų, taip pat Kretingos ir Rietavo seniūnijose 1792 m. vasarą nuslopino carinės kariuomenės būrys — 200 kpt. Beniaslavskio kareivių, atsiųstų į Žemaitiją tiesioginiu Vilniaus vyskupo J. Masalskio rūpesčiu. S. Gineitis traukėsi į Prūsiją, bet ten buvo suimtas.

Panašaus pobūdžio buvo valstiečių ir miestelėnų bruzdėjimai 1792—1793 m. grafo M. Manucio valdose Brėslaujos paviete: Apso seniūnijoje ir Uhoro miestelyje [28]. Neramumai prasidėjo 1791 m. Kaip matyti iš asesorių teismo įspėjamojo rašto, duoto 1791 m. kovo mėn. 21 d. ir neįtraukto į šį rinkinį dėl techninių priežasčių, Uhoro miestelėnai ir Apso seniūnijos valstiečiai skundė grafą M. Manucį, jo komisarą Kaminskį, gubernatorių Borovskį ir kitus tarnautojus dėl perduodamojo ir liustracinio 1789 m. inventorių pažeidinėjimo bei represijų prieš Uhoro miestelėnus [29]. Kadangi grafo M. Manucio ir jo valstiečių byla buvo sprendžiama kartu su grafo ir jo kaimynų — bajorų ginčais, tad Lietuvos D. K. Generalinės konfederacijos Aukščiausiojo teismo dekretas šioje byloje (Nr. 138) skelbiamas ne visas, o tik tos jos dalys, kurios tiesiogiai liečia valstiečių priešinimąsi.

T. Kosciuškos vadovaujamo sukilimo metu, kuris 1794 m. balandžio—rugsėjo mėn. apėmė visus Lietuvos pavietus ir dalį vakarų Baltarusijos pavietų, karo sąlygomis gegužės mėn. 7 d. Polanieco universalu buvo įvesta valstybės globa ne tik valstybiniams, bet ir visų kitų kategorijų — privačių dvarininkų ir bažnyčios — dvarų valstiečiams. Pareiga priiminėti valstiečių skundus ir spręsti jų ginčus su ponais buvo uždėta specialiems pareigūnams — parapijų prievaizdams arba prižiūrėtojams (dozorcy) ir vietinių sukilimo valdžios organų teisingumo skyriams [30]. Tačiau jokios išsamesnės dokumentinės medžiagos apie klasių kovą per 1794 m. sukilimą Lietuvos archyvuose neišliko.

Carizmui nuslopinus sukilimą, pažangaus Polanieco universalo veikimas buvo panaikintas, privatūs ir bažnytinių dvarų valstiečiai vėl nustojo valstybės apginties. Keletą metų, kol nusistovėjo nauja administracinė tvarka, buvusiųjų „karališkųjų" valstiečių ir magdeburginių miestelių gyventojų bylomis užsiiminėjo įvairios įstaigos. Nuo 1794 m. rugsėjo mėn. maždaug iki 1795 m. pirmosios pusės seniūnijų valstiečių ir miestelėnų

---

[28] žr. *Wł. Smoleński*, Ostatni rok Sejmu Wielkiego, s. 109; Konfederacya Targowicka, s. 271; *O. Hedemann*, Graf Manuzzi, Wilno, 1935, s. 22—29.

[29] CGADA, f. 389 kn. 454 (II/A 240), l. 499—502 a; „...mimo lustracyę 1789 roku y inwentarz podawczy... uciskać, do odbywania arbitralnie ustanowionych powinnosci zniewalać, czynszowe w troynasob wybierać, na panszczyznę do dobr dziedzicznych Bohinia wypędzac, na chrzciny y wesela piwa warzenia... zabraniac, kilkadziesiąt sztuk kotłow oraz wodki trzynascie tysięcy osmset garcy zabrac y one ze szkodą żałuiących żydowi wyprzedać, a pieniądze na swoj pozytek obrocić, niemało gruntu lokacyinego miasta Uhora gwałtownie odebrać ...Jana Flaszkę, Michała Butkiewicza y Piotra Labęckiego, mieszczan uhorskich, przez kilko tygodni w Wilnie okutych, Stefana zas Rotkiewicza do dziś dnia w Bohiniu wpul do sciany przykutego głodem morząc utrzymywać, dom cały onego splondrowac, zonę cwiczeniem straszyć..." ir t. t.

[30] žr. *J. Kowecki*, Uniwersał Polaniecki i sprawa jego realizacji, Warszawa, 1957. Autorius nepanaudoja visos žinomos medžiagos apie Polanieco universalo įgyvendinimą Lietuvoje.

skundus priiminėjo pavietų tvarkomosios komisijos [31]. Į šį rinkinį įtraukti skundai ir pareiškimai, rašyti Raseinių pavieto tvarkomajai komisijai ir susiję daugiausia su seniūnijų žemėje buvusių magdeburginių miestelių gyventojų kova už savivaldos teisių išsaugojimą, prieš naujus valdytojų bandymus sulyginti juos su baudžiauninkais. Nuo 1795 m. balandžio ar birželio mėn. iki 1796 m. pirmosios pusės, kol gyvavo trumpalaikė „Lietuvos Aukščiausioji valdžia" („Верховное Литовское Правление"), seniūnijų valstiečių bylų su valdytojais sprendimas buvo šios valdžios kriminalinio departamento, o ekonomijų valstiečių bylos — finansų departamento žinioje [32]. Pagaliau nuo 1796 m. antrosios pusės, įvedus Lietuvoje pastovią gubernijinę administraciją, buvo atstatyta sena Žečpospolitos laikų teismų sistema ir įsteigtas Lietuvos gubernijos Rūmų asesorių teismas, turėjęs pro forma pakeisti buvusį karališkąjį asesorių teismą [33]. Į rinkinį įdėtas šio teismo sprendimas ir keli kiti dokumentai iš Punios miestelėnų bylos su Punios seniūnu M. Bžostovskiu (Nr. 144). Daugiau jų nepasisekė rasti.

Apskritai pirmiesiems caro valdžios Lietuvoje metams būdingas daug didesnis, negu buvo Žečpospolitos laikais, valdžios aparato kišimasis į klasinius konfliktus tarp dvarininkų ir valstiečių, ir ne vien valstybiniuose, bet ir privačiuose dvaruose. Ypač ryškiai tas skirtumas pasireiškia jau XIX a.

III. PRIVAČIŲ IR BAŽNYČIOS DVARŲ VALSTIEČIŲ SKUNDAI

Skirtingai nuo valstybinių valstiečių, kurie naudojosi, kad ir nelabai efektyvia, referendorių, asesorių bei atitinkamų caro valdžios teismų globa, privačių ir bažnytinių dvarų valstiečiai savo ponų jokiam teismui apskųsti negalėjo. Legaliai kovoti už savo padėties pagerinimą jie galėjo tik skundais. Skundą dvarininkui arba dvaro valdytojui buvo galima paduoti prieš tiesioginius engėjus — ekonomus, komisarus ir kitus tarnautojus, taip pat prieš priklausomus dvarui kaimo administracijos pareigūnus — vaitus ir suolininkus. Jeigu dvaras buvo užstatytas arba išnuomotas, nuomotoją buvo galima apskųsti ponui. Skundų, kaip kovos formos, efektingumas buvo labai ribotas, nes jų patenkinimas priklausė vien nuo pono suinteresuotumo ir jo geros valios. Be to, tiek valstybiniams valstiečiams už bandymą kreiptis į teismą, tiek ir privačių dvarų valstiečiams už skundo padavimą grėsė administratorių kerštas ir visokie nemalonumai. Apie tai, tarp kita ko, kalba rinkinyje esantieji kunigaikščio V. Druckio-Liubeckio ir jo nuomininko J. Fontanos bylos dokumentai dėl Vyžuonėlių dvaro nuomos sąlygų nevykdymo (Nr. 114—118). 1789 m., valstiečiams pasiskundus dėl nuomininko daromų skriaudų, į Vyžuonėles buvo pasiųstas savininko įgaliotinis daryti

[31] žr. *L. Żytkowicz,* Rządy Repnina na Litwie w latach 1794—1797, Wilno, 1938, Raseinių pavieto tvarkomoji komisija tebeveikė dar 1795 m. gegužės mėn., kas prieštarauja autoriaus tvirtinimui, kad visos tvarkomosios komisijos buvę likviduotos dar 1794 m. lapkričio mėn. — Ten pat, psl. 100.

[32] 1795 m. birželio mėn. 28 d. Repnino universalas. — MAB Mf 219, 100—105; *L. Żytkowicz,* nurod. leid. psl. 114, 146.

[33] Ten pat, psl. 383, 389.

verifikacijos. Ji baigėsi tuo, kad nuomininko žmonės užpuolė įgaliotinį ir valstiečius, susirinkusius pasiskųsti dėl savo skriaudų; vienas valstietis buvo nušautas, o septyni — sužeisti. Adutiškio dvare, priklausiusiame Vilniaus vyskupijos kapitulai, 1791 m. ekonomas grasino išplakti kiekvieną, kas pabandytų paduoti skundą atvykusiai iš Vilniaus komisijai, o ponai komisarai plakimo metu „žiūrėsią pro langą" (Nr. 129).

Privačių valstiečių skundų išliko tik didikų archyviniuose fonduose. Magnatų latifundijas, buvusias kartais labai toli nuo savininko rezidencijos, tvarkydavo samdyti administratoriai ir kitokie tarnautojai. Valstiečių skundai prieš juos buvo lyg priemonė šio personalo veiklai tikrinti, todėl jie buvo priimami, renkami ir saugomi. Smulkesnių dvarininkų archyvinėje medžiagoje valstiečių skundų ir apskritai kasdieninius jų santykius su ponais nušviečiančiųjų dokumentų pasitaiko labai retai.

Šiame rinkinyje spausdinami kai kurie įvairių metų Šiaulių ekonomijos, kunigaikščių Sapiegų valdų (Merkinės, Rietavo ir Skuodo „grafystės"), Vilniaus vyskupijos Adutiškio dvaro valstiečių ir kai kurių kitų privačių valdų valstiečių skundai. Adutiškio valstiečiai skundėsi savo ekonomu Volku, kad jis juos labai dažnai varinėjęs su pastotėmis (Nr. 124—131). Tačiau tikroji priežastis buvo ne tiek ekonomo savivaliavimas, kiek paties Adutiškio dvaro laikytojo kanauninko Volčackio prekybinė veikla. Vilniaus vyskupijos kapitula pati leido jam pavaryti iš Adutiškio valsčiaus 350 pastočių pirklių užkontraktuotam derliui į Daugpilį išvežti [34].

Valstiečių skundai, kaip istorinis šaltinis, yra vienapusiški, nes juose dėstomi tik įvairūs dvaro administracijos pareigūnų daromi piktnaudžiavimai ir atitinkami valstiečių prašymai. Valstiečių veiksmai ginčo su administracija metu juose plačiau neatsispindi. Jiems nušviesti reikėtų papildomų šaltinių. Tačiau kartu valstiečių skundai labai vertingi, nes jie konkretūs ir gana turiningi, duoda daug naujų žinių valstiečių padėčiai ir jų kovos tikslams pažinti [35]. Skundai, kuriuos dažnai rašė ne svetimi valstiečiams žmonės, o vietiniai raštininkai arba net raštingi valstiečiai iš kaimų administracijos pareigūnų, ne tik parodo išsamų ir teisingą jų engimo vaizdą, bet ir atskleidžia kolektyvų, solidarų valstiečių priešinimąsi tam engimui. Kad skundų tonas dažniausiai labai nužemintas ir pataikaujantis ponui, nemažina jų, kaip kovos dokumentų, reikšmės, nes jau pats skundo parašymas ir jo įteikimas buvo kovos faktas. Pagaliau skundai yra vertingi dėl daugybės tokių gyvų detalių, kokių veltui ieškotume sausuose kanceliariškuose asesorių ar kitų teismų dekretuose.

GINČŲ OBJEKTAS

Yra žinoma, kad feodalinė valstiečio priklausomybė nuo žemvaldžio pasireiškė tuo, jog dvarininkas už žemę, naudojamą valstiečio, pasisavindavo dalį valstiečio darbo produkto feodalinės rentos pavidalu. Imamos iš

[34] MAB VKF 474 l. 159.

[35] plg. *J. Topolski*, recenzija publikacijai „Supliki chłopskie XVIII wieku", — Kwartalnik Historyczny, LXII, 1955, Nr. 3, s. 169—173.

valstiečių feodalinės rentos formos ir dydis tiek Lietuvoje, tiek ir Lenkijoje buvo užrašomas vadinamuosiuose inventoriuose [36]. Čia skelbiamuose dokumentuose dažniausiai minimi perduodamieji (podawcze) ir liustraciniai inventoriai. Perduodamieji inventoriai seniūnijose ir ekonomijose buvo sudaromi iždo atstovų arba vadinamųjų „iždo dvarionų" (dworzanie skarbowi) visais valdytojų keitimosi atvejais, — t. y., perduodant seniūnijos valdymą naujam seniūnui arba pastarajam išnuomojant ją kitam asmeniui. Liustraciniai inventoriai būdavo sudaromi pravedant vadinamąsias liustracijas — valstybinių žemių ūkinio stovio patikrinimus, kurie buvo daromi pajamų nustatymo ir mokesčių paskirstymo tikslais [37]. Perduodamųjų inventorių paskirtis — oficialiai užfiksuoti atiduodamos valdytojui seniūnijos ar kurio kito valstybinio dvaro ar valdų komplekso ūkinį stovį, valstiečių mokamus mokesčius, rinkliavas, natūrines duokles ir prievoles, kad naujas valdytojas, savavališkai didindamas mokesčių ir prievolių normas, nenuskurdintų valstiečių ir dėl to nesumažintų valstybės pajamų. Užfiksuotų perduodamuose ir liustraciniuose inventoriuose rentos dydžių pažeidimus valstybiniai valstiečiai galėjo apskųsti referendorių ar asesorių teismui. Valstiečių skundai prieš valdytojus dėl nuolatinių inventorių pažeidinėjimų, ir, iš antros pusės, valdytojų skundai prieš valstiečius dėl nustatytų inventoriumi prievolių neatlikinėjimo sudaro pagrindinį valstiečių bylų su valdytojais turinį.

Istorinė literatūra yra konstatavusi, kad maždaug nuo XVIII a. vidurio Lietuvoje prasidėjo aiškiai pastebimas visuotinis valstiečių duoklių, činšo ir kitų mokesčių bei prievolių didinimas. Suprantama, kad daugybės inventorinių rentos normų pažeidimų būta ir anksčiau, ypač nuomojamuose dvaruose. Antai, Mišučių (Kartenos dvaro) palivarko valstiečiai apie 1718 m. skundė savininkui savo valdytoją, kad dėl pastarojo engimo jie „kaip kokie vergai", sau galį dirbti vien naktimis (Nr. 4)[38]. Nuo XVIII a. vidurio inventorių pažeidinėjimai susilieja į vieną platų valstiečių prievolių didinimo procesą, kuris visų pirma pasireiškė lažo įvedimu ten, kur jo dar nebuvo, ir padauginimu lažo dienų, kur jis jau buvo anksčiau įvestas [39]. Visuotinio baudžiavos naštos didėjimo procesas iki šiol buvo nustatomas beveik vien tiktai sulyginant įvairių XVIII a. metų inventoriuose užrašytas

---

[36] plg. *J. Leskiewicz*, Znaczenie inwentarzy dóbr ziemskich dla badań historii wsi w Polsce w XVIII w. — Kwartalnik Historyczny, LX, Nr. 4, 1953, s. 363—378.

[37] XVIII a., Žečpospolitai gyvuojant, buvo dvi liustracijos: 1765 m. (Kwarta z dobr krolewskich. — Vol. Legum, VII, 79—81) ir 1789 m. (Ofiara Wieczysta Prowincyow Oboyga Narodow na powiększenie Sił Kraiowych. — Zbior konstytucyi i uchwał seymu pod związkiem konfederacyi w Warszawie agitującego się od dnia 7 pazdziernika w roku 1788 do dnia 16 grudnia roku 1790... w Warszawie, 1791, s. 40—41; Bezpieczeństwo Podatku z Dobr Krolewskich. — Ten pat, psl. 81—82).

[38] „...my sobie naywięcey w nocy albo swięta roboty robym, jako niewolnicy jakie".

[39] *A. Żabko-Potopowicz*, Praca najemna i najemnik w Wielkiem Księstwie Litewskiem w wieku osiemnastym, Warszawa, 1929, s. 120—122; *W. Conze*, Die Hufenverfassung in ehemaligen Grossfürstentum Litauen, Leipzig, 1940, S. 180. Valstiečių padėtį ekonomijose ir seniūnijose ryšium su piniginės rentos pakeitimu atodirbine plačiai nušviečia *D. Pochilevičius* naujame veikale «Крестьяне Белоруссии и Литвы в XVIII веке». (rankraštis).

skirtingas feodalinės rentos formas ir nevienodus dydžius. Iš valstiečių bylų dokumentų matyti, kaip šis procesas vyko kasdieniniame gyvenime ir kaip valstiečiai ryžtingai jam priešinosi. Galima manyti, kad kaip tik dėl valstiečių priešinimosi lažas nebuvo visur įvestas. 1790 m. įvairiuose Lietuvos pavietuose, išskyrus Kauno, Trakų, Lydos ir Gardino, dar apie pusę valstiečių nėjo lažo ir tebemokėjo vien činšą [40]. Žinoma, didele dalimi tai priklausė ir nuo kitų, ekonominio pobūdžio, faktorių.

Visos ūkinės-administracinės dvaro veiklos naujovės, piktnaudojimai, inventorių pažeidinėjimai, dėl kurių valstybiniai valstiečiai skundė valdytojus, gali būti suskirstytos į keletą grupių.

Pirmiausia tai įvairūs piktnaudojimai, apiplėšiant valstiečius valstybinių mokesčių išieškojimo forma. Seniūnijų valdytojai — seniūnai, kaip ir apskritai visi žemvaldžiai, privalėjo rinkti valstybinius mokesčius ir juos įnešti į iždą. Skelbiami dokumentai rodo, kokiu būdu seniūnijų valdytojai ir administracija sugebėdavo išlupti iš valstiečių ne tik didesnius, negu oficialaus tarifo nustatyta, mokesčius, bet taip pat net ir tuos kurie jau buvo seimo panaikinti arba pakeisti kitais. Kai kada išreikalautos sumos, suplaukusios į seniūnų kišenę, siekdavo dešimtis tūkstančių auksinų. Tačiau vertinant valstiečių skundus dėl besaikio mokesčių lupimo, nereikia pamiršti valstybės finansinės politikos. Kartais renkami iš valstiečių mokesčiai galėjo būti padidinti ne tik dėl seniūno gudrybių, bet ir todėl, kad vienas ar kitas mokestis buvo pakeltas visoje valstybėje.

Antrajai grupei būtų galima priskirti betarpišką visų feodalinės rentos rūšių — činšo, visų kitų piniginių mokesčių ir rinkliavų, produktų duoklės bei lažo normų didinimą. Šito buvo pasiekiama tiesioginiu ir netiesioginiu būdu, pavyzdžiui, darant visokias vienkartines rinkliavas pinigais ir produktais, neįskaitant į lažą darbo dienų, atidirbtų prie kitų, pagal inventorių neprivalomų, darbų, „skolinant" seniūnijų valstiečius darbui į kaimyninius dvarus arba panaudojant darbams seniūno nuosavame dvare, ir įvairiais kitokiais būdais. Dažnai valstiečiai skundžiasi, kad padidėjo privalomų talkų arba pavarymų (gvoltų) skaičius: „kai tik prasidės darbymetė, varo į dvarą, kol nesuvalys visko... (patys) mes benupiauname šiaudus, o grūdai pražūva dėl pavėluoto laiko" (Nr. 128).

Pagaliau trečiąją grupę sudarytų įvairios naujovės, išplaukusios iš dvaro ūkinės-prekybinės veiklos ir taip pat didinusios valstiečių išnaudojimą. Skelbiami dokumentai duoda nemaža medžiagos apie palivarkinio ūkio plėtimą seniūnijose, rodo, kad dėl to buvo nukeliami ištisi kaimai arba atiminėjama iš valstiečių žemė (tur būt, daugiausia priimtinė) ir prijungiama prie palivarko. Pastaraisiais atvejais iš valstiečio neretai buvo reikalaujama mokesčių už seną naudojamos žemės plotą. Daugelio valstiečių bylų dokumentai ir skuntai rodo, kaip ir kiek dvarų ūkis buvo įtraukiamas į besivystančių kapitalistinių prekinių-piniginių santykių sferą. Per visą antrąją XVIII a. pusę smarkiai augo Lietuvos žemės ūkio gaminių eksportas: pavyzdžiui, per paskutiniuosius šešerius palyginti ramaus Žečpospolitos vystymosi metus

[40] *W. Conze*, nurod. leid., psl. 184—185.

(1786—1791 m.) Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės eksportas, ėjęs daugiausia į Prūsiją, labai išaugo, pavyzdžiui, javų (lenkų auksinais, apvaliomis sumomis) — nuo 3,79 mln. iki 10,8 mln., linų ir kanapių pluošto — nuo 3,37 mln. iki 9,6 mln., stambiųjų raguočių — nuo 696 tūkst. iki 1,04 mln., ir pieno ūkio produktų — nuo 45 tūkst. iki 106 tūkst. Taigi, apytikriai 2—3 kartus pagal pagrindinius eksporto straipsnius. Todėl labai iškalbingi darosi valstiečių skundai dėl pastočių prievolės. Pavyzdžiui, Gitėnų seniūnijoje vietoj anksčiau buvusių tik dviejų privalomų pastočių, 1787 m. buvo reikalaujama jau septynių pastočių dvaro ūkio gaminiams į Rygą, Liepoją ir Vilnių išgabenti, o už aštuntąją pastotę valstiečiai turėjo mokėti pinigais (Nr.105). Dažnai valstiečių pastotes valdytojai nuomodavo pirkliams. Dėl arklių suluošinimo, kelio išlaidų, inventoriaus susidėvėjimo ir brangaus darbo laiko praradimo ši prievolė valstiečiams darė ypač didelių nuostolių. Neatsitiktinai ji buvo viena Šiaulių ekonomijos valstiečių sukilimo priežasčių.

Labai būdingi valstiečių skundai dėl neprivalomų pagal inventorių prekinės miško medžiagos paruošimo darbų: kirtimo, vežimo, plukdymo, dervos, potašo, anglių ir kalkių gaminimo. Pavyzdžiui, Veliuonos seniūnijoje kalkių degimui buvo pastatyta daugiau kaip 100 krosnių, kurias aptarnauti turėjo valstiečiai (Nr. 83). Daug skundų yra dėl valdytojų monopolinių teisių prekiauti druska, gaminti ir pardavinėti svaigalus. Atkreiptinas dėmesys į skundus dėl valdytojų draudimo valstiečiams laisvai pardavinėti savo ūkio gaminius, ypač linus, sėmenis ir javus. Su prekybos laisvės varžymu susijusieji skundai kalba jau apie valstiečių ūkio interesų susikirtimą su feodaline nuosavybės teise besivystančios kapitalistinės prekinės gamybos pagrindu, ir todėl yra ypač vertingi.

Apskritai valstiečių bylų dokumentai ir skundai duoda daug naujų žinių apie XVIII a. antrosios pusės Lietuvos seniūnijų ir kitų žemės valdų ūkį. Jie rodo, kad feodalinio engimo didėjimas Lietuvoje per tą laikotarpį neapsiribojo vien piniginės rentos keitimu atodirbtine renta, o pasireiškė plačiu dvarininkų puolimu, apėmusiu visas feodalinės rentos rūšis ir visas valstiečių kategorijas, nuo prievolinių iki „laisvųjų“ (vad. „žemininkų“ ir „bajorų“).

Gal būt, tie inventorių nustatytų normų pažeidimai, atsispindėjusieji bylų dokumentuose ir valstiečių skunduose, buvo tik atsitiktinės anomalijos, pasireiškusios, kaip tvirtino T. Korzonas, dėl kai kurių magnatų „kietaširdiškumo“ [41]?

Lenkų istorikė J. Leskievič, remdamasi atitinkamos medžiagos analize, padarė išvadą, kad nuolatinis inventorinių rentos normų pažeidinėjimas ir jų didinimas Lenkijoje buvo plačiai paplitęs, tipiškas reiškinys [42]. Ne kitaip buvo ir Lietuvoje, nors šiam faktui įrodyti reikėtų, be čia skelbiamų dokumentų, dar papildomų tyrinėjimų. Kokios tokiu

[41] *T. Korzon,* Wewnętrzne dzieje Polski za Stanisława Augusta (1764—1795), I, Kraków—Warszawa, 1897, s. 354.

[42] *J. Leskiewicz,* Znaczenie inwentarzy dóbr ziemskich. — Kwartalnik Historyczny, LX, Nr. 4, 1953, s. 374.

atveju buvo realios valstybinių valstiečių galimybės pasiekti teisme pergalę, kovojant prieš išnaudojimo didinimą?

Sprendžiant iš kai kurių Lietuvos D. K. Rūmų asesorių teismo nuosprendžių motyvavimo, galima nustatyti, kad seniūnijose feodalinės rentos normos, padidintos, palyginus su įrašytomis į perduodamąjį inventorių, galėjo būti įteisintos, įrašant jas į naują perduodamąjį inventorių, keičiantis valdytojui. Praktiškai eilinio seniūnijos perdavimo metu iš valstiečių buvo reikalaujama oficialių dokumentų, įrodančių, kad jų reikalavimai panaikinti visas paskutiniojo seniūno įvestas naujoves yra teisėti. Jeigu valstiečiai tokių dokumentų nepateikdavo (dažniausiai ir negalėdavo jų pateikti), naujas perduodamasis inventorius, sudarytas iždo atstovo pagal esamą padėtį [43], t. y., įrašant tokius mokesčius, duokles natūra ir prievoles, kokios buvo seniūniją perduodant, tapdavo įstatymu ir jeigu valstiečiai tada atsisakydavo vykdyti prievoles pagal naują perduodamąjį inventorių ir bandydavo kelti valdytojui bylą, remdamiesi ankstyvesniais inventoriais, teismas tuos ankstyvesniuosius inventorius paprastai paskelbdavo negaliojančiais ir valstiečių pretenzijas atmesdavo kaip nepagrįstas. Galima todėl tvirtinti, kad valstybiniai valstiečiai galėjo tikėtis laimėti bylą su valdytoju tik dėl tų naujovių, kurios dar nepateko į inventorių ir nebuvo juridiškai sankcionuotos. Teismas tokius perduodamųjų inventorių pažeidimus bausdavo. Bet jeigu jau jie patekdavo į perduodamąjį inventorių, per teismą nieko nebebuvo galima laimėti. Taip ir atsitikdavo, kad, pavyzdžiui, Veliuonos seniūnijoje valstiečių mokesčiai, kuriuos jie mokėjo 1789 m. liustracijos metu, pasirodė esą penkis kartus didesni, negu tie, kuriuos jiems priderėjo mokėti pagal 1765 m. liustracinį inventorių (Nr. 89). Palangos seniūnijos valstiečiai 1762—1769 m. priešinosi rentos normoms, nustatytoms 1752 m. perduodamuoju inventoriumi, reikalaudami, kad būtų atstatytos mažesnės 1738 m. normos, bet nieko nelaimėjo; 1770—1779 m. vėl jie kovojo prieš naujoves, įvestas valdytojo, nepaisant 1765 m. liustracinio ir perduodamojo 1752 m. inventorių. Asesorių teismas anuliavo kai kurias, visiškai nepagrįstas valdytojo išmones, kaip antai, įvestą žemės skirstymą margais vietoj visuotinai priimtos valakų sistemos, ir kai kurias kitas, bet praktiškai ir po teismo nuosprendžio seniūnas K. Mirbachas ir pakeitęs jį vyskupas I. Masalskis nesilaikė nei teismo nuosprendžio, nei inventorių.

Aišku, kad klausimą dėl inventorių pažeidinėjimų ir inventorinių rentos normų neatitikimo normoms, kurių buvo iš tikrųjų reikalaujama, skelbiamų dokumentų šviesoje reikia spręsti, žinoma, ne ponų „geraširdiškumo" požiūriu, o atsižvelgiant į tam tikrą inventorių „vėlavimą", palyginus su tikrąja padėtimi, kurią sąlygojo ekonominio proceso eiga, valstiečių ūkinis pajėgumas ir klasinio jų pasipriešinimo jėga.

Kyla klausimas, ar toji valstiečių kova, kuri atsispindi skelbiamuose dokumentuose, vertintina kaip kova tik su konkrečiais baudžiavos jungo

[43] „In quali statu znaydują się takowe starostwa czyli dzierzawy, in eodem dworzanie skarbowi podac y nowy inwentarz sporządzic ex praescripto legum tenentur..." (Dok. Nr. 45).

didinimo bandymais, ar ji jau gali būti traktuojama kaip antifeodalinė kova tikra to žodžio prasme?

Valstiečių programa, kurią galima nustatyti pagal bylų dokumentus, iš pirmo žvilgsnio labai ribota: išskyrus nekenčiamų valdytojų, administracijos pareigūnų ar nuomotojų pašalinimą, atleidimą nuo naujai įvestų prievolių, mokesčių ir duoklių, valstiečiai kitų reikalavimų tartum ir nekelia. Tai reikalavimai, neišeinantieji už feodalinių socialinių-ekonominių santykių ribos. Tačiau reikia žinoti, kad valstybiniai valstiečiai apskritai laikė save ne baudžiauninkais, o „laisvais". Pasitaikydavo, kad jie grasindavo išvyti seniūną ne tik iš seniūnijos, bet ir iš jo nuosavų dvarų ir „patys būti ponais" (Nr. 44). Šis grasinimas, nors beveik vienintelis, suformuluotas šitokiu būdu, nušviečia tikruosius valstiečių siekimus ir tikslus. Suprantama, kad visiškai išryškinti antifeodalinį valstiečių bruzdėjimų ir „maištų" charakterį nepakanka bylų dokumentų. Tokiam klausimui išspręsti būtina nuodugniai ištirti visus to meto Lietuvos valstiečių klausimo aspektus.

Miestelėnų bylose su feodaliniais valdytojais randame būdingą ir valstiečiams kovą prieš feodalinės rentos didinimą. Tačiau svarbiausią vietą šiose bylose užima kova už savivaldą, prieš baudžiavinę priklausomybę nuo seniūnų ir apskritai feodalų.

Ekonomijų, seniūnijų, privačių ir bažnytinių dvarų žemėje buvo nemažas skaičius miestelių, gavusių XVI—XVII ir XVIII a. pirmojoje pusėje savivaldos, arba magdeburginės, teises. Magdeburginių miestelių gyventojų santykiai su „savais" feodalais buvo nustatyti atitinkamomis (miestelių steigiamosiomis) privilegijomis. Jų priklausomybė nuo atitinkamo feodalo pasireiškė činšo mokėjimu už naudojamos žemės sklypus. Šiaip miestelėnai, būdami asmeniškai laisvi, formaliai feodalams buvo nepavaldūs, nes visiems savo reikalams ir tarpusavio ginčams turėjo magistratą su vaitu priešakyje ir miestelėnišką teismą, kurio nuosprendžius galėjo skųsti asesorių teismui.

Šiame rinkinyje daugiausia pavaizduota „karališkųjų", t. y. seniūnijų žemėje buvusių miestelėnų istorija XVIII a. antrojoje pusėje. Jų kovoje su seniūnais galima išskirti keletą etapų. Iki 1776 m. daugiausia buvo kovojama prieš feodalus dėl savivaldos teisių ir miestelėnų „laisvių" pažeidinėjimų. Dokumentai Nr. 20—21, 67—68 atspindi seniūnų savivalę magdeburginiuose miesteliuose: činšo didinimą, kišimąsi į miestelių vaitų ir magistratų jurisdikciją, miestelių žemės, miško, sklypų, pajamų šaltinių užgrobimą, taip pat miestelėnų varymą lygiai su valstiečiais į „gvoltus", šarvarkus ir kitus darbus seniūnijų palivarkuose. Dėl šių piktnaudžiavimų XVIII a. penktajame—šeštajame dešimtmetyje su seniūnais bylinėjosi (atrodo, kad buvo susitarę tarpusavyje) Liudvinavo, Lazdijų, Simno ir Alytaus[44] vaitai ir magistratai. Tačiau iš šių bylų rinkinyje pateikiami tik atskiri asesorių teismo dekretai, nes jose daugiausia vyrauja ne klasių kovos momentai, o bajoriški ginčai tarp vaitų ir seniūnų.

[44] Alytaus miesto bylos su Alytaus ekonomijos valdytojais dokumentai (CGADA f. 389 kn. 425 (IIA/211) iš 1762—1768 m. psl. 336—345a) į šį rinkinį neįtraukiami.

1776 m. Žečpospolitos seimas nutarė panaikinti savivaldą visuose miesteliuose ir miestuose, išskyrus pačius didžiausius (Vilnių, Kauną, Trakus, Lydą, Naugarduką, Gardiną, Pinską, Mozyrių ir Brestą) ir atidavė miestelėnus atitinkamų feodalų jurisdikcijai [45]. Tiesa, jiems buvo palikta asmens laisvė, teisė užsiimti verslais (prekyba ir amatais), įsigyti nejudomą turtą ir išsikelti kitur. Seimas taip pat uždraudė įvesti miestelėnams naujas prievoles, be tų, kurios jiems buvo privalomos, panaikinant savivaldą. Tačiau iš tikrųjų buvusių magdeburginių miestelėnų padėtis panaikinus savivaldą, ėmė sparčiai blogėti, vis labiau prilygdama baudžiauninkų padėčiai. Šį procesą parodė 1789 m. liustracija. Nepaisant, kad netrukus daugeliui miestų ir miestelių magdeburginės teisės buvo sugrąžintos, baudžiavinės prievolės ir mokesčiai, užfiksuoti per 1789 m. liustraciją, miestelėnams tebegaliojo. Atrodo, kad jų nusikratyti nepavyko. Natūralu, kad 1776—1791 m. seniūnijų miestelėnai stoja prieš savo valdytojus išvien su valstiečiais. Tačiau tuo metu aiškiai suformuluotas reikalavimas grąžinti savivaldos teisę sutinkamas tik Veliuonos miestelėnų ir Veliuonos seniūnijos valstiečių bylos su karaliaus giminaičiu J. Poniatovskiu dokumentuose. Asesorių teismas tą reikalavimą atmetė.

Naujas ir bene ryškiausias miestelėnų kovos su seniūnais etapas prasideda 1791 m., Ketverių metų seimui įvedus miestų ir miestelėnų klausimu naujus įstatymus [46]; etapą užbaigia atitinkami carinės administracijos 1794—1795 m. aktai.

Remiantis 1791 m. balandžio mėn. 18 d. įstatymu, pavadintu „Mūsų karališkieji laisvieji miestai", nuo 1791 m. lapkričio mėn. iki 1792 m. birželio mėn. savivaldos teisės buvo sugrąžintos arba naujai suteiktos daugiau kaip 58 Lietuvos miestams ir miesteliams (dabartinės Lietuvos TSR ribose) [47]. Tiesioginė daugelio konfliktų, buvusių tarp miestelėnų ir seniūnijų administracijos 1791—1792 m., priežastis buvo valdytojų veiksmai, nukreipti prieš miestelėnų savivaldos organų rinkimus ir apskritai prieš įstatymų apie miestelėnus įgyvendinimą. Tačiau bene svarbiausia aplinkybė, ypač paaštrinusi kovą tarp naujųjų magdeburgijų ir seniūnų, buvo ta, kad seimas, suteikęs miestelėnams savivaldybės teises, neatleido miestelėnų nuo mokesčių ir prievolių seniūnijų valdytojams. Buvo tik nurodyta, kad natūrinės miestelėnų prievolės ir duoklės, užfiksuotos 1789 m. liustracijos, privalo būti pakeistos piniginiu mokesčiu; šį klausimą kiekvienu konkrečiu atveju turėjo spręsti asesorių teismas [48]. Tačiau magdeburginių miestė-

[45] Ustawa podatku Xięstwu Litewskiemu. — Vol. Legum, VIII, s. 566—568.

[46] Miasta nasze krolewskie wolne w panstwach Rzeczypospolitey. — Vol. Legum. IX, s. 215—219; Urządzenie wewnętrzne miast wolnych Rzeczypospolitey w Koronie i w Wielkim Xięstwie Litewskiem. — Ten pat, psl. 291—297; Ostrzeżenie względem exekucyi prawa o miastach naszych dawniey krolewskich, a teraz wolnych Rzeczypospolitey. — Ten pat, psl. 297—298.

[47] Tas skaičius nustatytas remiantis 1791—1792 m. duotų karališkųjų miestų ir miestelių privilegijų nuorašais, saugomais Lietuvos TSR MA Lietuvių kalbos ir literatūros instituto bibliotekoje Vilniuje; iš tikrųjų jų galėjo būti dar daugiau.

[48] Vol. Legum. — IX, s. 297—298; tą patį nustatė 1793 m. Gardino seimas: „Kiedy by miasto lub miasteczko lustracyą ktorą w jakiey kolwiek nazwisku daninie czy opłacie

lių gyventojai, išvaduoti nuo teisinės seniūnų valdžios, laikė save laisvais ir nuo bet kokių prievolių seniūnams. Dėl to daugelis feodalų skundėsi, kad miestelėnai „maištauja", o šiuos maištus sukėlę „laisvės šūkiai".

1793 m. Gardino seimas anuliavo visas magdeburginių teisių privilegijas, duotas remiantis Ketverių metų seimo įstatymais. Savivaldos teisė buvo palikta tik tiems miesteliams, kurie naudojosi ja iki 1776 m.[49]. Šitokia tvarka paliko ir pirmaisiais carinės valdžios metais. Visi kiti seniūnijų miesteliai, kurie magdeburgines teises buvo gavę Ketverių metų seimo dėka, vėl pakliuvo į visišką feodalų valdžią.

Konfliktus tarp seniūnų ir miestelėnų, gavusių magdeburgines teises ir 1792—1795 m. jų vėl netekusių, rinkinyje pavaizduoja dokumentai, liečiantieji Nemunaičio, Perlojos, Skirsnemunės, Raseinių, Ariogalos, Vyžainio, Josvainių, Vilkijos, Veliuonos ir kai kurių kitų miestelių gyventojų bylas su atitinkamų seniūnijų valdytojais. Apskritai miestelėnų kova už savivaldą, ypač sustiprėjusi paskutiniame XVIII a. ketvirtyje ir nenutrūkusi XIX a., yra svarbus reiškinys to meto Lietuvos socialinio-ekonominio vystymosi istorijoje, ir nusipelno daug didesnio dėmesio, negu iki šiol istorinėje literatūroje jam buvo skiriama.

Baigiant skelbiamų II „Lietuvos valstiečių ir miestelėnų ginčų" dalyje dokumentų apžvalgą, reikia dar keletą žodžių pasakyti apie tas klasinės kovos formas, kurios buvo būdingos Lietuvos D. K. valstybiniams valstiečiams ir kurios atsispindi skelbiamuose dokumentuose. Klasių kovos klausimai XVIII a. Lietuvoje, neskaitant žinomos A. Janulaičio knygelės apie Šiaulių ekonomijos valstiečių sukilimą 1769 m. ir atitinkamų poskyrių Lietuvos TSR istorijos I t. (Vilnius, 1957, psl. 322—324, 340) specialiai dar visiškai netyrinėti. Buržuazinėje lietuvių istoriografijoje buvo nuomonė, kad Lietuvos valstiečiai XVIII a. dar iš viso nebuvo pribrendę klasinei kovai prieš feodalus[50]. Skelbiamieji dokumentai visiškai paneigia tokią pažiūrą. Nekalbant jau apie valstiečių ir miestelėnų konfliktų su feodalais objektyvų turinį, matyti, kad klasiniu savo veiksmų pobūdžiu neabejojo nei valstiečiai, nei feodalai. Pavyzdžiui, Meškuičiuose 1707 m. valstiečiai iki mirties primušė vieną Šiaulių ekonomijos vietininką ir, kaip pasakyta teismo dekrete, vilko jį per turgaus aikštę, tyčiodamiesi, „kad dar labiau paniekintų bajorišką kraują" (Nr. 3). 1726 m. Makniūnų seniūnijos valdytojas K. Boričevskis skundėsi, kad valstiečiai primušė jo tarnus, tyčiodamiesi ir reikšdami „mužikišką neapykantą bajoriškam kraujui" (Nr. 6). Barčių seniūnijos valstiečiai 1799 m., kaip tvirtino valdytojas, sukėlę „maištą" ne asmeniškai prieš jį, kaip prieš naują poną, bet dėl to, kad jie „apskritai nepakenčia jokių ponų" (Nr. 121).

---

nad opis przywilejow sobie służących rozumiało się bydz ukrzywdzonym, tedy o takowe pokrzywdzenie swoje w Sądach Zadwornych czynic będzie mogło: w ktorych od jakiey opłaty czy daniny uwolnionym zostanie, od tey i My one uwalniamy. — Forma Rządowa, Miasta wolne Rzeczypospolitey, art. III, 1. Pp.

[49] Ten pat.

[50] Lietuvos kaimo ir dvaro santykiai XVIII a. — Lietuvos praeitis, I t. 2 sąsiuvinis, Vilnius—Kaunas, 1941, psl. 597.

Didžiausias skaičius skelbiamų dokumentų vaizduoja legalias valstiečių kovos formas — bylinėjimąsi ir skundų rašymą. Nepaisant administracijos represijų, sunkumų, susijusių su teismo procesu, ir dažnai abejotinų perspektyvų laimėti ginčą su valdytoju, valstiečiai plačiai naudojosi teise kreiptis į teismą. Pasinaudodami šia teise, jie stengėsi nors šiek tiek pagerinti savo padėtį. Gilios pagarbos savo pasiaukojimu nusipelno valstiečių įgaliotiniai, kurie neretai metų metais gynė teismuose valstiečių interesus ir patys iškentėjo karališkojo „teisingumo" nepastovumą. Tai tikri pilkieji liaudies didvyriai.

Nuo legalių kovos formų negalima atskirti nelegalių, kurios feodalų skunduose paprastai žymimos vienu žodžiu — „maištas". Atviro Lietuvos valstybinių valstiečių priešinimosi feodalams pasireiškimai, kaip matyti iš skelbiamų dokumentų, labai panašūs į tokių pačių kategorijų valstiečių priešinimosi pasireiškimus kaimyninėse šalyse — Latvijoje [51], Rusijoje [52] ir Lenkijoje [53].

Pats ryškiausias klasinio Lietuvos valstybinių valstiečių pasipriešinimo feodalams pasireiškimas XVIII a. buvo 1769 m. ginkluotas sukilimas Šiaulių ekonomijoje. Jis kur kas išsiskiria iš kitų vietinio pobūdžio valstiečių bruzdėjimų ir užima reikšmingą vietą ne vien Lietuvos, bet ir visos Žečpospolitos valstiečių klasinės kovos istorijoje. Kitų klasinių konfliktų, buvusių valstybinėse žemėse, eiga labai primena to paties laikotarpio Lenkijos karališkosiose žemėse gyvenusių valstiečių bruzdėjimų eigą [54]. Jiems būdinga valstiečių bėgimas iš ūkių, atsisakymas atlikinėti prievoles ir mokėti mokesčius, kreipimasis su skundais į teismą ir kartu atviras veiksmingas priešinimasis, užpuolant dvarus, seniūnijų administracijos pareigūnus, o kartais primušant ir nužudant valdytojus. Išskyrus Šiaulių ekonomijos valstiečių sukilimą, masinių kruvinų egzekucijų, slopinant valstiečius, atrodo nebuvo. Šis faktas iš dalies paaiškinamas tuo, kad Žečpospolitoje trūko stipraus karinio-biurokratinio valstybės aparato. Didesnius valstiečių bruzdėjimus Lietuvos feodalai slopino su carinės kariuomenės pagalba. Antrajai XVIII a. pusei šis reiškinys ypač būdingas.

Įsidėmėtina, kad Lietuvos valstiečių ir miestelėnų kova su feodalais, ypač paskutiniaisiais Žečpospolitos gyvavimo metais, neabejotinai paveikė

---

[51] žr. *M. Stepermanis,* Zemnieku nemieri Vidzemē 1750—1784, Riga, 1956.

[52] Žr. П. К. Алефиренко, Крестьянское движение и крестьянский вопрос в России в 30-50-ых годах XVIII века, М. 1958, стр. 262—291; Н. Л. Рубинштейн, Крестьянское движение в России во второй половине XVIII века. — Вопросы истории, 1956, № 11, стр. 34—51.

[53] žr. prof. *St. Arnoldo* pratarmę leidiniui „Księgi Referendarii Koronnej z drugiej połowy XVIII wieku", I, Warszawa, 1955; *Mirosław Frančić,* Powstanie chłopskie w starostwie Libuskim i sąsiednich królewszczyznach w połowie XVIII wieku. — Kwartalnik Historyczny, r. LXI, Nr. 2, 1954, s. 130—164; *Irena Rychlikowa,* Stosunki społeczno-gospodarcze i walka klasowa w dobrach Poręby Wielkiey w drugiej połowie XVIII wieku. — Kwart. Hist., r. LXI, Nr 3, 1954, s. 156—191; *J. Deresiewicz,* Walka klasowa z uciskiem feudalnym w Wielkopolsce w drugiej połowie XVIII wieku, Poznań, 1955; *Jerzy Topolski,* Walka chłopów podlaskich w przeddzień i czasie insurekcyi kościuszkowskiej. — Roczniki dziejów społecznych i gospodarczych, t. XVIII, 1956, s. 109—126.

[54] žr. Kwartalnik Historyczny, LXI, 1954, Nr. 3, s. 365—373.

kai kuriuos pažangiausius bajorijos atstovus, kurie pagal savo profesiją buvo susiję su teisminiu valstiečių ir miestelėnų gynimu. Paminėtinas Lietuvos D. K. generalinis advokatas Ignacas Grabovskis, suimtas carinės valdžios 1794 m. kovo mėn. už dalyvavimą rengiant sukilimą. Dar prieš tai, 1793 m. sausio mėn. 16 d. Lietuvos D. K. Generalinės konfederacijos Aukščiausiojo teismo prokurorai buvo iškėlę jam bylą, kaltindami, kad jis veikė prieš Targovicos konfederaciją ir kad „susidėjęs su miestų plebėjais ir valstiečiais, kurstė juos apgaulingais pažadais prieš bajorišką jį luomą... agitavo tamsią minią prieš dvarininkus ir bajorus“ [55].

* *
*

Į šį rinkinį įtraukta keli dokumentai, kurie lietuvių kalba jau buvo skelbti „Lietuvos TSR istorijos šaltinių“ I tome (Vilnius, 1955). Apie tai paminėta atitinkamų dokumentų metrikose. Lietuvos valstiečių ir miestelėnų XVIII a. kovos prieš feodalus dokumentų, skelbtų kituose leidiniuose, atskiro sąrašo nededame, nes tokių dokumentų labai maža ir jie visi paminėti šioje pratarmėje. Kaip ir I „Ginčų“ dalyje, dokumentai skelbiami originalo — lenkų kalba. Rašyba pakeista labai nedaug: žodžių pradžioje pusbalsei žymėti dedama *j*, nors originale buvo *i*, ir, atvirkščiai, žodžių galūnėse vietoj *j* rašoma *i*: pvz., vietoj originalo *„iunij“* rašoma *„junii“*. Pakeistas didžiųjų raidžių rašymas ir patikslinta skyryba. Atskiros raidės ir skiemenys žodžiuose, parašytuose originale sutrumpintai, įrašyti kursyvu, praleistos raidės ir ištisi žodžiai, kur buvo galima, duodami laužtiniuose skliaustuose, o neįskaitomos vietos pažymėtos daugtaškiu paprastuose skliausteliuose (...).

R. Jasas

---

[55] Księga dekretow Sądu Konfed. woiewodztwa Wil. od R. 1792 junii do Rᵘ 1793 Septembra 30 dnia — VCA Senieji aktai 4308, puslapiai nenumeruoti.

ПРЕДИСЛОВИЕ

Часть II «Тяжб литовских крестьян и жителей местечек с управителями имений» является продолжением начатой в 1959 г. публикации документов о классовой борьбе в Литве в эпоху феодализма. Она содержит 184 документа, датированных XVIII веком и в большинстве своем еще не известных в исторической литературе. Как и материалы части I «Тяжб», они отображают прежде всего те открытые проявления классового антагонизма, которые имели место в государственных имениях — староствах и королевских экономиях[1] Великого княжества Литовского. Выявить эти факты удалось благодаря тому, что они отразились в документации судов и различных органов власти того времени. Положение крестьян частновладельческих имений и церковных владений и их классовая борьба с феодалами в сборнике представлены незначительным количеством документов, так как эти крестьяне не имели права обращаться в государственные суды.

По своему происхождению и содержанию документы II части «Тяжб» могут быть разделены на три основные группы: 1. Документы референдарского и Надворного асессорского судов Вел. княжества Литовского; 2. Документы других судов Речи Посполитой и судов в первые годы царской власти; 3. Суплики (жалобы) помещичьих и церковных крестьян.

I. ДОКУМЕНТЫ РЕФЕРЕНДАРСКОГО И НАДВОРНОГО АСЕССОРСКОГО СУДОВ ВЕЛИКОГО КНЯЖЕСТВА ЛИТОВСКОГО

Разбор тяжб и всевозможных конфликтов, возникавших между крепостным населением староств и экономий, а также мещанами магдебургских (имеющих право самоуправления) городов и местечек, с одной сто-

[1] О системе управления, хозяйстве и положении крестьян государственных имений Вел. княжества Литовского см. *A. Weinert,* O starostwach w Polsce do końca XVIII w. z dołączeniem wykazu ich miejscowości, Warszawa, 1877; *St. Kościałkowski,* Ze studjów nad dziejami ekonomji królewskich na Litwie, Wilno, 1914; *Wł. Wieczorek.* Z dziejów ustroju rolnego Wielkiego Księstwa Litewskiego w XVIII w., Poznań, 1929,

роны, и администрацией государственных имений, с другой стороны, в Вел. княжестве Литовском в XVIII в. производился в большинстве случаев в референдарском суде и в отдельном от него Надворном асессорском суде Вел. княжества Литовского.

Должность референдариев (одного светского, а другого — духовного), которые в качестве знатоков права должны были принимать жалобы, подававшиеся крестьянами, докладывать их королю и разбирать дело в соответствии с законами, в Польше была введена в 1507 г. По мнению Ю. Рафача, специально изучавшего вопросы судебной защиты крестьянства в Речи Посполитой, вначале король поручал референдариям только разбор отдельных дел между крестьянами королевских имений и управителями; впоследствии это стало правилом, и с течением времени решение всех тяжб подобного рода перешло в компетенцию референдариев[2].

Судя по тому, что первое упоминание о референдарии Вел. княжества Литовского относится к 50-м годам XVI в., должность референдария в Литве была установлена Сигизмундом-Августом (1548—1572), однако судебные функции на подобие коронных (польских) референдариев литовские референдарии начали исполнять только с 1636 г., когда они были уравнены в правах с соответствующими польскими должностными лицами[3]. Как видно из референдарских декретов, опубликованных в части I «Тяжб», в XVII в. вместе с литовским референдарием при разбирательстве тяжб государственных крестьян участвовали некие «чиновники и асессоры». Кем они были — должностными лицами государственной канцелярии Вел. княжества Литовского или какими-то другими придворными короля и какое значение имело их мнение при разбирательстве тяжбы, — неясно. В XVIII в., кроме референдария и технического персонала (регента и писарей), в референдарском суде выступает, по-видимому, только прокурор (инстигатор) Вел. княжества Литовского, который излагает обвинение, предъявленное истцом. Сведений о других членах референдарского суда того времени не имеется.

Место разбирательства тяжб, подлежавших референдарскому суду, зависело от того, где в данный момент находился король со своим двором, ибо отдельно от короля референдарий тяжб не мог решать. Чаще всего крестьянам литовских старостств и экономий для вручения жалоб и защиты в суде своих дел приходилось отправляться в Варшаву или Гродно, так как обычно там находилась резиденция короля и его надворных судов. Правда, в 1752 г. литовский референдарий разбирал «свои»

---

s. 18—28; *Д. Л. Похилевич,* Крестьяне Белоруссии и Литвы в XVI—XVIII вв., Львов, 1957; ср. также *А. Н. Баранович,* Магнатское хозяйство на юге Волыни в XVIII в., Москва, 1955, стр. 105—116.

[2] *J. Rafacz,* Sąd referendarski koronny, Poznań, 1948, s. 11.

[3] *J. Rafacz,* указ. соч., стр. 9; *J. Wolff,* Senatorowie i dygnitarze Wielkiego Księstwa Litewskiego 1386—1795, Kraków, 1885, s. 306; там же, стр. 307—313, см. хронологический список референдариев В. К. Л. с XVI в. по XVIII в.

тяжбы и в самой Литве, в Вильнюсе[4], но как часто это случалось, трудно сказать.

В качестве представителей сторон — как управителей, так и крестьян — в референдарских процессах выступают уполномоченные, которыми могли быть только лица шляхетского сословия. Для защиты крестьян, арестованных и доставленных на место суда по обвинению управителей, референдарский суд назначал адвокатов («патронов»). Безопасность крестьян от преследований со стороны управителей на время процесса обеспечивалась так называемыми «глейтами», или охранными грамотами. Само судопроизводство литовского референдарского суда, по-видимому, было аналогично судопроизводству польского референдарского суда, подробно исследованному в уже упоминавшемся труде Ю. Рафача. Из выявленных до сих пор декретов литовского референдарского суда видно, что по жалобам, поступившим от крестьян или управителей, на место конфликта посылались специальные комиссии (в XVII в. — ревизоры), уполномоченные решить на месте все спорные вопросы и наказать виновных. Решения комиссий не были окончательными: сторонам предоставлялось право апеллировать в референдарский суд, который мог комиссарское решение утвердить полностью, изменить его в отдельных пунктах или же аннулировать и назначить для расследования дела новую комиссию.

В ходе подготовки настоящей II части «Тяжб» удалось обнаружить только две, частично незаполненные, протокольные книги референдарского суда Вел. княжества Литовского за 1700—1703 гг. и 1725—1726 гг. Эти книги входят в состав Литовской Метрики и в настоящее время хранятся в Гос. центральном архиве древних актов в Москве. Никаких других материалов — книг или отдельных декретов референдарского суда — найти не удалось, хотя не подлежит сомнению, что большинство тяжб государственных крестьян Литвы и Белоруссии в 1-й половине XVIII в. решалось в референдарском суде Вел. княжества Литовского. Из указанных протокольных книг Литовской Референдарии в сборник включены две очень формальные и неразборчивые записи по делу пренских крестьян, обвиненных в убийстве администратора Пренского староства (№№ 1—2). Имеющиеся там же упоминания о тяжбе крестьян Вилькийского лесничества с управителем, маршалом Ошмянского повета К. Зеновичем, а также краткая запись о назначении в 1725 г. комиссии для расследования спора между крестьянами Олитского ключа с королевским ловчим Вейзенбахом опущены вследствие отсутствия других документов, полнее раскрывающих суть этих тяжб. Имеющиеся там же другие записи относятся к территории Белоруссии.

Следует сказать, что полное отсутствие до последнего времени сведений о функционировании референдарского суда в Вел. княжестве Ли-

---

[4] Об этом вполне определенно говорится в публикуемом документе асессорского суда В. К. Л. от 1754 г.: „...do sądow referendarskich w Wilnie sądzących się... adcytowali..." „...jezdzili do Wilna na sądy referendarskie..." (Nr. 22).

товском склонило в свое время такого знатока этого вопроса, как Ю. Рафач, к выводу, что в XVI—XVIII вв. референдарский суд существовал только в Польше[5]. Публикуемые в настоящем томе, хотя и немногочисленные, документы опровергают такой взгляд и показывают, что референдарский суд, как отдельное учреждение, существовал также в Вел. княжестве Литовском, причем не только в XVII, но и в XVIII веке.

Другая государственная институция Вел. княжества Литовского, которая сыграла известную роль в деле судебной защиты государственных крестьян от слишком больших злоупотреблений феодальных держателей, был так называемый Надворный асессорский суд Вел. княжества Литовского. Материалы этого суда, относящиеся главным образом ко второй половине XVIII в. (по 1793 год включительно), составляют основу настоящего сборника. Взяты они в основном из книг Литовской Асессории, хранящихся в Государственном историческом архиве Литовской ССР в Вильнюсе и в Центральном государственном архиве древних актов в Москве (Литовская Метрика); некоторые асессорские декреты, обнаруженные в судных книгах Литовской Метрики, не могли быть включены в сборник по техническим причинам.

Надворный асессорский суд Вел. княжества Литовского возник приблизительно в одно время с институцией референдариев, то-есть в начале правления Сигизмунда-Августа (примерно 50-е годы XVI в.)[6]. В документах он первоначально фигурирует как «суд врядников господарских», или асессоров, которым великий князь впервые начал поручать разбор некоторых тяжб, подлежавших великокняжескому суду, в том числе некоторых тяжб великокняжеских крестьян. После 1581 г., когда в Литве был учрежден Главный Трибунал, охвативший, как высшая апелляционная инстанция, все частные тяжбы шляхты и духовенства, в компетенции асессорского суда остались те тяжбы, которые имели непосредственное отношение к королевским магдебургским городам, местечкам и королевским (государственным) имениям — староствам и экономиям, к их населению и администрации. В книгах этого суда, относящихся к первой половине XVIII в. и сохранившихся в большом количестве, преобладают тяжбы шляхты, связанной с управлением староствами и экономиями, а также тяжбы магистратов, городских цехов и отдельных мещан-купцов крупнейших магдебургских городов Литвы и Белоруссии. В связи с существованием специального референдарского суда, крестьянские тяжбы с управителями до 1764 г., по-видимому, не занимали сколько-нибудь значительного места в деятельности асессорского суда. За всю первую половину XVIII в. в книгах этого суда удалось найти только две крестьянские тяжбы с управителями-старостами, относящиеся к территории

---

[5] *J. Rafacz*, указ. соч., стр. 26.

[6] см. раздел Sądy assessorskie статьи Polskie sądy в Encyklopedia Powszechna, Warszawa, 1865, t. 21, s. 241—246; Asesorių teismas, Lietuviškoji Enciklopedija, I, Kaunas, 1933, стр. 1231—1233. Специальных исследований не имеется.

Литвы, а именно: крестьян Мокнюнского (1726 г., док. № 8—9) и Полангговского старостств (1754 г., док. № 22), причем обе эти тяжбы одновременно рассматривались также и референдарским судом.

Председателем Надворного асессорского суда Вел. княжества Литовского и фактическим судьей был канцлер Вел. княжества Литовского, при решении тяжб действовавший, как и референдарии, от имени короля. Асессорами, которые заседали вместе с канцлером, в I половине XVIII в. были должностные лица государственной канцелярии — секретари, писари, регенты, а также прокурор и вице-прокурор Вел. княжества Литовского. При решении тяжб асессоры играли только подсобную роль. Таким образом, практически вынесение приговора по тому или другому делу почти всецело зависело от воли канцлера или его заместителя — вице-канцлера. Такое положение вызывало недовольство шляхты, добивавшейся участия своих представителей по крайней мере в разбирательстве тех тяжб, которые касались исключительно лиц шляхетского сословия. Кроме того, до середины 30-х годов XVIII в. канцлер разбирал тяжбы, подлежавшие компетенции Надворного асессорского суда Вел. княжества Литовского, главным образом во время каденций сейма, что также вызывало нарекания, так как из-за ограниченности времени, а также из-за того, что многие сеймы вообще оказывались сорванными, решение тяжб сильно затягивалось. В связи с этим в 1736 г. король Август III по настоянию литовской шляхты вынужден был разрешить канцлеру и вице-канцлеру Вел. княжества Литовского вершить судопроизводство не только в Варшаве, но и в Гродно и Бресте независимо от каденций сейма, а также без личного участия короля[7].

Чтобы улучшить функционирование надворных судов, прежде всего в интересах шляхты, в 1764—1766 гг. с избранием нового короля Станислава Понятовского в Речи Посполитой была проведена крупная реформа надворных судов. Суть реформы заключалась в упразднении референдарских судов, введении в состав асессорских судов Полши и Вел. княжества Литовского представителей шляхты (двух сенаторов и десяти шляхтичей) с правом решающего голоса, избираемых сеймом, и в установлении принципа решения тяжб большинством голосов[8]. Необходимо отметить, что решение тяжб крестьян с управителями, а также мещан магдебургских городов и местечек по-прежнему осталось в исключительном ведении председателя суда — канцлера или вице-канцлера. Принцип решения тяжб большинством голосов для этого рода тяжб никогда не применялся.

Существенное отрицательное значение для судебной защиты государственных крестьян имело упразднение отдельных референдарских судов.

---

[7] Pozwolenie sądzenia Assessoryi W. X. Lit. w niebytnosci naszey. — Volumina Legum, VI, (wyd. *Jozefata Ohryzki*), Petersburg, 1860, s. 327.

[8] Zlecenie Deputatom do ułożenia pactorum conventorum względem przyszley ordynacyi Sądow Assessorskich J. K. Mci Kor. y W. X. Lit. — Vol. Legum, VII, s. 51—42; Ordynacya Sądow Zadwornych Assessorskich. — Там же, s. 186—192; Sposob obierania ...Assessorow do Sądow Zadwornych oboyga narodow. — Там же, s. 201; Ordynacya Sądow Zadwornych Assessorskich Wielk. Xięstwa Litewskiego. — Там же, стр. 238—242.

Референдарии были включены в состав надворных асессорских судов, где они, по-видимому, должны были помогать канцлеру рассматривать тяжбы государственных крестьян. Согласно новой Ординации, утвержденной сеймом в 1766 г., для разбора взаимных тяжб крестьян и управителей староств в реорганизованном асессорском суде был отведен один месяц — январь; также один месяц — апрель — был выделен для разбора дел, относящихся к экономиям, включая тяжбы крестьян. Остальное время ежегодных каденций суда, продолжавшихся с ноября до мая, было предназначено для разбирательства дел шляхты и мещан магдебургских городов. Устанавливалось, что суд будет работать в городах Варшаве, Гродно, Бресте и, по настоянию шляхты белорусских воеводств, Минске. Практически, как и раньше, большинство сессий суда проходило не в Литве, а в Варшаве.

При проведении реформы необходимость упразднения отдельных референдарских судов мотивировалась тем, что существование двух параллельных (в смысле решения крестьянских тяжб) судов — референдарского и асессорского — только увеличило бы в дальнейшем путаницу, так как нередко они принимали противоположные решения по одному и тому же делу[9]. В действительности ликвидация самостоятельного референдарского суда в Польше себя не оправдала, и уже в 1766 г. польский референдарский суд был восстановлен[10]. В Вел. княжестве Литовском сохранился новый, установленный реформой, порядок. Это привело к большему, по сравнению с Польшей, закрепощению государственных крестьян Литвы, так как «занятая иными делами Асессория... не сумела сохранить для крестьян всех давних привилегий и первоначально установленных повинностей»[11].

Еще одной существенной — с точки зрения судебной защиты государственных крестьян — реорганизации Надворный асессорский суд Вел. княжества Литовского подвергся в 1791 г. в связи с реформой в области прав мещанства. В его состав были введены еще три асессора — представители мещан[12], а в октябре 1791 г. Асессория, согласно с законом «Об устройстве городских судов и Асессории», превратилась в верховный апелляционный суд для всех тяжб мещан магдебургских городов с постоянным местом пребывания в Вильнюсе[13]. Тяжбы государственных крестьян были изъяты из компетенции Асессории. По-видимому, предполагалось вновь передать их референдарскому суду, восстановление которого в Литве, как и во всех других провинциях Речи Посполитой, было наме-

---

[9] Vol. Legum, VII, s. 42.

[10] Materye iurydyczne ...przywrocenie iuryzdykcyi Referendarzom. — Там же, стр. 206.

[11] Слова архиепископа М. Понятовского на сейме 5. XII. 1791 г. Цит. по *Ю. Рафачу*, указ. соч., стр. 11, примечание 23.

[12] Miasta Nasze Krolewskie w panstwach Rzeczypospolitey. Artykuł II. O prerogatywach mieszczan, § 2. — Vol. Legum, IX, Kraków, 1889, s. 216; Podział plenipotentow od miast wolnych. — Там же, стр. 300.

[13] Urządzenie sądow mieyskich i assessoryi. Rozdział I, artykuł VII. O sądach assessorskich. — Там же, s. 307—309.

чено конституцией 3 мая 1791 г.[14]. Практически это осталось нереализованным. Частичной причиной этого были, по-видимому, проекты распродажи староств. Чтобы раздобыть средства на создание стотысячной армии, Четырехлетний сейм решил отменить введенный в 1775 г. порядок, по которому староства отдавались в долгосрочную, так называемую «эмфитентичную», аренду (сроком на 50 лет)[15], и законом от 26 апреля 1792 г. постановил распродать все староства на правах наследственных владений[16]. Это означало уравнение старостинских крестьян в правовом отношении с помещичьими, лишение их прежнего права судебной защиты и в связи с этим отпадение в будущем самой необходимости существования референдарского суда[17]. Несмотря на то, что законом о распродаже староств было установлено, что всякие споры в отношении размера податей и повинностей старостинских крестьян должны быть заблаговременно, до распродажи, решены «Референдариями обоих народов», сейм закончил свою работу, не приняв обещанного закона о референдарских судах[18]. Кажется, что не дошло и до полного осуществления реорганизации Надворного асессорского суда. Этому помешал захват власти в стране реакционной Тарговицкой конфедерацией летом 1792 г.

Гродненский сейм 1793 г., аннулировавший все постановления «революционного» Четырехлетнего сейма, восстановил прежнюю компетенцию Надворного асессорского суда Вел. княжества Литовского, включив решение тяжб государственных крестьян, и произвел лишь некоторые несущественные изменения в составе и порядке судопроизводства. Основное внимание этого сейма — сборища реакционеров, заседавшего в условиях резкого обострения в стране классовой борьбы крестьян и мещан с феодалами, было направлено на то, чтобы под предлогом «предохранения» крестьян от разорительных процессов затруднить для них использование легального средства борьбы, каким являлось обращение в суд. Сейм дал указание о разработке новой Ординации асессорского суда, предусмотрев в ней «основательную защиту крестьянства, живущего на королевских землях, от дорогостоящего и разорительного ведения тяжб с управителями[19]. В то же время в бо́льших чем когда-либо масштабах посылались воинские команды для подавления «бунтов». Выработка новой ординации не была закончена из-за начавшегося в марте — апреле 1794 г. восстания, возглавляемого Т. Костюшко. С началом восстания Надворный асессорский суд и все другие суды Речи Посполитой прекратили свое существование.

---

[14] „Sądy referendarskie dla każdey prowincyi osobne mieć chcemy w sprawach włościan wolnych dawnemi prawami sądowi temu poddanych..." — Там же, стр. 224.

[15] Starostwa i krolewszczyzny. — Vol. Legum, VIII, s. 91—93.

[16] Zasady do urządzenia na sprzedaz wieczystą krolewszczyzn. — Vol. Legum, IX, s. 368; Urządzenie wieczyste krolewszczyzn. — Там же, стр. 424—437.

[17] Ср. *J. Rafacz*, указ. соч., стр. 22.

[18] Vol. Legum, IX, s. 454.

[19] Forma Rządowa. Sąd Assessorski Zadworny i obowiązki Kanclerzow Oboyga Narodow. 1793, l. 2.

Судопроизводство литовского Надворного асессорского суда на протяжении XVIII в., как и прежде, определялось законами Литовского Статута, ординацией 1766 г., а также различными уточнениями и дополнениями к процессуальному порядку, которые вводились сеймами в форме многочисленных «конституций». В основных своих чертах оно не отличалось от судопроизводства референдарского суда, Главного Литовского Трибунала и некоторых иных судов Вел. княжества Литовского[20]. Поэтому, не углубляясь в разбор специальных вопросов, остановимся на основных чертах, необходимых для лучшего понимания публикуемых документов.

Жалобы или иски (актораты), поступившие в асессорский суд, записывались, как и в других судах, в порядке их поступления в соответствующие реестры суда (по каждому роду тяжб велись отдельные реестровые книги). Затем, когда наступала их очередь, суд объединял все жалобы, относящиеся к тому же предмету, и назначал слушание дела. Для этого через судебного исполнителя, или «возного», сторонам вручались повестки — «позвы» или «мандаты», содержавшие подробное изложение обвинения. В случае неявки стороны в обязательный срок (w roku zawitym) без представления уважительной причины, суд в известных случаях принимал решение заочно — in contumatiam; поэтому заочные декреты суда, в отличие от «очевистых», то-есть вынесенных в присутствии сторон, назывались контумационными. Характерным наказанием за неявку в суд было осуждение на «инфамию» — лишение гражданских прав и защиты закона.

При разбирательстве тяжбы с обвинением, предъявленным в суд одной из тяжущихся сторон, выступал прокурор («инстигатор»); в декретах суда это отражено формулой «инстигатор Вел. княжества Литовского по жалобе (z delacyi) таких-то». Для ведения тяжбы крестьяне избирали своих уполномоченных, а также, в зависимости от обстоятельств, нанимали защитников («патронов»), установленное количество которых имелось при суде. В качестве представителей мещан магдебургских городов и местечек в коллективных тяжбах против феодалов выступают главным образом должностные лица городского самоуправления — войты, бурмистры, радцы и лавники.

В XVI—XVII вв. для рассмотрения конфликтов между крепостным населением старост и экономий и управителями асессорский суд, как и референдарский, пользовался услугами специально посылаемых ревизоров. В XVIII в., как правило, для разбора тяжб на местах посылались вместо ревизоров специальные комиссии, обычно назначавшиеся из повятовых гродских или земских судей и писарей, причем половина членов комиссии (двое или один, в зависимости от общего числа комиссаров) назначались в качестве представителей истца, а другая половина — в качестве представителей ответчика. В случае необходимости на помощь этим комиссиям, которые для удобства будем в дальнейшем называть

[20] Общие сведения о ведении процесса содержит тогдашнее руководство „Processus judiciarius czyli sposob prawowania się w Trybunale y we wszystkich subselliach Wiel. Xięs. Litew.", Wilno, 1780, вышедшее в нескольких изданиях.

верификационными (от слова «верификация», обозначавшего проверку обид и материального ущерба, понесенного стороной), придавались землемеры (komornicy), особенно, если в состав тяжбы входили споры о границах старостств, величине крестьянского надела или «пляцов» (земельных участков) мещан.

Решения верификационных комиссий, вынесенные на основании допроса сторон (инквизиции), свидетельских показаний, документальных доказательств, подсчета и проверки (калькуляции и верификации) всех претензий, могли быть обжалованы в Надворном асессорском суде. С этой точки зрения верификационные комиссии представляли собой нечто вроде суда низшей инстанции для дел, входивших в компетенцию Надворного асессорского суда. После утверждения Асессорией решение верификационной комиссии приобретало силу окончательного приговора.

Поскольку отношения между мещанами и крепостным населением, с одной стороны, и управителями, с другой стороны, в период ведения процесса в суде напоминали состояние войны, асессорский суд официально гарантировал безопасность тяжебщиков: управителей имений и служащих администрации — от возможных покушений со стороны крестьян, а крестьян и жителей местечек — от произвола и мести со стороны управителей. Для этого суд выдавал упоминальные (охранно-предупредительные) грамоты (listy zaręczno-upominalne). Как и другие судебные документы, упоминальные грамоты составлялись по установленному шаблону; обычно они содержат изложение жалобы стороны, просящей выдать ей упоминальную грамоту, и соответствующее «предупреждение» с запрещением производить определенные действия. Обычно в упоминальных грамотах крестьянам приказывалось до окончания тяжбы быть послушными управителю, выполнять все повинности, уплачивать поборы и т. д., а управителям — не возлагать на крестьян бóльших повинностей и поборов, чем установлено инвентарем, и не преследовать их за попытки обратиться в суд. За нарушение упоминальных грамот был установлен штраф в размере десяти тысяч коп литовских грошей. Фактически упоминальных грамот было недостаточно, чтобы защитить крестьян и мещан от преследования администрации. Об этом свидетельствуют многочисленные жалобы.

Все другие документы Надворного асессорского суда — «очевистые», контумационные, ремиссионные (об отсрочке дела) декреты и окончательные приговоры, представленные в сборнике, по своей структуре весьма схожи. Они обычно начинаются перечислением исков (акторатов) с изложением (от слов „mieniąc o to, iż...") жалоб, на основании которых было возбуждено дело. Далее следует изложение хода разбирательства тяжбы в суде — это наиболее формальная и малоинтересная часть декретов. В некоторых декретах изложение хода разбирательства вообще не приводится; в таких случаях после перечисления акторатов сразу следует изложение решения. Окончательные приговоры Асессории, как уже указывалось, выносились на основании решений верификационных комиссий, однако они не содержат полного изложения решений

верификационных комиссий, а только тех пунктов решения, которые подвергались пересмотру или уточнению. В целом они несравненно беднее ценными для историка деталями, чем комиссарские решения или акты верификаций. К сожалению, ни одного решения верификационных комиссий по тяжбам, разбиравшимся в Надворном асессорском суде и отраженным в сборнике, пока не удалось обнаружить.

В общей сложности материалами Надворного асессорского суда представлены классовые конфликты, имевшие место в период с 1726 по 1793 г. в более чем двадцати староствах и отдельных местечках Литвы, в том числе в Шадзюнском и Шморлюнском войтовствах Мокнюнского староства (1726—1727 и 1784—1785 гг.), в местечках Симно (1751 г.) и Лоздзее (1752 г.), в Полонговском старостве (1754—1791 гг.), в местечках Людвиново (1766—1770 гг.) и Виштынец (1772—1790 гг.), в старостве Велёнском и Байсагольском войтовстве (1775—1790 гг.), в Стоклишском (1785—1793 гг.), Гитанском (1788 г.), Метельском (1789—1790 гг.), Мереческом (1790—1791 гг.) староствах, в местечках Пильвишки (1793 г.), Дорсунишки (1793 г.), Пуня (1793 г.) и в Больникском и Перевальском староствах (также в 1793 г.). Наиболее полно представлены тяжбы крепостного населения Полонговского и Велёнского староств. Один документ, касающийся крестьянской тяжбы Велёнского староства, а именно упоминальная грамота, датированная 20 марта 1777 г., был опубликован в издании «Акты, издаваемые Виленскою Археографическою комиссиею», т. VII, Вильна, 1874, стр. 174—175. В отношении других тяжб, особенно имевших место в 1791—1793 гг., из-за отсутствия полноценного материала — декретов пришлось довольствоваться очень формальными записями из реестровых и протокольных книг суда. При этом от включения некоторых записей, как, например, по делу старосты Яна Эпериеши с крестьянами-«бунтовщиками» Вилкомирской волости в 1776—1777 гг., мещан старостинского местечка Бержник против Мацея Зынева в 1784—1787 гг.[21], вообще пришлось отказаться, так как эти записи ничего не дают для раскрытия предмета тяжбы. Не исключено, что более исчерпывающий материал по этим тяжбам имеется в книгах Литовской Асессории, хранящихся в Варшаве и не использованных при составлении настоящего сборника.

Асессорский суд был органом класса феодалов и в первую очередь заботился не о защите подданных-крестьян, а об интересах феодалов. Задачей его было, с одной стороны, устранение крайностей феодальной эксплуатации в староствах и экономиях, угрожавших массовым разорением, бегством крестьян и, следовательно, уменьшением государственного дохода, а с другой, — борьба со всякими проявлениями «бунта» крестьян. В отношении держателей староств высшей карой за злоупотребления, насколько это прослеживается по выявленным документам, было отнятие староства. Такого благоприятного для себя исхода тяжбы добились крестьяне одного войтовства Мокнюнского староства в 1785 г. (док. № 86).

[21] Упоминание об этой тяжбе имеется в Vol. Legum, VI, s. 462: Komissya do sprawy między starostą Berznickim a woytem y mieszczanami tegoz starostwa.

Однако это единичный факт. Гораздо больше (нужно при этом учесть, что исход многих тяжб нам неизвестен) имеется фактов наказания крестьян Асессорией за «бунты». В тех случаях, когда сопротивление крестьян сопровождалось насильственными действиями, наказанием было «покарание горлом» (смертная казнь), а в остальных случаях — изгнание «подстрекателей» за пределы староства или тюремное заключение на сравнительно небольшие сроки (до нескольких недель).

В то время как управители королевско-государственных земель пользовались в принципе поддержкой суда, крестьянам и жителям местечек, чтобы добиться «справедливости», приходилось нести не только большие денежные расходы на ведение процесса, но и терпеть всевозможные преследования со стороны администрации — избиение «разными орудиями», заковывание в кандалы и поднимание на дыбу, нападение на дома наиболее активных и пользующихся авторитетом участников сопротивления, конфискацию имущества и т. д. Всяческие препятствия со стороны управителей чинились крестьянам во время работы верификационных комиссий, особенно если проведение верификации угрожало вскрытием преступных злоупотреблений. В таких случаях администрация арестовывала или изгоняла за пределы староства наиболее упорных и пользующихся авторитетом крестьян — организаторов «бунта» и принимала все меры для устрашения остальных. Зависимых от имения членов деревенской администрации — войтов и лавников, имевших в силу своей должности право выступать от имени всех других крестьян, заставляли, как это было в Полонговском старостве, давать расписки в отказе от тяжбы и даже предъявлять требование наказать «бунтовщиков». Чинились всяческие препятствия доверенным крестьян — адвокатам, нанятым крестьянами, чтобы они представили претензии верификационной комиссии; запрещалось устраивать сходки и совещаться, собирать деньги на оплату комиссаров и пр. Даже в тех случаях, когда по целому ряду спорных пунктов крестьянам удавалось доказать свою правоту, феодальный асессорский суд не мог простить им того, что они посмели (имея на то законное право!) поднять голос протеста против угнетения. В 1779 г., после рассмотрения долголетней тяжбы крепостных Полонговского староства против старосты К. Мирбаха, суд приказал, чтобы вся Полонговская волость, «выразя свою покорность и унижение», извинилась перед старостой (док. № 45), угрожая в противном случае карами, предусмотренными для «злостных преступников». Даже в том случае, когда суд своими декретами отменял наиболее ненавистные крестьянам злоупотребления управитлей, это еще не всегда обозначало победу крестьян и улучшение их положения, так как не было такого органа исполнительной власти, который мог бы заставить управителя подчиниться невыгодному для него судебному декрету. «Такова судьба слабых, что ни государственные законы, ни требования человечности, ни декреты юрисдикций не способны оградить их от произвола сильнейших», — в этих словах полонговских крестьян (1782 г.) заключена, пожалуй, значительная часть общей оценки, которую можно дать деятельности Асессории.

II. ДОКУМЕНТЫ ДРУГИХ СУДОВ, ДЕЙСТВОВАВШИХ В ЛИТВЕ

До 1792 г. дела, касавшиеся проявлений сопротивления крепостных феодалам на государственных землях, попадали в другие суды, кроме референдарского и асессорского, только в виде исключения, в нарушение установленного порядка, или по каким-либо особым обстоятельствам. Крестьян частновладельческих имений за уголовные преступления, как, например, за убийство пана, карали шляхетские поветовые гродские суды. Важнейшее место среди документов, исходящих не от асессорского, а от других судов и публикуемых в настоящем сборнике, занимают протоколы допросов и приговор по делу о восстании крестьян Шавельской экономии в 1769 г. (док. №№ 71, 73). Архив Шавельской экономии, которым пользовался А. Янулайтис для своего труда об этом восстании[22], сгорел во время первой мировой войны; публикуемые здесь документы взяты из книг Ковенской магдебургии (самоуправления), под суд которой были отданы вожди и главные участники восстания. Несмотря на протесты и требования адвоката крестьян передать дело на рассмотрение надлежащего суда, суд Ковенской магдебургии подтвердил свою компетентность на том основании, что закон Литовского Статута, запрещающий предавать кого-либо ненадлежащему суду (на этот закон ссылался адвокат крестьян), относится якобы только к граничным спорам между шляхтичами, а не к уголовным делам «мятежников» и «поругателей божьей церкви». Эти документы, в совокупности с другими 44 документами, вновь опубликованными В. Кулей и Я. Лескевичовой в издании Teki archiwalne, 5, Warszawa, 1957, стр. 228—333, дают возможность составить более полное представление об этом крупнейшем классовом выступлении литовских крестьян на протяжении всего XVIII века.

В 1792—1794 гг., во время господства реакционной Тарговицкой конфедерации и сменившей ее Генеральной «Вольной» Конфедерации Вел. княжества Литовского, борьбой с «бунтами» крепостного населения занимались местные органы власти — повятовые конфедерации и их суды. Кроме того, некоторые дела, связанные с открытыми выступлениями крестьян и мещан против феодалов, в указанный период рассматривались Верховным судом (Sąd ultimae instantiae) Генеральной Конфедерации Вел. княжества Литовского. Публикуемые документы этого периода касаются главным образом конфликтов между мещанами и феодалами из-за нарушения последними магдебургских прав мещан, а также тяжб между феодалами и некоторыми шляхтичами, обвиненными в подстрекательстве мещан и крепостных против господ и в руководстве крепостным населением в его борьбе против управителей. Наибольший интерес представляют документы по обвинению шляхтича Шимона Гинета[23], предводителя

---

[22] *A. Janulaitis*, Valstiečių sukilimas XVIII a. Lietuvoje, Vilnius, 1910; *A. Janułajtis*, Powstanie włościan szawelskich w roku 1769, Wilno, 1921.

[23] см. *Wł. Smoleński*, Ostatni rok Sejmu Wielkiego, Kraków, 1896, s. 109, 332; *Wł. Smoleński*, Konfederacya Targowicka, Kraków, 1903, s. 271.

открытого выступления жителей Полонговского старостваа против виленского епископа И. Массальского (№ 59—64). В 1791 г. Ш. Гинет вручил сейму Речи Посполитой печатную жалобу против И. Массальского от имени крестьян и мещан Полонговского старостваа; текст этого выдающегося документа опубликован в издании Materiały do dziejów Sejmu Czteroletniego, I, Wrocław, 1955, стр. 172. Материалы о ходе борьбы крестьян и мещан Полонговского старостваа против управителей Полонги — барона Э. Мирбаха (1752—1769 гг.), его племянника К. Мирбаха (1770—1782 гг.) и епископа И. Массальского (по 1791 г. включительно) в сборнике представлены документами Надворного асессорского суда. Новые волнения в Полонговском старостве в 1792—1793 гг., которыми руководил Ш. Гинет, были, в частности, вызваны стремлением населения старостваа освободиться от власти епископа, не желавшего, вопреки постановлению Четырехлетнего сейма от 6 мая 1790 г.[24], отступиться от владения Полонгой; другой причиной могло быть предоставление местечку Полонге в 1791 г. или в 1792 г. самоуправления по магдебургскому праву[25]. Генеральная Конфедерация Вел. княжества Литовского 4 апреля 1793 г. снова отдала Полонговское староство епископу И. Массальскому[26], временно освободив население старостваа от уплаты налогов, как «разоренное вследствие бунтов и покидания хозяйств»[27]. Несмотря на то, что выявленные до сих пор документы дают лишь очень одностороннее и неполное представление о волнениях в Полонговском старостве, можно считать, что эти волнения, несомненно, принадлежат к важнейшим крестьянско-мещанским выступлениям конца XVIII в. в Литве.

В известной связи с событиями в Полонговском старостве находилось сопротивление старосте М. Огинскому крестьян Плотельского старостваа в 1792—1793 гг., выразившееся в отказе выполнять повинности и взятии под арест губернатора Плотельского старостваа и некоторых других служащих администрации. Возможно, что это был бунт не столько крестьян всего старостваа, сколько жителей местечка Плотель. Во главе сопротивления стоял шляхтич Р. Висконт, бывший, по-видимому, бурмистром Плотельской магдебургии, которая возникла на основании королевской привилегии, выданной 24 февраля 1792 г. Волнения крестьян и мещан, имевшие место в Полонговском, Плотельском и, судя по некоторым данным, также в Кретинговском графстве и Ретовском старостве, были подавлены летом 1792 г. специальным отрядом царских войск при участии советника конфедерации Троцкого повета Ю. Щуки.

Такой же характер совместного выступления крестьян и мещан носили события во владениях графа М. Мануци — старостве Опеском и име-

---

[24] Materiały do dziejów Sejmu Czteroletniego, I, Wrocław, 1955, s. 370, прим. 1.

[25] Предполагаем это на основании док. № 59, подписанного войтом и бурмистрами Полонги; копия привилегии о предоставлении Полонге магдебургского права, как удалось установить, имеется в Литовской Метрике, ЦГАДА, ф. 379, оп. 1, кн. 556.

[26] Summaryusz materyi zebranych do Prowincyi W. X. Lit-go. VUB Kr G-2, l. 87.

[27] Extrakt z summaryusza generalnego sancytow Konfederacyi skarbu tyczących się. — Там же, л. 85.

ниях Богин и Угор[28] в Браславском повете, начало которых относится к 1791 г. Как видно из упоминальной грамоты, выданной асессорским судом 21 марта 1791 г., не включенной в данный сборник по техническим причинам, подвластные графу мещане местечка Угор и крестьяне Опеского староства жаловались на графа, его комиссара Каминского, губернатора Боровского и других служащих вследствие нарушения подавчего инвентаря, люстрации 1789 г. и из-за репрессий против Угорских мещан[29]. Поскольку дело графа М. Мануци и его крестьян решалось вместе с тяжбами графа с его соседями-шляхтичами, то соответствующий декрет Верховного Суда Генеральной Конфедерации Вел. княжества Литовского (док. № 138) по этому делу публикуется с сокращениями; те актораты, которые непосредственно не касаются сопротивления крестьян управителю и его администрации, опущены.

Во время восстания под предводительством Т. Костюшко, охватившего в апреле—сентябре 1794 г. все поветы Литвы и часть Западной Белоруссии, в военной обстановке, на основании так называемого Полапецкого универсала от 7 мая 1794 г. была установлена государственная опека не только, как прежде, над государственными, но и над помещичьими и церковными крестьянами. Прием жалоб и решение споров крестьян с помещиками и управителями были возложены на специальных должностных лиц — приходских (парафиальных) дозорцев (смотрителей) и на отделы юстиции местных органов повстанческой власти[30]. Однако исчерпывающих материалов о классовой борьбе в период восстания 1794 г. в архивах Литвы пока не обнаружено.

После подавления восстания прогрессивный Полапецкий универсал был отменен; таким образом, помещичьи и церковные крестьяне снова лишились права на судебную защиту. В течение нескольких последующих лет, до установления в Литве постоянной царской администрации, вопросами правосудия в отношении бывших «королевских» крестьян и жителей магдебургских местечек занимались различные учреждения. В частности, с сентября 1794 г. до первой половины 1795 г. жалобы старостинских крестьян и мещан принимались повятовыми порядковыми комиссия-

---

[28] см. *Wł. Smoleński,* Ostatni rok Sejmu Wielkiego, s. 109, 382; Konfederacya Targowicka, s. 271; *O. Hedemann,* Graff Manuzzi, Wilno, 1935, s. 22—29.

[29] ЦГАДА, ф. 389, кн. 454 (II/A 240), л. 499—502а. „...mimo lustracyę 1789 roku y inwentarz podawczy... uciskać, do odbywania arbitralnie ustanowionych powinnosci zniewalać, czynszowe w troynasob wybierać, na panszczyznę do dobr dziedzicznych Bohinia wypędzac, na chrzciny y wesele piwa warzenia... zabraniac, kilkadziesiąt sztuk kotlow oraz wodki trzynascie tysięcy osmset garcy zabrac y one ze szkodą żałuiących żydowi wyprzedać, a pieniądze na swoj pozytek obrocić, niemało gruntu lokacyinego miasta Uhora gwałtownie odebrać .. Jana Flaszkę, Michała Butkiewicza y Piotra Labęckiego, mieszczan uhorskich, przez kilko tygodni w Wilnie okutych, Stefana zas Rotkiewicza do dziś dnia w Bohiniu wpuł do sciany przykutego głodem morząc utrzymywać, dom cały onego splondrowac, zonę cwiczeniem straszyć..." и т. д.

[30] см. *J. Kowecki,* Uniwersał Połaniecki i sprawa jego realizacji, Warszawa, 1957. Автор не исчерпывает всех материалов, относящихся к осуществлению Полапецкого универсала в Литве.

ми[31]. В сборник включены жалобы и заявления, подававшиеся в Росиенскую Порядковую комиссию и связанные преимущественно с борьбой старостинских местечек за сохранение самоуправления, против новых попыток закрепощения их населения наравне с остальными крестьянами. Затем, во время непродолжительного существования «Верховного Литовского Правления» (апрель или июнь 1795 г. — первая половина 1796 г.), дела старостинских крестьян были переданы в компетенцию криминального департамента, а тяжбы и жалобы мещан и крестьян экономий — в компетенцию финансового департамента этого «Правления»[32]. Наконец, во второй половине 1796 г., с введением в Литве постоянной губернской администрации с соответствующими органами суда и власти, была восстановлена старая судебная система времен Речи Посполитой, в том числе Литовский Надворный губернский суд — вместо бывшего Надворного асессорского суда[33]. В сборник включен приговор этого суда и несколько документов по тяжбе пунских мещан со старостой М. Бжостовским (док. № 144).

Вообще, для первых лет царской власти в Литве характерно гораздо большее, чем во времена Речи Посполитой, вмешательство царской администрации во взаимоотношения и классовые конфликты между помещиками и крестьянами, причем не только в государственных, но и в частновладельческих имениях. Особенно ярко это проявляется уже в XIX в.

III. СУПЛИКИ (ЖАЛОБЫ) ПОМЕЩИЧЬИХ И ЦЕРКОВНЫХ КРЕСТЬЯН

В отличие от государственных крестьян, пользовавшихся определенной защитой референдарского, асессорского и соответствующих судов царского времени, крестьяне, принадлежавшие частным владельцам и церкви, такой защиты от притеснений своих господ не имели. Возможности легальной борьбы частновладельческих крестьян за улучшение своей участи сводились к подаче самим помещикам жалоб, или суплик (от латинского слова «supplicare»), на непосредственных угнетателей — экономов, комиссаров и членов деревенской администрации (войтов и лавников), а если имение было сдано в аренду или заложено — на арендатора. Эффективность суплик, как средства борьбы, была весьма ограниченной, так как удовлетворение жалобы целиком зависело от заинтересованности владельца и его доброй воли. Кроме того, как государственным крестьянам за попытки обращения в суд, так и частновладельческим крестьянам за подачу жалоб угрожала месть и всевозможные неприятности со стороны

[31] см. *L. Zytkowicz*, Rządy Repnina na Litwie w latach 1794—1797, Wilno, 1938, s. 79—80. Деятельность Росиенской Порядковой комиссии продолжалась еще в середине мая 1795 г., что расходится с утверждением автора о прекращении работы всех порядковых комиссий в ноябре 1794 г. — Там же, стр. 100.

[32] Универсал кн. Репнина от 28 июня 1795 г. — MAB Mf 219, л. 100—105; *L. Zytkowicz*, указ. соч., стр. 114, 146.

[33] Там же, стр. 383, 389.

администрации. В частности, об этом свидетельствуют включенные в сборник документы тяжбы между князем В. Друцким-Любецким и его арендатором Ю. Фонтанной из-за нарушения последним условий аренды имения Вижунок (док. № 114—118). В 1789 г. по жалобам крестьян в Вижунки был послан уполномоченный владельца для «заслушивания обид тамошней волости». Дело кончилось вооруженным нападением людей арендатора на уполномоченного и на крестьян, собравшихся на проверку жалоб; при этом один крестьянин был убит, а семеро ранены. В имении Годуцишки, принадлежавшем капитулу Виленского епископства, в связи с приездом посланных капитулом комиссаров, эконом угрожал крестьянам, что будет «пороть розгами, привязав к дереву», тех, кто посмеет обмолвиться о притеснениях, а «комиссары (в это время) будут смотреть в окно» (док. № 129).

Крестьянские суплики сохранились — если говорить о материалах хранилищ Литвы — только среди архивных фондов крупнейших феодалов. Латифундии магнатов, часто находившиеся на большом расстоянии от резиденции владельца, управлялись наемными администраторами и прочими служащими. Суплики, подаваемые на них крестьянами, могли, в частности, служить средством контроля за деятельностью местной администрации, поэтому они принимались владельцем и сохранялись. Напротив, среди тысяч листов документального материала, оставшегося после более мелких помещиков, крестьянские суплики почти совершенно не встречаются.

В сборник включены некоторые суплики крестьян Шавельской экономии, литовских владений князей Сапегов (Мереча, Ретова и так называемого «графства» Шкудского), крестьян имения Годуцишки, принадлежавшего капитулу Виленского епископства, и некоторых других частных владений. Среди других пунктов суплик, годуцишские крестьяне жаловались на эконома Волка вследствие чрезмерного обременения их подводной повинностью (док. № 124—131). В действительности это было вызвано не столько самоуправством эконома, сколько торговой деятельностью держателя Годуцишек каноника Волчацкого, которому капитул Виленского епископства сам разрешил взять у крестьян Годуцискоя волости 350 подвод для перевозки законтрактованного урожая в Двинск[34].

Как исторический источник, публикуемые суплики весьма односторонны, поскольку в них излагаются только притеснения, чинимые членами администрации, и соответствующие просьбы крестьян; действительное же поведение крестьян по отношению к администрации в супликах не отражено и требует дополнительных источников. С другой стороны, суплики ценны своей конкретностью и относительным богатством содержания, вносящего много нового в изучение положения крестьян и целей их борьбы[35]. Написанные местными писарями или грамотными крестьянами из деревенской администрации, они не только дают исчерпывающую

[34] MAB VKF 474, л. 159.

[35] Ср. *J. Topolski*, рецензия к изданию „Supliki chłopskie XVIII wieku", Kwartalnik Historyczny, LXII, 1955, Nr. 3, s. 169—173

и в основном верную картину угнетения, но и показывают коллективность и солидарность крестьян в их ответных действиях. То, что суплики выдержаны в униженном тоне, не меняет их существа, как документов борьбы, так как борьбой являлся сам факт составления и подачи суплики. Наконец, суплики ценны благодаря тому, что они содержат такие живые бытовые подробности, каких напрасно было бы искать в сухих канцелярских декретах асессорского и иных судов.

ПРЕДМЕТ ТЯЖБ

Как известно, феодальная зависимость крестьян от землевладельцев выражалась в том, что помещик за землю, находящуюся в пользовании крестьянина, присваивал часть продукта его труда в виде феодальной ренты. Виды и нормы ренты, взимаемой с крестьян государственных, помещичьих и церковных земель в Литве, как и в Польше, фиксировались так называемыми инвентарями[36]. В документах сборника чаще всего упоминаются подавчие и люстрационные инвентари. Подавчие инвентари в староствах и экономиях составлялись представителем Казны (так называемым «скарбовым дворянином») во всех случаях смены управителя, то-есть при передаче староства новому старосте, а также при сдаче старостой своего владения в аренду другому лицу. Люстрационные инвентари составлялись по случаю проведения люстраций — проверки состояния государственных земель, определения доходов с них и раскладки налогов[37]. Назначение подавчих инвентарей заключалось в том, чтобы документально зафиксировать хозяйственное состояние передаваемого в держание староства или имения, включая уплачиваемый крестьянами чинш, число дней барщины и прочие крестьянские повинности. Это делалось для того, чтобы новый держатель путем самовольного увеличения установленных инвентарем повинностей, а также норм денежных и натуральных поборов не разорил крестьян и не привел тем самым к уменьшению государственного дохода. Такой же регулирующий (в смысле повседневных отношений) характер имели люстрационные инвентари. Нарушение зафиксированных в инвентаре норм ренты в государственных имениях могло быть обжаловано крестьянами в референдарском или асессорском суде; в частновладельческих или церковных имениях, сданных в аренду или заложенных, жалобы подавались их владельцу. Жалобы крестьян на держателей из-за повышения инвентарных норм ренты

---

[36] Ср. *J. Leskiewicz,* Znaczenie inwentarzy dóbr ziemskich dla badań historii wsi w Polsce w XVIII w. — Kwartalnik Historyczny, LX, Nr. 4, 1953, s. 363—378.

[37] В XVIII в., до последнего раздела Речи Посполитой, в Вел. княжестве Литовском люстрации староств и экономий проводились дважды: в 1765 г. (Kwarta z dobr krolewskich. — Vol. Legum, VII, s. 79—81) и в 1789 г. (Ofiara Wieczysta Prowincyow Oboyga Narodow na powiększenie Sił Kraiowych. — Zbior konstytucyi i uchwał seymu pod związkiem konfederacyi w Warszawie agituiącego się od dnia 7 pazdziernika w roku 1788 do dnia 16 grudnia roku 1790... w Warszawie, 1791, s. 40—41; Bezpieczeństwo Podatku z Dobr Krolewskich. — Там же, стр. 81—82.)

и, с другой стороны, жалобы держателей на крестьян за то, что они не выполняют предписанных инвентарем повинностей и т. д., составляют главное содержание крестьянских тяжб и суплик, отраженных в сборнике.

В исторической литературе установлено, что приблизительно с середины XVIII в. в Литве начинается заметный общий рост крестьянских повинностей, натуральных и денежных поборов. Разумеется, что многочисленные факты нарушения инвентарных норм ренты имели место всегда, особенно в имениях, сданных в аренду; так, например, крестьяне фольварка Мишуце около 1718 г. жалуются на арендатора, что из-за чинимых им притеснений они, «как рабы», могут работать для себя только по ночам (док. № 4)[38]. Со второй половины XVIII в. эти нарушения начинают складываться в широкий процесс усиления феодальной эксплуатации, выражавшийся прежде всего в установлении барщины там, где ее раньше не было и где до того крестьяне платили оброк (чинш), и в увеличении дней барщины там, где барщина уже ранее была введена[39]. Факт повместного роста крепостного бремени в указанный период до сих пор устанавливался почти исключительно на основании сличения видов и норм феодальной ренты, зафиксированных в инвентарях, относящихся к разным годам XVIII в. Публикуемые документы крестьянских тяжб показывают, как происходило увеличение эксплуатации, и рисуют довольно исчерпывающую картину сопротивления крестьян этому процессу. Можно полагать, что именно сопротивление крестьян привело к тому, что введение отработочной ренты вместо чинша не распространилось на большинство крестьян; по состоянию на 1790 г. в разных поветах Литвы, за исключением Ковенского, Трокского, Лидского и Гродненского, еще около половины крестьян не ходили на барщину, платя по-прежнему только чинш[40]. Конечно, в значительной степени это зависело и от других факторов экономического порядка.

Основные нововведения и нарушения инвентарей, вытекавшие из всего объема административно-хозяйственной деятельности имений и вынуждавшие крестьян подавать на своих управителей в суд, могут быть сведены в несколько категорий.

Во-первых, это различные злоупотребления, проявлявшиеся в ограблении крестьян под видом взыскания с них государственных налогов. В функцию старост, как и других землевладельцев, входил сбор государственных налогов с крестьян и внесение их в казну. Публикуемые документы показывают, каким образом старосты и администрация государственных земель ухитрялись не только истребовать с крестьян бо́льшие подати, чем полагалось по официальному тарифу, но и собирать

[38] „...my sobie naywięcey w nocy albo swięta roboty robym, jako niewolnicy jakie".

[39] *A. Żabko-Potopowicz,* Praca najemna i najemnik w Wielkiem Księstwie Litewskiem w wieku osiemnastym, Warszawa, 1929, s. 120—122; *W. Conze,* Die Hufenverfassung im ehemaligen Grossfürstentum Litauen, Leipzig, 1940, S. 180. Положение крестьян в старостве и экономиях в связи с введением отработочной ренты широко освещает проф. *Д. Л. Похилевич* в новой работе «Крестьяне Белоруссии и Литвы в XVIII веке» (рукопись).

[40] *W. Conze,* указ. соч., стр. 184—185.

по-прежнему те подати, которые уже были упразднены или заменены другими. В некоторых случаях перебор по налогам, шедший в карман старосты, достигал десятков тысяч польских злотых. Однако при оценке жалоб крестьян на переборы по налогам необходимо также учитывать финансовую политику государства, ибо в некоторых конкретных случаях повышение собираемых с крестьян налогов могло произойти не только из-за злоупотреблений управителя, но и в результате повышения данного налога в государственном масштабе.

Ко второй категории можно было бы отнести повышение норм всех основных видов феодальной ренты: увеличение чинша и других денежных сборов, дани натурой, увеличение существующего числа дней барщины и введение барщины там, где ее до тех пор не было. Все это достигалось как непосредственным путем, так и косвенно, например, путем всевозможных экстраординарных поборов деньгами и продуктами, незачета в барщину дней, отработанных на другой работе, не являвшейся обязательной согласно инвентарю, а также посредством «одалживания» старостинских крестьян в соседние имения или использования их старостой или управителем для работы в собственных имениях, и целым рядом других способов.

С этим тесно связаны нововведения сверх инвентаря и всевозможные злоупотребления управителей и администрации, вытекающие из хозяйственно-торговой деятельности имения. В этом отношении публикуемые документы содержат материал о расширении управителями фольварочного хозяйства путем снесения целых деревень или отнятия у крестьян части земли (речь идет, по-видимому, о приемной земле) и присоединении ее к фольварку, причем подати и поборы с таких крестьян часто взымались исходя из размера прежнего участка земли, находившейся в пользовании крестьянина. Многие жалобы крестьян говорят об увеличении управителями количества обязательных толок или так называемых «гвалтов»: «как начнется страдная пора, гонят в имение, пока не уберут все... (сами) собираем солому, а зерно пропадает из-за пропущенного срока» (док. № 128). Многие документы тяжб и жалобы показывают связь и степень вовлечения помещичьего хозяйства в сферу развивающихся товарно-денежных отношений. Известно, что в течение всей второй половины XVIII в. происходил заметный рост вывоза сельскохозяйственной продукции из Литвы за границу, прежде всего в Пруссию, что ярко свидетельствует о росте интенсивности и товарности помещичьего хозяйства. Так, например, в течение последних шести лет относительно спокойного развития (с 1786 г. по 1791 г.) экспорт Вел. княжества Литовского возрос: по зерну (в польских злотых, округленно) — с 3,79 млн. злт. до 10,8 млн. злт., по льну и пеньке — с 3,37 млн. злт. до 9,6 млн. злт., по крупному рогатому скоту — с 696 тыс. злт. до 1,04 млн. злт. и по молочным продуктам — с 45 тыс. злт. в 1786 г. до 106 тыс. злт. в 1791 г., то-есть примерно в два—три раза по всем основным статьям вывоза. В этом отношении показательны жалобы крестьян на подводную повинность. Например, в Гитанском старостве вместо требовавшихся раньше двух подвод в 1787 г. с них требовали семь подвод для перевозки сельскохозяйственной продукции в Ригу, Ли-

баву и Вильнюс, а за восьмую подводу была установлена плата деньгами (док. № 105). Крестьянские подводы отдавались также в наем купцам. Вследствие падежа лошадей, износа инвентаря и потери драгоценного рабочего времени эта повинность причиняла крестьянам особенно большие убытки.

Показательны также жалобы крестьян на эксплуатацию посредством возложения на них не обязательной согласно инвентарю обработки и сплава товарного леса, выработки поташа, дегтя, обжигания извести. Так, например, в Велёнском старостве имелось свыше 100 печей для обжигания извести, обслуживаемых крестьянами. Часты жалобы на злоупотребления, вытекавшие из монопольного права помещиков на пропинацию и торговлю солью, на запрет крестьянам вести свободную торговлю излишками продукции своего хозяйства — льном, льняным семенем, зерном и др. Жалобы в области ограничения свободы торговли свидетельствуют о столкновении интересов крестьянского хозяйства с феодальным правом собственности на почве зарождающегося капиталистического товарного производства, и в этом отношении они весьма примечательны.

В целом документы тяжб дают много нового для познания состояния и развития хозяйства в староствах и земельных владениях других категорий, особенно во 2-й половине XVIII в. Они показывают, что увеличение крепостного гнета в Литве во 2-й половине XVIII в. явно не ограничивалось переводом крестьян с денежного оброка на барщину, а выражалось в виде широкого наступления помещиков по всему фронту, охватившего все виды феодальной ренты и все группы крестьян от тяглых и до «вольных» («земян» и «байоров»).

Может быть, нарушения инвентарей, отраженные в жалобах крестьян, представляли собой только единичные аномалии, зависевшие, как утверждал Т. Корзон, от «злого сердца» некоторых магнатов[41]?

Польский историк Я. Лескевич на основании изучения соответствующих материалов пришла к выводу, что нарушение инвентарей и увеличение норм ренты в Польше было явлением повсеместно распространенным, типическим[42]. Не иначе было и в Литве, хотя для окончательного доказательства необходимо было бы, кроме публикуемых здесь документов, провести дополнительные исследования. Каковы же в таком случае были реальные перспективы борьбы против увеличения эксплуатации, которую вели в королевских судах государственные крестьяне? В каких случаях крестьяне могли рассчитывать на победу?

Из мотивировки некоторых приговоров Надворного асессорского суда можно сделать вывод, что в государственных имениях нормы ренты, незаконно повышенные данным старостой по сравнению с нормами, зафиксированными в подавчем инвентаре, могли быть узаконены путем внесения их в новый подавчий инвентарь при смене владельца. Практически

---

[41] *T. Korzon,* Wewnętrzne dzieje Polski za Stanislawa Augusta (1764—1795), I, Kraków—Warszawa, 1897, s. 354.

[42] *J. Leskiewicz,* Znaczenie inwentarzy dóbr ziemskich. — Kwartalnik Historyczny, LX, Nr. 4, 1953, s. 374.

при передаче старостваи составлении нового подавчего инвентаря от крестьян требовали представления официальных документов, доказывающих, что требования их об упразднении нововведений последнего старосты являются законными. Если крестьяне таких документов не представляли в указанный срок (чаще всего они и не могли их представить), то новый подавчий инвентарь, составленный «скарбовым дворянином» на основании фактического положения[43], то-есть включая все поборы, дани и повинности, обнаруженные при передаче, становился законом. Когда крестьяне post factum отказывались выполнять повинности по новому подавчему инвентарю и возбуждали дело в суде, ссылаясь на прежние инвентари, суд обычно объявлял недействительными эти прежние инвентари, как составленные только «для своего времени» и претензии крестьян, как необоснованные, отклонял. Можно поэтому утверждать, что государственные крестьяне могли рассчитывать на успех только в смысле упразднения тех нововведений, которые еще не были юридически санкционированы путем включения их в инвентарь. Суд такие нарушения подавчих инвентарей и повышения норм ренты запрещал. Но если они уже попали в подавчий или люстрационный инвентарь, то никакие усилия крестьян добиться их отмены в судебном порядке ни к чему не могли привести. Так, например, в Велёнском старостве налоги, обнаруженные люстрацией 1789 г., оказались в пять раз выше тех налогов, которые крестьяне обязаны были платить по люстрационному инвентарю 1765 г. Крестьяне Полонговского староства в 1762—1769 гг. противились нормам, установленным подавчим инвентарем 1752 г., требуя возврата к меньшим нормам 1738 г., однако они ничего не добились. В 1770—1779 гг. эти крестьяне снова протестуют против повышений и переборов сверх люстрационного инвентаря 1765 г. и сверх подавчего инвентаря 1752 г. Суд устранил лишь некоторые, чрезмерно необоснованные нововведения старосты, в том числе деление земли не на волоки, как везде было принято, а на морги; на практике же староста К. Мирбах и сменивший его епископ И. Массальский по-прежнему обирали крестьян сверх инвентаря, в нарушение судебного решения. Таким образом, в свете публикуемых документов вопрос о нарушении инвентарей и несоответствии инвентарных норм действительным нормам необходимо решать, конечно, не с точки зрения «добросердечия господ», а с точки зрения известного «запаздывания» инвентарей по отношению к действительному положению, определявшемуся общим ходом развития экономической жизни, экономическим потенциалом крестьянского двора и силой классового сопротивления крестьян.

Представляла ли борьба крестьян, отраженная в тяжебных документах, борьбу только против усиления крепостного гнета, каковой она кажется с первого взгляда? Программа крестьян, которую рисуют документы тяжб, на первый взгляд весьма ограничена: кроме удаления ненавистных старост, служащих администрации или арендаторов, освобож-

[43] „In quali statu znaydują się takowe starostwa czyli dzierzawy, in eodem dworzanie skarbowi podac y nowy inwentarz sporządzic ex praescripto legum tenentur..." (док. Nr. 45).

дения от нововведенных сверх инвентаря повинностей и поборов, других требований крестьяне как-будто не выдвигают. Это требования, вполне укладывающиеся в пределах феодальных социально-экономических отношений. Необходимо, однако, учесть, что государственные крестьяне вообще считали себя не крепостными, а «вольными» людьми; имеются, например, сведения и о том, что они угрожают прогнать своего старосту не только из староства, но и из его собственных имений и хотят сами быть «господами» (док. № 44). Эта угроза, хотя она является почти единственной, так ясно выраженной в публикуемых документах, бросает свет на подлинные стремления крестьян. Разумеется, что для полного выявления антифеодального характера всех фактов сопротивления крестьян феодальному гнету документы тяжб недостаточны; для этого необходимо основательно изучить и все другие, еще не исследованные аспекты крестьянского вопроса в Литве в XVIII в.

В тяжбах жителей местечек с управителями, кроме общей с крестьянами борьбы против повышения норм феодальной ренты, важнейшее место занимает борьба за право самоуправления, против крепостной зависимости от старост и, вообще, феодалов. На земле экономий, староств, помещичьих и церковных имений находилось некоторое число местечек, которые в разное время (XVI, XVII вв. и 1-я половина XVIII в.) получили самоуправление по магдебургскому праву. Зависимость жителей магдебургских местечек от «своих» феодалов и взаимоотношения с ними определялись соответствующими королевскими привилегиями и выражалась главным образом в уплате мещанами чинша за используемые участки земли. Лично жители местечек были свободными и юридически от феодалов независимыми, подчиняясь своему выборному магистрату во главе с войтом и своему городскому суду. В сборнике в основном отображена история тех магдебургских местечек, которые находились на земле староств В борьбе их со старостами в течение XVIII в. прослеживается несколько этапов. В период до 1776 г. это главным образом была борьба против нарушений мещанских прав феодалами. Документы №№ 20—21, 67—68 рисуют произвол старост по отношению к жителям магдебургских местечек: переборы по чиншу, вмешательство старост и старостинской администрации в юрисдикцию войтов и магистратов, захват у мещан земельных участков, леса и источников городского дохода, наконец, принуждение мещан ходить наравне с крестьянами на «гвалты», шарварки и другие работы в старостинских фольварках. Тяжбы против старост из-за нарушения магдебургских привилегий в 50—60-х годах XVIII в. велись одновременно и, кажется, не без взаимной договоренности, войтами и магистратами местечек Людвинова, Лоздзей, Симна и Олиты[44]. Эти тяжбы представлены, однако, в сборнике единичными декретами асессорского суда, так как в большинстве документов на первый план выступает не классовая борьба, а шляхетские споры между войтами и старостами.

---

[44] Документы о тяжбе города Олиты с Олитской экономией (ЦГАДА, ф. 389, кн. 425 (II А/211) за 1762—1768 гг., стр. 336—345 а.) в сборник не вошли.

В 1776 г. сейм Речи Посполитой постановил ликвидировать самоуправление во всех местечках и городах, кроме самых крупных (Вильно, Ковно, Троки, Лида, Новогрудок, Гродно, Пинск, Мозырь и Брест), и отдал мещан под юрисдикцию соответствующих феодалов, в зависимости от того, на чьей земле находились упомянутые местечки[45]. Правда, за мещанами была сохранена личная свобода, право заниматься городскими профессиями (торговлей и ремеслом), приобретать недвижимость и право переселения из местечка в другое место. Сейм запретил также накладывать на мещан новые повинности сверх бывших в момент ликвидации самоуправления. Однако в действительности положение бывших магдебургских мещан с момента ликвидации самоуправления начало быстро уравниваться с положением остального крепостного населения староств. Прогрессирующее закрепощение старостинских мещан было зафиксировано люстрацией 1789 г. Несмотря на последовавшее вскоре восстановление магдебургий во многих местечках, установленные люстрацией 1789 г. повинности и платежи мещан в пользу старост сохранились и были также признаны в качестве нормы в первые годы царской власти.

Естественно, что в период 1776—1791 гг. старостинские мещане выступают против феодалов совместно с крестьянами. Определенно сформулированное требование о восстановлении магдебургских прав встречается в этот период только в документах о тяжбе мещан Велёны и крестьян Велёнского староства против племянника короля Ю. Понятовского и его матери; на основании закона 1776 г. это требование было отвергнуто асессорским судом.

Новый, наиболее яркий этап борьбы старостинских мещан с феодалами начинается с 1791 г. в связи с законодательством Четырехлетнего сейма о городах[46]; его завершают соответствующие акты царской администрации 1794—1795 гг.

На основании закона о городах, принятого Четырехлетним сеймом 18 апреля 1791 г., в период с ноября 1791 г. по июнь 1792 г. самоуправление было восстановлено или введено заново в более чем 58 городах и местечках Литвы (в границах современной Литовской ССР)[47]. Непосредственной причиной многих столкновений между мещанами и старостинской администрацией, имевших место в 1791—1792 гг., были действия управителей староств, направленные на срыв выборов городских властей и, вообще, сопротивление управителей проведению в жизнь законов о мещанах. Но главным обстоятельством, которое обострило борьбу между

---

[45] Ustawa podatku Xięstwu Litewskiemu. — Vol. Legum, VIII, s. 566—568.

[46] Miasta nasze krolewskie wolne w panstwach Rzeczypospolitey. — Vol. Legum, IX, s. 215—219; Urządzenie wewnętrzne miast wolnych Rzeczypospolitey w Koronie i w Wielkiem Xięstwie Litewskim. — Там же, стр. 291—297; Ostrzeżenie względem exekucyi prawa o miastach naszych dawniey krolewskich, a teraz wolnych Rzeczypospolitey. — Там же, стр. 297—298.

[47] Такое число местечек и городов, в которых в 1791—1792 гг. было восстановлено магдебургское право, установлено на основании копий привилегий, хранящихся в библиотеке Института литовского языка и литературы Академии наук Литовской ССР в Вильнюсе; в действительности их могло быть еще больше.

мещанами новых «магдебургий» и старостами, было то, что, предоставляя право самоуправления местечкам, сейм не освободил одновременно мещан от платежей и повинностей в пользу старост. Было лишь указано, что повинности и дани мещан, зафиксированные люстрацией 1789 г., в течение ближайших двух лет должны быть переведены в форму денежного налога; урегулирование этого вопроса было возложено на асессорский суд[48]. Естественно, что жители магдебургских местечек, освобожденные от юридической власти старост, считали себя освобожденными и от всяких повинностей по отношению к ним. Этим объясняются жалобы феодалов этого периода на «непослушание» и «бунты» мещан, вызванные «лозунгами свободы».

Гродненский сейм 1793 г. снова аннулировал все акты о предоставлении магдебургского права, изданные «революционным» Четырехлетним сеймом. Самоуправление было сохранено для тех местечек, которые пользовались им до 1776 г.[49] Этот порядок сохранился в основном и в первые пять лет царской власти в Литве. Все другие, в том числе и старостинские местечки, которые получили самоуправление в результате законодательства Четырехлетнего сейма, снова оказались в полной зависимости от своих владетелей.

Конфликты, имевшие место в 1792—1795 гг. между старостами и мещанами, получившими магдебургское право на основании законов Четырехлетнего сейма или лишенными этого права Тарговицкой конфедерацией и царской властью, в сборнике представлены документами, относящимися к местечкам Немонайце, Пржелае, Пуня, Скирстымонь, Росейни, Эйрагола, Вижойни, Ясвойни, Вилькия, Велёна и нескольким другим. В целом борьба жителей местечек за самоуправление, развернувшаяся в последней четверти XVIII в. и прослеживаемая далее в XIX в., представляет собой значительное явление в истории социально-экономического развития Литвы в период разделов Речи Посполитой и заслуживает гораздо большего внимания в исторической литературе, чем уделялось до сих пор.

Кончая обзор публикуемых в настоящем сборнике документов, следует сказать еще несколько слов о формах классовой борьбы крепостного населения государственных земель Литвы, которые прослеживаются по этим документам. Вопросы классовой борьбы в Литве в XVIII в., если не считать известной книги А. Янулайтиса о восстании крестьян в Шавельской экономии в 1769 г. и соответствующих подразделов в томе I Истории Литовской ССР (Вильнюс, 1957, стр. 322—324, 340, на литовском яз.), совершенно не изучены.

В буржуазной литовской историографии высказывалось мнение, что литовский крестьянин в XVIII в. вообще еще был неспособен вести клас-

[48] Vol. Legum, IX, s. 297—298; То же самое установил и Гродненский сейм: „Kiedyby miasto lub miasteczko lustracyą ktorą w jakiey kolwiek nazwisku daninie czy opłacie nad opis przywilejow sobie służących rozumialo się bydz ukrzywdzonym, tedy o takowe pokrzywdzenie swoje w Sądach Zadwornych czynic będzie mogło: w ktorych od jakiey opłaty czy daniny uwolnionym zostanie, od tey i My one uwalniamy. — Forma Rządowa, Miasta wolne Rzeczypospolitey, art. III, л. Pp.

[49] Там же.

совую борьбу[50]. Материалы сборника опровергают такой взгляд. Не говоря уже об объективном значении конфликтов крестьян и мещан с феодалами, ясно, что в классовом характере своих действий не сомневались ни сами крестьяне, ни тем более феодалы. Именно в этом смысле можно расшифровать некоторые, хотя и немногочисленные, места в жалобах феодалов на действия крестьян. Так, например, в Мешкуйчях в 1707 г. крестьяне избили до смерти одного из наместников Шавельской экономии, затем волочили его по рыночной площади, издеваясь, «на еще большее осквернение шляхетской крови» (док. № 3). Держатель Мокнюнского староства К. Боричевский в 1726 г. жаловался суду, что крестьяне избили его слуг, глумясь и выражая «мужицкую злобу и ненависть к шляхетской крови» (док. № 6). В Борцянском старостве в 1799 г., как утверждал владелец, крестьяне подняли «бунт» не просто против него, как нового управителя, а потому, что они «вообще не терпят никаких господ» (док. № 121).

Наибольшим количеством документов в сборнике представлены легальные формы борьбы крестьян, выражавшиеся в обращении в суд и в подаче суплик. Несмотря на репрессии со стороны администрации и трудности, связанные с ведением судебного процесса, а также сомнительность перспектив судебной борьбы, крестьяне широко использовали борьбу через суд, как возможность в какой-то мере улучшить свое положение. Глубокого уважения своей самоотверженностью заслуживают крестьянские уполномоченные, которые иногда годами отстаивали в судах дело своих земляков, испытывая на себе все превратности королевской «справедливости». Это были настоящие народные герои.

От легальных форм борьбы нельзя отделить нелегальные, которые в жалобах феодалов обыкновенно определяются как «бунт». Открытые выступления литовских крестьян против феодалов, насколько это прослеживается по публикуемым материалам, в общих чертах ничем не отличались от выступлений крестьян аналогичных категорий в соседних с Литвой странах — Латвии[51], России[52] и особенно в Польше[53].

---

[50] Lietuvos kaimo ir dvaro santykiai XVIII a. — Lietuvos praeitis, I t., 2 sąsiuvinis, Vilnius—Kaunas, 1941, стр. 597.

[51] см. *M. Stepermanis,* Zemnieku nemieri Vidzemē 1750—1784, Riga, 1956.

[52] см. *П. К. Алефиренко,* Крестьянское движение и крестьянский вопрос в России в 30—50-х годах XVIII века, М., 1958, стр. 262—291; *Н. Л. Рубинштейн,* Крестьянское движение в России во второй половине XVIII века. — Вопросы истории, 1956, № 11, стр. 34—51.

[53] Ср. предисловие проф. *Ст. Арнольда* в I т. публикации „Księgi Referendarii Koronnej z drugiej połowy XVIII wieku", Warszawa, t. I, 1955; *Mirosław Frančić,* Powstanie chłopskie w starostwie Libuskim i sąsiednich królewszczyznach w połowie XVIII wieku. — Kwartalnik Historyczny, r. LXI, Nr. 2, 1954, s. 130—164; *Irena Rychlikowa,* Stosunki społeczno-gospodarcze i walka klasowa w dobrach Poręby Wielkiey w drugiej połowie XVIII wieku. — Kwart. Hist., r. LXI, Nr. 3, 1954, s. 156—191; *J. Deresiewicz,* Walka klasowa z uciskiem feudalnym w Wielkopolsce w drugiej połowie XVIII wieku, Poznań, 1955; *J. Topolski,* Walka chłopów podlaskich w przeddzień i w czasie insurekcyi kościuszkowskiej. — Roczniki dziejów społecznych i gospodarczych, t. XVIII, 1956, s. 109—126.

Высшим проявлением классового сопротивления государственных крестьян в Литве в XVIII в. было вооруженное восстание в Шавельской экономии в 1769 г. Оно высоко стоит над другими крестьянскими волнениями местного характера и занимает важное место в истории классовой борьбы крестьянства не только Литвы, но и всей Речи Посполитой. Что касается всех остальных классовых столкновений в старостве и экономиях Литвы, то их ход и развитие полностью укладываются в схему, которая установлена в отношении волнений крестьян королевских земель Польши[54]. Это уход крестьян из хозяйств, отказ выполнять повинности, обращение с жалобами в суд и одновременно открытое сопротивление действием, выражавшееся в нападениях на имения, избиении, а иногда и убийстве служащих администрации и самих управителей. Относительное отсутствие в Литве в XVIII в. массовых кровавых экзекуций при подавлении крестьянских волнений объясняется, в частности, отсутствием в Речи Посполитой сильного военно-бюрократического государственного аппарата. Для подавления более крупных волнений литовские феодалы использовали царские войска — явление, весьма характерное для второй половины XVIII века.

Нужно также обратить внимание на то, что классовая борьба крестьян и мещан против феодалов, особенно в последние годы существования Речи Посполитой, оказала несомненное воздействие на формирование прогрессивных взглядов некоторых лучших представителей шляхты, связанных по своей профессии с судебной защитой крестьян и мещан. Имеем здесь в виду прежде всего генерального адвоката Вел. княжества Литовского Игнаца Грабовского, арестованного в марте 1794 г. по подозрению в участии в подготовке восстания. Еще до этого, 16 января 1793 г., прокурорами Верховного суда Генеральной Конфедерации Вел. княжества Литовского было внесено обвинение против И. Грабовского в деятельности, направленной против Тарговицкой конфедерации, и в том, что он, «связавшись с городским плебсом и крестьянами, подстрекал их обманчивыми обещаниями против рыцарского сословия... агитировал непросвещенную чернь против помещиков и шляхты»[55].

* *
*

Для большей полноты в сборник включено несколько документов, выдержки из которых в переводе на литовский язык были опубликованы в томе I издания Lietuvos TSR istorijos šaltiniai, Vilnius, 1955; об этом указывается в метриках соответствующих документов. Отдельный список документов о борьбе литовских крестьян против феодалов в XVIII в.,

---

[54] см. сокращенное изложение доклада д-ра А. Овсянской «Первичные формы организации и классовой солидарности массовых крестьянских волнений в Краковском воеводстве», прочитанного на конференции, посвященной проблемам классовой борьбы крестьян во второй половине XVIII в., Kwartalnik Historyczny, LXI, Nr. 3, s. 365—373.

[55] Księga dekretow Sądu Konfed. woiewodztwa Wil. od R. 1792 junii do Rᵘ 1793 Septembra 30 dnia — VCA Древние акты 4308; страницы не нумерованы.

опубликованных до последнего времени в других изданиях, не прилагается, так как их очень мало и все они упомянуты в настоящем предисловии. Правописание документов, публикуемых на языке оригинала — польском, изменено очень незначительно: в начале слов полугласная передается буквой «*j*», хотя в подлиннике написано «*i*», и, наоборот, в окончаниях слов вместо «*j*», написанного в подлиннике, ставится «*i*», например, *iunij-junii*. Модернизировано правописание заглавных букв и пунктуация. Слоги и отдельные буквы в словах, написанных в сокращенной форме, воспроизводятся курсивом, а буквы и слова, пропущенные в подлиннике или стертые, восполняются путем воспроизведения их в квадратных скобках. Слова, не поддающиеся расшифровке, которые нельзя было прочесть, обозначены многоточием в круглых скобках (...).

Р. Ясас

SUTRUMPINIMAI — СОКРАЩЕНИЯ

CGADA — Центральный Государственный Архив древних актов, Москва.

LIŠ — Lietuvos TSR Istorijos šaltiniai, I tomas, Vilnius, 1955. — Документы и материалы по истории Литовской ССР, том I, Вильнюс, 1955.

MAB — Lietuvos TSR Mokslų akademijos Bibliotekos rankraščių skyrius. — Отдел рукописей Библиотеки Академии Наук Литовской ССР, Вильнюс.

VCA — Lietuvos TSR Centrinis valstybinis istorinis archyvas. — Центральный государственный исторический архив Литовской ССР, Вильнюс.

VUB — Vilniaus Valstybinio V. Kapsuko vardo universiteto Mokslinė biblioteka, rankraščių skyrius. — Научная библиотека Вильнюсского Государственного университета им. В. Капсукаса, отдел рукописей.

1—2. 1701—1702 m. Pavernėnų kaimo ir visos Prienų seniūnijos valstiečių priešinimasis savo seniūnui.

1. *1701 m. vasario mėn. 14 d.—birželio mėn. 9 d. Lietuvos D. K. referendorių teismo protokolai dėl Prienų seniūno kaltinimo Pavernėnų kaimo valstiečių priešinimusi ir dėl valstiečių priešingo skundo.*

Iš Lietuvos Metrikos — CGADA f. 389 kn. 395 (II A/181) b. titul. ir 2—4.

Dėl Prienų seniūno skundo prieš tos seniūnijos Pavernėnų ir kitų kaimų valstiečius, kad jie priešinęsi seniūnui ir kai kurie jų priešindamiesi nužudę seniūno tarnautoją Pšiluskį, taip pat dėl Pavernėnų kaimo valstiečių skundo visos seniūnijos vardu prieš Prienų seniūną Butlerį dėl jo daromų valstiečiams priespaudų, referendoriaus teisme daug kartų 1701 m.: vasario mėn. 14 d., balandžio mėn. 20 d., birželio mėn. 7, 8, 9 ir kitomis dienomis, nepažymėtomis protokole, — buvo skiriamas bylos nagrinėjimas. Ištyrimas buvo padarytas komisorių teismo, bet nei to teismo sprendimo, nei skundų turinio protokoluose nėra, išskyrus kaltinimą Pšiluskio nužudymu. Protokoluose tepažymėta, kas šalių ir jų įgaliotinių stojo teisme, ir bylos atidėjimo priežastys. Iš pradžių byla buvo atidėta, kol Prienų seniūnas pristatys jo laikomus seniūnijoje suimtus valstiečius, kaltinamus Pšiluskio nužudymu; pristačius juos į Varšuvą ir uždarius į kalėjimą, bylos sprendimas ir toliau buvo atidėliojamas dėl formalių priežasčių ir tais metais byla, atrodo, liko neišspręsta.

Prothocolon judiciorum referendalium Magni Ducatus Lithuanie sub praesidentia ill*ustrissi*mi ac *reuer*endis*si*mi domini Alexandri de Wyhow Wyhowski, referendarii Magni Ducatus Lithuaniae, abbatis Calcis Montis, anno 1700, et notariatu generosi Alberti Casimiri Włoczkiewicz. ||

. . . . . .

In nomine domini amen. W Warszawie roku panskiego 1701 dnia czternastego miesiąca lutego.

1. Pracowici poddani wsi Powernian do starostwa Prenskiego należący z imion y przezwisk lubo niewyraznych za wyraznych jednak mianych y cała gromada teyze wsi, pozwani na instancyą urodz*onego* instigatora W. X. Lit° y jego delatora urodz*onego* Alexandra Buthlera, starosty prenskiego, powoda[a], ratione w pozwie y propozycyey expressorum czyniączego wzdani w zysku sprawy, jako się poda do cancellaryey. Powodowa[b] osobiscie urodz*ony* Alexander Buthler y z umocowanym swoim szlachetnym Janem Kantym Skalskim.

2. Pracowici Piotr y Łukasz Auxtukielcowie bracia, Czap Jasiatysz, Samuel Bortkiewicz y Kielman z Szaulakiemi wsi, pracowici[c] z zonami y swymi domowymi buntow y zaboystwa urodzonego Jakuba Przyłuskiego, dworzanina urodzonego starosty prenskiego, princypałowie y cała gromada wsi Powerniany do starostwa Prenskiego należącey pozwani, wzdani na instancyą y prawne poparcie urodz*onego* instigatora W. X. Lit[o] y jego delatora urodz*onego* Alexandra Buthlera, starosty prenskiego, powoda, w zysku sprawy, to jest wieczney infamiey, na gardło karania y gdziekolwiek tak w osobach, jako w substancyey swoiey znalezeni bydz mogą imania, alias jako się poda szerzey do kancellaryey; powodowa ut supra.

W Warszawie we srode przed s. Woyciecha męczennika, to jest dnia dwudziestego miesiąca kwietnia, roku panskiego tysiąc siedmsetnego pierwszego.

. . . . . .

Pracowici Jozef Jodbel, Krzysztof Wanaga, Kazimierz Dowgielis, Łukasz, Szymon y Piotr Auxtakielnysowie, alias Auxtabalnowie, || Szymon Morkon, Jerzy, Dawid y Szymon Kleyzowie, Jan Pompa, Piotr y Kazimierz Kowaleykowie, Michał Szakata, Jerzy Jorelin, Anton Antonin, Piotr Stasiun, Andrzey Broczak, Łukasz Kruzan, Jakub Jodbalisz, Andrzey Kuchta, Jozef Gałgay, Jerzy Zubacz, Michał Dogiel takze inni w mandacie y dekrecie sądu ninieyszego wyrazeni y cała gromada wsi Powernian do starostwa Prenskiego należącey poddani, pozwani na instancyą urodz*onego* instigatora W. X. Lit[o] y jego delatora urodzonego Alexandra Buthlera, starosty prenskiego, powoda, wzdani w zysku sprawy, to jest in lucro legendarum inquisitionum ex parte urodz*onego* starosty przeciwko pozwanym eductarum, abiudicationemque educendae per partem citatam pro parte sua inquisitionis et decreti commissionalis contra citatos et approbationis, alias jako się szerzey poda do kancellaryey. Powodowie condemnationis urodz*ony* Alexander Buthler, starosta prenski, z szlachetnym Janem Kantym Skalskim osobiscie.

Sąd j. k. m. referendarski ten to (...) kondemnate asz do stawienia inculpatorum zostawuie y termin (...)

3. Urodzony instigator W. X. Lit[o] y jego delatorowie[d] pracowici Jozef Jodbal, Krzysztof Wanaga, Kazimierz Dowgiła, Łukasz, Szymon y Piotr Auxtobalniowie, Szymon Morkun, Jerzy, Dawid y Szymon Kleyzowie, Jan Piampy, Piotr, Kazimierz Kowalewski, Michał Szakata, Jerzy Jonel, Anton Antonin, Piotr Stasiun, Andrzey Broczak, Łukasz Kruzan, Jakub Jodbalisz, Andrzey Kuchta, Jozef Gałgay, Jerzy Zubacz, Michał Dogiel y inni w mandacie y dekrecie sądu ninieyszego wyrazeni y cała gromada wsi[e] Powernian do starostwa Prenskiego należący poddani, pozwani na instancyą urodz*onego* instigatora W. X. Lit. y jego delatora urodz*onego* Alexandra Buthlera starosty prenskiego, powoda, wzdani w zysku sprawy criminalney o zaboy urodz*onego* Jakuba Przyłuskiego obwinieni, to jest In lucro legendarum inquisitionum przeciwko pozwanym iuxta obloquentiam decreti contumacialis sądu ninieyszego przed w. ich p. p. comissarza-

mi do tego naznaczonymi eductarum et sententiae definitiuae ferendae, alias jako się szerzey poda do cancellaryey. Powodowa condemnaty urodz*ony* Alexander Butler, starosta prenski, z szlachetnym Janem Kantym Skalskim, umocowanym swoim, osobiscie.

Sąd j. k. mci referendarski, widząc dekret commissarski dnia 17 miesiąca marca (?) roku teraznieyszego[t], ktorym urodz*onemu* staroscie prenskiemu[s] statuitio inculpatorum (?) inserta (?) est, aby (...) termin pozwany urodzony starosta remissam onych w sądach referendarskich captivationem (...). Condescendo ad lectionem inquisitionum iam suspenso toto actu commissionali urodz*onemu* staroscie prenskiemu, aby inculpatos et in carcere existentes infra spatium sex sessionorum statuat, iniungit, pro quo termino in causa ulterius procedere declarat.

W Warszawie, we wtorek po niedzieli trzeci po swiątkach, to jest dnia szostego miesiąca czerwca roku 1701.

Miedzy urodz*onym* instigatorem W. X. Lit[o] y jego delatorem urodz*onym* Alexandrem Buthlerem, starostą prenskim, powodem, z jedney, a pracowitymi Jozefem Jodobaliem, Krzysztofem Wanagą, Kazimierzem Dowgiłą y całą gromadą wsi Powernian do starostwa Prenskiego należącey. Powodowa, to jest urodz*ony* Alexander Buthler, starosta prenski, osobiscie. Pozwano pracowitych Kazimierz[a] Dagilysz[a] y Jozefa Jodbalisza swoim y całey gromady imieniem, termin ex citatione per decret*um* sub die 20 aprilis (...)

Sąd j. k. mci refedendarski W. X. Lit., wysłuchawszy controversyi (...) przez supplikę pracowitych poddanych wsi Powernian (...) podaney y wniesioney, poniewaz urodz*ony* starosta dekretowi dnia dwudziestego miesiąca kwietnia roku teraznieyszego ferowanemu zadosyc uczynił, przeto w tym punkcie urodzonego staroste wolnym czyni. Co zas (...) suppliki przez pracowitych poddanych wsi Powernian podaney tycze (?), zwazaiąc, ze prawa kazdemu benefica iuris annuit, tedy tymze poddanym za patronow urodzonych Jana Sidorowicza y Michała Mironowicza y Jana Grongowskiego przydaie, aby mogli w sprawie tey dalszą rozprawę uczynic, termin na prętsze sądy zachowuie, obwinionych zas, ktorych urodzony starosta w sądzie stawił, pod dekret (?) wzięc in instanti asz do dłuzsey sprawy rozkazał y aby urodzony starosta onym, poki pod sequemine zostawac będą, wikt prowidowac nakazał.

Między urodzonym instigatorem W. X. Lit. y tymz stronami ut supra et simile decreti, si res cum pausa ad cadentiam iuridiciarum (?).

We srzode po niedzieli trzeci po swiątkach, to jest dnia siodmego miesiąca czerwca roku 1701.

Miedzy pracowitymi poddanymi Jerzym y Piotrem Kowalewskiemi, Jakubem, Jozefem Jodbalom y całymi gromadami y włosciami do starostwa Prenskiego należącymi, powodami, położenia dekretu przeciw urodz*onemu* instigatorowi W. X. Lit. y jego delatorowi urodz*onemu* Alexandrowi Buthlerowi, staroscie || prenskiemu, pozwanemu. Powodowa przez

poddanych pracowitych Kazimierza Degutysza, Jozefa Jodbalisza y całey gromady wsi Powernian imieniem. Pozwani urodz*ony* instigator W. X. Lit. y jego delator przez urodz*onego* Alexandra Buthlera, staroste prenskiego, osobiscie. Termin wydanego mandatu ad reponendum decreti contumacialis w sprawie kryminalney.

Sąd j. k. mci referendarski W. X. Lit. wysłuchawszy controversyi dosyc obszernie wniesionych super obiectionem loci standi, ktore uwazywszy oraz gleyty pracowitym poddanym a vi et potentia dane, takze dekrety zaoczne na tychze poddanych przez urodzonego staroste otrzymane, tudziez y mandat do położenia dekretow wydany, o naybardziey miserabiles personas y calamitates temporum tracti, z clemencyey y inszych racyi locum standi poddanym miec uznaie y aby daley w sprawie strony obie rosprawowali się, nakazuie. W dalszym postępowaniu sprawy sąd j. k. mci referendarski W. X. Lit. wysłuchawszy kontrowersyi obudwu stron, poniewasz urodzony starosta prenski dekretu na swoy tylo actorat wywiodł w tey sprawie kryminalney inquizycye, poddani zas na tez inquizycyą odwodu upraszali, tedy sąd krolewski referendarski, nie chcąc ublizac stronie zapozwaney obron na odroczenie, kommissyą y inquizycyą odracza y one aby strona captato (...) (...) nakazuie y termin po odprawioney, albo nie, kommissyi zachowuie.

W Warszawie, we czwartek po niedzieli trzeci po swiątkach bliski, to jest dnia dziewiątego miesiąca czerwca roku 1701.

Miedzy urodz*onym* instigatorem W. X. Lit° y jego delatorem urodz*onym* Alexandrem Buthlerem, starostą prenskim, powodem, z jedney, a pracowitymi poddanymi y całą gromadą prenską, pozwanymi. Powodowa osobiscie urodz*ony* Alexander Buthler, pozwana przez pracowitych Jozefa Jodbalisza, Kazimierza Dogilusza. Terminus ex remissionis suspensis.

Sąd j. k. mci referendarski W. X. Lit. wysłuchawszy kontroversyi obudwu stron contra terminum wniesionych y one uwazywszy, lubo podług prawa, gdy zachodzą decreta contumacionalia y o niewnoszenie albo położenie w sądach, uciązona strona na niewydanie rationes powinna mandaty do położenia takowych dekretow w cancellaryey wniesc y dopiero po wydaniu mandatu na terminie przypadaiącym z niego o położeniu dekreti mowic, czego poddani ze wsi Powernian nie czynili. Jednak (...) ciz poddani ad clementiam sądu || j. k. mci referendarskiego aby mogli miec termin po dekrecie y akcie kommissarskim na nie recurere, przeto sąd j. k. mci ex sola clementia termin stronom uznaua y daley w sprawie procedere nakazuie.

In procedendo sąd j. k. mci referendarski W. X. Lit. nie wchodząc in cognitionem legalitatis decreti contumacionalis et totius actus commissionalis y, owszem, suspenso decreto et actis komissyą y inquizycyą na pretenzye poddanych bydz potrzebną uznaua, interim aby ciz poddani urodzonemu staroscie prenskiemu wszelakie powinnosci odprawiali, robocizny

pełnili y czynsze, danie tak, jak przed zaczęciem sprawy, wydawali, ktorym gleyt od władzy y mocy dla bespieczenstwa pozwala, rozkazuje.

Miedzy urodz*onym* instigatorem W. X. Lit[o] y jego delatorami pracowitymi a całą włoscią starostwa Prenskiego, powodami, z jedney, a urodzonym Alexandrem Buthlerem, starostą prenskim pozwanym, drugiey strony. Powodowa pracowitych Jozefa Jodbalisa y Kazimierza Dowgilisz[a] ze wsi Powernian swoim y całey wsi imieniem pozwana. Urodz*ony* Buthler osobiscie.

Sąd j. k. mci referendarski W. X. Lit. uwazaiąc exceptionem termini przez urodz*onego* staroste prenskiego zaniesioną osobiscie, iz pomienieni poddani Powernian tylo sami się proszą w komparycyą, a zadnego z inszych wsiow y włosci nie masz, ani tez jakim dokumentem, iz tym poddanym powernianskim jakoby o krzywdy przez urodz*onego* staroste włosci poczynione dowodzą supplikowac sądowi j. k. mci referendarskiemu zlecili, lubo w sądach j. k. mci referendarskich suplikę gdy one iniurati sami podaią, jako o tym continua praxis edocet, przeto sąd j. k. mci referendarski termin supliki przez poddanych powernianskich daney nie uznaua, to jednak (...) bydz iniuratis w kazdey sprawie z kazdym (?) nie ma, deklaruie, jako y poddanych całey włosci do starostwa Prenskiego należącey, ktorym na komissyą w Powernianach (...) starosty naznaczoną, jezeliby jakie do urodzonego starosty prenskiego pretensye[i] y krzywdy mieli, per interuentionem wnosi(c) y suas quaerelas deponere pozwala.

---

[a] powowoda [b] powowodowa [c] *Prirašyta* [d] *Nuo sakinio pradžios išbraukta* [e] *Pakartota* [f] *Prirašyta* [g] Prenskiego [i] ptensye

2. *1702 m. balandžio mėn. 14 d. Lietuvos D. K. referendorių teismo nutarimas paleisti laikinai iš kalėjimo Pavernėnų kaimo gyventojus, kaltinamus užmušus Prienų seniūnijos administratorių.*

Iš Lietuvos Metrikos — CGADA f. 389 kn. 395 (II A/181) l. 5.

Prienų seniūnijos Pavernėnų kaimo valstiečiai Jonas Igliškis ir Steponas Jusaitis, apkaltinti užmušę Prienų seniūnijos administratorių Priluskį ir pagal referendorių teismo 1701 m. birželio mėn. 6 d. dekretą įkalinti Varšuvos pilies kalėjime, prašė paleisti juos, kadangi ištisus metus nei Pavernėnų kaimas, nei Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės instigatorius nebetęsė toliau bylos. Teismas nutarė paleisti kaltinamuosius iki naujo bylos svarstymo, tačiau pasiliko sau teisę juos vėl suimti, jeigu jie paskirtu laiku nestotų į teismą. Igliškis ir Jusaitis pasižadėjo, kad atvyks patys ir patvirtino tai, pasirašydami kryželiais.

W piątek wielki, to jest dnia czternastego miesiąca kwietnia 1702.

Przed aktami sądow referendarskich W. X. Lit. stanąwszy osobiscie pracowici poddani Iwan Igliszkis y Stefan Jusaytysz ze wsi Powernian, do starostwa Prenskiego należącey, iz będąc przez dekret sądow referendarskich W. X. Lit[a]. w roku blisko przeszłym we wtorek po niedzieli trzeci po świątkach, to jest dnia szostego miesiąca czerwca tysiącznym siedm-

setnym pierwszym ferowany, do więzienia zamku Warszawskiego o zaboy urodzonego Jakuba Pryłuskiego, administratora starostwa prenskiego, y o insze kryminały na instancyą urodzonego instigatora W. X. Lit. y jego delatora, urodzonego Alexandra Buthlera, starosty drohickiego y prenskiego, powoda, podani, w ktorym asz do dnia dzisieyszego w kaydanach siedzieli, sprawy jednak jak urodzony instigator W. X. Lit. y jego delator, urodzony Buthler, jako tez y gromada wsi Powernian nie proseqwowała ani popierała, a przeto jusz inculpati j. k. mci panu naszemu miłosciwemu, takze y sądowi referendarskiemu W. X. Lit. przez ustawiczne podawanie suplik o relaxacyą więzienia supplikowali, daiąc na to submissyą, iz pod gardłem y wolnym wzięciem kiedykolwiek by się znaydowali, do sprawy gdy czas termin swoy przypadac będzie y sądy referendarskie będą się odprawiac, zaiste stanowic się osobiscie deklarowali y przed aktami referendarskimi submitowali się, przeto sąd j. k. mci referendarski, uwazaiąc tak dawne y cięszkie więzienie, tudziesz zamieszania w Wielkim Xięstwie Litewskim, dla ktorych niepodobna toczyc wyzey pomienioney sprawy, gromadzic y ewinkowac inculpatos ad actorem, za wyrazną wolą j. k. mci pracowitych Iwana Igliszkę y Stefana Jusaytysza z więzienia relaxuie, tak jednak, azeby kazdego czasu do sprawy na termin w sądach j. k. mci referendarskich osobiscię pod gardłem y wolnym poimaniem, gdziekolwiek znaydowac się będą, stawali, naznacza. Na co dla lepszey mocy cisz inculpati te swoie submissya przez uczynienie krzyzykow podpisuią. *Parašai: du kryželiai.* Przy bytnosci urodzonego Wawrzynca Slepowskiego, dworzanina urodz*onego* Dominika Łuckiego (?) ref*erendarza* W. X. Lit., y Stanisława Szawskiego, kaprała zamczańskiego j. k. mci.

---

[a] *Įrašyta virš eilutės*

3. *1707 m. lapkričio mėn. 12 d. Komisaro Dekampo Scipijono sprendimas dėl Šiaulių ekonomijos valstiečių, kaltinamų 1707 m. spalio mėn. 23 d. surengus Meškuičiuose neteisėtą turgų ir sumušus iki sąmonės netekimo Užmūšės vietininką Tuciejų, Tvarauską ir jų pagalbininkus, bandžiusius tą turgų išsklaidyti.*

Iš 1707 m. lapkričio mėn. 20 d. įrašo Raseinių Pilies teismo knygoje — VCA Senieji aktai 14499 l. 425—432 Nr. 163.

Paskelbta: dalies vertimas LIS I psl. 274—276 Nr. 321.

Savo sprendime komisaras Dekampo Scipijonas, karalaičio Jokūbo pasiųstas į Šiaulių ekonomiją, nurodo, kad jam buvo pateiktas svarstyti Užmūšio vietininko Juozo Tuciejaus ir pono Vaitiekaus Tvarausko skundas prieš išvardintus sprendime Šiaulių ekonomijos valstiečius, kaltinamus tuo, kad 1707 m. spalio mėn. 23 d. jie surengę Meškuičiuose neteisėtą turgų, visiškai nepaisydami ne kartą viešai skelbtų universalų, draudžiančių važiuoti į Meškuičius su prekėmis, kadangi jokie turgūs ten nėra buvę leisti. Kuomet Užmūšio vietininkas Tuciejus ir ponas Tvarauskas su tarnais atvažiavę į Meškuičius ir bandę uždrausti turgų, kaltinamieji valstiečiai užpuolę Kazimiero Krikausko namus, kuriuose buvo apsistoję Tuciejus su Tvarausku, išvilkę juos į gatvę, nuplėšę drabužius ir visą aprangą, sutrupinę ginklus ir Vaitiekų Tvarauską, nutemptą į turgaus aikštę, sumušę iki sąmonės netekimo; moterys jį vos atlieję van

deniu. Sumuštųjų drabužius ir sulaužytus ginklus kaltinamieji pamovę ant lazdų ir išstatę turgaus aikštėje, tyčiodamiesi ir grasindami Tuciejų ir Tvarauską visiškai pribaigti; sumušę taip pat ir jų tarnus Joną Viskūną ir Joną Valevičių ir net arkliams sudaužę kojas bei nugaras.

Paskirtu laiku stoję komisaro akivaizdoje Tuciejus ir Tvarauskas reikalavo nubausti kaltinamuosius mirties bausme, gaudymu, priteisti iš jų kompensaciją už sumušimą, žaizdas ir medžiaginius nuostolius. Lapkričio mėn. 20 d. komisaro nutarimu Meškuičiuose jo paskirti asmenys įvykdė tardymą, po kurio pašaukti kaltinamieji prašė paskirti jiems advokatą, kadangi patys jie bylos vesti nemoką. Iki teismo Užmūšio vietininko Tuciejaus reikalavimu kaltinamieji buvo įkalinti Šiaulių dvare. Gruodžio mėn. 7 d. prasidėjus bylos svarstymui, kaltinamųjų valstiečių advokatas Leparskis pareikalavo, kad būtų paskirti nauji tardytojai ir padarytas naujas tardymas. Vėliau, po pakartotino tardymo, perskaičius jo aktą, Tuciejus su Tvarausku įteikė protestaciją, kurioje reikalavo, kad svarbiausieji kaltinamieji pagal atitinkamus Lietuvos Statuto straipsnius būtų nubausti mirties bausme už vyresnybės negerbimą ir už pasikėsinimą prieš komisaro asmenį, kaip už majestoto įžeidimą, priteisiant iš jų taip pat kompensaciją už žaizdas ir nuostolius, viso 728 auksinus.

Atsakydamas į tai, advokatas Leparskis pareiškė, kad ieškovai patys spalio 23 d. surinkę būrį savo žmonių ėmę užkabinėti ir gaudyti sekmadienį Meškuičiuose susirinkusius pamaldoms žmones, taip pat pravažiuojančius iš Rygos ir Mintaujos su prekėmis, vaikyti besirenkančius į bažnyčią, tuo pirmieji sukeldami visą sąmyšį, o žmonės nuo jų tik gynęsi; kaltinamuosius reikėję teisėtai pašaukti į teismą, o ne laikyti kelias savaites kalėjime, pagaliau, dėl viso įvykio kalti esą ne Šiaulių ekonomijos, bet kitų parapijų nepažįstami valstiečiai.

Tuciejus, atsikirsdamas advokatui Leparskiui, pareiškė, kad jis veikė ne kaip privatus asmuo, o kaip oficialus valdininkas, atvykęs ne su *minia*, o su ponu Tvarausku ir keturiais tarnais. Visai nelietęs einančių į bažnyčią ir gaudęs tik tuos, kurie vežė linus, gyvulius, javus ar druską į turgų, tuo pažeisdami valdžios potvarkį, draudžiantį rengti turgus Meškuičiuose; kaltinamieji buvę suimti ir įkalinti teisėtai, Tuciejus su savo pagalbininkais patys nieko nemušę, o buvę pirmieji kaltinamųjų valstiečių užpulti.

Komisaras Dekampo Scipijonas, atrasdamas Tuciejų turint pirmumo prisiekti teisę, leido jam prisiekti, kad ne jis sukėlė sąmyšį Meškuičiuose, kad pats tą sąmyšį siekęs nuraminti, kad universalai, draudžiantieji turgus Meškuičiuose, buvo skelbti jau prieš 4 mėnesius, kad neturėjo su savim daugiau kaip 4 žmones, kad buvo užpultas ir sumuštas, ir kita.

Remdamasis šia priesaika ir tardymo duomenimis, komisaras Dekampo Scipijonas padarė sprendimą, kad valstiečiai: Kiščius iš Barisų kaimo, Petras Pilkas ir Kazys Motušaitis iš Mekių kaimo, kurie patys mušė ieškovus ir atvedė visą minią, kaip trijų dienų laikotarpyje nestojusieji į teismą, pasmerkiami mirties bausme ir bylos pralaimėjimu; Kristupas Tamošaitis, sugautas su diržu rankoje, nuplėštu nuo Tuciejaus — rankos nukirtimu; jų pagalbininkai — Jurgis Motušaitis, Steponas Jarutis, Stasys Grigaitis ir vienaakis Elijas — kiekvienas po 100 rykščių; visi kiti kaltinamieji, buvusieji turguje Meškuičiuose, nuteisiami sumokėti atlyginimą už sumušimą ir materialinius nuostolius ieškovų naudai. Advokato iškeltą dėl nuosprendžio apeliaciją komisaras Dekampo Scipijonas atmetė.

Akt dekretu commissarskiego ferowanego na poddanych economii Szawelskiey j. m. p. Decampo Scipiona, miecznika lidzkiego, służący ich m. pp. Jozephowi Tucieiowi, namiesnikowi zamuskiemu, y Woyciechowi Tworowskiemu.

Roku tysiąc siedmsetnego siodmego miesiąca nowembra dwunastego dnia.

Przede mną Kazimierzem Dekampo Scipione*m*, miecznikiem lidzkim, commissarzem naiasnieyszego krolewica j. m. Jakuba do economii Szawelskiey ordynowanym, agitowała się sprawa z aktoratu ich m. panow Jozepha Tucieia, namiesnika zamuskiego, y j. m. p. Woyciecha Tworowskiego, || (z) zapozwanemi poddanemi economii Szawelskiey naiasnieyszego krolewica j. m., naprzod z woytowstwa pana Michała Rusieckiego z Geytutisem ze wsi Gibayciow, z Ławrynem Grygałayciem, z Majzewicza zięciem, ze wsi Enrykow, z Walem z Puydasem, Degina zięciem, ze wsi Mekiow, z Kisciusem ze wsi Borysow, z Kurtkusem ze wsi Dapkunow, z Jakubickim y ze wszystkiemi obywatelami meszkuckiemi y rupeyskiemi, tudziez K*azimie*rzem y Jerzym Matuszayciami, z Heliaszem, Beniowym bratem, ze wsi Dawgołayciow, z Piotrem Piłkasem ze wsi Mekiow, z Grygałayciem ze wsi Narkunow, Stephanem Strakszem ze wsi z Mirklow, z Perkunaytysem ze wsi Łupayciow; z woytowstwa zas pana Jana Wielikowicza z Bilzami, Statkusem y [M]azi zięciem ze wsi Jurgayciow; z woytowstwa pana Władysława Rusieckiego z Jurgułayciami ze wsi Iżdegieciow, z Gieguziem ze wsi Kibsztow; z woytowstwa p. Jana Kilniewicza z Stephanem y Jozephem Jaraytisami ze wsi Dawnarow, z Krzysztophem Tomoszayciem y Franciszkiem Abrakayciem ze wsi Naysow, z Stanisławem Stutą, z Wencławem Plikisem, z Guczem y K*azimie*rzem Walem ze wsi Sereykiow; z woytowstwa Stephana Kartoklewicza z Dobrykiem ze wsi Pawporow; z woytowstwa p. Kazimierza Janiewicza z Czapkowskim y Kopeykiem ze wsi Stupurow y z ynnemi, kturych blisko tysiąca było, ym dobrze przezwiskami y imionami wiadomemi pomocznikami, o to, iż w roku wyzey wyrazonym dnia dwudziestego trzeciego oktobra pomienieni ci wszyscy obzałowani pryncypałowie z pomocznikami swemi sobie dobrze wiadomemi, nie będąc posłusznemi zwierzchnosci urzędowi, nienalezyty targ alias zbior swawolny || przeciwko prawu y constitutio*m* seymowym w Meszkuciach załozywszy, nie tylko obwieszczenia y po kilkakrotnie uniwersałow urzędowych publice obwołanych, aby się nikt nie wazył na takowy zbior jechac z towarami, nie słuchali, ale y owszem, zapomniawszy boiazni bozey y srogosci prawa pospolitego a wziąwszy zły umysł przed się, zesłanego z universałem j. m. p. Jozepha Tucieia, namiesnika zamuskiego, ode mnie commissarza dla uspokoienia zbioru tego y pohamowania targow nienalezytych z przeszkodą uprzywileiowanym y nalezycie ufundowanym targom, gwałtowną y niepohamowaną złosci ręką na zwierzchność urzędową targneli się y naszedszy na gospodę ich m. wyzey wyrazonych ich m., to jest na dom Kazimierza Krzykawskiego, z kiiami, z kamieniami, zerdziami, siekirami obskoczyli y broniących się y nie dopuszczaiących do siebie naprzod ze wszytkim domem spalic umyslili, a potym odstąpiwszy od tego, manu tumultuaria okna, drzwi powybiiali, powyłomywali, na ostatek juz w ostatney komorze zamkniętych dobywaiąc, połap zawazywszy drągami, siekierami wyszarpali y z gury biiąc kamieniami, przez okna zas zerdziami stursali, a potym gwałtownie wywlokszy, smiertelnie pozadawawszy razy, nogami deptali, włoczyli, suknie poszarpali, szable w drobne kęsy połamali, pistolety potłukli, kulbaki pooddzierali, ładownice, czapki,

pasy y pieniędzy niemało miedzy się rozszarpali, obu(w)ie z nog pozdzierali, owo zgoła na dwa tysiące złotych polskich plus vel minus, jako się na osobliwym pokaze regestrze, szkody poczynili, a na ostatek na większą wzgardę krwi szlacheckiey j. msci pana Woyciecha Tworowskiego juz ze wszytkiego odartego, biiąc, zabiiaiąc na rynek wlekli y tam do woli swoiey biiąc y hłumiąc się zabili na smierc, a zabiwszy pod słobodą swawolnie sobie wymysloną zakopac chcieli, az ledwo niektore niewiasty pomienionego j. msci odbronili y wewłokszy do pewney izdebki wodą odlewali y na godzinę || y daley juz niezywego ledwo otrzezwili. A potym pomienieni zoboycy, hanbiąc się y sromocąc imie y honor ich msciow, suknie poszarpane, szable połamane, odzienia wszytkie na kiiach pozatykawszy na rynku postawiali y na ostatny kres zycia ich msciow, jezeliby jeszcze z nich ktory miał zostac zywy, pochwałki czynili, declaruiąc dobiiac y zprzysięgaiąc się na to. Tym jeszcze nie będąc kontenci, czeladz pomienionych ich msciow, to jest Jana Wiskuna y Jana Walewicza, takze smiertelnie zbili y ze wszytkiego odarli, koniom grzbiety y nogi kiiami, kamienmi poodbiiali, dla czego y dotychczas kaleczeią. Stanowszy tedy na terminie w pozwie wyrazonym strony naprzod wyzey wyrazone ich[a] msc takową wniozszy załobę upraszali y domawiali się wskazania obzałowanych na gardło, na łapanie, przysądzenia sobie nawiązek za gwałt, rany, boy y szkody poczynione.

A tak ja, commissarz, dla skutecznieyszey informacii tey sprawy, stosuiąc się do prawa pospolitego w rozdziele jedynastym artycule szescdziesiąt pierwszym, szescdziesiąt wturym y szezdziesiąt trzecim wyrazonego, lubo się strony tego nie domawiały, naznaczyłem inquisityą in loco delicti w Meszkuciach na dzien dwudziesty miesiąca nowembra, na ktorey wysłuchania uprosiwszy j. msci pana Tomasza Piłsudzkiego, namiesnika szawelskiego, j. msci pana Kazimierza Ludwika Grynczuka, podstolego mozyrskiego, y j. msci pana Jerzego Zołłoka do Meszkuc delegowałem.

Po uczynioney zas inquisitiey za wyniesionemi pozwami z cancellarii mey przez j. msci pana Tucieia, namiesnika zamuskiego, ku przysłuchaniu oney stawaiąc strony, naprzod j. msc pan Tuciey domawiał się y upraszał z rozdziału jedynastego artykułu szescdziesiąt czwartego, aby inqu(i)sitya była czytana ku poparciu w dalszym postępku prawa obwinionych. Strona zas obzałowana upraszała y domawiała się, jako nieumieiętna prawnego procederu, przydania sobie patrona według prawa z rozdziału czwartego artykułu pięcdziesiąt siodmego. A tak ja, kommissarz, uznawszy rzecz słusz(n)ą, takowey onym uzyczyłem dylaciey. J. m. pan Tuciey stawaiąc, przyiowszy tę dylacyą, domawiał się y upraszał, aby obwinionych dobrowolnie pod sumnieniem zeznanie connotowane było według prawa Statutu X-a Lit-o w rozdziale czwartym artykule setnym trzecim wyrazonego, a po konnotowaniu skrutinium priwatnego domawiał się y upraszał z rozdziału jedynastego artykułu trzydziestego wtorego, iz ludzie prostego stanu o boy sądzeni byc maią tak, jako o złodzieystwo, a dowodząc tego licem oddanym na urzędzie, upraszał y domawiał się z rozdziału || tegoz artykułu pięcdziesiąt piątego, aby ludzie ci obwinieni jako w krwawych rzeczach, in

sequestrum wzięci byli y zatrzymani az do rosprawy. Czego wszytkiego ja, commissarz, stosuiąc się do prawa pospolitego uzyczyłem y obwinionych insequestrowac na urzędzie dworu Szawelskiego pozwoliłem.

Na terminie tedy uzyczonym na patrona gdy przypadła sprawa na dniu siodmym decembra, z odkładu uzyty patron od obwinionych ludzi j. msc pan Jerzy Leparski, stawaiąć, wniosł to przed sądem moim commissarskim, iz ta sprawa y odprawiona inquisitya tylo z osoby jedney y akcii niewinnie do tych ludzi uroszczona przeciwko prawu się działa; dowodząc tego, iz ludzi obwinieni nie mogą sami za siebie mowic y nie maiąc za siebie przydanego patrona, cituiąc artykuł pięcdziesiąt siodmy z rozdziału czwartego, upraszał na powtorną inquisityą imieniem obzałowanych y o drugich skrutatorow naznaczenie. Ja tedy, commissarz, stosuiąc się do prawa pospolitego, ex clementyi judycii na ządanie obwinionych ludzi patrona na powtorną inquisityą naznaczyłem y uprosiłem j. msci pana Jakuba Estkę, miecznika kowienskiego, j. msci pana Antoniego Talwoysza Steckiewicza, straznika upitskiego, j. msci pana Adama Szorcza, skarbnika ziemi Bielskiey.

Po ktorey inquis(i)tiey odprawieniu, gdy przypadła sprawa na dniu siedmnastym decembra y po oddaniu oney według prawa ich m. panow skrutatorow zapieczętowaney pod juramentem, stawaiąc załuiące delatorowie, tak y obwinieni z oczewistey controwersiey alleguiąc artykuł szescdziesiąt czwarty z rozdziału jedynastego y constytutyą roku tysiąc pięcset osmidziesiątego osmego, upraszali o to, aby ta inquisitya odprawiona przez wyzey wyrazonych ich msciow, przed sądem moim commissarskim y assessorami ode mnie uproszonymi w zawartym kole była czytana. Po ktorey przeczytaniu stawaiąc j. msc pan Tuciey z j. mscią panem Tworowskim miasto ustney załoby podług artykułu pięcdziesiąt czwartego z rozdziału czwartego pokładał protestatyą na urzędzie moim commissarskim zaniesioną y obdukcią generalską przy stronie szlachcie prawnie zporządzoną, domawiał się y upraszał z rozdziału czwartego artykułu siodmego, aby miedzy tych obwinionych pryncypaliores gardłem karani bili o nieuszanowanie zwierzchnosci y targnienie ręki na urząd moy commissarski, a niemniey z rozdziału pierwszego artykułu trzeciego y piątego de crimine laesae m(a)iestatis, wywodząc taką consequentyą, ze naiasnieyszy krolewic j. msc w osobie moiey commissarskiey y ja, commissarz, w osobie j. msci pana Tucieia, || namiesnika zamuskiego, jako dependenti ode mnie et delegati z uniwersałem moim in authoritati et plenarya potestatae laesi, a po takim dowodzie domawiał się y upraszał z rozdziału jedynastego artykułu pierwszego o gwałt y nayscie manu tumultarya na gospodę przysądzenia sobie nawiązek za rany, w protestacii y obdukcii jeneralskiey wyrazoney, z rozdziału tegoż jedynastego artykułu dwudziestego siodmego nagrodzenia y nawiąskow z szkod poczynionych w tym tumulcie według osobliwego regestru na *złotych* siedmset dwadziescia osm, na czym wszystkim przy protestacii y obdukcii jeneralskiey dla tym skuteczniey-szego dowodu z rozdziału czwartego ar*tykułu* siedmdziesiąt siodmego zabierał się do juramentu wespoł z j. msc p. Woyciechem Tworowskim, a po

wykonanym juramencie według wyzey wyrazonych artykułow wskazania na gardło obwinionych complices, karania y przysądzenia z maiętnosci y fortuny ych nawiązek za rany krwawe y boy, oprawienia szkod z nawiąską w tym boiu y tumulcie odprawionych upraszał y domawiał się.

Po takowey tedy kontrowersii j. m. p. Tucieia, namiesnika zamuskiego, j. m. p. Tworowskiego, replikuiąc patron uzyty od obwinionych ludzi economiey Szawelskiey naiasnieyszego krolewica j. m. wniosł to (na) tak alegowane artykuły ich m. pp. delatorow, iż się to stało dnia dwudziestego trzeciego 8-bra roku tysiąc siedmset siodmego w miasteczku w Meszkuciach przez tumult ludzi za początkiem samychze ich m., iż ich m., przybrawszy sobie gromadę ludzi imionami y nazwiskami sobie wiadomych, dnia niedzielnego ludzi zbieraiących się do nabozenstwa do chwały bozey, to jest do kościoła, y drugich podroznych, kturym trakt przypadł przez te miasteczko, powracaiącym tak z Rygi, z Nitawy z towarem roznym, przez swoie ludzie na to sprowadzone kazali po drogach, goscincach zabierac pomienione towary, sami zas maiąc częsc assistentii, do kościoła ydących ludzi wzięli rozpędzac, siec, a zatym za początkiem ich m. z roznych parafii y dzierzaw ludzi stanął tumult, przy ktorym tumulcie broniąc ludzie tak zdrowia swego, jako y co mieli na wozach || musieli siebie ratowac. Allegował rozdział jedynasty artykuł dwudziesty wtory: kto jest początkiem do zwady, ten swą rzecz traci; artykuł dwudziesty czwarty z tegoz rozdziału jedynastego, ze się to w obronie stało; artykuł trzydziesty siodmy z rozdziału trzeciego, iż żaden w miasteczkach bądz targowych abo ynszych grabic nie ma, ale do sądu pozwac. Jezeli mienią ich m. y obwiniaią, ze naszli na gospodę ich, nie należało tedy brac ludzie niewinne do więzienia, ale do należytego sądu pozwac, jako informuie artykuł dwudziesty z rozdziału jedynastego; insuper nie powinni byli ich m. prawem nie przekonawszy osiadłych ludzi do więzienia brac, onychze więzic, nad nimi się pastwic bez żadnego sądu y prawa, ale kto by się wazył się do takiego więzienia kogo przyprawic bez sądu dekretu, tymze winom podlega, jako w sobie opiewa artykuł dwudziesty osmy z rozdziału jedynastego y artykuł czwarty z rozdziału czternastego paragrafu trzeciego, ze nie więcey wiezic na(d) dni cztyry, a ci ludzie bezwinnie obwinieni musieli cierpiec te więzienie niedziel kilka nad prawo; in quantum by się przez tumult ich m. co stac miało, to nie od poddanych economicznych, ale od roznych parafii ludzi przy tym zgromadzeniu do kościoła, drugich podroznych, ktorych jako imion, tak samych osob znac, wiedziec nie mogą, przez kogo ten tumult stanął. Na dalszy dowod tenże pomieniony patron od obwinionych stawaiąc y oraz alleguiąc artykuły statutowe, mianowicie artykuł siedmdziesiąt siodmy z rozdziału czwartego paragrafu trzeciego, do odwodu obwinionym ludziom z paragrafu trzeciego samosiodm y z dalszym dowodem, cituiąc y artykuł dziesiąty z rozdziału jedynastego z paragrafu trzeciego, blizszych do juramentu uznania upraszał na tych punktach: jako ich m. ludzie do kościoła zbierających się rozganiali, rąbali, kaleczyli y od nabozenstwa odganiali; na tym, jako w tym obwinieniu podług załoby y processu ich m. nie są winnemi; na tym, jako prawdziwie

jezeli confuzyia z roznych parafii przybyłych ludzi y nieznaiomych stała || ich m., nie z okazii obwinionych, y jaka szkoda; na tym, jako zadney okazii nie dawali. Po takowym juramencie uwolnienia od akcii załoby ich m., a salwy do j. m. pana Tucieia zachowania o wiezenie bezprawne podług artykułu dwudziestego osmego rozdziału jedynastego, poniewaz j. mc dobrowolnie forum przyiął przed sądem j. m. pana commisarza, o dalsze winy y expensa takoz salue zachowania upraszał y domawiał się.

Na taką illatią wniesioną przez j. m. pana Leparskiego, patrona obwinionych, stawaiąc j. m. p. Tuciey replikuie, iż daremnie zadaie to ich m., jakoby mieli swawolnie, zabrawszy sobie ku pomocy gromadę ludzi, targ naiechac y tam tumult boiow wszcząc, gdyż produkował wolą moią wyraznią commissarską, a do tego że nie z zadnym zabranym ludem albo gromadą przyjechał, tylo jako urzędnik z j. msc p. Tworowskim, bratem swoim, y ze czworgiem czeladzi domowey, dowodził, nie dla zadney woyny ani wszczynienia boiu, szczegulnie dla pohamowania swawolnego zbioru cum detrimento targow uprzywileiowanych y zdawna ufundowanych w miastach y w miasteczkach economii Szawelskiey, cituiąc wyrazne prawo y constitutiae seymowe, że targ o mil trzy tylko od drugiego targu y to nie jednego dnia powinien byc, a do tego, ze Meszkucie w zadnym inwentarzu od lat sta y więcey sporządzonym w economii Szawelskiey wsią tylko tytułowane, przy tym, że targi, gdzie obecnego urzędu nie masz, nie maią bydz pozwolone dla swawoli, ktore się podczas takowego ziazdu często gęsto dzieią. Na to zas, jakoby j. m. p. Tuciey z j. m. p. Tworowskim miał byc motorem tumultu y boiu, cituiąc punkt sub juramento w inquisitii zeznaney, ze jak tylko siadł z konia, do gospody nie wyiezdzaiąc ani wychodząc na targowisko, a juz tam obwinieni imieniem Jana Walewicza, gospodarza dworu krolewica j. m. Zamuskiego, kiiami bili y uganiali, przestrzegaiąc, aby się || więcey nie pokazywał na targu, czym dowodził, że juz obwinieni gotowali się wziąwszy zły umysł przed się na zaboystwo, ktore popełniły. Jakoby zas od nabozenstwa chrzescianskiego y od kościoła ludzi mieli odpędzac, dowodził, ze nie s tym umysłem przyiechał, aby cokolwiek miał przeciwko prawu duchownemu y swieckiemu czynic, ale y owszem, co się cum detrimento onego dzieie, pohamowac y uspokoic, bo tych, ktorzy do kościoła jechali, ani tykał, ani zagabał, tylko tych, ktorzy sprzeciwiaiąc się woli wyrazney urzędowey y uniwersałow y po kilka birkowcow lnu, po kilka beczek soli, zboza, po kilka sztuk bydła y ynnych towarow na swawolnie sobie pozwolony targ prowadzili, gromił y onym wyrazną moią obwiescił wolę. Co do gwałtownego brania obwinionych (w) więzienie przeciwko prawu, w tym dowodził, ze nic nie naruszył prawa, pokładaiąc awtentiki pozwow z cancellarii moiey wydanych, kturemi obwinionych zapozwał, i że onych gwałtem do więzienia nie brał, ale według pozwu kazdego woyci za osobliwym do nich wydanym uniwersałem stawili do sądu. A potym cituiąc artykuł trzydziesty wtory z rozdziału jedynastego, ze ludzie prostego stanu o rozboy tak maią byc sądzeni, jako o złodzieystwo, referował się do artykułu pierwszego paragrafu wtorego z rozdziału czternastego, ze z licem poimanego wolno prowadzic do ktorego chcąc urzędu

y trzymac (w) więzieniu az do rosprawy. Pro finali produkował prawo w rozdziale jedynastym || artykule piędziesiąt piątym, ze (w) krwawych rzeczach nie maiący po sobie pareki ma byc przytrzymany (w) więzieniu, a do tego y na parękę bez pozwolenia strony urząd wydac zadnego obwinionego nie ma. A na ostatek dowodził Saxonem, partes secunda questione centessima: kto by się na urząd porwał, takowy ma byc gardłem karany. A tak dowodząc tego wszystkiego, domawiał się byc bliszym do przysięgi, jako na razach krwawych, gwałcie y szkodach swoich na tych punktach: jako przyiechawszy nie byli zadną okazyą do tumultu, ani nikogo pierwiey nie bił y owszem gasił ten tumult; na tym, jako te uniwersały j. m. p. commissarza, przy kturych grabił, od czterech miesięcy anticipatiuae po miastach y miasteczkach economyey Szawelskiey obwoływane y publikowane były, aby się nicht do Mieszkuc na targ jachac nie ważył; na tym, jako zadnych ludzi nad j. m. p. Tworowskiego y czworga czeladzi (s) sobą nie miał; na tym, jako na gospodę gwałtem naszli z kiiami, kamieniami, zerdziami, chcąc naprzod zapalic, a potym szturmem dobyli y razy według jeneralskiey obdukcii zadali; na tym, (jako) podług osobliwego regestru tak wiele ich m. w tym tumulcie szkod zrobili. A po wykonanym juramencie domawiał się y upraszał przy allegowanych artykułach pen kriminalnych, nawiązek, oprawienia z nawiąską szkod, siedzenia wiezy wskazania na obwinionych y na pomocznikow ich.

A tak ja, commissarz, przy wyrozumianych dobrze z obudwuch stron kontrowersyach || y po przeczytanych dwuch inquisitiach zabiegaiąc dalszey swawoli y tumultom y zwazaiąc pospositią urzędu mego commissarskiego w osobie naiasnieyszego krolewica j. m. w economii będącego, ze nie tylko uniwersały zakazuiące targi posponowali obzałowani, ale też przy tych uniwersałach aktorow tumultem naszedszy na gospodę, smiertelne razy pozadawali y szkodę poczynili, uznanie bliszych aktorów j. m. pana Tucieia, j. m. pana Tworowskiego do juramentu podług prawa y artykułow wyzey w controwersii wyrazonych: na tym, jako mere przyiechawszy do Meszkuc nie byli okazyią do tumultu; na tym, jako nikogo przed tumultem nie bili y owszem ten tumult gasili y tamowali, jako ten uniwersał moy, przy kturym ziezdzaiących na targ grabili, juz przez cztyry miesiące obwołany był, aby zaden do Meszkuc na targ jechac nie wazył się; na tym, jako zadnych ludzi aktorowie przy sobie nie mieli na(d) czworo czeladzi domowych; na tym, jako gwałtem y tumultem naszli na gospodę z kiiami, kamieniami, zerdziami, chcąc onych wprzod zapalic, a potym szturmem dobyli y rany, razy według obdukcii jeneralskiey zadali; na tym, jako podczas tego tumultu według osobliwego regestru tak wiele obzałowani || aktorom uczynili na złotych siedmset dwadziescia osm polskich szkody. A że z obudwuch inquisitii pryncypałowie tego tumultu Kiscius ze wsi Borysow, Piotr Piłkas, Kazimierz Matusaytis ze wsi Mekiow, jako sami bili y tumult przywodzili, y teraz przed sądem moim będąc zapozwani nie stawali, wskazuię onych na łapanie y na gardło. Krzysztoph zas Tomaszaytis, ponieważ z licem, to jest z pasem w tym tumulcie zdartym z j. mci pana Tucieia, jest wzięty, podług prawa pospolitego ucięciem ręki ma byc

przez mistrza karany, insi zas complices tego uczynku, jako się z tychze inquizicii pokazało, to Jerzy Matuszaytis, Stephan Jarutis, Stanisław Grigaytaytis, Heliasz Jednooki, Beniow brat, publicznie u dyby przez mistrza maią byc cwiczeni po sto plag kazdemu. A że ci sami pierwsi pryncypałowie zapozwanemi będąc y przed sądem moim z początku przez patrona odzywaiąc, na dzisieyszym terminie nie stawali, jako w roku zawitym po odprawionych inquisitiach, więc na upad w rzeczy wzdaie onych y na łapanie podług allegowanych artykułow. Insi zaś obwinieni y zapozwani || w załobie y controwersiey przez aktorow wyrażeni, poniewaz spolnie w Meszkuciach na targu byli, podług prawa pospolitego nakazuię onym za rany, bole obudwum aktorom nawiąski płacic podług prawa, osobliwie zas za szkody w tymże tumulcie poniesione, wynoszące na złotych siedmset dwadziescia y osm, z nawiąską podług prawa ciz sami zapłacić maią, a to in spatio niedziel piąciu, pod paenami y sowitoscią przy odprawie woytow y przy dodanych osobach od urzędu mego commissarskiego. Tymże zas obwinionym zachowuie się salwa do tych wszystkich, ktorzy byli na targu, — excepto tych, ktorzy mere do kościoła przyiechali y w tumulcie nie byli, — aby się do solutii y nawiąskow zarowno przykładali. Tymze wyzey wyrazonym controwersii obwinionym podług prawa pospolitego we dworze Szawelskim więzienie siedziec nakazuię z prozbą do aktorów o clementią.

Po takowym tedy dekrecie moim z oczewistey controwersii ferowanym patron od obwinionych, stawaiąc przy prawie pospolitym || statutowym artykule osmdziesiąt szostym z rozdziału czwartego y artykule szesdziesiąt siodmym z rozdziału jedynastego, mieniąc sobie za grawamen, od dekretu mego commissarskiego o wyzey wyrazoną rzecz y akcyią uraszczał apellacyią przed sąd naiasnieyszego krolewica j. m., dawszy rationes, iż przeciwko prawu dekret ferowany, ze byli bliszsi obwinieni ludzie economiczni do ewaziey juramentem odwiesc się, ale ze tu bliszych aktorow uznano do juramentu, jako w tym wszytkim obwinieniu y w załobie nic nie byli winni, ale mere z jakoweysci napasci y udania ludzi postronnych są przed j. m. p. namiesnikiem zamuskim udani.

E conuerso stawaiąc j. m. p. Tuciey y z j. mc Tworowskim bronił się, apelacii oponuiąc się y stawaiąc przy prawie pospolitym z rozdziału czwartego artykułu osmdziesiąt osmego y szescdziesiąt wtorego artykuła y constitucii[b] w roku tysiąc szescset jedynastym folio tertio, gdzie wyraznie sonat: jesliby się ktokolwiek sam dobrowolnie znał przed prawem stoiąc, tedy appelacya nie ma byc dopuszczona; druga, kto by był z licem na gorącym uczynku złapany, tedy y temu non currit apellacya; trzecia, według wyrazoney konstitucicy, gdzie ydzie o bezpieczenstwo sądow y urzędu, — a pro finali przy konstitucicy roku tysiąc pięcset osmdziesiąt osmego, gdzie wyraża: pan poddanego lubo sługę o rozboy oskarżonego na pierwszym terminie stawic ma y tam sprawiedliwosc czynic bez apellacii. Dowodził tedy, ze strona obzałowana daremnie y przeciwko prawu uraszcza apellacyią, przywodząc ad mentem dobrowolne zeznanie przed prawem Thomasza Krzysztophaycia poimanego z licem na gorącym uczynku przy

opowiadaniu urzędowym, || jako prawo w sobie sonat z rozdziału czwartego artykułu osmdziesiąt osmego y constitucii[b] wyzey wyrazoney, a pro finali, gdzie idzie o targnienie się na urząd y bezpieczenstwo publiczne sądow, y tak dopraszał[c] niedopuszczenia apellacii jako w sprawie kryminalney na gorącym uczynku y excessie[d] przeciwko zwierzchnosci popełnionym, y owszem upraszał y domawiał się, aby ten dekret według konstitucicy allegowanych ad executionem był przywiedziony.

A przeciwnie, na illatią y te dowody j. mci pana Tucieia y j. m. pana Tworowskiego stawaiąc patron od obwinionych też wyzey wyrazone artykuły cytował, iż ma sobie za grauamen artykuł osmdziesiąty szosty rozdział czwarty y rozdział jedynasty artykuł szescdziesiąty siodmy, o dopuszczeniu apellacii.

A tak ja, commisarz, zwazywszy puras rationes aktorow względem niedopuszczenia appelacii, praessi tylko na zwłokę y ublizenie swiętey sprawiedliwosci, stosując się do wyzey wyrazonych przez j. m. pana Tucieia artykułow y konstitucii nalezycie niedopuszczenia apellacii sługący y produkowanych, zadney niedopuszczam apellacii y ten dekret vigore ultimae decissionis, jako z oczewistey kontrowersii stwierdzam.

Co jako się działo, do xiąg aktow commissarskich inserowawszy, extractem wydac roskazałem stronie potrzebuiącey. Dat w Szawlach die et anno ut supra. ||

Antspaudas ir parašas: Kazimierz Decampo Scipion, miecznik lidzki, commissarz.

---

[a] ichch [b] consistucii [c] *Viršuj užrašyta:* upraszał [d] *Pakartota*

4—5. Apie 1717—1718 m. Kartenos dvaro valstiečių ginčai su valdytoju.

4. *Kartenos dvarui priklausiusio Mišučių (Naujosios Kartenos) palivarko valstiečių skundas dėl skriaudų, daromų jiems valdytojo.*

Orig. MAB B Nr. 86 l. 17—17a.

Valstiečiai skundėsi K. J. Sapiegai, kaip savininkui, kad Mišučių palivarko valdytojas Petrauskas juos visai nuskurdinęs. Dėl nuolatinio činšo didinimo daugelis valstiečių išbėgioję, palikdami visą savo turtą, kurį nusavinęs dvaras. Petrauskas varąs dirbti tuščių valakų, iš kurių visas pajamas pasiimąs dvaras, kaip ir iš pievų, kurių šieną valdytojas parduodąs vien Prūsijos pirkliams, kad žmonės nesužinotų jo pajamų dydžio. Be to, verčiąs mokėti visokias rinkliavas ir nebūtus mokesčius, jų tarpe činšą už pabėgusius valstiečius. Dėl visų skriaudų, Petrauskui valdant, ištuštėję daugiau ūkių, kaip per Šiaurės karą ir maro epidemiją. Skundus rašę daug kartų, bet nežiną, ar jie poną pasiekę.

Jaśnie wielmozny nasz panie miłosciwy!

My, ubodzy ludzie a podani jasnie wielmoznego dobrodzieia naszego, jasnie oswieconego j. mci pana Sapiehy[a], lubo przez tak wielkie woyny i niepokoie dostalismy się na zastaw j. mci panu Piotrowskiemu, jednak nas nadzieia wspiera y mamy nadzieię jeszcze, ze nas jako dobrodziey,

jako dziedzic dziedzictwa swego nie opuszcisz. Tedy chcemy donaszac, przez co zginęlismy y przez co do ubostwa wielkiego przyszlismy.

1. Pierwszy punkt. Dla czynszu, ktory czynsz wybiera na naswiętszą Pannę Zielną w liecie — ktoz to widział — biie, tłucze, exekwuie, kozakowie z konmi, zbierze komornikow, parobkow, golcow, pustoszą, jedzą, piią, na ostatku trzeba im zapłacic. Musi człowiek, co maiąc do przedania, szukac kupca y bezcenie przedac; przez to wielką krzywdę mamy.

2. Drugi punkt. Dla rewizii. Chodził jegomosc pan Piotrowski sam po rewizii, podnosił czynsz tak wielki, ktorego czynszu konca miary nie masz, przez to do wielkiego ubostwa przyslismy. Dla tego y ludzie pouciekali juz mogąc, porzuciwszy wszytko: zyto zasiane, naczynie rożne, wszytko zostawiwszy, tylko krowę a klacze, ktory miał, to tylko wyprowadzili sobie. Te rzeczy — zyto, naczynie, wszytko do dworu zabrali.

3 punkt. Grunty puste po wszytkich ławnictwach, co od lat dwadziescie trzydziescie niezazywane dramy, oramy, gnoy prowadzim s pustych domow, na wielki pozytek dworowi przychodzi. Dworny grunt osobliwie jakie zboza co rók dostaie. Zboża te przepędzi na wotkę, wydaie do ławnika, ławnik musi wydawać. Karczmę założiwszy, ludziom wyda nie swoim. Jaki skarb! Może byc drugi czynsz z tego.

4. Czwarty punkt. Sianożęci puste po wszytkich ławnictwach kosim. do dworu prowadzim na kilka tysięcy wozow; przydzie wiosna, przedaie Prusakom Niemcom, a swoim ludziom nie przedaie, aby skutku nie wiedzieli, jak wiele skarbu wybiera. Słomy takze przedaie; czy mało słomy y prostey plewy? Kapusty, buraki, kury, gęsi, indyki, barany, kozły, krowy, woły — zewsząd, jak woda, płynie skarb.

5 punkt. Wybiorki wymysłaiąc co miesiąc na urzednika, na ciwiuna, na gospodyni, na podwody do Wilnia; nie moze im tak wiele zapłacic; nie mozem wiedziec, reszta pyniedzy wybiorkow gdzie się podziewa.

6 punkt. Naymuiąc drwa z płungianskich, prowadzim do dworu osi siedmnascie y puł osi przez pułowę drwami, przez drugą połową pyniędzmi: za osią jedną tynfow trzydziescie szesc, dziewienc osiow po trzydziescie y 6 tynfow. Co rok tak wybiera, co to czyni przez tak wiele lat.

7 punkt. Ktorzy ludzie uciekli, zostawiwszy wszytko, musielismy sposobami wybiorkami roznemi czynsz za zbiegow zapłacić.

Wielmozny nasz panie a panie miłosciwy! Mielismy szwedow, mielismy[b] moskalow, byli polskie zołnierze, brali pyniędzy, brali prowiant, koni grabili, bydła, owcy, była na ostatku plaga boska powietrza, a tak wiele domow pustych nie było, a jesli łaski y miłosierdzia nie będzie, tedy wszytkie pustkami będą. Chcemy pod skrzydła pana a pana miłosciwego mieszkac, jako dziadowie, przedziadowie y rodzicowie nasi mieszkali, tak tez y my chcemy, y ktorzy pouciekali, wszyscy maią się wrocic. Zmiłuy się, nasz wielmozny dobrodzieiu, na nas, ubogich ludzi, kturzy jeszcze gospodkę mamy. [W] chałupach swoich iz nie mogąc dworney roboty zrobic, nie uwazaiąc pan urzednik nasz, czy zrobił sobie, czy nie; my sobie naywięcey w nocy albo swiętego dnia roboty robym jako niewolnicy jakie. Zmiłuy się panie a panie miłosciwy, suplikuiemy zawsze co rok do wielmoznego

a dobrodzieia naszego roznemi sposobami — y panow[c] y przez xięzy, y przez panow roznych, y przez pocztę, a nie wiemy, czy dochodzi waszeci dobrodzieiowi. Teraz doczekawszy się w te kraie, suplikuiemy my, ludzie nowych Korcian lub Miszuc, juz na ostatku będąc, zebrząc łaski y miłosierdzia, czy moze na oyczyzna naszych trwac, czy nie. Zmiłuy się, nasz wielmozny dobrodzieiu, na nas ginących, a my, doznawszy łaskę, obliguiemy się za dobre zdrowie y szczęsliwie panowanie maiestat boski błagac.

Ubodzy ludzie Nowych Korcian lub Miszuc cała włosc.

---

[a] Saphy [b] milismy [c] *Išbraukta*

5. *1718 m. kovo mėn. 3 d. Laikančio įkaitu Kartenos dvaro Švaperio ir Gudo vaitystes su Mišučių palivarku J. Petrausko sprendimas dėl Mišučių administratoriaus T. Arbašausko padarytų valstiečiams skriaudų.*

Orig. VUB A 182 Nr. 13396.

Kartenos dvaro, priklausiusio K. J. Sapiegai, Švaperio ir Gudo vaitystes su Mišučių palivarku laikė įkaitu J. Korvinas-Petrauskas ir turėjo tenai savo administratorių T. Arbašauską. Dvaro savininkui Sapiegai pareikalavus Petrauskas teisė savo administratorių dėl jo padarytų valstiečiams skriaudų. Savo nusiskundimus valstiečiai, matyti, buvo surašę 44 punktais atskirame rašte ir tą raštą įteikę Sapiegai. Beveik visi skundai buvo dėl atskirų valstiečių skriaudimo ir išreikalavimo iš jų neteisėtai įvairių pajamų ir dovanų.

Pirmuoju punktu spręstas skundas girininko Jono Gudo, kuris skundėsi, kad dėl administratoriaus priespaudų ir bausmių turėjęs duoti jam arklį, 10 talerių vertą, šautuvą, išdirbtą lapės kailį, jaučio odą, daug pinigų; be to, administratorius atėmęs ir kitą arklį, už kurį davęs tik pusę jo vertės — 5 talerius, kaladės vietoje patupdęs į tvorą, kuriai prispaudus kojas nebegalėjęs ištverti ir turėjęs duoti 6 timpas, ir t. t. Arbašauskas aiškinosi, kad pirmasis arklys esąs Gudo duotas už „buliaus baudą", nes jis sugyvenęs vaiką su savo merga; arklys tesąs 5 talerių vertas, paklausti vyrai tiek jį ir įkainoję. Daugelį dalykų ir pinigų Gudas dovanojęs ir, be to, daug mažiau kaip kad sakąs, ir t. t. Nuspręsta grąžinti vieną arklį, dėl duotų pinigų ir nesumokėjimo už prekes, jei Gudas prisieks, administratorius turės sumokėti jam 36 timpas, duotų dovanų cukraus ir prieskonių neturįs reikalauti, šautuvą, lapės kailį ir jaučio odą įsakyta grąžinti, ir t. t.

Tolesniuose punktuose taip pat nagrinėjami skundai dėl Arbašausko išreikalavimų iš atskirų valstiečių ar verčiant juos duoti daugiau kaip nustatyta ir įprasta, ar norint jiems išsipirkti nuo tupėjimo kaladėje arba tvoroje, į kurias jie buvę sukišti Arbašausko įsakymu, ar nuo plakimo ir t. t. Nuo kai kurių pretenzijų, buvusių sąraše, valstiečiai patys atsisakė. Dėl daugelio pretenzijų valstiečiams priteista iš administratoriaus, jei valstiečiai prisieks dėl nuostolių sumos, bet daugiausia priteista mažiau, kaip kad buvo reikalaujama. Pvz., besibylinėdami ir dalindamiesi T. Kubilius sumokėjęs administratoriui 77 timpas ir Gedvila 24 timpas — administratoriui pripažinta už teismo ir dalybų darbą iš Kubiliaus 17 timpų, o iš Gedvilo — 6 timpos, o kitus pinigus priteista sugrąžinti, jei Kubilius ir Gedvila prisieks bažnyčioje, kad tiek yra sumokėję: M. Endrejaitis reiškė pretenzijų dėl 67 timpų — atiteista tik 29 timpos. Skundai dėl įprastinių dovanų davimo paprastai buvo atmetami. Pvz., girininkas E. Tolutaitis prašė atiteisti iš administra'oriaus už duotas jam per 6 metus 60 porų tetervinų 60 timpų — skundas atmestas.

Kai kuriuose skundo punktuose kalbama apie imtas iš visų valstiečių duokles ir rinkliavas. Pvz., 32 punkte rašoma, kad nuo kiekvieno žmogaus kasmet, mokant činšą, administratorius ėmęs po timpą ilgių — per visą laiką išrinkęs 900 timpų; patikrinus

rasta, kad tų ilgių sumokėta iš viso 141 timpa ir 1 grašis, šitie pinigai atiteisti iš Arbašausko Kartenos bažnyčios remontui.

Działo się we dworze Miszuckim.

Roku tysiąc siedmsetnego osiemnastego miesiąca marca trzeciego dnia.

Na reqvisicyą jasnie wielmoznego j. m. pana Kazimierza Jana hrabi na Bychowie, Zasławiu, Dombrownie y Sapiezynie Sapiehy, woiewody wileńskiego, jako wieczystego pana maiętnosci Korcianskiey woytowstw Szwaperowe y Gudowe nazwanych z folwarkiem Miszucie w possesyey zastawney u mnie będących, o poczynione szkody przebory y krzywdy roznym poddanym przez pana Tomasza Harbaszewskiego, administratora mego miszuckiego, według podaney suppliki do jasnie wielmoznego j. m. pana woiewody wilenskiego od menzow teyze włosci, ziachawszy ad fundum possesionis meae praevia inqvisitione y z obustron przy oczewistey comparycyi z dowodow y odwodow takową uczyniłem decyzyą, jakoby za dzierzena mego nicht z poddanych nie ponosił zadnego bezprawia y krzywdy.

A naprzod przystempuiąc do pierwszego punktu tey to supliki, Jan Gud, lesniczy y osadczy miszucki, roznemi przycisniony niesłusznemi karami y podatkami musiał dac panu Harbaszewskiemu konia kosztuiącego tynfow pięćdziesiąt; nie przestaiąc swoich uczynkow pan Harbaszewski tym barziey stanoł naygorszym, tenze Jan Gud musiał dac flinte, za kturą kupuiąc dał tynfow trzynascie y groszy szesc pruskich, || lisa wyprawnego dał kosztuiącego tynfow szesc, skure wołową kosztuiącą tynfow szesc, lnu puł kamienia kosztuiącego tynfow pięc, szable musiałem dac kosztuiącą tynfow dziesięc; potym posłał do Krolewca kupowac citryn, gdzie kupił citryn za tynfow dziewięc, tego nie wrocił, ale wsadził do kłody upominaiąc się pieniędzy y wyiowszy z kłody kazał byc postronkami, musiał tedy dac, aby wiencey nie menczył, tynfow dwanascie; wstempuiąc na dom po Krzysztofie Gudzie, stryiu swoim, dał opowiędnego tynfow dwanascie; drugim razem osadził do kłody podczasz mrozu cienszkiego, prosząc się, aby z kłody wypuscił, musiał dac tynfow szesc; wieprza kazał kupic, potym Gud kupiwszy przyprowadził do dworu, nie oddał tynfow trzy y groszy szesc; cukru y pieprzu roznemi czasy kupuiąc dawał, kosztuie pieniędzmi tynfow dziesięc; kulbake z woiłokiem ze wszytkim nową jak nalezy, kosztuiącą tynfow pietnascie, potym drugiego konia siwego odebrał kosztuiącego tynfow pięćdziesiąt, dwadziescie pięc tynfow przyrzucił, a reszte zatrzymał dwadziescie pięc tynfow, potym nie maiąc co brac wiencey wsadził miasto kłody do płotu, gdzie płot nogi przecisnoł, nie mogąc wytrzymac musiałem dac tynfow szesc. Na to pan Harbaszewski stawaiąc replikował, ze konia pierwszego darował mi Gud za bykowe, co swey dziewce dziecie przysposobił, ale swiadczen się menzami, jesli ten kon był warty tynfow pięćdziesiąt, w czym y menzowie stawaiąc wyznali, ze nad pięc talarow pruskich nie był wart. O drugiego konia spytany, za co mu dwadziescie pięc tynfow nie dopłacił, odpowiedział, ze takem go stargował, a w ostatku niech mi wroci || tynfow dwadziescie pienc a konia swego odbierze, cho-

ciam go tak długo chował y karmił. O skure wołową y lisią, flinte zeznawał, ze mi Gud darował wtenczasz, kiedy dłużnicy u niego rekwirowali, aby im uczynił satisfakcyą, y gdy go do dworu zapozwali, za niepoiednokrotnym nakazaniem z dworu y złozeniem terminu nie chciał uspokoic dłużnikow ani do dworu stawał, musiałem go kazac przyprowadzic y jako nieposłusznego do kłody wsadzic y plagami skarac, zaczym jesli co natenczasz dał, nie moze pretendowac, abym to u niego wymagał. E contra Gud stawaiący odpowiedział: Musiałem dac z biedy się salwuiąc. Wienc o koni dwoie takowo decyzyie: ponieważ jednego konia tynfow dwadziescie pienc szacowano, a za drugiego konia tynfow dwudziestu pionciu dopraszał się, konia ma pan Harbaszewski in instanti wrocic, a dwadziescie pienc tynfow wziente przez Guda od pana Harbaszewskiego za pierwszego konia od menzow oszacowanego maią Gudowi dostac się, flinte in instanti oddac skure wołową y lisią nakazawszy, skuteczne w tych pretensyach uczyniłem uspokoienie. Za ten tynfow pienc praetendowanych, ponieważ się pokazało, ze Gud j. p. panu[a] Kalszteynowi w Krolewcu darował bez wiadomosci urzędnika, do powrocenia tnu nie mogł byc urzędnik pociągany. Za kulbake y z woyłokiem stawaiący pan Harbaszewski takową dawał excuse, iz prusak przyiechawszy do dworu upominał się u Guda swoiey pozyczoney kulbaki, ktorey gdy nie wracał, przy ludziach kazałem z konia zdiowszy kulbake prusakowi powrocic; jezeli ma Gud krzywde, czensto bywa ten prusak, moze mu te kulbake odebrac lubo prusaka za nią przyaresztowac, — co y Gud akceptował. Za cytryny, || kupno wieprza urzędnik odwodził się, ze miał pułtorasta tynfow sobie danych do sprawowania rzeczy, Gud jak sie porachował, tak mu przyiołem. Do wziencia zas roznymi czasy od Guda tynfow czterdziestu y osmiu y szostaka bitego pan Harbaszewski nie znał się twierdząc, ze roznemi czasy po tynfowi, po dwa przez lat szesc mogł tynfow dwanascie wydac, ale tak wiele niepodobna, jesli na tym przysięze, coz czynic, będę się starał y te wrocic, jako y szable, ktorą z moim wyrostkiem pohandlował; cukru y korzenia roznymi czasy jesli co dał, tak wiele jego spraw z prusakami sądziłem, kturym y dotychczasz jest winien. W tych pretensyach Guda tak decyduie, iz ponieważ urzędnik nie zna się do tak wielu summy, a Gud na to swiadkow y zadnego dowodu nie pokazuie, musi na swey szkodzie Jan Gud w kosciele korcianskim przysiądz, po wykonaney rocie ma mu pan Harbaszewski tynfow trzydziescie y szesc wrocic; cukru y korzenia nie ma praetendowac co dał pokłonu; na szabli jesli przysienze, ze przez pana Harbaszewskiego jest wzienta y tynfow dziesięc kosztowała, y za to tynfow dziesięc ma pan Harbaszewski wrocic.

W drugim punkcie suppliki Jerzego Giespuda z zono, jakoby miał byc wzienty gwałtem do dworu za ciwuna, to się nie pokazało, ale przez Grykszta po obienciu z administraciey pana Gierdwoynia za ciwuna jest ustalowany od włosci, potym od zapust do Swientego Jana bęndoncy za przybyciem moim z Prus w nocy uciekł y gdy nazaiutrz czyniono opyt, nie mogli doysc racyi, dlaczego ten człowiek uciekł, az teraz przy inqvisiciey zeznali menzowie, ze miał wykopac pieniądze || przed powietrzem od Jakszta woyta zakopane, dworowi zas w mlecznym y innym gospodarskim

porządku siła szkody poczynił, wołu nie zostawił, ale ciele odbiegł, ktore wołem okrzcił, jakoz za lat szesc y wołem by było, gdyby go konserwowano; potym w roku tysiąc siedemsetnym trzynastym miesiąca nowembra dnia dziesiontego przez menzow trumpianskich do mnie supplikował, aby mu zboze y jego drobiazgi powrocono ze dworu, a on z Gorgzd do Trumpian na mieszkanie powrocic się miał, na czym gdy menzowie renczyli się, jam ze dworu oddac co znalezli po nim rozkazałem. Jakoz y teraz stawaiący dworny ciwun zeznawał, ze zboze mu oddano, reszte rzeczy, jako to kulbake, przesciradło y posciel, powrocic nakazałem.

W trzecim punkcie Matyasza Endreaycia o szescdziesiąt siedem tynfow pretendowanych od pana Harbaszewskiego tak decydowałem, ze zboza na tynfow trzydziescie w supplice szacowanego sam Endreaytis stawaiąc nie zeznał, ze dawał, ale podał swoią supplike, w ktorey wyraził, iz za wypendzenie gorzałki musiałem dac tynfow dwanascie. Na co stawaiący urzędnik reposuit, ze chyba arendarzowi, nie mnie dał; e contra Endreaytis replikował, ze arendarz kocioł zagrabił, a dworowi sztrofu dałem tynfow dwanascie. W czym takową decyzyą dałem, ze trzy tylo tynfy sztrofu, a dziewienc aby urzędnik wro(c)ił. Urzędnik sam do przysięgi się zabrał, zeby kiedy od niego za to co miał wzionc. Endreaytis zas na swey szkodzie bliszszym do przysięgi byc dopraszał się przy drugich praetensyach, ze jak dzielił mie z pasierzbem, dałem tynfow dziesięc, wołu woyt zgrabił, okupuiąc ze dworu (dałem) tynfow szesc; opowiednego od gruntu pustego, || com naioł, dałem tynfow trzy y groszy szesc; sztrofu, zem naymował w Gorzdach łonki, tynfow dziesięc; przesondu z Jakubem Szyksznayciem za kobyłe, która utonela w Miniey, tynfow trzy, a Szyksznayciowi tynfow dwadziescie. W czym pan Harbaszewski tak replikował, ze tynfow dziesionciu nie brał ani pamienta, ani tez ten tak szczodry chłop jest; wołu pamientam, ze woyt z menzami pograbił, iz wyprowadziwszy na podział urząd nic dac nie chciał, zaczym te szesc tynfow zasłuzyłem sobie glowe smażąc poki[b] onych nie pomiarkowałem, od ktorych wrocenia aby był wolny dopraszał się. W czym przychylaiąc się do dawnych ustaw y zeznania menzow, ze kiedy kto podeymuie do podziału urząd, musi za prace nagrodzic, wienc y pana Harbaszewskiego od tych szesciu tynfow wrocenia uwalniam. O drugie praetensye ze tak smiało Endreaytis do przysięgi zabiera się, dopraszał się urzędnik, aby nie na wszytkim przysiengał, bo jesli co dał za to, ze gdzie indziey naymował grunt y sianozenci, a tu maiąc dostatkiem, na złosc czynił, to ja gospodarstwa pilnuiąc nalezycie nie powinien za to byc penowanym y wracac tego, co kiedy chlop dał. W czym dałem decyzyą moią tako, iz lubo nie powinni poddani w innych maientnosciach szukac gruntow, a tu swoie rzucac, jednakze y urzędnik nie ma się zachencac do czenstych sztrofow a dopiero do wymagania honorarium od kontraktu za naiencie gruntu pustego, a zatym uznawam Endreayciowi przysięge w Korcianach I na tynfow dziewienciu za robienie wotki danych; item za grunt przysądzony pasierzbowi nie na tynfow dziesienciu, ale na dziewienciu, a tynfa za dekret rachuie; opowiedne za tynfow trzy y szostak bity, cztery szostaki || odtronciwszy za kontrakt, a tynfow dwa po przysiędze

maią byc Endreayciowi powrocone; ze w Gorgzdach naymował łonki, tynfow trzy sztrofu dworowi, a tynfow szesc wrocic ma urzędnik po przysiendze Endreayciowi; za przesąd z Szyksznayciem tynfow trzy maią po przysiędze Endreayciowi byc wrocone, bo tamten co wziol od Endreaycia tynfow dwadziescie, powinien był dekret wymowac y przesąd płacic. In summa po przysiędze Endreayciowi ma zapłacic tynfow dwadziescia dziewięc.

Na punkt czwarty suppliki Eliasz Tołutaytis, lesniczy trumpianski, stawaiąc zeznawał, ze roznymi czasy wydał cietrzewi par szescdziesiąt, za ktore po tynfu rachuiąc pare, tynfow szescdziesiąt pretendował. E contra pan Harbaszewski, urzędnik miszucki, reposuit, ze przez lat szesc mogł wydac par szescdziesiąt po dziesienc par na rok rachuiąc, alem ja tych cietrzewi nie przedawał, a co wienksza, on lesniczym bendoncy strzela y sidła stawia, należało mu co rok dawac tak wiele. W ktorey sprawie o ptastwo jako niesłuszney pretensyey milczenie nakazałem. Co sie zas tknie, ze się okupuiąc od kłody y postronkow gotowymi pieniędzmi roznymi czasy y laty wydał do urzędnika tynfow szescdziesiąt, w tym urzędnik replikuiąc, ze nigdy nie był w kłodzie y nigdy na kare nie zasługował, a zatym napascią na mnie kładzie te tynfow szescdziesiąt; jesli mi kiedy dał dwa albo trzy tynfy, to boiąc się, abym go do Płungian zołnierzom reqviruiącym jako ztamtąd wyszłego nie wydał, ale zebym u niego miał wymagac, nigdy tego nie dokaze. E contra Tołutaytis stawaiąc przysiengą utwierdzic swey załoby dopraszał się, co y otrzymał ninieyszym dekretem moim, ze jak na jak wielu przysięze w kosciele korcianskim, || tak wiele pan Harbaszewski ma mu zaraz post juramentum wrocic. Za cielenta zas czworo położone tynfow trzynascie y szostak bity, ukazało się z inqvisiciey, ze te cielenta zołnierzom dostały się jako naiezdzali z Płungian szukaiąc rozeszłych chłopow krolewskich. Za wino położonych pieniędzy w supplice nie dowiodł y owszem sam dobrowolnie zeznawał, ze to w domu jego stało, kiedy zołnierze w dom jego przybyli; ruguiąc onych pan Harbaszewski przybył ze dworu, natenczasz te wino, sztofow tyle dwa, wypili, za kture zadney nagrody nie dopraszał się.

Na pionty punkt suppliki Tomasza Kubila z Giedwiłem przeciwko pana Harbaszewskiego, gdzie stawaiący Kubilis praetendował u pana Harbaszewskiego tynfow siedmdziesiąt y siedm, a Giedwiło tynfow dwadziescie y cztyry, ze sie prawuiąc miedzy sobo, wyprowadzaiąc inqvisicie, czyniąc podział, sporządzaiąc y przyznaiąc rozne zapisy tak wiele wydali. E contra pan Harbaszewski replikował, ze kłocili się z sobo przez rok y daley, raz ten dom obeymował, drugi raz ten, raz się pogodzili, ze napuł z sobo mieszkac mieli, drugi raz o wydział prosili, kto się napamienta, kiedy ktory y co dał, dosc przysiądz gotowem, zem u nich nic nie wymagał; pusty dom po swoim oycu Kubilis obeymował wziowszy dział od Giedwiły, jezeli co dał opowiednego, czy moge ja za to byc penowany, zeby zas tak siła mieli wydac, niepodobna. Naprzeciw czemu Giedwiło zabierał się do przysiengi, ze wydał tynfow dwadziescie y cztery, ktoremu na tynfach osiemnastu przysięge w kosciele kretyngowskim uznałem, po przysiędze ma mu je urzędnik wrocic, a tynfow szesc za expensa prawne || potronciłem. Jako

tez Kubilowi tynfow szescdziesiąt po przysiędze w kosciele kretyngowskim ma urzędnik wrocic, a reszte na expensa prawne y podział odtronciłem.

Szosty punkt supliki Jana Surblisa rezolwowałem, ze dał tynfow pietnascie pokłonu urzędnikowi, aby grunt odrzu(c)ił; tynfow dziesięc po przysiędze w Korcianach ma mu urzędnik wrocic, a pienc tynfow opowiednego urzędnikowi menzowie nalezec uznali.

Siodmy punkt suppliki Dawida Kubilisa o pretendowane tynfow dwadziescie w supplice inserowane. Gdy oczewisto stawał, Dawid Kubilis zeznał sam, ze tylo tynfow czternascie y dwa szostaki bite roznemi czasy y laty wydał do pana Harbaszewskiego, kturych urzędnik wziencia gdy się przysięgo chciał odwiesc, Kubilis na tynfow dziewięciu przysiądz deklarował, a cztyry tynfy odstompił; przysięga w Korcianach; po przysiędze ma mu urzędnik wrocic tynfow dziewien(c)iu.

Osmy punkt suppliki Jana Stancia o tynfow piędziesiąt, ze dał panu Harbaszewskiemu roznemi czasy y laty, gdy urzędnik cale temu przeczył, regestr podac Stanciowi nakazałem na pismie, kiedy y co dał y za co, po położeniu regestru y onego skonfrontowaniu, na czym przysięze w kosciele korcianskim, te mu urzędnik powinien będzie powrocic.

Dziewionty punkt suppliki Woyciecha Grykszta o tynfow trzydziescie y pięc y dwa bite szostaki, gdy położył regestr stawaiąc oczewisto Woyciech Grykszt: 1-mo, na prawo z dziewko tynfow osiem y groszy szesc pruskich, pan Harbaszewski na to replikował, ze xiędzu komędarzowi korcianskiemu te się dostały, aby go od kunicy uwolnił; 2-do, na tez prawo dałem tynfow pienc panu Harbaszewskiemu, ktory replikował, ze dziewka onego pozywała || o przysposobienie dzieciencia, jak tedy xiędzu złotych pruskich pienc, tak y mnie tynfow pienc dał bykowego, a zatym ze się niesłusznie skarzy, dopraszał się uwolnienia od tey załoby, co za słuszną rzecz uznawszy, od tey pretensyey urzędnika uwolniłem; 3-tio, podczasz commissiey, gdy j. m. pan Scipion ziezdzał z trybunału, zem długo był na rezydencyi, dałem tynfow pienc, aby drugi przyiechał a zmienił od drogi wilenskiey, dałem okupuiąc się tynfow pięc; 5-to, płotna szwapskiego za tynfow pienc dałem, 6-to, zebym drew osi nie woził, tynfow pięc dałem, 7-mo, zeby mnie uwolnił urzędnik od łazy y strazy, dałem tynfow cztery, — na ktore punkta replikuiąc urzędnik, ze w kazdym punkcie wyraza, za co dał, y wyznaie, ze nie darmo, a zatym na co się skarzy. W tym tedy tako decyzyą uczyniłem, ze zluzował z warty, tynfa za to, a cztery wrocic; ze od drogi uwolnił a jemu przypadłey, tynf jeden, a cztery wrocic; za płotno wrocic wszytko; za drwa ze nie woził, do regestru urzędnik dowiodł, ze włozył perceptowego; od łazy y strazy ze cztery tynfy wzioł, ma powrocic wszytkie, bo nie powinien od łazy uwalniac urzędnik, ale woyt z menzami maią czynic pomiarkowanie, azeby jednego nie obciązyli, a drugim nie folgowali. E contra urzędnik stawaiąc dopraszał się, aby na tym przysięgał, co dał, gdyz moze więcey napisac, a mało co kiedy dac; co za sluszną rzecz uznawszy, przysięge w kosciele korcianskim uznawam, na czym przysięze, to mu ma byc powrocono.

Dziesiąty punkt suppliki takoz reselwowałem: ma Stanisław Grykszt przysiądz w Korcianach, a urzędnik po przysiędze tynfow dziesięc wrocic ma.

Jedynasty punkt suppliki reselwowałem: poniewaz się pokazało, ze Zygmont Zutowt dał tynfow pięc woytowi Idzelowi, a siedm urzędnikowi, do ktorych oni nie znali się, || ma w Kretyndze przysiądz, po przysiędze maią mu wrocic in instanti.

Przy tymze punkcie Jurgis Urbia ma juramentem comprobowac, jezeli tynfow dwanascie dał urzędnikowi, po przysiędze maią mu byc powrocone.

Przy tymze punkcie Jozeph Staszkus stawaiąc nie o dziesięc tynfow skarzył się, ale o tynfow pietnascie ze roznemi czasy dał urzędnikowi; otrzymał decyzyą przysiądz w kosciele korcianskim, po przysiędze urzędnik ma mu zapłacic.

Dwunasty punkt suppliki resolvuiąc: Jerzy Dyrmeytis stawaiąc sam oczewisto z menzami bobrunskiemi y petrykayskiemi zeznał, zem w kłodzie nie siedział y nicem nie dał; syn Jana Dyrmeytisa będąc na strazy piany indyka dworowego kanczukiem po głowie uderzył, ze indyk zdechł, dał ciwunowie złoty pruski za indyka, nie tynfow szesc, jako w suplice położono.

Trzynasty punkt suppliki expediendo: Adam Turowski ze wsi Petrykayc stawaiąc oczewiscie zeznal: dal tynfow trzy, a nie szesc, jako w supplice inserowano, y tych trzech nie reqviruie ani tez przysięgac chce.

Przy tym punkcie Jerzy Staszkus takze oczewiescie stawaiąc zeznał, ze tynfow pienc dał, nie dziesięc, po przysiędze w kosciele korcianskim ma mu je urzędnik powrocic, tak decydowałem.

Czternasty punkt, czyniąc inqvisycyą, Jerzy Łuza wykupuiąc się z ławnicstwa musiał dac tynfow dwanascie panu Harbaszewskiemu, na co urzędnik menzami y nim samym swiadczył się, całe ławnicstwo y on sam wyznał, ze nic nie dał ani był, kiedy te supplike pisali. Za czym, poniewaz aktor jezeli Jerzy Łuza nie instygował, y urzędnik od tey załoby per sententiam praesentem jest uwolniony. ||

Pietnasty punkt suppliki: stawaiąc oczewiscie Andrzey Iwanowski z Kaczayc nie tynfow dwadziescie pretenduiąc, ale pretendował podawszy swoy regestr, ze urzędnik kazał mu z swierna drzwi wyiąc, gdzie gdy swiren bez drzwi stał, ma szkody na tynfow dwadziescie pienc; na co pan Harbaszewski replikował, ze ludzie skarzyli się, iz pustki ruinuie y drzwi wyiowszy z nich bez wiadomosci dworney do swego swirna powstawiał, a przy tym niech da na regestrze, co mu pokradziono z tego swirna, y po przysięze te ja nagrodzic gotow. Przy tym przekładał skarge tenze Iwanowski, ze swinie samoczwartą urzędnik chartami zaszczwał: urzędnik zas odwodził się ławnikiem, zem gdy jechał, swinie w zbozu chodzili, poszczwałem charty wypędzaiąc ze zboza, a do tego natenczasz swinie zdychały wszendzie, mogły y z zarazy powietrzney swinie pozdychac. Przy tym skarzył się na urzędnika, ze go wsadził do płota y ze onego postronkował; urzędnik zas stawał y odpowiadał, ze ludzie ze wsi Kaczayc oskarzyli go, ze łosia zabił y skure przedał w Klopedzie y ze sam do Płungian chce

uchodzic, za czym musiałem go wsadzic do plota y dac plagi, aby stawił parencznikow, ze nie uciecze, y zeby się odwiodł ludzmi, ze łosia nie zabił ani skury nie przedał. Potym skarzył się, ze trzech parobkow naciskaiąc wypędził urzędnik y tak zebrząc łaski roznemi czasy wydałem tynfow dwadziescie; urzędnik zas ludzmi swiadczył się ze wsi Kaczayc, ze parobcy nigdy nie byli we dworze bici, ale sam cienszki na parobkow, nigdy zadnyc roku u niego nie wybędzie do tych zas dwudziestu tynfow nie znam się, chiba ze kiedy grunt pusty arenduiąc co dał y to nie tak wiele. W czym ja z obu stron wysłuchawszy dowodu y odwodu nakazuie, aby Iwanowski regestr położył szkody || stałey w swirnie, takze swinie oszacował, jako y te dwadziescia tynfow kiedy y ktorych czasow, czy razem wydał, a na tych wszytkich praetensyach w kosciele korcianskim przy regestrze y taxie swin poprzysiąg y ze cale z poszczwania urzędnika pozdychali, po przysiędze ma mu urzędnik wrocic wszytko, na czym przysięze samotrzec.

Na szesnasty punkt suppliki Matyasz Tyszkus stawaiąc zeznał, ze przez te lata naymuiąc Zalgiry zascianek dał od kontraktu tynfow dwanascie a po złotych cztery pruskich za sianozeyci płacił; urzędnik e contra: chyba za lat trzy po czterzy tynfy, uczyni tynfow dwanascie y te są w regestrze bierczym położone. Za czym w tey kontrowersyi decyduie, aby Matyasz Tyszkus to w Kretyndze juramentem comprobował, po przysiędze urzędnik powinien będzie mu wszytkie wrocic, iz więcey brał kontraktowego, niz percepty czynszowey do skarbu czyniło.

Na siedmnasty punkt replikuiąc, ze Kazimierz Łukowski dał sztrofu tynfow dziesięc, stawaiąc sam tylo się do pienciu tynfow pieniędzy znał, nie do dziesięciu, y to za to, ze sianozenci porzuciwszy tu puste w Miszuciach, w Płungianach naymował, za czym w tey praetensyi urzędnika wolnym uczyniłem.

Na osiemnasty punkt suppliki, ze Adama Trusia pograbył krowe y za to musiał dac tynfow dziesięc, sam Adam Trus stawaiąc zeznał, ze tynfow jedynascie dał; e contra urzędnik stawaiący replikował, ze gdy sto czterdziescie sosn policzono, w inwentarzu inserowano y, aby gai konserwowany, wielki sztrof za to założono, a ten Adam Trus dwie wycioł sosny na drabiny, za to dał te tynfow jedynascie. Tak decydowałem: puszcza należy do wiecznika, więc te tynfow jedynascie ma urzędnik oddac do Korcian do j. mci xiędza dziekana na msze swiętę, aby na intencyą jasnie wielmoznego j. m. pana woiewody || wilenskiego jako wiecznika jedynascie mszy swiętych odprawił.

Na dziewietnasty punkt suppliki, ze Krzysztoph Kusaytis, krawiec z Rogowiszek, scioł domb na swym własnym gruncie, za to musiał dac tynfow dziesięc sztrofu, sam personaliter stawaiąc zeznał, ze nic nie dał, kiedy robota trafiła się we dworze, to robił.

Dwudziesty punkt suppliki, Zygmont Kupczaytis takze z Rogowiszek stawaiący dobrowolnie zeznał, ze nie dał nic y do tey suppliki nie interesował się tegod punktu y nie wie, kto to na jego napisał.

Dwudziesty pierwszy punkt suppliki, ze w zascianku Stancia od mieszkaiącego prusaka wzioł tynfow dwanascie, ze dzieciecia w kosciele

naszym nie chciał krzcic, pan Harbaszewski na to zas replikował, ze ja to nie swoią wolo czynił, xięza mi zakazali, abym tego nie pozwalał, prusakam nie bil ani pamientam, co prusak natenczasz dał. Przeciw ktoremu stawaiąca Zutowtowa przeswiadczyła, ze tynfow szes(c) wziol sztrofu od prusaka. Za czym w niebytnosci prusaka te szesc tynfow aby do Korcian do jego mc. xiędza dziekana urzędnik oddał na intencyą jasnie wielmoznego j. m. pana (woie)wody wilenskiego, wiecznika, azeby szesc mszy swientych odprawił.

Na dwudziesty wtory punk(t) suppliki, ze po prusaku wstompiwszy na dom Jozeph Anozaytis dał tynfow dwanascie opowiednego, gdzie y sam Anozaytis oczewisto stawał y zeznawał, ze nie dwanascie tynfow, ale trzynascie y szostak bity dał urzędnikowi. Urzędnik zas e contra stawaiąc stawił menzow, woyta y ławnika, ze po niego z Płotel koni dziesięc raytaryi z porucz(n)ykiem przyiachawszy pana Mikosza regimentu we dworze dwa dni siedzieli poki nie dał porucznikowi tynfow dwanascie, za czym po uspokoieniu || tych zołnierzow krowe do dworu kazał zagrabic aby mu to powrocono, krowe powrocił, tynfow dwanascie odebrał, co dał zołnierzom, a urzędnikowi cztery szostaki dał za to, co od zołnierzow onego uwolnił. Wysłuchawszy tey controwersyi y ja urzędnika od praetensyey tey uwalniam, Jozephowi Anozaytiowi utwierdziwszy possesyą w zascianku Stancia na mieyscu prusaka.

Dwudziesty trzeci punkt suppliki rezolwuiąc, ze Piotr Czuzelis dal urzędnikowi tynfow trzydziescie, tylo się z jego samego relacyi ustney pokazało, ze tynfow pięc alias złotych pruskich trzy, y te darował aktor, y ta sprawa do Endreaycia Matiasza regulowała się w punkcie suppliki N° 3-tio.

Na punkt dwudziesty czwarty czyniąc rezolucyą, ze Piotr Talmont nad inwentarz zapłacił tynfow piędziesiąt, item zeby był z kłody wypuszczony, dal tynfow szesc, czyniłem opyt przez menzow roznych. Przy tym przez rewizyą gruntow y konfrontacyą z inwentarza pokazało się, ze Abraham Prusaytis szescine gruntu zarabiał y nie płacił, a ten przez lat cztery zapłacił złotych pruskich dwadziescie, ktore in instanti urzędnikowi wrocic nakazałem, jako y te szesc tynfow, co u niego wymogł przez rozne kary, co jest effectuatum, Abraham zas Prusaytis ze tylo w jedney zmienie szescine zarabiał, przez te lata musiał dworowi złotych dziesięc recompensowac; in futurum aby oba po dwunastce trzymali y czynsz dworowi płacili, decidowałem.

Dwudziesty pionty punkt suppliki rezolwuiąc, ze Jozeph Woytekaytis nad inwentarz czynszu wypłacil tynfow sto, przez rewizyą, konfrontacyą regestrow birczych z inwentarzem nie pokazało się, tylo to, ze wies Budwiecie dwie odrzuciwszy skrzynie tylo jedną zasiewaią skrzynią, więc, gdy w tey skrzyni pustych nie pozwalał urzędnik gruntow zarabia(c), ten Woytekaytis miał to sobie za krzywde. ||

Dwudziesty szosty punkt suppliki resolvendo, ze Stancius takze nad inwentarz tynfow szescdziesiąt zapłacił, nie pokazało się jasinieli(?), ale jako w inwentarzu położono przez wszytkie lata płacił.

Dwudziesty siodmy punkt suppliki expediendo, ze Jan Pawkscis, kowal bobrunski, powrociwszy z Prus musial dac tynfow szesc urzędnikowi, y sam temu negavit stawaiąc personaliter y oprocz tego evidenter falsum pokazało się, bom ja go jeszcze osadził w roku tysiąc siedmsetnym trzynastym y karte mu dałem, a tynfow szesciu nie brałem.

Na dwudziesty osmy punkt suppliki czyniłem investigacyą, gdzie położono, ze Zygmont Piworaytis nad inwentarz zapłacił czynszu tynfow siedmnascie y groszy szesc pruskich, nie pokazało się z rewizyi kwitow y konfrontacyey inwentarza y swiadectwa menzow wsi Rogowiszek, ze jako w inwentarzu napisano, tak grunt trzyma, zarabia y płaci. Co się zas tknie dalszey suppliki tegoz Piworaycia, ze urzędnik od niego wzioł tynfow cztyry y groszy dziewięc pruskich; item ze droge kazał urzędnik na gruncie jego osiadłym czynic, aby nie była, dał urzędnikowi tynfow dwa; gdy na szkode wyprowadził, musiał dac tynfow cztyry; parobkow dwoch wypędził, przez kturych sobie szkody rachuie tynfow szescdziesiąt; potym z kłody wykupuiąc się dał tynfow cztery, jednakze dał plag osiemdziesiąt, — na co stawaiąc pan Harbaszewski replikował, ze od szlachcica, co go w domu swoim bił, zapozwany do prawa nie stawał, za to plagi wzioł y do kłody wsadzony, parobkow jego nie biłem, ale się swiadcze ludzmi, jak cienszki na parobkow, druga, ja przy robocie nie stoie, ale ławnicy, dla tego daremno na mnie napasc kładzie; ze droge dawną || woda wyrwała a ludzie gdzie indziey rzuczyli się obiezdzac, co ja winien; ze z drugiemi o grunta y morgi wadząc się mnie z woytem y z menzami na inqvisicyą wyprowadził, grunta pozyskał, mnie za to jezeli co dał, tom ja tego u niego nie wymagał. E contra Piworaytis przy swoiey załobie brał się do przysięgi. W kturey sprawie skombinowawszy onego praetensye przy woycie y menzach na tynfow czternastu y groszy dziewięciu y za plagi po wypuszczeniu z kłody, ze dwuma karami nie powinien urzędnik onego karac, nawionski złoty pruski jeden nakazuie, po wykonanym juramęcie na tym w kosciele korcianskim ma mu pan Harbaszewski tynfow szesnascie y groszy trzy wrocic.

Dwudziesty dziewionty punkt suppliki rezolwuiąc, Jana Łapia zony ociec w goscime do ziencia przyszedł z Płungian, za to panu Harbaszewskiemu dał tynfow dziesięc; przy inqwizycyi pokazało się, ze tynfow dziesięc reqviruiącym zołnierzom zbiegłych poddanych dostały się.

Trzydziesty punkt suppliki rezolwuiąc, ze ludzie po ławnicstwach naymuiąc puste skrzynie na sianozenci od kontraktu dawali po tynfow szesc, przez te lata uczyni tynfow szescset, te puste grunta w inwentarzu otaxowane są w intracie, ale ze z weryfikacyi pokazało się, iz tylo wzioł, wytronciwszy jemu kontraktowego po tynfowi, superat tynfow trzysta siedmdziesiąt dziewięc groszy cztyry, na kturey maią menzowie przysiądz, po przysiędze na reparacyą koscioła korcianskiego, na kturą musi się włosc składac, jako j. m. pana pułkownika Munsztera tenuty, ma urzędnik oddac do woyta.

Trzydziesty pierwszy punkt suppliki expediendo, ze puste budynki urzędnik sprzedał y wzioł za nie tynfow szescset, || nie pokazało się

z rewizyi, zeby jedną przedał za granice, ale tychze ławnicztw ludziom wydał za kwitami, wziowszy kwitowego, jako sonat regestr, tynfow sto jedynascie y groszy cztery pruskich, superate post deductionem juratoriam tychze menzow ma oddac na tegoz koscioła reparacyą do woyta.

Trzydziesty wtory punkt suppliki resolvendo, iz od kozdego człeka po tynfowi ilgi co rok bierze przy czynszu urzędnik, gdzie uczyni przez te lata tynfow dziewięcset; po uczynioney rewizyey na włosci przy Szwaperze [y] Gudzie, woycie nowym, y urzędniku nowotnym pokazało się tylo tynfow sto czterdziescie jeden g. jeden, y te po przysiędze menzow na reparacyą tegoz koscioła aby urzędnik oddał przysądziłem.

Trzydziesty trzeci punkt suppliki expediendo, ze co rok z ławnicstwa brał po dwa talary, z ławnicstw szesciu czyni talarow dwanascie, przez lat szesc uczyni tynfow cztyrysta trzydziescie dwa, z rewizyey czynioney nic się nie pokazało.

Trzydziesty czwarty punkt suppliki expediendo, ze od podbierania pszczoł brał po talarow dziesięc, czyni za lat szesc tynfow trzysta[e], tylo dwadziescie pięc tynfow [e] ukazało się, ze wzioł od niektorych, jako rewizya sonat, y to salva contestatione juratoria, na tegoz koscioła restawracyą refundere ma.

Trzydziesty pionty punkt suppliki, ze z ławnicstwa trumpianskiego zawiezli do Klopedy osi drew cztery y pieniędzmi wzioł pan Harbaszewski tynfow trzysta trzydziescie trzy y groszy szesc pruskich, nie pokazało się, tylo tynfow sto czterdziescie y dziewięc w drugim roku, a ze w pierwszym roku, to jest anno tysiąc siedmsetnego trzynastego, ale te drwa były do pana Trunsa zaprowadzone dla jasnie wielm*oznego* j. m. pana w*oiewo*dy wilenskiego, jako w Klopedzie rezydował || to pozyczono, a potym mnie sam j. mc dobrodziey obligował, abym pooddawał drwa tym kupcom, co y gdzie u kogo wziento, a co wienksza, ze z włoki osiadłey na rok os drew nalezy do dworu Miszuckiego, toc kiedy ich nie spalą, wolno swoie gdzie chciec podziec, jakoz gdym sam rezydował we dworze Miszuckim przez lat dwie nie zbywano, ale musieli w lecie ludzie wozic drwa do kuchni.

Trzydziesty szosty punkt supliki resolvendo, ze wiozoncemu do Klopedy Szyksznayciowi te drwa klacz utoneła y jest N° 3-tio osondzony, bo tam prawowali się z Matyaszem Endreayciem z Boup(l), ze jeden drugiego w Minii klacz napendził; przysądzono Endreayciowi, aby dał Szyksznayciowi tynfow dwadziescie, a trzy tynfy ze wzioł urzędnik przesądu od Endreaycia, nie od Szyksznaycia, wrocic nakazałem po przysiędze.

Pod tymze punktem Jozeph Puplesis, ze dał urzędnikowi tynf*ow* dwadziescie opowiednego, takze sup N° 3-tio z Matyaszem Endreayciem complectitur, bo to pasierzb Matyasza Endreaycia, kturego oddzielał Endreaytis, a ten Puplesis dochodził prawem działu, wienc za przesąd y dział tynfow szesc urzędnikowi przysądzam, a tynfow czternascie po przysiędze w kosciele korcianskim pospołu z drugiemi menzami wykona-n(e)y urzędnik Puplesowi ma wrocic.

Trzydziesty siodmy punkt, ze dali Trumpiany za cztery osi drew tynfow dwiescie siedmdziesiąt trzy y g. szesc w trzecim roku, tak resolvitur,

ze tylo dali tynfow sto czterdziesci, jak się pokazało z inqvisicyi, ze w czwartym roku do dworu wozili y w piontym.

Trzydziesty osmy punkt expediendo, poniewaz z inkwizycyi pokazało się nie tak, jako w supplice położono, bo menzowie trumpianscy naiowszy stroza dali na strawe beczke zyta || y pieniędzmi tynfow pięc, toc to do stroza, nie do urzędnika regulatur.

Trzydziesty dziewionty punkt suppliki, ze dali strozowi tynfow dziewięćdziesiąt pięc, za to urzędnik nie moze byc penowany, bo nalezy z ławnicstwa podług inwentarza stroz tygodniowy, menzom podobało się naiąc rocznego, to strozowi dali, a nie urzędnikowi.

Pod tymze punktem suppliki dołozono, ze dla dalekiey drogi tego ławnicstwa trumpianskiego gospodarzow w ynwentarzu[f] poddanych pieńciu wyszło: Jan Talmont, Jozeph Szyłas, Jozeph Ekiert, Daniel Szunok, Jozeph Perkun, — dla cienzaru wielkiego y dla menki wielkiey od płotu miasto kłody sadzania, nie masz zadnego menza nie skaleczonego w całym woytowstwie, a od kozdego wzioł po tynfow dwanascie, po dziesięc. Na ten punkt serio inqvirowałem ze cienzar dla drogi dalekiey, alisci się pokazało, ze zaden w droge nie idzie swym kosztem, swoim wozem y swoimi konmi, ale się składaią na woz, na konie y na droge y jeszcze szczodrze jadoncym płaco, jako patebit z rewiziey expensow składankowych. Inqvirowałem, gdzie sie ci podzieli, jako to: Daniel Szunok, deductum, ze Szunok był z Kul z pod xięđza plebana tamecznego, tam rediit; Jozeph Perkunas do Wiezayc jeszcze za mnie wyszedł, bo z tamtąd przyszed, ale jego mieysce Urbis zaraz zasiadł; Jozeph Ekiert był z Płungian, tam go zołnierze odebrali; Jan Talmont ubogi nie miał o czym siedziec, do Prus przeniosł się, tam teraz kontem zyie; Jozeph Szyłas z starostwa Płungianskiego z Kard, za rekwizycyą czensto odebrany, — ale na ich mieysce tak prusakow, jako y innych ludzi wiencey trzydziestu ludzi osadzono, jako patebit z rewizyi ludzi we włosci, wiele było w inwentarzu podawczym, a wiele ad presens znayduie się. ||

Przy tymze punkcie dołozono, ze Antoni Kurmis przyszedł z włosci kretyngowskiey, kturego osadzaiąc na gruncie po Metryku urzędnik wzioł tynfow pienc, co jezeli dał, ma juramentem comprobare, po juramencie osadnego urzędnikowi tynfow dwa, a jemu urzędnik tynfow trzy restituere powinien. O zyto, ze przedał za tynfow trzynascie, deductum, ze j. m. pan Przybytek, administrator gorzdowski, o to się prawował, dekretem nakazano czynsz zapłacic Marcinowi Metrykiowi tynfow trzynascie, a temuz samemu co do Gorzd wyszedł zyto zebrac pozwolono za wypłaceniem czynszu, co y menzowie wyznali, ze tak sie stało. O bicie[g] Antoniego Kurmia takze była inqvisicia, deductum, ze uchodził do Płungian, dogoniono, plagi dano, wsadzono do wienzienia az parenke dał, po parence daney osiadł, tak y teraz na swym gruncie siedzi.

Czterdziesty punkt suppliki praesolvendo, ze Adama Tawrakia zone bez zadnego prawa okowano y menczono, pokazało się, ze jo menzowie za czarownice osądzili y wienzili, tandem za powzienciem ode mnie responsu z Wilna urzędnik, ze o czarodzieystwo y inne garłowe peny nie ja ani

chłopi sondzic powinni, ale jasnie wielmożny j. m. pan woiewoda wilenski jako wiecznik, uwolniona za parenko została, ze się tym bawic wiencey nie miała, y daremno tedy urzędnik w tej sprawie jest inculpatus.

Czterdziesty pierwszy punkt suppliki replicando, za gorzałke z pionciu ławnicstw (ktorą) przez te lata narzucał gwałtem, wybrał pieniędzy tynfow siedm tysięcy trzysta trzydziescie trzy groszy dziewięc, lubo mam w prawie wszytkich pozytkow wynaydowac, jednakze inkwirowałem, jezeli tak wiele wyszynkowano, nie ukazało się, tylo sztofow tysiąc cztyrysta czterdziescie przez wszytkie lata; jako y remonstracia z dworney krescencyey: zyta purow trzydziescie sieie się, na trzy ziarna rachuiąc purow dziewięćdziesiąt, z tych trzydziesci na zasiew, trzydziescie na wikt, || trzydziescie na wotke, do ktorych dziesięc purow słodu jenczmiennego przyłozywszy, czyni dziesięc brah, kozda braha wydaie sztofow trzydziescie szesc, dziesięc razy po trzydziestu szesciu czyni sztofow trzysta szescdziesiąt, za lat cztery po przeniesieniu się moim do Litwy, bo in antecessum nie dawano, iz nie było czego, uczyni sztofow tysiąc czterysta czterdziescie.

Czterdziesty wtory punkt suppliki takze resolvendo, ze dziewiętnascie tysięcy sto trzynascie tynfow y g. dziewięc pruskich wybrano na składanki, to non regulatur ani do mnie, ani do urzędnika, bo to była na to rewizya, urzędnik nie tykał się ani ja; woyt, ławnicy, menzowie wybierali, oni tez płacili y kwity otrzymali, co clarius patebit z rewizyi, siła wybierano y siła wydano.

Czterdziesty trzeci punkt suppliki expediendo, ze przez te lata wyszło podwod do Wilna szescdziesiąt, po szesc podwod na rok deductum, a ja mam w inwentarzu, ze z włok dwoch podwoda za mil dwadziescia raz na rok, w potoczne koleyno, juz tedy przyłozywszy potoczne, kturych nie zazywano, bos my nie rezydowali tam, wiencey dziesienciu podwod by należało, a do tego jezeli towary jakie prowadzą, tylo czynsz y przy czynszu dziakielne kury y gensi y inne drobiazgi, takze miod połowiczny, jezeli rzeczy nasze sprowądzili, jakosmy się ze Zmuydzi do Litwy przenosili, y tych podwod nad szesc wiencey nie pokazało się.

Pod tymze punktem, ze konie ludziom pozdychało dwoie po tynfow N° piędziesiąt — tynfow sto, to nie moia wina ani urzędnika, ale sami winni, ze piani pendząc z Wilna przepędzili, bo nie do Wilna, ale z Wilna powracaiąc, a z Wilna nic nie prowadzili.

Item ze w Goweykach utonoł gospodarz, na to replikuie, ze ten nieboszczyk y mego poddanego utopił z czołna wywrociwszy, kturych po chrzescianskv pochowac kazałem y do Dubinek do kościoła dałem na msze swięte y na dzwonienie. ||

Item ze do Krulewca wyszło podwod pietnascie, o te podwody czyniłem opyt, nie tak wiele pokazało się, tylo ze kiedy na dwoch kołkach za sobo urzędnik wzioł dla sprawowania rzeczy albo na bat, to za siebie y za niego płacił frakt, a i to nie kozdego roku bywało; ktora rzecz do decyzyey samego jasnie wielmoznego j. m. pana woiewody wilenskiego remittitur.

Czterdziesty czwarty punkt suppliki resolvendo, ze pan Harbaszewski necessitował menzow, aby z tych pretensyi onego kwitowali in presentia j. m. pana Munsztera pułkownika y j. m. pana Drozda pod winą sto kop y stu plag postronkami. Tychze samych ich mcw reqvirowałem, candide recognoverunt, ze do uspokoienia skarg byli uzyci od pana Harbaszewskiego, ale te vadia nie byli.

Pod tymze punktem dołozono, ze lubo gorzałke ze dworu narzucaią, jednakze włosc czopowe płaci. E contra z inwentarza patuit, ze włosc za wolne piw y słodow robienie, onych szynkowanie y do Klopedy prowadzenie przyłozyc się powinna do czopowego żydowi, a gorzałke wszyscy powinni u arendarza brac, nie brali, ale z Salant, z Kul, z Gorzd, z Klopedy brali, zyd się skarzył, anno 1713 zakazałem pod sztrofem talarow pruskich dziesięciu arendarzowi y sto plag we dworze, jezeli gdzie indziey gorzałke brac będą; menzowie w tymze samym roku do mnie supplikowali, ze wolim we dworze brac na potrzebe swoią. Ja z zydem conveni, ze u niego dwie ławnicstwa biorą, a u mnie cztery. Jesli zyd się nie skarzy, a oni za co się skarzą o to, co sami postanowili?

Co jako się agitowało, na większy dowod tego podpisuię się. *Parašas:* Jozeph Korwin Piotrowski, sendzia grodzki w. w. m. p.

---

[a] pamu [b] poko [c] zadn[ego] — ego *išbraukta* [d] *Buvo* tego, *pertaisyta į* się, *bet go palikta.* [e] *[rašyta išrinktoje vietoje ta pačia ranka,* [f] ywentrza [g] biciie

6—7. Apie 1724 m. Šiaulių ekonomijos valstiečių skundai dėl pastočių prievolės.

6. *Šiaulių ekonomijos Pavašupio, Kivilių ir Andriūnų vaitysčių valstiečių skundai komisarui dėl nuostolių, kuriuos patyrė pavaryti su pastotėmis į Rygą, Mintaują, Liepoją ir kitus miestus.*

VUB Rankraščių skyrius.

Spisane krzywdy woytowstwa Powoszupskiego, Ki[w]owskiego y Andrawskiego, ktory człowiek ma jaką krzywdę od j. mci pana pisarza prowiantowego.

Jan Woyneyko z Woyneykiow y z Michałem Tautwoyszem z Alsiow jezdzili dla jmci pana pisarza do Krolewca ze lnem parą koni. Potwod[n]ikowi dali na drogę tynfow 12, ktory potwodnik bawił się tygodniow dwa, co ze wszytkim sobie rachuią szkody talarow 6, okrom koni, z ktorych mało korzystowali z nich, bo kon Jana Woyneyki był kupiony za talarow 11; tego konia przedał za talarow 4. Takze Michała Tautwoysza klacz kupiona była za talarow osim, a przedał za talarow 3.

Piotr Szymkiewicz z Woyneykiow z Nitawy zawiozł do Szawel smoły beczkę y soli beczkę dla jmci pana pisarza prowiantowego, ktory bawił się dni 6 czasu roboczego w lecie y sobie rachuie szkody tynfow 6, krom expensow, wydanych w tey drodze.

Stanisław Andrasius z Woyznarow jezdził do Rygi po smole czasu roboczego, ktory musiał wiesc do samych Szawel do jmci pana pisarza

prowiantowego. Bawił się tydzien z gurą y rachuie sobie szkody talarow 5, jako to na cle, na przewozach y na expensy w drodze co wydał.

Jan Patarakas y Kazimierz Grycewicz z Borun do Nitawy po kafle jezdzili y zawiezli do Szawel. Tam y kolasę zatrzymali, a co tylko byli do domu wszedli mieszkac, nawet chleb kupiwszy na drogę sobie wzieli. Bawili się tydzien cały, ktorzy sobie rachuią szkody talarow 3 czasu roboczego, to jest poczas sianokosu, ktorzy bez siana zostali, krom koni, co zjezdzili. Klacz Pataroka kupiona była za talarow 4 y tynfow 2, co teraz nie moze przedac y za [ta]lar jeden. Grycewicza klacz kupiona za talarow 4, tylko przedał za talarow 2.

Z Poszupiow y z Melniow była poiechała, — a druga z Girminiow y z Treygiow, — potwoda do jmci pana pisarza len wiesc zydowi do Kłaypedy, ale potwod nie wzioł, bo nie trzeba było. Za te potwody musiał pan woyt zapłacic talarow 5.

Z Bałkayciow y z Woysznarow jezdził Piotr Rakicki y z Jerzym Słamciewiczem do Wilna z jmci panem pisarzem. Klacz Słamcewicza bawiła się tygodniow 4 poczas sianokosu y sobie kładnie Słamcewicz szkody talarow 6, krom kolasy, ktora kosztowała jemu tynfow 10, y klacz kupiona była za talarow 10, a wymieniał na konia, ktory to człowiek, widząc oszukany, przedał tego konia za talarow 2, ktorzy to dali na drogę 17 tynfow. A Piotr Rakicki bawił się niedziel 3 y sobie szkody rachuie za niedziel 3 talarow 3, ktory został się bez siana garsci, przez zimę kupował siano, nie maiąc czym karmic bydełka y koni. Nawet dzieci poumierali jezdząc w Wilnie; gdy zona zachorowała, nie było komu doyrzec dzieci małych, bo sąsiedzi wychodzili w pole, gdy czas był sianokosu, y sama matka, co niezmogła z tego frasunku, liedwie uprosiła sąsiadow, aby schowali dzieci, a z Wilna przyiezdzaiąc smoły beczkę przywiozł dla jmci pana pisarza do Szawel.

Woyciech Stukas jezdził z Woysznarow po kafle dla jmci starosty zmudzkiego za rozkazem jmci p. pisarza y zawiozł az do Citowjan, ktoremu koła się połamały. Za koła nusiał siermiegę nową zostawic. Bawił się tydzien cały, ktory sobie rachuie szkody tynfow 6 krom siermięgi.

Stefan Peciulis z Drąsutayciow y Jozef Wasilewski z Woysznarow wozili kafle az do Meszkuyc dla wm. jmci pana starosty zmudzkiego, tam y kolasy 3 zatrzymali. Bawili się dni 4 y sobie rachuią szkody talarow 4.

Michała Grycewicza z Melwidziow jadąc jako pan pisarz do Nitawy wzioł konia, ktory był dany talarow 6, a drugi raz, jadąc takze do Nitawy, natenczas został szwagra woytowego, ktorego pobił y konia woytowego chciał wziąc chorego, ktory był u konowała. Tedy Grycewicz musiał y wtenczas dac konia danego talarow 6, y drugiego oddał chromego, ktore koni y po dzis dzien chrome. Nawet musiał dac kolasę dla brata jmci pana pisarza, ktory jachał do Nitawy [z] siemieniem y tę kolasę do Szawel zawiezli, ktoremu kolasa kosztowała talarow 2.

Jan Swirplewicz z Swirplow, będąc woytem, do Szawel poniosł czynsz. Tedy w Szawlach odebrał klacz y samego pobił y złodziejem uczynił, ktorą klaczą zawiozł do Krolewca birkowcow 2 lnu, ktorą w trzecim tygodniu odesłał liedwie żywą, nawet potkowy poddzierane; ktora klacz

dana talarow 9, tylko przedał za talarow 4. Z Szawel musiał naymowac potwodę, za ktorą dał tynfow 3.

Jakub Jurgaytis z Swirplow z Nitawy zawiozł smoły beczkę y soli beczkę dla jmci pana pisarza az do Krułowicza, ktory bawił się dni 4; rachuiąc dzien po tynfowi, czyni tynfow 4.

Jan Koniuszy z Szarkiow woził kafle z Nitawy az do Meszkuyc. Tam kolasę zatrzymali, co sobie rachuie szkody za dni 5 po szos*t*aku, a na klacz tynfow 5, a za kolasę rachuie 6.

Maciey Brazułaytis z Pirakiow zawiozł z Nitawy do Szawel smoły beczkę y soli beczkę. Bawił się dni 3, szkody sobie kładnie tynfow 3.

K*azim*ierzowi Bartaszowi y całey wsi Milwidziow za kartą daną od jmci pana prowiantowego pocztarz, jadąc do Nitawy, przez razy trzy wziol konia y napascią dochodził na onego. Przez dekret dworny musiał uspokoic, wziol te koni nie z łaski, ale gwałtem, bijąc ludzi y łając, nie czekał pomiarkowania woytowego ani łauwnikowego, mając moc od jmci pana pisarza prowiantowego, ktorzy sobie kładną szkody przez pocztarza uczynioney na talarow 3.

Plikiszkom na gosincu mieszkaiąc jmc pan pisarz prowiantowy, jadąc do Nitawy dla swoich pilnych interessow z panem burmistrzem janiskim, wziol koni 3. Tego nie stało, tedy pan Czernecki pobił Jakuba Bogdonowicza, ale tym nie kontent wziol konia woytowego y do Nitawy pojachał y musieli pana woyta przez całą woytowstwo wozic jak pocztarza.

Do ktorych krzywd podpisuiemy się: Plikiszki cała wies; Łukasz Josaytis z Treygiow; Jan Woyneyko z Woyneyk; Michał Tautwosz z Alsiow; Piotr Szymkiewicz z Woynek; Stanisław Andrasius z Woysznarow; Jan Patarakas z Borun; Kazimierz Gryciunas z Borun; Matiasz Macis z Melniow; Filip Wilunas z Poszupiow; Ławryn Wayczaytis z Girniun; Jerzy Slamtis z Bałkayciow; Piotr Rokicki z Woysznarow; Woyciech Aukas z Woysznarow; Stefan Peciulis z Drąsutayc; Jozef Wasilewski z Woysznarow; Michał Grycewicz z Melwidz; Jan Swirplewicz z Swirplow; Jakub Jurgaytis z Swirplow; Melwidzie cała wies.

7. *Šiaulių ekonomijos Vanagių kaimo valstiečių skundas komisarui dėl egzekucijos ir varymo per darbymetį vežti į Rygą linus.*

VUB Rankraščių skyrius.

Jasnie wielmozny msci panie kommisarzu, panie nasz miłosciwy dobrodzieiu!

Pod stopy miłosciwe panskie upadamy poskarzaiąc się na jmc pana pisarza prowentowego, ktory poczty od chorągwi Retowskiey nasławszy na nas, cięszko exekucyą nas nacisnoł. Przez niedziel dwie dwoch pocztowych, pięcioro koni strawowalismy solanek pięc owsa wysypano, dwadziescie pięc tynfow za exekucyą wzieli, od kozdego dnia po tynfowi wycisniono u nas. W sam czas roboczy do Rygi kazał wiesc len. Pan pisarz zgubił mnie, Stanisława Stamnieia, konie wniwecz obrociłem, zubozył całą wies naszą przez exekucye cięszkie.

Upraszamy azebys miłosciwy panie ratował nas y sprawiedliwosc uczynił y od dalszey zguby ochronił. Za to pana boga prosic będziemy za dobre zdrowie pana miłosciwego. Waszmosci naszego wielce mosciwego pana y dobrodzieia nayniszsi podnozkowie mężowie wsi Wanagiow.

8. *1726 m. liepos mėn. Merkinės seniūnijos Kaibučių kaimo gyventojų-bajorų skundas seniūnijos valdytojui prieš karužą ir paseniūnį dėl įvairių skriaudų.*

Orig. MAB B 3 Nr. 80 1.39.

Kaibučių bajorai skundėsi, kad jiems didinamas išnaudojimas. Anksčiau jie neprivalėję su pastotėmis važiuoti, o dabar esą varomi; turį mokėti didelį činšą ir hiberną, nors dėl labai prastos žemės tesinaudoją vien daržais. Teisdamas paseniūnis žiūrįs ne teisingumo, bet katros šalies pinigų kapšiukas didesnis. Be to, atėmęs Kaibučiams iš seno priklausiusią žemę už kaimo ribų. Bajorai prašo panaikinti Kaibučiuose esančią karužos buveinę ir išspręsti ginčus su kaimyniniu kaimu dėl žemių.

Jasnie wielmozny miłosciwy panie a panie nasz dobrodzieju! My, ubodzy ludzie ze wsi Kaybuc, upadamy do nog pana swego miłosciwego, scieląc głowy nasze pod stopy waszeci[a] miłosciwego dobrodzieia, zebrząc łaski y miłosierdzia, ze, dobrodzieiu, nikomu żadnych nowin nie uczyniłesz, tylko na nas wcale nie masz łaski y miłosierdzia, na ubogich ludzi. Jednaze, miłosciwy dobrodzieiu, w podwody z wieku nigdzie nie jezdzilismy, gdyz na podłym gruncie mieszkamy, y tego nie siła, tylko jedne mizerne ogrody, a tak wielką służbę[b] służymo, a teraz, miłosciwy dobrodzieiu, jeszcze większy ciężar na nas zwalono — rezidentie, a naygorzey nas gubi chorązy ziemianski. Kto go podpoi, poczestuie, to temu y folguie, a nas, miłosciwy dobrodzieiu, gubi; gdzie nayczęsciey, gdzie naydaley, to wszytko Kaybuciom. Przynamniey, miłosciwy dobrodzieiu, chcemy uwolnic od rezidencii, jak przetym bylismy, gdyz, miłosciwy dobrodzieiu, tak wielką płatę płacim, gruntu swego nie maiąc, po cudzych polach tłuczemo się.

Y o to suplikuiemy, miłosciwy dobrodzieiu, na mężow brakoyskich. Waszec dobrodziey kazał, gdzie są pola zarosłe, trzebic; tedy, miłosciwy dobrodzieiu, tedy[c] wytrzebiwszy posielismy korzec zyta, y to niesłusznie czynsz odbieraią złotych dziesięc, a gdzie beczka zyta siana była, to odebrali złotych szesnascie. Z umysłu drogo biorą, abysmy gruntu nie zarabiali. My tylko co z pola zyto zebrali, a oni poorali y zasieli.

Y o to prosim łaski waszeci miłosciwego dobrodzieia, ze po koncach włok naszych zascianek był dodany nam, Kaybuciom, z wieku, a teraz pan podstaroscic od nas odebrał, a Brakoysciom oddał. Sianozeńć nad rzeką Niedzingą wytrzebilismy, robotnikow sześć cały tydzien swoią własną oyczyznę z wieku, a teraz nam odebrano.

Pan podstaroscic po worku sądzi, nie wydaie sprawiedliwosci. Chciey, miłosciwy dobrodzieiu, wydac czy nam, czy im przysięgę.

Hyberne płacim wielką — złotych sto trzydziescie y trzy złote; czynsza płacim złotych szesdziesiąt, teraz pan bog nawiedził — ni zyta, ani jarzyny. Czym, miłosciwy dobrodzieiu, będziem żyli? Chciey, miłosciwy dobro-

dzieiu, weyrzec okiem łaskawym na nas, ubogich ludzi, a my powinnismy pana boga prosic za długoletne panowanie.

Waszeci miłosciwego dobrodzieia z Kaybuc boiarowie[d].

[a] *Pakartota* [b] *Pakartota* [c] *Išbraukta* [d] *Įrašyta kita rašysena*

8a—9. 1726—1727 m. Šadžiūnų ir Smarliūnų vaitysčių valstiečių ginčai su valdytoju.

8a. *1726 m. lapkričio mėn. 23 d. Asesorių teismo dekretas Merkinės tenutos Šadžiūnų ir Smarliūnų kaimų vaito ir valstiečių byloje prieš valdytoją K. Boričevskį.*

Iš Lietuvos Metrikos — CGADA f. 389 kn. 399 (II A/185) l. 360—362a.

Keldami bylą asesorių teisme, Merkinės tenutos Šadžiūnų ir Smarliūnų kaimų vaitas ir valstiečiai skundė savo valdytoją Kazimierą Boričevskį, kad jis neprisilaikąs ankstesnių inventorių, kuriais činšo dydis buvęs nustatytas 6 kapos už valaką, o vaito valakas buvęs visai nuo činšo atleistas. Nuo 1712 m. Boričevskis pradėjęs reikalauti padidinto činšo ir kitų papildomų mokesčių, kurie išieškomi egzekucijų būdu, mušant valstiečius ir grasinant pakarti, jeigu kuris nors bandytų skųstis teismui. 1726 m. lapkričio mėn. 23 d. į paskirtą bylos svarstymą Boričevskis neatvyko. Asesorių teismas patvirtino valstiečių advokato Antano Norvaišos pateikiamus dokumentus, kuriais iš seno buvo apibrėžtos jų prievolės, ir mokesčiai — karaliaus Stepono Batoro 1584 m. raštą ir 1679 m. komisarų teismo sudarytą ir karaliaus Jono patvirtintą inventorių — ir nustatė, kad Šadžiūnų ir Smarliūnų vaitystės valstiečiai turi mokėti činšo ne 30 timpų nuo valako, kaip to reikalavo Boričevskis, o 15 auksinų. Vaito valaką nuo mokesčių atleido. Valstiečių reikalavimą, kad Boričevskis sugrąžintų mokesčius, išrinktus iš jų virš normos, ir apmokėtų bylinėjimosi išlaidas, teismas atidėjo iki galutinio bylos išsprendimo.

August Wtory, z bozey łaski krol polski, wielki xiąże litewski, ruski, pruski, zmodzki, mazowiecki, inflantski[a], wołynski, podolski, podlaski, kiiowski, smolenski, siewierski y czernichowski, a dziedzicznie xiąże saskie y elektor. Oznaymuiemy tym listem dekretem naszym wszem wobec y kozdemu, komu o tym wiedziec nalezało, iz do nas y do sądu naszego zadwornego assessorskiego W. X. L. pozwem mandatem od urodzonego instygatora W. X. L. ad instanciam onego z delacii pracowitych poddanych naszych Matiasza Mizera woyta, Matiasza Bubela, Marcina Bubela y całey gromady wsi woytowstwa Szedziun y Szmorlun pozwani byli urodzony Kazimierz Boryczewski y urodzona małzonka onego o to, iz obzałowany postponendo przywileia nayiasnieyszych krolow polskich, antecessorow naszych, to jest Stefana, Jana Kazimierza i Jana Trzeciego, ktorym confirmuie judicatum inwentarz urodzonych kommissarzow od siebie na cognitia, wiele mogą płacic, zesłanych, ktory inwentarz to exprimit, ze poddani nasi nie więcey z wloki gruntu w Szedziunach y Smorlunach maią płacic, jako tylko po kop szesc, zapisnego groszy trzy, woytowi grosz y woytowska włoka wolna ma byc od płacenia, a obzałowany, convellendo takowe prawa nadane, od roku tysiąc siedsetnego dwunastego nałozywszy po trzydziestu tynfow z włoki y złotych trzy zapisnego, co rok odbierał y odbiera, zadney nie uwalniaiąc włoki, etiam pustey, y cieszkiemi exekuciami aggrawuiąc

biie, a narescie, gdyby się mieli prawowac, szubienicą grozi. Zadnych rescriptow y judicat nie słucha, ale według woli swoiey juz nad prawo y postanowienie kilkanascie tysięcy wybrawszy summy, całe te woytowstwo zniszczyc usiłuie, przez co y zapłata woyska ginąc musi y na zadne prawne postępki pracowitych poddanych naszych nie uwaza, licentiosissime postępuie. Przeto pracowici poddani nasi, chcąc o to jure agere, do obwarowania sobie tego, azeby więcey nie płacili z włoki, jako złotych piętnascie, zapisnego groszy trzy, woytowi grosz y włoka woytowska wolna była; securitatem zdrowia y fortun, do zapłacenia insuper wybranych sum oraz expens prawnych y co czasu prawa deducetur, actores obzałowanym przed nasz sąd zadworny assessorski W. X. L. instituerunt actionem. Do ktorey sprawy na dniu dwudziestym trzecim miesiąca nowembra roku teraznieyszego tysiąc siedmsetnego dwudziestego szostego za przywołaniem z nakazu sądowego przez jenerała stron do prawa od urodzonego instygatora W. X. L. y pracowitych poddanych naszych, patron onych za mocą prawną do tey sprawy daną urodzony Antoni Narwaysz, mostowniczy inflantski, oczewisto ku rozprawie prawney stawał, a pozwani urodzeni Boryczewscy małzonkowie jako sami przed nami y sądem naszym zadwornym assessorskim W. X. L. za po trzykrotnym z nakazu naszego jeneralskim przywołaniem do prawa nie stawali, tak y zadney wiadomosci o niestaniu swoim nam, sądowi naszemu zadwornemu assessorskiemu, y stronie powodowey nie czynili, zatym tenze wyzrzeczony actorow patron podanego obzałowanym urodzonym Boryczewskim małzonkom w miescie naszym Grodnie przez jenerała Jana Zapolskiego oczewisto w ręce pozwu mandatu zeznaniem onego jurysdycznym u xiąg urzędu nalezytego uczynionym y z tychze xiąg per extractum wydanym słusznie prawnie dowiodszy, lubo strona pozwana do rozprawy nie stawała, jednak nie wzdaiąc oney, lecz do prawa y constytucij seymowych conformuiąc się, w dalszym progressie prawnym post reassumptionem załoby pozewney conformiter ad contenta oney meritum sprawy exposuit w ten sposob, iz pracowici poddani dzierzawy mereckij we wsi Szedziunach y Smorlunach mieszkaiący y prawami y przywileiami od nayiasnieyszych regnantow polskich sobie nadanymi będąc w usługach[b] y powinnosciach obwarowani, gdy na takowe prawa y przywileia tenutores namienioney dzierzawy następuiąc y one postponuiąc ustawami swemi malaggraware poczeli, in virtute tedy listu nayiasnieyszego divae memoriae Stefana, predecessora naszego, pod datą roku tysiąc pięcset osmdziesiąt czwartego sobie conferowanego, ktory originaliter produxit, do nayiasnieyszego divae memoriae Jana Trzeciego, antecessora naszego, uciekszy się, iniuriam suam doniesli. Tandem nayiasnieyszy Jan Trzeci, antecessor nasz, ad requisitionem namienionych poddanych suo disiudicatione krzywd onych urodzonych Heronima z Trzebowia Dąbrowskiego, dworzanina woiewodztwa brzeskiego, y Zygmonta Gawryłowicza, skarbnika kowienskiego, na kommissią, ktorzy aby w prawa y przywileia weyrzawszy, sądem y dekretem swym komissarskim, gdyby ciz poddani od dzierzawcow swych nad ustawy dawne aggrawowani nie byli, obwarowawszy, krzywdy rozsądzili y ustawę onym zwyczayną inwentarzem

ustawili y opisali, dezignował y tenze list krola Stefana wespoł z inwentarzem przez urodzonych komissarzow uczynionym osobliwym swoim confirmaciynym przywileiem w roku tysiąc szescset siedmdziesiąt dziewiątym miesiąca marca szostego dnia approbował y roborował [1]. Mimo takowe tedy przywileia urodzony Boryczewski jawnie one postponendo y prawo pospolite widomie convellendo ustawami niezwyczaynymi nad inventarz przez urodzonych wyz namienionych kommissarzow pod datą roku tysiąc szescset siedmdziesiąt dziewiątego miesiąca januarii dwudziestego dnia in forma juris debita uczyniony, załobliwych poddanych niesłusznie poaggrawowac smie y wazy się. O to tedy pracowici poddani, acz cum summo detrimento suo, chcąc sobie securitatem praw custodire, litem excitare musieli, ad comprobationem czego tenze inwentarz przywileiem nayiasnieyszego antecessora naszego Jana Trzeciego approbowany wespoł z tymze przywileiem sub actu superius expresso wydanym, nihilominus y protestacią ratione praedicto officiose sporządzaną produkowawszy y takowym sposobem seriem tey sprawy exponowawszy, ante omnia superius produkowanych od nayiasnieyszych regnantow polskich pracowitym poddanym dzierzawy mereckiey nadanych y konferowanych przywileyow wespoł z inwentarzem przez urodzonych supra wyrazonych komissarzow uczynionym y sporządzonym per totum ac in toto approbowania; vigore onych, aby pracowici poddani teyze dzierzawy mereckiey nie więcey, jako tylko z włoki czynszu rocznego złotych pietnascie, zapisnego groszy trzy, woytowi grosz jeden płacili, nakazania, włoki woytowskiey wolną uczynienia; nakoniec, securitatem zycia, zdrowia y fortun tymze pracowitym poddanym do finalney rozprawy obwarowania u nas y sądu naszego zadwornego assessorskiego prosił y domawiał się. A tak my, krol, przez panow rad y urzędnikow naszych na sądach naszych zadwornych assessorskich W. X. L. zasiadaiących tey sprawy wysłuchawszy, lubo pars citata nie stawała, jednak oney nie wzdaiąc, lecz do praw y constitucij seymowych conformuiąc się, przywileia superius produkowane, specialiter jeden od nayiasnieyszego divae memoriae Stefana pod datą roku tysiąc pięcset osmdziesiąt czwartego, drugi confirmacyiny od nayiasnieyszego divae memoriae Jana Trzeciego, regnantow polskich, antecessorow naszych, pracowitym poddanym dzierzawy mereckiey we wsi Szedziunach y Smorlunach mieszkaiącym pod datą roku tysiąc szescset siedmdziesiąt dziewiątego miesiąca marca szostego dnia nadane y conferowane wespoł z inwentarzem pod datą roku tysiąc szescset siedmdziesiąt dziewiątego miesiąca januarii dwudziestego dnia przez urodzonych Heronima z Trzebowia Dąbrowskiego, dworzanina woiewodztwa brzeskiego, y Zygmunta Gawryłowicza, skarbnika kowienskiego, naowczas komissarzow uczynionym y tymze confirmationis przywileiem roborowanym per totum ac in toto approbowawszy, aby pracowici poddani dzierzawy mereckiey nie więcey, jako tylko według obloquentii

---

[1] *Karaliaus Jono III privilegija Sadžiūnų ir Smarliūnų valstiečiams bei komisarų sudarytas inventorius paskelbti* Акты, издаваемые Виленскою Археографическою коммиссиею; т. XIII, Вильна, 1886, стр. 146—148.

namienionego inwentarza komissarskiego czynszu rocznego z włoki po złotych pietnastu, zapisnego groszy trzy, woytowi grosz jeden płacili, nakazuiemy y włokę woytowską wolną czyniemy. Nakoniec securitatem zycia, zdrowia y fortun tymze pracowitym poddanym do finalney rozprawy ninieyszym decretem naszym waruiemy y ubespieczamy. Ktorą sprawę do xiąg zadwornych W. X. L. assessorskich przyiąc y wpisac rozkazalismy.

Dan w Grodnie dnia XXIII miesiąca listopada roku panskiego MDCCXXVI, panowania naszego XXX roku.

---

[a] infaski [b] usłuwach

9. *1727 m. kovo mėn. 20 d. Asesorių teismo sprendimas K. Boričevskio byloje prieš Šadžiūną ir Smarliūnų vaitystės valstiečius ir referendorių teismo paskirtą komisarą P. Norvaišą.*

Iš Lietuvos Metrikos — CGADA f. 389 kn. 401 (II A/187) l. 1—7.

Pagal Smarliūnų ir Šadžiūnų vaitystės valdytojo Boričevskio skundą į Lietuvos Rūmų asesorių teismą buvo pašauktas bajoras Antanas Norvaiša, kaip svarbiausias kurstytojas, ir minėtos vaitijos valstiečiai: Juozas Tamoševičius, du broliai Bubeliai, Motiejus Griškonis, suolininkas Dedulevičius ir kt. Boričevskis aiškino, kad jis visuomet prisilaikęs tų prievolių ir mokesčių, kurie buvo perimant Smarliūnų ir Šadžiūnų vaitiją pagal cesiją iš Kazimiero Sapiegos, ir savo valdinių niekad neskriaudęs. Petras Norvaiša, valdąs kaimynystėje dvarą, gautą užstato teise iš Radoškovičių seniūno Masalskio, ėmęs teikti Boričevskio valdiniams kurstančius patarimus ir kelti jų maištą. Pagal valstiečių skundą, Boričevskiams nedalyvaujant, referendorių teismas paskyręs Norvaišą komisaru jų valdinių skriaudoms ištirti. Apklausinėjimą jis vykdęs šališkai, nepalankiai Boričevskiams. Kadangi referendorių teismas buvo įsakęs valstiečiams, kad jie iki Martyno sumokėtų po 30 timpų činšo nuo valako, o jie patys jo nemokėję, į Smarliūnus buvę nusiųsti bajoras Kovzanas su dviem palydovais-bajorais rinkti činšo. 1727 m. lapkričio mėn. 16—17 d. naktį juos užpuolę valstiečiai ir vos neužmušę. Remdamiesi asesorių teismo įspėjamuoju raštu, jie nesutinką mokėti kitokio činšo, kaip tik 15 auksinų nuo valako. Boričevskis reikalavo šį raštą pakeisti, priteisti valstiečiams sumokėti visą činšo įsiskolinimą už praeitą laiką, kompensaciją už bajorų sumušimą ir kitas baudas. Kadangi pats Norvaiša dėl ligos į bylos svarstymą neatvyko, Boričevskio ieškinys jam buvo atidėtas, o valstiečiai, taip pat nestojusieji į teismą, pralaimėjo bylą. Asesorių teismas patvirtino visus Boričevskio pateiktus dokumentus, pagrindžiančius jo teises į Smarliūnų ir Šadžiūnų vaitystės valdymą, panaikino ankstyvesnį savo dekretą ir priteisė valstiečiams sumokėti Boričevskių naudai iš viso 18.459 timpas arba 715 auksinų įskaitant į tą sumą činšo ir dėklos skolą, teismo išlaidas, baudas ir kompensaciją už Boričevskio tarnų sumušimą ir kt. Be to, išvardintus valstiečius už akių pasmerkė infamijai ir gaudymui.

August Wtory, z bozey łaski krol polski, wielki xiąze litewski, ruski, pruski, zmuydzki, mazowiecki, inflantski, podolski, podlaski, smolenski, siewierski, wołhynski, kijowski y czerniechowski, a dziedziczny *xiąze* saski y elektor. Oznaymuiemy tym listem dekretem naszym, iz do nas y do sądu naszego zadwornego assesorskiego W. X. Lit. pozwany mandatem ad instantiam instigatoris W. X. Lit. z delacyi urodzonego Kazimierza Boryczewskiego, straznika polnego W. X. Lit., y urodzoney Maryanny z Sarnackich Boryczewskiey, straznikowey polney W. X. Lit., małzonkow, pozwany był urodzony Piotr Antoni z Milkonta Narwoysz, mostowniczy inflantski,

sam y pryncypał do buntow poddanstwa aktorow rady y pomocy dodaiący, a pracowici mężowie Jozef Tomaszewicz, Matyasz y Marcin Bubelowie, Matyasz Gryszkanis, Kazimierz Dedulewicz, ławnik wsi Szmerlunskiey, — kryminalistowie y drudzy conpryncypałowie buntownicy wsi Szadziun y Szmorlun y inni, mieniąc o to, iz co urodzeni Boryczewscy, maiąc za consensem naszym cessyą prawnie sprawioną zeszłego w bogu wielmoznego Kazimierza Sapiechy, woiewody wilenskiego, woytowstwo Szadziuny y Szmerluny w trockim woiewodztwie lezące ad vitae suae tempora sobie konferowaną y do possessyi jurisdycznie ibidem, ktore to woytowstwo od niemałego czasu w swoiey trzymaiąc possessyi, według dawnych zwyczaiow y powinnosci poddanstwa tak stosuiąc się ad normam consensu naszego, pozytki y drugie powinnosci odbierali bez zadney ni od kogo kontradycyi. Lat zaszłych z rewolucyą w oyczyznie, widząc ciężkość na nich, postępował chrzescianskiem sercem: ostatnie nie odbierał, lecz na udanie onych, ze nie mogli czynsz wypłacac, nie odbierał; wprowadzone dymow osmdziesiąt w taryffie powiatu grodzinskiego, a w woiewodztwie trockim pietnascie dymow zaprzysięzone swym własnym kosztem kommissyą aresztował, na pięcset talerow bitych spendował, poco wyprowadził [1]. Obzałowany Narwoysz od urodzonego Massalskiego, starosty radoszkowskiego, w bliskosci tego woytowstwa zastawną otrzymał possessyą. Będąc człowiekiem prawnym, a ztąd maiąc u sobie od poddanstwa osobliwsze largicye y robociznę, z pomienionego woytowstwa poddanstwo do nieposłuszenstwa własnemu panstwu namawiał, do buntow[a] y niepełnienia nalezytosci podawał sposoby, ktorego rady poddanstwo jąwszy się sinistre delatorow załobą swą oskarzywszy przed sąd refendarski urodzonego Ancuty, referendarza W. X. Lit., adcitowali y tam w niewiadomosci delatorow bez podania zadnego pozwu commissyą z naznaczeniem tegoz obzałowanego Narwoysza za commissarza otrzymali. Y tak obzałowany Narwoysz, uczyniwszy się commissarzem do pomienionego woytowstwa, ad favorem ziechawszy poddanstwo niesłusznie, niesprawiedliwie inquirował, o czym delatores dowiedziawszy się, nie czuiąc się do zadney niesłusznosci, idąc recta via, lubo ta commissya in contumatiam wyprowadzona, jednak ad finalem decisionem sądow referendarskich przystąpili. Jako za dekretem tegoz subselium delatores azeby poddanstwo z włoki po tynf trzydziesci na swięty Marcin wypłacili, obwarowani zostali, ktorego dekretu delatores pilnuiąc w roku tysiąc siedmsetnym dwudziestym szostym na S. Marcin gdy poddanstwo czynszu nie importowali, delatores podstaroscica swego urodzonego Zygmunta Kowzana, przydawszy dwoch sług — urodzonego Ludwika Tworowskiego y Krassowskiego, radowitą szlachtę, dla wybrania tego czynszu ordynowali, ktorzy gdy do wsi Szmorlon przybyli y u chłopa na imię Nauwryla Zawiely stanęli, tam za powodem y rad obzałowanego Narwoysza poddanstwo, wyłamuiąc się od nalezytey panom swoim powinnosci, ze dnia szesnastego na dzien siedmnasty miesiąca nowembra w nocy zgromadziwszy się y bunt podniawszy, uczyniwszy halas, a zatym poodbiawszy drzwi

[1] Zr. Акты, издаваемые Виленскою Археографическою коммиссиею, т. VII, Вильна, 1874, стр. 205.

y dobywszy się do stancyi, wykonywaiąc niezbozny zapamiętały umysł swoy, zesłanego podstarosciego y sług delatora okrutnie niemiłosiernie bili, tyrannizowali, złosc y zawziętość chłopską nad krwią szlachecką przywiedli, pastwili się y gdyby ucieczką zdrowia swego nie salwowali, pewnie by w smierc przyprawieni byli. Takze woyta Matyasza Mizera za dworem stawaiącego bili, przydanego parobka Wersołka ubiwszy za niezywego na mogilki wywiezli y takową radą obzałowanego Narwoysza przyprowadziwszy do skutku, zaszczycaiąc się listem naszym zaręcznem, aby nie więcey, jako po złotych pietnascie z włoki placili, a to znacz ad male narrata przez nienalezyte udanie y sposob obzałowanego Narwoysza otrzymany, do płacenia nalezytego czynszu przystąpic nie chcą y [z] powinnosci wyłamuią się. Zaczym do approbaty praw sobie na to woytowstwo służących, do przysądzenia kosztow wyprowadzenia dymow osmdziesiąt z powinnosci grodzienskiey[b], na dymow pietnascie do woiewodztwa trockiego przez pięc comissyi spendowanych naymniey pięciuset talerow bitych, jako tez czasu z tych lat zaległych czynszow na pięc tysięcy tynfow, a zatym ante omnia do relaxacyi listu zielaznego per male narrata obtentum, do extendowania poen na was, kryminalnych, a na obzałowanym Narwoysze, jako motora do buntow, do wskazania poen ex merite actionis zciągaiących się, y o to, co fusius czasu prawa deducetur, załuiące obzałowanym przed nasz sąd zadworny assessorski intentowali akcyą. Do ktorey sprawy dnia dwudziestego wtorego miesiąca februarii roku tysiąc siedmsetnego dwudziestego siodmego od aktorow na godzinę wziętą, na dniu dwudziestym piątym eiusdem anni et mensis iterum actores na godzinę wzięli. Dnia zas dwudziestego siodmego ejusdem anni et mensis za przywołaniem przez generała z nakazu sądowego stron do prawa od actorow patron za mocą prawa sobie do tey sprawy daną y ustnie zleconą urodzony Mikołay Turczynowicz Szuszycki oczewisto do rozprawy prawney stawaiąc, podanego obzałowanemu Narwoyszowi oczewisto w ręce w miescie j. k. mci Grodnie wychodzącemu z kościoła o. o. jezuitow, a pracowitym mężom poddanym we wsiach Szadziunach y Szmorlunach pozwu mandatu, zeznaniem onego oczewistym coram actis urzędu nalezytego uczynionym et per extractum authentice wydanym legitime dowiodszy, gdy ad exponendum principale negotium accedere chciał, natenczas od pozwanego urodzonego Narwoysza odezwawszy się patron urodzony Kazimierz Głuszynski, a nie dopuszczaiąc partis actoreae patrona do dalszego experimentu prawnego, obmowę od przyncypała swego na chorobie do nas pisaną podał in eum tenorem:

„J. o. miłosciwy xiąże, panie y dobrodzieju moy miłosciwy! Gdy mnie p. bog cięszką obłozną nawiedział chorobą, j. mc. pan Kazimierz Boryczewski niewinnie na honorze y fortunie przed sądem w. x. mci dobrodzieia szkodzic chcą, zaczym ze nie mogę comparere dla choroby y niewinnosc moię pokazac y honor oczyscic, proszę do convalescencyi zdrowia mego do niedziel czterech podług prawa tey sprawy odłozenia, gdzie stanąwszy potym usprawiedliwię się y niewinnosc moię pokazę. O co supplikuiąc konczę, zem jest w. x. mcy pana y dobrodzieia miłosciwego naynizszy

podnuzek, Piotr Antoni z Milkonta Narwoysz, mostowniczy inflantski. Dat w Grodnie dnia oszmnastego februarii roku tysiąc siedmsetnego dwudziestego siodmego."

Po przeczytaniu ktorey to obmowy, oney, jako słuszney y prawney, przyięcia exposcebat. In contrarium patron actorow takowey obmowy na protrakcyą swiętey sprawiedliwosci podaney, ile in causa facti, gdzie zadne dylacye currere nie mogą, uchylenia, a procederu in instanti nakazania expostulował. Ad haec replikuiąc citatae partis patron allegował constytucyą novelle legis tysiąc siedmsetnego dwudziestego szostego roku titulo „Dylacya et munimenta benefitia juris", ktora per expressum sonat, ze w kozdych sprawach nullis exceptis obmowy przyimowane bydz maią. Zaczym iterum obmowy przyięcia y tey sprawy z urodzonym tylko Narwoyszem suspendowania upraszał. Na przyięcie ktorey obmowy patron actoreae partis nie kontradykuiąc procederu sum caeteris nakazania exposcebat. My, krol, po kontroversyach ab utriusque wznoszonych, konnotowalismy mandat przyiąwszy od urodzonego Narwoysza podaną na chorobie obmową; cum caeteris proceder nakazuiemy. In procedendo od pozwanych poddanych na copia z mandatu wzięta, dnia zas piątego marca, za przypadnieniem ex ordine regestrow tegoz actoratu z pozwanemi męzami wsi Szadziun y Smorlun, iterum stawaiąc partis actoreae patron nizeli ad principale negotium cessit, intulit haec sądowi naszemu, iz pracowici poddani, jako pod kondemnatą zostaiące, locum standi miec nie mogą, na dowod czego produxit dekret trybunalski na poddanych in reatu wyrazonych roku tysiąc siedmsetnego dwudziestego siodmego dnia jedynastego januarii z infamią w Trybunale Głownym W. X. Lit. ferowany, ktorym activitatem miec broniąc, via juris znosic nakazania instabat. Na ktorą illacyą odezwawszy się tenze urodzony Głuszynski do pokazania loci standi na takową infamią zadaną przydania samego siebie poddanym za patrona upraszał. My, krol pozwanym in reatu wyrazonym poddanym do pokazania loci standi na infamią trybunalską roku tysiąc siedmsetnego dwudziestego siodmego dnia jedynastego januarii wypadłą za patrona urodzonego Głuszynskiego przydawszy, sprawę tę cum toto effectu do dalszego terminu prawnego odkładamy. A na dniu oszmnastym miesiąca marca anni praesentis za przypadnieniem ex turno regestrow tego actoratu tylko z pracowitemi poddanemi nizeli patron aktorow do produktu przystąpił, wtenczas od pozwanych odezwawszy się superius namieniony pozwanych patron niedopuszczaiąc partis actoreae patrona do dalszego produktu sprawy, intulit haec sądowi naszemu, iz lubo na przeszłym terminie, idque piątego miesiąca marca zadana była infamia, atoli jednak nic szkodzic pozwanym męzom nie moze, gdyz nie u sądu naszego, gdzie de fundis dobr naszych krolewskich augunt actiones, ale extra forum bez podania zadnych pozwow, vocatorie w Trybunale Głownym W. X. Lit. otrzymane, zaczym oney, jako niesłuszney, skassowania et poenas evocatorias na urodzonych Boryczewskich wskazania exposcebat. In contrarium odezwawszy się patron actoreae partis wniosł sądowi naszemu, iz ta obiekcya dekretowi supra namienionemu trybunalskiemu jest tylko słowna, ani zadney przeciwko temu dekre-

towi manifestacyi, pogotowiu pozwow y actoratu nie maią, a do tego allegował ordynacye trybunalskie tysiąc szescset dziewięcdziesiąt osmego roku oraz y konstitucyą tysiąc szescset dziewięcdziesiąt dziewiątego roku, ktore prawa per expressum to w sobie wyrazaią, ze zadnych kondemnat, chocby tez extra forum otrzymane były, nicht verbaliter kassowac ani znosic nie moze, chyba za wyniesionym aktoratem, do tego za zaniesioną manifestacyą, vigore ktorych praw takowey illacyi uchylenia, a przy pierwszych petytach swych obstawaiąc, iterum via juris wyz wyrazoną condemnatę znosic nakazaną prosił. Ad haec odezwawszy się partis citatae patron urodzony Głuszynski solutionem za takową infamią zapłacic dekłaruiąc, onę wespol z dekretem, salva tamen repetitione, do finalney rozprawy suspendowania, takowey kondemnaty skassowania, locum standi aktorom swym, pracowitym mężom, do skonczenia tey y wszelkich spraw obwarowania upraszał. My, krol, po controwersyach solutionem za infamią w Statucie W. X. Lit. opisaną na pozwanych poddanych in reatu wyrazonych wskazuiemy, qua praevia solutione obwarowawszy locum standi pomienionym poddanym, takową condemnatę kassuiemy, salva tamen repetitione solutionis przy samey rozprawie, y proceder nakazuiemy. In procedendo tenze patron urodzony Turczynowicz do rozprawy prawney oczewisto stawał, a pozwani in reatu wyrazeni poddani wsi naszych Szadziun y Smorlun, uczyniwszy temerarium recessum, in postpositionem sądow naszych po zaszłych tak wielu oczewistych controversyach, po nakazanych procederach jako sami do prawa nie stawali, tak y zadney wiadomosci o niestaniu swem nam, sądowi naszemu y stronie swey powodowey nie uczynili, zatym tenze aktorow patron przypadłego tey sprawy sądzenia terminu dekretem odkładowym słusznie y prawnie dowiodszy, produkował y czytał przed nami y sądem naszym zadwornym assessorskim W. X. Lit. naprzod przywiley confirmationis praw na dzierzawy Szedziuny y Szmorluny w roku tysiąc siedmsetnym od nas, krola, aktorowi urodzonemu Boryczewskiemu konferowany, przy ktorym solennitates, to jest list o. w. podskarbiego W. X. Lit. przy tym list podawczy dworzanski, deinde dekret referendarski oczewisty, ktorym po trzydziesci tynfow z włoki płacic sąd refendarski nakazał. Post haec exhibuit proces urodzonych Kowzana, Tworowskiego y Krasowskiego na pozwanych poddanych y na innych zaniesiony, w roku tysiąc siedmsetnym dwudziestym szostym dnia dwudziestego wtorego miesiąca nowembra z magdeburiji mereckiey wydany, przy tym relacyą jeneralską w teyze magdeburgi[i] ratione zbicia tychze urodzonych sług urodzonego Boryczewskiego czynioną, sub eodem actu authentice wydaną. Et ad interim praezentował rozne solennitates juris, jako to relacye jeneralskie, obdukcye do tey sprawy należące. Po produkowaniu ktorych to dokumentow, meritum actionis pryncypałow swoich z załoby breviter namieniwszy, pozwanych poddanych, jako prawu nieposłusznych w roku zawitym na upad w samey rzeczy wzdania, a zatym wyz produkowanych dokumentow in toto ac per totum utwierdzenia y przy nienaruszoney mocy y walorze inviolabiliter zachowania, in contrarium vero listu zaręcznego, ad male narrata sposobow urodzonego Narwoysza otrzymanego, y innych

dokumentow, dekretow na szkodę delatorow uformowanych y otrzymanych in perpetuum skasowania, annihilowania, za expensa prawne na wyprowadzone komissye spendowane, zaległe czynsze czasu z tych lat, tudziesz za wszelkie pretensye w regestrach praetensionum opisane, oszmnastu tysięcy czterechset pieciudziesiąt dziewięciu tynf; [za] zbicie urodzonych Zygmunta Kowzana, Ludwika Tworowskiego y Jakuba Krassowskiego vigore artykułu dwudziestego siodmego z rozdziału jedynastego kazdemu sowita nawiązka po czterdziestu kop groszy litewskich, a zas parobkowi Wertolkowi z artykułu trzeciego, z rozdziału dwudziestego, dwoch kop groszy litewskich; za prawne expensa noviter na prawo exrogowane trzechset złotych polskich na pozwanych pracowitych poddanych wsi Szediun y Szmorlun una cum solutione sta złotych polskich za kondemnatę y na wszelkich onych dobrach lezących, ruchomych, summach pieniężnych ubique locorum będących, a w niedostatku dobr y na samych osobach wskazania, a samych pozwanych za zbicie tyranskie pomienionych urodzonych Kowzana, Tworowskiego y Krassowskiego na infamią, na gardło y na łapanie tak przez urzędy i samą stronę wzdania, ad publicandum tych condemnat jenerała sądowego przydania, wywołac, publikowac y prokłamowac nakazania, a na wskaz summy wyz wyrazoney, na odprawę mocną a nieodwłeczną na wszelkich pozwanych dobrach y na samych osobach z wolną onych incarceratu, takze dla posciągnienia kaptywacyi onych do urzędow ziemskich lub grodzkich wilenskiego, trockiego, nowogrodzkiego woiewodztw, grodzienskiego, wołkowyskiego, słonimskiego powiatow y do innych wszelkich tych woiewodztw y powiatow, pod ktoremi dobra pozwanych osob bydz się pokazą y ktorego sobie pars actorea ad hanc executionem uzyc zechce, załozywszy contra non exequentes officiales poenas privationis officiorum, odesłania prosił y domawiał się.

A tak my, krol, przez panow rad y urzędnikow na sądach naszych zadwornych assessorskich W. X. Lit. zasiadaiących tey sprawy przesłuchawszy, bacząc to, iz pracowici mężowie Jozef Tomaszewicz, Matyasz y Marcin Bubelowie, Matyasz Gryszkanis, Kazimierz Dedulewicz, ławnik wsi Szmorlunskiey, kryminalistowie y drudzy conpryncypałowie buntownicy wsi Szmorlun y Szadziun y inni, będąc orzeczeni wyzey w propozycyi wyrażoney przed nasz sąd adcytowanemi, po nakazanym procederze za potrzykrotnym jeneralskim przywoływaniem temere od rozprawy prawney recedendo, po controwersyach oczewistych ab utrinque zaszłych do prawa nie stawali, tak y zadney wiadomosci o niestaniu swoim sądowi naszemu y stronie swey powodowey nie uczynili, przeto pozwanych, jako prawu nieposłusznych w roku zawitym na upad w rzeczy wzdaiemy, a zatym wyz produkowane in controversiis prawa, dokumenta in toto ac per totum ze wszystką w nich wyrazoną rzeczą utwierdzamy y przy nienaruszoney mocy y walorze zachowuiemy. In contrarium list zaręczny, ad male narrata sposobow urodzonego Narwoysza otrzymany, y inne dekreta, documenta na szkodę dellatorow uformowane y wynaydzone cum tota essentia in perpetuum kassuiemy, annihiluemy. Za expensa dawnieysze przez wyprowadzone niepoiednokrotne na pomiarkowanie hybern, dymow commissye

spendowane, za zalegle z tych lat czynsze, dziakla, daniny y za wszelkie praetensye w regestrze hac in causa spisanym dołozone y namienione vigore tychze regestrow osmnascie tysięcy czterysta pięcdziesiąt dziewięc tynf; za zbicie urodzonych Zygmunta Kowzana, Ludwika Tworowskiego y Jakuba Krassowskiego vigore prawa statutowego, artykułu dwudziestego siodmego, z rozdziału jedynastego, nawiązki sowitey rachuiąc na kazdego po kop czterdziesci, sto dwadziescia kop groszy litewskich; za zbicie zas parobka Wertołka dwie kopy groszy litewskich, za zbicie, artykułu trzeciego, z rozdziału dwunastego; za solucyą sądem naszym nakazaną sto złotych polskich; za prawne expensa noviter errogowane trzysta złotych polskich; wszystkiego zas in uniwersum zniozszy et ad minimum porachowawszy una cum lucris sądowi naszemu solutis etiam z wpisnym, pamiętnym, in summa tynfowey monety osmnastu tysięcy czterysta pięcdziesiąt dziewięc tynfow, currenti vero moneta siedmset pietnascie złotych na pozwanych pracowitych mężach Jozefie Tomaszewiczu, Matyaszu y Marcinie Bubelach, Matyaszu Gryszkanisie, Kazimierzu Dedulewiczu, ławniku wsi Szmorlunskiey, kryminalistach y drugich conpryncypałach buntownikach wsi Szadziun y Szmorlun y na wszelkich onych dobrach lezących, ruchomych, summach y roznych gdziekolwiek y u kogokolwiek będących, a w niedostatku dobr y na samych onych osobach z wolnym onych przez urzędy y przez samą stroną łapaniem wskazuiemy, a samych poddanych in reatu wyrazonych za tyranskie zbicie supra namienionych sług y parobka urodzonego Boryczewskiego, id*que* urodzonych Kowzana, Tworowskiego y Krassowskiego, tudziesz Hawryła Wertołka na infamią, na gardło, na łapanie tak przez urzędy y samą stronę wzdaiemy. Ad publicandum tey condemnaty jenerała sądowego przydaiemy, wywołac y publikowac nakazuiemy, a za wskaz supra namienioney summy na odprawę mocney a nieodwłoczney na wszelkich pozwanych supra wyrazonych poddanych dobrach lezących, ruchomych, summach pieniężnych ubi*que* locorum będących y na samych osobach exekucyi prawney, takze dla poscignienia y captywacyi onych do urzędow ziemskich lub grodzkich wilenskiego, trockiego, nowogrodzkiego woiewodztwa, grodzinskiego, wolkowyskiego, słonimskiego powiatow y innych wszelkich tych woiewodztw y powiatow, pod ktoremi dobra pozwanych bydz się pokazą y ktorego sobie pars actorea z urzędnikow ad hanc executionem uzyc zechce, załozywszy contra non exequentes officiales poenas privationis offitiorum, odsyłamy.

A na terminie y dniu ninieyszym nizey na dacie pisanym, to jest dwudziestym m*iesiąca* marca anni currentis jenerał sądow naszych pilnuiący Andrzey Zawadzki, dosc czyniąc prawu pospolitemu y dekretowi naszemu pracowitych mężow Jozefa Tomaszewicza, Matyasza y Marcina Bubelow, Matyasza Gryszkanisa, Kazimierza Dedulewicza, ławnika wsi Szmarlunskiey, kryminalistow y drugich conpryncypałow buntownikow wsi Szadziun y Szmorlun y innych za infamissow w izbie sądowey et in foro publico obwołał, publikował et a loco publicationis rediens relacye publicationis judicialiter zeznał y onę ad acta juditii nostri podał, ktorą my, krol, przyiąwszy[d], oną wespoł z dekretem y załobą w nim inserowaną do

xiąg spraw sądowych przyiąc y wpisac rozkazalismy. Dan w Warszawie, roku panskiego MDCCXXVII miesiąca marca XX dnia, panowania naszego XXXI roku.

---

[a] bontow [b] grodzkiey [c] Szadziowniach [d] *Pakartota*

10. *Apie 1733 m. Rietavo seniūnijos Labardžių vaitystės valstiečių skundas komisarui prieš Rietavo seniūnijos arendatorių Konarskį.*

Orig., vietomis smarkiai išdilęs — MAB B 3 Nr. 164 l. 37.

Vienuolikoje punktų išdėstytos skriaudos, kurias Labardžių vaitystė patyrusi iš arendatoriaus Konarskio per dvejus jo valdymo metus. 1731 m. Konarskis įsakęs sumokėti mokesčius pirm laiko ir už mokėjimų atidėjimą išlupęs iš valstiečių įvairių produktų ir tris statines javų, kurias jie prašo sugrąžinti. 1732 m. neteisėtai privertęs sumokėti už pievą, kuria, kaip atrodo, valstiečiai buvo naudojęsi iki tol nemokamai. Verčiąs mokėti javais ir pinigais malūnų ir tiltų mokestį, nors Labardžių valstiečiai dirbę kartu su visa seniūnija prie tilto statybos. Labai dažnai ėmęs siuntinėti su pastotėmis, išdavinėjęs bėglius, atsikėlusius į seniūniją iš kitur; egzekutoriai mušę žmones ir t. t.

Wielmozny miłosciwy komisarzu!

My, mężowie wiernie życzliwi podani pana naszego miłosciwego, upadszy pod nogi panskie komisarskie, stosuiąc się z całą włoscią w krzywdach naszych maiących y ponoszących od j. m. pana dzierzawcy naszego, to jest j. m. pana Konarskiego, trzymaiącego y dzierżacego przez lat dwie nie tylko nas, ubogich ludzi łabardziowskich, ale całe starostwo retowskie, upraszamy o weyrzenie sprawiedliwey łaski panskiey y politowania w krzywdach cale niesłusznych, przeborach nad zwyczay y inwentarz nałozonych (...) nas ubogich ludzi a wiernie zyczliwych sobie podatkow nizey wyrazonych.

Naprzod, w roku pierwszym 1731 gdy nastąpił czynsz oddanie pieniędzy w jesieni, nie oznaymuiąc nam wczesnie, abysmy gotowali na termin podług inwentarza opisanego pieniędze, lecz przed terminem napisawszy grozną kartę, abysmy wraz zapłacili nie tylko czynsz, ale funduszowe y rosienskie pieniędze, obiecuiąc oraz exekucyą srogą, zaczym my, mężowie, boiąc się oney, musielismy upraszac o fryszt do niedziel dwuch. Za te poczekanie prawie z niewoli postąpilismy zyta beczke, jęczmienia beczke, owsa beczke; kurow, syrow y masła, prosięt nie rachuiemy, a o niesłuszne wzięcie przed oddaniem tey summy za niedziel dwie o te trzy beczki zboza suplikujemy podaiąc do woli w. mci pana y dobrodzieja naszego.

Item w roku 1732 po nastąpionym czynszu y wszelkich podatkach dworowi należących, ktore wypłacilismy y oddalismy, co nam j. mc. wymyslił zwysz inwentarza, abysmy zapłacili niewinnie za łąke nazwaną Uszpiniki, ktorą jasnie wielmoznego j. mci nam szczęsliwie panuiącego pana a pana naszego miłosciwego arenduiąc (...) trzymamy po łaske y dobroczynosci j. w. pana namiesnika dobrodzieja naszego. Raczy [z] łaski swey panskiey zeznac, iz tak bylo.

Takoz y Andrzeiowi Szurowi przykazał, aby zapłacił kop 4 nie wiedziec za co, lub w inwentarzu jest napisany, ale tego gruntu czyli tez łąki

nie zazywał y nie wie tego położenia, gdyz on niedawno w Łabardziach osiad. Jednakze przycisnieniem pana naszego natenczas y dzierżawcy musielismy niesłusznie y nienalezycie godzić j. m. pana dzierżawce w taki sposob, aby niewinny człowiek przycisniony niesłusznie niepotrzebnym podatkiem nie wyszedł, ktury za jedno z nami jarzmo ciągnie y nalezycie zarowno z nami skarbowi panskiemu zadosc czyni. Siebie postrzegaiąc musieli dac j. m. panu dzierżawcy zyta beczke, jęczmienia beczke, owsa beczke, oraz syrow, masła y kurow nie kładziemy, to j. mci daruiemy, a o trzy beczki zboza niesłusznie wziętego to do pana y dobrodzieja naszego suplikuiemy, takoz podaiąc do woli y do rozsądku panskiego, to rozumiejąc, ze j. mc. pan dzierżawca za tą łąke czyli grunt od trzymaiących ludzi odebrał, bo to w nie naszym woytowstwie lezy.

3-go. Most zbudowalismy zaiedno z włoscią, a tak tym nie kontentuiąc się tym wymogł u nas j. m. pan dzierżawca, abysmy dali jako mostowego, tak y młynowego zboza zyta beczke, jeczmienia beczke, owsa beczke, pieniędzmi tynfow 5.

4-to. J. mc. pan dzierżawca nienaleznie, mimo ustawę jasnie wielmoznego j. mci dobrodzieja naszego poczoł zazywac nas w drogi y posyłki zbyt często; za naprzykrzyniem nam pokazalismy wyrazną pana naszego miłosciwego wolnosc od podwod. Mocny boże! Tylko od przeczytania musielismy j. mci dac tynf 5.

5-to. Jeszcze z tym się nie kontentuiąc y mało w sobie maiąc znowu nas podwodami wzioł obciążac. Widząc my nienasyconego pieniędzmi y zbozem znowu musielismy dac tynfow 6.

6-to. Przeszłey jesieni, jak j. m. pan namiestnik odjachał do Litwy, nazajutrz j. m. pan dzierżawca zesłał srogą exekucyą z bizunem cyganskim, z koni siemiorgiem y dwuch ludzi, kturzi najadszy y napiwszy się krwi naszey, na ostatek starą białogłowe y samego prawdziwego (...) ciało grzeszne pociekło. Jakaz to nasza nieszczęsliwosc (...) się nie moglismy, bo taka wola była j. mci y obawialismy, aby nas kazdego takie szczęscie niezbozne nie spotkało. Y tak nam zawsze odgrazał: „Jeszcze mam bizun cyganski na skure waszą!" Tą pochwałke y strach, ktury na ludziach widzielismy, radzi nie radzi okrywaiąc grzbiet nasz, czego potrzebował musielismy dac. Y tak przez ten nocleg na konie j. mci dalismy owsa beczki $\frac{1}{2}$, piwa, gorzałki nierachuiąc, a pieniądze nazajutrz rano onych nakarmiwszy y napoiwszy j. mci oddalismy.

7-mo. Położony chmiel Andrzeia Szura, ktury kupiwszy w Balcach złozył u Kura w miescie Retowie, a j. mci. pan dzierz*awca*, dowiedziawszy się o tym chmielu przez woyta Giełażynia, odebrał natenczas kupionego funtow 12; funt pokupuiąc płacił po pultorakow 5, co uczyni tynfow 5, ktury upominał się u j. mci lub chmielu, lub pieniędzy, a j. mc. pan dzierzawca ani chmielu, ani tynfow 5-ciu nie oddał, o to pokornie suplikuie. Tenze Szurys nienalezycie będąc obwinionym od j. mci pana dzierzawcy, a ze tylko przyiechał z bratem swym na imie Katuciem y woytem Jurionem,

podług rozkazania j. moscinego, nie wiedząc po co, nie mowiąc ani się pytaiąc po co, na coscie przyiachali, kazał wziąc panu Duplazowi w lancuch za szyie y tak cały dzien siedziałem, za ktury lancuch musiał zapłacic przy wypuszczeniu szostakow 5.

8-mo. Niewiardowski, złapawszy złodzieiow cyganow, konie w nocy kradnących, kturzi sami pouciekali, acz łaski naywyszego pana konie onego porzucili w lesie, gdyz onych z dziecmi y czeladką nacisnął gorąco przy tych koniach onego y swego konia dobiegli, a naprzod owiec 5-ro ukradli, ktory tego konia szerscią myszatego u siebie trzymawszy dni 3 j. mci panu dzierżawcy oddał, upraszaiąc, aby u cyganow raczył odebrac lub owce, lub tez aby zapłacili za owce zabiciem juz pewnym y uwodem, acz natenczas samego j. mci nie było, pan Glinka odebrał z ciunem, ja tez widząc pana chciwego do brania, a nie dania, dałem pokoy. Ten kon po dzis dzien u j. mci daremnie zostaie (...) Za owce niczoho nemaie.

9-no. A gdy Jan Stankus (...) y za daniem pokłonu pieniężnego j. mci osiadł był na mieyscu Dobrzynieckiego, ktury z bydłem y wszelkim dobrym słusznie był osiadł w tym domu, a tak j. mc. pan Zaleski prawie wolnego człowieka poczoł szukac, ktury mało mieszkaiąc, pod j. mc. panem Zaleskim maiąc uciemiężenie y krzywdę, stamtąd uszedł, zapłaciwszy panu swemu wszelką należytą powinnosc y płate, garnąc się pod skrzydła pana naszego miłosciwego. Zaczym za zayściem sobie obwieszczenia od jasnie wielmoznego pana a pana naszego miłosciwego, ze nie ma więcey trzymac starostwo — znamy to dobrze, lub płochym rozumem dochodząc — poszedszy in condicto z ichmosciami pany Siemaszkami y j. mcią panem Zaleskim tego nam wyszpomienionego Stanka wydał, a ten czlek pomieniony Stankus, widząc siebie wydawaiącego, porzuciwszy wszytko ubostwo swoie tylko z jednym wozem y zoną y dziecmi uciekł, a nam za ten rok należących skarbowi panskiemu złotych 3 alias tynfow 12 nie zapłacił. Wtedy my, mezowie, widząc, ze gospodarza nie masz, kture bydło zabrawszy, j. mci panu dzierżawcy przypędzilismy wszytkie bydło, a tak widząc tenze Stankus być zginionym na dobrym swoim wrucił się nazad do j. mci pana Zaleskiego, a j. mc. pan Konarski krowę u siebie onego zatrzymał y dopiero ma, a my cała wies za niego te 12 tynfow zapłaciliśmy, a za to nic a nic nie wzięlismy. O Jezu, panie nasz, jaka to sprawiedliwosc u tego pana! Pokornie suplikuiemy y do panskiey łaski y miłosierdzia podaiemy, aby ta krowa daremnie nie ginęła, bosmy zapłacili te 12 tynfow; do tego barana starego wzioł maiącego cztyry nogi y rogi w kupie został u j. mc. (...) a my za to cierpiemy zapłaciwszy.

10-mo. Bubin człowiek gospodarz dobry był lat 12 z nami. Jako to posłyszał, ze j. m. pan dzierżawca ludzi przybyłych wydaie, sam z zoną y z synami samo sie uciekł, to prawda, dan zapłaciwszy, jakoz w tym nieznosna krzywda dzieie się.

11-mo. W tym teraznieyszym (...) powinnosci naszey złozywszy syrow, masła, kurow zanieslismy kolendy ichmosciom — ach, mocny boze! — y to wzioł y jeszcze nam rozkazał dac sobie tynfow 5 y dalismy.

Tym kończąc jako wiernie zyczliwi poddani pana naszego miłosciwego pod juramentem jako sprawiedliwie podawszy stopy panskie obłapiamy, będąc nieodmiennemi y zyczliwemi podnuzkami cale woytowstwo łabardziowskie.

11—16. Apie 1735—1738 m. Skuodo grafystės valstiečių skundai prieš administracijos pareigūnus.

11. *Gailiškių suolininkijos gyventojų skundas prieš vaitą Butavičių generaliniam komisarui.*

Orig. MAB B 3 Nr. 164 l. 41.

Gailiškių suolininkijos valstiečiai skundė vaitą Butavičių, kad jis, dar būdamas suolininku, skriaudęs juos ir už tai buvęs pačių valstiečių pašalintas iš suolininkų. Mirus vaitui Mickevičiui, vyrai buvę beišrenką nauju vaitu Petriką, tačiau Butavičius davęs kyšį administratoriui Raudovičiui ir tuo būdu įsipirkęs į vaitus, nors pagal paprotį vaitas negalėjęs būti paskirtas be suolininkų pritarimo. Nepaisant vyrijos prieštaravimo, administratorius palikęs Butavičių vaitu. Bevaitaudamas Butavičius daug valstiečių išvaręs iš ūkių ir nuskurdinęs. Už dyką imąs saviems reikalams valstiečių arklius važiuoti į Vilnių ir kitur ir juos pražudąs arba suluošinąs, už tai neatsilygindamas. Vietoj išvarytųjų iš ūkių valstiečių įkurdinęs ateivius, kurie teduodą kyšius vaitui ir nemoką jokių mokesčių. Valstiečiai prašo apsaugoti nuo Butavičiaus savivalės.

Wielmozny panie komisarzu jeneralny, nasz miłosciwy dobrodzieiu! My, ubodzy wierni poddani z ławnictwa Gayliszek jasnie oswie*cone*go pana a pana naszego miłosciwego dobrodzieia, upadami krwawemi łzami obolewaiąc do nog wielmoznemu j. mc. panu komisarzowi, upraszaiąc o swiętą sprawiedliwosc na woyta Butowicza, ktory bez miłosierdzia zdzierał, do ubostwa przyprowadził. Wymieszkali nasi oycowie, dziady, pradziady, nigdy nie mieli takiey niesławy y takiego zdzierstwa, jak my dopiero cierpiema za takiego woyta niesławy y wszędzie mamy oczy zawiązane. Nie ma się gdzie człowiekowi obrocic. Starego męza, ktory z antedatow zamieszkały, to za psa nie ma. Ktory daie korupcie dobre, to tym dobry y miły. Jeszcze ławnikiem będąc, dziwne rzeczy wyrabiał przypochliebiąc się administratorowi y woytowi Wirkszewiczowi, chciał poniewoli odebrac ustawy, ktore mamy za antedatow dane. My zas, mężowie, poslisma do j. mc. pana administratora, wyrzucilisma z ławnictwa. Po umartwieniu woyta Mickiewicza mežowie obierali za woyta Dawida Petryka. Woyt Butowicz, pobiekszy do administratora, wkupił się na woytowstwo. Wkupuiąc się dał krowę, słoniny polec, koł 4, przenicy pur 1, przy ktorym wkupieniu zadnego nie było ławnika, ani meza. U nas nigdy za antedatow bywało bez ławnikow y bez mężow woyta nie obieraią: kogo chcą, tego woytem czynią, kogo chcą, tego ławnikiem czynią, a przez to skar[b] panski ginie y nas, mężow, drą. Slisma mężowie do pana administratora, nie chcąc woyta Butowicza za woyta wyznac, ze nie jest godzien tego urzędu. Administrator Raudowicz rzekł: „Do czasu ja wam daię woytem. Jeżeli on co krzywdy uczyni, wyrzuciema z woytowstwa". Przez niemały czas woytem jest, niemało ludzi porospędzał y do ubostwa przypro-

wadził y skarb panski ziadł, gdzie my dopiero zyszczyma po rozpędzonych ludzi y ziedzony skarb panski y ktorzy wcale do ubostwa przyprowadzeni są. Czy to słusznie czynił woyt Butowicz, skoro zostawszy woytem ktoregosma mezowie za woyta obierali, Dawida Petryka, udawaiąc dworowi y cięszko nagląc wypędził z domu y do wielkiego ubostwa przyprowadził, ktory za antedatow zamieszkały był y punktualnie do skarbu panskiego wypłacał się. Niedosc tego, w roku 1733 tagze udawaiąc roznemi sposobami dworowi napasnie Jakuba Antonaycia, jakoby miał wolnosci od nieboszczyka woyta Wirkszewicza y od nieboszczyka woyta Mickiewicza, a on zadnego wolnosci nie miał, skoro przyszedł na mieszkanie, zawsze punktualnie do skarbu panskiego wypłacał się y jeszcze do tego gumno pobudował. Niedosc tego, wyiezdzaiąc do Wilna woyt Butowicz wzioł konia Jakubowi Antonayciowi, ktorego konia skaleczył, skaleczywszy przyrzucił. Ten Antonaytis zaczął upominac o nagrodę. Woyt Butowicz, nie chcąc nagrodzic, podwyszył czynszu y podatkow. Ten Antonaytis nie mogąc[a] wydołac, porzuciwszy dom wyszedł. Po wyisciu jego zadnego szeląga do skarbu panskiego nie dochodzi. Niedosc tego, bez wiadomosci ławnika y bez wiadomosci mężow nadiechawszy w nocy z kozakiem do Franciszka Szepota wzioł konia od talerow 8 y ten kon zginął. Po zginieniu konia upominal się Szeput. On z tego serca bez wiadomosci dworu y bez wiadomosci mężow wypędził z domu, ktory płacił do skarbu panskiego co rok po tyn*fow* 40. Po wypędzeniu wszelkiemi aktorami y prozbami liedwie uprosił woyta Butowicza, aby został syn w tym domie. Pozostawszy syna w tym domie, w tymze samym roku tego syna Szepota zona jechała ze Szkud y woyt Butowicz tagze ze Szkud jechał y ją dognał na drodze. Dognawszy w drodze chciał ją zgwałczyć razy cztyry. Ona białogłowa, ciężarna będąca, liedwie odkaraskała się od woyta Butowicza y przyiachała do domu s płaczem. Mąz tedy pyta sie, z jakiey racii płaczysz. Ona zaczeła mężowi powiadac, co się w drodze stało. Mąz tedy, młody będący, nie smiał to gwałczenie ogłaszac. Ona białogłowa, poszeczy do siąsiatki, poczeła powiadac, co sie stało w drodze jadąc ze Szkud. Niektory mąz doniosł do wiadomosci woytowi Butowiczowi, yz takie mowy o nim gadaią. Woyt s tego serca nadiechawszy na dom wypędził bez wiadomosci dworney y bez wiadomosci mężow. Po wypędzeniu s tego domu zadnego intratu nie ydzie do skarbu panskiego. Niedosc tego, tylie co poiął Kaczynski Alczewską wdowę, y woyt Butowicz był winien Kaczynskiemu tyn*fow* 33 gr*oszy* 6. Przyiechawszy woyt Butowicz do domu Kaczynskiego, upominaiąc o czynszowe pieniędzy. Kaczynski odpowiedział: „Panie woycie, co was mnie winien jestes tyn*fow* 33 gr*oszy* 6, chciey w czynszu porachowac". Woyt nie chcąc tego długu oddac, roznemi sposobami grasował. Kaczynski, nie mogąc wycierpiec, porzuciwszy dom y zonę wyszedł. Po wyisciu jego, niedługo bawiąc się, nadiechał na dom y samą Kaczynską wypędził y wszystką ruchomosc odebrał, jak z bydła, tak tez y zboza, y ją do wielkiego ubostwa przyprowadził, a na tym mieyscu posadził Judeykia, ktory zadnych podatkow nie płaci do skarbu panskiego ani żadney łaży pełnia, tylo woytowi korupcie dochodzą. Niedosc tego, tagze Eliasza Geguzi roznemi

podatkami ciężył y w nocy konia wzioł od talerow 4 y ten kon zginął. Po zginieniu tego konia szedł [z] supliką do jasnie wielmoznego j. mc. pana starosty, zaląc się na woyta Butowicza y ze tak cięszko jest ociążony, y przykazał j. mc. dobrodziey, zeby ten człowiek miałby folgę y zostawił te suplikę u j. mc. pana administratora y j. mc. pan administrator tagze przykazał woytowi Butowiczowi, zeby miał folgę. Woyt na to nic nie uważał y cięszko przyciskał do roznych podatkow. Ten człowiek, nie mogąc wydołac, porzuciwszy dom wyszedł, ktory z antedatow zamieszkały był. Niedosc tego, Michał Szyleykis tyle co nowo zaczął sie fundowacie na gospodarstwo, woyt Butowicz roznemi sposobami przyciskał y ten, porzuciwszy dom, wyszedł w cudze woytowstwo. Po wyisciu tego teraz dom pusty jest juz temu trzeci rok. Niedosc tego, tagze w roku 1733 Michała Niżynskiego roznemi sposobami grasował, ktory z antedatow zamieszkały był y punktualnie do skarbu panskiego co rok płacił dobrą monetą złotych 23, y ten dom porzuciwszy wyszedł, a drugiego posadził, z ktorego do skarbu panskiego nic nie dochodzi, tylo woyt korupcie odbiera. Niedosc tego, w roku 1734 Ewie Barkowey, wdowie, nadiechawszy w nocy tagze wzioł konia, za ktorego konia dawano talerow 10, y ten kon zginął. Po zginieniu tych koni chodzilisma do j. mc. pana administratora Bernackiego zaląc się. Odpowiedział j. mc. pan administrator, iz będą te koni nagrodzone: „Porachuiem w czynszu albo w podymne". Tego pomiarkowania y po dzis dzien nie doczekalisma.

My, mężowie jasnie w. oswieconego pana a pana naszego miłosciwego dobrodzieia, upadami krwawemi łzami obolewaiąc do nog wielmoznemu j. mc. panu komissarzowi jeneralnemu, upraszaiąc o miłosierdzia y o ratunek, bo wcale jestesma podupadli za rządem woyta Butowicza, za ktore uznane łaski panskie będziemi [z] żoną y z dziecmi rano y wieczor przed maiestatem boskim błagac.

Wierni poddani jasnie oswieconego pana a pana naszego miłosciwego dobrodzieia Antoni Milenkis, Kazimierz Bruzewicz, Michał Raudonis, Jan Iwaszkiewicz, Kazimierz Spigin, Kazimierz Petryk, Zigmont Grycius, etc.

---

a *Pakartotà*

12. *Bendras Klauseikių ir Kalčėnų vaitysčių gyventojų skundas prieš vaitą Butavičių.*

Orig. MAB B 3 Nr. 164 1.40.

Dvylikoje punktų išdėstytos vaito Butavičiaus padarytos valstiečiams skriaudos: padūmės mokestį jis išrinkęs iš Klauseikių vaitystės dvigubą — 1200 timpų vietoj 600, be jokio pagrindo ir be dvaro žinios išvaręs keliolika valstiečių, kurių ūkius atidavęs kitiems, leisdamas už kyšius nemokėti jokių mokesčių ir t. t. Prašo neišduoti skundo tol, kol Butavičius nebus pašalintas iš vaitų, ir atsiųsti revizorių patikrinimui, kadangi komisaras Bernackis jų skundų visiškai nepaisąs. Ne viską šiame skunde jie išdėstę, nes rašą slapčiomis, bijodami Butavičiaus keršto.

Jasnie wielmożny oswiecony panie a panie nasz miłosciwy dobrodzieiu! My, ubodzy wierni poddani pana a pana naszego miłosciwego dobro-

dzieia, krwawemi łzami obolewaiąc upadami do nog pana a pana naszego miłosciwego dobrodzieia, żaląc się supliką na woyta Butowicza, iż nie może w naszym woytowstwie Kłauseckim y Kalciańskim ani język wymowić, ani piora wypisac, jakie nieznosne od jego cierpiemi krzywdy.

1 punkt. Oznaymuiemi y dokażemi pod przysięgą, iz trzeci część skarbu pana a pana naszego miłosciwego dobrodzieia ginie.

2 punkt. Podymnego taxy ze dworu podano, kiedy przyszedł j. mc pan komisarz Bernacki, na woytowstwo Kławseckie tyn*fow* 600. Mężowie wtedy notowali, jak woyt Butowicz wybierał podymnego. Narachowali, znioszy się, tyn*fow* 1200 y s tą notacią szli mężowie do j. mc pana komisarza Bernackiego, skarząc się, iz woyt Butowicz wybrał sowitoscią, a j. mc komisarz deklarował na woytowstwo ziechac y sprawiedliwosci uczynic y te notacie odebral[a], a sprawiedliwosci nie uczynił.

3 punkt. Franciszka Szepota bez żadney krzywdy y bez zadney[b] wiadomosci dworney wypędził, ktory płacił do skarbu panskiego co rok po tyn*fow* 70, a na tym mieyscu innego człowieka posadził, ktoremu do skarbu panskiego szeląga [t]alera nie płaci, a woyt Butowicz korupcie odbiera.

4 punkt. Franciszka Szepota niewinnie bez żadney racii y bez wiadomosci dworney wypędził, ktory od powietrza mieszkaiący był y do skarbu panskiego punktualnie wypłacywał sie.

5 punkt. Po wypędzeniu z domu tyn samy Franciszek Szeput wszelkiemi ukłonami liedwie uprosił woyta Butowicza, aby syn został w tym domie. Pozostawszy syna swego zonatego w tym domu w tymze samym roku jechała jego zona ze Szkud z miasta, a woit Butowicz tagze jechał ze Szkud y ją w drodze dognał, ktorą chciał razy cztyry zgwałczyć. Białogłowa młoda, ciężarna będąca, niedopuszczała się y liedwie od niego odkaraskała się y tedy ona do domu s płaczem przyiechała. Mąz tedy pyta się, z jakiey racyi płaczysz. Ona tedy poczeła mężowi powiadac, co się w drodze stało. Mąz tedy, młody będący, nie smiał te gwałczenie ogłaszać. Tedy zona jego innym niewiastom poczeła powiadac, co się stało w drodze jadąc ze Szkud. Tedy niektory mąz doniosł do wiadomosci woytowi Butowiczowi, iz takie mowy o nim gadaią. Woyt Butowicz s tego serca y bez wiadomosci dworu wypędził y dom pusty zostaie.

6 punkt. Tagze Jana Witkaycia rożnemi sposobami udawaiąc dworowi y ciężko nagląc wypędził, ktory do skarbu panskiego co rok wypłacywał się po tyn*fow* 65, a teraz z tego domu do skarbu panskiego nic nie dochodzi. Woytowi korupcii dochodzą.

7 punkt. Tagze Jakuba Balukiewicza roznemi sposobami grasował y zdrowie bez miłosierdzia odebrał y do wielkiego ubostwa przyprowadził, ktoremu krzywdy uczynił na tyn*fow* 100.

8 punkt. Tagze Jakuba Antonaycia bez zadney racii z domu wypędził, ktory podług rewizji ustanowoney punktualnie do skarbu panskiego wypłacał się, a teraz innego człowieka posadził, ktory do skarbu panskiego szeląga [t]alera nie płaci[c], a woyt korupcie odbiera.

9 punkt. Tagze bez żadney racii Alczewską wdowę wypędził z dziecmi, ktora podług możnosci wypłacywała się, a teraz Jozefa Judeykia po-

sadził na tym mieyscu, ktory wcale nic nie płaci do skarbu panskiego; przedtym[d] s tego domu płacono co roku tyn*fow 83 groszy* 12.

10 punkt. Takze Eliasza Gieguzi cięszko roznemi sposobami grasował y ten z ubostwem swoim wyszedł.

11 punkt. Tagze Michała Szyleyki bez zadney racii wygnał, ktore*go* niewinnie roznemi sposobami gubił, a teraz drugiego człowieka w tyn dom posadził, ktory do skarbu pańskiego szeląga nie płaci, ale woytowi od jego wielkie korupcie dochodzą.

12 punkt. Tagze Michała Nizinskiego roznemi sposobami grasował niewinnie, punktualnie do skarbu wypłacał się, y tego wypędził, a teraz innego człowieka w ten dom posadził, ktory do skarbu panskiego szeląga [t]aliera nie płaci, a woyt Butowicz s tego domu korupcie odbiera.

My, mężowie pana a pana naszego miłosciwego dobrodzieia upraszamy, krwawemi łzami obolewaiąc, o komisarza jeneralnego y bogoboynego y za woyta Antoniego Małakewicza, aby raczyli nas, mizerakow, pomiarkowac, bo już wcale giniemi y nadziei nie mamy do zycia od ciężaru wielkiego woyta Butowicza, ktory bez miłosierdzia wcale nas gubi, do ubostwa przyprowadza; drugi mało co gruntu zazywa, a wielkie y niewypowiedziane podatki płaci, a drugi y mało gruntu zazywa, mało co do skarbu panskiego płaci, y takie pochwałki[e] czyni: „Kogo chcę, tego uczynie panem, a kogo chcę, tego zgubię na wieki". Pokilkakrotnie razy chodzilisma do j. mci pana komisarza Bernackiego, skarząc się na woyta Butowicza; zadney sprawiedliwosci nie doszlisma. Niewiele tu wyrazami w tey naszey supliki, bo boima się woyta Butowicza. Ukradkiem[f] y taiemnie piszemi nie dla tego, abysmy się bali pana a pana naszego miłosciwego dobrodzieia, ale boima się woyta Butowicza, bo umie grasowac. Jezeliby tenty woytem został, nie spodziewacie nam zdrowia albo długie mieszkanie, bo nie szuka dworu, ani pyta sie pana, — sam woit panem, sam sędzią, sam katem. Jezeli nie stanie postaronek, to szablą, ale nie biczem grozi. Upraszami pana a pana naszego miłosciwego dobrodzieia, aby raczył nas płaczliwych y skwyrliwych supliki wysłuchac, y upraszami, aby nie była ta suplika wprzod wyiawiona, poki on nie będzie z woytowstwa wyrzucony; spodziewacie nam wprzod od jego ręki plag smiertelnych, albo chorob cięszkich, nizeli zdrowia albo pożycia. Upraszami pana a pana naszego miłosciwego dobrodzieia nie dla nas jednych męskich prozby, ale y dla ginącey intraty panskiey, bo żadney kwitacii nie daie sprawiedliwey, jak czynszowey, tak tez y podatkowey y naymy. Upraszami pana a pana naszego miłosciwego dobrodzieia o miłosierdzia y o ratunek, za ktore uznane łaski panskie będziemi y z dziecmi do zgona zycia przed maiestatem boskim błagac rano y wieczor o długie panowanie.

Wierni poddani pana a pana naszego miłosciwego dobrodzieia: Kazimierz Brużewicz, Antoni Milenkis, Matias Girdenis, Jan Iwaszkiewicz, Piotr Brużewicz, Michał Raudonis, Krzysztof Buiwid, Kazimierz Barkiewicz, Kazimierz Petrik, Zigmąt Grycius, Kazimierz Milenkis, Dawid Szyksnius, Ambrozy Piecius, Jakub Rożewicz, Michał Marcinkiewicz, Kazimierz Jasus, Jan Kairis, Kazimierz Szpigin, Jakub Pabrez, Jerzy

Raudonis, Paweł Sareykis, Jerzy Barkus, Kazimierz Surkis, Jozef Szopis, Kazimierz Pilipaitis, Stanisław Waseris, Paweł Petryk, Antoni Madzilewski, Andrzey Kostepski, Stefan Tauryła, Krzysztof Inta, Jakub Balukiewicz.

Skirtinga rašysena žemiau prirašyta:

[1] augusta Jakub Balukiewicz zeznał, że woyt odebrał (...) od Drozdowskich, a ich sobie za poddanych obrocił y czynsz sobie bierze od lat 4.

2. Organisty wszytkie rzeczy pozabierał y czynsz za lat 10 odebrał.

3. We wsi Gunayciach gumno y chlewki oddał do tłok Narwiłowey, a Kazimierza Ciumona wypędził, ktory płacił złotych 6 lat temu trzy, a chate spustoszył, a grunt trzyma Gulbin; moskalom wołow 12, a skury y łoy u pana woyta. 1734 chata wakowała poł roku z woyta okazyi. Za Skurwida dom woyt wzioł talerow szesc curant; od Drozdowskich prawo odebrał, a sam tam buduie sie, a ich za poddanych obraca swoich.

Kairėje paraštėje prirašyta:

J. pan Bałtromiey Jordan, burmistrz szkucki, zeznał pod sumieniem, ze był zbitym, gardło miał zpuchle y na głowie guzy sinie.

---

[a] odebrał [b] *Pakartota* [c] nie chodzi; *chodzi išbraukta, viršuj užrašyta* płaci [d] przetym [e] pochwłaki [f] kratkiem.

13. *Užribiuose gyvenusių valstiečių skundas.*

Orig. MAB B 3 Nr. 164 l. 47.

Pasirašiusieji skundą valstiečiai pareiškia, kad gyvendami užribiuose jie turį labai maža žemės ir todėl iš seno pagal inventorius neprivalėję eiti į lažą, bet vaitas Butavičius to visai nepaisąs, varąs eiti dirbti ir norėjęs atimti inventorių. Valstiečiai prašo atleisti juos nuo lažo.

W bogu przewielebny panie a panie nasz miłosciwy!

My, wierni poddani pana naszego miłosciwego dobrodzieia upadami do nog panskich płaczliwą załobą, iz cieszko jestesmi ociązeni łażami dwornemi. Mieszkaiący w zasciankach, ktorzy mało gruntu mamy y nie możemy wydołac, z dawnych czasow mamy ustawy, że nam nie należy pełnic łaży, tylo czynsz goły zupełnie wypłacac, a teraz woit Butowicz y nad zwyczay cieszko przyciska[a] z egzekuciami, abysma łaży pełnili. Nawet y ustawy, dane od jasnie wielmoznych ichmosciow dobrodzieiow, łamie, nic na te ustawy nie uwaza, wcale chciał od nas odebrac. Zaczym upraszami pana naszego miłosciwego dobrodzieia o miłosierdzia, abysma byli wolni z tey cięszkiey łaży, za ktore uznane łaski panskiey będziemi do zgonu zycia maiestat boski błagac o długie panowanie.

Wierni poddani pana a pana naszego miłosciwego dobrodzieia: Antoni Milenkis, Michał Stęcius, Kazimierz Spygin, Krzysztof Buiwid, Jan Skiudul, Jan Jankiewicz.

---

[a] przyciszka

14. *Buvusio suolininko valstiečio K. Spigino skundas.*

MAB B 3 Nr. 164 l. 38.

K. Spiginas skundėsi, kad Butavičius, tapęs vaitu, atėmęs iš jo činšo kvitus, gautus iš anksčiau buvusių vaitų, o paskui atsiuntęs egzekutorius, kuriuos reikėję 3 savaites maitinti ir girdyti. 1732 m. Butavičius už paršą, gautą iš K. Spigino, padaręs pastarąjį suolininku, liepęs kasdien pas jį atvykinėti ir činšą už tuos metus paėmęs be kvito. Metams praėjus Butavičiaus kazokas jį labai sumušęs, bet už tai nebuvę atlyginta. Pagijusį Butavičius vėl paskyręs suolininku, tačiau po pusmečio pašalinęs. Daręs visokių skriaudų, kasmet imdamas činšą, bet neduodamas kvitų ir pagaliau buvo beišmetąs iš ūkio. Skunde išskaičiuota, kiek činšo pinigais ir natūra buvę K. Spigino kasmet sumokama.

Wielmożny panie komisarzu jeneralny nasz miłosciwy dobrodzieiu!

Ja, ubogi wierny poddany jasnie oswieconego pana a pana naszego miłosciwego dobrodzieia, upadam krwawemi łzami do nog wielmożnego jmc. pana komisarza, upraszaiąc o sprawiedliwość swiętą na woyta Butowicza, ktory mi wcale do ubostwa przyprowadził y zdrowia bez miłosierdzia odebrał. Skoro został woytem, w tym roku naypierwiey odebrał quity czynszowe, ktore miałem od woyta Wirkszewicza y od woyta Mickiewicza. Po odebraniu kwity w tym samym roku nadesłał exekutorow, ktory exekutorowie bawili się u mnie niedziel trzy, owsa skarmili zydikowskiey miary pur 10, owiec ziedli 5, gęsi 8, kur 10, wotki, piwa etc., a do tego miodu przasnego y exekucią zapłaciłem gotowizną tynfow 8 groszy 6 y zapłaciłem czynszu tynfow 35, a quitu nie otrzymałem.

W roku 1732 przyiechawszy woyt do domu mego namawiał mi, zebym ławnikiem został, y rzekł mi te słowa: „Day mi wieprza, ja cie uczynię ławnikiem y potey będziesz ławnikiem, poki ja będę woytem, y zawsze ja za cie będę zastępował". Ja też tak będąc przycisniony, chcąc do siebie przyść, posłuchałem jego y jemu dałem wieprza, ktory wieprz mi kosztował tynfow 8 groszy 6. Po odebraniu tego wieprza zaraz zaprowadziwszy do Iłok uczynił mnie ławnikiem. Po uczynieniu ławnikiem przykazał mi, abym dzien w dzien u niego bywał, y w czynszu dałem przenicy miary szkuckie y słodu miara, ktora przenica y słod mi kosztuie tynfow 2 groszy 5; tagze quitu nie otrzymałem.

W roku 1733 ławnikiem będący byłem zaproszony do sąsiada na pogrzeb. Woyt przysłał kozaka y kazał mnie tak bić, aż do smierci, y ten kozak mi tyransko bił, że liedwie od ziemi wstałem y przychorowałem całą wiosnę, wszytko krwią pluwałem. Tego wiosna zostałem sie nie siawszy y nie orawszy. W czynszu musiałem dac krowę, ktora krowa kosztowała tynfow 16 groszy 12; siemienia pur, ktore siemieni kosztowali tynfow 6 groszy 12; tagze quitu nie otrzymałem.

W chorobie będący cieszko zona moia chciała mnie wieść do Szkud, do jmc pana administratora. Woyt Butowicz zaczął prosic, żeby tego nie czyniła y deklarował nagrodzic żenie moiey, a nie nagrodził.

Jakom przyszedł do zdrowia, powtornie uczynił ławnikiem. Po uczynieniu ławnikiem poczas krui koniecznie przymusił, żebym dał miodu

przasniego y musiałem w tak cięszkim mrozie uli szarpac y dla woyta miodu dac. W tey samey zimie mnie wszytkie pszczoły pozdychały.

Nie pobyłem ławnikiem puł roku, znowu mnie wyrzucił z ławnistwa. Po wyrzuceniu z ławnistwa w roku 1734 czynszu zapłaciłem gotowizną tynfow 16 groszy 12; tagze zadnego quitu nie otrzymałem. Potym zaczął z domu wypędzac: nadesłał ławnika z mężami, zeby mnie zgrabili c[i] mężowie. Zaraz mnie zgrabili, pobrali bydło, koni, wszytkie żywioły, nawet rzeczy, ktore w obostwie swoim miałem, wszytkie ruchomosc trzymał zagrabiwszy niedziel 4. Zonę y dzieci moie tagze pod wartą trzymał. Ja zas byłem skrył się y skrywszy się pisałem potaiemnie do jmc pana administratora, załąc się na woyta Butowicza, y krewni moie. Z wielką mitręgą liedwie odsądził wrocic moie ruchomosc, y tak zginęło dwoie owiec, ktore owce kosztowali tynfow 5. Y na zdrowiu moim sadził się, chcąc mnie s tego swiata zbawic, dzieci moie pod wartą będące [z] zoną mało od głodu nie pomierali y przez te ruinę szkoduię więcey, niz na tynfow 100[a]. Rożnemi sposobami udawał jmc panu administratorowi, jakobym ja do skarbu jasnie w. m. jm. dobrodzieiowi nic nie płacę, a mnie zadnego quitu nie daie z czynszowych piniędzy. W roku 1735 w czynsz dałem lnu kamieni 2, za ktory lien mi dawali tynfow 13, y groszy 6, y łoiu kamien, za ktory łoy mi dawali tynfow 8 groszy 6, tagze quitu nie otrzymałem. W roku 1736 gotowizną zapłaciłem tynfow 21, tagze zadnego quitu nie otrzymałem. Zaczym upraszam pana naszego miłosciwego dobrodzieia o sprawiedliwość swietą, za ktore uznane łaski panskie będę z dziecmi do zgonu zycia mego przed maiestatem boskim błagac. *Parašas:* Wierny poddany jasnie oswieconego pana a pana naszego miłosciwego dobrodzieia Kazimierz Spigin.

[a] *Pirašyta*

15. *Pakartotinas rašiusiųjų prašymus valstiečių skundas prieš vaitą Butavičių.*

Orig. MAB B 3 Nr. 164 l. 51

Kazimieras Bruževičius, Motiejus Girdenis, Antanas Mileikis, Jonas Ivaškevičius, Petras Braževičius ir Mykolas Raudonis, paduodami skundą per Antaną Malakevičių, prašo gelbėti juos nuo vaito Butavičiaus savivalės. Baliukevičių, dalyvavusį rašant skundus, Butavičius žiauriai sumušdinęs, o jie patys slapstąsi po krūmus, negalį nei arti, nei sėti. Butavičius, norėdamas jiems atkeršyti, atsikvietęs komisarą į Ylakius ir girdęs degtine, paimta iš smuklės, o skolą smuklininkui ketinęs įskaityti valstiečiams į činšą. Prašo kuo greičiau atsiųsti revizorių, leidžiant dalyvauti patikrinime Malakevičiui, kuris, kaip anksčiau buvusio vaito sūnus, geriau tuos reikalus išmano.

Jasnie wielmożny panie a panie nasz miłosciwy dobrodzieiu! My, ubodzy wierni poddani jasnie oswieconego pana a pana naszego miłosciwego dobrodzieia powtornie przez Antoniego Małakowicza upadami, krwawemi łzami obolewaiąc, do nog jasnie oswieconego pana a pana naszego miłosciwego dobrodzieia, upraszaiąc o ratunek, bo już wcale giniema y ratunku nie mamy do życia, a osobliwie na tych, ktorzysma pisali supliki do pana a pana naszego miłosciwego dobrodzieia na woyta Butowicza. Wcale na

nasze zycie[a] sadzi sie, Jakuba Balukiewicza dużo skatował, że był przytomny do tey supliki; my zas swoie zdrowie unaszami po lasach y po chrosniakach, zaczym wcale zostanim się nie siawszy y nie orawszy. Zaprosiwszy woyt Butowicz j. mc pana komisarza do Illok, bankiety sprawował, chcąc pomstę[b] uczynic na nasze zdrowie, wotkę, piwa s karczmy brał. J. mc pan komisarz rzekł na woyta Butowicza: „Trzeba by żydowi nagrodzic". Woyt odpowiedział: „Potrafiema w to w podymne włożyma". Na te słowa j. mc. pan komisarz nic nie odpowiedział. Żaczym upraszami, krwawemi łzami obolewaiąc, o komisarza jeneralnego y bogoboynego jak nayprędzey, y zeby miałby moc y Antoni Małakowicz być przy rewizii, bo on wszytkie konty wie, bo jego oyciec przedtym był woytem. Za ktore uznane łaski panskie będziemi y z dziecmi do zgonu zycia przed maiestatem boskim błagac o długie panowanie.

Wierni poddani pana a pana naszego miłosciwego dobrodzieia Kazimierz Bruzewicz, Matiasz Girdenis, Antoni Milenkis, Jan Iwaszkiewicz, Piotr Brazewicz, Michał Raudonis.

---

[a] zycia [b] pompste

16. *1738 m. Skuodo grafystės gyventojų skundas Sapiegai prieš buv. administratorių Savickį ir naują administratorių Uščą dėl činšo, padūmės ir kitų mokesčių bei dėklos didinimo.*

Orig. MAB B 3 Nr. 77 l. 14—14 a.

Jasnie wielmozny panie a panie nasz miłosciwy! Z płaczliwemi łzami upadamy do stop jasnie wielmoznego pana miłościwego, że już wcale zgubiony y nieznosnym w uciemiężeniu będąci przez j. mci pana Sawickiego, ktory granic y gruntu nie opatrzywszy, niesłusznie czynsze, podymne[a] y insze rozne expensa tak podwyszył, że już nie mamy ani sposobu do zycia, zebrzemy y uciekamy sie do łaskawey kommizeracii nad nami. Już podobno nie mamy inszego refugium, jak kurczęta pod skrzydła, tak my juz więcey nie maiąc inszey protekcyi przy naszych rzeczach y wcale osierociałym życiu, szukamy y garniemy sie pod skrzydła twoje, łaskawy panie a panie miłosierdzia pełny, niechze będzie łaskawa kommizeracya nad nami, bo wcale zgubiony y zemdlony lud jestesmy, az dotąd nie maiąc refugium. A podobno y za teraznieyszego administratora j. mci. pana Uszcza, ordynowanego od j. w. pana miłosciwego, nie prosimy pana boga zdrowia, ktory podymne tak podwyszył, ze nie mozemy wypłacic sie. Przed czasy we zwyczay placilisma osiemset tynfow, a teraz tysiąc trzysta siedmdziesiąt tynfow płacimy, y to z jednego woytowstwa kławseyckiego, w ktorym dokazamy tego. Okrom woytowstwa kalczanskiego y choręgstwa ziemianskiego, wszedy podwyszona jest podymna marcowa roku tysiąc siedemsetnego trzydziestego osmego. Tagze y sypkę na całą maiętność niesłusznie podwyszył j. mc. pan Uszcza. Dwa razy sowito kaze sypać owsu, zyta y jenćmienia, lubo przedtym mało co znali tey sypki, a nie day boze, zeby y we zwyczay nie poszło. A jezeli nie będzie kommizeracii panskiey nad nami, zginionym ludem y wcale strapionym, prosimy o wolne libertowanie

przynamniey z dziecmi, a chatę opusciwszy, musi chleba zebrzec. Gdzie była przed czasy panska rezydencia y roskosz, a teraz płacz, lament y nędza sami przetrwaią. W uciemiężeniu wielkim będąci, a teraz ządaiąc i zebrząc łaski y miłosierdzia pana miłośćiwego, supplikuiemy, azebysmy wcale zgubiony lud pod łaskawe skrzydła y protekcią panską moglibysmy otrzymać, pod ktore skrzydła zgarnieni bylisma, a doznawszy łaskawą kommizeracią panską, do zgonu zycia naszego codziennie za panskie zdrowie y szęsliwe panowanie nad nami maiestat najwyszego pana błagac będziemy.

Jasnie wielmoznego pana a pana naszego wierni poddani: Moyzesz Beniuszewicz, Melcher Jakubowicz, Mattiasz Girdenis, Stanisław Mineykis, Jozef Judeykis, Kazimierz Tautwid, Jakub Bałwocz, Zygmant Grycewicz, Jan Lakutis, Krzysztof Buywid, Kazimierz Skiudys, Stefan Jauryło, Dawid Szyksnius, Stanisław Getrynis.

---

[a] podyma

17. *Apie 1740 m. Skundas prieš Šiaulių ekonomijos administratorių Godlevskį ir kitus tarnautojus dėl piktnaudojimų, ekonomijos iždo apvogimo ir daromų valstiečiams skriaudų.*

VCA Senieji aktai 3257 l. 44.

Dvidešimt viename punkte išdėstyti nuostoliai ir skriaudos valstiečiams, padaryti Šiaulių ekonomijos administratoriaus Godlevskio ir kitų Šiaulių ekonomijos tarnautojų. Godlevskis, bevaldydamas anksčiau Lukšių kaimą, turintį 50 valakų žemės, nemokėjęs mokesčių ir iškirtęs miškus. Vėliau tie valakai buvę išnuomoti ekonomijos valstiečiams, o dabar, neatsižvelgiant į komisarų sudarytą inventorių, vėl iš valstiečių atimti. Turėdamas Joniškyje 2 dvaro smukles, Godlevskis taip pat ir Šiauliuose išnuomojąs sklypus, smukles ir kt., bet nemokąs iš jų mokesčių iždui ir daręs žalą Šiaulių miestelėnams, kuriems nelieką pajamų šaltinių. Užėjus carinei kariuomenei, Godlevskis neįnešęs į kasą surinktų iš ekonomijos mokesčių, o kuomet kunigaikštis Vyšniaveckis įsakęs jį suimti, Godlevskis du kartus važiavęs į Peterburgą ir su carinės kariuomenės pagalba išsisukęs nuo suėmimo.

Vaitais anksčiau buvę skiriami ekonomijos valstiečiai, o Godlevskis ėmęs savavališkai skirti vaitais bajorus, kurie pardavinėją ekonomijos žmones į Prūsus, imą kvito mokestį didesnį už nustatytąjį, darbymečiu verčią tris dienas jiems dirbti ir to nei administratorius, nei viceadministratorius nedraudžią. Administratoriui atvykus pirmą ir paskui antrą kartą į ekonomiją, vaitai, jam pataikaudami, pirkę Mintaujoje maistą, vyną ir prieskonius, o valstiečiai už tai turėję sumokėti.

Ponas Kensovskis pardavęs du valstiečius į Prūsus ir žadėjęs parduoti dar tris, gaudamas už tai viso apie šimtą raudonųjų; jo vaitystę administratorius atidavęs savo svainiui, o tas pardavęs kitam, tuo tarpu anksčiau žmonės patys rinkę vaitus. Vykdamas Varšuvon į karaliaus vainikavimą Godlevskis prievarta išlupęs iš didesnių kaimų po 30, o iš mažesnių po 10 ir daugiau talerių. Tas pats Godlevskis užkankinęs ir kardo smūgiu mirtinai sužeidęs Paplasių kaimo valstietį J. Konopackį, tariamai atradusį lobį; be to, jis smarkiai sumušęs Šarkių kaimo gyventoją Žluktą, kuris po dviejų savaičių miręs. Dėl visų skriaudų žmonės nedrįsę skųstis atvykstantiems į ekonomiją komisarams, kadangi bijoję Godlevskio keršto.

Punkta, kture dotąd skarbowi uszczerbek ekonomyi Szawelskiey do aukcyi czynili y przeszkodo byli, podaią się do uwagi jasnie o. w. *xięcia* msci dobrodzieia.

1-mo. Wies Łuksze trzymał j. o. m. p. Godlewski, straznik upitski, bez płaty włok 50, lasy powicinał, a z rewizyi ludziom ekonomicznym porozdawano, intraty skarbowi przybyło, teraz mimo inwentarz komisarski odebrano ludziom.

2-do. Wies Kupre od lat osmiu odciąwszy od ekonomyi za wieczysto przyłozył jego mosc pan Godlewski do swoich Tałaczow, podanemi swemi osadził, ktorey wsi takze obszyrnosci około pięćdziesiąt włok gruntu znayduie się. Te obiedwie wsie sobą graniczą y przy tych Tałaczach leząc uczynił sobie obszyrnosci na mile bez zadnego prawa, mimo tak częste wielkie konstytucyi o stołowych dobrach.

3-tio. Zydow z ekonomyi za komysyi jego msci p. Eperyaszego przez fomentacye jego msc. p. Godlewskiego rugowano od lat dziesiątka, od kturych skarbowi decesu na tysiąc tallarow, kturzy ludzi ekonomiczny rekompensowac za zydow submitowali się, jako w dekrecie sonat.

4-to. Tenze jegomosc w Janiszkach karczem dwie, swoie maiąc szynki dworne, daie takze w Szawlach place, karczmy etc., nie szukaiąc profitu skarbowi, tilko sobie sukcesywe trzymaiąc, zadnych podatkow skarbowi nie czyni, wszelkiemi sposobami przy gubernyi ekonomiczney trzymuiąc się; nawet od Szawel miasta wypusty pod samy dwor Poluciow podchodzo, na ktorych swoie bydło, koni paść kaze; tym krzywda miastu dzieie się, bo muszą skarbowi płacic, a profitu zadnego nie ma.

5-to. Podczas Moskwy czynsz wybrany z ekonomyi, a do krolewica jego msci nie oddany, zasłaniaiąc się Moskwą, a osobliwie na Moskwe cięszkie y wielkie prowianty wybrane, nawet podymne, czopowe, szelęzne y to wybrano y nie wniesiono, a co swiętey pamięci xiąże jego msc Wyszniewiecki kazał był łapac jm. p. Godlewskiego, wywynoł się tym sposobem, po dwakroc biegaiąc do Peterburka do carowey jmsci, aby Moskwa w ekonomyi stała i jego protegowała. Na drogę rozkłady sobie czynił, a osobliwie na tez drogę od krulewica jego msci po trzysta talerzow asygnowanych miał.

6-to. Jeszcze kilku woytow zyie, ktorych, jako ekonomicznych ludzi, zwoławszy do siebie, chorym juz będąc nieboszczyk jp. Antoniewicz, pisarz prowentowy, przy 4 woytach oddał pieniędze do jp. Godlewskiego, mowiąc, ze w tych workach tallarow bitych 7000, aby doszły do skarbu xięcia jego msci. Teraz prawuią się sukcesorowie jp. Antoniewicza z jp. Godlewskim, jako szwagrem swoim, o pułtrzecia kroc 100 tysięcy y była inquizycya, z trybunału ziezdzali w. w. j. m. p. p. Jelenski, sędzia wielkomierski, y Szlagier, pisarz kowienski. Natenczas j. p. Węgierski, będąc w Szawlach, wyrozumiał zkądby tak wielka summa między litygantami; ewenavit imieniem j. o. w. x. msci zebrawszy szlachty y jenerała wziowszy, czynił interwencyą publice u ichm. p. p. sędziow, ktora jest acceptowana.

7-mo. Rozkłady wielkie bywały, a podczas werifikacyi kwity od poddanstwa odbierano y ogułem p. pisarz prowentowy woytow kwitował y jeszcze w kwitach woytom danych przypisywał, ze woytowstwa po kilkaset talerow woytom winne zostaią, aby za przybyciem ich m. p. p. komi-

sarzow woyci staneli z kwitami, a od ludzi zadnego nie mieli vestigium, dla tego czyniono; a j. m. p. Węgierski tego zakazał y juz kwity maią.

8-vo. Spytac j. p. Godlewskiego, jezeli na kwitacyą od krolewica j. msci, od xięzney j. msci de Bulon y za rok 1736 y 1737 y 1738, nawet za rok 1739 pensyi 1000 tal*larow* zaległo j. w. j. pana Masalskiego; na to razem z podymnym z włoki po tal*larow* 39 brano dla uspokoienia; w roku 1740 rozkład byc musiał, a z dziewiątego roku nie wiedziec gdzie się podziała ta pensya.

9-no. Woytow ustanawiał według swoiey woli, mianowicie szlachtę, aby jedno rozumieli, nie tak jak z dawnych czasów tuteysi poddani woytami bywali. A teraz szlachta skarb zawadzą, ludzie zaprzedaią do Prus, kwitowe nad ustawy biorąc, po trzy dni w czas roboczy kazą woyci sobie robic, jesieniny roznym zbozem kazą zsypywac dla siebie, czego zaden j. m. p*an* administrator ani j. p. viceadministrator nie ganią woytom tego, y tak ubogich ludzi exwisceruią.

10-mo. Nie staraiąc się j. p. administrator, coby z profitem do skarbu j. o. w. x. j. msci być mogło: naprzod młyny na stawiskach dawnich gdzie groble wielkie są — tylko młyny stawiac bez szlamugi — przybędzie intraty.

11-mo. Mieszczanie janiscy aby swoie grunta trzymali, a wieskich gruntow, sianozęci, lasow przed podanemi ekonomicznemi nie zabierali: poddani ekonomiczni lub kurlandczykowie aukcyonowac skarb będą.

12-mo. W. j. panu administratorowi za przybyciem pierwszym y drugim nie tylko wszelki prowiant y wina, korzenia z Nitawy j. j. p. p. woyci akomoduiąc się kupowali, a potym poddanstwo sowicie pokutowac musiało.

13-tio. Gdy pan Kęsowski zawiniwszy skarbowi y chłopow dwuch do Prus zaprzedawszy, z ktorych jeden uciekł, a drugiego po dzis dzień nie masz; zona z dziecmi została osierocona, y jeszcze trzech deklarował przedac, za co wzioł blisko sta czerwonych złotych. J. w. j. p. administrator oddał te woytowstwo Plotonskie w dyspozycyą j. p. Nowickiemu, szwagrowi swemu, a ten j. msc, wziowszy kilkanascie czerwonych złot*ych*, przedał j. p. Jackiewiczowi. Przedtym ludzie z między siebie woyta obierali, a gdy skarbowi zawinił, woytowstwo odpowiadało.

14-to. Ichp. p. woyci od imienia brac zwykli, aby y poczekanie brali y folgowali inszym, y tak rok w rok delaty wprowadzaiąc, a w roku 1739 gdy j. p. Węgierski sam jeden w całey ekonomii z kozdey wsi czynsz wybierał y tylko po szostaku bitym kwitowego od osoby brał, mało co pozostało na dylatach.

15-to. Na elekcyą teraznieyszego krola j. msci jadąc do Warszawy j. p. Godlewski wybierał gwałtem okład sobie uczyniwszy, gdzie wielka wies, po tal*larow* bit*ych* 30 z wsi, a gdzie mnieysza — po tal*larow* bitych 10 albo więcey. Szlachte navmował dla swoiey estymacyi, płacąc onym po tal*larow* 20, nie wiem za czyim ordynansem.

16-to. Ze wsi Popłasiow Jerzego Konopackiego j. m. p. Godlewski za skarb zamęczył, czego nie dowiodł, zeby skarb wykopał wyzpomieniony nieboszczyk, ktorego roznemi sposobami kazał męczyc y szablą ciął w gło-

wę tenze sam j. mść nieboszczyka, po ktorych mękach tegoz wieczoru umarł.

17-mo. Tenze ze wsi Szarkiow Złukta człowieka j. p. Godlewski bez zadney racyi zbił, stłuk niemiłosiernie, ktory y niedziel dwuch nie doczekawszy umarł.

18-vo. Kobaki po miastach byc mogą, mianowicie w Janiszkach na ulicy Dworney jest plac pusty j. msc. pani Pezeniowey; tam kabak y rzeznice byc mogą. Swiezo znaczna aukcya przybędzie do skarbu.

19-mo. Trzymał woytowstwo Platonskie j. p. Godlewski, miał z lantwoyta Kazimierza Dziugra, ktory siła skarbowych pieniędzy potracił, a teraz w karczmie za szynkarza u tegoz j. msci, a skarbnikowi przepadło y ludziom, co krzywdę poczynił.

20-mo. Za dyspozycyi tego j. m. p. Godlewskiego Kaniuszas lantwoyt takze wiele skarbowi y ludziom zaszkodził y to przepadło; jednymi delatami skarb odbywał.

21-mo. Nieboszczyk pan Kosciuszko służył u j. p. Godlewskiego y panna u samey j. msci; pozenili onych y dał woytowstwo Porydobskie y włok kilka wydzielił y ten siła skarbowi zawinił.

Takowe uciemiężenie ludzkie dotychczas czynione do uwagi panskiey y rozsądku daie się, poniewasz wiele było ichm. p. p. komisarzow, a ludzie dla boiazni y grozy czynioney przez j. p. Godlewskiego nie smieli o to suplikować dla pomsty dalszey [po] odiezdzie ichm. p. p. komisarzow. Teraz upadszy do stop panskich poddani jasnie oswieconey waszey xiązęcey msci pana a pana naszego miłosciwego naynizsi podnoszkowie mężowie całey ekonomii Szawelskiey.

17a. *Apie 1742 m. Priklausiusios Gintelišk*ės *dvarui Jedžiotų vaitystės valstiečių skundas prieš Gintelišk*ės *valdytoją Kliopmaną.*

*VUB — XIX a. vid. nuorašas, darytas iš Gintelišk*ės *dvaro knygų, tarp Pšezdzieckių dokumentų nuorašų.*

Skriaudos, kurias padarė Jedžiotų vaitystės valstiečiams Gintelišk*ė*s dvaro nuomotojas Kliopmanas 1737—1741 m. surašytos 19-os punktų skunde. Pirmiausia valstiečiai skundžiasi dėl to, kad Kliopmanas nuo savo valdymo pradžios, t. y. 1737 m., įvedęs pyliavą maisto produktais, dėl to jau pirmaisiais metais Jedžiotų vaitystė turėjusi duoti 12 pūrų rugių, 14 pūrų miežių, 16 pūrų avižų, du pūrus kviečių, dvi paltis lašinių, 10 avinų, 12 žąsų, 20 gaidžių, 14 pūrų apynių, 1 statinaitę sviesto, 1 bergždžią karvę, vieną jautį ir 6 vežimus šieno. Panašią pyliavą turėję supilti ir 1738 m. Trečiaisiais metais (1739 m.), kad nereikėtų duoti produktų, davę valdytojui jautį; tuomet valdytojas primetęs jiems piniginį mokestį neva advokatams, kazokams ir agentams išlaikyti ir tuo pretekstu išlupęs iš vaitystės 454 auksinus. Toliau valstiečiai skundžiasi, kad Kliopmanas uždraudė jiems pagal seną paprotį išsivaryti degtinės vestuvėms ar šiaip namų reikalams ir verčiąs pirkti degtinę tik pas dvaro smuklininkus. Tuo tikslu jis kiekvienoje suolininkijoje įsteigęs po nuosavą smuklę; žmonės turi gerti pono degtinę, o baudos už muštynes taip pat einančios į valdytojo kišenę. Činšą anksčiau iš žmonių rinkdavę dvaro vaitai ir nieko neskriaudę; dabar Kliopmanas važinėjąs rinkti činšo su didele palyda, kurios vaišinimas sudaręs vaitystei kasmet iki 100 muštinių išlaidų. Valstiečiai skundžiasi dar, kad Kliopmanas pažeidęs seną paprotį, pagal kurį jie turėję teisę savo namus parduoti ar užrašyti paveldėtojams; jis pats pardavinėjęs valstiečių namus ir pasisavinęs gautus pinigus. Už perėjimą, nenusiėmus kepurės, per dvaro kiemą imąs

baudos po 5 paltarokus, o vietoj rakinimo į kaladę tupdąs į tvorą; kas norįs bausmės išvengti, turįs mokėti pinigą, ir t. t.

Skundas baigiamas prašymu atsiųsti komisarą, įgaliotą išklausyti valstiečių skriaudų.

Jasnie wielmożny panie nasz miłosciwy!

Nie naprzykrzało się podobno dotąd suplikami wójtowstwo Ejdziackie, poki spokojna pana miłosciwego zostawała dyrekcya. Lecz jak prędko dostało się w ręce j. mc. pana dzierżawcy, wraz musi płaczliwym lamentować głosem: salva nos domine, perimus! Dorozumiewamy się bowiem, iz to nie za wolą pana miłosciwego, ale raczej za onym żołnierskim affectum (dzierz-bierz) j. m. pan dzierzawca nad ustawy i podania nasze nieznosnemi agrawuje ciężarami, ktore aby jawne były panu miłosciwemu, następującemi chcemy objasnić punktami.

1-mo. W roku 1737 na początku nieznosnej dzierzawy swojej j. mci pan Klopman, j. k. mci dzierzawca, wydał regestr, — czego za possessyi pana miłosciwego nie znalismy, — zsypki i wiktualii, podług ktorego wydało wojtowstwo Ejdziatskie żyta purow 12, jęczmienia purow 14, owsa purow 16, pszenicy purow dwa, słoniny połci dwa, baranow 10, gęsi 12, kurow 20, chmiela purow deptanych 14, masła faska 1, jałowica 1, woła 1, siana wozow 6.

2-do. W roku 1738 także zsypki wydało też woytowstwo żyta purow 12, jęczmienia purow 13, owsa purow 24, pszenicy purow 3, chmielu kamieni 4, baranow 12, gęsi 18, kurow 35, słoniny połci 3, masła fasek 2.

3-tio. Tegoz roku podczas samej bezdroży wyprowadzając z puszczy bierwiona niby to na młyn do Ginteliszek, z ktorych to berwion wystawił stajnie i browary, okaleczało i zginęło wcale koni szescioro, kosztujący kazdy po talerow kurantow 12, a co mówic o okaleczeniu się ludzi tegoż wojtowstwa.

4-to. W tymze roku układu niejakiegosci kwoty zaległej w. w. o. o. jezuitow kroskich też wojtowstwo Ejdziatskie wypłaciło tynfow 2500.

5-to. W r. 1739 chcąc się uwolnić od supra wyrazonej zsypki darowizny, wojtowstwo postąpiło wołu kosztującego tynfow 37 pfen*igow* 9.

6-to. Lubo od zsypki za darowizną wołu przerzeczonego było uwolniono, jednak zamiast onej nastąpił okład pod tytułem niejakichś patronów, agentów, kozakow ad insimul jeszcze wołu, z ktorego okładu do rąk j. mci pana Klopmana, dzierzawcy ginteliskiego, wypłaciło pruską monetą z*łotych* 454. Robotnik z koniem pod tytułem rezydenta od roku 1737 do Ginteliszek z swoim prowiantem i furażem ustawicznie na panszczyznę ma jezdzić i tam ad ammissim, co każą, musi robić.

7-mo. Niemały y to ciężar, iz musieli z Kurlandyi zyto, jęczmien sprowadzać do Ginteliszek, gdzie na wodkę wypaliwszy do kożdego ławnistwa na szynk wydaie, założywszy, ktoryby pominowszy szynk dworny a parte brali, na tym winy kop 5 i postronkow 50.

8-vo. Dotychczas zaszczycało się to woytowstwo wolnością, iż czy to na wesele, czy na insze jakowe posiedzenie, czy też na domową potrzebę trunku było wolno podług upodobania zkąd chcąc zyskiwac. Teraz tedy nie

rozumiemy, czy to z konmi ze racyi, aby ludzie nie mieli przejazdki i turbacyi, czy też dla swego profitu j. mc. pan Klopman w kazdym ławnistwie szynk gorzałczany ulokował u ławnikow, zakazując tej wolnosci według upodobania przy mocnej injunkcyi pod surową karą i winą, aby j. w. mci gorzałkę pili i tam się bili, tandem za przypozwaniem ugodliwe i winy jegomosci płacili, zaczym podobno niejednemu przyjdzie się na resztę chatę porzuciwszy o żebranym chlebie żywić się, jezeli tego łaska pańska od nas nie oddali.

9-no. Żyd arendarz wobalski budując się na wójtowstwie Ejdziatskim submitował się do teyże wyderkafowej summy dokładać się co rok po tynfow 20. Teraz tedy za tenutą j. p. dzierzawcy nie wiemy, do czyjej szkatuły po tynfow 50 co rok płaci, przytem $\frac{3}{5}$ mięsa wołowego, cukru głowy, korzeni rozne na czyją kuchnię obracają się i łoju kamien komu przyświeca, aby pan miłosciwy raczył o tym wiedzieć.

10-mo. Godna rzecz wiadomosci pana miłosciwego o terazniejszych akcyach j. p. Klopmana, dzierzawcy ginteliskiego, naprzod jako nowikom, którym jeszcze słoboda nie wyszła, (...) 17 wziąwszy karty słobodne zatrzymuje u siebie, każąc wykupować, ktorzy radzi nie radzi muszą po złotych 6 monety dobrej opłacać, alias musieliby ex nunc czynsz płacić.

11. Za nic teraz dawne ustawy poszły, kiedy to przedtym bogobojnych kreowano na wojtowstwach wojtow, ktorzy czynsz podług inwentarza wybrawszy bez ucisku ludzi razem oddawali do dworu. Teraz bowiem sam j. w. pan dzierzawca z cugami koni i z zgrają assistentow niepotrzebnych przyjezdza czynszow wybierać, na których sustentacyą ad suficientiam oslepo rachując więcej po sto talerow bitych kosztuje w rok.

12. Roku przyszłego 1741 składanki sine ullo titulo rozłożoney oddało wojtowstwo do rąk w. p. j.*p. dzierzawcy tynfow 300, na ktore i kwitu niema.

13. Kumowego (?) z dziadów pradziadów nie słychać było, to się teraz za dzierzawcy w. j. p. Klopmana narodziło nie bez uciemiężenia ludzkiego, gdyz rodzice jak z niewoli dzieci swoje okupowac muszą.

14. Cóż mówić o teraznieyszych recenter udzielanych extorsyach ab (...), jak wolny lub będąc, budynki sami ad libitum jeden drugiemu przedawali i testamentem legowali. Teraz zas w. j. p. dzierzawca, jako pan absolutny, wszystkim disponuje i przedaje, na siebie pieniędzy zabierając. Mianowicie dom Stanisława Narmonta przedał Janowi Kaubrowi za złotych 50; dom Mathiasza Gedryma przedał Jozefowi Waseniowi za złotych 45; dom Dawida Pundula przedał Umikowey wdowie za złt. 25. Item dom Stefana Łozia przedał Jerzemu Rasztykiowi [za] złotych 21 groszy 9 monetą pruską. Item dom Jozefa Wassena przedał Jerzemu Szopiowi za niemałą cenę. Od Stanisława Olsejkisa napaść zabierając bydło, koni wyekzekwował złotych 90. Ławnik wobolski z mężami kop 10 zapłacił dla tegoz Olsejki.

15. Od Michała Poszkia takze napaści wzioł złotych 30 monetą pruską.

16. Jozef Szlub dla mizernej sprawki i za dekret musiał zapłacić złotych 24. Azali serce nie moze od żalu krajac, widząc naszym potem pracą przez extorsye zapamagającego się.

17. Demum zwyczaj pamiętamy, iż rewizyą pustych gruntow wójt tameczny, jako gospodarz, w swoim wojtowstwie powinien był uczynic i do dworu gotową podać; teraz na naszą zgubę ze dworu w kilkoro koni przy assystencyi mniej potrzebnych instygatow, rewizorow czyni kwestygacyą gruntow, co rachując ad minimum kazdego roku więcej niz na sto tynfow.

18-vo. Niemały y to jegomosciowy wymysł, kiedy obaczy człowieka nie tilko w sieniach, ale przez dziedziniec jeszcze idącego w czapce, wraz kaze pisarzowi pozew napisac i podać, za ktory musi samemu jegomosci połtorakow 5, a pisarzowi 2; tandem miasto kłody w płocie siedziec, zkąd wypuszczony okupując się od postronkow kilka kopami kładoncego za płot tynfa musi zapłacić, toć tedy jegomość ze słusznej racyi nagany nie swywolę, ale worek karze.

19. Niedość tych wymyslnych exorbitancyi, ale i ze swoiem nabozenstwem nieraz się naprzykrzy, kiedy to jadącemu do swego luterskiego kosciola z podwodami, rezidentami i z suficiencyą wszelką assistować musim. Jako i przeszłego roku 1739 swięto Bożego narodzenia odprawującemu na frekwencyi officerow na kuchnią mięsem, cielętami, kurami, gęsiami, sianem, obrakiem, strożami w Szkudach opatrzyc musieli oraz wozow drew 16 zawieźli.

W tych tedy wyrażonych nieznosnych krzywdach etc. suplikujemy, aby raczył zesłać z ramienia swego kommissarza, dawszy mu plenariam potestatem wysłuchania i zwerefikowania krzywd jako partykularnych, tak i uniwersalnych, które czasu kommissyi seorsowe deducentur, a teraz przy pocałowaniu stop panskich, oddając się nieodmiennej łasce i respektowi panskiemu, piszemy się jasnie wielmoznego naszego miłosciwego wierne poddanstwo wojtowstwa Ejdziatskiego mežowie. Nadpis obcą ręką: suplika wójtowstwa Ejdziatskiego pilnie potrzebna.

18. *XVIII a. antroji pusė. Jėzuitų valdomo Pašiaušės miestelio gyventojų skundas prieš valdytoją ir jėzuitų kolegijos administratorių.*

Kopija be parašų Kiaunorių dvaro dokumentų tarpe — MAB A Nr. 7388.

Savo skunde Pašiaušės miestelėnai prašo atleisti juos nuo pastočių prievolės, kurios jie anksčiau neturėję, taip pat nuo darbų vasarą ir žiemą; tų darbų reikalaujama iš jų pagal seną padėtį, kuomet jie turėję pakankamai žmonių, o dabar neįgalį jų atlikti, nes nepakanką šeimynos. Nebeturį taip pat senojo Pašiaušės miestelio inventoriaus, kurį valdytojas K. Volonevičius atidavęs kolegijos rektoriui, o pats savavaliaująs, nepaisydamas jokių inventorių. Kolegijos administratorius liepęs nugriauti kai kurių miestelėnų ūkinius pastatus, o kitus pardavęs pašaliniams asmenims, nusavinęs kolegijos reikalams arba tiesiog sunaudojęs kurui. Miestelėnai pareiškia, kad jeigu nebūsią panaikintos naujai įvestosios prievolės, jie išsikelsią kitur, nes niekam nepavyksią priversti juos, laisvus žmones, dirbti.

Miłosciwy nasz panie!

My, mieszczanie wszyscy, kozdy z osobna, jednego za wszystkich y wszystkich za jednego rozumieiąc, cięszką naszą krzywdę y niewypowiedziane uciemięzenie opłakiwaiąc, z krwawymi niemal łzami dobroczynnych nog się chwytamy, zebrząc łaski słuszney, abys nam, uciemięzonym, raczył wynaleść sposob, abysmy od podrozy, poniewolnych dni, czego przedtym nie było, od letney y zimowey roboty według dawnego czasu y kiedy dosc ludzi było, iz my się przy skąposci y niedostatku czeladzi tego nie mozem wystarczyc, zwłaszcza nie maiąc dawney ustawy naszey temu miasteczku służącey, ktorą p. Krzysztoph Wołonewicz maiąc w swoim ręku, jako my wiemy, juz oddał j.m.x. rektorowi, a sam jako nie na co nie dbając, bo ani nic nie maiąc z niepocziwych zyskow, osoby takie chowaiąc, bogu grzech, ludziom pogorszenie, a nam hanbę czyni. Takze pan gospodarz kollegiacki teraznieyszy, nie maiąc boiazni bozey y uwagi, dla pychy domy nas, mieszczan, własnym kosztem zbudowane lub od nas samych, lubo od krewnych naszych nam należące y do wolnego szafowania należące, częścią do collegium, częścią inszym obcym porozdawał, związł, zruinował y na opał, nas odpychaiąc, konfunduiąc y bijąc, obrocił. W czym jezeli dobroczynney łaski pana naszego nie doznamy, a w podrozach poniewolnych y dniach niezmownych dla teraznieyszych gospodarzow ulgi miec nie będziemy, z tym się oswiadczamy, iz jezeli stare ustawy od kilku prowincyałow wrocone nie będą, jeden za wszystkich y wszyscy za jednego ręczemy się, ze jako wolni y niektorzy będąc szlacheckiego domu, mieysca lepszego szukac będziem, anizeli wolec, — bog wie za co, — kije, postronki y tłukania, a jezelibysmy w prozbie swoiey, to jest zgładzenia podrozy, dni do roboty poniewolnych y w powroceniu dawney nam służącey ustawy skutek y rozporządzenie nalezyte otrzymali, to deklaruiemy, iz w obojętnym razie z nas, mieszczan poszawskich, będzie lepsza z ochoty, niz z przymusu, — do ktorego nas jako wolnych niewolic nie moze, — ochota y posługa. Y z tym się pod nogi panskie scieląc się supplikuiemy niegodni słudzy mieszczanie poszawscy.

N. N. N. Osobliwey jednak łaski ządamy, abys wysokim rozumem swoim raczył to uwazac, iz poniewaz dworniny nasze, jako to osieci, odryny, izby są zwiezione do opału, my, nie maiąc ubogiego zboza naszego kędy złozyc y wymłocic, musim sobie, — jezeli ulgi nie będzie w podrozach y dniach, — inszego na to sposobnego acz z szkodą mnieyszą dla większego pozytku szukac mieysca.

19. *1751 m. gegužės mėn. 19 d. Kelmės valsčiaus Girdžiogalos, arba Kušleikių, kaimo valstiečių raštiškas įsipareigojimas nepabėgti ir nemaišlauti prieš savo poną Gruževskį.*

Orig. MAB A-1202.

My, nizey na podpisach rąk naszych wyrazeni przy położonych krzyzykach, jako nie umieiętni pisma, mężowie dziedziczne poddani w° mci pana Gruzewskiego, kapitana j. k. mci, z włosci kielmienskiey, ze wsi Gier-

dziagoły, alias Kuszleyki nazwany, bierzemy na się tę obligatią. Ręczymy się y obowiązuiemy się wszyscy społem, tak jeden z nas[a] za wszystkich, jak wszyscy za jednego, iz nie mamy zadnym sposobem my, zony, synowie, corki y wnukowie y wnuczki nasze wychodzic z włosci pana naszego zwyz pomienionego, ani zadnych buntow zaczynac y nikomu cudzemu w protekcię się podawac, a inquantumbysmy postrzegli, iz ktory z nas co złego myslił y jaką zdradecką praktikę zaczynał, chcąc uciekac, to my, drudzy zwyz pomienieni mężowie, mamy zaraz takiego zdraycę panu naszemu wydac, nic nie taiąc, a inquantumby jaka zdrada albo bunt przez ktoregokolwiek z nas panu naszemu miała się stac, to my wszyscy drudzy za to odpowiadac mamy y panu naszemu tę szkodę zapłacic, a jesliby ktory z nas albo z dzieci naszych uciekł, mamy go zaraz panu naszemu zyskac, albo za niego zapłacic. Ktory to nasz teraznieyszy obowiązek dobrowolnie y dzieci nasze po nas na potomne wieki y czasy dotrzymywac y pełnic maią y powinni będą, na co wszystko y na wszelki dobry porządek postanowiony lawnik Philip Wenckus ma y powinien dobrą attencią y bacznosc miec. Co wszystko podpisami rąk naszych na sumienie nasze przy położonych krzyzykach ztwierdzamy y przyrzekamy. Pisan w Podubisiu, *a*nno 1751 m*iesią*ca maia dnia 19.

Parašai: Philip Wenckus (*trys kryželiai*), Maciey Wenckus (*trys kryželiai*), Andrzey Wenckus (*trys kryželiai*), Mikołay Wenckus (*trys kryželiai*), Jozef Tiwunaytis (*parašo trūksta*).

---

[a] *Pakartota*

20. *1751 m. kovo mėn. 3 d. Asesorių teismo dekretas apie verifikacinės komisijos arba komisarų teismo paskyrimą ginčui tarp Simno seniūno ir Simno vaito bei miestelėnų išspręsti.*

Iš Lietuvos Metrikos — CGADA f. 389 kn. 411 (II A/197) l. 5a—14a.

Dekrete sakoma, kad besibylinėjančios pusės, būtent, Simno seniūnas J. Chmielevskis, iš vienos, ir buvęs Simno miestelio vaitas J. Mitarnovskis, naujas vaitas L. Pociejus, taip pat Simno miestelio burmistrai, tarėjai ir visi miestelėnai, iš antros pusės, pateikė asesorių teismui kai kuriuos dokumentus ir karališkąsias privilegijas apie savivaldos (magdeburginių teisių) suteikimą Simnui, kaip antai: karaliaus Žygimanto III 1626 m. sausio mėn. 2 d. privilegiją, patvirtintą 1636 m. balandžio mėn. 15 d. karaliaus Vladislovo IV su kai kuriais papildymais, liečiančiais Simno miestelėnus žydus, to paties Vladislavo IV patvirtintą komisarų sprendimą, kuriuo buvo išspręstas ginčas tarp tuometinio Simno seniūno J. Danavojaus ir Simno miestelėnų ir pagaliau karaliaus Jono Kazimiero 1664 m. liepos mėn. 18 d. privilegiją, patvirtinančią visus aukščiau išvardintus dokumentus. Kuomet Simno seniūniją perėmęs valdyti J. Chmielevskis, tarp jo ir tuometinio Simno miestelio vaito J. Mitarnovskio bei jį pakeitusio naujo vaito L. Pociejus ir Simno miestelėnų iškilusi byla Lietuvos Vyriausiame Tribunole ir asesorių teisme. Koks buvo ginčo objektas, dekrete nepasakyta, bet matyti, kad Simno vaitas ir miestelėnai bylinėjosi su seniūnu dėl valdomos žemės ribų, miestelėnams duotų savivaldos teisių pažeidinėjimo ir kt., tame tarpe dėl miestelio gyventojų žydų, nenorėjusių paklusti miestelio vaitui ir ieškojusių Simno seniūno protekcijos. Teismas patvirtina visus ginčo šalių pateiktus dokumentus ir nustato, kad Simno miestelėnai žydai, kiek jie gyvena ant priklausančių miesteliui sklypų, t. y. pagal savo nuosavybę turi būti pavaldūs miestelio vaitui ir magistratui, o asmeniškai atsakyti prieš seniūną. Dekretu patvirtina-

ma vaito teisė naudotis dviem valakais žemės ir atitinkamomis, priklausančiomis vaitui pajamomis. Nustatoma, kad Simno miestelėnai turi mokėti seniūnui tik činšą nuo valdomos žemės ir svaiginamųjų gėralų mokestį; nuo bet kokios kitos, tame tarpe teisminės seniūno valdžios jie atleidžiami. Dėl kitų ginčo dalykų, kaip antai dėl ginčijamų ribų tarp Simno seniūnijos ir Simno miesto žemių, dėl šalių pretenzijų į Simno smuklės pajamas, dėl miestelėnų nesumokėto seniūnui činšo ir dėl smurto veiksmų asesorių teismas paskyrė verifikacinę komisiją, arba komisarų teismą, pavesdamas sutikslinti ir pateisinti ginčijamą žemę tai šaliai, kuriai ji teisėtai priklausanti; sutvarkyti činšo skolos klausimą, nustatyti miestelėnams tikslią mokesčių seniūnui mokėjimo tvarką ir t. t.

1751 *miesiąca* marca trzeciego *dnia.*

W sprawie za dwuma aktoratami y załobami do nich należącymi przypadłey, mianowicie, za pierwszym aktoratem urodzonych Jana i Anny Podolskich Chmielewskich, starostow siemnienskich, z urodzonym Jozefem Mitarnowskim, obersztleytnantem naszym, woytem bywszym siemnienskim, urodzonym Ludwikiem Pociejem, straznikiem *wielkim* W. X. L., ad praesens woytem siemnienskim, tudziez sławetnymi burmistrzami, radcami y całym magistratem magdeburii siemnienskiey, a za drugim aktoratem urodzonego Ludwika Pocieja, straznika W. X. L., jako woyta miasta naszego Siemnienskiego, tudziez sławetnych burmistrza, pisarza, radcow, lawnikow y całego pospolstwa miasta naszego Siemnienskiego magdeburskiego z urodzonym Janem Chmielewskim y małzonką onego, starostami siemnienskiemi. My, krol, przez panow rad y urzędnikow naszych w sądach naszych zadwornych assesorskich W. X. L. zasiadaiących, wyz wyrazone partium aktoraty y załoby do nich należące in unum złączywszy y skombinowawszy, w samey sprawie z oczewistey y dostateczney między urodzonemi Chmielewskimi, starostami naszemi siemnienskiemi y metelskiemi ex una, a urodzonym Mitarnowskim, obersztleytnantem naszym, bywszym woytem simnienskim, Ludwikiem Pociejem, straznikiem W. X. L., teraznieyszym woytem, y całą magdeburyą simnienską ex altera parte, zaczowszy od dnia pierwszego mensis et anni currentis ad datam praesentem superius expressam in praesentia tegoz urodzonego Chmielewskiego, starosty simnienskiego y metelskiego, in continuatione wnoszoney kontrowersyi, ponieważ to nam, krolowi, y sądowi naszemu z produkowanych inter partes przywileyow konfirmacii suficienter innotuit, iz nayiasnieszy praedecessor nasz, Zygmont trzeci, krol polski y wielki xiąże litewski, przywileiem swoim sub actu *roku* 1626 *miesiąca* januarii wtorego dnia datowanym miastu Simnienskiemu, w *woiewodztwie* trockim sytuowanemu, y wszytkim mieszczanom y obywatelom tamecznym ad instantiam niegdys Pawła na Olszanach Sapiehy, podkanclerzego W. X. L., konferowanym, temuz miastu Simnowi in majori augmento et decore onego prawo magdeburskie y niektore wolnosci nadał et ad normam tegoz prawa magdeburskiego sądy in causis criminalibus woytowi y ławnikom, in causis civilibus burmistrzom u radcom tegoz miasta Simna commisit oraz salvam appellationem agravaminensis indicatis stronom obciązony[m] do siebie, krola, y do sądow swoich rezerwowali. Ex intuitu obywatelow tegoz miasta Simnienskiego takze przedmieszczan eo tempore y napotym będących od wszelkiey

zwierzchnosci y władzy wszystkich y kazdego z osobna W. X. L. *woiewodow*, kasztelanow, starostow, dzierzawcow, wszelakich urzędnikow y ich namiesnikow, takze od wszelkich praw ziemskich W. X. L. y zwyczajow pospolitych, ktore prawo magdeburskie zatrudniac zwykły, uwolnił, wyzwolił i exwinkulował, osobliwie juryzdykcyą woytowską przy dochodach woytowskich y przy gruntach na woytowstwo nadanych, to jest włokach dwuch, conservando i temuz miastu Simnienskiemu y obywatelom tego wszystkie grunta mieyskie we włokach, siedzibach, ogrodach, morgach, zasciankach, sianozęciach, lasach starey y nowey pomiary naznaczonych y przydanych tymze przywilejem swoim potwierdził y tez grunta mieszczanom simnienskim y ich sukcessorom na potomne czasy trzymac obyczajem innych miast uprzywiliowanych gratiose pozwolił. Interea eodem privilegio niektore grunta krolewskie, takze stawy, sadzawki y insze między gruntami mieyskiemi sytuowane et ad dispositionem *staro*sty simnienskiego nalezące excypowawszy, ze ciz mieszczanie z gruntow mieyskich sobie nadanych wszystkie czynsze y wszelkie dochody, kapszczyzny y insze powinnosci wedle ustaw Xięstwa *Litewskie*go uchwalonych ad aerarium nalezące, solita praxi w kazdym roku płacic y pełnic powinni będą, oraz, ze tez wszytkie dochody woyt z ławnikami miasta pomienionego wybierac do poborcy, a czynsze mieyskie do dzierzawcy simnienskiego importowac y na to kwity exolutarum odbierac maią, warował. Ad haec, chcąc tez miasto Simno ad perfectiorem przyprowadzic statum, przerzeczonym obywatelom simnienskim, azeby tym sposobniey potrzeby mieyskie opatrzywali, ratusz erygowali y sami domy dobre budowali, eo fine dochody y pozytki wszystkie targowe, miensne, od rzecz wszelkich kupieckich, takze z wagi, postrzygalni y łazni przychodzące, multoties pomienionym obywatelom simnienskim nadał y opisał, uti fusius tenze przywiley tak ex parte urodz*one*go *staro*sty simnienskiego, jako tez et ex parte urodz*one*go woyta produkowany rem in se obloquitur.

In subsequenti nayiasnieyszy Władysław Czwarty, takoz praedecessor nasz, na tron polski succedento indem przywilejem swoim konfirmacyinym sub actu r*oku* 1636 *miesiąca* aprila 15 dnia datowanym, przywiley oyca swego Zygmunta Trzeciego in rem et partem miasta Simnienskiego słuzący we wszystkich punktach, klauzulach y kondycyach stwierdził y umocnił, oraz aby mieszczanie simnienscy dzierzawcom tamecznym w przyszły potomny czas czynsz jako dotąd płacili y napotym onym oddawali, takze y kapszczyzne, ile się domow szynkowych w ktorym roku naydzie y pokaze, płacili y oddawali, warował. Praeterea, iz zydzi simnienscy porządkiem inszych miast W. X. L. z gruntow y domow mieyskich jurizdykcyi mieyskiey podlegac, a z osob swoich dzierzawcom simnienskim odpowiadac powinni będą, w tymze przywileju konfirmacyinym per expressum wyrazili; distinctim tenze nayiasnieyszy praedecessor nasz osobliwszym przywilejem swoim sub actu roku 1639 *miesiąca* julii i dnia datowanym zydom simnienskim w mieście naszym Simnie domy swoie w samym rynku y w ulicach, ogrody, grunta włoczne, sianozęci nabywac, onemi dysponowac, na nich domy wjezne y jakie chcąc budowac, mieszkac, go-

rzałki palic, miod y piwo robic, one ogułem lub po części przedawac, handle prowadzic, kromy otworzyste w szynku y w domu miec, boznice zbudowac, takze kopiszcze pro sepultura ciał miec pozwoliwszy, ze ciz zydzi simnienscy z domow, płacow, ogrodow, roli, sianozęcie przez nich z wolną ich dyspozycją nabytych, takze od szynkow y samych osob zwyczajną powinnosc do dworu tamecznego Simnienskiego, a nigdzie indziey pełnic y oddawac będą; in eodem privilegio suo na suplikę niewiernych zydow contra contextum pierwszego swego konfirmacyinego przywileju, iz zydzi ex fundis civitatensibus jurizdictioni civitatensi podlegac mieli, wyrazaiącego, opisał. Pro residuo tenze nayjasnieyszy praedecessor nasz Władysław Czwarty akt kommisarski w Simnie r*o*ku panskiego 1641 novembra 8 dnia między magistratem y pospolstwem miasta naszego Simna, a szlachetnym Janem Donowajem, dzierzawcą siemnienskim, uczyniony uspokoienie pewnych rozni y pretensyi zobopolnych, a mianowicie przysądzenie y przyłączenie do miasta tamecznego Simnienskiego gruntu morgow pięciu, Konty nazwanych, z osobna morgow osmiu pod cegielnią y pulczwarta włok Dobkonskie rzeczonych, takze wolnego łowienia ryb w jeziorach siemnienskich watami y dryhubicami z płaceniem czynszu w kazdy rok do dworu Simnienskiego, to jest z morgow pięciu ogułem kop dwu litewskich, z włok Dubkonskich z kazdey po kop trzy y od kazdey waty rybackiey po złot*y*ch dwu, a morgow osm pod cegielnią — bez wszelakiey płacy; nadto compositio tychze mieszczan z zydami simnienskimi o kontrybucye, ciężary mieyskie y o wolnosci niektore zgodnie zawartą y insze pewne punkta w sobie zamykaiący; ibidem osobliwym przywilejem swoim sub acta roku 1643 m*iesiąc*a januarii 28 dnia datowanym we wszystkich onego clauzułach y paragraphach stwierdził, zmocnił y approbował, y azeby tak dzierzawca, jako tez mieszczanie y zydzi simnienscy według onego in perpetuum zachowali się, praedicto privilegio suo circumscripsit.

In ulteriori zatym temporis tractu stante regimine takoz antecessora naszego nayiasnieyszego Jana Kazimierza, tenze nayiasn*ieyszy* Jan Kazimierz przywiley pierwszy miastu Simnowi na prawo magdeburskie y inne nadania służący, od nayiasnieyszego Zygmunta Trzeciego, antecessora swego, sub data r*o*ku 1626 januarii 2 dnia dany, a przez nayiasn*ieyszego* Władysława Czwartego approbowany, przywilejem swoim similiter approbacyinym w dacie r*o*ku 1664 junii 18 dnia będącym in integro ratyfikował. Seorsive drugim przywilejem swojim eodem anno mense et die datowanym, przywiley konfirmacyiny divae memoriae Władysława Czwartego, aktu kommissarskiego mieszczanom simnienskim służącego in toto approbował et insuper tymze przywilejem approbacyinym ex clementia mayestatis y to super addidit, ze mieszczanie simnienscy tylko z włok zasianych y placow swoich mieyskich in usu będących mieszkalnych czynsz podług dawnego postanowienia, mianowicie z włoki kazdey po groszy polskich 70, a z placu rynkowego kozdego po groszy polskich 15, z placu tez ulicznego po groszy dziewięciu postanowiony płacic maią, a od wakuiących y niezazywanych placow, tudziesz y włok pustkami y odłogiem lezących, ze ciz mieszczanie nic z nich płacic y zadney naymnieyszey powinnosci skarbowi krolewskie-

mu pełnic nie powinni, specifice wyraził. Oraz stosuiąc się do wyz przerzeczonego przywileju approbacyinego nayiasnieyszego Władysława Czwartego, aby pomienieni mieszczanie simnienscy od kazdey na jezerze Simnienskim waty y drugubicy takowey, ktora od brzegow lodzą odjechawszy założona byc moze, jednakze samego srzodka jeziora nie tykaiąc, nie więcey jako tylko po złotych dwa liczby polskiey na s. Marcin swięta rzymskiego do dworu naszego Simnienskiego na kozdy rok płacili, a dzierzawcy simnienscy azeby podług tegoz przywileju we wszystkim wiecznymi czasy zachowali się, firmissime obwarował.

Postqua praemissa et post varias roznych dzierzawcow naszych starostwa simnienskiego posessiones gdy tez starostwo simnienskie za listem przywilejem naszym teraznieyszym posessorom urodzonym Janowi y Annie z Podolskich Chmielewskim, czesznikom owruckim konferowane zostało, tenze urodzony Chmielewski, starosta nasz simnienski, primo z urodzonym Jozefem Mitarnowskim, oberszteleytnantem naszym, woytem simnienskim, y całą magdeburgią simnienską, a potym po uczynioney przez urodzonego Mitarnowskiego praevio consensu nostro in personam urodzonego Ludwika Pocieja, straznika W. X. L., woytowstwa simnienskiego cessyi, tak z tymze urodzonym straznikiem W. X. L. jako tez z Mitarnowskim y całą magdeburgyą simnienską w sądach naszych zadwornych assessorskich W. X. L. instituit actionem, gdzie po wziętych in antecessum przez urodzonego Mitarnowskiego y magdeburyą simnienską kopiach z spraw wszystkich et ex post ex instantia urodzonego Jozefa Mitarnowskiego po zaszłym in causa facti z urodzonym Chmielewskim, starostą naszym simnienskim, w Trybunale W. X. L. procederze y po uczynionych ad praesens przez tegoz urodzonego Mitarnowskiego y przez wszystkie strony od trybunalskiey litis pendencyi recessie negotium hoc ad decisionem nostram devenit sententiam, zaczym my, krol, przez panow rad y urzędnikow w sądach naszych zadwornych assessorskich W. X. L. zasiadaiących wszystkie tey sprawy okolicznosci, dowody, probacye profunde sponderowawszy, a konformuiąc się do swiętey sprawiedliwosci, wszystkie desuper wyrazone przywileja, nadania, konfirmacye tak miastu Simnowi, jako tez urodzonym woytowi y staroscie służące, a mianowicie przywiley nayiasnieyszego praedecessora naszego Zygmunta Trzeciego supra de data et actu specyfikowany wespoł z konfirmacyami onego nayiasnieyszych krolow polskich Władysława Czwartego y Jana Kazimierza, tudziesz przywileja konfirmacyine tychze praedecessorow naszych, aktu kommissarskiego między magistratem y pospolstwem miasta naszego Siemna, a szlachetnym Janem Donowajem, dzierzawcą simnienskim, zaszłego, in omnibus punctis approbuiemy. In virtute ktorych, a signanter pierwszego przywileju naiasnieyszego regnanta polskiego Zygmunta Trzeciego, praedecessora naszego, miasto nasze Simno tak circa jus magdeburgiense et circa omnes inmunitates teyze juryzdykcyi magdeburskiey juxta praescriptum pomienionego przywileju, jako tez przy dalszych nadaniach, swobodach, dochodach y pozytkach wszystkich z miensnego, targowego, od rzeczy wszelakich kupieckich, takze z wagi, postrzygalni y łazni przychodzących się tudziesz przy gruntach w przy-

wilejach wyrazonych, włokach, siedzibach, ogrodach, morgach, zasciankach, lasach starey y nowey pomiary, seorsive urodzonego starostę naszego simnienskiego przy gruntach, stawach, sadzawkach, jeziorach między gruntami mieyskiemi sytuowanych ex antiquitus ad dispositionem starosty simnienskiego należących, item przy czynszu z włok, morgow uzywanych y placow mieyskich annuatim należących, per praedicta privilegia specifice opisanym, takze przy kapszczyznie domow szynkowych w miescie Simnie będących oraz circa censum od mieszczan simnienskich za łowienie jeziora simnienskiego circumscriptum. Distinctim urodzonego woyta przy gruntach na woytowstwo nadanych, to jest włokach dwuch i przy dochodach woytowskich inviolabiter zachowujemy. Ad eoque obywatelow miasta simnienskiego y przedmieszczan simnienskich ad praesens et in futurum będących krom wyz wyrazoney kapszczyzny y czynszu z włok, morgow y placow staroscie przychodzącego, od wszelkiey dalszey zwierzchnosci y władzy urodzonego starosty simnienskiego y nastempuiących po nim starostow simnienskich, ich namiesnikow y dependentow in perpetuum uwalniamy y tychze mieszczan naszych simnienskich ex integro pod prawo magdeburskie, idque in causis facti pod sąd woyta y ławnikow, a in civilibus pod sąd burmistrzow, radcow salva parti injurate do nas, krola y sądu naszego zadwornego assessorskiego appelatione podaiemy. Ad haec insistendo temuz przywilejowi nayiasnieszego praedecessora naszego Zygmunta Trzeciego, azeby kapszczyznę, takze czynsz z włok, morgow y placow staroscie naszemu należący et praesenti judicato przysądzony landwoyt z ławnikami według regulaminu przez kommissarzow naszych subsequi maiącego sami wybierali, a wybrawszy corocznie do urodzonego starosty simnienskiego in termino przez tychze komisarzow designando importowali oraz azeby urodzony starosta z takowey coroczney importancyi kapszczyzny y czynszu przerzeczonych landwoyta, ławnikow kwitował my, krol, decernimus.

In distincta zatym cathegoria o zydach w miescie naszym Simnie na placach directe mieyskich mieszkaiących. Lubo to urodzony starosta simnienski opponuiąc się przy przywileju nayiasnieyszego krola j. mci Władysława Czwartego zydom simnienskim nadanym sub actu roku 1639 miesiąca julii 1 dnia datowanym ex obloquentia tego przywileju, iz zydzi simnienscy tak z osob swoich, jako tez z domow, placow, ogrodow, roli, sianozęci przez nich z wolną ich dyspozycyą nabytych do juryzdykcyi staroscinskiey należec maią, inferebat, jednakze poniewaz tenze naiasnieyszy Władysław Czwarty pierwszym przywilejem swoim konfirmacyinym sub actu roku 1636 miesiąca aprila 15 dnia datowanym przywiley oyca swego nayiasnieyszego Zygmunta Trzeciego in rem miasta simnienskiego służący approbando w takowey approbacie, iz zydzi simnienscy ad normam inszych miast W. X. L. z gruntow, domow mieyskich juryzdykcyi mieyskiey, a z osob swoich juryzdykcyi staroscinskiey subesse powinni per expressum warował, i poniewaz przerzeczony przywiley przez niewiernych zydow posteriori tempore otrzymany praejudicare prioritati et potioritati pierwszych przywilejow mieyskich, a mianowicie przywilejowi nayiasnieyszego krola j. mci

Zygmunta Trzeciego jure magdeburico miastu Simnowi nadanemu nie powinien, zaczym my, krol, przerzeczony przywiley nayiasnieyszego praedecessora naszego Władysława Czwartego sub actu roku 1639 miesiąca julii 1 d*nia* datowany, a przez niewiernych zydow in praejuditium pierwszych mieyskich przywilejow prokurowany, na stronę hoc in puncto uchyliwszy, a inhaerendo pierwszemu przywilejowi tak nayiasnieyszego krola j. mc. Zygmunta Trzeciego, jako tez approbacyinemu nayiasnieyszego krola j. mci Władysława Czwartego miastu naszemu Simnowi służącym vigore tychze przywilejow niewiernych zydow simnienskich ex personis onych pod władzę juryzdykcyi staroscinskiey, ex fundis vero civitatiensibus pod władzę, juryzdykcyą y powinnosci mieyskie subicimus.

Quantum zas attinet dalszych ad invicem między urodz*onym* starostą naszym simnienskim, a urodz*onymi* Pociejem, straznikiem W. X. L., teraznieyszym, Mitarnowskim przeszłym woytem simnienskim y całą magdeburyą simnienską pro et contra uroszczonych y w załobach utriusque partis wyrazonych pretensyi, my, krol, tak in ordine satisfactionis superius exprymowanym przywilejom praezenti judicato nostro approbowanym, jako tez o dyfferencye między gruntami mieyskimi y staroscinskiemi, o kapszczyznę y czynsze staroscie naszemu simnienskiemu należące, a na mieszczanach y zydach simnienskich zaległe, o karczmę w miescie naszym Simnie będącą przez zeszłego j. w. xięcia Wiszniowieckiego, woiewodę wilenskiego, starostę bywszego simnienskiego erygowaną na czyim gruncie — mieyskim, woytowskim czyli staroscinskim — zabudowana et de valore tegoz zabudowania, tudziesz o wszystkie dalsze wszystkich stron tam in causa facti et violentiar*um*, quam in causa fundi pretensye oraz szkody, poeny, winy y o expensa potrzebno byc komissyą uznawamy. Na expediowanie ktorey ex parte urodz*onego* Chmielewskiego, starosty naszego simnienskiego, y urodzonych Michała Horodenskiego, sędziego ziemskiego wilenskiego, y Antoniego Czerniewicza, podstarosciego sądow kowienskich, a ex parte urodz*onych* Pocieja, straznika W. X. L., teraznieyszego y urodzonego Mitarnowskiego, bywszego woyta simnienskiego, y całey magdeburyi simnienskiey urodzonych Onufrego Kownackiego, sędziego grodzkiego starodubowskiego, y Jozefa de Reasa, miecznika woiewodztwa trockiego, zgodnie od stron akceptowanych, naznaczamy y dezygnuiemy, ktorzy to urodzeni komisarze za wyprowadzeniem siebie mutuo partium sumptu po wydanych tempestive innotescencyach in anni praesentis primo vere ad fundum miasta naszego Simna ziechawszy y tam juryzdykcyą sądow swoich non obstante unius aut duorum ex commissariis absentia ufundowawszy, z produktow, kontrowersyi, dokumentow obudwoch stron, a in casu necessitatis z wizii duktow, wymiaru y swiadectwa ludzi starych wiary godnych et super realitatem testimorum przysięgo obowiązanych suficienter informowawszy się, doskonałą dyscernencyą, jakie funda ab antiquo do miasta naszego Simnienskiego, jakie do dzierzawcow starostow, a jakie do woytowstwa należały, uczynic, y te włoki, morgi, place, grunta, zascianki, sianozęci, łąki, ktore pokazą się byc ex potioritate dokumentow, dowodow y probacyi mieyskie — miastu; ktore woytowskie — woytowi,

ktore staroscinskie — staroscie przysądzic; kapszczyzny y czynszow na mieszczanach y zydach simnienskich zaległych, a urodz*onemu* st*aros*cie simnienskiemu należących praevia verificatione onych ze mieszczan y zydow nakazac, regulamen placy in futurum od mieszczan naszych simnienskich urodzonemu staroscie z kapszczyzny y czynszow przychodzącey exacte conformiter do przywilejow et sine ulla praeaggravatione ułozyc, tabellę porządną eorundem censuum tak urodz*onemu* staroscie, jako tez miastu naszemu Simnowi in autentico podpisac y wydac, osobliwie causam facti ad invicem między stronami intentatam praevia inquisitione et verificatione takoz finaliter rozsądzic, poeny, winy, expensa na kogo de lege et justitia sciągac się będą, wskazac, denique place, grunta, łąki staroscinskie od woytowskich y mieyskich, a mieyskie od woytowskich y staroscinskich rozgraniczyc, dyslimitowac, kopce, dukta, znaki graniczne stare renowowac y nowe gdzieby tego potrzeba było, poczynic y we wszystkim judicatum swoje ad formam przywilejow praesenti decreto approbowanych, tudziesz ad mentem prawa pospolitego y constytucyi seymowych o sądach kommissarskich opisanych absque ulla partium gravamine et injuria, nie wdaiąc się w zadne limity, ferowac tenebuntur. Eoque intuitu my, krol, rozprawę przed tymiz kommissarzami tam in causa fundi, quam in causa facti bez zadnych dylacyi, godzin, obmow y munimentow determinando do teyze rozprawy wolne wyniesienie dalszych załob wszystkim stronom zachowuiemy, oraz a definitiva sądu komisarskiego in principali decisione parti gravamem sentienti salvam appelationem do nas, krola, y sądow naszych zadwornych assessorskich W. X. L. reserwuiemy.

21. *1752 m. sausio mėn. 29 d. Asesorių teismo dekretas Lazdijų magdeburgijos vaito M. Turčinovičiaus-Sušičkio ir miestelėnų byloje prieš Lazdijų seniūną Mykolą Sulistrovskį, Lazdijų valdytoją Miknevičienę ir Lazdijų kamendorių kun. S. Federavičių.*

Iš Lietuvos Metrikos — CGADA f. 389 Nr. 419 (II A/199) l. 508—513a.

Lazdijų vaito M. Turčinovičiaus-Sušickio ir miestelėnų skunde, remiantis asesorių teismo 1751 m. dekretu, nurodoma, kad 1597 m. Žygimantas III Vaza, suteikdamas Lazdijams savivaldybės teises, paskyręs Lazdijų vaitui du valakus žemės, o visą kitą miesto žemę, išskyrus kai kuriuos sklypus, pavedė Lazdijų magdeburgijos jurisdikcijai. Dabartinės Lazdijų valdytojos Miknevičienės brolis — buvęs Lazdijų seniūnas Piontkovskis, savavališkai atėmęs iš miesto 16 valakų ir priskyręs prie sklypų, išskirtų iš miesto jurisdikcijos, o kitus 24 valakus prijungęs prie seniūno dvaro. Tokia padėtis buvusi užfiksuota 1738 m. inventoriuje ir taip pat 1747 m. inventoriuje, Lazdijų seniūniją perimant Sulistrovskiui. Mokesčius už atimtus iš miesto sklypus tenką mokėti miestui. Buvęs seniūnas Piontkovskis apgyvendinęs Lazdijuose žydus, atiduodamas jiems mirusių miestelėnų sklypus, nors pagal minėtą 1597 m. privilegiją buvę draudžiama kurdinti žydus mieste. Piontkovskis ir kiti anksčiau buvusieji Lazdijų seniūnai gaudavę činšą iš miestelėnų ir po 100 kapų pinigais iš miesto malūno pajamų; nesitenkindami tuo, valdytojai pastatydinę Kotkiškėse, aukščiau miesto, savo malūną. Dėl vandens sulaikymo arba staigaus nuleidimo miesto malūnas dažnai nustojąs malti, todėl norint sumokėti mokestį seniūnui, malūno pajamų nebeužtenką ir jie turį kas kartą primokėti iš savo kišenės. Sulistrovskis nemokąs priklausančių mokesčių ne tik nuo pasisavintų iš miesto valakų, bet ir nuo smuklės, kadaise pastatytos Lazdijų seniūno drauge su miesto vaitu.

Visos pajamos iš šios smuklės einančios tik seniūno naudai, nors 1751 m. asesorių teismo dekretu buvę įsakyta tas pajamas mokėti į miesto kasą.

Toliau miestelėnai skundėsi, kad jiems tenką maitinti ir šerti arklius kareivių, atvykstančių į Lazdijus rinkti hibernos mokesčio, dėl to jie kaskart turį iki 30 auksinų išlaidų. Seniūno Sulistrovskio ir valdytojos Miknevičienės žmonės varą miestelėnus į darbus, sodina į kalėjimą. Lazdijų klebonas Federavičius užgrobęs miesto sklypus ir daržus, špitolėje gyvenančius pavargėlius varąs dirbti į kleboniją. Keldami bylą valdytojams asesorių teisme dėl visų skriaudų, Lazdijų vaitas ir miestelėnai reikalavo, kad teismas patvirtintų jų magdeburgines teises, sugrąžintų miestui priklausančius sklypus, priteistų sumokėti mokesčių skolą ir t. t.

Asesorių teismas nutarė atidėti bylos svarstymą sekančiai kadencijai.

Actum w Grodnie.

Roku panskiego tysiąc siedmset piecdziesiąt wtorego miesiąca januarii dwudziestego dziewiątego dnia.

W sprawie urodzonego Mikołaja Turczynowicza-Suszyckiego, skarbnika woiewodztwa trockiego, woyta łozdzieyskiego, tudziesz szlachetnych Macieja Jałandziewicza, Stefana Pierzynowskiego burmistrzow, takze sławetnych Franciszka Hryckiewicza, Kazimierza Wernoffa, Antoniego Turczyłowskiego radcow, ławnikow y wszystkich mieszczan miasta naszego Łozdziej pod jurysdykcyą magdeburską zostaiących z urodzonymi Dominikiem Michniewiczem, straznikiem powiatu kowienskiego, tylko względem starszenstwa małzenskiego, a samo urodz*ono* Maryanno z Piętkowskich Michniewiczową, straznikową kowienską, małzonkami, z urodz*onymi* Michałem y Joanną z Billewiczow Sulistrowskiemi stolnikami oszmianskiemi małzonkami, starostami łozdzieyskiemi, wielebnym xiędzem Stefanem Fiederowiczem, komendarzem łozdzieyskim, do regestrow sądow naszych zadwornych assessorskich W. X. L. na kartę trzysetną pięćdziesiątą piąto ingrossowaney, za pozwem mandatem naszym od załuiących aktorow po obzałowanych przed nasz sąd zadworny assessorski W. X. L. wyniesionym, mieniąc y referuiąc się do załob, processow in antecessum zaszłych, a mianowicie do dekretu oczewistego sądow naszych zadwornych assessorskich W. X. L. w roku tysiąc siedmset pięćdziesiąt pierwszego m*iesią*ca marca trzydziestego pierwszego dnia po łączonych aktoratach y kontrowersyach między urodz*onym* Turczynowiczem Suszyckim, skarb*nikiem* woiewodztwa trockiego, qua woytem, y mieszczanami miasta Łozdziej, jako aktorami, a obzał*owanymi* Sulistrowskimi, Michniewiczami y innymi w Brzesciu Litewskim ferowanego, oraz mieniąc o to, iz co nayiasnieysi antecessores nasi et precipue Zygmont Trzeci w roku tysiąc pięcset dziewięćdziesiąt siodmym maja siedymnastego dnia przyvileiem swoim miastu Łozdziejom prawa magdeburskie nadał [1], wolności opisał, grunta, włoki, łąki, place oraz prowenta targowe, denique młyn na rzece Łozdziejce temuz miastu nadał, na urodz*onego* woyta włok dwie y dalsze temuz wyrazone dochody postanowił, wszytko pod juryzdykcyą mieyską magdeburską podał, plac tylko jeden zyda Prochmana w miescie naszym, a folwark urodz*onego* Kiełczew-

[1] Žr. Акты, издаваемые Виленскою Археографическою Комимиссией, т. XIII, Вильна, 1886, стр. 70—75.

skiego włok sześć y zagrodniki do niego należące, takze urodz*onego* Hrehorego Dzielnickiego, sekretarza naszego, włok cztyry y plac jeden, urodzonego Mikolaja Bartłomieiewicza włok cztyry y plac jeden, urodz*onego* Iwana Swiodzkiego włok dwie y plac jeden, — ze wszytkim włok szesznaśćie, placow cztyry z ogrodnikami, leżące za stawkiem mieskim łozdzieyskim y rzeko łozdzieyską od juryzdykcyi mieyskiey excipował, co wszytko succedentes krolowie polscy, wielci xiązęta litewscy utwierdzili. Zeszły zatym urodz*ony* kniaz Piątkowski, starosta łozdzieyski, brat obzał*owaney* Michniewiczowey, maiąc przywiley na woytowstwo Łozdzieyskie, nie tylko excipowane od jurysdykcyi mieyskiey wyz wyrazone grunta y place przy starostwie Łozdzieyskim possydował, lecz insuper włok szesznascie gruntu proprie do miasta należących niesłusznie zabrawszy, avulsionem od miasta uczynił, onych tak obzałowany Piotkowski, jako tez teraznieyszy starostowie łozdzieyscy małzonkowie usus et fructus participuiecie, przy tym jeszcze placow dwadziescie cztyry do juryzdykcyi dworney staroscinskiey nullo jure w miescie Łozdzieiach zabierac y przywłaszczyc zeszły urodzony Piątkowski intendebat et eo fine tak włok szesznaśćie, jako tez y placow dwadzieśćia cztyry w inwentarz roku tysiąc siedemset trzydziestego osmego na kommissyi grodzien*skiey* sine scitu miasta wprowadził y teraznieyszemu obzał*owanemu* Sulistrowskiemu ustempuiąc, takoz w inwentarz roku tysiąc siedmset cztyrdziestego siodmego tez same place y grunta injuriosissime wpisali, za ktore grunta y place miasto hybernę, pocztowe pieniędzy y inne podatki opłacać musi. Denique w bogu zeszły urodz*ony* Piątkowski, nie maiąc od nayiasnieyszych antecessorow krolow polskich pozwolenia, zydow w miescie Łozdziejach poosadzał y tymze zydom grunta, place po wymarłych mieszczanach rozbierac permisit y sam niemało placow to od chrzescian, to od zydow pozabierał, successive po wymarłych żydach poprzywłaszczał, a potym tez place po zydach poprzywłaszczane innym poprzedawał, pozostawował, usus et fructus z onych participował, a przeto mieszczan łozdzieyskich do ostatniey zguby przywiodł tak dalece, ze w miescie y gruntow wolnych nie było y urywac nie mogli. Ad haec starostowie razem y woytowie łozdzieyscy, antecessores obzałowanego, praecipue zeszły urodz*ony* Piotkowski z młynu mieskiego łozdzieyskiego uprzywilejowanego summę opisano corocznie po sto kop z czynszu podług rewizyi przez podstaroscica dworu dumbelskiego czynioney punktualnie odbieraiąc indebite na kommissyi grodzienskiey w roku tysiąc siedemset trzydziestym osmym tez miasto łozdzieyskie ze naznaczonych staroscie z młynu mieskiego na rzece Łozdzieyce będącego, per consequens in praejuditium praw, przywilejow miastu służących y samych mieszczan niesłusznie młyn na rzecze Łozdzieyce w gurze na uroczyszczu Kotkiszkach przy jednym brzegu mieskim, a drugim staroscinskim errygowali; ex ratione ktorego praejuditiose errygowanego młynu y dla częstego zatrzymania w tymze wyszym młynie wody młyn mieski osuszony albo czasem dla nagłego spuszczenia wody per totum zatopiony mliec nie moze y dla tego załuiące mieszczanie łozdzieyscy, nie mogąc z intrat młynu mieyskiego wybrac sta kop, a co rok punktualnie do skarbu staroscinskiego chcąc się wypłacać, z własnych

sposobow po tynfow sto dokładac muszą. Do tego w roku teraznieyszym tysiąc siedemset pięćdziesiątym pierwszym na wiosne za possessyi obzało*wanego* Sulistrowskiego, st*aro*sty łozdzieyskiego, w tymze młynie kotkiskim obzał*owany* niesłusznie przez antecessorow obzał*owanych* starostow łozdzieyskich wystawionym pierwiey zatrzymana, a potym razem spuszczona woda groble u młynu nizszego mieyskiego funditus wyrwała y gdy takowe groble miasto Łozdzieie chciało naprawowac y usypywać, natenczas urodzony Łapinski, dyspozytor swiętoiezierski, takowey naprawy, ze graniczy z gruntami dobr Swiętych Jezior, gdzie młyn ab ovo postanowiony i przywileiami obwarowany ad datam praesentem in pacifica zostawał possessione, bronic y niedopuszczac zaczoł, a miasto, nie maiąc ad manus rewizorskich inwentarzow w przywileju roku tysiąc pięcset dziewięćdziesiąt siodmego maja siedymnastego dnia wyrazonych y roznych kommissyi o ten młyn zaszłych, szkodowac musi y krzywd ponosi, albowiem zeszły urodz*ony* Piotkowski wszytkie dokumenta, inwentarze, ograniczenia rewizorskie et varii tituli papiery u siebie maiąc, sam fatis occubuit. Po ktorym obzał*owany* Sulistrowski y Michniewiczowa, ciotka obzałowanego, tez dokumenta mieskie u siebie maiąc nie oddaie y oddac nie chcą. Przy tym tez obzałowany Sulistrowski, per cessionem maiąc ustempione starostwo łozdzieyskie, nie tylko pozabierane przez antecessorow swoich starostow łozdzieyskich w miescie place, a w polach grunta włok szesznascie nulliter bez płacenia mieskich onerow, podatkow possiduie, z onych usus et fructus partycypuie, jeszcze placow dwadziescia cztyry w samym miescie qua jure pretenduiesz, karczmę na placu mieyskim w samym rynku Łozdzieyach przez starostow, razem y woytow łozdzieyskich, zabudowaną nulliter possiduie, zydom y innym karczmarzom arenduie, szynki gorzałczane, miodowe zakładaią y wszelkie maiąc propinacye, znacznie z oney profituie, należących podatkow nie importuie y importowac nie chce, o co załuiący dellatores tanquam in summa injuria do sądow zadwornych assessorskich W. X. L. obzałowanych adcytowali, gdzie dekretem oczewistym w roku tysiąc siedemset pięćdziesiątym pierwszym m*iesią*ca marca trzydziestego pierwszego dnia ferowanym komportować y oddać sub nexu juramenti przez obzałowaną Michniewiczową y Sulistrowskich injunctum, ktorych etiam in virtute dekretu obzał*owani* nie komportuią y nie oddaio. Pro reliquo miasto nasze Łozdzieie przyiezdzaiących zołnierzy za hybernę pocztowymi pieniędzmi y innemi podatkami od siebie wypłaciwszy, one jeszcze tymze zołnierzy poty wszelką sufficiencyę dawac musi, az poki z włosci starostwa łozdzieyskiego distinctim przychodzące y należące oddaią podatki, przez co w dawaniu tak dla samych osob jedzenia y trunkow, jako tez dla koni obroku y siana na kozdę rate po złotych dwadzieścia albo trzydzieście y więcey szkoduie y expenduie. Denique ludzie obzał*owanych* Sulistrowskich, starostow łozdzieyskich, y obzał*owaney* Michniewiczowey, mianowicie urodz*ony* Leon Szustrayczysz z rozkazu obzał*owaney* czyli tez proprio ausu et authoritate częstokroc ziedzaiąc do tegoz miasta naszego Łozdziey mieszczan tamecznych exequią, do pełnienia wszelkiey powinnosci przymuszaio, przez co do ostatniey ruiny tez miasto Łozdzieie przy-

wieść usiłuje. Insuper obzałowani sami przez się y przez dependentow swoich rozkazuiąc, sadzac do turmy odpowiedziami y pochwałkami na zdrowie y zycie, substancyą tychze mieszczan odgrazaią się, do szkod, strat y expens prawnych przywodzą. A obzałowany xieze Stefanie Fiedorowicz, komendarzu łozdzieyski, mieniąc o kontrawencyą dekretowi kontumacyinemu w roku tysiąc siedmset pięćdziesiątym pierwszym miesiąca marca trzydziestego pierwszego dnia obzałowanego wzdaniem na banicyą doczesną y wieczną oraz wskazem summy pięcet złotych polskich et cum inaequitatione do włoki raczkowską nazwaney y do placu do niey przynależącego et cum ulterioribus lucris w nim expressis ex instantia załuiących mieszczan, jako aktorow na obzałowanego w Brzesciu Litewskim ferowanemu, za ktorym dekretem gdy urodzony Nikodem Ignacy Piecewicz, podstoli woiewodztwa wileńskiego, sędzia grodzki brasławski, w roku tysiąc siedemset pięćdziesiątym pierwszym miesiąca jedynastego dnia za wskaz przysądzoney summy do dobr obzałowanego, idque do folwarku Podziow, wsi Sadziunow y Podziow, takze do jurysdyki w miescie Łozdziejach będącey, pro executione ziezdzał y na onych skuteczną odprawę uczynic oraz włokę gruntu y plac zabrane per inaequitationem podać chciał, natenczas obzałowany Fiedorowicz jawnie contraveniendo prawu pospolitemu y dekretowi sądow naszych zadwornych assessorskich W. X. L. pomienionych dobr przy zebraney niemałey gromadzie ludzi fortiter słownie bronił, inaequitacyi y exekucyi urzędowey czynic niedopuscił, przez co in poenas contraventionis y dalsze winy prawne popadł. Denique principaliter pozywało, mieniąc o to, iz co nad fundusz kościoła łozdzieyskiego plebanskiego y nad nadane onemu grunta, morgi w polu a place, ogrody w miescie, na ktorych zdawna kościoł y mieszkanie dla xiezy plebanow tamecznych było zabudowane, przez kommissarzow antecessorow naszych wydzielone y za funduszowe do kościoła łozdzieyskiego plebanskiego nadane, per longum temporis interwalum przez urodzonych xięzy plebanow tamecznych łozdzieyskich sine ullo augmento possidowane były, sukcessu temporis gdy obzałowanemu ta plebania dostała się, obzałowany insuper gruntow, morgow, placow, ogrodow nad fundusz opisanych przeciwko wszelakiey słuszności swoio plebanio cum summo praw, przywilejow, nadan miastu służących praejuditione po całym miescie łozdzieyskim chcoc rozszerzyć, ustawicznie za mniemanemi legacyami modo nuncupativo vetantibus legibus zabiera, uzurpuie, zaszczycaiąc się dwoma inwentarzami starostwa łozdzieyskiego — jednym sub data roku tysiąc siedemset trzydziestego osmego na kommissyi grodzienskiey, drugim w roku tysiąc siedemset cztyrdziestym siodmym przy podaniu tegoz starostwa łozdzieyskiego teraznieyszemu obzałowanemu urodzonemu Sulistrowskiemu, staroscie łozdzieyskiemu, in praejuditium przywilejow mieyskich injuriose sporządzonymi y w takowe inwentarze placow legacyinych dziewietnaście y puł supplantanee inserowawszy, za onym pomienione place od miasta odebrać usiłuie. Insuper obzałowany plac y włokę gruntu mieskiego za nieiakowymśći testamentem zeszłego Roczki, niby na szpital przeciwko prawu legowane, nulliter possiduie. Z gruntow y placow miesskich profituiąc, w szpitalu ubogich tych, ktorzy

za antecessorow obzałowanego wkupuiąc się po złotych dwadzieście y więcey popłacili et pro meliori robore karty pobrali konserwowac y ktorych chowasz, onych roboto do plebanii uciemiezasz, a mianowicie urodzonego Jerzego Pacewicza, szlachcica ubogiego w tymze szpitalu będącego, po kilkakroc razy w kunicy trzymaiąc y dalsze czyniąc krzywdy onego ledwo zywego robactwem ztoczonego y schorzałego z tegoz szpitalu wypędziles, zadnych podatkow z tychze placow do skarbu Rzeczypospolitey należących nie opłaca y opłacac nie chce, a miasto nasze Łozdzieie za pomienione place y włokę gruntu czynszu po złotych dwa y groszy dziesięc, hiberny po złotych pięc y groszy dziesięc, pocztowego po złotemu jednemu y groszy dziesięć, in universum po złotych dziewieć corocznie do dworu dumblewskiego staroscinskiego importowac y za obzałowanego opłacać musi. Insuper na juryzdyce swoiey propinacye wszelkie zydom pozwala y tam takoz inne stawic usiłuie, nie maiąc funduszem pozwolenia, lecz zato od kommissarzow będąc bonifikowanym wsiami y gruntami za kapszczyznę y za dziesięcinę z aprobato per privilegia, a gdy się mieszczanie bonis mediis umiarkowania w takowych krzywdach dopraszaio, obzałowany rozne wymysłne od mieszczan okazye wynayduiesz. Denique odpowiedziami y pochwałkami infestuiąc do szkod, strat y expens prawnych przywodzi, o co wszytko załuiące delatores chcąc ze wszystkiemi obzałowanemi prawem czynić, referuiąc się do załob wyniesionych y procederu na kadencii brzeskiey assessorskiey zaczetego, ante omnia do aprobaty praw, przywilejow, nadan et omnis tituli documentow pro parte miasta naszego łozdzieyskiego służących, do rugowania zydow z placow w miescie Łozdzieiach zydami poosadzanych a zachowania circa juryzdictione tych placow miasta Łozdziey, jako tez do przysądzenia per inaequitationem gruntu włok szesnastu y dalszych gruntow, łąk, lasow, placow w miescie przez antecessorów obzałowanych Sulistrowskiego, starosty łozdzieyskiego, y samego obzałowanego nulliter zabranych, do uchylenia pretensyi obzałowanego do placow dwudziestu czterech w samym miescie uroszczoney, do zapłacenia y nagrodzenia za partycypowanie prowentu intraty przez wszytkie lata z placow y gruntow mieskich nulliter zabranych oraz za niepłacenie podatkow do skarbu Rzeczy Pospolitey należących cum triplici pensioque y do uczynienia z onych kalkulacii, werifikacyi ad satisfactionem dekretowi sądow naszych zadwornych assessorskich W. X. L. w roku tysiąc siedemset piędziesiątym pierwszym miesiąca marca trzydziestego pierwszego dnia ferowanemu a nakazaney komportacyi inventarzow, ograniczeń revizorskich y innych varii tituli dokumentow sub nexu juramenti, oraz do komportacyi wszelkich spraw dokumentow sub nexu takoz juramenti, do wskazania wszelkich obzałowanemu inwentarzow et ommis tituli dokumentow, ktoreby się in praejuditionem praw, przywileiow, nadań miastu łozdzieyskiemu służących przez obzałowanego starostę łozdzieyskiego wynaydzione byc pokazały, do obwarowania załuiącym delatorom omnimodam securitatem possessyi gruntow, lasow, morgow, sianozęci, wygonow in actuali będących possessione, oraz do obwarowania securitatem zdrowia y zycia tymze mieszczanom łozdzieyskim ab omni tak samych obzałowanych Su-

listrowskich, starostow łozdzieyskich, y Michniewiczowey, jako tez sług, czeladzi obzałowanych, mianowicie urodz*onego* Leona Pusbaia od exequowania extorsyi wszelkich, impetycii, exekucyi, wiolencyi, grabiezy, bojow, do uznania demoliacyi młynu w Kotkiszkach będącego, jako in praejuditium młyna mieskiego per consequens in praejuditium praw, przywilejow, nadan miastu służących y do rozsypania tamze grobli do brzegu mieskiego usypaney, do zniesienia karczmy na placach przeciwko samego ratusza przez starostow ufundowaney. A z obzałowanym Fiedorowiczem, komendarzem łozdzieyskim, similiter do obwarowania załuiącym aktorom omnimodam securitatem possessyi gruntow y placow, do uchylenia pretensyi do placow mieyskich nulliter uroszczoney, do skassowania wszelkich obzał*owanego* pretensyi niesłusznych titulo niby legacyinych, ktoremi się obzał*owany* in praejuditium praw, przywilejow mieskich samych mieszczan zaszczycasz, do kazania, azeby na jurysdyce obzał*owani* plebanie żadnych szynkow nie było y do zniesienia karczmy przez obzał*owanego* budować zaczętey y do obwarowania, ażeby żadnych szynkow nie dawał, tynfow, szosztakow od mieszczan ubogich kolenduiąc nie wymagał, ale podług funduszu kątentował się, przy tym decretu kontumacyinego w roku tysiąc siedemset piedziesiotym pierwszym m*iesią*ca marca trzydziestego pierwszego dnia ferowanego wskazem summo lucrami kondemnatami y ze wszystko w nim wyrazoną rzeczą oraz z listami obweszczym y poiezdzym urzędowemi wespoł z całym procederem prawa y ze wszytkiemi pro parte actorea hac in causa służącymi prawami, przywileiami, nadaniami in toto aprobowania, do przysądzenia per inaequitationem włoki raczkowską nazwaney y placow w miescie Łozdzieiach niesłusznie y nienalezycie zabranych do juryzdykcyi mieyskiey należących, do uczynienia kalkulacyi, werifikacyi z partycypowanych intrat z teyze włoki y placow nulliter trzymaiących się, restytucyi wszystkich podatkow, czynszow, hybern, pocztowych pieniedzy do skarbu Rzeczy Pospolitey należących, przez antecessorow plebanow łozdzieyskich y samego obzałowanego zatrzymanych, a przez załuiących mieszczan łozdzieyskich corocznie opłacanych, do wskazania win distinctim na obzałowanych sciągaiących się, do nagrodzenia szkod, strat y expens prawnych y o to wszystko, co czasu prawa fusius przez urodz*onych* patronow et e documentis deducetur, salva tey załoby in augendo vel minuendo melioratione lub inney per totum wyniesienia zał*uiące* aktorowie z obzałowanymi przed nasz sąd zadworny assessorski W. X. L. instituit negotium. Ktora sprawa poniewasz ob concursum wielu innych spraw tak antecedenter, jako tez circa conclusionem sądow naszych na zadnym terminie wołana y sądzona nie była, exinde my, krol, przez panow rad y urzędnikow w sądach naszych zadwornych assessorskich W. X. L. zasiadaiących sprawę tę cum toto ejus effectu per generalem causarum remissionem przed sądy nasze zadworne assessorskie W. X. L. ktore (...) post datam tego dekretu naszego za wydanemi z kancellarii W. X. L. y publikowanemi universałami naszemi naypierwiey sądzone y agitowane będą bez przypozwu, tylko za tym dekretem naszym odsyłamy. Pisan w Grodnie ut supra. Wypis wydan.

22—56. 1754—1782 m. Palangos seniūnijos žmonių priešinimasis savo valdytojams Mirbachams.

22. *1754 m. lapkričio mėn. 15 d. Palangos seniūnijos Impilties kaimo vaito M. Valiutavičiaus, Palangos vaito S. Griaužlevičiaus bei Palangos smuklininko Leibos Gutmanavičiaus parodymai apie Palangos seniūnijos žmonių priešinimosi valdytojui pradžią.*

Iš Lietuvos Metrikos — CGADA f. 389 kn. 419 (II A/205). Dokumentas įrištas knygos pabaigoje tarp tuščių nenumeruotų lapų.

Impilties vaitas M. Valiutavičius, tardomas asesorių teisme, parodė, kad Palangos žmones prieš valdytoją Eberhardą Mirbachą sukurstę Kretingos gubernatorius I. Kašutis ir buv. Palangos smuklininkas Šeftelis Gutmanavičius. Jie įkalbėję Palangos miestelėną A. Sruogeiką, o per jį ir kitus parašyti prieš E. Mirbachą skundą, kurį Š. Gutmanavičius su savo broliu Leiba Gutmanavičiumi ir Šventosios smuklininku Chaimu nuvežę į Drezdeną ir įteikę Palangos seniūnui grafui Briūliui. Kuomet Palangos vaitas Griaužlevičius, E. Mirbachui įsakius, mėginęs L. Gutmanavičių už skundo padavimą suimti, žmonės suėmę ir surakinę patį vaitą. Palangos miestelėnai užpuolę taip pat Darbėnų dvarą ir išvadavę suimtą Šventosios smuklininką Chaimą. Už pusantros savaitės Š. Gutmanavičius įkalbėjęs vaitą M. Valiutavičių, M. Kiaunį ir J. Šiukštą pakartotinai vykti į Drezdeną ir įteikti grafui Briūliui naują skundą, o A. Sruogeiką sukurstęs apskųsti E. Mirbachą Palangos seniūnijos miestelėnų ir valstiečių vardu referendorių teismui.

Palangos vaitas S. Griaužlevičius tardomas patvirtino, kad Palangos žmones prieš valdytoją E. Mirbachą sukurstę Š. Gutmanavičius ir Šventosios smuklininkas Chaimas. Leiba Gutmanavičius tardomas prisipažino, kad tikrai važiavęs su broliu ir Šventosios smuklininku Chaimu į Drezdeną savais reikalais, bet apie skundą prieš E. Mirbachą nieko nežinojęs.

Roku 1754 *novem*bra 15 d*nia*. Examen Michała Wolutowicza bywszego woyta z włosci połongowskiey ze wsi Impilt, po ferowanym w sądach j. k. mci zadwor*nych* assesor*skich* W. X. L. dekrecie y permissyi sądowey w kancellarii dekretowey tychze sądow ad instantiam w. p*ana* barona Mirbacha, podkomorzego j. k. mci, starosty połongowskiego, offitiose uczyniony, ktory sub conscientia wyznał, iz włosc połongowska ur*odzonemu* j. w. p. Mirbachowi, podkomorzemu j. k. mci, wszelką powinnosc y posłuszęstwo, jako panu swemu, pełniła, az interim j. w. Ignacy Koszuc, gubernator kretyngowski, w*ielmoznego* p*ana* Berha, sędziego ziem*skiego* piltynskiego, wespoł z Szeftelem Gutmanowiczem, zydem, przedtym połongowskim, a teraz w Kretyndze mieszkaiącym, tez włosc st*aros*twa połongowskiego przeciwko w*ielmoznemu* p*anu* Mirbachowi, podkomorzemu j. k. mci, buntowac y do supplik nakłaniac poczeli, reprezętuiąc przed tąz włoscią, ze jakoby rozne krzywdy y opressye nad dawne ustawy ponosili. Arędarza połongowskiego do tychze supplik sollicytował, wyznawaiący nie wie. Recognowit y to, iż tenze zyd Szeftel Gutmanowicz y p*an* Ignacy Koszuc, gubernator kretyngowski, naypierwiey poddanego połongowskiego Antoniego Srogieykę do suplik podbudzał, a przez niego y drugich ludzi włosci połongowskiey do tychze skarg podburzyli. Jakoz zyd Szeftel Gutmanowicz azeby barziey ludzi połongowskich przeciwko panu mogł podbudzic, wodką bez zapłaty poił y azeby do j*asnowielmoznego* p*ana* grafa Bryla, st*aro-*

sty natenczas połongowskiego, jechali, animował. Tandem desuper exprymowany j. p. Ignacy Koszuc y zyd Szeftel do domu wyznawaiącego przyjechawszy, punkta skargi y pretensye włosci połongowskiey do w. j. p. Mirbacha uroszczonych spisywac kazali. Takze intraty roczne z tegoz starostwa przychodzące komputowac kazali dla pokazania j. w. panu grafowi Brylowi, staroscie połongowskiemu. Po ktorey obligacyi j. p. Koszuc y zyd Szeftel do Kretyngi odjechali, obligowawszy recognoscentem, azeby takowe punkta pretensyi y regestra intrat do Kretyngi zawiezli. Jakoz recognoscens z Kazimierzem Raudowiczem, poddanym połongowskim, do Kretyngi przybył y supplikę przez drugiego Raudowicza, pisarza szkudzkiego, napisaną, a drugą supplikę przez Kazimierza Raudowicza, poddanego połongowskiego, sporządzoną Ignacemu Koszuciowi oddał w roku 1752. Ktore suppliki z porady y fomentu j. p. Koszuca pisane tenze j. p. Koszuc w klasztorze bernardynskim kretyngowskim przeczytawszy te supliki jedną zydowi Szeftelowi oddał, a drugą u siebie zatrzymał, dawszy informacyi temuz zydowi Szeftelowi, jak ma z tąz suppliką postompic, y zagroziwszy mocno onego, azeby sekretu przed nikim, a naybarziey przed bratem swoim Leybą Gutmanowiczem nie wydawał. Attextatus y to, ze zyd Szeftel namowiwszy brata swego Leybę Gutmanowicza y Chayma, arędarza swiętskiego, pod praetextem kontraktowania cła od j. w. p. podskarbiego W. X. L. natenczas w Saxonii będącego poiechali do Drezna y supplikę niby od całey włosci połongowskiey na w. j. mc. pana Mirbacha j. w. mci grafowi Brylowi podali. Tandem z Drezna powrociwszy pomienieni zydzi Szeftel Leyba y Chajm tym barziey remonstracyami swoiemi całą włosc do buntu podniecili. Uskramiaiąc ktore gdy woyt połongowski Stanisław Grauzlewicz zyda Leybe pod arest chciał wziąc, tenze zyd z drugiemi zydami zbuntowanemi, a mianowicie z szwagrami swemi, nie tylko siebie wziąc nie dał, insuper zbuntowanym pospolstwem y mężami starostwa połongowskiego samego Stanisława Grauzlewicza, woyta połongowskiego, w okowy wzieli y kanczukami crudeliter zbili. Quibus peractis gdy żyd Chaym, arędarz swiętzki, za bunty w areszt był wzięty we dworze Dorbianskim do Połongi należącym, zydzi buntownicy namowili włosc połongowską, azeby odebrali i uwolnili tego żyda Chajma ze dworu, naszedłszy na dwor. Jakoz tak się stało, ze żyd Chajm uwolniony przez ludzi został, a inszych zadnych wiolencyi ciz ludzie nie uczynili. Retulit y to, iz włosc połongowska zadnych buntow przeciwko w. j. p. Mirbachowi nigdy nie czyniłaby, zeby żydzi [z] j. p. Ignacym Koszuciem nie podbudzili. Taz włosc połongowska zadney plenipotencyi zydowi Szeftelowi y Leybie do procedowania niby w krzywdach swych z w. j. p. Mirbachem, podkomorzym j. k. mci, w sądach j. k. mci zadwornych assessorskich nie dawała y nie wiedziała, jako żydzi Szeftel y Leyba Gutmanowiczowie dekret kontumacyiny otrzymali na j. w. p. Mirbacha w sądach j. k. mci zadwornych assessorskich W. X. L. Wyswiadczył takze, ze żyd Szeftel, podmowiwszy poddanego połongowskiego Antoniego Srogieykę, powtornie do sądow refendarskich w Wilnie sądzących się adcytowali na j. p. Mirbacha, podkomorzego j. k. mci, bez wiadomosci włosci połongowskiey, dla utrzymania ktorego interesu j. p. Ignacy Koszuc, gu-

bernator kretyngowski, dał plenipotencyą j. p. Jazdowskiemu; sam zas j. p. Koszuc jezeli był w Wilnie, albo nie, wyznawaiący nie wie. Retullit y to, ze żyd Szeftel dopiero mieszka w Kretyndze pod w. j. p. Berhem, sędzią piltynskim, ktory tenze w. j. p. Berh z początku chciał wydac j. p. Mirbachowi y dlatego zyda Szeftela, jako słyszał recognoscetii, był okował, a potym nie wiedziec z jakowey racyi nie wydał y dopiero tenze żyd Szeftel u w. j. p. Berha, sędziego piltyn*skiego,* nayduie się y j. p. Koszuc, gubernator kretyngowski, onego proteguie. Takze y poddany Antoni Srogieyko w teyze Kretyndze przebywa czasami. Wyznał pro conclusione y to, ze z okazyi zbuntowania włosci połongowskiey przez żydow y j. p. Koszucia wiele w. j. p. Mirbach, *starosta* połongow*ski,* szkodował. Pro reliquo super addidit, ze Szeftel Gutmanowicz po uwolnieniu ze dworu żyda Chajma przez ludzi połongow*skich* podburzonych przez żydow po takowey tranzakcyi w pultora tygodnia podmowiwszy wyznawaiącego Michała Wołutowicza, takze Marcina Kiumia, Jana Szukszta, drugi raz jezdził do Drezna dla otrzymania komissyi od j. w. j. p. grafa Bryla. Jakoz przyjechawszy do Drezna supplikę napisali y podali j. w. j. p. grafowi Brylowi oraz siedm niedziel w Dreznie byli, podczas ktorey rezydencyi j. w. j. p. Mniszek, marszałek nadwor*ny* koronny, list do w. j. p. Mirbacha, podkomorzego j. k. mci, pisał y wyznawaiącemu do rąk oddał, a od wyznawaiącego ten list żyd Szeftel odebrał y przyiechawszy do Kretyngi odpieczętował y u siebie trzyma.

Eodem die examen Stanisława Grauslewicza, woyta miasta Połongi, ktory pod summieniem wyznał, iz lat 14 jak jest woytem miasta Połongi, ktore miasto Połonga nigdy przedtym przeciwko panom swoim żadnych buntow nie czyniło, dopieroz rok temu trzeci jako zyd Szeftel Gutmanowicz, przedtym połongowski, teraz w Kretyndze pod w. j. p. Berhem, sędzią piltynskim, mieszkaiący, y Chajm, arędarz swiętski, do supplik y skarg na w. j. mc. p. Mirbacha, podkomorzego j. k. mci, starosty połongowskiego, włosc połongowską fomentowac poczeli. Jakoz supplikę spisawszy przerzeczony żyd Szeftel y Chajm, arędarz swiętski, takze żyd Leyba, brat Szeftela, jechali do Drezna pod pretextem kontraktowania cła od j. w. j. p. podskarbiego W. X. L., gdzie supplika j. w. j. p. grafowi Brylowi podana przez Szeftela, a Leyba Gutmanowicz jakoby o tey supplice nie wiedział, wyznawaiący slyszał od tegoz Leyby. Ad famam ktorych supplik w. j. p. Mirbach, podkom*orzy* j. k. mci, jadąc dla justyfikowania się do Drezna, kazał wyznawaiącemu zyda Szeftela za powrotem onego do Połongi złapac y do dworu zaprowadzic, ale żyd Szeftel był w tym ostrozny y nie do Połongi, ale do Kretyngi jechał. Potym, gdy zyd Chajm, arędarz swiętski, oskarzony za bunty, za ordynansem j. p. Bakiewicza, administratora tegoz j. p. Mirbacha, był wzięty w detencyą, tenze j. p. Bakiewicz kazał wyznawaiącemu y drugiego zyda — Leybe Gutmanowicza w Połondze mieszkaiącego złapac y do dworu zaprowadzic. Jakoz wyznawaiący mieszczanom połongowskim kazał był pomienionego Leybe wziąc, ale mieszczanie połongowscy nie słuchali. Tandem, gdy wyznawaiący sam do domu Leyby przyszedszy tegoz Leybe Gutmanowicza chciał wziąc w detencyą, tedy mieszczanie połongowscy, takze mężowie ze włosci połongowskiey przez żydow zbuntowani

wyznawaiącego iterum nie słuchali, a tym czasem Antoni Srogieyko, poddany połongowski, od zydow pobudzony y sprowadzony, samego wyznawaiącego woyta w okowy wziąc kazał, okował y wartę przydał, podczas ktorego tumultu żyd Leyba z przytomnemi drugiemi żydami roznemi recognoscentem za leb targali y kanczukami zbili. Po ktorym zbiciu y okowaniu wyznawaiący przez pułtrzecia dnia w detencyi w karczmie żyda Leyby Gutmanowicza siedział y pod wartą włosci połongow*skiey* zostawał. Ktorą włosc połongowską Leyba Gutmanowicz utrzymuiąc w buncie, szesc kuf wodki wytraktował, a ta wodka na kredyt była wzięta u samegoz w. j. p. Mirbacha przez tegoz żyda Leybę. Retulit y to, ze tegoz czasu, jak wyznawaiący był w detencyi, mężowie włosci połongowskiey osob czterdziescie od zydow poieni y podmowieni z Połongi poiechali do Dorbian, attynencyi st*arost*wa połongowskiego, gdzie sam dwor połongowski, i tam zyda Chajma, arędarza swiętskiego, w detencyi będącego gwałtem uwolnili. Recognovit y to, iz po takowych transakcyach włosc zbuntowana y u żyda Leyby wodko ustawnie poiona sesyą alias radę jakąs w domu żyda Leyby założyła, po ktorey sessyi żyd Szeftel Gutmanowicz z trzema mężami, to jest Michałem Wołutowiczem, Marcinem Kiauniem, Janem Szuksztą znowu do Drezna jezdził, suppliki niejakowes podawał. Tandem z Drezna powrociwszy tak żyd Szeftel, jako y Leyba jechali do Grodna na assessoryą y dekret kontumacyiny imieniem włosci na w. j. p. Mirbacha otrzymali. A po takowym dekrecie znowu żyd Szeftel y Antoni Srogieyko jezdzili do Wilna na sądy referendarskie. W. j. mc. p. Berh, sędzia ziem*ski* piltyn*ski*, y j. p. Koszuc, gubernator jego, jezeli włosc połongowską do supplik y skarg na w. j. p. Mirbacha naiawiali, wyznawaiący nie wie, ale to tylko de certa scientia wie, ze żyd Szeftel w Kretyndze mieszka y w. j. p. Berh onego nie wydaie. Takze Antoni Srogieyko tamze w Kretyndze przebywa.

Tegoz dnia examen Leyby Gutmanowicza, arędarza połongowskiego, ktory wyznał pod summieniem, iz nie wie o początkach y przyczynach zbuntowania się włosci połongowskiey y lubo jezdził z bratem swoim Szeftelem Gutmanowiczem y Chajmem, arędarzem swiętskim, do Połongi należącym, do Drezna, ale o zadnych supplikach natenczas nie wiedział. Dopieroz w Dreznie, jak przyszli do j. w. grafa Bryla y prosili u tegoz j. w. p. grafa Bryla o instancyą do j. w. p. Fleminga, podskarbiego W. X. L., względem zaarędowania ceł, pod tę porę Szeftel Gutmanowicz y Chajm, arędarz swiętski, podali supplikę temuz j. w. p. grafowi Brylowi, ktora supplika w jakich kontentach była pisana, wyznawaiący nie wie. Interea recognoscens, postrzegłszy tę supplikę, ganił bratu swemu Szeftelowi takową smiałosc, ze się wazył suppliki podawac. Tandem otrzymali paszport od j. w. p. grafa Bryla, zeby bespiecznie było do domu jechac. Ad interim po powrocie onych ad propria w. j. p. Mirbach na odgłos oskarzenia siebie jechał sam do Drezna y z tegoz Drezna pisał list do administratora swego, azeby zyda Chajma Moyzeszowicza, arędarza swiętskiego, y wyznawaiącego wziąc w detencyą. Za ktorym ordynansem Chajm, arędarz swiętski, wzięty y we dworze Dorbianach osadzony, a wyznawaiący do Prus uciekł, gdzie niedziel osm siedział. Potym wyznawaiący poddał się

w protekcyą j. w. p. Siruciowi y w dobrach onego Korczanach przebywał. Ztamtąd udał się do protekcyi w. j. mci p. Berha, sędziego piltynskiego, y w Kretyndze mieszkał, gdzie w Kretyndze j. p. Koszuc, gubernator kretyngowski, upewniał wyznawaiącego o mocney protekcyi, ze sprawę wygraią, dla czego wyznawaiącego wysyłał do Grodna na assessoryą, ale wyznawaiący exkuzował się, daiąc racyę, ze nie chce z panem prawowac się. Tandem wyznawaiący starał się o pardon u w. j. mc. p. Mirbacha, ktorą y otrzymał, a j. p. Koszuc wyznawaiącego z Kretyngi nie chciał wypuscic. Dopieroz jak j. mc. p. Koszuc wyjechał do Warszawy, wyznawaiący udał się z Kretyngi do w. j. p. Mirbacha, do Rucawy, y tam tegoz w. j. mc. p. Mirbacha przeprosił. Super addidit y to, iz wyznawaiący ani na assessoryą do Grodna, ani do sądow referendarskich do Wilna dla prawowania się z w. j. mc. p. Mirbachem, podkomorzym j. k. mci, nie jechał y buntow nie czynił y, kto te bunty wszczoł, pewnie y dobrze nie wie, dla czego y wyznawac przeciwko summieniu nie moze. Pro reliquo wyznał, iz brat onego Szeftel Gutmanowicz dopiero w Kretyndze mieszkaiący winien recognoscenti szesc tysięcy złotych, a z racyi trzymania cła komory zmuydzkiey takze, y rzeczy y skrzynie recognoscentis są w Kretyndzie. Denique y to wyswiadczył, iz słychał od brata swego Szeftela Gutmanowicza, ze w. j. p. Berh miał mowic, iz ja dam protekcyę, tylko zeby o tym nikt nie wiedział.

23. *1768 m. balandžio mėn. Įrašas asesorių teismo protokolų knygoje apie priėmimą Palangos seniūnijos žmonių bylos prieš Palangos seniūną Eberhardą Mirbachą ir apie išdavimą jiems apsaugos rašto.*

Iš Lietuvos Metrikos — CGADA f. 389 Nr. 424 (II A/210) l. 18.

Za wyniesieniem od urodzonego Adama Chmary, instygatora W. X. Lit., z delacyi w krzywdzie woytow, ławnikow, mieszczan miast j. k. mci Połągi, Swiętey, Dorbian tudziez wszystkich woytowstw, wsi y całey włosci starostwa połongowskiego przeciwko urodzonemu Eberhardowi Krzysztofowi baronowi de Mirbach, staroscie połongowskiemu, czynionym juditium proces tegoz urodzonego instygatora zaniesiony przyimuie[a]. List zaręczny upominalny z obwarowaniem, azeby urodzony starosta połągowski tegoz starostwa miast y włosci extorsyami roznymi nie uciemięzał, obligow na summy nie wymagał y tychze sum na onych miastach y włosci tegoz starostwa nie exekwował, onegoz nie dezolował, czynszow nad powinność y należytość dawną nie wymagał, poddanych y ludzi tegoz starostwa połongowskiego biciem, więzieniem y sztrafami (...) exotico nad wszelką słuszność prawem nie wyniszczał, nie uciemięzał, onych nie rospędzał, funduszow kosciolow kollacyi krulewskiey nie powkrzywdzał, puszczy tegoz starostwa połągowskiego nie dezolował.

Lapo paraštėje užrašyta: Na pomienionego urodzonego krzywdy, opressye y rozne uciemięzenia extorsye poddanym włosci połongowskiej udzielane.

---

[a] przyiowszy; *visas tolesnis tekstas išbrauktas.*

24. *1768 m. gegužės mėn. 17 d. Asesorių teismo įspėjamasis raštas, kuriuo Palangos seniūnijos valstiečiams įsakoma klausyti seniūno ir vykdyti visas prievoles pagal 1752 m. inventorių.*

Iš 1768 m. birželio mėn. 17 d. įrašo Telšių Pilies teismo knygoje — VCA Senieji aktai 14809 l. 83—84a.

Rašte, remiantis naujo Palangos seniūnijos valdytojo K. Mirbacho skundu, sakoma, kad po to, kai asesorių teismas, Palangos seniūnijos valstiečių prašomas, davė jiems apsaugos raštą, valstiečiai ėmę dar labiau maištauti, atėję net būriu į Darbėnų dvarą ir viešai pareiškę, kad toliau visai neklausysią seniūno įsakymų. K. Mirbachui prašant, asesorių teismas pakartotinai įspėja Palangos seniūnijos žmones nedelsiant liautis priešinusis ir klusniai vykdyti viską, kas nustatyta 1752 m. inventoriumi. Priešingu atveju būsią nubausti griežčiausiomis bausmėmis.

Stanisław August z bozey łaski krol polski, wielki xiąże litewski, ruski, pruski, mazowiecki, zmudzki, kijowski, wołynski, podolski, podlaski, inflantski, smolen*ski*, siewierski, y czerniechowski sławetnym mieszczanom y pracowitym poddanym starostwa naszego połongowskiego. Ninieyszym listem naszym upominalnym oznaymuiemy y przykazuiemy, iz gdy do skarg y suplik waszych miłosciwie sklonieni wydac wam rozkazalismy z kancellaryi naszey mnieyszey W° X. Lit°. list zaręczny od uciązliwosci urodzonego Mirbacha, starosty naszego połongowskiego, suponowac nie moglismy, abyscie ztąd brac mieli pochop do buntow y do wypowiadania winnego urodzonemu staroscie posłuszenstwa. Kiedy jednak przełozono list przez panow rady urzędnikow przy boku naszym rezyduiących imieniem tegoz urodzonego starosty naszego połongowskiego, ktorego za słuszną uznaiąc na poddane wasze niejako cięszkosci odpowiedz y justifikacya dana, iz po otrzymaniu od nas wspomnionego listu zaręcznego cała włosc połongowska na zle zazywszy łaski naszey tym zuchwaley większe bunty podniosła, na dwor Dorbianski naszła, tam ze wzgardą zwierzchnosci dworskiey wyzuwaiąc się z powinnego staroscie swemu posłuszenstwa publicznie oswiadczyła się, ze zachodzących od dworu rozkazow słuchac, należących podług inwentarzow y ustaw rewizorskich powinnosci pełnic odtąd nie będzie, przeto jako w tym podstępku waszym buntowniczą upatrujemy zuchwałosc pod pretextem jakoby w uciązliwosciach od urodzonego starosty na opaczną z kancelaryi naszey informacyą przez was exportowanego listu napominalnego, powtornie tym gwałtownieysze przez was popełnione y wyrządzone bunty y rebellie, tak władzą y zwierzchnoscią naszą krolewską surowie was napominamy y pod rygorem praw na nieposłusznych mocno przykazuiemy, abyscie ducha hardosci y zuchwałstwa złozywszy do przyzwoitego prawom zwierzchnosci dworney powrocili posłuszenstwa, powinnosci dworowi należące dawnieyszemi inwentarzami y ustawami, a osobliwie podług inwentarza urodzonego Benedykta Wazynskiego, skarbnego Wielkiego Xięstwa Litewskiego, starosty tyrkszlewskiego y dworzanina naszego skarbowego, w roku tysiąc siedmsetnym pięćdziesiątym wtorym miesiąca decembra dwudziestego osmego dnia podanego, tudziesz podług submissyi od tychze poddanych starostwa połongowskiego przed urzędem naszym referendarskim uczynioney a dekretem

nayiasnieyszego antecessora naszego Augusta Trzeciego sub data roku tysiąc siedmset pięćdziesiątego czwartego miesiąca maia trzynastego dnia w sądzie naszym referendarskim stwierdzoney opisane w skromnosci wypełnili. Inaczey bowiem jak naysurowsze kary y korporalne y pieniężne odpuszczonemi byc nie mogące podpadalibyscie, jako zasłuzone, y podpadac będziecie. Do ktorego listu naszego powtornego upominalnego dla większey wagi pieczęc Wielkiego Xięstwa Litewskiego przycisnąc rozkazalismy. Dan w kancellaryi naszey wielkiey Wielkiego Xięstwa Litewskiego dnia siedmnastego miesiąca maia roku panskiego tysiąc siedmset szescdziesiąt osmego, panowania naszego czwartego roku. U tego upominalnego listu przycisniętey na czerwoney massie pieczęci wielkiey W. X. Lit.° podpisy z jedney w gorze nad pieczęcią strony j. p. xięcia j. mci kanclerza, ponizey z drugiey strony sekretarza tymi wyrazaią się słowy: Michał xiąze Czartoryski, kanclerz wielki Wielkiego Xięstwa Litewskiego. Jozef Dulęba, horodniczy brzescianski, j. k. mci pieczęci wielkiey W. X. Lit.° sekretarz.

25. *1769 m. sausio mėn. 30 d. Palangos seniūno Eberhardo Mirbacho skundas prieš Telšių Žemės teismo raštininką L. Pilsudskį dėl Palangos seniūnijos valstiečių kurstymo.*

VCA Senieji aktai 14809 l. 162.

Skunde teigiama, kad 1768 m. Palangos seniūnijai priklausančioje Lazdininkų vaitystėje valstiečiai ėmę reikšti atvirą pasipriešinimą seniūnijos vyresnybei, nustoję atlikinėti inventoriumi nustatytas prievoles ir išsirūpinę iš Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kanclerio, kad būtų paskirta verifikacinė komisija jų skundams ir skriaudoms vietoje ištirti. Kaip atstovai nuo valstiečių į tą komisiją buvę paskirti Raseinių Žemės teismo teisėjas J. Bilevičius ir Telšių Žemės teismo raštininkas L. Pilsudskis. 1769 m. sausio mėn. 21 d. L. Pilsudskis atvažiavęs į Palangos seniūniją ir visai neatsiklausdamas E. Mirbacho nuvykęs stačiai į patį „maištininkų" lizdą — Žibininkų kaimą, rinkęs ten pinigus ir maistą ir kurstęs prisidėti prie priešinimosi seniūnui tuos valstiečius, kurie iki tol laikėsi nuošaliai. Sausio mėn. 27 d. L. Pilsudskis išvažiavęs, prieš tai išrinkdamas iš žmonių priklausantį jam, kaip verifikacinės komisijos nariui, mokestį. E. Mirbachas reikalavo nubausti L. Pilsudskį pagal įstatymą apie privačių valdų neliečiamumo pažeidimą ir priteisti iš jo teismo išlaidas.

Na urzędzie j. k. mci grodzkim *Xięstwa Zmudzkiego* repartycyi telszew*skiey* przede mną Felixem Skarbkiem Wazynskim, podstaroscim sądowym *Xięstwa Zmudzkiego*, tyrkszlewskim, pozyzemskim starostą, comparendo personaliter j. p. Stanisław Baraszewicz, namiesnik starostwa połongow*skiego*, nomine w. j. p. Heberharda Krzysztofa Mirbacha, konsyliarza intimi status j. k. mci, na w. j. p. Ludwika Piłsudzkiego, pisarza ziemskiego *Xięstwa Zmudzkiego* repar*tycyi* telszew*skiey*, solleniter manifestował się mieniąc o to, iz co włość połongowska po zagraniczu pruskim i kurlandskim rozciągająca się, w roznych gatunkach ludzi znayduiąca się, exinde zawsze z dawnych czasow do częstych rebelli i buntow niepojednokrotnie praktykowanych skłonna i swywolnie porywcza, gdy w ro*ku* immediate przeszłym tysiąc siedmset sześćdziesiąt osmym włoscianie połongowscy, specialiter woytowstwo łozdynickie do buntow naypochopnieysze, bez

zadney słuszney przyczyny, bo powinnosci dawnieyszych dworzanskich, inwentarzow podawczych niedopełniaiące y ustawy somsiedzkich starostw nierownaiące z własney zwykley swywoli czyli z podmowienia nieprzyjaznych somsiadow zbuntowawszy się do j. o. xięcia kanclerza *wielkiego* W. X. Lit.° w Warszawie o komissyą upraszali y suplikowali; j. o. xiąże j. mosc kanclerz *wielki* W. X. Lit.° jako przezorny, dobry minister, poznawaiąc buntownicze, niesprawiedliwe skargi, a zatym tak skarzących, jako i oskarzonego *załuiącego* del*ato*ra do wyłozenia expensow prawnych niedopuszczając, non ex decisivo, lecz ex amico opere komissarzow do starostwa połongowskiego ad investigandam rei veritatem et consecutive ad amicabile componendum uprojektował, na ktorą a parte włoscianow w. w. j. p. p. Jerzego Billewicza, sędziego ziem*skiego* X^a^ Zmudzkiego repar*tycyi* rosienskiey, i Ludwika Pilsudzkiego, pisarza ziem*skiego* X*ięstwa* Zmudzkiego repar*tycyi* telszew*skiey*, a parte vero *załuiącego* del*ato*ra w. w. j. p. p. Wilhelma Platera, woyskiego inflantskiego, i Felixa Wazynskiego, starosciego sądowego X^a^ Zm*udzkie*go repar*tycyi* telszew*skiey*, listami swemi do ziechania ad fundum starostwa połongowskiego obligował i oraz osobliwym swoim j. o. xiąże j. mosc kanclerz w*ielki* W. X. Lit.° do *załuiącego* del*ato*ra pisanym libere optimoni praecomissit. W. j. p. Pilsudzki, pisarz, zadney do *załuiącego* del*ato*ra prevenienter nie uczyniwszy odezwy ani tez z destinowanemi wyz mianowanemi w. w. j. p. p. kollegami swemi nie znioszy się, a ro*ku* teraz*nieyszego* tysiąc siedmset szescdziesiąt dziewiątym miesiąca januaryi dwudziestego pierwszego dnia favendo buntowniczym swywolnym probom arbitrarie nescitur sub quo titulo nisi violenti, non ad fundum dworu starostwa połongowskiego Dorbiany nazwanego, lecz do złosliwego gniazda buntowniczego, do wsi Zybiniki nazwaney, w woytowstwie łozdynickim leżącey gromadnie ziechał, kontrybucye sobie tak pieniezne, jako furazowe dawac nakazawszy y wybrawszy, drugich włoscianow połongowskich do takowey rebellii nie łączących do buntow per subordinata persona podnieciwszy i przyczyniwszy tak, ze ad praesens *załuiący* del*a*tor zadnego posłuszenstwa od włoscianow swoich miec nie moze, violata possesori dobr securitate niemałą summę sub titulo komissarszczyzny od włoscianow połongowskich wymogłszy y wybrawszy, na dniu dwudziestym siodmym praesentis wyiechał. Ponioszy tedy *załuiący* del*a*tor takowe niepraktykowane besprawia contra mentem legis de securitate bonorum perscripta przez w. j. p. Pilsudzkiego, pisarza, wykroczone, tanquam cum publico violatore prawem in foro competenti *załuiący* del*a*tor czynic będąc przymuszony, ante omnia do obwarowania omnimodam securitatem posessyi starostwa połongowskiego cum omnibus attinentiis i ad restituenda causata emanata et emanenda damna, pokarania penami z prawa zciągaiącemi się i nadgrodzenia expens prawnych, referuiąc się in omni do pryncypalney załoby. Jakowy manifest salva melioratione onego *załuiący* del*a*tor *dał* do xiąg grodzkich X. *Zmudzkie*go repar*tycyi* telszew*skiey* zapisac, co jest przyjęte i zapisane. *Parašas:* w. w. Milwid g*rodzki* X*ięstwa* *Zmudzkiego* r*egent.*

26. *1769 m. balandžio mėn. 30 d. Asesorių teismo dekretas apie Palangos, Šventosios ir Darbėnų vaitų, miestelėnų, suolininkų ir visų Palangos seniūnijos valstiečių bylos prieš Palangos seniūną Eberhardą Mirbachą ir administratorių Bakevičių svarstymo atidėjimą sekančiai kadencijai.*

Iš Lietuvos Metrikos — CGADA f. 389 kn. 495 l. 113—118 a.

Palangos seniūnijos gyventojų skunde asesorių teismui Palangos seniūnas Eberliardas Mirbachas buvo apkaltintas tuo, kad perėmęs 1752 m. Palangos seniūniją, jis panaikinęs žemės matavimą valakais ir įvedęs margus. Pagal paskutinę reviziją valstiečiai privalėję mokėti už žemę 30 timpų ir 6 grašius, dabar moką 40 timpų. Mirbachas imąs padidintą hibernos mokestį; ordinarija administratoriui anksčiau buvusi imama vien maistu ir tik iš skirtinių valakų, o dabar esanti padidinta ir, be to, imama pinigais po 4 timpas nuo margo. Mirbachas pradėjęs nereikalingas statybas, kurioms amatininkus ir medžiagas turį parūpinti ir pristatyti seniūnijos žmonės. Liepęs atimti iš visų šautuvus, draudžiąs laisvai naudotis mišku ir t. t. Prieštaraujančius tokiam engimui apskundęs teismui, kaip maištininkus.

Asesorių teismas, priimdamas valstiečių E. Mirbachui iškeltą bylą, dėl daugybės bylų atidėjo jos svarstymą sekančiai kadencijai.

Actum w Warszawie.

Roku tysiąc siedmset szescdziesiąt dziewiątego miesiąca apryla trzydziestego dnia.

W sprawie urodzonego Adama Chmary, instygatora W. X. L., z delacyi woytow, mieszczan, ławnikow, pospolstwa, obywatelow, mężow, podanych miast Połongi, Swiętey y Dyrbian, tudziez włosci starostwa połongowskiego z urodzonym Eberhardem Krzysztofem baronem de Mirbach, starostą połongowskim, tudziesz urodzonym Janem Bakiewiczem, administratorem tegoz starostwa połongowskiego, za pozwem mandatem naszym po obzałowanych przed sąd nasz zadwor*ny* assesor*ski* W. X. L. wyniesionym y załobą w nim wyrazoną, mieniąc o to, iz co jako wszystkie starostwa y dzierzawy nasze dispensanice gratia nostra tamquam panis benemeritorum konferuiące się, będąc bona Reipublicae et fons nexhaustus dochodow publicznych, juz to przez rewizye legalne, juz to przez kommissye prawnie nastąpione, juz to przez dekreta sądow naszych y przywileja nayiasnieyszych przodkow naszych pewne ustanowienie, zamiar fixe na dzierzawcow y starostow naszych intrat przyzwoitych maią wyznaczony, ktorych arbitraria transgredi, tym bardziey in immensum extendere, przez coby injuria populi cumularentur, dobra Rzpltey exausirentur, in abusu gratio nostra urodzeni starostowie y dzierzawcy nie mogą y nie powinni, alias in similibus casibus przeciwko takowym aggrawacyom ukrzywdzonym poddanym naszym protectio nostra regalis et legum auxylium patent y wielorakiemi konstytucyami, a mianowicie za szczęsliwego panowania naszego uchwalonemi provide obwarowano jest. Tey natury y pod tymze praw zaszczytem starostwo nasze połongowskie zostaiące, podobnemi rewizyami, kommissyami, przywilejami opatrzone, do dzierzenia obzałowa*ne*mu w roku tysiąc siedmset pięćdziesiąt wtorym dostało się, qua acta (?) possessione nie tylko praejuditiosa ac recenter inventa antecedaneorum capitaneorum y scisle exekwowac usiłował, w niczym justi querelis pod-

danstwa y miast tamecznych non condescendo, ale na[d]to za possessyi swey przez nowe oraz wynalazki, onera et gravamina usque ad intolerantiam auxisti, a nayprzod miarą włoczną prawem y zwyczaiem W. X. L. tudziesz dawnemi rewizyami jako wszędy, tak y w tym starostwie ugruntowaną y invariabiliter ab aevo trwaiącą, prywatną pomiary przemianą na jakoweś morgi obrocone tak dalece, iz podług nayposledniesych rewizyi z ktorego gruntu tynfow trzynascie, groszy sześć płacić ustanowionego było, teraz tynfow czterdziescia samego gotowego czynszu podług ostatnich kwitow extorsive percipere rozkazuią. Seorsive wpisnego od złotego pruskiego kazdego po pułszostaka y kwitowe dwor wybiera. Lasy y puszcza połongowska dawnemi rewizyami na własną potrzebę poddanych tegoz starostwa wolna zostawiona, dwor zas titulo wolności lasu po groszy piętnascie pruskich od kazdego gospodarza corocznie percept et hoc vel parum diversa propositione w całey włości połongowskiey y w miastach czynsze wybierane są, zaś hybernę same starostwo niegdyś włosc y miasta podług dispartymentow rewizorskich wybrawszy do skarbu Rzpltey secundum legis dispositionem importowało y kwity brało. Dwor abusive do percepty hybernowey involavit, nowe coraz dyspartymenta czyni, z aukcyą wybiera, hoc titulo z podatku Rzpltey niesłusznie profituie, albowiem gruntu pustego nigdy [w] dyspartyment hyberny nie wchodzącego wiele pod osiadłość poszło; adeoque kazdemu w szczegolności gospodarzowi umnieyszyc się płacenia hyberny powinno było, contrarie zas doswiadcza starostwo, albowiem osiadłość do płacenia hyberny przybyło y kazdemu w szczegolności gospodarzowi taz hyberna augetur, lubo podatek Rzpltey na *staro*stwo połongowskie włozony manet immutabiliter. Ordynaria pro solo victu administratora proportionate tylko z włok osiadłych bez zadnych pieniężnych składek contribuetur, teraz ad proportionem mniemanych morgow gravaminose wyredukowana nie tylko ziarnem, gęsiami, kurami, rybami, sianem, drwami etorquetur, insuper pieniędzmi titulo na sol y korzenie po tynfow cztyry jakoby z morga imperatur, a osobliwie na stoł staroscinski po tynfow sześć z morga, jak nazywaią, juz to od kilku lat wybieraią, do czego y do miasta pociągaią, a siana zamiast wozu tylko z włoki osiadłey należącego z takowego morgu po dwadziescia kamieni na wagę biorą. Podwoda raz w rok z włok dwunastu była ustanowiona — za to seorsive po tynfowi z morga nowey pomiary biorą, seorsive sub praetextu należącey do Lipawy podwody z morga nowey pomiary po złotych pięc z nowey monety wybieraią. Ad hoc circa annum millesimum septingentesimum quinquagesimum quartum nullo justo praetextu obligi dwa jakoby dwa tysiące talerow bitych, drugi ac si inventione za zyda Leyby Gutmanowicza na szesnascie tysięcy tynfow u *staro*stwa wymogłszy one a provizyą na starostwie exekwować intendit. Będąc sam za wielorakie poczynione illo tempore szkody responsibilis, praetextu przywileju seu consensu Władisłai Quarti regis juz dawno przez przeniesienie dworu z Połongi do Dyrbian, na obrębie zas ziemi, Bartełaycie niegdyś zwaney, wsi Wiłumiszek na pomierzonym na włoki gruncie zasadzoney zabudowanie, spełnionego, nic sobie poenitus niesłużącego abuteris a zastraszaiąc dworu w Wiłumiskach nulla necessitate budowaniem

po sześć czerwonozłotych z morga tak zwanego in spatio lat sześciu wypłacić imperat. Starostwo dawnemi ustawami tylko do reperacyi dworu jednego dorbianskiego obowiązane y inne rozne bez zadney starostwa potrzeby aedificia inwentuie, na ktore nie tylko wszelkie materiały y rzemieslnika starostwu przystawiac obstringit, ale nad te eo nomine rozne niezliczone summy arbitrio suo dystrybuowane y na starostwo wkładane ciągał. Młyny maiąc na intratę staroscinską przez starostwo erygowane, a nie kontentuiąc się zwykłą onych miarką, in audito modo ani w panstwach naszych nunquam practicato głowy wszystkich zyiących w starostwie ludzi szacuie y wkładaią na onych arbitralną konsumpcyą. — Ułozone u siebie quantum zyta czystego wazonego ogulnie purow czytyrysta importowac kaze, strzelby ludziom wszystkim poodbierac disposuit tylko praevio lato censu solvendo trzymać pozwalaiąc; perceptione kapszczyzny antiquum et justum moderamen excedit, wolności dawney tak szynkowania w miastach mieszczanom, jako tez po wsiach gospodarzom na potrzeby swe trunkow robienia praejudicat et eo nomine rozne exakcye y narzuty czyni. Do dworu Dorbianskiego tylko po jednym wozie z domu kazdego włość połongowska z dawnych ustaw przystawic drzew na opał tenebatur, praterea podani nasi tameczni wolny wywoz drew na przedanie do miast tego starostwa mieli; obzałowany lasow impiltskich tegoz starostwa ad usum poddanych naszych per totum zabronił, iz blisze są dobr obzałowanego dziedzicznych, one funditus zdezolował, do dobr dziedzicznych tak przez przymuszonych poddanych starostwa naszego, jako swemi dziedzicznemi wyciowszy prowadził, innym postronym zawodził y pozwalał, ad necessitates zas starostwa y dworu Dorbianskiego lasy weyneyskie wyznaczył, poddanym naszym zadney fury drzew wywieść nie na przedaz zabronił, osi skarbowe, alias stossy drew wielkiego sąznia wyz, szerokość y grubość maiące, a ordynaryinie stos takowy jeden fur drew piętnascie w sobie ma, z trzech morgow nowey pomiary postanowił, one do miasteczek dla zydow wozić poddanych przymusza, biorąc pieniędzmi po talerow cztyry za osie seu stos takowy jeden. Seorsive do dworow dorbianskich, do cegielni na gruncie starostwa wystawioney sumptem poddanych, pro reliquo do Laukoziem — dobr y dworu dziedzicznego takowe osi poddanych naszych wozić przymusza, cegłę w cegielni starostwa wypaloną mało na potrzeby dworu Dorbianskiego obrociwszy majore parte starostwa podwodami do dworu dziedzicznego wyprowadza. Tarcic corocznie po kilka kop wypiłować przymuszaiąc, one do dobr dziedzicznych wyprowadza, wapna po sześć solanek z kazdego nowey pomiary morgu do dworu Dorbianskiego przystawic kazał, po ktore o mil piętnascie do Kurlandyi do miasta Piławy poddani nasi jezdzić musieli, tam za swe pieniędze płacąc solankę po puł złotego dobrey monety wapna kupiwszy sprowadzili. To wapno minori parte na dwor Dorbianski obrociwszy, in majori do dworu dziedzicznego wyprowadzic kazał. Stawiaiąc niepotrzebnie dwor drugi nowy w Dorbianach, a trzymaiąc natenczas w Kurlandyi dzierżawę Rucowa nazwaną o mil pięc od dworu Dorbianskiego odległą, y tam puszczą sposobną, nie kontentuiąc się drzewem, jakie w puszczach starostwa naszego znaydowało się, dla avantazu swego drzewo alias

bierwiona extraordynaryiney grubości y długości, pod ktore po cztery konie zaprzęgac musieli, z puszczy ruczawskiey do dworu Dorbianskiego sprowadzać, a od dnia kazdego po tynfow pięc pobierał, płacic przymusił. Musieli tedy poddani nasi tak włość, jako y mieszczanie takowe drzewa zapłacić y wywieść. Przyszło zas naymniey z morga po berwonie jednym takowym wyprowadzić, co zas takowych berwion od potrzeby dworu Dorbianskiego pozostalo, tą częscią na tarcice wypiłowane, częscią calkowite oprawne do dworu swego dziedzicznego wywiezć kazał. Osobliwie z teyze puszczy rucawskiey takoweyze ut supra wielkosci bierwiona poddanych naszych do dworu swego Łaukoziemskiego nad powinnosc ich o mil pułpiątey wozić przymusił y musiał kazdy prawie gospodarz po dwa takowe berwiona z puszczy rucawskiey do dworu dziedzicznego przystawic. Lesniczych naszych od zagranicznych, jak ich powinnosci, puszczy naszey broniących, mianowicie lesniczego puszczy impilskiey enormiter zbic kazał, zkąd do dezolacyi puszcz naszych a per te zagranicznych patuit occasio. Podczas przechodu woysk rossyiskich do Prus wielkiey karystyi siana na kontrakt y umowę obzałowanego poddani nasi z morga pomiary nowey po trzydziescie sześć pudów siana, alias po trzy wozy duze przystawic musieli. Obzałowany za woz kazdy po talerow cztyry odebrawszy, poddanym naszym nic in parte exolvit. Miastu Połondze inter caetera gravamina czynszu nic nie upusciwszy, owszem jako wszystkim aukcyonowawszy, w koncach rezow gruntow ich sianozęci gruntowe odebrał na wozow siana kilkadziesiąt, tamze paszę dla koni pocztarskich z awantazem swym niemałym zagrodzić kazał, ktorą krzywdę od czasu przechodu do Prus woysk rossyiskich cierpiec są przymuszeni. Tez miasto posyłkami, podwodami nad dawne ustawy ich y powinności uciemięza, ludzi pocztarskich koni pilnuiących wiktować, koni pocztarskich w nocy pilnować rozkazuie, pocztę z Prus do Kurlandyi et retro idącą dwa razy w tydzień z pozytkiem swym, a z ich uciemiężeniem odwozić injunxit, zboza wszelkiego na targi wieść y przedawac poddanym naszym zakazał, tylko abo zydom, albo do dworu, tez o wszelkich innych kupiech, towarach, bydle etc. postanowił, przez co wszelki sposob wypłacenia się z tak ciężkich impozycyi tak dworowi, jak y Rzpltey podatkow odjoł. W roku ninieyszym tysiąc siedmset szescdziesiąt osmym sub praetextu prowiantu na woysko rossyiskie z morgu pomiary po gorcy piętnascie wilenskich zyta, a po trzydziescie owsa zsypać kazał. Seorsive eodem praetextu z takowegoz morgu gotowemi pieniędzmi po puł dziewiąta talara bitego gravaminosissime wybrać kazał, zsypane zas zyto y owies, podwody z całego starostwa wypędziwszy — a ktorym niestało, ze dworu Ławkoziemskiego zboze nasypac kazawszy — do Lipawy wyprowadził y tam wszystko zprzedał y pieniądze do siebie odebrał. Woytow po miastach, ławnikow po wsiach czterech prezentowac podług dawnych ustaw starostwu naszemu nalezało, a z czterech jednego starostowie nasi declarabant. Ten zwyczay zarzuciwszy obzałowany woytow, ławnikow, lesniczych pro libitu suo et sibi visos, starostwu zas naszemu graves ustanawia, zkąd multa sequntur inconvenientia. Ustawy niejakowe y powinnosci in imensum rozciągnione y uciązliwe w punktach sobie przeciwne pro vana impressione

rudi populo facienda nulla legitima auctoritate zpisane bez zadnego podpisu nie wiedziec cum gratio sigilli loci podrukowac y poddanym naszym rozdac kazał, a y temi się nie kontentując, dalszych impozycyi y gravaminow peragere non desistit. Tychze poddanych naszych dawnych ustaw, zwyczaiow y wolnosci trzymaiących się tak karami korporalnemi, jako tez sztrofami more exotico w panstwach naszych impracticato jakoby za cięszkie excessa ukarał, przez ktore i innych wiele tym podobne gravamina poddanych naszych miast y włosci połungowskiey exhausit et exinanivit. Summy niezliczone wybrał, ustawy, rewizye autentyczne, inwentarze dawne onym poodbierał, na dalsze zruynowanie ich y opressyą odpowiedzi poczynił y gdy ciz poddani nasi illicito et convenienti modo chcąc dochodzić sprawiedliwości servata integra zwierzchnosci swey obedientia ac debita reverentia czynią y postępuią, onych jakoby o bunt y nieposłuszenstwo do nas deferuiesz, eoque motivo listy nasze do onych expertuie. Zaczym chcąc o to wszystko jure agere, do obwarowania omnimodae securitatis zycia y zdrowia tymze poddanym naszym ubique locorum, do komportacyi inwentarzow, rewizyi, przywilejow pomiary nowey morgowey, praecipue inwentarza podawczego, lustracyi ex mente legis novellae odprawioney, procederu całego circa annum milesimum septingentesimum quinquagesimum quartum in quocunque subselium z poddanemi naszemi intentowanego et omnium quorum vis actu (...) exinde subsecutionem obligow wyzwyrazonych, dokumentow y wszelkich skryptow od poddanstwa odebranych, regestrow birczych, kalkulacyinych za czas całey possessyi obzałowanego; oryginału drukowanych powinnosci sub nexibus juramentow jako przez urodzonego starostę, jako y urodzonego administratora praestandorum, do uznania inkwizycyi, weryfikacyi, do skasowania wszelkich nowośći nulla legitima auctoritate na *staro*stwo nasze przeciwko dawnym słusznym ustawom imponowanych, do nadgrodzenia wszelkich dezolacyi, szkod, exekucyi, extorsyi, krzywd poddanym naszym y starostwu poczynionych, do pokarania poenis supra abutentes possessione bonorum nostrorum et Reipublicae, denique legum extendendis, do przysądzenia tegoz wszystkiego, quod juris et aequitatis byc się okaze, a przez kontrowersyą fusius deducetur salva tey załoby mellioratione lub inney wyniesienia. Ktora sprawa w regestrach sądow naszych tegorocznych titulo causarum collonarium na karcie pierwszey ingrossowana poniewasz ob concursum w sądach naszych zadwornych assessorskich Wielkiego Xięstwa Litewskiego wielu innych spraw wołana y sądzona byc nie mogła, zaczym my, krol, przez panow rad y urzędnikow w sądach naszych zadwornych assessor*skich* Wielkiego X. L. zasiadaiących sprawę tę cum toto eius effectu na przyszłą sądow naszych zadwornych assessorskich W. X. L. kadencyą bez pozwu za tym tylko dekretem naszym dla przyjęcia skuteczney inter pronominatas partes rozprawy odkładamy. Dan w Warszawie roku panskiego wyz na dacie exprymowanego MDCCLXIX miesiąca apryla XXX dnia, panowania naszego V roku.

27. *1770 m. sausio mėn. 25 d. Asesorių teismo įspėjamasis raštas naujam Palangos seniūnui Karoliui Mirbachui.*

Iš įrašo Raseinių Žemės teismo knygoje — VCA Senieji aktai 14776 l. 574—578.

Palangos seniūnijos vaitai, suolininkai ir visi valstiečiai skundėsi, kad naujas valdytojas K. Mirbachas savivališkai didinąs mokesčius ir činšą, reikalaująs mokėti pastočių mokestį ir tuo pat metu varąs važiuoti su pastotėmis, statąs pas valstiečius egzekucijoms užsienio kareivius ir sumušdinęs Joną Daukšą už skundo padavimą. Asesorių teismas apdraudžia Palangos seniūnijos žmonių ir jų įgaliotinių — Mykolo Normanto, Dovydo Vainoro, Domininko Maslauskio ir Mykolo Skersio gyvybę ir turtą nuo seniūno represijų ir įsako K. Mirbachui prisilaikyti asesorių teismo dekretų, duodamų valstiečiams apsaugos raštų, nedidinti mokesčių ir. t. t. Už šio rašto pažeidimą nustatoma 10 tūkstančių kapų lietuviškų grašių bauda.

Stanisław August z bozey łaski krol polski, wielki xiąze litewski, ruski, pruski, mazowiecki, zmudzki, kijowski, wołynski, podolski, podlaski, inflanski, smolenski, siewierski y czernichowski. Urodzonemu Karolowi Mirbachowi, staroscie naszemu połongowskiemu, wiernie nam miłemu. Oznaymuiemy tym listem naszym zaręcznym upominalnym: doniesione nam są przez panow rad, urzędnikow przy boku naszym będących imieniem pracowitych woytow, ławnikow y mężow, tudzież całey włosci s*tarostw*a naszego Połongowskiego załosne querimonia, iż wierność twoia, maiąc w possessyi swoiey st*arost*wo nasze Połongowskie, absolutney przeciwko ich prawom y słuszności używasz mocy nad poddanemi starostwa naszego Połongowskiego, kiedy postanowione prawem podatki powiększasz, czynisz dezolacyę y wynęczasz w nim chłopow naszych przez ustanowianie czynszow, przez płacenie podroznego, chociaż w drogę wyprawuiesz, przez stawianie żołnierzy zagranicznych u chłopow na exekucyi, przez zbicie Jana Dawkszy za podanie supliki y przez rozkazywanie drugim wypełniać okrucienstwa, offiaruiąc im za to nadgrodę. Zaczym obwarowawszy securitatem życia, zdrowia y substancyi tak całey włosci naszey połongowskiey, jako też ich imieniem czyniącym tu quaerimonia pracowitym Michałowi Normontowi, Dawidowi Waynorowi, Dominikowi Masławskiemu y Michałowi Skiersowi, napomnieć wierność twoią, starosto nasz połongowski, przedsięwzielismy. Jakoż ninieyszym listem upominamy, chcąc mieć oraz przykazuiąc, aby wierność twoia sam przez się, przez sług, a bardziey jeszcze przez zagranicznych żołnierzy poddanych naszych połongowskich nie uciemiężał y nie wprowadzał niesłusznych podatkow na zniszczenie onych; prawa ich, dekreta, listy upominalne obserwował y ad mentem onych stosuiąc się, nic takiego nie czynił, coby prawu y sprawiedliwosci przeciwnym było. In casu zaś contraventionis ninieyszemu listowi naszemu upominalnemu vadium, alias zarękę, dziesięciu tysięcy kop litewskich zakładamy, ktore skarbowi naszemu dostac się powinne będą. Na co takowy list nasz zaręczny upominalny pod pieczęcią W. X. L° wydac rozkazalismy. Dan w kancellaryi naszey mnieyszey W. X. Lit° dnia dwudziestego piątego m*iesiąc*a stycznia r*oku* panskiego tysiąc siedmset siedmdziesiątego, panowania naszego szostego roku.

28. *1774 m. balandžio mėn. 28 d. Užrašas asesorių teismo protokolų knygoje apie Palangos seniūnijos valstiečių bylą prieš naują valdytoją Karolį Mirbachą ir apie verifikacinės komisijos, arba komisarų teismo, paskyrimą.*

VCA Senieji aktai 2587 l. 3.

Priimamas Palangos seniūnijos valstiečių bylą prieš naują Palangos seniūnijos valdytoją Karolį Mirbachą ir jo komisarą J. Bakevičių, asesorių teismas garantuoja valstiečiams gyvybės ir turto saugumą, teisę nekliudomai kreiptis į teismą ir įsako K. Mirbachui ir jo tarnautojams prisilaikyti 1764 m. liustracijos pagrindu sudaryto seniūnijos inventoriaus. Uždraudžia reikalauti iš valstiečių didesnio, kaip nustatyta, činšo, prievolių, pastočių mokesčio, kalinti valstiečius kalėjime ar karceryje, užpuldinėti jų namus, imti iš jų didesnį, negu numatyta pagal tarifą, hibernos mokestį ir kitais būdais juos engti. Valstiečių skriaudoms, patirtoms iš ankstyvesniojo valdytojo Eberhardo Mirbacho ir iš naujojo — Karolio Mirbacho, bei abiejų besibylinėjančių pusių pretenzijoms ištirti teismas skiria verifikacinę komisiją ir naują bylos svarstymą nukelia į sekančią kadenciją.

Urodzony Adam Chmara, instygator W° X^{a} L° z delacyi woytow, ławnikow y całey włosci starostwa Połągowskiego prz*eciw*ko urodzonemu Karolowi Mirbachowi, staroscie połągowskiemu, tudziesz urodz*one*mu Janowi Bakiewiczowi, komissarzowi tegoż starostwa.

Dnia 28 apryla. Obwarowawszy securitatem omnimodam życia, zdrowia, tudziesz maiątkow y własnosci mieszczanom y włoscianom całego staroštwa Połongowskiego ubique locorum, tudziesz liberi aditus do sądow naszych asessorskich, niemniey domow y mieszkan onychże, oraz ażeby u*rodzony* starosta połongowski sam przez siebie, komissarzow, ekonomow swoich nad przepis inventarza lustratorskiego ex mente tegoż novellae konstytucyi 1764 przez lustratorow sporządzonego tychże mieszczan y włoscian czynszami, powinnosciami, podwodami, podrozszczyznami et quocunque titulo nazwanemi uciążliwościami noviter po lustracyi wynalezionemi aggrawować, exequować, więzić, inkarcerować, na domy nasylać, pocztą niezwykłą nad tenże inwentarz lustratorski obciążać, item hyberny nad taryffy y kwity wybierać y żadnych extorsyi, aggrawacyi i dezolacyi ullo titulo et praetextu czynić nie ważył się sub paenis irremissibilibus contraventionis et sub vigore legum de abutentibus posessione bonorum nostrorum et Reipublicae circumscripto, w samey sprawie datur inquisitio, verificatio, calculacio tak o krzywdy, damnifikacie stante posessione starostwa Połongowskiego u*rodzonego* Karola Mirbacha, uprzywilejowanego dzierżawcy, jako też o krzywdy stante posessione u*rodzonego* Eberharda Mirbacha, przeszłego dzierżawcy połongowskiego, po ktorym to u*rodzonym* Eberhardzie Mirbachu teraznieyszy posessor połongowski inne dobra ziemskie successive posiada, poczynione, mutuo partium sumptu expedienda, na ktorą reactus idque a parte u*rodzonego* Mirbacha u*rodzeni* Gadon, sędzia ziem*ski* zmuydzki, Jozef Nagurski, sędzia ziem*ski* telszewski, Franciszek Kownacki, sędzia ziem*ski* telszewski, ex parte vero mieszczan y włoscian połongowskich u*rodzony* Ludwik Piłsudski, pisarz ziemski, designatur, terminus reperiendae inquisitionis y rosprawa in futura juris bez żadnych dylacyi, godzin, obmow y munimentu sub poena personalis infamiae z od-

daniem ad invicem kopii spraw wszystkich, z wolnym wyniesieniem partibus nowych żałob do inkwizycyi, kalkulacyi, weryfikacyi y aktoratow do rozprawy, a ta inquizycia, kalkulacia, veryfikacia ma byc expediowana sub poenis irremissibilibus contraventionis in partem renitentem extendendis z wolnym ante omnia mowieniem parti actoreae czasu teyże kalkulacyi i weryfikacyi; o komportacio dokumentow, inwentarzow, o ktore vertitur actio, et de nexu juramenti, przez u*rodzonego* Karola Mirbacha czasu teyże veryfikacyi explendi, a to decisum po kontrowersiach ab utrinque vim posset.

29. *1775 m. spalio mėn. 16—18 d. d. Palangos seniūnijos vaitų, suolininkų ir Darbėnų miestelio gyventojų pasižadėjimai nesibylinėti su Palangos seniūnu K. Mirbachu ir būti jam visame kame paklusniais.*

Iš 1775 m. lapkričio mėn. 15 d. įrašų Telšių pilies teismo knygoje — VCA Senieji aktai 14812 l. 320—322 a.

Palangos seniūnijos vaitai Dovydas Klanevičius, Liudvikas Stutkus ir Stanislovas Griaužlevičius, seniūnijos suolininkai ir Darbėnų miestelėnai pasirašė Mirbachui pasižadėjimus, kuriuose teigiama, kad bylą prieš K. Mirbachą asesorių teisme iškėlę tik „maištininkai" Normantas, Daukša, Sakutis ir kai kurie kiti, o likusieji seniūnijos gyventojai apie tą bylą nieko nežinoję ir nenorį žinoti, todėl nuo bylinėjimosi prieš K. Mirbachą atsisaką ir panaikiną bet kokius jų vardu rašytus skundus ir pareiškimus. Pasižadą būti visame kame paklusniais seniūnui, prie „maištininkų" nesidėsią ir jų neremsią, o kad „maištas" nesiplėstų, prašą minėtų valstiečių — Normanto, Daukšos ir kitų turtą konfiskuoti, o pačius, kaip kurstytojus, ištremti iš seniūnijos.

My, David Kłaniewicz, Ludwik Stutkus, Stanisław Grauszlewicz, woytowie st*aros*twa połongowskiego, wiernie zyczliwi j. w. w. Karola barona Mirbacha, st*aros*ty połongow*skiego*, pana naszego miłosciwego, podani wyznawamy i wiadomo czyniemy ninieyszym oswiadczaiącym pismem w samey istocie prawdy wydanym j. w. p*an*u Karolow*i* de baronowi Mirbachowi, st*aros*cie połongowskiemu, panu naszemu miłosciwemu, na to, iz nieposkromione, bo coraz się więcey szerzące niektorych w woytowstwie naszym do rebellii, buntow̨ y nieposłuszenstwa pr*zeciw*ko j. w. panu naszym miłosciwym mężow zuchwałe spiski i niegodziwe podstempki widziane są panu naszemu miłosciwemu działające się, do ktorych to jako nam w istocie niewiadomych, myslo zadną a barziey uczynkami procedowania w Asessoryi W. X. L. złosciwie wczętego przez niektorych mężow widząc być niegodnym krokiem ziednaczać się y łączyć, tak o onych się nader zuchwałych buntowniczych czynach wiedziec nie chcemy i do zadnych spiskow lub datkow na poparcie dalszego procedowania przystempowac nie moglismy i dopiero nie mozemy, owszem jakowych buntownikow i wichrzycielow powszechnego pokoju, jako wyłamuiących się s posłuszenstwa, przykładnie ukarać i zgromić, z st*aros*twa naszego wygnac upraszamy, aby bezbozny przykład, szerząc się coraz daley, dzieci naszych y czeladz pogorszając, ustawicznych kłotni nie stał się przyczyną. My zas do tych, co wielowładny rozkaz pana naszego miłosciwego nam rokowac moze posłuszenstwa, to w powinnym uszanowaniu chętnego spełnienia i jak nayrychleyszego

zadoysc czynienia skłodkim jest dla nas jarzmem. Te ukontentowanie we wszystkim nasze przed bogiem y j. w. panem naszym miłosciwym oswiadczając, głowy nasze do ziemi skłoniwszy wierny zyczliwosci podanskiey takowy skrypt przy podpisaniu rąk naszych krzyzykami wydaiemy y podpisuiemy. Dat dnia szesnastego oktobra tysiąc siedymset siedmdziesiąt piątego roku.

. . . . . .

My, ławnicy *staro*stwa połongow*skiego*, wierni podani, wiadomo czyniemy y wyznawamy tym naszym oswiadczającym skryptem j. w. p*anu* Karolowi baronowi Mirbachowi, st*aros*cie połongow*skiemu, p*anu naszemu miłosciwemu, danym na to, iz w niektorych mniey boga bacznych złosciwy bunt spisek i niegodziwy do jednych mysli łączących się tłum wiele w nas sprawuie zadziwienia, więc my, wiernie zycliwi w tym, jako niegodziwego przedsięwziętego podstempku mniey wiedziec chcemy, tak do takowych dzieł złych przystempowac, datkow pomocy do prawa dawać, spiskow, schadzek czynic, konsyliow składać, o tym wiedziec, dopomagac, prawo swoje z niemi łączyc, do prawa w asessoryi zaczętego przykładać się, ktorego procederu jakowego nie rozpoczynali, o nim nie wiedzieli, onego nie chcemy, tak do onego nigdy się jako nie łączyli, tak się nie łączemy ani łączyc się będziemy y nie chcemy. Tych zas włoscianow mężow buntownikow składki pomocy rebeliantom rokoszy czyniących do procedowania bezpryczynnie ochodczych jako jest w wielkiey j. w. pana miłosciwego mocy, tak ichze karać, konfiskowac, z granic st*aros*twa wypędzić, aby szerzego wziąc nie mogli zbuntowania zamiaru y złosliwego zapędu, jak naypokorniey upraszamy. My zas z tego wszystkiego, co j. w. pan nasz miłosciwy ustanowił i ustanawia nam rozkazom, kontenci jestesmy i daley tymze ukontentowaniem trwac chcemy, przeciwne przez buntownikow okazuiące jakies pisania od nas, ktorych acz nigdy nie wydawali, kasuiemy, za nikczemne, niewazne poczytuiemy. Przy schyleniu głow naszych pod stopy pana naszego miłosciwego takowy skrypt oswiadczaiący przy wyrazeniu imion i nazwisk naszych kazdy trzema krzyzykami własną ręką podpisuemy się. Dat tysiąc siedmset siedmdziesiąt piątego roku dnia siedmnastego oktobra.

U takowego oswiadczenia podpisy przy położonych krzyzykach włoscian oraz j. p. p. pieczętarzow takowe: Stanisław Balcewicz (*trys kryżeliai*), Stanisław Blegis (*trys kryżeliai*), Symon Butrym (*trys kryżeliai*), Piotr Arys (*trys kryżeliai*), Jerzy Szawklis (*trys kryżeliai*), Kazimierz Jurgutis (*trys kryżeliai*), Jakub Balcius (*trys kryżeliai*), Jerzy Lajewski (*trys kryżeliai*), Sylwester Galdyk (*trys kryżeliai*), Anton Peha (*trys kryżeliai*).

. . . . . .

J. w. panie nasz miłosciwy! Gdy dało się nam słyszeć, j. w. panie, iz niektory z włosci naszey połongowskiey mężowie, buntowniczem tchnąc zawsze duchy, niejakowy imieniem całey włosci w sądach assessorskich rozpoczęli proceder y na poparcie onego mimo ciebie, j. w. panie, samowładnie rządząc się po włosci kontrybucye dawać y składanki czynić pod grozną y surową karą nakazują y gwałtem wymagają, obchodzą nas barzo

te takowe podstempne włoscian naszych Narmąta, Dawkszy y Sukucia y innych, ktory ani woytami, ani ławnikami nie są, dzieła y buntownicze kroki, aby nas wiernych y zyczliwych ku tobie, j. w. panie, w posłuszęstwie podanych do zguby nie przywiedli y ukarania ich samych godnego na całą włosc, a tym samym y na nas, mieszczan dorbianskich, nie sprowadzili. Zaczym oswiadczamy się przed bogiem, ktoremu wszelkie skrytosci nie są tajne, y tobą, j. w. panie, iz jako zadney krzywdy nie mamy, tak zadnego procederu nie rozpoczynamy, anismy rozpoczynali, o nim nie wiemy y wiedziec nie chcemy oraz przy znizeniu głow naszych pod nogi twoje, j. w. panie, suplikuiemy my, mężowie wszyscy miasta Dorbian, y na czesc zwykło dobroc panską twoją ciebie zaklinamy, abys złozywszy wszelko opinię o nas, nas pod twoją wziął protekcyą, a exekucyom buntowniczym y naglącym do składanki na poparcie buntu cale nam niepotrzebnym y nas gubiącym szerzenia się zatamował drogę, a tych niewiernych y do spisku łączących się ludzi tak za to, iz imieniem całey włosci nie będąc od niey proszeni ani zadney mocy od niey nie maiąc, proceder rozpoczęli, jako tez za to, ze pieniędze kontrybucye dawac sobie z uciemiężeniem włosci nakazują, surowie ukarac i [z] społeczenstwa podanych ludzi nas wyłączyc raczył. Ktore takowe prosby niosąc przed oblicznoś̀ć pana naszego miłosciwego, głowy nasze u nog jego panskich zkładaiąc podpisujemy się. Datum w Dorbianach tysiąc siedmset siedmdziesiąt piątego miesiąca octobra osiemnastego dnia. U takowey supliki podpisy temi się wyrazają się słowy: Alexander Przednikiewicz, wozny j. k. mci X^{a} Z., Jozef Gierd (*trys kryželiai*), Jan Zubernis (*trys kryželiai*), Maciey Woyciechowski (*trys kryželiai*), Kazimierz Jurkszas (*trys kryželiai*), Stanisław Bałtuszka (*trys kryželiai*), Jan Lukszas (*trys kryželiai*), Franciszek Kiaras (*trys kryželiai*), Tadeusz Zubernis (*trys kryželiai*), Michał Łaiewski, Antoni Rudis (*trys kryželiai*), Maciey Sousdraw (*trys kryželiai*), Dominik Puczkorus.

Ad haec na dole przypisano ir haec verba:

„Roku tysiąc siedmset siedmdziesiąt piątego miesiąca nowembra dziewiątego dnia czasu rozpoczynac się mającey inkwizicyi, kalkulacyi i weryfikacyi".

30. *1775 m. lapkričio mėn. 3 d. Palangos seniūnijos valstiečių ir miestelėnų įgaliotinio Truchnovskio skundas prieš Palangos seniūną K. Mirbachą, kad jis kliudąs teismo skirtai vertifikacinei komisijai tirti jo valstiečių skundus.*

Iš Telšių Pilies teismo knygos — VCA Senieji aktai 14812 l. 316—319 a.

Savo skunde L. Truchnovskis nurodo, kad 1775 m. balandžio mėn. 28 d. Lietuvos D. K. Rūmų asesorių teismas davė Mirbacho valstiečiams apsaugos raštą, o jų skundams ir skriaudoms ištirti paskyrė verifikacinę komisiją iš Telšių Žemės teismo teisėjų — Nagurskio, Gadono ir Kaunackio — Mirbacho atstovų ir Telšių Žemės teismo raštininko Pilsudskio, Raseinių teismo seniūnio Gaižauskio ir Lydos pilies teismo raštininko Stipalkovskio — Palangos valstiečių ir miestelėnų atstovų. Tačiau pirmasis šios komisijos posėdis, turėjęs įvykti rugpiūčio mėn. 11 d., sužlugęs, nes dėl teismo vykdytojo kaltės niekas iš komisijos narių, išskyrus vieną, neatvažiavo. Antrą komisijos posėdį, paskirtą rugsėjo mėn. 12 d., sužlugdęs Mirbachas, atsisakydamas dalyvauti jos darbe. Rugsėjo mėn. 25 d.

jis liepęs išplakti Palangos miestelėną Kiauleikį, rinkusį pinigus užmokėti komisijos nariui Pilsudskiui. Be to, K. Mirbachas, pats mušdamas savo pavaldinius be jokios kaltės, leidžiąs tai daryti ir kitiems asmenims, pavyzdžiui, Palangos muitinės superintendentui Pševlockiui, ir neteisėtai varąs valstiečius dirbti į pastarojo palivarkus Vilumiškėje ir Vaineikiuose. Žibininkų kaimo valstiečiui, dirbusiam Vilumiškės palivarke, Pševlockio žmogus taip sumušęs lazda ranką, kad tas ir dabar negalįs jos valdyti. Pats Pševlockis sumušęs atėjusį į lažą valstiečio Penelio berną, o Mirbachas dar net už tai pagyręs. Priešingai karaliaus komisarų sudarytiems nuostatams, K. Mirbachas šį rudenį iš visų savo valdinių, laikančių bites, jėga atėmęs po pusę medaus, tuo tarpu medaus prievolė esanti privaloma tik miškų gyventojams, kurie turi drevinių bičių, ir iki pastarojo laiko net pats Mirbachas iš kitų to medaus nereikalavęs.

Į sekantį skirtą verifikacinės komisijos posėdį vėl atvažiavęs tik vienas narys — Gaižauskis, nes Nagurskio Mirbachas neiškvietęs. Spalio mėn. 12 d. jis paliepęs prisistatyti į Laukžemio dvarą valstiečių vadams — Normantui ir Vainorui neva susitarimo tikslais, tačiau jokio susitarimo nebuvę pasiekta, o Laukžemio administratorius Tegderis ta proga dar primušęs valstietį Gineitį, kartu su jais atėjusį į dvarą. Po to Mirbachas susišaukęs į Laukžemio dvarą visus Palangos seniūnijos vaitus ir suolininkus ir grasinimais privertęs juos pasirašyti raštiškus įsipareigojimus, kad jie vykdysią visus Mirbacho įsakymus ir įsakęs jiems prašalinti iš seniūnijos besibylinėjančių valstiečių įgaliotinį Truchnovskį, kad šis neturėtų galimybės apklausinėti valstiečių. Verifikacinės komisijos nariui Gaižauskiui įspėjus, kad už tokius veiksmus gresianti teismo bausmė, K. Mirbachas laikinai liovęsis trukdyti Truchnovskiui, tačiau Gaižauskiui išvykus, jis tuoj liepęs suimti ir išplakti valstiečius, pas kuriuos Truchnovskis buvo apsistojęs, ir uždraudė rinkti pinigus valstiečiams, išvykstantiems į Varšuvą bylos reikalu. Patį Truchnovskį Mirbacho pasiųsti žmonės privertę išvažiuoti iš Palangos seniūnijos neužbaigus apklausinėjimo.

Roku tysiąc siedymset siedymdziesiąt piątego *miesiąca* novembra trzeciego dnia.

Na urzędzie j. k. mci grodzkim Xięstwa Zmudzkiego repartycyi telszewskiey przede mną, Jozefem Sławoczynskim, podstarostą sądowym grodzkim X^a Zmudzkiego, comparens in persona j. mc. pan Jan Ludwik Antoni Truchnowski, regent sądow podkomorskich smolen*skich*, plenipotent ad actus inquisitionis, verificationis, calculationis od mieszczan y włoscian starostwa połongowskiego uzyty, nomine j. w. mci pana Adama Chmary, instygatora W. X. L., z delacyi mieszczan y włoscian miast Połongi, Swiętey y Dorbian, tudzież całey włosci starostwa połongowskiego, w Xięstwie Zmudzkim leżącego, solemnie manifestował się na w. j. pana Karola Mirbacha, st*aros*tę połongowskiego, tudziez na Kazimierza Zwinklewicza, jenerała Xięstwa Zmudzkiego, mieniąc o to, iz co sąd j. k. mci zadworny asesorski W. X. L. w sprawie ex actoratu j. w. j. mci pana Adama Chmary, instygatora W. X. L. z delacyi woytow, ławnikow, miast, wsi y całey włosci starostwa połongowskiego z w. j. panem Karolem Mirbachem, starostą połongowskim y j. panem Janem Bakiewiczem, komissarzem j. mci tegoz starostwa, dekretem swym oczewistym w roku teraz*nieyszym* tysiąc siedymset siedymdziesiąt piątym *miesiąca* apryla dwudziestego osmego dnia po kontroversyach nawzaiem wnoszonych ferowanym omnimodam securitatem zycia, zdrowia, tudziesz maiątkow y własnosci mieszczanom y włoscianom starostwa połongowskiego oraz bespieczęstwo do prawa y sądow swoich zadwornych assessorskich W. X. L., niemniey domow y mieszkań

onychze oraz azeby w . j. pan Karol Mirbach, *staro*sta połongowski, nad przepis inwentarza lustratorskiego tychze mieszczan y włoscian podatkami, powinnosciami et quoqunq*ue* titulo nazwanemi uciążliwościami aggrawowac, exekwowac, więzic, na domy nasyłac y zadnych extorsyi, aggrawacyi ullo titulo ac praetextu czynić sub poenis irremissilibus contraventionis et sub vigore legis de abutentibus posessione bonorum suorum et Reipublicae circumscripto nie wazył się, obwarowawszy, inquisitionem, verifikationem, calculationem takoz krzywdy, damnifikacye stante posessione starostwa połongowskiego tegoz w. j. pana Karola Mirbacha teraznieyszego, jako tez o krzywdy stante posessione zeszłego Eberharda Mirbacha, j. w. dzierzawcow połongowskich, poczynione vigore załob strony uznawszy, na expedyowanie horum actuum ex parte w. j. pana Mirbacha, *staro*sty połongowskiego, w. w. j. p. p. Jozefa Nagurskiego, Gadona y Franciszka Kownackiego, sędziow ziemskich repartycyi telszewskiey, ex parte vero mieszczan y włoscian starostwa połongowskiego w. w. j. panow Ludwika Pilsudzkiego, pisarza ziem*skiego* teyze repartycyi telszewskiey, Jerzego Goyzewskiego, podstarostę sądowego grodzkiego repartycyi rosien*skiey*, urzędnikow X^a^ Zmudzkiego, Kazimierza Jozefa Stypałkowskiego, pisarza grodzkiego p*owia*tu lidzkiego, tantum modo, azeby po jednym z kazdey strony, a nie więcey dla expedyowania tych aktow sprowadzono, naznaczył, y azeby strony iuxta praescriptum tegoz dekreta in omni zachowały się, injunxit.

In fundamento ktorego dekretu ad requisitionem włoscian połongowskich wydane w. w. j. panow urzędnikow po actibus inquisitionis, verificationis, calculationis innotescencye autentyczne za podpisem ręki w. j. pana Nagurskiego, sędziego ziemskiego X^a^ Zmudzkiego, z dwoma kopiami dla podania tak w. j. panu Mirbachowi, st*aro*scie połongowskiemu jedney, jako tez włoscianom połongowskim sobie oddanemi, uzyty od włoscian starostwa połongowskiego jenerał X^a^ Zmudzkiego obzał*owa*ny Kazimierz Zwinklewicz wziowszy jedną tylko kopią z tych innotescencyi mieszczanom y włoscianom starostwa połongowskiego na dniu piętnastym julii roku teraznieyszego tysiąc siedymset siedymdziesiąt piątego w miescie Połondze podawszy, a drugą na tymze dniu maiąc podać w. j. panu Mirbachowi w Dorbianach, nescitur czy to per neglientiam suam, czyli tez idąc in condicto z w. j. panem Mirbachem, st*aro*stą połongowskim, et favendo j. mci, a godząc na niedoyscie praenominatorum actuum, zdradliwie zamiast kopyi autentyczne urzędowe imnotescencye we dworze Dorbianach oddał j. mci, kopią zas na urzędzie grodzkim Xięstwa Zmudzkiego zeznawszy, nie oddaiąc do rąk mężow starostwa połongowskiego, od ktorych miał polecony interes, lecz oną na podpisach urzędowych poskrobaną we wsi Szławeytach do starostwa połongowskiego należącey w domu gospodarza teyze wsi nieznaiącego interesu zostawił, o ktorey mezowie włosci połongowskiey zaledwo kilko dniami powzieli wiadomosc, ktorego czasu y j. mci pana Ludwika Antoniego Truchnowskiego, regenta sądow podkomorskich smolenskich ex parte sua za plenipotenta ad actus inquisitionis, verificationis, calculationis uproszonego y skapitulowanego z Trybunału Głownego W. X. L.

kadencyi grodzien*skiey* sprowadzili y interes swoy do prokuracyi j. mci polecili. Według ktorych innotescencyi gdy termin ziechania pro actibus inquisitionis, verifikationis, calculationis urzędowego, idq*ue* dzien jedynasty m*iesią*ca augusta anni ejusdem nastompił, wtedy tylko jeden urzędnik ex parte włoscian połongowskich naznaczony w. j. pan Piłsudzki, pisarz ziemski X^a Zmudzkiego, przebył, a w. j. pan Nagurski, sędzia ziemski Xięstwa Zmudzkiego, dowiedziawszy się o takowey zdradzie jenerała, nie ziechał. Zwinklewicz vero jenerał, będąc od włoscian starostwa połongowskiego ad asistentiam takowym aktom solariatus, poczuwaiąc się do zdrady przeciwko przysiędze swoiey dopełnioney, nie przybył, przez ktorą takową jeneralską zdradę praenominati actus inquisitionis, verificationis, calculationis nie doszły, a mieszczanie y włoscianie starostwa połongowskiego ex ratione takowego jeneralskiego podstempku w expensach znacznie pokrzywdzeni zostali.

His itaq*ue* peractis gdy ad requisitionem tychze mieszczan. y włoscian starostwa połongowskiego powtorne obwieszczenie od w. w. j. panow Nagurskiego sędziego, Ludwika Pilsudzkiego pisarza, urzędnikow ziem*skich* repartycyi telszewskiey X^a Zmudzkiego, pro iisdem actibus wydane praecessit, wtedy za podanem z tegoz obwieszczenia na dniu szesnastym augusta anni eijusdem tak w. j. panu Mirbachowi, jako y włoscianom starostwa połongowskiego kopii, gdy termin według tego obwieszczenia, idque dzien dwunasty septembra anni ejusdem ad peragendos hos actus przypadł, podtenczas za ziechaniem na tym terminie do Połongi ad peragendos hos actus obydwoch w. w. j. p. p. urzędnikow supra wyrazonych y po ufundowaney na tymze dniu solito praxi juryzdyki, gdy in crastinum, to jest dnia trzydziestego eorundem ciz w. w. j. p. p. Nagurski, sędzia, Piłsudzki, pisarz, urzędnicy ziem*scy* X^a Zmudzkiego ad peragendos hos actus od włoscianow połon*gowskich* sprowadzeni quam primum actum inquisitionis expedyować chcieli, natenczas obzał*owa*ny w. j. pan Mirbach zadney wazney nie maiąc przyczyny, solum modo na zwłokę sprawiedliwośći a na dalszą uciążliwość y expens włoscian starostwa połongowskiego godząc, azeby takowe actus nie doszły, contraveniendo dekretowi j. k. mci zadwornemu assesorskiemu W. X. L. supra de data wyrazonemu, do wyprowadzenia tych aktow, jako przyswiadczaią testimonia, nie przystompił y przez plenipotentow swoich, jako to j. panow Jana Mikuckiego y Sznabowicza renitentiam suam przed temiz w. w. j. panami urzędnikami et in publica przytomney szlachty oswiadczył, po ktorey stałey dekretowi kontravencyi mimo wyniesioną ad instantiam instigatoris z delacyi włoscian starostwa połongowskiego po siebie przed sąd j. k. mci zadworny assessorski W. X. L. cytacyą wyprokurowawszy od w. w. j. p. panow Nagurskiego, sędziego ziem*skiego* repartycyi telszewskiey, Jerzego Goyzewskiego, podstarosty sądowego grodzkiego repartycyi rosienskiey, urzędnikow X^a Zmudzkiego, pro iisdem actibus urzędowe obwieszczenie i z onego włoscianom połongowskim kopią przez jenerała dnia trzynastego eorundem podawszy, po podaniu tey kopyi wybieraiącego Jerzego Kiawleykisa, mieszczanina połongowskiego, pieniędze od mieszczan na zapłacenie w. j. panu Pilsudzkiemu, pisarzowi ziem-

skiemu X[a] Zmudzkiego, ad hos actus przez włoscian sprowadzonemu solarii, do dworu Dorbianskiego zwokowawszy, nic sobie niewinnego, nie zważaiąc na warunki w dekrecie wyrazone na dniu dwudziestym piątym septembris anni ejusdem za to bizunami ocwiczyc kazał, ktoremu z rozkazu obzałowanego j. mci więcey pięciudziesiąt bizunow dano we dworze.

A nie tylko ze sam obzałowany w. j. pan Mirbach niewinnie włoscian połongowskich cwiczyc każe, lecz jeszcze kollateralnym osobom bić, kaleczyc dozwala tychze włoscian, jako to j. panu Franciszkowi Przewłockiemu, superintendentowi komory połongowskiey, y ludziom j. mci, dla ktorego w roku teraznieyszym tysiąc siedymsetnym siedymdziesiątym piątym w Wiłumiszkach folwark przez włoscianow buduie, pędząc tychze włoscianow przeciwko ustawom onych na panszczyznę tak do tego folwarku Wiłumiszek dla j. pana superintendenta, jako tez do drugiego folwarku przy wsi Woyneykach, przez tychze włoscianow zabudowanego, Rubiniszki nazwanego, w ktorym administratora chowa, w ktorym folwarku Wiłumiszkach ex ratione takowego od w. j. pana Mirbacha pozwolenia człowiek j. pana superintendenta komory połongowskiey w roku teraz*nieyszym* tysiąc siedymdziesiątym piątym dnia trzynastego septembra będąc zaufanym, włoscianina połongowskiego ze wsi Zybinik na panszczyznie będącego na imię Ludwika Graytysa tak okrutnie kijem zbił rękę, iz ten włoscianin przez długi czas nie mogł władac ręko, zaledwo y teraz wladnąc moze. Similiter y sam j. pan superintendent z takowegoz od obzałowanego w. j. mci pana Mirbacha pozwolenia postempuiąc; parobka od włoscianina połongowskiego Penelisa ze wsi Wirsztynik do roboty przysłanego eodem anno in septembri ocwiczył, a gdy Penelis, włoscianin połongowski, donosząc o tym obzałowanemu w. j. panu Mirbachowi, staroscie połongowskiemu, zalił się, wtedy obzałowany j. pan Mirbach coby powinien zganic j. panu superintentowi, to jeszcze pochwalił za niesłuszne ocwiczenie. Sam vero obzało*wa*ny w. j. pan Mirbach, starosta połongowski, nie przestaiąc aggrawowac mieszczan y włoscianow połongowskich, przeciwko onych komissarskim wyraznym ustawom postempuie, ktore dostatecznie informant, azeby dwor starostwa połongowskiego od tych tylko ludzi, ktorzy w puszczy mieszkaią y tam pszczoły swoie maią, połowiczne miodowe odbierał, a ktorzy po domach swoie lub na siebrostwo dane chowaią, gdyby od połowiczney miodowey daniny wolni byli. Jakoz takowey daniny od pszczoł po domach będących nie tylko zeszły Eberhard Mirbach, przeszły dzierzawca, lecz post fata onego sam obzałowany w. j. pan Karol Mirbach, teraznieyszy dzierzawca starostwa połongowskiego, az do roku teraz*nieyszego* tysiąc siedymsetnego siedymdziesiątego piątego nigdy nie odbierał ani tez do inwentarza lustratorskiego takowa danina wprowadzona, a obzałowany j. mc. mimo dekret sądow j. k. mci zadwornych asessorskich W. X. L., ktorym per expressum obwarowano, azeby obzałowany j. mc nad przepis inwentarza lustratorskiego zadnemi podatkami et quocunque titulo nazwanemi uciążliwosciami noviter po lustracyi wynalezionemi sub poenis w tymze dekrecie expressis mieszczan y włoscianow starostwa połongowskiego nie aggrawował, w roku teraznieyszym tysiąc siedymsetnym siedymdziesiątym piątym czasu

jesieni teraznieyszey połowiczne miodowe od pszczoł po domach będących gwałtem od wszystkich włoscianow połongowskich odebrał.

Interea za wyprodukowanym mimo wyniesioną od załuiących delatorow o kontravencyą dekretowi do sądow zadwornych asessorskich cytacyą obwieszczeniem przed nastempuiącym do ziechania urzędowego terminem obzałowany w. j. pan Mirbach mieszczan połongowskich, signanter Michała Kuprewicza do expensow na przygotowanie się do przyjęcia ad requisitionem obzałowanego j. mci ziechac maiących przymuszał, ktorych przegrozek obawiaiąc się tenze Michał Kuprewicz, mieszczanin połongowski, ile mogł z osoby swoiey na te przyjęcie expens łozył. A gdy za tym wyprokurowanym obwieszczeniem termin, idq*ue* dzien dziesiąty m*iesią*ca oktobra anni ejusdem do ziechania w. w. j. panow urzędnikow nastompił, wtedy jeden tylko urzędnik — w. j. pan Goyzewski, podstarosta sądowy grodzki X^a^ Zmudzkiego, dekretem zadwornym asessorskim ex parte włoscianow połongowskich wyznaczony, ziechał, a obzałowany w. j. pan Mirbach ex parte sua tymze dekretem wyznaczonego urzędnika w. j. pana Jozefa Nagurskiego, sędziego ziemskiego repartycyi telszewskiey X^a^ Zmudzkiego, nomine ktorego obwieszczenie włoscianom podac kazał, nie sprowadziwszy, iterum kopią obwieszczenia nomine tychze w. w. j. p. p. Nagurskiego sędziego, Goyzewskiego podstarosty, urzędnikow X^a^ Zmudzkiego, włoscianom połongowskim na dniu jedenastym oktobra anni ejusdem podac kazał, po podaniu ktorey kopyi in crastinum vero, to jest dnia dwunastego eorundem tenze obzałow*a*ny w. j. pan Mirbach, nakłaniaiąc do ugody niektorych mężow włosci połongowskiey, przyiachac do dworu swego Ławkozemskiego Michałowi Narmuntowi y Dawidowi Woynorowi, włoscianom połongowskim, przykazał y gdy już włoscianie eodem die wziowszy z sobą Gabryela Gineytysa, takze włoscianina połongowskiego, a pełniąc roskaz obzałowanego j. mci, do dworu Ławkozemskiego przybyli, podtenczas przy przytomnym we dworze Ławkozemskim w. j. panu Goyzewskim, podstaroscim sądowym grodzkim X^a^ Zmudzkiego, urzędniku ad actus inquisitionis, verificationis, calculationis dekretem naznaczonym, zamiast ugody j. pan Tayder, administrator j. mci ławkozemski, nescitur czy to z roskazu pana swego obzałow*ane*go w. j. pana Mirbacha, czyli tez ex sua malevolentia, przybyłego Gabryela Gineytysa nic niewinnego na łeb wypchawszy, okrutnie wielekroć razy policzkował, w kark bił y jakiey chciał, takiey nieludzkiey srogosci uzywaiąc nad onym pastwił się. Demum w kilka dni po niedoszłey ugodzie, idque medii diebus octobris anni ejusdem ob*załow*any w. j. pan Mirbach, godząc na dalsze pokrzywdzenie włoscianow starostwa połongowskiego, zebrawszy do dworu swoiego Ławkozemskiego woytow y wszystkich ławnikow włosci połongowskiey, azeby ciz woytowie y ławnicy wszyscy do niejakowegosci skryptu na dopełnienie woli we wszystkich roskazach obzałow*ane*go j. mci sprawionego krzyzykami podpisali się, roskazał y onych do tego przymusił. Podobnym sposobem y mieszczanom miasteczka Dorbian do starostwa połongowskiego należącego na tychze dniach kazawszy do dworu stanąc, takze do niejakowegosci skryptu ad velle sui napisanego, podpisywac się krzyzykami przyniewolił, ktorych acz nie

chcących, lecz obawiaiących się cwiczenia y większey uciązliwosci nastompić mogącey, na roskaz obzałowanego j. mci do położenia krzyzykow przystempuiących ręce na tymze papierze z piorem wodzono. Po ktorych przymuszonych podpisach tenze obzałowany w. j. pan Mirbach, będąc juz zabespieczonym o wszelkim posłuszenstwie woytow y ławnikow starostwa połongowskiego, a usiłuiąc, izby włoscianie starostwa połongowskiego do inkwizicyi, verifikacyi, kalkulacyi za dekretem sądow zadwornych asessorskich nastompic mogącey należytey gotownosci nie mieli, gdy przykazał woytom y ławnikom wszystkim, azeby przeszkodę włoscianom czynili y spisuiącego j. pana plenipotenta na włosci przebory czynszowe, krzywdy y pretensye włoscian z teyze włosci starostwa połongowskiego wypędzili, podtenczas będący we dworze Ławkozemskim w. j. pan Goyzewski, podstarosta sądowy grodzki X[a] Zmudzkiego, takowe przedsięwzięcie obzałowanego w. j. mci pana Mirbacha, starosty połongowskiego, zganił y przestrzegł obzałowanego j. mci, azeby zadney tak temuz j. panu plenipotentowi, jako y włoscianom w spisywaniu krzywd y tym sposobem gotuiącym do verifikacyi, kalkulacyi prepedycyi nie czynił, daiąc racyą, iz za te zabronienie moze nastompic sądowe ukaranie. A tak dopoki w. j. p. Goyzewski, podstarosta X[a] Zmudzkiego, bawił się we dworze obzałowanego j. mci, dopoty y obzałowany w. j. pan Mirbach nie czynił przeszkody, lecz jak tylko tenze w. j. pan podstarosta wyiechał ad propria, tak wraz obzałowany w. j. pan Mirbach przykazał woytom y ławnikom, azeby j. pana plenipotenta związali y do dworu Ławkozemskiego przywiezli. To lubo nie nastompiło, jednak gdy na dniu dwudziestym trzecim octobris anni ejusdem j. p. plenipotent na włosci połongowskiey we wsi Woyneykach w domu Baltunisa, włoscianina połongowskiego, przebory czynszowe y dalsze tychze włoscian krzywdy y pretensye spisywał, oraz gdy Adama Wiskonta y Kazimierza Rapszewicza seu Sakutysa po kwity posłał, wtedy woyt szławeytski Dawid Kłaniewicz z Jerzym Szawklisem, ławnikiem, z roskazu w. j. pana Mirbacha, Adama Wiskonta, włoscianina, tegoz dnia związawszy do dworu Ławkozemskiego woyt przez ławnika Szawklisa w dybkach odesłał, a Kazimierz Sakutys zaledwo ucieczką salwował zdrowie, ktorego to Wiskonta we dworze j. p. Tayder, administrator j. mci ławkozemski, do kłody osadził y przez całą noc w kłodzie trzymaiąc nazajutrz, to jest dnia dwudziestego czwartego eorundem obzałowany w. j. p. Mirbach za to bizunami ocwiczyc kazał, a ocwiczonemu w te słowa mowił: „Powiedz plenipotentowi waszemu, iz masz szczęsie, ze cię za to rozgami obnazonego nie ocwiczyłem“, a y tym nie kontentuiąc się, obzałowany j. pan Mirbach jeszcze na dom Jana Bortkielisa, włoscianina ze wsi Woyneiek, u ktorego j. pan plenipotent krzywdy tey wsi spisywał, za to, ze do domu swego plenipotenta przyiął, tychze Kłaniewicza woyta y Szauklisa ławnika na dniu dwudziestym szostym eorundem nasłał, ktorzy tegoz gospodarza oraz y Kazimierza Sakutysa tam znayduiącego się na roskaz obzałowanego j. mci wiązac y prowadzic do dworu usiłowali, do bicia porywali się y zapewno rozkaz ten obzałowanego j. mci do skutku przyprowadziliby, gdyby tenze gospodarz z Sakutysem nie uciekli, ktorzy nie będąc bespiecznemi w domach swych,

dotychczas po cudzych domach, opusciwszy własne swoie domowstwa, zony y dzieci, oraz zaniechawszy gospodarstwa, a salwuiąc zdrowie swoie, tułaią się.

Na dalszą zaś uciązliwość włoscian starostwa połongowskiego tenze obzałowany j. pan Mirbach godząc przykazał wszystkim przez woytow y ławnikow, azeby zaden z włoscianow połongowskich nie wazył się na prawo jadącym do Warszawy mężom składanki czynić, y ktoryby włoscianin dał złoty, na takowego sztrofu talarow bitych dziesięc, a ktoryby dał złotych dwa, tedy sztrofu talarow bitych dwadziescie załozył y scisle exekwowac postanowił. Pro reliquo gdy tenze j. pan plenipotent ze wsi Woynieiek do wsi Auksudow starostwa połongowskiego takze dla spisania przeborow y krzywd tey wsi przybył y tamze u gospodarza Marcina Kiesusa stanoł, a per consequens czyniąc zadość obowiązkowi swemu w sporządzeniu gotownosci do veryfikacyii, kalkulacyi ex ratione, ze obzałowany j. mc. pan Mirbach, starosta połongowski, zabronił włoscianom na jedne mieysce do Zybinik dla przepowiadania krzywd swoich do tegoz plenipotenta przyiezdzać, sam tenze j. mc pan plenipotent po wsiach jezdząc y chcąc jak nayprędzey dokonczyc dzieła swego, gdy dalsze pozostałe wsie, jako to Nowosiady, Impiity Stare i Nowe, Benaycie y Szławeyty obiezdzać miał, wtedy na tymze dniu dwudziestym szostym octobris anni ejusdem do spisuiącego przebory y krzywdy we wsi Auksudach tegoz j. pana plenipotenta obzałowany j. pan Mirbach, starosta połongowski, j. pana Stanisława Baraszewicza, swego administratora folwarku Woyneiek seu Rubiniszek, y j. pana Antoniego Pikturnę, przyjaciela z okolicy Akmenelow uzytego oraz pospołu z ichmoscmi jenerała swego Alexandra Przedniekiewicza przysłał z zabronieniem j. panu plenipotentowi dalszych wsi pozostałych obiezdzania y spisywania krzywd włoscianow, a tym samym do czynienia gotownosci do veryfikacyi, kalkulacyi, ktorzy ichmościowie przybywszy do pomienioney wsi Auksudow tamze do gospodarza na imię Marcina Kiesusa, u ktorego rzeczony plenipotent gospodą stał, takową wolę y przedsięwzięcia obzałowanego j. pana Mirbacha, starosty połongowskiego, przed plenipotentem opowiedziawszy, do dworu Ławkozemskiego tegoz plenipotenta, azeby tam w obecnosci samego obzałowanego j. pana, starosty połongowskiego, do veryfykacyi, kalkulacyi gotowość czynił y gdyby tam włoscianie dla przepowiadania krzywd y pretensyi swoich przyjezdzali, zapraszając, tudziesz aby tenze toties namieniony j. p. plenipotent nad godzin dwadziescia cztery w starostwie połongowskim dłuzey nie znaydował się, imieniem obzałowanego w. j. pana Mirbacha, starosty połongowskiego, przegrozki czyniąc, az poki tenze j. pan plenipotent ze wsi Auksudow wyiechał, oczekiwali, dla ktorego zabronienia y przegrozek namieniony j. pan plenipotent wszystkich przeborow, krzywd y pretensyi włoscian starostwa połongowskiego nie mogąc dokonczyc, wyiechawszy ze starostwa połongowskiego dał ten solenny manifest do xiąg urzędowych grodzkich repartycyi telszewskiey X^a Zmudzkiego zapisac, ktory jest przyjęty y zapisany.

31. *1775 m. lapkričio mėn. 14 d. Karolio Mirbacho skundas prieš Palangos seniūnijos gyventojų įgaliotinį Truchnovskį bei jų pasipriešinimo vadus Mykolą Normantą, Joną Daukšą, Kazimierą Sakutį ir kitus, kad jie atsisakę dalyvauti verifikacinės komisijos darbe ir pripažinti jos sprendimą.*

Iš įrašo Raseinių Pilies teismo knygoje — VCA Senieji aktai 14565 l. 340—343 a.

K. Mirbachas per savo patikėtinį Tadą Prednikevičių skundžia Palangos seniūnijos valstiečius, kad jie sabotavę asesorių teismo skirtos verifikacinės komisijos darbą, sužlugdę kelis tos komisijos sušaukimo terminus ir rugsėjo mėn. 25 d. ėmę atvirai maištauti. Palangos miestelėnas Jurgis Kiauleikis su kitais valstiečiais prievarta rinkęs iš žmonių pinigus bylinėjimosi reikalams ir kadangi kai kurie valstiečiai dėl to pasiskundę, buvęs iššauktas į dvarą ir ten už įžūlumą gavęs rykščių. Kuomet buvę paliepta eiti dirbti prie statybų Vilimiškėje ir Rubiniškėse, žmonės neklausę, o Liudvikas Gineitis iš Lazdininkų kaimo rugsėjo 13 d. grasinęs dvaro prievaizdams, net atėjęs su būriu valstiečių į dvarą ir plūdęs patį Mirbachą. „Maištininkai" išvogę dreves, iš kurių visas medus priklausąs Mirbachui, ir draudę žmonėms atiduoti Mirbachui pusę naminių bičių medaus, kuris teisėtai pagal inventorių jam priklausantis. Artėjant naujam verifikacinės komisijos narių suvažiavimo terminui, valstiečių įgaliotinis verifikacijos reikalui Truchnovskis pasiuntęs Palangos miestelėną Mykolą Kuprevičių, kad palieptų žmonėms neiti į apklausimą. Kadangi skirtą dieną verifikacinės komisijos narys teisėjas Nagurskis negalėjęs atvykti, buvęs paskirtas vėl naujas terminas — spalio mėn. 11 d. Artinantis tai datai seniūnijos vaitai, suolininkai, Darbėnų miestelėnai ir kiti, išskyrus svarbiausius kurstytojus — Normantą, Sakutį, Jankų ir Daukšą — atvykę į Laukžemio dvarą ir pareiškę K. Mirbachui, kad jie atsisaką su juo bylinėtis, pasirašę atitinkamus pasižadėjimus ir prašę apginti nuo „maištininkų" keršto. Tuo tarpu Truchnovskis, nepaisydamas draudimo, su būriu pagalbininkų važinėjęs po kaimus ir rinkęs iš žmonių prievarta pinigus, maistą ir pašarą. Atėjus verifikacinės komisijos posėdžio terminui, jis pats visiškai nepasirodęs, o valstiečių vadai — Normantas, Vainoras, Daukša ir Sakutis — pareiškę nedalyvausią verifikacijoje ir verifikacinės komisijos sprendimo nepripažinsią.

Roku tysiąc siedmset siedmdziesiąt piątego miesiąca nowembra czternastego dnia.

Na urzędzie j. k. mci grodzkim xięstwa Zm*udzkiego* repar*tycyi* rosien*skiey* comparendo personaliter j. mc. pan Thadeusz Przednikiewicz no*mi*ne w. j. pana Karola barona Mirbacha, szambelana j. k. mci, st*aro*sty połongowskiego, soleniter manifestował się na j. pana Ludwika Antoniego Truchnowskiego, mieniącego się plenipotenta, y na włoscian st*aro*stwa połongowskiego buntujących się, a osobliwie pracowitych Michała Narmonta, Jerzego Waynora, Jana Dawksza, Kazimierza Sakucia, Jankusa, samych hersztow, y innych włosci połongowskiey buntownikow, mieniąc o to, iz co z granic posłuszęstwa y przyzwoitych karnosci przepisow wyparowszy zufała a buntem y rebellią wsparta chłopow połongowskich odwaga, połargawszy wszelkie winney ku swym panom powolnosci obowiązki, do samych tylko okropnych naiazdow y tumultow działana, a to jeszcze grożących naynielitosciwszych skutkow wykonaniem rzuciła się tym porywczey, im łagodnieysze dla siebie w *zaluią*cym wielm*oznym* staroscie połongowskim upatrywała z sobą postempki, y aby naganne tegoż wszystkiego swych krokow zamiary ukształtowali za pozorne y sprawiedliwe postempki, wziowszy na się postać uciemiężonych y pokrzywdzonych ludzi, do sądu j. k. mci

zadwornego assesorskiego skrytym udali się sposobem y tam złosliwe przeciwko panu swemu powynosiwszy załoby ex actoratu j. w. j. p. Adama Chmary, instygatora W° X° Lit°, przyiowszy na się w donoszeniu krzywd prowizyą imieniem woytow, łaunikow, miast, wsi y całey włosci st*aros*twa połongowskiego, od ktorych, jako nigdy w buntu y rokoszy sprzymierzenstwie nie będących, nie tylko znoszeni nie byli, ale nadto za niegodziwych y pokoy pospolity mieszaiących ludzi osądzeni zostali, dekret w roku tysiąc siedmset siedmdziesiąt piątym *miesiąc*a apryla dwudziestego osmego dnia ferowany otrzymali, ktorym przez opaczne swe doniesienie bezpieczenstwo życia, zdrowia, maiątkow y własnosci wyiednali dla siebie, aby życie, zdrowie, maiątki y własnosc wielm*oznego* st*aros*ty tym bespieczniey lekce poważać y na one smiało targnąc się mogli. Ktorym też obwarowaniem sobie in perversum pełne poszanowania nayiasnieiszey assesoryi tłumacząc wyroki, do oczewistego nieposłuszenstwa y w groznych pochwałkach wypowiedzenia onego otworzyli drogę. Gdy albowiem wyrok naywyzszey zwierzchności lustratorskie pełnic im nakazał obowiązki, a w krzywdach y szkodach inkwizycyą expediowac ustanowił, na expediowanie którey a parte w. j. p. Mirbacha, starosty połongowskiego, w. j. panow Jozefa Nagurskiego, Gadona y Franciszka Kownackiego, sędziow ziemskich repar*tycyi* telszewskiey, ex parte vero mieszczan y włoscian w. w. j. p. p*anow* Ludwika Piłsudzkiego, pisarza ziem*skiego,* Jerzego Goyzewskiego, podstarostę sądowego, y Stypałkowskiego, pisarza grodzkiego lidzkiego, decisione sua naznaczył y ażeby strony iuxta praescriptum tegoż dekretu in omni zachowały się, injunxit. Ktore to wyroki nierostropnemu a do tego jeszcze przez j. pana Antoniego Truchnowskiego do buntu y wysokiego rozumowania o sobie wzbudzonemu[a] poddanstwu stały się powodem, iz maiąca się przyspieszyć w swych wyrokach swięta sprawiedliwość przez rozmaite wycieczki y zrywania inkwizycyi nadal odsunięta została, a same tylko w nieposłuszenstwie brodzącego podanstwa okropne skutki widzieć się daią. Naprzod albowiem, in fundamento pomienionego dekretu pro actibus inquisitionis, calculationis ac verificationis innotescencye autentyczne z podpisem rąk swoich w. w. j. p. p. Nagurski y Stypałkowski wydali, ktorey to takowey inquizycyi nie zycząc sobie Narmont z innemi buntownikami, aby pomienieni expediowali urzędnicy, w j. p. Stypałkowskiego podskrobali, a po swey mysli y woli wielmoznego Ludwika Piłsudzkiego do podpisania skrobanego obwieszczenia sprowadzili, ktorego przez kilka dni maiąc u siebie, rozmaite pochwałki y pogrozki insimul na wielm*oznego* st*aros*ty połongowskiego czynili, do expensow nieznosnych przywiedli. Po takowym tedy pierwszego terminu upłynieniu znowu obwieszczenie w. j. p. Ludwik Piłsudzki, pisarz ziem*ski* repar*tycyi* telsz*ewskiey* ab antiquo in uno consilio et condictamine z buntownikami będący, co processa, załoby y manifesta przyswiadczaią, wydać powazył się, mocą ktorego obwieszczenia gdy dzien dwunasty septembra anni ejusdem pro expediedis hiis actibus przypadł, po[d]tenczas za ziechaniem na tym terminie do Połągi ad pagendus hos actus w. j. p. Nagurskiego, sędziego ziem*skiego* repar*tycyi* telsz*ewskieyi*, gdy obiasniono zostało, iz co Piłsudzki, pisarz ziemski, za

possessyi jeszcze Heberharda Mirbacha chłopow buntował y wypowiedzenia panu swoiemu posłuszenstwa stał się pobudką, natenczas w. Nagurski, sędzia, nie chcąc takowych inwalidować aktow, znowu obwieszczenie z w. w. Goyzewskim, podstarostą sądowym repar*tycyi* rossien*skiey*, wydał, z czego nieukontentowani buntownicy po obudwóch urzędnikow y samego st*aros*tę przed sąd Nadworny Assesorski j. k. mci expertowali cytacye y wnet do oczewistego buntu y widocznego nieposłuszenstwa rzucili się. Dzien dwudziesty piąty septembra był to pierwszy, którego już widoczne zuchwałego podańśtwa okazały się rebellie. Jerzy albowiem Kiawleykis, mieszczanin połongowski, przybrawszy do siebie innych buntowniczym duchem tchnących zprzymierzencow, na domy spokoynych nachodząc gospodarzow, zycia y zdrowia wydarciem onym grożąc, uciązliwe dawać sobie nakazywał kontrybucye, a to za niełączenie się do jednego buntu przeciwko panu swoiemu. O takowe wybierane kontrybucye gdy niezliczone od gospodarzow do dworu zachodziły skargi, zawołany pomieniony Kiawleykis, spytany, z jakiegoby to powodu czynił, nie tylko o niepodległosci swoey panu y niepowinności zdawania rezolucyi znać dał, ale nadto w grubych, odgrazaiących się słowiech o dalszey swey exakcyi upewnił pana y gdy za takowe swe postępki kilku plagami ukarany został, cały dwor napełniaiąc hałasem, rozmaite pogroski y pochwałki na zdrowie y zycie w° st*aros*ty czynił y w° Pilsudzkiego imieniem odgrazał się. A nie tylko takowe pomienione w słowach samych dały się słyszeć pogroski, ale nadto w rzeczy samey okazane nieposłuszenstwa wraz większą górę y wzrost biera. Obowiązani albowiem będąc inwentarzem podawczym, aby budowle wszelką swym kosztem wystawowali, gdy wykonania roskaz ze dworu nadszedł, aby w Wilumiszkach folwark y browar, oraz w Rubiniszkach do niektorego zabudowania przyłozyli się, nie tylko takowym powinnosciom uporem nie szli, ale nadto Ludwik Graytis, ze wsi pierwszych buntownikow, Łozdynik, przyszedłszy na robotę, na dniu trzynastym septembra dyspozycyom wszelkim złorzeczyc, na dyspozytorow y innych, a osobliwie Penelisa ze wsi Wirsztynik na robotę przyszłego do jednego z sobą zuchwalstwa pociągnowszy, targać się poważył, owszem, w liczney gromadzie buntownikow z parobkow y pochoznych ludzi dobranych sobie naszedłszy na dwor, pana samego lzyć nie wzdrygał się. Iz takowe postepki były tylko urozdobą dalszych niegodziwych rokoszanskich umysłow, zapewnieniem, gdyż lubo inwentarz podawczy od tych gospodarzow, ktorzy swe pszczoły maią, aby połowicę miodu do dworu oddawali, brać nakazuie, z tym wszystkim za s. p. [E]berharda Mirbacha per renitentiam onego poddawac nie chcieli, tak tez za possessyi teraznieyszego st*aros*ty wykradłszy barcie z puszczy, ktore per totum do dworu należały, nie tylko od nich całego miodu nie oddali, ale nadto połowicy należącey dworowi przez kryiome podbieranie ulow niemałą część onego poskradali y odebrania takowey części na dwor sub praetextu warunkow w dekrecie opisanych niektorzy z buntownikow bronili.

Gdy zatym za obwieszczeniem vigore dekretu do ziachania urzędnikow następował termin, Michał Kuprewicz, mieszczanin połongowski, od

j. p. Antoniego Truchnowskiego wysłany, od domu do domu, kazdego zwiedzaiąc gospodarza groznemi zakazywał słowy, aby zaden z onych nie tylko do pomienionych aktow nie przystępował, ale nadto zadnych nie słuchaiąc rozkazow dwornych, naymnieyszego do podięcia sustętacyi urzędnikow — lubo tego dwor nie potrzebował — nie dokładali kosztu. A gdy za wydanym obwieszczeniem dla legalney przyczyny w. j. p. Nagurski, sędzia, ziechac nie mogł, iterum iterumque obwieszczenie tychze urzędnikow nomine podane na dniu jedynastym oktobra zostało, in crastinum ktorego obwieszczenia podania Michał Narmont z Dawidem Waynorem, pierwsze buntu y rokoszy głowy, in assistentia ze trzydziestu poplecznikow dobranych sobie do dworu Ławkozemskiego przyszli, ktorzy zapytani, czegoby chcieli, gdy ze się z urzędnikiem swoim widzieć pragną, odpowiedzieli, natenczas j. w. Teyder, administrator ławkożemski, gdzieby iść mieli, odpowiedział. Gabryel zaś Gineytis, w tym towarzystwie zostający, buntowniczym tchnąc duchem, na pomienionego targnął się administratora, y kto wie, jakieby kroki, zwłaszcza spitym będąc, z innemi spółuczęstnikami przedsięwzioł, gdyby jedni z nich łagodnoscią ugłaskani, a Gineytis za drzwi wyprowadzony nie został. Tandem gdy takowego obwieszczenia wydanie po całey gruchnęło włosci y nieomylnym aktow inkwizycyi, kalkulacyi y verifikacyi zapewniło doyscie, natenczas woytowie, ławnicy miasta Dorbiany y inni wszyscy, excepto Narmonta, Sakucia, Jankusza y Dawkszy y innych niektorych w buncie sprzymierzęstwa będących, przybywszy do dworu Ławkożemskiego, oswiadczaiąc ku panu swoie posłuszeństwo, o niewiadomosci rozpoczętego procederu opowiedzieli, onego się sami dobrowolnie per totum zrzekli y skrypta submissionis na dowod takowey swey powolności pokładali, oraz aby od dalszych exekucyi buntowniczych y nachodzenia na domy z pogrozkami zburzenia onych y odebrania maiątkow dwor zasłaniał, jak naypokornieysze zanaszali prozby, y przeciwko którym zawziowszy nienawiść j. p. Antoni Truchnowski, plenipotent, zgromadziwszy do siebie buntownikow od wioski do wioski, od domu do domu otoczony gronem pomienionych ludzi do łonczenia się do takowego spisku przez wysłaną od siebie buntowniczą kupę, do składanek y podatkow przynaglał. Ktorych to takowych gwałtownosci swoich na dniu dwudziestym trzecim oktobra anni praesen*tis* taż buntownicza kupa dała dowody, kiedy z j. w. p. plenipotentem naiachawszy na wies Woyneykie y w domu Jana Boltunisa obrawszy sobie kwaterę, rozmaite tak konsumpcyine, jako y pieniężne wybierali kontrybucye, a część partyi swoiey pod komędą Adama Wiskonta y Kazimierza Rapszewicza czyli Sakutysa, pierwszego z buntownikow, po innych wioskach na furażowanie wysłali. Nie mogąc zatym inni takowym wystarczyć uciązliwosciom, do woyta swoiego Dawida Kłaniewicza, Jerzego Szawklisa, ławnika, z prozbą o ratunek udali się, ktorzy do konsystencyi pryncypalney buntowniczey gromady przybywszy, gwałtowne takowe postępki odradzac poczęli, za ktore perswazye Dawid Kłaniewicz, woyt, tiranissime przez Wiskonta, Sakutysa zbitym został. Na ktory hałas y rozruch gdy się inni włoscianie gromadzić poczeli, natenczas inni z buntownikow pouciekali, a Wiskont przez woyta złapany y do dworu zaprowadzony został. Tam

gdy od pana był spytany, za co by woyta tak niemiłosiernie kaleczył, dał się słyszeć, ze nie na tym koniec y nie rychley od przedsięwziętego zamysłu odstąpią, az nad wyznaczonemi swoiey zemscie osobami skutek pomszczenia się obaczą. Którą to zuchwałą odpowiedz zgromiwszy, wielm*ozny* st*aros*ta, ze nie pomsty przez smaganie rozgami u pręgierza, ale poprawy po nim szuka, odpowiedział, y piętnascie plag onemu wyliczyć kazał, ktorym ukaraniem rozdrazniony raczey niz poprawiony pomieniony Wiskont na zycie samego starosty odgrazał się. A gdy takowa banda rokoszanow do domu Jana Bortkielisa na dniu przeniosła się, wtedy pomieniony Bortkielis z Sakutysem znowu do podobnych rzucili się po włosci exekucyi, dalsze pokrzywdzenia włoscianom połongowskim czyniąc, na zbogacenie siebie y plenipotenta swego do ostatniey nędzy y obóstwa niektorych gospodarzow przywiedli, przez co wielm*ozny* starosta, ustawiczne słysząc uciemiężonych ludzi skargi y skwirki, surowie zakazac musiał, aby zaden gwałtem do takowych składanek przynagłonym nie był, pod sztrofem załozonym na tego, ktory by naglił. Co wszystko było tylko proznym y nadaremnym do poskromienia szerzącey się gwałtownosci srzodkiem, na wzgardę albowiem wszystkich takowych zakazow j. p. plenipotent, pułkiem otoczony buntownikow, od wsi jedney do drugiey przeiezdżaiąc y na swą stronę od chaty do chaty chodząc, gospodarzow pociągaiąc, pozostałe jeszcze y niełączące się do buntu wsie, to jest Nowosiady, Impiłty Stare i Nowe, Benaycie, Szławeyty, coraz licznieyszą z pochożych ludzi dobieraiąc sobie gromadę, był obiegał. Naostatek na dniu dwudziestym szostym oktobra, niedaleko od samey dworney rezydęcyi, do wsi Auksudow z tąz komitywą zbliżył się y napadnieniem na dwor odgrazał się. Zabiegaiąc takowey nieswernosci, wielm*ozny* st*aros*ta z perswazyą przyjacielską j. p. p*ano*w Stanisława Baraszewicza, Antoniego Pikturnę oraz jenerała Alexandra Przednikiewicza do pomienionego j. w. plenipotenta posłał, prosząc, aby takowych gwałtownosci y niesłychanych postępkow co buntownicy włosci poczynionych zaprzestawszy, swoiey pilnował funkcyi y obowiązkowi na się włozonemu zadosyc czynił. Ktore to takowe wzgardziwszy prozby gdy nieprzystoynymi słowy uwłaczać sławę samemu wielmoznemu staroscie począł, zreflektowany nieco nakoniec, gdy z tym się dał słyszeć, iz krzywdy po całey włości spisywac przyiechał, dana mu na to odpowiedz, iz wielm*ozny* st*aros*ta nie broni mu tego, ale, owszem, dom y gospodę którą chcąc na konsystencyą plenipotenta wyznaczy, aby wiedząc włość cała o przebywanie jego, każdy z nich swą krzywdę maiący mogł tym łacniey opowiedzieć y do zapisania podołac. Z ktorey to takowey rezolucyi nieukontentowany j. p. plenipotent nie tylko rozpoczętego dzieła nie zaprzestał, ale nadto daley one prozekwuiąc, iterum iterumque uciężliwe kontrybucye, wydaiąc do włoscian bilety, po całey włosci wybierał. A gdy termin inkwizycyi vigore wydanego obwieszczenia przypadł, nie tylko sam na takowe actus nie stanął, ale owszem przybyły Narmont, Waynor, Dawksza, Sakutis, stanowszy przed urzędnikiem, ze do inkwizycyi nigdy nie przystąpią, oswia[d]czyli się y oney akceptowac nie będą, opowiedzieli, przez co oczewistą kontrawencyą dekretowi assesorskiemu zadwornemu W° X^{a} Lit° popełnili. Ktore to

pomienione postępki tudziesz o dalsze przegrozki y krzywdy załuiący delator quam solenissime manifestando dał takowy manifest do xiąg grodzkich X[a] Z[o] spraw potocznych zapisac, co jest zapisane.

[a] wzbubodzonemu

32. *1775 m. lapkričio mėn. 29 d. Palangos seniūnijos žmonių įgaliotinio verifikacijos reikalui L. Truchnovskio skundas dėl valstiečių skriaudų ir dėl jo, kaip įgaliotinio, terorizavimo iš K. Mirbacho ir jo pagalbininkų pusės.*

VCA Senieji aktai 14812 l. 337—338a.

L. Truchnovskis, iš dalies pakartodamas savo ankstesnį skundą, pareiškia, kad K. Mirbachas, pažeisdamas 1775 m. balandžio mėn. 28 d. asesorių teismo dekretą, privertęs seniūnijos žmones pasirašyti kryželiais raštą apie jų atsisakymą nuo bet kokių pretenzijų, o nesutinkančius grasinęs išplakdinti ir išvaryti iš ūkių. Pats Truchnovskis, būdamas Palangos seniūnijos žmonių įgaliotiniu verifikacijos reikalui, turėjęs pareigą išklausti ir surašyti valstiečių skriaudas ir pretenzijas, bet Mirbachas išvaręs jį iš Palangos seniūnijos. Po to jis apsistojęs Kretingoje ir iš ten su valstiečių bylos dokumentais rengęsis vykti į Varšuvą, bet tuo tarpu lapkričio mėn. 9—10 d. naktį pas jį į butą atėjęs Mirbacho valdų komisaras ir Palangos muitinės superintendentas Pševlockis su muitinės sargybiniais, sumušęs ir privertęs pasirašyti kažkokį pasižadėjimą, kurio turinio Truchnovskis iš persigandimo neatmenąs. Be to, iš jo buvę pareikalauta arba vykti pas Mirbachą, arba tuoj pat iš Kretingos išsikraustyti. Pševlockis įsakęs muitinės sargybų postams kiekvienu atveju krėsti Truchnovskį, kad atimtų iš jo bylos dokumentus.

Toliau skunde minimos kai kurios skriaudos, kurias Vilimiškės palivarko valdytojas Pševlockis padarė valstiečiams.

Roku tysiąc siedymset siedymdziesiąt piątego m*iesią*ca novembra dwudziestego dziewiątego dnia.

Na urzędzie j. k. mci grodzkim X[a] Zmudzkiego repartycyi telszewskiey przede mną, Jozefem Sławoczynskim, podstarostą sądowym grodzkim X[a] Zmudzkiego, comparendo personaliter j. pan Ludwik Antoni Truchnowski, regent sądow podkomorskich smolenskich, plenipotent ad actus inquisitionis, verificationis, calculationis od mieszczan y włoscianow starostwa Połongowskiego uzyty, w krzywdzie swoiey oraz nomine j. w. pana Adama Chmary, instygatora W. X. L., z delacyi mieszczan y włoscianow starostwa Połongowskiego solenny zaniosł manifest na w. j. pana Karola Mirbacha, starostę połongowskiego, tudziesz na j. pana Franciszka Przewłockiego, superintendenta cła komory połongowskiey, j. pana Felicyana Rypinskiego, straznika tegoz cła, y dalszych straznikow, jako to Jana Butkiewicza y Andrysa de cognomine lepiey temuz j. panu superintendentowi wiadomego y znajomego, w jedney radzie y zmowie z sobą będących; signanter na j. w. pana Mirbacha, st*aros*tę połongowskiego, mieniąc y referując się do zaszłych załob, manifestow, dekretow oczewistych, listow zaręcznych niepojednokrotnych o to, iz obzał*owa*ny w. j. pan Karol Mirbach, st*aros*ta połongowski, nic nie uwazaiąc na listy zaręczne y dekreta oczewiste sądow j. k. mci zadwornych asessorskich W. X. L., praecipue na dekret w roku teraznieyszym tysiąc siedymset siedymdziesiąt piątym apryla dwudziestego

osmego dnia ferowany, y onym contraveniendo, po wypadłym tymze dekrecie mimo warunki w onym wyrażone włoscianom połongowskim tak sam, jako przez ekonomow y przyjaciół swoich uciązliwośći czynic, onych do nieiakowegosci ad placitum sui skryptu sprawionego, groząc cwiczeniem y z domu wypędzeniem, krzyzykami podpisywać się przymuszać y dalszych krzywd wyrządzac nie przestaie, pochwałki na dalszą uciązliwość wszystkich włoscianow uczynił. Jakoz gdy Kazimierz Sakutys, włoscianin połongowski ze wsi Woyneiek, w roku teraznieyszym tysiąc siedymset siedymdziesiąt piątym septembra dwunastego dnia na straz dworną nieprędko przyszedł, obzałowany w. j. pan Mirbach za to z domu onego kocioł kosztuiący talarow bitych osim do dworu wziąc kazał, ktorego y dotąd temu człowiekowi nie oddaie. A Kazimierza Grycelisa, włoscianina połongowskiego ze wsi Łazdynik, ze j. pana plenipotenta, spisuiącego ad verificationem dalsze włoscianow krzywdy, do domu swego przyiął, za to groząc cwiczeniem, do tegoz skryptu swego, na odstompienie krzywd y pretensyi włoscianow uformowanego, krzyzykami podpisac się przymusił. Simili modo na Piotra Weczerskiego, włoscianina ze wsi Bor[t]kielow, groząc cwiczeniem, y gdyby się do tygodni czterech nie podpisał do tegoz skryptu, tedy z domu wypędzić przyrzekaiąc, przegrozki uczynił. Importuiącym vero włoscianom starostwa Połongowskiego podatek czynszowy, nescitur in quem finem, zad[n]emu kwitow dawac nie kazał. Na większą zas krzywdę onych godząc, załuiącego j. pana plenipotenta ad actus inquisitionis, verificationis, calculationis od włoscianow uzytego, spisuiącego dalsze krzywdy, damnifikacye tychze włoscianow, roznemi przegrozkami, pochwałkami, jako dostateczniey constat z manifestu w grodzie Xa Zmudzkiego w roku teraz*nieyszym* novembra trzeciego dnia zaniesionego, odpędził. Po odpędzeniu ktorego to j. pana plenipotenta, gdy mimo manifesta y do sądow j. k. mci zadwornych asessorskich W. X. L. o kontravencyą dekretowi ex delatione włoscianow ad instantiam instigatoris wyniesiony mandat, za wyprokurowanym przez obzałowanego w. j. pana Mirbacha powtornym obwieszczeniem do ziechania w. w. j. panow urzędnikow termin, idque dzien siodmy novembris anni praesentis nastompił, wtedy włoscianie połongowscy dla stałey dekretowi przez w. j. pana Mirbacha kontravencyi y dla wyniesionego juz przed sąd zadworny asessorski po obzałowanego j. mci mandatu, niemniey i z przyczyny tey, ze obzałowany w. j. pan Mirbach przed tym termine[m] plenipotenta delatorow odpędził, a udaiąc tegoz j. pana plenipotenta za buntownika włoscianow, krzywd onych wszystkich spisać nie dozwolił, nie mogąc za tym wyprokurowanym przez obzałowanego w. j. pana Mirbacha obwieszczeniem ad praenominatos actus inquisitionis, verificationis, calculationis przystompić, z manifestem na w. j. pana Mirbacha o takowe gwałtownosci w grodzie Xa Zmudzkiego zaniesionym przed w. w. j. p. urzędnikiem, ad hos actus za wyprokurowanym niepotrzebnie obwieszczeniem do Połongi sprowadzonym, stawali y z tego z manifestu kopią podali. A zatym gdy załuiący j. m. pan Truchnowski, plenipotent, nie mogąc dla pochwałek obzałowanego w. j. pana Mirbacha w starostwie Połongowskim dłuzey persistere, do miasta Kretyngi o milę od

tegoz starostwa leżącego [dla] schronienia się ziechał y gdy włoscianie połongowscy załuiącego j. pana plenipotenta swego po niedoszłych tych aktach do sądow zadwornych asessorskich W. X. L., dla tey sprawy swoiey do Warszawy z dokumentami w miescie Kretyndze wyprawowali, podtenczas obzałowany j. pan Franciszek Przewłocki, superintendent cła komory połongowskiey, ktory z łaski obzałowanego j. pana Mirbacha w tymze starostwie Połongowskim, we wsi Wiłumiszkach dla siebie ma zabudowany przez włoscianow połongowskich folwark y w onym rezyduie, wiele łask swiadczonych od obzałowanego j. mci odbiera, wszelką władzę y dyspozycyą nad włoscianami połongowskiemi per modum komissarskiey funkcyi od obzałowanego w. j. pana Mirbacha, starosty połongowskiego, poleconą sobie ma, zaufanym od w. j. pana Mirbacha będąc y jedno z tymze obzałowanym j. mcią rozumiejąc, a godząc na pokrzywdzenie tak włoscianow połongowskich, jako y samego załuiącego j. pana plenipotenta, wziąwszy z sobą trzech straznikow skarbowych cła komory połongowskiey, jako to obzałowanych j. pana Felicyana Rypinskiego, Jana Butkiewicza y Andrysa y z temiz straznikami armata manu ze dnia dziewiątego na dzien dziesiąty nowembra anni praesentis w samą pułnoc rozboyniczym sposobem na spiącego załuiącego j. pana Truchnowskiego, plenipotenta włosci połongowskiey, in procinctu via w Kretyndze będącego y na włoscianow oczekiwaiącego, violenti modo na gospodę naiechawszy, nic penitus sobie niewinnego, zadney znajomosci nie zabierającego tegoz j. pana plenipotenta włosci połongowskiey, maiąc z sobą manifestu kopią na w. j. pana Mirbacha zaniesionego, a przez włoscianow połongowskich urzędnikom podaną, sobie dostałą, za ten manifest supra de data wyrazony łaiał, dyffamował y buntownikiem włoscianow nazywał. Deinde, za ręce przez straznikow przytrzymanego bił po głowie, po wielokroc razy policzkował, za włosy targał, pro reliquo po to tegoz załuiącego j. pana plenipotenta mordował, pochwałkami dokonania na zyciu odkazuiąc się a sobie desperacyą niejakowosci przydaiąc, zkasowania y z xiąg eliminowania rzeczonego manifestu domagał się, az poki od tegoz załuiącego j. pana plenipotenta nieiakowysci skrypt ad placitum sui tegoz czasu w nocy wymogł, a załuiący j. pan plenipotent, jako przestraszony w boiazni ony pisał, tak y o kontentach tegoz skryptu nie pamięta. His itaque peractis tenze obzałowany j. pan Przewłocki, wymawiaiąc j. panu plenipotentowi, ze nie oddał wizyty tak w. j. panu Mirbachowi, jako y samemu obzałowanemu j. mci napominał, oraz odiezdzaiąc retro do folwarku Wilumiszek postawił na strazy naprzeciwko stancyi protestantis w tymze miescie Kretyndze straznika skarbowego obzałowanego j. pana Rypinskiego z przegrozkami, ktoremu przykazał oznaymic plenipotentowi, iz gdy tenze j. pan plenipotent nie zechce jechać do w. j. pana Mirbacha, to gdyby nad godzinę dłuzey nie bawił się w miescie Kretyndze, donosząc, iż moze gorsze nieszczęscie potkać. Co większa jeszcze, tenże j. pan Przewłocki, znac godząc na odebranie dokumentow do sprawy powierzonych, wszędzie po traktach na przykomorkach przykazał tegoz j. pana plenipotenta rewidować, ktory to załuiący j. pan plenipotent, unikaiąc takowey obzałowanego j. mci zdrady, a manowcami jadąc, drogi nakładaiąc, zaledwo mogł uchronic się od takowego przedsię-

wzięcia obzałowanego j. mci. Interea tenże obzałowany j. p. Przewłocki, maiąc wszelką zwierzchność y dyspozycyą nad włoscianami połongowskiemi sobie od obzałowanego w. j. pana Mirbacha pozwoloną y tym zaufanym będąc, nie tylko ze niesłuszne od przychodzących włoscianow do folwarku Wiłumiszek na robotę profita wynayduie, to jest, iż gdy ktory włoscianin opozni się przyiść, tedy od niektorych za opoznienie po pruskim złotym, od innych po złotym polskim wybiera, a dzien dniem odbywać kaze, a niektorym parobkom gospodarzow, gdyby brali za pieniądze u j. mci gorzałkę, gwałtem narzuca, za ktorą potym od gospodarzow pieniądze odbiera, lecz jeszcze onych niewinnie cwiczy y ludziom swoim bic pozwala, rozne krzywdy, przykrosci tymze włoscianom, nienawidząc onych, ze [z] w. j. panem Mirbachem prawuią się, wyrządza. Jakoz gdy w roku teraznieyszym dnia dziesiątego octobris pies ziadły obzałowanego j. mci bez uwiązania w folwarku Wiłumiszkach chodzący dziewkę Jakuba Wiłka, włoscianina ze wsi Wiłumiszek, na imię Rozalią, przysłaną od gospodarza do tegoz folwarku Wiłumiszek na robotę, tak okrutnie pokąsał, iż od tego pokąsania kaleką została, podtenczas za doniesieniem przez gospodarza o tym kalectwie obzałowany j. mc pan Przewłocki, coby powinien na cyrulika dać y za skaleczenie nawiązkę zapłacić, to jeszcze cieszył się z kalectwa tey siroty, mowiąc te słowa: „Dobrze na was, zeby y wszystkich was, włoscianow buntownikow, moy pies pozaiadał". O ktore to takowe krzywdy, uciążliwosci delatores z obzałowanemi ichmoscmi chcąc prawem czynić, dali ten manifest do xiąg urzędowych grodzkich X[a] Zmudzkiego zapisać, ktory jest przyięty y zapisany.

33. *1777 m. kovo mėn. 18 d. Užrašas asesorių teismo protokolų knygoje apie įsakymą K. Mirbachui ir Palangos seniūnijos žmonėms prisilaikyti ankstesniųjų inventorių bei asesorių ir referendorių teismo dekretų.*

VCA Senieji aktai 2592 l. 3.

Asesorių teismas, garantavęs savo 1776 m. kovo mėn. 29 d. dekretu visokeriopą saugumą Palangos miestelėnams ir valstiečiams, įsako K. Mirbachui prisilaikyti Palangos seniūnijos 1738 m. inventoriaus, referendorių teismo 1754 m. vasario mėn. 14 d. ir tų pat metų vasario mėn. 18 d. dekretų bei paskutiniojo liustracinio inventoriaus ir iki galutinio bylos išsprendimo uždraudžia įvesti bet kokias naujas prievoles, kad nenuskurdintų seniūnijos valdinių.

Urodzony Karol baron Mirbach, starosta połongowski, przeciwko pracowitym Michałowi Narmontowi, Dawidowi Waynerowi, Kazimierzowi Sakuciowi, Antoniemu Jankusowi i innym w jedność sprawy wchodzącym mężom y obywatelom miasta y włości starostwa Połongowskiego.

Roku 1777 dnia 18 marca przyłączywszy dwa aktoraty, jeden z włości połągowskiey przeciwko urodzonemu Mirbachowi s tychże regestrow z karty 10, drugi z teyże włosci przeciwko Kownackiemu y Burbie z regestrow fisci z karty 129 procedant. In procedendo eodem die po kontrowersiach między stronami aktoraty swoie maiącemi nawzaiem wnoszonych judicium ostrzegłszy vigore zaszłych dekretow, a mianowicie dekretu 1776 marca

29 dnia w sądach naszych ferowanego omnimodam securitatem dla mieszczan y włoscian połągowskich, wszystkich warunkow w tymże dekrecie oczewistym sądow naszych assesorskich specifice et distinctim opisanych y tychże warunkow omnimodam satisfaccionem przez urodzonego Mirbacha sub penis nakazawszy, oraz ex moderna decisione nostra obwarowawszy tymże mieszczanom y włoscianom, ażeby urodzony Mirbach mimo inwentarza włosci połongowskiey w roku 1738 julii 17 d. na komissii prowincionalnej W. X. L. zaprzysiężonej y mimo dwa dekreta referendarskie, idque jeden w roku 1754 februarii 14 d., drugi w tymże roku februarii 18 d. zaszłe, żadnych preagrawacyi mieszczanom y włoscianom czynic nad dawne zwyczaie y inwentarze, powinnosci żadnych wymagać do finalney rosprawy nie ważył się, a mieszczanie y włoscianie połongowscy ażeby dekretom assesorskim, referendarskim y inwentarzowi supra wyrażonemu, na komissii prowincionalnej zaprzysiężonemu, oraz ostatniemu lustratorskiemu inwentarzowi we wszystkiem ulegali, deniqve obwarowawszy vigore constitucii convocationis 1764 r., ażeby urodzony Mirbach, starosta połągowski, nie dezolował mieszczan y poddanych tego starostwa nie wyniszczał, w samey sprawie oczewisto zapisuie y dwa dekreta referendarskie supra decreta ex actu wyrażone cancelaryi dekretowey W. X. L. ad acta przyiąc injungit.

34. *1777 m. birželio mėn. 14 d. Užrašas asesorių teismo protokolų knygoje apie Palangos seniūnijos valstiečių skundą prieš K. Mirbachą ir jo tarnautojus dėl skriaudų ir atskirai prieš teisėjus Kaunackį ir Burbą, paskirtus naujos verifikacinės komisijos nariais, dėl jų šališkumo ir pataikavimo K. Mirbachui.*

VCA Senieji aktai 2470 l. 16.

Die 14-ta. Proces nomine urodzonego Adama Chmary, instygatora W° X^a L°, z delacyi pracowitych Michała Narmonta, Dawida Waynora, Jozefa Gryksy, Michała Kuprewicza, Jerzego Kiawleykisa, Jana Dawkszasa, Andrzeia Deiusa, Michała Babyusa, Jozefa Łaiewskiego, Jozefa Kniustysa, Jozefa Songayły, Wilhelma Zelimowskiego, Antoniego Srogieyki, Jana Dybisa, Jana Reynika, Michała Baszkiewicza, Jana Wirkszyły, Antoniego Jankowskiego, Jerzego Rapszewicza, Kazimierza Sakutysa y wszystkich włoscian starostwa Połongowskiego na urodzonego Karola Mirbacha, tegoz starostwa dzierzawcy, a przytym na wszystkich sług, ludzi, dyspozytorow tegoż starosty, wykonywaiących wszystkie bezprawia, z osobna na urodzonych Franciszka Kownackiego, ziemskiego, y Antoniego Burbę, grodzkiego sędziow, urzędnikow Xięstwa Zmudzkiego, dekretem sądow assessorskich w roku 1776 ferowanym naznaczonych inkwizytorow w oddzielnym zaskarzeniu, to jest na urodzonego starostę połongowskiego, sług y dyspozytorow onego niepraktykowane we wszystkich rodzaiach wymyslić się mogące uciążliwości, gwałtow, morderstwa, zdzierstw, zemsty y złosci prawie od obięcia starostwa połongowskiego w rozmaitych sposobach ustawnie wykonywane bezprawia, a na urodzonych inkwizytorow o rozne w odbywaniu aktow inkwizycyi, kalkulacyi y weryfikacyi, z obowiązku dekretu assesor-

skiego nakazanych, ob favorem dla tegoż urodzonego starosty połongowskiego z wielorakich pobudek prawo y słuszność rażących uskutkowane praktyki, niepowetowane krzywdy dla tychże włoscian połongowskich zaymuiące, o co wszystko przez autentyczną żałobę dokładnie przez nayuroczystsze dowody przeswiadczy się, ciż wszyscy włoscianie połongowscy naysroższym uciążeni przesladowaniem manifestuią się. Cum reprocessu.

35. *1778 m. sausio mėn. 11 d. Užrašas asesorių teismo protokolų knygoje apie davimą Karoliui Mirbachui apsaugos rašto, kuriuo Palangos seniūnijos gyventojams įsakoma klausyti seniūno pagal 1775 ir 1776 m. asesorių teismo dekretus ir uždraudžiama priešintis Mirbacho tarnautojams bei rinkti pinigus bylinėjimuisi.*

VCA Senieji aktai 2471 l. 12—13.

Die 11-ma. W sprawie urodzonego Karola Mirbacha, starosty połongowskiego, z mieszczanami y włoscianami starostwa połongowskiego. Juditium proces tegoż urodzonego Mirbacha, starosty połongowskiego, et e contra reproces mieszczan y włoscian połongowskich zaniesione akceptowawszy, list zaręczny upominalny urodzonemu Mirbachowi, staroscie połongowskiemu, z obwarowaniem, ażeby mieszczanie y włoscianie połongowscy zawarowane dekretami sądow naszych 1775 y 1776 posłuszeństwo temuż urodzonemu staroscie połongowskiemu y dyspozytorom onego jak naydokładniey wykonywali, wszelkie czynsze y powinnosci według inwentarzow, lustracyą objentych, bez uporu punktualnie do dworu wnosili y dopełniali, żadnych rokoszow przeciwko sługom y dyspozytorom tegoż aktora podnosic y innych do takowego bezprawnego obchodu pobudzac oraz gwałtownymi sposobami rownych sobie włoscian do składanek uniewalac y onych biciem y zaborem sub vadio 1000 kop groszy litewskich et sub rigore legum contra violatores, invasores et transgressores listow naszych zaręcznych stricte cirsumscripto nie ważyli się, z kancelaryj naszey dekretowey zadworney assesorskiey W° X^a^ Lit° wydać permittit.

36. *1778 m. sausio mėn. 12 d. Palangos seniūnijos miestelėnų ir valstiečių kaltinimai Karoliui Mirbachui ir užrašas apie asesorių teismo nutarimą duoti jiems naują apsaugos raštą nuo seniūno ir jo tarnautojų savavaliavimo.*

Iš asesorių teismo protokolų knygos — VCA Senieji aktai 2471 l. 13—15.

Skunde sakoma, kad Palangos seniūnas K. Mirbachas, siekdamas sužlugdyti teisėtus Palangos seniūnijos miestelėnų ir valstiečių reikalavimus, 1778 m. sausio mėn. 10 d. padavė asesorių teismui šmeižikišką skundą, kuriame tvirtino, kad Palangos seniūnijos žmonės, kurstomi savo įgaliotinio L. Truchnovskio, grasinę užmušti patį Mirbachą, varu vertę nenorinčius duoti pinigų teismo išlaidoms ir tai darę ne tik Palangos seniūnijoje, bet ir tėvoniniame K. Mirbacho Laukžemio dvare, pagaliau grasinę užpulsią Darbėnų dvarą, užmušią K. Mirbacho komisarą ir patys būsią Palangos ir Laukžemio ponais.

Atmesdami šiuos kaltinimus, palangiškių patikėtiniai M. Normantas, D. Vainoras, M. Kuprevičius, A. Jankauskas, J. Kniustys ir J. Skersys visų Palangos seniūnijos mies-

telėnų ir valstiečių vardu pareiškia, kad K. Mirbachas jau peržengęs du įspėjamuosius teismo apsaugos raštus ir tris kitus asesorių teismo dekretus ir toliau dar labiau juos engiąs. Reikalaująs įvairiausiais pretekstais išgalvotų arba jau panaikintų mokesčių, neleidžiąs Palangos seniūnijos valstiečiams veltui imti mišką statybai ir kurui, bet tuo pat metu neteisėtai tą mišką kertąs ir parduodąs. Šventosios miestelėnus vertęs duoti žuvies virš nustatyto kiekio. Palangos miestelėnams ir Joskaudų kaimo gyventojams priklausantį mišką atėmęs ir atidavęs žydams. Už paieškojimą ir nubaudimą vagies, pavogusio Normanto, Vainoro ir Jokūbo Kraupio arklius ir pardavusio juos Darbėnų žydams, reikalavęs maišelio pinigų. Grįžusius iš teismo valstiečius plakdinęs, baudęs, atiminėjęs iš jų žemę ir rengęs jų namų užpuolimus.

Asesorių teismas nutarė duoti Palangos seniūnijos gyventojams apsaugos raštą, kuriuo uždraudė Mirbachui visus piktnaudžiavimus, išdėstytus žmonių skunde, ir nustatė 10 000 kapų lietuviškų grašių laidą bei kitas įstatymų numatytas bausmes už šio apsaugos rašto pažeidimą.

Die 12-da. Proces nomine Michała Narmunta, Dawida Waynora, Michała Kuprewicza, Antoniego Jankowskiego, Jozefa Kniustysa, Jana Skiersisa imieniem swoim y imieniem wszytkich mieszczan y włoscian całego starostwa Połongowskiego na urodz*onego* Karola Mirbacha, star*ostę* połongowskiego, komisarzow, ekonomow, sług y łoznych ludzi onego, mieniąc o to, iz tenże urodzony Mirbach, starosta połongowski, z nienawisci ku włoscianom star*ostwa* Połongowskiego, iz ciż włoscianie w krzywdach swych, bezprzestanie onym tak od samego urodzonego starosty, jako tez z rozkazu onego przez komisarzow, ekonomow, sług y czeladzi działanych, do obrony prawney uciekają się, onych usiłuiąc przed sądem omierzic, dla potłumienia słusznych, sprawiedliwych ich pretensyi zaskarzenie opaczne, izby włoscianie poddani j. k. msci y RPtey z starostwa Połongowskiego z pobudki urodzonego Ludwika Truchnowskiego, regenta sądow podkomorskich w*oiewodztwa* wilenskiego,[1] plenipotenta swego, y innych ludzi dopuszczali się roznych występkow, nieposłuszenstwa y zuchwało[s]ci, ze powinnosciom swoim zadosc nie czynili, ze nibi samego urodzonego staroste niebespieczenstwem zycia grozili, na domy włościan tegoz starostwa nachodząc do buntow onych y do składanek przymuszali y tak tych włoscian połongowskich, jako y dziedzicznych ur. starosty ła[w]kozemskich do nieposłuszenstwa przywodzili, buntowali, bili okrutnie, pokrzywdzali y ze u nieposłusznych do składanek włoscian połongowskich krowy y inne bydło grabili, zabierali, quod magis, ze na dwor obzałowanego dziedziczny Ławkozemski nayść, tam komisarza zabić, a sami panami Połongi y Ławkozemow być ogłaszali się, przed sądem nayjasn*ieyszym* assesorskim W. X[a] Lit-go na dniu 10 mensis et anni praesentium uczynił.

Ze tedy w takowym zmyslonym oskarzeniu do występkow wyz opisanych tak mieszczanie, jako y włoscianie starostwa Połongowskiego winnemi bydz nie znają się, y ze ta skarga urodzonego Mirbacha, starosty połongowskiego, niesprawiedliwie, sczegulnie na potłumienie ich krzywd, uciążliwosci jest zaniesiona, owszem, iz tenze urodzony Karol Mirbach, starosta połongowski, listy dwa zaręczne upominalne z kancelaryi j. k. msci W. X[a] Lit-go ad instantiam mieszczan y włoscian połongowskich, jeden

[1] *Dokumente klaida: turėtų būti „smolenskiego".*

w roku 1768 marca 26 dnia, drugi w roku 1770 januaryi 25 dnia, wydane, ad haec dekreta trzy oczewiste sądow j. k. msci zadwornych assesorskich W. X^a Lit-go z warunkami y penami w naruszeniu onych założonemi, ad instantiam tychze włościan z obzałowanym ferowane, jako to jeden roku 1775 apryla 28 dnia, drugi roku 1776 marca 29, a trzeci roku 1777 junii 30 dnia, pogardzając, — jako na tym do juramentu włościanie zabierają się, — pohanbiał, zniewazał, satysfakcyi onym nie czynił, lecz barziey jeszcze mieszczan y włościan aggrawował y agrawuje, płaty niesłuszne przez samychże urodzonych Mirbachow ustawione titulo okłady rynklawy z morgow 220 nowey swoiey prywatney pomiary, dla tych płat postanowionych, na zabudowanie domow dla zydow, ktore tymże zydom przedawali, na zabudowanie dworu swego dziedzicznego Ławkozemskiego, oraz pod pretextem innych budynkow stawienia, na rozne potrzeby swoie, jako z kwitow elucidatur, y na extraordynaryine niejakowesci expensa swoie, oraz y na proceder prawny corocznie po wielekroc razy kazdego roku z kazdego morga po talerow bitych dwa, a naymniey po złotych polskich dwanascie pod scisłą exekucyą od włoscianow uciązliwie wybierał y wybiera. Podwodne warszawskie y lipawskie poddani opłacają, a podwodami nad powinność obciąza. Hiberna, ktora jest przez konstitucyą 1775 roku zamieniona w podatek podymnego, nie podatek podymnego, lecz hybernę hucusque pod exekucyą odbiera. Similiter y simplekwartę, ktora po lustracyi ustała, wymaga. Lasy, ktore na zabudowanie y na opał dla włoscian są wolne, onych bez płaty włoscianom zabrania, a swoim wieczystym ławkozemskim poddanym tez lasy, do starostwa Połągowskiego należące, darmo wycinac dozwala y pustoszy ustawicznym budowaniem domow dla zydow, wozeniem dla onych y dla niemcow oraz do dworu dziedzicznego Ławkozemskiego osi, alias stosow, drew. Włoscian gravaminosissime uciemięza, czynsze bez czasu wybierając exekucye sprowadza. Mieszczan miasteczka Swiętey do dawania nad powinnosci onych ryb przymusza. Mieszczanom miasteczka Połongi zdawna należący do gruntow onych las, similiter y las włoscianom wsi Jaskowdow do gruntow ich należący odebrawszy, zydom oddał. Skarzącym się włoscianom starostwa Połągowskiego, jako to Michałowi Narmuntowi, Dawidowi Waynorowi, Jakubowi Kiaupowi na złodzieja, ktory Narmuntowi konia jednego, Waynerowi koni dwa, a Jakubowi Kiaupiowi jednego ukradszy, zydom miasteczka Dorbian do starostwa Połongowskiego należącego przedał, tak z tych zydow, jako y z złodzieja sprawiedliwosci nie uczynił, gdyz za te uczynnosc worka pieniędzy od włoscian pretendował. Pro reliquo, ze tenze urodzony Mirbach, starosta połongowski, powracających z procederu prawnego włoscian połongowskich czwiczył, grunta zabierał, strofował, na domy nasyłał. O to tedy wszytko y o niesłuszne oskarzenie siebie włoscianie y mieszczanie starostwa Połongowskiego solennie na urodzonego starostę połongowskiego manifestuią się.

Eodem die w sprawie mieszczan y włościan połongowskich z urodzonym Karolem baronem Mirbachem, starostą połongowskim, juditium proces tychze włościan połongowskich et é contra reproces urodzonego starosty połongowskiego zaniesione akceptowawszy, list zaręczny upominalny

z obwarowaniem, ażeby urodzony *staros*ta połongowski mimo dekreta sądow naszych assesor*skich* W. X. L°, nakazuiące pełnienie powinności vigore lustracyi, tychże *załuią*cych mieszczan y włościan połongow*skich* do większych coraz nie uniewalał podatkow, licznieyszych od nich nad lustracyą nie wyciągał czynszow, do płacenia sobie sowitych danin y podatkow, mimo kwity wydane, nie przymuszał, nadto składanki pod żadnym tytułem na *załuią*cych mieszczan y włościan połongo*wskich* nowe utwarzac y one z ugnębieniem *załuią*cych exekwowac, do puszcz przez *załuią*cych czynszowanych nie tylko sam przez się, ale też y przez poddanych swych dziedzicznych wstęp czynić, one pustoszyć, a *załuią*cym na ich własne potrzeby bronić, podatek hyberny, ktory na podymne konsty[tu]cyą został przemieniony, od tychże *załuią*cych do siebie wybierać, grunta siedzibne włościańskie onym odeymowac, czynsze nad ustawy lustratorskie aukcyonować, do dawania sobie ryb nad przepisane powinności przynaglać, skarżącym się o krzywdy swe na żydow ob*załowane*go sprawiedliwości usuwać, składanek na proceder prawny przeż nich dobrowolnie czyniących się uzbraniać, kontynuacyi procederu prawnego z ob*załowany*m u*rodzonym* s*taros*tą połongow*skim* w sądach naszych rozpoczętego tamowac, oraz za rozpoczęty y kontynuowany proceder w sposobie zemsty żadney krzywdy *załuią*cym czynić y onych uciemiężać sub vadio 10000 kop groszy lit*ew*skich et sub vigore legum contra violatores, invasores et transgressores listow naszych zaręcznych stricte circumscripto nie wazył się, z kancellaryi dekretowey zadwor*ney* assesor*skiey* W. X. L.° mieszczanom y włościanom połongow*skim* wydac permittit.

37. *1778 m. gegužės mėn. 15 d. Darbėnų klebono laiškas Palangos seniūnui Karoliui Mirbachui apie valstiečių nepaklusnumą ir nenorą prisidėti prie naujos bažnyčios statymo Darbėnuose.*

Iš 1778 m. rugsėjo mėn. 22 d. įrašo Raseinių Pilies teismo knygoje — VCA Senieji aktai 14566 l. 364.

Darbėnų klebonas Pryšmantas praneša Karoliui Mirbachui, kad jis stengęsis palenkti Palangos valsčiaus valstiečius pastatyti Darbėnuose naują bažnyčią vietoj senosios, kuri išstovėjusi 170 metų ir dėl senumo nebegalinti būti atremontuota. Nepaisant klebono prašymų, valstiečiai nuo to atkakliai atsisakinėją. Klebonas prašo Karolio Mirbacho patarimo, kur jis turįs kreiptis, kad galėtų paveikti, kaip jam žinoma, jau kelinti metai besipriešinančius Mirbachui valstiečius.

Aktykacya listu od xiędza plebana dorbian*skiego* do w. j. p*ana* Mirbacha, s*taros*ty połon*gowskiego*, pisanego.

Jasnie wielmozny mc. panie starosto połon*gowski*, nayosobliwszy mci dobrodzieiu! Plebania dorbian*ska*, przedtym filia do kościoła połon*gowskiego*, nie maiąc żadnego funduszu prawnego, jest dosyc uprowidowana z nayosobliwszey łaski szczegulnie j. w. w. pana dobrodzieia, tak dalece, ze pleban z komendarzem nalezytą ma suficiencyą. Kościoł od Połongi dwie mile daleki, ktory nieodbicie w Dorbianach byc powinien, według wiadomosci z metryk jest na tym mieyscu stawiony przed lat sto siedmdziesiąt.

Ten bez przebudowania był tylko reparacyami utrzymywany; teraz zas, gdy juz przez zbytnią jego starosc naprawiac nie mozna, co jest y samemu j. w. panu wiadomo, starałem się, aby włość połongowska podług ustaw podawczych inwentarzow dworzanskich wzięła się do wybudowania nowego kosciola w Dorbianach. Prosiłem ją roznemi sposobami, aby dla swegoż dobra przystąpiła do s*więtego* dzieła, ale nic na upartych wskurac nie mogłem, ktorzy nie uwazaią na powinność y mniey dbaią o boską chwałę. Znam to, że podani połongowscy, już od kilka lat trwaiąc w nieposłuszenstwie swemu panu, mniey będą dbali, kiedy by im dwor kosciol budowac nakazał. Samemu j. w. w. msc. panu dobrodzieiowi w tychże okolicznosciach takoż uprzykrzać się nie mogę, gdyż dość profituię łaski panskiey, kiedy mnie bez funduszu siedzącego plebana nalezyto opatrzyłes suficyencyą z swoiey intraty; do tego widząc od tych rozroznionych duchow pana skołatanego procederem niewinnym y sprawionego [w] wielkie expensa, nie nalezy mi prosic, aby swoiey własnosci expensował na kosciol dorbianski. O radę tylko udaię się do j. w. pana dobrodzieia, dokąd się mam udac y z tych ludzi prosic satisfakcyą, osobliwie, gdy zbytnie starość kosciola nie dopuszcza w starannosci zwłoki. O to pleban dorbianski suplikuiąc, piszę się [z] winnym uszanowaniem y rekognicyą j. w. m. pana dobrodzieia naynizszym sługą.

U tego listu podpis aktora takowy: xiądz Jan Prysmont, poddziekan szkudzki, pleban dorbianski m. p. — Ad haec data takowa: Datum w Dorbianach [roku] tysiąc siedmset siedmdziesiąt osmego dnia piętnastego maia.

38. *1778 m. gegužės mėn. 15 d. Bajorų liudijimas Karoliui Mirbachui apie tai, kad valstiečiai Vilimas Žalimauskis, Jurgis Ruzgaila iš Lazdininkų kaimo ir Antanas Astrauskis iš Šlaveitų gegužės mėn. 13 d. mušę kai kuriuos Darbėnų miestelėnus bei grasinę Palangos seniūnui, jo komisarui Tegderiui ir Darbėnų smuklininkams.*

Iš 1778 m. rugsėjo mėn. 22 d. įrašo Raseinių Pilies teismo knygoje — VCA Senieji aktai 14566 l. 366.

Aktykacya dokumentu przyswiadczaiącego od szlachty w. j. p*anu* Mirbachowi, st*aroscie* połongowskiemu, wydanego.

Nizey wyrazeni przyswiadczamy, iz na obligacyą w. j. pana Mirbacha, st*arosty* połon*gowskiego*, ziechawszy do dworu jego Dorbianskiego słyszelismy wyznawaiących, jednego Wilima Zalimowskiego ze wsi Łazdynik, drugiego Jerzego Ruzgayły z teyze wsi Łazdynik, trzeciego Antoniego Ostrowskiego ze wsi Szlaweyt, wszystkich tych pomienionych mężow do starostwa Połongow*skiego* należących, że jednostaynie złosciwie jak na dniu trzynastym miesiąca maia w miescie Dorbianach zydow bijąc, ludzi innych wexuiąc, odkazywali się jak na wielmoznego st*arosty*, p*ana* swoiego, tak y pana Taeydera, komisarza jego, iż onym nie są ani będą posłuszni, na dowod tego w karczmach y na rynku figi pokazywali dworowi, pokazywali y arędarzom, ktore słową y odkazanki swiadkowie w przytom-

nosci naszey opowiadali. Co my słyszawszy, takowe sprawiedliwie wydaiąc przyswiadczenie, podpisuiemy się. Datum we dworze Dorbianskim roku tysiąc siedmset siedmdziesiąt osmego miesiąca maia piętnastego dnia.

39. *1778 m. gegužės mėn. 30 d. Bajorų liudijimas Karoliui Mirbachui apie tai, kad Lazdininkų kaimo valstietis Jonas Bružas-Grikšas neleidęs dirbti ir išvaikęs žmones, dvaro suvarytus atstatyti sudegusios Joskaudų smuklės.*

Iš 1778 m. rugsėjo mėn. 22 d. įrašo Raseinių Pilies teismo knygoje — VCA Senieji aktai 14566 l. 365.

Aktykacya skryptu testimonialnego od j. p. p. w. Rymkiewicza, Januszewicza w. j. p. Mirbachowi, staroście połongowskiemu, wydanego.

My, niżey na podpisaniu wyrazeni, czyniemy wiadomo tym naszym testimonialnym skryptem, iż będąc użyci od w. j. p. Karola barona Mirbacha, szambelana j. k. mci, starosty połongowskiego, ziechalismy do wsi Jaskowd, wsi starostwa Połongowskiego przysłuchającey, słyszelismy od woyta Ludwika Stukiewicza z Łozdynik y od ławnika teyże wsi Łozdynik Symona Butryma, że Jozef Bruzas, alias Grykszas, zakazał mimo dekretu krolewskiego w tym roku wypadłym, aby podług inwentarza podawczego powinność pełniła włość połongowska z Rady Nieustającey podpisanego wydanego, nie tylko zas posłuszęstwa, nie tylko nie pełni dekretu, Rady Nieustaiącey jest przeciwnym, ale drugich mężow, ktorzy chcieli wypełnić, y spędzonych robotnikow dla budowania karczmy zgorzałey w tey wsi Jaskowd odpędził, zakazał onym robić y posłuszenstwa pełnic; wszelką radą był do przeciwienstwa Rady Nieustaiącey dekretu. Co my zadość czyniąc obligacyi w. j. p. starosty połągowskiego, dla prawności większey dowodzenia ten skrypt nasz z podpisem ręki naszey wydalismy. Pisan w Jaskowdach roku tysiąc siedmsetnego siedmdziesiąt osmego miesiąca maia trzydziestego dnia. — U tego testimonialnego skryptu podpisy rąk j. p. panow szlachty, a pisma nieumiejętnego krzyżykami temi wyrażaią się słowy: Jan Rymkiewicz, Tomasz Januszewicz (*trys kryželiai*).

40. *1778 m. rugpiūčio mėn. 28 d. K. Mirbacho skundas, kad Palangos seniūnijos žmonės atsisaką grąžinti jam tūkstantį kapų grašių, kuriuos jis sumokėjo, kad būtų atleistas nuo arešto bausmės.*

VCA Senieji aktai 14566 l. 478.

K. Mirbachas pareiškia, kad 1776 m. jis sumokėjęs Palangos seniūnijos žmonių įgaliotiniams M. Normantui, D. Vainorui, K. Rapšiui ir J. Daukšai 1000 kapų grašių, arba 2500 auksinų, idant būtų atleistas nuo arešto bausmės, priteistos 1776 m. kovo mėn. 29 d. už asesorių teismo dekreto pažeidimą. Valstiečių įgaliotiniai atskiru garantiniu raštu įsipareigoję savo ruožtu pristatyti per vienerius metus seimo nutarimą, leidžiantį arešto bausmę už teismo dekretų peržengimą pakeisti pinigine bauda. Iki šiol nei valstiečių patikėtinis, nei patys valstiečiai tokio nutarimo nepristatę, bet paimtų iš Mirbacho pinigų vis vien nenorį grąžinti, visur kur priešinąsi jam ir darą nesuskaitomus nuostolius.

Roku tysiąc siedmset siedmdziesiąt osmego miesiąca augusta dwudziestego osmego dnia.

Na urzędzie j. k. mci grodzkim *Xięstwa Zmudzkiego* repar*tycyi* rosien*skiey* stanowszy osobiscie j. p. Thadeusz Przednikiewicz imieniem w. j. p. Karola Mirbacha, szambelana j. k. mci, starosty połongow*skiego*, jak nayuroczystsze czyniąc oswiadczenie na w. j. p. Ludwika Antoniego Truchnowskiego, regenta sądow podkomorskich smolen*skich*, piszącego się plenipotęta, a na włoscian y mieszczan starostwa Połongowskiego, mianowicie na Michała Narmonta, Dawida Waynora, Kazimierza Rapszewicza y Jana Dawkszę, pryncypalnieyszych hersztow buntu, manifestował się, mieniąc o to, iż co za usilnym włożeniem się ob*żałowanego* Truchnowskiego włoscianie połągowscy uzyskaną w assesoryi W° X^{a} Lit° ustąpiwszy zał*uiącemu* staroscie sprzeciwienstwa karę, a wmowiwszy, iz niezawodnie konstytucyą novellae legis znayduiącą się, oznaczającą za kontrawencyiną wieżę zapłacenie tysiąc kop groszy litew*skich*, w przeciągu jednego roku mają okazac, a jesliby do tego zamierzonego czasu pomienioney konstytucyi nie okazali, tedy jako bezprawie wzięte tysiąc kop groszy litewskich dokumentem assekuracyinym w *roku* tysiąc siedmset siedmdziesiąt szostym julii dwudziestego szostego dnia wydanym, eorundem dwudziestego dziewiątego dnia w grodzie rosien*skim* X*ięstwa Zmudzkiego* aktykowanym, jak naymocniey wrocic y oddac zał*uiącemu* Mirbachowi, panu swemu, assekurowali się y opisali wedle tresci brzmienia wyżey wzmiankowanego assekuracyjnego skryptu [1]. Obżałowany Truchnowski, piszący się plenipotent, y sami włoscianie połągowscy nie tylko in spacio roku, ale też aż do ninieyszego czasu żadney wyznaczającey za karę sprzeciwięstwa płacenia sta kop nie okazują y okazac brzmienie takowe w sobie zawierajacey, w ystocie nie będącey, nie mogąc konstytucyi, widocznie swemu dobrowolnemu opisowi sprzeciwięstwo uczynili y ony naruszyli. A zatym żał*uiącemu* star*oscie* wrocić przez niesłuszne wmowienie wzięte tysiąc kop będąc winnemi y przekonanemi, lecz złosliwie trwając przeciwko zał*uiącemu* staroscie w zuchwałym buncie y codziennie praktykującym się nieposłuszęstwie, tego wszystkiego nie dopełniają y, że uskuteczniać nie będą, smiało odkazują się, owszem, naymnieyszey zwierzchności star*osty* nie ulegaiąc powinnosci, znaczne y niezliczone szkody, krzywdy czynią. O takowe tedy naruszenie dokumentu assekuracyinego oraz o złosliwe nieposłuszenstwo przez bunt staroscie działające się, zał*uiący* dellator manifestando dał te swoje zażalenie do xiąg grodzkich X*ięstwa Zmudzkiego* zapisac. Co jest zapisano. — *Parašas*: w. w. Mikucki, r*egent grodzki Xięstwa Zmudzkiego.*

41. *1778 m. rugpiūčio mėn. 28 d. K. Mirbacho skundas prieš Palangos seniūnijos valstiečių ir miestelėnų įgaliotinius, kad jie surinkę iš žmonių valstybinius mokesčius ir neatiduodą jų dvarui.*

Iš Raseinių Pilies teismo knygos — VCA Senieji aktai 14566 l. 484—485.

Palangos seniūnas K. Mirbachas skundė Mykolą Normantą ir Dovydą Vainorą, kaip Palangos seniūnijos valstiečių ir miestelėnų įgaliotinius bei pasipriešinimo vadus, kad

[1] *VCA Senieji aktai 14565 l. 501—502a.*

abu jie, įsitaisę Darbėnuose, per savo pagalbininkus Mykolą Astrauską, Stanislovą Jaskaudą ir Petrą Petrulį išrinkę iš Šlaveitų kaimo valstybinius mokesčius ir su Juozapu Lajauskiu bei Jonu Sopaga smarkiai sumušę Vaineikių kaimo valstietį Adomą Viskantą, norėjusį to kaimo mokesčius sumokėti dvarui, o ne „maištininkams". Minėti Palangos seniūnijos žmonių įgaliotiniai Normantas ir Vainoras atvykę patys į Darbėnų dvarą ir pareiškę, kad pono jie neklausysią ir įsakysią visam valsčiui neklausyti, o valstybinius mokesčius už rugsėjo mėn. rinksią patys savo reikalams. Rugpiūčio mėn. 20 d. K. Mirbachui Darbėnų dvare derantis su valstiečių įgaliotiniais, K. Mirbacho tėvoninis žmogus, Darbėnų miestelio kampininkas Juozapas Astrauskis plūdęs jį, Mirbachą, nepadoriais žodžiais, todėl buvęs suimtas, o jo turtas ištaksuotas kreditorių pretenzijoms patenkinti.

Roku tysiąc siedmset siedmdziesiąt osmego miesiąca augusta dwodziestego osmego dnia.

Na urzędzie j. k. mc. grodzkim Xięstwa Żmudzkiego reparłycyi rosienskiev stanowszy osobiscie j. p. Tadeusz Przednikiewicz jak naysolenniey imieniem w.-j. pana Karola barona de Mirbach, podkomorzego nadwornego j. k. mci, starosty polongowskiego, manifestował się y żałował się, mieniąc o to, iz co włoscianie polongowscy, pod pretextem wiodącego z panem swoim procederu zadnego posłuszenstwa sami dworowi nie czyniąc, jeszcze y całą włość matactwem y pogrożkami pod władzę swoią podbiwszy, słuchać dworu bronią, co się dzieie mimo wszelkich dekretow y listow zaręcznych nayiasnieyszych sądow j. k. mc. assessorskich wydanych. Mianowicie w roku teraznieyszym tysiąc siedmset siedmdziesiąt osmym dnia dziesiątego augusta sami hersztowie czyli plenipotenci Michał Narmąt y Dawid Woynor na ostatnią postpozycyą pana swego zasiadłszy w miasteczku Dorbianach, pod bokiem samego dworu, y tam sobie założywszy juryzdykcyę, wysłali sprzymierzonych sobie Michała Ostrowskiego, Stanisława Jaskowda y Piotra Petrula do wsi Szławeyt, nakazuiąc sobie opłacac podatek do skarbu Rzeczypospolitey należący. Jakoż oni, przy srogiey exekucyi wybrawszy, bez żadney słuszności y taryffy, nie wiedząc od kogo wiele należy, do miasteczka Dorbian w ręce hersztow buntu importowali; nie dosc tego, nad list zaręczny w roku teraznieyszym tysiąc siedmset siedmdziesiąt osmym dnia dziesiątego januarii wydany, który wyraznie włoscianom zakazuie, ażeby żadnych podatkow do siebie nie wybierali y do opłacania onych gwałtem nie przymuszali, Adama Wiskonta, rownego sobie włosciania, za to, że podatek skarbowy ze wsi Woyneykiow zwyczaiem należytym nie chciał do buntownikow importowac, ale dworowi swemu według prawa wniesc miał, sami hersztowie z przybranemi sobie Jozefem Łaiewskim y Janem Szopagiem haniebnie zbili, tak że człek albo wcale życ nie będzie, albo też w kilkanascie niedziel do zdrowia nie powróci. Na ostatek za zapytaniem dworu, dlaczego tak niegodziwie się rządzą y wiele sobie pozwalaią, staneli sami hersztowie personaliter we dworze, wyraznie odkazali się, iż żadnego posłuszenstwa dworowi swemu odtąd czynic y całą włosc, żeby nie czyniła, srogo przykażą; podatek do skarbu Rzeczypospolitey raty septembrowey należący dworowi nie importuią, ale sami na swoią potrzebę wybierac maią. Niedosc tego, jeszcze na dniu dwodziestym augusta anni praesentis staneli we dworze Dorbianskim podczas bytnosci samego wielmoznego starosty hersztowie buntow sprzymierzeni sobie, oswiadczaiąc

się, iż podatki Rzpltey do dworu importować nie chcą; wtenczas gdy żałuiący starosta z poddanemi jak nayłaskawiey o sprawiedliwosc interessu umawiał się, Jozef Ostrowski, dziedziczny poddany żałuiącego starosty z dobr Łaukożem, ktoremu do pewnego czasu tylko pan pozwolił kontem bez żadney osiadłosci gruntu przemieszkiwac w miasteczku Dorbianach, który nigdy między włoscianami nie był liczony, ten to na ostatnie dziedzicznego pana swego zgryzenie, nie maiąc względu na wypraszania się wielmoznego starosty, aby mu się nie uprzykrzał wtenczas, kiedy z włoscianami o interessie mowi, dosc hałasuiąc bez żadnego uczczenia, owszem, nieprzyzwoitemi słowami wexuiąc, przyprowadził do tego, że go w areszt letki wziąc kazał. Tym czasem gdy y to dziedzicznego chłopa nie uspokoiło, a nalazł się wielu pretensorow, dopominaiących się od Ostrowskiego o dług im należący na sto kilkadziesiąt talarow bitych, osobliwie od włoscianina Jozefa Brawzia, ktory ze wsi Benayciow w kilkanascie talarow bitych wybrawszy podatek Rzpltey raty septembrowey, nim do dworu importował, ten Ostrowski od niego wyłudził, y za inne pretensye w-o starosty, nie upatruiąc inney juryzdykcyi, ktora by dziedzicznego poddanego jego sądziła, dla ostrożnosci jednak wszelkiey w przytomnosci jenerała y j. p. panow szlachty umyslił, wszelkie rozwarzywszy pretensye do Ostrowskiego, otaxowawszy przez tychże mały maiątek jego, każdemu debitorowi sprawiedliwą uczynić satysfakcyę. Tandem żałluiący starosta, zapobiegaiąc wszelkim zarzutom y złym przez bunt inkonweniencyom, zachowuiąc oraz przyzwoitą prawnośc, solenne o wszystkie krzywdy y o nieprawnosci przez buntownikow poczynione, oraz że przez wzięcie w areszt Jozefa Ostrowskiego żadney kontrawencyi dekretom y listom zaręcznym anterius zaszłym nie uczynił, ale jako nic do liczby włoscian nie należącego, owszem, tylko na małym ogrodku jako dziedziczny chłop łaukożemski za doczesnym tylko pozwoleniem w Dorbianach mieszkaiącego, jest od własnego pana wzięty y maiątek jego dla uczynienia kazdemu sprawiedliwosci w przytomnosci jenerała y szlachty otaxowany, y o to wszystko, co czasu prawa dowiedziono będzie, salwa melioratione tey żałoby protestuiąc się y zażalaiąc się, dał żałluiący delator takowy manifest do xiąg grodzkich rosienskich zapisac.

42. *1778 m. rugpiūčio mėn. 28 d. K. Mirbacho skundas prieš Darbėnų gyventoją J. Kniustį, kad jis išvaikęs nuo darbo dvaro lažininkus ir rodęs kažkokį iš Gardino parvežtą inventorių, nenumatantį Palangos seniūnijos valstiečiams, išskyrus mokesčius, jokių kitų prievolių.*

Iš Raseinių Pilies teismo knygos — VCA Senieji aktai 14566 l. 479.

Roku tysiąc siedmset siedmdziesiąt osmego miesiąca augusta dwudziestego osmego dnia.

Na urzędzie j. k. mci grodzkim Xięstwa Zmudzkiego reparłycyi Rosienskiey stanowszy osobiscie j. p. Thadeusz Przednikiewicz imieniem w. j. p. Karola Mirbacha, podkomorzego nadwornego j. k. mci, starosty połągow-

skiego, jak naysolenniey na mieszczan y włoscian połągowskich, a mianowicie na Jozefa Kniusta, mieszkanca dorbianskiego, manifestował się, mieniąc o to, iż co pomieniony Kniustis, nadenty duchem buntowniczym, w roku teraznieyszym tysiąc siedmset siedmdziesiąt osmym *miesiąca* maja szostego dnia z Grodna powrociwszy panszczyznikow od dworney roboty poodpędzał, od Michała Zyla-nowika, od dworu na pustych gruntach osadzonego, zniosszy się z Dawidem Łukayciem, grunt gwałtem mimo dworney woli odebrał, gospodarza w roboczym czasie zmitrężył, inwętarz niejakowys Sołohubowski, o ktorym wcale załuiący del*a*tor nie wie, chłopom połągowskim prezętuje, aby tylko podług jego płacili, bez żadney powinnosci. Y tak w. star*osta* połągowski od podanych posłuszęstwa nie maiąc niemało szkoduje y do opłacenia podatkow R*zeczypospolit*ey staje się niesposobnym, do expensow prawnych przywprowadzają. Y o to wszystko, co czasu prawa dowiedzione będzie, salva melioratione żałoby uroczyscie zażalając się, dał takowy manifest do xiąg grodzkich Xięstwa Zmudzkiego zapisac, co jest zapisane. — *Parašas:* w. w. Mikucki, *regent grodzki Xięstwa Zmudzkiego.*

43. *1778 m. lapkričio mėn. 1 d. Teismo antstolio liudijimas K. Mirbachui, kad valstiečiai plūdę jį, o Dovydas Vainoras gyręsis, jog su Mozyriaus seniūno Jelenskio pagalba jie išvarysią K. Mirbachą ne tik iš Palangos seniūnijos, bet ir iš jo tėvoninių žemių.*

Iš 1778 m. gruodžio mėn. 7 d. įrašo Raseinių Pilies teismo knygoje — VCA Senieji aktai 14566 l. 372.

Aktykacya skryptu testymonialnego od jenerała Przednikiewicza w. j. p*a*nu Mirbachowi, star*oscie* połongowskiemu, wydanego.

Ja, jenerał j. k. mci niżey na podpisaniu ręki mey wyrażony, przyswiadczam tym moim pisaniem, iż użytym będąc do rożnych tranzakcyi od j. w. j. pana Karola Mirbacha, podkomorzego nadwornego j. k. mci, starosty połon*gowskiego*, w sprawie jego agituiącey sie [z] zbuntowanym podanstwem, procz wiele widzianych oczyma moiemi j. w. staroscie czynionych przez chłopow połon*gowskich* przykrosci y nieposłuszenstwa, słyszałem sam, jako we dworze y miasteczku Dorbianach ciż chłopi buntownicy pana swego ostatniemi łajali słowy, mianowicie Dawid Waynor, czyniąc rożne na pana swego pochwałki y diffamacye, upewniał włoscianow, że obiecał im j. w. Jelenski, starosta mozyrski, gdyby y nayniesprawiedliwszą ich sprawę na dobrym postawic stopniu y starostę nie tylko z star*ostwa* Połongowskiego, ale y z dobr dziedzicznych wyżucic y do ostatniego przyprowadzic ubostwa. Dołożył Waynor y to, że j. w. star*osta mozyrski* niemcow cierpieć nie moze y radby ich wszystkich z panstwa powyganiac. To wszystko, jakom sam widział y słyszał, przyswiadczam y takowe testymonium ręko własną podpisuię. Datum w Dorbianach roku tysiąc siedmset siedmdziesiąt osmego nowembra pierwszego dnia. — *Originale parašas*: Alexander Przednikiewicz, jenerał j. k. mci *Xięstwa Zmudzkiego.*

44. *1778 m. lapkričio mėn. 20 d. Teismo antstolio liudijimas, kad tų pat metų rugpiūčio mėn. M. Normantas, D. Vainoras ir kiti Palangos valstiečiai norėję sumokėti K. Mirbachui surinktą jų pačių nustatyto dydžio padūmės mokestį, tačiau K. Mirbachui atsisakius priimti, grasinę vis vien išvarysią jį iš Palangos seniūnijos.*

Iš 1778 m. gruodžio mėn. 7 d. įrašo Raseinių Pilies teismo knygoje — VCA Senieji aktai 14566 l. 494.

Ja, jenerał j. k. mci nizey na podpisaniu ręki mey wyrazony, zeznaię tym moim testymonialnym kwitem, iz w roku teraznieyszym, w miesiącu augusta będąc uzytym od Michała Narmonta, Dawida Waynora y innych włoscian dorbianskich z piniędzmi titulo podymne, ktore włość w przytomnosci moiem dopraszała się, aby j. w. pan starosta połongowski przyioł. Te pieniądze, ze podług nowego chłopow umysłu, a nie zas podług podawczego inwentarza poddanstwo importowac chciało, gdy pan starosta od nich przyiąc nie chciał, poszedłszy ciz chłopi do miasteczka y tam w szynkownym domu wywierali wszystkie złosci na pana swego, łaiąc go ostatniemi słowy y czyniąc pochwałki, ze przyrzekł im j. w. Jelenski, starosta mozyrski, w procederze dac protekcyę y starostę połongowskiego do ostatniey przyprowadzic zguby. Te y inne pochwałki jakom sam z ust wspomnionych chłopow słyszał, sub fide honore przyswiadczam y takowe testymonium renką własną podpisuię. Datum w Kretyndze, roku tysiąc siedmset siedmdziesiąt osmego miesiąca nowembra dwudziestego dnia.

45. *1779 m. vasario mėn. 1 d. Asesorių teismo sprendimas Palangos seniūno K. Mirbacho ir Palangos seniūnijos valstiečių ir miestelėnų byloje.*

Iš Lietuvos Metrikos — CGADA f. 389 Nr. 438 (IIA/224) l. 306—317.

Pirmiausia teismas sprendė klausimą dėl Palangos seniūnijos inventorių pripažinimo ir patvirtinimo. Palangos seniūnijos žmonės buvo pateikę teismui 1691, 1694, 1730, 1737 ir 1738 m. inventorius ir prašė palikti jiems tokio dydžio mokesčius, duokles ir prievoles, kokios buvo nustatytos pagal išvardintus inventorius. Asesorių teismas atmetė šį prašymą ir patvirtino vėlesnio laiko normas, būtent tuos mokesčius, duokles ir prievoles, kurios buvo užfiksuotos 1752 m. perduodamajame inventoriuje, perimant Palangos seniūniją Eberhardui Mirbachui, ir 1756 m. perduodamajame inventoriuje, kuomet ji buvo perduota Karoliui Mirbachui. Teismas šiuos abu paskutiniuosius inventorius patvirtino kaip privalomus, panaikino K. Mirbacho įvestą žemės dalijimą margais vietoj visur priimtos valakinės sistemos ir patikslino kai kuriuos nepakankamai aiškiai apibrėžtus ir abiejų šalių ginčijamus 1756 m. perduodamojo inventoriaus punktus. Būtent, činšo dydis nuo sodybinio valako, tame inventoriuje neapibrėžtas, sprendime nustatomas 40—80 auksinų, pareinamai nuo žemės rūšies, o už priimtinius valakus seniūnui leidžiama imti tokio dydžio činšą, kokio jis norės. Priimtinių valakų išmatavimui ir žemės rūšies nustatymui skiriami matininkai. Uždraudžiama K. Mirbachui toliau imti iš valstiečių simplekvartos ir hibernos mokesčius, kaip seimo panaikintus arba pakeistus kitais. Ordinarija produktais Palangos seniūnijos administratoriaus išlaikymui, kuri buvo nustatyta 1756 m. perduodamuoju inventoriumi, pakeičiama piniginiu mokesčiu. Apie pastočių prievolę minėtuose inventoriuose buvo pasakyta, kad valstiečiai nuo kiekvienų 12 valakų privalo duoti vieną pastotę per metus važiuoti į Vilnių arba į Karaliaučių; jeigu valdytojas tomis pastotėmis nepasinaudotų, valstiečiai turi už tas nepanaudotas pastotes užmokėti po vieną timpą nuo margo žemės. Teismas nustatė, kad tokiais

atvejais valstiečiai turi mokėti ne po vieną timpą nuo margo, o visi sumesti po 5 talerius už kiekvieną nepanaudotą pastotę. Toliau sprendime patvirtinamos valstiečių prievolės taisyti kelius, griovius, tiltus, smukles, taip pat dirbti remontuojant ir naujai statant būtinai reikalingus dvaro ūkio pastatus; nuo kitokių statybų jie atleidžiami. Mišką valstiečiams leidžiama kirsti kartą per metus kurui ir namų reikalams, bet jokiu būdu ne pardavimui. Valstiečiams griežtai draudžiama turėti šautuvus be dvaro leidimo. Kiti sprendimo punktai liečia valstiečių prievolę vežti seniūnui malkas, draudimą valstiečiams varyti patiems degtinę, valstiečių tarpusavio ginčų sprendimo tvarką ir t. t

Po to buvo svarstomos ginčo šalių pretenzijos, pareikštos veriifkacijos metu, pirmiausia dėl hibernos mokesčio. Kadangi K. Mirbachas ėmė iš valstiečių hibernos mokestį ir po 1775 metų, kuomet hiberna jau buvo panaikinta, teismas priteisė grąžinti valstiečiams 5230 auksinų, kuriuos seniūnas buvo iš jų neteisėtai išrinkęs. Kitas pretenzijas, kaip neturinčias rimto pagrindo, teismas atmetė.

Paskutiniu punktu asesorių teismas paskyrė atskiriems Palangos seniūnijos žmonėms bausmes už priešinimąsi, Darbėnų dvaro užpuolimą ir kėsinimąsi prieš Eberhardo Mirbacho gyvybę. Valstietį Dėjų už žmonių kurstymą ir priešiškas seniūnui kalbas teismas nutarė ištremti trejiems metams iš Palangos seniūnijos; Vainorą, Daukšą, Normantą, Grikšą nuteisė po 3 savaitės kalėti Palangoje, ir visam Palangos valsčiui įsakė kolektyviai atsiprašyti seniūną.

Actum w Warszawie.

Roku tysiąc siedmset siedmdziesiąt dziewiątego miesiąca februarii pierwszego dnia.

W sprawie za nizey wyrazonemi aktoratorami y załobami do nich należącemi in unum złączonemi y skombinowanemi przypadley, mianowicie za pierwszym aktoratem urodzonego Adama Chmary, instygatora W. X. L., z delacyi pracowitych Michała Narmonta, Dawida Waynora, Michała Kuprysa, Jana Dyki, Antoniego Jankowskiego, Jozefa Kniustysa, Michała Skiersysa, Kazimierza Sakutysa, Jozefa Łojowskiego y całey włosci starostwa Połongowskiego z urodz*onym* Karolem baronem Mirbachem, starostą połongowskim. Za drugim aktoratem urodzonego Adama Chmary, instygatora W. X. L., z delacyi pracowitych Michała Narmonta, Dawida Waynora, Michała Kuprysa, Jana Dyki, Antoniego Jankowskiego, Michała Skiersysa, Jozefa Kniustysa, Kazimierza Sakutysa, Jozefa Łojowskiego, Jana Dawkszy, Jozefa Grykszasa, Michała Balciusa, całey włosci starostwa Połongowskiego z urodzonymi Franciszkiem Kownackim, sędzią ziemskim, Antonim Burbą, sędzią grodzkim, urzędnikami Xięstwa Zmudzkiego repartycyi szawelskiey, Franciszkiem Przewłockim, intendentem cła komory połongowskiey, Kazimierzem Zwinklisem, jenerałem Xięstwa Zmudzkiego. Za trzecim aktoratem urodzonego Ludwika Piłsudzkiego, pisarza ziemskiego repartycyi szawelskiey Xięstwa Zmudz*kiego*, z urodzonym Karolem Mirbachem, starostą połongowskim. Za czwartym aktoratem urodzonego Karola barona Mirbacha, szambellana naszego, starosty połongowskiego, z urodzonymi Ludwikiem Piłsudzkim, pisarzem ziems*kim* Xięstwa Zmudzkiego, Karolem Janczewskim, rotmistrzem y regentem grodz*kim* repartycyi rosienskiey Xięstwa Zmudzkiego. Za piątym aktoratem urodzonego Karola barona Mirbacha, szambellana naszego, starosty połongowskiego, z pracowitymi Michałem Narmontem, Dawidem Waynorem, Kazimierzem Sakuciem, Antonim Jankusem, Janem Daukszą, Jozefem Grykszą y innymi pod-

danymi starostwa połongowskiego. Za szostym aktoratem urodzonych Franciszka Kownackiego y Antoniego Burby, sędziow Xięstwa Zmudzkiego, z pracowitymi mężami mieszczanami y włoscianami miast Połongi, Swiętey y Dorbian oraz całą włoscią starostwa naszego Połongowskiego. Za siodmym aktoratem urodzonych Franciszka Przewłockiego, intendenta komory połongowskiey, Felicyana Rypinskiego, Jana Butkiewicza y Andrzeja Zemlisa z pracowitymi mężami mieszczanami y włoscianami miast Połongi, Swiętey y Dorbian oraz całą włoscią starostwa naszego Połongowskiego. My, krol, przez panow rad y urzędnikow w sądach naszych zadwornych assesor*skich* W. X. Lit. zasiadaiących superius wyrazone partium aktoraty wespol z załobami do nich należącymi in unum złączywszy y skombinowawszy, po oczewistych y dostatecznych między stronami aktoraty swoie maiącemi, scilicet od urodz*onego* instygatora W. X. Lit. y włoscian naszych połongowskich oraz urodzonego Karola barona Mirbacha, szambelana y starosty naszego połongowskiego, tudziesz urodzonych Franciszka Kownackiego, sędziego ziemskiego, Ludwika Pilsudzkiego, pisarza ziemskiego, Antoniego Burby, sędziego grodzkiego, urzędnikow Xięstwa Zmudz*kiego*, denique od urodzonych Franciszka Przewłockiego, intendenta komory połongowskiey, Jana Butkiewicza y Andrzeja Zemlisa in praesentia sua y plenipotentow swoich stawaiących, zaczowszy od przeszłego immediate 1778 roku od dnia 30 m*iesią*ca *decem*bra usque ad datam superius expressam przez produkta y repliki in principali et in continuatione wnoszonych kontroversyach tanquam in distinctis cathegoriis, distincta sua feruiemy judicata.

A nayprzod co do kognicyi inwentarzow per utramque partem u sądu naszego produkowanych. Lubo włosc połongowska circa reproductionem na dawnieysze sobie służące powinnosci, daniny y podatki inwentarzow, idque jednego w roku 1691 miesiąca marca 26 d*nia* przez w*ielmoznego* x*ięd*za Kazimierza Aksanowicza, kanonika kijowskiego, proboszcza jezierkowskiego, urodz*onego* Michała Kazimierza Staszkiewicza, woyskiego rzeczyckiego, drugiego y trzeciego udzielnie dla miast Połongi y Swiętey sub data r*o*ku 1694 miesiąca augusta 29 dnia przez urodz*onego* Zamoyskiego do nayiasnieyszey Maryi Janowey Trzeciey, krolowey polskiey, praedecessorki naszey, umocowanych y zesłanych kommissarzow, czwartego przez Kazimierza Sollohuba, porucznika y kommissarza generalnego nayiasnieyszego krola polskiego Augusta Trzeciego, poprzednika naszego, w roku 1730 m*ie*si*ą*ca marca 5 dnia dat*owa*nego, a w roku 1738 m*iesią*ca junii 18 dnia na sessyi prowincyonalney Xięstwa Lit*ewskiego* w Grodnie po konstytucyi 1736 roku odprawowaney przez tegoz urodz*one*go Kazimierza Sollohuba, protunc dworzanina skarbowego W. X. L. ad acta podanego, distinctim ac seorsive dwuch inwentarzow, jednego w roku 1737 m*iesią*ca *octo*bra 24 dnia, drugiego w r*o*ku 1738 januarii 12 dnia przez wyżrzeczonego urodz*onego* Sollohuba, dworzanina skarbowego W. Xięstwa Lit., dla miast Połongi y Swiętey pod tytułem „Powinnosc y ustawa" sporządzonych, wedle tychze superius wzmienionych inwentarzow przy czynszach, daninach y wszelkich powinnościach zachowania siebie dopraszała się, jednak poniewaz jedne

przez wielebnego xiędza Aksanowicza, urodzonych Staszkiewicza y Zamoyskiego, kommissarzow nayiasnieyszey Maryi Janowey Trzeciey, krolowey polskiey, ze są dziełem prywatnego aktu, drugie przez urodzonego Sollohuba, dworzanina skarbowego W. Xięstwa Lit., porucznika y kommissarza nayiasnieyszego Augusta Trzeciego, krola polskiego, utworzone inwentarze, że do owego tylo czasu służyły y zadnym prawidłem dla nowych possessorow starostwa Połongowskiego bydz nigdy nie mogły y nie mogą, gdyz zawsze, ut juris et moris est, nowo uprzywilejowani starostowie przez innego dworzanina ze skarbu Rzeczypospolitey udeterminowanego starostwa do possesyi swoiey uwiązywane miec powinni et in quali statu znayduią się takowe starostwa czyli dzierżawy, in eodem dworzanie skarbowi podac y nowy inwentarz sporządzic ex praescripto legum tenentur. Jakoz vigore exportowanych przywilejow pierwiey urodzony Benedykt Skarbek Wazynski, skarbny W. Xięstwa Lit. y dworzanin skarbowy, w roku 1752 miesiąca decembra 28 dnia dla urodzonego Eberharda barona Mirbacha, podkomorzego naszego, denique post cessum przez urodzonego Eberharda Mirbacha, stryia, in personam urodzonego Karola barona Mirbacha, synowca swego, starostwa Połongowskiego, dla tegoz urodzonego Karola barona Mirbacha, ninieyszego possesora starostwa Połongowskiego, urodzony Ignacy Sznabowicz, dworzanin skarbowy W. Xięstwa Lit. w roku 1756 marco 2 dnia za zesłaniem od urodzonego Jerzego Detloffa hrabi Fleminga, podskarbiego wielkiego y pisarza wielkiego W. Xięstwa Lit., zweryfikowawszy y opisawszy dawnieysze y do roku 1732 y 1756 nowo przybyłe osady, czynsze, arędy wszelkie oraz in genere et specie znayduiące się intraty i powinnosci, przy legalnym podaniu starostwa połongowskiego w possesyą urodzonych Mirbachow inwętarze urzędownie sporządzili [1] i ponieważ włosc połongowska zadnych przywilejow, nadan, zachowuiących siebie przy dawnieyszych powinnośći, zwyczajach per consequens dworzanom skarbu Rzeczypospolitey zesłanym nowych intrat wyciągania y z widoczności rzeczy tychże nad dawne podnaszania wzbraniających, nie złozyła, a zas dawnieysze inwentarze, stosowane do czasu y owego wieku, ponieważ na ninieyszość y osady licznieysze, y intraty uaukcyonowane okazuiącą ani do osłabienia nowych juryzdycznych inwentarzow, ani do podniesienia onych ullo modo brane bydz nie mogą, zaczym my, krol, przychyliwszy się do inwentarzow teraznieyszemu czasowi y possesorowi starostwa Połongowskiego przez urodzonych Wazynskiego y Sznabowicza, dworzan skarbowych W. X. Lit., legaliter sporządzonych et conformiter z sobą maiących się, one utwierdzamy.

A ze w tychze inwentarzach niektore punkta antiquitatem w sobie zawierające dotąd między włoscią połongowską a urodzonym Karolem baronem Mirbachem, starostą połongowskim, ustawiczne spory zradzały, przeto takowe punkta pod oboiętnosc tłumaczen podpadaiące ninieyszym dekretem naszym w takowym sposobie obiasniamy.

---

[1] Źr. Акты, выдаваемые Виленскою Археографическою коммиссиею, т. XXXV, Вильна, 1910, стр. 38—55.

Primo. Poniewaz w punkcie 48 wyżwzmienionych inwentarzow pewna nie była determinowana płata z włoki, lecz tylo arbitralney woli y uwadze zostawiona possesora, a ztąd y poddani ucisk, y possesorowie niepewnosc opłaty miecby mogli, exinde my, krol, praecisam czyniąc determinationem czynszu od włoki sadzibney naylepszego gruntu po złotych polskich 80, szredniego po złotych 60, podłego po złotych 40 płacic nakazuiemy. A na przyjemne grunta nie naznaczaiąc certam quantitatem, zostawuiemy one umowie y kontraktowi między urodzonym starostą a przyimuiącym się, ac eo intuitu komornika przysięgłego do wymiaru takowych włok y rozkłassyfikowania przez dystynkcyą dobroci gruntow, nayprzod urodzonego Mikołaja Parafianowicza, komornika nowogrudzkiego, a jesliby z jakich legalnych przyczyn y okolicznosci zjachac nie mogł, tedy urodzonego Jozefa Grycewicza, komornika X. Zmudzkiego, a gdyby y ten bydz rownie nie mogł, tedy urodzonego Michała Juniewicza, komornika nowogrodzkiego, ex decisione nostra naznaczamy. Z ktorych to urodzonych komornikow jednego azeby w roku teraznieyszym 1779 primo vere obie strony spolnym swym sumptem sub poenis irremissilibus contraventionum decernendis sprowadzili, a urodzony komornik etiam na instancyą jedney ktoreykolwiek strony praeviis szescią niedzielami innotescentiis do starostwa Połongowskiego ziechawszy y dzieło pomiary rozpocząwszy, azeby one non interrupte, w jednymze roku, bez zadnych suspens, reiekt, procz prawdziwey obłozney choroby y procz nie wystarczaiącego wcale na to czasu, finalnie skonczył, mapy y inwentarze cum specifica distinctione tak dobroci gruntow, łąk y z nich przychodzącey płaty, jako tez pomiary exacte sporządziwszy, dwuma stronicami — jedną staroscie, a drugą włosci — z podpisem ręki swey wydał et quam fidelissime na tym urzędzie ad mentem praw W. Xięstwa Lit. y własnego juramentu zachował się, sub poena relegationis ab offitio ostrzegamy. Ktoremu to urodzonemu komornikowi czasu aktu expedyowania gdyby do odbywania potrzebnych usług włoscianie z pomiędzy siebie ludzi dodawali, injungimus. A nim nastąpi y finalnie zkonkludowana zostanie exekucya owego wymiaru, więc azeby włoscianie zwykłe dotąd czynsze opłacali y powinnosci pełnili, waruiemy.

Secundo. Poniewaz w inwentarzach punkto 3-tio podatek symplekwarty na artyleryą W. X. L. nalezny wspomnionym będąc, w kwotę przychodow dla starosty wyciągnionych wprowadzonym nie jest, lecz względem opłacania onego na artyleryą W. X. Lit. tak dawnieysze, jako y konstytucya 1764 juris sposob przepisała, oraz poniewaz podatek hybernowy puncto 4-to w tychze inwentarzach wyrazony przez konstytucyą seymu w roku 1775 zakonczonego w podatek podymnego przeistoczyła, zaczym my, krol, takowe wzmienione w inwentarzach rodzaie podatkow azeby nie były przez starostę z włościan wybierane, wzbraniamy y exekucyą takowych podatkow symplikwarty y hyberny na włoscianach zakazuiemy.

Tertio. Lubo puncto 5-to w tychze inwentarzach dla administratora na mięsiwo, korzenie y sol z morgu od włościan jest naznaczonym po tynfow cztyry, jednak gdy teraznieyszym dekretem naszym nie juz z morgow,

lecz z włoki płatę czynszową zadeterminowalismy, zaczym y te tynfy mieniaiąc na złote polskie, nie po cztyry tynfy z morgu, lecz po cztyry złote z włoki osiadłey dla administratora ustanawiamy.

Quarto. Punkt 9-ty w inwentarzach wyrazony in casu niebrania przez possesora podwod z włok 12 determinuie z morgu po tynfie włościanom płacic, a ze dopiero morgi są pouchylane, więc melioruiąc ow punkt nie z morgow, lecz tylo za kazdą podwodę z włok 12 osiadłych, czy to do Wilna, czy to do Krolewca raz w rok iść maiącą, jeżeliby onych urodzony starosta w naturze uzywac y naymować komu nie chciał, talarow bitych pięc brac ma, naznaczamy.

Quinto. Rownie y punkt 10-ty objasniamy, iz włoscianie reperować groble, mosty, młyny, karczmy y budynki gospodarskie dworne, tudziez zakładać y wystawiać takowegoz rodzaiu ekonomicznego nowych potrzebnych budowli obowiązanymi będą, a zas do zadnych innych wytwornych y ku samey okazałosci proiektowanych budowli starosta pociągac onych nie ma.

Sexto. Punkt 15-ty objasniamy, iz za wolny wywoz drew z lasu juz to na opał, jako tez na budowlę y własne domu potrzeby nie więcey ma brac od kazdego gospodarza przy odpowiednim raz w roku zdarzonym, jak tylo po groszy 15, a zas poddani pod pretextem wywozu drew dla siebie azeby tez drwa nikomu sprzedawać nie ważyli się, sub poenis waruiemy.

Septimo. Punkt 18-ty takoz obiasniaiąc ustanawiamy, iz komornik czyli kątnik bez wiadomości dworu nie ma bydz przyimowany przez włoscianina, a przyięty jezeliby na gruncie dwornym osiadł, tedy dwor mocen będzie czynsz nakładac według proporcyi daiącego się gruntu; jezeliby zas na gruncie włościanskim, tedy już, jako płatny, dwor nic narzucać nie ma.

Octavo. Strzelb ażeby żaden włościanin bez wiadomośći y pozwolenia dworu konserwować u siebie nie wazył się, ostrzegamy.

Nono. Punkt 28-my takoż melioruiąc nie ile drew potrzeba dla starosty, lecz praecisam determinuiemy quantitatem, to jest albo z włoki osiadley po 10 wozow parokonnych regularnych, albo tez po osi 60 ciz włościanie dostarczać maiąc, a starosta z tego dwoyga co zechce, wybrac ma, y już nadto do dostarczenia więcey drew na roczną potrzebę starościńską pociąganemi bydz nie powinni.

Decimo. Punkt 34-ty w tym sposobie stanowiemy, iz ponieważ włoczebnego datek z własney kazdego wypływa woli, więc już starosta y ile y co dadzą włościanie, bez uniewolenia onych przez subalternow swoich na tym przestać powinien.

Decimo primo. Ponieważ punktami tychże ustaw inwentarzowych jest wzbronionym, azeby ani pędzić, ani palić, ani szynkować gorzałek włoscianie nie wazyli się, więc rownie stanowiemy, ażeby starosta na tychże włościan podatku czopowego, szelężnego sub ullo titulo ac praetextu nie wkładał, a zaś włościanie y mieszczanie azeby nie z innych, jak tylko z starościnskich arąd czyli szynkow trunki brali, nakazuiemy, ktorych trunkow podwyzszac cenę nad zwyczay y przepis prawa azeby starosta nie wazył się, praecustodimus.

Decimo secundo. Punkt 41, determinuiący sufficyencyą miesięczną staroscie, ponieważ zadnego nie czyni zamiaru, ile ma bydz dawanym, a przez to znaczną uciążliwość włościanom przynosić moze, zaczym my, krol, na jeden miesiąc raz w rok przy wybieraniu czynszow na mieyscu sufficyencyi od tychze włościan dla urodzonego starosty tysiąc złotych naznaczamy.

Decimo tertio. Punkt 46 podobniez melioruiąc ustanawiamy, iz starosta nie zkąd chcąc, lecz tylo z własnego starostwa Połongowskiego włościan połongowskich do wywozu drzewa na budowlę ma pociągac.

Decimo quarto. Ponieważ rownie włościanie w skargach swych o uciążenie siebie przesądami dworu Połongowskiego, a z nich pochodzącemi wskazami nad zamiar y słuszność jakoby wyciąganemi przychodzący do sądu naszego, jako tez possesorowie, odwodzic idący, zadnych dowodnych nie składaią przekonań, zaczym azeby w czas przyszły sprawiedliwsze y dokładnieysze szły rozrządzenia, ustanawiamy, azeby kazdy ekonom połongowski dwa protokuły maiąc sporządzone, jeden włoscianom oddał, a drugi przy sobie konserwował, y azeby w obudwuch protokułach wszelkie sprawy między włoscianami zradzaiące się wespoł z decyzyą swoią, nic nie uymuiąc ani przydaiąc, wpisywał, a zas od przesądu nie więcey brać ważył się, jak tylko tyle, ile puncto 6-to w inwentarzach Wazynskiego y Sznabowicza jest udeterminowanym. Takowy zas protokuł w rękach będący administratorskich azeby czasu zmienienia onego był punktualnie circa fundum zostawiony, injungimus. A zas dalsze punkta w inwentarzach Sznabowicza y Wazynskiego zamknięte, ktore praesenti decisione nostra tknięte nie są, circa inviolabile robur zachowuiemy.

Condescendo zatym do pretensyi weryfikacyinych takowe czyniemy wyroki. A nayprzod co do hyberny przez starostę od włoscian po konstytucyi 1775 roku wybieraney. Ponieważ taz konstytucya titulo „Ustawa podatku w W. Xięstwie Lit." w podymne zamieniwszy zniosła hybernowy podatek, a urodzony starosta połongowski vetante lege po konstytucyi zapadłey in locum podymnego hybernę wybierał, i ponieważ in reposito suo w aktach weryfikacyi folio 206 urodzony starosta zeznaie, ze co rok hybernowego podatku 6498 zł. polskich z włoscian wybierano, z dymow zas 384 w starostwie Połongowskim znayduiących się, uti obloquitur lustracya na tez starostwo Połongowskie 1775 roku sporządzona, eodem anno septembra 28 dnia do akt grodzkich Xięstwa Zmudzkiego repartycyi rosienskiey podana, a w roku 1776 augusta 22 dnia z tychze akt wyięta, podług konstytucyi supra allegowaney 1775 roku licząc dym po złotych 10 na rok cum solario z szelągiem do koncellaryi nie więcey wnosic należało, jak 3882 złotych groszy 20, więc starosta, exekwuiąc hybernowy na mieyscu podymnego podatek, przebierał co rok 2615 złotych y groszy 10, za lat tedy dwie, idque za rok 1776 y 1777 wynosi przeboru 5 230 złotych, groszy 20. Zaczym my, krol, takową summę, jako contra legem z włoscian przebraną, na urodzonym Karolu Mirbachu, staroscie połongowskim, y dobrach onego dla włosci połongowskiey przysądzamy y azeby oną circa acta grodu rosieynskiego w roku teraznieyszym 1779 na dniu 24 miesiąca junii włoscianom

lub onych plenipotentom, nie przyimuiąc zadnych by nayprawnieyszych aresztow, nie nabywaiąc wlewkow interposita earundem nullitate, zadnymi zgoła nie wymawiaiąc się przyczynami, pod winą sprzeciwienstwa praevia danda sibi quietatione oddał y wypłacił, nakazuiemy. Co do zapretendowanego opłacenia summy 3 000 talarow bitych za obligiem od włoscian urodzonemu Eberhardowi Mirbachowi danym, poniewaz włoscianie na tym, jako ten oblig był wymozony y dobrowolnie dzis proceduiący urodzony starosta onym powrocił, brali się do juramentu, a starosta izby ex liquido debito miał się wyradzac, ow oblig nie tylo nie utrzymywał, lecz owszem, ze z stałey między włoscianami umowy in vim expens prawnych był otrzymany, rekognoskował. Zaczym my, krol, takową summę 3000 talarow bitych wespoł z obligiem uchylamy y kassuiemy.

Pro reliquo pretensye obustronne tak o przebory, jako tez o niedobory, tudziez o wybieranie summ znacznych na prowianta, e contra o liczniejsze na tez provianta wydatki, niz był wybor, y o akkomodacye celem zasłonienia włoscian od uciskow na oficyerow zagranicznych spendowane, oraz o inne pretensye mutue między włoscianami a starostą powtarzane, lubo się obie strony supra realitatem onych do juramentu tam pro, quam contra, zabierały, jednak gdyz onych zadna strona potioritatis do juramentu słusznych nie okazała dowodow, przeto my, krol, w rzeczach wątpliwych dla zadney strony nie uznaiąc juramentu, rownie te wszystkie wyz wzmienione pretensye, jako dalsze inne w weryfikacyi wyrazone, nawzaiem do siebie regulowane, jako bezdowodne, kassuiemy, annihiluiemy y wiecznie między tymiz stronami umarzamy.

Quod vero attinet causam facti, poniewaz to z inkwizycyi expedyowaney, z sądu naszego naznaczoney, patetice est deductum, iz włosc połongowska podniętą złych ludzi do zuchwałych y niegodziwych skłaniała się buntow y rokoszy y onych okazywała skutki juz to w nachodzeniu na dwor czasu bycia urodz*onego* Wazynskiego, dworzanina skarbowego W. Xięstwa Lit., jako tez w kupieniu się y czyhaniu po traktach na samez zycie zeszłego urodz*onego* Eberharda Mirbacha, starosty naszego połongowskiego, ktore to zle ze się naywięcey wyradza z rozwięzłego y pogarszaiącego na zwierzchnosc swą gadania, a w tym to zdroznym na kazdym mieyscu wielomowstwie kiedy się naywinnieyszym z inkwizycyi okazuie Dejus, więc my, krol, tegoz Dejusa, jako człeka rozwięzłego, złosliwego y ogien niechęci w poddanstwie przeciw panu swemu wzniecającego, na trzyletnie wygnanie z całego starostwa naszego połongowskiego wskazuiemy, ktory azeby in spatio niedziel osmiu a data praesentis decreti z całey włości połongowskiey sub poena colli wystąpił, a włość onego azeby pod tąz samą karą sub quocunque titulo et praetextu przechowywac u siebie nie wazyła się, nakazuiemy.

A ze okazali się w części bydz przeciw swey zwierzchnosci wykraczaiącymi Dawid Waynor, Jan Dauksza, Michał Narmont y Jozef Grykszas, zaczym my, krol, y na onych trzyniedzielną turmę naznaczamy, ktorą turmę azeby w roku ninieyszym 1779 miesiąca apryla 4 dnia w miescie Połondze ciz wszyscy zasiadszy nieprzerwanie wysiedzieli, sub poenis irremissibilibus

contraventionum injungimus. Włość zas cała połongowska, ze poszedłszy za złosliwemi przewodnikami poszła przeciw swey zwierzchnosci, więc azeby ciz włoscianie, to jest sami gospodarze za przybyciem teraznieyszego starosty naszego połongow*skiego* do Połongi, ktory o swym przyiezdzie tychze włościan obwieścic powinien y onym czas naznaczyc, wyznaiąc swoią podległość y upokarzaiąc się, zupełną we dworze rezydencyonalnym tegoz urodzonego starosty naszego połongow*skiego* uczynili deprekacyą pod karą kryminalną na zuchwałych przestępcow rozciągaiącą się, zalecamy i nakazuiemy.

Co do pretensyi Jozefa Ostrowskiego sub detentione urodz*onego* starosty naszego połongowskiego zostaiącego. Ponieważ z inkwizycyi nullum extat vestigium, azeby miał w czymkolwiek dworowi zawinic, a tym więcey azeby tak srodze był więzionym, jak wnoszono do sądu naszego, exinde my, krol, tegoz Jozefa Ostrowskiego a data praesentis decreti za niedziel pięc azeby urodzony starosta uwolnił y rownie domostwo w roku 1775 apryla 27 dnia od Michała Juchniewicza kupione, jako tez maiątek onego, ktory był czasu detencyi zabrany, sub poenis irremissilibus powrocił, injungimus.

Co zas do markitana o przestępstwo złodzieystwa przez włość połongowską obwinionego, ponieważ urodzony starosta utrzymuiąc go w detencyi expens nań łożyć włoscianom nakazuie, a zadney z onego sprawiedliwosci dla włoscian nie czyni, zaczym my, krol, azeby urodzony starosta swegoz markitana, oskarzonego przez włosc połongowską, celem nayprędszey uzyskania dla włoscian sprawiedliwosci do sądu grodzkiego rosieynskiego X*ięstwa* Zmudz*kiego* na następuiące roczki majowe oddał, sub poenis contraventionum nakazuiemy.

Denique urodzonego Piłsudzkiego, pisarza ziemskiego X*ięstwa* Zmudz*kiego*, a toto urodzonego starosty połongowskiego a urodzonych Kownackiego, sędziego ziemskiego, Burbę, sędziego grodz*kiego*, urzędnikow X*ięstwa* Zmudzkiego, urodzonych Przewłockiego, Butkiewicza y Zemlisa, similiter a toto włoscian połongow*skich* juris processu liberos pronuntiamus eoque motivo, ze obie strony pro favore sprawy swoiey rozne attestata przeciwko urzędnikom X*ięstwa* Zmudz*kiego* y dalszym osobom z władzy juryzdyczney do tey ninieyszey in principali rozsądzoney sprawy wchodzącym, z uymą niewinney ich sławy, wyprokurowawszy u sądu naszego składali, zaczym my, krol, wszystkie takowe attestata stron y załoby hoc in puncto wymienione kassuiemy, uniszczamy y z akt ad cujusvis instantiam eliminowac, a ktore są w kancellaryi naszey in authenticis seu per extracta złozone, te izby więcey in lucem ku falszywemu zaszczyconych charakterow imieniu nie wychodziły y zatraconymi zostały, kancellaryi naszey zalecamy.

Praeterea expensa prawne per mutuam compensationem uchyliwszy, dalszych win, pen prawnych na zadną nie uznawaiąc stronę, lecz post satisfactionem in omni temuz dekretowi naszemu perpetuum silentium wszystkim stronom w ninieyszym sądzie rozprawuiącym się interponimus, in contravenientes vero zarękę wazność osądzoney rzeczy poenamque per-

sonalis infamiae zakładamy. Pro reliquo inkwizycyą hac in causa za dekretem przez urodzonych urzędnikow Xięstwa Zmudzkiego, jako post finalem wzaiemnych między stronami pretensyi disjudicationem, spaliwszy, testimonium od kancellaryi naszey dekretowey względem przyięcia inkwizycyi wydane kassuiemy. — *Parašas:* Joachim Chreptowicz, podkanclerzy W. X. L.

46. *1779 m. vasario mėn. 8 d. Palangos seniūnijos valstiečių ir miestelėnų skundas prieš Karolį Mirbachą, komisarą Tegderį bei kitus Mirbacho tarnautojus dėl žiaurumų ir neteisėtos egzekucijos, pakartotinai išieškant jau sumokėtą činšą.*

VCA Senieji aktai 2471 l. 36.

Jonas Šopagas, Juozapas Sungaila, Jonas Viršila, Juozapas Stainys, Jurgis Umparas, Jurgis Grikšas ir Jonas Reinikis visų Palangos seniūnijos valstiečių ir miestelėnų vardu skundžia Karolį Mirbachą, jo komisarą Tegderį ir kitus pagalbininkus, kad jie ir anksčiau nepaisę asesorių teismo dekretų ir visiškai nuskurdinę Palangos valsčių, atiminėdami iš valstiečių žemę, terorizuodami ir sodindami į kalėjimą, o dabar, iš naujo prasidėjus teismo procesui, 1779 m. sausio mėn. pradžioje Mirbachas iššaukęs iš Šiaulių kavalerijos dalinį egzekucijai vykdyti. Darbėnuose ekzekutoriai išvarę iš namų ir sumušę valstietį Bručkų bei jo žmoną, apiplėšę namus ir padarę žalos už 15 muštinių talerių; Benaičiuose sužaloję Jono Viršilos šeimininkę ir taip primušę jos sūnų, kad tas dvi dienas negalėjęs pasijudinti. Bartkelių kaimo valstiečiams egzekutoriai pridarę nuostolių už 25 talerius ir vos ne mirtinai užplakę pagyvenusį valstietį Joną Šopagą. Sausio mėn. 13 d. viso Palangos valsčiaus vyrams buvę įsakyta prisistatyti į dvarą ir pareikalauta sumokėti pusę pernykščio, 1778 m., činšo. Išdrįsusieji prieštarauti, kad tas činšas jau sumokėtas, buvę mušami. Komisaras Tegderis išsiuntinėjęs kareivius po visą valsčių, atiduodamas nesumokančius to činšo visiškon jų valion, be to, grasinama, kad iš Šiaulių atvyksią dar daugiau kareivių.

Pracowici Jan Szopaga, Jozef Sungayło, Jan Wirszył, Jozef Steynis, Jerzy Umpor, Jerzy Grykszas, Jan Reinikis oraz tu imieniem całey włosci, miasteczek y wsi wszystkich starostwa Polongowskiego mieszkancy y gospodarze obecni nayuroczystsze niosą zazalenia na urodzonych Karola Mirbacha, starostę połongowskiego, y kommissarza jego Taegdera, tudziez dalszych spolnikow do ustawicznych gwałtow y exorbitancyi usposobionych, mieniąc, iz co obzałowany Mirbach, przedsięwziąwszy juz nieodbicie zniszczyc i zdezolowac starostwo Połongowskie, w trakcie nawet samego procederu przeciwko dekretom oczywistym sądow j. k. mci zadwornych assessorskich W° X^a L° tych uzywał samowładnosci, ktoremi mieszkancow połongowskich znękał, zubożył, exekucyami rozmaitemi wycięczył, zgoła niemal całe starostwo zniszczył, bezprzestannie pochwałki czynił, a więcey wykonywał juz to konfiskuiąc na dwor maiątki, juz cwicząc nielitosciwie, morduiąc, juz tez innych do więzienia wtrącaiąc y dalsze niezliczone a krwawe czyniąc gwałtownosci. O co gdy się dopiero wytoczyła sprawa, prawu y dekretom naymnieyszego nie przyniosł y nie złożyl posłuszenstwa, procz jawnych a bezustawnych kontrowersyi. Jak się przez kontrowersye produktowe y replikowe wywiodło i okazało, to z wymiaru prawa dla przykładu ludzi, a oraz dla przyspieszenia sprawiedliwosci niewinnemu

poddanstwu naysurowszych oczekiwa wyrokow. A obzałowany Mirbach, ubitym od pierwiastkow possessyi swoiey postępuiąc torem, walczyc juz przeciwko sądowi i dekretom jego wczesnie zapoczął, gdy w roku teraz zaczętym tysiąc siedmset siedmdziesiąt dziewiątego in januario sprowadziwszy komendę narodową w miescie j. k. mci Szawlach konsystencyą swoią maiącą, włosc exekwuie, gdzie ci exekutorowie z przydanemi od dworu sobie gwałtownikami w miescie Dorbianach gospodarza nazwiskiem Bruczkusa przepędziwszy z domu, zonę onego zbili, dom zrabowali, ktory naymniey ztąd szkody na talarow bitych pietnascie ponosi. Podobniez we wsi Benayciach u Jana Wirszyła ciz żołnierze gospodynią skaleczyli, ktora smiertelnie obłozna godziny smierci oczekuie, y syna jey zbito, ze przez dwa dni z mieysca ruszyc sie nie mogł, a szkody naymniey do dziesięciu talarow bitych uczyniono. Rownie tez oprawnie niemiłosierniey postępuiąc w wiosce Bortkielach gospodarzow tamecznych skrywdzono na talarow bitych dwadziescie, zas Jana Szopaga, sędziwego człowieka, tyransko zacwiczono, ktory ztąd smiertelnie obłozny. W ciągu ktorych gwałtownosci na dniu 13 januarii rozkazano całey włosci, mężom y gospodarzom stanąc do dworu, ktorzy gdy staneli, zapytano się, czy przyniesli pieniądze — połowę czynszu juz w roku dopiero zeszłym 1778 całkowicie opłaconego, a ktorykolwiek, iz czynsz takowy zupełnie zaspokojony, wyrzekł, ten bole, morderstwo, policzkowania znosic musiał. Nadewszystko dało się naowczas słyszec z tym kommissarz, iz starosta połongowski wszystkie czynsze za rok przeszły z całey włosci wybrawszy, na swoie obrocił pozytki, a skarbu Rzeczypospolitey nie zaspokoił. Tym tedy celem, na wydarcie z ludzi tysiąca dziewięciuset talarow bitych, zprowadzonych żołnierzy obzałowany komissarz Taegder na całą włosc rozesłał z wyrazoną dyspozycyą, iz ktobykolwiek nie miał albo dac nie chciał, wolno go karac, jak się podoba. O tym wszystkim daie swiadectwo list od włoscian z podpisem jenerała w roku teraznieyszym 1779 januarii 20-go pisany, a przerzeczoney zas summie juz początkowie wybraney poswiadczaią składaiące się kwity. Na wybor zas całosci oney włosc nieustanną dotąd cierpi exekucyą a bezprzestanne odgrozki, iz reszta komendy w miescie j. k. mci Szawlach stojącey na ostatnie ciągnie zniszczenie. Pod takim więc włoscianie jęcząc jarzmem niewoli a zdrowia, zycia y maiątkow swoich widocznie y niepewnie, nic zas obzałowanemu staroscie niewinni, krwawe krzywdy swoie zaswiadczaią sądowi, o tak wielce gwałtowne y niesłychane urodzonego Mirbacha kroki manifestuią.

47. *1779 m. liepos mėn. 22 d. Palangos seniūnijos valstiečių ir miestelėnų pakvitavimas K. Mirbachui, kad jis atsiteisė su Palangos seniūnijos žmonėmis už perimtus iš jų hibernos mokesčio pavidalu pinigus.*

Iš 1779 m. rugpiūčio mėn. 26 d. įrašo Raseinių Pilies teismo knygoje — VCA Senieji aktai 14566 l. 574—575.

Palangos seniūnijos miestelėnų ir valstiečių įgaliotiniai Mykolas Normantas, Dovydas Vainoras, Jonas Dikis, Jurgis Kiauleikis, Dovydas Augutis, Jurgis Umpuras ir Pranciškus Šlajus duoda K. Mirbachui pakvitavimą, kuriuo patvirtina, kad K. Mirbachas,

vykdydamas asesorių teismo 1779 m. vasario mėn. 1 d. sprendimą, sugrąžino Palangos seniūnijos žmonėms neteisėtai paimtą iš jų, kaip hibernos mokestį, sumą — 5230 auksinų ir 20 grašių.

My, Michał Narmont, Dawid Waynor, Jan Dykis, Jerzy Kiawłeykis, Dawid Augutis, Jerzy Umpur, Franciszek Szłajus swoim y całey st*aros*twa Połongow*skiego* włosci oraz mieszczan imieniem piszący się, niemniey jeden za wszystkich, a wszyscy za jednego ręcząc, ewinkując, czyniemy wiadomo y jawnie wyznawamy tym naszym dobrowolnym, przez zaden sposob naruszyc się nie mogącym wieczysto kwitacyinym dokumentem j. w. j. p. Karolowi Mirbachowi, kawalerowi orderu *swiętego* Stanisława, staroscie połongow*skiemu*, nayłaskawszemu panu naszemu danym na to, iż co dekret nayiasnieyszych sądow zadwornych assesorskich W° X^a^ Lit° między nami i całą włoscią a j. w. Mirbachem, starostą połongowskim, w roku terazniey-szym tysiąc siedmset siedmdziesiąt dziewiątym *miesiąca* febr*uarii* pierwszego dnia zaszły, między innemi zawartemi do wypełnienia stronom warunkami za przebor pod tytułem hiberny podatku podymnego *złotych* pol*skich* pięc tysięcy dwiescie trzydziescie groszy dwadziescia dla włoscian połągow*skich* przysądził, wypłacenie zas tey wielosci summy przez j. w. Mirbacha pod karą sprzeciwienstwa w tymze roku tysiąc siedmset siedmdziesiąt dziewiątym *miesiąca* junii dwudziestego czwartego dnia przy xięgach grodz*kich* rosien*skich* *Xięstwa Zmudzkiego* oznaczył, ktoremu sądow assesorskich naywyszemu wyrokowi j. w. Mirbach, st*arosta* połongow*ski*, jako we wszystkich punktach zadosyc uczynił y ulegac jak nayzupełniey stara się, tak rownym zaskutecznienia zamiarem gdy summą wzmiankowaną pięc tysięcy dwiescie trzydziescie *złotych* pol*skich* groszy dwadziescie na terminie y mieyscu w dekrecie wyrazonym w zupełnosci wypłacił, zaliczył, oddał y całą włosc zakontentował, przeto my, włoscianie połągowscy, swoim y wszystkich dalszych mężow imieniem z zadosyc uczynienia we wszystkich punktach dekretowi assesorskiemu X. W. Litewskiego, a mianowicie z satysfakcyi przez wypłacenie nieraz rzeczoney włoscianom summy jak naydostateczniey dopełnioney j. w. j. pana Karola Mirbacha, kawalera orderu *swiętego* Stanisława, wiecznie y nieodzownie kwituiemy, zadney naymnieyszey salwy pretextu y akcessu o nic nie zachowuiemy, owszem, od kazdego o jakikolwiek punkt dekretu assesorskiego, osobliwie zas o odebraną dopiero do rąk naszych summę pięc tysięcy dwiescie trzydziescie *złotych* polskich groszy dwadziescie interessuiącego się y zakłócaiącego, własnym naszym kosztem zastępowac, ewinkowac obowiązuiemy się y powinni będziemy. W naruszeniu zas tego naszego kwitacyinego skryptu zarękę sowitosc rzeczy wynoszącą zakładaiąc, sąd własciwy do zapozwania y regestr na rozprawę determinuiemy. Y natosmy ten nasze wieczysto kwitacyiny dokument z podpisem rąk naszych własnych krzyzykami y w. w. j. p. p. pieczętarzow ustanie oczewisto od nas uproszonych wydali. Pisan w Połądze, roku tysiąc siedmset siedmdziesiąt dziewiątego miesiąca jullii dwudziestego wtorego dnia.

48. *1779 m. gruodžio mėn. 24 d. Ištrauka iš K. Mirbacho skundo prieš buvusį ekonomą Tegderį, kuris įsiskolinęs ir neatsiskaitęs pabėgo iš Palangos seniūnijos.*

Iš Raseinių Pilies teismo knygos — VCA Senieji aktai 14566 l. 670—673.

Skunde sakoma, kad, valdant Palangos seniūniją K. Mirbacho dėdei Eberhardui Mirbachui, visus ekonominius seniūnijos reikalus tvarkę ekonomai Tegderis ir Bakevičius. Perėmus seniūniją K. Mirbachui, minėtiems ekonomams buvusi palikta jų senoji galia, kuria pasinaudodami Bakevičius ir Tegderis visaip engę ir plėšę valstiečius. Tegderis, nuomodamas be Palangos ir Laukžemio dar ir K. Mirbacho Liepaičių dvarą, ėmęs iš valstiečių padidintus mokesčius, atiminėjęs žemę ir t. t. Nepakęsdami tokio engimo, valstiečiai dėl Tegderio ir Bakevičiaus kaltės iškėlę K. Mirbachui bylą asesorių teisme, padarydami jam iki 15000 talerių teismo išlaidų. Bakevičiui mirus, Mirbachas pareikalavęs iš Tegderio atsiskaityti. Tuomet pastarasis, susirinkęs iš K. Mirbacho kreditorių jau apmokėtus Mirbacho vekselius, prisiskolinęs pinigų iš įvairių asmenų ir seniūnijos valstiečių, išrinkęs be kvitų didelę dalį ateinančių metų činšo, išgabenęs iš anksto savo kilnojamąjį turtą ir kartu su žmona pabėgęs.

Roku tysiąc siedmset siedmdziesiąt dziewiątego mca decembra dwudziestego czwartego dnia.

Na urzędzie j. k. mci grodzkim *Xięstwa Żmudzkiego* repart*ycyi* rosienskiey stanowszy osobiscie jenerał Alexander Przednikiewicz imieniem j. w. jc. Karola Mirbacha, kawalera orderu swiętego Stanisława, starosty połongow*skiego*, na j. p. Otto Magnussa Taegdera jak nayuroczystsze czynił zażalenie y naysollenniey manifestował się, mieniąc o to, iż co za życia *swiętey* pamięci j. w. Eberharda Mirbacha, starosty połongow*skiego*, zeszły Jan Antoni Bakiewicz y obz*alowa*ny Taegder ekonomiczne we wszystkich onego dobrach sprawowali rządy, po śmierci ktorego teraznieyszy j. w. starosta połongow*ski*, całego po j. w. Eberhardzie Mirbachu dziedzic maiątku y sukcessor, zaglądaiąc się na dawne y ciągłe zasługi stryiowi swemu pełnione, w większey jeszcze ufnosci tymże Bakiewiczowi y Taegderowi zupełną powierzył dyspozycyą. Maiąc tedy obz*alowa*ni ichmc wielowładną sobie moc poruczoną, optykę tylko życzliwosci wystawiali y kształcili, a w rzeczy samey zdzierztwem poddanstwa, przywłaszczeniem sobie y zataieniem prowentow aktorowi należących, nędzny y ubogi stan swoy, powszechnosci dobrze znaiomy, tak zbogacili, iż w czasie wyiazdu j. w. żałuiącego Mirbacha na woiaż stawali się sposobnemi praenumerando oddawać panu intraty. W ciągu zatym pozwoloney sobie po prenumeracie dzierżawy, mianowicie obz*alłow*any Taegder oprocz kontraktu na Połongę y Łaukożemy, udzielnie dobrami del*ato*ra Lepaycie zwanemi rządząc, podatki nad inwentarz powybierał y ten przebor oraz krescencyine y dalsze prowenta, do pięciuset talarow bitych wynoszące, na siebie obrocił. Podobnież gdy *wielmożny* Bitowt, marszałek upitski, będąc dłużnym *załuiącemu* j. w. Mirbachowi talarow bitych trzysta, starostwo swoie Tarwidowskie do wybrania rzeczoney summy postąpił, tenże Taegder, oblig wspomniony kapitał ewinkuiący y moc wybierania czynszow maiąc sobie dane, Tarwidowskie starostwo władał, a j. w. Mirbachowi ani summy z prowentow odzyskanych, ani obligow nie wrócił. Insuper remonstruiąc gwałtowność

potrzeb swoich, wyjednał u żałuiącego pana y w sposobie pożyczenia uzyskał kredyt pięciuset talarow bitych, ktore za assygnacyą panską od j. p. Bakiewicza odebrawszy, w długu tym dotąd nie uiscił się.

Oba zas, to jest j. p. Bakiewicz y obzałowany Taegder, za kontraktem Połongę y Łaukożemy trzymaiąc, a chciwosc swoią do naywyższego nieżyczliwosci panu y krzywdy onego posuwaiąc stopnia, nic nie opuscili, coby ich acz przez nayobrzydliwsze kroki zbogacać nie miało; w szczegulnosci obzałłowany Taegder w Łaukożemach, procz mordow y tyranizowania poddanych dziedzicznych, ich maiątki konfiskował, na swoy użytek obracał, samych z mieszkania powypędzał, a te mieysca, dopełniaiąc liczbę inwentarzową, gołotą, decess w intratach czyniącą, poosadzał. W tych tedy dobrach y w starostwie Połongowskim oba z j. p. Bakiewiczem pod niebytnosc panską z niesłychanym uciemiężeniem włościan rządząc się, onych bezwinnie karali, przeborami, okładami, wymyslnemi wyderkaffami, pod pretextem exotycznego woyska kontrybucyami y opłatą wedle upodobania mianowanych furażow krzywdząc, włosc połongowską przeciw panu buntuiąc do tego stopnia przywiedli, iż też włosc połongowska o to y w innych fałszowi podległych obiekcyach j. w. Mirbacha do sądow j. k. mci zadwornych assesorskich pozwała y proceder prawny żywym obrotem prosekwuiąc, załuiącemu do piętnastu tysięcy talarow bitych expensu przyczyniła. W ktorym przewodzie lubo j. w. Mirbach od fałszywych chłopskich objekcyi zupełnie się oczyscił, jednak z przyczyn przewiedzionych przez rządcow ekonomicznych kontrybucyi y depaktacyi dopełnianych, wspomniony expens bez nakazu od chłopstwa restytucyi uchylony został et ipso facto na j. panu Bakiewiczu y obżałłowanym Taegderze zaległ.

Pomimo to wszystko jeszcze przed zakonczeniem assesorskiego procederu j. p. Bakiewicz y obzałowany Taegder powinnosc dbania o poparcie onego za cel żałuiącemu Mirbachowi wystawuiąc, a obrachowanie z sobą zwlekaiąc, sprawili, iż mianowicie obżałowany Taegder, wmawiaiąc panu swemu, że mu od onego z rachunkow należec będzie tysiąc siedmset pięćdziesiąt talarow bitych, wzioł na to nieiaki skrypt przez siebie napisany, a wzaiemnie rewersem zabezpieczył poty summy nie odbierac, poki z rachunkow z rządem y szafarstwa swoiego nie wylikwiduie się, a zas j. p. Bakiewicz w tym przeciągu wymieniwszy w testamencie, że mu od obżałowanego Taegdera z wspolney dzierzawy Połongi y Łaukożem więcey tysiąca czerwonych złotych należy, takoż bez skutkow kalkulacyi j. w. Mirbachowi winnych, życ przestał. Po zeysciu ktorego obzałowany Taegder ogulną y jeszcze wielowładnieyszą tak w interessach, jako też w ekonomicznych obchodach rozciągaiąc dyspozycyę, miał powierzone sobie panskie blankieta, a po opłaceniu y po zaspokoieniu przez j. w. Mirbacha kredytorow, pozorem wiernego sługi niby do schowania obligi y wexle od tychze kredytorow wrocone pobrał y onych dotąd panu nie wrocił.

Na ostatek gdy tak z pozostałą wdową j. panią Janową Bakiewiczową, a teraznieyszą po powtornym zamęsciu Haudryngową, jako też z obżałowanym Taegderem żałuiący j. w. Mirbach finalnego y dostatecznego zażądał y zarekwirował obrachowania się, obżałowany Taegder obiekcyami

wynalazkow do zamącenia prawdy wymierzonych dał uczuć jawne niewiernosci y zdradliwych swoich czynow skutki. Przeciwnie j. p. Haudryngowa przewinienie pierwszego męża swego j. p. Jana Bakiewicza, wyznawszy y w konwencyinym w roku tysiąc siedmset siedmdziesiąt dziewiątym novembra szostego dnia zawartym dokumencie opisawszy, celem powinnego żałuiącemu j. w-u Mirbachowi dosyc uczynienia circa alia contenta czerwonych złotych tysiąc na obzałowanym Taegderze zaległe, w testamencie j. p. Jana Bakiewicza specyfikowane, oraz wszystko to, co z rachunkow trzyletniey Łaukożem y Połongi dzierzawy od tegoż Taegdera należeć będzie, j. w-u Mirbachowi wlała y zrzekła się. W stopniu tedy j. pani Haudryngowey y z osoby swey żałuiący j..w. Mirbach gdy z dzierżawy Łaukożem, Połongi y z ekonomicznego spulnego szafarstwa przedsiębrał wysłuchać rachunkow, obzałowany Taegder wczesnie do dopełnienia zdrady sposobiąc się, u rożnych obywatelow ponapożyczał pieniędzy, a oprocz powyżey okryslonego więcey niż nad dwadziescie tysięcy talarow bitych j. w-u panu swoiemu zawinienia, oprocz osobistych przestępstw, za konia w cenie czerwonych złotych dwadziescie pięc wziętego, za lipy kupione dwadziescie trzy talarow bitych j. w-u Mirbachowi nie zapłaciwszy, przydatku do dwuch koni czerwonych złotych dwadziescie pięc ugodzonych nie wrociwszy, sensim y kryiomo ruchomosc swoią znacznieyszą wyprowadził et in evictionem panskiey pretensyi i wszystkich swoich kredytorow małey importancyi dobytku swego drobiazgi zostawiwszy, czynszow znaczną część za rok przyszły, nie daiąc poddanstwu kwitow, powybierał y w sposobie kredytu u włościan niemało pieniędzy ponapożyczał, a potym nie zdawszy mobiliow krom wiedzy panskiey taiemnie z zoną uiechał.

49. *1782 m. vasario mėn. 4 d. K. Mirbacho pareiškimas, kad jis ištrėmė iš Palangos seniūnijos naujo valstiečių pasipriešinimo kurstytojus, o jų turtą konfiskavo arba liepė išvaržyti.*

VCA Senieji aktai 14567 l. 864—864a.

Palangos seniūnas K. Mirbachas per savo įgaliotinį skundžią M. Normantą, D. Vainorą, St. Reinikį, J. Dėjų ir kai kuriuos kitus Kretingos ir Palangos seniūnijos valstiečius, kad jie, naudodamiesi pabėgusio Palangos seniūnijos komisaro Tegderio suteikta globa, pradėję iš naujo kurstyti Palangos valsčių prieš K. Mirbachą ir rinkti pinigus, kad iškeltų jam asesorių teisme naują bylą. Kai kam iš valstiečių pasiskundus, kurstytojai buvę pašaukti į dvarą, bet užuot atvykę pasiaiškinti, jie pabėgę į Kretingą ir ten su Tegderiu ir kai kuriais Kretingos gyventojais rengią nukreiptus prieš K. Mirbachą pasitarimus. Nubausdamas juos už tai, K. Mirbachas liepęs D. Vainoro, S. Reinikio, M. Cyrulio ir M. Normanto namus bei kilnojamą turtą parduoti iš varžytinių, o juos pačius negrįžtinai ištrėmęs iš Palangos seniūnijos.

Na urzędzie j. k. mci surrogator*skim* grodzkim X. Z. repar*tycyi* rosienskiey stawaiąc osobiscie j. p. Stanisław Malcewicz imieniem j. w. pana Karola barona Mirbacha, st*aros*ty połongow*skiego*, podkomorzego nadwor*nego* j. k. mci, kawalera orderu s° Stanisława, na j. p*ana* Ottona Magnusa Taegdera, gubernatora kretyngowskiego, oraz na Stanisława Sakowicza, mieszczanina, Stanisława Janowskiego, Jozefa Grabisa, woznych X. Z., mieszkancow kretyngowskich, tudziez na pracowitych Michała Narmąta,

Dawida Waynora, Stanisława Reinika, Michała Cyrula, Joachima Wirginika, Jana Dejusa, Jerzego Skiersa, Jozefa Sągayły, Michała Narkusa, Jana Baltunia, włoscian starostwa Połongowskiego, mieniąc o niegodziwe buntowanie wszystkich mieszczan y włoscian *staro*stwa Połongow*skiego*, do nieposłuszenstwa za*łuiącemu* j. w*ielmoznemu* st*aros*cie y do sprzeciwienstwa oczewistym assesorskim wyrokom dalszych włoscian połongow*skich* animowanie, o namawianie onych do niesłusznego procederu z za*łuiącym* j. w. st*arost*ą połongowskim, do wybrania podatkow pod pretextem na sprawę. Tym przypadku ponieważ większa część włosci połongowskiey kontentuiąc się dekretem asessorskim juz zapadłym, o takowe rozruchy y niegodziwą podnietę zaniosła skargę do j. w*ielmozne*go starosty połongow*skiego* y aby zapobiedz złym ztąd wyniknąc mogącym inkonweniencyom pana swego prosiła, a buntownicy, zawołani do dworu pokilkakrotnie do explikacyi, nie tylko ze przez hardosc y nieposłuszenstwo we dworze nie stawili się, ale, owszem, zebrawszy się do miasta Kretyngi z wyzmianowanym Taegderem y mieszkancami kretyngowskiemi na zgubę j. w. załuiącego delatora y całey włosci połongow*skiey* czynili konsylia. Więc za*łuiący* Mirbach, szerzącym się buntom zapobiegaiąc, domy y całą substancyą samych hersztow, jako to Dawida Woynora, Stanisława Reinika, Michała Cyrula y Michała Narmąta z powyzey namienionych pobudek przez aukcyą musiał sprzedać y skonfiskować, a pieniądze z takowey konfiskaty wybrane nic na pozytek swoy nie obracaiąc, do rąk woytow na expensa całey włosci w roznych okolicznosciach potrzebnych oddać, a hersztow samych z granic st*aros*twa Połongow*skiego* wypędzic y aby się do tegoz starostwa nie wracali, zakazawszy, dał takowe zazalenie y oswiadczenie do xiąg surogatorskich grodzkich Xięstwa Zmudzkiego zapisac.

50. *1782 m. vasario mėn. 13 d. Palangos seniūnijos gyventojų įgaliojimas Dovydui Vainorui, Stanislovui Reinikiui ir Antanui Staškevičiui vesti jų vardu bylą asesorių teisme prieš Karolį Mirbachą dėl engimo ir skriaudų.*

Iš 1782 m. spalio mėn. 19 d. įrašo Raseinių Žemės teismo knygoje — VCA Senieji aktai 14786 l. 642—645.

Wypis z ksiąg grodzkich powiatu kowienskiego roku tysiąc siedmset osmdziesiąt wtorego miesiąca februaryi trzynastego dnia.

— —

My pisma nieumieiętni przy położonych własnemi rękoma krzyzykach wyrazeni czyniemy wiadomo, iz będąc uciemiężeni w roku teraznieyszym tysiąc siedmset osmdziesiąt wtorym od j. w-o j. pana Karola barona Mirbacha, st*aros*ty połongowskiego, daiemy zupełną plenipotencyę Dawidowi Woynerowi, Stanisławowi Reynekiowi i Antoniemu Staszkiewiczowi, mężom st*aros*twa Połongowskiego, w sądach j. k. mci zadwornych assessorskich W° X^a^ Lit° szukac sprawiedliwosci y ulżenia w uciemiężeniu naszym. Na dowod czego dla waloru przy wyrazonych imionach i nazwiskach naszych własnemi rękoma krzyzyki położylismy. *Toliau yra 267 valstiečių, pasirašiusių trimis kryželiais, pavardės.*

51. *1782 m. vasario mėn. 14 d. Teismo antstolio liudijimas apie Palangos seniūnijos valstiečių pasikėsinimą prieš K. Mirbachą Naujosios Impiltіes kaime.*

Iš 1782 m. kovo mėn. 2 d. įrašo Raseinių Pilies teismo knygoje — VCA Senieji aktai 14567 l. 881—882a.

Antstolis A. Zenkavičius, K. Mirbacho pavestas, apžiūrėjo N. Impiltіes eigulio Antano Jazbučio sodybos kiemą su ištryptu sniegu ir pagal K. Mirbacho šaulio K. Veiso pasakojimą, patvirtintą taip pat Jazbučio ir kitų K. Mirbacho šaulių, davė liudijamąjį raštą, kad 1782 m. vasario mėn. 13—14 d. d. nakties metu valstiečių minia buvo apstojusi eigulio Jazbučio namus, kur po vilkų medžioklės su savo šauliais ilsėjęsis Palangos seniūnas K. Mirbachas. N. Impiltіes kaimo vaitas Lajauskis ir antstolis Prednikevičius įsibrovę į vidų ir pakėlę K. Mirbachą iš miego. Kuomet šis norėjęs mušti Prednikevičių už grasinamas kalbas, Prednikevičius ėmęs sutartiniu būdu šauktis susibūrusių kieme valstiečių pagalbos, bet šauliai laiku spėję užremti duris. Valstiečiai negalėdami įsilaužti į vidų, buvę priversti išsiskirstyti, kadangi bijoję, kad šauliai jų neiššaudytų.

Roku tysiąc siedmset osmdziesiąt wtorego februaryi dnia czternastego. Ja, jenerał j. k. mci nizey na podpisaniu własney ręki moiey, zeznaię tym moim rellacyinym obdukcyi kwitem, iz na dniu dzisieyszym uzytym będąc przy stronie ichmci p*ano*w szlachty od j. w*ielmozne*go Karola Mirbacha, starosty połongowskiego, podkomorzego nadwornego j. k. mci, kawalera orderu s° Stanisława, ziechałem do wsi Nowych Impiłt, do starostwa Połongowskiego przysłuchaiącey. Widząc snieg na dziedzincu Antoniego Jazbuta, lesniczego, od stop gminu ludzi wytratowany, pytałem się o przyczynie tego. Nayprzod strzelca j. w. starosty połongowskiego, Kazimierz Weys mnie doniosł, iz na dniu trzynastym praesentium wozny Alexander Przednikiewicz, naszedszy j. w. st*aros*ty połongow*skiego* nocuiącego z polowania u wzpomnionego Jazbuta, lesniczego, z wielkim tumultem ludzi, ktory bez wiadomosci dworney, z arbitralney woli swoyey spędził, nayprzod wszedłszy do izby z Jerzym Łajewskim, woytem impiltskim, j. w. starostę, pana swego, obudził. Kiedy j. w. starosta pytał ich o przyczynie, iz anie w mieyscu, anie w czasie turbuią, wozny Alexander Przednikiewicz, mieszkaniec starostwa Połongowskiego, tak mowic zaczął: „Mosci panie! Zrabowałeś dobra swoye dziedziczne Lepaycie y Łaukozemy do ostatniego szczętu, chcesz na ostatek nas wszystkich, mieszkancow starostwa Połongowskiego, wyrabować, — nie tak będzie, ale my będziem wołac: „Jezus Maria!", y co pokilkakrotnie jak naywiększym głosem powtarzał. J. w. st*aros*ta, nigdy nie spodziewaiąc się, aby ten wozny, ktory pod nim mieszkaiąc się przez kilkadziesiąt lat za possessyą jego nigdy do skarbu staroscinskiego y szeląga nie płacił, prócz tego miał wszystkie łaski, ktore jedynie żądał, pytał się: „Czy jestes pijany, jenerałe?" Aktor odpowiada: „Nie". Pyta się powtornie: „Czy nie jestes szalony?" Odpowiada wozny: „Mam zupełny rozum", y znowu krzyczy te słowa: „Jezus Marya!" J. w. starosta, nie wiedząc, ze dziedziniec lesniczego, u ktorego nocuje, jest pełen napakowany ludzmi, włoscianami y roznego zbioru, spytał się Przednikiewicza jeszcze raz, nie jest on pijany albo szalony, ale gdy Przednikiewicz odpowiedział, ze nie, owszem, y woyt Lajewski to samo potwierdził, pytał się j. w*ielmoz*ny st*aros*ta woyta, jezeli

to samo mowisz, co Alexander. Woyt odpowiada: „Tak jest". Jeszcze powiada Przednikiewicz, ze y ławnik impiltski to samo powie. Jakoz kiedy się j. w. starosta pytał tego ławnika, Stanisława Marcinkiewicza, czy jedno rozumiesz, y ten odpowiedział te słowo: „Tak jest". Wtenczas j. w. starosta, zle od swoich poddanych, [na] nienaleznym mieyscu, bo na spoczywaiącym w polowaniu, nie w przyzwoitym czasie, bo w nocy sonnego obudzili, skoczywszy z łożka, przyszedł do Przednikiewicza y pytał się pierwszym sposobem: „Czy ty jestes pijany albo szalony?" y podiął rękę, jakby chciał go uderzyc, az Alexander, odbiwszy rękę panską, powiada: „Nie będziesz mię bił, bo tu jest wiele ludzi". Tym czasem, kiedy go j. w. starosta w pysk uderzył y on zaczął krzyczec: „Jezus Marya! Mężowie, ratuycie!" wtenczas strzelce j. w. starosty, poznawszy, ze tu idzie o życie panskie, drzwi ze srzodka przytrzymali, a gmin z podworza chociaz odzierali drzwi, jednak pomiarkowawszy, ze pan na polowaniu wilkow maiąc przysposobione strzelby y do tego zyczliwych sobie strzelcow, broniąc się moze kilkudziesiąt ludzi pozabijac albo pokaleczyć, opusciwszy herszta buntownikow wszyscy pouciekali.

Tę relacyą Kazimierza Weysa potwierdzili tey akcyi przytomni Frydrych Wotzkie, Johan Bokier, Johan Jebart y sam gospodarz tego mieysca, Antoni Jazbutis. Co wszystko ja, jenerał, do tego uzyty, co widziałem y słyszałem, wiernie z urzędu mojego przyswiadczam. Pisan w Nowych Impiltach ut supra.

52. *1782 m. vasario mėn. 22 d. K. Mirbacho skundas Palangos seniūnijos valstiečių vadus dėl priešinimosi ir prieš Vilniaus vyskupą I. Masalskį dėl to priešinimosi rėmimo, siekiant atimti iš K. Mirbacho Palangos seniūniją.*

Iš asesorių teismo protokolų knygos — VCA Senieji aktai 2473 l. 13—17.

Skundas pradedamas tuo, kad jau prieš keliasdešimt metų, kuomet Palangos seniūniją valdė Eberhardas Mirbachas, Karolio Mirbacho dėdė, Masalskių giminė dariusi Palangos valdytojams visokių šunybių. Masalskiams priklausiusios Kretingos grafystės įkaitinis valdytojas Bėras su gubernatoriumi Kašučiu davę prieglobstį pabėgusiems iš Palangos seniūnijos žydams Šefteliui ir Leibai Gutmanavičiams, be to, jie sukurstę Palangos seniūnijos valstiečius užpulti Darbėnų dvarą ir paleisti vieną suimtųjų žydų. Naujos Masalskių intrigos prasidėjusios 1775 m., kuomet Vilniaus vyskupas I. Masalskis išsirūpino per Žečpospolitos seimą, kad už Liachovičių valdas Baltarusijoje jam būtų atiduota Palangos seniūnija. K. Mirbachui iš karto nesutikus atsisakyti nuo Palangos seniūnijos valdymo teisės, I. Masalskis įsikišęs į teismo procesą, vykusį asesorių teisme tarp K. Mirbacho ir jo valstiečių, kurstęs valstiečius rašyti skundus prieš K. Mirbachą ir teikęs jiems pagalbą besibylinėjant. 1780 m. tarp I. Masalskio ir K. Mirbacho buvusi sudaryta sutartis, pagal kurią K. Mirbachas sutiko užleisti Palangą, o I. Masalskis įsipareigojo paremti K. Mirbachą jo byloje prieš pabėgusį Palangos komisarą Tegderį. Dabar I. Masalskis tą susitarimą pažeidęs, suteikdamas Tegderiui prieglobstį Kretingoje; pastarasis kartu su kai kuriais Kretingos gyventojais padėjęs keliolikai K. Mirbacho Laukžemio dvaro valstiečių ir prasiskolinusių Palangos žydų pabėgti į I. Masalskio Kretingos valdas. Tegderio remiamas Palangos valstiečių „maištininkų" vadas Normantas, būdamas valstiečių kasininku, eikvojęs jo žinioje buvusius pinigus girtuokliavimui su kretingiškiais, o eigulys Vainoras, užuot ėjęs savo pareigas, gaišęs laiką Kretingoje pasitarimuose ir be Mirbacho žinios leidęs kretingiškiams kirsti Palangos seniūno mišką.

Valstiečiai, kurie nenorėję bylinėtis su Mirbachu, neva prašę Mirbachą pagalbos, kad jų pinigai nebūtų eikvojami bereikalingiems skundams rašyti. Pašaukti tuo reikalu pasiaiškinti Vainoras, Reinikis, Cyrulis ir Normantas, užuot patys prisistatę, vasario 7 d. per teismo vykdytoją — savo bendrininką Juozapą Grabį — atsiuntę ne pagal formą surašyto įgaliojimo nuorašą, o Normantas, nors ir atvykęs po trijų dienų, bet neparodęs jokio nuolankumo. Tuo tarpu Masalskis nepaliaujamai reikalaująs iš Mirbacho užleisti jam Palangos seniūniją, jei nenorįs besibylinėdamas prarasti visą savo turtą.

Asesorių teismas, priimdamas Mirbacho skundą, nutarė duoti jo naudai įspėjamąjį raštą prieš valstiečius.

Dzien 22. Proces imieniem urodzonego Karola barona Mirbacha, starosty połongowskiego, podkomorzego naszego nadwornego, kawalera orderu swiętego Stanisława, na wielmoznego xięcia Ignacego Massalskiego, biskupa wilenskiego, kawalera orderu Białego Orła, na Ottona Magnusa Tegdera, zbiegłego ekonoma połongowskiego, Stanisława Sakowicza, mieszczanina, Stanisława Tanowskiego, woznego Xięstwa Zmudzkiego, y Jozefa Grabisa, woznego włoscian kretyngowskich, buntujących włoscian, mieszczan y zydow połongowskich, a specyalnie na pracowitych Dawida Waynora, Michała Narmąta, Stanisława Renika, Michała Cyrula, Joachima Wirginika, Jana Dejusa, Jerzego Skiersa, Jozefa Sągayły, Michała Narkusa, Jana Bałcunia y wszystkich włoscian starostwa Połongowskiego, mieniąc o to, iz od roku 1752 wraz przy obięciu starostwa Połongowskiego za przywileiem nayiasnieyszego krola Augusta III s. p. urodzony Eberhard Mirbach, konsyliarz nadworny nasz, stryj załuiącego delatora, juz zaczoł doznawac skutki nienawisci ku imieniu Mirbachow z domu Massalskich, kiedy za dziedzictwa Kretyngi urodzonego Massalskiego, podczaszego litewskiego, urodzony pan Ber, zastawny tego hrabstwa possesor, urodzony pan Ignacy Koszuc, tych dobr dyspozytor, podobno z instynktu urodzonego podczaszego litewskiego dawszy zbiegłym y zadłuzonym w starostwie Połongowskim zydom Szeftelowi y Leybowi Gutmanowiczom protekcyą w Kretyndze, do tego nawet posuneli kroku, iz gdy złapany przez starostę połongowskiego zbiegły y zadłuzony zyd osadzony był we dworze w areszcie, zbuntowali całe podanstwo połongowskie, ktorzy gwałtownie na dwor naszedłszy, dyspozytora posturchawszy, zyda z więzienia uwolnili. Tandem gdy Mirbach, dochodząc u sądu bezprawia ukarania, wycięczał się wydatkami na proceder, a pierwiey w grodze Rosienskim Xięstwa Zmudzkiego po dopełnionych kilkakrotnie przez possesora y dyspozytora kretyngowskiego w niewyprowadzeniu nakazaney inkwizycyi kontrawencyach, po załozoney przez possesora kretyngowskiego do sądow zadwornych assessorskich W.o X.a Lit.o dekretu grodzkiego zmudzkiego appelacyi, w roku 1756 januarii 16 d. uzyskał s. p. urodzony Mirbach, starosta połongowski, dekret oczewisty assesorski, w ktorym zydzi Gutmanowiczowie — jeden Leyba, arędarz kretyngowski, na rok y 6 niedziel, a drugi Szeftel, arędarz połongowski, — na 20 niedziel turmy w ziemi pod ratuszem wilenskim pro redimendo napuł wskazani, Koszuc zaś, przykładaiący się do buntow, szesciu niedziel wiezy cywilney w Telszach wysiadywac się maiącey ukarany, a Berowi nakazano, aby za poczynione expensa prawne urodzonemu Mirbachowi 200 czerwonych złotych zapłacił.

Po takowym wyroku czuli się Mirbachowie juz byc bezpiecznemi od przesladowania dworu Kretyngowskiego, ale przeciwny los załuiącego delatora, teraznieyszego połongowskiego starosty, wynalazł okazyą nowym urodzonego Mirbacha opatrzyc ciężarem. W roku 1775 podczas seymu delegacyinego gdy wielmozny xiąze biskup wilenski wyrobił sobie u stanow Rzeczypospolitey dziedzictwo na starostwo Połongowskie przez zamiane na hrabstwo Lachowickie [1], zaczoł tentowac u załuiącego delatora sprzedaz sobie dozywocia Połongi. Do punktow obiętych w porządku opłacenia za takową przedaz od wielmoznego xięcia biskupa wilenskiego podanych gdy starosta przystompic nie chciał, odnowiła się okazya wielmoznemu xięciu biskupowi wilenskiemu fomentowac poddanstwo połongowskie y zagrzewac onych do roznych staroscie swemu przykrosci. Posłuzył w tym interes xięciu biskupowi wilenskiemu, kiedy podowczas załuiący delator, będący w procederze z włoscianami połongowskiemi, widział codziennie od poddanych swoich z podmowy podaiące do xięcia supliki, nic do jego prawa nie należących. Do expedyowaney inkwizycyi za dekretem assesorskim w sprawie starosty [z] włoscianami z rozkazu dworu Kretyngowskiego na stronę włoscian połongowskich stawiło się z Kretyngi tłum swiadkow nic sprawie nie wiedzących. Na ostatek gdyby tychze włoscian połongowskich zachęcił dla udania się do siebie z suplikami y wraził onym impressyą, ze rownie z tą datą jest im własnym panem, woznemu poddanemu swemu przy karczmie połongowskiey, bez naymnieyszey wiedzy prawnego Połongi possesora, jednego tylo arędarza na dziedziniec wywoławszy, kazał obwołac do dziedzictwa intromisyą. Juz tu poddanstwo połongowskie, zagrzani otuchą protekcyi niby nowego pana, do ktorego wkrotce nalezec spodziewali się, jakie tylko wymyslic mogły afronterye załuiącemu staroscie połongowskiemu uprzywilejowanemu, panu swemu, wyrządzali. Na utrzymanie chłopow w przedsięwzięciu czynienia staroscie przykrosci, zostawił xiąze biskup wilenski na dyspozycyi w Kretyndze urodzonego Franciszka Jodkę, komornika lidzkiego, z zaleceniem, azeby włoscianom połongowskim do wszystkich przeciwnosci przeciwko ich panu doradzał. Z większą jeszcze ochotą, niz interes pryncypała jego dyktował, wykonywał rozkazy tenze obzałowany, wkrotce gorliwosci swoiey o dobro chłopow połongowskich pokazał dowody. Kiedy ci włoscianie po zakonczeniu z panem swoim procederu przynieśli urodzonemu Jodkowi oczewisty dekret assesorski w sprawie ich zapadły, potrafił nierozsądnemu ludowi tak złosliwie decyzyą wytłumaczyc, iz skutki wyrokow sądow assesorskich niemal z gruntu wywrocone były. Z obowiązku swoiego gdy załuiący Mirbach, starosta połongowski, zwoławszy całą włosc ad fundum Połongi, dekret wspomniony publicznie przy stronie szlachty y woznego czytac kazał, wtenczas Dawid Waynor z niektoremi adherętami swoiemi, idąc w slad nauki dyspozytora kretyngowskiego, punkta dekretowe podług upodobania swego wertuiąc, panu swemu odmowił posłuszenstwo. Pewnieby załuiący starosta szkodował na zyski

[1] *žr. Volumina Legum, VIII, 408. — Zamiana Starostw na dobra dziedziczne Xiąząt Massalskich.*

sobie przysądzone, gdyby w tym punkcie nie wyiednał z sądow assesorskich list zaręczny upominalny, ktorym zabrania Waynerowi dalszego tomentowania poddanstwa.

Ledwo czas jaki skosztował *załuiący* Mirbach, starosta połongowski, słodyczy spokoynosci, az nową go obzałowany *xiąże* biskup wilenski obdarzył kłotnią. W roku 1780 in februaryi przyiechawszy do dobr swoich Kretyngi zwanych, o mile od Połongi leżących, roznemi perswazyami sam przez się y przyiacioł swoich do tylo posunąc obrot swoy potrafił, ze nakłonił *załuiącego* starostę do przedania Połongi *obzałowanemu*. Podpisali obie strony nawzaiem sobie konwencyą podług umowionych punktow, między ktoremi obowiązał się *obzałowany xiąże* biskup, azeby w procederze w grodzie rosienskim intentowanym z amtmanem Ottonem Tegderem, ktory z kilkakroc sto tysięcy *złotych* nie zdawszy rachunku, jeszcze znacznie okradłszy, uciekł, załuiącemu Mirbachowi wszelką dał pomoc. Nayprzod zatym obzałowany *xiążę*, zamiast assystencyi sprawie, zciągnął zbiegłego Tegdera do Kretyngi, daiąc mu przeciwnie podpisaney konwencyi wszelką protekcyą. Na ostatek, lubo się opisał pod zaręką 3000 *złotych* nie wzruszac zaden punkt podpisany, sam konwencyą zstargał y rozne *przeciwko* swoiemu opisowi formuiąc pretensye y wszystkie punkta przestąpiwszy, jeszcze załuiącego Mirbacha do Trybunału *Litewskiego* zapozwał. Tu wraz zniosłszy z Tegderem, jako wszystkich ludzi y zydow w *starostwie* Połongowskim mieszkaiących, znaiomych mieszkancow do siebie sprowadzaiąc, dziedzicznym panem ogłosiwszy się, kazał formowac imieniem ich supliki niby o rozne agravamina, wmawiaiąc im, ze dekret oczewisty *assesorski* w sprawie między *starostą* z poddanemi zapadły z gruntu podniesie, ponieważ bez dokładu ich dziedzica proceder był expedyowany. Jakoz azeby poddanstwo w tym mniemaniu potwierdził, zapozwał *urodzonego* Mikołaia Parfianowicza, komornika, natenczas za dekretem *assesorskim* wymiar expeduiącego w *starostwie* Połongowskim, ale jedynie dla zatarcia sladu powszechnosci o dobroci tego *starostwa* wiadomosci, ktora by się przez inwentarz komornika wyswieciła.

Dla dokonania jak naywiększych krzywd *załuiącemu* Mirbachowi, *obzałowany xiąże* biskup nowy y osobliwy wynalazł sposob: Tegdera szkodnika, zbiegłego od starosty Połongowskiego, czleka poszlakowanego, mimo wzgląd na bezpieczenstwo swoiego prowętu *obzałowany xiąże* biskup ulokował na guberniy w Kretyndze. Ten, dogodzaiąc mysłom pana swoiego nowego, co tylo mogł wykoncypowac złosci, wszystkie przeciwko Mirbachowi wykonywał. Nayprzod ogłosił imieniem pryncypała swoiego poddanym y zydom, tak połongowskim, jako y dziedzicznym łaukozemskim, iz ktorykolwiek choc naywiększe złe uczyniwszy panu swoiemu uda się do Kretyngi, będzie miał mieszkanie sobie dane tam bez płaty y wszelką naydzie protekcyą. Potym, jako się wyzey wyraziło, znaiomy będąc wszystkich w dobrach *załuiącego* Mirbacha, kilkunastu dziedzicznych poddanych łaukozemskich y kilkanascie domow zydow z Połongi zadłuzonych y arędy nieopłaconych z zonami, z dziecmi, z całym ich dobytkiem, podwodami kretyngowskiemi pod swoy rząd kryiomo wyprowadził. Co się zas tycze włosci

połongowskiey, tenze Tegder, dobrawszy sobie w pomoc wyz wyrazonych Stanisława Sakowicza, Stanisława Janowskiego y Jozefa Grabisa, mieszkancow kretyngowskich, radami swoiemi skłonnych do buntow włoscian połongowskich, mianowicie Dawida Waynora, Michała Narmąta y innych, ktorzy wyzey w tym processie są zapisani, wspierali y do tego przywiedli, ze Narmąt, będąc kassyerem włoscianskim y maiący w szafunku jey pieniądze składkowe, nie juz na nalezne wydatki obracał, ale przy piyatyce y łotrostwie z wspomnionemi informatorami ich zazywali. Dawid Waynor, takoz będąc w funkcyi lesniczego, zamiast pilnosci puszczy, przesiądywaiąc ustawicznie na konsyliach w Kretyndze, poddanym tamecznym wydawał bez wiedzy swoiego pana rozne drzewa. Włoscianie starostwa Połongowskiego w większey częsci, maiąc o tym wiadomosci, iz buntownicy wspomnieni, jako duchy niespokoyne, mimo wzgląd na łaski panskie, ktore były swiadczone, biorą się do niepotrzebnego imieniem całey włosci procederu, pieniądze ich składkowe na niepotrzebne wydatki spenduią y jeszcze nowe sobie opłaty nakazuią, supliki y plenipotencye jakoby za wiedzy wszystkich gospodarzow formuią, zaniesli prozbę do dworu, aby temu złemu zapobiedz chciał, ale gdy dwor do explikacyi Dawidowi Waynerowi, Stanisławowi Renikowi, Michałowi Cyrulowi y Michałowi Narmątowi stanąc kazał, oni, jako zawsze nieposłuszni, zamiast coby usłuchali rozkaz, na dniu 7 februarii przez woznego Jozefa Grabisa, do rad ich wspolnika, przysłali *załuiącemu urodzonemu* Mirbachowi kopią mandatu z Kretyngi w nieprawney formie napisany. Michał zas Narmąt 3 dnia po zawołaniu lubo stanoł do dworu, ale w nieprzyzwoitey postaci pokory, tylo jedynie hardoscią nadenty. Tym czasem kiedy lŭdzie kretyngowscy wzbuntowania niektorych swego dokazali, ob*załowa*ny biskup wilenski przez drugi y przyiacioł swoich słownie, listami domagał się od Mirbacha ustąpienia sobie starostwa, groząc, jezeli nie chce miec z poddanymi połongowskiemi proceder, ktory go wyniszczy z ostatniego maiątku. O to tedy wszystko załuiący delator chcąc z obzałowanymi miec sprawę, referuiąc się do dawnieyszych processow y załob w porządku krzywd swoich zaniesionych, do nadgrodzenia sobie strat, expensow prawnych, extradycyą zbiegłych poddanych dziedzicznych łaukozenskich y zydow połongowskich y o wszystko, co potym dowiedziono będzie, solennie protestuie się. — Cum reprocessu.

Eo die juditium akceptowawszy proces imieniem ur*odzonego* Mirbacha, st*arosty* połongow*skiego*, na ur*odzonego* Ottona Magnusa Teydera y innych, oraz na włoscian połongow*skich* zaniesiony et e contra reproces, list zaręczny upominalny ad instantiam tegoz urodzonego st*arosty* połongow*skiego* do samych tylko włoscian połongowskich wydac permittit.

53. *1782 m. vasario mėn. 23 d. Palangos seniūnijos valstiečių ir miestelėnų skundas prieš K. Mirbachą, kad jis pažeidžiąs asesorių teismo 1779 m. vasario mėn. 1 d. sprendimą.*

Iš asesorių teismo protokolų knygos — VCA Senieji aktai 2473 l. 17—18.

Skunde teigiama, kad K. Mirbachas, nepaisydamas 1779 m. vasario mėn. 1 d. asesorių teismo sprendimo, be nustatytų 4 auksinų nuo valako seniūnijos administratoriaus

išlaikymui, paėmęs iš Palangos valsčiaus papildomai natūra 235 pūrus rugių, tiek pat avižų ir miežių, 250 vežimų šieno, 60 žąsų ir kt. Be 5 talerių, nustatytų mokėti už kiekvieną nepanaudotą pastotę, reikalaująs iš kiekvieno kiemo sumokėti dar po talerį ir auksiną; kampininkus verčiąs eiti 2 dienas į lažą ir mokėti po 5 timpas padūmės mokesčio, nors asesorių teismo sprendimu kampininkai nuo lažo ir mokesčių buvę atleisti. Vietoj priteistų valstiečių naudai 5230 auksinų ir 20 grašių sumokėjęs grynais tik du tūkstančius. Varąs prie neprivalomų pagal minimą sprendimą statybos darbų, nepasitenkinąs medaus duokle iš miškinių drevių, bet dar reikalaująs pusės medaus iš naminių bičių kelmų. Atimąs pusę jūroje sugaunamos žuvies, vietoj dviejų, reikalaująs septynių žmonių sargybai dvare ir t. t. Matininką, kuris buvo skirtas asesorių teismo sprendimu, pasiėmęs savo Laukžemio dvaro žemėms matuoti, tuo vilkindamas Palangos seniūnijos žemių išmatavimą, o už darbą matininkui turį mokėti seniūnijos valstiečiai. Už ganyklas paėmęs iš Palangos valsčiaus iš viso 2411 auksinų ir 18 grašių, nors sprendimu iki atskiro susitarimo buvusi palikta senoji, mažesnė kaina. Vietoj nustatytos valsčiui prievolės duoti 230 svarų kanapių pluošto, reikalaująs mokėti pinigais nuo valako po 4 auksinus ir 12 grašių. Valstiečiams iškėlus prieš K. Mirbachą naują bylą, jų įgaliotinis Mykolas Normantas buvęs sukaustytas grandinėmis ir ilgam įmestas į kalėjimą, o Dovydo Vainoro ir Stanislovo Reinikio turtas konfiskuotas ir jų šeimos išvarytos iš namų.

Priimdamas skundą, asesorių teismas nutarė duoti Palangos seniūnijos miestelėnams ir valstiečiams apsaugos raštą.

Proces imieniem mieszczan, przedmieszczan oraz całey włosci st*aro*stwa Połongowskiego prz*eciw*ko urodz*onem*u Karolowi Mirbachowi, st*aros*cie połongowskiemu.

Ten jest los słabszych, ze ich ani prawa pospolite, ani prawa ludzkosci, ani wyroki jurysdykcyow nie są zdolnemi zasłonic od gwałtu y przemocy moznieyszych. Ma nieszczęscie doswiadczać tego żałuiąca się włość połongowska od swoiego st*aros*ty. Nie wspomina, co już mineło y co dekret assesor*ski* w ro*k*u 1779 m*iesią*ca febr*uarii* 1 d*nia* ferowany ostatecznie rozsądził, opuszcza te krzywdy, ktorych doswiadczaiąc w każdym czasie, znosic je przywykła. Zamilcza o tym, co srogość dyspozytorow, niedostępność pana, ustawne kaydan y chlosty cierpienie nad niemi dokazuią, — żalic się o to wszystko wycięczonemu ludowi na swego pana, a pana bogatego, było by to jedno, co własne podwoic nieszczęście. Wszakże tego znieść y wytrzymac nie może, co wzgarda wyrokow naywyzszey jurisdykcyi, złonczona z udręczeniem żalącego się podanstwa, dokazuie.

1-mo. Dekret assesor*ski* w gorze wzmieniony z włoki sadzibney nie więcey jak po złotych 4 dla administratora płacić nakazał, a zas urodz*ony* st*aros*ta oprocz tey płaty żyta purow 235, pur a garcy kom*issyinych* 30; tyleż owsa y jęczmienia, siana wozow 250, woz a kamieni 30; gęsi 60, a kurow dwoie z kazdey chaty wybiera.

2-do. Tenze dekret z dwunastu włok gruntu sadzibnego podroszczyzny talarow 5 determinował, a urodz*ony* st*aros*ta oprocz tey płaty z kazdey chaty po talarze, złotym 1 wybiera.

3-tio. Tenze dekret kątnikow od wszelkiey płacy y powinnosci dworney uwalnia, a urodzony st*aros*ta 2 dni panszczyzny y tynfow 5 titulo podymnego wybiera.

4-tio. Tenze dekret dla włoscian na urodzonym staroscie sądził złotych polskich 5230 groszy 20, włosc zas w terminie exolucyi nie więcey jak 2000 złotych odebrała.

5-to. Dekret od budowli wytwornych y ku samey okazałosci proiektowanych włosc uwolnił, a urodzony starosta temu punktowi naybardziey sprzeciwic się przedsięwzioł.

6-to. Dekret 2 protokoły barwiane dla zapisywania spraw sądowych, jeden u włosci, drugi we dworze miec zalecił; sprzeciwił się y temu urodzony starosta.

7-mo. Inwentarze dworzanskie Wazynskiego y Sznabowicza dekret assesorski zaaprobował, które obowiązuią włość do dani połownicznego miodu od barci w lesie będących, a zas urodzony starosta, oprocz lesnych, z domowych pniow połowę miodu bierze.

8-vo. Tez inwętarze część ryb łowiących się na morzu dla administratora determinowały, a urodzony starosta połowę onych wybiera.

9-no. Tez inventarze zalecaią włosci dostarczac dworowi dwoch strozow i jedną strozowkę, a urodzony starosta po 7 onych wybiera.

10-mo. Grunta posiadłe inwentarzem obięte, wyrobione, zagnoione, roztrzebione y ogrodzone, za kartami samego urodzonego starosty rozdane, po opłaconym z nich czynszu urodzony starosta poodbierał włoscianom połongowskim, a obcym na połowę siac rozdał.

11-mo. Dekret assesorski zalecił komornikowi w jednym roku zakonczyc rozmiar, ktorego urodzony starosta sciągnowszy dla rozmiaru dobr swoich dziedzicznych, stał się okazyą, ze rozmiar starostwa przez pułtrzecia roku ciągnoł się, a włosc komornika z niezmiernym expensem sustentowac musiała.

12-do. Dekret względem gruntow nieposiadłych płace do umowy dobrowolney między urodzonym starostą a włoscią zachował, urodzony zas starosta wszystkie pastwiska zabroniwszy, nad umowę między nim a włoscią złotych polskich 2411 groszy 18 wybiera gwałtownie.

13-tio. Inwentarze wyz wzmienione, dekretem assesorskim aprobowane, wkładaią obowiązek na włosc dostarczenia dworowi konopi funtow 230, a urodzony starosta po skonczonym wymiarze całego starostwa, ktorego pokazało się in summa włok 1158, od kazdey włoki po złotych 4 groszy 12 ad rationem podatku konopnego wybiera.

14-to. O te wyz wymienione sprzeciwięstwa dekretowi assesorskiemu kiedy żaląca się włosc połongowska wydała mu mandat do assesoryi, swoiemu staroscie, naowczas szczegulnieyszych doswiadczyła y doswiadcza uciskow, kiedy Michał Narmont, kaydanami obziążony, po długim więzieniu do wydania na siebie cerograffu przymuszonym został, a Dawida Waynora y Stanisława Renika domostwo y maiątek skonfiskowane, zabrane, zony y dzieci za granicę starostwa wypendzonemi zostali. O co wszystko włosc połongowska przed naywyzszą sądu assesorskiego jurysdykcyą, ktorey wyroki stargał urodzony starosta, wyobrazaiąc krzywdę swoią y zniewagę dekretu solennie manifestuie się. Cum reprocessu.

23 marca 1782 excerpt wydano. Thomaszewicz, regent.

Eodem die. Juditium, akceptowawszy proces imieniem pracowitych włoscian st*aros*twa Połon*gowskiego* na urodz*onego* Mirbacha, st*aros*ty połongow*skiego*, zaniesiony, et e contra reproces, list zaręczny upominalny ad instantiam tychze włoscian połongowskich do urodzonego Mirbacha, starosty połongowskiego, wydac permittit.

54. *1782 m. kovo mėn. 22 d. Asesorių teismo įspėjamasis raštas Palangos seniūnijos valstiečiams ir miestelėnams pagal K. Mirbacho skundą, kad jie neteisingai aiškiną 1779 m. vasario mėn. 1 d. asesorių teismo sprendimą.*

Iš Lietuvos Metrikos — CGADA f. 389 kn. 443 (IIA/229) l. 449—450a.

K. Mirbachas skundėsi, kad jo valstiečiai neklausą 1779 m. vasario mėn. 1 d. asesorių teismo sprendimo ir, aiškindami atskirus nuostatus savo naudai, atsisaką atlikinėti nustatytas sprendimu prievoles, priešinąsi ir grasiną K. Mirbacho ir seniūnijos administracijos tarnautojų saugumui. K. Mirbacho prašomas asesorių teismas įspėja Palangos seniūnijos valstiečius kuo tiksliausiai prisilaikyti kiekvieno minėto asesorių teismo sprendimo punkto ir nekelti jokių „maištų". Už šio rašto peržengimą nustatoma 10 000 kapų grašių bauda,.

— —

Pracowitym Dawidowi Waynerowi, Michałowi Narmątowi, Stanisławowi Renikowi, Michałowi Cyrulowi, Joachimowi Wirginikowi, Janowi Dejusowi, Jerzemu Skiersiowi, Jozefowi Sągayłowi, Michałowi Narkusowi, Janowi Baltuniowi y wszystkim włoscianom starostwa naszego połongowskiego. Oznaymuiemy tym naszym zaręcznym upominalnym listem, iz doniesione nam są circa solennem w sądach naszych zadwornych assesorskich W. X. L. manifestationem imieniem urodzonego Karola barona Mirbacha, starosty połongowskiego, podkomorzego naszego nadwornego, quaerimonia o to, iz co wy, obzałowani włoscianie starostwa Połongowskiego, wyraznie sprzeciwiaiąc się wyrokom y determinacyom dekretu oczewistego sądow naszych w roku tysiąc siedmset siedmdziesiąt dziewiątym miesiąca februarii pierwszego dnia ferowanego, ustawy y powinnosci na obzałowanych włozone przepisuiącym, do tey przyszliscie zuchwałosci, iz tenze dekret sądow naszych do chęci własney opacznie tłumacząc z pod obowiązkow dworowi powinnych a nakazanych tymze dekretem wyłamywac się, bunt y rokosz przeciwko temuz dworowi swemu podnosic, na zdrowie y zycie rownie samego *załuiąc*ego urodz*onego* starosty, jako tez jego sług y subalternow powstawac y rozne inkonweniencye wykonywac powazyliscie się. Co jezeli tak jest, dzieie się to contra omne jus et aequum. Exinde disponente lege positiva załuiący urodzony starosta nasz połongow*ski*, udawszy się ad assillum naywyzszey sądow naszych zadwor*nych* assesor*skich* W. X. L. juryzdykcyi, o wydanie listu zarecznego upominalnego przeciwko takowym obzałowanych włościan st*aros*twa naszego Połongow*skiego* naynieprzyzwoitszym krokom dopraszał się. Do ktorey prozby jako słuszney y z prawem pospolitym zgadzaiącey się my, krol, przez panow

rad y urzędnikow w sądach naszych zadwor*nych* assesor*skich* W. X. L. zasiadaiących łaskawie skłoniwszy się oraz proces imieniem za*łuiąc*ego de*la*tora na ob*załowany*ch włościan et e contra reproces w sądach naszych zaniesione akceptowawszy, list zaręczny upominalny z obwarowaniem bespieczenstwa zdrowia y zycia rownie dla samego za*łuiąc*ego urodz*onego* s*tarost*y, jako tez sług, ludzi y subalternow onego od wszelkich przegrozek y impetycyi ob*załowany*ch, oraz izbyscie ob*załowa*ni *wy*, włoscianie s*taro*stwa Połongow*skiego*, nie odbiegaiąc w naymnieyszym punkcie od wyrokow y determinacyi dekretu sądow naszych w ro*k*u tysiąc siedmset siedmdziesiąt dziewiątym febr*uarii* pierwszego dnia oczewiscie zapadłego, wszelkie ustawy y powinnosci tymze dekretem na was włożone bez zaprzeczenia dopełniali, przyzwoitą dworowi subordynacyą czynili, tudziez zadnych buntow y rokoszy przeciwko temuz dworowi swemu podnosic sub vadio dziesięciu tysięcy kop groszy lit*ewski*ch et sub rigore legum contra violatores et transgressores listow naszych zaręcznych upominalnych stricte circumscripto nie wazyli się, z kancellaryi naszey dekretowey zadwor*ney* assesor*skiey* W. X. L. wydac rozkazalismy. Dan w Warszawie roku panskiego MDCCLXXXII miesiąca marca XXII dnia panowania naszego XVIII roku. — Wypis wydan.

55. *1782 m. kovo mėn. 23 d. Asesorių teismo įspėjamasis raštas Palangos seniūnui K. Mirbachui, kad jis prisilaikytų asesorių teismo 1779 m. vasario mėn. 1 d. sprendimo.*

Iš Lietuvos Metrikos — CGADA f. 389 kn. 443 (IIA/229) l. 455—456. Kitas nuorašas Raseinių Žemės teismo knygoje — VCA Senieji aktai 14786 l. 1111—1114.

Palangos seniūnijos valstiečių įgaliotinių D. Vainoro, St. Reinikio ir M. Normanto skunde asesorių teismui buvo teigiama, kad K. Mirbachas, pažeisdamas asesorių teismo 1779 m. vasario mėn. 1 d. sprendimą, be piniginio mokesčio seniūno ir administracijos tarnautojų išlaikymui, papildomai reikalaująs duoklės produktais, imąs padidintą mokestį už nepanaudotas pastotes, nesumokėjęs visų asesorių teismo priteistų pinigų, verčiąs dirbti sprendimo nenumatytus darbus, reikalaująs didesnio, kaip sprendime nustatyta, sargų skaičiaus, atiminėjąs iš valstiečių žemę ir jungiąs prie dvaro arba atiduodąs pašaliniams asmenims, o činšą už tą žemę verčiąs mokėti tuos pačius valstiečius; kanapių duoklę pakeitęs piniginiu mokesčiu ir t. t. Valstiečiams dėl šių skriaudų naujai iškėlus bylą asesorių teisme, K. Mirbachas liepęs suimti ir įkalinti palangiškių įgaliotinį Normantą, o kitų dviejų — Vainoro ir Reinikio — turtą konfiskavęs ir jų šeimas ištrėmęs.

Asesorių teismas, priimdamas šį skundą, įspėja K. Mirbachą, kad jis nereikalautų iš valstiečių jokių neteisėtų mokesčių ir prievolių, nekliudytų jiems kreiptis į teismą, negrobtų jų nuosavybės ir nedarytų jokių kitų skriaudų.

Stanisław August z bozey łaski krol polski, wielki xiąże litewski, ruski, pruski, mazowiecki, zmudzki, kijowski, wołynski, podolski, podlaski, inflanski, smolenski, sievierski y czerniechowski.

Urodzonemu Karolowi baronowi Mirbachowi, staroscie naszemu połongow*skiemu*, oraz sługom y subalternom onego. Oznaymuiemy tym naszym zaręcznym upominalnym listem, iz doniesione nam są circa solennem w sądach naszych zadwornych assessorskich W. X. L*itewski*ego manifesta-

tionem nomine pracowitych Dawida Waynora, Stanisława Renika, Michała Narmąta y wszystkich włościan tudziez mieszczan y przedmieszczan *staro*stwa naszego Połongow*skiego* querimonia o to, iz co ob*załowany* wierność twoia, urodz*o*ny st*aro*sta połongowski, mimo ustawy y determinacye dekretu sądow naszych w roku tysiąc siedmset siedmdziesiąt dziewiątym *miesią*ca februarii pierwszego dnia in principali ferowanego, podat[e]k pieniężny dla administratora ustanowiony, procz zupełney opłaty, przez wybieranie z włoscian zbozem, sianem y ptastwem do znaczney importancyi zwiększac, za podrozczyznę wyzsze censum ustanawiac, kątnikow niesłusznie do pełnienia panszczyzny y wnaszania podatkow znaglac, samym *załuiącym* włoscianom w opłaceniu in toto sądzoney dekretem wyzwzmienionym na ob*załowanym*, wiernosci twoiey, summy satysfakcyi nie czynic, tychze *załuiących* włoscian do niewłasciwych posług[a] y robot uniewalac, strozow nad przepisaną liczbę do dworu pędzic, grunta onych posiadłe inne na dwor zarabiac, inne zas postronnym naymowac, a podatkowanie czynszow z tychze gruntow odebranych od *załuiących* włoscian wybierac, z gruntow nieposiadłych przez włościan dzierzanych nayuciąźliwsze opłaty determinowac, podatek konopny w importancyą pieniężną z kazdey włoki przez ustanowione przez się censum zamieniac y do innych z własnego domysłu nad przepis oczewistego dekretu sądow naszych podatkow y powinności tychze *załuiących* włoscian niewolic przesięwzioła. O ktore to pokrzywdzenia gdy *załuią*cy włoscianie w celu uzyskania sprawiedliwosci wydali do sądu naszego mandat, naowczas ob*załowa*ny wierność twoia, urodz*o*ny st*aro*sto, ujowszy się surowszą bardziey zapalczywoscią, *załuiącego* Michała Narmonta w kajdany osadzic, więzic, do wydania opisu do ząd swych stosowanego onego znaglac, a *załuiących* Dawida Woynora y Stanisława Renika domostwo y maiątek cały skonfiskowawszy do dworu zabrac, zony y dzieci onych za granicę wygnac y rozne naysurowsze kary y uciąźliwośći nad *załuiącymi* włoscianami tak sam przez się, jako y przez subalternow swoich dokonywac powazyłes się. Co jezeli tak jest, dzieie się to contra omne jus et aequum. Exinde disponente lege positiva ciz *załuią*cy, udawszy się ad asillum naywyzszey sądow naszych zadwor*nych* assesor*skich* W. X. Lit*ewskie*go juryzdykcyi, o wydanie listu zaręczonego upominalnego przeciwko takowym ob*załowane*go urodz*o*nego st*aro*sty inkonwenienc*y*om dopraszali się. Do ktorey prozby, jako słuszney y z prawem pospolitym zgadzaiącey się, my, krol, przez panow rad y urzędnikow w sądach naszych zadwornych assesor*skich* W. X. Lit*ewskie*go zasiadaiących łaskawie skłoniwszy się oraz proces imieniem tychze *załuiących* się włoscian et e contra reproces w sądach naszych zaniesione akceptowawszy, list zaręczny upominalny dla *załuią*cych delatorow z obwarowaniem onych wszelkiego bespieczenstwa zdrowia, zycia y całego maiątku a quavis impetitione, aggressione et violentia jak samego ob*załowane*go urodz*onego* st*aro*sty, jako tez sług y subalternow onego, tudziez izby ob*załowa*ny wierność twoia, ur*o*dz*ony* st*aro*sta połongow*ski*, nad ustawy y determinacye dekretu sądow naszych w r*o*ku tysiąc siedmset siedmdziesiąt dziewiątym febr*uarii* pierwszego dnia oczewiście ferowanego do zadnych innych podatkow i powinnosci

załuiących włościan uniewalac, wolnego przyiscia do sądow naszych y odeyscia tymze załuiącym delatorom tamowac, onych konfiskatą y na skarb własny zabieraniem majątkow aggrawowac, bic, więzic y innych wszelkich uciązliwosci tak sam przez się , jako y przez subalternow swoich sub vadio dziesięciu tysięcy kop groszy litewskich et sub rigore legum contra violatores et transgressores listow naszych zaręcznych upominalnych stricte circumscripto czynic nie wazył się, z kancellaryi naszey dekretowey zadwornej assesorskiey W. X. L. wydac rozkazalismy. Dan w Warszawie roku panskiego MDCCLXXXII miesiąca marca XXIII dnia, panowania naszego XVIII roku. — Wypis wydan.

---

[a] podług

56. *1782 m. rugsėjo mėn. 4 d. Bendras Vilniaus vyskupo I. Masalskio ir Palangos seniūnijos žmonių įgaliotinių raštas, kuriuo anuliuojamos bylos, jų iškeltos K. Mirbachui Lietuvos Vyriausiajame Tribunole ir asesorių teisme.*

Iš 1782 m. spalio mėn. 19 d. įrašo Raseinių Žemės teismo knygoje — VCA Seniejї aktai 14786 l. 646—647.

Rašte nurodoma, kad 1779 m. asesorių teismui išsprendus K. Mirbacho ir Palangos seniūnijos valstiečių bylą, po kurio laiko valstiečiai iškėlę K. Mirbachui naują bylą tame pačiame teisme, o Vilniaus vyskupas I. Masalskis apskundęs jį Lietuvos Vyriausiajam Tribunolui, kadangi Žečpospolitos seimui atidavus Palangos seniūniją I. Masalskiui, K. Mirbachas nenorėjęs jos geruoju užleisti. Dabar, I. Masalskiui sutikus Palangos seniūniją iš K. Mirbacho atpirkti, vyskupo įgaliotinis Silvestravičius sudaro atitinkamą sutartį su K. Mirbachu dėl seniūnijos perėmimo ir keltąją bylą prieš buvusį seniūnijos valdytoją anuliuoja. Savo ruožtu Palangos valsčiaus įgaliotiniai Vainoras, Normantas ir Reinikis panaikina Palangos seniūnijos valstiečių vardu iškeltą bylą asesorių teisme. Jeigu ateityje Palangos seniūnijos valstiečiai ar miestelėnai, išsikėlusieji į Kretingą, vėl bandytų skųsti K. Mirbachą teismui, atsakomybę už tai prisiimąs I. Masalskis. Rašte nustatomos sąlygos, kuriomis Masalskis perima Palangos seniūniją.

Jerzy Sylwestrowicz, rotmistrz Xięstwa Zmudzkiego, moc zupełnowładną zapisem w roku tysiąc siedmset osmdziesiąt wtorym miesiąca maia trzydziestego dnia datowanym, w tymze roku miesiąca junii trzeciego dnia przed aktami grodzkiemi woiewodztwa wileńskiego przyznanym, od j. o. xięcia j. mci Ignacego Jakuba Massalskiego, biskupa wileńskiego, mnie nadaną y powierzoną maiący, tudziez my, Dawid Waynor, Michał Narmont, Stanisław Reynik sami y imieniem połongowskich proceder prawny prozekwuiących włościan, czyniemy wiadomo tym dobrowolnym kwietacyinym w potomne czasy niewzruszonym zapisem j. w. j. panu Karolowi baronowi Mirbachowi, podkomorzemu nadwornemu j. k. mci, kawalerowi orderu swiętego Stanisława, wydanym na to, iz w czasie dozywotniey starostwa Połongowskiego przez j. w° Mirbacha dzierzawy po zapadłym oczewistym assessorskim dekrecie my, wyz exprymowani włoscianie, w rozumieniu naszym tłumacząc y stosuiąc rozmaite jakoby temuz naywyzszey juryzdykcyi wyrokowi udziałane kontrawencye, o to y o ponowione uciemiezliwości przez manifesta y przez exportowany z sądow zadwornych assessorskich list zaręczny j. w. j. p. Mirbacha zaskarzyliśmy y do prozekucyi prawney

wzieliśmy się; podobniez j. o. xiąże j. mść Ignacy Massalski, biskup wileński, prawodawczą na seym Rzpltey zgromadzonych stanow ustawą uznany y determinowany przerzeczoney Połongi dziedzic y aktor ex re possessyi oney o pretensye w processach y żałobach wyrazone w Trybunale Głownym W° X^a Lit° rozpoczoł proceder, w ciągu którego przyzwoitą wspaniałego umysłu swego idąc drogą, na zwykłym do srzodkow spokoyności postępuiąc y przychylaiąc się usiłowaniem, postanowił dozywotnią j. w. j. p. Mirbacha w Połondze spłacić dzierzawe y na ten koniec mnie, Sylwestrowicza, rotmistrza zmudzkiego, wyz de data et actu specifikowanym dokumentem za pełnomocnika wyznaczył y autoryzował, a cokolwiek uczynię, postanowię y do exekycyi przywiodę, wszystko za rzecz wazną y niewzruszoną miec y zachować obowiązał się.

W składzie tedy y zawarciu takowego kontraktu j. w .Mirbach, podkomorzy nadworny j. k. mci, przy umowioney cenie za dozywocie, postępuiąc z tego roczną intratą Połongę, poniewaz na opłacenie kwarty y czopowego raty marcowey roku teraz idącego z inwentarzowych włościańskich percept wybierał pieniądze, a dopiero z tych włościańskich czynszowych intrat na potrzebę swą wedle zaszłey umowy perceptował czerwone złotych pięćset, te pięćset czerwono złotych ad rationem ugodzoney na dozywocie summy pro persoluto przyioł; item poniewaz z ordynaryi tegoroczney od włoscian połongowskich należącey siana gotowego wozow takich, jak odebrano od nich y we wsiach na skarb jest złozono dwieście, krescencyą ozimą juz zebraną y jarzynną dochodzącą w Ryciszkach y na gruntach przedtym przez j. xiędza plebana dorbiańskiego władanych, takoż na łąkach przez tegoż plebana uzywanych siano sobie excypował, niemniey poniewaz umorzenia tak w assessoryi włoscian połongowskich, jako tez w Trybunale j. o. xięcia biskupa wileńskiego prozekwuiących się prawnych procederow za nayszczegulnieyszy do kontraktu położył warunek, zaczym ja, Sylwestrowicz, waznością plenipotencyi moiey y za wyraznym j. o. xięcia j. mci biskupa zezwoleniem na to wszystko, co się pomieniło, dobrowolnie rozmyślnie zgodziwszy się, w sobie tegoz j. o. xięcia j. mci wybranych w racie marcowey tylo, jak na opłacenie kwarty y czopowego teyze raty według kwitow kancellaryinych pieniędzy perceptowanych dopiero za umową pięciuset czerwono złotych pro persoluto na szacunek spłacaiącego się dozywocia przyiętych, excypowanych y odbieraiących się, z ordynaryi włosciańskiey dwóchset wozow siana, równie excypowanego siana na łąkach y zboza na gruntach przedtym przez plebana dorbiańskiego władanych, tudziez zboza w Ryciszkach byłego y będącego zrzekam się ex re postępującey się tegoroczney intraty. O te wyz pomienione perceptowanie pieniędzy y o excepcye salwy j. o. xięciu j. mci biskupowi nie zachowuię, owszem zboze jeszcze jare dochodzące zebrać y one, jako tez y siano, jesliby dopiero nie było przetransportowane, kazdego upodobanego czasu wywieść bez naymnieyszey od dworu kretyngowskiego przeszkody dozwalam.

Co się zaś tycze procederow prawnych przez włoscian połongowskich w Assessoryi, a przez j. o. xięcia j. mci biskupa w Trybunale prozekwowanych, ja, Sylwestrowicz, rotmistrz Xięstwa Zmudzkiego, z osoby j. o. xięcia

biskupa wilenskiego pomieniony proceder trybunalski, a my, Dawid Waynor, Michał Narmont, Stanisław Reynik sami y imieniem prawuiącey się włosci połongowskiey po przemienieniu się starostwa tego w naturę dobr ziemskich, idąc za przykładem dziedzicznego j. o. pana naszego, dobrowolnie, rozmyslnie proceder assessorski wiecznie umarzaiąc, z onego y z prozekucyi takowey, tudziez ze wszelkich pod jakimkolwiek bądź pretextem directe vel indirecte regulowanych, w żałobach, processach, dekretach specifikowanych y niespecifikowanych, quocunque titulo wymyslić się y wynaleść się mogących pretensyi j. w. j. pana Karola barona Mirbacha, podkomorzego nadwornego j. kmci, y sukcessorow onego nieodzownie kwituiemy, zrzekamy się, procedera te w obudwóch najwyzszych jurysdykcyach popierane oraz processa, żałoby, listy zaręczne kassuiemy, znikczemniamy et ex quibusvis actis elliminować pozwalamy, salwy y naymnieyszego o to pretextu j. oswieconemu xięciu j. mci, następcom onego y włoscianom połongowskim nie zachowuiemy, owszem, jesliby ciz włościanie połongowscy oraz żydzi z Połongowszczyzny do Kretyngi przeniesieni actu w teyze Kretyndze mieszkaiące sami przez się lub przez subordynowane osoby j. w. j. pana Mirbacha kłocili y do prawa pociągali, tedy ja, Sylwestrowicz, pełnomocnik, w takowym przypadku do zastępowania j. w° Mirbacha y sukcessorow onego tyle razy, ile potrzeba wyciągać będzie, j. o. xięcia j. mci biskupa wilenskiego obowiązanym czynię.

Co wszystko, jako się pomieniło, ma być zachowano y dotrzymano pod troiakiemi zarękami et sub poenis banitiorum et infamiae, pod które zaręki dobra j. o. xięcia j. mci biskupa wilenskiego dziedziczne, a mianowicie hrabstwo Kretyngowskie y Połongę podaię y na one ewikcyą wnoszę, a za niedotrzymaniem w kturymkolwiek punkcie tego zapisu forum ubiquinarne w W. Xięstwie Litewskim do zapozwania j. o. xięcia j. mci biskupa wilenskiego y następcow onego naznaczmy, a rozprawę bez zadnych dyllacyi y dobrodzieystw prawnych determinuiąc, ten dobrowolny wieczysto kwitacyiny zapis przy swiadectwie podpisuiemy. Działo się w Kretyndze roku tysiąc siedmset osmdziesiąt wtorego miesiąca septembra czwartego dnia.

— —

57—64. 1791—1793 m. Palangos seniūnijos valstiečių ir miestelėnų priešinimasis Vilniaus vyskupui I. Masalskiui.

57. *1791 m. sausio mėn. 14—15 d. d. Užrašas asesorių teismo regestrų knygoje apie Palangos seniūnijos miestelėnų ir valstiečių bylą prieš naują valdytoją vyskupą I. Masalskį.*

VCA Senieji aktai 2601 l. 45.

Bylą prieš naują Palangos seniūnijos valdytoją — Vilniaus vyskupą I. Masalskį iškėlė Palangos miestelėnai J. Stasiuliauskas, A. Gricevičius ir M. Barisevičius visų Palangos seniūnijos miestelėnų ir valstiečių vardu. Drauge su vyskupu buvo apkaltinti Palangos kunigas Vilčinskis, Palangos seniūnijos komisaras Pševlockis ir kiti administracijos tarnautojai. Palangiškiai prašė, kad teismas įsakytų ir priteistų vyskupui I. Masals-

kiui bei jo tarnautojams visur kur prisilaikyti asesorių teismo 1779 m. vasario mėn. 1 d. sprendimo, kuriuo buvo išspręstas ginčas tarp Palangos seniūnijos žmonių ir jų ankstyvesnio valdytojo K. Mirbacho. I. Masalskis reikalavo atidėti bylos svarstymą, tačiau teismas nusprendė bylą svarstyti.

Folio 81. Urodzeni Rafał Slizień y Jozef Chrapowicki, instygatorowie W° X^a Lit° z delacyi sławetnych Jana Stasiulewskiego, Antoniego Grycewicza, Mateusza Borysewicza y dalszych wszystkich mieszczan y włoscian starostwa naszego Połongowskiego przeciwko wielmoznemu xięciu Ignacemu Massalskiemu, biskupowi wileńskiemu, panu dozywotnemu possessorowi starostwa naszego Połongowskiego, wielebnemu xiędzu Wilczynskiemu y urodzonemu Franciszkowi Przewłockiemu, niemniey dalszym subalternom y officyalistom dworu Połongowskiego.

Roku 1791 dnia 14 januaryi za stawaniem od mieszczan y włoscian połongowskich tudziez od urodzonych Gineytow przez urodzonego Jozefa Fergissa, a od w. xięcia Massalskiego, biskupa wileńskiego, y urodzonego Przewłockiego, Piotrowskiego tudziez wielebnego xiędza Wilczynskiego przez urodzonego Ignacego Grabowskiego, juditium, przyłączywszy trzy aktoraty, idque jeden z karty 94, drugi z karty 95 z tychze regestrow, a trzeci z karty 303 z regestrow nowych fisci, proceder naznacza.

In procedendo dnia 15 januaryi po kontrowersyach od w. xięcia Massalskiego, biskupa wileńskiego, y innych osob w tymze aktoracie piszących się o przyłączenie onego nawzaiem doniesionych, poniewaz włoscianie połongowscy przychodzą do sądu naszego z prozbą o satysfakcyą dekretowi oczewistemu w sądach naszych roku 1779 dnia 1 februaryi wypadłemu y poniewaz w rzeczy osądzoney prawa narodowe zadnych dyllacyi uzyczac nie dozwalaią, a w. xiąze biskup wileński gdy łączenie zawołanego aktoratu za mandatem, pociągaiącym uznanie dyllacyi, a tym samym zastanowienie skutkow dekretu oczewistego assesorskiego wyz de data wyrazonego, zażądał, zaczym juditium takowy aktorat jego w zwłoce do łączenia podany nie łącząc, dalszy proceder determinuie.

In procedendo dnia 18 januaryi sądzona. Vide in protocollo.

58. *1791 m. sausio mėn. 18 d. Asesorių teismo sprendimas Palangos seniūnijos miestelėnų ir valstiečių byloje prieš Palangos seniūnijos valdytoją Vilniaus vyskupą I. Masalskį.*

VCA Senieji aktai 2487 l. 172—175.

Sprendimu panaikinami visi I. Masalskio ir jo administracijos tarnautojų naujai įvesti mokesčiai ir prievolės ir abi besibylinėjančios šalys įpareigojamos visur griežtai prisilaikyti asesorių teismo 1779 m. vasario mėn. 1 d. sprendimo, kuriuo buvo išspręstas ginčas tarp Palangos seniūnijos žmonių ir Palangos seniūno K. Mirbacho. Vyskupui I. Masalskiui uždraudžiama įvedinėti bet kokias naujas prievoles ir mokesčius be tų, kurie buvo nustatyti teismo patvirtintu 1756 m. perduodamuoju inventoriumi, o Palangos seniūnijos valstiečiams įsakoma to inventoriaus prievoles neatsikalbinėjant vykdyti. Teismas garantuoja valstiečiams ir jų įgaliotiniui Simanui Gineičiui saugumą nuo valdytojo ir jo tarnautojų kerštavimo bei įspėja I. Masalskį nekliudyti valstiečiams kreiptis į teismą ir, iki ginčas bus galutinai išspręstas, daryti rinkliavas bylinėjimuisi. Kitiems ginčo klausimams ir pareikštiems šalių skundams ištirti ir išspręsti skiriama verifikacinė komisija.

Actum w Warszawie.

Roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt pierwszego miesiąca januarii osmnastego dnia.

W sprawie za czterma aktoratami y załobami do nich należącemi w jedno złączonemi y skombinowanemi przypadłey, mianowicie za pierwszym aktoratem u*rodzony*ch Rafała Sliznia y Jozefa Chrapowickiego, instygatorow W. X. L.°, z delacyi s*ławetny*ch Jana Stasiulewskiego, Antoniego Grycewicza, Mateusza Borysewicza y dalszych wszystkich mieszczan y przedmieszczan starostwa naszego Połongowskiego z wielm*oznym* Ignacym x*ię*ciem Massalskim, biskupem wilen*skim*, panem dożywotnim possessorem starostwa naszego Połongowskiego, w*ielebnym* x*ię*dzem Wilczynskim y u*rodzony*m Franciszkiem Przewłockim, komisarzem, oraz u*rodzone*mi Piotrowskim łowczym, Przewłockim, niemniey dalszemi subalternemi y officyalistami dworu Połongowskiego. Za drugim aktoratem u*rodzony*ch Rafała Sliznia y Jozefa Chrapowickiego, instygatorow W. X. L.°, z delacyi s*ławetny*ch Jakuba Ogusia, Piotra Waynera, Jana Stasiulewskiego, Antoniego Grycewicza, Mateusza Borysewicza y dalszych wszystkich mieszczan y włoscian st*aros*twa naszego Połongowskiego z w*ielmoznym* x*ię*ciem Ignacym Massalskim, biskupem wilen*skim*, panem, oraz w*ielebnym* x*ięd*zem Ignacym Wilczynskim, kawalerem maltanskim, y u*rodzonym* Franciszkiem Przewłockim, komisarzem, tudziez dalszemi officyalistami y sługami dworu Połongowskiego. Za trzecim aktoratem wielm*oznego* Ignacego x*ię*cia Massalskiego, biskupa wilenskiego, w*ielebne*go x*ię*dza Ignacego Wilczynskiego, kawalera maltanskiego, u*rodzony*ch Franciszka y Sylwestra Przewłockich, Antoniego Piotrowskiego z u*rodzone*mi Symonem Gineytem, Jerzym Rudowiczem, pracowitemi Stanisławem, Ignacym Kuprysami, Dawidem, Augustem, Michałem Arysem, Andrzeiem Kurysem, Piotrem Skieyscem, Janem Preygiem, Antonim Kontrymem, Mateuszem Szukszta̧, Jerzym Dzienisem y Stefanem Brazewiczem, Jerzym Penalisem, Jakubem Waynarem, Franciszkiem Maslisem, Stanisławem Szuygalisem, Janem Romanem, Dawidem Woynarem, Michałem Deykszem, Jozefem Stankuszem, Jakubem Aryszem, Stanisławem Rymkiszem, Mateuszem Masłowskim, Franciszkiem Bauzisem, Janem Wirsoystem, Michałem Narkiewiczem, Janem Macieiewskim, Stanisławem Petrysem, Janem Monterysem, Janem Rąkoytysem, Mateuszem Petrysem, Dawidem Skrzypkowskim, Józefem Dentysem, Rygotowskim, Tadeuszem Pilkuyniem, Antonim Narmontem, Janem Godlewskim, Jozefem Rutysem, Franciszkiem Szopagiem, Jozefem Filipowiczem, Jakubem Sermontysem, Andrzeiem Busoytem, Jerzym Arysiem, Janem Stasiukiem, Antonim Francewiczem — mieszczanami y włoscianami, oraz wszystkiemi w ogulnosci mieszkancami st*aros*twa Połongowskiego. Za czwartym aktoratem u*rodzony*ch Symona y Doroty z Bakiewiczow Gineytow, małzonkow, z w*ielmoznym* x*iąże*ciem Ignacym Massalskim, biskupem wilen*skim*, dozywotnim possessorem st*aros*twa naszego Połongowskiego, w*ielebnym* x*iędze*m Ignacym Wilczynskim, u*rodzony*m Franciszkiem Przewłockim, komissarzami, tudziez u*rodzonym* Antonim Piotrowskim łowczym, Janem Gornowskim, namiestnikiem, niemniey dalszemi officyan-

tami y sługami dworu Połongowskiego. My, krol, przez panow rad y urzędnikow w sądach naszych zadwor*nych* assesor*skich* W. X. L.° zasiadaiących, takowe aktoraty wespoł z załobami do nich należącemi w jedno złączywszy y skombinowawszy, za stawaniem od mieszczan y włoscian połongow*skich* tudziez od u*rodzony*ch Gineytow przez u*rodzonego* Jozefa Fergisa, krayczego kowien*skiego*, a od wielm*oznego* x*ię*cia Massalskiego, biskupa wilen*skiego*, przez u*rodzone*go Ignacego Grabowskiego, regenta Try*buna*łu Głów*nego* W. X. L.°, takowy czyniemy wyrok.

Ponieważ rownie mieszczanie y włoscianie s*taros*twa Połongowskiego znaiąc bydz za uciążliwe ustanowione przez wielm*oznego* x*ię*cia Ignacego Massalskiego, biskupa wilen*skiego*, y jego subalternow powinnosci y opłaty nad przepis dekretu w roku 1779 dnia 1 febr*uarii* w sądach naszych oczewiscie zapadłego, (*šone prierašas*: między u*rodzonym* Mirbachem, starostą połongowskim, a mieszczanami y włoscianami do starostwa Połongowskiego należącymi. *Parašas*: Jozef x*ią*ze Sapieha — kanc*lerz* w*ielki* W. X. Lit.) podniesienia y skassowania onych, a nakazania exekucyi wyrokow sądu naszego dopraszali się, jako tez wielm*ozny* xiąże biskup wilen*ski*, wymawiaiąc się, iz te nowe po dekrecie nastałe powinnosci z spolnego ugodzenia się wypłynęły y na uchylenie onych y na nakazanie satysfakcyi dekretowi oczewistemu sądow naszych, wyz de data et actu wymienionemu, dobrowolnie zgodził się y zaprzestał, zaczym my, krol, wszelkie nowe utworzone urządzenia przez wielm*oznego* biskupa wilen*skiego* y jego subalternow za niewazne deklarowawszy, satisfactionem in omnibus punctis dekretowi naszemu w ro*k*u 1779 m*iesią*ca febr*uarii* dnia 1 ferowanemu przez obie strony nakazuiemy y azeby tak w*ielmoz*ny x*iąz*e biskup wilen*ski* wespoł z swoiemi subalternami nad ustawy dekretem oczewistym naszym w inwentarzach Sznabowicza y Wazynskiego wyrazone, ktore dekretem naszym nie są tknięte et circa inviolabile robur zachowane, do zadnych nowych powinnosci y większych opłat mieszczan y włoscian nie zniewalał, jako też nawzaiem mieszczanie y włoscianie azeby we wszystkim wyz wzmienionym ustawom ulegali, one bez sprzeczki pełnili, pod nieuchronnemi sprzeciwienstwa winami zalecamy, oraz bezpieczenstwo zdrowia, zycia tak samym włoscianom y mieszczanom, jako tez y ich plenipotentowi u*rodzonemu* Szymonowi Gineytowi od wszelkiey przemocy, gwałtownosci y prostytucyi zwierzchnosci tegoz starostwa y jey subalternow zawarowawszy, tudziez azeby w*ielm*ozny x*iąz*e biskup y jego subalterni składanek dobrowolnych na popieranie procederu bronic, oraz liberum aditum et reditum do sądow naszych tamowac nie wazyli się, zastrzegłszy, w samey sprawie vigore wyniesionych y wynieść się maiących załob, przy tym dla wysledzenia, z jakich powodow nowe po dekrecie ustawy utworzyły się, necessariam inquisitionem una cum calculatione et verificatione uznaiemy, na ktore za inkwizytorow od wielm*oznego* x*ię*cia biskupa u*rodzony*ch Chlewinskiego, podstarostę rosien*skiego*, Przeciszewskiego, sędziego grodz*kiego* rosien*skiego*, y Putkamera, sędziego grodz*kiego* szawe[l]*skiego*, urzędnikow X*ięstwa* Zmudz*kiego*, a od mieszczan y włoscian połongow*ski*ch u*rodzony*ch Godaczewskiego trockiego, Kozakowskiego kowien*skiego*, sędziow ziem*ski*ch,

y Kleczkowskiego, pisarza ziem*skiego* trockiego, zgodnie od stron podanych y akceptowanych, z ktorych dummodo duo a partibus exdesignatis conducendi adsint, naznaczamy. Ktorzy to u*rodzeni* urzędnicy na mieysce tym aktom przyzwoite za uprzedzic się powinnemi według prawa innotescencyami ziechawszy y juramentow stron lub onych plenipotentow supra non corrupta neque corrumpendos testes podług nauki kon*stytucyi* 1727 ro*k*u wysłuchawszy, azeby doskonałe we wszystkich skargach y pretensyach według załob y podanych interrogatoryow wywiadywanie czyli inkwizycyą, odbieraiąc swiadectwa od ludzi wiary godnych szlachetskiego stanu tacto pectore, a prostey kondycyi corporali praemisso juramento, wyexpedyowali y tez wyexpedyowaną inkwizycyą pieczęcmi własnemi obsigillowawszy, do kancelaryi naszey dekretowey odesłali, acta ze calculationis et verificationis aby wedle nauki kon*stytucyi* 1784 roku exacte sporządziwszy, one stronom wydali, praecavemus, do ktorych to aktow inkwizycyi, kalkulacyi y weryfikacyi komportacyą przez dwor inwentarza z mappą komorniczą za dekretem oczewistym naszym sporządzonego, oraz wszelkich regestrow bierczych, a przez mieszczan y włoscian wszystkich kontraktow, kart, kwitow, assygnacyi et omni tituli tranzakcyi po dekrecie oczewistym 1779 roku dnia 1 februarii nastałych, pod przysięgą z obu stron samych aktorow lub od nich umocowanych plenipotentow iniungimus y takowe akta azeby spolnym stron kosztem omnino in spatio następuiącey sądow naszych kadencyi wyprowadzone, a przez urodzonych urzędnikow etiam non obstante contumatia aut recessu ktoreykolwiek strony expedyowane y finalnie dokonczone były, nakazuiemy; ze zas za takowemi wyexpedyowanemi akt'ami ostateczna w sądzie naszym nastąpi rozprawa, ostrzegamy, na ktorych aktach wolne podawanie swoich pretensyow wedle wyniesionych załob y u*rodzonem*u Szymonowi Gineytowi zachowuiemy. W ostatku areszt od włoscian na u*rodzo*nych Antoniego Piotrowskiego y Sylwestra Przewłockiego pod dniem 12 oktobra 1790 roku załozony approbowawszy, statuicyą onych do aktow inkwizycyi y do ostateczney rozprawy w sądzie naszym naznaczamy. *Parašas*: Alex*ander* xiąze Sapieha, kanc*lerz* W. X^{a} Lit^{o}.

59. *1792 m. kovo mėn. 5 d. Palangos seniūnijos miestelėnų ir valstiečių įgaliotinio S. Gineičio laiškas Platelių seniūnijos valstiečių priešinimosi vadui Viskantai.*

Iš 1793 m. kovo mėn. 20 d. įrašo Lietuvos Generalinės konfederacijos Aukščiausiojo teismo knygoje — VCA Senieji aktai 5811 l. 152—153a.

Laiške, rašytame iš Danilaičių ir adresuotame Viskantai arba, jo nesant, Platelių miestelio vaitui Miškauskiui, S. Gineitis ir kiti pasirašiusieji praneša, kad juos apsupę vyskupo I. Masalskio ginkluoti žmonės iš Darbėnų dvaro ir Kretingos valdų, kuriuos vyskupas pasiuntęs užmušti S. Gineičio. Kadangi turį atsakymą iš komisijos — nepasakyta kokios, — kad Platelių magdeburgija turinti paremti palangiškius, tad prašą pagalbos, nes vyskupo žmonėms numalšinus Palangos seniūniją, ateisianti ir Platelių eilė. Toliau laiške sakoma, kad I. Masalskis verčiąs juos klausyti senų įstatymų, o nuo dabartinių — čia, gal būt, užsimenama apie savivaldos teisų suteikimą Palangai — reikalaująs atsisakyti, grasindamas priešingu atveju atsiųsti 500 carinių kareivių. Iš tikrųjų tesą vien prievarta suvaryti kretingiškiai, kurie plėšią kaimus ir grobią moteris.

Roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt trzeciego miesiąca marca dwadziestego dnia.

Przed Sądem ultimae instantiae Konfederacyi G. W. W° X. Lit. stawaiąc obecnie *urodzony* Malczewski, czesnik połocki, list priwatny[a] do *urodzonego* Wiskonta pisany do akt poddał, ktorego treść takowa:

Dnia piątego augusta tysiąc siedmset dziewięcdziesiąt drugiego roku z Doniłayc. Wielmozny mosci dobrodzieju! Poniewaz jestem w obłężeniu przez *xięcia* jego mosci, ktory nasłał zbroynych ludzi z niektoremi ze dworu Dorbian*skiego*, tudziez mieszczanie kretyngowscy z innemi kretyngowskiemi wsiami, gwałtem ich pędząc na zabicie moie, ktorych to ludzi pod strofem gwałtem wypędzaią na atakowanie nas, lecz jest respons od kommissyi, zeby magdeburgia[b] Płotelska miała przybyc na ratunek nasz. Zasadzek obawiac się nie potrzeba, bo gwałtem wzięte kretyngowscy po większey części pouciekali, gdzie upraszam łaski w*ielmoznego* p*ana* dobr*odzieia*, zebyś z woytem Myszkowskim chciał znieść, a razem gdzie my przeprowadzim bez zadney zdrady, bo juz ich wiele poginęło, a z strony naszey zadnego jeszcze nawet ranionego nie mamy. Upraszamy więc wsparcia od sobie przyiazney strony, obiecuiąc, broń boże, jakich przypadkow, a do jednego z obuch miast y z włosci na posługę starostwu Płotelskiemu roziuszyło się. To, ze dotrzymam, przyrzekam, tylko upraszam pomocy, co gdyby nas zwyciężyli, pewnie udaliby się na starostwo płotelskie, ktorych niespodzianie chcą zdradzic, lecz postrachy rozne czynią, powiadaiąc zabitych juz wielu, gdyby wszyscy uciekali y pomocy nie dali, lecz wszyscy zdrowi zostaiemy. Konstytucye stare xiąze jegomość kazał pilnowac, a teraznieysze porzucic i podpisac się obywatelom miasta Połongi y Swiętey, obiecuiąc pięcset moskalow na zgubę przysłac, lecz tylko to postrachy: zadnego moskala nie masz, tylko włość kretyngowska gwałtem spędzili, wioski tylko rabuią y kobiety zabieraią; my zas miasta uprzywileiowani odgłaszamy się y chcemy pomocy, poniewaz prawo tak kaze, y zebysmy te bunty y naiazdy uspokoili w naszym koncie, za co Rzeczpospolita wieczną nam obiecuie nagrodę, gdy juz rezolucyą mam zupełną, zaczym szlachetni obywatele miasta utytułowanego y włosc tegoz starostwa aby raczyła nas pomocą swoią ratować, bo bog wie, gdzie zamyslaią. Jezeli na starostwo Płotelskie scigac ich będziemy y przestrogi jakie będziem mieli, pewnie damy. Łaski przyjacioł upraszamy y zostaię pod tytułem podpisow naszych sam naypierwiey z osobliwszą powagą szlachetnego magistratu panow dobrodzieiow naynizszym sługą.

U tego listu prywatnego podpisy takowe: Szymon Gineyt, woyt Endranski (?) miast[a] Poł[ongi](?). — Maciey Gineyt, woyt. — Jakub Morytz (...) burmistrz. — Jozef Kiawpowicz (*trys kryželiai*). — Jakub Woynarowicz (*trys kryželiai*). — Stanisław Kulewicz (*trys kryželiai*). — Jerzy Pleszkiewicz (*trys kryželiai*) — Jan Raczkiewicz (*trys kryže'iai*). — Adam Sermontys (*trys kryželiai*). — Tadeusz Kuprewicz (*trys kryželiai*). — Dawid Augutowicz (*trys kryželiai*). — Tomasz Milewski (*trys kryželiai*).

Na zatyłku osobno y kopercie tak napisano: „W niebytnosci w. j. mci pana Wiskontego moze woytowi j. mci panu Jozefowi Myszkowskiemu

oddac w Zeymach. — Wielmoznemu j. mci panu Wiskontemu, dworzaninowi j. k. mci, w. m. w. m. panu dobrodzieowi w Płotelach".

[a] odrywatny [b] mandeburgia

60. *1792 m. rugpiūčio mėn. 19 d. Trakų vaivadijos konfederacijos tarėjo J. Ščiukos laiškas carinės kariuomenės kapitonui Benislavskiui dėl jo kareivių savivaliavimo, malšinant valstiečių pasipriešinimą Palangos seniūnijoje.*

VCA Senieji aktai 14799 l. 30.

J. Ščiuka priekaištauja Benislavskiui, kad pastarasis, būdamas atsiųstas su savo daliniu į Žemaitiją malšinti valstiečių, neskiriąs kaltų nuo nekaltų ir leidžiąs kareiviams terorizuoti visus gyventojus be išimties. Išskirstytieji po valstiečių kiemus kareiviai plėšią ir mušą ne vien Palangos, bet ir Kretingos valsčiaus žmones ir bajorus, kurie prie „maišto" nesidėję ir nesą kalti. J. Ščiuka reikalauja, kad kareiviams nedelsiant būtų uždrausta plėšikauti, užpuldinėti ir mušti nekaltus žmones. Dėl savo savivalės Benislavskis ir jo kareiviai tik pridarę vyskupui I. Masalskiui nemalonumų, užuot suteikę jam reikiamą pagalbą.

Roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt wtorego augusta dziewiętnastego z Kretyngi do Połongi.

Wielmożny mości dobrodzieju!

Do tey pory byłem cierpliwy w rozumieniu, iż w. w. mc pan dobrodziey dobrze znasz interes, za jakim przyszlismy na Zmudz, kiedy u mnie ni o co nigdy nie pytałesz się, owszem, odłączywszy się, mimo wiedzę moią chęciom swoim zaczołeś dogadzać. Niechże to w. w. mci p. dobrodz*ieia* nie krzywdzi, że mam honor jemu prawdę wyrazić, chociaż w. w. mc pan dobrodz*iey* nigdy do mnie nie odwiadywałeś się w doradzeniu zadnym, a że ja przez litość ostrzegam w. w. mci p. dobrodz*ieia*, że przyszlismy tu po to, żebyśmy buntownikow usmierzali y zemsta nad tymi, ktorzy nas atakowali, chociaż w. w. mc pan dobrodz*iey* nie doswiadczał, a około moich uszu kule letały. — Trzeba tedy dystyngwować rzecz wartosci — kto wart zabicia, spalenia, rabowania, wiązania, cwiczenia y jakieykolwiek zemsty, kto za sobą jakiey ciągnie, nie zas tak, jak w. w. mc p. dobrodz*iey* komenderuiesz, ludzi niewinnych, których należało chronic, ci wszyscy zrabowani y zbici. Wstydzić się trzeba z dwoch rzeczy — z komenderowania y z oddania, oraz z bicia sołdatow niewinnie. Niedość na tym, żeby to było konkluzyą, a że dopioro jeszcze ludzie raz wraz idą z płaczem powyganiani z domow, zrabowani, zcwiczeni. Wszystkie komendy, gdzie jakiekolwiek są rozdzielone na kwatery, każdy swoią chęcią y wolą biią, rabuią, niedość ludzi niewinnych z włosci Połongowskiey, ale y z Kretyngowskiey nic nie należący do buntu. Szlachta przyjacielska jasnie oswieconego xięcia y ci pokutuią niewiadomo za jakie grzechy. Czyż to nie należy do w. w. mc p. dobrodz*ieia* wiedzieć o każdym żołdacie y jego dziele, czyż to nie jest obowiązkiem komendy, abo za to odpowiedziec y explikacyi zdac nie trzeba będzie? Pamiętay w. w. mc p. dobr*odziey*, że co miałeś z złości zrobic dla mnie przez

ambicią sobie wmowioną, zkrzywdziłeś daleko siebie, ze dopusciłeś się absolutnosci, z czego bardzo trzeba będzie wstydzic się z odpowiedzi. Mowiłem w. w. mci dobr*odzieiowi*, że jednostaynie myslić trzeba, a zatym nie ulegałbyś w. w. mc p. dobr*odziey* takiemu hasłu. Co w moiey komendzie kozacy zrobili y co jeszcze czynic będą, to przynaymniey poprawiac honor komendy w. w. mc p. dobr*odzieia*, bo początek zemsty kozackiey nad zboycami, kryminalistami, buntownikami, zas komenda w. w. mci p. dobr*odzieia* ludzi niewinnych, nie interesowanych do żadnych buntow, wprawdzie mozna nazwac łupem. Nie zbudowałem się z w. w. mci p. dobr*odzieia* początkowego komenderowania, kiedy zostałeś się z komendą w tyle, a mnie wystawiłeś na ogien pierwszy z szesciu kozakami. Jezeli mam prawdę powiedzieć, że miasto złosci dla mnie, wszystkie kawałki czynnosci w. w. mci p. dobrodzieia krzywdzą samego. W. w. mc p. dobr*odziey* kiedy dwie mile z Płotel do Sałant maszerowali godzin czternascie, wysadziłes w. w. mc p. dobr*odziey* mnie na większość pracy y subiekcyi, a siebie na większe explikacye Generalności. Proszę przynaymniey od tey daty wstrzymac sołdatow od rabunkow y bicia, napadania na domy w nocy na ludzi niewinnych, ktorzy jeszcze z płaczem garną się do dworu. Miasto przysługi w. w. mc p. dobr*odziey* zrobiłeś j. o. x*ięciu* więcey kłopotu ambarassu, gdyż kazdego zrabowanego niewinnego musi godzić, przepraszac, nadgradzac krzywdy co do szlachty, a co do chłopow musi dawac zapomogi, nadgradzac ich szkody, przychylnych do dworu a niewinnie pokutuiących. Dlategom przyiachał z woli Generalnosci, abym przewidzawszy zaczynał jakiekolwiek dzieło y w. w. mc p. dobr*odzieia* pokilkakrotnie razy prosiłem, zebys mi pozwolił wiedzieć, co masz czynić przyszedłszy na Zmudz... Ktorenkolwiek z nas winnieyszym być musi, oddaię to do dobrego urozumienia w. w. mci p. dobrodzieia. Jestem etc. Jozef Szczuka, konsyliarz konfeder*acyi* wolney woiewodz*twa* Trockiego.

61. *1792 m. rugpiūčio 25 d. Vilniaus vyskupo I. Masalskio laiškas Trakų vaivadijos konfederacijos tarėjui J. Ščiukai dėl valstiečių priešinimosi Palangos seniūnijoje.*

Iš įrašo Raseinių Žemės teismo aktų knygoje — VCA Senieji aktai 14799 l. 31.

Vyskupas I. Masalskis dėkoja J. Ščiukai už darbą, atliktą malšinant Palangos seniūniją ir įsako suieškoti ir suimti pasipriešinimo vadus, kurie pabėgę į svetimas valdas. Nukentėjusių dėl to pasipriešinimo valstiečių ir bajorų nuostoliai būsią atlyginti carinės kariuomenės pinigais. Toliau vyskupas praneša, kad esąs duotas įsakymas suimti Simaną Gineitį bei konfiskuoti jo turtą, ir išreiškia pritarimą J. Ščiukos laiškui, kurį pastarasis parašęs Prūsijos gubernatoriui grafui Henkeliui. Laiško turinys išsamiau neaptariamas.

[Roku] tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt wtorego, dnia dwodziestego piątego augusta z Memla.

Jasnie wielmozny mci panie konsyliarzu woiewodztwa Trockiego, m. w. mc panie y bracie!

Podięte prace y trudy j. w. w. mci pana około usmierzenia buntow w dobrach moich wszczętych, ktore nie mnie samego, ale kray cały interesowac mogły, procz dziękczynienia y wzdzięcznosci, ktorą j. w. w. mc panu z osoby moiey oswiadczam, znaydą pewnie w powszechnosci swoią zaletę y szacunek. A lubo sama cnota dla uczciwego obywatela chwalebnych czynow jest nayobfitszą nadgrodą, przyimiesz j. w. w. mc pan upominek mey wzdzięcznosci dla siebie takim sercem, jakim go j. w. w. mci panu prezentuię.

Hersztowie buntow ze się z domow swoich zupełnie do obcych włosci powynosili, dołożyc zechcesz j. w. w. mc pan starania w poscignieniu ich y osadzeniu w arescie, aby zupełnie usmierzenie tey swywoli samemu j. w. w. mci panu był winien. Zmartwienie moie z ruiny chłopow y sąsiaduiącey ubogiey szlachty potrafisz j. w. w. msc pan zaspokoic, gdy wdaniem się N. Konfederacyi przez kassę rossyjską, a za przyswiadczeniem j. w. w. mci pana nadgrodzone zostaną. Wyszedł rozkaz od regencji krolewskiey aresłowania osoby y ruchomosci Gineyta, ktorego nigdzie tu poscignąc nie mogą. Ruchomosc zas jego w domu pułkownikowey Koszkołowey zatrzymana y popieczętowana. Słyszałem, że j. w. w. mść pan miałeś pisac do gubernatora Prus j. w° hrabiego Henkel, generała leutnanta, y jezeli w takiey osnowie, jak mi donoszono, barzo byłoby potrzebnym y przyzwoitym, żeby doszedł rąk wspomnionego komendanta. Więcey ustnie opowie j. w. w. mci panu w. j. pan kanonik Mordas. Nie zostaie mnie tylko wyznac, zem jest z prawdziwą wdzięcznoscią etc. Ignacy xiąże Masalski, biskup wilenski.

62. *1793 m. vasario mėn. 25 d. Lietuvos Generalinės konfederacijos Aukščiausiojo teismo kontumacinis dekretas, kuriuo Palangos seniūnijos žmonių pasipriešinimo vadas Simanas Gineitis nuteisiamas infamija, leidžiant jį suimti su kariuomenės pagalba.*

VCA Senieji aktai 5811 l. 69—72 a.

Lietuvos Generalinės konfederacijos Aukščiausiasis teismas Gardine 1793 m. vasario mėn. 25 d. svarstė Vilniaus vyskupo Igno Masalskio bylą prieš bajorą Simaną Gineitį. Teismo šaukimas Gineičiui buvo įteiktas 1793 m. sausio mėn. 14 d. d. Jazdaičių palivarke. Vyskupas Masalskis kaltino Gineitį, kad šis neva pasipelnijimo tikslais sukurstęs Palangos seniūnijos žmones prieš teisėtą valdytoją — vyskupą ir kelerius metus visus mokesčius, duokles ir prievoles vietoj dvaro, liepęs vykdyti sau. Pasinaudodamas padėtimi krašte, 1792 m. liepos mėn. 25 d. jis su savo žmonėmis, ginkluotais šautuvais ir dalgiais, užpuolęs Darbėnus ir atėmęs iš miestelėnų už paklusnumą Masalskiui 30 vežimų šieno. Bajorą Gomovskį ir kelis miestelėnus parsivaręs į namus ir laikęs prirakintus prie girnų, kol tie išsipirkę už pareikalautą sumą. Grasinęs paties vyskupo gyvybei ir tuo tikslu su valstiečiais ir bajorais rengęsis užpulti Palangą. Laimei, tuo metu vyskupas spėjęs išvažiuoti į Klaipėdą. Kadangi ryšium su konfederacija visos teismų įstaigos neveikė, vyskupas padavęs skundą Telšių pavieto Civilinei-karinei komisijai, kuri pasiuntusi į Palangą ištyrimui savo narį Stanevičių. Tuo metu Gineitis pasiuntęs ginkluotus savo žmones po seniūniją rinkti pinigų, javų ir pašaro. Kad apsaugotų pavaldinius nuo tokio plėšimo, vyskupas buvęs priverstas sušaukti ir nukreipti prieš Gineitį savo žmones. Vienas iš jų, pavarde Cimbulis, buvęs Gineičio žmonių per susišaudymą sunkiai sužeistas, o kitas — Libgiris — nušautas. Vyskupas Masalskis prašė suimti Gineitį, nubausti jį bausme, taikoma už kriminalinius nusikaltimus, atlyginti vyskupui

visus nuostolius, teismo išlaidas ir t. t. Kadangi Gineitis į bylos svarstymą neatvyko, teismas pagal Masalskio reikalavimą nuteisė jį už akių bylos pralaimėjimu ir infamija, leidžiant gaudyti jį tiek Žečpospolitoje, tiek užsienyje, pasitelkus kariuomenę.

Roku tysiąc siedmset dziewięcdziesiąt trzeciego miesiąca februarii dwudziestego piątego dnia.

Na Sądach ultimae instantiae Konfederacyi Generalney Wolney W° X^a Lit. w miescie j. k. mci Grodnie sądzących się przed nami, konsyliarzami wyrokiem Konfederacyi Generalney Oboyga Narodow wyznaczonemi, z porządku wołania regestru taktowego wpisow roku tysiąc siedemset dziewięcdziesiąt trzeciego, z karty czwartey przypadła sprawa wielebnego xiążecia Ignacego Massalskiego, biskupa wilenskiego, z urodzonym Szymonem Ginetem za pozwem od aktora po obzałowanego przed Sąd nasz wyniesionym, przez woznego j. k. mci Xięstwa Zmudzkiego Jerzego Skiersinskiego w roku teraznieyszym tysiąc siedmset dziewięcdziesiąt trzeciego miesiąca januaryi dnia czternastego w folwarku Jazdaycach zwanym, w Xięstwie Zmudzkim leżącym, podanym, przed aktami konfederacyi mieyscowey Xięstwa Zmudzkiego repartycyi telszewskiey w roku tymże tysiąc siedemset dziewięcdziesiąt trzeciego miesiąca januaryi piętnastego dnia zeznanym y za załobą w pozwie znayduiącą się takową o to, iz co obzałowany wierność twoia w zamiarze zbierania uzytku z poddanstwa połongowskiego przez nayniegodziwsze intrygi zbuntowawszy włość połongowską przeciw dworowi y utrzymuiąc ją przez lat kilka w tychże buntach, wszystkie podatki pieniężne y sypkowe na siebie wybierał, wszelkie powinnosci zamiast dworu sobie pełnic znaglał, a łudząc włość wymyslonemi przez siebie obietnicami, częste y znaczne składki az do zubozenia y zruynowania na sposobności utrzymywania gospodarstwa narzucał y exekwował, mieszkancow zas swoiemu matactwu niepowolnych z maiątkow wyzuwał, z domow wyganiał, cały maiątek y dobytek ich na łup swoy obracaiąc. Nadto korzystuiąc z zamieszkow krajowych, w roku przeszłym tysiąc siedemset dziewięcdziesiąt drugim julii dwadziestego piątego dnia do tego przyszedł zuchwalstwa, iz naiechawszy na grunta miasteczka Dorbian z strzelbami, kosami y dalszym orężem za to, ze było zawsze dworowi posłuszne, nie tylko siana na wozow osiemdziesiąt zabrał, ale nadto urodzonego Jana Gomowskiego y kilku mieszczan na tych łąkach siano zbieraiących, w obdukcyi y wizii wozniowskiey imionami wyrażonych, pochwyciwszy, naypierwey kijami y pochewkami bił niemiłosiernie, posledniey do domu swoiego zaprowadzonych do zarn przykutym przez trzy dni nayokrutniey męczył, a niepierwey z takowego uwolnił więzienia, az się kazdy założoną opłacił summą. Rozuchwalony obzałowany wiernosc twoia takowemi akcyami, zwłaszcza iz w tym wszystkim zadnego nie doswiadczał odporu, swoie niegodziwe determinacye posunął do tego stopnia łotrostwa, iż czynić zaczął pogrozki na życie załuiącego xiężęcia biskupa wilen*skiego* y w celu przyprowadzenia ich do skutku już miał zgromadzone chłopstwo y szlachtę dla napadnienia na Połongę, gdzie wowczas xiąże biskup wilen*ski* przebywał osobiscie, coby y wykonał, gdy tedy szczesliwym zdarzeniem *załuiący* xiąże biskup wilen*ski* w tym własnie czasie, kiedy napasc mieli, nie oddalił się do Memla, o czym

indagacya przez urodzonego Staniewicza, komissarza naowczas cywilno-woyskowego powiatu telszewskiego, y examen przez urodzonego Szczukę, konsyliarza Konfederacyi *wowiewo*dztwa trockiego, naydowodniey swiadczą. Przywodząc zbuntowanemu chłopstwu y szlachcie przez siebie zgromadzoney, urodzony Gineyt po drogach y lasach gęstemi kupami, uzbrojonemi w bron ognistą, nie tylko napastował przeiezdzaiących, ale nawet groził napadnieniem na dwory y ich spaleniem, ktorzy się nie chcieli łączyc z obzałowanym Gineytem. Jakoz mieszczanie dorbianscy y dalsi ludzie, dworowi wierni, po roznych wsiach mieszkaiący, musieli się kryć, opuszczaiąc własne domy, boiąc się w nich przebywać w tak okropnym zburzeniu spokoynosci publiczney y bezpieczenstwa kazdego. Kiedy zamknięte były wszystkie juryzdykcye krajowe, załuiący xiąże biskup wilen*ski* zgłosił się przez podany memoryał do komissyi cywilno-woyskowej powiatu telszewskiego jedynie wowczas existuiącey, prosząc o obmyslenie skutecznych szrodkow do zapobieżenia szerzącemu się łotrowstwu y gdy ta komissya dla dokładnieyszego o wszystkich okolicznosciach z pomiędzy siebie urodzonego Staniewicza celem uczynienia indagacyi zesłała, własnie w tym czasie na wzgardę y zwierzchnosci dworu, y juryzdykcyi krajowey pod okiem cywilnego komissarza, expedyuiącego inkwizycyą, obzał*owan*y Gineyt do domu swoiego chłopstwo y szlachte sobie przyiazną zgromadziwszy y w bron opatrzywszy, podatek pieniężny z kazdego dymu po złotych dwadziescie dwa y furaz w zbozie y sianie y dalszych produktach pod naysurowszą exekucyą nakazał y to wszystko wybrał. A tak gdy nic obzałowanego Gineyta od exorbitancyow y czynienia krzywd włoscianom połongowskim wstrzymac nie mogło, załuiący xiąże biskup wilenski jedynie dla ochronienia włoscian od rabunku y dworu od napadnienia przez hultajow był przynaglony, zgromadziwszy własnych ludzi y uproszonych przyjacioł, pilnowac się. Lecz obzałowany Gineyt z zbuntowanym chłopstwem y szlachtą jedną z sobą trzymąiąc się, nieustannie atakuiąc nayspokoyniey zachowywaiących się ludzi xiążecia biskupa wilenskiego y do nich kulami y głotami strzelaiąc, w jakowym czasie jednego poddanego z Gientz, nazwiskiem Cymbula, smiertelnie ranił, a drugiego — Libgiera — na smierc ubił. O co wszystko załuiący xiąże biskup wilenski na obzałowanego Gineyta w roku tysiąc siedemset dziewięcdziesiąt drugiego augusta trzydziestego dnia w Rossieniach zaniosłszy urzędowne zażalenie, a teraz czyniąc prawem, ante omnia prosi uznania komparycyi y detencyi samey osoby, ukarania obzałowanego Gineyta penami kryminalnemi, nagrodzenia szkod, strat, expensow prawnych przynaymniey do szesckroc sta tysięcy złotych polskich, y tego wszystkiego, co czasu prawa dowiedzionym będzie, salva melioratione tey załoby. Ktora to załoba, jako w pozwie autentycznym nayduie się, tak co do słowa w ten nasz dekret jest wpisana.

Za oną wyz wspomniona strona przed nami, Sądem Konfederacyi Generalney W° X^{a} Lit° ultimae instantiae, miała sprawę, w ktorey sprawie w terminie y dniu wyz na dacie pisanym przepadłey, za stawaniem od strony powodowey urodzonego Daszkiewicza, my, Sąd ultimae instantiae Konfederacyi Generalney W° X^{a} Lit°, pozwanego urodzonego Szymona Gineta

trzykroc przez woznego z nakazu naszego do prawa własnego nie stawaiącego, jako onemu nieposłusznego w roku zawitym, na upad w rzeczy oraz na infamią z wolnym łapaniem samey osoby tak w kraju Polskim, jako tez za granicą znayduiącego się, to z pomocą woyskową, gdzie ona uzyta bydz moze, wzdawszy, do publikowania tey infamii woznego sądowego przydaiemy, wywołac y publikowac nakazuiemy. Produkowane zatym ze strony aktora wielebnego xięcia Massalskiego, biskupa wilenskiego, dokumenta, jako to proces w aktach rossienskich w roku tysiąc siedemset dziewięcdziesiąt drugiego augusta trzydziestego dnia umieszczony, oraz pozew autentyczny w dacie wyzey pisany, przed nasz sąd wyniesiony, y dalsze w tey sprawie służące dowody we wszystkich punktach utwierdzaiąc, przy mocy niewzruszoney y walorze zachowuiemy oraz summę za pretensyą aktora sześćkroc szescdziesiąt tysięcy złotych polskich na urodzonym Ginecie y na wszelkim onego maiątku gdziekolwiek nayduiącym się dla prawem czyniącego wielebnego xięcia Massalskiego, biskupa wilenskiego, przysądzamy. Uczynienie za wskaz wyzrzeczoney summy skuteczney y prawney exekucyi do dalszego postempku prawnego odkładamy y dla posciągnienia samey osoby u*rodzonego* Szymona Gineta bądz w kraju Polskim, bądz za granicą znayduiącey się z pomocą woyskową, gdziekolwiek ona y jakim sposobem uzyta bydz moze, do urzędow ziemskich y grodzkich wszelkich tych wojewodztw, ziem y powiatow w Wielkim Xięstwie Lit*ew*skim znayduiących się odsyłamy.

W terminie zatym do proklamaty przypadłym wozny sądom naszym[a] assystuiący Jakob Kołomaszewski, dosc czyniąc prawu y dekretowi naszemu, urodzonego Szymona Gineta za infamisa z instancyi xięcia Ignacego Massalskiego, biskupa wilenskiego, w izbie sądowey in foro publico obwołał, proklamował y relacyą publikaty swey sądownie zeznał. Ktora sprawa, jako się w sądach naszych agitowała, do xiąg Konfederacyi Generalney W° X^a Lit° Sądow ultimae instantiae wpisana.

Parašai: Zabieło, marszałek Konf*ederacyi* Gener*alney* W. X. Lit. — Ferdynand Kontrym, pisarz Sądow Konf*ederacyi* G*eneralney* W. X. Lit.

---

[a] *Pakartota*

63. *1793 m. gegužės mėn. 28 d. Galutinis Lietuvos Generalinės konfederacijos Aukščiausiojo teismo sprendimas, kuriuo S. Gineitis pakartotinai už akių pasmerkiamas infamijai ir suėmimui.*

VCA Senieji aktai 5811 l. 325—326.

1793 m. gegužės mėn. 28 d. Lietuvos Generalinės konfederacijos Aukščiausiasis teismas pakartotinai svarstė Palangos seniūnijos valdytojo, Vilniaus vyskupo I. Masalskio bylą prieš Palangos seniūnijos valstiečių ir miestelėnų pasipriešinimo vadą S. Gineitį. Naujas šaukimas į teismą S. Gineičiui buvo paliktas 1793 m. kovo mėn. 19 d. Jazdaičių palivarke, matyt jam priklausiusiame, bet ir šį kartą jis į teismą nestojo. Vyskupas I. Masalskis, remdamasis Generalinės konfederacijos Aukščiausiojo teismo 1793 m. vasario mėn. 25 d. dekretu, kuriuo S. Gineitis kartą jau buvo už akių nuteistas, reikalavo, kad teismas priimtų galutinį sprendimą, patvirtinantį visa, kas buvo priteista anuo dekretu ir leidžiantį atitinkamiems valdžios organams minėtą dekretą vykdyti. Patenkindamas

I. Masalskio reikalavimą, teismas patvirtina ankstesnį savo sprendimą, priteisia išieškoti iš S. Gineičio 80 000 auksinų vyskupo naudai ir leidžia panaudoti ginkluotą jėgą S. Gineitį suimant ir priteistą sumą išieškant iš jo judomo ir nejudomo turto.

Dekret ultimarnie kontumacyiny z instancyi w. xięcia j. mci Massalskiego, biskupa wilens*kiego*, z ur*odzonym* Ginettem.

Roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt trzeciego miesiąca maja dwodziestego osmego dnia.

Na sądach ultimae instantiae Konfederacyi G. W° X. Lit° w miescie j. k. mci w Grodnie sądzących się, przed nami, konsyliarzami wyrokiem Kon*federacyi* Gener*alney* Ob*oyga* Nar*odow* wyznaczonemi, z porządku wołania regestru taktowego, wpisow r*ok*u tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt trzeciego, z karty dziewiątey przypadła sprawa wieleb*nego* xiążencia Ignacego Massalskiego, biskupa wilenskiego, z ur*odzonym* Szymonem Ginetem za pozwem od aktora po obzał*owane*go przed nasz sąd wyniesionym, przez woznego j. k. mci X[a] Zmudz*kiego* Stanisława Junowskiego w r*ok*u teraznieyszym tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt trzecim m*iesią*ca marca dziewiętnastego dnia w folwarku Jazdayczach zwanym, w Xięst*w*ie Zmudz*kim* leżącym, podanym, przed aktami konfederacyi mieyscowey repartycyi Telszewskiey w r*ok*u tymze tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt trzecim m*iesią*ca marca dwodziestego pierwszego dnia zeznanym y za załobą w pozwie naydującą się takową, mieniąc y referuiąc do załoby tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt trzeciego r*ok*u m*iesią*ca januaryi czternastego dnia po obzał*owane*go w. j. wyniesioney y całego procederu, a mianowicie do dekretu sądow Konf*ederacyi* W. X. Lit. tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt trzeciego r*ok*u februarii dwodziestego piątego dnia zapadłego, o skutki ktorego zał*uiący* x*iąże* Massalski, biskup wilen*ski*, chcąc prawem czynic, prosi, jak juz na ostatecznym terminie, zasądzenia tego wszystkiego na obzałowanym w. j., co tylo załobą zostało objętym, y nakazania urzędom W. X. Lit. uczynienia skuteczney exekucyi na wszelkim majątku gdziekolwiek znaydującym się według wskazow pierwszego dekretu salva melioratione tey załoby, ktora załoba, jako w pozwie autentycznym [z]nayduie się, tak co do słowa w ten nasz dekret jest wpisana. A za oną wyz rzeczona strona w naszym sądzie miała sprawę, w ktorey sprawie r*ok*u tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt trzeciego miesiąca maja dwodziestego osmego dnia przypadłey, za stawaniem od strony powodowey przez ur*odzonego* Michała Daszkiewicza, my, sąd ultimae instantiae Konf*ederacyi* G. W. X. Lit., pozwanego ur*odzonego* Szymona Gineta po trzykroć przez woznego z nakazu naszego do prawa wołanego niestawaiącego, jako onemu nieposłusznego w roku zawitym, na upad w rzeczy oraz iterum na infamią wzdawszy, wywołac, publikowac nakazalismy. Produkowane ze strony aktora dokumenta, jako to dekret niestanny w sądach Konf*ederacyi* G. W. X. Lit. r*ok*u teraznieyszego tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt trzeciego m*iesią*ca februarii dwodziestego piątego dnia zaszły, y dalsze w tey sprawie służące dowody we wszystkich punktach utwierdzając, przy mocy niewzruszoney y valorze zachowuiemy oraz summę za pretensye aktora sześćkroc osmdziesiąt tysięcy zł*oty*ch pols*kich* na ur*odzonym* Ginecie y na wszelkim onego majątku gdziekolwiek nayduiącym się

dla prawem czyniącego wielebnego xiążecia Massalskiego, biskupa wileńskiego, przysądzamy, a dla uczynienia skuteczney prawney y nieodwłoczney captato quovis tempore adhibito etiam militario brachio exekucyi toties, quoties tak maiątek skonwikowanego leżący, ruchomy y summowny gdziekolwiek znayduiący się objęty nie będzie, jako tez dla poscignienia samey osoby urodzonego Szymona Gineta do urzędow ziemskich wszelkich tych woiewodztw, ziem y powiatow w W. X. Lit. znayduiących się, pod ktoremi maiątek skonwinkowanego jest y byc się okaże, rownie y folwarku Jazdaycie, w Xięstwie Zmudzkim położonego, dla objęcia odsyłamy.

W terminie zatym do proklamaty przypadłym wozny sądom naszym assystuiący, Jakub Kołomaszewski, dosc czyniąc prawu y dekretowi naszemu, urodzonego Szymona Gineta za infamissa z instancyi xiązęcia Ignacego Massalskiego, biskupa wileńskiego, w izbie sądowey in foro publico obwołał, procłamował y relacyą publikaty swey sądownie zeznał. Ktora sprawa, jako się w sądzie naszym agitowała, tak jest do ksiąg sądow ultimae instantiae Konfederacyi Generalney W. X. Lit. wpisana.

Parašas: Zabieło, marszałek Konf. Gen. W. X. L. — Ferdynand Kontrym, pisarz sądow Konf. G. W. X. Lit.

64. *1793 m. gegužės mėn. 28 d. Lietuvos Generalinės konfederacijos teismo leidimas Vilniaus vyskupui I. Masalskiui panaudoti kariuomenę, suimant Simaną Gineitį ir konfiskuojant jo turtą.*

VCA Senieji aktai 5816 l. 35.

Roku 1793 maja 28 dnia. Za wniesieniem od j. w. xięcia j. msci Massalskiego, biskupa wileńskiego, o dodaniu pomocy woyskowey do objęcia maiątku wszelkiego oraz zkaptywowania samey osoby urodzonego Gineyta, dekretem niestanym w sądzie ninieyszym na dniu dzisieyszym ultimarnie zaszłym zkonwinkowanego, przez urodzonego Michała Daszkiewicza, sąd Konfederacyi Generalney Wolney Litewskiey na skutek dekretu w sądzie swoim zaszłego pomoc woyskową potrzebną być uznawszy, oney wolne uzycie od komend woysk krajowych determinuie.

---

65. *1756 m. rugpiūčio mėn. 1 d. Skuodo valstiečių skundas Skuodo grafystės savininkui Sapiegai prieš jo atsiųstą revizorių dėl neteisingo mokesčių paskirstymo ir činšo padidinimo.*

Orig. Sapiegų dokumentų tarpe — MAB B 3 Nr. 164 l. 55.

Jasnie wielmożny panie a panie nasz miłosciwy!

Znamy to sami y powinność być naszą uznawamy wszelkim jaśnie wielmożnego pana naszego miłościwego ad quovis usus podlegać ordynansom y z ochotą wypełnic one. Atoli w tym zal nasz przekładać musim, że z pańskiego ordynansu przez pana Rura czyniona rewizya żadney discernencyi y rozsądku nie miała, kiedy jednych w poszrzodku użytecznieyszych

gruntow sytuowanych przy słuszności y starodawney cenie zostawiła, a drugich, w błocie między nieużytecznemi y dzikowinami wychodzącemi gruntami siedzących, przez nierozsądne podniesienie ceny włok ad aequivalentiam przednieyszych w bezdenney lez zatopiła toni. Nie wiemy sami, czy to od rewizora, czyli od j. mci pana kommissarza Szwarchoffa mamy tak bezrozsądną impozycyą. Gdy rewizorowi na oczy wymiotaliśmy nieużyteczność gruntow, dzikowiny, wrzosy, azali miał rozum takowe włoki, na ktorych y czwartey części nie masz użytecznosci, zarowno z użytecznieszemi po 12 kop włokę do inwentarza inserowac, ktore antiquitas inwentarzem Zamoyskiego po trzy tylko kopy cenione były, w czym rewizor pan Awer, z siebie te nierozgarnienie zwalając, na j. mci pana kommissarza Szwarchoffa składał. A tak większa połowa gospodarzow wiecznie ginąc musim y domy porzucic nieomylnie przydzie, jeżeli dla meliorowania tego respektu jasnie wielmoznego pana nie będzie. Spenetrował tą dolegliwość naszą przezornym okiem doskonały oekonom wielmozny j. mc. pan Reyer, miecznik upitski, kommissarz zesłany j. w. pana, ktory niezawodnym sumnieniem uczyni doskonałą relacyą tak o naszey sytuacyi, jako tez o opłakaney fruktikacyi. Na ktorego wyznanie referuiąc się a zebrząc miłosierdzia y zlitowania się nad ginącym poddanstwem, przy winney czołobitności y ucałowaniu stop dobroczynych panskich aviterne zapisuiemy się. Jasnie wielmoznego pana a pana naszego miłosciwego wierne poddanstwo: Jan Szwopowicz, Jan Mineykowicz, Kazimierz Lenkowicz, Piotr Miłaszius, Jakub Dyrkstis, Andrzey Jeżewski, Jan Brinkis, Stanisław Kniczypowicz, Piotr Giedraytis, Jan Grycius, Jan Bowzis, Dominik Jankiewicz, Jozef Aszwoliński, Stanisław Zute, Jerzy Burba, Jozef Ostrowski. W Szkudach roku 1756 miesiąca augusta 1 dnia.

P. S. I w tym supplikuiemy y zebrzemy łaski pana miłosciwego, aby na reparacyą budynkow oraz na opał wstęp do puszczy dworney nie był bronny.

66. *Apie 1759 m. Šiaulių ekonomijos Kivilių vaitystės valstiečių, jų tarpe ir Mykolo Paugevičiaus* [1], *skundas prieš Joniškio vietininką dėl pinigų pasisavinimo už valstiečių pristatytą carinei kariuomenei pašarą ir dėl neįskaitymo į lažą dienos, atidirbtos valant pievas nuo krūmų.*

VUB Rankraščių skyrius.

Wielmozny panie y dobrodzieju!

My, mężowie całego woytowstwa Kiwowskiego, z naszą supliką upadamy do stop wielmoznego pana y dobrodzieja, uskarzając się na jm. pana namiestnika janiskiego o to, iz przysławszy kartą jm. pan Baniewicz, pisarz prowentowy, do Jozefa Szawlewicza, woyta kiwowskiego, zebysmy do Łuknik woysku moskiewskiemu wiezli siano, y przystawilismy do Łuknik wozow 50, ktore siano Moskale przyieli za birkowcow 40 przy bytnosci

[1] *Tur būt, tai Mykolas Paugevičius (Pauga), 1769 m. Šiaulių ekonomijos valstiečių sukilimo vadas.*

jmc pana namiestnika, lecz lantwoyt miał puiść do kancelaryi moskiewskiey dla zapisania, ale jmc pan namiestnik nie dopuscił y miał wszytkie piniądze, jako to za mąkę, za owies y za siano birkowcow 40 odebrac, lecz przyiechawszy jmc pan namiestnik do Janiszek za siano tylko połowę oddał pieniędzy, to jest rublow 20, y z tey summy jmc pan namie[stnik] za swoią pracę odebrał rublow trzy, w czym zebrzemi dobroci panskiey y sprawiedliwego weyrzenia, azeby jmc pan namiestnik reszte piniędzy rublow 20 należące nam oddał, ktore podtenczas zatrzymał w roku 1757 miesiąca januaryi dnia 12.

Item uskarzamy się na jmc pana namiestnika janiskiego o to, iz wypędziwszy robotnikow z całego woytowstwa Kiwowskiego do trzebienia łąk za grabiez, za ktorą robilismy dni trzy, nie dość tego, wypędził na dzien czwarty, nie rachuiąc w robociznie owy dzien czwarty, na ktory dzien wypędzali mię, Michała Paugiewicza, y ze spozniłem się na robotę, za to ja od jmc pana Niewiadomskiego po grzbiecie bizunem musiałem ponosić. Ktorą przyłozywszy skargę naszą do clemencyi panskiey uciskamy nogi panskie, jako wielmoznego pana y dobrodzieja podnoskowie, całe woytowstwo Kiwowskie.

P. S. Takze tego woytowstwa wies Droseyki robili dni sześć.

67—68. 1766—1770 m. Liudvinavo miestelio vaito ir miestelėnų ginčai su Punios seniūnijos valdytojais.

67. *1766 m. vasario mėn. 10 d. Asesorių teismo dekretas Liudvinavo miestelio vaito ir miestelėnų byloje prieš Punios seniūną M. Sapiegą.*

Iš Lietuvos Metrikos — CGADA f. 389 kn. 426 (IIA/212) l. 33—38.

Išnagrinėjęs bylą tarp Liudvinavo miestelio vaito L. Radoševskio ir Liudvinavo miestelėnų iš vienos, bei Punios seniūno M. K. Sapiegos, Punios ekonomo Geištaro, Liudvinavo miestelėnų-žydų ir kitų Sapiegos žmonių iš antros pusės, asesorių teismas nutarė patvirtinti visas karališkąsias privilegijas, suteikiančias Liudvinavui savivaldą, ir taip pat L. Radoševskio, kaip miestelio vaito, teises. Dekretu uždraudžiama Punios seniūnui ir jo žmonėms kištis į miestelio vidaus tvarką, varyti miestelėnus prie šarvarkų, t. y. prie tiltų ir kelių taisymo, šalinti nuo sklypų ir tuos sklypus atidavinėti kitiems, ir t. t. Mokesčių klausimu teismas nutarė, kad činšą Punios seniūnui Liudvinavo miestelėnai nuo šiol privalo mokėti nebe pagal 1738 m. inventorių, o pagal naują, sudarytą 1764 m. liustracijos pagrindu, ir ne kiekvienas atskirai, kaip iki šiol, o įnešant, atėjus terminui, bendrą činšo sumą nuo viso miestelio. Hibernos mokestis paliekamas toks, koks buvo, ir uždraudžiama seniūnui jį didinti. Riboms tarp Liudvinavo ir Punios seniūnijos nustatyti asesorių teismas anksčiau buvo paskyręs komisiją iš M. Stravinskio, A. Visogirdo ir J. Žeromskio, bet jie priėmę sprendimą nedalyvaujant Punios seniūnui, todėl nutarta jį panaikinti ir paskirti naują komisiją, kuriai pavedama išspręsti visus ginčus tarp Punios seniūnijos valdytojų ir Liudvinavo miestelėnų dėl valdomų sklypų ir žemių, paliekant Liudvinavo vaitui ir miestelėnams visą tą žemę, kuri buvo skirta Lietuvos D. K. hetmano L. Paco fundacine privilegija.

Actum w Warszawie.

Roku panskiego 1766 miesiąca februaryi 10 dnia.

W sprawie za czterma aktoratami y załobami do nich należącymi in unum złączonymi przypadłey, mianowicie za pierwszym aktoratem uro-

dzonego Leona Radoszewskiego, podczaszego y rotmistrza w*oiewodztwa* trockiego, qua woyta, Zygmunta Nanskiego, podstolego starodubow*skiego*, bywszego lantwoyta, oraz slawetnych Piotra Pawłowskiego, burmistrza, Jozefa Uleckiego, Dominika Kolędy, Wieszminskiego, Czarniawskiego, radcow y ławnikow, oraz całego gminu y pospolstwa magdeburyi naszey ludwinowskiey z urodzonym Michałem Xaverym Sapiehą, krayczym W. X. L., qua starostą punskim, Jozefem Gieysztorem, komornikiem w*oiewodz*twa trockiego, ekonomem punskim, Jerzym czyli Piotrem Misiewiczem, namiestnikiem zuliskim, Ignacym Zaleskim, prywatnym pomierniczym, Janem Komorowskim, bywszym ekonomem punskim, oraz poddanymi starostwa Punskiego Burneyką, Puklosem, Jerzym Łapinskim, Adamem Rusinowiczem, Benedyktem Wezkurayciem y innymi naiezdnikami, wartownikami, imionami sobie lepiey wiadomymi, tudziez niewiernymi zydami Jekiem Abrahamem Wierblukiem, Peychasem Chaymiszem, Leybakiem Markielewiczem, Ickiem Irszą, Stojakiem krawcem, Dawidem Szepszelem, Szyławackim, Jodką winnikiem, Leybą krawcem, Berkiem Notką, Joszą krawcem, Szewelem Irszą rzeznikiem, Ziemem Kozubayłą, Chaimem Jankielewiczem, Ulfowiczem Nachimem, Oszerem Szymelem Leyzarukowiczem, Merchelem Czulikiem, Leyzarem Mowszą Wernusianskim, Marchelem Zupryszem, Notką Stojakiem, Abrahamem Stojakiem, Jankielem Putryszczą, Ickiem Abrahamowiczem Peysachem, Morchelem Jelenowiczem, Wolewerem zienciem, Peysachem Kreywiszką, Mowszą Szkolnikiem, Peysachem złotnikiem, Jekiem Mejerowiczem, Zelmanem y innymi.

Za drugim aktoratem tegoz urodzonego Leona Radoszewskiego, podczaszego y rotmistrza w*oiewodztw*a trockiego, qua woyta juryzdycznego magdeburyi naszey ludwinowskiey, y całey magdeburyi ludwinowskiey z urodzonym Jozefem Boufałem, mierniczym W. X. L., oraz urodzoną Floryanną z Offmanow Cinską, bywszą lantwoytową ludwinowską, in assistentia urodz*onych* opiekunow.

Za trzecim aktoratem urodzonego Michała Xawerego Sapiehi, krayczego W. X. L., starosty punskiego, Jozefa Gieysztora, ekonoma punskiego, komornika trockiego, z urodzonym Leonem Radoszewskim, podczaszym w*oiewodztw*a trockiego, woytem ludwinowskim, tudziez slawetnymi burmistrzami, radcami y całą magdeburyą ludwinowską, ad haec urodzonym Adamem Wisogierdem, ad praesens podkomorzym smolenskim, Michałem Strawinskim, sędzią ziemskim starodubowskim, Jerzym Zeromskim, woyskim w*oiewodz*twa trockiego.

Za czwartym aktoratem urodzoney Floryanny z Offmanow Cinskiey in assistentia opiekunow oneyze z urodzonym Leonem Radoszewskim, podczaszym trockim, woytem ludwinowskim.

Po złączeniu wyz wyrazonych partium aktoratow wespoł z załobami do nich należącymi in unum y po nakazanym procederze oraz po kontroversyach między urodzonym Leonem Radoszewskim, podczaszym trockim, woytem, y miastem Ludwinowem z urodzonym Michałem Sapiehą, krayczym W. X. L., starostą punskim, Jozefem Boufałem, mierniczym W. X. L., oraz urodzoną Floryanną Cinską in praesentia tegoz urodz*onego* Rado-

szewskiego, podczaszego trockiego y woyta ludwinowskiego, zaczowszy od dnia czwartego februaryi usque ad datam praesentem superius expressam in continuatione wnoszonych, my, krol, przez panow rad y urzędnikow w sądach naszych zadwornych assessorskich W. X. L. zasiadaiących, insistendo dekretowi oczewistemu sądow naszych w roku 1762 miesiąca *decembra* 14 dnia między tymze urodzonym Leonem Radoszewskim, woytem magdeburyi ludwinowskiey, a urodzonym Sapiehą, krayczym *litewskim*, starostą *punskim*, ferowanemu, przywileja wszytkie miastu naszemu Ludwinowowi służące, w tymze dekrecie naszym oczewistym assessorskim de data et actu wyrazone, we wszytkich w nich wyrazonych warunkach in toto approbuyemy. Per consequens urodzonemu Radoszewskiemu, podczaszemu trockiemu, woytowi miasta naszego Ludwinowa, omnimodam ac plenariam jurisdictionem urzędu woytowstwa, tudziez temu woytowi y miastu Ludwinowowi omnimodam securitatem et executionem sądow magdeburskich et quarumvis judicialium y kancellaryi actum juxta novellam legem ubespieczamy. Adeoq*ue* azeby urodzony krayczy litewski, starosta punski, y subalterni onego w zadne dyspozycye rządow mieyskich ullatennus wdawac się, sądow woytowskich magdeburskich perturbare, juryzdykcyi woytowskiey y magistratowey propedire, mieszczan ludwinowskich contra libertates y privilegia onych do zadnych gwałtow, robot, szarwarkow, mianowicie do reparacyi mostow, grobel pociągac, denique z placow, na ktorych ciz mieszkaią, onych rugowac, a zydow na tych placach osadzaç, rzemiosł, handlow tymze mieszczanom na zawsze bronic nie wazyli się. Denique azeby mieszczanie ludwinowscy czynsze z gruntow nie juz podług inwentarza czasu komissyi grodzienskiey w roku 1738 przez urodzonego Komorowskiego, eo tempore gubernatora starostwa punskiego, zaprzysięzonego, ale według inwentarza przez urodzonych lustratorow konstytucyą convocationis do lustracyi kwarty destynowanych sporządzonego (*kairėje paraštėje prirašyta:* salva jednak actione w Komissii Skarbowey, jezeliby ten inwentarz był cum gravamine dla miasta. *Parašas*: Przezdziecki) nie po częsci, ale ogulnie co ratę do starostwa Punskiego, hybernę vero według dawnieyszych dyspartymentow, z kwitow, bez aukcyi, do tegoz starostwa importowali, a urodzony starosta punski y subalterni onego azeby podatku symplekwarty, konstytucyą novellae legis skassowanego, od tychze mieszczan ludwinowskich nie exekwowali, decernimus. Ad haec omnimodam securitatem woytowi ludwinowskiemu wiosek woytowskich Białeyki y Stabuliszek, jako tez wszystkim *mieszczanom* ludwinowskim gruntow, łąk, lasow, sianozęci, placow, tudziez temuz urodzonemu woytowi, lantwoytowi, ludziom y poddanym onego, oraz magistratowi, mieszczanom y ludziom mieyskim securitatem zdrowia, zycia et distinctim urodzonemu staroscie punskiemu wsi, gruntow, łąk, lasow, sianozęci do tegoz starostwa należących, a ludziom poddanym tegoz starostwa Punskiego y zydom ludwinowskim omnimodam securitatem zdrowia y zycia a mutuis impetitionibus et violentiis waruiemy. A poniewaz dekret kommissarski przez urodzonego Michała Strawinskiego, stolnika p*owia*tu starodubow*skiego*, Adama Wisogierda, podstolego eo tempore smolen*skiego*, y Jerzego Zeromskiego, podczaszego podtenczas troc-

kiego, komissarzow dekretem oczewistym sądow naszych supra de data et actu specifikowanym naznaczonych, z wyprowadzeniem duktow w Ludwinowie w roku 1763 miesiąca *nowem*bra 10 d*nia* cum limitatione teyze komissyi in contumatiam urodzonego Sapiehi, starosty punskiego, jest ferowany, zaczym my, krol, tenze dekret komissarski wespoł z expedyowaną kontumacyalną inkwizycyą per totum uchyliwszy y skassowawszy, satisfactionem dekretowi oczewistemu sądow naszych supra de data et actu wyrazonemu w wyprowadzeniu komissyi między urodzonym Radoszewskim, podczaszym trockim y woytem ludwinowskim, a urodzonym Sapiehą, krayczym W. X. L., starostą punskim, urodz*onym* Gieysztorem, ekonomem s*taros*twa punskiego, i innymi zapozwanymi osobami do starostwa Punskiego należącymi, tudziez z zydami ludwinowskimi vigore załob stron wyniesionych y wyniesc maiących mutuo partium sumptu sub poenis irremisilibus contraventionis et etiam ad instantiam unius partis decernendo, na ktorą urodzonych komissarzow urodzonych Xavera sędziego ziemskiego trockiego Szukiewicza, pisarza ziemskiego Stukinskiego, Jankiewicza podstolego mozyrskiego, Franciszka Snarskiego, Jerzego Rodziewicza sędziego grodzkiego (...), Antoniego Bylinskiego (...) non obstante aliorum absentia dummodo tres comisarii adsint przy urodzonych dwuch; komornikiem Jankiewicza (...) tylko do wymiaru y kopcow osypania, a nie do decyzyi nalezec maiących, designamus. To urodzeni komisarze za wyprowadzeniem siebie primo vere praeviis innotescentiis ad loca differentiarum zjechwszy y juryzdykcyą sądową swoią ufundowawszy, denique z reprodukowanych pro et contra dokumentow, dowodow y odwodow, niemniey z expedyowaney przez siebie inkwizycyi de situ et quantitate gruntow, jakie były do miasta Ludwinowa po funduszu erectionis podane z swiadectw ludzi wiarygodnych et super realitatem testimoniorum przysięgą obowiązanych sufficienter informowawszy się, doskonałą dyscernencyą uczynić, wszelkie inter partes differencye decisione sua uspokoić, też grunta do miasta Ludwinowa, salvo jednak censu czynszow y hyberny do starostwa Punskiego soivendo, przysądzić y tez miasto Ludwinow przy tych zwyczajach, pozytkach, gruntach, ktore przy ufundowaniu onego po przywileju erectionis przez wielm*oznego* Ludwika Pocieja, kasztelana natenczas wilenskiego, hetmana wielkiego W. X. L., postąpione byc się pokazą, zostawić, tez grunta od starostwa Punskiego odgraniczyc, kopce, znaki graniczne secundum exigentiam stare renowowac, a nowe usypac y we wszystkim konformuiąc się do praw W. X. L. o sądach komissarskich opisanych, dekret swoy ferować y ad executionem przyprowadzić, grunta, place woytowskie y mieyskie, jezeliby do starostwa były zabrane, tedy retro woytowi y mieszczanom przysądzic y ad possesionem podać, et contra, jezeliby woyt ludwinowski y mieszczanie nad place, grunta po przywileju erectionis sobie postępione więcey co possydowali, tedy to wszystko do starostwa adjudicare; szkody, niefructyfikacye na tey stronie, ktora winną będzie się okaze, wskazac, pro reliquo miastu Ludwinowi y całey onego juryzdykcyi magdeburskiey normam rządow ad instar innych miast sądowych magdeburskich specifice w przywileju erectionis wyrazonych przepisac, ustanowic,

zregulowac, officia urzędu woyta y magistratu ludwinowskiego distingvere, modum rządow y sądow według praw magdeburskich circumscribere tenebuntur. Strony zas azeby ad invicem kopie spraw wszystkich do kancelaryi grodzkiey trockiey trzema tygodniami przed zaczęciem komissyi oddawszy, rozprawę bez zadnych dylacyi, godzin, obmow y munimentow sub poena personalis infamie, non obstante contumatia aut recessu ktoreykolwiek strony, przyiely, determinamus, a jako wolne wyniesienie stronom dalszych załob y aktoratow do rozprawy na komissyi, tak salvam appellationem a definitiva in principali urodzonych komissarzow sententia do sądow naszych assesorskich reservamus, a luboby strony od tego dekretu nie appellowały y onym kontentowały, jednak iż in ordine cognitionis onego tez strony mandata ad invicem przed sąd nasz assesorski wraz po zakonczoney komissyi wynieść y takowy dekret komissarski personali judicato nostro utwierdzić sub nullitate tegoz dekretu ommino tenebuntur, praecustodimus.

Co do osobliwey tegoz urodzonego Radoszewskiego, podczaszego trockiego y woyta ludwinowskiego, in causa facti pretensyi do urodzonych Boufała y Komorowskiego regulowaney. Lubo a parte tychze urodzonych Boufała y Komorowskiego stawaiąc z procederem trybunalskim, a mianowicie z dekretem oczewistym w roku 1759 septembra 6 dnia z nakazaniem inkwizycyi y weryfikacyi in causa facti między urodzonym woytem a urodzonymi Bouffałem y Komorowskim ferowanym, per consequens z dekretem sądow naszych z remissą causae facti do Trybunału Głownego W. X. L. roku 1762 miesiąca decembra 14 dnia zaszłym, vigore tych dekretow totius negotii in causa facti ex vi novellae legis do grodu powiatu kowienskiego odesłania dopraszano się, jednak poniewaz po takowych dekretach konstytucya seymu convocationis titulo „Ubespieczenie miast" wszystkie sprawy, etiam in causa facti, ad funda civitatensia sciągaiąc, w sądach assessorskich non obstante litis pendentia in aliis subseliis intentata finaliter konczyc determinowała, exinde my, krol, konformuiąc się ad praeseriis tum pomienioney konstytucyi, in praemissa causa facti między urodzonym Radoszewskim, woytem ludwinowskim, a urodzonym Bouffałem, Komorowskim y innymi osobami w aktoratach y dekrecie trybunalskim roku 1759 septembra 6 dnia ferowanym wyrazonymi, rozprawę in futura juris bez zadnych dylacyi, godzin, obmow y munimentow za expedyowaną hac in causa inkwizycyą y weryfikacyą przed sądem naszym determinujemy et transportationem przez strony teyze inkwizycyi z kancellarii grodzkiey kowienskiey do kancellaryi naszey dekretowey W. X. L. uznajemy. Do ktorey rozprawy comportationem przez urodzonego Boufała aktow mieyskich ludwinowskich, kontraktow, kwitow od urodzonego starosty punskiego na Ludwinow dawanych, tudziez autentyku przywileju na woytowstwo ludwinowskie w roku 1751 urodzonemu Boufałowi konferowanego, sub nexu juramenti supra veram realem et totalem comportationem circa principale praestandi uznawszy, necessariam do teyze pryncypalney rozprawy tak przez urodzonego Radoszewskiego, jako tez przez urodzonego Boufała ad citationem urodzonego regenta grodzkiego kowienskiego, ktory w roku 1762 decembra 18 dnia na sądach grodzkich zasiadał oraz urodzonego (...) namiestnika,

grodzkiego kowienskiego, z oddaniem in spatio adcitationis tymze adcitari maiącym kopii spraw wszystkich decernimus.

Co do aktoratu urodzoney Cinskiey przeciwko urodzonemu Radoszewskiemu wyniesionego, my, krol, inhaerendo novellae legis ordynacyi sądow naszych przez konstytucyą coronationis approbowaney, zadney in principali negotio nie czyniąc decyzyi, lecz kopie spraw wszytkich ad invicem dac nakazawszy, rozprawę między tymiz stronami in futura juris bez dylacyi, godzin, obmow y munimentow sub poena personali infamiae determinamus. Pro reliquo excerpt decyzyi grodzkiey kowienskiey przy aktoracie urodzonego Bouffała w roku 1762 decembra 18 dnia zapisaney tudzież ad instantiam urodzonego Radoszewskiego list podawczy dworzanski na folwark Stabuliszki w roku 1741 julii 31 dnia ad urodzonego Syrucia wydany judicialiter konnotujemy. — *Parašas*: Przezdziecki.

68. *1770 m. balandžio mėn. 30 d. Asesorių teismo dekretas Liudvinavo miestelio vaito L. Radoševskio ir miestelėnų byloje prieš Punios seniūną M. Bžostovskį ir jo tarnautojus.*

Iš Lietuvos Metrikos — CGADA f. 389 kn. 495 (IIA/281) l. 144—145a.

Mirus Punios seniūnui M. Sapiegai, su kuriuo Liudvinavo vaitas L. Radoševskis ir miestelėnai bylinėjosi nuo 1758 m. dėl įvairių skriaudų, Punios seniūnija buvo atiduota Lietuvos didžiajam paiždininkui M. Bžostovskiui, kuris, būdamas Iždo komisijos pirmininku, Punios seniūnijos perdavimą vykdyti pavedė J. Kisieliui. Šis kartu su Punios seniūnija perdavė M. Bžostovskiui ir Liudvinavo vaitystę. Iš Liudvinavo vaito L. Radoševskio J. Kisielius atėmė priklausiussius jam Baleikių ir Stabuliškių kaimus ir uždraudė teisti Liudvinavo miestelėnus. Tuo tikslu 1769 m. buvusi panaikinta Liudvinavo rotušė, įsteigta pagal 1758 m. asesorių teismo sprendimą. Naujai paskirtas Liudvinavo ekonomas Zyvultas su Zuliškių vietininku Misevičiumi atėmę iš J. Radoševskio ir kai kurių kitų Liudvinavo miestelėnų sklypus ir namus ir pardavę žydams arba kitiems pašaliniams asmenims. Dėl patirtų skriaudų Liudvinavo vaitas L. Radoševskis ir miestelėnai iškėlė naujam Punios seniūnui, jo tarnautojams ir pagalbininkams bylą asesorių teisme. L. Radoševskis reikalavo sugrąžinti jam Liudvinavo vaito vietą, patvirtinti visas jo, kaip vaito, teises, paskirti verifikacinę komisiją jo patirtiems nuostoliams nustatyti ir taip pat nubausti minėtus J. Kisielių, Zyvultą ir Misevičių už smurtą. Be to, buvo prašoma atleisti Liudvinavo miestelėnus nuo šarvarkų ir pastočių prievolės, sugrąžinti atimtus sklypus, uždrausti Punios seniūnui imti iš Liudvinavo miestelėnų didesnį kaip 20 timpų činšą, didinti hibernos mokestį ir t. t. Kadangi atėjus Liudvinavo vaito ir miestelėnų bylos svarstymo terminui buvo dar nebaigta spręsti didelė Bresto ekonomijos byla, asesorių teismas nutarė atidėti Liudvinavo bylą sekančiai kadencijai.

Actum w Warszawie.

Roku tysiąc siedmset siedemdziesiątego miesiąca aprila trzydziestego dnia.

W sprawie urodzonych Leona Radoszewskiego, podczaszego woiewodztwa trockiego, qua woyta magdeburyi ludwinowskiey, Stanisława Żarnowskiego, służącego, Jakuba Tworzynskiego, landwoyta, oraz sławetnych Piotra Pawłowskiego, burmistrza, Dominika Kolendy, Jana Wyszmirskiego, Czarniawskiego, raycow, ławnikow y całego gminu pospolstwa miasteczka naszego Ludwinowa z wielmoznym Michałem Brzostowskim, podskarbim wielkim W. Xięstwa Lit., qua starostą punskim, y samą małzonkami, a uro-

dzonym Janem Kissielem, kommissarzem, Janem Zywultem, nowo utytułowanym ekonomem ludwinowskim, Jerzym Misiewiczem, namiesnikiem zuliskim, y pracowitym Janem Łapinskim, Maciejem, wychowankiem Pukasa, Janem Kielusem, Stefanem Dobkiem, Janem Kimisem w Daukszach będącemi, Maciejem y Janem Stypułayciami, Jerzym Jarudem, Antonim Dunskim, Krzysztofem Barulą, Jerzym Janulisem, Marcinem Wilkanisem, Jerzym Bigielem, Marcinem Galiną y Brazulisem w Kołakach mieszkaiącemi, Jerzym Browką, Piotrem Benderynem, Szymonem Bobeyką, Jerzym Poramoyciem, morgownikami na morgach ludwinowskich y innemi wartami do wiolencyi przysposobionemi, takoz z zydami w Ludwinowie osiadaiącemi: Ickiem Abrahamowiczem, Werblukiem Peysackim, Cheymisem Notkiem, Dawidem Oszerem Szepszelem, Ickiem rzeznikiem, Kozabayłą Szymelem, Merchelem Jankielem Putryską y innemi żydami całego zgromadzenia w Ludwinowie za pozwem mandatem naszym przed sąd nasz zadworny assesorski W. Xięstwa Lit. wyniesionym od załuiących aktorow po obzałowanych y załobą w nim wyrazoną, mieniąc y referuiąc się do zaszłych antea załob, dekretow oczywistych, approbuiących magdeburyą ludwinowską, z aktoratow delatorow z zeszłym urodzonym Sapiehą, krayczym W. Xięstwa Litewskiego, qua starostą punskim, lecz post fata onego, gdy te starostwo Punskie konferowalismy obzałowanemu podskarbiemu wielkiemu W. Xięstwa Lit., natenczas obzałowany wielmozny Brzostowski, podskarbi wielki W. Xięstwa Lit., jako prezyduiący w Komissyi Skarbowey W. Xięstwa Lit., starał się naznaczyc na podanie tego starostwa za dworzanina obzałowanego Jana Kisiela, ktory znać według injunkcyi panskiey podaiąc starostwo Punskie, zagarnął y woytowstwo ludwinowskie; mieszczan na szarwarki pędzic dysponuiąc, woytowskie wioski Bałeyki y Stabuliszki zabrał y ludzi y służących delatorskich bic dysponował. Nie obserwuiąc y listow zaręcznych upominalnych naszych judicialiter z sadow assesoryi W. Xięstwa Lit. wydanych, rozne aggressye, oppressye tak mieszczanom ludwinowskim, jako też woytowskim w wioskach mieszkaiącym działał y przez obzałowanych Misiewicza y Zywulta działać informował y na samego delatora, urodzonego woyta ludwinowskiego, pochwałki na zdrowie y zycie czynili, zabraniaiąc y sądow woytowskich sądzic y aby nie było mieysca na one, ratusz w Ludwinowie przez dellatorow dekretem naszym assesorskim roku tysiąc siedmset pięćdziesiątego osmego novembra czternastego dnia wystawic nakazany wazyli się w roku teraznieyszym tysiącznym siedmsetnym szescdziesiątym dziewiatym mense julio znieść y ten ratusz przenieść na folwark y rezydencyą nowo uformowanego ekonoma ludwinowskiego, na to mieysce, gdzie przedtym Broniszewski, młynarz, mieszkał. Deinde place, grunta, domostwa mieyskie obzałowani Misiewicz y Zywult expulsive pozabierawszy, mieszczanom ludwinowskim, jako tez urodzonego woyta domy kupione y z długow oswobodzone obzałowani wiernosci waszey gwałtowność czyniąc, tez doma, place y grunta tak zydom, jako y innym ludziom postronnym porozdawali, nie tylko expulsyą formalną udzielali, ale tez kontraversyą dekretom oczywistym, o czym fusius enarrant obdukcye, processa y manifesta o wielu exorbitancyach przez

obzałowanych czynione. A tak delatores oppressi et coacti, kontynując swoy proceder, ante omnia do uznania reindukcyi urodzonemu woytowi do woytowstwa ludwinowskiego y tak do jurysdykcyi sądow, jako tez do jurysdyk y placow woytowskich y landwoytowskich, tudziez do wiosek Baleykow y Stabuliszek, do uznania inkwizycyi, weryfikacyi y kalkulacyi poczynionych szkod, do wskazania pen expulsyinych y kontravencyinych na obzałowanych w. w., do approbaty aresztu załozonego na obzałowanych Kisiela, Misiewicza y Zywulta, tudziez na poddanych gwałtownikow y do statuicyi onych, do obwarowania securitatis zdrowia y zycia dellatorom, o dalsze aggresye y oppressye euntibus et redeuntibus ubique locorum, tudziez substancyi oraz obwarowania vigore trzech dekretow naszych zadwornych assessoryi W. Xięstwa Lit. oczywistych annorum tysiąc siedmset pięcdziesiątego osmego novembra czternastego, tysiąc siedmset szescdziesiątego drugiego decembra czternastego, tysiąc siedmset szesćdziesiątego szostego februarii dziesiątego mieszczanom ludwinowskim od wszelkiey impetycyi obzałowanych et signanter, azeby na szarwarki, posługi y grobelne, mostowe, podwodne mieszczan pędzic nie wazyli się, czynszow nie więcey nad tynfow dwadziescia wybierać, a nakładow nowych aukcyi nie czynic, prekustodycyi, tudziez y hyberny nad pierwsze rozkłady nie aukcyonować, do przysądzenia per reinductionem tak gruntow woytowskich — włoki między mieyskiemi gruntami, jako tez Kapustyni, Lagieryni y innych vigore podania dworzanskiego w roku tysiącznym siedmsetnym pięcdziesiątym siodmym julii dwudziestego trzeciego dnia załuiącemu delatorowi uczynionego y dekretami tak trybunalskiemi, jako y zadwornemi naszemi ztwierdzonego, tudziez y reindukcyi gruntow mieszczanom poodbieranych po dekretach oczywistych dawnieyszych zaszłych, a przez obzałowanych Kisiela, Zywulta y Misiewicza czasu juz possessyi starostwa Punskiego za wielmoznego w. j. podskarbiego W. Xięstwa Lit., do pokarania penami de lege et ex merito actionis wynikaiącemi, do nagrodzenia szkod y expens prawnych, approbaty wszelkich praw, dokumentow, przywilejow, dekretow, manifestow, processow, obdukcyi generalskich et ommis tituli munimentow pro parte delatorow służących y o to wszystko, co czasu prawa y kontrowersyi fusius et latius deducetur, salwa melioratione tey załoby lub inney wyniesienia et in unum łączenia, załuiący delatores z obzałowanemi przed sąd nasz zadworny assessorski W. Xięstwa Litewskiego instituerunt actionem. Ktora sprawa poniewaz dla sądzącey się, dotąd niezakonczoney sprawy brzeskiey, w sądach naszych zadwornych assesoryi W. Xięstwa Lit., w regestrach expulsionum tegorocznych folio sexto ingrossowana na teraznieyszey kadencyi wołana y sądzona byc nie mogła, zaczym my, krol, przez panow rad y urzędnikow w sądach naszych assesorskich W. Xięstwa Lit. zasiadaiących negotium hoc toto effectu per qualem causam remissionem na przyszłą kadencyą sądow naszych zadwornych assesorskich W. Xięstwa Lit. bez przypozwu, tylko za tym dekretem naszym, dla przyjęcia skutecznej inter partes in judicio nostro rozprawy odkładamy. Pisan w Warszawie roku MDCCLXX miesiąca apryla XXX dnia, panowania naszego VII roku. Wypis wydan.

68a. *1768 m.*[1] *Mirties sprendimas valstiečiui M. Sauliukui už Vyžuonėlių palivarko valdytojo P. Praniauskio nužudymą.*

VUB — XIX a. vid. nuorašas Pšezdzieckių dokumentų nuorašų tarpe.

Pagal Ukmergės pavieto teismo (nepasakyta kokio) prokuroro kaltinimą buvo teisiami Vyžuonėlių palivarko valstietis M. Sauliukas ir jo žmona. Dekrete sakoma, kad 1768 m. kovo mėn. Vyžuonėlių palivarko valdytojas P. Praniauskis atėjęs varyti M. Sauliuko važiuoti su pastote. Už atsikalbinėjimą ponas kirtęs M. Sauliuko žmonai bizūnu; M. Sauliukas, išgirdęs ją šaukiantis pagalbos, iššokęs iš kamaros su geležiniu žarstekliu ir tol mušęs poną, kol visai užmušęs. Teismas leido bajorui A. Praniauskiui, matyt, užmuštojo giminaičiui, iškėlusiam dėl nužudymo M. Sauliukui bylą, prisiekti drauge su kitais dviem valstiečiais, kad iš tikrųjų taip buvo. A. Praniauskiui prisiekus, teismas pasmerkė M. Sauliuką mirti, nukertant jam Ukmergėje galvą, o kūną sukapojant į keturias dalis ir, atkirtus dešinę ranką, visas šešias dalis pasmaigstyti pavieškeliais aplinkui Ukmergės miestą, kad atgrasius kitus valstiečius priešintis ponams.

M. Sauliuko žmoną, kaip davusią pretekstą nusikaltimui, teismas nutarė nubausti šimtu rykščių, išplakant ją tame kaime, kur gyveno M. Sauliukas, bei priteisė iš jos 100 kapų kompensacijos užmuštojo pono paveldėtojams ir 300 auksinų teismo išlaidų.

W sprawie za dwoma aktoratami i żałobami do nich należącymi ad invicem wyniesionymi et in unum złączonymi, mianowicie za pierwszym j. p. Franciszka Samanewskiego, instygatora wiłkomirskiego, z delacyi j. p. Antoniego Proniewskiego z pracowitym Maciejem Sawlukiem zabojcą. Za drugim rekonwencyonalnym aktoratem pracowitego Macieja Sawluka z j. p. Franciszkiem Samanewskim, instygatorem wiłkomirskim, oraz j. p. Antonim Proniewskim.

Z oczewistej i dostatecznej przy statuicii Macieja Sawluka probacyi juditialiter innotuit, iz ten poddany Maciej Sawlukas za przybyciem w bogu zeszłego j. p. Franciszka Proniewskiego, possessora folwarku Wizunek zastawnego, do domu onego w roku tym 1768 marca 14 dnia, gdy zona onego serio paun (?) ekskuzowała się, w bogu zeszły j. p. Proniewski biczem uderzył. Ktora gdy wołać i płakać zaczęła, Maciej Sawlukas, mąż onej, wypadszy z komory do piekarni grzebaczko, alias kaczergo, pana swojego uderzywszy, od ktorego uderzenia unikającego, goniąc się za nim, pchnął i upadłego na kamień tenze Sawlukas delibarate głowę na kamieniu crudelissime bił, az w głowie kość pogruchotał. Na ktorey probacyi, przy wyznaniu onego własnym, pro sufficientiori conventione j. p. Antoniemu Proniewskiemu z dwoma poddanymi, tegoż kryminalisty koligatami, do juramentu zabierano. Sąd ichmościow, według dobrowolnego j. p. Proniewskiego zabierania się i uznania swego sądowego, tegoz j. mci p. Proniewskiego samotrzeciego do juramentu uznawa na tym, jako prawdziwie Maciey Sawlukas, poddany do folwarku Wizunek należący, zeszłego jegomosci p. Franciszka Proniewskiego, w zastawnej possessyi będący i należący, za przybyciem zeszłego j. p. Proniewskiego do domu onego dla wyprawienia podwod z prowiantem, za uderzeniem żony onego, panu sprzeciwiającej się, gdy wołać i płakać zaczęla, wypadłszy do piekarni grzebaczką czyli koczergą

[1] *Tiksli sprendimo data — metai ir mėnuo — neaiški, nes, XIX a. darant dokumento nuorašą, ji nepažymėta.*

w leb smiertelnie uderzył, od którego uderzenia upadłego głowę na kamieniu poty bił, az wszystkie kosci pogruchotał i na smierć zabił.

Pro explendo juramentu, dzien trzeci, idque 28 mensis et anni currentium przed sobą, sądem, naznacza.

Post expletum juramentum tegoż Macieja Sawluka na poeny kryminalne, idque na ścięcie przez mistrza i po ścięciu na ucięcie ręki prawej po łokiec i cwiertowanie tu, w miescie j. kr. m. Wiłkomierzu, in loco supleti na dniu 28 praesentium post expletu juramento osądza i wskazuje, które cwierci, głowa i ręka azeby na szesciu miejscach na goscińcach in circuitu miasta Wiłkomierza poprzybijane dla zahamowania podobney swawoli i zuchwalstwa innych poddanych były, decernit.

A ze żona onego Sawlukowa przez sprzeciwianie się panu była okazyą tego kryminału, sąd ichmosciow na poeny exemplarne, idque na cwiczenie rózgami plag sto w teyze wiosce do Wizunek należącej przez ludzie tego folwarku wskazuje, a za głowszczyznę vigore artykułu 272 z rozdziału 11 kop sto oraz za expensa prawne złotych 300 successoribus zeszłego j. p. Franciszka Proniewskiego na żonie tegoz Sawluka dobytku i wszelkich ruchomosciach po nim pozostałych przysądza. Post satisfactionem vero temu dekretowi załoby i proceder kassuje, a in contravenientes zarękę ważnosc osądzonej rzeczy [sub] poenami personalis infamiae zakłada.

69. *1769 m. rugpiūčio 20 d. Kauno pavieto teismo antstolio raštas apie Kauno rotušės kalėjimo apžiūrėjimą ryšium su kalintų jame valstiečių pabėgimu.*

Iš Kauno Pilies teismo knygos — VCA Senieji aktai 13713 l. 442.

Kauno pavieto teismo antstolis Jonas Žeglinskis praneša, kad, Kauno magistratui pavedus, jis apžiūrėjęs Kauno rotušės kalėjimą, pabėgus iš jo keturiems žemvaldžių baudžiauninkams. Iš apžiūros ir apklausimo matyti, kad abejas kalėjimo duris išlaužę nepažįstami žmonės, kurie atėję rugpiūčio mėn. 19 d. naktį ir paleidę minėtus kalinius.

Ja, jenerał j. k. mci nizey na podpisaniu ręki mey wyrazony, zeznawam tym moim rellacyinym czynioney wizyi kwitem, iż w roku teraznieyszym tysiąc siedymsetnym szesdziesiąt dziewiątym na dniu dwudziestym miesiąca augusta byłem uzytym i wezwanym od szlachetnych ichmsc panow Kazimierza Hoszkiewicza, sekretarza j. k. mci, burmistrza kowienskiego, Bartłomieia Stefanowicza, lantwoyta, Ernesta Liciusza, similiter burmistrza, tudziesz Michała Kwieczora, Henryka Essena, Jakuba Abramowicza, Macieia Kuleszy radcow, Jana Szrewa y Walentego Gierleja ławnikow oraz y całego magistratu miasta j. k. mci Kowna dla oglądania z turmy ratuszowey zbiegłych poddanych, idque jednego j. w. j. pana Sirucia, kasztelana witebskiego, drugiego w. j. pana Ropa, na imie Jana Wasilewskiego, oraz w. j. pana Kielczewskiego, de nomine et cognomine Jana y Katarzyny z Mirkowskich Hrynewiczow, małżonkow, sub hoc tempore będących, incognito wypuszczonych. Jakoż ja, jenerał, satisfaciendo muneri officioque meo y requisicyi desuper pomienionych ichmców, przybywszy na dniu supra specificowanym ad locum carceris pod ratusz widziałem y oglądałem pro-

boy z zamkiem, idque kłodko przy uszaku, a zas od drzwi proboy ukręcony, alias ułamany, z podworza y drzwi tak ze srzodka, jako też y s podworza nawskros otwarte y wyłamane. Co widząc gdym się pytał, przez kogo by takowe nayscie y bezprawia uczynione było, natenczas mnie reposuerunt niewiedzący o niegodziwey takowey akcyi, że ze dnia dziewiętnastego na dzien dwudziesty *miesiąca* augusta anni presentis, naszedłszy nocno poro inscienter de nomine et cognomine niewiadomi, furtivo modo proboy wyrwali y do reszty skręcili y takowych więzniow wyż pomienionych imienami y przezwiskami, otworzywszy drzwi, wypuscili.

A tak ja, jenerał, dosc czyniąc funkcyi mey, wszystko, com widział sprawiedliwie y z powiesci ludzkiey słyszał, ten kwit moy rellacyiny czynioney wizyi spisawszy y ony ręka moją własną pro meliori robore et valore podpisawszy, parti requirenti wydaie. Pisan roku tysiąc siedymset szesdziesiąt dziewiątego msca awgusta dwudziestego dnia

Parašas: Jan Zeglinski, jenerał j. k. mci *powia*tu kowienskiego sądowy.

•

70—73. 1769 m. Valstiečių sukilimas Šiaulių ekonomijoje.

70. *1769 m. liepos mėn. 31 d. Lietuvos Did. Kunigaikštystės kanclerio M. Čartoryskio įsakymas Žemaitijos karužai Gelgaudui nuslopinti Šiaulių ekonomijos valstiečių sukilimą.*

Iš 1769 m. rugpiūčio mėn. 19 d. įrašo Raseinių Pilies teismo knygoje — VCA Senieji aktai 14563 l. 578. Vertimas į lietuvių kalbą paskelbtas LIŠ I p. 277 Nr. 324.

M. Čartoryskis praneša, kad karalius paskyrė komisiją Šiaulių ekonomijos valstiečių sukilimo vadams nubausti ir valstiečių skriaudoms ištirti. Kadangi šis sukilimas gresiąs visai Žemaitijai, tad Žemaitijos bajorai privalą prisidėti prie jo nuslopinimo. Tuo tikslu kancleris įsako Gelgaudui, kaip Žemaitijos karužai, apskelbti visiems bajorams, kad būtų pasirengę žygiui.

Wielmożny mci panie chorąży generalny Xięstwa Zmudzkiego, mnie wielce miły panie y bracie!

Wiadome pewnie będą w. w. mci panu wszczęte bunty poddanstwa w ekonomii Szawelskiey, na uskromienie których y przyprowadzenie poddanych do powinnego zwierzchności posłuszeństwa ordynowana jest zaraz od j. k. mci p*ana n*a*szego* mi*łosciwego* na tamto mieysce komissya z zaleceniem ukarania hersztow buntu, ale etiam oraz weyrzenia w krzywdy y uciążliwości poddanych y onych pomiarkowania. Ta sedicia chłopstwa jest wielce dla całego Xięstwa Ż*mudzkie*go w konsequencyach niebespieczną, jeżeliby w pierwszych początkach usmierzoną nie była, dlaczego własnym jest interesem nobilitatis tego Xięstwa dopomoc komissarzom do poskromienia buntownikow. Gdy zaś jesteś w. w. mc pan w urzędzie general-

[1] *žr. A. Janulaitis, Valstiečių sukilimas XVIII a. Lietuvoje, Vilnius, 1910. Lenkų kalba: A. Janułajtis, Powstanie włościan szawelskich w roku 1769, Wilno, 1921; Witold Kula, Powstanie chłopów szawelskich w r. 1769. — Szkice o manufakturach w Polsce XVIII wieku, I, Warszawa, 1956, s. 309—341.*

nego pułkownika, do ktorego movere nobilitatem na takowe dzieło należy, przeto ministerialiter w. w. mc pana convenio et obsecro, abys gdy tego potrzeba wyciągac będzie, ruszył nobilitatem ku usmierzeniu tey chłopskiey sedicyi, obwiesciwszy zaraz uniwersałem swoim wszystkich obywatelow, zeby byli na to przygotowanemi. Idzie tu o całosc y bespieczenstwo powszechne, zaczym trzeba, aby wszyscy do tegoz dzieła przykładali się czynnością y męstwem. Te żądanie y prozby przełożywszy nunquam terminabili addictione zostawam w. w. mc pana szczerze życzliwym bratem y uniżonym sługą. M. xiąże Czartoryski, *kanclerz wielki* W° X^a L°. Data: z Warszawy dnia trzydziestego pierwszego julii tysiąc siedmset sześćdziesiąt dziewiątego. Intytulacya na kopercie takowa: *Wielmoznemu* j. *panu* Giełgudowi, chorążemu generalnemu *Xięstwa Żmudzkiego*, w. w. mc panu y bratu. Przez Kowno w zamku Poniemonskim.

71. *1769 m. spalio mėn. 30 d.—lapkričio mėn. 28 d. Šiaulių ekonomijos valstiečių sukilimo vadų ir svarbiausių dalyvių tardymo protokolai.*

Iš įrašo Kauno miesto magdeburgijos knygoje — VCA Senieji aktai 13871 l. 417—438a.

Šiaulių ekonomijos valstiečių sukilimo vadai ir dalyviai, kuriuos valdžios organams pavyko sugauti, buvo tardomi Kauno magdeburgijos teismo lygiagrečiai su iškeltos jiems baudžiamosios bylos svarstymu. Pirmas ir išsamiausias tardymas truko nuo 1769 m. spalio 30 d. iki lapkričio mėn. 8 d. Jo metu buvo tardomi: spalio 30 d. — Joniškio vaitas Mykolas Pauga (Paugevičius) ir Joniškio valsčiaus suolininkas Simanas Jazauskis; lapkričio 2 d. — Jakiškių kaimo vaitas Martinijonas Radvila; lapkričio 4 d. — Joniškio mokytojas Simanas Aleksandravičius; lapkričio 6 d. — Jakiškių kaimo valstiečiai Vaitiekus Margelis ir Tomas Martinaitis; lapkričio 7 d. — Mykolas Čepulis ir Jokūbas Jurgelis iš Joniškio, ir lapkričio 8 d. — vaitas Dovydas Kadatas iš Šiaulių gubernijos Jurgaičių kaimo. Po pertraukos, lapkričio mėn. 20—21 d. visi minėtieji kaltinamieji buvo tardomi pagal klausimus, kuriuos pateikė karaliaus komisarai, pasiųstieji į Šiaulių ekonomiją ryšium su valstiečių sukilimu. Trečias ir paskutinis tardymas buvo atliktas lapkričio mėn. 27—28 d. Jo metu kaltinamieji, išskyrus bajoriškos kilmės mokytoją S. Aleksandravičių, buvo kankinami, siekiant išgauti kaltės prisipažinimą. Klausimai, kurie buvo užduoti tardomiesiems, į tardymo protokolus neįrašyti. Yra tik atsakymai, iš kurių matyti, kad teismas visų pirma siekė išaiškinti sukilimo pradžios aplinkybes, sukilimo organizatorius ir vadus, kaltinamųjų vaidmenį Joniškio dvaro užpuolime ir ekonomijos administracijos tarnautojų suėmime, taip pat nustatyti, kokius ryšius Šiaulių ekonomijos valstiečių sukilimas turėjo su Baro konfederatais Lietuvoje.

Pirmas tardymas. Joniškio vaitas M. Pauga, tardytas pirmuoju, parodė, kad valstiečių sukilimas Šiaulių ekonomijoje prasidėjęs Žagarės gubernijos Donylių, Lankaičių ir Ramoškių kaimuose. Ten iš žmonių už nesumokėtą činšą buvę atiminėjami gyvuliai; tai ir atvedę į sukilimą. Pauga teigė, kad jokių ryšių su Žagarės sukilimu ir, konkrečiai, su Žagarės miestelėnu Levickiu, kuris sukurstęs sukilimą Žagarės gubernijoje, jis nepalaikęs, apie sukilimo pradžią nieko nežinojęs ir jokių įsakymų dėl sukilimo niekam nedavinėjęs. Priešingai, jis stengęsis perspėti Joniškio gubernatorių Božovskį ir pats su Šluostikių kaimo dešimtininku norėjęs pabėgti nuo sukilimo į Kuršą, bet jį suradęs Joniškio mokytojas S. Aleksandravičius su savo bendrininkais ir liepos 18 d. (pirmadienį; sukilimas Joniškio gubernijoje buvo prasidėjęs penktadienį, liepos mėn. 14 d.) išsivežęs jį į Joniškį. Rytojaus dieną davęs priesaiką, kad visi turį „komandos klausyti" ir po to su Jakiškių vaitu Radvila, mokytoju Aleksandravičiumi ir valstiečiu Margeliu parėmę vadovavimą. Jų komandavimo tikslas buvęs neleisti sukilimui plėstis. Vyriausiuoju „komendantu" buvęs S. Aleksandravičius. Dėl Joniškio guber-

nijos tarnautojų arešto ir sumušimo Pauga teigė, kad jie buvę suimti, sukaustyti ir įkalinti Joniškio rotušės kalėjime dar prieš jam atvykstant (t. y. liepos 16—17 d.); pats Pauga jokių įsakymų juos mušti ar teisti nedavęs. M. Pauga taip pat tvirtino, kad jis nedalyvavęs miniai išlaužiant Joniškio bažnyčios zakristijos duris, kur, prasidėjus sukilimui, slėpėsi administracijos tarnautojai. Su Šiaulių gubernijos vaitu D. Kadatu, vadovavusiu sukilimui Šiauliuose, ir su Baro konfederatais jokių ryšių nepalaikęs. M. Pauga prisipažino tik vykęs su Šiaulių ekonomijos valstiečių atstovų delegacija pas Vilniaus vyskupą (I. Masalskį). Dėl antro Joniškio gubernijos valstiečių sambrūzdžio, kuris kilo 1769 m. spalio mėn. 23 d. ryšium su valstiečių ketinimu išvaduoti suimtus sukilimo vadus, M. Pauga teigė, kad jis rengtame prieš kareivius valstiečių užpuolime taip pat nedalyvavęs, kadangi jau buvęs suimtas.

S. Jazauskis, suolininkas iš M. Paugos vaitystės, savo dalyvavimą sukilime aiškino tuo, kad turėjęs klausyti M. Paugos, kaip vaito, įsakymų. Priešingai M. Paugai, neigusiam savo dalyvavimą pradedant sukilimą, S. Jazauskis parodė, kad sukilimo pradžios dieną (penktadienį, liepos mėn. 14 d.) jis kaip paprastai prižiūrėjęs žmones, dirbusius Valiūnų palivarke. Tuo metu į Valiūnus atvažiavęs M. Pauga, kuris liepęs gaudyti ir suiminėti visus ekonomijos administracijos tarnautojus. Pagal M. Paugos įsakymą S. Jazauskis suvaręs žmones iš Joniškio gubernijos Ziniūnų, Radikių, Sabačiūnų, Ežeikių ir Jakiškių kaimų ir visi patraukę į Joniškį. Ten atvykus (penktadienio vakare) T. Martinaitis pasiūlęs pulti Joniškio dvarą. Žmonės, beieškodami dvare Joniškio gubernatoriaus ir kitų tarnautojų išplėšę svirnus ir išsidalinę rastus šautuvus. Ieškant administracijos tarnautojų Joniškio dvare ir mieste, visiems veiksmams vadovavę Radvila ir Kurtkus. Šeštadienio dieną ieškomieji slėpęsi Joniškio bažnyčios zakristijoje. Šeštadienio vakare, pasibaigus mišparams, minia išlaužusi duris, suėmusi ir sumušusi išvestus iš bažnyčios Joniškio gubernatorių Božozovskį, paseniūnį Rosčevskį ir Joniškio gubernijos raštininką Krajevskį. Jazauskis teisinosi, kad pats jis tuose įvykiuose nebedalyvavęs, kadangi dar prieš tai buvęs žmonių sumuštas už savo ankstesnį paklusnumą dvarui ir pragulėjęs namuose iki sekančio ketvirtadienio. Po to vėl buvęs iššauktas saugoti suimtų administracijos tarnautojų.

Toliau S. Jazauskis buvo tardomas pagal klausimus, duotus M. Paugai. Į daugumą klausimų tardomasis atsakė nieko nežinąs, o kitais atsakymais papildė savo ankstesnius parodymus, daugeliu atvejų pabrėždamas, kad apie tai girdėjęs tik iš kitų pasakojimo. Vadovavę Joniškyje M. Pauga, S. Aleksandravičius ir M. Radvila. Girdėjęs taip pat, kad M. Radvila su T. Martinaičiu ir Kurtkumi buvę svarbiausi Joniškio bažnyčios išlaužimo organizatoriai.

Vaitas M. Radvila per pirmą tardymą, panašiai kaip ir visi kiti kaltinamieji, neigė savo dalyvavimą rengiant sukilimą ir savo ryšius su Žagarės sukilėliais. Savo dalyvavimą sukilime M. Radvila vaizdavo taip, lyg jis pats prie sukilimo nenorėjęs dėtis, bet jam Kurtkus ir „visas kaimas" liepę važiuoti suiminėti ekonomijos tarnautojų; vadu („komendantu") jį padarę prieš jo paties norą. Priešingai S. Jazauskio parodymams, M. Radvila teigė, kad išplėšiant Joniškio dvarą jis nedalyvavęs, nes į Joniškį atvykęs vėliau. M. Radvila prisipažino, kad ieškojo su kitais vyrais po miestą Joniškio raštininko Krajevskio, bet neigė savo dalyvavimą bažnyčios zakristijos išlaužime ir suėmime ten pasislėpusių administracijos tarnautojų. Prie jų sumušimo taip pat neprisidėjęs — priešingai, pats perkeldinęs gubernatorių Božozovskį iš rotušės kalėjimo į vieną iš rotušės kambarių, kad daugiau nebūtų mušamas.

Atsakydamas į klausimus, pateiktus M. Paugai, M. Radvila, priešingai M. Paugos parodymams, teigė, kad M. Pauga žinojęs apie sukilimo pradžią Žagarės gubernijoje, ir tvirtino, kad kaip tik M. Pauga pradėjęs sukilimą Joniškio gubernijoje. Priesaikos, kurią M. Radvila davęs drauge su Joniškio mokytoju S. Aleksandravičiumi, tekstą sustatęs taip pat M. Pauga. Jos prasmė buvusi ginti tikėjimą, vienas kito neišduoti ir daugiau ponų nemušti. M. Radvila prasitarė teismui apie sukilimo ryšius su Baro konfederatais ir apskritai apie pastangas suteikti sukilimui platesnę bazę. Tuo tikslu S. Aleksandravičius laišku iškvietęs į Joniškį bajorą Skačkauską, kuris su trim valstiečiais buvęs siųstas ieškoti pagalbos ir patarimo pas poną Lopacinskį, o paties Lopa-

cinskio buvę prašyta nuvažiuoti pas konfederatus, bet jis tik paėmęs pinigus, o apie kelionės rezultatus nieko nepranešęs. Pats Radvila su Radviliškio dispozitoriumi Kudrevičiumi važiavę tartis pas poną Šliogerį, bet nieko nelaimėję ir pagaliau patys važiavę link Jurbarko ieškoti konfederatų. Nuvažiavę tik ligi Tytuvėnų ir iš ten sugrįžę atgal. Šiaip savo parodymuose M. Radvila siekia pabrėžti priešinimąsi suimtų administracijos pareigūnų mušimui ir teigia, kad jis drauge su Kurtkum ir Vaitiekūnu neleidę jų visai užmušti. Iš viso suimtų ekonomijos administracijos tarnautojų buvę 12 ar 13; visus paleidę, išskyrus Božozovskį, Rosčevskį ir Krajevskį. Jie po keturių ar penkių savaičių išsikasę po pamatais skylę ir pabėgę.

Joniškio mokytojas S. Aleksandravičius taip pat nelgė savo dalyvavimą, rengiant sukilimą, ir savo pažintį su kitais sukilimo vadais iki sukilimo pradžios. „Komendanto" (vado) pareigas prisiimti jį prikalbėję M. Radvila, Kurtkus, Vaitiekūnas ir kiti, ir tai tik po to, kai Joniškio dvaras jau buvęs išplėštas ir administracijos tarnautojai įkalinti Joniškio rotušės kalėjime. Kaip buvusi išlaužta bažnyčia ir mušami suimtieji, matęs tik per klebonijos langą. Buvę norėta juos iššaudyti, bet jis drauge su M. Radvila ir Joniškio kunigais atkalbėję žmones nuo to sumanymo. Toliau S. Aleksandravičius teigė, kad per savo komandavimo laiką jis niekur nevažinėjęs ir niekieno paramos sukilimui neieškojęs, prisipažino tik, kad Gruzdžiuose su bajoru Kudrevičiumi rašęs prašymą komisarui ir Vilniaus vyskupui. Sugrįžęs į Joniškį buvęs laikinai suimtas, bet ir vėl paleistas už laidą. Po to drauge su M. Čepuliu ir J. Jurgeliu nutarę išvažiuoti ir pastoti kur nors tarnauti arba mokytis. Nuvažiavę tik ligi Kauno ir iš ten grįžę atgal į Pakruojį, nes Kaune pamatę Rusijos kariuomenę. Pakruojyje sužinoję, kad M. Pauga, M. Radvila ir kiti vadai suimti. Pasišovę juos išvaduoti, bet Ziniūnuose vyrai juos pačius suėmę ir pristatę į Joniškį.

Kitų kaltinamųjų parodymams taip pat būdingas savo dalyvavimo neigimas svarbiausiuose sukilimo įvykiuose, bandant suversti kaltę kitiems. V. Margelis per pirmą tardymą teigė, kad į Joniškį atvykęs drauge su visais kitais valstiečiais; dvaro plėšime, bažnyčios durų išlaužime ir administracijos tarnautojų suėmime nedalyvavęs. T. Martinaitis prisipažino tik tiek, kad ieškojęs su kitais vyrais po Joniškį pasislėpusių ekonomijos pareigūnų, o paskui gavęs įsakymą suimti Šeškalnio smuklininką, kuris samdęs iš ekonomijos valstiečių pastotes ir per tai daugeliui valstiečių pražudęs arklius; to smuklininko namuose neradęs. T. Martinaitis teigė, kad M. Radvilas kelis kartus viešai skaitęs kažkokį laišką, neva gautą iš konfederatų, ir raginęs laikytis vienybės. Svarbiausiu sukilimo vadu, pasak T. Martinaičio, buvęs M. Radvila.

M. Čepulis prisipažino tik dėl savo važiavimo į Kauną, patikslindamas, kad kelionės tikslas buvęs ne mokytis ar pastoti kur nors tarnauti (kaip tvirtino S. Aleksandravičius), o susisiekti su Baro konfederatais. Važiuoti prikalbėjęs S. Aleksandravičius.

J. Jurgelis teigė, kad važiavęs su S. Aleksandravičiumi ir M. Čepuliu pas konfederatus „mokytis lenkų kalbos". Kiti jo parodymai, ypač dėl jo arešto aplinkybių, apskritai sutampa su M. Čepulio ir S. Aleksandravičiaus parodymais.

Šiaulių gubernijos sukilimo vadas D. Kadatas per pirmąjį tardymą kategoriškai neigė bet kokius savo ryšius su M. Pauga, M. Radvila ir S. Aleksandravičiumi, tvirtino, kad Joniškyje per sukilimą nebuvęs ir apie ten buvusius įvykius nieko nežinąs. „Komendanto" pareigas prisiėmęs prašomas Šiaulių miestelėnų ir tai tik tam, kad neleistų sukilimui plisti. Klausiamas apie ryšius su konfederatais D. Kadatas parodė, kad pas jį į Šiaulius buvę atvykę M. Radvila ir Jasaitis su bajoru Kudrevičiumi, kurie patys ketinę važiuoti ieškoti Baro konfederatų ir privertę važiuoti jį kartu, bet paskui Kudrevičius už pusę talerio jį paleidęs.

Antro tardymo protokolas labai trumpas, apima tik tardomųjų atsakymus į klausimą, kokios buvę sukilimo priežastys. M. Pauga parodė, kad svarbiausias sukilimo akstinas Žagarėje buvo valstiečių plakimas (po 200 rykščių) už činšo nesumokėjimą. Kitos sukilimo priežastys — apkrovimas visokiais darbais, įvedimas nuolatinio dviejų dienų lažo, valstiečių kilnojimas iš ūkių ir t. t. M. Radvila, papildydamas M. Paugos parodymus, teigė, kad viena sukilimo priežasčių buvo činšo padidinimas, varymas su pastotėmis blogu metų laiku, įvairūs smuklininkų piktnaudžiavimai ir kt. S. Jazauskis

tvirtino, kad Šiaulių ekonomijos valstiečiai apskritai buvę visur engiami. Kitų tardomųjų parodymai tik papildo M. Paugos, M. Radvilos ir S. Jazauskio parodymus.

Per trečią, paskutinį tardymą, kurio metu tardomieji buvo kankinami, jie į teisėjų klausimus iš esmės atsakinėjo tą patį, ką buvo sakę per pirmą tardymą ir dėl savo kaltės daugeliu atvejų neprisipažino. S. Jazauskis tvirtino, kad viską daręs pagal M. Paugos įsakymą. M. Pauga prisipažino, kad buvo Joniškyje „komendantu", bet tas pareigas eidamas visame kame klausęs valstiečių. M. Radvila tvirtino, kad svarbiausiu sukilimo vadu buvęs ne jis, o M. Pauga. Kitų kaltinamųjų paskutiniai parodymai pagrindiniais klausimais sutampa su jų ankstesniais parodymais, išskyrus kai kurias detales, liečiančias daugiausia ne jų pačių, o kitų sukilimo dalyvių veiklą.

Roku tysiąc siedmset sześćdziesiąt dziewiątego miesiąca oktobra trzydziestego dnia.

Coram spectabili ac honorato judicio composito sacrae regiae maiestatis magdeburiae Caunensis, in sol*ito* judiciorum loco, na ratuszu miasta jego k. mci Kowna expediowany examen Michała Paugiewicza, woyta janiskiego, liczącego sobie lat czterdziescie, rodem ze wsi Boywidziow, ktoren z młodości lat studował w Janiszkach przy derektorze, post modum ozeniwszy się, od lat piętnastu osiadł gospodarstwo we wsi Boywidziach, takoz maiący swoy dworek w Janiszkach, y jak został woytem włości Janiskiey temu lat sześć. Ad puncta interrogatoriorum tali modo wyznał.

Ad 1-mum punctum. Słyszał od Stanisława Szlichty, Antoniego Jurkuna, Płatakia y Petraycia, iz bunt wczoł się w trakcie Zagorskim ze wsi Daniłow, Lankanciow y Romaszkow z przyczyny[a] tey, że woyt tameczny kazał za czynszowe wybierać bydło; jakoz z dwuch wsi zabrali bydło, a z trzeciey nie dano, tylko[b] nie wie, z ktorey pierwszey bunt wszczoł się.

Ad 2-dum punctum. Jezeliby Lewicki czynił jakie zmowy z kim, lub pisał listy, nie wie, tylko się o tym dowiedział w sobotę, a bunt wszczoł się w piątek.

Ad 3-tium punctum wyznał, że był w Zagorach dniem przed buntem, ale jezeliby bunt miał się wszcząć, o tym nie wiedział nie od kogo y ktorego dnia.

Ad 4-tum punctum. Dnia czternastego powrociwszy z Zagor do siebie zadnych nie wydawał ordynansow y karteczek ni do kogo nie pisał. Jmc pana Samuyły, przybyłego do siebie, nie brał, ale razem jm. pan Samuyło z wyznawaiącym byli wzięci pod warto przez samych pryncypałow — Jozefa Bogaczuna, Jerzego Zygula, Wawrzynca y Jana Czapow, Jozefa y Jakuba Bałtakiow, Piotra Czarkowskiego, Marcina Gruzdzisa, Adama Naszluna, jako motorow, ktorzy wziowszy jmc. pana Samuyłe z spichlerza, wyznawaiącego za nogi wywlekli, a wyznawaiący wyperswadował, ażeby w nocy nie prowadzili ni dokąd, lecz w domu swoim dał mu mieysce w komorze. A wyznawaiący noc całą onych częstował y sam pod tychże warto zostawał. Nazajutrz obudwoch, tak wyznawaiącego, jako też j. p*ana* Samuyłę tak ci ersći i cała wies Buywidzie, jako tez przybyli ze wsiow Słosztykiow, Woydminiow y dalszych, zaprowadzili do Zagor.

Ad 5-tum punctum. Nie rozkazywał Jazowskiemu, ażeby wypędzał wsie do buntu, lecz jadącemu do domu przed wzięciem jm. pana Samuyły y attestansa zabiegli mężowie w Walunach y pytali się, co by z tym czynic:

czy upominać się swey krzywdy, na co attestant odpowiedział: „Wiecie się sobie".

Ad 6-tum punctum. Jadący dnia czternastego z Zagor do Janiszek Petraytis, z ktorym wyznawaiący spodkał się na goscincu w polu Walunskim, y tenże Petraytis[c] oznaymił o buncie zagorskim, ale attestans prosił, zeby oznaymił jmc. panu gubernatorowi. I to super addidit, iz zadney złości nie miał do tegoz jm. pana gubernatora y jeżeliby jakowe pogrozki miał czynic lub chwalic takowy wzczęty bunt, o tym nic nie mówił, ale, owszem, prosił tegoz Petraycia, gdyby po oznaymieniu zaiechał do attestansa y uczynił relacyą swego oznaymienia, a nie na inszą jaką zdradę.

Ad 7-mum punctum. Jak się wczoł bunt w Janiszkach, dnia czternastego, jechal z Jerzym Narwidem, dziesiątnikiem szłaszłyskim, gdyby ucieczko salwowali się od wczętego buntu, o ktorym słyszeli, iz barzo biią, a z Lewickim nie widział się procz w sobotę, z daleka w Żagorach widział. Zadno pomocą y radą nie był. To super addidit, ze jadący w lesie staneli y naradziwszy się, zaiechali do Rupkiewicza do Woytniun, ztamtąd zas, do nocy zabawiwszy się, intencionowani byli jachać do Kurlandii, unikaiąc takowego buntu, gdzie Alexandrowicz, z gromado szukaiąc wyznaiącego, zastał w domu Rupkiewicza y onegoz z sobo wzięli pod warto do Zagor, z ktorym noc całą jezdzili, szukaiąc Roczki, Lewickiego y onych za to mieli karać, ze wypuścili gubernatora jegomość pana Jagmina. Nie znalazłszy nigdzie, zaiechali do domu wyznawaiącego, zkąd wszyscy razem, związawszy Jana Łaucka, koligata attestanti, poiechali do Janiszek wieczor w poniedzialek y tam az do wtorku pod warto trzymali wyznawaiącego. Potym, we wtorek, przysiągłszy na jedność, komendę razem z Radwiłem, Alexandrowiczem y Margielem wszyscy obieli na ten koniec, ażeby uskromic hultaystwo, gdyby dalszey ruiny dwor nie ponosił. Rota takowego juramentu his verbis: „Przysięgam panu bogu wszechmogącemu w tróycy swiętey jedynemu na tym, ze maią wszyscy komendy słuchać". Między ktoremi naystarszym komendantem Alexandrowicz był. Po objęciu komędy zastał wziętego jm. p*ana* Brzozowskiego, Kraiewskiego, Rosczewskiego y dalszych ichw. p*anow* oficialistow skarbowych w turmie janiskiey ratuszney jednych, drugich w izbie ratuszney osadzonych, jako to jm. pana Brzozowskiego y dalszych. Przez kogoby był wzięty jm. pan Brzozowski i inni officialistowie, nie wie, tylko to widział, iz byli zbici, jako to jm. panu Brzozowskiemu ręce popuchłe, jm. panu Kraiewskiemu oko podbito, dalsi zas wszyscy tyranissime byli zbici, razy krwawe mieli, wszyscy w kaydanach, łancuchach byli pokuci; co zas za swoiey komendy bic żadnego nie kazał, procz Boblewski, przybyły ,nie wiedziec zkąd. Zaczoł sądzić y bić ichw. p*anow* podstaroscich, oswiadczaiąc się, iz z konfederacii przybył. Gdzie poznawszy, ze niepodobny do sędziego, samegoż w turme wsadzili, potym, odarszy y wycwiczywszy, wypędzili.

Ad 8-vum punctum. O odbiciu kościola z powieści jm. x*ięd*za Gierycha, komendarza janiskiego, słyszał, iz samym motorem był Pranulis, Dwelis, Meyzius z Jawneykiow y Kurmił. Słyszał, ze pomocą sami mieszczanie byli. Imionami onych nie wie. O tym też słyszał, że kościol okrwawili y z onego

jmc. pana Brzozowskiego y dalszych wywlekli, na rynku cwiczyli, a wyznawaiący jeszcze pod te pore nie byl komendantem.

Ad 9-num punctum. Przysiągł w domu Skindera razem z Radiwiłem, Alexandrowiczem na jednomyslność, a nie na insze punkta.

Ad 10-mum punctum. Nie wie y nie mowił przed Skaczowskim, zkądby jakowe fundamenta mieli, lub od kogo byli buntowani, ale tylko z własnego domysłu to czynili.

Ad 11-mum punctum. Nie był radą ani pomocą zadną jmc. pan Skaczkowski y nikt zaden.

Ad 12-mum punctum. Nie jezdził nigdzie, rady niczyiey nie szukał, ale in traktu siedzenia ichw. p*anow* officialistow Kudrewicz y Skaczkowski jezdzili do j. p*anow* Szlagierow y Radiwiłas do jm. pana Borodzica dla porady, tylko na to nie odniesli zadney odtuchy y rady, owszem, jeszcze naganieni powrocili. Sam zas wyznawaiący jezdził z supliko do j. w. j. x. biskupa wilen*skiego* na Narodzenie Nayswiętszey Panny z Januszkiewiczem z Szawel, z traktu Zagorskiego Markielewicz, z Gruzdz Elaknowicz, z Jawnal Petroszus, ktorych j. w. j. x. biskup sztrofowal za takowy bunt, owszem, to powiedział, iz z miłosci chrześćianskiey starac się będę o umnieyszenie dla was kary.

Ad 13-tium punctum. Słyszał, ze podruznego niemca Jerzy Kipszus, Jan Bendoris, Chwiedor Jazowski ze wsi Słasztykiow zabili.

Ad 14-tum punctum. Jezeliby zasadzke kto czynił na zabicie jmc. pana Jagmina, viceadministratora, nie wie, nie słyszał y sam nie czynił.

Ad 15-mum punctum. Jezeliby na corkę jmc. pana gubernatora janiskiego w pieluszkach będącą łancuch kładli, nie wiedział, lecz tylko od mamki przy tymze dziecięciu będącey słyszał.

Ad 16-mum punctum. Nie wiedział dokąd Szymon Alexandrowicz jezdził z Czepulem [y] Jurgaytiem, tylko od niego słyszał, iż w Kownie był y nazad się wrocił, gdzie powtorny pod Janiszkami bunt wczoł na dniu dwudziestym trzecim praesentium, o ktorym buncie nie wiedział wyznawaiący y nie byl radą ani pomocą, gdy juz w detencii siedział. To super addidit, iz od tego samego Alexandrowicza ad praesens usłyszał, ze wszyscy zebrawszy się mężowie mieli uczynić rekognicyą j. w. j. p*anom* komissarzom do Szawel przybylym.

Ad 17-mum punctum. Nigdy nie stali na warcie u drzwi wyznawaiącego chłopi z kosami.

Ad 18-vum punctum. Tumultu żadnego do nayscia na dwor Janiski ani na zołnierzy nie zbierał y jezeliby w dębniaku był jaki tumult, nie wiedział ni o czym.

Ad 19-num punctum. Dalsi buntownicy: [z] Slepsniow Walentorus, z Radykiow Martinaytis, z Jakiszek Rymaytis; dalszych imion nie moze zpamiętać. O ruchomości żadney ichmc. p*anow* gubernatorow y podstarościch nie wie y nie brał, procz jednego pistoletu jm. pana Samuyły, ktory u attestansa w domu jest, y ten od drugich odebrał. Przy tym matelizaczek od Alexandrowicza pozyczył, ktoren ma być służącego jm. pana Brzozowskiego.

Ad 20-mum punctum. Przed Kadatem nie mówił o zadnych pismach krolewskich y zadnego buntu nie wczynał.

Ad 21-mum punctum. Miasto Janiszki nie bylo zadno pomocą y, owszem, mieszczanie wszyscy uciekali.

Ad 22-dum punctum. Z podnuty Alexandrowicza byli wszyscy zbuntowani wyprowadzaiąc z turmy wszytkich j. *pano*w dyspozytorow postrzelać y pozabiiać, na co y strzelby na pogotowiu mieli, ktorego [uczynku] niedozwolił wyznawaiący Paugiewicz y onego z płaczem prozbą y perswazyą dali się uskromić.

Ad 23-tium punctum. Sam fassus, iż przed mężami obwiniał jm. p*ana* viceadministratora, ze onym krzywdy naywiększe czyni z przyczyny, gdyby nie mordowali w detencii będących ichmosc*iow* p*ano*w dyspozytorow, a co zabiciem nie odgrazał się.

Ad 24-tum punctum. Po ucieczce ichw. p. p*ano*w gubernatora janiskiego Rosczewskiego y Kraiewskiego pisał ordynanse; z przyczyny teyze samego Paugiewicza okuli y do tego przymusili, zeby wydał ordynanse do szukania, jakoż coactus musiał to czynić.

Ad 25-tum punctum. Ze nie jezdzili do żadney włości, ani namawiali do buntow, o czym nic nie wie.

Ad 26-tum punctum. Żadnych nie wydawał dyspozycyi Kadatowi, prócz kiedy się dowiedział o niejakowymści rozruchu, iz szlachta maią napaść na włość. Podtenczas dawał ordynanse y pisał kartki, aby się mieli na ostrozności.

Ad 27-mum punctum. Jak prochow, jako tez armat y dalszey amunicii nigdzie zachowaney nie maią, procz tych, co po ichm. p. p. dyspozytorach zabrali, id est u Czepeycia w Mikniunach, Worbuszycia [w] Witkiniach, Walentora w Slepsniach, Narutia w Czekiach, a o dalszych nazwiskach nie wie.

Ad 28-vum punctum. Zadnych więcey składanek nie czynili, procz za napisanie supliki do j. w. j. x. biskupa wilenskiego po szostaku zdali, z ktorą supliką, uti expressum wyżey, kto jezdził. Dalszych żadnych składanek nie czynili, y na tym swoie wyznanie zakonczył.

Eodemque anno et mense dnia trzydziestego pierwszego oktobra. Examen Szymona Jazowskiego, ławnikiem więcey od roku w włości Janiskiey będącego, liczącego sobie lat dwadzieścia osm. Rodem od Połocka, ktorych małoletnich ociec przyprowadził do ekonomii Szawelskiey y osiadł we wsi Ziniunach, y już jak sam wyznawaiący gospodarzem, lat dziesięc.

Ad puncta interogatoriorum hoc formalia wyznał, ze na dniu czternastym julii Szymon Jazowski, jak zwyczay niesie, jako ławnik stał przy ludziach w folwarku Walunach, gdzie przyiechał Michał Paugiewicz woyt, a niedługo bawiwszy się, wyiechał do domu swego, blisko tegoz folwarku będącey wsi Buywidziow, y tam niedługo bawiwszy się, retro powrocił nazad do folwarku Walun z mężami — Kazimierzem Petreyko z Butniun y Szlicem z tychże samych Butniun y dalszemi in numero dziewięciu, a potym y więcey przybylo, gdzie wraz Paugiewicz wzioł do kałamaszki na-

miestnika czyli służącego jm. pana Samuyły, dyspozytora tegoz folwarku Walun, mowiąc do niego haec verba: „Siaday, panie bracie, oto tak!", a po wzięciu krzyknął na mężow, że „brac wszytkich janiskich y dalszych dyspozytorow, poniewaz dopiora czas". A tak wszyscy ruszyli się od roboty, przy ktorey konie mieli, do domow, a z domow do Janiszek za znakiem wziętey sabli od tegoz namiestnika, ktorą szablę oddał wyznawaiącemu y mowił te słowa, ze „ktoren za tym znakiem nie poiedzie, tego bić", a sam Paugiewicz z wziętym namiesnikiem poiechał do siebie, do wsi Boywidziow, y gdzie tego namiesnika podział, nie wie, a attestans poiechał do swego domu, roskazawszy, zeby wszyscy zbierali się do gromady. Jakoz zebrali się wsie Ziniuny, Radyki, Sabaczany, Azeyki, Jakiszki y z tymiz wyznawaiący, wziowszy te szablę, poiechał do Janiszek za roskazem Michała Paugiewicza, jako woyta. Tandem przyiechali w nocy do Janiszek y przed dworem na ulicy koło płotu ulokowali się y jeden do drugiego rzekli: „Co z tego będzie, że tu stać będziemy?" Natenczas Tomasz Martinaytis, maiący pokrzywdzenie od jm. pana ekonoma, że plagi wzioł, krzyknął na wszytkich: „Szukaymy y bierzmy!" Y tak hurmem ruszyli się na dwor. Nie zostawszy jm. pana Brzozowskiego, gubernatora janiskiego, szukali po całym gmachu y [w] piwnicy znalezli piwo, wotkę, wina; flaszkę te wypiwszy, poszli do budynku y szpichlerzow, gdzie znalezli strzelby, dawniey włościanom zabrane. To między siebie rozebrali, a Tomasz Martinaytis, szturmak, jm. pana ekonoma wzioł y fuzijkę małęko. Tenże Martynaytis samym motorem był tak do odbicia spichrza, jako też y skrzynie poodbijał w budynku, z ktorey wybierał materii y co mogł znaleść, zanadra y gdzie tylko mogł y wiele mogł, nabrawszy, wyniosl na podworze. Gdzie podział, nie wie.

Za powrotem iterum do izby poczoł napominac Radwiłas, Kurtkus y Bakiunas tegoż Martinaycia, aby dalszey exorbitancii nie czynił. Jakoz ci trzey komendantami obrawszy się, wartę przystawili: z wsiow Ziniun Dawida Rumina, z Radykiow Michała Nareyki y Matiasza Birutia, z Jakiszek nie wie imion ani nazwisk; tylko to wyznał, ze in suma szesciu wartownikow było. To słyszał, że na drugą noc złapali ciż wartownicy w nocy przy skrzyniach dziewki Magdalenę Biruciownę, Katarzynę Noreykownę, Elzbietę Dowgiałownę, z Janiszek rodem, biorąc materye y dalsze sprzęty z tych skrzyń. Nie zostawszy we dworze jm. pana gubernatora, a powziowszy wiadomość Radwiłas, Kurtkus, jako komendanci, iż znayduie się w kościele, ostawili wartę y po więcey ludzi posłali. Radiwiłas karteczki pisał do wiosek, żeby się zbierali. Tandem przestrzeżony wyznawaiący od somsiad, iz onego maią bic, ucieczką salwował się do młynow. Potym ubespieczyli attestansa, iż żadney krzywdy onemu nie uczynią, retro powrocił do gromady, gdzie przeiowszy w dziewięciu — z Azeykiow paropkow trzech, ktorzy poyuciekali, z Radykiow Tomasz Martynaitis, Bartłomiey Grzeblowski, Antoni Rusteyko, Michał Noreyko — attestansa niemiłosiernie zbiwszy, za niezywego porzucili. Kazimierz Szarłowski, kompasyą zdięty, przez płot do ogrodu przerzucił. Przyczyna takowego bicia, iz wyznawaiący był dawniey posłusznym rozkazom dwornym. O pieniądzach zadnych nie wie. O towarach y materyach uti expressum wyżey, iz brali y rabowali. U kogo się

znayduią — nie wie. O tym, jezeliby jm. pan gubernator janiski miał dla komportacii intuitu dekretu grodzkiego Zmudz*kiego* wieść też towary do Rosieyn, nie słyszał. Co zas czasu przy odbiciu kościoła y do bicia jm. p. gubernatora, nie był sam praesens, tylko słyszał, ze odbiwszy kościoł wyprowadzili j. p. panow Brzozowskiego, Rosczewskiego y Kraiewskiego, bili na rynku, a attestans był pod te porę w domu y cięszko chorował od zbicia od soboty az do czwartku, do ktorego przysłali karteczkę, gdyby koniecznie przybywał dla pilnowania w detencii ratuszney siedzących j. p. p*anow* officialistow skarb*owych*. Przez kogo była karteczka pisana — przez Alexandrowicza, czyli przez Radiwiłę — nie wie. Zwyczay między niemi był takowy, że do kogo karteczka była pisana, musiał do komendy powracać. Przybywszy do Janiszek, wartował przez dwa dni w turmie będących ichw. p*anow* officialistow. Warta była koło ratusza, od pory do pory lozuiąca, z pięciudziesiąt ludzi złożona, z strzelbami, kiiami, kossami y cepami. Z czym kto miał, musiał wartować. Potym, w niedziele, uszykowawszy we dwa gleyty, prowadzili do dworu z ratusza ichw. p. p*anow* officialistow już rozkutych, gromado oskoczywszy, Całą gromadą komenderował Alexandrowicz z Radwiło y Paugiewiczem; gdzie przyprowadziwszy dalszych uwolnili, a jm. p*ana* gubernatora Brzozowskiego, ichw. p. p*anow* Rosczewskiego y Krajewskiego zatrzymali y onych we dworze wartowali. Po ludzi pięcdziesiąt na wartę chodzili, a wyznawaiący juz więcey w kompanii nie był.

Początek samego buntu, słyszał, ze od Lewickiego, woyta zagorskiego, od Zagor wczoł się. Tu za[s], w Walunach, przez Paugiewicza; o dalszych nie wie.

Ad puncta interrogatoriorum Paugiewicza. Ad 1-mum punctum. Nie wie przez kogo innych, procz Lewickiego, słyszał, że bunt wczoł.

Ad 2-dum punctum. Jezeliby Lewicki przed podniesieniem buntu miał z kim jakowe rozmowy, o tym nie wiedział y nie słyszał.

Ad 3-tium punctum. Nie wie, jesli Paugiewicz był w Żagorach, y nie słyszał.

Ad 4-tum punctum. Nie był jm. pan Samuyło w folwarku, ale tylko jego namiesnik, y ten bunt kiedy się w Walunach wczoł y przez kogo, expressum wyzey.

Ad 5-tum punctum. Posyłał Paugiewicz y rozkazywał wyznawaiącemu y to wyzey expressum.

Ad 6-tum punctum. Nie wie y nie słyszał, zeby Paugiewicz z Petrayciem widział się pod Walunami.

Ad 7-mum punctum. Wie, ze mieli komendę Paugiewicz, Alexandrowicz y Radwiła, y ze w scisłym byli segvestrze jm. pan Brzozowski po jedney nodze z Kraiewskim byli pokuci, y dalsi segvestrowani officialistowie. Przy biciu nie był. Przez kogoby byli bici, nie wie, ale widział zbitych, zsiniałych, oczy popodbiiane, zapuchłe.

Ad 8-vum punctum. Nie był sam przy odbiciu kościoła, ale słyszał, iz Martynaitis, Radwiłas, Kurtkus byli motorami. O biciu na rynku słyszał, iż byli bici.

Ad 9-num punctum. W Janiszkach, w domu Skindera o żadnych juramentach, jeżeliby byli, nie wie, sam nie przysięgał.

Ad 10-mum punctum. Nie wie y nie słyszał, jezeliby jakowe miał rozmowy Paugiewicz z [S]kaczkowskim.

Ad 11-mum punctum. Nie wie, jeżeliby kto był radą y pomocą do takowego buntu, y nie słyszał.

Ad 12-dum punctum. Słyszał, ze jezdzili Radiwiłas, Skaczkowski y Kudrewicz. Nie wie, po co y dokąd.

Ad 13-tium punctum. Słyszał, że zabito niemca konowała miedzy wsiami Szłosztyki y Boywidziami, tylko ze nie wie, kto go zabił.

Ad 14-tum punctum. Nie wie y nie słyszał, jeżeliby kto czynił zasadzkę na zabicie jm. pana Jagmina, wiceadministratora.

Ad 15-tum punctum. Słyszał, że na corkę małoletnią czwierc roku maiącą ichw. p. panow Brzozowskich kładli łancuch, ale nie wie, kto. To super addidit, iz słyszał, ze dla tego dziecięcia sami mamkę przystawili.

Ad 16-tum punctum. Nie wie, jeżeli dokąd jezdził Alexandrowicz y z kim, ktoremu nie był radą ni pomocą. Czasu wczęcia powtornego buntu przez Alexandrowicza juz wyznawaiący był detencii w Szawlach.

Ad 17-mum punctum. Nie wie y nie słyszał, zeby miał wartę Paugiewicz u siebie propter securitatem.

Ad 18-vum punctum. Jezeliby jakie tumulty na żołnierzy w Janiszkach będących byli, nie wie y nie słyszał.

Ad 19-num punctum. O buntownikach dalszych nie wie. O ruchomośći zabraney ichm. p. p. gubernatorow y podstaroscich takoż nie wie, u kogo by się znaydowała, lecz tylko w materiach, uti wyzey expressum, przez kogo były brane.

Ad 20-mum punctum. Nie wie y nie słyszał, jeżeliby Paugiewicz jakowe oswiadczał pisma Kadatowi.

Ad 21-mum punctum. Ze miasto Janiszki nie wie y nie słyszał, jeżeliby jakową radą y pomocą było do tego buntu.

Ad 22-dum punctum. Słyszał od Radiwiła y Margiela, ze Gielzynis ze wsi Widgin oswiadczał się dac dwa bite, gdyby kto pozabijał ichm. p. p. officialistow, pod tę porę w segvestrze siedzących. A to słyszał po wzięciu w Szawlach od Paugiewicza, iz „my niewinni, a czemu winnych niepobrano?".

Ad 23-tium punctum. Zadnych pogrozek tak sam nie czynił, jako tez y nie słyszał na jm. pana Jagmina, viceadministratora.

Ad 24-tum punctum. Po ucieczce ichm. p. p. gubernatorow janiskiego Rozczewskiego y Kraiewskiego dał znac wsi Ziniunom y dalszym wsiom Josaytis, ze dworu Janiskiego gospodarz, którzy razem ruszyli się szukac, a Jozef Kudła, ze wsi Jakiszek, wstrzymał od jazdy wies Ziniuny y onym wyperswadował, aby się nazad wrocili y dali pokoy, gdyz drudzy poiechali szukac. Dla czegoby w areszcie tak długim trzymali jm. p. p. officialistow, nie wie.

Ad 25-tum punctum. Nie wie y nie słyszał, jezeliby dla buntu do ktorey włości y kto miał jezdzić.

Ad 26-tum punctum. Nie wie y nie słyszał, zeby Paugiewicz miał dawac jakowe ordynanse Kadatowi do zebrania buntu y armowania się do broni.

Ad 27-mum punctum. Dębowych armat nie mieli. Tak prochu, jako tez y dalszey amunicii, jezeliby była, nie wie.

Ad 28-vum punctum. Procz składanki za napisanie supliki do j. w. j. x. biskupa wilenskiego po szostaku, ktory mogł, dali. Attestans nic nie dał. Zadnych dalszych składanek nie czynili, y kto z oną jezdził, nie wie y nie słyszał.

Ad 29-mum punctum. Za przybyciem j. w. j. p. komisarza zebrał się tumult we wsi Ziniunach, ale attestans nie wiedział, na jakowy sposob, tylko Margielis, Kurtkus, Radwilas mowili, żeby uwolnić Alexandrowicza. Dla tego wszyscy zebrali się, a attestansa z pola od roboty przypędzili w jedney koszuli Lewonaytis ze wsi Jakiszek, drugich nie znał, ktorzy z tymże byli, y gdyby do Janiszek wszyscy szli, Radwiłas, Kurtkus y Margielis dysponował. Jakoz byli wszyscy zebrani armata manu, z strzelbą, kossami, kiiami y cepami, ale przybyły j. m. xiądz, którego nie zna attestans, wyperswadował, gdyby porzuciwszy oręże y kiie, bez zadney boiazni szli do j. w. j. p. komisarza, ktoren wszelką sprawiedliwość uczyni, y tak perswazi zostawszy poszli do Janiszek, gdzie j. w. j. m. pan komisarz kazał wszystkim iść do domu, mowiąc, iz potym będzie sądził tę sprawę. Przeto attestans siedział poty w domu, az poki był wzięty od hussarow y Kudrewicza w detencyą. Na tym swoie wyznanie zakończył.

Eodem anno, novembra wtorego dnia. Examen Marciniana Radwiła, liczącego sobie lat cztyrdzieście pięc, ktoren był obrany woytem przed buntem sześciu niedzielami; ten mieszka we wsi Jakiszkach od antecessorow swoich od lat dwuchset.

Ad puncta interrogatorio*rum* tym sposobem wyznał, ze od lat dwuchset mieszkaiąc nigdy takowego buntu nie było przez antecessorow y nigdy o tym nie słyszał od starych ludzi. O wczętym buncie w Zagorach nie wiedział, z Lewickim y Paugiewiczem o tym nie mowił y z nikim zadnym. Dnia czternastego julii był wyznawaiący w Szawlach, wsi, do ktorego jechali Kazimierz Szipaitis, Stefan Zizenowski. Nie znalazłszy attestanti, rozkazali Michałowi Kurtkowi w teyze wsi Jakiszkach mieszkaiącemu y z tym szukali wyznawaiącego, gdyby do swoiey kompanii wziąc. Attestans juz powrócił do domu, ni o czym nie wiedzący, rozminoł się y za przybyciem do domu zastał paropka swego wyiezdzaiąc szukac attestanti, który uczynił relacyą, iz Michał Kurtkus z Jakiszek y cała wioska kazali jechać brac ichm. p. p. gubernatorow, podstarościch y dalszych officialistow skar*bowych*. Paugiewicz nie był pod te porę, gdzie wszyscy tumultem poiechali do Janiszek y wyznawaiącego komendantem uczynili. Przybywszy do dworu juz znalazł wyrabowany dwor y wraz pytał Jazowskiego, przez kogoby skrzyni byli poodbiiane, ktoremu reposuit, ze Tomasz Martinaytis poodbiiał ze wsiami cztermo: Ziniunami, Azeykami, Radykami y Sabaczanami, a attestans zadney rzeczy nie brał z skrzyni, nie odbijał, pieniędzy zadnych nie zabierał

ani ruchomości. O materiach y dalszych towarach, czyieby byli, nie wiedział, lecz potym się dowiedział od samego ichm. p. gubernatora, iz zydow zagorskich byli towary y one miał do Rosieyn wieść intuitu dekretu grodz*kiego Xięstwa* Zmudz*kiego*. Wiele ich było, nie wie, y u kogo się znayduią, takoz nie wie. Trunkow zadnych nie pił, procz jedney czarki wotki, ktorą Jazowski dał; sklepow nie odbijał. Z tumultem całym skakał po miescie Janiskim, domy trząs y zaszedłszy do Antoniego Orłowskiego byli intencionowani odbic spichrz, rozumieiąc, ze tam wszedł jm. pan Kraiewski, gdzie Michał Jazuytis z Janiszek był Orłowskiego za włosy targał, a Kubułdowicz, odebrawszy klucz od gospodyni, odemknął tenze spichrz. Nie znalazłszy jm. pana Kraiewskiego, ale zastali jakiegos pisarza ekonomicznego; temu nic nie czynili. Ztamtąd poszli do karczmy [y] po czarce wotki wypili; potym poszli do jm. pana Jachnowskiego, pytali o jm. panu gubernatorze. Jm. pan Juchniewski reposuit, iz nie wie. Od Juchnowskiego wyszedłszy poszli wyznawaiący, Kurtkus y Woyciechunas z Szlechiow do plebanii, do jm. xiędza komendarza, pytaiąc się, jezeli w kosciele znayduią się ich. p. p. officialistowie skar*bowi*. Tandem po wyśćiu z plebanii powzieli wiadomość od szpitalnych dziadow y mieszczan, ze w kościele znayduią się. Wraz koło kośćioła wartę postawili; w sobotę rano y sami mszy słuchali, post modum jm. x. wypędził wszystkich z kośćioła y zamknął kośćioł. Warta stała koło koscioła na cmętarzu, gdzie wartowali az do nieszporu. Na niespor koscioł jak odemkneli, tumułtem rzucili się do kośćioła y po wysłuchanym nieszporze wyszedł attestans z kośćioła z przyczyny, iz komendy nie słuchali, a koniecznie chcieli odbiiac skarbiec, w którym byli zamknięci ichm. p. p. *pano*wie officialistowie. Po wyisciu attestansa wraz wybili drzwi. To słyszał, ze Łukaszunas w karczmie mieszkaiący, jm. p*ana* Skaczkowskiego z Dworney ulicy stolarz, mówił: „Lepsze drzwi zrobim". Od xiędza słyszał, ze Pranulis z Kurmayc samym motorem był do odbicia skarbcu, po odbiciu ktorego wyprowadzili ichw. p*ano*w Brzozowskiego, Wyszynskiego y Kraiewskiego y onych bili, tyranizowali wszyscy tumułtem, kijami przykładaiąc y czym kto mogł y jak mogli, bili. Jm. panu Brzozowskiemu głowę przebitą widział attestans, ktorych jak przyprowadzili do ratusza, postrzegł wyznawaiącego jm. pan Brzozowski, gubernator, y onemu dał dwanascie tynfow berlinkami y szesc czwiartek rubla, mowiąc, zeby kupił dla ludzi wotki, gdyby więcey nie bili. Tym czasem zblizywszy się Stefan Kaykaris ze wsi Slepsniow powybierał papiery z kieszeni jm. panu gubernatorowi Brzozowskiemu, ktorych czapkę pełną nabrał. Z wziętymi pieniędzmi attestans wyszedł, na ktorego hurmem rzucili się, mowiąc, iz Radiwiłas wzioł złoto od jm. pana gubernatora y podkupiony jest. Ktore pieniądze wszystkim ukazywał y nazad powrociwszy do ratusza, znalazł w turmie osadzonych ichmsc. p*ano*w officialistow skarbowych, gdzie wszedłszy do turmy wyprowadził jmc. pana Brzozowskiego do izby ratuszney y w komorze onego zamknoł, gdyby więcey nie bili, ktoremu jm. pan Brzozowski ranę w głowie ukazywał. Y to super addidit, ze krwią zbroczony był y wszytek mokry w pocie był y zapewnie był by się zadusił, gdyby z turmy nie wyprowadził. Łancuch kto kładł y kuł tak jm. p. Brzozowskiego, jako

tez inszych, nie wie. Sam nie kul y nie kazał, ale nazajutrz przyszedłszy zastał po jedney nodze z jm. panem Kraiewskim [zkutych] y łancuchem za szyie jm. p. Kraiewski był przykuty, a na jm. pana Brzozowskiego, ze gruba szyia, łancuch nie zmiescił się, dlatego nie był przykuty za szyie, słyszał od inszych. Kieszeni nie trząsł. Klucze w poniedziałek sam jm. pan Brzozowski dał wyznawaiącemu y mowił, gdyby poszedł do dworu y wziol pieniądze, w szufledzie stołowey będące, bitych dwadziescia pięc. Attestans, poszedłszy do dworu, znalazł ławnika Maldziuna ze wsi Jakon y gospodynie, z ktorymi gospodynia otworzyła szufladę. Pieniędzy żadnych nie nalezli. Za powrotem oznaymił jm. panu Brzozowskiemu; klucze wszytkie po oddaniu miał u siebie. Sepelow żadnych nie odmykał, procz przyniesioney skrzyni przez Jozefa Kudły z Janiszek — inszych nie znał — do karczmy Skindera, w ktorey suknie, pas y czapki jm. pana Brzozowskiego z piniędzmi berlinkami pułosma talara, rubel jeden. Przy odemknienciu skrzyni byli Paugiewicz, Alexandrowicz, Urbanowicz z Linkayciow, ktorzy nie mogli kluczem odemknąc. Siekierą Jerzy Woytiekaytis, kowal z miasta, [odbił]. Za te pieniądze jm. pan gubernator kazał kupic sledzi y wotki dla ludzi, Jakoz wyznawaiący za beczkę sledzi talarow bitych pięc zapłacił, a resztę na wotkę wydał. Sam wyznawaiący rozdzielił sledzi dla wszystkich po dwa, reszte mało co się w beczce zostało. Post modum Alexandrowicz z Paugiewiczem zapieczętowali tę skrzynie y razem z innemi in numero cztery skrzynie zapieczętowane przez nich zaniesli do kościoła wyznawaiący z innemi y klucze oddali Pacewiczowi zakrystyanowi. Więcey żadnych jm. pana gubernatora y skarbowych nie brał pieniędzy.

Ad puncta interrogatoriorum Michała Paugiewicza.

Ad 1-mum punctum. Bunt naypierwszy wczoł się przez ludzi ekonomicznych od Zagor z wsiow Danilow, Łankayciow, o ktorym Paugiewicz wie. Przyczyny zadney nie wie wyznawaiący, z jakowych racii — nie wie y nie słyszał.

Ad 2-dum punctum. Lewickiego nie zna, o zmowach zadnych nie wie.

Ad 3-tium punctum. Nie słyszał, ktorego dnia ma się bunt wcząc, ale że dnia trzynastego na czternasty jullii, uti expressum wyżey, iz mężowie do niego przyiechali y oznaymili.

Ad 4-tum punctum. Paugiewicz jezdził, słyszał attestans, do Zagor. Naypierwszy bunt w Walunach wczoł się przez Paugiewicza y tenże Paugiewicz dalszym wsiom rozkazywał przez ludzi przy robocie będących. O jm. panu Samuyle, jezeliby był pod warto u Paugiewicza, nie wie y nie słyszał. O takowym rozkazie Paugiewicza słyszał z powieści Jazowskiego.

Ad 5-tum punctum. Słyszał od Jazowskiego, iz Paugiewicz kazał wypędzać ludzi do Janiszek. Szable wyznawaiącemu Jazowski oddał w Janiszkach, mówiąc, że ta szabla jmci pana Samuyły. Przez kogoby wzięta była y na co, nie wie.

Ad 6-tum punctum. Sam mowił Paugiewicz, iz widział się z Petrayciem. Dla tego był wzięty pod wartę we wtorek Paugiewicz, iz dowiedzieli się, ze od niego pierwszy bunt wczoł się w Walunach.

Ad 7-mum punctum. Uti expressum wyżey, ze z Lewickim nie zna się. Na jakowych fundamentach bunt wczoł się, nie wie. Subordynacyi niczyiey ni skąd postronnych, ani odtuchy zadney nie wie y nie słyszał. O biciu, segvestrze, morderstwie y dalszych tyraństwie ichw. p. p. officialistow skarbowych przez całą[d] włość działano było.

Ad 8-vum punctum. Wyzey expressum, kto był motorem.

Ad 9-num punctum.. W Janiszkach na cmentarzu przysięgali flectis genibus wyznawaiący z Alexandrowiczem y cała włość utrzymywać wiarę, wolność y panow więcey nie bic y jeden drugiego nie odstąpic. Paugiewicz we wtorek przybywszy rotę napisał y sam z oney przysięgał w domu Skindera his verbis: „Przysięgam panu bogu wszechmogącemu na tym, iż mamy wiarę, wolność utrzymywać y p*anow* więcey nie bic y jeden drugiego nie odstępowac" y takową rotę na ścienie własną ręką Paugiewicz kreto napisał w tymże domu Skindera. Jakoz po juramencie więcey ichw. p*ano*w officialistow w segvestrze będących nie bili.

Ad 10-mum punctum. Nie słyszał, jezeliby jm. panu Skaczkowskiemu o jakowych fundamentach wczętego buntu miał oswiadczac Paugiewicz lub sam wyznawaiący.

Ad 11-mum punctum. Nie był radą ani pomocą j. p. Skaczkowski do wczętego buntu, ale Alexandrowicz pisał list do j. m. pana Skaczkowskiego, gdyby przyiechał do Janiszek, za ktorego listem przybył. Za przybyciem wraz przymusili gwałtem Paugiewicz z Alexandrowiczem y wyznawaiący tudziesz cały tłum do rownego juramentu, który musiał wykonać z teyże samey roty jurament, poniewaz onego mieli za buntownika, że przybył do Janiszek, gdyby onym nie rozrywał kompanii. Nazajutrz wyprawili samoczwart jm. p*ana* Skaczkowskiego do jm. p*ana* Łopacinskiego z Michałem Kurtkiewiczem z Jakiszek, Meyzem z Jauneykiow, Jerzym Woytekayciem z Janiszek. Za powrotem uczynił relacyą, iż jm. p. Łopacinski zganił takowy bunt y powiedział, iż zle uczynili. W tym żadney rady nie dał. Na drogę zas onemu bitych sześć dali.

Ad 12-dum punctum. Jezdził wyznawaiący z Kudrewiczem do jm. p*ana* Szlagiera dla porady, ale zadney nie odebrali y tam zastali jm. pana Osieckiego, ktory takoż radził powracać nazad, gdyż intencionowani byli z podniety jm. p*ana* Kudrewicza jechać do konfederacii koło Jurborka natenczas będącey. Jakoz jechali, a przenocowawszy w Cytowianach, wrocili się nazad. To super addidit, iz tenże jm. pan Kudrewicz niedawno nastał dyspozytorem w Radwiliszkach y onego juz po buncie przyprowadzili mężowie z Radwiliszek do Janiszek związanego; wraz uwolnili, któren bywszy dzien we dworze Janiskim, nazaiutrz uczyniwszy consilium między sobą, zdali dyspozycyą dworu Janiskiego temuz Kudrewiczowi, kazawszy pierwiey przysiądz supra fidelitatem z roty ręką Paugiewicza napisaney. Wzaiemnie sami przysięgali, iz maią byc posłuszni onego dyspozycyi y ze maią jedność trzymać y nie odstępować jeden drugiego. Takoż y to super addidit, iz Kudrewicz pisał list z Radwiliszek do Paugiewicza, żeby więcey ludzi zgromadził.

Ad 13-tium punctum. Słyszał od Paugiewicza o zabiciu niemca pod Słosztykiami, ale nie wie, kto go zabił.

Ad 14-tum punctum. Nie wie y nie słyszał, jeżeliby kto miał czynić zasadzkę na jm. pana Jagmina, viceadministratora.

Ad 15-tum punctum. Słyszał, ze Marcin Zalecki z Jakiszek kładł kaydany na chłopca przybyłego do dworu j. x. officiała, a gdyby na córkę ichw. p. panow ekonomow janiskich był łancuch kładziony, nie wie y nie słyszał.

Ad 16-tum punctum. Słyszał, że jezdził Alexandrowicz, ale nie wie, do kąd. Jak powtorny bunt wczoł Alexandrowicz na dniu dwudziestym trzecim octobra pod Janiszkami, juz był detentus wyznawaiący y pod wartą moskiewską osadzony.

Ad 17-tum punctum. Nie wie y nie słyszał, gdyby Paugiewicz miał wartę u siebie.

Ad 18-vum punctum. Zgromadzili ludzi Jozef Kurtkiewicz y Jan Juzaytis, oba z Jakiszek, dla nayscia na żołnierzy, a wyznawaiący nie był radą ani pomocą, lecz samego chcieli bić, gdyby jednomyslności się trzymał.

Ad 19-mum punctum. Cała włość była zbuntowana, imionami nie moze zpamiętać. O ruchomości y pieniądzach ichw. panow officialistow to wyznał, iż podstarościego mieszkuckiego, ktorego nazwiskiem nie wie, Jozaytis oddał bitych sześćdziesiąt jeden, z ktorych dwa oddał samemuż podstarosciemu, Paugiewiczowi [talarow] bitych dziesięc, Kudrewiczowi talarow bitych dziesięc, Łopacinskiemu, u jm. pana Borodzica będącemu, bitych dziesięc na to dał, żeby jachał do konfederacii, y tenże Łopacinski, bawiwszy się dni cztery lub pięc, przez przydanego człowieka bity jeden zwrócił, a dziewięc sobie zachował y zadney z poselstwa swego relacii nie uczynił; j. panu Skaczkowskiemu bitych sześć za podroz, uti wyżey expressum. Item do zachowania jm. panu Skaczkowskiemu dał bitych dwadziescia pięc przed przyiazdem j. w. j. p. komisarza, o którego przybyciu już dowiedział się. O dalszey ruchomości nie wie y nie wiedział, zadnych do siebie nie brał, procz widział cwiekow pięćdziesiąt dwa w Jakiszkach u Zaleckiego ze dworu Janiskiego wziętych.

Ad 20-mum punctum. Jezeliby jakowe pisma oswiadczył Paugiewicz, nie słyszał y nie wie.

Ad 21-mum punctum. Miasto Janiszki nie było zadną pomocą, sami mieszczanie, a co kątnicy janiscy, id est Szymon Stasaytis, takoż szynkarz Dapkiewicza, dalszych imion nie wie, tylko to wyznał, ze tako we dworze, jako tez po karczmach rabowali.

Ad 22-dum punctum. Była taka mysl, gdyby pozabiiac ichmosciow panow officialistow, do czego motorami byli Jerzy Gieltis z Kiernayciow, Tomasz Martinaytis z Radykiow, Marcin Zalecki z Jakiszek, dalszych nazwisek nie pamięta, tylko na tym naywiększy tłum był, ktorego wykonania niedozwolili wyznawaiący, Radwiłas, Kurtkus z Jakiszek y Woytiekunas z Szlekiow. Ci, kompassyą zdięci, na krzyk jm. pana gubernatora y dalszych ichw. panow officialistow, iz dla boga, gdyby ratowali, od takowego zuchwalstwa obronili. Wszytkich ichw. panow officialistow w areście mieli in numero dwonastu albo trzynastu. Nazwiskami wszytkich nie wie. Jednych

z ratuszney turmy wyprowadziwszy uwolnili, a ichw. *panow* Brzozowskiego, Rosczewskiego y Kraiewskiego do dworu zaprowadzili y wolnych pod detencyą trzymali, dostawiaiąc wartę po ludzi czterdziescie, pięcdziesiąt y po dwodziestu. Onych mieli przez niedziel cztery lub więcey, az się wykopali pod budynkiem i pouciekali.

23-tium punctum. Zadnych pogrozek na j. p. viceadministratora sam nie czynił y nikogo nie słyszał.

Ad 24-tum punctum. Po ucieczce ichw. *panow* officialistow — janiskiego Rosczewskiego y Kraiewskiego — był wzięty Paugiewicz do łancucha przez Jozefa, paropka Woytekuna z Mełayciow, ktoren potym ordynans wydał na pismie, gdyby szukali ichw. *panow* officialistow. Jakoz tumult ruszył się ludzi koło 3-sta, a wyznawaiący nie był pod tę porę, ale z Alexandrowiczem pisali suplikę w Gruzdziach do kommissii. Za powrotem zostali j. x. prałata y jm. pana Kownackiego.

Ad 25-tum punctum. Do żadnych włości nie jezdził y jezeliby kto jezdził, nie wie y nie słyszał.

Ad 26-tum punctum. Broni żadney inszey nie mieli, procz co od ichw. *panow* officialistow pozabierali we dworze, y te między siebie rozebrali wsie Azeyki, Sabaczany, Radyki, Ziniuny, a attestans zadney nie brał.

Ad 27-mum punctum. Armat dębowych ani zadnych nie mieli, ani prochu y dalszey amunicii, procz Alexandrowicz z Zagor flaszkę przywiozł prochu. Alexandrowicz takoz miał parę pistoletow z rabunku wziętych od ichw. *panow* officialistow, tylko nie wie, od kogo.

Ad 28-vum punctum. Zadnych dalszych składanek nie czynili, procz za napisanie supliki do j. w. j. x. biskupa wilenskiego po szostaku — kto miał, to dał, z ktorą Paugiewicz, Janiszewicz, Aleknowicz, Margielis jezdzili, ktorym zadney otuchy nie dał, ale owszem zganił.

Ad 29-num punctum. Za przybyciem j. w. komisarza o zadnym tumulcie nie wie y nie słyszał, sam nie był. To super addidit, ze Grusza przyprowadzonego przez mężow szawelskich kazał cwiczyc z innemi razem, jako to Paugiewicz, Alexandrowicz y cały tłum za to, ze dzi[e]ci wybierał z włości y posyłał do fabryk krolewskich, zony, dziewki po włości gwałcił. Y to także super addidit, ze Alexandrowicza obrali marszałkiem buntu swego po obięciu ich. *panow* officialistow y jak juz siedzieli[e] w ratuszu. Przy odbiciu kościoła nie był. Bić nie kazał za komendy swoiey *ichmosciow panow* officialistow Alexandrowicz. Za przybyciem j. w. j. p. komisarza sam wyznawaiący poiechał do Janiszek y tam został comprehensus przez huzarow moskiewskich, y na tym swoie wyznanie zakonczył.

Eodemque anno nowembra czwartego dnia. Examen Szymona Alexandrowicza, liczącego sobie lat dwadzieścia cztyry, rodem z okolicy Krykształn, mieniący się byc szlachcicem. Z młodości studował w Krozach lat cztyry. Ze szkoł wyszedłszy, służył u jm. p. Gradowskiego lat dwie. Oddaliwszy się od jm. p. Gradowskiego, objoł dyrekcyą w Janiszkach, na ktorey przez lat dwie był y tam uczył dzieci chłopskie.

Ad puncta interrogatoriorum wyznał, iz o zadnym buncie w Zagorach nie wiedział, z Lewickim żadney rozmowy nie miał, znaiomość tylko z wi-

dzenia miał, a konfidencyi nie miał y ni o czym nie wiedział. Bunt naypierwszy wczoł się w Zagorach; to słyszał juz potym, a jak tumult wczoł się w Janiszkach, zmowy żadney ni z kim nie miał, radą ni pomocą zadną nie był. W Janiszkach wczoł się bunt w piątek wieczorem, a do attestansa przyszli w poniedziałek Radwiłas, Kurtkus, Woytiekunas, Mayzius, inszych nazwisk nie wie, tylko in numero być sto, szukaiąc j. p. p*anow* officialistow skar*bowych*, u ktorego nie znalazłszy, wraz namawiac poczeli za komendanta. Jakoz attestans podioł się y zaraz na cmentarz przyprowadzony jurament wykonał z tymiż his verbis: „Przysięgamy panu bogu, iz więcey p. panow nie bic y nie rabowac". Jakoz po obięciu komendy nie bili y nie rabowali. Miasto Janiszki nie było żadną pomocą, procz Stasayciow dwuch y szynkarz Dobkia. To słyszał, że u tychze Stasayciow cyna znaydowała się z dworow zabrana. Przy odbiciu koscioła zadną radą pomocą nie był y nikogo nie namawiał. Był pod tę porę w Janiszkach attestans, ale ni do czego nie implikował się. Po wzięciu z koscioła j. p. p. Brzozowskiego, Wyszynskiego y Kraiewskiego nie był sam, słyszał będąc w plebanii przed obięciem komendy, ze Radwiłas prosił xięzy o wydanie z koscioła ichm. p*anow* officialistow, przy tym Kurtkus y Jasaytis; to widział w szpitalu stoiąc, ze Jasaytis porwał na cmentarzu kłodę y biegł do koscioła, w tym słyszał huk odbiiaiąc drzwi skarbcu, bicia, tyraństwa, słyszał, ze bito, ale przed obięciem jescze komendy. Wyprowadzaiąc z turmy bili, widział, a po obięciu przez wyznawaiącego komendy zaden nie był bity. W pęta, łancuchy byli pokuci, ktorych po obięciu komendy chciał wypuścic, ale cały tumult okrzyknął, iz „jezeli ich powypuszczacie, sami będziecie pokuci", id est wyznawaiący, Paugiewicz y Radwiłas. Jakoz Paugiewicz był okuty po ucieczce ichm. p*anow* Brzozowskiego y dalszych ze dworu Janiskiego. Był tumult wzruszył się, gdyby rozstrzelać ichm. p*anow* officialistow z turmy wyprowadzaiąc, ale tego wyznawaiący z Paugiewiczem, Radiwiło, Wałancius y xięża tameczni janiscy niedopuścili y onym wyperswadowali. Przyprowadzonych z ratusza innych pouwalniali, a jm. p. Brzozowskiego, Rosczewskiego y Kraiewskiego z tey przyczyny nie uwolnili, gdyby kalkulacyą zdali przed przybyc maiącą komissyą. Jezdził do Zagor z Paugiewiczem, szukaiąc Lewickiego dla powzięcia wiadomośći, dlaczego bunt wczoł, ale onego nie znalezli, wrocili się nazad. To super addidit, ze czasu bytności w Zagorach zaiechali do Dementowicza, woyta, u ktorego gdy pytał, dla czego by taki bunt wczoł się, Dyiamentowicz pokazał list, pisany do Lewickiego, w ktorym wyraża, iz wszytkich gubernatorow, podstarośćich brac. Podpis tego listu S. R., trzeciey litery niepamięta y dalszych kontentow nie wyczytał. Ten list za powrotem do Janiszek oddał Radwiłowi attestans, z nimi byli w kompanii Meyzius. Botow parę przywiozł, za ktorym przygnał się zyd y te boty wraz kazali oddać. Szaf nie odbijał, z rabunku zadnych rzeczy j. p. p*anow* gubernatorow y dalszych officialistow, jako też zydow, nie ma. Gdzie y u kogo by się znaydowały, nie wie. Czasu swoiey komendy nie jezdził, rady ni pomocy niczyiey nie szukał. Po ucieczce ichw. p*anow* gubernatora janiskiego Rosczewskiego y Kraiewskiego zadnych nie wydawał ordynansow, gdyż pod tę porę był w Gruzdziach na feście s° Rocha z jm. panem

Kudrewiczem y tam suplikę pisali do j. w. *pana* komisarza y do j. w. j. x. biskupa wilenskiego. Tandem za powrotem z Gruzdz wzioł wyznawaiącego jm. x. official do Szawel y kazał dowiadywac się, kiedy przybędą j. w. *pa-nowie* komisarze. Gdzie wyznawaiący poiechał do Janiszek, tam został wzięty przez towarzystwo, będące w Janiszkach, id est przez jmc. pana Kosciuszkę, z ktorey detencii był uwolniony na parękę Radiwiła, Kurtka, Urnieza, Katina, Margiela y dalszych mężow. Po uwolnieniu jachał z Michałem Czepułem y Jakubem Jurgalem z tą intencyą, albo udac się do szkoł, albo na służbę. Gdzie przyiechali do Kowna, postrzegłszy Moskwę, nazad się wrocili. Za przybyciem do ekonomii Janiskiey dowiedzieli się, iz są pobrani Radwiłas, Paugiewicz y dalsi. Tandem Jurgulis rzekł te słowa, iz gdybym [y] gardło dał, a wuia swego Radwiłę nie odstąpie, y wraz wzioł konia drugiego y poiechał po wsiach y zbuntował ludzi, ktorzy się zebrali do Ziniun, a wyznawaiący z Czepulem do Woyzbudz, Ażeykiow, Jawneykiow, Stanielow, y tam przenocowawszy, ziechali się wszyscy razem do Ziniun z tą intencyą, azeby wszyscy poszli z rekognicyą do j. w. j. *panow* komissarzow, upraszaiąc, aby wziętych w detencyą uwolnili. Gdzie wyznawaiący został wzięty przez mężow Kurtka, Pauga y Rupka y przez tych zaprowadzony do Janiszek, a z Janiszek do Szawel transportowany został wespoł z innemi więzniami.

Motorami, słyszał, do rabunku byli Martinaytis, Jozaytis, Jazowski, Nareyko; dalszych nazwisk nie wie. Wsie te byli do rabunkow naypierwsze: Radyki, Ażeyki, Ziniuny, Skilwiany, a wyznawaiący nie był zadną radą ani pomocą do żadnego tak buntu, jako tez rabunkow, z tych łupow naymnieyszey rzeczy nie wzioł. Samemu attestansowi zabrano szabel dwie, pistoletow parę, kulbaka, musztuk, czapek dwie, sukien para, pas, pieniędzmi talarow bitych osm, botow kozłowych par trzy. Te rzeczy żołnierze pozabierali czasu wzięcia attestansa. Słyszał, ze kładli łancuch na corkę ichw. *panow* Brzozowskich czwierc roku maiącą, od Paugiewicza, a wyznawaiący nie był pod tę porę y nie wie. Słyszał, ze gadali między sobo zgromadzony tumult, zeby złapać jmc. pana viceadministratora Jagmina y zabić. Do dalszych punctow nic się nie zeznał y na tym swoie wyznanie zakonczył.

Eodem anno novembra szostego dnia. Examen Woyciecha Margiela ze wsi Jakiszek, rodem ze wsi Dzigiow, ekonomii Janiskiey, liczącego sobie lat czterdzieśćie, woytem tydzien jeden jak nastał do folwarku Jodziow.

Ad puncta interrogatoriorum tali expressione wyznał. O wczętym buncie w Zagorach, ktory się wczoł od Lewickiego, nie wiedział, ale z czwartku na piątek w nocy przybyli do wyznawaiącego Kurtkus y całą wies Jakiszki spędził, mowiąc jechać brać ichw. *panow* dyspozytorow, gdyż skarb wyniszczą. Y tak wszyscy tumultem ruszyli się. Przyiechawszy do Janiszek, zostali wsie Ziniuny, Radyki, Sabaczuny y Azeyki. Ichw. *panow* dyspozytorow nie zostali we dworze. Dwor spustoszony, skrzynie poodbijane funditus zrabowano. Poszedł do kościoła, wysłuchawszy mszy zwrocił się do tumultu przy ratuszu będącego, do ktorych rzekł, iz „złe robiemy"; wtenczas tłumem rzucili się a wyznawaiącego kijmi y czym kto miał bili, przez cały

rynek pędząc az do Kubułdowicza. Ztamtąd chciał jachać do domu, ale podkał podstarosciego podziowskiego, prowadzącego przez męzow wsi Widginiow, ktorego poczoł prosic, azeby ratował. Jakoż wyznawaiący wrocił się y znalazł w ratuszu dziesięciu w turmie osadzonych ichw. p*anow* dyspozytorow. Kościoła nie odbijał, lecz wszytkich pokutych w łancuchach ichw. p*anow* dyspozytorow, zbitych wszytkich widział. Sam wyznawaiący nie bił, przy odbiianiu kościoła nie był, nie rabował, rzeczy żadnych nie zabierał y nie wie, u kogo się znayduią. U Orłowskiego swiren chcieli odbiiać, ale wyznawaiący przyszedł, znalazł odemknięty. Mikołay Jozaytis bił Orłowskiego. Koło kościoła nie wartował, ani sam przy prowadzeniu z kościoła był. To wyznał, ze byli bici, tylko nie wie, kto bił i za co byli bici. Motorem kto był, nie wie y ni do czego się cale nie zna. Radiwiłas, Paugiewicz, Alexandrowicz odbiiał skrzynie, wyznawaiący przyniosł szpełt z Kudło, ktory był zakopany przez Wysockich y u onych się znaydował. Tam były suknie, pieniądze, tylko nie wie, wiele. Gdzie skrzynie podzieli się, nie wie. To wyznał, iz siedm czy osm widział. Słyszał, ze chcieli zabić, ale między tumultem nie wie, kto. Do j. p. Borodzica jezdzili Radwiłas, Jurgielis z Gosciun y ztamtąd przyprowadzili jakiegoś szlachcica, ktorego nie zna, y onego, dawszy konie, wyprawili szukać konfederacyi. Na drogę dał Radiwiłas bitych dziesięc, który więcey do nich się nie wrocił. Przybył nieiakis do tey kompanii Boblewski, ktory wyprowadzaiąc kazał bic ichw. p*anow* podstaroscich, decyduiąc po dziesięc y po więcey plag, y wyznawaiący był przy tym. Potym samego ocwiczyli tumultem y wypendzili z swoiey kompanii. Jak przybyli j. w. komisarze, jechali wyznawaiący y Radwiłas do Janiszek na nabożeństwo, zpotkali ludzi jadących y oznaymili im, iż biorą y biią, dlatego tumult był, azeby Alexandrowicza uwolnić, jakoż uwolnili. O dalszym buncie przez Alexandrowicza nie wie y nie słyszał. Przysięgali na cmentarzu utrzymywać wiarę, wolność, panow więcey nie bić. Słyszał, ze zabito pod Szłosztykiami niemca, nie wie, kto. Widział, iz z Gotowciow Maciey Urniezutis szmat materyi bogatey w konopie wrzucił, ktorą Jozaytis z Jakiszek przyniosł do pałacu. Sam nie brał y więcey nie widział, kto brał. Broni zadney nie mieli, procz co we dworze pozabierali, tylko nie wie, kto; sam nie brał. Składanki więcey żadney nie dawali, procz za napisanie supliki do j. w. j. x. biskupa wilen*skiego*, z ktorą Paugiewicz jezdził, nie wie z kim. Jako rezolucyą odebrał, nie wie. Do niczego więcey nie znaiąc się, na tym swoie wyznanie zakonczył.

Eodem anno et die. Examen Tomasza Martinaycia, liczącego sobie lat dwadziescia trzy, rodem ze wsi Radykiow.

Ad puncta interrogatoriorum tym sposobem wyznał. Naypierwszy bunt wczoł się od Zagor ze wsi Łankayciow z przyczyny, iz bydło brane za czynsze, jakoz z dwuch wsi słyszał, ze zabrano, a trzecią wies zbuntował Lewicki, tylko nie wie przyczyny takowego buntu. W Walunach bunt wczoł się przez Paugiewicza, ktory rozkazał ludziom w tymże folwarku przy robociznie będącym. Sam przyiechawszy wzioł naypierwiey dyspozytora walunskiego. Po wzięciu dyspozytora kazał jachac do domow. Gdyby wy-

pendzał ludzi Jazowski do takiego buntu, miał znak — parę pistoletow y szablę — y mowił, iz „na ten znak powinniscie wszyscy jachać, a ktory nie poyiedzie, stem rozek będzie karany". Jakoz tumultem wszyscy z boiaznią poszli do Janiszek, a Symon Jazowski, jezdząc na koniu z pistoletami, podstarościego złapał, w Kirci tegoz ludzi spędzał z dalszych wsiow do brania ichw. p*ano*w dyspozytorow, ktorego konia bratu swemu oddał, mowiąc do ludzi, iz od Polakow maią listy. Za przybyciem do dworu janiskiego w piątek wieczor nie zastali ichw. p*ano*w dyspozytorow, ale wies Ziniuny przy dworze z kiiami nalezli stoiących y ci takoż kazali wyłamać kiie, ktorym stoiącym wozow trzy ruchomości z dworu wywiezioną — do kościoła, czyli do plebanii, o tym nie wie. Gdzie szedł kucharz j. p. Brzozowskiego, ktoremu wyznawaiący zdioł kurtkę y nazajutrz oddał na prozbę tegoz kucharza. Potym we dworze samym zpodkali Repnickiego, sługę jm. pana gubernatora, y tenże na febre chorował, prosił wyznawaiącego, aby nie dał bic, jakoż niebity został. Wszedli do dworu, zapaliwszy łuczyno, szukali po rumie, ale w izbie nie nalezli nic więcey, jak szklanek kilka y farfurki do harbaty, z ktorych wyznawaiący był jedną wzioł, ale usłyszał, jak Jazowski poczoł narzekać, iz będę bił wszystkich, jezeliby jakowe rzeczy kto miał brać, jakoz nazad ten kubek odłozył. Takoz widział dwie skrzynie w alkierzu. Sam wyznawaiący y zbliska nie był przy tych skrzyniach. Wyszedłszy z rumu, poszli do piwnicy. Jazowski wlazł przez dach, odemknoł drzwi, z którey wyniesli pułbeczek piwa y do kapeluszow natoczywszy pili, które ze niesmaczne było, z Krypem wyznawaiący poszli do j. p. Juchnowskiego pytać się, co z tego będzie, ktorym jm. pan Juchnowski kazał poprzestać, a do domu iść. Jakoz wyznawaiący z Krypem szli do domy, spodkali tłum wielki ludzi, z między ktorych Kurtkus, Margielis, Radwiłas, Norutis, Bakiunas kazali iść w kompanii szukać ichw. p*ano*w dyspozytorow. Itidem poszli na rynek, gdzie Radwiłas, Kurtkus, Kudła, Sabaytis — sama starszyna — dowiedzieli się, iż ichmc. p*ano*wie officialistowie w kosciele znayduią się. Wraz wartę ostawili, mowiąc haec verba, iz nie ucieką. A attestansowi kazali jachać do Irszy zyda, do Seszkalnia, y onego wziąc w detencyą za to, ze jm. p. gubernator temuz zydowi przenaymował do Lipawy podwody y ze z tey przyczyny koni gromada powyzdychała. Do ktorego zyda przybywszy samego nie zostali, lecz sama zydowka piwa pułbeczek wystawiła y wotki po dwie czarki dała. Gdzie niedługo bawiwszy się, zabrawszy klucze Jozaytis z Weysznar poiechali nazad do Janiszek. Za przybyciem znalezli j. p. p*ano*w dyspozytorow jednych w turmie ratuszney, drugich w izbie. Przy odbiciu kościoła nie był. Przez kogoby był odbity kościoł, nie wie, ale Paugiewicz y Radwiłas, jako komendanci, blisko byli, a wyznawaiący, wlaszy na ratusz, patrzał, jakoz widział, iz wyprowadzaiąc z turmy bili czym kto mogł, jak mogli, bili, gdzie trudno było widzieć y znać, kto bił, dla wielkiego tłumu, z ktorych tylko jednego poznał, Giełtisa z Kierenayciow; ten naybardziey bił. Materii zadnych wyznawaiący nie brał, ale złapali w sobotę wieczor trzy dziewki z Radykiow: dwie Noreykowny y Biruciownę, z Janiszek Dowgiałownę, niosące materye z budynku, ktorych połapawszy poodbierali z wyznawaiącym y odłozyli nazad do skrzyń, kto-

rych nie wie, gdzie się podziały te skrzynie, y więcey we dworze nie był, ale wartował w rynku koło ratusza z innemi in numero sto ludzi. Komenderowali Radwiłas, Paugiewicz y za komendanta zpoł sobą obrali Alexandrowicza. Radiwiłas po wiele razy czytał niejakowys list, mowiąc, ze od konfederacii, y animował, gdyby się jedności trzymali, oswiadczaiąc, iz mamy dobre fundamenta: „Kto umie, niech czyta a uwierzy, iz dobry fundament z tego listu". Kazdego poranku Radwiłas wartownikom dawał wotki, mowiąc te słowa, ze „wartuycie dobrze, az poki konfederacya przydzie". Z ratusza w paradzie wielkiey pompatycznie prowadzili ichw. p*anow* officialistow: ulica cała z obu stron ostawiona ludzmi z kijami, a po srzodku cisz officialistowie szli z trzema xieżo. Komenderowali Paugiewicz, Radwiłas, Alexandrowicz. Josaytis naywiększą apparęcyą czynił, w gleyta szykował, przybywszy do dworu po[d]czaszym do sklepu uczynił się. Słyszał, ze w Ziniunach tumult był za przybyciem ichmoscio*w* p*anow* komisarzow z przyczyny tey, gdyby Alexandrowicza uwolnić, ktory tumult spędzał Jurgaytis. Naystarszym komendantem y naygorszym motorem był Radwiłas do wszystkiego. Do zadnych więcey nie znał się punctow y na tym swoie wyznanie zakonczył.

Eodem anno dnia siodmego novembra. Examen Michała Czepula, liczącego sobie lat dwadziescia trzy, rodem z miasta Janiszek, mieszkaiącego przy oyczymie.

Ad puncta interrogatoriorum. O wczętym buncie w Zagorach nie wie, nie był w domu, ale na łąkach za pul mile siano przez dni pięc kosił. Dnia czternas*tego* jullii, jak się wczoł bunt w Janiszkach, nie był w domu y o tym nie wiedział, zadną pomocą,. radą nigdy nie był. Przy kosciele nie wartował y ni o czym nie wie. Z Alexandrowiczem poznanie zabrał y konfidencyą w dzien s° Martyniana, czasu festu w Janiszkach, któren wyznawaiącego namowił z sobą jachac do konfederacyi, jakoz dał się namowic. Czasu przyśćia Moskwy do Janiszek wyiechali Alexandrowicz, wyznawaiący, Czepulis y Jurgielis. Przyiechawszy pod Kowno, zostawiwszy za Wilią konie, pieszo poszli do miasta. Godzin kilka zabawiwszy się, powrocili do koni y nazad się wrocili do ekonomii szawelskiey, gdzie zaiachali do miasteczka Pokroie. Dowiedziawszy się, iz Moskwa jest y juz wzięła Radiwiła, na co Jurgielewicz rzekł: „Jedzmy ludzi spędzać, gdyby uwolnic Radwiła", a gdy wyznawaiący nie chciał kompaniować y exkuzował się, ze przy pierwszym buncie nie był y teraz nie chce, Jurgiewicz mowił: „Jak poiade do Zagor, wszytkich zpędzę". A Alexandrowicz mowił: „Jak swisnę y pokazę się, wszyscy mnie słuchac będą". Jurgielis poiechał w trakt zagorski, a wyznawaiący z Alexandrowiczem poiechali do Ziniun. Jurkielewicz z jedney strony, a wyznawaiący z Alexandrowiczem z drugiey pędzili ludzie pod Ziniuny więcey sta, ktorych zostawiwszy w gromadzie, poiechał do Szkupy, do wsi Norunow y tam do wieczora pił. Powróciwszy nazad do Ziniun został wziętego Alexandrowicza y sam tamże wzięty w Ziniunach, procz ludzi tych, ktorych sprowadzili, y onego do Janiszek zaprowadzili.

Do zadnych więcey nie znaiąc się punctow, na tym swoie wyznanie zakonczył.

Eodem die examen Jakuba Jurgiela z Janiszek miasta, mieszkaiącego przy oyczymie na Dworney ulicy, liczącego sobie lat dwadziescia y dwie. Ad puncta interrogatori*orum* wyznał. O wszczętym buncie w Zagorach nic wiedział. W Janiszkach, jak się bunt wczoł, nie był w domu, był o mile na łące. W sobotę w nocy powrócił z łąki, juz znalazł po całym akcie, y to słyszał, ze koscioł odbito, dwor wyrabowany. Attestans przy żadney akcyi nie był. W niedziele wieczor znow na łąki wyiechał y tam bawił się az do niedzieli. To widział w domu stoiąc, jak prowadzili z turmy do dworu ichw. p*anow* officialistow. Ludzi byli uszykowane z obudwu stron ulicy, kiie w ręku mieli, w bęben bili pierwiey idąc. Wieczorem znow na łąki wyiechał. W tydzien powrociwszy, namawiali się z Alexandrowiczem jechac do konfederacyi, zeby się nauczyć polskiego języka. Jakoż przy szablach poiechali samotrzeć z Alexandrowiczem, Czepulem. Przyiechawszy do Kowna, bywszy w mieście, nazad się wrocili do Pokroy, gdzie uczyniwszy consilium, poiechał wyznawaiący po wsiach zakazywac ludziom, gdyby zebrali się iść do j. w. j. p. komisarza prosic, azeby uwolnił Radiwiła, wuia swego, y tam pobudze wszytkich koligatow y gdyby więcey mężow nie brać, nie pustoszyc wsiow przez moskalow. Alexandrowicz oswiadczył, ze mamy pisma. Jakoz zebrali się ludzie pod Ziniuny, a attestans poiechał do Zagareciow więcey wypędzac y tam onego związali sami chłopi za to, ze pobudził ludzi do buntu. O materyach słyszał od Martynaycia, ze z Radykiow Nareykowna y Biruciowna, z Janiszek Dowgiałowna brali. Do zadnych więcey punctow nie znał się y na tym swoie wyznanie zakonczył.

Eodem anno *nowem*bra osmego dnia. Examen Dawida Kadata, liczącego sobie lat trzydzieśćie guro, obrany woytem przed buntem cztermo niedzielami, mieszkaiącego we wsi Jurgayciach, od Szawel pułtorey mili. Ad puncta interrogatoriorum tym sposobem wyznał.

Ad 1-mum punctum. Nie wiedział o wczętym buncie w Żagorach. Z Lewickim nie zna się.

Ad 2-dum punctum. O wczętym buncie w Janiszkach nie wiedział y ni o czym zadney zmowy z Paugiewiczem, Radwilo, Alexandrowiczem nie czynił, na dwor nie nachodził.

Ad 3-tium punctum. Przy odbiciu kościoła nie był, nawet y w Janiszkach nie był ni razu czasu takowego buntu y ni o czym nie wie.

Ad 4-tum punctum. Miał dyspozycyą od Jozefa Pranka z miasteczka Mieszkuć, Matiasza Tamula y Jura z tychże Mieszkuc, gdzie znalezli wyznawaiącego, przybyłego do odebrania długu od tamecznego zyda. Wraz zniewolili attestansa jechania do Szawel, ktoremu oswiadczali, iz maią w Szawlach jakowes pisma od siedmiu królow. Jakoz poiechał z Kadatem, stryiem swoim, Janem Czepulem, Sabulem Jozefem, Wazmem, Janiszkiewiczem do Szawel po Szkaplerney nayswiętszey pannie. Nazajutrz, to jest we wtorek, za przybyciem wyznawaiącego z pomienioną gromadą, do kto-

rych przybył tumult, tylko ze nie znał, zkąd, y tam złapali Grusza, w lancuch osadzili, bili za to, ze dzieci wybierał do Janiszek y ze exekwował podatki, srogo brał exekutne, dziewki, kobiety upędzał, ktorego zawiezli do Janiszek Kulnas z Brydow, dwa Rupeyko z Domontow, z Winksznian Grazalis y mieszczan trzech z Szawel: Kauszas, Puydas, Michałowski, ktorzy kazali zadnego nie wypuszczać. A wyznawaiący został w Szawlach z męzami in numero pięćdziesiąt czy więcey.

We srodę raną wyiechali, a we czwartek rano powrocili z listem, napisanym od Paugiewicza, Radiwiła y Alexandrowicza, w ktorym liśćie kontenta były, żeby wszyscy z bronią — kossami, cepami, z czym kto ma — stawili się w Szawlach, ktory list dali czytac j. m. x. Gierychowi. Po przeczytaniu listu kazał wszytkim jechac do domu, tylko gdyby zostawili trzydziestu przy dworze w nocy pilnowac, a w dzien siano grabić. Jakoz wyznawaiący wypędził wszytkich do domu y sam wyiechał, przystawiwszy do dworu trzydziestu ludzi. W piątek powrocił do Szawel. Znalazł ludzi zbuntowanych z strzelbami, których pytał, zkądby mieli, na co odpowiedzieli, iz Gudzienowicz od jm. pana Baniewicza przywiozł, a j. p. Baniewicz z tych przyczyn wydał, iz mieli naiechać na dwor. To super addidit, iz Awizis z Michałem Kulnisem pisał ordynanse do woytowstwa Gudzienowicza, zeby więcey ludzi przybyło, ą wyznawaiący odebrał takową karteczkę y miał w kieszeni, ktora z kieszeni zginęła, a Michał Kulnis poszedł do dworu Żylewicza y kazawszy napisac karteczkę, posłał do woytowstwa G[udzienowicza], za to karteczką ludzie przybyli z czym kto miał — ze strzelbami y kiiami.

Ad 5-tum punctum. Upominał j. x. Gierych tudziesz Franciszek Jakszta, Ambrożewicz, Zawadzki, mieszczanie szawelscy, zeby porzucił takowy bunt. Jakoż wyznawaiący chciał jechać do domu, ale utrzymali Kauszas, Kurlanski, Awizis, Michałowski, Brazulis, zyd Szepszel, Szkolnik y dalsi zydzi y mieszczanie szawelscy. Ambrożewicz z wyznawaiącym mieli komendę. Ciż zniewolili do juramentu. Jakoz wyznawaiący przysiągł na tym, iz o zadnym w Janiszkach buncie nie wie y ni o czym nie wie y nie był w Janiszkach. W Szawlach z tey przyczyny był, gdyby rabunkow nie było, gdyz ten odgłos słyszeli, ze z Janiszek ta swywolna kupa ma napaść.

Ad 6-tum punctum. Na dwor tumultu zadnego nie czynili, procz byli we dworze, jak wzięli Grusza, y podtenczas, za odemknięciem piwnicy przez Żylewicza, pułbeczek piwa Kulnius wystawic kazał. Ktorego gdy attestans upominał, odpowiedział, ze beczkę oddam, kiedy tego potrzeba będzie. Jakoz we srzode Kulnius poczoł brać sledzi, a wyznawaiący y o to upominał. Kulnius z ferworem mowił: „Czemu w Janiszkach woły, krowy, barany y wszystko rzną, jedzą, a ty bronisz?“ Jakoz więcey nie brali nic. Ruchomości zadney tak j. pana viceadministratora, jako tez j. p. Gosiewskiego juz we dworze nie było, poniewaz sami pierwiey wszystko powywozili, jak się dowiedzieli o buncie Zagorskim y Janiskim. To super addidit, że czasu wartowania złapali Pranisa y Birzanskiego z Woweryszek, ktorzy odbili drzwi na pałacu y rzeczy, jako to rydle trzy, kosy cztery, bezmen znalezli w worach Strapeyki y Kaltena z Jurgayciow. Jakoz po takowym znaydzieniu

poszli patrzeć dalszych szkod wyznawaiący z Awizewiczem y Zylewiczem. Tenze Zylewicz, szafarz dworny, oswiadczał szkodę, to jest kos siedm, syrow kopa, rydlow pięciu, słoniny puł połcia, a w komorze znalezli skrzynkę odbitą.

Ad 7-mum punctum. Zadnych więcey nie pisał listow, procz z Awizewiczem. Do woyta romulanskiego Awizewicza pisali karteczkę, gdyby dziesięciu ludzi przysłał na wartę dworną y paszenie bydła.

Ad 8-vum punctum. Czasu bytności w Szawlach zadnych nie miał korespondencyi z Paugiewiczem y ni skąd y ani do kogo pisał.

Ad 9-num punctum. Więcey w pałacu nie był, jako uti expressum wyzey. Na łoszku j. p. viceadministratora nie spał.

Ad 10-mum punctum. Zadnego więcey pisma między siebie nie pokazywały, procz ustawy dawniejszych j. p. p. komisarzow artykuły drukowane.

Ad 11-mum punctum. J. p. Kudrewicza przyprowadzili mężowie z Radwiliszek, wziowszy z cudzego dworu, związanego, id est wsie: Gudele, Zapolskie, Jasaytis y Garbanis do Szawel. Wyznawaiący postrzegłszy pytał, od kogoby takowa licencya była brac. Reposuerunt ciz, iz z Janiszek mieli takową dyspozycyą, na co attestans odpowiedział, jeżeli z Janiszek takowa dyspozycia wyszła, prowadzic do Janiszek, nawet y nocowac nie pozwolił, acz pozno było. Bili jm. pana Kudrewicza, a wyznawaiący, ile mogł, bronił, ale trudno było pijany tumult wstrzymać. Naywięcey bili Tomasz Dymszis z Domontow, Michał Bilcius z Jurgayc, Jakob Kalkalis, wyprowadzaiąc z miasta Szawel.

Ad 12-dum punctum. Z komendantami janiskiemi zadney porady nec pro, nec contra nie miewał, z onymi nie korespondował.

Ad 13-tium punctum. Na karczmę nie naiezdzał, nie rabował y nikomu nie kazał, owszem, bronił y zakazywał rabunkow.

Ad 14-tum punctum. O biciu gubernatora janiskiego y dalszych officialistow nie wie. Kto był motorem do buntow, takoz nie wie.

Ad 15-tum punctum. Zadnych karteczek nie pisał, gdyby się zbierali z orężem, owszem, takowy tumult uskramiał.

Ad 16-tum punctum. W Janiszkach nie był, zadnych juramentow nie wykonywał.

Ad 17-tum punctum. Nie był przy biciu Orłowskiego, woyta liguńskiego, ale słyszał, ze Kaczkowski, Czepulis y Wanaga parobek związali y onego bili. Takoz Kaczkowski oznaymił w Radwiliszkach, iz wszyscy dyspozytorowie są pobrani.

Ad 18-vum punctum. Nie jezdził sam nigdzie tak przed wczętym buntem, jako tez in tractu buntu, ale po usmierzeniu się juz w Szawłach przyiechali do domu wyznawaiącego j. p. Kudrewicz, Radwiłas i Josaytis, u ktorego mowili, iz „ci wiesz, dokąd jedziem". Wyznawający gdy niewiadomoscią złozył, rzekli: „Jedziem do konfederacyi: wy spodziewacie się Moskalow, a my sprowadzim konfederacyą". Kazali mu przysięgać, ale wyznawaiący nie przysiągł, mowiąc, ze się poradzę z xiędzem w Szawlach. Jakoz wraz kazali się ubierac y jechac z sobą. Przyiechali do Szawel. Jadąc zas obowiązywali, zeby nikomu nie mowił, dokąd jadą. Z Szawel jechali razem

połtorey mili po włości. Zaiachawszy do wsi Sznurayciow, rozkazywał jm. p. Kudrewicz, gdyby ci ludzie, ktorzy byli rugowani z wiosek y na onych mieyscu folwarki stanowione, wracali się nazad, gdyby ugor orali kazdy na swoim siedlisku. Gdzie wyznawaiący dał puł talara jm. p. Kudrewiczowi, gdyby uwolnił od dalszey podróży. Jakoz uwolniony poiechał do domu, a jm. pan Kudrewicz z pomienioną kompanią nie wiedziec dokąd poiechał, rozkazawszy wyznawaiącemu, zeby dziesięc beczek piwa nagotował na przybycie z konfederacyą.

Ad 19-num punctum. Nie wie y nie słyszał, jezeliby jakowe zasadzki czynił kto na jm. pana Jagmina.

Ad 20-mum punctum. O powtornym wczętym buncie przez Alexandrowicza nie wiedział y nie słyszał y z Alexandrowiczem nie znał się az do daty teraznieyszey.

Ad 21-mum punctum. O dalszych buntownikach nie wie, o ruchomości j. p*ano*w officialistow nie wie y oney nie brał. Ktoby brał, nie wie.

Ad 22-dum punctum. Czasu bycia w arescie j. p*ano*w officialistow jako w Janiszkach nie był, tak tez jezeliby takowe pogrozki na zabicie onych byli, nie wie y nie słyszał.

Ad 23-tium punctum. Na j. p. viceadministratora o zadnych pogrozkach nie słyszał y sam nie czynił.

Ad 24-tum punctum. Do zadney włości nie jezdził, do buntu zadnego nie namawiał, owszem, jescze wzbraniał, mowiąc te słowa, ze „nie mieszaymy się do Janiszek; gdyby y anioł z nieba ztąpił, nie pochwaliłby takowey roboty".

Ad 25-tum punctum. Uti wyzey expressum, że żadnych buntow nie podnosił y do broni armowac się nie rozkazywał.

Ad 26-tum punctum. Zadnych armat, amunicyi, prochu nie mieli, procz strzelb, uti wyżey expres*sum*.

Ad 27-m*um* punct*um*. Słyszał, że wybierali po szostaku za napisanie niejakowey supliki do j. w. j. x. biskupa wilenskiego, z ktorą, słyszał, ze Paugiewicz, nie wie z kim, jezdził.

28-vum punctum. Zadnych fundamentow wczętego buntu nie wie y nie słyszał. Radą y pomocą nie był, zadnego sukcesu zkąd nie ominował, tylko z pierwiastek słyszał mowiących, iz jakoby konfederacya z komisarzami przyiechała y ichw. p*ano*w dyspozytorow pobrali.

Ad 29-num punctum. Uti wyżey expressum, iz wyznawaiąc[y] eo tempore był w Radwiliszkach, jak zrabowali włość jm. p. Jasinskiego, między ktorymi słyszał, ze Wanagas z Zaśćiow samymi motorami, w tymze Josaytis y Garbanis z wsi Zapolskich. Do niczego daley nieznaiący się na tym swoie wyznanie zakonczył, ktore jest do protokołu przyięte y wpisane.

Roku tysiąc siedmset sześćdziesiąt dziewiątego miesiąca novembra dwodziestego dnia.

Coram spectabili ac honorato judicio composito sacrae regiae maiestatis magdeburiae Caunensis, in solito judiciorum loco, na ratuszu miasta j. k. mci. Kowna czyniony examen powtorny z przysłanych punctow od j. w.

j. panow komissarzow do ekonomii Szawelskiey od nayiasnieyszego krola j. mci. zesłanych, thenore seqventi pisany.

Examen Michała Paugiewicza, woyta janiskiego, traktu Janiskiego. Ad puncta interrogatoriorum wyznał.

Bunt wczoł się w Zagorach. Słyszał, z tey przyczyny, ze tamecznego traktu ludzi cwiczono za niewypłacenie czynszow zaległych rozgami po dwieście u słupa uwiązanych, ktorych połapano, jako to Czesnia, Leweyke y jeszcze dwuch męzczyzn, in numero czterech z Lankayciow, woytowstwa Lewickiego, a piątą niewiastę z Daniłow. Inni zaś, ktorzy pouciekali, włość Żagorską zbuntowali. A to wszytko słyszał od Jozefa Kraiewskiego, we wsi Birzach, trakcie Żagorskim, mieszkaiącego. Uciemiężenie, robocizny, trzebienie lasow w błocie, nie s panszczyzny, ale gwałtem w zimno byli pendzeni, gdzie wypraszali się, ale nie byli uwolnieni. Miał podstarości szynk swoy, j. p. Konarski, y za to cwiczył, kto nie pił. Co dowiedziawszy się, j. p. viceadministrator zganił to y więcey nie było tego szynku niedziel dwie lub trzy. Ustawienie po dwa dni panszczyzny, tudziesz z rugowania podanych z mieysc, a przesadzanie na inne mieysce, id est do wsiow na pustki, a na mieyscach onych folwarki stawiono. Nałozenie sowitych czynszow, za niewypłacenie ktorych byli bici. Do robot wszelkich, jako to do budynku y dalszey robocizny, kopania rowow, prostowania drog y wysadzania drzewem zawsze byli pendzeni. Żydom drwa, alias osi, wozili, drzewo po dwadzieście cztery konie, z cudzey puszczy o mil kilka wiezli. Te wszystkie wywozy za przeszłey zimy byli. A teraz słyszał, ze bunt wczoł się o bicie zagorskich ludzi y wybierania czynszow y z zabrania bydła. To super addidit, ze u Radiwiła widział listu pułowę, ale tey nie było expressyi, gdyby brac ichw. panow dyspozytorow, y na tym swoie wyznanie zakonczył.

Eodem mense dnia dwodziestego pierwszego novembra. Examen Martyniana Radiwiła, ktory we wszytkiem zgodził się z examinem Paugiewicza. To supper addidit, ze soli beczkę ktoren gospodarz kupił w Rydze, musiał zydowi zapłacić talar bity y siek zyta lub jęczmienia do arędy, a ktoren nie skonczył w roku soli, to musiał na drugi rok płacic talar bity. Takoz wyznawaiący płacił dawniey czynszu bitych pięc, a teraz nałozono bitych dwadziescia trzy y orta. Itidem w samey bezdrozy zydowi Owsielowi podwod wypędzono sto czterdziescie, a Orłowskiemu, woytowi janiskiemu, osmnaście pod len do Lipawy, w ktorey podrozy koni trzydzieście padło. Słyszał od drugich, ze [za] prowiant moskalom dany nic włosci całey nie płacono. Y to super addidit, ze list u wyznawaiącego jest w domu za obrazem, ktory nie wie, od kogo był pisany, y na tym swoie wyznanie zakonczył.

Eodem die. Examen Szymona Jazowskiego, ktoren in omni zgodził się z examinem Paugiewicza, iz we wszytkim mieli uciemiężenie, do robot pędzenie y dalsze, uti wyżey expressum. To tylko super addidit, ze dawniey płacił czynszu pułtrzecia talara, a jak obrano ławnikiem, płacił złotych siedmnascie, a cztyry dni musiał być na tydzien przy robocie dozorco. Y to

super addidit, iz ktoren czynszu nie zapłacił, y ktoren, chleba nie maiąc, prosił, za to plagi brali, y na tym swoie wyznanie zakonczył.

Eodem die. Examen Woyciecha Margiela, ktory we wszytkim zgodził się z wyszemi examinami. To super addidit, ze dawniey płacił tynfow dwadzieścia czynszu, a teraz szesnaście talarow bitych y orta czynszu. Do arędy zydowi bitych cztyry nałozono płacic. Sam zas nie był bity ni razu. Y to super addidit, ze ci tylko byli bici, ktorzy po karczmach po kilka dni pili, uzytecznego, y na tym swoie wyznanie zakonczył.

Eodem data. Examen Dawida Kadata. We wszytkich punktach zgodził się z wyszemi examinami, to tylko super addidit, ze dawniey płacił czynszu tynfow czterdziescie, a teraz nałozono bitych dziewiętnaście, przykładki bitych cztery, zydowi do arędy od lnu pundela szostak, od korca siemienia takoż szostak. Y to super addidit, iz dawniey za pastwisko pustowszczyzny wies Jurgaycie płacili tynfow trzydzieście sześć, a dopioro nakazano płacić dwieście osimdziesiąt tynfow. Jakoz za narzucenie od zyda tytunu temusz zydowi zapłacił puł talara, itidem polesnego złotych siedm z zascianku nieuzytecznego, y na tym swoie wyznanie zakonczył.

Eodem die. Examen Thomasza Martinaycia, ktoren we wszytkiem zgodził się ze wszytkiemi examinami, iz mieli uciemiężenie tak w robociznie, jako tez w płacie. To super addidit, ze dawniey płacił tynfow sto czynszu, podymnego bitych pięc, rynklu tynfow dziewięc, a teraz włokę odebrano, a osadzono mieszkańca, czynszu nałozono wyznawaiącemu talerow bitych pięćdziesiąt, czopowego bitych pienc, ze zas nie miał sposobu opłacenia, tylko pienc bitych zapłacił, za to był bity tego roku po razy cztyry y w turmie siedział. Y to super addidit, ze tego roku nakazano rowow wykopać sążni trzydzieście y drzewem osadzać, przez co niemało zboza potratowano włościanom, prostuiąc drogi. Wieprza z włosci wybierali naylepszego po bitym, a podleyszego po puł płacili, y na tym swoie wyznanie zakończył.

Eodem data. Examen Michała Czepula z miasta Janiszek. Ten ni o czym nie wie, gdyz bandynikiem przy oyczymie jest, powinnosci zadney nie pełnił y zadnego pokrzywdzenia nie miał.

Eodem data. Examen Jakuba Jurgala, przy oyczymie w Janiszkach bandynikiem mieszkaiącego. Ten od oyczyma słyszał, iz dawniey za łąki płacili tynfow piętnascie, a teraz talarow bitych pientnaście. Za grunt płacili pięc, a teraz dziesięc. Drogi z listami odprawuią, z ktorey podrozy koni troie padło. Od osi drew po tynfow pięc dworowi płaco, kiedy sam narąbie, a kiedy gotowe dwor przedaie przez innych z powinnosci rombane, to po dziesięc tynfow płacą. Gdzie ludzie poczeli byli słomo palic, dwor nakazał od kopy płacić własnych kulow po dwie berlinki, y na tym swoie wyznanie zakonczył, ktore jest do protokołu mieyskiego Kowienskiego przyięte y wpisane.

Roku tysiąc siedmset sześćdziesiąt dziewiątego miesiąca nowembra dwudziestego siodmego dnia.

Examen korporalny ex decisione judicii sacrae regiae maiestatis magdeburie Caunensis tenore segventi z delinkwentow, z podania punktow interrogatoriorum pisany.

1-mo. Examen Szymona Jazowskiego, ktoren ad puncta interrogatoriorum haec formalia wyznał, ze Paugiewicz, przyiechawszy, uti expressum w cywilnym examinie, kazał brac j. p. panow dyspozytorow janiskich y dalszych brac. O dobyciu z kościoła słyszał z Szlepsniow Markunas odbiiał. Sam wartował w sobote rano za rozkazem Radiwiła y Kurtka przy kosciele. Y to takoz słyszał od Paugiewicza, Radwiła y Margiela, ze Gielzynis z Widgin z onymi mowił, iz dał dwa talary bite, gdyby pozabiiac ichw. panow dyspozytorow. Przy wiązaniu jm. pana Rosczewskiego sam był, gdzie j. p. Rosczewski dał dwie flaszy wotki. Juz będąc w ratuszu detentus, to widział wyznawaiący, iz kołem w lep uderzył Leonaytis z Jakiszek, za uderzeniem ktorego krwio się oblał. Słyszał, ze do cudzey włosci jezdzili Kurtkus, Radwiłas, Margielis, Alexandrowicz, Kudrewicz y Skaczkowski. Po co by jezdzili, nie wie. O pismach żadnych nie wie, tylko jako komendant Paugiewicz, Radwiłas, Alexandrowicz, Margielis, Martynaitis, ciz jezdzili, roznie karczmy rabowali po ekonomii. Alexandrowicz proch z Zagor przywiozł jeszcze czasu bytności ichw. panow officialistow w ratuszu. Dalsi buntownicy: wsie Azeyki, wszytka Jakiszki, Sabaczuny, Jawneyki, Ziniuny, Slepsnie, Dziugi, Linkaycie mieli z sobą strzelby. Skrzynie z materyami Martinaytis poodbiiał. Do powtornego buntu spędzili za przybyciem j. w. j. p. komissarza do Janiszek Radwiłas, Margielis, Kurtkus. Zadnego uciemiężenia ode dworu nie miał, tylko to, co czynił, wszytko z rozkazu Paugiewicza. Radwiłas, Martinaytis, Margielis, Kurtkus w kosciele szukali sami y kazali innym szukać y ciz wartę ostawili. Na tym swoie wyznanie zakończył, iz autorami wczątego buntu w Walunach, trakcie janiskim, Paugiewicz, Radiwiłas, Margielis, Kurtkus byli.

2-do. Eodem die. Examen Michała Paugiewicza. Bunt naypierwszy wczoł się w Żagorach, słyszał, z tey przyczyny, ze tam byli cwiczeni. Naypierwiey przyiechali Szlitas, Petraytis, Dowiltas y Jan Woytkiewicz z Butniun. Wyznawaiącego nie zostawszy w domu, poiechali do Walun, zabrawszy w tychze Walunach szabli, strzelby jm. pana dyspozytora walunskiego y nie wie dokąd poiechali, a wyznawaiący poiechał z namiestnikiem do domu. Słyszał y sam czytał list od niejakiegos Rymgayły pisany, w ktorym exprimit, iz Lewickiemu oznaymi, gdzieby się konfederacya znaydowała. Takoz y to wyznał, ze j. p. Kudrewicz jezdził z Radwiłą y Janem Josaytiem, tylko nie wie, dokąd. Gdy upominał j. x. official, gdyby uwolnic z detencii officialistow, in praesentia wyznawaiącego mowiąc haec formalia, ze nie słuchac komendy Alexandrowicza y samego ocwiczyc y wypędzic z miasta, natenczas Alexandrowicz zato ductus za takowy rozkaz, dobrawszy sobie kompanią Jasaycia, Jerzego Woytiekaycia, kowala z miasta, Mayzia z Jaw-

neykiow. Gielzinis z Widgin dawał dwa talary, gdyby cwiczyć j. p. p. officialistow, a Alexandrowicz tak radził, gdyby pozabiiać wszytkich. Komendantem był wyznawaiący, ale nie wiedział, na jaki koniec tak długo trzymali w detencii officialistow, gdyz we wszytkim stosował do dyspozycii włoscian, ktorzy radzili, gdyby trzymac ichw. p. p*ano*w officialistow, gdyby skarbu nie wywiezli. W tym consilium dawali Stantis ze wsi Kłopow, z Wekan Gubinis, Gieltis z Kiernayciow, Wenulis z Boywidz y ci się oswiadczali, ze dobrze bili. Kto odbiiał kościoł, nie wie, tylko to słyszał, ze Pranulis z Kurmayc. Wyznawaiący nigdzie nie jezdził, procz Radiwiłas, Alexandrowicz y Kudrewicz szukac konfederacii. Y to słyszał, iż Alexandrowicz y Kudrewicz jezdzili, takoz tylko nie wie, dokąd. Do Kadata Alexandrowicz y Radiwiłas pisali y wyznawaiący podpisał się do teyze karteczki, gdyby w bron armowali się y do podobnego buntu przystępowali. Słyszał, ze rabowali dwor Jazowskich dwuch, Daniecki, z Ziniunow Martinaytis. Sam wyznawaiący zadnego uciemiężenia y krzywdy nie miał, cwiczonym nigdy nie był. Na wiarę [i] wolność przysięgali wszyscy, attestans sam kreto napisał na ścienie rotę w domu Skindera, id est na tę wolność przysięgali, jako dawniey mieli od j. o. xięzęcia j. mci Radziwiły. Na tym swoie wyznanie zakonczył, ze Alexandrowicz y Radiwiłas do odbicia kościoła, a Alexandrowicz do zabicia wyprowadzaiąc j. p*ano*w officialistow z turmy byli motorami, ale wyznawaiący Paugiewicz niedopuścił tego wykonania, gdyby pozabiiać j. p*ano*w officialistow.

3-tio. Eodem anno, dnia dwodziestego osmego nowembra. Examen Marciniana Radwiła.

O wczęciu naypierwszego buntu nie wie. To słyszał od Paugiewicza, ze z Zagor bunt wczoł się z tych przyczyn, iz chleba nie mieli y na panszczyznę byli pędzeni. Za przybyciem do Janiszek attestansa, gdy pytał się, o co bunt wczoł się, odpowiedział Jazowski, ze Paugiewicz kazał buntowac, y ten bunt wczoł się z samych ekonomicznych ludzi. List był pisany od niejakiegos Rymgayły, ktory nie wie gdzie mieszka y nie zna, tylko attestansowi Alexandrowicz za powrotem z Zagor oddał. Komendantem był y sam koło kościoła wartę ostawił y szukał po mieście ichw. p*ano*w dyspozytorow na ten koniec, gdyby pobrac w detencyą z tey przyczyny, ze się spodziewali konfederacyi, a wyznawaiący jezdził z Woytekunem do jm. p*ana* Borodzica szukac porady, ale zadney nie odebrał, owszem, jeszcze zganił.

Paugiewicz naypierwszym komendantem był y ten naypierwszy w Walunach bunt wczoł. Skrzynie kazał odbic wyznawaiący z Paugiewiczem, Alexandrowiczem, z Jakiszek Kudła, Urbonas z Rukayciow, razem wszyscy kufer jm. p*ana* gubernatora odbili y dalszych skrzyn trzy zapieczętowawszy zaniesli do kościoła y pieniądze, uti expressum w ciwilnym examinie, wiele wzieli. Słyszał od xiędza, ze Pranulis z Kurmayc kościoł odbiiał. Cwiczył naybarziey Gieltis, słyszał od innych. Jechał z j. p. Kudrewiczem szukać konfederacyi, natenczas pod Jurborkiem będącey, dlatego, gdyby oną zprowadzic y pod tąz komendą być. Za przybyciem do Janiszek o buncie, uti wyzey expressum, w Walunach został dwor janiski wyrabowany, skrzynie

poodbiiane. Gdy pytał u Jazowskiego, przez kogoby poodbiiane były, reposuit, iz Martinaytis poodbiiał, a wsie juz zastał Sabaczuny, Radyki, Ziniuny, Azeyki. Za przybyciem j. w. j. p. komisarza był tumult, ktoren wypędzili Kurtka y Jasaytis. Synowie pierwiey z bronią przysięgali na cmentarzu, a potym Paugiewicz napisał rotę na scienie kreto w domu Skindera. Przysięgali utrzymywać wiarę, wolność, panow więcey nie bić y gdyby panszczyzny nie służyć. To takoz słyszał, ze z Zagor bunt wczoł się z uciemiężenia, a sam nie był ode dworu cwiczony y uciemiężony, lecz z podniety innych włościan przyłączył się do buntu takowego. Zrazu nie był pomocą y radą do buntu, ale potym radził, gdyby się przy buncie trzymać. Gielżynis z Widginiow dał talar bity jeden Bandzie z Krampiow, gdyby ichm. panom gubernatorom skurę łupić, y ten talar bity Paugiewicz do siebie odebrał. Na tym swoie wyznanie zakonczył, ze naypierwszą podnietą buntu w Walunach był Paugiewicz, a Kurtkus wypędzał wszystkich do takowego buntu.

4-to. Eodem die. Examen Tomasza Martinaycia.

Naypierwszy bunt w Walunach przez Paugiewicza wczoł się. Tenze Paugiewicz dał znak — para pistoletow y szable — Jazowskiemu, ktoren z tym znakiem jezdził y do buntu zpędzał ludzi, mowiąc te słowa: „Ktoby nie poiechał, sto rozek wezmie od Polakow w Janiszkach będących". Jakoz wszyscy poiechali do Janiszek, gdzie przyiechawszy zastali wsie Ziniuny, Azeykie, Krample, Sabaczuny. Pisma zadnego nie widział, jako tylko Radwiłas niejakowyś przed tumultem list oswiadczył, że mamy dobre fundamenta, trzymaymy się jednośći. Widział wyprowadzonych z ratusza jak cwiczyli ichw. p. p. officialistow Gieltis z Kiernaytiow y parobek Woytekuna ze wsi Miłayciow. Alexandrowicz ustawicznie z pistoletami wkoło ratusza biegał y naypryncypalnieyszą komendę miał. Przy cwiczeniu officialistow Kurtkus, Radwilas, Alexandrowicz, Paugiewicz zawsze byli y czasu plag, gdy juz dobrze byli ocwiczeni, haec formalia mowili: „Dosc maią za swoie". Słyszał, ze jezdzili Radwiłas, j. p. Kudrewicz, Jasaytis szukaiąc konfederacyi. Wyprowadzonych officialistow z ratuszu do dworu komędę zawsze trzymali Paugiewicz, Alexandrowicz, Radwiłas, Kurtkus y Jasaytis. Ten był rządco we dworze, gdzie zawsze wartę ostawowali po ludzi trzydziestu, czterdziestu y piędziesiąt, y na tym swoie wyznanie zakonczył, iz bunt wczoł się w Walunach, w trakcie janiszkim, od Paugiewicza, za ktorego dyspozycią Jazowski, jako ławnik, wypędzał całą włosc. Do niczego więcey nie zeznał się.

5-to. Eodem die. Examen Woyciecha Margiela.

W Zagorach, słyszał, ze Lewicki począł bunt o cwiczenie ludzi, a w gubernii janiskiey Paugiewicz wczoł od folwarku Walun, a do wsi Jakiszek przybiegli Zyzniewski y Krysztapaytis ze wsi Azeykiow. Naypierwiey zaiechali do Kurtka y z Kurtkiem do wyznawaiącego y całą wies zbuntowali, mowiąc, ze dyspozytorowie uciekną y skarb wyniosą, a wam za to będzie bieda, a jak drudzy panowie przybędą, skarbu miec nie będą. Widział, ze

bili Gieltis z Kiernayciow y parobek Woytiekuna z Miłayciow, Kurtkus y Bakiunas z Azeykow. Przy kościele pierwszym komendantem był Radwiłas y ten Radwiłas z j. p. Kudrewiczem jezdzili dla sprowadzenia konfederacyi. Y to takoz wyznał, iz na podroż te od Wysockiego z kufra j. p. gubernatora janiskiego u tegoz będącego czterdziescie talarow bitych rózną monetą wyieli, a to słyszał od Deamencia w Janiszkach na Dworney ulicy mieszkaiącego. Słyszał, ze skrzynie wsie Radyki y Ziniuny, w Janiszkach będące, z zydowskiemi towarami poodbijali. Przysięgali na wolność, wiarę, jedność y jeden drugiego, ktoby był winnym, nie wydac, powinnośći zadney nie pełnic. Co na cmentarzu przysięgali, Radwiłas y Alexandrowicz był wynalazco, a potym Paugiewicz wymyslił w domu Skindera napisawszy na ścienie kreto rotę, ze wiarę y wolnosc utrzymywać, y wyznawaiący razem przysięgał. To oswiadczali Paugiewicz y Radwiłas, ze od pułtorasta lat maią wiadomość, iz dawnieysi antecessorowie pod też porę uczynili rowny bunt, jak my dopiero, y to im uszło za sztukę, którą wieść całemu zebranemu tumultowi opowiadali y tym barziey do jednomyslnośći wszytek tumult zebrany zachęcili y do mśćiwośći zajuszyli.

Za przybyciem j. w. j. p. komisarza na to się wczoł bunt, iz wziętego Alexandrowicza gdyby uwolnić y jeżeliby j. w. komisarz nasyłał na wsie, fortiter bronić się. Początkiem tego buntu Jozef Kurtkus, Jan Jasaytis, ktorzy na trzysta ludzi o mile w lesie uszykowali. Y na tym swoie wyznanie zakonczył, ze naypierwiey bunt wczoł w Walunach Paugiewicz, a od Paugiewicza cały trakt janiski poszedł do buntu. Do zadnych więcey nie znał się punctow.

6-to. Eodem die. Examen Dawida Kadata z gubernii Szawelskiey, do ktorego list pisali Paugiewicz, Radwiłas y Alexandrowicz juz po uczynionym buncie w Janiszkach in his contentis, azeby w broń się armował y do rownegoz buntu, jaki sami w Janiszkach uczynili, wiązali się. Był komendantem w Szawlach za obligacyą całego miasta y zydow, gdyby uskramniał bunt wczęty. Kulnius ze wsi Bredow samym przywodcą był y prochu od zydow wybrał funtow cztery, mowiąc haec formalia, jezeli będzie potrzeba, to zapłaci. Na ten koniec komendę przyiął, gdyby uskromił rabunki y bunty wczęte y gdyby dwor Szawelski y miasto ocalic. Dwor rabowali Strypeyko Marcin, Kaltenas z Jurgayciow, ze wsi Woweryszek Birzanski y Pranis, Piotrowski z Sutkun, wszyscy osiedli dobrze gospodarze.

Czasu zabrania ichw. p*ano*w dyspozytorow nie był w Janiszkach, ani zadną radą do bicia nie był, które wszystkie wyznanie ciwilnego examinu comprobando to super addidit, ze za przybyciem do dworu wyznawaiącego j. p. Kudrewicz, Radwiłas y Jan Jasaytis, ktorzy oswiadczyli się, iz „do konfederacyi jedziemy, a wy czekacie Moskwy. Wyscie dobremi czynicie, ze swoich dyspozytorow nie brali y nie wiązali, a my y pobralismy, a nic nie boiemy się". Y na tym swoie wyznanie zakonczył, ze zapłacił wszystko dworowi, zadnego uciemiężenia nie miał, o buncie zas wczętym uti wyżey expressum. Do niczego więcey nie znał się.

7-mo. Eodem die. Examen Michała Czepula.

Ten in omni komprobował examen ciwilny, tylko to super addidit, ze słyszał od Alexandrowicza, że tenże Alexandrowicz, Paugiewicz, Radwiłas byli komendantami tegoż buntu. Do powtornego buntu czasu bytności wielmoznych komissarzow Alexandrowicz komenderował, gdyby z bronią szedli y z czym kto ma, gdyby uwolnic w detencyi będących włościan, mowiąc, ze jak obaczą tumult, to się nas y Moskale ulękną, y dalszey exorbitancyi włościanom azeby nie czynili. Y na tym swoie wyznanie zakonczył, uti wyżey expressum.

8-vo. Eodem die. Examen Jakuba Jurgiela, ktoren we wszytkim ciwilny approbował. To super addidit, ze Alexandrowicz namówił do siebie za chłopca y jechał do konfederacyi, uti expressum w ciwilnym examinie. Y to takoz super addidit, ze za powrotem z Kowna, jak bunt powtorny wczoł za przybyciem j. w. w. komisarzow, Alexandrowicz mowił, iz „oswiadczym, ze dopioro przyiechalismy od konfederacyi. Mamy na to ordynanse, a tak wszyscy nas słuchac będą". Jakoz zebrali powtorny bunt pod Zieniuny, a gdy niewiele ludzi było, dodał wyznawaiącemu dwoch ze wsi Bildziow, ktorych nazwiskami nie wie, gdyby jechać w trakt zagorski y tam takoz ludzi, oswiadczywszy onym bałamutne swoie pisma, do buntu wzruszył. Jakoz wyznawaiący przyiechał do Jankun y w teyze wsi został comprehensus od tychze samych włoscian, ktorym tez bałamuctwo rozsiewał. Do niczego daley nie znaiąc się, na tym swoie wyznanie zakonczył, ktore jest do protokołu przyięte y wpisane.

---

[a] *Pakartota* [b] tyko [c] Peteraytis [d] *Pakartota* [e] iechali

72. *1769 m. spalio mėn. 31 d. Dvarininkų Zaborskių skundas prieš Šiaulių ekonomijos valstiečius, užpuolusius jų dvarą.*

Iš Kauno Pilies teismo knygos — VCA Senieji aktai 13713 l. 649.
Vertimas į lietuvių kalbą paskelbtas LIŠ I p. 277—278 Nr. 325.

Skunde kaltinami Šiaulių ekonomijos Gruzdžių gubernijos Beržėnų rakto valstiečiai Daukša, Balčiūnas bei jų pagalbininkai, kad 1769 m. liepos mėn. 16—18 d. jie užpuolę Beržėnų dvarą ir norėję užmušti dvaro savininką Zaborskį, bet neradę jo ir nesulaukę sugrįžtant, grasinę dvaro šeimynai nukirsti kastuvais galvas, o mažus Zaborskio vaikus, pakišus po suolais, prismaugti. Valstiečiai pagrobę įvairaus turto kelių tūkstančių auksinų vertės ir išsivežę visus Zaborskių teismo ir nuosavybės dokumentus.

Roku tysiąc siedmset szescdziesiąt dziewiątego miesiąca oktobra trzydziestego pierwszego dnia.

Na urzędzie j. k. mci grodzkim Kowienskim przedemną Jozefem Skorulskim, podstaroscim sądowym powiatu kowienskiego, comparendo personaliter jego mosc pan Marcin Zaborski, podstoli wendenski, nomine suo et nomine małżonki swey, jey mosci pani Domicelli z Kossakowskich Zaborskiey, podstoliney wendenskiey, załował y solleniter manifestował się

na pracowitych Dawkszę y Balczuna ze wsi Buweyniow, qua samych pryncypałow, oraz daiszych onych pomocnikow, qua wiolatorow, buntownikow y rozboynikow, do ekonomii Szawelskiey, gubernii Gruzdziowskiey, klucza Berżanskiego jego kr. mci przysłuchaiących, mieniąc o to, iz co obzałowani w roku teraznieyszym tysiąc siedmsetnym szescdziesiątym dziewiątym na dniu tak szesnastym, siedmnastym, jako tez y osmnastym miesiąca julii najechawszy na dwor Berżański w Xięstwie Zmuydzkim sytuowany z liczną gromadą hultajow y buntownikow, tak na samych żałuiących delatorow, jako też innych ludzi dwornych, godząc zabiciem, in tractu tych dni czyhali y o smierc przyprawic chcieli, a niedoczekawszy samych żałuiących delatorow, sub hoc tempore na fescie znayduiących się w miasteczku Radwiliszkach, czeladzi dworney rydlami głowy ucinać, a dzieci małych żałuiących delatorow za ławę głowy zasuwac y przyciskać odgrażali się. Deinde ruchomość wszelką, jako to kluczy poodbierawszy od swirna, kufrow y skrzyn, cynę, miedz, suknie, fanty, srebro, koni, bydło oraz dokumenta wszystkie, dekreta, obligi juris et possesionis, a specialiter dokumenta na dobra Piedzie nazwane, w powiecie kowienskim sytuowane, służące, tudziesz regestra skarbowe, którey to ruchomosci osobliwy regestr na kilka tysięcy złotych polskich summy wynoszącey denotat, wiolenter zabrali, zamki wszystkie pobili, potłukli y połamali, pochwałki y przegróżki na zabicie delatorow czynili. O co tedy wszystko załuiący delator nomine suo et nomine małżonki swey supra wyrażoney quam sollenissime manifestando dał do xiąg grodzkich powiatu kowienskiego takowy manifest zapisac, ktory jest przyięty i zapisany.

73. *1769 m. gruodžio mėn. 4 d. Kauno magdeburgijos teismo nuosprendis Šiaulių ekonomijos valstiečių sukilimo vadams ir svarbiausiems dalyviams.*

VCA Senieji aktai 13871 l. 438a—464. Ten pat, l. 467—480, yra antras to paties dokumento įrašas.

Kaltinimą pareiškė Šiaulių ekonomijos generalinis įgaliotinis F. Bžozovskis, pasieniūniai J. Roščevskis, T. Zagurskis, J. Mikuckis, T. Labanauskas, P. Petrauskas, P. Paskačimas ir kiti administracijos tarnautojai, nukentėjusieji per valstiečių sukilimą. Kaltinamieji — sukilimo vadai M. Pauga, S. Aleksandravičius, M. Radvila, S. Jazauskis, V. Margelis, M. Čepulis, D. Kadatas, T. Martinaitis, J. Jurgelis. Skundėjai reikalavo, kad suimtieji Šiaulių ekonomijos valstiečių sukilimo vadai ir aktyviausi dalyviai būtų ištardyti pirma paprastai, paskui panaudojant kankinimą ir už „dievo bažnyčios išniekinimą" bei „jo mylistos karaliaus dvarų ir iždo apiplėšimą" nuteisti mirties bausme, gyvus sukapojant į keturias dalis. Tokia pačia bausme jie reikalavo nubausti ir visus kitus sukilimo dalyvius. Byla buvo pradėta svarstyti 1769 m. spalio mėn. 30 d. Kaltinamiesiems ginti teismas paskyrė advokatą, bet atmetė jo reikalavimą bylą perduoti kitam, kompetentingam, teismui. Po pirmojo kaltinamųjų tardymo paprastuoju būdu, t. y. be kankinimo, skundėjai reikalavo, kad kaltinamieji būtų kankinami. Teismas šį klausimą laikinai atidėjo ir tuo tarpu pakartotinai tardė juos pagal klausimus, pateiktus karaliaus komisarų, pasiųstų į Šiaulių ekonomiją ryšium su valstiečių sukilimu. Po to kaltinamieji per advokatą prašė, kad teismas atleistų juos nuo kankinimo ir vietoj to paskirtų visos bylos ištyrimą pačioje Šiaulių ekonomijoje. Be to, buvo prašyta, kad mokytojas S. Aleksandravičius, kaip bajoras, būtų perduotas kitam, atitinkančiam jo kilmę, teismui. Teismas kaltinamųjų prašymus atmetė ir nutarė tardyti juos trečią kartą,

panaudojant kankinimą. Nuo kankinimo buvo atleistas tik S. Aleksandravičius. Pabaigus tardymą, 1769 m. gruodžio mėn. 4 d. Kauno magdeburgijos teismas priėmė tokį sprendimą: vaitą Mykolą Paugą, kaip svarbiausią sukilimo organizatorių ir vadą, nužudyti, įsukant gyvą į ratą; suolininkui Simanui Jazauskiui ir vaitui Martinijonui Radvilai nukirsti galvas, o kūnus, sukapojus į keturias dalis, išstatyti pavieškeliais, pasmaigsčius ant stulpų; Tomui Martinaičiui ir Vaitiekui Margeliui nukirsti galvas. Dovydą Kadatą, Mykolą Čepulį ir Jokūbą Jurgelį teismas nusprendė nubausti civiline bausme — kiekvieną dviem šimtais rykščių, o Simaną Aleksandravičių ir Kudrevičių, kaip bajorus, perduoti atitinkamiems teismams. Kitus sukilimo dalyvius, minimus kaltinamųjų tardymų protokoluose ir šiame sprendime, bet dar nesuimtus, teismas įsakė gaudyti ir perduoti nubaudimui. Dekreto pabaigoje pažymėta, kad nuteistieji bausmės įvykdymui išsiunčiami į nusikaltimo vietą.

Roku tysiąc siedmset sześćdziesiąt dziewiątego miesiąca decembra czwartego dnia.

W sprawie ad instanciam instigatoris ex delatione wielmoznego jm. pana Franciszka Brzozowskiego, generalnego plenipotenta ekonomii j. k. mci Szawelskiey, tudziesz ichw. p*ano*w Jana Rosczewskiego, Tomasza Zagurskiego, Ignacego Mikuckiego, Tomasza Łabunowskiego, Franciszka Piotrowskiego, Franciszka Podskoczyma, podstarościch, Wyszyńskiego, podłowczego, Ignacego Kraiewskiego, pisarza, y dalszych officialistow skarbu j. k. mci z pracowitemi Michałem Paugiewiczem, Szymonem Alexandrowiczem, Martinianem Radwiło, Szymonem Jazowskim, Woyciechem Margielem, Michałem Czepulem, Dawidem Kadatem, Tomaszem Martinayciem, Jakubem Jurgielem, samymi hersztami, pryncypałami, buntownikami, komendantami, marszałkami, gwałtownikami tak kościołow bozych, jako też publicae tranquilitatis et securitatis domow, dworow krolewskich, y dalszymi motorami et complicibus, de nomine et cognomine lepiey wiadomymi y znaiomymi, coram composito judicio na ratuszu miasta j. k. mci Kowna agitowaney, za zakazem po obzałowanych wyniesionym y za załobo w nim wyrażoną, mieniąc o to, iz co obzałowani poddani ekonomii j. k. mci Szawelskiey in reatu wyrazeni w roku tymże tysiąc siedmset sześćdziesiąt dziewiątego miesiąca julii trzynastego dnia, przepomniawszy boiazni bozey y srogości praw pospolitych o buntownikach przeciwko swym panom stricte opisanych, uczyniwszy z sobą zmowę na gwałcenie kosciołow, dworow, zaboystwa y tyranizacye nad dystyngwowano krwią szlachecką, czy to sami przez się, czy też ex cuius gestu, a to nayprzod Tomasz Lewicki, w mieście j. k. mci w Żagorach mieszkaiący, w całey gubernii do Zagor należącey związek y bunt wczowszy, na dniu czternastym eiusdem mensis zgromadziwszy się w wielkim tumulcie do miasta Zagor, nayprzod na wielmoznego jm. pana Jagmina, gubernatora zagorskiego, na dwor naiachać, a zatym tenze gdy ucieczką do kościoła salwował się, na tenze kościoł nachodzić licenciowaliscie. Potym gdy na parękę menżow y miesczan tamecznych z kościoła wyszedł, przyprowadziwszy z tumultem do dworu pod wielką y scisłą warto trzymali et eo tempore tenże dwor rabowac wazyli się y niemało ruchomości temuż jm. panu Jagminowi, gubernatorowi, zabrali y pewnieby onego przez długi czas trzymali w detencyi, gdyby ucieczką do Mitawy nie salwował się.

Po takowey stałey w Zagorach niegodziwey akcyi tegoz dnia, czternastego julii, Michał Paugiewicz, będąc w jedney w Lewickim zmowie y powziowszy wiadomość, ze w Zagorach podług ich pierwiey ułożoney mysli bunt się już wczoł y jmc. pana gubernatora zagorskiego w dworze pod aresztem trzymaią, wraz wyiachał do folwarku Walunskiego. Tam znalazłszy ludzi więcey sta przy robocie będących, tudziez czleka jm. pana po[d]starościego tamecznego y Jazowskiego, ławnika, pilnuiących takowey robocizny, pierwiey tegoz czleka wielmoznego jm. pana podstarosciego do siebie zwokowawszy, kazał onemu z sobą jachać, denique zwoławszy wszytkich robotnikow, te słowa do nich rzekł, ut patet z examinu Jazowskiego y innych: „Teraz macie czas, jedzcie a bierzcie gubernatorow y podstarościch!". Jazowskiemu zas ławnikowi dawszy szablę na znak, przykazał, gdyby wraz jachał y wypendzał ludzi z wiosek wszytkich do Janiszek z bronią, jako ktory ma. Do drógich zas gubernii, jako to Szawelskiey, Gruzdiewskiey, Zagorskiey ordynanse sam wydawał, gdyby się w broń armowali y do Janiszek przybywali.

Jakoz za takowym wydanym ordynansem obzałowanych Szymon Jazowski tegoż dnia czternastego julii, udawszy się do wiosek gubernii Janiskiey z dano sobie na znak szablo y zbuntowawszy niemałą kwote ludzi podanych, z wielkim tumultem o nieszporney porze, chcąc wziąc w detencyą wielmoznego jm. pana Franciszka Brzozowskiego, gubernatora janiskiego, jm. pana Ignacego Kraiewskiego, pisarza skarbowego, y Piotra Wyszynskiego, podłowczego nadwornego j. k. mci, Janiszki naiechali. A zatym gdy załuiąci delatores ucieczką do kościoła salwowali się, natenczas obzałowani buntownicy, a precipue obzałowani Radwiłas, komendant, wyuzdany zawziętoscią w przedsięwzięciu swoim, dnia piętnastego eiusdem nie respektuiąc ani na swiątnicą bożą, ani na utaionego w teyze swiątnicy boga, otoczywszy warto kościoł janiski, drzwi odbiiali. A gdy się wparli do kościoła, odbiwszy skarbiec załuiących pobrali y tamże, nie uwazaiąc na prozby ulitowania, w tymże kościele załuiących delatorow bili, tyranizowali, az do krwi rozlania pastwili się, kościoł krwią zbroczyli, ktory z racyi takowey bezbożności popełnione[y] przez niedziel dwie był zapieczętowany. Potym wyniozłszy na powietrze niemal załuiących z kościoła y rzuciwszy między gmin y tumult wielki, onychże, czym kto mogł, biiąc y tyranizuiąc pastwili się, a zatym ledwo żywych do ratusza zaprowadzili, a tam niemiłosiernie za ręce y nogi okuli y do łancucha sadząc rozne niemilosierne katownie czynili. Deniq*ue* podstaroscich we dworach j. k. mci będących, ad praesens załuiących, jako to Jana Rosczewskiego, Stanisława Giedymina, Poskuczyma, Zagurskiego, Mikuckiego, Łabanowskiego, Piotrowskiego, Narkiewicza, Czyzewskiego, szlachtę dystyngwowano, dobrze osiadłą, tumultem naiezdzaiąc pobrali y onych powiązawszy, biiąc, tyranizuiąc do miasta Janiszek przyprowadzili, do ratuszowey turmy osadzili y tez dwory j. k. mci oraz skarby y ruchomości tychze załuiących delatorow zabrali, tudziesz y karczme skarbową zrabowali. In crastinum vero, idq*ue* dnia szesnastego eiusdem Szymona Alexandrowicza marszałkiem buntowniczym obrali. Obrawszy na dniu tymże snac ex consilio tegoz Alexandrowicza

wyprowadziwszy wszytkich załuiących delatorow z ratusza na rynek, położywszy, czym kto mogł, bili, tyranizowali, jak tylko mogli, pastwili się. Tandem na dniu siedmnastym tez same załuiącym delatorom na rynku czynili okrucienstwo.

Po takowey stałey w guberniach Zagorskiey y Janiskiey bezecney, wszytkim prawom Wielkiego Xięstwa Litº przeciwney akcyi, dowiedziawszy się Dawid Kadata ze wsi gubernii Szawelskiey, nazywaiącey Jurgaycie, oraz uczyniwszy siebie, snadz ex condicto z obzałowanymi janiskiemi buntownikami y hersztami samymi, komendantem, bunt podniosł, a zebrawszy wielki w roznych wsi ludzi tumult, na dwor j. k. mci Szawelski, tudziesz na folwarki do teyze gubernii należące, karczmy skarbowe naiezdzać, one rabować, pokoie, sklepy odbiiać, trunki wypiiać wazył się. Postquam per acta zostaiąc juz w jedney zmowie z buntownikami y komendantami janiskiemi wyż mianowanymi, zaprowadziwszy tak jmc. pana gubernatora janiskiego, jako tez wszytkich ichw. panow podstaroscich do dworu Janiskiego, niektorym ichm. panom podstaroscim y drugim skarbowym oficialistom kazawszy sobie na wierność zaprzysiąc, uwolnili, a ichw. panow Brzozowskiego, gubernatora janiskiego, Rosczewskiego, podstarosciego, Kraiewskiego, pisarza skarbowego, w scisłey detencyi przez niedziel cztyry, przy ktorey detencyi y uciemiężeniu byli pilni y przytomni sami komendanci, to jest Szymon Alexandrowicz, marszałek, Michał Paugiewicz, reymentarz, Martinian Radwiłas, konsyliarz, trzymali y pewnieby podług onychże zawziętośći y zamysłow załuiące delatores byliby smierci podlegli, gdyby się ucieczką nie salwowali.

Po takowey ucieczce gdy została coreczka jm. pana gubernatora janiskiego cwierc roku maiąca, ciz komendanci do łancucha sadzili, niepraktykowane oney czynili okrucienstwo. W tymże tumulcie y buncie podrożnego niemca, nic sobie niewinnego, do Zagor idącego, pode wsio Słosztykiami do lasu zaprowadziwszy zabili. Item mieszczanina szawelskiego, na imię Kazimierza Grusza, wziętego przez Kadatę, komendanta, do Janiszek przyprowadzonego tak tyransko zbili, ze sami uwolniwszy onego w swey karcie haec formalia wyrazili, gdyby xięze duszę jego ratowali. Na ostatek zydom y podanym, ktorzy się do tych buntow nie wiązali, różne przykrości, naiazdy, rabunki działali, a na załuiących delatorow pochwałki na zdrowie y zycie czynili, a przez takowe bunty, rabunki, naiazdy, w zabraniu sum skarbowych, jako tez własnych załuiących delatorow, tudziesz ruchomośći gubernatorom y podstaroscim y ubliżenie dochodow, intrat, krestencii gospodarskich ekonomicznych ad minimum na kilkakroc sto tysięcy, ut patebit z regestrow, uczynili.

Denique na dniu dwudziestym trecim octobra tenże Alexandrowicz z Czepulem y Jurgalem powtorny wczoł bunt, zebrawszy ludzi ze trzysta armata manu z ruznym orężem pod Janiszkami.

O co tedy załuiące delatores chcąc z obzałowanemi poddanemi in tanta injuria jure prosaequi, ante omnia, jako z delinquentami osadzonymi, do uznania wprzod ciwilnego, potym korporalnego examinu, a po takowych examinach vigore praw statutowych, jako gwałtownikow kośćioła bozego,

tudziesz wiolatorow, naieznikow dworow y rabownikow skarbow j. k. mci sądzenia zywcem na czwiertowanie et pro executione takowego dekretu ad locum delicti odesłania, tudziesz azeby alii complices z wyznania obzałowanych powołani rowney karze y exekucyi podlegli byli, uznania y skazania, y o to wszytko, co czasu prawa y przez kontrowersyą fusius deducetur, salva tey załoby melioratione. A jako ta załoba z pozwu autentycznego w ten dekret jest ingrossowana, tak tez za oną praenominata pars instituit negotium. W ktorey sprawie my, urząd compositi judicii sacrae regiae maiestatis magdeburiae Caunensis, na dniu trzydziestym octobra pro defensione incarcerowanych patrona jm. pana Karola Sobolewskiego, łowczyca nowogrodzkiego, przydawszy, proceder nakazalismy.

In procedendo po kontrowersyach ex parte citata de exceptione fori, a parte vero actorea de inventione ab utrinq*ue* wnoszonych, lubo ex parte delinquento[rum] stawano prawem statutowym artykułem czterdziestym czwartym z rozdziału czwartego, iz nikt nie ma bydz wyzwan do sądu nienaleznego, ktore prawo tylko między sądem ziemskim a grodzkim inter menia granitiarum służy, nondum vero między podanemi a buntownikami przeciwko prawa o gwałty kościołow, uti asserit załoba ex parte actorea wyniesiona, poczynionym, niemniey ponieważ ta sprawa stanem plebeorum jest intentowana, ex premissis my, sąd compositi judicii sacrae regiae maiestatis magdeburie Caunensis, legitimum forum przed sobą, urzędem, uznawszy, dalszy proceder iniungimus.

In procedendo decernitur examen ad judicium stawionych delinquentow. Dnia czternastego nowembra po expediowanym examinie procedant. In continuatione dnia dwodziestego nowembra in procedendo[a] po kontrowersyach ex parte actorea o corpora[l]ny examen po delinquentach, a ex parte delinquentow to do uchylenia ab utrinq*ue* wnoszonych, judicium compositum sacrae regiae maiestatis magdeburiae Caunensis tantisper nie uznawszy korporalnego examinu, lecz z przysłanych punktow od jasnie wielmoznych ichw. panow komisarzow szawelskich decernit examen ciwilny, post quod expletum examen wolne mowienie parti actoreae o korporalny zachowuie.

Dnia dwudziestego trzeciego nowembra po expediowanym powtornym examinie ciwilnym procedant. In procedendo, konotowawszy wszytkie interogatoriorum punkta ad requisitionem partis actoreae tak przez jm. pana plenipotenta ad indagandam rei veritatem buntownikow, jako też przysłane od jasnie wielmoznych ichw. p. p*anow* komissarzow j. k. mci ekonomii Szawelskiey, procedant. In procedento et in continuatione dnia dwodziestego siodmego nowembra po kontrowersyach ex parte actorea o korporalny examen, a parte vero delinkwentow uchylenia, a uznania inquizycyi ad locum delicti oraz Alexandrowicza, jako mieniącego się szlachcicem, odesłania ad forum competens, ab utrinque wnoszonych, ponieważ konstytucya tysiąc pięcset osmdziesiątego roku buntownikow y wzruszycielow pokoiu pospolitego zrownała z naywiększemi złodzieiami y excessantami, demum poniewaz artykuł osmnasty z rozdziału czternastego trzykroć męczyć kaze, ex premissis my, urząd compositi judicii sacrae regiae maiestatis magde-

buriae Caunensis, ex mente tychze praw corporalny examen uznaiemy na plebei status delinquentow, a z Alexandrowiczem decisio[nem] ad principale suspenduiemy.

Dnia dwudziestego dziewiątego novembra po expediowanym examine korporalnym procedant in principali. In procedendo et in continuatione dnia czwartego decembra z oczewistych y dostatecznych in praesentia wielmoznego jm. pana Franciszka Brzozowskiego, gubernatora janiskiego, generalnego plenipotenta ekonomii j. k. mci Szawelskiey, circa statuitionem incarcerowanych pracowitych Michała Paugiewicza, woyta gubernii Janiskiey, Szymona Jazowskiego, ławnika folwarku Walun do gubernii Janiszkiey należącego, Martiniana Radwiła, woyta jakiskiego, Woyciecha Margiela ze wsi Jakiszek, Tomasza Martinaycia ze wsi Radykiow, Michała Czepula, Jakuba Jurgiela z miasta Janiszek, bandynikami przy oyczymach mieszkaiących, Dawida Kadata ze wsi Jurgayciow gubernii Szawelskiey, woyta, poddanych j. k. mci ekonomii Szawelskiey, tudziesz Szymona Alexandrowicza, rodem z okolicy Krysztan, mieniącego się bydz szlachcicem, zaczowszy od dnia trzydziestego octobra usque ad diem quartam decembra wnoszonych in principali kontrowersii, ponieważ to z expediowanych in conclavi judicii rotulo dwoch examinow ciwilnych, a trzeciey inquizycyi korporalney, idq*ue* jednego w roku teraznieyszym tysiąc siedmset sześćdziesiąt dziewiątym octobra trzydziestego dnia zaczontego, a skonczonego nowembra osmego dnia, drugiego in eodem anno nowembra dwudziestego dnia zaczętego, a in crastinum, id est dwodziestego pierwszego eodem mense zkończonego, jako też z korporalney inquizycyi na dniu dwodziestym siodmym rozpoczętey, a na dniu dwudziestym osmym nowembra zakonczoney sądowi demonstratum, iz w roku teraznieyszym tysiąc siedmset szescdziesiątym dziewiątym julii trzynastego dnia Tomasz Lewicki, mieszkaniec y woyt gubernii Zagorskiey, w teyze gubernii bunt niepraktykowany wczoł et eodem mense na dniu czternastym rowno ze dniem z tumultem wielkim zgromadzoney włości gubernii Zagorskiey miasto y dwor Zagorski atakował, gdzie wielmozny jm. pan Jagmin, gubernator zagorski, salwowaszy się ucieczką do kościoła, w ktorym atakowany został; ex post za parenko włoscian gubernii y mieszczan zagorskich wyszedł, ktorego przyprowadziwszy do dworu z tumultem wielkim pod warto trzymali et eo tempore dwor zrabowali, ruchomość jm. pana Jagmina, gubernatora zagorskiego, zabrali. Tenze jm. pan Jagmin divina providentia ucieczką salwowawszy się uszedł za granicę az do Mitawy.

Motivo ktorego buntu przez Tomasza Lewickiego w Zagorach wczętego, distantiam loci mil trzy od Janiszek maiącego, eodem anno, mense et die Michał Paugiewicz ze wsi Bóywidziow, woyt gubernii Janiskiey, od folwarku Walun do gubernii Janiskiey przysłuchaiącego naypierwszy bunt wczoł, do ktorego także [z] zpendzonych in conclavi examinow ciwilnych, jako też korporalney inquizycyi lubo się mniey zna, owszem excusando se, iz coacta od innych[b] włoscian, id [est] od Szlita, Petraycia, Dowilcia, Jana Woytkiewicza z Butniun uczynił, et ciz nayprzod jakoby mieli przyiechac do domu tegoż Paugiewicza do wsi Buywidz, nieopodal od folwarku Walun

będącego, a nie zastawszy onego, do tychże Walun poiechali, zkąd już Paugiewicz z namiesnikiem inszą drogą do sobie powracał, ktory w tymze folwarku w Walunach broń wszelką jm. pana podstarościego walunskiego — strzelby, szabli, pistolety y co się jeno znaleść mogło — zabrali y nie wie dokąd poiechali. Jednak ponieważ to z examinu Szymona Jazowskiego, ławnika folwarku Walun, y dalszych widocznie y jawnie bydz okazuie, iz Michał Paugiewicz, woyt gubernii Janiskiey, na dniu czternastym julii w roku teraznieyszym tysiąc siedmset sześćdziesiąt dziewiątym przybywszy naypierwiey do folwarku Walun nieopodal wsi Boywidziow, mieszkania tegoż Paugiewicza, y tam niedługo bawiwszy się, nazad do domu odiachał y z dobraną gromado, id est Kazimierzem Petreyko y Szlicem ze wsi Butniun y dalszemi in numero dziewięcio włoscianami powtornie do Walun przyiechał, gdzie wraz wzioł do kolasy namiestnika, czyli tez służącego jm. pana Samuyły, podstarosciego walunskiego, rzekłszy do niego: „Siaday, panie bracie, oto tak!" Po wzięciu krzyknął na ludzi przy robocie będących w folwarku Walunach, ktorych więcey jak pięćdziesiąt było, zeb[y] bral[i] wszytkich janiskich y dalszy[ch] dyspozytorow, gdyz teraz czas. Za rozkazem ktorego wszyscy ruszyli się do koni y do domow odiechali, a Szymonowi Jazowskiemu, ławnikowi walunskiemu, dawszy na znak szable od namiestnika walunskiego odebrano, dysponował, ażeby ludzi woytowstwa swego do buntu y tumultu zpędził, z ktoremi gdyby y sam do Janiszek jechał. Jakoz Jazowski, wykonywaiąc rozkaz Paugiewicza, wsie Ziniuny, Rady[ki], Sabaczany, Ezeyki, Jakiszki wypędził i z onemi do Janiszek z daną przez Paugiewicza szablą przybył. Tandem za przybyciem do Janiszek przed dworem na ulicy koło płotu ulokowali się. Per consequens uczyniwszy między sobą zmowę, z porady Tomasza Martinaycia hurmem ruszyli na dwor, lecz nie zastawszy jm. pana gubernatora janiskiego, dwor trzęsli, po miescie szukali, co znalezli we dworze, między sobą rozebrali. Post modum Radwiłas, Kurtkus y Balcziunas, obrawszy się komendantami, wartę koło dworu ostawili: z wsiow Ziniun Dawida Rumina, z Radykiow Michała Nareykę y Matiasza Birucia y dalszych in numero sześciu; niemniey poniewaz na korporalney inquizycyi tenze Jazowski wyznał, iz Michał Paugiewicz naypierwszym motorem z Margielem y Kurtkiem, wynalasco buntu w Walunach był, ex post sam komendantem z Radwiło y Alexandrowiczem obrali się y ciż roznie jezdzili po cudzey włosci z Kurtkiem, Margielem y ichm. panami Kudrewiczem y Skaczkowskim, itidem poniewaz sam fassus przez korporalną inquizycyą, iz przy wiązaniu jm. pana Rosczewskiego sam był praesens, demum ponieważ z examinu Martiniana Radwiła, woyta gubernii Janiskiey, wsi Jakiszek, juditio demonstratum, iz lubo na ciwilnym examinie mniey siebie winnym okazał y tym się excusando, iz o wczętym buncie w Zagorach przez Lewickiego, a w Walunach przez Paugiewicza nie wiedział y radą ani pomocą nie był, tylko z oznaymieniem Michała Kurtka, iz Paugiewicz dysponował wszytkim jachać do Janiszek brać wielmoznych ichw. panow gubernatorow, podstaroscich y dalszych ichw. panow officialistow skarbowych, zkąd z tumultem poiechali do Janiszek y komendantem onego obrali, gdzie juz dwor znalezli

wyrabowany, skrzynie podbiiane jakoby przez Tomasza Martinaycia y cztery wsie — Ziniuny, Ezeyki, Radyki, Szabaczany. A ponieważ na korporalney inkwizycyi do tego się zeznał, ze we dworze jmc. pana gubernatora janiskiego nie zostawszy po mieście szukał z tą intencyą, gdyby w areszt wziąc, ktory się ucieczką do kościoła janiskiego salwował, za powzięciem wiadomośći, iz w kosciele znayduie się, wartę na cmętarzu ostawił; z początku radą y pomocą do buntu nie był, ale potym radził, gdyby się przy buncie utrzymywać.

Scilicet ponieważ z examinu ciwilnego Woyciecha Margiela ze wsi Dzigiow, gubernii Janiskiey, infertur, iz tenze Margielis za przybyciem Kurtka y całey wsi Jakiszek na illatum tegoz, iz ichmość panowie dyspozytorowie ucieką y skarb wyniosą, przyłączywszy się do tumultu, do Janiszek poiechali, gdzie już znalezli wsie Ziniuny, Radyki, Sabaczuny y Ezeyki we dworze, dwor cały spustoszony, skrynie podbiiane, funditus zrabowany. Similiter z inquizycyi korporalney tegoz Margiela to sądowi dowodnie pokazało się, ze naypierwszy bunt w Walunach rozpoczął Paugiewicz, a przy kosciele czasu ucieczki jm. pana gubernatora janiskiego y dalszych ichw. komendę naypryncypalnieyszą miał Martinian Radwiłas. Takoz Paugiewicz y Radwiłas przed całym tumultem zebranym oswiadczali, iz od połtorasta lat maią wiadomość, ze dawnieysi antecessorowie rowny bunt pod tez porę podniesli y to im uszło za sztukę, ktorą wieścią cały tumult do jednośći zachęcili, do mśćiwosci zaiuszyli.

Seorsive ponieważ to z examinu ciwilnego Dawida Kadata, ze wsi Jurgayciow gubernii Szawelskiey woyta, dostatecznie y widocznie okazuie się, iz tak o wczętym buncie w Zagorach, jako tez w Janiszkach nie wiedział y do onego nie łączył się, tylko z podniety Jozefa Pranula z miasteczka Meszkuc, Matiasza Tamula y Jura z tychze Meszkuć, ktory oswiadczyli, ze maią w Szawlach pisma od siedmiu krolow, od ktorych fretus zostawiwszy poiechali z Kadatem, stryiem swoim, Janem Czepulem, Sobulem, Jozefem Wazninem, Janiszkiewiczem do Szawel y do onych przybył tumult ludzi nieznaiomych y ciz złapawszy Grusza, miesczanina szawelskiego, okuli y niemiłosiernie zbiwszy do Janiszek zaprowadzili — Kulnis z Brydow, dwoch Rupeyko z Domontow, z Winksznian Grazelis y mieszczan trzech z Szawel: Kauszas, Puydey y Michałowski. Ciz za powrote[m] z Janiszek przywiezli list od Paugiewicza, Radwiły y Alexandrowicza, przykazuiący, gdyby Kadatas z włoscią całą gubernii Szawelskiey z bronią, kossami, cepami y z czym kto ma, stawili się w Szawlach. Ktoren list dał czytać jm. xiędzu Gierychowi, komendarzowi szawelskiemu. Po przeczytaniu perswadował, gdyby zaniechac tumult a jechac do domow, zostawiwszy straz przy dworze w nocy dla warty, a w dzien dla robocizny. Jakoz persvasus zostawszy rozpendził ludzi y sam poiechał do domu. Za powrotem w dni kilka do Szawel zastał lud zbuntowany. Awizis z Michałem Kulnisem pisali ordynanse do woytowstwa Gudzianowicza, zeby więcey ludzi przybywało. Itidem obligowali Kadata, gdyby nie wyiezdzał, a miał komendę y gdyby rabunkow tak w mieście, jako tez y w dworze nie było, ktorego utrzymali Kauszas, Kurlanski, Awizis, Michałowski, Braza[i]tis, żydzi szawelscy. Jakoz

miał komendę z Ambrozewiczem y ciz supra mianowani zniewolili do juramentu, ktoren wykonał, iz o zadnym [w] Janiszkach buncie nie wie y w Janiszkach nie był. Za komendy Kadata żadnych rabunkow nie było y na ten koniec miał komendę, ze był odgłos, iz ta swywolna kupa, ktora się zebrała w Janiszkach, na Szawle napaść miała, co wszystko korporalną inkwizycyą conprobando do zadnego buntu przez współinkarcerowanych Paugiewicza, Radwiła, Margiela, Martynaycia, Alexandrowicza y dalszych nie jest powołany.

Attamen poniewaz to z examinu ciwilnego Tomasza Martynaycia ze wsi Radykiow jasno okazuie się, iz bunt naypierwszy w Walunach przez Paugiewicza wczoł, ktoren rozkazał Jazowskiemu, jako ławnikowi, przy robocie będącemu w folwarku Walunach, dawszy onemu znak — parę pistoletow y szablę, gdyby włość całą wypendził do buntu. Jakoz Jazowski z pomienionym znakiem włość całą zpędził do brania ichw. panow dyspozytorow y tenże Jazowski na koniu jmc. pana dyspozytora z folwarku Kiepal z zpędzonym tumultem do Janiszek przyiechał, gdzie za przybyciem pod dwor Janiszki zostali wsie Ziniuny z kiiami stoiących y czasu takowego stania wozow dwa ruchomośći ze dworu wywiezli ludzie dworni, ktorym takoz kazali kiie wyłamać taż wies Ziniuny, a Tomasz Martinaytis wyszłemu ze dworu kucharzowi jmc. pana Brzozowskiego, gubernatora janiskiego, kurtkę zdioł y nazaiutrz za prozbą tegoz kucharza oddał. Post modum naradziwszy się z całym tumultem naszli na dwor y zapaliwszy garść łuczyny, szukali po całym gmachu jm. pana gubernatora y dalszych oficialistow. Ztrząszy dwor a nieznalazłszy, poszli do piwnicy, do ktorey Jazowski przez wierzch wlazłszy drzwi odemknoł y z oney pułbeczek piwa wyniesli, natoczywszy do kapeluszow pili. Ex post rozkazawszy Kurtkus, Margielis, Radwiłas, Norutis y Balciunas iść po miescie szukac ichmosciow panow officialistow skarbowych, za powzięciem wiadomośći, iz w kosciele znayduią się, Radwiłas, Kurtkus, Kudła, Sabaytis — sama starszyna — warte ostawili, a Tomaszowi Martinayciowi dodawszy ludzi na trzydzieśćie, kazali jechać do Suskalnia, wziąc w detencyą Irszę, arędarza tamecznego. Onego niezastawszy, nazad wrocili. Klucze zabral Jasaytis z Woysznar. Za powrotem do Janiszek zastali ichm. panow dyspozytorow jednych w izbie ratuszney, drugich w turmie osadzonych. Paugiewicz, Radwiłas komendantami byli. Ex post dobrali rownego komendanta Szymona Alexandrowicza y z tymze Alexandrowiczem Radwiłas po wiele razy przed całym tłumem czytali nieiakowy list y z onego mowili, ze „mamy dobre fundamenta, trzymaymy się jednośći", y tak tym omamieniem wszytkich do boiu y dalszych msciwośći tumult cały roziątrzyli y zaiuszyli. Niemniey poniewaz na korporalney inquizycyi Martinaytis wyznał, że naypierwszy bunt w Walunach Paugiewicz wczoł et primum movens był et przez Jazowskiego, ławnika folwarku Walun, do takowego buntu wypendził y nayprincypalnieyszą komendę zawsze mieli Paugiewicz, Alexandrowicz, Radwiłas, Kurtkus, Josaytis rządco był dworu, y lubo się tenze Martinaytis do zadnych rabunkow, exorbitancyi y bicia ichm. panow officialistow, jako tez odbicia kosciola nie znał, jednak poniewaz z powołania spolrownym kon-

pryncypałow complicem do rabunku dworu bydz reperitur, y poniewaz sam w ciwilnym examinie fassus, że z gromadą na karczmę Soskalnie naiechał y klucze zabrali, — pro conclusione poniewaz z examinow Michała Czepula y Jakuba Jurgiela y korporalney inkwizycyi nic więcey nie okazało się, jak tylko ciz Czepulis, Jurgielis z namowy Szymona Alexandrowicza juz za przybyciem jasnie wielmoznych ichmosciow panow komissarzow Jurgielis za chłopca do tegoz Alexandrowicza przystał, a Czepulis wspoł poiechał szukaiąc służby, — jakoz przyiechawszy do Kowna, zkąd nazad wrocili się y z namowy tegoz Alexandrowicza, ktorym dysponował za powrotem, azeby jezdząc po wsiach gubernii Janiskiey opowiedział, iz nieiakoweś z tey to podrozy pismo przyniosł. Tenże Alexandrowicz ktorym bałamuctwem omamiwszy ludzi, wzruszyli tumult y pod wies Ziniuny spędzili, gdzie tak Alexandrowicz, jako tez Michał Czepulis y Jakub Jurgulis comprehensi zostali. Quod magis, iz ciz Czepulis y Jurgulis przez examina Paugiewicza, Radwiła, Margiela, Jazowskiego y dalszych de complicitate buntu lub rabunkow dworu, bicia ichmosciow panow officialistow, odbicia kościoła, ani tez przez korporalną inkwizycyą nie są powołani, a zatym poniewaz to tak ze examinow wszytkich ciwilnych, jako tez z korporalney inkwizycyi jawnie, dowodnie y widocznie probatur, iz w roku teraznieyszym tysiąc siedmset sześćdziesiąt dziewiątym julii trzynastego dnia Tomasz Lewicki naypierwszym motorem, wynalascą buntu w Zagorach był y z tumultem włości dwor atakował, wielmoznego jegomość pana gubernatora zagorskiego w detencyi trzymał az się ucieczką salwował, dwor zrabował, skarb jego krolewskiey mości zabrał; eodem anno et mense czternastego dnia julii Michał Paugiewicz, woyt gubernii Janiskiey, naypierwszy motor y pryncypał, do buntu motivo wczętego przez Lewickiego w Zagorach, przyiechawszy do Walun gubernii Janiskiey na dniu supra mianowanym, id est czternastego julii, ludzie na robocie będących rozpędził, Jazowskiemu, ławnikowi walunskiemu, dawszy na znak szablę, dalszą w włości do buntu niepraktykowanego spędzić rozkazał y ciz poddani gubernii Janiskiey z podniety bezbożney Michała Paugiewicza a wykonywacza Szymona Jazowskiego, complices et motores Martinian Radwiłas, Woyciech Margielis, Tomasz Martinaytis, Kurtkus, cała gubernia Janiska, licenciowawszy się na wszelkie bezbożności y bezprawia, dwory jego krolewskiey mości [n]aiechali, gubernatora janiskiego jegomosc pana Brzozowskiego do kosciola uciekłego z ichmość panami Kraiewskim, pisarzem ekonomii Szawelskiey, y Wyszynskim, podłowczym, gwałtownie dobyli, kosciol odbili, zkrwawili y tak niemiłosiernie biiąc, tyranizuiąc do turmy ratuszney tak jegomość pana Brzozowskiego, gubernatora janiskiego, ichmościow panow Jana Rosczewskiego, Stanisława Giedymina, Franciszka Podskoczyma, Tomasza Zagurskiego, Ignacego Mikuckiego, Tomasza Łabunowskiego, podstaroscich ekonomii jego krolewskiey mości Szawelskiey, oraz ichmosciow panow Ignacego Kraiewskiego, pisarza skarbowego ekonomii Szawelskiey, Piotra Wyszynskiego, podłowczego, y dalszych ichmościow officialistow skarbowych in numero dwonastu wtrącili, z ktorey wywodząc bili, cwiczyli nielitosciwie, kuli w łancuchy za nogi y za szyie do sciany y rozne onym

morderstwa, tyranstwa zadawali; dwor w Janiszkach, jako tez folwarki, karczmy zrabowali, szkody tymże ichmościom officialistom więcey dwodziesto tysięcy uczynili, niemniey też skarbowi jego krolewskiey mości przez rabowanie dworow, karczem y niezebranie wczesnie z pola krestencyi y w dalszym uszczerbie ekonomiki na kilkakroc tysięcy szkody y decessu przyczynili. Demum ponieważ ciz podani, jegomość pana gubernatora janiskiego y dalszych ichmościow panow officialistow skarbowych trzymawszy dni kilka pokutych w turmie y z oney do dworu Janiskiego zaprowadziwszy, innych uwolnili, kazawszy sobie supra fidelitatem przysiądz, a jegomość pana Brzozowskiego, gubernatora janiskiego, ichmościow panow Kraiewskiego, pisarza skarbowego, y Rosczewskiego w scisłey detencyi pod warto trzymali przez niedziel cztery y dni cztery, a[z] się wykopali z budynku y gdyby divina providentia ucieczką nie salwowali się, zapewnieby byliby zabici. Jakoz sami fassi przez examina y z porady Szymona Alexandrowicza byli intencionowani jeszcze siedzących w turmie y z oney wyprowadzaiąc pozabiiac. Niemniey tez poniewasz to z examinu pokazało się jawnie y dowodnie, iz Gielżinis dał talar bity, ktory Paugiewicz do siebie odebrał, gdyby wszytkim ichmcm. panom dyspozytorom skurę złupic, et pro maiori comprobatione ponieważ [z] pisanych kartek, scilicet pierwszey w roku tysiąc siedmset sześćdziesiąt dziewiątym julii dwodziestego trzeciego dnia mieszczaninowi szawelskiemu Gruszowi dany tyranstwo y morderstwo widocznie okazuie się, w ktorey exprimunt, iz ostatnią karą był karany, o[d]dac onego do ichmosciow xięży szawelskich, gdyby pamiętali na duszę; drugiey eodem anno mense et die uwalniaiący pas jegomość panu Stanisławowi Giedyminowi; trzeciey eodem anno et mense pas uwalniaiący jegomosc pana Wyszynskiego, podłowczego, aby ni od kogo nie był turbowany, y dalsze ordynanse, których się podpisuią komendantami, marszałkami, konsyliarzami, niemniey tez z processu miasta Szawel sub data roku tysiąc siedmset sześćdziesiąt dziewiątego julii dwodziestego pierwszego dnia w grodzie upitskim zaniesionego na bezbożność, zpisek y bunt niepraktykowany oraz na pogrożki przez tychze buntownikow gubernii Szawelskiey na spalenie, rabunki, exorbitancie odgrażaiących się, itidem z processu eodem anno julii dwodziestego siodmego dnia w grodzie telszewskim nomine całey magdeburii janiskiey o zniesienie się do buntow na tychże prawa łomcow zaniesionych, niemniey też y to animadvertendo z listu do dworu Pukmianiskiego pisanego przez tychze komendantow — jegomosc pana Kudrewicza, Szymona Alexandrowicza, komendanta, Michała Paugiewicza, komendanta, Martyniana Radwiła, konsyliarza janiskich, przez który list srogością kary, rabunkiem y mściwoscią odgrazaiących się y dalszych korespondencii przez tychze komendantow zachencaiących do rownego buntu. Denique poniewaz na zniesienie takowych[c] niepraktykowanych buntow ex mente konstytucyi tysiąc sześćset osiemdziesiąt trzeciego roku, ktora swywolne kupy przez urzędy staroscinskie y dalsze znosić kaze, uniwersał nomine jasnie wielmoznego jegomość pana Antoniego Giełguda, chorążego[d] Xięstwa Zmudzkiego, w roku teraznieyszym tysiąc siedymset sześćdziesiąt dziewiątym miesiąca augusta siedymnastego dnia wydany

Xięstwu Zmudzkiemu do pospolitego ruszenia z kancelaryi Xięstwa Zmudzkiego grodzkiey exportatur, a przeto jawne y widoczne prawu pospolitemu ciz poddani przeztempstwo popełnili, tudziesz niewinnie krew szlachecką przez morderstwa, tyraństwa, cwiczenia ichmościow panow officialistow y onych inkarcerowanie rozlewali, mscili się, z kościoła wywlekli y tenze kościoł okrwawili, publicam securitatem prawami Wielkiego Xięstwa Litewskiego opisanemi wzruszyli y zkontemptowali; lubo ciz delinquenci przez przydanego pro defensione onym patrona z examinu powtornego ciwilnego demonstrando, iz tak w nałozeniu czynszow y dalszych podatkow, jako tez z ustanowienia pańszczyzny, ufundowania noviter folwarkow, kopania rowow, wysadzania drzewa, trzebienia lasow, zruynowania z mieszkania ludzi, pędzenia podwody y cwiczenia, tudziesz zabraniem bydła wsiom gubernii Zagorskiey taz gubernia poszła do buntu, a ponieważ ciż delinquenci na korporalney inquizycyi nie znali się bydz uciemiężonemi ani cwiczonemi, lecz tylko ex solo malitioso ausu zbuntowawszy się niepraktykowane scelera poczynili; niemniey też ponieważ konstytucya tysiąc sześćset osmdziesiąte piątego roku per directum disponit, iż jeżeliby poddani jego krolewskiey mosci ekonomiczni mieli jakowe uciemiężenie, o które forum w sądach referendarskich naznacza y delatorem szlachcica obierać permittit, nullo minus poniewaz ciz delinkwenci we wszytkich examinach, jako też y na korporalney inquizycyi gdyby supliki przed buntem do nayiasnieyszey kamery jego krolewskiey mośći pisali, nie oswiadczyli, lecz już po wczętym buncie, morderstwief ichmosciow panow officialistow one układali, jako też gdyby delatorem kogo obierali, nie znali się, — na ostatek ponieważ ze wszytkich examinow nic więcey nie prowadzą, jako tylko swywola a bunt niepraktykowany proprio arbitrio, a nie z namowy y porady niczyiey postronnych uczynili y ony naypierwiey od bicia, tyranizacyi y morderstwa ichmosciow panow officialistow rozpoczeli, a poniewaz z tych wszytkich examinow Szymona Alexandrowicza jawna complicitas być reperitur, a ze obstat szlachectwa, ktorym się zasłania in praesenti foro sądzenia, zaczym my, urząd compositi judicii sacrae regiae maiestatis magdeburiae Caunensis, stosuiąc się do konstytucyi tysiąc sześćset jedynastego roku y prawa statutowego artykulu dwudziestego dziewiątego z rozdziału czwartego ad forum competens tak Alexandrowicza obwinionego, jako tez jegomość pana Kudrewicza, powołanego, odsyłamy. A poniewaz ciz delinquenci dalszych włoscian przez examina swoie de complicitate rownego buntu oskarzyli, a ze nie są comprehensi, jako Tomasza Lewickiego naypierwszego buntownika gubernii Zagorskiey, Markuna z Slepsniow, Kurtka z Jakiszek, Gielzinia z Wydginiow, Leonaycia z Jakiszek, Szlita, Petraycia, Dowilcia, Jana Woytkiewicza z Butniun, Jana Jasaytia z Woysznarow, Słamcia ze wsi Kłopow, Gułbinia z Wekon, Gielcia z Kurmayć, Weluna z Buywidz, Pranula z Kurmayć, Domeckich [z] Ziniun, Kudła z Jakiszek, Urbana z Jonayciow, Kurtka y Josayciow synow z Jakiszek, Bańdzia z Kranpiow, parobka Woytiekuna z Miełayciow, Zyzniewskiego, Krzysztopaycia y Balczuna ze wsi Ezeykow, Kulnisa ze wsi Bredow, Stripeykow y Marcina Kałtena z Jurgayciow, Birzanskiego y Prania z Wowieryszek, Piotrowskiego z Sutkun,

ktorych liberam captivationemu ubivis, nulla obstante protectione, aut in pugna, tam infra, quam extra regnum permittimus. A z stawionemi in carceratoribus Michałem Paugiewiczem, woytem gubernii Janiskiey, Szymonem Jazowskim, ławnikiem walunskim, Martinianem Radwilą, Woyciechem Margielem, Tomaszem Martinayciem, Michałem Czepulem, Jakubem Jurgielem, Dawidem Kadato, woytem gubernii Szawelskiey, jako in distincta penalitate, distincta depomimus judicata.

A nayprzod condescendo naturę deliberationis, quo ad poenalitates Micha[ła] Paugiewicza, woyta gubernii Janiskiey. Poniewaz ze wszytkich examinow ciwilnych, jako tez korporalney inquizycyi juculenter judicio incoatum, iz tenze Paugiewicz primum movens, ktory niepraktykowany bunt in contemptum wszytkich praw, konstytucyi seymowych, a signanter konstytucyi tysiąc sześćset jedynastego roku o swywolnych kupach opisaney, wczoł w roku teraznieyszym tysiąc siedmset sześćdziesiąt dziewiątym miesiąca julii czternastego dnia [w] gubernii Janiskiey od folwarku Walun y w tymze folwarku ludzi przy robocie będących więcey pięciudziesiąt do spisku y konspiracyi sam podniecił, namiestnika od robotnikow wzioł y do siebie zawiozł, post modum przykazawszy surowie Szymonowi Jazowskiemu, ławnikowi walunskiemu, natenczas przy robocie będącemu, dawszy temu szablę na znak, gdyby włość całą gubernii Janiskiey do buntu wypendził, — a tak Jazowski, wykonywaiąc rozkaz tegoz to Paugiewicza, włościan do Janiszek zpędził, zkąd powstały kosciołow gwałty a ichmosciow panow oficialistow bicia, tyranstwa, morderstwa, kucia, w więzieniu sekwestrowania, rabunki dworow, karczem jego krolewskiey mosci ekonomicznych przez tez swywolną kupę y dalsze somsiedzkim dworom niebespieczenstwa przez odgrażanie się naiazdami, — niemniey ponieważ Paugiewicz, obrawszy się komendantem, rotę wykoncypował, sam z oney przysięgał y całemu zgromadzonemu tumultowi, napisawszy na scienie kretą w domu Skindera w Janiszkach, przysiąc kazał, iż utrzymywać wiarę, wolność, powinnośći dworowi niepełnic, a zatym ponieważ tenże Paugiewicz za wzruszenie pokoiu pospolitego przez wczęty bunt, jako sam motor, herszt y pryncypał promeruit poenas criminales, przeto my, urząd compositi juditii sacrae regiae maiestatis magdeburiae Caunensis, jako in re vix practicata inter plebeos status, gdyby się marszałkami, komendantami tytulowali, quod magis swywolne kupy zbierali, za ktory rokoż in poenas colli decidendo, jako samego motora, herszta, vigore prawa porządkowego z częścig czwartey titulo „O rozmaitey smierci" opisanego, zywo w koło pleść hac sua sententia osądzamy.

Quantum vero spectat pen na Szymonie Jazowskim, ławniku folwarku Walun do gubernii Janiskiey przysłuchaiącego, ponieważ to na ciwilnym examinie, jako tez na korporalney inquizycyi sam fassus, iz za rozkazem Paugiewicza włość gubernii Janiskiey do buntu za danym sobie znakiem szabli przez Paugiewicza wypędził y sam onych do Janiszek zaprowadził, itidem poniewaz ze wszytkich examinow współkonpryncypałow ciwilnych, jako też korporalney inquizycyi jawnie y dowodnie bydz okazało się, ze Jazowski wykonywaczem woli y rozkazow Paugiewicza naypierwszym był,

niemniey tez y to animadvertendo, że tenże Jazowski naypierwiey na dwor jego krolewskiey mości Janiszki z powołanemi w examinach napadł y complex był przy rabowaniu dworu, jako tez odbicia piwnicy, zaczym my, urząd compositi judicii sacrae regiae maiestatis magdeburiae Caunensis, considerando has rationes tak z prawa natury, jako tez z prawa statutowego artykułu trzydziestego osmego z rozdziału jedynastego, iz nikt nikomu do złego posłusznym ani pomagac nie powinien, jako tez z konstytucyi tysiąc pięcset osiemdziesiąt osmego roku titulo „O pomocnikach", ex mente tychze praw punibilem bydz censendo na sciencie przez mistrza, a po scienciu na czwiartowanie, oraz azeby po czwiartowaniu po goscincach byli czwierci rozwieszane y głowa na palu przybita, decidimus.

Co się tycze pen na Martiniana Radwiła, ponieważ to z ciwilnych examinow, jako tez korporalney inkwizycyi dostatecznie jest deductum, do czego y sam zeznał się na korporalney inquizycyi, iż tenże Radwiłas po wczętym przez Paugiewicza buncie naypierwiey przybywszy do Janiszek komendę obioł nad zbuntowaną swywolną kupą y sam po miescie jegomość pana gubernatora janiskiego y dalszych ichmosciow panow officialistow szukał, demum ponieważ tenze Radwiłas przez korporalną inkwizycyą sam fassus, ze koło kościoła janiskiego wartę ostawił y uszłych do koscioła ichmosciow panow Brzozowskiego, gubernatora janiskiego, Kraiewskiego, pisarza gubernii Janiskiey jego krolewskiey mości skarbowego, Wyszynskiego, podłowczego, wartować dysponował y tenze Radwiłas motorem takze na cmentarzu do wykonania juramentu swywolney kupie do jednomyslnosci był; pro conclusione ponieważ z pisanych listow, ordynansow y kartek, tudziesz uwalniaiących passow juculenter sądowi patuit y ze tenze Radwiłas rownym komendantem, jak Paugiewicz y Alexandrowicz, był, per consequens ponieważ z ciwilnych examinow y korporalney inquizycyi in hac causa expediowanych, jako tez ze wszytkich racii y probacii jawny gwałt kosciołowi janiskiemu przez obięcie komendy uczynił, a przeto na poeny kryminalne zasłużył, więc my, urząd compositi judicii sacrae regiae maiestatis magdeburiae Caunensis, stosuiąc się do prawa artykułu trzeciego z rozdziału jedynastego y konstytucyi tysiąc pięcset dziewięćdziesiąt osmego roku, jako gwałtownika koscioła y wzruszyciela pokoiu pospolitego, in poenas colli ex mente tychze praw pro tanto ausu decidendo żywo czwiartować, a po czwiartowaniu, similiter jak Jazowskiego, zeby czwierci były po goscincach rozwieszane y głowa na palu prybita, hac sua sentencia decrevimus.

Quod vero attinet pen na Tomasza Martinaycia y Woyciecha Margiela de complicitate buntu powołanych, poniewaz to z examinu ciwilnego, jako tez korporalney inquizycyi jawna widoczna spolecznosć tak do rabunkow dworu jego krolewskiey mości Janiskiego, jako tez szukania po mieśćie ichmosciow panow officialistow, niemniey tez poniewaz przy naypierwszym ataku dworu ciż byli praesentes Martinaytis, Margielis et eo motivo, tanquam complices, ex mente prawa statutowego artykulu pierwszego, z rozdziału jedynastego, y prawa porządkowego folio sto czterdziescie titulo „O powołanych", ktore poenis kriminalibus sądzić nakazuią, przeto urząd

magdeburiense Caunense, stosuiąc się do tychze praw, wyżwspomnionych Tomasza Martinaycia y Woyciecha Margiela, jako wspołrabownikow y violatorow dworu jego krolewskiey mosci Janiskiego, pro tanta buntu complicitate na sciencie przez mistrza osądzamy.

Seorsiwe lubo na examinie ciwilnym y inquizycyi korporalney Dawid Kadata, ze wsi Jurgayciow gubernii Szawelskiey woyt, do zadnych buntow w gubernii Janiskiey rozpoczętych nie łączył się, ani tez radą y pomocą do tak bezboznego dzieła nie był, jako też wczynaiący bunt w Szawlach, acz był od Paugiewicza, Alexandrowicza y Radwiła, komendantow janiskich, przez pisanie listu przynaglany, za perswazyą duchowney porady zaniechał, jednak ponieważ po przybyciu onego do Szawel motivo przyiętey przez tegoz Kadata komendy dwor Szawelski został violatus, demum ponieważ z produktow y replik ex parte condicta y całey kontrowersii non extendunt poeny kryminalne, lecz poenis exemplaribus karania exposcebant, zaczym my, urząd compositi judicii sacrae regiae maiestatis magdeburiae Caunensis, przychylaiąc się do swiętey sprawiedliwosci a zabiegaiąc dalszym inkonwenienciom, gdyby porywcze nikt komendy obeymowac bez konsensu zwierzchnośći nie wazył, więc pro tanto ausu dla ostrzezenia in futurum lekomyslnośći temuz Kadatowi rozek dwieście przez mistrza u pręgi dać naznaczamy.

Similiter ponieważ Michał Czepulis y Jakub Jurgulis tak z ciwilnych examinow, jako tez korporalney inquizycyi do wczęcia pierwszego buntu, morderstwa, tyranstwa, odbicia kośćioła, bicia ichmosciow panow officialistow skarbowych, jako tez rabunkow dworow complices nie pokazali się, ani tez są powołani, szczegulnie tylko z podniety y namowy Alexandrowicza z onym poiechali — Jurgielis za chłopca na usługi, a Czepulis dla słuzby wystarania się — juz za przybyciem do Szawel jasnie wielmoznych ichmosciow panow komisarzow, a poniewaz za powrotem z Kowna to causarunt, ze Alexandrowiczowi uwieść się dali y do buntu z rozkazu onego włoscian zpędzili pod wies Ziniuny, gdzie y sami comprehensi od włościan tychże samych zostali y przeto my, urząd compositi judicii sacrae regiae maiestatis magdeburiae Caunensis, Michała Czepula y Jakuba Jurgula nie na poeny kryminalne, lecz na ciwilne, id est po dwieście rozek przez mistrza adjudicamus.

Pro conclusione tak criminaliter Michała Paugiewicza, Szymona Jazowskiego, Martiniana Radwiła, Tomasza Martinaycia, Woyciecha Margiela, jako tez civiliter Dawida Kadata, Michała Czepula, Jakuba Jurgiela osądzonych ad loca delicti, gdyby się takowe y tym podobne nie szerzyły y nie praktykowały się bunty, pro executione odsyłamy. Pro reliquo, jako w rzeczy osądzoney, post satisfactione temu dekretowi processa, załoby kassuiemy, umarzamy.

Ktora sprawa jak jest sądzona, tak tez jest do xiąg mieskich kowienskich przyięta y wpisana, z ktorych y ten widimus w roku teraznieyszym tysiąc siedymset szescdziesiąt dziewiątym miesiąca decembra dwodziestego

dnia pod pieczęcią woytowską mieyską kowienską parti requirenti jest wydan.

---

a procendo b *Pakartota* c *Pakartota* d chonzego e osmiemdziesiąt f morderstwa g szczęci

74—77. 1772—1790 m. Vištyčio miestelėnų ginčai su Vištyčio seniūnu.

74. *1772—1773 m. Užrašai asesorių teismo protokolų knygoje apie Vištyčio miestelėnų bylą prieš Vištyčio seniūną Krištupą Puziną.*

Iš Lietuvos Metrikos — CGADA f. 389 kn. 424 (II A/210) l. 43, 54.

1772 m. balandžio mėn. 7 d. asesorių teismas priėmė Vištyčio miestelėnų ir Vištyčio seniūno K. Puzino bylą ir davė Vištyčio miestelėnams apsaugos raštą nuo seniūno persekiojimų. Besibylinėjančių ginčo objektas buvo 40 valakų miško. Žygimantas III Vaza, suteikdamas Vištyčiui magdeburgines teises, buvo tą mišką priskyręs miesteliui, o seniūnas K. Puzinas jį užgrobęs kirtosi. 1773 m. sausio mėn. 2 d. asesorių teismas priėmė dekretą, kuriuo priteisė minėtą mišką sugrąžinti miesteliui. Vištyčio miestelėnai skundėsi, kad seniūnas nepaiso šio dekreto ir dar labiau kertąs jų mišką. Be to, jie skundė seniūną, kad jis leidžiąs Vištytyje gyvenantiems žydams užsiiminėti prekyba, nors pagal miestelio privilegiją tatai jiems esą uždrausta.

1772 [miesiąc aprilis die 7-ma.]

W sprawie sławetnych Dominika y Ludwika Niemialewskich, Marcina Godwackiego, Andrzeja Zuromskiego, Ludwika Rutkowskiego, Macieja Wilczewskiego, Jana y Magdaleny Zawadzkich, mieszczan y całego miasta magdeburskiego Wisztynca z urodzonym Krzysztofem Puzyną, woytem y starostą wisztynieckim, sąd j. k. mci *zadworny assessorski* W. X. L. proces partis actoreae et e contra reproces od urodz*onego* Krzysztoffa Puzyny, st*aros*ty y woyta wisztynieckiego, zaniesione przyjowszy, list zaręczny upominalny z obwarowaniem omnimodae securitatis mieszczanom wisztynieckim zdrowia y zycia ab omni et quavis urodz*onego* Puzyny, st*aros*ty y woyta wisztynieckiego, impetione, aggressione et violentijo, tudziesz z obwarowaniem, azeby tenze Puzyna, st*aros*ta y woyt wisztyniecki, tychze aktorow — mieszczan wisztynieckich — nie aggrawował.

Tolesnės 2 teksto eilutės išbrauktos.

1773. [miesiąc martius dnia 10-go].

Proces imieniem magistratowych y całego gminu miasta j. k. mci Wisztynca na urodzonego Krzysztoffa z Kozielska Puzyny, sądowego upickiego y wisztynieckiego st*aros*ty, o to, iz po dekrecie w sądzie zadwor*nym* asesor*skim* W. X. Lit. w roku teraznieyszym 1773 januar*ii* 2 dnia zaszłym, ktorym sąd puszczy włok od krola Zygmunta III miastu nadaney, a ad datam lati decreti przez pomienionego urodz*one*go st*aros*tę wisztynieckiego uzurpuiącey temuz miastu należność przysądziwszy, dalszey intruzyi pod penami zakazał, a wybranego ad datam decreti prowentu kalkulacyą naznaczył; mniey poważaiąc zakaz dekretu y nie pomniąc na obowiązek zdania kalkulacyi, urodzony starosta wisztyniecki rzeczoną puszczę tym barziey dezolowac, niszczyc y zaprzedawac Prusakom z mnieyszym zyskiem

swoim, a z naywiększą stratą miasta. O co załuiący delatorowie naysolenniey uzalaiąc się mienią jeszcze y o to, iz zydzi w takowymże miescie Wisztyncu mieszkaiący, podług przywileju locationis wolnosci handlowania nie mający y oraz ad mentem obwarowania przez pomieniony dekret handlowac niczym nie mogący, takowyż pod zasłoną ur*odzone*go starosty wisztynieckiego roznego rodzaiu handel utrzymywac y dekretom przeciwic się smieją. Y o to wszystko ciż mieszczanie miasta Wisztynca załują, co się dostateczniey w załobie autentyczney opowie.

75. *1776 m. vasario mėn. 5 d. Užrašas asesorių teismo protokolų knykoje apie Vištyčio magistrato ir miestelėnų bylą prieš Vištyčio seniūną ir vaitą K. Puziną dėl miestelėno Bieliausko suėmimo ir sumušimo.*

VCA Senieji aktai 2470 l. 7.

Vištyčio burmistras Aliuškevičius, magistrato nariai ir Vištyčio miestelėnai toliau kėlė bylą K. Puzinui dėl miesteliui priklausančios girios kirtimo ir kitų skriaudų. 1776 m. sausio mėn. 24 d. buvęs suimtas Vištyčio miestelėnas M. Bieliauskas, magistrato paskirtas tos girios saugoti, ir smarkiai sumuštas. Vištyčio miestelėnai praše duoti jiems apsaugos raštą nuo seniūno pasikėsinimų ir įsakyti minėtą miestelio gyventoją paleisti.

Die 5-ta. Proces ad instantiam urod*zonego* Adama Chmary, instygatora W° X^{a} L°, z delacyi sławetnych Stefana Aluszkiewicza, burmistrza, Stanisława Rogoyszy, Krzysztofa Narwicza, Tomasza Repela — ławnikow, Kazimierza Ausztry, gminskiego, y całego gminu miasta Wisztynca na urod*zony*ch Krzysztofa y Maryanne Puzynow, starostow upitskich i wisztynieckich, o dezolacyą puszczy mieyskiey duktem mieyskim obiętey, o wzięcie w detencyą in januario dnia 24 roku teraznieyszego sławetnego Macieja Bielawskiego, obywatela wisztynieckiego, w puszczy mieyskiey duktem mieyskim obiętey, ktory dla pilnowania takowey puszczy był od magistratu posłany, y o inne krzywdy, pretensye oraz o zbicie niemiłosierne tegoz mieszczanina.

Petita listu zaręcznego z obwarowaniem zdrowia y zycia obywatelom wisztynieckim, oraz warowania puszczy mieyskiey od dezolacyi przez starostow wisztynieckich y subalternow; injunkcyi, aby pomieniony obywatel z detencyi był uwolniony. Cum reprocessu.

76. *1785 m. gruodžio mėn. 29 d. Užrašai asesorių teismo protokolų knygoje apie tolesnę Vištyčio miestelėnų ginčo ir bylos eigą prieš Krištupą Puziną ir kitus asmenis.*

VCA Senieji aktai 2598 l. 35—36, taip pat 2599, l. 35.

1785 m. gruodžio mėn. 29 d. asesorių teismas prijungė prie bylos Vištyčio miestelėnų ieškinį (aktoratą) Vištyčio kunigui Poliakovskiui ir toliau, remdamasis 1773 ir 1776 m. dekretais, uždraudė Vištyčio seniūnui K. Puzinui atiminėti iš miestelėnų sklypus, kirsti jų mišką ir kt., o jį patį, kaip nestojusį į teismą, nubaudė už akių infamija. Taip pat už akių teismas nubaudė infamija minėtą kunigą Poliakovskį, o Vištyčio smuklininką Leibavičių — banicija.

Urodzeni Jozef Chrapowicki, instygator W° X^a Lit°, Jozef Kozierowski, mieczny smolenski, qua woyt, oraz szlachetnie urodzeni Maciey Rogoysz, burmistrz, Kazimierz Austry, Antoni Pruszynski, Stanisław Rogoysz, Andrey Szneyder, Jerzy Narwicz, Jozef Olechnowicz, Stefan Aluszkiewicz, Jozef Chwiesciewicz, Tadeusz Kowalewski, Jan Szostakowski y dalsi obywatele gminni miasta naszego Wisztynca przeciwko urodzonemu Krzysztofowi Puzynie, staroscie naszemu wisztynieckiemu.

Roku 1785 dnia 29 decembra juditium, przyłączywszy aktorat mieszczan wisztynieckich przeciwko wielebnemu xiędzu Polakowskiemu z karty 75 z tychze regestrow, proceder nakazuie.

In procedendo juditium, obwarowawszy mieszczanom wisztynieckim wszelkie biespieczenstwo zdrowia y zycia y maiątku onych ab omnibus impeticionibus urodzonego starosty y subalternow, oraz stosuiąc się do dwoch dekretow oczewistych, jednego roku 1773 januaryi 2 dnia, drugiego 1776 februaryi 15 dnia w sądach naszych zapadłych, azeby tenze urodzony starosta placow nie odbierał, puszczy nie dezolował y zadnego interessowania się do teyze puszczy rownie przez się, jako tez przez subordynowane osoby nie czynił y we wszystkim według obowiązkow wymienionymi dekretami przeznaczonych zachował się, nakazawszy, iterum proceder determinuje.

In procedendo z aktoratu mieszczan wisztynieckich, z ktorego ninieysza przypadła sprawa, citatus urodzony Puzyna, tanquam pro contraventione dwum dekretom oczewistym sądow naszych, contumax, na infamią, captato quovis tempore, a z wielebnym xiędzem Polakowskim dalszy proceder naznacza.

In procedendo z drugiego przyłączonego aktoratu tychze mieszczan pozwany wielebny xiądz Polakowski, contumax, infamią.

Folio 67 № 67

Urodzony Jozef Chrapowicki, instygator W° X^a Lit°, z delacyi szlachetnego Stanisława Rogoyszy, obywatela miasta naszego Wisztyńca, przeciwko szlachetnym Jozefowi Gołębiewskiemu y Janowi Szostakowskiemu, mieszczanom wisztynieckim, starozakonnemu Morchelowi Leybowiczowi, arendarzowi wisztynieckiemu.

Roku 1785 dnia 29 decembra juditium, zakazawszy, azeby starozakonny Morchel Leybowicz placu, Ulewiczowski zwanego, w miescie Wisztyńcu leżącego nie uymował y zadnego aktorstwa sobie nad prawo Stefanowi Rogoyszy służące nie przywłaszczał, oraz zaczęty na tymze placu budowli kontynuować nie wazył się, tudziez approbowawszy prawo wieczyste w roku 1774 decembra 5 sławetnemu Stanisławowi Rogoyszy od mieszczan wisztynieckich wydane, a w roku 1775 februaryi 8 dnia przed aktami woytowskiemi wisztynieckiemi przyznane, proceder nakazuie.

In procedendo pozwani sławetni Gołębiewski, Szostakowski y starozakonny Morchel Leybowicz contumaces na banicyą doczesną y wieczną.

77. 1790 m. sausio mėn. 18 d. Kompromisinė sutartis Vištyčio seniūno su Vištyčio miestelėnais dėl ginčijamų klausimų sureguliavimo.

1790 m. sausio mėn. 27 d. išrašas iš Kauno pilies teismo knygos — MAB TA 3553 l. 1—4.

Vištyčio seniūnas Krištupas Puzinas, iš vienos pusės, ir Vištyčio miestelėnų atstovai — burmistras Jurgis Narvičius, miestelio prižiūrėtojas (dozorca) Kazimieras Auštra, viceburmistras Mykolas Kuranovskis ir kiti — iš antros, sulygo dėl visos eilės punktų, kurie iki tol buvo Vištyčio seniūno ir Vištyčio miestelėnų ginčo ir bylos objektu. Panaikinus Vištyčio magdeburgines teises, iš miesto žemės trys su trimis ketvirčiais valako buvę išskirti seniūnui; tuos valakus Puzinas sutiko grąžinti miestelėnams, kurie savo ruožtu atsisakė nuo kompensacijos už tą naudą, kurią seniūnas turėjo iš minėtų valakų. Seniūnas sutiko grąžinti miestelėnams sklypą, kuriame stovėjo sudegusi smuklė, priteista miestui asesorių teismo; kartu su sklypu atidavė ir naujai statomą smuklę su bravoru. Seniūnas taip pat perleido miestui pajamas iš septynių sklypų, valdomų malūnininko. Be to, jis prižadėjo savo lėšomis atstatyti viešą šulinį miesto turgaus aikštėje, o miestelėnai įsipareigojo aptverti jį tvora. Miestelėnai leido seniūnui iškasti griovį iš ežero per miesto žemę į malūno tvenkinį, bet užtat seniūnas įsipareigojo nereikalauti iš miesto girios statybinės medžiagos to griovio aptvėrimui, tilto pastatymui ir malūno remontams. Visi Vištyčio žydai turi mokėti miesto mokesčius ir vykdyti visas miestelėnų pareigas lygiai su visais kitais miestelio gyventojais. Iš miesto girios imti kurą miestelėnams leidžiama tik pagal burmistro kvitą, o valstiečiams iš Vištyčio seniūnijos draudžiama į ją įvažiuoti. Dėl valstiečio Juozapo Rakovskio, kurį miesto girioje užmušė miestelėnų sargyba, seniūnas buvo įvedęs į Vištyčio miestą pulk. Baranovskio pulko kareivius ir liepęs suimti miesto girininką. Seniūnas sutiko suimtąjį, kaip nekaltą, paleisti, o miestelėnai atsisakė nuo pretenzijų dėl kareivių padarytos žalos ir įsipareigojo anuliuoti turėjusią prasidėti teisme dėl to bylą. Miestelėnai atsisakė taip pat nuo kai kurių kitų pretenzijų, kadangi seniūnas atsiprašė, pasiteisindamas nežinojimu, ir žadėjo nukentėjusiems atsilyginti. Pagaliau, seniūnas sutiko sumokėti miestelėnams 30 raudonųjų už teismo išlaidas, o miestelėnai sutiko anuliuoti savo bylą prieš Puziną asesorių teisme.

Ja, Krzysztof z Kozielska Puzyna, starosta wisztyniecki, z jedney, a my, Jerzy Narwicz burmistrz, Stanisław Rogoysz i Tadeusz Kowalewski plenipotenci, Bogusław Olachnowicz, Kazimierz Ausztra, dozorca tegoż miasta, Michał Kuranowski, viceburmistrz, Kazimierz Olechnowicz, Maciey Rogoysz i Franciszek Leonowicz, oraz całe miasto, gmin miasta j. k. mci Wisztynca z drugiey strony, czyniemy wiadomo tym naszym dobrowolnym konwencyinym oraz ugodliwym, na wieczno trwałym, postanowionym na zawsze zapisem ad invicem danym na to, iz co w. j. mc. pan Zawolski od przeswietney Komisyi R. P. Skarbu W. X. Lit. po skasowaniu prawa magdeburskiego do wyciągniecia intraty na opłatę podatku Rzpltey będąc wyznaczonym, w obrębie mieskim włok trzy i poł i cwierć do zarabiania mnie, staroscie, przeznaczył, a że miasto j. k .mci Wisztyniec mieni byc sobie za krzywdę, tych gruntow do miasta zwracam y odstępuię, waruiąc jednak sobie zebranie zboża zasianego w tymże polu. Nawzaiem my, obywatele miasta j. k. mci Wisztynca, użytkow z tych gruntow przez lat dwanascie do miasta należnych odstępuiemy i zboże zasiane w tym roku zebrac dozwalamy. Niemniey plac, gdzie karczma zgorzała, ktora dekretem oczewistym sądow j. k. mci zadwornych assesor*skich* W. X. Lit. miastu została przysądzona, z browarem i karczmą do miasta oddaię i powracam

z warunkiem, jesliby żyd na tym placu teraz buduiący się o arędę z miastem nie zgodził się, temuż żydowi budynku zabrania lub do miasta, za wywoz tylko drzewa z puszczy mieyskiey i rzemiesłnika opłaconego za budowanie, wolnośc zachowuie się. Nawzaiem my, obywatele miasta j. k. mci Wisztynca, użytkow z tegoz placu dotąd do miasta należących, a do onego nie wchodzących, odstępui[emy], kontentuiąc się tylko arędą na przyszłość.

Powtore. Młynarz przy młynie wisztynieckim mieszkaiący, a od miasta siedm placow trzymaiący, ktore dekretem oczewistym assesor*skim* W. X. L. są do miasta przysądzone, z tych tedy placow wedle umowy podatek do miasta corocznie tenże młynarz opłacac powinien. Miasto j. k. mci Wisztyniec wydać kontrakt arędowny temuz młynarzowi przyrzeka i wydanie rewersu od niego sobie zabespiecza. Co zas włokę trzyma wedle dekretu oczewistego assesor*skiego* gruntu, ktora że sub onus civitatensis jest podana jako w obrębie mieskim nayduiąca się, ex vi tego gruntu tenże młynarz do wszystkich cieżarow mieskich dzwigania ze wszystkiemi obywatelami miasta, które się wydarzyc mogą, jest obowiązany. Drzewa na opał tylko bez kwitu burmistrza z puszczy mieyskiey wywozic nie ma, nie powinien. Jesliby pod pretextem opału drzewa w dom sprowadzonego za granicę przedawał, tedy za dowodem słusznym ja, starosta wisztyniecki, sztrofowac do miasta onego przyrzekam, oraz my, obywatele miasta j. k. mci Wisztynca, w prozbie wydania kwitu drzewa na opał i do reperacyi grobu na placu denegowac nie mamy, owszem, wydawac przyrzekamy.

Po trzecie. Studnią w rynku w miescie j. k. mci Wisztyncu dawniey będącą, że dla przypadkow rożnych wyniknąc mogących została zasypana dla powiększenia placu rynkowego, zaczym ja, Puzyna, starosta wisztyniecki, na ządanie miasta takową studnią otworzyc i do fundamentu wykopac swoim expensem przyrzekam, a zas my, obywatele miasta Wisztynca, oną opierzyc czyli oparkanić lub plombę postawić winni będziemy mieskim nakładem.

Po czwarte. Miasto j. k. mci Wisztyniec bicie rowu z jeziora do stawu przy młynie będącego przez grunta swoie dopuszcza i dozwala. A ze rzeka Pisia dawna jest dekretem oczewistym assesor*skim* za punkt granicy determinowaną, zaczym ja, starosta, znak graniczny przy starey rzece pro perpetuo postawic przyrzekam, a zas na wybudowanie scian czyli oparkanienie tego rowu, na wybudowanie mostu na tym rowie i reperacyą młynu na nowo wystawic się maiącego drzewa z puszczy mieskiey, jako dekretem oczewistym assesor*skim* W. X. L. będąc usunięty, pretendować ja, starosta wisztyniecki, nie mam y nie powinien będę; do reperacyi tego mosta, jako na kopanie y przeze mnie wybitey, nie pretenduiąc pomocy miasta, semel pro sempel ja sam, starosta, z puszczy własney reperacyą mam utrzymać.

Po piąte. Zydzi, ktorzy na gruncie y placach mieskich siedzą, ci wszyscy do wszystkich składek mieskich, do poprawienia drog, reperacyi mostow, grobel, płacenia gaynego i złożenia na pensyą lesnikom pieniędzy, oraz wszelkich potrzeb miasta ze wszystkiemi obywatelami miasta Wisztynca równie należeć i płacic maią, do czego jeśliby ktory upornym być się po-

każe, ja, Puzyna, starosta wisztyniecki, kazdego upornego żyda wyrokiem i nakazem swoim mam przynaglić i zmusić.

Po szoste. Pieniądze, niegdyś przez Pruszynskiego, burmistrza, złokowane od miasta na urzędzie moim staroscinskim, które że już w części są odebrane, więc jako się restancya zostaie, za złożeniem przez burmistrza rewersu ja, st*aro*sta wisztyn*iecki*, zwrócic miastu takową restancyą przyrzekam.

Po siodme. Gdy chłop powisztayski Burak lesnika powisztayskiego w puszczy mieyskiey wisztynie*ckiey*, nie daiąc się grabic, był go przybił, ktory przez czas choroby i kuracyi miasto poniosło expensu na złot*y*ch sześćdziesiąt, a z tychże odstąpił złot*y*ch pols*k*ich trzydziescie, więc trzydziescie złot*y*ch tenże chłop do miasta j. k. mci Wisztyńca ma zapłacic i ja, starosta, do zapłacenia znaglic, jako z okazyi jego takowy expens pomnożył, przyrzekam. A za dom lesnika złot*y*ch pols*k*ich sześćdziesiąt przez miasto temuż lesnikowi wedle uległosci staroscinskiey też miasto zapłaciło, iż takowy dom na użytek zamkowy poszedł, więc ze złot*y*ch pols*k*ich sześćdziesiąt ex nunc do miasta j. k. mci Wisztynca powracam. A za młynarza z włoki trzymaney zaległego czynszu, dworowi memu czyli do zamku corocznie przez miasto opłacaiącego się, do składki nie importowanego, za lat dwanascie złot*y*ch pols*k*ich trzydziescie dziewięc groszy dziesięc wynoszących ex nunc do miasta opłacam.

Po osme. Na gruncie i placach mieskich do jurisdyki moiey i aktorstwa należące i mieszkaiące obywatele katolicy y zydzi ex vi placow mieskich z puszczy mieskiey na opał drzewa wywozili bez dołozenia się miasta, zaczym ab hinc zaden do puszczy bez kwitu burmistrza jachać nie ma, wgayne kazdy rowno z obywatelami miasta opłacać, a przestępuiący i poscigniony w puszczy za przyniesieniem skargi sztrofowany byc ma, waruię y przyrzekam.

Po dziewiąte. Chłopi włosci starostwa wisztynieckiego że odtąd do puszczy mieskiey, aby zatargow z miastem nie było daley, jak się dotąd praktykowało, ja, starosta wisztyniecki, pod rózgami i strofem jeżdzenia mam zabronic i zakazac, a gdyby zgrabieni w puszczy lub na szkodzie zbozowey i łączney byli, wszelką satysfakcyą z nagrodzeniem szkody dac przyrzekam i zapewniam.

Po dziesiąte. Granica od Powisztayciow, ktora przez chłopow jest zorana i zasiana, po zebraniu zboza ma być odnowiona, poprawiona i ażeby odtąd chłopi więcey granic psuć nie ważyli się, ja, starosta wisztyniecki, surowie mam zakazac; w przypadku przestępstwa przez poddanych moich za uczynieniem skargi przez miasto Wisztyniec wszelką sprawiedliwość, ja, starosta wisztyniecki, dac i uczynic przyrzekam.

Po jedynaste. Gdy z okazyi chłopow powisztayskich włosci wisztyn*ieckiey* w puszczy mieyskiey na dniu jedynastym decembra w roku niedawno skonczonym w obronie straznikow i wartow mieskich kryminał przez zabicie chłopa Jozefa Rakowskiego popełniony został, jako z własney ich przyczyny takowy kryminał, ja, Puzyna, starosta wisztyniecki, wieczno umarzam i pro vindicabili capite uznaię. Z okazyi którey gdy z pierwszego

weyrzenia sprowadziwszy zołnierzy, jako na gorącym uczynku, z pułku w. j. mci pana Baranowskiego, pułkownika Przedniey Strazy Woysk W. X. Lit., warte jednego, czyli lesnika Marcina Kruzykowskiego byłem z miasta jego wzioł i pod straż tego pułku oddał, a zatym z indagacyi i inkwizycyi gdy się okazuie byc niewinnym, natychmiast onego uwalniam i o uwolnienie do komendy list wydaie. Nawzaiem my, obywatele miasta Wisztynca, z okazyi tey za naprowadzenie na miasto zołnierza i przez nich poczynione szkody w miescie, o takowy gwałt i wiolencyą wyniesione cytacye, pozwy kassuiemy, rozpocząc się maiący proceder wiecznie umarzamy, zadney odtąd pretensyi do w. j. mci pana Antoniego Miłaszewicza, rotmistrza, y jego komendy żołnierzy (...) a czasu takowey akcyi zostawione spisy i szable natychmiast oddaiemy i zwracamy z obu stron, a takowe pretensye wiecznie umarzamy i odtąd stać nie mamy i nie powinni będziemy.

Po dwanaste. My, obywatele miasta j. k. mci Wisztynca, wszystkie pretensie tak ex vi wyciągania drzewa z puszczy mieskiey przez j. wielmoznego starostę wisztyn*ieckiego* i jego poddanych włosci wisztynieckiey, jako też o uczynkowe pretensie tak ogolnie do całego miasta, jako i szczególne obywatelow miast sciągaiących się, gdy j. w. starosta wisztyniecki składał się niewiadomoscią i jego subalterni domyslaiąc się wykonywali, przeprosiwszy wszystkich, w szczególnosci kazdemu nadgrodzic przyrzekł, więc wszystkie pretensie dotąd do j. wielmoznego Puzyny, starosty wisztynieckiego, uroszczone wiecznie umarzamy i do tego czasu jak*ie* (...) tylko były, in posterum wznawiać nie mamy, chybaby w czymkolwiek przez ninieysze punkta opisane j. wielmozny Puzyna, wisztyniecki starosta, naruszyc chciał i usiłował, salve i recrudescentiam całego procederu sobie zachowuiem. Za dekretem niestannym assesor*skim* exekucyą urzędową powtórney tentacyi sprowadzic będziem moc i prawo i odzew do wszystkich pretensiow. W żałobach i processach wyrażonych salvę zachowuiemy, a przy ninieyszym umiarkowaniu się i kombinacyi dane przez j. wielmożnego Puzyny, starosty wisztynieckiego, dla miasta Wisztynca na zakombinowanie pieniędze zwrocic j. wielmoznemu Puzynie, staroscie wisztynieckiemu, przyrzekamy et ipsa facto powinni będziemy.

Po trzynaste. Poniewaz miasto w sądach j. k. mci zadwornych assesorskich W. X. L. ad ultimum gradum mnie, Krzysztofa z Kozielska Puzyny, starosty wisztynieckiego, skonwincowało i do exekucii przyprowadzic usiłowało, która przez ninieyszą kombinacyą jest przecięta i załatwiona, niemniey zważaiąc na ich expensa prawne, wymocowania listow zaręcznych i dalszych tranzaktow, które ninieyszą kombinacyą są umorzone i skasowane, miasto j. k. mci Wisztyniec proponowanymi ode mnie trzydziesto czerwonymi złotymi kontentowało się, więc one bonifikuiąc supra wyrazone expensa mam ex nunc wypłacić. A my, obywatele miasta j. k. mci Wisztynca, trzydziesto czerwonymi złotymi kontentuiąc się i one przyiowszy do rąk naszych, z czego kwituiąc wszelkie załoby, processa, dekreta, listy zaręczne, obdukcye, manifesta i cały proceder wiecznie kassuiemy, chyba niedotrzymaniem tych punktow ninieyszych przez jasnie wielmoznego Krzysztofa z Kozielska Puzyny, starosty wisztynieckiego, recrudescentia procederu

nastąpiła, a inaczey wieczno trwałym i nieporuszanym miec chcemy, żądamy y dotrzymac powinni będziemy. Na dotrzymanie tego wszystkiego my, obie strony, troiakie zaręki ważność rzeczy wynoszącą zakładamy, wnosząc ewikcye na wszelkie z obu stron dobra i maiątki nasze leżące i ruchome na każdym mieyscu, a w naruszeniu kazdym będąc zapozwanemi do wszelkiego sądu, singulariter z prawa należącego przez sąd zadworny assessorski W. X. Lit., mamy stanąc i tam rozprawic się sub poenis trium lucrorum ac personalis infamiae, oraz nie schodząc z sądow troiakie zaręki ważność rzeczy wynoszące, ktoraby strona ninieysza ugodliwe puncta naruszyc chciała, zapłacic powinna będzie. I natesmy dali ten ninieyszy z obu stron punktami opisanemi ugodliwy i nawzaiem kwitacyiny dokument z podpisami rąk naszych własnych i w. w. j. p. p. pieczętarzow ustnie i oczewisto od nas uproszonych. Pisan w Wisztyncu roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiątego miesiąca stycznia osmnastego dnia.

— —

78—92. 1775—1795 m. Veliuonos seniūnijos valstiečių ir miestelėnų priešinimasis valdytojams.

78. *1775 m. birželio mėn. 30 d. Užrašai asesorių teismo regestrų knygoje apie Veliuonos seniūnijos ir Baisogalos vaitystės miestelėnų ir valstiečių bylą su Veliuonos seniūne T. Poniatovskiene, seniūnu J. Poniatovskiu, Veliuonos seniūnijos valdytoju A. Tyzenhauzu, komisarais, ekonomais ir seniūnijoje stovinčiais kareiviais.*

VCA Senieji aktai 2591 l. 3, 4, 6.

Priimdamas abiejų besibylinėjančių pusių aktoratus (ieškinius), 1775 m. birželio mėn. 30 d. asesorių teismas apdraudė Veliuonos seniūnijos ir Baisogalos vaitystės baudžiauninkų turtą ir gyvybę nuo valdytojų ir administracijos pareigūnų keršto, uždraudė apsunkinti juos mokesčiais ir prievolėmis virš 1765 m. liustracijos užfiksuotų normų, engti panaudojant kareivius ir leido Veliuonos seniūnijos miestelėnams ir valstiečiams netrukdomai kreiptis į asesorių teismą.

Kita vertus, asesorių teismas įsakė Veliuonos seniūnijos ir Baisogalos vaitystės žmonėms neprieštaraujant atlikinėti inventorines prievoles, mokėti mokesčius ir nekelti maišto prieš seniūnijos vyresnybę. Ginčui išspręsti teismas paskyrė verifikacinę komisiją ir įsakė Raseinių Žemės ir Pilies teismų regentams (sekretoriams) neatsikalbinėjant priimti įrašymui į knygas visus šią bylą liečiančius Veliuonos seniūnijos valstiečių ir miestelėnų dokumentus.

Urodzony Adam Chmara, instygator W° X^a L°, z delacyi Kazimierza Banaycia, Jana Maciukiewicza, Antoniego Łukaszewicza, Michała Turobinskiego, Symona Parafianowicza, Jakuba Udka, Krzysztofa Narkiewicza y wszystkich ziemian całey włości wielonskiey y beysagolskiey przeciwko urodzonym xięznie Teressie z Kinskich Poniatowskiey, generałowey woysk austryackich, staroscinie wielonskiey, matce, xięciu Jozefowi Poniatowskiemu, staroscie zyzmorskiemu y wielonskiemu, synowi, in assistencia opiekunow, wielmoznemu Antoniemu Tyzenhauzowi, podskarbiemu nadwornemu W° X^a Lit°, starostwo Wielonskie possyduiącemu, qua panom, a urodzonym Downarowiczowi, kommissarzowi, Julianowi Sylwestrowiczowi,

gubernatorowi, Janowi Gedyminowi, Jerzemu Kryksztanowiczowi — folwarku beysagolskiego ekonomom, tudziez Jozefowi Czyzowi, komendantowi, Janowi Gimellowi, Jerzemu Czaprackiemu, Janowi Kołciabregowi, Piotrowi Piotrowskiemu, Jozefowi Tomaszewskiemu, Andrzejowi Dombrowskiemu, Janowi Ochmanowi, Jozefowi Staniewiczowi, Jerzemu Andruszewiczowi y dalszym zołnierzom garnizonowym.

Dn. 30 junii. Przyłączywszy aktorat ur*odzo*nych xiązat, procedant. In procedendo eodem die po kontrowersyach między stronami aktoraty swoie maiącymi nawzaiem wnoszonych, juditium, obwarowawszy mieszczanom y włoscianom st*aros*twa wielonskiego y beysagolskiego omnimodam saecuritatem zdrowia y zycia a quavis impeticione et violentia pozwanych; obwarowawszy oraz tymze mieszczanom y włoscianom liberum aditum et auditum do sądow naszych, oraz na kazdym mieyscu samym mieszczanom, włoscianom, zonom y dzieciom onych od kaptywacyi y detencyi przez pozwanych kommissarzow y dyspozytorow st*aros*twa wielonskiego y beysagolskiego; tudziez obwarowawszy, azeby nad inwentarz lustratorski roku 1765 zadnych preagrawacyi y uciązliwosci ciz kommissarze y dyspozytorowie st*aros*twa wielon*skiego* y beysagolskiego nie czynili, podatkow mimo tenze inwentarz lustratorski nie wybierali y do innych powinnosci nad tenze inwentarz nie przymuszali, exekucyami niesłusznemi nie uciemięzali; przytym obwarowawszy, azeby ciz kommissarzowie y dyspozytorowie rozlokowanego na kwaterach w starostwie beysagolskim y wielonskim zołnierza do zadnego ukrzywdzenia tychze mieszczan y włoscian w pomoc sobie nie uzywali, wzaiemnie obwarowawszy ur*odzon*ym kommissarzom i dyspozytorom y wszystkim subalternom do rządu ekonomicznego należącym należyte posłuszenstwo y pełnienie wszelkiey powinności, oddawania czynszow y regularnego podatkowania podług desuper wymienionego inwentarza lustratorskiego z iniunkcyą, azeby mieszczanie y włoscianie starostwa wielonskiego y beysagolskiego zadnych przegrozek, nieposłuszenstwa y wybicia się z pod należytych rządow ekonomicznych dla tychze dyspozytorow wyrządzac, zadney w tey mierze protekcyi zaciągać pod jakimkolwiek pretextem y wymysłem, buntow y rebelliy podnosic, z domow wyprowadzac się nie wazyli się, lecz we wszystkim podług inwentarza lustratorskiego powinnosciom ulegali, w samey sprawie datur inquisitio et verificatio mutuo partium sumptu expedienda, na ktorą a parte urodzonych xiązat Poniatowskich urodzonego Franciszka de Raesa, sędziego gr*odzkiego* trockiego, a parte vero włoscian y mieszczan wielonskich y beysagolskich urodzonego Mikołaja Prozora, sędziego ziem*skiego* kowienskiego, zgodnie od stron podanych y akceptowanych designat. Terminus reponendae inquisitionis y rozprawa — na przyszłey sądow naszych kadencyi, bez zadnych dyllacyi, sub poena personalis infamiae, z oddaniem ad invicem kancellaryi naszey kopii spraw, z wolnym wyniesieniem stronom nowych załob do inkwizycyi y weryfikacyi y aktoratow do rozprawy y weryfikacyi. Ktora to inkwizycya ma byc wyprowadzona in spatio następuiącey sądow naszych kadencyi sub poenis irremissibilibus contraventionum in partem renitentem extendendis, a to decisum, przyłączywszy aktorat tychze włoscian y miesz-

czan starostwa wielonskiego y beysagolskiego z karty 9 tychze regestrow procedant. In procedendo obwarowawszy, azeby urodzeni regenci ziemski y grodzki repartycyi rosienskiey aktow nie bronili, wszelkie tranzakcye, obdukcie y processa włoscian y mieszczan starostwa wielonskiego y beysagolskiego bez zatrudnienia do akt przyimowali sub poenis prawem circumscriptis, procedant. In procedendo citatus urodzony Michał Mikucki, regent grodzki Xięstwa Zmudzkiego, contumax, na banicyą doczesną, urodzonego zas Jaruda tantisper nie wzdaiąc.

— —

Urodzony Adam Chmara, instygator W° X^a Lit°, z delacyi urodzoney xiężney Teressy z Kinskich Poniatowskiey, generałowey woysk austryackich, matki, xięcia Jozefa Poniatowskiego, zyzmorskiego y wielonskiego starosty, syna, wielmoznego Antoniego Tyzenhauza, podskarbiego nadwornego W° X^a Lit°, y oraz urodzonych Tadeusza Downarowicza, starosty domanowickiego, komissarza, Juliana Sylwestrowicza, starosty gulbinowskiego, gubernatora, y dalszych ekonomow, dyspozytorow y zawiadowcow starostwa wielonskiego y woytowstwa beysagolskiego przeciwko sławetnym Michałowi Turobinskiemu y Symonowi Parafianowiczowi, tytułuiącym się plenipotentom, oraz Antoniemu Swiętochowskiemu, Kazimierzowi Olechnowiczowi, Kasperowi Wieliczkowi, Matyaszowi Nizinskiemu, Kazimierzowi Wieliczkowi, Janowi y Michałowi Konstantynowiczom, Antoniemu Gąsiewskiemu, Andrzejowi Kopaczewskiemu, Marcinowi Kaminskiemu, Teodorowi Maciejowskiemu, Jozefowi Olechnowiczowi y wszytkim mieszczanom wielonskim, tudziesz pracowitym Kazimierzowi Banayciowi, Janowi Marcinkiewiczowi, Antoniemu Łukaszewiczowi, Jakubowi Udce, Krzysztofowi Narkiewiczowi y całey włosci wielonskiey y beysagolskiey.

Urodzony Adam Chmara, instygator W° X^a L°, z delacyi mieszczan y włości starostwa Wielonskiego y Beysagolskiego przeciwko urodzonemu Wiktoremu Jarudowi, ziemskiemu, Michałowi Mikuckiemu, grodzkiemu regentom Xięstwa Zmudzkiego.

79. *1778 m. sausio mėn. 21 d. Poniatovskių, A. Tyzenhauzo, Veliuonos seniūnijos ir Baisogalos vaitystės administracijos tarnautojų skundas prieš besipriešinančius valstiečius ir prieš jų atstovą verifikacinėje komisijoje teisėją M. Prozorą.*

Iš Raseinių Pilies teismo knygos — VCA Senieji aktai 14566 l. 489—490.

Poniatovskiai, A. Tyzenhauzas ir Veliuonos seniūnijos administracijos tarnautojai skundžia Veliunos ir Baisogalos valstiečius — svarbiausiuosius pasipriešinimo vadus — dėl jų tariamų smurtų, užpuolimų ir siekimo išsivaduoti iš seniūnijos vyresnybės valdžios, taip pat Kauno pavieto žemės teismo teisėją M. Prozorą, kuris asesorių teismo 1777 m. birželio mėn. 30 d. dekretu buvo paskirtas Veliuonos seniūnijos žmonių atstovu verifikacinėje komisijoje. Susitaręs su valstiečiais, jis, esą, neatvyko paskirtu laiku į tos komisijos posėdį, užvilkino bylos eigą ir padarė skundžiantiesiems bereikalingų išlaidų.

Proces nomine j. o. x. x. Poniatowskich na włoscian starostwa Wielonskiego.

Roku tysiąc siedmset siedmdziesiąt osmego miesiąca januarii dwudziestego pierwszego dnia.

Na urzędzie j. k. mci grodzkim Xięstwa Zmudzkiego repartycyi Rosienskiey comparendo personaliter j. p. Jerzy Urbanowicz imieniem j. o. xiążąt ichmosciow Teresy z Kinskich, generałowey woysk austryackich, matki, Jozefa, starosty żyzmorskiego y wielonskiego, syna, Poniatowskich, oraz j. w. pana Antoniego Tyzenhauza, podskarbiego nadwornego W° X^a L°, — panow, tudzież w. w. j. panow Thadeusza Downarowicza, szambelana j. k. mci kommisarza, Juliana Sylwestrowicza, starosty gulbinowskiego gubernatora, tudziez ekonomow, dyspozytorow y zawiadowcow starostwa wielonskiego y klucza beysagolskiego soleniter żalył się na mieszczan y włościan poddanych tychże wielonskiego y beysagolskiego starostw, mianowicie na Antoniego Świętochowskiego, Kazimierza Olechnowicza, Gaspra Wieliczkę, Matyasza Nieżynskiego, Kazimierza Wieliczkę, Jana y Michała Konstantynowiczow, Antoniego Gąsiewskiego, Andrzeja Kopaczewskiego, Marcina Kaminskiego, Teodora Macijewskiego, Jozefa Olechnowicza, Kazimierza Beynaycia, Jana Marcinkiewicza, Antoniego Łukaszewicza, Jakuba Utkę, Krzysztofa Narkiewicza y dalszych buntownikow, ersztow, wielorakie gwałty, nayscia y tyranie dopełniających y takowemi gwałtownościami z pod zwierzchnictwa staroscinskiego wyłamać się y od przyzwoitych powinności uwolnić się usiłujących, niemniey na w. j. p. Mikołaja Prozora, sędziego ziemskiego powiatu kowienskiego, mieniąc o to, iż co w sprawie między żałuiącemi dellatorami a obzałowanemi włoscianami wielonskiemi y beysagolskiemi w sądach j. k. zadwornych assesorskich W° Xięstwa Litewskiego intentowaney w roku tysiąc siedmset siedmdziesiąt siodmym miesiąca junii trzydziestego dnia zakroczył dekret inkwizycyą y werefikacyą wyznaczający y na expedyowanie horum actuum w. j. p. Franciszka de Raessa, sędziego grodzkiego woiewoctwa trockiego, z strony załuiących delatorow, a obzałowanego w. j. pana Mikołaja Prozora, sędziego ziemskiego kowienskiego, z strony obzałowanych włościan dezygnujący, na mocy ktorego dekretu gdy po wydanym obwieszczeniu o terminie przypadłym, idque na dniu osimnastym januarii roku ninieyszego tysiąc siedmset siedmdziesiąt osmego, żałuiący delatorowie w. j. p. de Raessa, sędziego grodzkiego trockiego, na stronę swą wyznaczonego urzędnika do Wielony, jako ad locum actibus inkwizycyonis et vereficationis competentem, sprowadzili, swiadkow do inkwizycyi, werefikacyi stawili y wszelką gotowość do zadosyc uczynienia wzmienionemu dekretowi assesorskiemu mieli, y gdy na takowym terminie wyrażony urzędnik zjechawszy rzeczone actus do przybycia obzałowanego w. j. pana Prozora,sędziego ziemskiego, na dzien dziewiętnasty w rozpoczętey gotowości celem uwiadomienia lub tez zjechania obzałowanego sędziego ziemskiego kowienskiego zasuspendował, tedy obzałowani włoscianie temuz dekretowi jawną czyniąc kontrowęcyą, do wyprowadzenia inkwizycyi y werefikacyi przystąpic nie chcieli, gdy nie tylko żadnego przygotowania do takowych aktow potrzebnego nie czynili, ale ani urzędnika a parte sui wyznaczonego, obzałowanego w. j. p. Prozora, sędziego ziemskiego kowienskiego, nie sprowadzili, a przeto do szkod, strat y expensow prawnych, a nadewszystko do przewłoki procederu, ktorego jak nayprędsze zakączenie żałuiącym delatorom jest nayżądansze, stali się

okazyą. Obzałowany zas w. j. p. Prozor, sędzia ziemski kowieński, znac uprzedzony będąc od obzałowanych włoscian wielońskich y beysagolskich y dogadzając ich przedsięwzięciom na wielorakie od żałuiących delatorow y od w. j. pana de Raessa, sędziego grodzkiego trockiego, kolegi swego, zgłoszenia się dając rezolucye wprzód ruznemi obojętnosciami natkane, a potym nieukryte dla włoscian zkłonienie się zawierające, przybycie swoie na też acta inkwizycyi y werefikacyi ztrudził y dla tych pozorow na czas umowiony y przez obwieszczenie determinowany nie przybył, przeto rownie z obzałowanemi włoscianami szkody, przewłoki sprawiedliwości stał się winnym.

O to tedy wszystko y dalsze wyniknione pretensye obszerniey w autentyczney żałobie wyrazic się mające manifestando, dał takowy proces do xiąg grodzkich Xięstwa Żmudzkiego spraw potocznych zapisac, co jest zapisano. *Parašas:* Mikucki.

80. *1778 m. kovo mėn. 26 d. Asesorių teismo dekretas apie naujos verifikacinės komisijos paskyrimą Veliuonos seniūnijos ir Baisogalos vaitystės žmonių byloje prieš valdytojus Poniatovskius, seniūnijos administracijos tarnautojus ir Veliuonos seniūnijoje stovinčio kariuomenės dalinio kapitoną.*

Iš Lietuvos Metrikos — CGADA f. 389 kn. 438 (II A/224) l. 251—260.

Pagal pareikštus besibylinėjančiųjų skundus ir savo 1777 m. birželio mėn. 30 d. dekretą asesorių teismas užtikrina Veliuonos seniūnijos ir Baisogalos vaitystės valstiečių ir miestelėnų saugumą nuo valdytojų ir administracijos persekiojimo ir iki ginčas bus išspręstas, draudžia reikalauti iš jų bet kokių prievolių, mokesčių ir duoklių daugiau kaip įrašyta 1765 m. liustracijoje ir 1769 m. perduodamajame inventoriuje, siuntinėti egzekutorius neteisėtoms prievolėms ir mokesčiams išieškoti ir taip pat naudoti prieš žmones stovinčius seniūnijoje kareivius. Patvirtinęs minėtą savo 1777 m. birželio mėn. 30 d. dekretą dėl verifikacijos paskyrimo, asesorių teismas skiria naujos verifikacinės komisijos narius, įpareigodamas atlikti verifikaciją iki sekančios teismo kadencijos ir pristatyti iki to laiko savo sprendimą ir kitą dokumentaciją galutiniam ginčo išsprendimui. Veliuonos seniūnijos komisarams ir kitiems tarnautojams asesorių teismas uždraudžia kliudyti valstiečiams ir miestelėnams daryti rinkliavą verifikacijos reikalui, terorizuoti jų liudytojus ir įgaliotinius. Patiems valstiečiams įsako nekelti maišto, nebėgti iš seniūnijos, nesislapstyti miškuose arba užsienyje ir iki ginčas bus išspręstas — klusniai atlikinėti, kas nustatyta minėtų 1765 ir 1769 m. inventorių. Už priešinimąsi seniūnijos vyresnybei ir šiam dekretui grasinama nubausti griežčiausiomis bausmėmis.

Actum w Grodnie.

Roku tysiąc siedmset siedmdziesiąt osmego miesiąca marca dwudziestego szostego dnia.

W sprawie za pięcią aktoratami y załobami do nich należącemi in unum złączonemi y skombinowanemi przypadłey, mianowicie za pierwszym aktoratem urodzonego Adama Chmary, instygatora W. X. L., z delacyi pracowitych Antoniego Swiętochowskiego, Kazimierza y Kaspra Wieliczkow, Mateusza Nizinskiego, Jana, Michała Konstantynowiczow, Jozefa Olechnowicza, Andrzeja Olechnowicza, Andrzeja Gosiewskiego, Marcina Kaminskiego, Teodora Maciejewskiego y wszystkich mieszczan y obywa-

telow miasta naszego Wielony, oraz Kazimierza Bonaycia, Jana Maciukiewicza, Antoniego Łukaszewicza, Michała Turobinskiego, Symona Parafianowicza, Jakuba Udka, Krzysztofa Narkiewicza y wszystkich ziemian całey włosci wielonskiey y beysogalskiey z urodzonymi xięzną Teressą z Kinskich Poniatowską, generałową woysk austryackich, staroscinią wielonską, matką, xięciem Jozefem Poniatowskim, zyzmorskim y wielonskim starostą, synem, in assistentia opiekunow, wielmoznym Antonim Tyzenhauzem, podskarbim nadwornym W. X. L., starostwo wielonskie possyduiącymi qua panami, a urodzonym Downarowiczem, starostą domanowskim, kommissarzem, Julianem Sylwestrowiczem, gubernatorem, Janem Giedyminem, ekonomem woytowstwa beysagolskiego, Zienkowiczem, ekonomem, Gutowskim, namiestnikami y innymi dalszemi dyspozytorami, tudziez Babeckim y innemi ludzmi.

Za drugim aktoratem urodzonych Teressy z Kinskich, generałowey woysk austryackich, matki, Jozefa, zyzmorskiego y wielonskiego starosty, syna, xiązat Poniatowskich oraz wielmoznego Antoniego Tyzenhauza, podskarbiego nadwornego W. X. L., y urodzonych Thadeusza Downarowicza, starosty domanowickiego, kommissarza, Juliana Sylwestrowicza, gubernatora, z pracowitymi Antonim Swiętochowskim, Kazimierzem y Kasprem Wieliczkami, Mateuszem Nizynskim, Janem, Michałem Konstantynowiczami, Jozefem Olechnowiczem, Andrzejem Gąsiewskim, Marcinem Kaminskim, Teodorem Maciejewskim, Kazimierzem Benayciem, Janem Maciukiewiczem, Antonim Łukaszewiczem, Michałem Turobinskim, Szymonem Parafianowiczem, Jakubem Udką, Krzysztofem Narkiewiczem oraz woytami, ławnikami y wszystkimi starostwa wielonskiego y beysagolskiego[a] woytowstwa włoscianami.

Za trzecim aktoratem urodzonego Michała Mikuckiego, regenta grodzkiego Xięstwa Zmudzkiego, z pracowitymi Kazimierzem Benayciem, Janem Maciukiewiczem, Antonim Łukaszewiczem, Jakubem Udką, Krzysztofem Narkiewiczem oraz wszystkiemi mieszczanami włościanami starostwa naszego wielonskiego y beysagolskiego.

Za czwartym aktoratem urodzonego Adama Chmary, instygatora W. X. L., z delacyi Antoniego Swiętochowskiego, Kazimierza y Kaspra Wieliczkow, Mateusza Nizynskiego, Jana y Michała Konstantynowiczow, Jozefa Olechnowicza, Andrzeja Gosiewskiego, Teodora Maciejewskiego y wszystkich mieszczan wielonskich, oraz Kazimierza Benaycia, Jana Maciukiewicza, Antoniego Łukaszewicza, Michała Turobinskiego, Symona Parafianowicza, Jakuba Udki, Krzysztofa Narkiewicza, Jozefa Boguszewicza y wszystkich ziemian całey włości wielonskiey y beysagolskiey z urodzonymi Julianem Sylwestrowiczem, starostą gulbinskim, gubernatorem, Janem Giedyminem, Kazimierzem Zienkiewiczem, Janem Gimelem, kapitanem garnizonu szawelskiego.

Za piątym aktoratem urodzonego Adama Chmary, instygatora W. X. L., z delacyi urodzonego Juliana Sylwestrowicza, dyspozytora dobr wielonskich, z pracowitymi woytami, ławnikami, mieszczanami y wszystkiemi włościanami starostwa wielonskiego y woytowstwa beysagolskiego.

My, krol, po złączeniu in unum superius wyrazonych partium aktoratow wespol z załobami do nich należącemi y po oczewistych między stronami aktoraty swoie maiącemi na dniu wyz wyrazonym wnoszonych kontroversyach, obwarowawszy vigore dekretu w roku 1777 miesiąca junii 30 dnia w sądach naszych assessorskich W. X. L. ferowanego omnimodam securitatem zdrowia y zycia mieszczanom y włoscianom starostwa wielonskiego i woytowstwa beysagolskiego a quavis impetitione et violentia pozwanych oraz liberum aditum et reditum do sądow naszych y na kazdym mieyscu samym mieszczanom, włoscianom oraz eandem securitatem zonom y dzieciom onych od kaptywacyi y detencyi przez pozwanych kommissarzow y administratorow starostwa wielonskiego y beysagolskiego, tudziez azeby ciz kommissarze y dyspozytorowie starostwa wielonskiego y beysogalskiego tak nad inwentarz lustratorski roku 1765, jako tez insistendo rezolucyi Rady przy boku naszym Nieustawaiącey, w roku 1777 miesiąca februarii 25 dnia zaszley, pełnienie przez mieszczan y włościan starostwa wielonskiego y beysagolskiego wszystkich powinnośći w inwentarzu roku 1769 miesiąca octobra 14 dnia przez dworzanina naszego skarbowego sporządzonym, a w roku 1770 miesiąca julii 3 dnia przez Kommissyą Skarbową W. X. L. approbowanym, opisanych y per specificum wyrazonych, determinuiącey, nad tez inwentarze lustratorski 1765 y drugi dworzanski roku 1769 do rozprawy zadnych preaggrawacyi y uciązliwośći nie czynili, podatkow mimo też inwentarze — lustratorski y dworzanski — nie wybierali y do innych powinnośći nad tez inwentarze nie przymuszali, exekucyami niesłusznemi nie uciemięzali, przytym azeby ciz kommissarze y dyspozytorowie rozlokowanego w starostwie wielonskim y beysagolskim zołnierza do zadnego skrzywdzenia tychze mieszczan y włoscian w pomoc sobie nie uzywali, oraz obwarowawszy tymze mieszczan[om] y włościanom wielonskim y beysagolskim, azeby zwierzchność ekonomiczna tychże starostw wielonskiego y beysagolskiego — kommissarze, dyspozytorowie y ich subalterni — składanek na proceder prawny, a signanter na wyprowadzenie inkwizycyi y weryfikacyi y finalne zakonczenie procederu w sądach naszych pod zadnym pretextem nie bronili, swiadkow do inkwizycyi od tychże mieszczan y włościan stawionych nie odgrażali, użytych plenipotentow ad actus inquisitionis et werificationis od mieszczan y włoscian wielonskich y beysagolskich nie odstraszali, zadney wiolencyi y krzywdy tymze plenipotentom sami przez się y przez subordynowane osoby czynic nie wazyli się, wzaiemnie obwarowawszy urodzonym kommissarzom, dyspozytorom y wszystkim subalternom do rządu ekonomicznego starostwa wielonskiego y beysagolskiego należącym omnimodam securitatem, oraz ażeby mieszczanie, ziemianie y włoscianie wielonscy y beysagolscy należyte posłuszenstwo w pełnieniu wszelkiey powinnosci, w regularnym oddawaniu czynszow y podatkowaniu podług desuper wyniesionych inwentarzow lustratorskiego y dworzanskiego zachowali się y azeby mieszczanie, ziemianie y włościanie starostw wielonskiego y beysagolskiego zadnych przegrozek, nieposłuszenstwa y wybicia się z pod należytych rządow ekonomicznych dla tychze dyspozytorow wyrządzać, zadney w tey mierze protekcyi zaciągać, pod jakimkol-

wiek pretextem y wymysłem buntow y rebellii podnosić, z domow wyprowadzać się, po zagraniczu, lasach y puszczach tułac się pod rygorem naysrozszego ukarania nie wazyli się, tez we wszystkim podług inwentarzow 1765 lustratorskiego y 1769 dworzanskiego postępowali y wszelkim ustawom w onych wyrazonym az do finalney rozprawy w sądach ulegali, serio ostrzegłszy, w samey sprawie my, krol, necessariam satisfactionem dekretowi sądow naszych assessor*skich* W. X. L. w ro*k*u 1777 m*iesią*ca junii 30 d*nia* zaszłemu w wyprowadzeniu aktow inkwizycyi y werefikacyi tak między wszystkiemi stronami aktoraty swoie maiącemi, jako tez urodz*onym* Mikuckim, regentem grodz*kim* Xięstwa Zmudzkiego, mutuo partium sumptu expedyować się powinnych censendo, na expedyowanie ktorych aktow a parte urodz*ony*ch xiązat Poniatowskich urodzonych de Raessa, sędziego grodz*kieg*o trockiego, Głuszynskiego, sędziego grodz*kieg*o lidzkiego, Jozefa Sorokę, pisarza grodz*kieg*o smolenskiego, a parte vero mieszczan y włościan wielonskich y beysagolskich urodz*ony*ch Ignacego Narbuta, sędziego ziem*skiego* lidzkiego, Jana Biszpinka, pisarza ziem*skiego* starodubow*skiego*, Antoniego Kobylanskiego, podstarościego p*owia*tu słonim*skieg*o, dummodo duo inquisitores et non plures a partibus designati et conducendi adsint, ex decisione judicii nostri designamus. Ktorzy to urodzeni inquisitores azeby wyprowadzeniem siebie mutuo partium sumptu ad loca his actibus competentia praeviis innotescenciis ziechawszy y juramenta stron lub onych plenipotentow supra non corruptos neque corrumpendos testes juxta constitutionem 1726 roku wysłuchawszy, doskonałe we wszystkim według załob stron y podanych interrogatoriorum punktow wywiadywanie, alias inkwizycyą, odbieraiąc testymonia od ludzi wiarygodnych szlacheckiego stanu tacto pectore, a plebee conditionis corporali praemisso juramento in spatio następuiącey sądow naszych kadencyi expedyowali, a expedyowawszy protokulum inquisitionis sigillis bene munitum do kancellaryi naszey dekretowey zadworney assesor*skiey* W. X. L. komportowali, instrumenta zas verificationis exacte sporządziwszy y podpisawszy, wczesnie przed rozprawą stronom wydali, decernimus. Do ktorey to inquizycyi y weryfikacyi statuitionem Jozefa Bohuszewicza przez zwierzchność ekonomiczną starostw wielonskiego y beysagolskiego decidendo, azeby taz zwierzchność pomienionego Jozefa Bohuszewicza w czasie expedyuiących się aktow inkwizycyi y weryfikacyi na parękę dwuch mężow pewnych y dobrze osiadłych wydała, a parącznicy azeby tegoz wzpomnionego Jozefa Bohuszewicza post expeditos actus inquisitionis et verificationis do finalney w sądach naszych zadwornych assesor*skich* Wielkiego Xięstwa Litewskiego rozprawy stawili, nakazuiemy. Ad hoc wolne wyniesienie ad praemissos actus inquisitionis et verificationis stronom nowych załob y do rozprawy aktoratow zachowawszy, azeby tez strony ad invicem kopie z spraw wszystkich, jesliby ktore nie były oddane, czterma tygodniami przed nastąpic maiącą w sądach naszych rozprawę do kancellaryi naszey dekretowey zadworney assesorskiey Wielkiego Xięstwa Litewskiego oddali, injungimus. Ktore to actus inquisitionis et verificationis azeby przez strony in spatio następuiącey sądow naszych kadencyi sub poenis irremmissilibus contra-

ventionis in partem renitentem extendendis omnino wyprowadzone, a przez urodzonych inkwizytorow etiam non obstante contumatia aut recessu ktoreykolwiek strony expedyowane et finaliter zakonczone byly, nakazuiemy. Post quos expeditos actus rozprawę na przyszłey sądow naszych kadencyi bez zadnych dyllacyi między tymiz stronami, sub poena personalis infamiae determinuiemy.

---

[a] beysagolstka

81. *1788 m. lapkričio mėn. 24 d. Baisogalos vaitystės valstiečių įgaliojimas Simanui Parafianavičiui vesti jų vardu bylą asesorių teisme prieš Veliuonos ir Baisogalos nuomotoją Valevskį, komisarą Čekavičių ir kitus administracijos tarnautojus dėl neteisėtų mokesčių, prievolių, kerštavimo už bylinėjimąsi ir kitų skriaudų.*

Iš įrašo Kauno Pilies teismo knygoje — VCA Senieji aktai 13723 l. 11—14.

My, włoscianie woytowstwa beysagolskiego, nizey własnemi rękoma trzema krzyzykami wedle nieumieiętnosci pisma wyrazeni, czyniemy wiadomo tym naszym dobrowolnym plenipotencyinym rozmyslnym nieprzymuszonym dokumentem panu Szymonowi Parafianowiczowi, włoscianinowi beysagolskiemu, danym na to, iz my, wszyscy włoscianie, maiąc pokrzywdzenia y niezliczone uciązliwosci od j. w. j. mc. pana Anastazego Walewskiego, szam*belana* j. k. msci, jako possesora starostwa wielonskiego y woytowstwa beysagolskiego, oraz od komisarza wielmoznego j. mc. pana Alexandra Czechowicza y dyspozytorow jego rownie nam dziejące się przez niezachowanie praw, przywilejow, inwentarzow dworzanskich skarbu Rzeczypospolitey W° X[a] Lit° oraz dalszych dokumentow dawnych nam służących, przez przynaglania gwałtowne do zbytecznych opłat y powinnosci wymuszających się. A nad to, gdy po rozpoczęciu teraznieyszego przez nas z wyzey wyrazonemi zwierzchnikami u naiasnieyszey assessorii litewskiey procederu roznemi sposoby do zamilczenia krzywd naszych, a niby utrzymywania się z tymże j. w. Walewskim w jednosci, do nieiakowych nam wiadomo do czego podpisow pod naysurowszemi karami, nawet już doswiadczonemi, przez w. j. mc. pana Jana Kostrowskiego, dyspozytora beysagolskiego, przynagleni bylismy; przeto o wszystkie ogułem krzywdy y nenkanie nasze — nadinwentarzowe, ktore oprocz uległosci naszych zdawna praktykowanych y chętnie czynionych — teraz ponaszaiące się, dla niemoznosci naszey osobistego temuż procederowi assystowania, wyz pomienionemu Szymonowi Parafionowiczowi, współbratu y włoscianinowi naszemu beysagolskiemu, wszelką moc daiemy proceder rozpoczęty czyli rozpoczynaiący się kontynuować y do ostatniego stopnia prawa popierać y przywodzić dozwalamy y za tegoz naszego plenipotenta ad jure agendum umocowanego wszyscy ręczemy się, wymożone od nas niektore przez tez zwierchność dworne podpisy, niewiadomo do czego, wieczności umorzamy y onych utrzymywac nie chcemy, lecz wszystkie ogułem nasze krzywdy dla procedowania jednemu temuz plenipotentowi, rownie z osobnemi plenipo-

tentami starostwa czyli włoscian wielonskich do Warszawy wysłanemi, współbracia naszemi, powierzamy y rowniez Kazimierza Benowicza, Baka, Dedyna y dalszych włoscian wielonskich, plenipotentow teyze włosci wielonskiey, na naszych plenipotentow wespoł z Szymonem Parafianowiczem przymuiemy y dla tego ten nasz dobrowolny pełnomocny dokument tak sami swoiemi imionami, jako też od dalszych naszych braci, włoscian beysagolskich, umocowani y uproszeni własnemi rękoma naszemi przy położonych od każdego trzech krzyżykach oraz przy ustnie y oczewisto uproszonych od nas pieczętarzach stwierdzamy. Pisan we wsi Gudziunach, w woytowstwie beysagolskim, roku tysiąc siedmset osmdziesiąt osmego miesiąca novembra dwodziestego czwartego dnia.

Toliau yra 57 valstiečių, pasirašiusių kryželiais, pavardės.

82. *1788 m. gruodžio mėn. 30 d. Kai kurių Veliuonos seniūnijos miestelėnų ir valstiečių, tame tarpe Zyplių rakto, pareiškimai apie atsisakymą nuo bylos prieš Veliuonos seniūnę Poniatovskienę, jos sūnų, Veliuonos ir Žiežmarių seniūną Juozapą Poniatovskį, Veliuonos seniūnijos nuomotoją Valevskį ir jų tarnautojus.*

Iš Raseinių Pilies teismo knygos — VCA Senieji aktai 18612 l. 71—72.

Roku tysiąc siedmset osmdziesiąt osmego miesiąca decembra trzydziestego dnia. Przed aktami grodzkiemi *Xięstwa* Zmudz*kiego* repar*tycyi* rosienskiey stawając obecnie Maciey Woyciechowski, Szymon Czołkan, Jerzy Olexa, Szymon Swiętochowski, Wawrzyniec Ziomecki, Maciey Miksztowicz, Szymon Miksztowicz, Marcin Offman, Jan Bartoszewicz, Jan Czerba, Wawrzyniec Ambrozaytis, Marcin Dysenowicz, Antoni Wasilewski y j. p. Wiktory Olechnowicz, włoscianie y mieszczanie starostwa Wielon*skiego*, oswiadczenie kwietacyine j. o. *xiązętom* Teressie z Kinskich, generałowey woysk austrayackich, staroscinie wielon*skiey*, matce, Jozefowi, zyzmorskiemu i wielonskiemu staroscie, synowi, Poniatowskim, j. *wielmoznemu* Anastazemu Walewskiemu, podkom*orzemu* nadwor*nemu* j. k. mci, starostwa wielonskiego arędownemu dzierzawcy, wszystkim z ramienia ich administruiącym toz starostwo Wielonskie wydane przyznali y własnemi rękoma umieiętni pisma, a nieumiejętni trzema krzyzykami podpisali się. *Toliau yra keturi parašai ir vienuolika kartų po tris kryželius.*

Roku 1789 miesiąca januaryi 5 dnia przed aktami grodz*kim*i Xięstwa Zmu*dzkiego* repar*tycyi* Rosien*skiey* stawaiąc obecnie Mateusz Kasperaytis lawnik, Piotr Zukowski ławnik, Szymon Bazylewski dziesiętnik, Jerzy Raciukaytis, Jan Zameytis, Marcin Dowba, Andrzey Pietkiewicz, włoscianie starostwa Wielonskiego klucza zyplewskiego, oswiadczenie czyli dokument wyznawaiący, iz nie chcą z zwierzchnoscią tegoz starostwa Wielonskiego w sądach zadwornych assesorskich *Wielkiego Xięstwa* Lit*ewskiego* procedowac, j. o. *xiązętom* j. m. Teressie z Kinskich generałowey *woysk* austryackich, matce, Jozefowi, zyzmor*skiemu* y wielon*skiemu* staroscie, synowi, Poniatowskim, jako samym panom, a j. w. j. p. Anastazemu Walewskiemu, podkomorzemu nadwor*nemu* j. k. mci, arędownemu dzierzawcy, y wszyst-

kim administruiącym starostwem wielońskim wydany z osob swoich przyznali, a dla większey twierdzy w protokole przyznan tym własną ręką krzyzykami podpisali się. *Toliau yra septynių valstiečių, pasirašiusių kryželiais, pavardės.*

83. *1789 m. sausio mėn. 26 d. Veliuonos seniūnijos ir Baisogalos vaitystės valstiečių skundas prieš valdytoją Valevskį, komisarą Čekavičių ir kitus administracijos tarnautojus dėl plakimų, išvarymo iš ūkių bei visokeriopo išnaudojimo didinimo.*

Iš asesorių teismo protokolų knygos — VCA Senieji aktai 2475 l. 28—30.

Įgaliotiniai Banaitis, Bakas, Šimkevičius, Dėdynas ir Parafianavičius kaltina Veliuonos seniūnijos valdytoją Valevskį ir jo tarnautojus, kad jo įsakymu keliasdešimt valstiečių buvę vos ne mirtinai išplakti, Andrius Radmanas dėl nežmoniško plakimo mirtinai sergąs, Banaitis buvęs muštas, kankintas ir išvarytas iš ūkio, o apie 100 valstiečių patys išbėgę iš seniūnijos. Administracija engianti valstiečius visokiais išgalvotais mokesčiais ir prievolėmis: jėga atiminėjanti linus ir sėmenis, verčianti vežti kalkes degimui, maitinti kalkių, degimo meistrus, duoti žmones darbui prie kalkių degimo krosnių, pristatinėti medį anglininkams (būdininkams), kurie su savo gyvuliais nuolat nuganą valstiečių pievas. Varydama plačiausią prekybą miško medžiaga, seniūnijos administracija iškertanti ąžuolynus ir verčianti valstiečius dirbti iš ąžuolo kubilus ir kibirus, bet neduodanti miško medžiagos statybai. Dvaro globojamas smuklininkas Mauša paleidęs elgetomis keliasdešimt valstiečių, o kiti turį už juos mokėti činšą ir atlikti darbus. Bet kokia prekyba valstiečiams esanti uždrausta, o savo atliekamus gaminius jie verčiami pusdykiai parduoti dvarui.

Dzień 26. Proces imieniem u*rodzony*ch Jozefa Chrapowickiego y Rafała Sliznia, instygatorow W. *Xięstwa Litewskiego*, z dellacyi Jakuba Baniewicza, Stanisława Bakasa, Michała Szymkiewicza, Piotra Dedynasa, Symona Parfinowicza y wszystkich włoscian starostwa wielon*skiego* y woytowstwa beysagolskiego na u*rodzony*ch Anastazego Walewskiego, Alexandra Czechowicza, komisarzow y wszystkich subalternow tegoz starostwa y woytowstwa, mieniąc o to, iz obzało*wa*ni, zamierzywszy własne dobro na ruinie maiątkow żału*iący*ch del*atorow* wystawic, wielkie dopełniaią gwałty, z złamaniem praw ludzkości y wszystkich praw narodowych zabespieczaiących nalezytą kazdemu własność.

Swiadectwem powszechność przekonywaiącym o słuszności zazaleń włościan starostwa wielon*skiego* y woytowstwa beisagolskiego jest w liczbie kilkadziesiąt osob na smierć ćwiczonych, wiadomość o smiertelney chorobie Jędrzeja Radmana, w które nielitosciwe bicie wprawiło go; w obiekcie takze zabrania maiątku włościaninowi nazwiskiem Baniewiczowi, do dwudziestu kilku tysięcy wynoszącego. Męczyc y bic go kazano, jakoz dom zrabowano y ze wszystkiego wyzuto. Kobiet wiele z bicia poroniły. A takiemi zawsze gwałtowności krokami postępuiąc komisarze y ich subalterni względem włościan wpoili to w umysły prawdziwe mniemanie, ze z potem czoła zarobić kawałek chleba — jest to podawać pozor do ściągnienia niewinney na nowo kary. Porzuciło przez to więcey jak na sto osob dawne swoie domy y siedliska. Płacz y bieda jest istotną pozostałych włościan własnością, łzy ich wyciągaią codziennie wymyslane y wymagane

podatki y powinności nad opisy lustracyi i inwentarzow. Len y siemie odbieraią obzałowani od włościan gwałtownie, do palenia wapna od dymu kazdego nakazuią wozić po fur dziesięc kamieni, a nadto włość obowiązuią do żywienia maystrow, do pieca kazdego przystawiać po ludzi ośm, a takowych piecow jest więcey sta, drwa ile potrzeba wozić, a wypalone wapno o mil 10 albo kilkanaście przystawiać, w puszczy budy pozakładawszy budnikom drew każą dostawiać od każdego dymu po sążni dwa krzyżowych na popioł, budnicy zaś konni swemi, świnmi y bydłem zawsze łąki z dozwolenia dworu włoscianom wypasuią. Handel nayobszernieyszy obzałowani y na wszystkie sposoby z puszczy prowadząc, nadto naylepszą dębinę wycinaią na szułkę, a z tychze szułkow kubły y wiadra włościanom robić każą, drzewo z puszczy okolicznie na opał przedaią, *żałuiącym* zas *delatorom* na budowlę nawet drzewa wywozić nie dozwalaią. Od karczmarza żyda nazwiskiem Mowszy obzałowani, przekupieni częstemi podarunkami, na ostatnią ruinę włoscian wszystkich oboiętnym okiem patrzaią, ten albowiem żyd Mowsza przez gwałtowne wybieranie pieniędzy od włościan domow kilkadziesiąt spustoszył, na co dwor nie uważaiąc, pozostałym włościanom czynsz y powinności narzuca z pustych rol, a użytek z onych żydowi oddaie.

Szczegulniey ekonom miasta Beysagoły Kostrowski pod pozorem maiącego przybyć komisarza na jego ludzi y koni wybiera prowianty, ktore zawsze u niego samego zostaią się. Tenze obzałowany ekonom beysagolski ma zwyczay po kolendzie jezdzić, a prowadząc z sobą koni ośm, ludzi służących do dziesiątka, psow sfor kilka, na kazdey stacyi dla wszystkich obfitą kaze dostarczać żywność.

Dla lesniczego w Wielonie obżałowani wymagaią od włoki jedney żyta garcy 4, jęczmienia garcy 4, owsa garcy 2, na słoninę y sol pieniędzmi złotych polskich po jednemu. Podobny podatek młynarz wielonski wybiera, chociaż u niego włoscianie swego zboza nie mielą. Handel dla włoscian wszelki przez obzałowanych zabroniony, nawet przedaz zboża załuiącym zabronione za granicę, bo zboze muszą przedawać za bezcen do dworu, w ktorym miara nayniesprawiedliwsza.

O takowe więc krzywdy w czasie procederu dostateczniey dowieść się maiące włoscianie starostwa wielonskiego y woytowstwa beysogalskiego naysolenniey manifestuią się.

84. *1789 m. vasario mėn. 20 d. Veliuonos seniūnijos valdytojų skundas prieš Veliuonos valstiečių įgaliotinius ir Zyplių rakto valstiečius dėl Zyplių ir Veliuonos dvarų užpuolimo ir nesiliaujančio priešinimosi.*

Iš asesorių teismo protokolų knygos — VCA Senieji aktai 2475 l. 33—34.

Skunde asesorių teismui kaltinami Veliuonos seniūnijos valstiečių įgaliotiniai — Panaitis, Bakas, Simkevičius ir kiti, kaip svarbiausieji kurstytojai ir pasipriešinimo vadai, kad jie, patys nenorėdami vykdyti dvarui jokių prievolių, kurstą taip pat ir kitų valstiečių maištą. 1788 m. gruodžio mėn. 31 d. ginkluoti valstiečiai būriu užpuolę Zyplių dvarą, o 1789 m. vasario mėn. — Veliuonos dvarą, grasinę užmušti komisarą ir kitus

tarnautojus. Vaikščiodami po kaimus minėti įgaliotiniai kurstę priešintis likusius valstiečius ir rinkę pinigus bylinėjimuisi, nors beveik visi seniūnijos valstiečiai savo duotu dokumentu atsisakę nuo pretenzijų seniūnijos vyresnybei.

Tegoż dnia proces j. w*ielmozny*ch Teressy z Kinskich, generałowey woysk austryackich, matki, Jozefa, zyzmorskiego y wielonskiego starosty, syna, Poniatowskich, tudziez ur*odzony*ch Anastazego Walewskiego, szambelana naszego, dzierzawcy, Alexandra Czechowicza, komisarza, na pracowitych Jakuba Boneyta czyli Baniewicza, Stanisława Bakasa, Michała Szymkiewicza, Piotra Dedynasa, Szymona Parfinowicza, Jozefa Baka, Wawrzynca Szwelnia, Andrzeja Jurgielę, Jana Urbaycia y Andrzeja Paspirgiela, samych hersztow y pryncypałow buntu o to, iż wy, zuchwalstwem rządząc się y nie chcąc zwykłych dworowi powinnosci, czynszow, danin, robocizn dopełniać, do podobnego zamiaru innych włoscian st*aro*stwa wielon*skiego* y beysagolskiego, a mianowicie klucza zyplewskiego podbudzacie y fomentuiecie. Jakoz do tyla się hersztowie buntu zrobili, iż chłopi st*aro*stwa wielon*skiego*, mianowicie klucza zyplewskiego, zadnych powinności czynic, czynszow y danin dawac, drew wozic, usług dworowi nalezytych pełnic nie chcą, do tego nawet zuchwałości stopnia ciz chłopi wielon*scy* klucza zyplewskiego przyszli, ze dwa razy gromadnie z bronią z naywiększemi hałasami y krzykami, raz roku 1788 decem*bra* 31 na dwor zyplewski, drugi raz w teraznieyszym roku in februario na dwor Wielon*ski* z tumultem naszedłszy, komisarza tegoz starostwa attakowac powazyli się y na życie y zdrowie jego przegrozki czynić smieli y tymze tumultem zbroynym po wsiach chodząc, innych ludzi starostwa wielon*skiego* buntuią y o smierć officyalistow przyprawic odkazuią się. A niedość jeszcze maiąc na tym, list zaręczny ad malam informationem subreptive jakoby w krzywdzie całego starostwa w sądach assesor*ski*ch zyskali, wtenczas kiedy jo. x*iąże* j. m. kanclerz lit*ewski* do aktoratu całą pretensyą y skargę odłożył, wtenczas kiedy włoscianie st*aro*stwa wielon*skiego* niemal wszyscy, procz kilku z buntownikow, przyznane dokumenta wydali, iż zadnych do starostow, dzierzawcow y dyspozytorow starostwa wielon*skiego* pretensyi z osob y maiątkow swoich nie maią, a to tylko celem buntowania dalszego chłopstwa y narazania na niesłuszne składki, z ktorych ciż buntownicy korzystaiąc codzien się upiiaią y naywiększe odkazanki czynią y nieposłuszenstwa dopelniaią, o to tedy wszystko manifestuią się.

85. *1789 m. vasario 21 d. Veliuonos seniūnijos ir Baisogalos vaitystės valstiečių pareiškimas dėl Valevskio, Čekavičiaus ir kitų Veliuonos seniūnijos administracijos tarnautojų šmeižtų ir jų bandymų gauti iš asesorių teismo savo naudai įspėjamąjį raštą prieš valstiečius.*

Iš asesorių teismo protokolų knygos — VCA Senieji aktai 2475 l. 34—35.

Andrius Radmanas, Serafimavičius, Banaitis ir kiti Veliuonos seniūnijos ir Baisogalos vaitystės valstiečiai paneigia Valevskio, Čekavičiaus ir kitų Veliuonos seniūnijos administracijos tarnautojų šmeižtus, esą jie apgaulės būdu gavę iš asesorių teismo apsaugos raštą, taip pat jų tvirtinimą, kad Lietuvos D. K. kancleris, kaip asesorių teismo

pirmininkas, uždraudęs jiems bylinėtis prieš seniūnijos komisarus ir kitus tarnautojus. Kadangi valstiečiai niekuo nesą sulaužę. minimo apsaugos rašto įpareigojimų, tad nesą jokio pagrindo duoti įspėjamąjį raštą valdytojų naudai, tuo pačiu atimant Veliuonos seniūnijos valstiečiams galimybę ginti teisme savo šlovę, gyvybę ir turtą.

Dzien 21. Reproces imieniem urodzonego Jana Chrapowickiego y Rafała Sliznia, instygatorow W. X^a L^o, z delacyi pracowitych Andrzeja Radmana, Serafinowicza, Baniewicza y wszystkich ziemian starostwa wielonskiego y woytowstwa beysagolskiego na urodzonych Anastazego Walewskiego y Alexandra Czechowicza oraz wszystkich subalternow starostwa Wielonskiego y woytowstwa beysagolskiego, referuiąc się do dawniey zaniesionego manifestu w sądach naszych, a mianowicie o to, iz obzałowani czynią przeciwko zaręcznemu upominalnemu listowi, ktory uzyskany został przez załuiących delatorow po podanym manifescie czyli doniesieniu powszechności o wyrządzonych załuiącym delatorom przez administratorow starostwa krzywdach, rownie jako y po nastąpioney rezolucyi w sądzie, list zaręczny upominalny wydać włościanom determinuiącey, za wniesieniem uczynionym nie subreptive, ale publicznie w obliczu tegoz sądu na dniu 26 stycznia; niemniey o to, iż obzałowani oskarzaią załuiących, jakoby oni w ufności uzyskanego listu zaręcznego, a zle zrozumianego, wszczynali bunty y wiolencye dworowi Wielonskiemu dopełniali, lubo zadnego swiadectwa, mianowicie po dacie uzyskanego listu, przez włoscian wszczynaiących się buntow, rownie jako y dowodu dopełnionych dworowi wiolencyi obzałowani do sądu nie przyniesli; o to, iż obzałowani rozgłosili przeciwnie wiadomości publiczney, jakoby xiąże j. mc. kanclerz w. litewski w czasie prezydencyi swoiey na teraznieyszey kadencyi zadney włoscianom niedozwolił obrony przeciwko impetycyom komisarzow starostwa wielonskiego, lubo znajome wszystkim godne uwielbienia, a zawsze pełne ludzkości xięcia j. mci kanclerza sentymenta inne w kazdym z samego doswiadczenia stanowią przekonanie, że nie masz teraz zadnego dopełnionego przez załuiących przeciwienstwa prawu, gdy nie masz zadnego dowodu o złym ich działaniu, ani list zaręczny, uzyskany od sądu przez załuiących delatorów, nie mogł mieć y nie miał w obiekcie, tylko ocalenie życia y wszelkich własnosci włoscianom wielonskim przez słuszność tymze włościanom należących, a przeto gdy nie tylko niema żadney pobudki do wydania powtornego listu zaręcznego, ktoryby się wyraznie przeciwił pierwiey wyszłemu, ale nawet nie mozna ogałacać włościan z tey obrony, ktorey im prawo dozwoliło. Pomiędzy innemi poznieysza konstytucya litewska 1710 roku vol. 6 fol. 212 titu'o „O gleytach" determinuie, aby mieszczanom y wszelkiey kondycyi ludziom wydawane były listy zaręczne upominalne imieniem krolewskim z podpisem pieczętarza, przy wycisnioney pieczęci. Włościanie starostwa wielonskiego y woytowstwa beysagolskiego na mocy tey uwagi, że ten cel y skutek jest praw, aby kazdy dobrą sławę swą, zdrowie y maiątek w całości miał, a na tym wszystkim zadnego uszczerbku nie cierpiał, niemniey, iż dla tego są prawa postanowione, aby moznemu y potęznemu nie wszystko było wolno czynić, bo jestesmy niewolnikami praw dlatego, zebysmy wolnosci uzywać mogli, naysolennieyszy zanoszą manifest.

86. *1789 m. lapkričio mėn. 29 d. Daugelio Žemaitijos bajorų liudijimas Veliuonos seniūnijos žmonių įgaliotiniams Parafianavičiui, Banaičiui, Dėdynui, Bakui ir kitiems, išmestiems iš ūkių, bei visiems Veliuonos seniūnijos miestelėnams ir valstiečiams, kad jie ir anksčiau, ir dabar atlikinėją ne tik inventorines, bet ir visas kitas neteisėtai primestas prievoles, kokių nesą jokioje kitoje seniūnijoje.*

Iš 1789 m. gruodžio mėn. 15 d. įrašo Kauno Pilies teismo knygoje — VCA Senieji aktai 13723a l. 771 (627).

My, obywatele, rycerstwo, szlachta Xięstwa Zmudzkiego niżey na podpisaniu rąk własnych wyrażeni, czyniemy wiadomo y jawno wyznawamy tym naszym testymonialnym dokumentem ucisnionym włoscianom starostwa wielonskiego, klucza beysagolskiego, syntowtowskiego, woytom, ławnikom, mieszkancom, mianowicie z liczby ktorych od zwierzchnictwa dworu wielonskiego z maiątkow ogołoconym, bez żadney sposobnosci dalszey utrzymywania machiny gospodarstwa utrzymywac się daley mogącym, bez żadnego względu na sprawiedliwość oppressyą cierpiącym: Szymonowi Parafianowiczowi, Kazimierzowi Banayciowi, Piotrowi Dedynowi, Kazimierzowi Platkowi, Antoniemu Swiętychowskiemu, Marcinowi Konstantynowiczowi, Andrzeiowi Paspirgiellowi, Stanisławowi Bakowi, Jerzemu Stackunowi, Andrzeiowi Jurgielowi, Kazimierzowi Szopinskiemu, Marcinowi Alexowi, Antoniemu Zijmdziowi, Macieiowi Grybinowi, Stefanowi Puydakowi, Janowi Baniewiczowi, Tomaszowi Bortkowi y wszytkim w ogulności y w szczegulności włoscianom, mieszczanom miasta Wielony, Syntowty, Beysagoły do starostwa wielonskiego y woytowstwa beysagolskiego należącym ludziom, iż ci mieszkance, mieszczanie y włoscianie nie tylko powinność, opłaty inwentarzami opisane wedle rozkazu zwierzchności swey wypełniali zawsze y teraz wypełniaią, ale nadto y to uskuteczniaią, do czego zwierzchność ich dworna pod surowemi karami przynagla, tak dalece, iż w żadnym starostwie innym my, szlachta somsiaduiący, nie widziemy tak uciążliwych powinności, opłaty, panszczyzny, zsypek zbożowych, wywozki towarow z puszczy, zsypek dla młynarzow y przewoznikow oraz dla żydow po karczmach przez dwor osadzonych, tudzież zbierania siemienia y pod roznemi podrozczyznami y tytułami podatkow na pustoszenia włoscian y uciążliwości ich w tym to starostwie wielonskim y woytowstwie beysagolskim, ktore dwor nad nimi wymaga, exekwuie y włoscian zniszczyc usiłuie. A przeto to, cosmy wyrazili pokrotce na tym dokumencie, że jest niezawodną rzeczą, tak tę prawdę czasu inkwizycyi previo juramento stwierdzic gotowi jestesmy, w dowod czego własnemi rękoma autoryzuiemy. Pisan roku tysiąc siedmset osmdziesiąt dziewiątego miesiąca novembra dwudziestego dnia.

U tego dokumętu testymonialnego podpisy umieiętnych pismem, a nieumieiętnych trzema krzyzykami tak się wyrazaią. Do tego dokumętu podpisałem się: Ignacy z Bohdana Towianski, porucznik Xięstwa Zmuydzkiego powiatu Wielonskiego. — Jozef Ambrażewicz, rotmistrz powiatu Upitskiego. — Symon Rucinski. — Tomasz Jagiełło trzema krzyzykami. — Jan Wołk

trzema krzyzykami. — Alexander Korkoz trzema krzyzykami. — Dominik Mankowski, stanowniczy Xięstwa Zmudzkiego. — Szymon Buywid jako proszony swiadek podpisałem się. — Jakub Gineyko. — Jozef Buywid manu propria. — Tomasz Goyżewski trzema krzyzykami. — Jozef Grabowski. — Tomasz Ilianski. — Maciey Woyzgiałło. — Stefan Januszkiewicz, porucznik powiatu wilkiskiego Xięstwa Zmudzkiego. — Kazimierz Wierzbowicz trzema krzyzykami. — Maciey Gineyko. — Jozef Malecki trzema krzyzykami. — Ignacy Dopszewicz manu propria. — Michal Jurazyc, chorązy powiatu Wielonskiego Xięstwa Zmuydzkiego. — Kasper Kincout. — Jan Kincout. — Bartłomiey Zaleski. — Szymon Iwaszkiewicz. — Jakub Raczko. — Michał Radziewicz. — Maciey Łukom.

87. *1790 m. sausio 11 d. Asesorių teismo dekretas apie verifikacinės komisijos paskyrimą ryšium su naujais Veliuonos seniūnijos žmonių pareiškimais.*

VCA Senieji aktai 2487 l. 43—45.

Iš Veliuonos seniūnijos miestelėnų ir valstiečių pusės buvo prašyta, kad asesorių teismas panaikintų Veliuonos seniūnijos valdytojų primestus valstiečiams nuostatus ir taip pat dekretą dėl Veliuonos seniūnijos žmonių įgaliotinio Banaičio. Dėl procedūrinio pobūdžio priežasčių ir dėl to, kad minimi nuostatai buvę valstiečių priimti laisvu noru, teismas neranda galimybės priimti nutarimą iškeltais klausimais, neišnagrinėjęs visos bylos ir todėl įsako abiem besibylinėjančioms pusėms pristatyti visų ginčą liečiančių dokumentų — privilegijų, inventorių ir kitų — nuorašus. Skundams dėl smurto veiksmų ištirti teismas skiria verifikacinę komisiją ir leidžia Banaičiui pareikšti jai savo pretenzijas. Iki ginčo išsprendimo, kaip visais panašiais atvejais, teismas užtikrina Veliuonos seniūnijos žmonėms ir jų įgaliotiniams asmens ir turto saugumą, galimybę nekliudomai rinkti pinigus teismo išlaidoms, laisvai vykti ir grįžti į teismą ir iš teismo, ir įsako, kad tuo tarpu jie, kaip įprasta, mokėtų činšą, atlikinėtų prievoles ir visur būtų paklusnūs tiems nuostatams, kuriuos reikalauja panaikinti.

Actum w Warszawie.

Roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiątego miesiąca januaryi jedenastego dnia.

W sprawie urodzonego Rafała Sliznia, instygatora W. X. L., z dellacyi sławetnych Kazimierza Benoycia, Antoniego Balcewicza, Macieia Romanowskiego, Michała Szymkiewicza, Jerzego Stoszkuna y wszystkich obywatelow miast naszych Wielony, Syntowtow oraz wszystkich ziemian y włoscian całego starostwa wielonskiego y woytowstwa beysagolskiego z urodzonemi Teresą z Kinskich xiężną Poniatowską, generałową woysk austryackich, staroscinią wielonską, matką, Jozefem, xięciem Poniatowskim, żyżmorskim y wielonskim starostą, synem, jako panami, tudzież urodzonemi Anastazym Walewskim, podkomorzym nadwornym naszym, starostwa wielonskiego y woytowstwa beysagolskiego arendownym dzierżawcą, Alexandrem Czechowiczem, komisarzem, Franciszkiem Mikuckim, administratorem, y wszystkiemi ekonomami y dyspozytorami y ich subalternami, oraz wszystkiemi officyalistami pułku konsystuiącego y wszystkiemi żołnierzami, imionami y nazwiskami samymże lepiey wiadomymi.

My, król, przez panow rad y urzędnikow w sądach naszych zadwornych assesor*skich* W. X. L° zasiadaiących, ponieważ mieszczanie y włoscianie w sądzie ninieyszym stawaiący tak o podniesienie konwencyi, czyli ustawy, przez zwierzchność wielonską opisaney, a od mieszczan y włościan, jak poucza taż konwencya, dobrowolnie przyiętey, jako też o podniesienie dekretu na pracowitego Benoycia wypadłego, wnieśli do sądu prożbę, a gdy w takowym rodzaiu skargi bez uprzedzoney dyllacyi y bez rozsądzenia causae juris, mocą kon*stytucyi* 1726 y 1766 ani ostateczny wyrok, ani komissya przeznaczać się nie mogą, zaczym my, król, obwarowawszy mieszczanom st*aros*twa wielonskiego y woytowstwa beysagolskiego wszelkie bespieczeństwo zdrowia, życia y maiątkow tak dla nich samych, jako też dla wezwaney przez onych palestry od wszelkiey przemocy y gwałtownosci zwierzchności tychże starostw y ich subalternow, tudzież zastrzegłszy wolność czynienia pomienionym włoscianom y mieszczanom wszelkich dobrowolnych a nie wymuszonych składanek na proceder, oraz liberum aditum et reditum do sądow naszych zachowawszy, y nawzaiem, ażeby mieszczanie y włościanie st*aros*twa wielońskiego y woytowstwa beysogalskiego wszelkie czynsze do skarbu wnosili, powinności pełnili y istotne posłuszenstwo dworowi wykonywali według pokładaney ad praesens sądu naszego konwencyi, nakazawszy, ktore to zobopolne warunki ażeby tak zwierzchność starostwa y ich subalterni, jako tez mieszczanie y włościanie nayscisley dochowywali y w niczym nie naruszali, do finalney u sądu naszego rozprawy pod nieuchronną sprzeciwieństwa karą determinowawszy, w samey sprawie kopią spraw ad invicem cum comportatione wszelkich dokumentow, przywileiow, inwentarzow, ustaw y konwencyi dobrowolnie przyiętych, pod przysięgą przez prawnie umocowanych plenipotentow tak od ur*odzony*ch *xiążąt* Poniatowskich, jako też od mieszczan y włościan do starostwa wielonskiego y woytowstwa beysagolskiego należących circa principale u sądu naszego uznaiemy y rozprawę in futura juris sub poena personalis infamiae naznaczamy, a w skardze uczynkowey inkwizycyą, kalkulacyą y weryfikacyą vigore wyniesionych y wynieść się maiących żałob uznaiemy, na ktore actus za inkwizytorow ze strony włośian wielon*skic*h y beysagolskich u*rodzonych* Zawiszę, sędziego ziem*skiego* kowien*skiego*, Piotra Kleczkowskiego, pisarza ziem*skiego* trockiego, y Tadeusza Burzymowskiego, sędziego grodz*kiego* słonim*skiego*, a od ur*odzonych* xiążąt Poniatowskich u*rodzony*ch Zahorskiego, sędziego ziem*skiego* brasław*skiego*, Augustyna Midletona, podstarostę, y Wiszniewskiego, pisarza grodz*kic*h kowien*skic*h, za niezgodzeniem się stron ex decisione judicii, z ktorych dummodo duo a partibus exdesignatis et non plures conducendi adsint, naznaczamy. Ktorzy to u*rodzeni* urzędnicy na mieysce tym aktom przyzwoite za uprzedzic się powinnemi według prawa innotescencyami ziechawszy y juramentow stron lub onych plenipotentow supra non coruptos neque corrumpendos testes podług nauki kon*stytucyi* 1726 *roku* wysłuchawszy, ażeby doskonale we wszystkich skargach y pretensyach według żałoby podanych interrogatoriow, wywiadywanie czyli inkwizycyą, odbieraiąc swiadectwa od ludzi wiarygodnych szlacheckiego stanu tacti pectore,

a prostey kondycyi corporali praemisso juramento, wyexpedyowali y tęż wyexpedyowaną inkwizycyą pieczęcmi własnemi absigilowawszy do kancelaryi naszey dekretowey odesłali, akta zaś calculationis et verificationis wedle nauki *konstytucyi* 1784 roku exacte sporządziwszy, one wczesnie przed rozprawą stronom wydali, iniungimus, które to actus ażeby spolnym stron kosztem omnino in spatio następuiącey sądow naszych kadencyi wyprowadzone, a przez *urodzony*ch urzędnikow etiam non obstante contumatia aut recessu ktoreykolwiek strony expedyowane y finalnie dokonczone były, sub poenis contraventionum nakazuiemy y ze za takowemi wyexpedyowanemi aktami ostateczna w sądzie naszym nastąpi rozprawa, ostrzegamy. Do ktorych to aktow inkwizycyi, kalkulacyi y weryfikacyi wolne pracowitemu Benoyciowi stawanie y wszelkich pretensyow swoich podawanie zachowuiemy, w czasie ktorych expedyuiących się aktow ażeby zwierzchność onemu bytności y skarg swych umieszczania nie tamowała, ostrzegamy. — *Parašas:* Joachim Chreptowicz, podkanclerzy W. X. L°

88. *1790 m. gruodžio mėn. 30—1791 m. sausio mėn. 14 d. Užrašai asesorių teismo regestrų knygoje apie Veliuonos seniūnijos žmonių įgaliotinio Banaičio ištrėmimą ir tolesnę jų bylos prieš valdytojus svarstymo eigą.*

VCA Senieji aktai 2601 l. 43—45.

Pradėjęs svarstyti bylą 1790 m. gruodžio mėn. 30 d., asesorių teismas 1791 m. sausio mėn. 12 d. nuteisė Veliuonos seniūnijos žmonių įgaliotinį Banaitį, kaip nestojusį į teismą, infamijos bausme ir leido Veliuonos seniūnijos vyresnybei gaudyti jį, pasitelkus kariuomenę. Uždraudė Banaičiui ateityje gyventi Veliuonos seniūnijoje ir kurstyti valstiečius, anuliavo jo pretenzijas, įtrauktas į verifikacinės komisijos aktą, ir aprobavo visas Veliuonos seniūnijos vyresnybės priemones dėl Banaičio asmens ir turto. Bylą svarstant Veliuonos žmonių įgaliotiniai reikalavo, kad Veliuonos valdytojas Valevskis pristatytų 1739 m. Veliuonos seniūnijos inventoriaus originalą ir dekretą dėl Veliuonos žmonių ginčo, buvusio valdant Veliuonos seniūniją Tyzenhauzui, su Veliuonos seniūnijos administracijos tarnautojais. Valevskis pareiškė, kad jis tų dokumentų niekad nėra matęs ir iš Banaičio jų neėmęs. Teismas leido jam dėl to prisiekti ir tuo būdu valstiečių reikalavimą atmetė. Po to teismas priėmė priesaiką iš valstiečių įgaliotinių Parafianavičiaus ir Bako bei Veliuonos valdytojo Valevskio, kad jie iš tikro pristatė visus ginčą liečiančius dokumentus, jokių nenuslėpdami, ir paskyrė tolesnį bylos svarstymą.

Folio 78. Urodzony Rafal Slizien, instygator W. X. L°, z delacyi *sławetn*ych Kazimierza Benoycia, Antoniego Balcewicza, Macieia Romanowskiego, Michała Szymkiewicza, Jerzego Stoszkuna y wszystkich obywatelow miast naszych Wielony, Syntoft oraz wszystkich ziemian y włoscian całego starostwa wielon*skiego* y woytowstwa beysagolskiego p*rzeciw*ko u*rodzon*ym Teresie z Kinskich *xiężney* Poniatowskiey, generałowey woysk austryackich, starościney wielonskiey, matce, Jozefowi *xięciu* Poniatowskiemu, zyzmorskiemu y wielonskiemu staroscie, synowi, jako panom, tudziez u*rodzony*m Anastazemu Walewskiemu, podkomorzemu nadwornemu naszemu, starostwa wielonskiego y woytowstwa beysagolskiego arendownemu dzierzawcy, Alexandrowi Czechowiczowi, Franciszkowi Mikuckiemu, administratorowi, y wszystkim ekonomom, dyspozytorom i ich subalternom,

oraz wszystkim officyalistom pułku konsystuiącego y samym zołnierzom, imionami y nazwiskami samymze lepiey wiadomym.

Roku 1790 dnia 30 *decem*bra procedant. In procedendo et in continuatione roku 1791 dn*ia* 10 januaryi po kontrowersyach od włoscian starostwa wielońs*kiego* y woytowstwa beysagolskiego przez stawaiących ur*odzonych* Bogumiła Fergisa y Franciszka Dąbrowskiego o przyłączenie aktoratu z karty 92 z tychze regestrow zawołanego, in contra od ur*odzonych* xiąząt Poniatowskich, Walewskiego y Kostrowskiego, przez statuiących ur*odzonych* Jozefa Fergissa y Ignacego Grabowskiego o niełączenie wyz wzmienionego aktoratu nawzaiem wnoszonych, juditium inhaerendo konstytucyi 1726 aktoraty w czasie do jednosci sprawy należące łączyć dozwalaiącey, gdy pomieniony aktorat zna być nie w czasie dołączenia zawołany, onego nie łącząc, continuationem procederu naznacza.

In procedendo tegoz dnia juditium, przyłączywszy aktorat ur*odzoney* x*ięz*ney Poniatowskiey y Walewskiego z karty 85 z tychze regestrow, dalszy proceder determinuie.

In procedendo dnia 12 januaryi po kontrowersyach od włoscian wielonskich y beysagolskich o nakazanie dwum tylo plenipotentom włoscianskim wykonania przysięgi, a od ur*odzonych* xiąząt Poniatowskich o nakazanie czterem plenipotentom wykonania teyze przysięgi nawzaiem doniesionych, ponieważ dekretem oczewistym sądow naszych w r*oku* 1790 januaryi 11 dnia zapadłym pracowici Kazimierz Benoyc, Symon Parafianowicz, Stanisław Bok y Piotr Dedyn za plenipotentow na mocy wydanego sobie od włoscian st*arost*wa wielonskiego y woytowstwa beysagolskiego dokumentu rekognoskowanymi zostali y ponieważ tymze dekretem oczewistym sądow naszych komportacya dokumentow sub nexibus juramentorum przez plenipotentow włosciańskich circa principale u sądu naszego jest nakazana, zaczym juditium inhaerendo swemu dekretowi comportacionem wszystkich dokumentow do ninieyszey sprawy stosuiących się y wykonanie przysięgi supra veram eandem comportationem przez pomienionych Benoycia, Parafianowicza, Boka y Dedyna in instanti w sądzie swoim nakazuiąc, kontynuacyą dalszego procederu naznacza.

In procedendo pracowity Kazimierza Benoyc kontumax na infamię cum captivatione samey osoby z uzyciem nawet pomocy woyskowey, a to decisum obwarowawszy, azeby pracowity Benoyc w starostwie naszym wielońskim odtąd znaydować nie wazył, ani włoscian do buntu poduszczać, ani długow na konto teyze włosci za granicą ani u sąsiad pod niewaznością zaciągać y pod karami z prawa należącymi nie wazył się, oraz skassowawszy całkowitą jego pretensyą przeciwko dowodom do aktow inkwizycyi y weryfikacyi wciskaną, a in contra utwierdziwszy wszystkie kroki prawne zwierzchnosci dworu naszego wielonskiego względem maiątku y osoby tegoz Kazimierza Benoycia poczynione, dalszy proceder determinuie.

In procedendo juditium, za zgodzeniem się stron, z przyczyny obłozney choroby Piotra Dedyna, jurament na komportacyi wszystkich dokumentow dekretem naszym determinowanych do wykonania in spatio osmiu niedziel od daty ninieyszego dekretu przed aktami grodzkiemi kowienskimi podług

roty z kancellaryi naszey wydać się maiącey temuz Piotrowi Dedynowi odkłada, a z stawaiącymi stronami proceder in principali uznaie.

In procedendo tegoz dnia po kontrowersyach od włoscian wielonskich y beysagolskich o nakazanie komportacyi tak inwentarza *starostwa wielonskiego* autentycznego za dworzanstwa Hrebnickiego pod datą 1739 sporządzonego, jako tez dekretu aktykowanego w Xięstwie Zmudzkim w sprawie z roznymi za tenuty *wielmoznego* Tyzenhauza, podskarbiego nadwornego litewskiego, officyantami, przez u*rodzonego* Michała Chodakowskiego, komissarza wielońskiego, od pracowitego Kazimierza Benoycia za rewersem w r*oku* 1785 julii 19 dnia wydanym wziętych, in contra od u*rodzonych xiąząt* Poniatowskich y Walewskiego o uchylenie tey prozby, a o uznanie przysięgi nawzaiem doniesionych, poniewaz u*rodzony* Walewski tak imieniem u*rodzonych xiąząt*, jako tez w osobie swoiey ofiaruie jurament, iz ani wyz wzmienionego inwentarza Hrebnickiego, ani dekretu 1777 w Xięstwie Zmudzkim aktykowanego nie widział, nie wie y nima, y na tym, ze procz składaiących się u sądu ninieyszego dokumentow zadnych dalszych nima y nie utaił, zaczym juditium ządaną extradycyą uchyliwszy, wykonanie przysięgi urodzonemu Walewskiemu in instanti przed sądem swoim nakazuie, oraz zaswiadczenie czyli rewers u*rodzonego* Chodakowskiego w r*oku* 1785 julii dziewiętnastego d*nia* na wzięte papiery pracowitemu Kazimierzowi Benayciowi wydany judicialiter konnotuiąc, dalszy proceder determinuie.

In procedendo poniewaz tak plenipotenci włoscian Symon Parafianowicz y Stanisław Bak, jako tez u*rodzony* Walewski, chambellan nasz, satisfaciendo dekretowi oczewistemu sądow naszych jurament supra veram comportacionem wszystkich dokumentow rotą z kancellaryi wyiętą przed sądem naszym wykonali, zaczym juditium de praestita dekretowi swemu satisfactione quietando rownie tez roty wykonanych juramentow, jako tez regestra komportowanych dokumentow judicialiter konnotuie et iterum dalszy proceder naznacza.

In procedendo dnia 14 januaryi za stawaniem od mieszczan wielonskich przez u*rodzonego* Bogumiła Fergisa judicium, przyłączywszy aktorat tychze mieszczan wielońskich z karty 93 z tychze regestrow y plenipotencyą od włoscian wielonskich y beysagolskich w r*oku* 1788 dnia 13 *novem*bra pracowitym Kazimierzowi Benoyciowi, Symonowi Parafianowiczowi, Stanisławowi Bakowi y Piotrowi Dedynowi wydaną, tegoz roku m*iesiąca* decembra 18 dnia przed aktami grodzkiemi kowieńskimi przyznaną judicialiter konnotowawszy, dalszy proceder przeznacza. In procedendo tegoz dnia sądzono, vide in protocollo.

89. *1791 m. sausio mėn. 14 d. Asesorių teismo sprendimas dėl Veliuonos seniūnijos žmonių ginčo su valdytojais, kuriuo nustatomas valstiečių mokesčių ir prievolių dydis, išsprendžiami kai kurie kiti ginčo klausimai ir paskiriama nauja verifikacinė komisija ištirti valstiečių pretenzijoms dėl smurto veiksmų.*

Iš 1791 m. gegužės mėn. 2 d. įrašo Raseinių Pilies teismo knygoje — VCA Senieji aktai 14571 l. 467—491.

Į bylą įėjo trys ieškiniai (aktoratai). Pirmuoju ieškiniu, asesorių teismo priimtu 1790 m. sausio mėn. 11 d., Veliuonos ir Sintautų miestelėnai ir Veliuonos seniūnijos bei Baisogalos vaitystės valstiečiai skundė Veliuonos seniūnus Poniatovskius, Veliuonos seniūnijos administraciją bei stovinčią seniūnijoje kariuomenę dėl asesorių teismo anksčiau duotų miestelėnams ir valstiečiams apsaugos raštų nepaisymo, neteisėtų maisto duoklių įvedimo administracijos tarnautojams išlaikyti, taip pat dėl draudimo valstiečiams laisvai prekiauti sėmenimis, dėl kliudymų vykti į asesorių teismą bylos reikalais, mušimo, dėl smuklininkų, skurdinančių žmones, palaikymo. Ieškovai reikalavo užtikrinti ankstesniųjų asesorių teismo dekretų dėl Veliuonos seniūnijos vykdymą iš administracijos pusės, saugumą ieškovams pagal anksčiau duotųjų apsaugos raštų turinį ir prašė paskirti visų skundų ir skriaudų ištyrimą bei priteisti iš Poniatovskių neteisėtai išrinktus mokesčius, permokas bei baudas už sumušimus ir suluošinimus.

Antrajame ieškinyje, kurį pateikė Poniatovskiai drauge su seniūnijos administracijos tarnautojais, Veliuonos seniūnijos valstiečių ir miestelėnų skundas buvo kvalifikuotas kaip šmeižtas, o jų pasipriešinimas išnaudojimo didinimui — kaip seimo nutarimų sabotavimas. Poniatovskiai reikalavo priteisti iš valstiečių ir miestelėnų natūrinių ir piniginių mokesčių nepriemokas, baudas už šmeižtą ir nubausti pačius miestelėnus ir valstiečius fizinėmis bausmėmis.

Atsakydami į tai, Veliuonos seniūnijos valstiečiai ir miestelėnai įteikė asesorių teismui naują (trečią) ieškinį, kaltindami Veliuonos seniūnijos valdytojus asesorių teismo 1777 m. gegužės mėn. 30 d. ir 1778 m. kovo mėn. 26 d. dekretų peržengimu, draudžiančių seniūnijos administracijai didinti prievoles ir mokesčius virš 1765 ir 1769 m. inventorių nustatytų normų, ir nurodydami, kad per 1789 m. liustraciją mokesčiai buvę nustatyti 5 kartus didesni, negu tie, kuriuos Veliuonos seniūnijos žmonės turėję mokėti pagal minėtą 1769 m. inventorių. Priešindamiesi tokiam mokesčių didinimui, Veliuonos seniūnijos žmonės kreipęsi su skundu į Žečpospolitos seimą, tačiau seniūnijos nuomotojas Valevskis visą jų skundą paneigęs. Taip pat ir verifikacinės komisijos arba komisarų teismo paskyrimas ir Veliuonos seniūnijos valstiečių ir miestelėnų skundų ištyrimas nepriverčęs seniūnijos administraciją laikytis minėtų asesorių teismo dekretų ir apsaugos raštų, dėl to jie iš naujo kreipėsi į asesorių teismą, išdėstydami Valevskio jiems daromas skriaudas ir piktnaudojimus ir reikalaudami priversti jį prisilaikyti minėtų asesorių teismo dekretų ir priteisti iš Poniatovskių 18000 auksinų teismo išlaidų.

Teismas, išnagrinėjęs bylą, patvirtino paskutiniuosius Veliuonos seniūnijos „nuostatus", kuriais valdytojas buvo lažą pakeitęs činšu, nustatė činšo dydį nuo valako, leido seniūnijos gyventojams nekliudomai virti alų namų reikalams, o degtinę varyti tik vestuvėms ir už atitinkamą mokestį dvarui, nustatė bausmes už degtinės pirkimą ne seniūnijos smuklėse, apibrėžė lažą ir kitus darbus, kuriuos valstiečiai turi atlikti seniūnijos administracijos tarnautojų išlaikymui, taip pat nustatė pastočių, tiltų, malūnų statymo, kelių taisymo, griovių kasimo, sargybų ir kitas prievoles. Kitas prievoles, nenumatytas šiuo sprendimu, asesorių teismas panaikino. Toliau sprendimu Veliuonos seniūnijos valstiečiams leidžiama be apribojimų prekiauti sėmenimis ir kitais gaminiais, o produktų duoklė, arba ordinarija komisarų ir kitų seniūnijos administracijos tarnautojų išlaikymui, pakeičiama piniginiu mokesčiu. Iki galutinio visos bylos išsprendimo asesorių teismas leido Veliuonos seniūnijos žmonėms nekliudomai rinkti pinigus bylos vedimo reikalui. Veliuonos miestelėnų reikalavimą sugrąžinti jiems savivaldybės ir propinacijos teisę teismas atmetė, kadangi tos teisės iš Veliuonos buvę atimtos Žečpospolitos seimo 1768 ir 1776 m. nutarimais.

Klausimu dėl valstiečių skundų apie mušimą ir suluošinimą teismas nepadarė galutinio sprendimo, tačiau uždraudė naudoti „dėžę", kaip labai žiaurią bausmės priemonę, ir paskyrė naują verifikacinę komisiją.

Actum w Warszawie roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt pierwszego miesiąca januaryi czternastego dnia.

W sprawie za trzema aktoratami y załobami do nich należącemi w jedno złączonymi y skombinowanemi przypadłey, mianowicie za pierwszym aktoratem urodzonego Rafala Sliznia, instygatora W° X^a L°, z delacyi sławetnych Kazimierza Bonaycia, Antoniego Balcewicza, Macieja Romanowskiego, Michała Szymkiewicza, Jerzego Staszkuna y wszystkich obywatelow miast naszych Wielony, Syntawt oraz wszystkich ziemian y włoscian całego starostwa wielonskiego y woytowstwa beysagolskiego z urodzonymi Teressą z Kinskich xiężną Poniatowską, generałową woysk austryackich, staroscinią wielonską, matką, Jozefem xięciem Poniatowskim, zyzmorskim y wielonskim starostą, synem, jako panami, tudziez urodzonym Anastazym Walewskim, podkomorzym nadwornym naszym, starostwa wielonskiego y woytowstwa beysagolskiego arędownym dzierzawcą, Alexandrem Czechowiczem, Franciszkiem Mikuckim, administratorem, y wszystkiemi ekonomami, dyspozytorami y ich subalternami, oraz wszystkiemi officialistami pułku konsystuiącego y samemi zołnierzami, imionami y nazwiskami samymze lepiey wiadomemi, za dekretem copiarum spraw w roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiątym *miesiąca* januaryi jedynastego dnia w sądach naszych zadwornych assesorskich W° X^a Lit. między *załuiącemi* del*latora*mi a obzałowanemi zapadłym y za załobą w onym wyrazoną, mieniąc y odwołuiąc się do zaszłych załob, processow, obdukcyow woznienskich, listow zaręcznych upominalnych, mandatow, dekretow oczewistych, zastrzegaiących między innemi wyrokami securitatem zdrowia, zycia y maiątkow od wszelkiey impetycyi, wiolencyi na kozdym mieyscu tak samym mieszczanom, włoscianom, jako tez zonom y dzieciom onych od kaptywacyi, detencyi, bicia y okrucienstwa przez komissarzow y wszelkich dyspozytorow, ubezpieczaiących wolne przyiscie y odeyscie do sądow bez naymnieyszego zadnego ukrzywdzenia, nakazuiących, aby ciz sami komissarze y dyspozytorowie nad inwentarz lustratorski czyli dworzanski zadnych extorsyi w czynszu, podatkach, powinnosciach nie czynili, nie wybierali ani uciemięzali, składanek na proceder prawny az do skonczenia ostatecznego pod zadnym pretextem jakimkolwiek nie bronili, przemocą swiadkow do aktow wezwanych y uzytych plenipotentow nie odstraszali, zadney krzywdy onym y wiolencyi sami przez się y przez subordynowane osoby czynić nie wazyli się, ktore ostrzezenia, nie nayduiąc mieysca w perswazyi y powinney uległosci osob administracyą y rząd jakikolwiek w starostwie wielonskim y woytowstwie beysagolskim składaiących, lecz co bardziey, kiedy uciskow, gwałtow, tyranii, extorsyi z niebezpieczęstwem nawet zdrowia y zycia oraz maiątkow własnych włoscianskich przez tychze oficiantow ustawicznie domierzanych *załuiący* del*latoro*wie staiący doswiadczaiącemi, jedyną więc znayduiąc obronę w prawie y zblizaiąc kroki dowodzenia swych uciążliwosci ponawiących się, wyrazaią krzywdy włoscianom dopełnione, dekretami nayiasnieyszey assesoryi W° X^a Lit°, inwentarzami lustratorskiemi przez szczegul kozdego gatunku wzbronione, a po dekretach niestannie bez liczby znowu dopełniaiące się, skarzą więc o sprzeciwienstwo tymze dekretom

zapadłym, bezpieczenstwo dla samych osob, wolnosci w maiątkach onym waruiącym, dowodzą nadanych sobie wolnosci w maiątkach od nayiasnieyszych predecessorow naszych, poczowszy od Alexandra krola, łaskawie udzielonych, a przez poznieyszych naszych litosciwie konfirmowanych, do listow rewizorskich, ponawiaiących ich wolnosci, oraz wszelkich munimentow, swobody y wolnosci zaswiadczaiących y wszystkich dokumentow, mianowicie inwentarzow authentycznych y z xiąg wyiętych,

o niesłuszne ustanowienie podatkow y zsypow nadzwyczaynych juz to na kommissarzow, lesniczych, młynarzow, strzelcow, nadgranicznych wartownikow nawet nad postanowi*enie* narzuconych, od włoscian wybieraiących się;

o uciążenie wywoską drzewa na spław do Niemna temiz samemi punktami narzutowemi przeswiadczaiące się;

o gwałt prawom pospolitym kozdego z włoscian w wolnosci rządzenia własnym maiątkiem utrzymuiącym y zyskow godziwych szukania czymby naywiększych ubezpieczaiącym a przez administracyą y kommissarzow wymierzaiących się, ktorzy siemienia — istotnego w tey części handlu ziemi — na ustroniu i kupcom nawet w tymze starostwie będącym przedawac ob*załowa*ni zwierzchnicy zabraniaią, lecz sami wedle swey miary y ceny gwałtem zabieraią, a dla dopełnienia zas exekucyi takowey swey woli, dla dopilnowania za*łuią*cych, lepszego szczęscia w przedazy siemienia szukaiących, ściany starostwa rowami na przeiazdy u strone ukopawszy y na drogach otwartych rogatki ustanowiwszy, strzelcow rozsadzili; ci zas, będąc instrumentowani, jednych siemie jaką swą własnosc wywozących, drugich wywozic nie myslących, napastuią, udaiąc do więzienia, bicia, tyranii podaią y exekwuią, co się zisciło na włoscianach dalszych ze wsi Sątakow y wsiow Lubinayciow, Iwiow, Lengressow, tudziez ze wsi Pokurbiedziow;

o kontrawencyą dekretom assesorskim, aditum et reditum do sądow, czynienia składek na proceder prawny, jako tez kommunikacyą y zaradzenie się z plenipotentami y dzwigaiącemi ich z uciskow zastrzegaiącym, dopełnioną przez nielitosciwe bicie, mianowicie Jana Samolicia, Tomasza Duneysa, Marcina Boczansza, Pawła Nawarskiego, Michała Devynasa, Marcina Usza, Andrzeja Petraytysa, Andrzeja Niewiarowskiego, Andrzeja Sukaytysa, Bartłomieja y Marcina Zukowskich ze wsi Mockupiow w krzywdach po radę do łaskawych udaiących się, a zas ze wsi Skordupiow Morcina Ignia, dziesiętnika, o więzienie, cwiczenie szczegulnie za to, ze nie dali znac o wyiechaniu plenipotentow do sądu, krzywdy kozdemu szczegulnie wymierzone okazuiących, o przegrozki na zycie y odebranie zdrowia absolutnie tym, ktorzyby jakiekolwiek mieli schadzki y rady;

o rozwiązanie rąk zydom na grabiez bez rozsądku y prawa, jako tez o dalsze tyranie, za wolą, nie za przyczyną exekwuiące się, osobliwie nad Marcinem Romanowskim wymierzoną y na innych wedle swiadectwa, obdukcyow y manifestow w swoim czasie poczynionych.

O co wszystko ogulnie przed sąd nasz przynosząc skargę y do dowodu z kozdey szczegulnie rzeczy prawem przepisanego zabieraią się, ponawiaiąc wszelkie manifesta, załoby do dekretow inserowane, żądaią ante omnia

aprobaty wszystkich praw, przywilejow, listow rewizorskich y staroscinskich dawnych *załuią*cym służących, komportacyi y extradycyi wszystkich dokumentow, zabranych od *załuią*cych sub nexibus juramentorum, obwarowania satysfakcyi dekretom pod rygorem et in instanti pen sprzeciwienstwa sądzenia na obzałowanych dyspozytorow y possesorze, niemniey wszelkiego bezpieczenstwa zdrowia, zycia y maiątkow wszystkim mieszczanom, ziemianom y włoscianom w generalnosci y w szczegulnosci kozdemu z osobna w domach, po drogach y w kozdym mieyscu od wszelkich expulsyi, naiazdow, wiolencyi, extorsyi, bojow, exekucyi y wszelkich niesłychanych exorbitancyi obwarowania, iterum atq*ue* iterumq*ue* wolnego odeyscia y przyiscia do sądow y od sądow naszych, na kozdym mieyscu y w samych domach jak naymocnieyszego bezpieczenstwa zaręczenia, oraz aby zadnym sposobie, wynalazku y przez zaden pretext nad przywileje y dawne wskazy zadnych naymnieyszych uciązliwosci, extorsyi, naglenia do niezwyczaynych powinnosci, płaty y onych wymagania czynic, rozlicznemi pretextami uciskac, na zdrowie y zycie następowac, na wsie y domy tytułem exekucyi najezdzac y nasyłac, zemst kryminalnych y exekucyi wykonywac nie wazyli się, lecz we wszystkim wedle ustaw, przywilejow y inwentarzow prawnych zachowali się, w zadnym sposobie dezolacyi y ruiny dobr naszych, rozpędzenia poddanych nie czynili pod tymi winami sprzeciwienstwa nakazania; rozciągnienia win za nieuszanowanie listow naszych upominalnych y osobno kontrawencyinych za dopełnione wielokrotnie y wielorakie dekretom oczewistym sądow naszych sprzeciwienstwa, a in causis facti naznaczenia inquizycyi, szkod kalkulacyi i werifikacyi z wyznaczeniem jak nayprzędszego terminu et etiam za nieustawaniem strony chocby in contumatiam; restytucyi zabranych wszelkich extorsive opłatow y przeborow, skasowania in posterum wymyslnych na wycięczenie podatkow y zsypow, przysądzenia pobitym y pokaleczonym nawiązek, a ukarania obz*ałowa*nych za popełnione niezliczone naiezdy, wiolencye, boie, grabieze, extorsye winami z prawa przepisanemi, nadgrodzenia szkod, strat, expensow prawnych y bliszych do dowodu *załuią*cych uznania z tego wszystkiego, co się dowiedzie, salva melioratione załoby lub iney wyniesienia, mianowicie do aktow przeznaczyc się maiących.

Za drugim aktoratem urodzonych Teressy z Kinskich xięzney Poniatowskiey, generałowey austryackiey, starosciney wielonskiey, y Anastazego Walewskiego, szambelana naszego, z urodzonymi Jozefem Chrapowickim y Rafałem Slizniem, instygatorami W^{o} X^{a} L^{o}, oraz pracowitemi Kazimierzem Bonayciem, Maciejem Romanowskim, Michałem Szymkiewiczem, Jerzym Staszkunym y mieszczanami starostwa naszego wielonskiego y woytowstwa beysagolskiego za pozwem mandatem naszym od *załuiących dela*torow po obz*ałowa*nych przed sąd nasz zadworny assesorski W^{o} X^{a} L^{o} wyniesionym y za załobą w onym wyrazoną, mieniąc o to, iz włoscianie *sta*rostwa wielonskiego, ułudzeni jakowemis nadziejami obfitszey wolnosci, nizli kozdy z porządku prawa ma, rzucili się do czernienia dworney zwierzchnosci, namnozywszy tyle skarg kryminalnych, ucisk sobie wmowic przed powszechnoscią usiłuiąc, zyskali w tym celu dekret assesorski pod dniem jedy-

nastym stycznia tysiąc siedmset dziewięćdziesiątego roku. Zwierzchność zas starostwa Wielonskiego, znayduiąc naynierzetelnieysze y całkiem przeciw sobie opaczne zarzuty przed publicznoscią rozsiewane, sama starała się przyspieszyc sprawę, przyimuiąc nielegalnie podany mandat; nie przestaie i dopiero iść tymze torem dla przędszego okazania złosliwych zapędow y dla przeswiadczenia, wiele dla włoscian okazała taz zwierzchność względow przez zapomogi dawane y przez opozniony wybor czynszow. Obzałowani zas włoscianie nie tylko nie uznaią w tym dla siebie pozytecznych chęci, ale wszystko przewrotnie naturalnemu poznaniu biorąc y udaiąc, zaządali kasaty w sądzie dochodu publicznego y samemu prawu wierzyc nie chcą, ktore na tym seymie wyrzekło przy zsyłaniu lustracyi, iz dochod z trzech lat ma byc wyciągany wszelkich prowentow nayscisley, y ze takowy dochod znaydziony wiecznym zostanie podatkiem, y nadto przez powtorną na tymze seymie ustawę szczegulnieyszy warunek przez nas, seymuiące stany, w prawo zamienił się, iz juz wyciągniona intrata zmnieyszoną byc nie moze. Tym porownywaniem podatkow, ktore maią zamiar podniesienia w dobrach kozdey natury intrat, udaią się do swoich mniemanych przywilejow, czyli dawnieyszych wolności, a przez ciemnotę swoią tego znac nie chcą, co obzałowanych obecnie przekonywa o potrzebie gwałtowney zasilenia publicznego skarbu y o tym, iz stan szlachecki, obfitsze dawniey posiadaiąc przywileje y za własne pieniądze kupuiąc maiątek, tak cięszkim dzis musi ulegac podatkom; toz samo stan duchowny sowite znosi ciężary. Kozdy zas z tych stanow, posiadaiąc oswiecenie, zupełnie jest spokoynym y wierzy, ze publiczna ustawa nasza na seymie mocnieyszym jest przywileiem do posłuszenstwa kozdemu, bo ta sama ustawa z natury naywyszey władzy nie ulega nieczyiey kognicyi, procz naszey — zgromadzonych na seymie stanow — y ze same magistratury sądowe są dziełem tey naywyszey władzy, a tylko maią moc do posłuszenstwa prawa przymuszac, nie zas naprawiac to, co z ramienia naszego zsyłane lustracye zamieniły w wieczny podatek. Obzałowanych zaś zapęd z lekowiernosci pochodzący nie tylko krzywdzi seymowe dzieła, czyli na ich fundamencie oparte lustracye, lecz dochod publicznego skarbu zmnieyszyc usiłuie, a nadto obzałowani, ubożąc siebie przez procedera z fałszywey opinii zawzięte, staią się przyczynami ruiny dobr naszych y niepewnosci całkowitych dochodow. Gdyby zatym ta obzałowanych porywczosc tym prędszy oswiecenia y przekonania miała termin, chętnie zwierzchność starostwa wielonskiego zbliza procederowe kroki y przedsiębierze dowieść aktami inkwizycyi, kalkulacyi y werifikacyi tak fałszywych zarzutow, jako tez krzywd, ktore dworna zwierzchność od obzałowanych ponosi przez nieposłuszenstwo prawu y dekretowi assesorskiemu, przez zatrzymanie wielu czynszowych remanentow, przez nieoddanie branych zapomog, przez zawod handlu po wzięciu wprzod pieniędzy na towar y przez niedostawienie towaru, przez niepełnienie dni tych, za ktore lustracya prowent pieniężny na skarb wyciągnela, przez odgrazania officiantow y niesłuchanie ich w zaszłych potrzebach stosowanych do powinnosci tak konwencyow ubespieczonych, jak y dekretem assesorskim nakazanych.

O to tedy wszystko y do odzyskania wszelkich remanentow juz to zboza, juz to w pieniędziach, juz to w dniach zaległych, juz to w roznym rodzaju należących, oraz do zyskania pen za paszkwilne czernienia na kolumniatorow przepisanych, wynosząc mandat przed sąd assesoryi y przed akta inkwizycyi, czyni się referencya do regestrow lustracyi, konwencyi, swiadectw, weryfikacyi, examinow z prozbą sądzenia sum wszystkich y całey pretensyi do pięciukroc sto tysięcy złotych okazac maiących y do rozciągnienia kar cielesnych z nakazem wydatkow procederowych, z wolnym poprawieniem się na mandacie.

Za trzecim aktoratem urodzonego Rafała Szliznia, instygatora W° X^a L°, z delacyi szlachetnych Jozefa Gąsiewskiego, Antoniego Swiętochowskiego, Kazimierza Wieliczki, Jozefa Czełkana, Antoniego, Romana, Tomasza Nizynskich, Szymona Ławcewicza oraz wszystkich mieszczan miasta Wielony y innych miast y wsiow tegoz st*aros*twa wielonskiego obywatelow z urodzoną xięzną Teressą z Kinskich, generałową woysk austryackich, matką, Jozefem, synem, xiązętami Poniatowskiemi, oraz urodzonym Anastazym Walewskim, szambelanem naszym, i innemi zwierzchnikami dworu Wielonskiego za pozwem mandatem naszym od *załuią*cych del*ator*ow po ob*załowa*nych przed sąd nasz zadworny assesorski W° X^a L° wyniesionym y za załobą w onym wyrazoną, mieniąc y odwoluiąc się do zeszłych załob, processow, obdukcyow woznienskich, listow zaręcznych upominalnych, mandatow, dekretow assesorskich — pierwszego dekretu tysiąc siedmset siedmdziesiąt siodmego roku junii trzydziestego dnia zapadłego, consecutive drugiego tysiąc siedmset siedmdziesiąt osmego marca dwodziestego szostego zapadłego dekretu, obydwu determinuiących, aby nad inwentarze — jeden lustratorski tysiąc siedmset szescdziesiąt piątego roku y drugi tysiąc siedmset szescdziesiąt dziewiątego roku dworzanski — zadnych preaggrawacyi za*łuią*cy del*ator*owie nie cierpieli. Wszakze ob*załowa*ni xiązenta starostowie wielonscy pomimo praw krajowych opieką przyzwoitą włoscian nie zaszczycaiąc, stawali się coraz mniey o los za*łuią*cych del*ator*ow troskliwemi, a z oboiętnosci tey ob*załowa*nych xiąząt starostow arędowni starostwa possesorowie korzystaiąc, nawet pomimo wiedzy y pomimo woli ob*załowa*nych xiąząt starostow roznych dopuszczali się akcyi tyranskich y krzywd, jak consecutive od roku tysiąc siedmset siedmdziesiąt trzeciego az do dnia dzisieyszego liczne swiadczą manifesta, dokumenta y obdukcye, a ktore akcye wymagały na włoscianach większych powinnosci nizeli opisy inwentarza lustratorskiego tysiąc siedmset siedmdziesiąt piątego roku miec chciały, tak dalece, ze prawa, zabezpieczaiące zycie y własność zaluiących delatorow, gwałt cierpiały. Dwa namienione dekreta assesorskie skutkiem przemocy administracyi ekonomiczney skutku nie wzieły pomimo naysurowsze tychze dekretow wyrazy; przywileje włosci wielonskiey y beysagolskiey służące, podpisami dawnieyszych starostow stwierdzone, konfirmacyiami antecessorow naszych — monarchow polskich — upowaznione, zgwałconemi widocznie zostały, a skutkiem akcyi y gwałtow przez arędownych starostwa possesorow stało się, ze w roku tysiąc siedmset osmdziesiąt dziewiątym, kiedy mocą prawa, naznaczaiącego lustracyę, inwentarze nowe

bircze przed lustratorami okazane zostały, wydało się, ze z włoki jedney, zawsze rowney wielkosci będącey, na włoscianach ilicito ausu wybierane podatki dzisiay więcey jak w pięciornasob większe, nizeli załuiący delatorowie podług determinacyi prawa krajowego, upowazniaiącego inwentarz lustratorski, płacic sprawiedliwie powinni byli, jak takowy podatek podług swiadectwa lustracyi tysiąc siedmset szescdziesiąt piątego roku opłacali. Przekonani załuiący delatorowie, ze powiększać podatki w narodzie prawodawcze stany tylko są mocne, a władza układania nowych podatkow nigdy dla zysku partykularnego od arbitralnosci jednego obywatela zawisnąc nie mogła, a skutkiem nieexekucyi dekretow assesorskich cierpiący krzywdę, z dozwolenia nowego prawa y z potrzeby sprawiedliwosci, z okazyi nowouczynioney lustracyi udali się do Nayiasnieyszych Stanow z przełozeniem na pismie krzywd swoich, na ktore obzałowany Anastazy Walewski, miasto explikacyi Nayiasnieyszym Stanom, bez wiedzy w. w. x. x. Poniatowskich, starostow wielonskich, przez potworne pismo wszystkiemu zaprzeczył. A gdy w roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiątym dnia jedynastego stycznia z instancyi włoscian starostwa wielonskiego sprawa w sądach naszych zadwornych przypadła, wtenczas obzałowany urodzony Anastazy Walewski bez podpisu xiązat starostow wielonskich, swoią arbitralnoscią, nie zas z jakich słusznych powodow, punkta jakies, czyli powinnosci na włoscian swoią ręką podpisane sądownie do namowy podał, a dla zyskania in ordine kognicyi takowych punktow kopii spraw tylko, a uniknienia inkwizycyi, takowym punktom swoią arbitralnoscią udziałanym nadał z własnego domysłu tytuł konwencyi. A gdy mocą ostatecznego dekretu sądow naszych zadwornych w roku teraznieyszym tysiąc siedmset dziewięćdziesiątym dnia jedynastego stycznia zapadłego inkwizycya na gruncie rozpoczęła się, wtenczas dla strucia inkwizycyi y uniknienia rychleyszey kary podaną sądownie w assesorii swoim domysłem zrobioną konwencyą ukrył y oney, jako bezprawnego dzieła, nie ukazał. Przez co gdy załuiący delatorowie przymuszeni byli punkta do inkwizycyi podawac tylko in sallo ordine bronienia procederu, cierpią na tym, iz rzetelniey satysfakcyi podług wyniesionych załob, zapadłych trzech dekretow assesorskich nie otrzymuią, mianowicie, iz obzałowany Walewski bez wiedzy obzałowanych starostow wielonskich gwałtownie handel mieyscowy siemieniem y lnem zabraniał, wszystko za cenę arbitralnie przez siebie ustanowioną z naywiększą krzywdą załuiących delatorow przedawac sobie kazał y przymuszał, w drogi dalekie nad przywileje y inwentarze nawet do Rygi y Lipawy pędził, drogi y las jakoby za panszczyznę trzebic kazał, popioł, potaz na przedaz do Prus takze jakoby za panszczyznę wyrabiać kazał z ruiną naywiększą puszczy starostwa Wielonskiego, osobno kłody dębowe, jodłowe, sosnowe w nadzwyczaynej wielkosci nawet ludzmi, nie konmi, jako to w woytowstwie beysagolskim stało się, z puszczy do Niemna y Niewiazy wyprowadzac kazał, czynsze nie podług prawnego jakiego przepisu lub prawa krajowego, ale arbitralnoscią własną wybierał, na lesniczych opłatę od załuiących delatorow wymagał y one wybierał nad prawa nowego przepisu, potroyne podymne od włoscian exekucyami, rozne extorsye wyrządzaiącemi, wybierał

y rozne gwałty y krzywdy popełniał y popełnia, jako to liczne manifesta y dokumenta przeswiadczaią y jak w porządku samego bronienia procederu wyprowadzona inkwizycya zaswiadczyc powinna. O ktore krzywdy y gwałty załuiący delatorowie czyniąc prawem pozywaią do nakazania przez sąd nasz zadworny w. w. xiązentom starostom wielonskim zatrudnienia się opieką nad włoscianami podług determinacyi prawa krajowego, do kognicyi, a zatym aprobaty przywilejow y wszelkich munimentow in rem załuiących del*a*t*o*row służących, do nakazania satysfakcyi trzem dekretom sądow naszych między urodzonemi xiązentami starostami wielonskiemi z załuiącemi del*a*t*o*r*a*mi zapadłym, do nakazania urodzonemu Anastazemu Walewskiemu reprodukcyi artykułow przez tegoz urodzonego obz*a*łow*a*nego Walewskiego dnia jedynastego stycznia tysiąc siedmset dziewięćdziesiątego roku podpisanych, do ukarania za takowy podpis y ztąd wynikłych inkonweniencyi, do nakazania, aby dwor wielonski nie inaczey wymagał, a włoscianie nie inaczey pełnili powinnosci, tylko zgodnie z słusznoscią y z prawem krajowym, do naznaczenia, jak z rzeczy wypadac będzie, commisionem executivam bez reiekt y limit, a in omnibus actibus do przepisanych normalnych reguł przed sąd nasz sądowi komissarskiemu podług wyniesionych y wyniesc się maiących załob, do sądzenia wszystkich summ, strat poniesionych przez załuiących *delatorow*, do sądzenia expensow prawnych naymniey osmnastu tysięcy złotych polskich, salva tej załoby melioratione.

Za takowemi załobami proceduiące strony przed sądem naszym zadwornym assesorskim W^{o} X^{a} L^{o} intentowali sprawę, w ktorey sprawie roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiątego miesiąca decembra trzydziestego dnia my, krol, proceder nakazalismy.

In procedendo et in continuatione roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt pierwszego dnia dziesiątego januaryi po kontrowersyach od włoscian starostwa wielonskiego y woytowstwa beysagolskiego przez stawaiących urodzonych Bogumiła Fergissa y Franciszka Dąbrowskiego o przyłączenie aktoratu z karty dziewięćdziesiąt drugiey z regestrow colonorum zawołanego, in contra od urodzonych xiązą Poniatowskich, Walewskiego y Kostrowskiego przez stawaiących urodzonych Jozefa Fergissa y Ignacego Grabowskiego o niełączenie wyz wymienionego aktoratu nawzaiem wnoszonych, my krol, inhaerendo konstytucyi tysiąc siedmset dwodziestego szostego, aktoraty w czasie do jednosci sprawy należące łączyc dozwalaiącey, gdy pomieniony aktorat znamy byc nie w czasie dołączenia zawołany, onego nie łącząc, continuationem procederu naznaczylismy.

In procedendo tegoz dnia my, król, aktorat urodzoney xięzney Poniatowskiey y Walewskiego z karty osmdziesiąt piątey z regestrow colonorum do wpisu y aktoratu włosci wielonskiey na karcie siedmdziesiąt osmey w tychze regestrach colonorum będącego, z ktorego ninieysza przypadła sprawa, przyłączywszy, dalszy proceder determinowalismy.

In procedendo dnia dwudziestego januaryi po kontrowersyach od włoscian wielonskich y beysagolskich o nakazanie dwom tylko plenipotentom włoscianskim wykonania przysięgi, a od urodzonych xiązą Poniatowskich

o nakazanie czterem plenipotentom wykonania teyze przysięgi nawzaiem doniesionych, poniewaz dekretem oczewistym sądow naszych w roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiątym januaryi jedynastego dnia zapadłym pracowici Kazimierz Bonoyc, Szymon Parafianowicz, Stanisław Bok y Piotr Dedyn za plenipotentow na mocy wydanego sobie od włoscian starostwa wielonskiego y woytowstwa beysagolskiego dokumentu rekognoskowanemi zostali y poniewaz tymze dekretem oczewistym sądow naszych komportacya dokumentow sub nexibus juramentorum przez plenipotentow włoscianskich circa pryncypale u sądu naszego jest nakazaną, zaczym my, krol, inhaerendo swemu dekretowi comportationem wszystkich dokumentow do ninieyszey sprawy stosuiących się y wykonanie przysięgi supra veram eandem comportationem przez pomienionych Bonoycia, Parafianowicza, Boka y Dedyna in instanti w sądzie swoim nakazuiąc, kontynuacyą dalszego procederu naznaczylismy.

In procedendo, azeby pracowity Bonoyc w starostwie naszym wielonskim odtąd znaydowac się nie wazył się, ani włoscian do buntu poduszczac, ani długow na konto teyze włosci za granicę, ani u sąsiad pod niewaznoscią zaciągac y pod karami z prawa należącemi nie wazył się, obwarowawszy, oraz całkowitą jego pretensyę przeciwko dowodom do aktow inkwizycyi y werifikacyi wciskaną skasowawszy, a in contra wszystkie kroki prawne zwierzchnosci dworu naszego wielonskiego względem maiątku y osoby tegoz Kazimierza Bonaycia poczynione utwierdziwszy, my, krol, pozwanego pracowitego Kazimierza Bonaycia, potrzykroć przez woznego z nakazu naszego do prawa wołanego, niestawiaiącego w roku zawitym, na upad w rzeczy oraz na infamią wzdaiemy y kondemnuiemy, do publikowania tey infamii woznego sądowego przydaiemy, wywołac y publikowac nakazuiemy, tudziez kaptywacyą samey osoby z uzyciem nawet pomocy woyskowey dozwalamy.

Produkowane zatym ze strony załuiących wszelkie dokumenta y dowody prawne w tey sprawie zaszłe we wszystkich punktach utwierdzamy y one przy mocy nienaruszoney y walorze zachowuiemy, mocą ktorych tak za pretensye aktorow do niestawaiącego regulowane, jako tez za expensa prawne, w jedno znosząc, dwa tysiące złotych polskich na tymze niestawaiącym y na wszelkich dobrach onego leżących, ruchomych, summach pieniężnych y gdziekolwiek będących proceduiącym aktorom przysądzamy, a z innemi stronami dalszy proceder determinowaliśmy.

In procedendo my, krol, za zgodzeniem się stron, z przyczyny obłozney choroby Piotra Dedyna, jurament na komportacyi wszystkich dokumentow, dekretem naszym determinowanych, do wykonania in spatio osmiu niedziel od daty ninieyszego dekretu przed aktami grodzkiemi kowienskiemi podług roty, z kancellaryi naszey wydac się maiącey, temuz Piotrowi Dedynowi odłozylismy, a z stawaiącemi stronami proceder in principali uznalismy.

In procedendo tegoz dnia po kontrowersyach od wloscian wielonskich y beysagolskich o nakazanie komportacyi tak inwentarza starostwa wielonskiego authentycznego dworzanstwa Hrebnickiego pod datą tysiąc siedmset trzydziestego dziewiątego sporządzonego, jako tez dekretu aktykowane-

go w Xiestwie Zmudzkim tysiąc siedmset siedmdziesiąt siodmego w sprawie z roznemi za tenuty wielmoznego Tyzenhauza, podskarbiego nadwornego litewskiego, officiantami przez urodzonego Michała Chodakowskiego, komissarza wielonskiego, od pracowitego Kazimierza Bonoycia za rewersem w roku tysiąc siedmset osmdziesiątym piątym julii dziewiętnastego dnia wydanym wziętych, in contra od urodzonych xiąząt Poniatowskich y Walewskiego o uchylenie tey prozby, a o uznanie przysięgi nawzaiem doniesionych, poniewaz urodzony Walewski tak imieniem urodzonych xiąząt, jako tez w osobie swoiey ofiaruie jurament, iz ani wyz wymienionego inwentarza Hrebnickiego, ani dekretu tysiąc siedmset siedmdziesiąt siodmego w X. Zmudzkim aktykowanego nie widział, nie wie y nie ma, y na tym, ze procz składaiących się u sądu ninieyszego dokumentow zadnych dalszych nie ma y nie utaił, zaczym my, król, ządaną extradycyą uchyliwszy, wykonanie przysięgi urodzonemu Walewskiemu in instanti przed sądem naszym nakazalismy, oraz zaswiadczenie czyli rewers urodzonego Chodakowskiego w roku tysiąc siedmset osmdziesiąt piątym julii dziewiętnastego dnia na wzięte papiery pracowitemu Kazimierzowi Bonayciowi wydany judicialiter konnotuiąc, dalszy proceder determinowalismy.

In procedendo, poniewaz tak plenipotenci włoscian Symon Parafianowicz y Stanisław Bak, jako tez urodzony Walewski, szambelan nasz, satisfaciendo dekretowi oczewistemu sądow naszych, juramenta supra veram comportationem wszystkich dokumentow rotą z kancellaryi wyiętą przed sądem naszym wykonali, zaczym my, król, de praestita dekretowi naszemu satisfactione quietando, rownie tez roty wykonanych juramentow, jako tez regestra komportowanych dokumentow judicialiter konnotowalismy et iterum dalszy proceder naznaczylismy.

In procedendo dnia czternastego januaryi za stawaniem od mieszczan wielonskich przez urodzonego Bogumiła Fergisa my, krol, aktorat tychze mieszczan z karty dziewięćdziesiątey trzeciey z tychze regestrow przyłączywszy y plenipotencyą od włoscian wielonskich y beysagolskich w roku tysiąc siedmset osmdziesiąt osmym dnia trzynastego nowembra pracowitym Kazimierzowi Bonoyciowi, Symonowi Parafianowiczowi, Stanisławowi Bakowi y Piotrowi Dedynowi wydaną tegoz roku miesiąca decembra osmnastego dnia przed aktami grodzkiemi kowienskiemi przyznaną judicialiter konnotowawszy, dalszy proceder przeznaczylismy.

In procedendo tegoz dnia my, krol, przez panow rad y urzędnikow w sądach naszych zadwornych assesorskich W° X^{a} L° zasiadaiących takowe aktoraty wespoł z załobami do nich należącemi w jedno złączywszy y skombinowawszy, w samey sprawie po oczewistych y dostatecznych między stronami, to jest od urodzonego Rafała Szliznia, instygatora W° X^{a} L°, z delacyi mieszczan y włoscian starostwa wielonskiego y woytowstwa beysagolskiego przez stawaiącego urodzonego Bogumiła Fergisa, regenta sądow granicznych powiatu starodubowskiego, a od urodzoney Teressy xiężney Poniatowskiey, generałowey woysk austryackich, starosciney wielonskiey, y urodzonego Anastazego Walewskiego, szambelana naszego, przez stawaiących urodzonych Jozefa Fergisa, krayczego kowienskiego,

y Ignacego Grabowskiego, regenta Trybunału Głownego W° X^a L° nawzaiem in principali przez produkta y repliki, zaczowszy od dnia trzydziestego decembra anni immediate elapsi az do dnia y terminu powyzey na dacie wpisanego wnoszonych kontrowersyach y po przeczytaniu w zawartym sądu naszego kole inkwizycyi za dekretem sądow naszych w tey sprawie w roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiątym dnia dwodziestego siodmego maja expedyowaney, jako w udzielnych stron kwestyach, udzielne następne czyniemy wyroki, a nayprzod:

Co do rekognicyi ustaw inwentarzow u sądu naszego produkowanych. Lubo ze strony włosci starostwa wielonskiego, — przy złozeniu uniwersału przez wielmoznego xięcia Albrychta Stanisława Radziwiłła, kanclerza Wielkiego *Xięs*twa L°, włoscianom nowinnickim dzierzawy wielonskiey w roku tysiąc szescset trzydziestym trzecim dnia pierwszego junii danego, po dwie kopy z włoki do przyiazdu opłacac przeznaczaiącego, tudziez dwoch reskryptow, jednego włoscianom woytowstwa Nawdziawego y Klepowego przez komissarzow wielmozney xięzney Krystyny z Lubomirza Radziwiłłowey, kanclerzyney W° X^a L°, urodzonych Jana Stanisława Gieysztorta, starosty kowienskiego, y Jana Montryma, podstarosty kowienskiego, pod rokiem tysiąc szescset szescdziesiątym dnia dziewiętnastego nowembra datowanego y przez samą wielmozną xięznę kanclerzynę aprobowanego, drugiego włoscianom nowinnickim przez komissarzow wspomnioney xięzney kanclerzyney, urodzonych Albrychta Giedroycia y Jana Dubranskiego, w roku tysiąc szeset szescdziesiąt czwartym februaryi szostego dnia wydanego, tychze włoscian przy dawnych zwyczaiach y na czynszu samym zachowuiących, niemniey dwoch przywilejow nayiasnieyszych poprzednikow naszych Michała y Augusta Drugiego, jednego pod rokiem tysiąc szescset siedmdziesiąt trzecim dnia osmego maia, drugiego pod rokiem tysiącznym siedmsetnym dnia dziesiątego septembra datowanych, powyzey wspomnione dwa reskrypta kommissarzow wielmozney xięzney Radziwiłłowey, kanclerzyney Wielkiego *Xięs*twa L° y uniwersał wielmoznego xięcia Radziwiłła, kanclerza Wielkiego *Xięs*twa L° konfirmuiących, oraz przywileju nayiasnieyszego Władysława Czwartego włosci beysagolskiey w roku tysiąc szescset trzydziestym szostym dnia osmego augusta danego, dawnieysze ustawy rewizorskie utwierdzaiącego y ze zadnych robot nie pełnili, lecz tylko czynszu po kop pięc oraz dziakła po beczce zyta y po beczce owsa z włoki osiadłey dawali, uwiadamiaiącego, — zwrotu do tychze wyz wzmienionych ustaw dopraszano się, jednak ponieważ takowe ustawy doczesnie było, to jedne do przyiazdu wielmoznego xięcia Radziwiłła, kanclerza Wielkiego *Xięs*twa L°, drugie w celu zapomozenia juz to powietrzem y innemi plagami z dopuszczenia boskiego, juz to przechodami żołnierza zubozonych włoscian stanowione, zadnym prawidłem na teraznieysze czasy, w ktorych wszelkie intraty przez lustracye z praw narodowych zwiększone zostały, bydz nie mogą, y ponieważ włoscianie wielonscy przy dawnieyszych ustawach zachowanemi bydz żądaiąc, zadnego prawa, ktoreby w podatkowaniu na cały narod powszechnie spływaiącym nietykalnemi onych czynic mogło, nie składaią, owszem, ponieważ z przyniesionego przez samychze włoscian

inwentarza wsi Czełkiow, Wileykow y Moniun, klucza beysagolskiego, w roku tysiąc siedmset czterdziestym trzecim dnia dwodziestego piątego septembra przy podaniu tychze wsiow do possesyi wielmoznego Chodkiewicza, woiewody brzeskiego, sporządzonego okazuie się, iz włoscianie wspomnionych wsiow po sto czterdziescie tynfow czynszu z włoki płacili, inwentarz zas całego starostwa wielonskiego do lustracyi tysiąc siedmset szescdziesiąt piątego przez urodzonego Jerzego Tadeusza Goyzewskiego w roku tysiąc siedmset szescdziesiąt czwartym sprawiony, ze włoscianie wielonscy na czynszu siedzący więcey jak po dwiescie tynfow z włoki czynszu dawali, widocznie wyswieca, z ktorem to inwentarzem Goyzewskiego poniewaz y inwentarz podawczy teraznieyszym starostwa wielonskiego possesorom przez dworzanina skarbowego urodzonego Jerzego Laudanskiego w roku tysiąc siedmset szescdziesiąt dziewiątym sporządzony y przez Komissyą Skarbową Wielkiego X^a L^o w roku tysiąc siedmset siedmdziesiątym dnia trzeciego julii approbowany zgodnie tez czynsze, z redukcyą tylo tynfow na złote, opisuie, a zatym gdy włoscianie wielonscy wedle tychze inwentarzow ciągle tak wszelkie powinnosci, jako y panszczyznę odbywaiąc, oraz czynsze opłacaiąc, pozniey ustawą między dworem a włoscią zapadłą od panszczyzny uwolnionemi y na samym tylko czynszu osadzonemi zostali, z ktorey ustawy poniewaz daleko snadnieysze nad poprzednicze inwentarze probuie się dla włoscian dopełnienie, y poniewaz taz ustawa kilkonastuletnim ciągiem bez zadnego zaskarzenia exekwowaną była y w ostatku lustracyą roku tysiąc siedmset osmdziesiąt dziewiątego dnia szesnastego augusta przez seym wyznaczoną obiętą została, zaczym my, krol, pomienioną ustawę znayąc bydz dla obu stron naydogodnieyszą, z oney na zawsze takowe czyniemy urządzenia:

Nayprzod czynszu z włoki jedney złotych polskich sto osmdziesiąt naznaczamy, azeby tez czynsze włoscianie wielonscy w czasie zwyczaynym punktualnie do dworu wielonskiego wnaszali, nakazuiemy.

Po wtore. Warzenie piwa bezpłatnie kozdego czasu na własną domową potrzebę, a gorzałki pędzenie tylko na wesela, y to za opowiedzeniem się dworowi, oraz za opłatą od spusta, osmnastu garcy w sobie zawierającego, złotych dwoch włoscianom dozwalamy.

Po trzecie. Na wyrobienie trzech włok gruntu dla wyzywienia ekonomow po kluczach zostawionych y skoszenia łąk, iz włoscianie po dziewięc dni na rok z włoki odbyc, a osobną łąkę pod Rawdanią ogulnie z swoich dni zebrac powinni będą, z warunkiem, izby taz panszczyzna do innego rodzaju robot uzywaną przez dwor nie była, stanowiemy.

Po czwarte. Drew na opał do kluczow po sążniu jednym krzyzowym, na budowlę zas młynow, karczem y innych budynkow nieuchronnie potrzebnych po sztuk trzy czterosążniowych z włok dwoch azeby corocznie wywozili, determinuiemy.

Po piąte. Brania trunkow w ktorymkolwiek, byle by do starostwa wielonskiego należącym szynku wolność włoscianom zachowuiemy, ktoryby zas by naymnieyszą miarą z cudzey karczmy wziąc wazył się, takowy

kozdy za dowodem słusznym opłatą trzech talarow bitych karany bydz ma, nie podlegaiąc zadney dalszey inney karze.

Po szoste. Azeby nie tylko arędarze z trunkami po wioskach nie jezdzili, ale tez y włoscianie izby do karczem dla napoiu chodzic, a przez to podroznym w karczmie mieysce zaymowac nie wazyli się, lecz kozdy trunku potrzebuiący izby ony do domu sobie zyskiwał, tudziez od cudzych zydow z gorzałką po wsiach włoczących się iz trunki odbierac y one do kluczow odsyłac maią, nakazuiemy. Jesliby zas ktora wies przyiela czudzych zydow y u nich trunki brała, zakaz ten w jakimkolwiek sposobie przestępuiąc, tedy jezeli cała wies o tym przekonaną będzie, zapłaci sztrafu kozdy gospodarz po talaru bitym jednym, jezeli zas jeden albo dwuch tylko, zapłacą po tallarow bitych dwa, jako do przestępstwa zakazow zły daiący przykład. Niemniey arędarze, iz kredytu w rozmaitych trunkach y towarach nie więcey włoscianom dawac, jak tylko gospodarzowi włocznemu do złotych polskich trzydziestu, połwłocznemu do złotych piętnastu, cwierciowemu do złotych połosma y tak daley w proporcyą władanego gruntu, powinni będą, ostrzegamy.

Po siodme. Wolny handel włoscianom we wszystkim dozwalaiąc, azeby ciz włoscianie do składu towarow swoich w spichrzu skarbowym zniewalanymi nie byli, waruiemy; per consequens y od wszelkiey opłaty za składy determinowaney uwolniamy; azeby zwierzchność dworna za czynsze sobie należące do dawania towarami tychze włoscian nie przymuszała, sub poenis zastrzegamy.

Po osme. Poniewaz lustracya tysiąc siedmset osmdziesiąt dziewiątego roku dnia szesnastego augusta odbyta wszystkie prowenta in vim ordynaryi na sustencyę kommissarza y innych officiantow przez włoscian dawane w pięciu tysiącach trzystu czterdziestu złotych y groszy dwodziestu osmiu otaxowała, a przeto do teyze lustracyi stosuiąc się, azeby włoscianie nie prowentami w artykule osmym ustaw wyrazonemi, ktore in toto podnosiemy, lecz pieniędzmi złotych polskich pięc tysięcy trzysta czterdziescie, groszy dwadziescie osm dworowi za takową ordynaryą opłacali, nakazuiemy, ktorey summy rozkład na włoscian sądowi kommissarskiemu powyszym wyrokiem naszym determinowanemu zlecamy.

Po dziewiąte. Podwody do Kowna, Tylzy, Rosień y innych mieysc w rowneyze odległosci będących z dwoch włok po jedney parokoney corocznie włoscianie odbywac maią, a dwor zeby tez podwody na potrzebę szczegulną dworu, nie zas na naymę obracał, przeznaczamy.

Po dziesiąte. Do poprawy mostow y grobel, tudziez do kopania rowow, dla osuszenia wiosek potrzebujących, włoscianie obowiązani będą, a zwierzchnosc dworu Wielonskiego do takowych reperacyi ani drzewa z puszczy potrzebnego bronic, ani opłaty za one wymagac nie ma; po czasie zas potrzeby wystawienia nowych mostow y grobel na traktach publicznych azeby y dwor do expensy połowiczney przykładał się, determinuiemy.

Po jedynaste. Strozow w tydzien osmnastu, to jest do Zypl y Zaniemna po dwoch, a do gubernii czternastu przeznaczaiąc, azeby włoscianie ta-

kową strazą w połowie jedney piesze, a w drugiey z konmi odbywali, nakazuiemy.

Po dwonaste. Poniewaz proceder ninieyszy w kontynuacyi jeszcze będący bez expensy na tenze proceder potrzebney obeysc się nie moze, przeto dla ukonczenia onego wolność składki zachowuiąc, izby ona dobrowolnie, bez zadnych gwałtow y bez zaboru maiątkow wybierana była, tudziesz izby włoscianie wszelkich działow tak ruchomosci, jako tez gruntow między rodzenstwem wydarzaiących się bez wiedzy zwierzchnosci dworney nie czynili, zalecamy.

Po trzynaste. Na felczera, dla ratowania włoscian w przypadku choroby ktorego z nich przez dwor sprowadzonego, po groszy piętnascie z dymu corocznie składac się maią, ktory felczer izby w sztuce swoiey był doskonały, dozorowi zwierzchnosci dworney polecamy, koszt zas na lekarstwo kozdy chory, biorący one, opłacac będzie.

Po czternaste. Do zabiiania palow przy fundowaniu wodnych młynow nowych, tudziez do zasypywania y tamowania grobel na wiosnę w czasie dobywaiącey się przez nie wody, iz włoscianie nayblizey takowych młynow mieszkaiący na ratunek za daniem znac ze dworu nieodwłocznie na mieysce roboty przybywac powinni będą, determinuiemy.

Nad ktore to takowe ninieyszym wyrokiem przeznaczaiące się ustawy azeby włoscianie do zadnych większych powinnosci y opłat pociąganemi nie byli, pod karą sprzeciwienstwa zwierzchność dworną obowiązuiemy.

Co do wyciągnioney przez lustracyą summy siedmiu tysięcy pięciuset złotych w otaxowaney panszczyznie na handle niby obracaney. Poniewaz włoscianie starostwa wielonskiego y przez poprzednicze ustawy między dworem a sobą nastąpione, y przez ninieyszy nasz wyrok na czynszu osadzeni do pełnienia panszczyzny obowiązanemi nie są, więc tworzyc intraty w naturze nie znayduiące się gdy jest niezgodnym z prawem, o zniesienie ktorey lubo u sądu naszego dopraszano się, jednak poniewaz konstytucya tysiąc siedmset dziewięćdziesiątego dnia osmego marca tytulo „Wyznaczenie deputacyi do porownania ofiary y podatkow" wszelkie zaskarzenia przeciw lustracyom podaiące się do kommissyow skarbowych odesłała, przeto my, król, mocą teyze konstytucyi o podniesienie wyz wzmienioney summy siedmiu tysięcy pięciuset złotych z taxy dni panszczyznianych na handel niby obracanych, przez examen lustratorski wyciągnientey, do Komissyi Skarbowey W° X^a L° stronom udac się zalecamy, a zas procz tego punktu wyszczegulnionego, w dalszych wszystkich wyciągnioną intratę przez lustracyą tysiąc siedmset osmdziesiąt dziewiątego dnia szesnastego augusta jako zgodną z nauką prawa znayduiemy, tak exekucyą oney rownie starostom, jako tez włoscianom naznaczamy.

Względem zas ządania przez mieszczan wielonskich tak przywrocenia propinacyi, jako tez magdeburgii, poniewaz te obie kwestye jedna konstytucyą tysiąc siedmset szescdziesiąt osmego, druga konstytucyą tysiąc siedmset siedmdziesiąt szostego są umorzone, zaczym my, krol, mocą tychze konstytucyow wniesione ządania od mieszczan wielonskich uchylamy,

wolność jednak tymze mieszczanom pędzenia wodek na wesela y chrzciny za opłatą kapszczyzny do skarbu zachowuiemy.

Co do pracowitego Symona Parafianowicza. Poniewaz tenze Parafianowicz, mieniąc bydz siebie wolnym y do urodzonego Rafała Landzberga nie należącym, aktorat przeciwko temuz urodzonemu Landzbergowi w sądzie ninieyszym wyniosł y poniewaz będąc plenipotentem włoscianskim jest wchodzącym w sprawę ninieyszą, a zatym z obowiązku na się włozonego teyze sprawy pilnować powinien, zaczym my, król, izby wspomnionego Symona Parafianowicza do ostatecznego procederu ninieyszego ukonczenia zwierzchnosc dworu Wielonskiego nie wydawała, ostrzegamy.

Udzielnie co do sprawy uczynkowey. Poniewaz z przeczytanych interogatoryow y inkwizycyi w ninieyszey sprawie expedyowaney naywazniey-szych skarg o srogie bicia, kaleczenia y o smierc przyprawowania przez włoscian wnoszonych y wizyami oraz obdukacyami, mianowicie tysiąc siedmset siedmdziesiąt szostego julii pierwszego dnia w aktach ziemskich kowienskich zeznaną, poswiadczaiących się, sąd nasz ani w interogatoryach, ani w teyze inkwizycyi umieszczonych nie znayduiąc, wyroku istotnego bez wysledzenia pewnosci tychze skarg stanowic nie moze, zaczym my, krol, dla gruntownieyszego swego o rzetelnosci wspomnionych skarg y dalszych wszystkich krzywd z powodztwa sprowadzonego do starostwa Wielonskiego zolnierza y inych zwierzchnikow poczynionych przekonania ponowną inkwizycyą na mocy konstytucyi tysiąc siedmset dwodziestego szostego roku wespoł z kalkulacyą y werifikacyą, tudziez dla wymierzenia wszystkich gruntow przez włoscian posiadaiących się y dla uregulowania czynszow według ilosci tychze gruntow kommissyą determinuiemy, na ktore actus za prezydenta urodzonego Franciszka Jelskiego, podkomorzego starodubowskiego, za niezgodzeniem się stron ex decizione judicyi, a za kommisarzow ze strony włoscian urodzonych Konstantego Jelskiego, stolnika starodubowskiego, Wincentego Tomaszewicza, pisarza grodzkiego wilkomierskiego, Zditowieckiego, sędziego grodzkiego smolenskiego, Krzysztoffa Łukoszewicza, miecznika powiatu starodubowskiego, Apolinarego Lewandowskiego, regenta assesoryi Wielkiego Xięstwa Litewskiego, Jana Piłsudskiego, starostę czerakowskiego y Antoniego Płochodzkiego; a ze strony urodzonych xiązat Poniatowskich urodzonych Franciszka Kołupayłę, sędziego ziemskiego wołkowyskiego, Tadeusza Andrzeykowicza, Wiktorego Szumkowskiego, sędziow grodzkich grodzienskich, Franciszka Gąsiewskiego, czesnika smolenskiego, Jozefa Jelenskiego, krayczego mozyrskiego, y Michałowskiego, starostę woycieszunskiego, za komornikow, zas urodzonych Franciszka Dąbrowskiego od włoscian y Michała Grabowskiego od urodzonych starostow zgodnie przez strony poddanych y akceptowanych, z ktorych to urodzonych kommissarzow dummodo duo vel quatuor et non plures przy urodzonym podkomorzym a partibus exdesignatis conducendi adsint, naznaczamy, ktorzy to urodzeni kommissarze za wyprowadzeniem siebie zpolnym stron kosztem na mieysce tym aktom przyzwoite za uprzedzonemi według prawa obwieszczeniami ziechawszy, nayprzod po ufundowaney sądow swoich juryzdykcyi wszystkie grunta starostwa Wielon-

skiego przez włoscian posiadane urodzonym komornikom mutuo stron sumptu sprowadzic się powinnym wymierzyc y na mappę jak naydokładniey przenieść nakazą, potym czynsz po sto osmdziesiąt złotych polskich z włoki liczyc się powinny na kozdego z włoscian w proporcyą trzymanego gruntu rozdyspartymentuią, daley summę pięc tysięcy złotych groszy dwadziescie osm in vim prowentow za ordynaryą dla kommissarza y dalszych officyalistow w artykule osmym ustaw dekretem mnieyszym opisanych przeznaczoną w rownosci na kozdego włoscianina rozłozą, następnie we wszystkie skargi manifestami, obdukacyami y wizyami poswiadczaiące się, tudziez wszelkie krzywdy z powodztwa sprowadzonych zołnierzy y zwierzchnikow poczynione weyrzą y one według złozonych przez strony dowodow przevia inquisitione, calculatione et verificatione vigore konstytucyi tysiąc siedmset osmdziesiąt czwartego roku przez się expediendo finalnie rozsądzą, do ktorych to aktow wolne wyniesienie stronom nowych załob y aktoratow do rosprawy zachowawszy, azeby tez akta omnino przez strony sub penis contraventionum wyprowadzone, a przez urodzonych kommissarzow expedyowane y finalnie dokonczone były, nakazuiąc, salvam appelationem parti gravamen sentienti non nisi a definnitiva in principali sądu kommissarskiego sententia do sądow naszych ziadwornych assesorskich Wielkiego Xięstwa Litewskiego reservamus.

Ad haec wszelkie narzęcia kar przeciwko ludzkosci na włoscianach rozciągane, a mianowicie skrzynię, jako szlad niemiłosiernego z ludzmi obchodzenia się okazuiącą, kasuiemy y azeby na czas przyszły włoscianie podobnie karanemi nie byli, pod nieuchronemi sprzeciwienstwa winami ostrzegamy.

W ostatku inkwizycyą w ninieyszey sprawie expedyowaną iterum obsigilowawszy, w kancellaryi naszey dekretowey zadworney assesorskiey Wielkiego Xięstwa Litewskiego lokuiemy.

W terminie do proklamaty przypadłym wozny sądow naszych pilnuiący, Piotr Strzeszewski, dosc czyniąc prawu pospolitemu y dekretowi naszemu, niestawaiącego pracowitego Kazimierza Banaycia za infamisa w izbie sądowey et in foro publico obwołał, proklamował, publikował y rellacyą publikacyi swoiey sądownie zeznał.

Ktory to dekret w xięgi nasze zadworne assesorskie Wielkiego Xięstwa Litewskiego wpisac y z onych extraktem stronie potrzebuiącey wydac, a dla lepszego waloru pieczęc Wielkiego Xięstwa Litewskiego przycisnąc rozkazalismy. Dan w Warszawie roku panskiego tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt pierwszego, miesiąca januaryi czternastego dnia, panowania naszego dwodziestego siodmego roku.

U tego dekretu przycisnioney na czerwoney masie Wielkiego Xięstwa Litewskiego pieczęci podpis kanclerza, ponizey pisarza takowe: Alexander xiąze Sapieha, kanclerz wielki Wielkiego Xięstwa Litewskiego. Za sprawą j. o. xięcia j. mci Aleksandra Sapiehy na Bychowie, Drui, Szkudach, Czerei, Rozaney, Dereczynie, Wysokim Litewskim etc. hrabi kanclerza Wielkiego Xięstwa Litewskiego. Jan Jelenski, pisarz dekretowy Wielkiego Xięstwa Litewskiego. Ponizey correcta regenta takowa: correctum — Appolinary

Lewandowski, sądow j. k. mci zadwornych assessorskich Wielkiego Xięstwa Litewskiego regent. Dekret oczewisty w sprawie dworu Wielonskiego z włoscią wielonską.

90. *1791 m. sausio mėn. 14 d. Veliuonos seniūnijos Naujininkų ir Adampolio raktų valstiečių prievolės, nustatytos panaikinus jiems lažą.*

Iš Lietuvos Metrikos — CGADA f. 389 kn. 454 l. 312—319 a.

Veliuonos seniūnas Juozapas Poniatovskis, prašomas Naujininkų ir Adampolio raktų valstiečių, sutiko atleisti juos nuo lažo ir jo vietoje nustatė mokėti 180 auksinų činšo ir 24 auksinus padūmės mokesčio už valaką. Ekonomo išmaitinimui valstiečiai turi įdirbti 3 valakus žemės, eidami tam į darbą po 9 dienas nuo kiemo per metus, o komisaro ir kitų tarnautojų išlaikymui turi duoti nustatytą kiekį produktų, verpalų ir tam tikrą sumą pinigais. Valstiečiams draudžiama sėdėti smuklėse, pirkti degtinę iš svetimų pardavinėtojų ir patiems ją varyti, o smuklininkui — duoti skolon degtinės ir prekių valakiniam valstiečiui už didesnę, kaip 30 auksinų, sumą. Visiems miestelėnams ir valstiečiams leidžiama laisvai prekiauti, bet su sąlyga, kad visos prekės būtų laikomos Veliuonos sandėlyje prie Nemuno. Valstiečiai turi taisyti kelius, tiltus ir malūnus, eiti sargybas palivarkuose ir t. t. Uždraudžiamos bet kokios sueigos be dvaro žinios ir žemės dalijimasis tarp giminaičių; už neklausymą — turto konfiskacija ir ištrėmimas iš seniūnijos.

Actum w Warszawie.

Roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt pierwszego miesiąca januaryi czternastego dnia.

Stanisław August z bożey łaski krol polski, wielki xiąże litewski, ruski, pruski, mazowiecki, zmudzki, kiiowski, wołyński, podolski, podlaski, inflanski, smolenski, siewierski, czernichowski.

Oznaymuiemy tym listem extraktem naszym, komu by o tym wiedziec nalezało, iż w sądach naszych zadwornych assessorskich Wielkiego Xięstwa Litewskiego w roku biezącym tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt pierwszego w miescie naszym w Warszawie agituiących się, wstawaiąc patron urodzony Ignacy Grabowski, kopią komplanacyi włoscian starostwa wielonskiego y woytowstwa beysagolskiego do akt podaiąc, prosił nas, krola, y sądu naszego, aby pomieniona kopia komplanacyi ze wszelką w oney wyrazoną rzeczą była w xięgi nasze dekretowe zadworne assessorskie Wielkiego Xięstwa Litewskiego przyięta y wpisana, ktora tak sobie ma.

Jasnie oswiecony xiąze jegomość, starosta wielonski, skłaniaiąc się łaskawie na pokorne prożby włościan swoich klucza nowinnickiego y adampolskiego przez wielekrotne podane sobie memoryały koncem uwolnienia się od panszczyzny, do wyrabiania zmian dwornych dotąd po kluczach uzywaney wypisane, onych od pełnienia tygodniowey robocizny dobrotliwie uwalnia, a w nagrodę zniesioney krescencyi w następuiących artykułach wkłada się na nich powinność.

Artykuł pierwszy. Czynszu z włoki osiadłey płacić będą złotych polskich sto osmdziesiąt, podymnego w roku dwoma ratami złotych polskich dwadzieścia cztyry, za morg oromy y sianozętny w zmianach złotych polskich dwadziescia trzy, za morg oromy y sianożętny extra zmian złotych polskich trzy.

Artykul drugi. Uwolniaią się włoscianie od opłaty kotłowego. Wolne y bezpłatne warzenie tylko piwa onym pozwala się, gorzałkę zaś pędzic surowo zakazuie się, bo rozkrzewione tym trunkiem pijanstwo zniszczyło wielu y dotąd ruynować nie przestaje na maiątku gospodarzow. Więc temu zapobiegając, zostawiwszy same tylko kotły do warzenia piwa potrzebne, trąby y czapki zas maią byc zebrane y przez skarb ceną jak za starą miedz zaplacone.

Artykuł trzeci. Ponieważ dla wyżywienia ekonomow po kluczach po skasowaniu krescencyi zostawuią się trzy włoki tylko gruntu, więc na wyrobienie onych y skoszenie łąk z włoki na rok po dni dziewięć ustanowia się, a pod Raudanią łąkę ogulnie zebrać z swoich dni powinni będą.

Artykuł czwarty. Wywozka drew na opał do kluczow z dwoch włok po sążniu jednym krzyzowym, na budowlę młynow, karczem y innych budynkow potrzebnych po sześć sztuk bierwion od czterech sążni ustanowa się.

Artykuł piąty. Wolno będzie włoscianom brać trunki w ktorym się im podobac będzie szynku, byleby do tego starostwa należącym; któryby zas ważył się by naymnieyszą miarę wziąc z cudzey karczmy, takowy każdy za dowodem słusznym ma bydz karany winą pieniężną na skarb po talarow bitych trzy y cielesną plag piętnaście, ktorą karę j. panowie ekonomowie koniecznie bez odpuszczenia rozciągnąć na winowaycach powinni.

Artykuł szosty. Nie wolno będzie arędarzom jezdzić po wioskach z trunkami ani włoscianom chodzić dla napoin do karczmy, ale każdy potrzebuiący napoiu może sobie do domu zyskać trunek, nie zaymuiąc mieysca podroznym w karczmie; cudzych zas żydow, włoczących się z gorzałką, odbierać trunki y do klucza odsyłać włoscianie powinni. Jeżeliby zas ktora wieś mimo ten zakaz przyiela cudzych zydow y u nich trunki brała y zakaz ten w jakimkolwiek sposobie przestąpiła, jeżeli cała wies brała — zapłacic sztrofu każdy gospodarz po talaru bitym jednym; jezeli zas jeden tylko albo dwóch — zapłacą po talarow bitych dwa y plag dziesięc, jako do przestępstwa zakazow zły daiący przykład. Ciż arędarze nie powinni więcey w rozmaitych trunkach y towarach dawać kredytu, jak tylko gospodarzowi włocznemu złotych polskich trzydzieścia, pułwłocznemu złotych polskich piętnaście, cwierciowemu złotych polskich siedm, pułosma lub osm, y tak daley w proporcyą władanego gruntu.

Artykuł siodmy. Pozwala się wolny handel wszystkim włoscianom y zydom, mieszkaiącym w starostwie wielonskim, z tym nakazem, gdyby wszystkie towary nigdzie indziey, jak tylko w szpichlerzu wielonskim nad Niemnem na ten koniec wystawionym składane były. Lokacyą y aukcyzę przy wydaniu na spław podług taxy opłacac będą. Taz sama wolność y ustronnym daie się z tą tylko rożnicą, gdyby nie przez siebie, ale przez faktorow, czy włoscian, czy zydow wielonskich skupowane towary y łokowane do spławu wodnego na wiosnę w spichlerzu wielonskim były; jezeliby zas kupcom ustronnym podobało się towar kupiony w starostwie wielonskim lądem w jesieni za granicą wyprowadzić, po zapłaceniu akcyzy od sztefla po groszu polskim jednym wolność onym wyprowadzenia uroczyscie

przyrzeka się z tym dokładem, ze nim towar zupełnie skupią, ma on być sypany we włości wielonskiey u ktorego chcą włoscianina.

Artykuł osmy. Po zniesieniu krescencyi dla przyzwoitey j. pana kommissarza y innych officiantow przy nim będącym sustęntacyi cała włość wielonska, to jest klucz zyplewski, zaniemonski y adampolski następuiącą na rok cały dawać ma ordynaryą, jako to z włoki kazdey zyta pur ryski jeden, jęczmienia pur jeden, owsa szefli pruskich dwa, pszenicy garcy kommissyinych sześć, grochu białego garcy sześć, talkę przędzy tkackiey od pasm dzierdziestu jedną, na kużel paczesney przędzy takichze talek dwie, pięki na niewod skarbowy funtow dwa, na woła karmnego złotych polskich dwa, na wieprze karmne złotych polskich dwa, na korzenie y wino złotych polskich dwa groszy piętnascie, chmielu funtow pięc, jaiek sztuk dziesięc, grzybow wianek od kopy, maku pułkwarty y słomy kulow dziesięc; z dziesięciu włok miodu przasnego garcy dwa, z dwódziestu włok baranow zywych dwa, masła faska od garcy sześciu y syrow sztuk piętnascie, albo za masła faskę pieniędzmi czerwony złoty jeden, a syrow pietnascie złotych polskich trzy zapłacić.

Artykuł dziewiąty. Furmanki y podwody, dokąd dwor kaze, koleyno odbywac maią na własną tylko potrzebę dworu, bez przenaymy ustronnym.

Artykuł dziesiąty. Wystawienie nowych, poprawa starych mostow, reperacya drog, grobel, kopanie rowow po wsiach dla osuszenia wiosek potrzebne włość na siebie przyimuie y swoim kosztem takowe potrzeby opatrzyc powinna będzie.

Artykuł jednasty. Stróżow koleią co tydzień osmnastu, jako to do Zypl y Zaniemna po dwóch, do guberniji czternastu, a pod bytność jasnie oswieconego xięcia jego mci rezydentow z konmi czterech cała wies przystawować ma.

Artykuł dwunasty. Po zakonczonym układzie powinnośći dobrowolnie od włoscian przyiętey zabraniaią się odtąd surowo wszystkie schadzki mimo wiedzy dworu, wybieranie składek ze włosci, działow gruntow między rodzenstwem y ruchomości bez dozwolenia ekonoma, a ktorybykolwiek ważyłby się ninieyszy przestąpić zakaz, takowy każdy będzie karany konfiskatą maiątku y wygnaniem z włości.

Artykuł trzynasty. Poniewaz jasnie oswieconego xięcia jego mci oycowska o zdrowie poddanych swoich pieczołowitość sprowadziła do Wielony y osadziła w niey rocznie naiętego felczera w przypadku choroby, więc większe na się expensa ze skarbu przyjowszy, piętnaście groszy tylko azeby z kazdego dymu włoscianie zapłacili, nakazuie, koszt zas na lekarstwo kazdy chory, biorący one, opłacac będzie.

Artykuł czternasty. Do zabiiania palow przy fundowaniu wodnych młynow nowych y do zasypywania y tamowania na wiosnę grobel w czasie dobywaiącey się przez nie wody włoscianie nayblizsi takowych młynow przybywac na ratunek za daniem znać ze dworu nieodwłocznie pod surową karą na mieysce roboty powinni.

U takowey komplanacyi podpis ręki kommissarza urodzonego Walewskiego temi wyraża się słowy: Jerzy Laudański, podkomorzy nadworny jego

krolewskiey mości jasnie oswieconego xięcia j. mci starosty wielonskiego komisarz, starosta guczkinski *manu* propria. Zgadza się z oryginałem takim, jaki jest u włoscian, et Walewski *manu propria*. Ktorą tą komplonacyą za daniem oney przez wyz wyrażonego patrona do akt w xięgi nasze dekretowe zadworne assesorskie W. X. L. wpisać rozkazalismy. Dan w Warszawie roku panskiego MDCCXCI-go miesiąca januaryi XIV dnia, panowania naszego XXVIII-go roku.

91. *1792 m. kovo mėn. Šaukimas Veliuonos seniūnijos valdytojams į asesorių teismą, Veliuonos magistratui ir miestelėnams iškėlus naują bylą.*

Iš 1792 m. kovo mėn. 14 d. įrašo Raseinių Žemės teismo knygoje — VCA Senieji aktai 14798 l. 81—82.

Naują bylą prieš Veliuonos seniūnijos valdytojus Veliuonos miestelėnai kelia remdamiesi Ketverių metų seimo įstatymais apie miestus ir 1792 vasario mėn. 15 d. privilegija, sugrąžinančia Veliuonai savivaldos teisę. Šaukime išdėstyti šie Veliuonos magistrato reikalavimai Veliuonos seniūnijos valdytojams: 1. Pristatyti visus dokumentus, liečiančius Veliuonos miesto nuosavybę; 2. Sugrąžinti žemę, kuri Veliuonai priklauso pagal Stepono Batoro privilegiją ir kurią užgrobė Veliuonos dvaras; 3. Nugriauti arba parduoti miestui namus ir smukles, kurias Veliuonos seniūnijos valdytojai pasistatydino miesto žemėje iš miestui priklausiusio miško medžiagos, panaudojant miestelėnų darbo jėgą; 4. Sugrąžinti miestui pajamas iš kelto per Nemuną ir iš „kranto" mokesčio; 5. Propinacijos (svaigalų gamybos ir pardavimo) teisę miesto ribose, atėmus iš valdytojų, perduoti miestelėnams; 6. Visiškai atleisti Veliuonos miestelėnus nuo seniūnijos valdytojų valdžios; 7. Atriboti Veliuonos seniūnijos žemę nuo miestelio žemės.

Stanisław August etc. W. w. xięznie Teresie z Kinskich generałowey woysk austryackich, matce, dozywotniczce, oraz xięciu Jozefowi, synowi, emfitentycznemu starostwa Wielon*skiego* possessorowi, Poniatowskim, ur*odzonym* Anastazemu Walewskiemu, arędownemu possessorowi, Andrzejowi Dzierzbickiemu, kommissarzowi, mandat przed sąd nasz zadworny assessorski W° X. Lit. w miescie Wilnie agitowac się maiący z instancyi szlachetnych Macieja Woyciechowskiego, woyta, Wawrzynca Ziemeckiego, burmistrza, Bartłomieia Woyciechowskiego, Stefana Weliczki, Antoniego Swiętochowskiego sędziow, Teodora Piątkowskiego, Jozefa Gąsiewskiego zastępcow y dalszych radnych, ławnikow, gminnych oraz całego zgromadzenia miasta naszego wolnego wydziału Rosienskiego Wielony, ktorzy w. w. pozywaią, mieniąc o to, iz co mieszkancy miasta przerzeczonego Wielony, zaszczyceni od Alexandra *xię*cia litewskiego prawem magdeburskim, gdy dla rewolucyi krajowych y przypadkow mieyscowych przez zaginienie pierwszych lokacyi tak prawa magdeburskiego, jako tez dalszych swobod y wolnosci sobie nadanych pozbawieni zostali, znagleni rządem przemocnym starostwa arbitralnie naruzcone powinnosci y daniny az do ninieyszego czasu ponosic musieli oraz zaborow własnosci swey w gruntach tak od dworu Wielonskiego, jako tez dalszych somsiaduiących doswiadczali. W tym zas czasie, gdy naywyzsza władza opiekę rządową nad miastami wolnemi rozciągnąwszy one do pierwszych zaszczytow, swobod y wolnosci przywrocic umysliła y w tym celu przez ustanowione prawo

pod tytułem „Miasta nasze wolne w panstwach Rzeczpospolitey" tez miasta do dawnych praw powrociła, a miastom pozbawionym pierwszych lokacyi przywileia renovationis wydac przyrzekła, jakoz miasto Wielona, doswiadczaiąc skutkow takowego prawa, przywiley renovationis w roku ninieyszym tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt drugim piętnastego lutego zyskawszy, onym prawo magdeburskie utracone oraz własnosc gruntow dawniey nadanych pozyskało, uwolnienia się od powinnosci y danin przez starostwo arbitralnie narzuconych oraz do zabespieczenia dochodow funduszowych mieyskich drogą do sądow assessorskich ma ukazaną. Stosownie więc do tego przywileiu ninieyszym mandatem pozywaią mieszkancy miasta wolnego Wielony obz*ałowa*nych w. w., mianowicie o komportacyą wszelkich dokumentow własnosc mieyską wyswiecic mogących; o powrocenie gruntow y łąk mieyskich, podług wyrazow przywileiu Stefana w roku tysiąc pięcset dwodziestego maia wydanego, niewolnie pod pasznią y zabudowanie dworne zabranych; o zniesienie domow w miescie Wielonie oraz karczem po roznych ulicach na placach mieyskich, a nadewszytko domu na mieyscu, w ktorym zdawna ratusz y rynek miał swą existencyą, niewolnie przez dwor drzewem z puszczy mieyskiey wyciętym y szarwarkami mieyskimi zabudowanych, lub onych na rzecz miasta za poprzedzoną urzędową taxą przysądzenia; o wyięcie z pod intraty obz*ałowa*nych brzegowego y przewozowego na fundusz miasta dawnemi przywileiami przeznaczonych; o zniesienie propinacyi staroscinskiey, Wielonie przeznaczaiąc oną na uzytek *załuią*cych y dochod skarbowi z czopowego przychodzący; o uchylenie jurydyki y sądnosci zamku Wielonskiego, podaiąc one pod magistrat y sąd mieyscowy wielonski; o odgraniczenie gruntow mieyskich tudziesz łąk y puszczy Karalgirys zwaney, niemniey łąk pod wsią Zubiszkami będących, w aktualney possessyi teraz zostaiących; o złozenie na sądzie map pomiarowych dla wyiasnienia teraznieyszey miasta posessyi y dosledzenia dalszey miasta naleznosci; o odsunienie obz*ałowa*nych od odbierania nazawsze danin pieniężnych wyrokiem sądow assessorskich uregulowac się maiących, zalecuiąc magistratowi takowe wybieranie y wnoszenie do skarbu; o powrot kosztow prawnych y uznania tego, co czasu prawa dowiedzie się, z wolną tey załoby poprawą. *Toliau yra teismo antstolio pažymėjimas (kvitas) apie šio šaukimo įteikimą.*

92. *1795 m. sausio mėn. 23 d. Veliuonos magistrato skundas prieš Veliuonos seniūnijos ekonomą Dzieržbickį, kad jis uždraudė magistratui veikti ir varo Veliuonos miestelėnus vežti į dvarą malkas.*

Iš Raseinių Tvarkomosios Komisijos pareiškimų ir rezoliucijų protokolo — VCA Senieji aktai 19508 l. 130—131.

Veliuonos vaitas M. Vaiciekauskas, suolininkas V. Radzevičius, tarėjas J. Višinskis ir S. Velička visų Veliuonos miestelėnų vardu skundžia Veliuonos ekonomą Dzieržbickį, kad jis, pažeisdamas Lenkijos karalių duotas Veliuonos miestui privilegijas, sausio mėn. 23 d. uždraudęs Veliuonos magistrato nariams eiti savo pareigas ir liepęs tuoj pat kraustytis iš miestelio. Pavaręs taip pat iš miestelio 60 vežimų vežti malkų iš miško į Veliuonos dvarą. Kadangi tokios prievolės Veliuona anksčiau niekada neturėjo, pareiš-

kusieji skundą prašo nubausti Dzieržbickį už Veliuonos miesto teisių pažeidinėjimą apsaugoti Veliuonos magistrato narių ir visų miestelėnų turtą ir juos pačius nuo Dzieržbickio kerštavimo ir užtikrinti, kad jokios anksčiau nevykdytos prievolės Veliuonos miestelėnams nebūtų uždedamos.

Roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt piątego miesiąca stycznia dwudziestego trzeciego dnia.

Przeswietna kommissya *woiewo*dztwa Zmudzkiego ziemi Rosienskiey! W. j. *pan* Dzierzbicki, ekonom włoscian *staros*twa Wielonskiego, ruynując spokoyność y rząd miasta Wielony, prawa y przywileje przez monarchow krolow pol*skich* Zygmunta Wtorego, Alexandra, Stefana Batorego y poznniey Stanisława Augusta panującego nadane, w dniu 23 januar*yi* urzędnikom magistratu wielon*skiego*, izby daley rząd urzędowi swemu należny nie wdawali się, lecz żeby w tym momencie z miasta wyjechali, przykazał, 60 zas fur po drwa do lasu wypędziwszy, obywatelom mieyskim — powinnosc, ktorey, jak jest miasto miastem wielon*skiem*, nie znali — po 3 dni na tydzien dyspartymentując z gruntu 6 części włoki pełnienia zalecił. W takim tedy bezprawnym, samowładnym y buntowniczym j. mc. p*ana* Dzierżbickiego kroku miastô Wielon*skie* gdy gwałciciela praw sobie zdawna nadanych scierpiec nie znosi — unikając zaboystwa tyranii przez boy dopełnic, siłą oprzec się nie chce, więc udaie się o pomoc do przesw*ietney* kom*issyi* j. w. w. panow z prozbą nakazania surowie j. mc. panu Dzierżbickiemu spokoynosci, — władzą kommissyi tą, jaką remissa j. o. x*ięcia* j. mc. Galiczyna dozwala, — zabezpieczenia osob urzędowych w magistracie wespoł z obywatelami co do majątku, zdrowia y życia, oraz zabezpieczenia kancellaryą magistratową, iżby archiwa w domu bezpieczeństwa gwałtow nie cierpiały, wstrzymania j. p*ana* Dzierzbickiego od impetycyi bezprawney, tak azeby mieszczanie powinnosci żadney nie pełnili nad opis prawa, dotąd mu wyrok zadecyduie, nakazania j. p*anu* Dzierzbickiemu spokoyność, aby tymczasowie nie dopełnił morderstwa nad obywatelami tymi, którzy swoich prerogatyw z dawna prawnie nadanych przez prawo dochodzic przedsiębiorą, zapisuiąc się byc j. w. w. panow dobrodzieiow nayunizenszemi słudzy. — *Parašai:* Maciey Woyciechowski, woyt. — Wincenty Rodziewicz, ławnik. — Jakub Wiszynski, radca. — Stanisław Weliczko, gminny.

93—99. 1784—1785 m. Makniūnų seniūnijos valstiečių ginčai su valdytoju.

93. *1784 m. lapkričio mėn. 22 d. Makniūnų seniūnijos Šadžiūnų ir Smarliūnų kaimų valstiečių skundas prieš valdytoją V. Boričevskį ir asesorių teismo nutarimas duoti jiems apsaugos raštą.*

Iš asesorių teismo protokolų knygos — VCA Senieji aktai 2474 l. 10—11.

Valstiečiai skundė Makniūnų seniūną V. Boričevskį, kad jis nepaiso Šadžiūnų ir Smarliūnų valstiečiams skirtų karališkųjų privilegijų, teismo apsaugos raštų ir inventorių. Primetęs mokėti keturgubai didesnį činšą, negu nustatyta 1764 m. liustracijos inventoriaus, varąs į lažą ir prie kitų darbų, naudojąs juos dvaro saugojimui, malkų vežimui, žiemą žuvies gaudymui ir t. t. Nuskurdinti ir nebeturėdami iš ko pragyventi,

valstiečiai turį, pametę ūkius, eiti kur kitur. Lapkričio mėn. 6 d., gavęs šaukimą į teismą, V. Boričevskis liepęs skundėjus mušti ir suimti, todėl jiems tekę bėgti iš namų ir keturias savaites slapstytis. Valstiečiai prašė duoti jiems apsaugos raštą, panaikinti lažą, pastotes ir kitas neteisėtas prievoles, uždrausti V. Boričevskiui imti iš jų daugiau mokesčių ir reikalauti prievolių kaip užrašyta 1764 m. liustracijos inventoriuje, terorizuoti valstiečius ir kliudyti bylinėjantis. Asesorių teismas, priimdamas skundą, nutarė duoti prašomą apsaugos raštą.

Eodem die proces włoscian szadunskich y smorlunskich Macieja Uttorowicza, Macieja Bubla, Marcina Uttorowicza, Franciszka Bubla, Kazimierza Ziemeckiego, Antoniego Jermałowicza, Michała Stukiela, Michała Błaziukiewicza, Wawrzyńca Wołodkowicza, Mateusza Kollendy, Jozefa Lewula, Tomasza Anciuna y wszystkich włoscian pomienionych wsi natury królewskiey przy assystencyi jj. ww. instygatorow W° X^a L°, czyniących na ww. j. p*anow* Wincentego y samą Boryczewskich, st*arost*ow mokniuńskich, mieniąc y refferuiąc się do poprzedniczych przywilejow tym wsiom y mieszkancom w nim będącym y być maiącym od nayiasnieyszych monarchow króla Stefana, Jana III, Augusta II nadanych, tudzież do inwentarzow pierwszych y do lustracyi tysiąc siedmset szescdziesiąt czwartego roku, z mocy y determinacyi których o to, iz obżał*owa*ni starostowie mokniun*scy* na złamanie praw, przywilejow, inwentarzow, listow upominalnych wzmienionym wsiom służących zdeterminowawszy się, różne nieprzyzwoitosci przez ciąg swoiey possessyi z włoscianami dopełnialiście y dopełniacie już to narzucaiąc czynsze niepraktykowane, bo więcey niż cztery razy nad lustracyą powiększone, y nie daiąc im kwitow na to, wiele płacą, lecz głuchym sposobem zapisuiąc, żeby slad ucisku y przemocy nie został, już to odeymuiąc im własne grunta y znowu z onych wyciągnioną opłatę narzucaiąc na tychze włoscian pod srogiemi exekucyami y biciem, już to pędząc dni bez pomiarkowania y liczby do rożnych robot, a od których zawsze byli wolnemi, już to używaiąc do strózowstwa, do wywozek drzewa, do łowienia ryb przez całą zimę nie tylko w swoich, lecz y w postronnych jeziorach. Słowem, tyle na nich powinnosci y obowiązkow wrzucacie, że potraciwszy wszystkie swoje zapasy, bydło y konie, daley już wydołać nie mogą y tylko sama pozostaje rozpacz, opusciwszy chaty, rozeyscia się na swiat dla wyżywienia siebie y żon y nieszczęsliwych dzieci, gdy w sądzie nayiasn*ieyszym* nie znaydą ulgi w uciemiężeniu y od przemocy zasłony, zwłaszcza ostateczney, która jest dopióro praktykuiąca się y przez ww. starostow dopełniona, kiedy po podanym od włoscian przed sąd assessorski mandacie na dniu 6 nowembra teraz zbiegaiącego roku ww. starostowie żałących się włoscian bić, więzić y zabierać udysponowali, nasyłaiąc tumultem na domy. Od jakiego losu y morderstwa chcąc unieść życie y zdrowie, tylu już przykrościami obciążone, musieli wszyscy domy, żony y dzieci swe opuścić y od kilku niedziel bez wiedzy o onych do dzis dnia błąkaią się.

Jedyny więc tymze włoscianom szadziuńskim y smorluńskim pozostaie ratowania się sposob — złożyć te zażalenie przed sądem nayiasn*ieyszym*, ktore setney nawet części nieobeymuie praktyk y ucisku, jakie wytrzymuią y wytrzymali z ww. starostow wynalazkow, coraz ku ich zgnebieniu po-

mnazaiących się, a przy onym wylewaiąc łzy, żebrzeć o list upominalny y zaręczny z warunkami, żeby w. starosta czynszow większych nie wymagał nad te, co są opisane przywilejami, listami upominalnemi, dawnieyszemi inwentarzami, mianowicie inwentarzem *roku* 1609 4 februarii przez Samuela Benedykta Hodorowskiego, dworzanina skar*bowego* Rzeczy*pospolitey* opisane y lustracyą ostateczną roku 1764 stwierdzone, żeby takowe czynsze nie już głuche, lecz z wyrażeniem całkowicie opłacaiących się pieniędzy dawane były każdemu kwity, żeby do dróg żadnych, jako niepowinnych, nie używał y nie wyszczedzał, żeby do odbywania panszczyzny nie przymuszał y jey nie narzucał, jako nieobowiązanych przywilejami, ani też inwentarzami y lustracyą, żeby do łowienia ryb zadnym pretextem nie znaglał, do wywozek drzewa y stróżowstwa nie pędził, słowem, żeby niczego po tychże włoscianach nie szukał y nie wymagał, w czym oni nie mieli włożonego czynienia obowiązku poprzedzaiącemi przywilejami, inwentarzami y ostateczną lustracyą, których utwierdzenia y w zupełney zostawienia mocy naysolenniey dopraszaią się; żeby w ostatku biciem, więzieniem y łapaniem nie groził y tego w skutku nie dopełniał, żeby wolno im było bez przeszkody starostow składkę na proceder czynić y krzywd swych, jakie maią, w rozmaitych rodzaiach dochodzić, żeby przejazd po drogach był bespieczny y wolny, pod naysurowszemi warunkami, w ar*tykule* 25 roz*dziele* 1 opisanemi y pod nieuchronnym zapłaceniem dziesięciu tysięcy kop groszy litewskich, jesliby w. st*aros*ta w czymkolwiek naruszał ten list zaręczny upominalny, o ktoren powtórnie naygorętszą suplikuiąc prozbą na tychże w. w. starostach manifestuią się.

Eorundem juditium takowy proces akceptowawszy, list zaręczny upominalny z instancyi włoscian szadziunskich y smorlunskich w powyżey wzmienionych żądaniach do urodzonych Boryczewskich, starostow mokniunskich, wydać permittit.

94. *1784 m. lapkričio mėn. 26 d. Makniūnų seniūno V. Boričevskio skundas prieš Šadžiūnų ir Smarliūnų kaimų valstiečius dėl pasikėsinimo prieš dvaro ekonomą, priešinimosi ir grasinimų valdytojui bei jo žmonėms.*

Iš asesorių teismo protokolų knygos — VCA Senieji aktai 2474 l. 12.

Makniūnų seniūnas V. Boričevskis pareiškė asesorių teismui skundą prieš Šadžiūnų ir Smarliūnų kaimų valstiečius, kuriame teigė, kad minimų kaimų valstiečiai dar prieš 1712 m., vadovaujami kažkokio Norvaišos, priešinęsi valdytojams ir ilgai bylinėjęsi su tuometiniu seniūnu referendorių teisme. Nemokėdami činšo, jie įsiskolinę iki keliasdešimt tūkstančių auksinų, bet seniūnui pamėginus išieškoti skolą, sumušę seniūno žmones ir vieną iš jų vos gyvą užkasę kapinėsę. Tuometinis seniūnas tik iš gailestingumo neįvykdęs atitinkamo teismo dekreto, kuriuo kaltininkai turėję būti nubausti kaip kriminaliniai nusikaltėliai. Po to keliasdešimt metų Šadžiūnų ir Smarliūnų valstiečiai buvę paklusnūs valdytojams, bet dabar, atsikėlus į Makniūnų seniūniją tūlam Bielskiui, vėl ėmę maištauti, pastarajam kurstant. Lapkričio mėn. 16 d. valstiečiai norėję primušti dvaro ekonomą, atsiųstą rinkti činšo, be to, nuolat grasiną pačiam V. Boričevskiui ir jo tarnautojams.

V. Boričevskio prašomas asesorių teismas nutarė duoti jo naudai įspėjamąjį raštą.

Dnia 26. Proces imieniem w. j. pana Wincentego Boryczewskiego, starosty mokniunskiego, na pracowitych Macieja Uttorowicza, Macieja Baubla, Marcina Uttorowicza, Franciszka Baubla, Kazimierza Zemeckiego, Antoniego Jermałowicza, Michała Staczkiela, Michała Błaziukewicza, Wawrzyńca Wołodkiewicza, Mateusza Kolendy, Jozefa Lewula, Tomasza Anciuna y innych wszystkich poddanych Szadziun y Szmerlun, a osobno na niejakiego Bielskiego z obcych dobr, to jest z dobr j. o. xięcia j. mci biskupa wileńskiego do wyrazonych wsiow starostwa mokniunskiego przybyłego, tez poddanstwo do buntu y rokoszy podniecaiącego y w tym czasie pod bespieczeństwem sądow w miescie Grodnie znayduiącego się, nadewszystko o to, iż wyrazonych wsiow poddani zawsze będąc niespokoynych umysłow, jeszcze przed rokiem 1712 [1] przeciwko swym starostom za przewodnictwem niejakowegoś Narwoysza przedsięwzięli byli z pod przyzwoitych wyłamować się powinności; po nastąpionych zatym w owym czasie wielorakich y częstych przez poddaństwo przeciw staroscie rokoszy y buntow, otworzony potym został o wszystko wzajemny w sądach referendarskich proceder, ktorego sądu dekretem gdy wyznaczony został sąd komisarski, wtenczas w niestawaniu starostow przy opisaniu wszelkich powinności, z ustanowieniem placenia czynszu favore poddanych po złotych 30 zapadł in contumaciam dekret, posledniey za stawaniem obustronnym w sądach referendarskich utwierdzony. Wszakże tych wsiow poddanstwo, zawzięte przeciw staroscie, a barziey podnietą owego Narwoysza, swego przewodnika, zdrożnie prowadzone, stawszy się na ostatek niesposobne do wypełnienia powinności y wypłacenia tak do skarbu, jako też staroscie należnych płac, zostali winnemi summy do kilkudziesiąt tysięcy, czego dowodem regestra ręką zeszłego Boryczewskiego, strażnika polnego litewskiego, dziada dellatoris, spisane y osobno obligi na kilka tysięcy rękodayney summy od tychże poddanych wydane. Jednakże poddaństwo, zawsze przeciw swemu staroscie zawzięte, zyskawszy przeciw dekretom referendarskim y komisarskim ad mala narrata listy zaręczne, kiedy od starosty zesłani byli do wybierania podług dekretu referendarskiego czynszow, lecz poddaństwo, idąc przeciw wszystkim ustawom, nie tylko ze czynszow naleznych nie oddało, ale też ludzi do tego zesłanych okrutnie zbili, z których jednego, imieniem Jakuba Wertela, okrutnym biciem osłabiwszy, w puł umarłego na mogiły zaniesli y ziemią zarzucili, czego dowodem w czasie czynione processa y obdukcye woznego. Za otworzeniem o to procederu po przewiedzioney pierwey in contumaciam konwikcyi nastąpił w sądach assesorskich dekret, karząc tychże poddanych kryminalnie, lecz zeszły starosta Boryczewski, strażnik polny litewski, poprzednik dellatora, ujęty litoscią nad tym poddanstwem, takowego dekretu do exekucyi nie przywiodł. Y tak wzmienionemi dekretami zgromione zostawszy poddanstwo powróciło było do przyzwoitych powinnosci y przez lat kilkadziesiąt w przyzwoitym dla swego starosty zostaiąc posłuszeństwie, w tych czasiech za przybyciem do tych wsiow nieznajomego człeka, mianuiącego się Bielskim, radą i namową jego podniecone, nie-

[1] *Zr. dok. Nr. 8a—9.*

baczne ani na dekreta, ani na ustawy komisar*skie* y lustratorskie, ze wszelkiey żał*uiącego* st*aros*ty wyłamało się podległosci, a gdy dell*ato*r ekonoma swego na dniu 16 praesentium dla wybierania czynszow zesłał, wtenczas ciż poddani, udawszy się do kijow y do dalszey broni sobie przyzwoitey, ekonoma bić chcieli, a gdy ekonom do ucieczki udał się, wtenczas tez poddaństwo za ekonomem w pogoń idąc odpowiedzi tak na dell*ato*ra, jako też na ekonoma czyniło y czynić nie przestaje, tak dalece, że dell*ato*r, zostaiąc w boiazni o zycie własne y ludzi swoich, przymuszony jest o przeswiadczeniu takowych wszystkich bezprawności poddanych żądać w tym sądzie sprawiedliwym wydania listu upominalnego zaręcznego z założeniem zarąk 10000 kop groszy lit*ewskich* na fundamencie prawa, art*ykułu* 23 z rozdziału 1.

Eodem die juditium takowy proces akceptowawszy, list zaręczny upominalny vigore onego ad instantiam ur*odzonego* st*aros*ty makniun*skiego* do włoscian szadziunskich y szmerlunskich wydać permittit.

95. *1784 m. gruodžio mėn. 15—16 d. Užrašas asesorių teismo protokolų knygoje apie Makniūnų seniūno V. Boričevskio bylą prieš Šadžiūnų ir Smarliūnų vaitystės valstiečius ir apie jų kurstytojo A. Bielskio nuteisimą.*

VCA Senieji aktai 2598 l. 18.

1784 m. gruodžio 15 d. asesorių teismas pradėjo svarstyti bylą pagal Makniūnų seniūno V. Boričevskio ir A. Bielskio skundus. Teismas nutarė, kad A. Bielskis turi pristatyti patikimus laiduotojus, jog iki galutinio bylos išsprendimo išsiteisins prieš V. Boričevskį. Kadangi A. Bielskis į bylos svarstymą nestojo, teismas nutarė pasmerkti jį banicijos bausmei ir gaudymui, o Makniūnų seniūnui ir valstiečiams įsakė pristatyti visų jų ginčą liečiančių dokumentų nuorašus.

Urodzony instygator W° X° L° w krzywdzie pracowitych Macieya Utorowicza, Macieya Bubla, Marcina Utorowicza, Franciszka Bubla, Kazimierza Ziemeckiego, Antoniego Jermałowicza, Michała Steckiela, Michała Błaziukiewicza, Wawrzynca Wołodkiewicza, Mateusza Kolendy, Jozefa Lewula, Tomasza Anciuna, poddanych wsiow Szadziunow y Smorlunow, tudziez całey włosci woytowstwa do starostwa Mokniunskiego należącego prz*eciw*ko ur*odzon*ym Wincentemu y samey Boryczewskim, st*aros*tom mokniunskim.

Roku 1784 d*nia* 15 *decem*bra juditium, przyłączywszy dwa aktoraty — jeden ur*odzonego* Boryczewskiego z karty 40, drugi Bielskich z karty 41 z tychze regestrow — proceder nakazuie.

In procedendo d*nia* 16 decembra po kontrowersyach ur*odzonego* Karłowicza o nakazanie poręki po Antonim Bielskim, a in contra od Bielskiego przez stawaiącego ur*odzonego* Fergisa o uchylenie teyze poręki nawzaiem wnoszonych, juditium insistendo prawu statutowemu artykułowi 45 z *rozdziału* 4 Antoniemu Bielskiemu porękę po sobie osiadłą w tym, iz się stronie swey przeciwney az do finalnego w sądzie naszym rozsądzenia

usprawiedliwi, instantanee dac nakazawszy, dalszy proceder między stronami determinuie.

In procedendo citatus Antoni Bielski tak z aktoratu ur*odzonego* Boryczewskiego, jako tez z własnego, contumax na b*anicyą* d*oczesną* y wieczną z wolnym łapaniem ubique locorum, a z stawaiącymi stronami juditium iterum proceder przeznacza.

In procedendo w samey sprawie kopią spraw ad invicem dać nakazawszy, rosprawę vigore statutu bez przypozwu, tylko za tym dekretem, sub poena personalis infamiae, iniungit.

96. *1784 m. gruodžio mėn. 20 d. Asesorių teismo nutarimas atidėti V. Boričevskio bylos prieš Šadžiūnų ir Smarliūnų kaimų valstiečių svarstymą.*

Iš asesorių teismo protokolų knygos — VCA Senieji aktai 2598 l. 24.

V. Boričevskis per savo advokatą prašė atidėti jo bylos svarstymą, duodant jam laiko surasti ir pristatyti visus dokumentus, reikalingus ginčo su valstiečiais išsprendimui. Valstiečiai, priešingai, reikalavo, kad byla būtų sprendžiama be jokių atidėliojimų. Teismas atmetė valstiečių reikalavimą ir nutarė bylos svarstymą atidėti iki sekančios kadencijos. Iki bylos išsprendimo Šadžiūnų ir Smarliūnų valstiečiams užtikrinamas turto ir gyvybės saugumas nuo valdytojo kerštavimo, uždraudžiama V. Boričevskiui reikalauti iš valstiečių prievolių, mokesčių, duoklių ir pastočių daugiau, kaip įrašyta inventoriuose, ir versti valstiečius, kad jie savo produktus pardavinėtų išimtinai tik Makniūnų seniūno smuklininkams. Valstiečiams teismas įsako nesipriešinti seniūnijos vyresnybei ir vykdyti visa, kas inventorių nustatyta.

— —

Roku 1784 d*nia* 20 *decem*bra procedant. In procedendo d*nia* 21 *decem*bra po kontroversyach od ur*odzonych* przez stawaiącego ur*odzonego* Karłowicza o uzyczenie dyllacyi ad munimenta specifikata, in contra od włoscian woytowstwa Szadziunskiego y Szmorluńskiego przez ur*odzonego* Fergissa o uchylenie teyze żądaney dyllacyi, a o nakazanie in principali rozprawy nawzaiem wnoszonych, juditium na mocy kon*stytucyi* 1726 obwarowawszy włoscianom woytowstwa Szadziuńskiego y Szmorluńskiego omnimodam soecuritatem zdrowia, zycia y maiątku od wszelkich impetycyi, wiolencyi y uciskow tak ur*odzonego* st*aros*ty mokniunskiego, jako tez subalternow onego, tudziez azeby urodzony st*aros*ta tychze włoscian do sprzedawania wszelkich towarow y produktow arędarzom swym nie niewolił, zadnych pogrozek na onych bezprzyczynnie nie czynił, nad inwentarze y lustracyą większych robot, powinnosci, opłaty, czynszow wszelkiego rodzaju, danin wymagać oraz w rozmaite drogi pędzic az do ostateczney u sądu naszego rozprawy nie wazył się, a z opłaconych czynszow y wszelakich danin azeby regularne kwity z wyrazeniem ilosci wydawał, ostrzegłszy, y nawzaiem, azeby włoscianie szadziunscy y szmorluńscy zupełne posłuszeństwo tak w pełnieniu powinnosci, jako tez opłacaniu czynszow y dań oddawaniu ur*odzonemu* staroscie y jego subalternom według inwentarzow y lustracyi dochowywali, nakazawszy, w samey sprawie, ponieważ prawo statutowe artykuł 24 z r*ozdziału* 4 biorącym się stronom do dowodu,

ktorego na ten czas ku prawu na sądzie z sobą mieć nie mogą, a przeto proszącym odłozenia sprawy na drugie roki, azeby sądy takowey dyllacyi dopuszczały, determinuie, y poniewaz kon*stytucya* 1766 na drugim terminie, jezeliby według prawa potrzebne były munimenta, uzyczać dozwala, zaczym juditium, stosuiąc się do wyz wzmienionych praw, ur*odzonemu* Boryczewskiemu, st*aroscie* mokniuńskiemu, dopraszaiącemu się dyllacyi ad munimenta na wynaydzienie dokumentow, idque dekretu oczewistego assesorskiego 1727 ferowanego, tudziez inwentarza podawczego ur*odzonemu* Załkowskiemu, ad haec metryk parafialnych względem dowodu urodzenia Bielskich, teyze dyllacyi uzycza y zarazem wykonanie juramentu przy wpadnieniu sprawy pryncypalney na tym, iz tych dokumentow wyz specyfikowanych potrzebował nie na zwłokę jaką stronie przeciwney, ale iz bez onych być nie mogł, temuz ur*odzonemu* Boryczewskiemu nakazawszy, całą ninieyszą sprawę do następney sądow swoich kadencyi odkłada.

97. *1785 m. sausio mėn. 8 d. Šadžiūnų ir Šmarliūnų kaimų valstiečių skundas prieš V. Boričevskį, jo ekonomus ir kitus pagalbininkus dėl užpuolimo ir vaito Utaravičiaus bei valstiečio Kalendos suėmimo.*

VCA Senieji aktai 2474 l. 21—22.

Šadžiūnų ir Smarliūnų kaimų valstiečiai pareiškė asesorių teismui naują skundą prieš V. Boričevskį ir jo pagalbininkus. Sausio mėn. 3 d. V. Boričevskio suorganizuotas 30 ginkluotų žmonių būrys užpuolęs abu minėtus kaimus. Vaitas M. Utaravičius, M. Bielskis ir M. Kalenda, nespėjusieji pabėgti, buvę suimti, nuvaryti į smuklę ir ten mušami vos ne iki mirties. Po to Utaravičius su Kalenda buvę išvežti į Gardiną, o Bielskis paliktas namuose bemerdintis. Kadangi šitokiais savo veiksmais V. Boričevskis pažeidė asesorių teismo 1784 m. lapkričio mėn. 22 d. duotą valstiečiams apsaugos raštą ir gruodžio mėn. 21 d. asesorių teismo dekretą, garantuojantį valstiečiams saugumą nuo valdytojo persekiojimų, Šadžiūnų ir Smarliūnų žmonės prašė duoti jiems naują apsaugos raštą ir įsakyti Boričevskiui, kad jis paleistų suimtuosius, nedrįstų toliau užpuldinėti valstiečių namų ir t. t. Be to, valstiečiai prašė, kad jų skundas prieš V. Boričevskį būtų įrašytas į kriminalinių bylų regestrą, tačiau teismas su tuo nesutiko ir tik davė jiems prašomą apsaugos raštą.

Proces w krzywdzie włoscian szadziunskich y szmorlunskich Macieja Utorowicza, Macieja Bubla, Marcina Utorowicza, Franciszka Bubla, Kazimierza Ziemeckiego, Macieja Bielskiego y dalszych wszystkich obu wsi gospodarzów na ur*odzonego* Wincentego Boryczewskiego, st*arosty* mokniun*skiego*, Jerzego y brata Kucewiczow ekonomow, Macieja Czyżewskiego tudzież na tych wszystkich, którzy do gwałtu, najazdu y wyrządzenia tyrannii byli użytemi przez obżał*owanego* Boryczewskiego. Z dnia trzeciego na czwarty januar*ii* teraz idącego roku, zgromadziwszy tumult zbroynych do trzydziestu osob rozmaitego ludu, udysponowałeś onym napaść na wzmienione wsie Szadziuny y Szmorluny. Jakoż ta zgraja wykonywaczow rozkazu obżałowanego, w samym snie pułnocnym napadłszy na spiących włoscian, wraz strzelać y do domow wdzierać się, one odbijać przedsięwzieła, czym przestraszeni y wylęknieni domownicy, kędy kto mogł, ucieczką unosił swe zdrowie y życie, a zaś Marcin Utorowicz woyt, Maciey Biel-

ski, Mateusz Kollenda, nie mogąc uyść od otoczenia kupy zgromadzonych hultajow, gdy złapanemi zostali, wraz morderskim sposobem w jednych koszulach bosi wywleczeni z domow swych, przy biciu już to bizunami, już to strzelbami y dzidami do karczmy zapędzeni byli, a tam nayokrutnieysze zadaiąc im razy dotąd pastwili się, aż dostrzegli smiertelney na nich słabości znaki; napotym porzuciwszy onych y rozegnawszy wszystkich, do zaboru y rabunku włoscian majątku obrócili swoy zamiar, po wykonaniu zaś wszystkiego, co chcieli y zamierzyli, nazad wrócili się do ur*odzonego* Boryczewskiego. Z ktorey męczarni Marcin Utorowicz, woyt, y Mateusz Kollenda ledwo są żywi, przywiezieni do Grodna, a zaś Maciey Bielski bez nadziei wyiscia w mękach jęczy y konającym zostawiony w domu. Zona zaś Marcina Utorowicza z przelęknienia straciwszy zmysły, mowę zawarła y takoż w ostatnich słabościach skonania zostaje.

Że tedy taki krok y tak zuchwała rozwięzłość naruszyła list zaręczny w r*oku* ninieyszym 1784 novem*bra* 22 wydany, że znieważyła dekret oczewisty sądow zadwor*nych* takoz w roku 1784 *decembra* 21 d*nia* zapadły, wszelkie bespieczeństwo zdrowia, życia y majątku włoscianom ostrzegaiący, że targneła się na wszystkie prawa narodu y na ludzkość zachować się powinną, że do kryminalnych akcyi rozwiązała umysł y ręce, przeto włoscianie wszyscy naysolennieу ur*odzonego* Boryczewskiego manifestuiąc y pomocnikow użytych, proszą powtórnie o list zaręczny upominalny z ostrzeżeniem nieuchronnych y koniecznie nastąpić maiących zarąk za znieważenie pierwszego listu zaręcznego y dekretu zwyż namienionego, tudzież do dania nowych warunkow, ażeby ur*odzony* Boryczewski na domy tychże włoscian tumultow nie nasyłał y sam nie najezdzał, bić, więzić y kaleczyć oraz majątku zabierać nie ważył się, w gospodarstwie y robotach nie przeszkadzał, do drog rozmaitych według zastrzeżenia dekretu nie znaglał y do robot nad inwentarze y lustracye nie pędził, gruntow nie odbierał y po drogach tychże włościan nie łapał, żeby pogrożek na odjęcie zdrowia y życia nie czynił, a to pod nieuchronnym zapłaceniem założonego zakładu 10000 kop groszy lit*ewskich*, żeby, w ostatku, jesli których ma dopiero połapanych y wziętych włoscian, wraz z detencyi wypuscił y żeby ludzi swych, ktorzy tak wielką dopełnili zbrodnię, do rozprawy zatrzymał, żeby synow y corek gospodarskich poniewolnie na usługach dwornych nie trzymał y oraz Kaziuka Gryszkonia y Maryannę Krowialównę do domow odpuścił, że zaś dopiero tak zuchwałą akcyą powagę dekretu naruszyli, włościan ztyranizowali y bezpieczenstwo pod trwaiącą w Litwie zwierzchn[osc]ią złamali y obalili, przeto deklaracyi żądają o samą tę akcyą wołania sprawy z regestrow incarceratorum.

Tegoż dnia juditium takowy proces akceptowawszy, list zaręczny upominalny vigore onego z instancyi włoscian szadziunskich y szmorlun*skich* do ur*odzonego* Boryczewskiego, st*arosty* mokniun*skiego*, wydac pozwala.

98. *1785 m. sausio mėn. 20 d. V. Boričevskio skundas prieš Šadžiūnų ir Smarliūnų kaimų valstiečius dėl visiško nepaklusnumo, prievolių neatlikinėjimo ir grasinimų užmušti valdytoją.*

VCA Senieji aktai 2474 l. 24—25.

V. Boričevskis vėl kaltino Šadžiūnų ir Smarliūnų kaimų valstiečius, kad jie nesilaiko asesorių teismo 1784 m. gruodžio mėn. 21 d. dekreto, įsakiusio valstiečiams iki galutinio bylos išsprendimo atlikinėti visas prievoles dvarui pagal inventorius. Priešingai, valstiečių įgaliotiniai Bielskis ir Valancevičius išaiškinę, kad tas dekretas visai atleidžiąs valstiečius nuo priklausomybės seniūnui. Dėl tokio išaiškinimo valstiečiai visiškai nustoję klausyti ir puolą mušti ekonomą, kai tik jis pasirodąs su seniūno įsakymais. Valstiečiai padavę šmeižikišką skundą prieš valdytoją, kaltindami jį tariamu kriminaliniu nusikaltimu, tačiau kai asesorių teismas nesutikęs įrašyti jų skundo į kriminalinių bylų regestrą, jie apsirūpinę net šaunamais ginklais ir grasiną užmušti V. Boričevskį ir jo ekonomą, jeigu jie išdrįstų pasirodyti tuose kaimuose. V. Boričevskis reikalavo valstiečius už tokį priešinimąsi atitinkamai nubausti.

Proces imieniem ur*odzonego* Wincentego Boryczewskiego, starosty mokniunskiego, na pracowitych poddanych wsiow Szmorlun y Szadziun o to, iż co poddani szadziunscy y szmorlunscy zawzięci przeciwko swoiemu staroscie, chcąc się tandem wyłamac ze wszystkim z pod rządow y powinnego temuż staroscie posłuszenstwa, udali się do procederu, a gdy sąd nasz zadwor*ny* assessor*ski* W° X^{a} L° dekretem po wzajemnych kontrowersyach w ro*k*u 1784 na d*niu* 21 *decem*bra zaszłym przy zapisaniu warunkow do nastąpić mającey rozprawy ostrzegł, aby ciż poddani szmorlunscy y szadziunscy zupełnie podług lustracyi y inwentarzow pełnili posłuszeństwo, wtenczas ciż obżało*wa*ni poddani, przeciwne maiąc od swych plenipotentow, mianowicie Bielskiego y Wołoncewicza, reprezentacye, wraz za powrotem z Grodna do domu in assistentia tych to wyrażonych mianuiących się plenipotentow przy okazywaniu przed całym gminem dekretu palam et publice ogłosili, iż taki dekret w sądach assessorskich zyskali, przez ktory dekret jakoby do nastąpić maiącey rozprawy wcale od zwierzchnosci st*aros*ty makniun*skiego* są uwolnieni y ze do żał*uiące*go dellatora ur*odzonego* Boryczewskiego wcale nie należą, a zatym posłusznemi bydz wcale nie są powinni, owszem, że po nastąpić maiącey rozprawie innego starostę od sądu assessor*skiego* że mieć będą przeznaczonego, upewniwszy, w takim więc mniemaniu będąc poddani pomienionych wsiow na wszystkie przeciw swoiemu staroscie determinowani azardy y gdy tylko z jakową dyspozycyą ekonom już przy dekrecie assessor*skim* do tych wsiow zjeżdżał, zawsze ciż poddani, nie maiąc zadney bojazni, do bicia porywali się, lżyli y wexowali. Wrescie ciż poddani, udawszy się do sądow naszych zadwor*nych* assessor*skich*, manifesta czerniące sławę y charakter del*ato*ra, a nawet w zaskarzeniu jakoby o dopełniony kryminał czynić y one w akta sądowe wexatorie umieszczać poważywszy się, owszem, przy zanaszaniu takowego manifestu przez wniesienie do sądu uczynione regestru incarceratorum z żał*uiący*m starostą naznaczenia y rozprawy z tegoż regestru, jakby z kryminalistą, nakazania vexatorie, falsificatorie dopraszać się ważyli. Lecz gdy sąd takowego przeciw mowom uczynionego wniesienia nie przyjowszy, list tylko zaręczny poddanym wydał, wtenczas obżało*wa*ni poddani za powrotem swoim do domow broń rozmaitą z różnych mieysc sprowadziwszy y też broń ognistą zawsze nabitą maiąc, taką odpowiedź uczynili, iż jesliby czy to sam starosta, czy ekonom do tych wsiow przyiezdzać ważył się, tedy

pewnie zabitym będzie. Y tak zostawszy uzbrojeni, naprzeciw dekretowi y po zapadłym tymże dekrecie assessor*skim*, nie czyniąc żadnego posłuszeństwa y nie oddaiąc należytych danin, czynszow, żadney nie czynią powinności, owszem, ze wszytkim z pod rządow *żałuiąceg*o starosty wyłamali się. A zatym dellator o wyraźny bunt, sprzeciwienie się dekretowi assessor*skiemu*, o znieważenie listu zaręcznego, o wexe y czerń przez manifest do akt wrzucony, o czynione przy tym processie przeciw prawa exagieracye y razem o regestr incarceratorum wniesienie, a zatym o ukaranie rygorem, a mianowicie konst*ytucyi* 1784 za taki postępek, jako nawet przeciw deklaracyi sądowey dopełniony, o nieposłuszeństwo, o decessa ztąd w prowentach skarbu wynikaiące, o poczynione ztąd na zdrowie y życie odpowiedzi y o dalsze acusus y bezprawie dopełnione nayuroczysciey manifestuie się.

99. *1785 m. gruodžio mėn. 19—20 d. d. Asesorių teismo sprendimas Šadžiūnų ir Smarliūnų kaimų valstiečių byloje prieš Makniūnų seniūną V. Boričevskį.*

Iš asesorių teismo regestrų knygos — VCA Senieji aktai 2598 l. 30.

Sprendimas protokole išdėstytas pagal tai, kokią dieną koks nutarimas svarstomais klausimais buvo priimtas. Pirmiausia teismas patvirtino banicijos bausmę A. Bielskiui, kuri jau buvo paskirta 1784 m. gruodžio mėn. 16 d. dekretu. Dėl paties Makniūnų seniūno V. Boričevskio, kadangi anksčiau jis prašė atidėti bylos svarstymą, kol jis pristatys reikiamus dokumentus, o dabar atsisakė bylos svarstyme dalyvauti, teismas nutarė iš jo Šadžiūnų ir Smarliūnų vaitystę atimti ir perduoti Iždo Komisijos žinion. Toliau buvo svarstomi valstiečių reikalavimai. Kadangi Šadžiūnų ir Smarliūnų valstiečiai įrodė, kad jie visais laikais mokėjo tik činšą ir jokio lažo niekados neatlikinėjo, teismas nutarė patenkinti jų prašymą, atleido nuo lažo ir pavarymų (gvoltų), kuriuos buvo įvedęs V. Boričevskis, ir paliko vien činšą pagal 1774 m. birželio mėn. 18 d. inventorių. Be to, teismas priteisė valstiečių naudai iš Boričevskio tas pinigų sumas, kurias jis ir jo tėvas perėmė viršaus iš valstiečių. Patį V. Boričevskį, kaip nestojusį į teismą, pasmerkė banicijos bausmei.

Ur*odzony* Jozef Chrapowicki, instygator W^{o} X^{a} Lit^{o}, z delacyi pracowitych Macieia Utorowicza, Macieia Bubla, Marcina Utorowicza, Franciszka Bubla, Kazimierza Ziemeckiego, Antoniego Jermałowicza, Michała Steckiela, Michała Błaziukiewicza, Wawrzynca Wołodkiewicza, Mateusza Kolędy, Jozefa Lewula, Tomasza Anciuna, poddanych wsiow Szadziunow y Szmerlunow, tudziez całey włosci y woytowstwa do st*arostw*a Mokniuńskiego należącego przeci*w*ko ur*odzonemu* Wincentemu Boryczewskiemu, staroscie mokniun*skiemu*.

Roku 1785 d*nia* 19 *decem*bra za stawaniem od włoscian szadziunskich y szmerluńskich przez ur*odzonego* Jozefa Fergissa, a od ur*odzonego* Boryczewskiego, st*arosty* mokniuńskiego, przez ur*odzonego* Michała Karłowicza, ponieważ ciż włoscianie szadziunscy y szmerlunscy od wykonania juramentu na munimentach przez ur*odzonego* Boryczewskiego zabranych dekretem oczewistym sądem naszym w roku 1784 *decem*bra 21 d*nia* ferowanym naznaczonego tegoż urodzonego Boryczewskiego uwolnili, zaczym juditium takowe dobrowolne uwolnienie od juramentu pro satisfactione powyżey wzmienionemu dekretowi swemu być znaiąc, proceder nakazuie.

In procedendo d*nia* 20 *decem*bra juditium, przyłączywszy dwa aktoraty, jeden z karty 60 ur*odzonego* Bielskiego za mandatem, drugi włoscian szadziunskich y szmorlunskich z karty 72 za dekretem sądow naszych odkładowym z tychze regestrow, dalszy proceder naznacza.

In procedendo, obwarowawszy ur*odzonemu* Antoniemu Bielskiemu kondemnatę, idque b*anicyą* d*oczesną* y wieczną z dwuch aktoratow — tak od ur*odzonego* Boryczewskiego, jako tez z jego własnego — w sądach naszych roku 1784 d*nia* 16 *decem*bra wypadłą, activitatem loci standi, iterum proceder nakazuie.

In procedendo, poniewaz ur*odzony* Wincenty Boryczewski po wziętey dyllacyi copiar*um* spraw, post haec na drugim terminie po wziętych munimentach szczegulnie dla uczynienia zwłoki, demum po odbytym na trzecim terminie głosie produktowym od włoscian y po wzięciu z tegoz produktu wszystkich dokumentow do siebie od tychze włoscian, sam będąc przytomnym w mieyscu agituiących się sądow, na illuzyą sądu w rzecz wstąpiwszy nieustanność swoią oswiadczył, prawo zas statutowe w artykule trzecim z r*ozdziału* 4 gdy na tak upornych y nieposłusznych prawu samą rzecz przysądzać kaze, przeto z mocy złozonych przywilejow y kons*tytucyi* 1775 roku amissionem woytowstw Szadziunskiego y Szmerluńskiego determinuie się z daniem mocy Komissyi Skarbu W. X. L. uzycia praw sobie służących nad tymiz woytowstwami.

Ze zaś z lustracyi 1765 y przywilejow włoscianom służących zupełne przekonanie włoscianie uczynili, iz do zadnych powinnosci, procz czynszu, obowiązanymi nie są, zaczym wszystkie dni y dalsze narzucone gwałty znoszą się y nazawsze się kassuią, z obowiązkiem opłacania tylo czynszu inwentarzem dworzańskim 1774 junii 18 d*nia* sporządzonym opisanego temu, komu Kommissya Skarbu W. X. L. przez licytacyą pomienione woytowstwa postąpi.

A ze urodzony Boryczewski przez czas swoiey possessyi uciemięzaiąc włoscian ad minimum sześćdziesiąt tysięcy złot*y*ch przebrał od tychze włoscian y ze jest w obowiązku wybranych przez oyca swego, ur*odzonego* Michała Boryczewskiego, jedynascie tysięcy siedmset trzydziesci siedm tynfow a cum altero tanto 23474 tynfy wrocic y zapłacic, przeto tez obie summy pro reali dla włoscian uznawszy na ur*odzonym* Boryczewskim y exekucya tegoz dekretu przeznacza sie, a nawzaiem wszystkie pretensye ur*odzonego* Boryczewskiego do włoscian regulowane umarzaią się. Sam zaś ur*odzony* Boryczewski, jako osobiscie prawu nieposłuszny, zaapprobowawszy areszt na ur*odzonego* Jerzego Kucewicza y dalszych do naiazdu uzytych założony z pierwszego aktoratu, z ktorego ninieysza przypadła sprawa, contumaces na infamią, z drugiego zas przyłączonego za dekretem aktoratu iterum contumaces na infamią, a z trzeciego aktoratu urodzonego Bielskiego contumax urodzony Boryczewski na banicyą doczesną y wieczną z wolnym tamowaniem activitatis ubique locorum.

100—104. 1785—1793 m. Stakliškių seniūnijos miestelėnų ir valstiečių ginčai su Stakliškių seniūnu T. Mineika.

100. *1785 m. lapkričio mėn. 16 d. Stakliškių seniūno T. Mineikos skundas asesorių teismui prieš Stakliškių miestelėnus dėl mokesčių nemokėjimo, nepaklusnumo ir nevykdymo prievolių dvarui.*

Iš asesorių teismo protokolų knygos — VCA Senieji aktai 2474 l. 35.

Stakliškių seniūnas T. Mineika skundė visų pirma šambelioną F. Malinovskį, kad pastarasis siekiąs atimti iš jo Stakliškių seniūnijos valdymo teisę ir tuo tikslu drauge su Kauno pavieto rotmistru Pileckiu įkalbėjęs kelis Stakliškių miestelėnus parašyti skundą prieš T. Mineiką. Dėl Malinovskio ir Pileckio kurstymo Stakliškių miestelėnai nustoję atlikinėti prievoles dvarui, mušą dvaro žmones, nemoką mokesčių ir nenorį pripažinti T. Mineikos seniūnu.

T. Mineikos prašomas, asesorių teismas davė jo naudai įspėjamąjį raštą.

Dnia 18. Naysolennieyszy manifest imieniem ur*odzonego* Thomasza Mineyki, pisarza ziems*kiego* po*wia*tu kowien*skie*go, starosty stokliskiego, na urodzonych Felixa Malinowskiego, szambelana, Dominika Pieleckiego, rotm*istrza* kowienskiego, Piotra Gieysztora, woznego, do zbuntowania mieszczan y włoscian stokliskich wpływaiących, oraz na Tadeusza Braziukiewicza, Szymona Tulewicza, Stanisława Supczynskiego, Michała Brazionisa, Jerzego Saykiewicza, Kazimierza Furmanowicza, samych pryncypałow buntu, oraz na dalszych mieszczan stokliskich y włoscian, ktorzy się tylko z podległosci wybic usiłuią, przez szczegulnosc o to, iz urodzony Felix Malinowski mimo wszelką przyzwoitosc dążąc na zruynowanie prawa dozywotniego ur*odzonego* Mineyki, a znaiąc go być naylepszym, uzył sposobow przykrości wyrządzania zbuntowaniem poddaństwa. Jakoz do swoiey planty dobrawszy ur*odzonego* Pieleckiego, kilku mieszczan pomienionych namowił do oczernienia przez manifesta y do zrzucenia z siebie winney dworowi podległości, ktorzy ułudzeni Malinowskiego y Pieleckiego namową, wszystko to wykonywaią, do czego ich instynkt złości y nienawiści prowadzi, to jest y sami powinnosci dworowi juz nie pełnią, y dalszych do rownego pociągaią buntu, czeladz dworną napastuią, sług atakuią y zasadzki na onych robią, na dwor napadac odgrazaią się, podatkow nie daią y za starostę znać nie chcą, do gromad się kupią. Zabiegaiąc więc temu jak naysolenniey manifestuią się. Cum reprocessu.

Dnia 22. Juditium takowy proces akceptowawszy, list zaręczny upominalny z instancyi ur*odzonego* Mineyki, pisarza ziems*kiego* kowien*skiego*, do włoscian y mieszczan st*aros*twa stokliskiego wydac pozwa[la].

101. *1785 m. gruodžio mėn. 21 d. Asesorių teismo nutarimas skirti verifikacinę komisiją ginčui tarp Stakliškių seniūno T. Mineikos ir Stakliškių seniūnijos miestelėnų ir valstiečių išspręsti.*

Iš asesorių teismo protokolų knygos — VCA Senieji aktai 2598 l. 32—33.

Stakliškių seniūnijos valstiečiai ir miestelėnai reikalavo, kad teismas, priimdamas jų skundą prieš Stakliškių seniūną T. Mineiką, neįpainiotų į jų bylą T. Mineikos ginčų su pretendentu į Stakliškių seniūnijos valdymą F. Malinovskiu bei jo pagalbininkais Pileckiu ir Geištaru. Po ginčų procedūriniais klausimais teismas įsakė T. Mineikai ir F. Malinovskiui pristatyti dokumentus, pagrindžiančius jų teises į Stakliškių seniūnijos

valdymą, o T. Mineikos ir Stakliškių seniūnijos valstiečių ginčo išsprendimui nutarė skirti verifikacinę komisiją. Tuo tarpu, iki galutinio bylos išsprendimo teismas uždraudė T. Mineikai reikalauti iš valstiečių ir miestelėnų lažo, činšo, pastočių ir kitų mokesčių bei prievolių daugiau kaip užrašyta 1764 m. liustracijoje, įsakė paleisti iš kalėjimo suimtuosius ir nekliudyti savo valstiečiams ir miestelėnams kreiptis į asesorių teismą ir daryti rinkliavą teismo išlaidoms.

Ur*odzony* Jozef Chrapowicki, instygator W° X. L°, z delacyi sławetnych y pracowitych tak mieszczan, jako tez poddanych Jozefa Kaziewicza, Stanisława Supczyńskiego, Kazimierza Furmanowicza, Piotra Hermanowicza, Marcina Maciukiewicza, Tomasza Kaminskiego, Andrzeia Szczekowicza, Jerzego Laksztowskiego, Mateusza Puszkona, Macieia Pawlukaicia, Macieia Bubaycia, Jerzego Kulczynskiego, Michała y Szymona Tulewiczow, Andrzeia Steporki, Stanisława Łaksztowskiego, Antoniego Hermanowicza, Ławryna Tytowicza, Michała Stolarza, Tomasza Furmanowicza, Macieja Tulewicza, Jakuba Tulewicza, Jozefa Bubaycia, Tadeusza Braziukiewicza, Stefana Jaskutella, Michała Brazionia, Marcina Stepszy, Jana Łobuka, Mateusza Gumina, Pawła Kiezuna, Adama Basza, Macieia Zobowicza, Mateusza Gurwickiego, Kazimierza Miernika, Jana Raudy, Jerzego Klizia, Michała Pohronia, Kazimierza Grzybowskiego, Kazimierza Zaparackiego, Jerzego Swida, Szymona Anoszkowicza, Antoniego Pokronia, Bartłomieia Kiemia, Jerzego Mikiewicza, Michała Mickiewicza, Stanisława Jałowieckiego, Jakuba Kiemia, Jerzego Czorepa, Piotra Swida, Stefana Donaniewicza, Jakuba Mozolewskiego, Lawryna Znieiewskiego, Fran*ciszka* Danilewicza, Jakuba Supreyki, Kazimierza Katusiawicza, Jana Danilewicza, Wasila Łazara, Jana Matulowicza, Bartłom*ieia* Mozolewskiego, Jakuba Klimowicza, Stanisława Bandanawicza, Stefan*a* Windzioła, Jerzego Parkiawicza, Andrzeia Kaczynskiego, Symona Penkiewicza, Bartłomieia Mostowskiego, Macieia Jankowskiego, Andrzeia Bekiesza oraz dalszych włościan y mieszczan y wszystkich obywatelow tak chrzescian, jako y zydow dobr naszych stokliskich prze*ciw*ko ur*odzonemu* Tomaszowi Mineyk*o*wi, pisar*zowi* ziemskiemu kowien*skiemu*, Jozefowi Juszkiewiczowi, Rakowskiemu, Tomaszowi Miniewskiemu, Rudkowskim braci rodzonym, Stanisławowi y Benedyktowi Honcytom, Janowi Włochowiczowi skar*bnikowi* halickiemu, Stanisławowi rotm*istrzowi* orszan*skiemu*, Jozefowi, kapitanowi w*oyska* W. X. L°, Foglerom, Antoniemu Chełstowskiemu, Jozefowi Szczukowi, Konstantemu Koniuszewskiemu.

Roku 1785 d*nia* 21 *decem*bra po kontrowersyach od ur*odzonego* Malinowskiego o przyłączenie aktoratu przeciwko ur*odzonemu* Mineykowi wyniesionego, a od ur*odzonego* Pileckiego y Gieysztora o eliminatę onych z aktoratu w regestrze colonarium umieszczonego przez stawaiącego ur*odzonego* Ignacego Grabowskiego, in contra od ur*odzonego* Mineyki przez stawaiącego ur*odzonego* Jozefa Fergissa o niełączenie wspomnianego aktoratu i o nieeliminowanie ur*odzonego* Pileckiego y Gieysztora, podobniez od włoscian st*aro*stwa Stokliskiego przez stawaiącego ur*odzonego* Michała Karłowicza w zaprzeczeniu tegoz łączenia nawzaiem wnoszonych, juditium co do żądaney eliminaty Pileckiego y Gieysztora z powodu, ze y mandat

własnemu plenipotentowi nie jest podany, y skarga non in evadendo, sed in deducendo być się dowodzi, wyzmienionych Pileckiego y Gieysztora z aktoratu w regestrze colonarium przez ur*odzonego* Mineykę wyniesionego eliminuiąc, tak tenze aktorat z karty 73 z tychze regestrow przeciwko włoscianom, jako tez drugi aktorat ur*odzonego* Malinowskiego przeciwko ur*odzonemu* Mineykowi z regestrow nowych fisci z karty 99, jako za załobą ex re starostwa Stokliskiego zawołany, y rownie trzeci aktorat ur*odzonego* Mineyki przeciwko ur*odzonemu* Malinowskiemu z tychze regestrow fisci z karty 100 od stron niezaprzeczony przyłączywszy, proceder nakazuie.

In procedendo dnia 22 decembra po kontrowersyach od ur*odzonego* Pileckiego y Gieysztora o niełączenie aktoratu ur*odzonego* Mineyki z karty 101 z regestrow nowych fisci przeciwko onym zawołanego, in contra od ur*odzonego* Mineyki o przyłączenie tegoz aktoratu nawzaiem wnoszonych, juditium takowego aktoratu, jako za mandatem in deductione w dniu dzisieyszym wyniesionym, a przeto podług prawa nieterminalnym, nie łącząc, między ur*odzonym* Malinowskim a ur*odzonym* Mineyką względem zakwestyonowania aktorstwa o starostwo Stokliskie kopie z spraw wszystkich ad invicem dać nakazawszy, rozprawę in futura przed sądem swoim in futura juris determinuie, a w sprawie między włoscianami y mieszczanami stokliskiemi z ur*odzonym* Mineyką y ur*odzonym* Malinowskim za udzielnie wyniesionymi załobami intentowaney juditium, obwarowawszy włoscianom y mieszczanom starostwa Stokliskiego omnimodam saecuritatem zdrowia y zycia od wszelkich impetycyi y gwałtownosci tak od ur*odzonego* st*aros*ty, jako tez sług y dyspozytorow onego, tudziez liberum aditum do sądow naszych et reditum, oraz azeby ur*odzony* st*arosta* nad lustracyą y inwentarze dworzańskie podawcze tychze mieszczan y włoscian stokliskich do większych powinnosci roboczych a opłaty czynszow y podroszczyzn nie niewolił, zadnych innych podatkow nie nakładał, tychze włoscian y mieszczan nie więził, a jezliby w jakiey detencyi znaydowali się, onych nieodwłocznie uwolnił, uzytemu plenipotentowi od włoscian y mieszczan dla zwykłego w sprawie naradzenia się w kazdym czasie wolnego przystępu, a samym mieszczanom y włoscianom składanek na proceder potrzebnych nie wzbraniał; nawzaiem zas azeby ciz włoscianie y mieszczanie stokliscy wszelką powinność podług lustracyi y inwentarzow dworzanskich pełnili, czynsze nalezne opłacali y wszelkie posłuszenstwo ur*odzonemu* Mineykowi, staroscie stokliskiemu, wykonali, sub premissibilibus poenis contraventionum nakazawszy, y osobno, azeby ur*odzony* Malinowski w aktualney possessyi st*aros*twa Stokliskiego będącemu ur*odzonemu* Mineykowi zadney przeszkody y interessowania się przez się y przez subordynowane od siebie osoby nie czynił, zastrzegłszy, areszta na ur*odzonych* Jozefa Juszkiewicza y Rakowskiego z instancyi mieszczan y włoscian w roku 1785 *octo*bra 27 d*nia* załozoney approbowawszy, necessariam commissionem una cum inquisitione et verificatione vigore kons*tytucyi* 1784 ro*k*u expediendam uznaie, na ktore actus za prezydenta ur*odzonego* Antoniego Hryniewicza, sędziego ziems*kiego* trockiego, a za kommissarzow ze strony włoscian y mieszczan

stokliskich oraz ur*odzonego* Malinowskiego ur*odzonych* Antoniego Sawickiego, rotmistrza oszmianskiego, Adama Wierzeyskiego, pisarza gr*odzkiego* nowogr*odzkiego*, Ludwika Karłowicza, stoln*ika* rzeczyckiego, y Antoniego Thomaszewicza, regenta sądow (- - -), ze strony zas ur*odzonego* Mineyki ur*odzonego* Macieja Krzywobłockiego, sędziego grodz*kiego* kowieńskiego, y Kazimierza Plewaki, starosty kołobrzynskiego, zgodnie od stron podanych y akceptowanych, z ktorych dummodo quatuor przy ur*odzonym* prezydencie commissarii a partibus conducendi adsint, naznacza, y rozprawę na teyze kommissyi z wolnym wyniesieniem stronom nowych załob y aktoratow do rozprawy cum libera adcitacione przed tenze sąd kommissarski ur*odzonych* Juszkiewicza y Rakowskiego y dalszych osob aresztami obiętych przed tymze sądem kommissarskim, a po ukonczeniu aktu kommissarskiego circa principale do sądu naszego, z wymiarem gruntow włosciańskich y klassyfikacyą onych przez ur*odzonego* komornika od stron uzytego, z oddaniem ad invicem kopiy z spraw wszystkich czterma niedzielami przed zaczęciem kommissyi do kancellaryi grodzkiey kowienskiey, iniungit. Ktore to actus azeby omnino mutuo stron sumptu in spatio następuiącey sądow naszych kadencyi wyprowadzone przez ur*odzonych* kommissarzow, non obstante contumatia aut recessu ktoreykolwiek strony expedyowane y finalnie dokonczone były, salva non nisi a definitiva in principali sądu kommissarskiego sententia do sądow naszych appellatione, decernit.

102. *1790 m. sausio mėn. 23 d. Asesorių teismo sprendimas Stakliškių seniūno T. Mineikos ir Stakliškių seniūnijos miestelėnų bei valstiečių byloje.*

Iš asesorių teismo protokolų knygos — VCA Senieji aktai 2487 l. 46—55.

Pirmiausia teismas atmetė ir panaikino F. Malinovskio pretenzijas į Stakliškių seniūniją ir patvirtino T. Mineikos teisę ją valdyti iki gyvos galvos. Už patarimus Stakliškių miestelėnams ir valstiečiams, nukreiptus prieš T. Mineiką, F. Malinovskis nuteisiamas 2000 auksinų bauda ir 6 savaitėmis civilinio kalėjimo Naugarduke.

Stakliškių seniūnijos miestelėnų ir valstiečių prievolių bei mokesčių klausimu teismas patvirtino 1758 m. perduodamąjį inventorių, kaip teisėtą, ir verifikacinės komisijos 1787 m. lapkričio mėn. 3 d. dekretą, kuriuo tame inventoriuje buvo padaryta kai kurių pakeitimų. Teismas uždraudė seniūnui reikalauti iš valstiečių ir miestelėnų kokių nors kitų papildomų prievolių, neįrašytų perduojamajame inventoriuje ir verifikacinės komisijos sprendimo nuostatuose. Stakliškių seniūnijos miestelėnams ir valstiečiams leidžiama naudotis girnomis be mokesčio, panaikinama, kaip neteisėtai įvesta, prievolė žvejoti ežeruose dvarui. Seniūną teismas įpareigojo, atiduodant tuščius valakus nuomon, teikti pirmenybę seniūnijos žmonėms. Stakliškių seniūnijos miestelėnams ir valstiečiams teismas įsakė visame kame klausyti minėto inventoriaus ir verifikacinės komisijos sprendimo, be to, savo pinigais pasisamdyti matininkus ir iki sekančios teismo kadencijos užbaigti valdomos žemės matavimą.

Toliau teismas atmetė, kaip nepagrįstą, miestelėnų ir valstiečių skundą dėl T. Kėžūno ir V. Bubaičio mirties, ištikusios žiaurių bausmių išdavoje, tačiau uždraudė T. Mineikai tokias bausmes taikyti ateityje, kad atėmus pagrindą skundams.

Valstietį Simaną Tulevičių, kaip kurstytoją ir maištininką, teismas nuteisė šešias savaites kalėti Kaune ir leido Mineikai ištremti jį už senūnijos ribų, jeigu jis neišsirūpins iš Stakliškių valsčiaus laido, kad ateityje nepadarys panašaus nusikaltimo.

Teismas atleido valstiečius nuo sumokėjimo Mineikai 2000 auksinų teismo išlaidų, priteistų jiems verifikacinės komisijos, o taip pat velionies Pileckio žmoną nuo Mineikos pretenzijų, priteisė iš Mineikos 184 auksinų antstoliui Geištarui ir dėl visų kitų punktų patvirtino verifikacinės komisijos dekretą.

Actum w Warszawie.

Roku tysiąc siedmset dziewięcdziesiątego, miesiąca januaryi dwudziestego trzeciego dnia.

W sprawie za siedmią aktoratami y załobami do nich należącemi w jedno złączonemi y skombinowanemi przypadłey, mianowicie: za pierwszym aktoratem urodzonego Tomasza Mineyki, pisarza ziem*skiego* po*wia*tu kowien*skiego*, starosty naszego stokliskiego, z ur*odzony*m Jozefem Chrapowickim, instygatorem W. X. L°, oraz pracowitymi Szymonem Tulewiczem, Marcinem Braziunem, Kazimierzem Jaskutelem, Tomaszem Furmanowiczem, Tomaszem Łaksztowskim y dalszemi wszystkiemi mieszczanami y włoscianami starostwa naszego Stokliskiego.

Za drugim aktoratem u*rodzonego* Tomasza Mineyki, pisarza ziem*skiego* po*wia*tu kowien*skiego* z urodzonym Felixem Malinowskim, podkomorzym nadwornym naszym.

Za trzecim aktoratem tegoz ur*odzonego* Tomasza Mineyki, pisarza ziem*skiego* po*wia*tu kowien*skiego*, z u*rodzone*mi Maryanną z Gąseckich matką, Jozefem synem, Pileckiemi, z dokładem opiekunow.

Za czwartym aktoratem pracowitych Tomasza Łaksztowskiego, Tadeusza Braziukiewicza, Andrzeia Saykiewicza, Kazimierza Jaskutela, Jakuba Mozolewskiego, Jana Danilewicza, Marcina Monkiewicza, Jerzego Bondarowicza, Macieia Masłowskiego, Jerzego Milkiewicza, Jakuba Niemca, Szymona Haraszkiewicza, Kazimierza Zaparackiego, Mateusza Haraszkiewicza, Andrzeia Balona, Jerzego Kliza, Jana Ułasa, Dominika Rausza, Macieia Zubowicza, Stanisława Gumina, Pawła Kiezuna, Symona Tulewicza oraz dalszych mieszczan, boiarow y włoscian starostwa Stokliskiego z urodz*ony*m Tomaszem Mineyką, pisarzem ziem*skim* kowienskim, starostą stokliskim, y Piotrem Jodkowskim, komornikiem w*oiewodzt*wa trockiego.

Za piątym aktoratem urodz*onego* Felixa Malinowskiego, podkomorzego nadwornego naszego, z u*rodzonym* Tomaszem Mineyką, pisarzem ziem*skim* kowienskim.

Za szostym aktoratem tegoz u*rodzone*go Felixa Malinowskiego, emphitentycznego starosty stokliskiego, z urodz*ony*m Tomaszem Mineyką, pisarzem ziem*skim* po*wia*tu kowienskiego.

Za siodmym aktoratem u*rodzony*ch Maryanny Pileckiey z dokładem opiekunow y Piotra Gieysztora, woźnego po*wia*tu Kowien*skiego*, z ur*odzo*nym Tomaszem Mineyką, pisarzem ziem*skim* po*wia*tu Kowien*skiego*.

My, król, przez panow rad y urzędnikow w sądach naszych zadwornych assessor*ski*ch W° X. L° zasiadaiących takowe aktoraty wespoł z załobami do nich należącemi w jedno złączywszy y skombinowawszy, w samey sprawie po oczewistych y dostatecznych między proceduiącemi stronami, to jest od mieszczan y włościan starostwa Stokliskiego przez stawią-

cego ur*odzonego* Placyda Trzaskowskiego, od ur*odzony*ch Malinowskiego, podkomorzego nadwor*nego* naszego, Pileckich y Gieysztora przez ur*odzo*-*nego* Ignacego Grabowskiego, a od ur*odzonego* Mineyki, starosty stokliskiego, przez ur*odzone*go Jozefa Fergissa, krayczego kowien*skiego*, nawzaiem in principali, zaczowszy od dnia 12 praesentium do dnia y terminu powyzey na dacie wyrazonego, przez produkta y repliki wnoszonych kontrowersyach y po przeczytaney w zawartym sądu naszego kole inkwizycyi przez urzędnikow, dekretem sądow naszych wyznaczonych, w tey sprawie, w ro*k*u 1787 expedyowaney, jako w udzielnych kategoryach, udzielne następne czyniemy wyroki.

A nayprzod co do zadisputowaney possessyi dozywotniey przez ur*o*-*dzonego* Felixa Malinowskiego, emphitente starostwa Stokliskiego, urodzo*ne*mu Tomaszowi Mineyce, pisarzowi ziem*skiem*u po*wiat*u kowien*skiego*. Lubo ur*odzony* Malinowski, stawaiąc z konstytucyą 1775 ro*k*u tit*ulo* „Nadgroda zasłuzonym", nadaiącą onemu starostwo Stokliskie w powiecie Kowienskim leżące po ustałym zyciu owoczasowych dozywotnich possessorow y składaiąc przywiley roku 1776 dnia 23 stycznia jus emphitense na toz starostwo konferuiący, a dowodząc illegalność aktorstwa dozywotniego urodzonemu Mineyce z powodztwa, iz w czasie zapadaiącey konstytucyi y poznniey toz starostwo Stokliskie ze wszelkiemi intratami zeszły ur*odzony* Jozef Boufał do zgonu zycia swoiego dzierzał, iz ur*odzony* Mineyko nie tylo temu uzytkowi nie zaprzeczał, ale nadto własną assekuracyą tez korzyści dla ur*odzonego* Boufała zabespieczył, y ze cessya, przyznana przez ur*odzone*go Boufała in personam ur*odzonego* Mineyki nie przed sądem, lecz circa acta grodu Kowien*skiego* y ze w ostatku podanie dworzanskie po uprzedzoney konstytucyi nadawczey jus emphitenseos nastąpiło, skassowania, kalkulacyi, weryfikacyi a przysądzenia sobie mocą wyz wzmienionych prawa y przywileiu starostwa Stokliskiego dopraszał się, jednak poniewaz przywiley konsens ur*odzonemu* Jozefowi Boufałowi ad cedendum starostwa Stokliskiego in personam ur*odzonego* Mineyki jeszcze w roku 1773 dnia 15 listopada był wydany y dwoma laty prawie uprzedził nastanie konstytucyi nadawczey ur*odzonemu* Malinowskiemu y poniewaz wazność takowych poprzedniczych przywileiow, konsensow taz sama kon*stytucya* 1775 pod tytułem „Warunek rozdanych krolewszczyzn jure emphitentico" przez deklaracyą, iz od dnia 18 na te nadania, które obywatelom juz są prawem emphitentycznym y przez expektatywy rozdane, zadnych konsensow ad cedendum ani jure communicativa rozdawać y podpisywać nie mamy, zastrzegla, — do tego, poniewaz artykuł 33 z ro*zdziału* 1 ciąg exekucyi listow naszych do dziesięciu lat zamierza y w takowym zamiarze czasu, ktoby w dzierzenie nie wszedł, wowczas listy od nas wydane iz zadney mocy mieć nie maią, waruie, ur*odzony* zaś Mineyko, pisarz ziem*ski* kowien*ski*, nie tylo ze takowey dawności nie przemilczał, lecz nadto jeszcze cessyą od zeszłego ur*odzonego* Jozefa Boufała w roku 1775 febr*uaryi* 8 dnia dato*wa*ną y tegoz roku marca 14 przed aktami grodz*kiem*i kowien*skiem*i przyznaną na osobę swoią uzyskał, przed nastaniem konstytucyi 1775 ur*odzonem*u Malinowskiemu toz starostwo Stokliskie prawem emphitentycznym nadaią-

cey, jak poswiadcza extrakt z akt grodzkich warszawskich wyiety, iz ta konstytucya 1775 dnia 13 aprilis oblatowaną została, a wniesiona obiekcya takze przed regentem przysięgłym w czasie sądzących się roczkow, nie zas na sądzie przyznaną owa była cessya, gdy niczym wsparta nie została, ponieważ zadnego u sądu ninieyszego dowodu nie złozono, azeby sądy owoczasowe sądziły się, jako tez, ze urodzony Mineyko zabespieczył korzyści z tegoz starostwa do zycia dla urodzonego Boufała, ponieważ zadnego w sądzie zastanowienia nie czyni, zaczym my, król, mocą przywileiu, konsensu y cessyi urodzonemu Mineyce, pisarzowi ziemskiemu kowienskiemu służących, oraz powagą praw tak artykułu 33 rozdziału 1, jako tez konstytucyi 1775 pod tytułami „Warunek rozdanych krolewszczyzn jure emphitentico" y „Nadgroda zasłuzonym" urodzonego Mineykę za legalnego starostę stokliskiego uznaiemy y tez starostwo Stokliskie ze wszystkiemi attynencyami przy niewzruszoney possessyi do ostatniego zycia jego kursu nazawsze zabespieczamy, a pretensyą urodzonego Malinowskiego, jako w niewłaściwym czasie utworzoną, kassuiemy y umarzamy.

Co do rozwiązania dekretu między mieszczanami y włoscianami starostwa Stokliskiego a urodzonym Mineyką oraz urodzonemi Pileckiemi y Gieysztorem w roku 1787 miesiąca nowembra 3 dnia na sądzie komissyinym oczewiście zapadłego, a od stron przed sąd nasz zaapellowanego, jako to co do ustaw między mieszczanami y włościanami starostwa Stokliskiego a urodzonym Mineyką starostą. Ponieważ inwentarz dworzanski pod rokiem 1758 miesiąca nowembra 23 dnia przy podaniu tegoz starostwa w possessyą urodzonym Jozefowi y Konstancyi Boufałom, pisarzom grodzkim grodzienskim, przez urodzonego Jana Bułharyna, dworzanina skarbowego, sporządzony, tegoz roku y miesiąca dnia 27 na urzędzie grodzkim grodzienskim do akt podany, stosuiąc się y do poprzedniczych ustaw przywilejami antecessorow naszych przeznaczonych y do zwyczaiow oraz powinności owoczasowie uzywanych y dopełnianych, równie opłate czynszow, jako tez wszelkie obowiązki dla mieszczan, włoscian y boiar stokliskich opisał, które urządzenie ponieważ ani przez włościan, ani przez nikogo zadnym manifestem zaskarzone nie było, owszem, exekucyą onego trwaiącą ponieważ lustracya 1765 zaieła y intrate dla skarbu Rzeczypospolitey przeznaczyła, przeciwko którey lustracyi gdy równie zadne zazalenie nie nastąpiło, a sąd nasz zadworny assessorski, determinuiąc komissyą, ponieważ za przewodnictwo teyze komissyi lustracyą y inwentarze, na którey się wspierała lustracya, brać zalecił, nad inwentarz zas bułharynowski gdy poźnieyszego inwentarza przed lustracyą zapadłego zadna strona u sądu naszego nie złozyła, zaczym my, król, tenze inwentarz za muniment naylegalnieyszy, jako lustracyą obięty, uznaiemy, a ze sąd komissyiny względem czynszow y rozmaitych powinności tak dla mieszczan, jako tez włościan y boiar stokliskich stosowne do tegoz inwentarza bułharynowskiego uregulowania y niektore melioracye, zblizone lepiey do sprawiedliwości wyrokiem swoim poczynił, zaczym my, król, zachowawszy wolne mełcie w zarnach y mieszczanom, y wszystkim włoscianom starostwa Stokliskiego w kazdym czasie bez dawania miarki, bez odpowiedzi dworowi y arenda-

rzowi, jako przywileiem nayiasn*ieyszego* Jana Kazimierza y samą sprawiedliwością dozwolone, przy tym skasowawszy łowienie ryb na samych tylo jeziorach, jako nowo utworzone y niezgodne z inwentarzem bułharynowskim, tudziez podniosłszy dekretem komisarskim włozone zastępowanie powinności na ludzi za osoby przypadkowi lub chorobie ulegaiące, do dworu naleznych, jako uciązaiące, nadto uchyliwszy zagrodzenie brania większey płaty za włokę nad złotych 40, lecz wolne ukontraktowanie z chcącemi osiadać na gruntach pustych samemu dworowi zostawiwszy, do osady których pustych gruntow ze pierwszą preferencyą tameczni mieszkańce stokliscy, niz przybylcy, miec maią, zastrzegłszy, we wszystkich innych punktach, tyczących się czynszow y powinności, dekret oczewisty komisarski roku 1787 dnia 3 nowem*bra* utwierdzamy y azeby ur*odzony* starosta y następni po nim nad ustawy tymze dekretem komisarskim przeznaczone, a ninieyszym wyrokiem naszym niezmeliorowane do zadnych większych powinności y czynszow mieszczan, włościan y boiar stokliskich nie pociągał, narzutow soli y zadnych zgoła na onychze nie czynił, oraz tychze włoscian y mieszczan bez dobrowolney umowy do usług swych, do kapelii, do paszenia stada y bydła gwałtownie nie wybierał, onych nie utrzymywał, a nawzaiem mieszczanie, włoscianie y boiarowie stokliscy azeby według ustaw dekretem komisarskim naznaczonych, a ninieyszym wyrokiem naszym utwierdzonych, wszelkie powinności pełnili y punktualnie czynsze wnaszali, pod nieuchronnemi sprzeciwieństwa winami nakazuiemy.

A poniewaz mieszczanie y włościanie akceptowali w sądzie komissyinym rowną komornikom bonifikacyą wespoł z ur*odzonym* starostą, dopiero zaś gdy wyprowadzenie komornikow na zwerifikowanie tak demappacyi poczynionych, jako tez wydania inwentarzy dokładnych z opisaniem ilości posiadanych gruntow przez kazdego mieszkańca, tudziez według ustaw teraznieyszych z wyciągnieniem nalezney opłaty y powinności nieuchronnie jest potrzebne, zaczym my krol, uwalniaiąc tychze mieszczan y włoscian od bonifikacyi staroście zaręczoney y akceptowaney, własnym kosztem, bez wciągania do tey expensy ur*odzonego* starostę, urodzonego Michała Grabowskiego, w*oiewodz*twa Mińskiego komornika, w roku teraz*nieyszym* 1790 dnia 20 maia wyprowadzić samym mieszczanom y włościanom stokliskim pod karą sprzeciwienstwa nakazuiemy, którzy ur*odzeni* komornicy expensem mieszczan y włoscian sprowadzeni jezeliby z jakich przyczyn na terminie wyz wzmienionym ziechać nie mogli, azeby po upłynionym owym terminie za wydanym czteroniedzielnym obwieszczeniem omnino na miejsce tymze aktom przyzwoite ziechali, całe dzieło exacte bez zadnych odroczeń in spatio następuiącey sądow naszych kadencyi ukonczyli y one stronom naleznym z podpisami rąk swych wydali, decernimus.

Co do pretensyow tak przez mieszczan y włościan stokliskich do ur*odzonego* Mineyki, jako tez wzaiemnie od ur*odzonego* Mineyki do mieszczan y włościan zastosowanych, weryfikacyą obiętych. Poniewaz sąd komisarski na uznanych w dowodzie stronom juramentach wyrok swoy zasadził, a te bez pism y swiadkow gdy według prawa są naysilnieyszemi dowodami, zaczym my, król, dekret komisarski, rozwiązuiący obustronne pretensye wery-

fikacyine, znayduiemy za zgodny z prawem y aprobuiąc ony, równie wykonanie juramentow na punktach tymze dekretem komisarskim przepisanych, jako tez opłatę summ determinowanych y przez u*rodzonego* Mineykę, y przez mieszczan oraz włościan w r*oku* teraz*nieyszym* 1790 dnia 23 apr*ilis* circa acta grodu kowien*skiego* praeviis dandis quietationibus nakazuiemy.

Co do obiekcyi wniesioney ze strony włoscian stokliskich przeciwko u*rodzonemu* Mineyce, pisarzowi ziems*kiemu* kowiens*kiemu*, iz pracowici Tomasz Kiezun y Wincenty Buboyć z przyczyny surowych kar z tego swiata zeszli. Poniewaz z inkwizycyi są zaswiadczenia o srogim tylko biciu y braniu w szruby pomienionych włościan, nie zaś, azeby z przyczyny tych kar rozciągniętych pomienieni włościanie poumierali, zaczym my, król, obiekcyą włościan przeciwko u*rodzonem*u Mineyce zarzuconą, jako bezdowodną, kassuiemy, a przeproszenie czyli odwołanie dekretem komisarskim na włościan włozone, jako nic nie znaczące, podnaszamy. Jednak u*rodzony* starosta y następcy jego azeby na przyszłość podobnych surowych kar y przeciwnych ludzkości nie uzywali, a tym samym powodztwa do równey obiekcyi przeciw sobie nie dawali, pod nieuchronnemi karami waruiemy.

Co do pracowitego Symona Tulewicza. Poniewaz pracowity Symon Tulewicz okazał się bydź z inkwizycyi y burzycielem włościan, y wykraczaiącym przeciw swoiey zwierzchności, y przegrazaiącym się na zycie roznych osob, które zuchwalstwo gdy nie tylo naganie, lecz karze przykładney ulega, zaczym my, król, zagradzaiąc takowemu zdroznemu postępowaniu, pomienionego Symona Tulewicza na sześć niedziel turmy w miescie Kownie skazuiemy, którą azeby w roku teraz idącym 1790 dnia 23 kwietnia zasiadł y oną przez sześć niedziel nieprzerwanie wysiedział, pod karami sprzeciwieństwa przykazuiemy, oraz azeby w tymze czasie lub tez danie poręki po sobie osiadłey, zapewniaiącey, iz dalszych zdrozności y bezprawiow dopełniać nie będzie, z włości Stokliskiey wystarał się, ktory dokument podręczny azeby od daiącey osoby porękę był przed sądem lub tez aktami grodz*kiemi* kowien*skie*mi przyznany, zlecamy, w przypadku zaś nieznaydzenia osiadłego poręcznika, po wysiedziałey turmie w czasie wyznaczonym wolne wygnanie tegoz pracowitego Symona Tulewicza u*rodzonem*u Mineyce, pisarzowi ziems*kiemu* kowiens*kiemu*, z starostwa całego Stokliskiego dozwalamy, ac per consequens dekret komisarski hac in categoria ferowany melioruiemy.

Co do pretensyi przez u*rodzonego* Mineykę do u*rodzonego* Pileckiego stosowaney, ad praesens vero po ustałym zyciu na zonie y sukcessorach onego poszukuiący się. Lubo dekret oczewisty komisarski complicem facti zadaiąc onego, jako doradzcę, ukarał, jednak poniewaz inkwizycya poucza, ze on, będąc in munere patrocinii, był zarazem onych plenipotentem, a zatym gdy prawa narodowe na plenipotentow, niedoradzaiących aktorom, lecz na zdradzaiących onych surowe rozciągnęły kary, zaczym my, król, całą tę kategoryą tak w sądzonych juramentach, jako tez w przeznaczoney summie 4000 złotych podnosiemy y sukcessorow u*rodzonego* Pileckiego, jako tez samą u*rodzoną* Pilecką równie od obowiązkow przysięgi, jako tez od obowiązkow opłaty czterech tysięcy zł*oty*ch na zawsze uwalniamy.

Co do zasądzoney na włościanach expensy prawney dwuch tysięcy złotych. Ponieważ urodzony Mineyko na pretensye włościanskie juramentem ewinkuie się y ponieważ włościanie nowemi — na sądzie komissyinym y teraz przeznaczonemi — ustawami maią poznaszane niektore ciężary, ktore znosić dotychczas musieli, a przeto mieli powod istotnego do sądu przyiścia, zaczym my, król, sądzone na mieszczanach y włościanach stokliskich dekretem komisarskim 2000 złotych kassuiemy.

Co do skargi urodzonego Gieysztora, woznego. Ponieważ urodzony Mineyko niczym nie dowiodł tey skargi, którą stosował do woźnego Gieysztorta, a urodzony Gieysztor ponieważ juramentem przez sąd komisarski uznanym, a przez onego na tymze sądzie komisarskim wykonanym zupełnie się ewinkował, z inkwizycyi zaś gdy się poswiadcza, ze był skrzywdzonym y motiwo niedokompletowaney na sądzie komissyinym nadgrody, ponieważ via apellationis przed sąd nasz przyszedł, zaczym my, król, stosuiąc sie do swiadectw w inkwizycyi zawartych y do praw narodowych, dwanaście rubli in vim nawiązek, licząc kazdy rubel po złotych siedm, y expensu prawnego złotych 100 na urodzonym Mineyce, pisarzu ziemskim kowienskim, dla urodzonego Gieysztora, woźnego, przysądzamy, którą to summę 184 złotych wynoszącą azeby urodzony Mineyko, pisarz ziemski kowienski, starosta stokliski, kursuiącą w kraiu monetą, nie przyimuiąc zadnych aresztow ani nabywaiąc wlewkow, urodzonemu Gieysztorowi lub od onego umocowanemu w roku teraznieyszym 1790 dnia 23 aprilis circa acta grodu Kowienskiego praevia sibi danda z exolucyi quietatione oddał y wypłacił, iniungimus.

Co zas do urodzonego Felixa Malinowskiego, starosty empitentycznego. Ponieważ tenze urodzony Malinowski pod hasłem prawa swego emphitentycznego nie tylo ze niewłaściwie zadysputował w sądzie naszym aktorstwo dozywotnie urodzonemu Mineyce, ale nadto w poprzednich czasach dawał instrukcye mieszczanom y włościanom stokliskim, azeby y tytułu starostwa aktualnemu staroście nie dawali, y czynsze nalezne do dworu nie wnaszali, lecz one w kancelaryi lokowali, o czym poswiadczaią y własne jego listy, y inkwizycya hac in causa expedyowana, którym to takowym krokiem gorszącym powszechność, a szkodliwym w towarzystwie ludzkim ponieważ wzruszył spokoyność y bespieczenstwo obywatelskie oraz naraził urodzonego Mineyke na liczne expensa, zaczym my, król, nie tylo cztery tysiące złotych dekretem komisarskim dla urodzonego Mineyki przysądzone utwierdzamy, ale nadto sześciąniedzielną wiezę cywilną na urodzonym Felixie Malinowskim skazuiemy, którą to summę cztery tysiące złotych azeby urodzony Felix Malinowski kursuiącą w kraiu monetą circa acta grodu Wileńskiego w roku teraznieyszym 1790 dnia 24 junii samemu urodzonemu Mineyce lub umocowanemu od onego praevia sibi danda z exolucyi quietatione oddał y wypłacił, tudziez azeby wiezę cywilną szescioniedzielną tegoz roku na dniu 10 julii w miescie Nowogrodku zasiadł y oną przez sześć niedziel non interrupte wysiedział, pod nieuchronnemi sprzeciwienstwa winami nakazuiemy. A zatym we wszystkich innych punktach dekret komisarski oczewisty w roku 1787 miesiąca nowembra 3 dnia fero-

wany, w ktorych tylo ninieyszym wyrokiem naszym nie jest tknięty, in toto approbowawszy y satysfakcyą onemu nakazawszy, zadnych dalszych pen, win ani expens prawnych na zadną nie uznaiemy stronę, lecz po dopełnioney dekretowi temu satysfikcyi załoby, processa y cały proceder prawny w tey sprawie zaszły kassuiemy, umarzamy y z akt eliminować dozwalamy. Na sprzeciwiaiących sie zaś temuz dekretowi zarękę wazność osądzoney rzeczy wynoszącą y karę osobistey infamii zakładamy, w ostatku inkwizycyą w tey sprawie expedyowaną, jako po finalnym oney osądzeniu, spaliwszy, testimonium kancelaryi naszey dekretowey względem przyięcia oney wydane kassuiemy. *Parašas:* Joachim Chreptowicz, podkanclerzy, W. X. L°.

103. *1793 m. sausio mėn. 23 d. Stakliškių miestelėnų skundas prieš T. Mineiką dėl atsiųstų egzekucijai kareivių ir dėl vertimo mokėti padidintą činšą.*

Iš asesorių teismo protokolų knygos — VCA Senieji aktai 2475 l. 77—78.

Stakliškių miestelėnai skundė T. Mineiką, kad Lietuvos Generalinė konfederacija savo universalu nustačiusi mokesčių dydį pagal 1789 m. liustracijos normas, o T. Mineika imąs didesnį, kaip 1789 m. liustracijoje nustatytasis, činšą, verčiąs eiti lažą, važiuoti pastotes, be to, dar didesniam engimui iššaukęs 20 kareivių būrį, kurį miestelėnai jau išlaiką nuo pernai metų lapkričio mėn. Stakliškių miestelėnų prašomas asesorių teismas davė jiems apsaugos raštą.

Dzien 23. Proces imieniem sławetnych Tomasza Butkiewicza, Tadeusza Braziukiewicza, Jozefa Kaziewicza, Tomasza Kamienskiego, Felicyana Pawłowskiego, Macieia Saykiewicza y dalszych wszystkich mieszczan stokliskich na urodzonego Tomasza Mineykę, starostę stokliskiego, zanoszący się o to, iz urodzony starosta mimo lustracyą 1789 roku, za prawidło do wybierania podatkow universałem Konfederacyi Wolney W. Xª L° uznaną, większe czynsze y daniny nad opis oney narzuciwszy arbitralnie do płacenia onych, tudziez odbywania podrozczyzn, posyłek i ciągłey powinnosci załuiących mieszczan stokliskich gwałtownie zmusza y rozmaite extorsye, uciski i przesladowania onym domierza, ku czemu exekucyą z woyska kraiowego, z 20 osob składaiącą się, sprowadził, którą załuiący mieszczanie niewinnie przesladowani na własney zywnosci z niemałym kosztem od dnia 26 nowembra roku przeszłego dotąd utrzymywać muszą. W tym przeto ucisku zostaiąc, załuiący mieszczanie udaią się do sądu nayiasnieyszego z zazaleniem naysolennieyszym, a oswiadczaiąc uległość zupełną dworowi swemu wedle teyze lustracyi 1789 roku.

Dnia 24. Judicium list zaręczny upominalny stosownie do wyrazonego w gorze processu na instancyą mieszczan stokliskich do urodzonego Mineyki, starosty stokliskiego, wydac zaleca.

104. *1793 m. birželio mėn. 4 d. T. Mineikos skundas prieš Stakliškių miestelėnus, kad jie nesiliauja priešintis, nepaisydami atsiųstų į Stakliškes kareivių.*

VCA Senieji aktai 2475 l. 106—107.

Dalies vertimas paskelbtas LIŠ I psl. 306 Nr. 355.

Stakliškių seniūnas T. Mineika teigė, kad po to, kai 1787 m. lapkričio mėn. 3 d. verifikacinės komisijos ir 1790 m. sausio mėn. 23 d. asesorių teismo sprendimais buvo nustatytos Stakliškių miestelėnų prievolės ir mokesčiai, iki 1792 m. birželio mėn. 3 d. Stakliškių miestelėnai visai nesipriešinę, tačiau dabar, ryšium su kilusiais krašte neramumais, vėl pradėję maištauti. T. Mineika kreipęsis iš pradžių į Kauno pavieto konfederaciją, o po to į Lietuvos Generalinę konfederaciją, prašydamas pagalbos besipriešinantiems Stakliškių miestelėnams numalšinti. Į Stakliškes buvę atsiųsta keliolika 3-jo pėstininkų pulko kareivių, tačiau miestelėnai visvien nenustoją priešintis.

T. Mineikos prašomas, asesorių teismas davė jam įspėjamąjį raštą prieš Stakliškių miestelėnus.

Manifest wespoł z prozbą imieniem ur*odzonego* Tomasza Mineyki, ziem*skiego* po*wia*tu kowien*skiego* pisarza, starosty stokliskiego, przeciwko zbuntowanym stokliskim mieszkancom w miasteczku Stokliszki zwanym, w po*wie*cie kowien*skim* lezącym, będącym, poźniey w załobach y mandatach de nomine et cognomine wyrazić się maiącym. Czyni się o to nie celem uciskania miasteczkowych w starostwie Stokliskim mieszkańcow, lub jakowego wynaydowania na uzysk sposobu ninieyszym manifestem za*łuiący* del*ator* opisuie skargę, lecz aby dwa dekreta oczewiste w niedawnym czasie między del*ator*em a miasteczkowemi, jeden w komissyi ziazdowo-mieyscowey ro*k*u 1787 m*iesią*ca nowem*br*a 3 dn*ia* apelowany, drugi w sądach assessoryi W° X^{a} L*itewskiego* ro*k*u 1790 m*iesią*ca januar*ii* 23 d*nia* w jednych punktach, apellacyą obiętych, komissyiny dekret aprobuiący, w drugich melioruiący, zapadłe, w nienaruszalney zostawały mocy y powadze.

Temi to własnie dekretami przepisany został na miasteczkowych porządek, wiele płacić powinni z gruntu do dworu czynszu, jako odbywać się ma raz na zawsze powinność. Więc jakoz mieszkańce miasteczkowi y inni włoscianie do tegoz starostwa przynalezący zupełnie dekretom powyższym y dworowi az do roku przeszłego junii 3 dnia tak co do opłat, jako tez co do powinnościow posłusznemi y uległemi byli, w czasie zaś blisko rzeczonym, kiedy obywatele y oyczyzna w zamieszaniu zostawały, mieszkańce miasteczkowi dworowi we wszystkim wypowiedzieli posłuszeństwo y dekretami przepisane obowiązki zaprzestali pełnić. Gdyby zaś tym łatwiey mogli swych dopiąc bezprawiow, w nieustannym buncie utrzymywac się poczeli y uzywaney po kilkakroć od dworu perswazyi nie przyieli.

Cierpliwie del*ator* to wszystko, ile w krytycznym czasie, ponośic, nawet niezliczone od mieszkańców krzywdy, az do momentu nastania w kraiu konfederacyow zawsze był obowiązanym. Jakoz z takowey okkazyi wraz za*łuiący* del*ator*, widząc nawet siebie bydź od mieszkańcow miasteczkowych przez podniesienie za insynuacyą podłą uiętych chciwością niebezpiecznym, udał się wprzody do konfederacyi mieyscowey po*wiat*u kowien*skiego*; a następnie do Konfederacyi G*eneralney* W° X^{a} L°, aby porządkiem prawa y uniwersałow od teyze konfederacyi wydawanych usmierzone rzeczonych mieszkańcow miasteczka Stokliszek buntownictwo y do nalezytey dekretom oraz dworowi exekucyi doprowadzone zostało. Blisko wzmieniona Konfederacya Generalna W° X^{a} L°, stosuiąc się do dekretow oczewistych, rezolucyą swoią w dniu 27 *septem*bra 1792 ro*k*u wydaną dla usmierzenia zbuntowanego w st*arost*wie Stokliskim chłopstwa y dla przyprowadzenia

do winnego dworowi posłuszeństwa oraz uległości zaleciła konfederacyi mieyscowey powiatu kowienskiego, aby e medio sui delegowała jednego konsyliarza, który celem dopełnienia wzmienionego od Generalności polecenia jezeliby uznał uzycia woyskowey pomocy potrzebę, miał moc u nayblizszey komendy zarekwirować zołnierza y przez nayskutecznieysze srzodki zupełną w starostwie przywrócić spokoyność, do pełnienia dworowi posłuszeństwa y powinności, dekretami poprzedniczemi oraz lustracyą zaiętych, poddanych zobowiązać.

W jakim porządku urodzony Benedykt Łabunowski, konsyliarz konfederacyi mieyscowey, ziechawszy do starostwa Stokliskiego y wyrażną z strony miasteczkowych dworowi dostrzegłszy opozycyą oraz jednostayne w buncie trzymanie się, wydał list urzędowy testymonialny, potrzebę pomocy woyskowey przyswiadczaiący, po czym skutkiem rezolucyi Generalności, za wydanym od komendanta do woyska naszego ordynansem, kilkunastu przybyło od piechoty pułku trzeciego zołnierza. Mimo jednak to wszystko mieszkańce miasteczkowi w nieprzerwanym zostaią buncie, dekretom winną ublizaią satysfakcyą, dworowi w niczym nie ulegaią. Dlaczego przy dekrecie oczewistym assessorskim litewskim, nim przyzwoite w sądzie nastąpi za podniesienie buntu na miasteczkowych ukaranie, o to manifestuiąc się dellator ząda od nayiasnieyszego sądu wydania listu zaręcznego, ktorym nakazania dworowi tak przez dekreta oczewiste, jako tez przez ostateczną lustracyą powinności y opłaty zaięte, stosownie do rezolucyi od Generalności wydaney na miasteczkowych, nie zwazaiąc na zadne przez tychze miasteczkowych zasłanianie się, wolney exekucyi y posłuszeństwa, zabezpieczenia delatora zdrowia, zycia y maiątku od impetycyi y buntu miasteczkowych etiam pomocą woyskową. Takowy manifest, jako plenipotent, podpisuję. — Tadeusz Odyniec ręką.

Tegoz dnia juditium wydanie listu zaręcznego upominalnego według manifestu powyzey pisanego z warunkiem bespieczeństwa zdrowia y zycia, oraz z obowiązkiem pełnienia powinności y opłaty vigore dekretu assessorskiego w roku 1790 y nastąpioney za onym exekucyi, czyli tez sporządzonego przez urodzonego Grabowskiego, komornika mińskiego, inwentarza, do finalney rozprawy dozwala.

105. *1786 m. sausio mėn. 9 d. Asesorių teismo dekretas Gitėnų seniūnijos valstiečių byloje prieš Gitėnų valdytoją Jurgį Turnovą, kuriuo siūloma, kad abi šalys pačios susitartų dėl ginčijamų dalykų.*

Iš Lietuvos Metrikos — CGADA f. 389 kn. 414 (III A/200) l. 204—207 a.

Pašaukdami savo valdytoją į asesorių teismą, Gitėnų seniūnijos valstiečiai Motiejus Lukoševičius, Juozas Žilius ir Pranas Žemaitis kaltino jį visos seniūnijos valstiečių vardu dėl 1765 m. liustracijos bei perduodamuoju inventoriumi nustatytų mokesčių bei prievolių nesilaikymo ir nuolatinio jų didinimo. Turnovas nuo pat Gitėnų seniūnijos perėmimo pradėjęs reikalauti naujų mokesčių ir papildomų darbų. Privertęs iš kiekvieno kiemo kasmet paruošti 24 sijas ir suvežti prie Lėvens. Už tą darbą į lažą įskaitoma tik 12 dienų, o iš nepristačiusių minėtos miško medžiagos atimami gyvuliai ir judamas turtas. Paruoštą medieną Turnovas verčiąs nuplukdyti Lėveniu ir Mūša į Mintaują ar dar toliau, neatlygindamas už tai ir neįskaitydamas į lažą, nors valstiečiai per pluk-

dymą sugaištą iki dviejų mėnesių brangiausio sėjos laiko. Kasmet išlupąs po 16 auksinų neva teismo išlaidoms, nors valstiečiai su niekuo nesibylinėją. Imąs po auksiną nuo kiekvieno talerio, mokamo už činšą, taip pat už potašą ir pelenus, nors anksčiau tokio mokesčio visai nebuvę. Vietoj dviejų metinių varymų su pastotėmis pagal inventorių, reikalaująs septynių pastočių, o už aštuntą pastotę — dviejų talerių pinigais. Kasmet didinąs činšą bei kitus mokesčius, versdamas juos mokėti linais. Šalia inventorinio lažo dar po dvi dienas verčiąs įdirbinėti dvaro margus. Išparduodąs seniūnijos mišką — neliksią medžio nei statybai, nei kitiems reikalams. 1774 m. valstiečiams iškėlus Turnovui bylą, kai kuriuos iš jų — Žilių ir Lukoševičių — Turnovas suėmęs ir iki šiol kalinąs savo privačiame kalėjime.

Valstiečiai prašė asesorių teismą atsiųsti verifikacinę komisiją, apsaugoti juos nuo Turnovo keršto, priversti jį paleisti kalinamus valstiečius ir uždrausti jam reikalauti iš seniūnijos žmonių mokesčių ir prievolių daugiau kaip nustatyta minėtame liustracijos ir perduodamajame inventoriuje.

Asesorių teismas nutarė, kad besibylinėjančios šalys pačios susitartų dėl ginčijamų dalykų.

Dekret ugodliwy w sprawie włosci gietanskiey z u*rodzonym* Turnowem.

Actum w Warszawie, r*ok*u tysiąc siedmset osmdziesiąt szostego m*ie*si*ą*ca januarii dziewiątego dnia.

W sprawie u*rodzonego* Jozefa Chrapowickiego, instygatora W. X. L., z delacyi pracowitych Mateusza Łukaszewicza, Jozefa Zyla, Franciszka Zemeytysa y wszystkich włoscian st*aros*twa gitan*skiego* z u*rodzonym* Jerzym Turnowem, szambel*lanem* naszym, za pozwem mandatem naszym od za*łuiących* del*ator*ow przed sąd zadworny assessor*ski* W. X. L. wyniesionym, r*ok*u tysiąc siedemset osmdziesiąt czwartego m*iesią*ca nowembra dwudziestego drugiego d*nia* przez woznego Dominika Russickiego obza*łowa-nemu* oczewisto w ręce w dobrach Terezdwor zwanych, w p*owie*cie wiłkomir*skim* leżących, podanym, tegoz r*ok*u y m*iesią*ca dwudziestego piątego d*nia* przed aktami grod*zkimi* p*owia*tu wiłkomir*skiego* zeznanym y za załobą w nim wyrazoną, mieniąc o to, iz obz*ałowa*ny Turnow, dzierzawca starostwa gitan*skiego*, nie pilnuiąc przepisow lustracyi y podawczego inwentarza przy podaniu tego st*aros*twa u*rodzonemu* Turnowowi urzędownie przez dworzanina sporządzonego, ale z własney woli rożne do opłacenia sobie przez włoscian starostwa gitan*skiego* postanowiwszy podatki, one z osobliwszym znagleniem wybiera, do odbywania robocizn podobnież rzeczonymi lustracy*ami*, inwentarzem podawczym nieopisanych, znagla, co oboie z przymusu nigdy niedoswiadczonego przez lat kilka, to jest od początku possessyi obz*ałowane*go Turnowa, pomienieni włościanie wykonywaiąc, do ostatniey przyszli nędzy. Te zas nad inwentarz podawczy dworzanski y lustracyą r*ok*u tysiąc siedmset sześćdziesiąt piątego robocizny y opłaty pieniężne są takowe:

Primo. Kazdy włościanin z chaty jedney co rok brusow sztuk dwanaście po sążni sześć dłuzyny, a grubini od wierzchołka po calow szesnaście maiących, z pnia wyciąc, obrussować y takowe drzewo na brzeg rzeki Ławeny o mil trzy wywieść jest przymuszonym, a na tę robotę tylko włościaninowi dwor odtrąca panszczyzny dni dwanaście, lecz na zaskutecznieniu jey drugie tyle czasu z własnych dni kazdy włościanin co rok bez zadney nadgrody pracować musi.

Secundo. Drugie dwanaście sztuk brussow rowney miary z pnia wyciąc, na kanty obrusować, na brzeh teyże rzeki Ławene wywieść w każdym roku każdy szczegulnie włościanin jest znaglony, za ktorą robociznę nie tylko ze zadney zapłaty ani otrącenia pańszczyzny obzałowany Turnow nie czyni, lecz, owszem, ktorybykolwiek włościanin z przyczyn naykardynalnieyszych — już to dla niesiemienistości, już też dla niedostatku koni — takowey roboty zaskutecznić nie zdołał, wtedy naysurowsze exekucye znosić musi y gdy za zesłaniem ich robota uskutecznioną nie będzie, wtedy bydło, konie y ruchomy maiątek obzałowany Turnow do dworu zabiera.

Tertio. Takowe drzewa przez włoscian wycięte, obrusowane y do rzeki Ławeny zwiezione tąz rzeką Ławeną do rzeki Muszy, a ztamtąd do Miławy lub daley na to mieysce, gdzie kontraktem obzałowany Turnow kupcowi ktoremu dostawić obowiązał się, ciz włościanie swemi dniami, bez odtrącenia panszczyzny y bez zadney nagrody, w czasie nayuzytecznieyszym w gospodarstwie, bo wtedy, gdy usiewać jarzyny potrzeba, na spłyceniu y sprowadzeniu rzeczonego drzewa po miesięcy dwa tracic czasu są znagleni, przez co nie tylko w straconych nadaremnie dniach ponoszą szkod, lecz nadto w omieszkaniu gospodarstwa przez nieusiew jarzyw znaczney doswiadczaią krzywdy y za nią zubozenia.

Kwarto. Z rozkazu obzałowanego Turnowa kazdy włościanin z chaty corocznie na wydatki prawne y na nieprzewidziane expęsa po złotych szesnaście opłaca, chociaż dotychczas zadnego włościanie z nikim nie mieli procederu.

Quinto. Od każdego talara za czynsz płacącego się kazdy włościanin po złotym jednym jest znaglony opłacać, jakoby za popioł na potaś dać się powinny, chociaz w starostwie gitanskim nigdy potazni nie było y teraz niema, y chociaz takiego podatku nigdy włoscianie zadnemu staroście nie opłacali.

Sexto. Inwentarzem podawczym dwie tylko podoroszczyzny czyli drogi — jedną do Rygi, a drugą do Wilna — odbywać włościanie powinni byli. Obzałowany zas Turnow przez czas swoiey dzierżawy na rok pięc razy do Rygi, szosty raz do Wilna, siodmy do Lipawy kazdego włościanina do odbycia drogi znagla, a za osmą podroż po talarow bitych dwa od każdego włościanina co rok wybiera.

Septimo. Czynsz y podatki skarbowe rocznie obzałowany Turnow podwyższa, za ktore lnem oddania nakazuie y takowy len w małey cenie, a wagą podwyszoną od włościan wybiera, zkąd znaczna im dzieie się krzywda.

Octavo. Za sol sprowadzoną z Rygi — na każdey podwodzie po beczek trzy — kazdego włościanina po złotych polskich szesnaście do opłacenia bez zadney przyczyny, nakładem jakimś napaśnym, znagła.

Nono. Nad odbywaiącą się panszczyzną podług inwętarzow, po dni dwa na tydzien muszą włościanie zarabiać morgi dworne, na ktorych wysiewa się zyta purow dwa, jarzyny purow cztyry, ktore zboże zasiać y zebrać z pola swemi dniami włościanie muszą.

Decimo. Ciż włościanie za przymusem obzałowanego Turnowa nieustanne posyłki czyli podroże o mil dziesięc do dziedzicznych dobr Linkow-

ca z drzewem, tarcicami, cegłą, zbozem y wodką, oprocz odbytey panszczyzny, corocznie odbywaią.

Undecimo. Puszcze tegoż starostwa Gitańskiego obżałowany Turnow wyniszcza wycinaniem wiele drzewa w kazdy rok na handel tak dalece, ze na zabudowanie y obeyście włości oraz dworu pozostaiące się ostatki puszczy wystarczyć nie będą mogły.

W tych więc wszystkich krzywdach gdy załuiący wszyscy włościanie suplikę do urodzonego Morykoniego, jako nad sobą starostę za wydanym przywilejem y uczynioną cessyą od urodzonych Mirbachow, oraz do Komissyi Skarbu Wielkiego Xięstwa Litewskiego udali się y plenipotencyą w roku teraznieyszym tysiąc siedmset osmdziesiąt czwartym dnia dziewiątego listopada uczynioną tegoz dnia przed aktami grodzkiemi powiatu upitskiego przyznali do dochodzenia prawem krzywd swoich na imię palestranta sądom naszym zadwornym assystuiącego, wtedy obzałowany Turnow po przyznaniu przez włościan takowey plenipotencyi niektorych z pomiędzy tychże włościan, jako to Jozefa Zylisa, Mateusza Łukaszewicza poymać rozkazawszy, onych w prywatnym swoim więzieniu za to, że w krzywdach swych do procederu prawem sobie pozwolonego udali się, dotąd utrzymuie. Zaczym o to wszystko skrzywdzeni włoscianie prawem czyniąc żądaią wyznaczenia sądu komissarskiego do starostwa gitanskiego spolnym stron kosztem z uznaniem inkwizycyi y weryfikacyi, zastrzezenia zas wszelkiego bespieczęstwa dla rzeczonych wszystkich włościan od zemsty w jakimkolwiek sposobie przez obzałowanego Turnowa wykonać się nad niemi mogący, oraz aby obzałowany Turnow nad przepis lustracyi roku tysiąc siedmset sześćdziesiąt piątego y podawczego ur*odzonym* Mirbachom dworzanskiego inwentarza do żadnych pełnienia powinności, robot, drog y opłacenia wymyslanych pod jakimkolwiek nazwiskiem podatkow znaglać nie warzył się, lecz aby podług tychże lustracyi oraz podawczego ur*odzonym* Mirbachom inwentarza do rozprawy ostateczney w sądzie naszym nastąpić maiącey we wszystkim zachował się, nadto nakazania, aby obz*ałowany* Turnow wziętych do więzienia włościan z tegoz więzenia instantanie uwolnił y nad niemi zadney zemsty nie czynił, pozwolenia składanek na proceder teraznieyszy, ostrzezenia wolnego przyiścia do sądu y czynienia przyzwoytey gotowości do rozprawy na sądzie kommissarskim, oraz tego wszystkiego uznania, co w czasie rozprawy dowiedziono będzie, z warunkiem poprawienia załoby. Za takową załobą załuiący delatorowie z obz*ałowane*mi przed sądem naszym zadwor*nym* assessor*skim* W. X. L. intentowali sprawę, w ktorey sprawie ro*k*u tysiąc siedmset osmdziesiąt szostego m*ie*si*ą*ca januar*ii* dziewiątego dnia my, krol, przez panow rad y urzędnikow w sądach naszych zadwornych assessorskich W. X. L. zasiadaiących sprawę tę na ugodzie zapisawszy, in casu niedoyścia ugody wolne przeniesienie aktoratu za tym dekretem dozwalamy.

106—109. 1787—1793 m. Laičių seniūnijos valstiečių ginčai su valdytoju.

106. *1787 m. vasario mėn. 14 d. Laičių seniūnijos valstiečių skundas prieš Laičių seniūną J. Balcevičių dėl mokesčių ir lažo didinimo, mušimo, grasinimų ir turto atiminėjimo, siekiant atbauginti valstiečius nuo bylinėjimosi prieš valdytoją.*

Iš asesorių teismo protokolų knygos — VCA Senieji aktai 2474 l. 66.

Proces nomine ur*odzonego* Jozefa Chrapowickiego, instygatora W° X^{a} L°, z delacyi pracowitych Andrzeia Uża, woyta, Jozefa Gaydzia, Michała y Jakuba Jakutkow oraz dalszych poddanych st*aros*twa Łoyciew*skiego* na u*rodzonych* Jozefa y Maryannę z Dowgiałow Bolcewiczow, kom*ornikow* p*owia*tu wiłkomir*skiego*, o to, iż obżałowani z jakowegoś powodztwa obiowszy w swoie dzierzenie st*aros*two Łoyciewskie, nie pilnuiąc żadnych dawnych ustaw, lustracyi ani tez inwentarza dworzanskiego, ale naznaczaiąc opłatę y znaglaiąc do pełnienia robocizny według upodobania swoiego, uciążliwym rządem swoim wszystkich mieszkancow w tymże starostwie Łoyciewskim znayduiących się do ostatniego przyprowadzil ubostwa tak dalece, że dla niemożnosci uskutecznienia rozkazow obżał*owane*go tak w rozmaitych opłatach, jako też w dalszym pełnieniu powinnosci, przymuszeni zostaią własne opuszczać domy. A nie kontentuiąc się na swym wybieraniu nad słuszność y inwentarze podatkow, jeszcze tychże włoscian bez żadney winy bic nayokrutniey y niemiłosiernie aż do utraty sił y zdrowia, tyranizować poważaią się, jako o tym przeswiadcza obdukcya nad zbitemi szescią włoscianami st*aros*twa Łoyciewskiego przez Jozefa Iwanowskiego, woznego p*owia*tu wiłkomier*skiego*, na dniu 10 januar*ii* uczyniona, a na dniu 26 tegoż miesiąca januar*ii* roku bieżącego 1787 przed aktami grodz*kiemi* p*owia*tu wiłkomir*skiego* zeznana; nadto gdy ciż włoscianie tak nieznosnych krzywd swoich dochodzić prawem umyslili y stosowne do takowych zamysłow swoich srzodki czynic przedsięwzieli, obżał*owa*ni, chcąc żał*uiący*ch od tak sprawiedliwego odstraszyć procederu, rozmaite pochwałki na zdrowie y życie oraz wyniszczenie z ostatniego maiątku poczynili y czynic nie przestaią. O takowe więc bezprawie obżał*owany*ch y dalsze krzywdy w wyniesioney żałobie wymienione żał*uiący* dell*atoro*wie manifestuią się. Cum reprocessu.

107. *1787 m. vasario mėn. 14 d. Laičių seniūno J. Balcevičiaus skundas prieš vaitą A. Užą bei kitus Laičių seniūnijos valstiečius, kad jie, kurstomi priešiškų Balcevičiui asmenų, atsisaką vykdyti prievoles, mokėti mokesčius ir duoti duokles.*

Iš asesorių teismo protokolų knygos — VCA Senieji aktai 2474 l. 66—67.

Proces nomine ur*odzony*ch Jozefa y Maryanny z Dowgiałow Balcewiczow, st*aros*tow łoyciew*skich*, na pracowitych Andrzeia Uża, woyta, Jozefa Gaydzia, Michała y Jakuba Jakutkow oraz dalszych włoscian starostwa Łoyciewskiego o to, iż za podaniem dworzanskim obiowszy w swą possessyą starostwo Łoyciewskie, żałuiący aktorowie podług przepisu tegoż

podania daniny wszelkiego rodzaiu od włoscian łoyciewskich wybierali y pełnienia robocizny dopominali się, co też wszystko obżałowani włoscianie dopoki przez ustronne osoby, interessowania się do starostwa Łoyciewskiego czyniące, do nieposłuszenstwa poburzonemi nie byli, teraz zas, idąc za namową osob nieprzyiaznych żałuiącym aktorom, rzeczeni włoscianie od pełnienia powinności, płacenia podatku i wnoszenia wszelkich danin usuwaią się, przepisu inwentarza dworzanskiego nie zaskuteczniaią, owszem, we wszystkim przez nieposłuszenstwo y opor oraz niewnoszenie podatkow żaluiącym aktorom szkodę przynoszą y tak ciż aktorowie własnemi pieniędzmi podatki skarbowe opłacać muszą. O te więc nieprzyzwoitości manifestuią.

108. *1788 m. sausio mėn. 10 d. Asesorių teismo dekretas Laičių seniūnijos valstiečių byloje prieš Laičių seniūną J. Balcevičių.*

Iš Lietuvos Metrikos — CGADA f. 369 kn. 450 (II A/236) l. 218—223.

Laičių seniūnas J. Balcevičius kaltino savo valstiečius, kad jie, įsiskolinę už nesumokėtą činšą ir nevažiuotas pastotes iki 20 000 auksinų, nebeatlikinėją prievolių ir nenorį mokėti tos skolos, nes Balcevičius neva neteisėtai valdąs Laičių seniūniją. Valstiečiai savo ruožtu kaltino valdytoją, kad jis nesilaiko inventoriaus, verčia juos atlikinėti papildomą lažą, eiti daugiau naktų į sargybą dvare ir t. t., reikalavo paskirti verifikacinę komisiją ir atlyginti skriaudas. J. Balcevičius toliau skundė valstiečius, kad 1786 m. rudenį, atėjus terminui, jie atsisakę mokėti činšą ir duokles ir ėmę atvirai priešintis. Kaimyninio Pelšos dvaro savininkas T. Bilevičius paskelbęs jiems, kad greit jis būsiąs Laičių seniūnijos valdytoju, kurstęs valstiečius priešintis J. Balcevičiui ir už tai žadėjęs atleisti keliems metams nuo činšo ir prievolių. Valstiečiai A. Užas, J. Gaidys ir kiti rengę Bilevičiaus dvare pasitarimus, rinkę iš žmonių pinigus bylinėjimuisi ir pašaukę J. Balcevičių į asesorių teismą. J. Balcevičius iš savo pusės iškėlė bylą T. Bilevičiui dėl Laičių seniūnijos valstiečių kurstymo ir neteisėto pretendavimo į Laičių seniūnijos valdymą. Teismas, pradėjęs 1788 m. sausio mėn. 10 d. svarstyti bylą, įsakė Laičių seniūnijos valstiečiams iki ginčo išsprendimo nesipriešinti dabartiniam valdytojui ir atlikinėti visas prievoles, o J. Balcevičiui uždraudė reikalauti iš valstiečių didesnių mokesčių ir prievolių, kaip nustatyta inventoriuje. Ginčo išsprendimui teismas įsakė visiems besibylinėjantiems pristatyti reikalingų dokumentų nuorašus.

Actum w Warszawie.

Roku tysiąc siedmset osmdziesiąt osmego miesiąca januarii dziesiątego dnia.

W sprawie za pięcią aktoratami y załobami do nich należącemi w jedną złączonemi y skombinowanemi przypadłey, mianowicie za pierwszym aktoratem urodzonego Teodora Bilewicza, starosty łoyciewskiego, szambelana naszego, z urodzonym Jozefem Chrapowickim, instygatorem Wielkiego Xięstwa Lit., ob asistentiam w ninieyszym procederze, a pracowitemi Andrzeiem Urzem, Simonem Baydziunem, Jakobem y Macieiem Jozakami, Piotrem, Stanisławem y Macieiem Sanaytami, Stefanem Kondratem, Jozefem Iwaskiem, Janem Pawlukiem y wszystkiemi mieszkancami woytowstwa łoyciewskiego za pozwem mandatem naszym od załuiącego delatora przed sąd nasz zadworny assessorski W. X. L. wyniesionym, roku tysiąc siedmset osmdziesiąt szostego miesiąca decembra czwartego dnia w aktach

grodzkich *powia*tu wiłkomierskiego oblatowanym, tegoz roku y miesiąca dwudziestego dnia przez woznego Jozefa Iwanowskiego obzałowanym oczywisto w ręce w starostwie łoyciewskim, we wsi Łoyciach, w powiecie wiłkomirskim leżących podanym ac eodem anno et mense dwudziestego pierwszego dnia przed aktami grodzkimi powiatu wilkomirskiego zeznanym y za załobą w nim wyrazoną, mieniąc o to, iz wy, włoscianie, pod bytność załuiącego w kraiu zostawszy dłuzni z czynszow, podrożczyzn y z pozyczonych sum do dwudziestu tysięcy *złotych* pol*skich*, dopiero zasłaniąiąc się nieprawną possesią urodzonych Bolcewiczow, koniuszycow wiłkomirskich, oddac wzbraniaią się y powinności zadnych teraz nie czynią. O to więc wszystko załuiący prawem czyniąc ząda nayprzod zapłacenia zaległych czynszow, podroszczyzn y pozyczonych sum razem z procentem, nakazania zupełnego posłuszenstwa we wszystkim, jako aktualnemu staroscie łoyciewskiemu, y warowania odtąd wszelki dochod z podatku, podrozczyzn zkądkolwiek propinuiący w woytowstwie łoyciewskim do załuiącego *dela*tora, sądzenia expens prawnych, w ostatku tego wszystkiego, co się dowiedzie, z wolnym na tey załobie poprawieniem się.

Za drugim aktoratem ur*odzonego* Jozefa Chrapowickiego, instygatora W. X. L., z delacyi pracowitych Andrzeia Urza, Jozefa Gaydzia, Michała y Jakoba Jakutkow y dalszych włoscian woytowstwa łoyciewskiego z urodzonemi Jozefem y Marianną z Dowgiałow Bolcewiczami, koniuszycami *powia*tu wiłkomirskiego, za pozwem mandatem naszym od załuiących dellatorow przed sąd nasz zadworny assesor*ski* W. X. Lit. wyniesionym, roku tysiąc siedmset osmdziesiąt siodmego miesiąca januarii ośmnastego dnia w aktach grodzkich *powia*tu wilkomir*skiego* oblatowanym, tegoz roku y miesiąca dwudziestego drugiego dnia przez woznego Jozefa Iwanowskiego obzałowanym oczywisto w ręce w maiętności Grężanach, w powiecie wilkomirskim leżących, podanym ac eodem anno et mense dwudziestego siódmego dnia przed aktami grodz*kimi powia*tu wiłkomier*skiego* zeznanym y za załobą w nim wyrażoną o to, iz obzałowani, nie wiedziec za jakim prawem załuiących pracowitych do rządu własnego y nie wiedzieć do jakiey possessii zaiąwszy, uciążliwym rządem swoim, bo nie pilnuiącym inwentarza dworzańskiego, wedle ktorego załuiący zaiszczac się powinni, do ostatniey zguby tych to załuiących pracowitych przywodzą tak dalece, że każdy z załuiących nad inwentarz dworzanski prócz tych pańszczyzn, gwałtow, stróżostw y dalszych posług, do których obzałowani niewolnie unaglaią y które już przez lat kilka załuiący dopełniaią, do kilkunastu talarow bitych dopłacać jeszcze musi. Pod takim więc obżałowanych jęcząc załuiący rządem, przyszedłszy do tego stopnia, ze własne domówstwa, jako do ostatka zubożeni, nie maiąc czym utrzymac, kiedy zostaią unagleni opuszczac y kiedy urodzonemu Bilewiczowi, szambelanowi naszemu, staroście łoyciewskiemu, odłożywszy się zostaią bez sposobu, jako przez obzałowanych zubozeni, zayścić się, z tego powodu z nayczulszym uczuciem te do sądu podaiąc prożby, ażeby obzałowani, jako nie pilnuiący inwentarza dworzańskiego, wedle prawa od rządu nad załuiącemi byli oddaleni, przy tym azeby wszystkie załuiącym nadgrodzili pretensie, względem których uznania inkwi-

zycyi, kalkulacii y werifikacii załuiący proszą aktow oraz jak nayszczegulniey securitatem zdrowia, maiątku y zycia obwawowania sobie od obzałowanych impeticiow ządaią y razem zakazania, azeby obzałowani pod winą sprzeciwienstwa od momentu dzisiayszego do żadnych posług y czynszów sobie wypłacania nie unaglali, sądzenia załuiących pretensii przed wszystkiemi kredytorami, powrócenia expens prawnych y tego wszystkiego zadecydowania, co czasu prawa dowiedzionym będzie, z wolnym na tey załobie poprawieniem się.

Za trzecim aktoratem ur*odzonego* Jozefa y Marianny z Dowgiałów Bolcewiczow z ur*odzonym* Jozefem Chrapowickim, instygatorem W. X. Lit., pracowitemi Andrzeiem Uzem, Jozefem Gaydziem, Michałem y Jakubem Jakutkami, włoscianami starostwa łoyciewskiego, za pozwem mandatem naszym od załuiących delatorów przed sąd nasz zadwor*ny* assesor*ski* W. X. Lit. wyniesionym, roku tysiąc siedmset ośmdziesiąt siodmego miesiąca marca ósmego dnia przez woznego Jozefa Szostakowskiego obżałowanym oczywisto w ręce we wsi Łoycach, w powiecie wilkomirskim leżących, podanym, tegoz roku y miesiąca siedmnastego dnia przed aktami ziemskimi *powia*tu wiłkomir*skiego* zeznanym y za załobą w nim wyrażoną o to, iż wy, pracowici starostwa naszego łoyciewskiego, de super imionami y nazwiskami wyrazeni poddani, przepomniawszy na naypierwsze stanu waszego powinności, to jest należne prawnym dzierżawcom posłuszenstwo, uniesieni swawolą a więcey uwierzywszy w radę y perswazie wam per sąsiaduiących temu starostwu uczynione y stawszy się niewinną uplantowaney przez onych sedicii ofiarą, po roku tysiąc siedmset osmdziesiąt szóstym porą jesienną, gdy według opisów inwentarza podawczego skarbowego dworzanskiego czynż y daninę *załuią*cym przez przywiley nasz prawym y wszelkie dalsze sollenności ulegitimowanym dzierżawcom oddawać należało, wy, pracowici, podmówieni od ur*odzonego* Billewicza, przepowiadaiącego wam wkrotce nastąpić maiące dzierżawy łoyciewskiey na się obięcie y uroczyście darowania wam na lat kilka czynszow, daniów y powinnosci, gdybyście mu tylko we wszystkich zamiarach powodowali, ofiarowane obietnice przyiąwszy za pozyteczne, formalny bunt knowac przedsięwzieli. Jakoz rozmaite między sobą partykularne w swych domach składaiąc umowy, tudziez maiąc swe schadzki we dworze ur*odzonego* Billewicza w Pelisach, czynszów nie płacić, dani nie oddawać, powinności żadney inwentarzowey nie pełnić, załuią*cy*ch delatorow sinistre o dzierżastwo oskarżać, owszem, przez złosliwy instrument składek na ten proceder sami wycieńczać się niepotrzebnie, naostatek z tego zapędu na dworu zawołanie bydź nieposłusznemi oraz dalszych włościan łoyciewskich do takowego buntu podmawiać postanowili, na okazanie zas niby konieczney potrzeby — podniętą złośliwą wznieconego buntu prywatnie, pod róznemi pretextami y przez szczegul gospodarzów do rzeczonego ur*odzongo* Niepokoyczyckiego, palestranta, w tey nowey intrydze y zawieruszeniu własnych zyskow umieiącego szukać sąsiada — wodzili, Iny należące za czynż y daninę dworowi łoyciewskiemu, temuż ur*odzonemu* Niepokoyczyckiemu pokryiomu wyprzedali. Naostatek gdy mimo wszelkie podmowy, obietnice, postrachy, srodki y usiłowania dalsi

włościanie do wspolnego z wami spisku łączyć się y nie wiedzieli przyczyny y nie chcieli, wy, obzałowani pracowici, wyzey imionami y nazwiskami wyszczegulnieni, w roku ninieyszym tysiąc siedmset ośmdziesiąt siodmym primis diebus januarii chaty swoie opuścili, otworzyste przeciwko żałuiącym dzierżawcom pochwałki czynić odważyli y na mieszkanie do urodzonego Billewicza tudzież na assystencią w pomoc poszukiwania starostwa łoyciewskiego przeprowadzili, załuiących Bolciewiczow manifestami czernić y wysoką spodziewanego swego przyszłego dzierżawcy protekcią zaufani mandatami do sądow zadwornych assessorskich W. X. Lit. pozywać przedsięwzieli. O to tedy żałuiący delatorowie Bolcewiczowie, starostowie łoyciewscy, chcąc prawem czynić, wzaiemnie was, pracowitych, przez samych siebie y w imieniu dalszych czynić usiłuiących, przed tenże sąd pozywaiąc nadewszystko do zawarowania, ażebyście dalszey podniecie urodzonego Billewicza, Niepokoyczyckiego powoływać nie ważyli, a nakazania winnego dziedzicom posłuszeństwa w pełnieniu dawnych powinności y wypłaceniu czynszów, danin y podatku Rzeczypospolitey, niemniey w oddaniu zaległych dawnych remanentów y zapomog od załuiących delatorów dawanych, do stawienia się osobistego przed sądem tak dla uczynienia z obzałowanych examinu y wypełnienia dekretem oczywistym naznaczyc się maiącey kary, jako też dla ubespieczenia quam primum załuiących delatorow od skutku pochwałek przez danie dobrze osiadłey paręki, do uznania w tey sprawie inkwizicii y szkod verifikacii, do pokarania obzałowanych buntownikow tak za sam bunt y nieposłuszenstwo, jako też za chaniebne y paszkwilne opisanie manifestami, obdukciami, załobami y dalszemi prawnościami, — poenami na tak daleko wykraczaiących z prawa sciągaiącemi się, do znikczemnienia y z ksiąg eliminowania wszelkich dotkliwych pism i poczynionych gdziekolwiek attentatow, do uznania delatorow bliższych do dowodu, do nadgrodzenia szkod, strat y expens prawnych skazania, oraz tego wszystkiego, co czasu prawa dowiedzionym będzie, z wolnym poprawieniem się na załobie.

Za czwartym aktoratem urodzonego Teodora Billewicza, starosty łoyciewskiego, szambelana naszego, z urodzonemi Józefem y Marianną z Dowgiałow Bolcewiczami, koniuszycami powiatu wiłkomirskiego, za prawem mandatem naszym od załuiącego delatora przed sąd nasz zadworny assessorski Wielkiego X. Lit. wyniesionym, roku tysiąc siedmset osmdziesiąt szóstego miesiąca decembra czwartego dnia w aktach grodzkich powiatu wiłkomirskiego oblatowanym, tegoz roku y miesiąca dwudziestego dnia przez woznego Jozefa Iwanowskiego obzałowanym oczywisto w ręce [w] maiętności Grežanach zwanych, w powiecie wiłkomirskim leżących, podanym ac eodem anno et mense dwudziestego pierwszego dnia przed aktami grodzkimi powiatu wiłkomirskiego zeznanym y za załobą w nim wyrażoną o to, iz obżałowany, uczyniwszy szkodliwą załuiącemu delatorowi zmowę z urodzonym Hurko, ważyli się mimo pierwszy aktora przywiley zyskiwac y wypraszać u nas o drugi na też same starostwo łoyciewskie pod życiem, y tym sposobem zaiąwszy possessią, załuiącego delatora niedopuszczaią, włoscian wyniszczaią, puszczę pustoszą y to wszystko dopełniaią, co załuiącemu

nienagrodzoną przynieść może y przynosi szkodę. A lubo obżałowani z Hurką idąc w kondikcie fortelne między sobą poczynili zasłony, wszelak zawsze okazanym y dowiedzionym zostaie, że ur*odzony* Hurko pisząc list do Hali, do zał*uiącego* aktora, oświadczył, iż nie czekaiąc cessii wyprawił sobie przywiley na starostwo łoyciewskie nie przeto, aby je miał, ale dla tego y przeto, aby zachował od utraty, ktorą sam wymyslał y malował. A zatym takowa czynność y tym dopełniona celem, bez cessii prawney y bez żadney, jak oświadczą wraz poczynione na urzędzie transakta, nie może obżałowanego y na jeden moment litymowac possessii przeciw tak uroczystym ur*odzonego* Billewicza dowodom, mianowicie przeciw pierwszości jego przywileiu y następnemu za podaniem dworzanskim dzierżeniu; idzie więc do sądu naszego z prozbą uznania in instanti rehabicii czyli inekwitacii do własnego maiątku z aktami inkwizicii, kalkulacii y werifikacii, w samey zaś sprawie skasowania przeciw pierwszemu przywileiowi wziętych zdradą y oszukaniem przywileiow, pokarania obżałowanych za takowe czynności, uznania expens procederowych y tego wszystkiego, co się dowiedzie y wyprobuie, z wolnym na tey załobie poprawieniem się.

Za piątym aktoratem ur*odzonego* Jozefa y Marianny z Dowgiałow Bolcewiczow, starostow łoyciewskich, z ur*odzonym* Teodorem Billewiczem, szambelanem naszym, za pozwem mandatem naszym od zał*uiących* della*to*row przed sąd nasz zadwor*ny* assessor*ski* W. X. Lit. wyniesionym, roku tysiąc siedmset osmdziesiąt siodmego m*iesią*ca marca osmego dnia przez woznego Jozefa Szostakowskiego obzałowanemu oczewisto w ręce w maiętnosci Peliszech, w powiecie wiłkomir*skim* leżących, podanym, tegoż roku y m*iesią*ca siedmnastego dnia przed aktami ziemskiemi p*owia*tu wilkomier*skiego* zeznanym y za załobą w nim wyrazoną, mieniąc y referuiąc się do przywileiów, cessiów y podań dworzańskich oraz poczynionych wszelkich prawnych sollenościow o to, iż co obżałowany, maiąc niegdyś w swoiey possessyi y dzierżawie starostwo łoyciewskie w powiecie wiłkomier*skim* leżące, gdy one dobrowolnie do rąk naszych królewskich y wolnego szafunku oddał, takowe starostwo łoyciewskie pierwey ur*odzony* Józef Hurko, pułkownik woysk naszych, a posledniey za rezygnacią onego zał*uiący* delatorowie dożywotnią dzierżawą przez konsensa, przywileye, podania dworzanskie od nas otrzymali. Tandem kiedy zał*uiący* delatores, obiąwszy pomienione starostwo łoyciewskie, bez żadney obżałowanego przeszkody y przypowiadania się spokoyną possessią az dotąd zaszczycali się, upodobało się obzałowanemu burzyć nic sobie niewinnym tymze dela*to*rom miłą spokoyność, a zatym powoduiąc się złosliwemu zaradzeniu y podniecie nie tylo niesłusznie y niesprawiedliwie, wiedząc dostatecznie o naymocnieyszych zał*uiących* dela*to*row dowodach, nie maiąc y miec nie mogąc zadnego prawa y przystępu, possessią w gorze wspomnionego starostwa łoyciewskiego zaprzeczył y zakwestionował, ale też przez uważanie słabey y niepodobney do osiągnienia skutku swoiey kwestii tracąc wygrania nadzieią, innego sposobu jął się, zawodnym przełożeniem uczyniwszy impressią podanym do blisko wspomnionego starostwa należącym, iż załuiący delatores nigdy nie są st*arosta*mi aktualnemi y iż od obżałowanego niebawnie to starostwo

odbierze, obiecuiąc posłusznym sobie na lat kilka ustąpić według inwentarza płaty, a wcześnie dyspensuiąc od obowiązku opłacenia się y pełnienia powinności załuiącym delatorom, a za taką otuchę biorąc nieprzyzwoicie pokłony, onych przeciwko żałuiącym delatorom aktualnym starostom pobuntował, do długu sobie winnego in tractu swoiey dawney possessii y arendowania starostwa, do ostatka wycienszywszy, przyznać się zaleca. A tak nieposłusznemi delatorom poddanych pomienionego starostwa uczyniwszy y znaczną szkodę w nieopłaceniu zupełnym czynszow y podatków Rzeczypospolitey że załuiącym delatorom usposobił y oraz hersztow buntu pracowitych Andrzeia Urza, Jozefa Gaydziuka, Michała y Jakuba Jakutkow gospodarzów z tegoż starostwa w roku tysiąc siedmset osmdziesiąt siodmym w pierwszych dniach januarii z domów do dobr swoich Pelisz wyprowadziwszy, dalszych poddanych łoyciewskich, nie maiących żadnych krzywd, do spisku przeciwko załuiącym delatorom nakłonic nie mogąc, tak sam imieniem swoim, jako też imieniem hersztow buntu przez siebie wyprowadzonych y dalszych poddanych łoyciewskich, bez wiedzy ich dokładaiąc mandaty, rzeczy zawodne w wyrazach naydotkliwszych opisuiąc, przed sąd nasz assessorski powodował. Znieważaiąc zaś aż do ostatka załuiących dellatorow, prócz innych tkliwych zaskarzeń y wyrazów, prożby w tychże mandatach nie z potrzeby sprawy wypadaiące, lecz koncem niewinnego dotknięcia y znieważenia dellatorow, ktorzy w zupełney sposobności znayduią się y maiątku swoiego na exdywizią nigdy nie oddawali y nie oddaią, jakby przeciwko bezsposobnym bankrutom, ażeby pretensia wymysłem wrócona ante omnes creditores była sądzona, pomieścił. W czym załuiący delatores z obżałowanemi chcąc prawem czynić, pozywaią nadewszystko do zawarowania securitatis possessii y starostwa łoyciewskiego, y wszelkich onego attinencii od wszelkiego interessowania się y czynienia w dzierzeniu przeszkod, niemniey od buntowania poddanych przeciwko żałuiących dellatorow, do aprobaty aresztu na podanych wyprowadzonych założonego, według onego do statuicii aresztowanych tak do examinu, jako też ad luendas penas, do approbaty dobrowolney rezygnacii obzałowanego cessii y przywileiow, consensow y dalszych sollenności prawnych a oraz wszelkich w sprawie dowodow o legalney załuiących delatorow possessii starostwa łoyciewskiego przeswiadczaiących, do uchylenia zatym wszelkich y wszystkich pretensii, jakie tylko przez obżałowanego niesłusznie regulowanemi były y być mogą, do uznania w dowodzie dalszych pokrzywdzeń inkwizicii y szkód werifikacii, do skasowania wszelkich y wszystkich gdziekolwiek poczynionych in praejuditium załuiących delatorow attentatow, do uznania delatorow w całey sprawie bliższych do dowodu, do pokarania poenami z prawa sciągaiącemi się za wszelkie wykroczenie, a osobliwie za oczernienia tranzaktami prawnemi tak imieniem własnym, jako też z pobuntowanych podanych łoyciewskich w tey sprawie poczynionemi, do nadgrodzenia szkód, strat y expens prawnych y tego wszystkiego, co czasu prawa dowiedzionym będzie, z wolnym poprawieniem się na tey żałobie.

Jako te żałoby z pozwow mandatow autentycznych do kancellarii naszey dekretowey zadworney assessorskiey Wielkiego Xięstwa Litewskiego

oddanych de thenore suo w ten nasz dekret są ingrossowane, tak za onemi praenominate partes ad invicem przed sądem naszym zadwornym assessorskim Wielkiego Xięstwa Litewskiego intentowali sprawy. W ktorey sprawie roku tysiąc siedmset ośmdziesiąt osmego dnia dziesiątego januarii za stawaniem od urodzonego Billewicza przez urodzonego Jozefa Fergisa, a od pracowitych włoscian łoyciewskich przez urodzonego Kaietana Jacewicza, od urodzonych Bolcewiczów przez urodzonego Stanisława Białaszewicza my, krol, cztery aktoraty, idque jeden pracowitych włoscian z karty ośmnastey, drugi urodzonych Bolcewiczow z karty trzydziestey piątey z regestrow colonorum, trzeci urodzonego Billewicza z karty dwochsetney trzydziestey siodmey z regestrow expulsyinych, czwarty urodzonych Bolcewiczow z karty czwartey z regestrow nowych fisci do wpisu y aktoratu urodzonego Billewicza w regestrach colonorum na karcie siedemnasty będącego, z ktorego ninieysza przypadła sprawa, przyłączywszy, proceder nakazalismy.

In procedendo my, krol, urodzonym Bolcewiczom omnimodam securitatem possessii starostwa łoyciewskiego obwarowawszy, tudzież ażeby włościanie łoyciewscy wszelkie powinności dopełniali, czynsze inwentarzami y lustracią przepisane opłacali, wszelkie posłuszenstwo urodzonym Bolcewiczom pełnili, nakazawszy, a nawzaiem ażeby urodzeni Bolcewiczowie do większych powinności y opłat nad inwentarze y lustracią tychże włościan nie zniewalali, zastrzegłszy, adhec securitatem zdrowia y zycia tymże włoscianom ab omnibus impetitionibus urodzonych Bolcewiczow y subalternow zabieśpieczywszy, distinctim z instancii urodzonego Billewicza ażeby urodzeni Bolcewiczowie żadney dezolacii w tymze starostwie łoyciewskim nie czynili, zastrzegłszy, et vicissim ażeby urodzony Billewicz tychże włościan łoyciewskich przez się y przez subordynowane osoby do nieposłuszeństwa nie naprowadzał y ażeby onych do innych dobr nie wyprowadzał, do finalney u sądu naszego zakazawszy, w sprawie kopie spraw ad invicem dać nakazuiemy y rosprawę in futura juris naznaczamy.

109. *1793 m. vasario mėn. 19 d. Asesorių teismo nutarimas skirti verifikacinę komisiją ginčui tarp Laičių seniūno J. Balcevičiaus, Laičių seniūnijos valstiečių ir pretendento į Laičių seniūnijos valdymą T. Bilevičiaus išspręsti.*

Iš asesorių teismo regestrų knygos — VCA Senieji aktai 2601 l. 48—49.

Urodzeni Jozef y Maryanna z Dowgiałow Bolcewiczowie, starostowie łoyciewscy, przeciwko urodzonemu Teodorowi Billewiczowi, szambelanowi naszemu, tudziez urodzonym Jozefowi Chrapowickiemu y Rafałowi Slizniowi, instygatorom W. X. L°, z delacyi pracowitych Andrzeia Uza, Jozefa Gaydzia, Michała, Jakuba Jakutkow, włoscian starostwa Łoyciewskiego.

Roku 1793 dnia 19 februaryi procedant. In procedendo dnia 20 februaryi za stawaniem od urodzonego Bolcewicza przez urodzonego Szymona Białaszewicza y Placyda Trzaskowskiego, a od urodzonego Billewicza przez urodzonego Marcina Skrzekiewicza y Tadeusza Odynca, a od pracowitych

włoscian łoyciewskich przez ur*odzonego* Jana Jacynicza, juditium, przyłączywszy dwa aktoraty, jeden ur*odzonych* Bolcewiczow z karty 301 z regestrow dawnych fisci, drugi ur*odzonego* Billewicza z karty 47 z regestrow nowych fisci, proceder przeznacza.

In procedendo dnia 20 febr*uaryi* po kontrowersyach od ur*odzonego* Billewicza o uznanie komportacyi wszystkich dokumentow do ninieyszey sprawy stosuiących się przez ur*odzonych* Bolcewiczow, od włoscian zaś łoyciewskich o przyłączenie aktoratu włoscianskiego nawzaiem wnoszonych, ponieważ ur*odzeni* Bolcewiczowie składaią u sądu naszego y rezygnacyą od ur*odzonego* Billewicza, y przywiley ur*odzonemu* Hurce służący, y przywiley konsens ad cedendum oraz cessyą od ur*odzonego* Hurki na osoby ur*odzonych* Bolcewiczow wydane, de illegalite ktorych ur*odzony* Billewicz ad praesens u sądu naszego idzie, y poniewaz ur*odzony* Billewicz in primo termino uzyskuiąc w sądzie naszym dekret copiarum spraw y rozprawę determinuiący, teyze komportacyi nie żądał, zaczym juditium, znayduiąc zażądaną komportacyą za przewłokę sprawiedliwości, oną uchyla, a aktorat włoscian łoyciewskich przeciwko ur*odzonym* Bolcewiczom z karty 119 zawołany, jako w sprawie dekretem oczewistym sądow naszych, kopią spraw y rozprawę przeznaczaiącym, złączoney, przyłącza y kontynuacyą procederu determinuie.

In procedendo tegoz dnia po kontrowersyach od ur*odzonego* Billewicza o uznanie dyllacyi ad munimenta, a od ur*odzonych* Bolcewiczow o uchylenie oney nawzaiem doniesionych, poniewaz ur*odzony* Billewicz zabrał się ad munimenta dla złozenia od siebie y do siebie pisanych listow oraz aktykowanego niby oswiadczenia, ktore żądanie gdy użyte tylko jest na protrakcyą sprawiedliwosci, zaczym juditium w takowych rzeczach dyllacyi ad munimenta nie uzyczaiąc, proceder in principali między stawaiącemi stronami nakazuie.

In procedendo dnia 21 febr*uaryi* citatus urodzony Billewicz contumax na banicyą doczesną y wieczną, jako po dekrecie copiarum spraw ex personali post temerarium a jure recessum, a to decisum, approbowawszy wszystkie dowody własnosci y possessyi starostwa Łoyciewskiego dla urodzonych Bolcewiczów, oraz zakazawszy, azeby urodzony Billewicz włościan łoyciewskich nie fomentował, cum caeteris procedant.

In procedendo tegoz dnia po odeszłych produktach tak od włościan łoyciewskich, jako tez od urodz*ony*ch Bolcewiczow y od daney do ostatecznego wyroku sądowego sprawie, juditium aprobowawszy złozone munimenta, id*que* dwa inwentarze, jeden w ro*k*u 1775 jullii 1 dnia przy podaniu starostwa Łoyciewskiego w possessyą dozywotnią urodz*onego* Jozefa Hurki, por*ucznika* petychor*skiego* woysk Lit., przez Joachima Klikowicza, dworzanina skar*bowego*, sporządzony, drugi w ro*k*u 1784 decembra 13 dnia za konsensem y cessyą przyznaną od ur*odzonego* Hurki na osoby ur*odzonych* Jozefa y Maryanny Bolcewiczow, małz*onkow*, służącymi też starostwo Łoyciewskie w dozywotnie dzierzenie oboyga ur*odzonych* Bolcewiczow małz*onko*w podaiącey, przez ur*odzonego* Jozefa Szymkowskiego, dworzanina skar*bowego* lit*ewskiego*, sporządzony y w ostatku lustracyą w ro*k*u 1789

miesiąca septembra 7 dnia przez urodzonych trzech komisarzy y lustratorow starostw powiatu Wiłkomirskiego względem wyciągnienia intraty z starostwa Łoyciewskiego sporządzoną y podpisaną, oraz nakazawszy, azeby według wyż wzmienionych inwentarzy y ostateczney lustracyi wszelkie powinnosci włoscianie łoyciewscy pełnili, czynsze tymiż wyż wzmienionemi munimentami przeznaczone opłacali, a urodzeni starostowie łoyciewscy ażeby równie nad ustawy w pomienionych inwentarzach y lustracyi zawarte do żadnych większych ani powinności, ani opłat tychże włościan łoyciewskich znaglać y pociągać nie wazyli się.

W skargach ad invicem tak od włościan łoyciewskich do urodzonych starostow, jako też od urodzonych starostow do włościan zastosowanych, vigore wyniesionych y wynieść się maiących żałob necessariam inquisitionem et verificationem uznaie, na ktore actus ze strony urodzonych Bolcewiczow urodzonego Stanisława Pomarnackiego, sędziego ziemskiego starodubowskiego, Ignacego Szweykowskiego, sędziego, y Antoniego Lachnickiego, pisarza, urzędnikow grodzkich wileńskich, a ze strony włościan łoyciewskich urodzonych Dominika Kamińskiego, Tadeusza Korsaka, sędziow ziemskich wileńskich, y Walentego Goreckiego, podstarostę lidzkiego, za inkwizytorow zgodnie od stron podanych y akceptowanych, z ktorych dummodo duo et non plures a partibus exdesignatis conducendi adsint, naznacza; ktory to akt inquizycyi azeby spolnym stron kosztem omnino wyprowadzony, a przez urodzonych urzędnikow expedyowany y finalnie dokączony był, determinuie, po wyexpedyowaniu ktorych aktow że za oddaniem kopii spraw ostateczna w sądzie ninieyszym nastąpi rozprawa, ostrzega.

110—113. 1788—1799 m. Barčių seniūnijos valstiečių priešinimasis valdytojams.

110. *1788 m. kovo mėn. 14 d. Barčių seniūnijos valdytojo M. Paco skundas prieš Barčių seniūnijos valstiečius dėl priešinimosi ir atsisakymo vykdyti prievoles bei asesorių teismo nutarimas duoti įspėjamąjį apsaugos raštą.*

Iš asesorių teismo protokolų knygos — VCA Senieji aktai 2475 l. 10—11.

Tegoż dnia proces nomine urodzonego Michała hrabi Paca, sądowego powiatu kowieńskiego y borciańskiego starosty, na pracowitych Adama Kowalewskiego, Cybulskiego, Tomasza Żylinskiego, Marcina Palenskiego, Mikołaia Kurczewskiego, Jana Marchiela, Jakuba Rusteykę, Krzysztofa Sielitę, Wawrzynca Maniasa, Jakuba Poloweńkę, Jana Koniewicza, Jerzego Bundziela, Jakuba Woytkuna, Jana Carylę, Franciszka Bartoszewicza, Kazimierza Gradowskiego, Andrzeja Markieluna, Andrzeja Łukaszewicza, Jerzego Stankiewicza, Jakuba Dodę, Kazimierza Borowskiego y dalszych wszystkich włościan starostwa Borciańskiego o to, iż obżałowani włościanie czyli z domysłu własnego, czyli tez za namową obcą powazyli się przeciwko żałuiącemu staroscie powstać, a domierzaiąc tym większą zuchwałość, codziennie bunty przeciw zwierzchności dworu Borciańskiego wszczynaią, onemu posłuszenstwa zadnego nie czynią, panszczyzny nie pełnią,

czynszow słusznie należących nie oddaią ani też zaległych opłacać nie chcą, zgoła żadney powinności inwentarzami y lustracyami przeznaczoney nie wykonywuią, o co jak naysolenniey zazala się.

Juditium na takowy proces list zaręczny z warunkiem posłuszenstwa przez poddanych u*rodzonem*u staroście, a u*rodzony* starosta azeby nad lustracyą y podanie dworzanskie do większych powinności nie znaglał, wydać dozwala.

111. *1788 m. lapkričio mėn. 13 d. Barčių seniūnijos valstiečių skundas prieš seniūną M. Pacą dėl engimo, panaudojant kareivius, ir teroro prieš vykusius į Varšuvą bylos reikalais valstiečių įgaliotinius.*

Iš asesorių teismo protokolų knygos — VCA Senieji aktai 2475 l. 14—15.

Barčių seniūnijos Panemunės, Pelesos, Skalvos, Horodnos vaitysčių valstiečiai kaltino seniūną Mykolą Pacą, kad jis nesilaikydamas 1775 m. perduodamojo inventoriaus, padūmės mokesčių tarifo bei asesorių teismo 1787 ir 1788 m. įspėjamųjų apsaugos raštų, ypač nuo 1787 m. spalio mėn. ėmęs engti valstiečius. Padūmės mokestį imąs dvigubai didesnį, činšo ir lažo reikalaująs daugiau kaip užrašyta inventoriuje. Nuolat siuntinėjąs į kaimus kareivius ir dvaro žmones, kurie atiminėją javus, gyvulius ir paukščius bei sumušę keliolika valstiečių, jų tarpe Stanislovą Nahotką ir Motiejų Cibulskį, kurie buvo išvykę į Varšuvą bylos reikalais, tuo siekdamas įbauginti kitus. Laikąs suimtus juos kalėjime ir reikalaująs atsisakyti nuo pretenzijų ir anuliuoti bylą prieš valdytoją.

Tegoz dnia proces imieniem u*rodzonych* Jozefa Chrapowickiego y Rafała Sliznia, instygatorow W X^{a} L^{o}, z delacyi pracowitych Adama Kowalewskiego, Tomasza Żylinskiego, Marcina Palenskiego, Mikolaia Kurczewskiego, Jana Marchiela z woytowstwa poniemońskiego, Jakuba Rusteyki, Krzysztofa Sielity, Wawrzynca Maniusa, Jakuba Połowienki, Jana Koniewicza, Jerzego Bundziela z woytowstwa pielawskiego, Jakuba Woytkuna, Jana Curyły, Franciszka Bartoszewicza, Kazimierza Gradowskiego, Jana Woytkuna, Andrzeia Markieluna, Andrzeia Łukaszewicza z woytowstwa skalwianskiego, Jerzego Stankiewicza, Jakuba Dody, Tomasza Jasiulewicza, Kazimierza Borowskiego z woytowstwa horodenskiego, Stanisława Nahotki y Macieia Cybulskiego, włoscian st*aros*twa borcianskiego, na u*rodzone*go Michała Paca, po*wia*tu Kowieńskiego sądowego y borcianskiego starostę, o to.

Referuiąc się do inwentarza podawczego przez u*rodzonego* Machwica przy podaniu starostwa Borciańskiego obz*ałowanem*u staroście w roku 1775 dnia 10 junii sporządzonego, do taryffy podymnego, niemniey do całego rozpoczętego procederu, jako to wyniesionych mandatow, pozanaszanych manifestow y wydanych listow zaręcznych upominalnych z sądu naszego zadwornego, jednego w roku 1787 dnia 28 nowem*bra* na żądanie włoscian st*aros*twa Borciańskiego, drugiego w ro*k*u 1788 marca 29 dnia, na żądanie obz*ałowanego* starosty, któremi wszelkie bezpieczeństwo dla włoscian jest zastrzeżone, y zeby oni nad inwentarz podawczy do powinnościow y płacenia czynszu, a nad taryffę do opłacania podymnego znaglanemi nie byli, obwarowano, iz pomimo należytość samey słuszności y z przepisu prawa publicznego wynikaiącą, w przyzwoitych obrębach ludzkości y naznaczeniu inwentarza zachowac się nakazuiących, y pomimo

zastrzezenie tych listow upominalnych uciskać włościan coraz barziey od roku 1787 miesiąca oktobra 18 dnia nie przestaie, owszem, coraz mocniey swoie okrucienstwa powiększa, do wykonywania ktorych przy assystencyi żołnierza kraiowego, na utrzymanie spokoyności publiczney wyznaczonego, zgromadziwszy dworskich swoich ludzi y rozne osoby w liczbie kilkudziesiąt w oręz ognisty przybranych, po wsiach starostwa Borciańskiego rozsyłał y teraz rozsyła, tymze uzytym przez siebie ludziom włościan uciemiężac roznemi sposobami nakazuie, którzy do gwałtowności subordynowani przez obzałowanego starostę, w roznych czasach, jak udzielne manifesta opowiadaią, znaczną partyą zboza roznego rodzaiu wybrali, wiele bydła y pastwa roznego gatunku wyrzneli, rozne odzienia, fanty y rozny maiątek, jaki tylko zachwycić mogli, pozabierali, samych włościan osob kilkanaście niemiłosiernie pokaleczyli, a szczegulniey Stanisława Nahotkę y Macieia Cybulskiego w procederze od włoscian do Warszawy wysyłanych, gdy oni powrocili do domow z listem upominalnym y z rezolucyą departamentu, ostrzegaiącą, ażeby żolnierze zadnych gwałtowności niedomierzali. Wtedy do wykonania zemsty na pomienionych dwuch włościanach procederem zatrudniaiących się, a na uczynienie postrachu dalszym włoscianom, gdyby oni zdięci boiaźnią krzywd swoich dochodzić nie powazali się, rzeczonych Stanisława Nahotkę y Macieia Cybulskiego kilkakrotnym postrzałem y cięciem, takoz kilkakrotnym w głowę y w ręce do utraty sił y zdrowia zraniwszy, w więzienie ich zabrał, dotychczas w więzieniu onych utrzymuie, do kwitowania siebie z procederu y pretensyi znagla y wielu inszych włościan podobniez do kwitowania siebie z procederu y pretensyi postrachem pociąga, a nie chcących powodować się woli obzałowanego starosty okrutnym postępowaniem przesladuie, czynsze nad inwentarz podawczy dworzański wybiera y do odbywania powinnościow znagla, takoz podymne nad taryffę ostateczną takoż we dwoynasob opłacać zmusza, przez co włościan niszcząc, starostwo dezoluiąc, krzywdę skarbowi publicznemu domierza, o co wszystką zażalaiąc manifestuią się.

112. *1788 m. gruodžio mėn. 16 d. Užrašas asesorių teismo regestrų knygoje apie Barčių seniūnijos valstiečių bylos prieš M. Pacą svarstymą ir apie asesorių teismo nutarimą skirti verifikacinę komisiją besibylinėjančių pusių ginčui išspręsti.*

VCA Senieji aktai 2601 l. 11, 14.

Bylą svarstant, Barčių seniūnas M. Pacas reikalavo, kad teismas, nustatydamas Barčių seniūnijos valstiečių prievoles, paliktų jas tokias, kokios jos yra įrašytos perduodamajame inventoriuje, neišvardinant kiekvienos prievolės atskirai. Kadangi M. Pacas jokio kito inventoriaus, išskyrus minėtąjį perduodamąjį, nepristatė, teismas pagal jo pageidavimą įsakė Barčių seniūnijos valstiečiams iki galutinio bylos išsprendimo atlikinėti visas prievoles, eiti lažą ir mokėti činšą pagal šį perduodamąjį inventorių, nes jis valstiečių anksčiau niekada nebuvęs ginčijamas. Valdytojui teismas uždraudė valstiečius terorizuoti, be to, reikalauti iš jų didesnių prievolių ir mokesčių. Galutiniam ginčo tarp valstiečių ir Barčių seniūno išsprendimui teismas paskyrė verifikacinę komisiją, kuriai įpareigojo įvykdyti Barčių seniūnijos žemių apmatavimą, nustatyti tiksliai visas valstiečių prievoles, sudaryti skirtinių ir priimtinių valstiečių žemių planą ir t. t.

Urodzeni Jozef Chrapowicki y Rafał Slizien, instygatorowie W. X. L°, tudziez pracowici Adam Kowalewski, Tomasz Zylinski, Marcin Paleński, Mikołay Kurczewski, Jan Marchiel z woytowstwa poniemenskiego, Jakub Rusteyko, Krzyztof Sielita, Wawrzyniec Manias, Jakub Połowienka, Jan Koniawicz, Jerzy Bundziela z woytowstwa pielawskiego, Jakub Woytkun, Jan Curyło, Franciszek Bartoszewicz, Kazimierz Gradowski, Jan Woytkun, Andrzey Markielun, Andrzey Łukaszewicz z woytowstwa skalwiańskiego, Jerzy Stankiewicz, Jakub Doda, Tomasz Jasiulewicz, Kazimierz Borowski z woytowstwa horodeńskiego oraz wszyscy włościanie całego starostwa Borciańskiego przeciwko urodzonemu Michałowi Pacowi, powiatu kowienskiego sądowemu y borcianskiemu staroscie.

Roku 1788 dnia 16 decembra za stawaniem od urodzonego instygatora W. X. L° z delacyi włoscian borciańskich przez urodzonego Stanisława Białaszewicza, a od urodzonego Paca, Norberta Podoleckiego y Tomasza Juryckiego — przez urodzonego Jozefa Fergissa juditium, przyłączywszy aktorat włoscian borcianskich z karty 54 z tychze regestrow, proceder naznacza.

In procedendo juditium, aprobowawszy dwa areszta, idque jeden w roku 1787 decembra 19 na urodzonego Andrzeja Mostowicza z instancyi włoscian borcianskich załozony, tegoz roku y miesiąca dnia 20 przez woznego Jerzego Juszkiewicza przed aktami grodzkiemi powiatu lidzkiego zeznany, drugi w roku 1788 dnia 14 nowembra z instancyi wyzwymienionych włoscian na urodzonego Tomasza Juryckiego y pracowitych Kazimierza Majewicza y Szymona Saila załozony, tegoz roku miesiąca dnia 22 przed aktami ziemskiemi lidzkiemi przez woznego tegoz zeznany, iterum proceder determinuje.

In procedendo dnia 17 decembra po kontrowersyach od urodzonego starosty sądowego kowienskiego o niewyszczegulnienie inwentarza podawczego dworzańskiego, lecz w ogulnym terminie zachowania włoscian przy dawnych powinnościach y opłatach; in contra od włościan starostwa borciańskiego o wyrazenie de data et actu inwentarza dworzańskiego y o nakazanie według onego wszelkich powinnosci pełnienia y czynszow opłacania nawzaiem wnoszonych, poniewaz urodzony starosta borciański zadnego innego inwentarza sobie służącego nad inwentarz przez urodzonego Mikołaja Machwica, miecznika woiewodztwa trockiego, w roku 1775 dnia 10 junii sporządzony, podaiący starostwo Borciańskie w posessyą tegoz urodzonego starosty borciańskiego, od włoscian ad praesens produkowany, u sądu naszego nie złozył y poniewaz azeby tenze był inwentarz kiedykolwiek zaskarzony lub przez Kommissyą skarbową podniesiony, zadnymi dowodami nie wyprobował, zaczym juditium, nie maiąc innych przed sobą złozonych inwentarzow, do wyz wzmienionego inwentarza przez urodzonego Machwica sporządzonego stosuie się y według onego wszelkie powinnosci włoscianom czynic, panszczyznę do folwarkow nowo w starostwie borcianskim wystawionych odbywać, czynsze opłacać y wszelkie obowiązki posłuszeństwa dworowi wykonywać do finalney u sądu naszego rozprawy nakazuie, a nawzaiem azeby urodzony starosta borciański nad tenze inwentarz przez urodzonego Machwica sporządzony do większych opłat, czynszow y pełnie-

nia powinnosci włoscian st*aros*twa Borciańskiego uniewalać nie wazył się, tudziesz składanek na potrzebne expensa prawne nie tamował, liberum aditum et reditum do sądow naszych nie zastanawiał, na panszczyznę onych extra fundum st*aros*twa Borciańskiego do innych dobr swoich y sąsiedzkich nie pędził, nadto podymnego większego nad taryffę 1775 nie wybierał, oraz azeby zołnierzmi swemi nadwornymi i narodowymi tychze włoscian nie uciskał, lecz we wszystkim według przepisu inwentarza machwicowskiego do finalney u sądu naszego rozprawy zachował się, waruie y ostrzega. W samey zas sprawie necessariam comissionem una cum inquisitione, calculatione et verificatione vigore wyniesionych y wynieść się od stron maiących załob uznaie, na ktore actus za prezydenta ur*odzonych* Narbutta, lidzkiego, lub Konstantego Jelenskiego, mozyrskiego, podkomorzych, a za kommissarzow ze strony włoscian ur*odzonych* Korsaka, sędziego ziemskiego wilen*skiego*, Jana Kiersnowskiego, dworzanina skarbu lit*ewskiego*, y Antoniego Płochockiego, regenta sądow assesor*skich* litewskich, ze strony zas ur*odzone*go st*aros*ty ur*odzonych* Karola Mejera, sędziego ziemskiego kowienskiego, Antoniego Sławinskiego, regenta grodzkiego kowien*skiego*, y Jerzego Gallerego, majora woysk litewskich, zgodnie od stron podanych y akceptowanych, z ktorych dummodo quatuor et non plures przy ur*odzonym* podkomorzym a partibus exdesignatis concludendi commissarii adsint, naznacza. Ktorzy to ur*odzeni* kommissarze spolnym stron kosztem wyprowadzeni, azeby za wydanym czteroniedzielnym obwieszczeniem ad fundum st*aros*twa Borcianskiego ziachawszy, akt swoy ufundowali, wymiar gruntow ur*odzonym* komornikom po wszystkich woytowstwach y wsiach nakazali, komportacyą inwentarzow, przywilejow y lustracyi tak na ur*odzonym* staroscie, jako tez na włoscianach uznali, akta inquizycyi y weryfikacyi wyexpedyowali, powinnosci wszelkie y daniny ustanowili, grunta wszelkie sadzibne, przyiemne y jakiegokolwiek nazwiska będące na mappę przenieść determinowali y w zupełnym uporządkowaniu całe dzieło ukonczyli, iniungit, do ktorey to kommissyi statuicionem aresztowanych ur*odzonych* Montowicza, Tomasza Juryckiego y pracowitych Kazimierza Maiewicza y Szymona Swila przeznacza. Adhaec po ukonczeniu całego dziela przez ur*odzonych* kommissarzow salvam appellationem stronie od ostatecznego wyroku uciązliwość czuiącey, przed sąd swoy zachowuie.

A że wniesionym jest do sądu naszego od włoscian borcianskich, iz pracowici Maciey Cybulski, Stanisław Nahotka y woyt horodenski są dotychczas w detentowaniu od zwierzchnikow st*aros*twa Borcianskiego, zaczym juditium za doysciem ninieyszego wyroku naszego azeby zwierzchność st*aros*twa Borciańskiego onych z pod detencyi swoiey instantanee uwolniła, sub poenis nakazuie.

113. *Apie 1799 m. Barčių seniūnijos valdytojo Vyganovskio pareiškimas Lietuvos Aukščiausiajam teismui prieš Barčių seniūnijos valstiečius ir vaitus, kurie kaltinami padegę klojimą su javais Pelesos dvare.*

Spausdinys be datos ir spausdinimo vietos. Pirmajame puslapyje ties antrašte ranka užrašyta: „r. 1799 augusta 26 dnia — septembra 6 dnia z kryminalnych spraw. Stanisław Orzechowski, komissarz (...)" — VUB 883 ss. inv. Nr. 37928.

Barčių seniūnijos valdytojas Vincas Vyganovskis ir jo žmona, aiškindami savo bylą pirmiausia nurodo, kad jie niekuomet neskriaudę Barčių seniūnijos valstiečių, tačiau šie nekenčią Vyganovskių, kaip ir visų kitų anksčiau buvusių valdytojų, kadangi kadaise vieno seniūnijos kaimo vietoje buvęs įsteigtas palivarkas ir įvestas valstiečiams lažas, kurio anksčiau nebuvę. Dėl šio lažo Barčių seniūnijos valstiečiai iš seno vedą bylą prieš Barčių seniūną Pacą, o dabar seniūnijos vaitai Rusteika, Kučinskis, Cibulskis ir Talačka nutarę sunaikinti patį dvarą ir tuo tikslu padegę Pelesos dvaro klojimą su javų atsarga 9000 auksinų vertės. Kadangi Lydos pilies teismas neparodęs reikiamo noro surasti ir nubausti padegėjus, Vyganovskiai prašo paskirti naują tardymą, piniginę baudą uždėti ne vien vaitams, bet ir visai seniūnijai, be to, priteisti iš valstiečių Vyganovskiams visų nuostolių ir bylinėjimosi išlaidų kompensaciją.

Dodatkowe objasnienie sprawy w. w. j. p. p. Wincentego i Maryanny z Przemyckich Wygonowskich, chorążych byłych Woysk Polskich, z włoscią starostwa Borciańskiego i z oney woytami i plenipotentami, czyli wszelkich akcyow naczelnikami: Maciejem Rusteyką, Symonem Tołoczką, Maciejem Cybulskim i Maciejem Kuczynskim, ku ostatecznemu Sądu Gł. Lit. zdefiniowaniu idącey.

Juz się to za pierwszym tey sprawy pod rozstrząsnienie Sądu Gł. Litew. oddawaney opowiedziało, ze Wygonowcy włosci Borcianskiey nigdy nie krzywdzili i nie krzywdzą nad podanie inwentarzowe, a włosc Borciańska nie cierpi Wyganowskich, tak jak i kazdego nawet przed nim byłego possesora i rządcę nie cierpiała jedynie tylko dla tego, ze dwor został dawno zbudowanym jakby na gruntach niegdyś byłey jakieyści wioski i powinność włoscianska, dawniey jakby tylko w samey opłacie praktykowana, zamienioną została na część dni zarabiać się dla dworu przez włość powinnych.

To jest interesem włosci z samym starostą Pacem i to się powinno ukończać we właściwym Sądzie procederem dawno przez włość rozpoczętym i podobno dotąd trwaiącym, lecz to nie powinno się stosować do possesorow Wygonowskich, kontrakt maiących od Zielonki, sędziego, za urzędową tradycyą starostwo Borciańskie dzierzącego.

Tradycya urzędowa na rzecz Zielonki czyniona dwór znalazła w starostwie Borcianskim dawno zabudowany i znalazła włości powinności już takie, jakie dopioro się przez włość pełnią, nic nowego nie ustanowiła, a to wszystko dopioro z ręki Zielonki maią Wygonowscy, i nic więcey Wygonowscy po włosci nie wymagaią, a gdyby co przeciwko[a] im dowiedzione było, oświadczaią się i w stanie są nadgrodzić.

Być przeto była powinna wszelka względem Wygonowskich spokoyność we włości, dla tego z swoim starostą Pacem o zniesienie nawet dworu samego prawować się mogącey. Lecz ta spokoyność jest teyże włości nie znana! Kilku krnąbrnych, hardych i zuchwałych oney woytow i umianowanych ze wszelkim pełnomocnictwem naczelnikow działaią, co jest naywykrocznieyszym i prowadzą włosc całą za swoiemi przedsięwzięciami zawzdy ku złemu wymierzonemi. Włość cała, slepo tym plenipotentom naczelnikom oddana, przyimuie do wyexekwowania i exekwuie wszystko, co tylko oni uczynić i dopełnić radzą, przyimuie na siebie, znosi i cierpi wszystko, co-

kolwiek tylko ci woytowie, naczelnicy, plenipotenci sami zrobią i sami by znosić i cierpieć powinni.

Odurzyli oni włość i, słowem mowiąc, sprowadzili z drog wszelkiego porządnego postępowania.

Mnieyszą potrzebą byłoby Wyganowskim wskazywać te zdrożności tychto naczelnikow, woytow i plenipotentow, a razem i całey włosci, gdyby sami nie poniesli znaczney szkody w spaleniu gumna zdziałanym, gumna napełnionego niemłoconą krescencyą, a naymniey 9000 złt. wartującą, i gdyby nadgrodzenia tey szkody przez proceder poszukiwać nie mieli potrzeby.

Lecz w takim stanie będąc, muszą niechętni wytłumaczyć włości całey y oney pełnomocnikow — dowodcow postępowania, a z ogulnych wyzey nieco wzmienionych schodzą ku demonstracyi okolicznościow, Wygonowskich krzywdy tyczących się.

Ci to plenipotenci — naczelnicy włosci Rusteyko, Kuczynski, Cybulski i Tołoczko uradzili dwor Pałaszski zniszczyć zupełnie przez podpalenie i jeden z nich — Maciey Cybulski — trzema dniami przed podpaleniem gumna opowiedział nastąpić maiące podpalenie w. j. p. Kamienskiemu, staroście miadzinskiemu, i względem tego czyni dowod swiadectwo tegóż Kaminskiego składaiące się.

Uczynili to, bo gumno podpalonym zostało, a sladami na sniegu byłemi znacznemi dościgany i pędzony winowayca chociaż schwytanym nie został, lecz az w same Macieja Rusteyki, drugiego plenipotenta i naczelnika włosci, mieszkanie doprowadzony.

W kilku dni znowu tenże Rusteyko włość całą prawie do siebie zgromadzał, a przy wesołym trunkami częstowaniu się podawał nowy projekt ścięcia siekierami dworu, od ognia jeszcze ocalonego, zabrania wszelkiego dalszego majątku Wygonowskich i chocby samych pozabijania. Perswadował to uczynić koniecznie, gdy juz jedno uczynionym zostało, opowiadał, i rozważał bydź lepszym za wszystko już razem cierpieć i pokutować, gdy już koniecznie wypada pokutowac i cierpieć za jedno, czyli za podpalenie gumna.

Są to czynności Rusteyki naypewnieysze; Wyganowski to zaprzysięgnie, i nawet musi to inkwizycya przeswiadczyć, a zatym y akcya spalenia gumna jest jedynie z projektu i z wspolnego układu tych to czterech plenipotentow, a szczegulniey Rusteyki, między nimi pierwszenstwo we wszystkim maiącego, bo sladami złoczyńca podpalacz aż pod jego dom podprowadzony, musiał dawać jemu raport o podłożonym już ogniu, a dawać raportu nie mogł, aż albo musiał z domu jego ku zapaleniu gumna bydź ktoś wyprawionym, albo jego musiał mieć doradę i poruczenie; zgromadzanie znowu pozniey włości i osmielanie przez jego na drugą akcyą po pierwszey dokonaney przekonywają koniecznie, ze Rusteyko rady y projektu na podpalenie gumna był autorem, gdy i drugą akcyą zdziałać smiało i odważnie doradzał.

Akcya spalenia gumna jest niewyparta, podeyrzenia wszystkie samego podpału dokonywaczem pokazuią być Macieia Kuczynskiego. Sąd Grodzki

Lidzki rozciągnoł karę i to naylzeyszą na samego Macieia Cybulskiego, czyniąc nadgrodę zà spalone zboża i za expensa prawne tylko 800 złotymi na samym Cybulskim zasądzonemi, opuścił ukarać wszystkich plenipotentow, naczelnikow włości i uszczuplił szkody Wyganowskim nadgrodę, przez całą włość uczynić się powinną.

Czynił tak Sąd Grodzki Lidzki folguiący włości Borciańskiey, a szczegulniey oney plenipotentom, gdy nawet pierwszą inkwizycyą expedyował defektownie, aby zdołał akcye, rady, przechwałki i odkazywanie się pomienionych plenipotentow-dowodzcow zataić i w tym widoku nie szukał przekonania, czy plenipotent Rusteyko i jego wspólnicy plenipotenci czynili o następny podpał i dalsze akcye proiekta, układy i odkazanki.

Teraznieysza inkwizycya wszystko musi dowodzić, a w przypadku niedostateczności oney, Kamiński zaświadcza o pochwałkach, czynionych wcześnie przez Cybulskiego, a Wyganowski zaprzysięgnie, że w tę radę do podpału wpływali Rusteyko, Tołoczko, Cybulski i Kuczynski, że po podpaleniu gumna Rusteyko zgromadzonym do jego włosci Borciańskiey gospodarzom radził jeszcze i zupełnie cały dwor zniszczyć, na coż więcey dowodu i przekonania, gdy się widzi akcya podpału z strony włości dokonanego i gdy to jest niewypartym, że włość sama nic nie zdziałała i nie zdziała bez tych czterech naczelnikow — plenipotentow rady i dozwolenia, a tak co włość uczyniła, to uczynili ci czterey włość do tego prowadzący; oni zatym, gdyby nawet winowayca z osoby bydź dosledzonym nie mogł, wszyscy czterey, jako doradzcy i jako naczelnicy, powinni bydź wedle art. 18 z roz. 11 ukaranemi.

Z włości całey ma bydź tylko uczyniona przez podpał szkody dla Wygonowskich nadgroda do 9000 wypadać powinna, bo taką wielość szkody Wygonowski do Sądu Grodz. podali, i taką nawet Wygonowski zaprzysięgnie, jako istotnie zdarzoną, gdyż gumno było napełnione zbozem w przeszłą zimę i wiosnę tak wysoko płaconym.

Bo nadgrodę z tych tylko 4-rech naczelnikow przeznaczać byłoby to i ich domy wskazać już na zniszczenie i na zgubę, i Wygonowskim niezbliżyć zupełney nadgrody, jako uczynić się nie mogącey z całey sytuacyi tychto czterech plenipotentow-naczelnikow, karę tylko na naczelnikow samych wskazać trzeba, bo oni układow i plant z tych włości podawac nie powinni, lecz nadgrodę z całey włości sądzić trzeba, a tych to naczelnikow pod udzielną karą następną zabowiązać do wybrania i oddania Wygonowskim, bo choć akcya niegodziwa dopełnioną została, jednak dopełniła się na chęć całey włosci, nie mieć dworu i zniszczyć dwor zyczącey.

Będzie to przykładem dla każdego złe dopełniać kiedykolwiek myślącego, będzie to hamulcem dla tych to plenipotentow-przywodzcow włości, ze tak złych rad i projektow niegodziwych więcey włości podawać nie będą, a dla włości, ze swoich plenipotentow dowodcow słuchać nie będzie, a odda się odtąd spokoyności i regularnemu zachowaniu się czyli postępowaniu w życzeniach swoich.

Będzie to naresztę satysfakcyą i upewnieniem istotnieyszym nadgrody Wygonowskim, którzy tak są mocno skrzywdzeni, bo ich znaczna część

maiątku spaloną została, którzy dni życia swoiego pędzili i pędzą w boiazni z powodu czynionych mnogich od Rusteyki i od całey włości na zabicie samych, na zabranie reszty ich sytuacyi pochwałek, którzy tylo już stracili na ten proceder i ktorzy niszczą do ostatka, opusciwszy dom dla potrzeby dokonczenia tey sprawy.

Te opuszczenie domu jest szkodliwym widocznie, bo kto mieszkańcow tak ozuchwalonych nakłoni do robocizny, gdy obecnie będący czasem w domu Wygonowski namowic włosci do posłuszenstwa nie zdoła. Te opuszczenie domu tyle skutkuie, ze wszelkie zboza dotąd w polu stoią nie zdięte, ugory do usiewu zyta na zimę jeszcze nie podięte, a włość cała wyrabia posługę zaofarowaną od siebie swoim protektorom.

Sędziowie, inkwizicyą ostateczną expedyuiący, to wszystko widzieli, dawali swoie uwagi, przekładali włości niedobroć takowego postępowania, lecz czy toz to skutkowało albo skutkuie, kiedy się ona raz zdeterminowała iść za radami swoich naczelnikow, kommunikuiących się z ustronnemi protektorami, tęz włość do burzenia się namaw[ia]cemi.

Tylo uwagi sędziow inkwizytorow skutkowały, ze jeden plenipotent naczelnik Tołoczko wyznał część ogólney winy i wskazał bydź winnemi zdarzonego podpału pryncypalniey Rusteykę i Cybulskiego.

Nawet obecność sędziow inkwizytorow nie skutkowała w tym, ani sam dekret Sądu Głównego do wyexpediowania inkwizycyi wspólnym stron kosztem zabowiązuiący nie pomogł, żeby włość cokolwiek przyłożyła się do expensu na inkwizycyą. Sam Wyganowski i solaria sędziom zapłacił, i wszelkie dostarczenia potrzebne uczynił, co się dowodzi wydanym od sędziow swiadectwem składaiącym się.

Tak czyniła i pierwszych inkwizicyow włość Borciańska, i oney plenipotenci, bo im inkwizycya nie jest potrzebna, oniby radzi w ziemi skryć swoią niecnotę i wszelkim sposobem zataić zdziałane wykroczenia. Wygonowscy ostatki sytuacyi swoiey ryzykowali, aby spośćignąc walor maiątku im spalonego, dla tego wszystko sami expensowali, a włość się od wszystkiego usuwała, niszczyli się do ostatka Wygonowscy, a włość z ich się silenia natrząsała, sędziowie pierśi inkwizytorowie przykładali się jeszcze zastrzec i okryc dowodzcow włosciańskiey swywoli, a ta czynność sędziow skutkuie do tyla, ze Wygonowski potroił swoią stratę, a zgubę swoią. Kto wie, kiedy miec będzie skończoną, bo inkwizycya pierwsza defektowa wskazała potrzebę powtorney, a tak Wygonowski, co dawno miał skonczyc sprawę i oddac się dozorowi domu, to oddac się musiał pilnowaniu niniejszego przedłużonego procederu, musiał zatrudnic się wyprowadzaniem powtorney inkwizycyi, a dopiero czekać jest obowiązany końca sprawy, całe lato stracił i traci. Gospodarstwo zniszczało, usiewy giną, bo się odwlekaią dla nieposłuszenstwa włosci i tak szkody już doświadczone, doświadczac się jeszcze będą i w lecie następnym.

To są skutki zle odbytey pierwszey inkwizycyi, i to być powinno uwagą, aby summa wskazana na sędziach pierwszych inkwizytorach zadecydowaną została dla Wygonowskich.

Los smutny i nieszczęsliwy zniszczonych zupełnie Wygonowskich uzyskac powinien i litość, i sprawidliwość; wykroczna włość powinna nadgrodzic ich szkody, a dowodzcy wykroczenia Rusteyko, Kuczynski, Cybulski i Tołoczko powinni zostac ukaranemi do proporcyi ważności wykroczenia, expens prawny powrócic wypada Wygonowskim, powod terazniejszego procedowania az nadto słuszny maiących.

Stratę z ognia Wygonowscy liczą i zaprzysięgną na 9000 złt. Wydatek na proceder az nadto mnogi, bo przynaymniey 4000 złt. wynoszący ordynaryinie, cóz dopiero on kosztuie, gdy został podublowanym przez racyą pierwszey inkwizycyi defektownie przez sędziow odbytey. W konkluzyi przeto Wygonowski uprasza o ukaranie osobiste Rusteyki, Cybulskiego, Kuczynskiego i Tołoczki, o zasądzenie za szkodę podpałem zblizoną 9000 złt., a za expensa prawne 4000 złt. na włosci z rozciągnieniem obowiązku na tychże rzeczonych woytow — plenipotentow takowych summ z włości wybrania i Wygonowskim w terminie jak naybliszszym oddania, i o zasądzenie summy na sędziach pierwszych inkwizytorach wskazaney 1200 złt. summy Wyganowskim, jako expensa prawne przez racyą pierwszey odbytey defektownie inkwizycyi dopioro podwóyne maiącym i z opuszczenia przez całe lato gospodarstwa szkody znaczne we wszystkim juz ponoszącym i na następne lato pewnie jeszcze ponosić maiącym.

---

[a] przeciwbo

114—118. 1789 m. Valstiečių sušaudymas Vyžuonėlių dvare, tikrinant jų skundus prieš valdytoją.

114. *1789 m. gegužės mėn. 2 d. Vyžuonėlių dvaro savininko kunigaikščio P. Druckio-Liubeckio skundas prieš Vyžuonėlių nuomotoją J. Fontaną dėl neleidimo vykdyti Vyžuonėlių valstiečių skundų patikrinimą.*

Išrašas iš Ukmergės Pilies teismo knygos — MAB TA 3522 l. 3—4.

P. Druckis-Liubeckis pareiškia, kad, užstatydamas savo Vyžuonėlių dvarą J. Fontanai, jis pasilikęs sau teisę išvaryti J. Fontaną prieš terminą, t. y. prieš 1789 m. kovo mėn. 19 d., jeigu nuoma nebus laiku sumokėta. Nepaisydamas duoto P. Druckiui-Liubeckiui garantinio rašto, J. Fontana nesumokėjęs nuomos nei už pirmą, nei už antrą mokėjimų ratą. Kuomet P. Druckis-Liubeckis atsiuntęs į Vyžuonėles savo raštininką A. Baranauską ištirti J. Fontanos padarytų valstiečiams didelių skriaudų, Fontanos pakurstytas jo subnuomotojas J. Mikoša išplūdęs atsiųstąjį įgaliotinį, ketinęs jį mušti ir grasinęs susidoroti su kiekvienu, kas išdrįstų atvažiuoti į Vyžuonėles daryti verifikacijos.

Roku tysiąc siedmset osmdziesiąt dziewiątego miesiąca maia wtorego dnia. Proces imieniem j. o. x. x. ichm. Franciszka y Teressy z Strutynskich Druckich-Lubeckich, *marszałkow powiatu pinskiego*, na j. p. panow Jozefa Fontannę, possesora arendownego dobr ichm. zastawnych Wizunek, j. p. Jana Mikoszę, chambelana j. k. mci, przybranego tenutora, o to, iz obzałowany Fontanna, wydawszy rewersalną assekuracią na wolne reposydowanie z *maiętnosci* Wizunek w powiecie Wilkom*irskim* leżącey, jesliby punktualnym y rzetelnym w opłaceniu rat arędownych podług opisanych ter-

minow nie był, y pozwoliwszy naysilniey obeymowac nie czekaiąc expiracyi tenuty, lecz po dniu dziewiętnastym marca w roku teraznieyszym, dał żałuiącemu wolnosc, jednak idąc wręcz przeciw opisom, ani pierwszey raty, ani drogiey na dniu dziewiętnastym marca, na terminie niedawno omienionym, nie opłacił, za wielokrotnemi rekwizyciami nie oddał. Nadto jeszcze sprowadziwszy ob*załowanego* Mikoszę, uformowanego od siebie tenutora atynencyi Wizunek, zesłanego do fundum dla zweryfikowania krzywd barzo wielkich podanstwa poczynionych j. mc pana Antoniego Baranowskiego, pisarza bolcianskiego, zinstynktował skrzywdzic, ktory to obzałowany Mikosza dla burd y do werefikacyi w maiętnosci Bolciach przez komisanta załuiących Seweryana Drozdowicza expediowaney, tenze rzeczonego pisarza Baranowskiego, samego jednego przybyłego do Wizunek dla wysłuchania krzywd podanstwa, nayostatnieyszemi słowy laiał, dyfamował, bic porywał się, samych delatorow y sług dalszych honor wymował, determinacią czynienia kryminału na tych, ktorzyby się wazyli werefikacią expediowac, oswiadczał. Przeto załuiący del*atoro*wie w takiey despotyczney samowładnosci preveniendo tak krzywdom poczynionym podanstwu Wizunek [1], jako tez niedosiewem y zaborem wszelkich ruchomosci circa fundum tylekroc rzeczonych dobr przez obzał*owanego* obiętych, tak za nieopłacenie sumy kapitalney za obligami y assekuracyami dwadziescie siedm tysięcy dwiescie dwadziescie szesc groszy dziewiętnascie, oprocz procentu, zawinioney, jak naysolenniey na obudwuch ob*załowanych* czynią zazalenie. Plenipotent podpisałem: Maciey Chrycewicz, chambelan j. k. mci. Cum reprocessu: Dominik Nowacki, regent ziemski staro*dubowski*. *Antspaudas*.

115. *1789 m. birželio mėn. 15 d. P. Druckio-Liubeckio ir jo įgaliotinio verifikacijos reikalui J. Marchelevičiaus skundas prieš Vyžuonėlių dvaro nuomotoją J. Fontaną, subnuomotoją J. Mikošą ir jų bendrininkus dėl užpuolimo, tiriant valstiečių skundus.*

Išrašas iš Ukmergės Pilies teismo knygos — MAB TA 3522 l. 10—13.

1789 m. birželio mėn. 12 d. P. Druckis-Liubeckis pasiuntė į Vyžuonėlių dvarą savo įgaliotinį Marchelevičių išklausyti valstiečių skundų. Skunde teismui tvirtinama, kad Vyžuonėlių nuomotojas J. Fontana pirmiausia įgaliotinį išplūdęs, o paskui, Marchelevičiui pradėjus valstiečių apklausimą, mėginęs iššaukti jį į dvikovą. Marchelevičiui kautis atsisakius, J. Fontana iškvietęs į Vyžuonėles savo subnuomotoją šambelioną J. Mikošą su tarnais, kurie ginkluoti atjoję į Vyžuonėles ir iš vien su J. Fontanos prieteliais, ekonomais ir tarnais užpuolę Marchelevičių. Pats J. Mikoša šovęs į jį iš karabino, o jo žmonės pagal komandą ėmę šaudyti į beginklius valstiečius, susispietusius ankštoje troboje, kur Marchelevičius tikrino mokesčių ir duoklių kvitus. Visiems šokus bėgti, Mikoša su savo žmonėmis išvilkę sužeistą Marchelevičių į kiemą ir ten mušę, daužydami šautuvų buožėmis ir kumščiais, o paskui pametę jau netekusį sąmonės. J. Mikošos

[1] *P. Druckio-Liubeckio 1789 m. birželio mėn. 15 d. skunde (MA TA 3522 l. 5—6) minimos tokios J. Fontanos padarytos Vyžuonėlių valstiečiams skriaudos:* „*Krzywdy* podanstwu niezliczone podziałales juz to przeborow y przepędzania nad powinnosc, juz to pozyczaiąc piniądze bez kart, ktore do dzis dnia nie zwrociłes y nie wyliczyles, juz to biorąc len bez ceny, a wiele y bez płaty, y dalsze, ktore akt werefikacyi obeymuie."

įsakymu dvaro virėjas prie bravoro nušovęs valstietį P. Kučyną, kadangi šis parodė Marchelevičiui kelią į Vyžuonėlių dvarą. Iš viso buvo sužeisti ir žiauriai sumušti 9 valstiečiai. Po visko smurtininkai ir Fontana pabėgę.

Roku tysiąc siedmset osmdziesiąt dziewiątego miesiąca junii piętnastego dnia. Proces imieniem j. o. o. xiąząt ichm. Franciszka y Teresy z Strutynskich Druckich-Lubeckich, marszałkow powiatu pinskiego, qua panow, a w. j. p. Jozefa Marchielewicza, czesnikowicza w*oiewodztw*a brzeskiego, qua plenipotenta ichmosciow, na ichm. panow Jozefa Fontannę, sekretarza j. k. mosci, Flioriana, oyca, Antoniego, syna, Swiderskich, familiantow, jako pryncypałnych aktorow dopełnionych wiolencyi, tyranii y kryminałow; Dominika, regenta, y Symona Nowackich, Lisandra, maiora, jako do rady uzywanych przyjacioł w liczbie nayduiących się, j. panow Kazimierza Swiczynskiego, bywszego ekonoma Wizunek, y Sotkiewicza, ekonoma z Remigoły, jako subordynacyi uległych sług, a szczegolniey na j. pana Jozefa Mikoszę, szambelana, jako samego wykonywacza podziałanych akciow, tudziez Jana Berwida z Gieczan, pisarza, dobrze j. mc. wiadomego; Jozefa, kucharza, co zabił Piotra Kuczynę, ciwuna; Onufrego, chłopca Jozefa, tkacza, nayhaniebnieyszych oprawcow, tudziez na dalszych lepiey ichmosciom imionami y nazwiskami wiadomych, mieniąc o to, iz gdy załuiący delatorowie do dobr sobie zastawnych, w powiecie wiłkomirskim leżących, Wizunki zwanych dla wysłuchania krzywd tameczney włosci bez miary poczynionych y szkod ex possesyi wynikłych na dzien dwonasty junii roku biezącego ad fundum plenipotenta swego j. pana Jozefa Marchielewicza zesłali, obzałowany waszmosc Fontanna nie cierpiąc, bo zle rządził się, w powszechnosci całey utrzymywanego z kazdym possesorem porządku weryfikacyi, nayprzod go nieuczciwemi słowy łżyłes, posledniey, kiedy tenze w udzielnym budynku folwarkowym, nie przeszkadzaiąc ani nogą potykaiąc się do rezydencyi obzałowanych, akt werefikacyi rozpoczął y expediował, wtenczas obz*ałowa*ni waszmosc Fontanna y Florian Swiderski przez swoich przyiącioł — Dominika, regenta, Symona, brata, Nowackich y Antoniego Swiderskiego — szykanuiąc oficianta rozne dzikie czyniliscie zapytania, żądaiąc na one odpowiedzi. Potym usilnie chcieliscie sprowadzic do siebie na obiad, a pewniey na skrzywdzenie, lecz gdy y od tego wymowił się, przysłaliscie znow z południa wyzywaiąc na poiedynek. Wtedy plenipotent exkuzował się, ze jeden przeciwko wielu wyisc nie moze, ze prawa y religia poiedynkow bronią, ze w ostatku nie dlatego przyiechał, aby junaczył, lecz izby swoią pełnił powinnosc. Dopioro jak juz nie stało przemysłow wyprowadzenia z folwarku y oderwania od werefikacyi, posłaliscie umyslnych z biletami po obzał*owanego* Mikoszę, cham*belana*. Ten doswiadczony awanturnik a powszechnosci znaiomy, przybrawszy rowney determinacyi sług wyzey pomienionych y dalszych samemu wiadomych dostatecznie, konno razem z rozną bronią ponabiiąną kulami y łotkami, z pałaszami przybyli y na dziedzincu posiadawszy z koni, nie idąc do obzałowanych dla powitania przynaymniey, lecz na przybycie gdy na ganku stoiąc obzałowany Florian Swiderski z pistoletu wystrzelił tak, jak przez list byli informowani, prosto

w postrzednistwie przydanego Antoniego Swiderskiego, ktory im pomagał w akcyi, do nieznajomego sobie y niewidzianego w zadnym czasie oficianta załuiących udali się na folwark, ktorego zastawszy z ludzmi bez naymnieyszey broni, tylko z kwitami, jak do werefikacyi zebranymi, naypierwiey obzałowany Mikosza zapytał się: „Co masz do j. p. Fontaniego y czego taki owaki przybyłes?“ Potym bez względu na stan y urodzenie oficianta, na prawa y religią, czarną złoscią uwodząc się instynktowany nayprzod do nieinteresowanego y nic niewinnego z karabinka wystrzelił, daley wykrzyknoł na pomocnikow y sług, ktorzy w oka mgnieniu kilkadziesiąt razy dawszy ognia na rozne strony, z pomiędzy ludzi tamze w izbie szczupłey mieszczących się jednego Stefana Giembutysa z wsi Kalek, drogiego Macieja Biernatysa z Antokolcow, trzeciego Andrzeia Łacisa z Stubołunek, czwartego Jakuba Rymanisa z Kalek, piątego Jakuba Pieczura z Stadalow, szostego Gabryela Szapoka z Antokolcow, siodmego Jana Augutysa z Kalek, osmego Jana Pruntskunasa z Ulieleykian, dziewiątego Mateusza Isaka z Gabelow podstrzelili y tyransko zbili y w tymze ataku, grubym od prochu okurzeni dymem, miasto podanych wizunieckich w rękę jakoby Antoniego Swiderskiego podstrzelili, co potym ochrzcili dziełem załuiącego plenipotenta, ktory nie tylko ze zadney, ani podani, ani sam nie mieli broni, lecz wczesnie przed akcią oswiadczał, iz przyiechał bezbronny, ludziom pod karą zalecił nie miec zadney, wrazaiąc nayspokoynieysze z obzałowanym obeyscie, y na tym do juramentu z woytami zabierał się dobrowolnie, jako zaden z podanstwa y sam nie miał oręza.

Daley, kiedy w mgnieniu oka pierzchnełо podanstwo, nad plenipotentem pastwili się, za leb po ziemi y progach na szrod dziedzinca wywlekli, koszule y kapotę podarli, obnazyli, pięsciami, kolbami, nogami, rurami tratuiąc niemiłosiernie okładali y słowami, jak mozna pomyslec, nayokrotniey tyranizowali. W ostatku, postrzegłszy prawie bez duszy zemdlonego, krwią zlanego, wodą po kilkakroc, czego juz nie pamięta, zlewali, krew strumieniem płynącą z głowy zmywali y na jego własną posciel złozyli, a zgrzebnym płotem zasławszy, onuczą głowę związali, ktore wraz wyiezdzaiąc odebrali, gdyby szladu upłynioney krwi nie zostawic. Potym chodząc na przemiany wysmiewali y łaiali, a Piotra Kuczynę, podanego ze wsi Lupniow, za to tylko, ze do dworu przeprowadzał plenipotenta, kucharz Jozef z rozkazu obzałowanego Mikoszy nawylot strzałem przeszył y przy parkanie u browaru, jak siedział, na tymze mieyscu niezywego zostawił. W koncu, wymierzaiąc złosc ostatnią, drzewka owocowe y jedlinki w ogrodku obzałowani Florian, ociec, Antoni, syn, Swiderscy y Symon Nowacki pałaszami powycinali. To skonczywszy, co nayprędszy rzeczy upakowawszy y na podwody z Wizuni obzałowanego *regenta* Nowackiego staraniem dostarczone złozywszy, tegoz dnia uiechali, pusty dwor y w nim złozonego smiertelnie plenipotenta na łozku zostawili, a przeiezdzaiąc około folwarku jeszcze pochwałki na dobycie czynili y dla tey przyczyny plenipotent na rozesłaney poscieli wyiechac musiał do wsi bliskiey, niepewny zycia, we dworze obawiaiąc się nocowac. O takowe przeto gwałty, tyranie i kryminały na kazde wspomnienie straszliwe, burzące spokoynosc w obywatelstwie,

zniewazaiące religią y prawa gdyby bezkarnie nie usz[ł]y, przez sumnienie same *delatorowie* prawem czynic obowiązani nayuroczysciey manifestuią. Takowy manifest podpisuię: Marcin Szurowicz, wozny j. k. mci *Xięstwa Zmudzkiego. Antspaudas.*

116. *1789 m. birželio mėn. 15 d. Trijų Vyžuonėlių dvaro valstiečių ir verifikacijos vykdytojo Marchelevičiaus, sužeistų per dvaro valdytojo surengtą užpuolimą, bei užmušto valstiečio P. Kučynos apžiūrėjimo aktas.*

Išrašas iš Ukmergės Pilies teismo knygos — MAB TA 3522 l. 8—9.

Ukmergės pavieto teismo antstolis Vaidagas ir Žemaičių teismo antstolis Šurevičius, apžiūrėję Vyžuonėlių dvare P. Druckio-Liubeckio įgaliotinį verifikacijos reikalui Marchelevičių, konstatavo žaizdą galvoje, sumušimus ir sutinimus pečiuose bei galvoje. Marškiniai suplėšyti į skutus, patalynė kruvina. Valstiečio P. Kučynos lavone trys žaizdos nuo šūvių, kulkos išėję kiaurai per pečius. Kaliekių kaimo valstiečio Stepono Gimbučio kūne 10 žaizdų, skrandoje ir kelnėse skylės nuo šūvių. Valstietis Jokūbas Rimonis iš Kaliekų sumuštas, sutinęs nuo čaižymo rimbais. Jonui Pranckūnui pakaušio oda nuplėšta šrato. Antstolių apklausinėjami valstiečiai vieningai tvirtino, kad dėl P. Kučynos nužudymo ir kitų apžiūrėtųjų asmenų sužalojimo yra kalti J. Fontana, jo pagalbininkas F. Sviderskis ir šambelionas J. Mikoša su tarnais.

Roku tysiąc siedmset osmdziesiąt dziewiątego miesiąca junii piętnastego dnia.

— —

My, wozni nizey pisani, zeznawamy[a] tym naszym uczynioney wizyi y obdukcyi kwitem, iż co r*oku* teraz*nieyszego* tysiąc siedmset osmdziesiąt dziewiątym na dniu piętnastym junii będąc uzyci od j. p. Jozefa Marchielewicza, plenipotenta j. o. x. ichm. Franciszka y Teresy z Strutynskich Druckich-Lubeckich, marszałkow *powia*tu pinskiego, dosc czyniąc obowiązkowi naszemu woznowskiemu, naypierwiey oglądalismy samego plenipotenta, ktorego widzielismy głowę, twarz zbitą niemiłosiernie, oczy poodbiiane, u wierzchu głowy pod włosyma krwią zapiekłe ranę, plecy sinie w plamach, tak głowa, jako y plecy spuchłe, koszulę na szmaty podartą, posciel, to jest kołdrę, przescieradło y poduszki w duzych plamach krwi sciekłey, a jak mowił, ze pierwszego scieku znaki na zgrebninie y onuczy, ktorą miał na głowie, krwią zafarbowane, zabraną. Takoz widzielismy kapotę poszarpaną, podziurawioną, ze znakami zielonosci, jak był po trawie na ziemi włoczonym. Potym oglądalismy przywiezionego trupa, czyli ciało Piotra Kuczyny, ciwuna y podanego wizuneckiego, ktorego tak sąsiadom okolicznym, jako y po drodze, w ostatku w kancelaryi grodzkiey Wi*łkomierskiey* prezentowano. W plecach strzałow trzy y nizey nawylot wyszłych loftek trzy. Wszystkich ran miał sześć. Tamze oglądalismy przywiezionych do Wiłkomierza chłopow trzech wizuneckich. Pierwszego Stefana Gimbutysa z wsi Kalek; ten ma ran dziesięc, siermiegą **y** spodnie podziurawione z postrzału. Drogiego Jakuba Rymanisa z teyze wsi Kalek. Ten zbity, zpuchły, na plecach plamy sinie, twarz zpuchła, stłuczona, oczy y nos popodbiiane, rozgami zcwiczone. Trzeciego Jana Pruntskunesa. Ten czoło do wierzchu głowy ma szrotem zniesioną y zdartą skurę. A kiedy zapytalismy, ktoby był takowych

kryminałow sprawcą, odpowiedzieli zgodnie wszyscy, ze aktorami są j. p. p. Jozef Fontanna y Florian Swiderski. Oni sprowadzili j. p. Jozefa Mikoszę, chambelana, a ten instynktowany, maiąc przy sobie sług y dalszych pomocnikow, wykonał ich nayokrotniey zamysły. Akcia takowa dopełniona w *maiętnosci* Wizunkach, in fundo we dworze zastawney j. o. x. x. ichm. possesyi, dokąd dla zweryfikowania krzywd ludzkich ziechał ichm. plenipotent. To wszystko jak sami oglądalismy y wypytali, tak rzetelnie pod wiarą y sumienie takową utwierdzamy podpisami rąk naszych wizią. Dat ut supra w Wiłkomierzu. — U tey wizyi y obdukcyi podpisy woznych temi wyrazajo się słowy: Thomasz Woydag, wozny j. k. mci p*owia*tu wiłkom*irskiego*, Marcin Szurewicz, wozny j. k. mci Xięstwa Zmud*zkie*go.

---

[a] znamy

117. *1789 m. birželio mėn. 17 d. Kitų penkių valstiečių, priklausiusių Vyžuonėlių dvarui ir sužeistų per valstiečių skundų patikrinimą, apžiūrėjimo aktas.*

Orig. — *MAB TA 3522 l. 23.*

Apžiūrėję dar penkis sužeistus skundų patikrinimo metu Vyžuonėlių dvaro baudžiauninkus, antstoliai Šurevičius ir Čipkevičius nustatė, kad Antakalnio kaimo valstiečio Gabrieliaus Šapokos nosis peršauta šratu; Jono Augučio iš Kaliekių kaimo veidas sumuštas šautuvo buože ir kūne dvi žaizdos nuo šratų: Andrius Locys iš Tubaliūnų kaimo guljs visas sutinęs nuo sumušimo; Jokūbui Pečiūrai iš Stadalių kaimo peršauta dešinioji ranka. Antstoliai taip pat konstatavo gausias šratų žymes trobos sienose ir lubose, kurioje vyko valstiečių apklausimas. Sužalojimų kaltininkais valstiečiai nurodė Juozapą Fontaną ir Mikošą su tarnais.

My, wozni nizey pisani, znamy tym naszym czynioney wizyi kwitem, iz w roku teraznieyszym 1789 m*iesią*ca junii 17 będąc wezwanemi od w. j. p. Jozefa Marchliewicza, plenipotenta j. o. xiąząt Franciszka y Teresy z Strutynskich Druckich-Lubeckich, marszałkow p*owia*tu pinskiego, ziechalismy do maiętnosci Wizunek w p*owie*cie wiłkomirskim położoney, possesyi zastawney tychze j. o. xiąząt, y oglądalismy poddanych pięciu teyze maiętnosci — niektorych postrzelonych, a innych zbitych. A naprzod oglądalismy Gabryela Szopaka z Antokolcow; ten ma nos postrzelony szrotem. Drugiego Jana Augutysa z wsi Kalet. Ten ma w krzyzu plamę duzą sinią od pistoletu. Trzeciego Macieia Biernatesa z Antokolcow. Ten ma usta zbite kolbą y w tyle dwie szrociny oraz siermiegą postrzeloną. Czwartego Andrzeia Łocisa z Tuboluncow. Ten cały zbity y spuchły obłoznie lezy. Piątego Jakuba Pieczura z Stadolcow. Ten ma rękę prawą przestrzeloną.

Widzielismy takze w budynku folwarkowym, gdzie się akcya stała, laski z drzewa u okien szrotem przeszyte, a na scianach w jednym mieyscu cały naboy z fleytuchem wbity, w gorze zas gęsto szrotem osypano, y gdysmy pytali, ktoby takowe akcye poczynił, zgodnie odpowiedzieli tak sąsiaduiący w czasie tey wizyi przytomni, jako tez y poddani tameczni, ze na dniu 12 praesentis j. p. p. Jozef Fontanna, instynktuiący, y Jozef Mikosza, z sługami swemi y pomocnikami naysrozey exekwuiący, przy gwałtach, tyraniach

y kryminalach takowe poczynili akcye. Co wszystko, jakesmy widzieli y słyszeli, tak nayrzetelniey pod sumieniem w tę wizyą wpisuiąc podpisami rąk naszych utwierdzamy. Dat ut supra w Wizunkach.

Parašai: Marcin Szurewicz, wozny j. k. mci Xięstwa Zmudzkiego. — Marcin Czypkowicz, wozny j. k. mci powiatu wiłkomirskiego.

118. *1790 m. vasario mėn. 1 d. Vyžuonėlių dvaro nuomotojo J. Fontanos pareiškimas teismui dėl valstiečių sušaudymo per jo išvarymą iš Vyžuonėlių dvaro.*

Ištrauka iš teismo šaukimo Vyžuonėlių dvaro savininkui P. Druckiui-Liubeckiui ir jo įgaliotiniui pagal buvusio Vyžuonėlių nuomotojo J. Fontanos kaltinimą — MAB TA 3554 l. 6.

Pareiškime visa įvykio istorija išdėstyta iš J. Fontanos pozicijų. 1789 m. birželio mėn. 11 d. P. Druckio-Liubeckio įgaliotinis Marchelevičius atvažiavęs į Vyžuonėles ir apskelbęs, kad atvyko daryti verifikacijos. Fontanai užprotestavus, kad dvaro nuomos terminas dar nepasibaigė, Marchelevičius per naktį sukėlęs valstiečius ir rytojaus dieną (birželio 12 d.) su minia atvykęs į Vyžuonėles, kur valstiečius atleidęs nuo prievolių vykdymo, o Fontanai įsakęs kraustytis iš dvaro. Tuomet Fontana pasikvietęs savo subnuomotoją, Lipšio palivarko valdytoją, J. Mikošą, kuris, Fontanos pavestas, su kaimynu Sviderskiu norėjęs patikrinti Marchelevičiaus įgaliojimus išmesti J. Fontaną iš Vyžuonėlių. Marchelevičius pirmasis davęs valstiečiams komandą lietuviškai („Muškite!") ir jie pradėję šaudyti į J. Fontaną, Mikošą ir kitus dvaro žmones. Nemokėdami apsieiti su ginklais, jie sužeidę patys vieni kitus, tame tarpe valstiečius Gimbutį ir Bernotą ir užuot nušovę Fontaną, pataikę į ranką Sviderskiui. Visa tai, esą, galėję baigtis Fontanos ir jo žmonių mirtimi, jeigu jie nebūtų iššovę du kartus į orą ir privertę „maištininkus" bėgti.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Jakoz j. pan Marchilewicz czy to za obzałowanych instrumentem, czyli tez domyslnie dnia 11 junii w roku teraznieyszym do dobr Wizunek przybywszy, na wstępie widzenia się z załuiącemi oswiadczył, iz przyiechał do Wizunek celem uczynienia weryfikacyi, lecz gdy względem obięcia, jako nie w terminie, zasłyszał kontradykcyą, tegoz dnia obzałowany ze dworu wyiechawszy przez noc chłopow zbuntował, a dnia 12 eorundem z tumultem chłopstwa znowu do Wizunek przyiechawszy poddanstwu i strożom powinność pełnienia zabronił, własciwe załuiących bydło z dobr Wizunek do dobr Bolc wypędził, ruchomość zabrał, woźnych z aresztami na summy y ruchomość do j. w. xiędza Tyszkiewicza, kanonika wilenskiego, i dalszych porozsyłał, spichrze załuiących gwałtownie odbijać zalecił i chłopstwa zbuntowanego do kilkuset, po osob kilka z chaty, spędziwszy, ustąpic z Wizunek załuiącym rozkazywał. Nalezało w takim razie bliżey załuiącym wyexaminowac osobę dawniey nieznaiomą j. p. Marchilewicza, przeto załuiący w. j. pana Mikoszę chambelana, jako subarędownego attynencyi wizunieckiey — folwarku Lipska possessora, do siebie zaprosiwszy, z tymze wielmoznym Mikoszą, tudziez i j. panem Swiderskim pomienionego j. pana Marchilewicza gdy zapytali o plenipotencią i instrument do uczynienia przedsięwziętey expulsyi i razem wiolencyi, obzałowany Marchilewicz przy zbuntowa-

nym i zgromadzonym chłopstwie zuchwalszym stawszy się, tak *załuią*cych, jako też *wielmozne*go Mikoszę naylzeliwszemi zelżywszy słowy, podniecił zuchwałość chłopską do bicia, strzelania, a nawet wiązania *załuią*cych, wołaiąc „muszkite!" bierzcie ich, etc. Łatwo powodowało się bezprawnym rozkazom chłopstwo, wraz z kilku strzelb z tłumu wystrzelono i miasto *załuiące*go y miasto *wielmozne*go Mikoszy w rękę lewą w. j. pana Antoniego Swiderskiego, tak jak poswiadcza proces i obdukcya, podstrzelono, Gimbutysa, Biernatysa i dalszych z przyczyny niezwykłego z bronią obchodzenia się ludzie wizuneccy także podstrzelili, jey m. panią Swiczynską, ekonomową, zbili, z ktorego ona przypadku nazajutrz poroniwszy, mało z tym się nie rozstała swiatem, a ta od j. p. Marchilewicza podnieta do buntu chłopstwa pewnie by się skonczyła *załuiącemu* oraz *załuiące*go przyiacielom życia, gdyby od *załuią*cych dwa razy, i to na wiatr, bo w gorę, wystrzelono, co przecie pomogło do rozsypania się i nieco usunienia się buntownikow wespoł[a] z ich komendantem naieznikiem j. panem Marchilewiczem. W czasie ktorey rozsypki nie wiadomo czy z wystrzału ludzi wizunieckich, czyli tez z wystrzału Dominika, kucharza, jeszcze przed założeniem aresztu uciekłego, smiertelnie raniony został. Okoliczność zupełnie zbuntowanego chłopstwa przymusiła *dela*torow w ostatku do opuszczenia przed terminem s° Jana dobr Wizunek. Procz tego, gdy niektore naprędce zabrane ruchomosci gościncem wiezione były, chłopstwo zbuntowane z wozow gwałtownie, co się podobało, wybierało, samych zaś *załuią*cych Fontanow pozną porą z miasteczka Wizun wyiezdzaiących do Poniewieża, na zasadzce złapania zaczatowani chłopi z rozkazu ob*załowane*go Drozdowicza czekali y gdyby nie los poiechania inną drogą uchronił, kryminalne zamiary do skutku przywiedliby.

---

[a] *Pakartota*

119—120. 1789—1790 m. Metelių ir Simno seniūnijos valstiečių ir miestelėnų ginčai su valdytoju.

119. *1789 m. lapkričio mėn. 21 d. Metelių ir Simno seniūnijos valstiečių skundas asesorių teismui prieš Metelių ir Simno seniūną J. Todveną dėl išnaudojimo didinimo.*

Iš asesorių teismo protokolų knygos — VCA Senieji aktai 2475 l. 43—44.

Dalies vertimas paskelbtas LIŠ I psl. 283 Nr. 333.

Prašydami apsaugos rašto, Metelių seniūnijos Obelninkų, Buckūnų, Paniškių, Babrininkų, Barčių, Teizų, Skovagalių, Kalesninkų ir kitų kaimų valstiečiai skundė valdytoją J. Todveną, kad jis, peržengdamas liustracijos inventoriaus nuostatus, padidinęs lažo normą ir jėga verčiąs jį atlikinėti, panaudojęs seniūnijos valstiečius nuosavo palivarko žemei įdirbti, prievarta verčiąs eiti į gvoltus, primetąs linų verpimą, iš kiekvieno kiemo imąs siūlus tinklams, reikalaująs didesnio pastočių skaičiaus, negu liustracija nustatė, pakėlęs činšą ir įvedęs kitokių išgalvotų mokesčių. Mėginančius priešintis liepiąs plakti rykštėmis ir visokiais būdais kliudąs kreiptis į asesorių teismą.

Valstiečiams buvo duotas jų prašomas apsaugos raštas.

Proces imieniem pracowitych Jozefa Radziulisa, Marcina Jęczysa, Michała Jankielina ze wsi Obelnik, Jerzego Roguckiego z Popiałowcow, Antoniego Paszkowskiego z Backun, Pawła Nowtewicza z Pankowcow, Macieja Mordasa z Bobrownik, Stefana Adamowicza z Barcic, Adama Baybanisa z Teyzenik, Mateusza Jankielina z Skowogola, Macieja Jurewicza z Kowalczuki, Macieja z Giluytan, Marcina Paszkiewicza z Bombienik, Bartłomieja Romanowskiego z Kolesnik oraz imieniem wszystkich włoscian starostwa metelskiego y siemnienskiego na urodzonych Jozefa y Elzbietę z Karengow Todwenow, małzonkow, starostow metelskich y siemnienskich, mieniąc y refferuiąc się do zaniesionego w aktach grodu powiatu grodzienskiego manifestu y czynioney wizyi woznienskiey przed temiz aktami grodzkiemi grodzienskiemi zeznaney, a osobliwie o to, iz co urodzony Todwen, ad praesens starosta metelski y siemnienski, nad przepis lustracyow w aktach Kommissyi Skarbu Rpltey W° X^a Lit° znayduiących się, panszczyznę powiększywszy gwałtownie wymusza, grunta folwarku swoiego ziemskiego dziedzicznego włoscianami starostwa uprawuie, zarabia y zbiera, na gwałty niewolnie pędzi y tychze ludzi postronnym naymuie, talki do przędzenia y wagi narzuca, nici do niewodo[w] po kłębku z kazdego domu wybiera, podroszczyznę nad lustracye z całey włosci do Krolewca tylko po dwadziescia trzy podwod na rok ustanowioną wymagaiąc, po czterykroc razy na rok do Kłaypedy, Tylzy, Jurborka, Zelwy i Krolewca po kilkaset podwod wyganiaiąc, prusakom y zydom, z zapłatą do siebie biorącą się, wypędza.

Grunta włoscianskie arbitralnie nieprzysiegłym komornikiem pomierzywszy, z jedney włoki na dwie y z włoki po złotych osm zapłacic włoscianom nakazawszy, czynsz lustratorski powiększył, z łąk pod sadzibą y w gruntach włoscianskich będących podatek nowy legislative ustanowił, nad wymagane powinnosci jeszcze we dni swiąteczne wszystkich w ogule włoscian po drwa do puszczy wypędza y do dworu wozic kaze, a opieraiących się y opozniących się niemiłosiernym biciem, rozebrawszy do naga y przywiazawszy do przepłotu, rozgami tyranizuie, włoscian niektorych w podanstwo sąsiaduiącey szlachcie zaprzedaie, sol na tychze włoscian beczkami domyslnie narzucaiąc we dwoynasob nad targową cenę zapłatę wybiera, zyda cyrulika do Simna ku swoiey potrzebie dworney sprowadziwszy, dla tegoz składkę zbozową y pieniezną przeznacza. Uciekaiącym się do wyięcia lustracyow z kancellaryi Kommissyi Skarbu Rzpltey W. X. Lit*ewskiego* przyiscia tamuie, po drogach łapac kaze y do dworu na ukaranie prowadzic dysponuie. O takowe domierzone krzywdy, uciski, uciązliwosc, exorbitancye jak naysolenniey manifestuiąc się, zastrzezenia y listu zaręcznego dopraszaiąc się wydania, zanoszący podpisuie się. Cum reprocessu. — List zaręczny wydany.

120. *1790 m. sausio mėn. 12 d. Asesorių teismo nutarimas skirti verifikacinę komisiją, arba komisarų teismą, Metelių ir Simno seniūnijos miestelėnų ir valstiečių ginčui su Simno seniūnu J. Todvenu išspręsti.*

VCA Senieji aktai 2601 l. 38—40.

Metelių ir Simno seniūnijos valstiečiams, bylą svarstant, atstovavo advokatas I. Grabovskis, o Simno seniūnui J. Todvenui — J. Fergisas. Užtikrinęs Metelių ir Simno seniūnijos valstiečiams ir miestelėnams teisę nekliudomiems kreiptis į asesorių teismą ir į būsimąją verifikacinę komisiją, teismas uždraudė seniūnui ir jo tarnautojams iki ginčo išsprendimo reikalauti iš valstiečių činšo, duoklių ir prievolių daugiau kaip įrašyta inventoriuje, versti juos dirbti nuosavame dvare arba kitose seniūnijose, o valstiečiams įsakė atlikinėti nesipriešinant visas prievoles pagal inventorių. 1790 m. rugsėjo 15 dienai teismas paskyrė verifikacinę komisiją, pavesdamas jai ištirti miestelėnų ir valstiečių skriaudas ir pretenzijas valdytojui, nustatyti činšo, duoklių ir prievolių dydį, paskirti, jeigu reikėtų, kompensaciją už išieškotus viršaus mokesčius ir duokles bei viršnorminį varymą į lažą ir t. t. Teismas taip pat paskyrė matininkus seniūnijos žemėms išmatuoti, sudarant atitinkamą žemėlapį bei leidžiant valstiečiams laikyti tiek žemės, kiek jie panorės, už atitinkamą činšą ir prievoles.

Folio 68. Urodzeni Jozef Chrapowicki, Rafał Slizien, instygatorowie W° X^a L°, z obowiązku urzędow swoich czyniący, a z delacyi pracowitych Jozefa Radziulisa, Marcina Jenczysa, Bartłomieja Elmora ze wsi Obelnik, Franciszka Kmieniewicza, Jerzego Roguckiego z Popiałowcow, Macieja Rusockiego, Mateusza Michłubowskiego, Antoniego Paszkowskiego z Buckun, Pawła Nowtewicza, Stanisława Chodorowicza z Pankowcow, Macieja Mordasa, Jana Stankowskiego z Bobrownik, Jakuba Szukisza, Stefana Adamowicza z Barcic, Adama Baybanesa, Stanisława Gawłowskiego z Teyzenik, Macieja Polonisa, Bartłomieja Czerepinskiego z Skowogoła, Macieja Junciewicza, Franciszka Szmeydziena z Kowalczuk, Macieja Miechna, Jerzego Raszkiewicza z Gutublan, Marcina Urbukasza z Bombienik, Bartłomieja Romanowskiego, Jerzego Sławickiego, Andrzeja Staniaksia z Kolesnik y wszystkich dalszych włoscian starostwa Metelskiego y Siemnieńskiego przeciwko urodzonym Jozefowi y Elzbiecie z Karękow Todwenom, starostom metelskim y siemnienskim.

Roku 1790 dnia 12 januaryi za stawaniem od włoscian metelskich y siemnienskich przez urodzonego Ignacego Grabowskiego, a od urodzonego Todwena przez urodzonego Jozefa Fergissa, juditium proceder naznacza. In procedendo juditium, obwarowawszy mieszczanom y włościanom starostw naszych Siemnieńskiego y Metelskiego securitatem zdrowia y zycia od wszelkich impetycyi tak samego starosty urodzonego Todwena, jako tez sług y dyspozytorow onego, oraz zabezpieczywszy wolne iscie tak do sądu kommissarskiego, jako y naszego assesorskiego, niemniey zakazawszy, azeby urodzony starosta do nastąpić maiącey w sądzie kommissarskim oczewistey rozprawy nad lustracye y inwentarze powinnosci wymagac y czynszow oraz danin większych tak z miasteczek, jako włosci wybierać, tychze mieszczan y włościan do dobr dziedzicznych w poddaństwo y do innych starostw wydawać nie wazył się; wzaiemnie, azeby mieszczanie y włościanie siemnenscy y metelscy wszystkie powinnosci podług inwentarzow y lustracyi odbywali, czynsze y wszelakie danie do urodzonego starosty wnosili do teyze w sądzie kommissarskim rozprawy, nakazawszy, w samey sprawie według wyniesionych y wynieść się maiących załob kommissyą z aktami inkwizycyi, kalkulacyi y weryfikacyi uznaie, na ktorą za kommissarzow ze strony włoscian urodzonych Tadeusza Alexandrowicza,

sędziego ziem*skiego* grodzieńskiego, Piotra Starzyńskiego, ex-sędziego grod*zkiego* grodzień*skiego*, Tomasza Paszkiewicza, horodn*iczego* trockiego, y Ignacego Woytkiewicza, komornika Xięstwa Zmudzkiego, a ze strony ur*odzonych* Todwenow urodzonych Piotra Kleczkowskiego, pisarza ziem*skiego* trockiego, Leonarda Eydziatowicza, pisarza ziem*skiego* smolen*skiego*, Bernarda Siwickiego y Jozefa Tomaszewskiego zgodnie od stron podanych y akceptowanych, tudziez za komornikow od ur*odzonych* starostow ur*odzonego* Martyniana Klimowicza, *woiewo*dztwa trockiego, a od włościan ur*odzonego* Michała Grabowskiego, w*oiewo*dztwa Mińskiego, komornikow naznacza.

Ktorzy to ur*odze*ni kommissarze na dniu 15 septembra roku teraznieyszego 1790 spolnym stron kosztem wyprowadzeni bez obwieszczenia, tylko za teraznieyszym dekretem, ad fundum miasteczka Metel, a w przypadku dla waznych jakich przyczyn nieziachania na pomienionym terminie, za wydać się maiącym czteroniedzielnym obwieszczeniem ziachawszy y komplet sądowy z dwuch, przy prezyduiącym ex ordine pierwszym, uformowawszy, azeby nayprzod, ktorzyby nie byli przysięgli, przysięgę rotą kon*stytucyi* 1766 dla assesorow przepisaną przed prezyduiącym wykonali, potym pretensye wszystkie włościan y mieszczan starostw naszych Siemnieńskiego y Metelskiego do ur*odzonego* st*arosty* podług wyniesionych y wynieść się maiących załob rozpoznali, powinność, czynsze y danie podług złożonych przez strony przed sądem swoim dowodow stosownie do posiadanego gruntu ustanowili, za przebory w czynszach y dani, za przegony w panszczyznie, jezeli się realnemi być okazą, bonifikacyą przeznaczyli, kazdemu z tychze włościan y mieszczan tyle gruntu trzymać, ile zechce, y z ktoregoby ustanowione czynsze opłacać y powinności pełnić obowiązali się, dzieląc tenze grunt na włoki, pułwłoki lub czwierc włoki podług ustawy rewizorskiey przeduniowey, a nie na mnieysze frakcye dozwolili, akta inkwizycyi, kalkulacyi y weryfikacyi podług obmowy praw krajowych wyexpedyowali y wszystkie kwestye podług żądania stron, nic nie rozsądzonego nie zostawuiąc, bez zadnych reiekt y limit, po odbyciu wizyi gruntow y zweryfikowaniu przez komornikow sporządzoney mappy finalnie rozsądzili, puszczę, jesli jest, jako w tych starostwach przez komornikow wymierzoną, zakonnotowali, zas granice zgodne tegoz st*aros*twa opiszą y ponowią, gdzie zas dyfferencye zachodzą, one zaodnotowawszy, dochodzic onych staroscie zalecą. Dla wczesnego do oczewistey sprawy y do odbycia aktow teraznieyszym dekretem determinowanych przygotowania, przystąpienia y onych ułatwienia azeby strony obydwie ad invicem kopią spraw wszystkich czterma niedzielami przed terminem rospoczęcia kommissyi do kancellaryi grodzkiey w*oiewo*dztwa Trockiego nawzaiem sobie oddali y komportacyą dokumentow wszystkich, mianowicie przywilejow, ustaw rewizorskich, lustracyow, dekretow, inwentarzow, regestrow birczych, kontraktow, kwitow y dalszych do teraznieyszey sprawy służących dokumentow nazaiutrz po reassumpcyi tegoz sądu kommissarskiego przed tymze sądem kommissarskim pod obowiązkiem przysięgi złozyli y oczewistą rozprawę przyieli, iniungit.

Urodzeni zas komornicy teraznieyszym dekretem wyznaczeni — lub w przypadku nieziechania, lub nieuięcia się pracą, jeden z nich — azeby będąc wspolnym stron kosztem ad fundum starostw Siemnieńskiego y Metelskiego sprowadzeni, tez obydwa starostwa przed dniem 15 *septem*bra z żądaną y potrzebną dystynkcyą gruntow y obrębow miasteczkowych, wieyskich y puszczowych, niemniey z uczynioną dystynkcyą sadzibnych, przyiemnych uzytecznych, nieuzytecznych gruntow, z zaliniowaniem zgodnych y dyfferencyinych granic koniecznie wymierzywszy y ten wymiar na mappę geometrice sporządzoną przeniózszy, z dołączonym przy teyze mappie oddzielnym kluczem do explicacyi sądu kommissarskiego złozył, urodzony zas starosta y proceduiący włoscianie y mieszczanie siemnenscy y metelscy azeby wymiar czyniącym komornikom lub czyniącemu nie tylko dzieła jego rospoczynać y kontynuować nie bronili, ale, owszem, potrzebnych do pomocy ludzi tyle, ile ciz komornicy potrzebować będą lub będzie, pod nieuchronnymi sprzeciwięstwa winami dodawali, nakazuie; po zapadłym zas in principali dekrecie kommissarskim azeby ciz urodzeni komornicy lub jeden z nich przez strony za pracę swoią solaryowani, mappy przez sąd kommissarski zweryfikowaney y decretorie konnotowaney trzy exemplarze barwiane sporządziwszy, jeden staroscie, drugi włoscianom, a trzeci ad archivum Kommissyi Skarbu Lit*ewskiego* oddał, omnimo nakazuie.

Od takowego zas dekretu stronom, uciążliwość czuiącym, tylko a principali in hoc negotio judicato wolny odzew do sądow naszych zadwornych assesorskich dozwala, oraz excerpt z magdeburyi Siemnieńskiey wydany, Michałowi Szostakowskiemu służący, judicialiter konnotuie.

121—123. 1789—1791 m. Merkinės miestelio ir seniūnijos miestelėnų ir valstiečių ginčai su valdytojais.

121. *1790 m. vasario mėn. 26 d. Merkinės magistrato ir Merkinės miesto bei priemiestinių kaimų gyventojų skundas prieš Merkinės valdytoją Hlebickį-Juozapavičių ir jo komisarą Kucevičių dėl smurto ir Merkinės miesto teisių pažeidimo.*

Iš asesorių teismo protokolų knygos — VCA Senieji aktai 2475 l. 49—50.

Merkinės magistratas skundė asesorių teismui Merkinės seniūną Hlebickį-Juozapavičių, kad jis, perimdamas Merkinės seniūniją, įvedęs Merkinės miestelėnams iki tol nebūtas prievoles ir atėmęs iš magistrato priklausančias miestui turgaus, grindinio ir smuklių rinkliavas, taip pat dalį pievų, žemės ir sklypus prie Nemuno ir verčiąs eiti lažą. Vėliau ėmęs miestą dar labiau engti — leidęs žydams užsiiminėti prekyba, kuri anksčiau jiems buvusi uždrausta, ir liepęs išplakti rykštėmis burmistrą Jokūbą Ringailą ir miestelėną Starskį už bandymą ginti miestelėnų teises. Priemiestinių kaimų — Purplių, Bingelių ir Maksimonių — gyventojai taip nuskurdę, kad išėję iš ūkių, o likusieji verčiami už išėjusius mokėti mokesčius ir atlikinėti darbus. Be to, seniūnas užėmęs malūną ir tvenkinį prie upelio, tekančio per miesto pievas, taip pat keltą per Merkį ir Trasnyko smuklę, iš kurių pelnas anksčiau ėjęs Merkinės magistrato naudai.

Dzien 26. Proces nomine ur*odzone*go Chrapowickiego, instygatora lit*ewskie*go, a Jakuba Rymgaldy, Jana Zukowskiego burmistrzow, Jana

Krzysiewicza, Marcina Derwinskiego radcow, Jozefa Chworocieja, Jozefa Zmudzinowicza y dalszych mieszczan y przedmieszczan miasta Merecza na urodzonych Jozefa Hlebickiego Jozefowicza, starostę mereckiego, pana, Jana Kucewicza, komissarza y plenipotenta pełnomocnego, jako gwałciciela y krzywdziciela, mieniąc y refferuiąc się do nadań, przywilejow, inwentarzow miastu Mereczowi służących, a szczegulnie o to, iz obzałowany Jozefowicz, starosta teraznieyszy merecki, nabywszy nayprzod prawo emfitentyczne na starostwo Mereckie od urodzonego Narbutta, chorązego lidzkiego, posledniey dozywocie od zeszłego Ogińskiego, starosty mereckiego, y wszedłszy raz w stopniu tegoz Ogińskiego do obięcia possessyi nabytey, natychmiast powinną lustracyą w roku tysiąc siedmset siedmdziesiąt siodmym przez lustratora urodzonego Zawolskiego w roku 1777 udziałano, pomimo konstytucyą tysiąc siedmset siedmdziesiąt szostego stosownie do praw, nadań, przywilejow, wolności y inwentarzow, extensyą mieyską y przedmieyską oznaczaiących, zaszłe, nie tylko ze niebyłe y niepraktykowane powinnosci na mieszczan y przedmieszczan mereckich rowną wolnością zaszczycaiących się ponarzucał, ale nadto tą lustracyą excyptowane prowenta, miastu istotnie należące y determinowane, abusive, jako to targowe, brukowe, kapszczyznę zabrał y zagarnoł, oprocz tych wypusty, łonki y grunta excypowane y wyłączone, place brzegowe nad Niemnem pozabierał, puszcze na uzytek zamkowy zagarnoł, przedmieszczan y samych mieszczan do panszczyzny zniewolił y pędził. Drugi raz po ustałym zeyściu Ogińskiego, starosty mereckiego, pomimo inwentarz podawczy dworzański z widocznieyszą załuiących mieszczan y przedmieszczan krzywdą y uciskiem pomnozył swoie panowanie absolutne, wyłączone wyraznie y zastrzezone tym to podawczym inwentarzem, własności mieyskie na swoy uzytek bezprawnie przywłaszczył, pomimo przywileje y nadanie dawne zydom zabronionego handlu dozwolił, dopominających się załuiących mieszczan, mianowicie burmistrza Jakuba Ryngały y Macieja Starskiego, o swe prerogatywy niemiłosiernie bizunami ćwiczył, skutku o sprawiedliwości odmówił y tych wszystkich dotąd nie przestaiąc bezprawiów, coraz więcey pomnozyć usiłuie, pędząc miasto y przedmieszczan bez umiarkowania do wszelkiey robocizny domu starościnskiego, mianowicie przedmieszczan Purple, Bengiele y Maximonie do ostatka uciskiem obzałowanego starosty tak zdezolowane, ze mieszkance cały swoy utraciwszy maiątek y dobytek, domowstwo opuścili y grunta porzucili, za ktorych załuiące mieszczanie y dalsi przedmieszczanie, nędzną dotąd sytuacyą utrzymywani, lustracyą oznaczony podatek skarbu Rzeczypospolitey z własnych swoich maiątkow y prac, z reszty od uciskow pozostałych zastępować muszą. Rownie tez niewolnie obzałowany starosta młyn y staw na rzece Strowi z gruntem y łąkami mieyskiemi płynącey zajoł, karczma w przedmieściu Trosnikach na skarbową obrucił propinacyą, prom na rzece Mereczance, na ktorych z dawnieyszych przywilejow y inwentarzow most wystawiony dawniey do miasta należał, abusive przez starostwo zagarnięty, tudziez tez na rzece Mereczy podobniez zaięty obzałowany urodzony starosta dotąd w bezprawnym swoim utrzymuiąc dzierzeniu, inwentarze, przywileje pozabierał, załuiących

aktorow bije, uciska y niemiłosiernie tyranizuie. O co tedy wszystko załuiący aktorowie czynić mając prawem, z referencyą do zapozwow y mandatu oczewistego jak naysolenniey tak obzałowanego urodzonego Jozefowicza, starosty mereckiego, pana, jako tez obzałowanego Jana Kucewicza, kommissarza, manifestuią.

122. *1791 m. vasario mėn. 28 d. Merkinės seniūnijos valstiečių skundas prieš Merkinės seniūną bei seniūnijos palivarkų laikytojus dėl jų daromų skriaudų.*

Iš asesorių teismo protokolų knygos — VCA Senieji aktai 2475 l. 64—65.

Dalies vertimas paskelbtas LIS I psl. 284 Nr. 335.

Merkinės seniūnijos valstiečiai skundė Merkinės seniūną V. Hlebickį- Juozapavičių bei tos seniūnijos palivarkų nuomotojus Godačevskį, Silvestravičių ir Karlavičių, kad jie, pažeisdami Merkinės seniūnijai duotas privilegijas, inventorius ir teises, verčią valstiečius dirbti darbus, kurių anksčiau jie neprivalėję, atimą iš valstiečių nuo seno įdirbtą žemę ir lankas, Rusingės ir Kudrėnų kaimus panaikinę ir iš atimtos žemės neteisėtai sudarę du palivarkus. Vargingesnieji valstiečiai dėl to visiškai nuskurdę. Seniūnijos ir palivarkų valdytojai verčią valstiečius eiti jokiuose inventoriuose neužfiksuotą lažą — ištisą savaitę po 2 vyrus ir vieną moterį, reikalaują apynių, riešutų ir grybų dėklos, varu verčią pirkti druską statinėmis už dvigubą, palyginus su įprastine, kainą. Padūmės mokestis esąs išrenkamas dvigubas, uždėtas neva kareiviškas mokestis po 4 auksinus nuo kiemo, nuolatos reikalaują pastočių. Činšą taip pat padidinę, o nesumokėjusieji esą mušami, atimant per egzekucijas paskutinį turtą. Reikalaują iš valstiečių, kad jie savo laiku dvaro daržus ravėtų, rautų kanapes bei linus, megztų iš savo verpalų dvarui tinklus, verptų linų sruogas. Visą vasarą valstiečiai einą gvoltus, palikdami nepiautus savo pasėlius. Kiekvieną savaitę reikią eiti su arkliais sargybą Merkinės dvare ir palivarkuose, be to, atlyginti atsitikusią žalą, nepareinamai nuo jos priežasties. Priešingai įstatymams, kurie draudžia palivarkų nuomotojams varyti seniūnijos valstiečius į darbą tų nuomotojų nuosavuose, tėvoniniuose dvaruose, jie esą varomi kiekvieną savaitę su jaučiais. Valdytojas Karlavičius tyčiojąsis iš valstiečių, pats juos mušąs ir leidžiąs ekonomams mušti. Dėl engimo daugelis valstiečių išėję iš savo ūkių.

Tegoż dnia proces imieniem urodzonych Rafała Sliznia y Jozefa Chrapowickiego, instygatorow W. X. Litewskiego, z delacyi pracowitych Wawrzynca Sanhina, Michała Massalina, Krzysztofa Trawinskiego, Jakuba Gieguża, Antoniego Markielana, Bartłomieja Gieguża, Jozefa Radziukina, Stefana Werygi, Mateusza Rougiały, Michała Bołtuszkania, Stanisława Bołtruna, Jozefa Bołtruna, Kazimierza Brażyńskiego, Symona Wołłowicza, Marcina Pietrowskiego y dalszych wszystkich włościan starostwa Mereckiego na urodzonego Wincentego Hlebickiego Jozefowicza, starostę emfitentycznego mereckiego, oraz na urodzonych Macieja Godaczewskiego, sędziego ziemskiego woiewodztwa trockiego, Juliana Sylwestrowicza, mostowniczego smolenskiego, y Ludwika Karłowicza, starostę subockiego, arendownych folwarkow y wsi tegoż starostwa possessorow, w referencyi do poprzedniczych manifestow o to, iż urodzony starosta merecki y dzierżawce wszyscy jednomyślnie dążąc na zgubę y ucisk włościan starostwa Mereckiego, mniey baczni na przywileje, nadania krolewskie y inwentarze tymże włoscianom służące, z wzgardą praw krajowych, jak naywarowniey swiętość y moc przywilejow włościanom nadanych y pewność ich własności

zabespieczających, poważacie się mimo one włościan tychże do niebyłych y niepraktykowanych nigdy znaglać robocizn y powinności, a te w niezliczonym rodzaju powymyślane narzuciwszy, do odbywania onychże gwałtem przymuszacie y rozmaite włościanom uciemiężenia domierzacie, jako to ur*odzony* st*aros*ta grunta y łąki przez włościan dawniey zarobione y używane na dwor pozabierał y z onych użytkuie, dwie wsie — Ruścingi y Kudrańce — z gruntu zdemoliował, od osiadłych tam włościan grunta poodbierał, samych wypędził, natomiast niewolnie dwa folwarki zabudował, przez co wielu włościan zamoznych nieszczęsliwemi uczynił y do upadku przyprowadził, bo rugowani z zagospodarowanych przez ciągłe mieszkanie siedlisk musieli pod obcym panem szukać dla siebie schronienia y tam na nowo rozpoczynając gospodarstwo, z nierownie większą pracą y starunkiem szukać dla siebie sposobu do wyżywienia; inni zaś ubożsi do ostatniey nędzy y tułactwa przyszli. Panszczyznę nigdy niebyłą y żadnym inwentarzem nieobiętą odbywać dwóm męszczyznom y jedney kobiecie cały tydzień nieustannie znagla. Dziakła chmielowe, orzechowe y grzybowe, arbitralną władzą ustanowione na włościan narzuca, do brania soli beczkami niechętnych włościan koniecznie zmusza, a za tę sol w sowit, jak gdzie indziey zwykła się kupować, opłacać każe. Podymne nad przepis prawa podwoyne wybiera, podatek jakis, żołnierskim utytułowany, po z*łotych* cztery z chaty płacić obowiązuie; w podwody nieustannie w rożne drogi z ciężarami posyła, czynsz nierownie większy nad zwykle opłacaiący się podniosł, w przypadku niewypłacenia ktorego, procz kary cielesney, strata ubogiego dobytku przez dwory w exekucyi następuie. A na tym nieprzestaiąc ur*odzony* st*aros*ta ucisku, celem pomnożenia onego dla włościan, więcey własne użytki partykularne nad polepszenie sytuacyi dobr Rzpltey przenosząc, folwarki y wsie st*aros*twa Mereckiego arędą rożnym osobom powypuszczał, ktorzy to arędowni possessorowie, a szczegulniey ur*odze*ni Godaczewski, Sylwestrowicz y Karłowicz, nielitościwi na nędzę y ubostwo żal*uiącyc*h włościan, do ostatniego żebractwa onych przyprowadzaią, czynsze, dziakła, daniny y rożnego rodzaiu wymyslone prowentencye, powyżey wyszczegulnione rownie jak ur*odzony* st*aros*ta wybieraią y opłacać pod surową exekucyę nakazuią, na panszczyznę y osob kilka z jedney chaty co tydzien z czym się podoba pędzą, ogrody pleć, lny y konopie wybierać własnemi dniami przynaglaią, sieci do łowienia ryb z własney przędzy włoscian*skiey* dniami oddzielnemi od panszczyzny robić zmuszają. Talki lniane każda niewiasta, ile ich jest w chacie, swemi dniami sprząść musi, a ubyłość przez wyczyszczenie lnu do wyrownienia wziętego własnym lnem do wagi dokłada. Ciż włościanie mereccy przy naynowszych ukazach gwałty przez całe lato nieustannie z chaty każdey z całą siemią, zostawuiąc na polu własne zbiory, odbywaią. Straże tygodniowe konne we dworze Merecckim y folwarkach ciągłe pełnić, a czasu zdarzonego przypadku y szkody przy naywiększey nawet pilności czy to w oborze, czy drobiu, własnym maiątkiem, bez wglądania przez zwierzchność dworną, z jakowego powodu ona nastała, nagradzac muszą. Procz ktorey straży konney w folwarkach, jescze drugą na płytach z nakazu zwierzchnosciow po dwa tygodnie koleyno każdy gospo-

darz pełnić obowiązanym zostaie. Nadto jeszcze u*rodzeni* dzierżawce nad zakaz praw włościan st*aro*stwa na panszczyznę do własnych dobr dziedzicznych co tydzień z uprzężajem wołanym pędzić poważają się, jako to urodzony Sylwestrowicz, dzierżący folwark starościński Szklarze, do maiętności Hoży o mil sześć odległey, także u*rodzony* Godaczewski, arendownik folwarku Kudrańcow staroscin*skich*, do ma*iętno*sci Wodzian; worow po dwa y trzy rok rocznie z każdey chaty od włościan na zboże spławiaiące się do Krolewca biorą y onych wracać włościanom nie chcą. Przy tym u*rodzony* Karłowicz, nieprzestaiąc na gubieniu włościan przez wypisane dopiero ucisk y uciemiężenia, jeszcze nad osobami ich pastwi się, bowiem na panszczyznę przybyłych włościan sam swoią ręką niemiłosiernie biie y tyranizuie y ekonomom swoim toż czynić zaleca, odgrożki nieustanne na życie y zdrowie ż*ałuiący*ch włościan czyni.

W ostatku razem wszyscy tak emfitentyczni, jak y arendowni st*aro*stwa Mereckiego possessorowie, procz wyszczegulnionych uciskow, inne jeszcze, codzień prawie pomnażaiące się, proiektuią y onemi ż*ałuiących* włościan obarczaią tak dalece, że wielu domow własnych y gospodarstwa wyrzekłszy się, życie same tylko y zdrowie z obrębu starostwa wynieść starali się. Temi uciskami obarczeni y zgnębieni ż*ałuiący* włościanie mereccy, ktorzy zawsze od winnego posłuszęstwą dworowi swemu w obrębach sprawiedliwości y słuszności odbiegać nie pragną, gdy dłużey pod ciężarem onych wytrzymać nie mogą, jak naysolenniey manifestuią się y zażalaią.

123. *Apie 1791 m. Merkinės seniūnijos valstiečių skundas seimo maršalui K. N. Sapiegai dėl lažo padidinimo, įvedimo dėklos, gvoltų, apynių, riešutų ir kitokių duoklių.*

Orig. be datos ir parašų — MABB 3 Nr. 86 l. 24. Kitoje lapo pusėje užrašyta: „Do Sapiehi marszałka seymowego".

Jasnie oswiecony xiąże, naymiłościwszy nasz panie! Kiedy wszystkie prawa narodowe w jednostaynym zamierzeniu do uskutkowania być powinne przywodzone y kiedy wzorem starozytnych przodkow y ich kierowaniem użytecznie nam są postawione, ta wiedza pełnomocna uprzedza kazdego z osobna, izby to bez naruszenia trwac mogło w narodzie wolnym, starostwo Mereckie tak jest ubliżone w swoich podwalinach, że od dawnych y niepamiętnych wiekow nigdy nie będąc uległe zbytkom y bezprawiu, teraz przyszło do tych nienaleznych powinnośći, że w mieyscu niegdyś dni pułtora ustanowioney panszczyzny teraz trzydniowie y więcey z oboyga płci męskiey y niewiesciey dopełniaią obowiąski, a w ponad tey gwałtowney niewoli juz się tak daleko zaszerzyli, że różne podatki, procz Rzeczypospolitey, powymyslawszy y ułozywszy, dziakła, gwałty, chmielowe, orzechowe na nas, starostwo Mereckie, powkładali. Te ciężary wytrzymuiąc długo jużeśmy upadli na naszych maiątkach do szczętu, a przed nieuchronną grozą w niezdolnośćiach naszych od possesorow w rozpaczach nędzy y ubostwie rozpraszamy się, za ich oswiadczeniem niebezpieczenstwa zdrowia y życia nie mamy; dokąd kołatać nędzni y ubodzy na ostatnim upadku stoiący ludzie, jak tylko szczegulnie do opieki jasnie oswieconego xięcia j. mci,

pana naszego miłosciwego. Ponurzeni w łzach y płaczu, wołaiąc o ratunek, szukamy determinacyi i sądu z przeznaczeniem terminu wydania mandatow już gotowych. Jasnie oswiecony xiąze, panie nasz naylitosciwszy! Wszak litość twoja zastanowic potrafi y wstrzymać te czyny aggrawuiących sposobem sąsiaduiących od dalszego nas ucisku y utraty maiątkow, z ktorych się w bojazni obarczeni pod teraznieyszym uciemięzeniem trwaiąc. Wyratuyże, jasnie oswiecony panie, z tey nieszczęsliwey toni, w ktorey bliscy do zginienia jeśtesmy w opłakanym stanie, a to ukażą wiekopomne starodawney pamięci zarządzenia, ze nędzni przez ciebie, xiąze nayłaskawszy, doydziemy naszey obrony. Tego miłosierdzia wzywaiąc, z naypowinnieyszą pokorą naszą we łzach opłakani zapisuiemy zgonem życia przy uwielbieniu boskiey opatrzności.

Jasnie oswieconego xięcia j. mci pana naszego miłosciwego wierni poddani podnozkowie: Maciey Chworcucis, Maciey Swirski, Bartłomiey Gieguzyński, Jozef Woylanis, Jozef Bołtrunas, Jozef Preskienis, Michał Jakimanis y całe starostwo mereckie uzalone wpływa do ogulnego pokrzywdzenia.

124—131. 1791 m. Vilniaus vyskupijos kapitulos Adutiškio valdų valstiečių skundai.

124. *1791 m. spalio mėn. 12 d. Adutiškio dvaro Valadzkų vaitystės valstiečių skundas Vilniaus vyskupijos kapitulai prieš Adutiškio ekonomą Volką.*

Orig. MAB tarp Vilniaus vyskupijos kapitulos dokumentų.

Valadzkų vaitystės valstiečiai skundėsi, kad Adutiškio ekonomas Volkas uždėjęs jiems inventoriaus nenumatytas prievoles. Dėl javų vežimo į Daugavpilį buvę suluošintų arklių ir patys valstiečiai turėję daug išlaidų. Be to, Volkas kiekvienam kiemui uždėjęs prievolę iškirsti Vilniaus vyskupijos kapitulos Adutiškio girioje po 20 rąstų ir nuplukdyti Miadelos upe į Daugavpilį, bet už tai valstiečiams niekuo neatlyginąs. Druską pirkti leidžiąs vien pas jį ir vietoje suderėtų 4 talerių už statinę išlupęs po 5 talerius. Varęs bernus statyti dvare klojimo ir liepęs sumesti neva tiems bernams ordinariją po 4 auksinus nuo 4 kiemų, bet iš surinktų pinigų bernams nedavęs nė grašio. Toliau skunde dėstomos atskirų valstiečių pretenzijos dėl skriaudų, patirtų iš Volko per ketverius jo valdymo metus.

Przeswietna kapituło, j. w. w. j. o. o. mości dobrodzieje!

Jęcząc pod jarzmem ciężarow maiącego dyspozycyą j. pana Wołka, nie wiemy, czy my z wiadomości przeswietney kapituły ponosim te ciężary, czyli też szczegulnie z instynktu swoiego wkłada na nas jarzma y narzekanie same, a gdyby miał profit z uciemiężenia nas, wkłada na nas powinności jak naycięższe, ktore nawet inwentarzem nie są podane, a to nayprzod, ze podroszczyzna sama nas do szczenstu zgubic moze. Jezdzilismy do Demburka z zytem w samey rewolucyi, gdziesmy niemało koni pokaleczyli y expensu poniesli wiele. Po wtore, musielismy kazden z nas gospodarz wyciągnąc po dwadzieście bierwion z puszczy przeswietney kapituły nad brzeg Miedzioły rzeki, zkąd splodszy musielismy spławiac az do Dem-

burka, za co zadney bonifikacyi nie mielismy. Teraz powtornie przynagla nas jechac do Demburka z zbozem roznym, a gdyby czym prędzey nas wypędził w drogę, postawił po czterech ziemianow u każdego gospodarza. Więcey niczym się nie zaprząta, jak tylko samym uciemiężeniem y wydarciem maiątkow naszych. Y tak zazdrosne oko j. pana Wołka wytropic potrafiło, ze co mielismy z dziadow naszych zebranego nieco maiątku, wszystko zagzdrość wydarc potrafiła, a to w samym jak naysurowszym nakazywaniu, gdybysmy nigdzie soli nie brali, jak tylko u j. pana ekonoma, a to cosmy się godzili zapłacic po talarow cztery w jesieni, musielismy zapłacić po talarow pięc beczka. Wybierał parobkow z włosci dla zbudowania gumna skarbowego, dla tych wybierał ordynaryą na kazdego parobka od czterech gospodarzow, pieniędzmi od każdego z nas po złotych cztery, a tym parobkom nic, ani szeląga nie dał.

Przeszło lat cztery zawsze po dziesięc zhonow odbywalismy, a tego wszystkiego inwentarzem nie podano. Siedmiu z nas gospodarzow wypędził do Rygi z siemieniem. Dla złey drogi, ze ciężko wozy byli, dwanascie mil odiechawszy od domu, zdielismy po dwa pury siemienia y zostawilismy na drodze, a powrociwszy do domu, zesmy nie dowiezli do Rygi wszystkiego siemienia, za te zapłacilismy po złotych dziesiąc.

Ja, podaiący te suplikę, Jakub Turła, mam krzywdę na piętnascie talarow; nie wiem dla jakowych przyczyn wydarł u mnie te pieniędze.

Drugi, Antoni Wołocko, ma krzywde na talarow szesnascie za zprzedanie jego własney chaty y za zołnierza rublow pięc: y zołnierza z tey chaty wzieli, y rublow pięc zapłaciłem, więc to wszystko u j. pana Wołka zostaie. Arędarze bardzo na to wiele czopowego za wodkę, ktory po browarach pendzim, odbieraią. Teraz, gdy juz innego sposobu do zycia nie mamy, iz chyba ta droga nas uszczęsliwi, ktorą dążąc przedsięwzielismy, a tak ufaiąc w miłosierdziu j. w. w. j. o. o. panstwa dobrodziejow, ze z nas te jarzmo zdięte bendzie, a samey sprawiedliwosci wymiar exekwowany bendzie. Zesłana była kommissya weyrzez w samą sprawiedliwość, dla tego po odiezdzie oney te same ciężary dzwigać musiemy. Niech oko miłosierne weyrzy panstwa dobrodziejow na lud do szczentu upadły y zginiony. Do kogoż ma poddany uciekac się, jak tylko do panow swoich. Teraz zas kończąc naszą suplikę, in qua jak naysprawiedliwiey pisana jest, tak też juramentem potwierdzic możemy, a tak prosząc sprawiedliwośći j. w. w. j. o. o. panow dobrodziejow, jako nieumiejętni pisma, trzema krzyżykami podpisuiemy się z woytowstwa wołodzkowskiego. Dat w woytowstwie wołodzkowskim 1791 roku miesiąca *octo*bra 12 dnia.

Parašai: Jakub Turła *(trys kryželiai)*. — Kazimierz Romel *(trys kryželiai)*. — Krzysztof Turła *(trys kryželiai)*. — Antoni Wołocko *(trys kryželiai)*.

Przeswietna kapituło! Nie wiemy, czy wie o krzywdzie naszey, ktorą ponosim, iz my z wiekow naszych nigdysmy nie czynili takiey powinnosci, jako za dyspozycyą j. p*ana* Wołka, dyspozytora, ktory nas przynaglił przez lat trzy wozic drew do Postaw po wozow sześć do Postaw, do j. x. x. bazy-

lianow. Na ostatek przynaglił wywieść bierwion po pięc sążni po dwa, co musielismy uczynic. Daley zostalismy znagleni pod wielką karą, abysmy nigdy nikomu nie sprzedawali siemienia, a jesliby się dowiedział, izby ktory przedał w Widzach, miasteczku, tedy miał bydz karanym sztrofem 5 talarow y cwiczeniem u przepłota rozgami.

Kazimierz Romel został skrzywdzonym od pana ekonoma Wołka, ktory Romel kupiwszy wiader 6 y wlawszy do hartu swoiego wodki, za co ekonom Wołk nakazał zapłacic niby sztrofu arędarzowi talarow dwa, a sobie talarow trzy napasci.

Jakub Turła niesie dalsze zazalenie do przeswietney kapituły na zyda arędarza, ktory to niewinnie utrzymuje mi talarow 8 za wzięto wodkę, wymawiaiąc mi to, gdy bog dał bliznięta — syna y curkę, dla ktorych zadnych krzcin nie sprawowałem, gdyz po krzce nazajutrz curka umarła, a w kilka dni y syn umarł, ja takowy obchod tą wodką odbyłem, ktorą mi daią za naczynie, a zyd niesłusznie y niesprawiedliwie utrzymuje mi tal*arow* 8.

Franciszek Porucznik Tomkiewicz zebrzę przeswietney kapituły, aby zyd arędarz był oddalony, a aręda była przywrocona na ludzi.

Na sadzawkę z całego woytowstwa wołockiego wybrał pan Wołk ekonom po złot*ych* 2, co musielismy kazdy z nas oddac, a sadzawki we dworze niema. Z płaczem przeswietney kapituły dopraszamy się swiętey sprawiedliwosci.

Prierašas: Przeswietna kapituła, j. w. w. panowie! Ja Jakub Turła z zascianku Łozdowszczyzny z płaczem upadaiąc pod nogi, upraszam, abym mogł byc uwolnionym od drog y wysługi dni 12, gdyz jestem na nowosielu.

125. *Didžiadvario valstiečių činšininkų skundas prieš valdytoją Volką* [1].

Orig. be datos MAB tarp Vliniaus vyskupijos kapitulos dokumentų.

Penkiolikoje punktų išdėstytos skriaudos, kurias Volkas padarė ištisiems kaimams ir atskiriems valstiečiams. Valstietis A. Danipas skundėsi, kad buvęs Adutiškio laikytojas kun. Klimanskis jam leidęs gaminti gontus ir pats 8 metus tuos gontus pirkęs, bet Volkas už tai paėmęs iš A. Danipo arklį, o baudai pinigais sumokėti Danipas turėjęs parduoti porą jaučių. J. Antanas skundėsi, kad nespėjęs skubiai sumokėti 5 talerių už činšą ir dėl to Volkas paėmęs iš jo 20 vežimų šieno. Antanų ir Lazdinių kaimų valstiečiai skundėsi, kad jie išvalę nuo krūmų po nedidelį sklypelį žemės ir užsisėję, o kiti to visai nedarę, bet Volkas visus vienodai privertęs sumokėti po talerį ir duoti 34 gorčius sėmenų kaip pabaudą. Kiti skundo punktai liečia valstiečių varymą su pastotėmis į Daugavpilį, primetinėjimą neteisėtų pabaudų, nesumokėjimą už padarytą ir Volko pasisavintą vežimą, puodus ir kt.

Przeswietna administracyo, jasnie wielmozni milosciwi dobrodzieje!

Nigdzie sobie pewnieyszego ratunku w krzywdzie naszey od j. mci pana Wowka, dzierzawcy Wielkiego Dworu, przez lat cztery nam poczynioney

---

[1] *Prašymo data neaiški; atrodo, kad šis ir visi kiti sekantys nedatuoti Adutiškio valstiečių skundai rašyti 1791 m. ir dėl jų kapitula 1791 m. gruodžio mėn. 5 d. nutarė pasiųsti į Adutiškį verifikacinę komisiją — žr. MAB VKF 474 l. 224.*

nie spodziewamy się znaleść, jak tylko u przeswietney administracyi, ktora wysokim swoim urzędowaniem raczy weyrzeć w szkody nasze, niesłusznie przez j. mci pana Wowka poniesione. Czyniemy zażalenie y szukamy ratunku u przeswietnej administracyi, jako skrzywdzonemi będąc a nie widząc, czyby ten pan mogłby miec taką moc y pozwolenie, zeby nas krzywdził tak, jak się jemu podoba y jak chce, z ostatniego maiątku wyzuwac y ze wszystkiego zubozyc, co jasniey oswiecą y pokazą niemiłosierne zdzierstwo y uciemiężenie nasze od j. mci pana dzierzawcy następne punkta krzywd naszych.

1-mo. Antoni Danipas, jako maiąc pozwolenie wyrabiac gonty y one sprzedac jeszcze za dzierzawcą w. j. mci xiędzem *Klimanskim,* ktory y sam przez lat osm będąc kupował y regularnie nam płacił, a ten pan tak nas krzywdzi, ze y za te gonty, cosmy sprzedali, napascią musiał Danipas, przedawszy dwa woły, pieniądze j. mci panu Wowce oddać, ktory nie kontentując się tym jeszcze konia wzioł. Takowa napaść naymniey trzydziescie talarow bitych kosztowała temu Danipasiowi.

2-do. 1787 roku podczas bozego narodzenia gdyśmy poszli do cudzey karczmy, jako zwyczay jest, czeladzi szukać, y za to zapłacilismy talarow bitych szesnascie.

3-tio. Za zadnym dzierzawcą nigdy dalekich drog za rozkazem dzierzawcy nie odbywalismy, a za j. mci panem Wowkiem często trzeba było zjachac do Deneborka z zytem, a ktorzy nie jechali, to po sześć talarow bitych musieli zapłacic.

4-to. Ze wsi Antony Janowi Antonowi zwanemu, ktory czynszu nie opłacił rychło pięciu talarow bitych, za to wzięto jemu dwadziescie wozow siana zimowych y krowy dwie.

5-to. W teyze samey wsi że pięciu gospodarzy w koncu sznurow, alias placow przytrzebili trochi gruntu, co tylko drugi mogł zasiac garcy pięc lub mniey, za to tameczni gospodarze kazdy zapłacił po talaru bitym, co czyni pięc talarow.

6-to. Wies Łozdziny Wielkie zwane, piętnastu gospodarzy, takoz niektorzy przytrzebili trochi gruntu y zasieli, a niektorzy zgoła nic ani trzebili, ani tez zasiewali, jednakowoz wszyscy po talaru bitym zapłacili, co uczyni piętnascie talarow bitych y przy tym siemienia garcy trzydziescie cztery dubeltowych napascią takową wymogł.

7-mo. Kolasy nigdy nikomu nie robilismy żadney darmo, a j. mci panu Wowce cztyry kolasy zrobilismy gotowe jak zaprzęgać koni, za ktore gdysmy skarzyli się do kommissarzow — w. j. mci xiędza kanonika Kielpszy y w. j. mci xiędza Klimanskiego — ktorzy wyrokiem swoim nakazali płacic od kolasy po talaru, dotąd jeszcze nie opłacone zostają.

8-vo. Za konia, ktory jadąc z zytem do Deneborka padł na drodze, a ze ta podróz była niepotrzebna, ale tylko z własnego wymysłu pana dzierzawcy, przeto w. ich*mo*sc komissarze przez połowę pięc talarow opłacić nakazali, y tego nie opłacił dotąd.

9-no. Antoni Woyciekian, ktory roznemi czasy po drogach za rozkazem jego bywając pozostałych worow osmiu nie zyskał y temu w. ich*mo*sc komissarze talar bity opłacic nakazali, jeszcze nie opłacił.

10-mo. Za będnarstwo, co oprocz panszczyzny robili, za to przysądzono było dziewięc talarow bez orty, y tego nie oddał.

11-mo. Urbalewiczowi za garkow kop dwanascie przysądzonych pieniędzy po trzy groszy od sztuki nie zapłacił.

12. Stanisław Burak, jadąc z Widz, zajechał do Gudelow, do Marcina Trzeciaka. Zyd, to postrzegłszy, oskarzył panu Wowce. Za to zydowi cztyry talary przysądził y sam cztery talary wzioł.

13. Za rozkazem pana Wowka kupowalismy siemienia, ktore kazawszy przywiesc do dworu niedopłacił według targu talarow pięc, drugie pięc za parobka. Co miałem opłacic parobkowi, sam pan Wowka wzioł.

14. Tomasz Wileyko przy arędzie gruntu trzecinę daną jeden rok tylko miał, a przez lat trzy nie uzywając jego opłacał, przez co szkodował talarow bitych 21 y złotych 4.

15. Lukasz S[t]efanelis połtrzecia talara, sam nie wie za, co opłacił.

Takowe puncta podawszy do przeswietney administracyi wilenskiey, żądamy sprawiedliwego weyrzenia we wszystkich krzywdach naszych, jako skrzywdzeni słudzy jey pisząc się, cała włosc czynszowa Wielkiego Dworu.

126. *Adutiškio dvaro valstiečių lažininkų skundas Vilniaus vyskupijos kapitulai dėl lažo didinimo ir žiauraus mušimo.*

Orig. be datos MAB tarp Vilniaus vyskupijos kapitulos dokumentų.

Valstiečiai skundėsi, kad anksčiau jie ėję Adutiškio dvare 2 dienas lažo per savaitę ir 8 gvoltus, o dabar turį eiti į lažą nuo pirmadienio ligi šeštadienio su arkliais ir jaučiais, nuo aušros ligi sutemos. Veždami dvaro javus į Daugavpilį, prarandą ne tik arklius, bet ir atidavę paskutinius skudurus maišams. Už menkiausią prasižengimą esą taip mušami rykštėmis, kad po plakimo nebegalį atsistoti. Valstiečiai prašo, kad būtų atstatytos prievolės ir mokesčiai pagal ankstyvesnį inventorių.

Przeswietna kapituła, jasnie wielmozni panowie nayosobliwsi dobrodzieie!

Wszyscy w utrapieniu y krzywdzie swoiey, ktorzy się garno do protekcyi przeswietney kapituły, jasnie wielmoznych panow nayosobliwszych dobrodzieiow, uszczęsliwionemi zostaią. Na tym fundamencie y my, podani przeswietney kapituły, przysłuchaiące się do dworu Hoduciskiego, z całym gminem naszym ktorzy panszczyzne słuzym, zebrzem łaskawych względow czyli tez miłosierdzia nad uciskiem naszym, to jest: przetym panszczyzny na tydzien więcey nie pełnili, jako tylko po dwa dni, a gwałtow osim, a teraz od poniedziałku do suboty z konmi y wołami od switu az do zmroku, tudziez za podoroszczyzne y obławy płacilisma po złotych 4, a jezeli to odbyli, zadnego szeląga do skarbu nie wnosili, a teraz płata płato, a czynnosc niepomiarkowana. Zboze woząc do Dynaberka nie tylko koniom skury pozdzierali, ale ostatnią koszule y nawleczenie z posacki pozdymowawszy na wory obrocili y w tymze Dynaburku poprzedali.

Przeto tedy ządamy łaski y politowania przeswietney kapituły jasnie wielmoznych panow nayosobliwszych dobrodzieiow, a prawie ze łzami dopraszaiąc się przywrocenia do dawnieyszey czynnosci y opłaty podług starego inwentarza, bo jezeli nie odbierzem politowania y zakazania od kary, to nie tylko co czeladzi cudzey dostac nie mozem y dzieci swoich nie utrzymamy, ale y my sami, porzuciwszy zonki, dzieci, wyrzekszy się ubogiego maiątku, musim, opłakiwaiąc niedole naszo, w swiat wendrowac, bo nie mozem nigdy takowego ciężaru zniesc, od pracy ktorey zniesc nie mozem, a osobliwie kary za naymnieyszy wyrok, nie uwazaiąc na stan kobieci, męski y dziecinny — od rozek nie wstaią, czego przez cały wiek Hoducisżki nie znali, co teraz cierpim od kary y bez chleba. Oraz pod nogi scieląc się, przeswietney kapituły jasnie wielmoznych panow dobrodzieiow w nikczemnosci prochu wierni podani y nainisze podnoszki.

127. *1791 m. lapkričio mėn. 21 d. Vilniaus vyskupijos komisarų, siųstų į Adutiškį surašyti naujo inventoriaus, ataskaita ir paaiškinimai dėl naujai nustatytų valstiečių prievolių ir kitų atlikto patikrinimo dalykų.*

Iš įrašo Vilniaus vyskupijos kapitulos posėdžių protokolų knygoje — MAB VKF 474, l. 202—205.

Ataskaitą sudaro atsakymai ir paaiškinimai pagal kiekvieną instrukcijos punktą, kurią kapitula davė savo komisarams, vykstantiems į Adutiškio valdas sudaryti naujo inventoriaus bei išklausyti valstiečių skundų. Iš tų atsakymų matyti, kad komisarai nustatė Adutiškio valdų žmonėms tokius mokesčius ir prievoles:

Adutiškio miestelėnai turi mokėti 80 auksinų činšo nuo valako. Apie jų kitas prievoles ataskaitoje nieko nepasakyta.

Valstiečiai žemininkai turi mokėti 120 auksinų činšo nuo valako, išvežioti laiškus, taisyti kelius ir, atvykus į Adutiškį valdytojui, budėti dvare bei atlikti reikalingus patarnavimus. Pagal kapitulos instrukciją komisarai turėjo primesti žemininkams važiavimą su pastotėmis į Rygą, bet tai nepavyko dėl ryžtingo žemininkų pasipriešinimo.

Valstiečiams činšininkams komisarai nustatė tokį pat činšą, kaip ir žemininkams — 120 auksinų. Činšininkų prievolės — eiti eilės tvarka dirbti prie statybos darbų, nuo kiemo vieną kartą per metus važiuoti su pastote į Vilnių, talkininkauti išvežant mėšlą ir du kartus eiti į gvoltus (pavarymus). Valadzkų vaitystės činšininkai dėl didelio tolumo (6 mylios nuo Adutiškio) nuo pavarymų ir mėšlo vežimo prievolės atleisti.

Valstiečiai lažininkai turi mokėti činšo 32 auksinus nuo valako ir dar 14 auksinų pinigais vietoj statinės avižų, kurią anksčiau turėdavo supilti grūdais. Kapitula savo instrukcija buvo nurodžiusi padidinti lažo normą iki šešių dienų per savaitę nuo valako, bet valstiečiams griežtai pasipriešinus komisarai buvo priversti palikti seną lažo normą — 2 dienas per savaitę nuo vieno kiemo. Užtat komisarai įvedė lažininkams naują prievolę — atvežti į dvarą po 2 vežimus malkų ir padidino privalomų gvoltų skaičių nuo 6 iki 8; be to, paliko pastočių prievolę — po vieną pastotę nuo kiemo ir ne toliau, kaip už šešių mylių. Už važiavimą su pastote turėjo būti užskaitytos 3 dienos lažo.

Visiems valstiečiams (išskyrus žemininkus) komisarai nustatė prievolę taisyti griovius, tiltus, malūnus, smuklės ir dvarų pastatus.

Ataskaitoje pasakyta, kad valstiečiai prašė uždrausti valdytojams neteisingai aiškinti inventorių ir reikalauti tokių prievolių, kurios į inventorių neįrašytos.

Dalis ataskaitos punktų liečia valstiečių naudojamos žemės ir pievų išmatavimą ir galimybes padidinti pajamas iš Adutiškio valdų. Tuo tikslu komisarai siūlo pavesti naujam valdytojui varyti prekybą malkomis, plukdant jas Miadelos upe į Daugavpilį, ir įvesti Adutiškio miestelyje turgus, nes kol kas Adutiškis savo išvaizda niekuo nesiskiriąs nuo paprasto kaimo.

Relacya komissu Hoduciskiego przez nas nizey podpisanych [1] expedyowanego w roku 1791.

Zawołani od j. j. w. w. msc panstwa dobrodziejów w celu wyciągnienia z hrabstwa Hoduciskiego intraty, niemniey dla podania proiektow, jakie na przyszłość mogą być dla p. kapituły z tego hrabstwa użytki, równie dla zweryfikowania krzywd włościan, opisania ich stanu, podania prawideł, jak oni w dalszym swym zyciu mają się zachować y jak mają być rządzonemi, dopełniamy takową posługę w dowodzie składaiących się inwentarzow y veryfikacyi, ktorey punkta przez j. j. w. w. deputowanych czytanemi były. Teraz tylko, w jakowym składzie rozkazy ich zostały przez nas wyexekwowane, zdajemy sprawę przez odpowiedz na kazdy punkt do dobr daney nam instrukcyi.

Ad 1-mum. Wszystkich gospodarzy na cztery gatunki podzielilismy, to jest: na mieszczan, ziemian, czynszowych y ciągłych, ktorych oddzielne powinności w ustawie dla włoscian są wyspecifikowane.

Ad 2-dum. Wszelkie tytuły podatkow poznosilismy, procz samego tylku czynszu, ktorego płacic mają z włoki ziemianie y czynszowi po złotych 120, ciągli po złotych 32 y beczkę miary komissyiney owsa, ktore dziakło nie ziarnem oddawać powinni będą, ale z włoki czyli tez za beczkę owsa po złotych 14 opłacać mają. Ziemianie od czynszowych tym się tylko rożnic będą, ze piersi do posyłek z listami y do rezydencyi czasu bytności dzierzawcy, drudzy do koleyki do budowli, odbycia jedney drogi do Wilna z chaty, zasłużenia 2-ch gwałtow y wywiezienia gnojow są obowiązani. W woytowstwie zas Wołodzkowskim, o mil trzy od dworu Hoduciskiego sytuowanym, wszyscy czynszowi nieziemianie, ze od gwałtow y wywozki gnoju są wolnemi, przeto po dwie drogi wilen*skie* odbyc powinni będą.

Ad 3-tium. Poniewaz na ciągłych nie mozna było wytargować, ażeby z włoki po sześć dni panszczyzny służyli, tak jak instrukcyą zalecono, tylo według zwyczaju dawnego po dwa dni z chaty, przeto zostawując onych przy tym samym czynszu, gwałtach y panszczyznie, powinność tylko dostarczenia drew po 2 wozy na dniach swoich do dawnieyszey powinności przyłączylismy.

Ad 4-tum. Zaden z ziemian nie chciał się godzić na zasłużenie drogi ryskiey y przeto samy tylko czynsz na nich jest ustanowionym y obowiązek pełnienia posyłek z listami.

Ad 5-tum. Względem oznaczenia płaty z sianozęci muroznych y błotnych, poniewaz łąki nie są pomierzone, przeto przy dawnieyszey płacie włoscian zostawilismy, nie chcąc arbitralnie za one nakładać płaty. Tez te na przyszłość z włoscianami uczynilismy umowę, ze po pomiarze z morgu sianozęci murozney płacic mają po złotych trzy, a z błotney po złot*y*ch dwa. Z tych zaś łąk, ktore przez włoscian bezpłatnie dotychczas były trzymane, proporcyonalną ustanowilismy opłatę.

---

[1] *Pavardžių ir parašų nėra. 1790 m. spalio mėn. 21 d. kapitulos posėdyje komisarais į Adutiškį buvo paskirti kanauninkas Kelpša ir Klimanskis, o 1791 m. spalio mėn. 8 d. inventoriaus sudarymo ir kitų reikalų užbaigimui — Kruševskis ir Houvaltas — žr. MAB VKF 474 l. 131, 161.*

Ad 6-tum. Łąka Hary zwana, w woytowstwie Wołodzkowskim położona, chociaz jest barzo obszerna, jednak dla zarosłow y rozlewu na niey wody nie więcey, mimo naywiększe dotychczas staranie, czyniła dla dzierzawcow intraty, jak złotych 100, ktore quantum do taxy siana w Hoduciszkach zostało inkludowane.

Ad 7-mum. Wszyscy włoscianie do reparacyi drog, grobel, mostow, młynow, karczem y zabudowania dwornego obowiązanemi zostali, ziemianie zas, ktorzy do posyłek z listami są obowiązanemi, do reparacyi tylko drog uzyci byc mają.

Ad 8-vum. Wolność pędzenia wodek zostawiona jest włoscianom z obowiązkiem opłacenia kapszczyzny swoim arędarzom po złotych trzy od beczki. Zabronienie zas pędzenia byłoby uszczerbkiem w propinacyi y łatwym wystaraniu się czynszow.

Ad 9-num. Mieszczanie dla jakich przyczyn nie więcey, jak po złotych 80 z włoki gruntu siedzibnego płacic maią, o tym j. w. w. deputowani doniesli.

Ad 10-mum. Ciągli poniewaz czynsze z włoki opłacają po złotych 32 y po beczce dają dziakła, przeto na ich silne opieranie się nie ustanowilismy podług instrukcyi po dni 6 panszczyzny, ale przy dawnieyszey panszczyznie onych zostawilismy, to jest z chaty po dni dwa.

Ad 11-mum. Poniewaz ciągli przy panszczyznie dawnieyszey zostawieni, przeto ustanowilismy gwałtow nie według instrukcyi po dni 6, lecz po dni 8 w czasie roboczym, z czym dwor rozkaze, azeby zasłużyli.

Ad 12-dum. Poniewaz ciz ciągli, procz panszczyzny, gwałtow y drogi wilenskiey, czynsz y dziakło dawać będą, przeto na superujący grunt od panszczyzny bez pomiaru nie zdało się czynsz ustanawiać ziemianski, lecz tylko jak dotąd opłacali.

Ad 13-tium. Względem poznoszenia zasciankow dla powiększenia dwornych zmian, szczegulnie w Stojaciszkach, uznalismy, ze gdy pomiar poydzie, barzo łatwo poletki dworne opatrzą się w obszernieysze zmiany przez zaięcie po troche gruntu od otaczających zasciankow, a przez posunienie ich poletkow ku tym stronom, gdzie gruntow więcey przez pomiar znaydzie się.

Ad 14-tum. W Mirkliszkach y Stoiaciszkach włoscianie z okazyi podleyszego gruntu dziesięcio złotyma mniey od inszych płacić mają.

Ad 15-tum. W Hoduciszkach ma byc krow stanownych 60, w Mirkliszkach zas y Stoiaciszkach — po sztuk 25.

Ad 16-tum. Po jedney tylko furze do Wilna tak na ciągłych, jako y na czynszowych nie z gruntu, lecz z chaty postanowilismy.

Ad 17-mum. Nie mozna będzie dzierzawcy uzyc z panszczyzny podwod więcey, jak po razu na rok daley jak o mil 6, za co trzy dni panszczyzny ma byc onym policzono.

Ad 18-vum et 19-um. Względem krescencyi zupełnie w tym wolę j. j. w. w. msc panstwa dobrodziejow uskuteczniono.

Ad 20-mum. Siana trzecia część, jaka się z verifikacyi okazała, determinowana na chowanie obory, dwie zaś części na intratę są zapisane.

Ad 21-mum. Co do intraty z jezior, jako mozna było, takosmy ustanowili, to jest w Hoduciszkach, z jeziora Łozdzieja zwanego, złotych 120; w Stojaciszkach złotych 50; z rzek zas zadney miec nie mozna intraty.

Ad 23-tium. Wszyscy włoscianie zostali od nas zabespieczonemi, że procz czynszu y powinnośći inwentarzem na nich włożoney nic więcey płacić y pełnic nie mają, y jak oni submitowali się wszystkim tym ustawom zupełną czynic satysfakcyą, tak tez wzaiemnie dopraszali się, ażeby tam rządzic mających mocnym obowiązac prawem, izby takowych ustaw na krzywdę nie tłumaczono włoscian, — czego w inwentarzu niema, nic od nich więcey nie pretendowano.

Ad 24-tum. Poletki folwarczne przemierzane, niektore z nich pomorgowane zostały y na kazdy morg po 3 osmin zyta miary kommissyiney na usiew determinowano.

Co do ogulney instrukcyi, ta że się wyexekwowała, z tey ustawy dla włoscian, do inwentarza inkludowaney, okaże się.

Pomiar gruntow y łąk włościańskich nader jest potrzebny — nie tylko ztąd bowiem znaczna by się okazała intrata, tak dalece, ze expens na komornika w jednymby roku zwroconym został, ale nadto kłotnie ustawne o grunta między włoscianami by się uspokoiły, a co większa, przez rowny podział punktow, przez zaspokoienie między włoscianami dyfferencyow, przez danie kazdemu włoscianinowi tyle gruntu, ile on zarobić zdoła, przez naznaczenie proporcyi znosnego czynszu, czyniąc wzgląd na gatunek w kazdey wsi gruntow, na dobroc przysady, na zręczność większą lub mnieyszą profitowania, z czegokolwiek w naykrotszym czasie widzielibysmy porownaną sytuacyą teraz niektorych ubogich włoscian przynaymniey z temi, ktorzy niedostatku nie cierpią.

Oprocz tego, jaka jest teraz wyciągnięta intrata, jaka okaże się przez pomiar gruntow, jeszcze staraniu nastempnego dzierzawcy poruczonym być może: nayprzod handel drzewem suchym na opał tylko sposobnieyszym rzeką tam idącą, Miadzielicą zwaną, do Drui y Dyneburka, z czego spodziewać by się mozna było tym czasem co rok do tysiąca złotych intraty, a w czasie takowy handel powiększonym byc moze.

Co się tycze zabudowania tak fundi Hoduciszek, jako tez folwarkow Mirkliszek y Stoiaciszek, to tak co do budynkow mieszkalnych, jako tez gumien, obor, dosyc są dobrze opatrzone, oprocz pomnieyszych zabudowan, jako to browarow, staien, w Mirkliszkach y Stojaciszkach szpichrzow, które albo de nowo zabudowane byc powinno, albo tez te same restaurowane.

Co zas do miasteczka Hoduciszek, te procz samego tytułu niczym się nie rozni od ordynaryiney wsi. Karczma bowiem chociaz niedawno zbudowana, jednak dla nieopatrzenia y nieochędostwa zydów poruynowana. Inne zas budynki, szcegulnie otaczające rynek, są to ordynaryine chłopskie domy, lecz pomimo to wszystko, gdyby zaprowadzone były targi, ktore z samych włoscian hoduciskich docyc znaczne miec mozna, w naykrotszym czasie y znaczne podwyszenie intraty niecby mozna było y mieszkancom, szczegulnie zydom, ktorych jest do kilkunastu po chałupach mieszkaiących, byłoby pobudką do budowania się.

Walusz od dawna reparacyi potrzebuiący, podany teraz przez nas pod kontrakt z assekuracyą, iz przez nastempnego dzierzawcę ma byc reparowanym.

Co do stanu tak fizycznego, jako y moralnego włościan, przyczyn ich zubożenia, rownie co do sposobu poprawienia onych sytuacyi nie zdało się nam szczegulnych przynosic uwag nad te, które w. j. xiądz kanonik, komissar strzeszynski, w raporcie swym na dniu onegdayszym o hrabstwie Strzeszyn*skim* podał, a które uwagi — bez żadnego mówiąc pochlebstwa — rozumne obserwacye przypominaiąc y stosuiąc się do włościan hoduciskich, to w konkluzyi powiedziec należy, że mała dotychczas czułość y staranie o poprawę ich losu jest przyczyną wielu nędzy y ubostwa.

Po ktorey relacyi j. w. j. xiądz prezydent imieniem całey p*rzeswietney* kapituły za podiętą fatygę y pracę w. w. j. j. x*ięży* komissarzow podziękował.

128. *Pakartotinas Adutiškio valstiečių skundas Vilniaus vyskupijos kapitulai prieš ekonomą Volką.*

Orig. be datos MAB tarp Vilniaus vyskupijos kapitulos dokumentų.

Adutiškio valstiečiai prašo atsakymo į jų ankstyvesnį skundą prieš Volką, nes jeigu jų skundas nebūsiąs išklausytas, Volkas, kaip jo pavardė rodo, baigsiąs suėsti ne tik jų arklius ir jaučius, bet ir pačius valstiečius. Ramaniūnų kaime iš ten gyvenusių dvidešimties lažininkų belikę vos aštuoni, kiti turėję bėgti. Volkas siunčiąs vežti į Daugavpilį užantspauduotus javų maišus, o kai nuvežus pasirodo, kad trūksta saiko, sugrįžusius liepiąs plakti ir tardąs įremdamas žmogui į krūtinę šautuvą. Anksčiau valstiečiams visai netekdavę važiuoti su pastotėmis į Daugavpilį ir Rygą, o dabar turi vežti į ten javus, o atgal druską; be to, tą druską Volkas verčiąs pirkti už padidintą kainą, neleidžiąs niekur kitur pardavinėti sėmenų, kaip tik jam ir tai už žemesnę kainą, negu Vydžių turguje. Per darbymetį tol varąs dirbti į dvarą, kol užbaigiami visi dvaro darbai, o valstiečiai nuo savo žemės besurenką vien šiaudus. Valstiečiai prašo pašalinti Volką iš Adutiškio ir sugrąžinti anksčiau buvusią tvarką.

Przeswietna kapituła, jasnie wielmozni panowie nayosobliwsi dobrodzieie!

Pokorną prozbą naszo a z większą niesmiałoscią upadamy pod stopy przeswietney kapituły, jasnie wielmoznych panow nayosobliwszych dobrodzieiow, ponawiaiąc prozby w daniu nam rezolucyi na pierwszy memoryał podany w krzywdzie y uciemiężeniu wielkim przez j. pana Wołka, ekonoma hoduciskiego, bo on z nazwiska swoiego nie tylko woły, konie niepomiarkowano praco poziadał, ale naostatek y nas samych wykorzeni, jezeli nie nastompio łaskawe względy przeswietney kapituły, jasnie wielmoznych panow nayosobliwszych dobrodzieiow, bo bez tego we wsi Romaniunach ze dwudziestu ciongłych ledwo osmiu gospodarzow zostało. Poniewaz w robocie pryhonney defolgi nie mamy, ale wywożąc zboze do przedania, wory zapięczętowane z obuch koncow, że miara nie zaydzie, za powrotem do dworu Hoduciskiego u przepłota uwiązawszy kaze rozgami cwiczyc y przyłozywszy fuzyą do piersi, grozonc zabiciem, examinuie, dla czego miara nie zaszła. Musieli jakim sposobem zboze wytoczyc, siana obiedzie, pozostałe od wołow karmnych, kazał, w kity powiązawszy, w bezdrosz wiesc do

Wilna y sprzedawac po złotych dziewięc, za ktore to siano napasnie sami musielisma popłacic.

Do Rygi y do Dynarberka nie jezdzili, a teraz musiemy tam zboze wiesć, a nazad sol prowadzic az do Smurgon na zarobek, y nam samym nigdzie nie dozwala brac, jako tylo u siebie. My [w] Widzach kupuiem beczkę soli po talarow bitych puł czwarta, a we dworze swoim musim brac po talarow pięc y to fałszywo miaro.

Wies Bohdziuny — domow osim — w roku przeszłym wygorzało, ktorym miała byc defolga dla zabudowania, — rownie na panszczyzno y gwałty pędził, a swoiemi dniami nam, ciongłym, jako tez ziemianom y boiarom kazał budowac.

Kontnikow nic nie maiących poosadzał za gospodarzow, ktorzy nie maiąc sposobnosci do odsłuzenia panszczyzny, kazo nam za onych pełnic, jeszcze musimy im grunt zaorac.

Czasu odebrania czynszowych pieniędzy od kazdego czerwonca, talera y rubla musiemy dokładac po groszy 15. Kazimierz Malcz nie miał konia zawiesc beczki zyta do Dynaburka, to jest purow 8, — musiał przedawac po jednym purze, a ze nie doszło do miary dynaburskiey, musiał ostatnio krowę przedawszy dopłacic złotych 22. Talki do przędzy fałszywo wago do domu daio, to musiemy swoim lnem dokładac, przez co wielki deces mamy. Kapszczyzny od wypędzenia gorzałki miary gospodarskiey zyta beczki więcey nie płacili, jak po złotych 2, a teraz po złotych 8 y drew po wozow dziesięc do dworu wywiesc swoiemi dniami, a jezeli nie, to na egzekucyą ziemian syła.

Oraz tedy scielonc się pod nogi przeswietney kapituły jasnie wielmoznych panow nayosobliwszych dobrodziejow upraszamy a prawie ze łzami przywrocenia dawnieyszey ustanowy podług starego inwentarza, czekaiąc przyspieszoney rezolucyi w prozbach naszych. Za co na wieki zycia naszego za czerstwe zdrowie w naydłusze lata przeswietney kapituły, jasnie wielmoznych panow nayosobliwszych dobrodzieiow, obowiązani jestesma błagac wszechmocnego boga, jako przeswietney kapituły jasnie wielmoznych panow nayosobliwszych dobrodzieiow w nikczemnosci prochu wiernemi poddani y nayniszemi podnoszkami.

Przytym przyłanczamy y te zazalenie, ze owios dziakielny podług ustanowy komisarskiey w strych pod wątek odbierali, a teraz j. pan Wołk, ekonom hoduciski, miaro większą y z wyniesionym wierzchem odbiera, a potym strychuie y ten strych od miary pozostały na siebie obraca.

Siemienie lniane przedawalisma [w] Widzach osmine po złotych 40, a j. pan ekonom y tego nam zabronił, kazał do dworu przywozic, na miarę większą kupował, a więcey nie płacił, jak po złotych 12. Naostatek wyprowadził nas z chleba takim sposobem, ze jak zacznie się robota gorąca, dopoty pendzi do dworu bez zadnego pomiarkowania, az nim wszystko ukonczy. Naowczas da nam frysztu, kiedy juz pora ominie, ze ledwo słoma pozbieramy, a ziarno wniwecz obroci się przez ominioną porę, a nadebite y czynsze przed s. Michałem odbierał, kiedy nie było zkont grosza wziąc. Przeto teraz lecim impetem wielkim, składaiąc głowy nasze pod stopy prze-

swietney kapituły, jasnie wielmoznych dobrodzieiow, prosząc o zmianę tegoz j. pana Wołka, azeby nie był daley we dworze hoduciskim, bo jezeli nie nastompio względy przeswietney kapituły w zrzuceniu onego, to musiemy wyrzekszy się zonek, dzieci, chaty y ubogiego maiątku z płaczem krwawym ztont prosto w swiat wędrowac, gdzie nas oczy ponioso.

129. *Valadzkų vaitystės valstiečių žemininkų skundas dėl padidintų mokesčių ir prievolių, įvestų Vilniaus vyskupijos kapitulos atsiųstųjų komisarų.*

Orig. be datos MAB tarp Vilniaus vyskupijos kapitulos dokumentų.

Valadzkų vaitystės žemininkai skundėsi, kad komisija padvigubinusi mokesčius, kurių dėl žemės nederlingumo jie jokiu būdu nepajėgiąs sumokėti ir todėl prašo, kad būtų atstatyti prieš tai buvusieji mažesni mokesčiai. Komisarai atleidę juos nuo laiškų vežiojimo prievolės, bet Adutiškio valdytojas Volkas į tai neatsižvelgiąs ir varąs juos ne tik su laiškais, bet ir su pastotėmis į Sudervę, Vilnių ir Daugavpilį. Toliau skunde teigiama, kad Volkas privertęs Valadzkų vaitystę sumokėti nuo kiemo po 4 auksinius daržinės ir po 1 auksiną ratinės stogui uždengti, be to, po 2 auksinus tvenkinio įrengimui, bet to tvenkinio ir iki šiol nesą; reikalaująs, kad valstiečiai mokėtų mokesčius pačiais geriausiais pinigais, bet sveriąs juos neteisingai ir verčiąs dar primokėti. Atvykus komisijai daugelis valstiečių bijoję pasakoti savo skriaudas, kadangi Volkas grasinęs išplakdinti, pririšus prie liepos, jeigu kuris nors išdrįstų skųstis.

Przeswietna kapituła, j. w. w. mosci dobrodzieje!

My, ziemianie hoduciscy, niesiem z płaczem w krzywdach naszych zazalenie do przeswietney kapituły, zebrząc miłosierdzia, aby w swięto raczyła weyrzec sprawiedliwosc o nas, ubogich ludzi, mieszkaiących w woytowstwie wołodzkowskim.

Wiadomo przeswietney kapitule, jakie u nas grunta zapadłe y nieurodzayne, tak że ledwie wyżywic się mozem y, jak było ustanowiono z wiekow, podatki dworowi wypłacac. A ze teraznieysza przeswietna kommissya w dubelt nam podwyszyła podatki, ktorych przez zaden sposob opłacic nie mozem, — miłosciwi panowie, raczcie się zlitowac nad nędznym stanem naszym, a nas przy dawnieyszych opłatach y powinnosciach utrzymać, gdyz przy takiey opłacie przydzie do reszty poginąc y gospodarstwa opuscic. Przeswietna kommissya dla zapadłych gruntow uwolniła nas od listowney drogi y od innych usług, a j. pan dzierzawca, nie zwazaiąc na ustawy przeswietney komissyi, nie tylko z listami, ale y z wozami nas pędzi, y teraz dwuch ziemian z wozami do Suderwy wysłał, ktorych jeszcze nie ma. A przez te lat cztery na rozne potrzeby nie tylko dla siebie brał furmanki, ale y żydow do Dzisny, Dynaburka y Wilna wozic kazał. Tudziez wymyslił podatek na pokrycie gumna y nakazał nam, abysmy z naszego woytowstwa kazdy gospodarz zapłacił po złotych 4, y oddalismy dzierzawcy złotych 284, a dla tego skarbową słomą krył. Jako tez na sadzawkę przykazał, abysmy kazdy gospodarz dali po złotych 2, ktorych pieniędzy oddalismy złotych 142, a sadzawka nie wykopana.

Na pokrycie wozowni kazdy z nas gospodarz zapłacił po złotych 1, co uczyni złotych 71.

Dzierzawca siemienie wybierał miarą kilka garcami większą od widzkiey, a ceną daleko mnieyszą płacił.

Sol sprowadziwszy z Rygi mnieyszą miarą od widzkiey — w Widzach było po 3 talarow z ortą, a my płacili po 75, — na włoscian narzucał, w niektorych beczkach po 12 garcy komissyinych nie stawało. Drozdzy sobie od piw, co na wesela robim, po kilka odbiera. Przy opłącaniu podatkow dla uciemiężenia roznemi piniądzami, acz naylepszemi, brakuje, jako to złotem holenderskim, obrączkowym waznym, talarami, pułtalarami, czwiartkami waznemi, a j. pan dzierzawca, fałszywie ważąc, nakazał, abysmy dokładali po złotemu, po pułtora złotego y po złotych dwa.

Za swoią arędę nad ustawę przeswietney kommissyi, gdy acz napasnie zyd zaskarzy, wielkie sztrofy zakłada, na dwor y zyda z nas wielu za jedną winę opłacalismy dzierzawcy y zydowi po kilkanascie talarow.

Dawniey przy podatkach naszych opłacalismy od złotego po groszu jednym, a teraz oddaiem po groszy dwa. Dawniey był las powolny na budowle, a teraz za wypuszczenie na jedną izbę mamy opłacac popięnego po złotych 6 y więcey dzierzawcy.

Wołodzko Antoni odumarł, a zone z małemi dziecmi zostawił, ktora nie mogąc utrzymac gospodarstwa, została przez kommissyą uwolniona od gospodarstwa, ktory to budynek dzierzawca sprzedał y pieniądze na siebie obrocił, nic nie dawszy synowi zeszłego Wołocki.

Wielu z nas włoscian krzywd swoich przed w. w. kommissarzami nie opowiadali, gdyz dzierzawca zagroził nam, gdy będziem krzywdy swoie opowiadali, to w. w. kommissarze będą patrzyc przez okna, a ja kazę uwiązawszy do lipy rozgami cwiczyć.

Nas, ziemian, nigdy nie pędzano z wozami y z listami w drogi, a teraz dzierzawca nas pędzi do Dyneburka ze zbozem. My, ziemianie, odbywami woytowsko powinnosc, a nadto coby jeden mogł na gwałt powypędzac, to w szesciu musim wyiezdzac, a woyta za jego powinności z wozem do Rygi, Dynaburka y Wilna posyła.

Te prozby nasze z nayglębszym uszanowaniem, z płaczem u nog przeswietney kapituły zskładaiąc, zapisuiemy się bydz j. w. w. panow nayosobliwszych dobrodziejow[a] wiernemi poddanemi: Jozef Jankowicz, Antoni Jankowicz, Maciey Buywidowicz, Jan Turło, Michał Keyra, Kazimierz Turło, Michał Kozłowski, Jan Kozłowski, Macey Keyra, Jan Helzcza, Franciszek Tomkiewicz, Antoni Koyra, Marcin Koyra, Bazyl Bubowski, Ignacy Baliko.

[a] dobrojow

130. *Adutiškio valsčiaus kaimų valstiečių žemininkų skundas dėl valdytojo Volko daromų skriaudų ir drauge prašymas sumažinti komisarų naujai nustatytą činšą.*

Orig. be datos MAB tarp Vilniaus vyskupijos kapitulos dokumentų.

Jankonių, Greičių, Gribavičių, Petravičių, Sivcų ir Andriušiškių kaimų žemininkai pakartotinai prašo sumažinti činšą, kurį siųstieji į Adutiškį kapitulos komisarai labai padidinę. Toliau valstiečiai teigia, kad prieš savo kleboną jie visai nesiskundę, o įvykę

tai tokiu būdu, kad jų patikėtiniai, vykdami į Vilnių činšo sumažinimo reikalu, susitikę pakelės smuklėje Volką, kuris ir surašęs jiems skundo juodraštį prieš kamendorių ir buvusius komisarus; valstiečiai pareiškia, kad nuo to juodraščio jie atsisako. Toliau kartojami kai kurie ankstesni skundai prieš Volką, būtent: kad jis imąs kažkokį mokestį tariamai vietoje lažo, siuntinėjąs nuolatos su pastotėmis, primetąs pirkti druską ir verčiąs jam parduoti sėmenis už neteisingą kainą ir t. t. Šias skriaudas komisarai surašę, bet jokių palengvinimų nesą. Zemininkai ypač prašo atleisti nuo pastočių prievolės ir apskritai nuo siuntinėjimų į tolimą kelią.

Przeswietna kapituła, jasnie wielmozni miłosciwi panowie y nayosobliwsi dobrodzieje!

Powtarzamy nasze prozby do jasnie wielmoznych panow, azeby czynsz przez kommissarzow na nas aukcyonowany defalkowanym został z przyczyn w pierwszey suplice wyrazonych. Co zas do skarg na j. x. plebana, o tym ani wiemy, ani znamy. Stało się to w tym sposobie. Gdysmy szli do Wilna z prozbą tylko o odstąpienie nam czynszow, spotkalismy się z j. p. Wołkiem w karczmie Sumkiłach o mil trzy od Wilna. Ten, mając jakąś nienawisc do przeszłych kommissarzow, napisał nam ołowkiem na nich suplikę, rownie i na tamecznego komendarza, że za chrzty i szluby zdziera, czego my nigdy nie doswiadczamy, ze kommissarze wielkie kontraktowe pobrali, o czym my ani wiemy, ani skarzemy się, ani arędarze zadnych nie przynoszą skarg. Kazał nam, azebyśmy według tey jego informacyi prosili o napisanie kogokolwiek takowey supliki. My, nie znając pisma, tosmy dopełnili, czego się zupełnie wyrzekamy i nic ani do kommissarzow, ani do tamecznego komendarza nie mamy i miec nie mozemy, co ustnie i osobiscie wyznamy. Tylko skarzemy się na aukcyonowane czynsze y na nieznosne krzywdy nasze przez j. p. Wołka dopełnione, jako to branie łaży na rublach, złocie, ortach, używanie nas ustawicznie do furmanek, narzucanie na nas soli, wybieranie od nas siemienia ceną taką, jaką się płacić podobało, branie za igrzyska po talarow kilka i inne poczynione wyderkafy, które j. w. w. komissarze opisali, ale dotychczas zadney nie mamy nadgrody. Od ustawicznego nas uzywania do furmanek, czego zdawna nie pretendowano od nas, azebysmy byli uwolnieni, rownie i od innych dalekich posyłek naygorliwiey dopraszamy się, będąc przeswietney kapituły j. w. w. miłosciwych panow dobrodziejow wierni poddani i naynizsi słudzy, ziemianie z wsiow Jankowica, Greyciow, Hrybowiczow, Piotrowicz, Siwcow i Andruszyszek.

131. *Adutiškio valsčiaus valstiečių prašymas Vilniaus vyskupijos kapitulai panaikinti komisarų naujai įvestą vietoj avižų dėklos piniginį mokestį.*

Orig. be datos MAB tarp Vilniaus vyskupijos kapitulos dokumentų.

Savo skunde valstiečiai teigia, kad iki komisarų naujai įvestos tvarkos jie mokėję činšo po 10 laterių nuo valako ir statinę avižų. Tokio dydžio činšą jie ir toliau sutinką mokėti ir prašo, kad būtų panaikintas piniginis mokestis, kurį komisarai uždėjo vietoj avižų dėklos. Be to, Paciškių, Gudelių, Medėnų, Antanų, Mažųjų ir Didžiųjų Lazdinių kaimų valstiečiai pareiškia sutinką mokėti „sausos" arendos po 12 auksinų, kad tik nebūtų smuklininko-žydo. Prašo atleisti taip pat nuo gvoltų, važiavimo su pastotėmis ir kitų prievolių.

Przeswietna kapituła, j. w. w. panowie y nayosobliwsi dobrodzieje! Z nayglębszym uszanowaniem upadaiąc pod nogi j. w. w. miłosciwych panow dobrodziejow, z nayrzewliwszym płaczem zebrzemy litosci, aby nas od ustaw teraznieyszey komissyi uwolniła, gdyz zadną miarą takowych ustaw wydzerzac nie mozemy, gdyz za włokę dawniey płacilismy po talarow 10, dziakła oddawalismy po beczce jedney kommissyiney miary, co y teraz wykonac gotowi jestesmy. Dziakło jako oddawali, tak y oddawac będziemy owsem, a piniądzami, jako z dawnych czasow nie płacilismy y płacić nie mamy sposobnosci, więc przeswietna kapituła weyrzy w swięto sprawiedliwosc, racz nas uwolnic [od] podatku piniężnego, a racz nam nakazac podług dawnieyszego zwyczaja zapłacic dziakłem z włoki kommissyiną miarą beczką pod wotkiem.

Dawniey nigdy mąki nie mierzyli. Arędarz tak mąkę wymierza, jako tez wodkę pod trąbami. My dawniey płacili suchey arędy, a teraz gotowi jestesmy zapłacic suchey arędy po złotych dwanascie, aby zyd nie był, gdyz my wszyscy gospodarze, jako to wioska Paciszki, zascianek takosz Paciszki, wies Gudeli podeymuiąc się opłacac suchę arędę. Wies Miedziany takosz obeymuie się opłacac po złotych 12 suchey arędy. Wies Antony podeymuie się opłacac suchey arędy po złotych 12. Wies Łozdzieje Małe takoz podeymuie się opłacac suchey arędy złotych 12. Łos, wioska, takoz podeymuią się opłacic suchey arędy po złotych 12. Wies Lozdzieje Wielkie takoz podeymuią się opłacic po złotych 12.

Przeswietna kapituła, j. w. w. panowie y naymiłosciwszy dobrodziejel Racz weyrzec na łzy y prozby nasze oraz nam wyzey wspomnionym przywrocic takową suchę arędę, gdy my zawsze wiernie skarbowi wypłacali y wypłacac obowiązuiemy się. Tudziez j. w. w. panow przeswietney kapituły, litosciwych panow z nayglębszym uszanowaniem dopraszamy się, abysmy procz opłaty, zadney powinnosci, jako tez drog, gwałtow y innych powinnosci nie odbywały, o co z nayglębszym uszanowaniem, z płaczem dopraszaiąc się, zapisuiemy się bydz j. w. w. panow miłosciwych y naymiłosciwszych dobrodziejow podnoszkami. Tomasz Wileyto, Łukasz Stepanion, Jerzy Wileyto, Jerzy Trzeciak, Antoni Bonifacy, Jerzy Wieleyko, Maciey Wileyko, Piotr Woyciekanis.

132—133. 1792—1794 m. Nemunaičio miestelėnų ginčai su valdytojais.

132. *1792 m. gegužės mėn. 29 d. Nemunaičio seniūno M. Valavičiaus ir Nemunaičio seniūnijos komisaro V. Čižo skundas prieš Nemunaičio miestelėnus.*

Iš Merkinės pavieto Žemės teismo pareiškimų knygos — VCA Senieji aktai 6153 l. 25—26 a.

Nemunaičio seniūnas M. Valavičius su savo komisaru V. Čižu skundė Nemunaičio miestelėnus ir ypač miestelio vaitą Martyną Herburtą, kad šis atklydęs iš kažkur į Nemunaitį ir ėmęs kiršinti žmones prieš Nemunaičio seniūną. Gegužės mėn. 20 d. Herburtas su kitais miestelėnais paskelbę kažkokį nutarimą dėl Nemunaičio ir uždraudę

miestelio gyventojams toliau klausyti dvaro įsakymų. Miestelėnai savavališkai ganą savo gyvulius pievose, priklausančiose Nemunaičio seniūnijai, užgrobę pajamas iš kelto per Nemuną, ir t. t.

[1792] Eorundem maia 29[1]

Eorundem. Proces imieniem j. w. w. j. j. panow Michała i Petroneli z Swięcickich Wołłowiczow, pisarzow skarb*owych* W° X. L., starostow niemonoyckich panow, w. j. pana Wiktorego Czyza, starosty narwidzkiego, jako kommisarza i rządcy, na j. mc pana Marcina Herburta, miasta j. k. mosci Niemónoyc woytem tytułuiącego się, na j. mc xiędza Kazimierza Pałynskiego, plebana niemónayckiego, oraz niektórych mieszczan niemónoyckich, imionami i nazwiskami do rosprawy wyszczegulnic się maiących o to, iz obzałowany Marcin Herburt, niewiadomo zkąd przybywszy i uwiązawszy się do miasteczka Niemunoyć, chciwy poprawienia konduity swoiey, chociaz nieprzystoynym sposobem, podeysciem i ułudzeniem wiele wyderkafow porobiwszy, lud ubogi do ostatka gubiąc, obietnicami niepodobnemi łudząc, do buntu y rokoszu przeciwko dworowi pana ich właściwego przywiodłes, a lud nieoswiecony i nic przeniknąc z obzałowanym wzmienionym nieumieiący, łatwo ułudzeniom obzałowanego wierzący, do wszystkich nayniepodobnieyszych, nayniegodziwszych, — jako jeszcze na schadce obzałowanych niby za udzielonym jakimś sancytum y po miescie na dniu 20 maia z bembnem ogłoszonym, nieposłuszenstwo dworowi swoiemu pod sztrofem nakazuiący, — postempkow zbuntowany jowszy się, zyto i łąki do starostwa Niemonoyckiego nalezne arbitralnie i samowładnie spasli i spasac nie przestaią. Na zabraniaiącego takowey szkody namiestnika dwornego zuchwale w słowach: „Jezeli będziesz bronił, nas grabił, zycie utracisz", — odkazali się, w lasach, wstępach, jazach, brzegach, gwałty y violencye poczynili, dochod czyli opłacą od promu na Niemnie, co do arędarza staroscinskiego za kontraktem trzymaiącego nalezy, a dwor podatki zań do skarbu Rzpltey opłaca, za niedziel kilka do siebie zabrali, słowem, w kozdym mieyscu niezwyczayne exorbitancye dopełnili y dopełniac nie przestaią. Lecz nadto obzałowany Herburt, nie maiąc dość na tym, ze autorem takowey nieprzykładności znalazł się, samo jeszcze p. pana Piotra Koreiwa, namiesnika nemónayckiego, nayzelzywszemi słowy złaiawszy wobec szlachcicowi, obywatelowi osiadłemu, sam będąc z całego swiata, wiezieniem smiał grozić, a do zaradzenia wspólnictwa j. x. Kazimierza Pałynskiego dobrawszy i z onym wspolną zmowę wszedłszy, szkodzic dworowi Niemonoyckiemu zabrawszy cheńć nienasyconą, szynki w miasteczku obzałowani obydway — Herburt i Pałynski — od siebie ponarzucali. Takowey praktyki nikt zapamiętac nie może, przez co ogulnie trzymaiącemu arędę gdy znaczny uszczerbek uczynili, tedy doswiadczaiący z widoczney szkody arędarz kontrakt przez siebie od dworu przyięty złozył i utrzymywania takowey arendy zrzekł się, w czym załuiący delatores naywiększą dla siebie widząc domierzoną krzywdę, na obzałowanych wszystkich nayuroczysciey manifestuią się.

[1] žr. *Wł. Smoleński*, Ostatni rok Sejmu Wielkiego, Kraków, 1896, s. 91—92, 94.

133. *1794 m. kovo mėn. 3 d. Nemunaičio miestelėnų skundas prieš Nemunaičio seniūną M. Valavičių ir komisarą V. Čižą dėl kliudymo surengti miestelio magdeburgijos pareigūnų rinkimus.*

Iš Merkinės pavieto Žemės teismo pareiškimų knygos — VCA Senieji aktai 6153 l. 69—69 a.

Nemunaičio miestelėnai — Tomas Butėnas, Jonas Dokševičius, Motiejus Kinevičius ir kiti — teigia, kad 1793 m. Gardino seimui priskyrus Nemunaitį prie III kategorijos miestų, Policijos komisija 1793 m. vasario mėn. 5 d. universalu įsakiusi Nemunaičio gyventojams išsirinkti savivaldybės (magdeburgijos) pareigūnus. Miestelėnai, vengdami daug kartų patirtų persekiojimų iš valdytojų pusės, kreipęsi į Policijos komisiją ir Nuolatinę tarybą, prašydami papildomų paaiškinimų. Gavę juos, 1794 m. kovo mėn. 1 d., dalyvaujant bajorams, jie susirinkę Nemunaičio bažnyčioje viešai paklausti dvaro, ar tokie rinkimai prieštarauja įstatymams. Tuo tarpu Nemunaičio komisaras Čižas su 300 žmonių užpuolęs bažnyčią, liepęs varyti miestelėnus lauk; vienus mušęs, kitus pasodinęs į kalėjimą, o trečius įsakęs visai išvaryti iš namų. Pas miestelėnus apgyvendinęs egzekutorius, kurie baigią išpiauti gyvulius ir atimti grūdus.

Roku 1794 mar*ca* trzeciego dnia. Proces nomine sławetnych p. p. Tomasza Butina, Jana Dokszewicza, Macieja Kiniewicza, Andrzeja Sinkiewicza y dalszych mieszczan niemonoyskich na j. w. j. pana Michała Wołowicza, pisarza Kom*issyi* Skarbu W. X. qua pana, princypalnie na j. w. j. pana Wiktorego Czyza, starosty narwidzkiego, kommissarza dobr j. w. Wołowicza, naysolenniey o to, iz gdy w ro*k*u 1793 konstytucyi prawo seymu Grodzienskiego miasto Niemunaycie byc miastem trzeciey klassy parafialnym przeznaczyło, ze względu ktorego Nayiasnieysza Kommissya Policyi uniwersałem swoim dnia 5-go lutego wydanym, a tegoz miesiąca dnia 7-go umyslnie dla miasta Niemunoić nadesłanym w terminie dnia pierwszego marca roku biezącego elekcyą urzędow mieyskich przeznaczyła[a], na mocy ktorego miasto, lękaiąc się y nie wierząc po tylu doswiadczonych exorbitancyi ode dworu, nie wprzod determinowało się exekwować moc uniwersału policyi, niz wprzod napisawszy dwa memoryały — jeden do Naiasnieyszey Policyi, drugi do Rady Nieustaiącey — po dostateczną informacyą o exekucyą rzeczonego uniwersału, lecz gdy in originali takowe na ręce w. j. pana Lipnickiego, intendenta Komm*issyi* Policyi wydziału Grodzien*skiego*, przesłała, od ktorego dnia 20 febr*uarii* ro*k*u biezącego uzyskało list informacyiny, azeby na mocy universału przysłanego exekwowało prawo o elekcyach mieyskich napisane, na mocy więc ktorych wspomnionych zaleceń obywatele przy[b] miasta Niemunoyć przy stronie obecney szlachty dnia 1-go mar*ca* roku biezącego zebrali się do kosciola parafialnego w ciszy, tylko azeby zapytac się dworu przy powszechnosci, jezeli się przeciwi prawu, lub nie, y jezeli zaprzecza elekcyom seymikowym. Lecz rzeczony w. j. p. Czyz, kom*missarz*, czy to przez j. w. starosty, pana swoiego subordinowany, czyli tez z własnego domysłu, uprzedzaiąc doniesienie o maiących nastąpic w kosciele seymikach, z tumultem zpędzoney całey włosci, ad minimum osob trzysta, mimo uszanowania praw religii drzwi kościoła odbiwszy, własną swoią osobą pięsciami okładaiąc ludzi z kościoła wyganiał, a usposobionym na cmentarzu ludziom wychodzących mieszczan z kosciola brac,

jednych niemiłosiernie bizunowac, drugich za zamkiem w turmie więzić y innych zupełnie z domow porozganiać tak dalece, ze niektorzy z domow uszedłszy, powrocic nazad nie smieją, o co wszystko, a naybardziey na wycięczenie tym nieznosnieyszo exekucyą po osob kilka y kilkanascie włoscian do abnesyi (?) uzytych po domach mieyskich postawiawszy do szczętu zywioły wszystkie wyrznąc y wygubic, zboze, jakie w czasie karystyinym znaydowac się mogło, zabrac y do szczęta tak ze zdrowia, jako tez y maiątku wyzuwszy, nie zostawił naymnieyszey nadziei, zkądby nawet zycie same mozna byłoby od głodu zacalic. O co naysolenniey manifestuiąc rękami naszemi podpisuiemy. Jako nieumiejętny pisma trzemi krzyzykami podpisuię się — Tomasz Butenas. *Vietoj parašo trys kryželiai.*

[a] przeznaczyło [b] *Išbraukta*

134—138. 1792—1793 m. Apso seniūnijos ir Uhoro miestelio valstiečių bei miestelėnų priešinimasis grafui M. Manuciui[1].

134. *1792 m. rugsėjo mėn. 7 d. Brėslaujos pavieto konfederacijos pranešimas Lietuvos Generalinei konfederacijai apie priemones, kurių imtasi ryšium su Uhoro miestelio gyventojų, priklausiusių grafui Manuciui, skundu dėl grafo tarnautojų savivalės.*

Iš Brėslaujos konfederacijos protokolo (gaunamų ir siunčiamų raštų santraukų) knygos — VCA Senieji aktai 5817 l. 3a—4.

Priklausiusio grafui M. Manuciui Uhoro miestelio gyventojai skundėsi Brėslaujos pavieto konfederacijai, kad jų valdytojo — Apso seniūno ir Lietuvos Generalinės konfederacijos tarėjo grafo M. Manucio — tarnautojai skriaudžią juos, mušdami, suiminėdami ir išvarydami iš namų. Remdamasi Generalinės konfederacijos 1792 m. rugpiūčio mėn. 25 d. universalu apie miestelėnų apsaugojimą nuo dvarų valdytojų savivalės, Brėslaujos pavieto konfederacija įsako Manucio dvarų — Apso ir Bohino — pareigūnams nedelsiant liautis persekiojus Uhoro miestelėnus ir tuojau pat paleisti suimtuosius.

Roku 1792 m*iesiąc*a septembra siodmego dnia. Odebrawszy universał nayiasn*ieyszey* Konfederacyi Generalney dnia 25 sierpnia nastały, w ktorym same wzruszenie instynktowało Nayiasnieyszą Generalność słuszne beśpieczeństwo założyć obywatelom miast, miasteczek celem odwrocenia narzutow, zapobieżenia srogościom y nie dać urość samowładney mocy nad miasteczkami y w nich chociazby przedtym nieposłusznemi mieszkancami, a zaraz przyniesiony maiąc memoryał imieniem mieszczan uhorskich na zwierzchność dworow Bohin y Opsy w powiecie bras*ławskim* j. w. w. Manuzzich, starosty opeskiego y konsyliarza Konfederacyi Generalney, [w] uzaleniu się na krzywdy, a gorzey na srogości, smiertelne bicia, w więzach osadzania, co odwraca skutek zamiarow Nayiasnieyszey Konfederacyi Generalney, a powiatowey mieyscowey Konfederacyi Brasławskiey w tym czasie jąc się opieką, zasłoną y sądem powoduie. Zatym Konfederacya Bra-

[1] žr. *O. Hedemann*, Historja powiatu Brasławskiego, Wilno, 1930, s. 137—139; O. Hedemann, Graf Manuzzi, Wilno, 1935.

sławska, zaufana w poważaniu wyroku Nayiasnieyszey Konfederacyi Generalney, ktore bronic y zachowywac wiąze obowiązek, j. p. p. officyalistom j. w. w. Manuzzych w Bohiniu, Opsie znayduiącym się y dalszym wszystkim zaraz sądownie zaleca zaprzestac mieszczan uborskich krzywdzic, srogości używac, z domow gwałtownie brać, w więzach osadzać, powodem podnięty złosliwych y z dalszych mieysc gospodarzow zabierać, słowem, na uczynionę tę naszą odezwę, nie nastręczaiąc nas na powody sprzeciwienstwa, sądem poskramiać, wszelakiego gwałtu chcieycie unikać, kazdego z wiezow wypuścić, jeśliby to praktykowało się. Dat w Brasławiu na sessyi.

135. *1792 m. rugsėjo mėn. 11 d. Uhoro miestelio ir vaitystės gyventojų pakartotinas skundas, kad grafo Manucio pareigūnai nepaisą Brėslaujos pavieto konfederacijos įsakymo ir nepaleidžią iš kalėjimo suimtų miestelėnų.*

Iš 1792 m. rugsėjo mėn. 20 d. įrašo Brėslaujos pavieto konfederacijos aktų knygoje — VCA Senieji aktai 5812 l. 123—124.

Uhoro miestelėnas Romankevičius ir Uhoro vaitystės gyventojas Blaževičius visų gyventojų vardu padavė pakartotiną skundą Brėslaujos pavieto konfederacijai, kad, nepaisant pastarosios įsakymo, grafo Manucio pareigūnai ne tik nepaleidžią iš kalėjimo suimtų Uhoro gyventojų, bet dar labiau juos persekioją. Vyrus privertę iš miestelio bėgti, skriaudžią pasilikusias su vaikais moteris, pasitelkę kareivius išmetinėją iš ūkių valstiečius. Skunde pakartotinai prašoma įsakyti paleisti suimtuosius, uždrausti persekioti rašančius skundus ir savavališkai naudoti carinius kareivius egzekucijoms.

Memoryał do Przeswietney Konfederacyi p*owia*tu brasławskiego mieszkancow miasta Uhora y całego woytowstwa Uhorskiego.

Po podaniu we dworze Bohinskim expedicyi Przeswietney Konfederacyi powiatowey w dniu 7-dmym roku idącego z rezolucyą y nakazem uwolnienia w więzieniu osadzonych, zabespieczeniem zycia, zdrowia, zawarowaniem całkowitosci maiątkow w domach y na kazdym mieyscu, zastrzezeniem dalszych gwałtownosci zapadłey, gdy nieustannie officyalisci j. w*ielmoznego* Manuzzego, starosty opeskiego, maiąc od swoiego principała w zaleceniu na naywyzszą pogardę ustanowienia w Generalnosci Litewskiey zapadłego y przez universały powszechnosci ogłoszonego, oraz wyrokiem stosownym do niego sądu Przeswietney Konfederacyi powiatowey, dla mieszkancow miasta Uhora uznane bezpieczenstwo gwałcą, niewinnie do ostatka mieszczan z płci męskiey z miasta rozpędzili, nad pozostałemi w domach kobietami dzikiey tyranii, morderstwa wymiary, niezgodne z jestestwem ludzkosci, dokazuią, małoletnich y zupełnego poięcia niemaiących naysrozey prozekwuią oraz przy pomocy zołnierza rossyiskiego z osady gospodarzow realne pustki, spustoszenia w miescie Uhorze zrządzic odkazuią się. W toni ninieyszey nieszczęsliwosci naszey, gdy nawet pewnoscią nawet[a] zycia samego karmic się nie mozemy, y ku ratunkowi innego nie widząc zrzodła, powtornie przy niewinnosci naszey stoiąc, z więzieniow y roznych mieysc cieniem geszczy schronieni puszczy, do teyze Przeswietney Konfederacyi p*owia*tu brasławskiego głos naypokornieyszy

podnosim imieniem całego miasta Uhora y woytowstwa Uhorskiego, upraszaiąc naygorliwiey, azeby przez wyrok sądowniczey powagi nakazał uwolnic więzniow z więzienia, zasłonił bezpieczenstwem od srogosci dalszych j. w° Manuzzego, starosty opeskiego, jego officyalistow, na kazdym mieyscu zastrzegł całkowitosci maiątkow oraz zawarował, azeby j. wielmozny Manuzzy, starosta, sprowadzonego woyska rosyiskiego do Uhora z własnego przekonania się na exekucyą y pognębienie mieszkancow miasta y woytowstwa Uhorskich pod zadnym pretextem bez wyraznego wyroku y rekwizicyi Sądu Przeswietney Konfederacyi powiatowey nie używał, na łapanie, albo rozpędzenie lub więzienie tegoz woyska rossyiskiego pomocy sam osobą swoią nie brał, plenipotencyi nikomu do perzekucyi supplikuiących dawac nie ważył się, owszem, wszelkie gwałtownosci, naiazdy, więzienia przez dwor j. w. p. Manuzzego, starosty, dotychczas uskuteczniaiące się azeby rezolucyą sądu j. wielmoznych panow nayłaskawszych dobrodzieiow odtąd zabranionemi zostały, naypokorniey supplikuiemy y bezpieczenstwo zupełne przywrocone zycia, zdrowia y maiątku zyskac pragniemy. Dat 1792, septembri 11-tego dnia.

Parašai: Jerzy Romankiewicz, mieszczanin uhorski. — Jerzy Błazewicz z woytowstwa Uhorskiego.

---

[a] *Išbraukta*

136. *1792 m. spalio mėn. 1 d. Lietuvos Generalinės konfederacijos įsakymas Brėslaujos pavieto konfederacijai likviduoti valstiečių bruzdėjimus Apso seniūnijoje.*

Iš 1792 m. spalio mėn. 31 d. įrašo Brėslaujos pavieto konfederacijos aktų knygoje — VCA Senieji aktai 5812 l. 260.

Atsakydama į grafo Manucio pareiškimą, Lietuvos Generalinė konfederacija, remdamasi dviem 1792 m. rugpiūčio mėn. 16 d. nutarimais, įsako Brėslaujos pavieto konfederacijai likviduoti Bohino ir Uhoro dvarų valstiečių maištus ir kartu uždraudžia jai daryti bet kokius savarankiškus nutarimus, prieštaraujančius šiam įsakymui.

Działo się na sesyi roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt drugiego, miesiąca oktobra pierwszego dnia. Powodem podanego przez j. w. j. m. pana Mikołaia grafa Manuzzego, starostę opeskiego, memoryału, konfederacya G. W. X°. Lit. na twierdzy dwoch swoich pod dniem szesnastym miesiąca sierpnia roku bieżącego rezolucyow w materyi buntow chłopstwa w starostwie Opeskim, dobrach Bohiniu y Uhorze zaszłych, poleca jak naymocniey Konfederacyi mieyscowey powiatu brasławskiego, azeby w ni we czym onych nie chibiając, wszelką spokoyność w starostwie Opeskim y Uhorze przywrociwszy, zupełną uległość y posłuszenstwo w podanstwie dla tegoz j. w. starosty utrzymała, a tym samym zadnych przeciwnych takowemu celowi rezolucyow pod jakimkolwiek pretextem nie wydawała.

137. *1792 m. lapkričio mėn. 10 d. Brėslaujos pavieto konfederacijos nutarimas pasiųsti specialią komisiją į valstiečių bruzdėjimo apimtos Apso seniūnijos vietoves.*

VCA Senieji aktai 5817 l. 13—13 a.

Gavusi per grafo Manucio įgaliotinį Lietuvos Generalinės konfederacijos įsakymą dėl valstiečių pasipriešinimo Apso seniūnijos bei Bohimo ir Uhoro dvaruose, Brėslaujos pavieto konfederacija nutarė pasiųsti į minėtas vietoves komisiją iš teisėjo Mirskio ir Brėslaujos Pilies teismo raštininko Žabos, kad atstatytų visišką ramybę ir valstiečių paklusnumą seniūnui.

Roku 1792 m*iesiąca novem*bra dziesiątego dnia.

— —

Eorundem. Konfederacya mieyscowa powiatu Bras*ławskiego*, zawsze nayzywszą urządzeń nayiaśnieyszey Generalney Konf*ederacyi* szanownością stale zaięta, skoro pod rokiem 1792 m*iesiąca* oktobra pierwszego dnia od nayiaśnieyszey Generalności wydaną rezolucyą, a przez w. Zygmunta Jankowskiego, plenipotenta j. w. Manuzzego, komunikowaną y złozoną otrzymała, skwapliwie do skutku oney przykładaiąc się w materyi jakoby buntow chłopskich w starostwie Opeskim, w dobrach Bohiniu y Uhorze zaszłych, na przywrócenie wszelkiey spokoynosci, zupełney uległości y posłuszeństwa w poddanstwie dla j. w. Manuzzego, starosty, w. w. Jana Mirskiego, sędziego, Mikołaja Zabę, pisarza, grodzkich urzędnikow y konsyliarzow p*owia*tu bras*ławskiego*, wyznaczywszy, obowiązuie niebawnie do dobr Bohinia y Uhora, w niczym nie chybiaiąc urządzeń nay*iasnieyszey* Konf*ederacyi* Gen*eralney*, ziechac.

138. *1793 m. gegužės mėn. 11—17 d. Apso ir Uhoro valstiečių pasipriešinimą liečiančios ištraukos iš Lietuvos Generalinės konfederacijos Aukščiausiojo teismo dekreto grafo Mikalojaus Manucio byloje prieš Brėslaujos pavieto maršalą Mykolą Oginskį, Brėslaujos seniūną Hilzeną, Brėslaujos Žemės teismo teisėją Zahorskį bei kaimynus — Stavrovo, Sipovičių, Aslavo, Daubarų akalicų bajorus.*

VCA Senieji aktai 5811 l. 262—287a.

Grafas M. Manucis, Apso seniūnas, Uhoro ir Bohino savininkas, kaltino savo kaimynus-bajorus Marcinkevičių, Romanovskį ir kitus, kad jie sukurstę Apso seniūnijos Bohino ir Uhoro valdų miestelėnų ir valstiečių maištą, šaukę jų sueigas, rinkę pinigus bylinėjimuisi prieš grafą, atitraukdami nuo lauko darbų ir viliodami miestelėnų teisių atgavimu. Valstiečiai visiškai nustoję klausyti ir nebevykdę jokių prievolių. Maištui numalšinti grafas kreipėsi į Karo komisiją, prašydamas kareivių, tačiau 1792 m. vasarą, carinei kariuomenei įžengus į Žečpospolitą, lenkų kariuomenė iš minėtų valdų pasitraukusi ir maištas prasidėjęs iš naujo. 1792 m. rugpiūčio mėn. 16 d. Lietuvos Generalinės konfederacijos nutarimu į grafo Manucio valdas buvo pasiųsta 50 carinių kareivių maišto vadovams suimti. Apkaltintieji Manucio valstiečiai teismui pareiškė, kad jie nesutikę dirbti daugiau, negu buvo nustatyta 1789 m. liustracijos, o grafas tai palaikęs maištu ir liepęs vienus valstiečius sučiupus plakti, kitus sukaustyti ir laikyti jo privačiame kalėjime Apso dvare, o iš trečių atimti sodybas. Valstiečiai reikalavo paleisti suimtuosius ir paskirti, kad komisarų teismas ištirtų atskirai valstiečių, ir atskirai kaimynų-bajorų ginčą su grafu. Manucio apkaltinti bajorai aiškinosi, kad su Manucio valstiečių

maištu jie neturį nieko bendro. Lietuvos Generalinės konfederacijos teismas nusprendė grafo Manucio bylą ir kalėjime laikomų valstiečių paleidimo klausimą perduoti komisarų teismui, o iki bylos išsprendimo suimtuosius iš Manucio kalėjimo perduoti Brėslaujos Žemės teismo sargybos žinion. Jeigu komisarų teismas iki paskirto termino bylos neišspręs, suimtuosius paleisti už laidą.

Roku tysiąc siedmset dziewięcdziesiąt trzeciego miesiąca maia jednastego dnia.

Za czwartym aktoratem ur*odzonego* Mikołaja grafa Manuzzego, starosty opeskiego y domask*iego*, kawalera orderu Złotego Lwa, z ur*odzonymi* Ludwikiem y Hipolitem Stomami, Wawrzyncem Marcinkiewiczem, Gedeonem Zasztofftem, Dominikiem Rudominą, Kazimierzem Romanowskim, Ignacym Leduchowskim, Janem Danilewiczem, takoz Janem Sielickim, Janem Pietkiewiczem, Michałem Palczewskim, woznymi j. k. mci, oraz pracowitemi Andrzeiem y Janem Kuryatami, Gabryelem Hrybką, Jozefem Pietkunem, Jerzym Czekanem, Janem Papakulą, Michałem Jurkiewiczem, Franciszkiem Tranem, włoscianami opeskiemi, y za dwoma załobami do tego aktoratu należącemi, mianowicie za pierwszą o to: licznemi manifestami y w roznych sądach procedowaniem zazalał ur*odzony* hrabia Manuzzy obz*ałowanych* urodzonych, w gorze wypisaną szlachtę, o rozniecanie buntow między poddanstwem ur*odzonego* hrabi Manuzzego nie tylko w st*aro*stwie Opeskim, lecz nawet w dobrach jego dziedzicznych Bohiniu y Uhorze, za przywileiami anteunicznemi, intromissyami dawnemi y inwentarzami zapewnionych, od roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiątego, w ktorym wzwolnienie od rządu, gorsząc prywatnych, spokoynie dawnych zawsze st*aro*stwa Opesk*iego* mieszkancow, jako tez dobr Bohinia y Uhora poddanych zachowuiących się, ob*załowa*ni Marcinkiewicz, Romanowski z przybranym Ignacym Leduchowskim, bez czci avanturnikiem[a], y innemi buntowac, od powinnosci y posłuszenstwa dworowi odwracac wazyli się y na tym cele swe zakładaiąc, rozne schadzki formowac, składki pieniezne obfite wybierać, rozmaitym sposobem na zwiedzionych korzystać, oraz będąc naywinnieyszy ur*odzony* Marcinkiewicz w sądach przeszłych przez rewolucyą uformowanych a sobie przyiaznych lukra na załuiących zyskiwac — to naypierwszym baczeniem maiąc, w niesłuszny mieszkancow st*aro*stwa Opeskiego, a w niewolny poddanych uhorskich wdawszy proceder, onych od zwykłych prac rolniczych odrywaliscie, na rozne rozsyłaliscie strony paszporta wydaiąc, do czego y ob*załowa*ny Rudomina niewolnie dla cudzych poddanych wydanym paszportem przyłączaiąc się y ztąd w lidze jedney z rzeczonemi Marcinkiewiczem, Leduchowskim, Romanowskim, Kiewliczem, Danilewiczem y dalszeni bydz siebie okazałeś. Ob*załowa*ny Leduchowski, zmyslaiąc ręką paszport imieniem ur*odzonego* Piotra Kaminskiego, przeszłego kommissarza ur*odzonego* hrabi Manuzzego, podpisac odwazyłeś się. Za pomnozeniem w kraju ducha rozwolnienia, a ztąd pomnozonemi intrygantami ob*załowa*ni w górze wyrazeni, poddanych *załuiącego* hrabi Manuzzego poradziciele, zniosłszy się z wiadomemi im osobami, w dalsze a dalsze wyniszczenia poddanych uhorskich wprowadzaiąc, do kosztow y niewolnym miastom

dziedzicznym przywileiow zyskiwania przywiedliscie y nayzupełniey od posłuszenstwa y powinnosci oraz wszelkiey daniny odwiodłszy, do tego zuchwałosci y sami przyszliscie, prowadzonych z sobą wciągneliscie stopnia, iz wszelkie bezpieczenstwo jak samey osoby ur*odzonego hrabi* Manuzzego, tak zwierzchnikow w dobrach jego ustało; wszystkie przez poddanych powinnosci pełnic odmowione, pisma naypaszkwilnieysze rozrzucane pomiędzy poddanemi, rozboie przystępuiących do spisku, z maiątkow odarcie nie chcących włonczać się, przesladowanie y wszelkiemi sposobami przymus — tak, iż ur*odzony* hrabia Manuzzy juz to drogą procedową w Komissyi natenczas Cywilno-Woyskowey p*owia*tu brasław*skiego* z ob*załowany*mi czynic, już do Komissyi Woyskowey o udysponowanie woyska kraiowego konsystencyi w dobrach swoich dla usmierzenia zbuntowanych starać się przymuszonym zostawszy, y to mało usmierzyć zdało czuwaiące na zysk poddanych, a *załuiąc*emu ich panu nayuciązliwiey szkodzące umysły. Za weysciem w kraie Rzpltey woyska ros*syiskiego*, gdy zołnierz kraiowy z konsystencyi w dobrach ur*odzonego* hrabi Manuzzego oddalił się, pobudzona znowu insurekcya była powodem udania się hrabi Manuzzemu do Nayias*nieyszey* Generalnosci W° X° Lit°, natenczas w miescie Wilnie rząd kraiowy utrzymuiącey, [z] zazaleniem rownie na buntuiących, jako tez zbuntowanych. Zostało zatym sancitum tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt drugiego roku sierpnia szesnastego dnia dla usmierzenia takowego zuchwalstwa do komendy woyska ros*syskiego* przyiacielskiego o wysłanie pięćdziesiąt zołnierzy do dobr ur*odzonego* hrabi Manuzzego dla zabrania hersztow spisku między poddanemi, mianowicie Rodkiewicza, Flaszkę, Sidorowicza, Labeckich, Hrybłow, Skuryatow, Iwaszkiewiczow y dalszych y do Generalnosci przystawienia, całego zas poddanstwa do stanu winnego posłuszenstwa przyprowadzenia rekwiruiące, z ktoremi o przestempstwo, jako tez z ur*odzoną* szlachtą, dowodcami, przed Sądem Generalnosci rozprawa y ostateczny za wykroczenia ukarania wymiar tymze sancitum zdeterminowane zostały. Skutek tego rządowego sancitum lubo nieco uprzątnoł niespokoyność, zupełnie atoli uspokoienie dopoty uzyskano bydz nie moze, poki ukaranie nie naprostuie zuchwałych publicznego bezpieczenstwa gwałcicielow, z ktoremi w tym porządku czyniąc, ur*odzony* hrabia Manuzzy pozywa o ukaranie przestępnych wedle rodzaiu winy etiam kryminalnemi penami, o uznanie ku przeswiadczeniu przewinień, jako tez do wyswiecenia szkod *załuiącego* hrabi Manuzzego z okazyi buntu wynikłych, składek, zdzierstw wyniewoleń na poddanstwie przez prowadzicielow wybranych, stosownych do tego aktow, o komportacyą pism, paszkwilow, doradzeń cujuscunq*ue* tituli skryptow pomiędzy buntownikami nawzaiem pisywanych mianych, komunikowanych y jakimkolwiek wznoszonych sposobem, o utwierdzenie dekretow niestannych, o podniesienie dekretow oczewistych w komissyi Cywilno-Woysk*owey* Brasł*awskiey* z ob*załowanym* Marcinkiewiczem odstępnie od prawa wypadłych z racyi niewolnie zastanowioney nad przepis prawa appelacyi, a naznaczenie sądowych examinow, z kogo by się potrzebnemi bydz okazały, a mianowicie woznych fałszywie sprawuiących się w urzędowaniu y paszkwilne podaiących pozwy y z nich nakazania examinu,

osądzenia wiekuistych parek wiezienia wydatkow prawnych y co się tylko naleznym bydz wyprobuie, z zachowaną wolnoscią nowych załob do aktow wyznaczyć się maiących szczegolnie przestempstw kazdego z pozwanych rodzaie opisuiących wyniesienia.

Za szostym aktoratem ur*odzonego* Kazimierza Romanowskiego oraz Jana Skuryata, Gabryela Hrybły, Jozefa Piotkuna, Jerzego Czekana, Jana Papakula, Michała Jurkiewicza, Franciszka Trana, włoscian, z ur*odzonym* hrabią Manuzzym, st*aro*stą opeskim y domaskim, y za załobą w pozwie nayduiącą się takową, mieniąc o to, iz *załuią*ca włość opeska y uhorska, nie mogąc większey powinnosci ob*załowane*mu Manuzzemu pełnic, jak tylo, ile lustracya podała r*oku* tysiąc siedmset osmdziesiąt dziewiątego septembr*i* trzydziestego dnia, w. p. takie oparcie się poczytawszy za bunt, jednych gospodarzow poczwiczył niemiłosiernie roznemi narzędziami, drugich w kaydanach dotąd trzymasz we dworze Opeskim — Michała Rodkiewicza, Kondrata Sidorowicza, Piotra Łabeckiego, Wawrzynca Łabeckiego, Michała Skuryata, innych porozpędzałeś, własność ich pozabierawszy jeszcze prostytuiesz, buntownikami nazywasz y w takiey [sprawie] sprawiedliwie rychłego konca potrzebuiącey na przewłokę czynisz zamiary, z własciwego sądu ewokuiesz do niewłasciwego, regestra łącznie zapisałeś in contumatiam, a zatym pokarania ob*załowane*go penami ewokacyinemi, sprawy samey do sądu własciwego odesłania, a jesliby sąd Naiasnieyszy takową sprawą na komissyą odesłał, a zatym in instanti zaleci ob*załowane*mu Manuzzemu, azeby pomienieni ludzie z aresztu byli wywolnieni sub poenis zastrzec sądowi kommissyi, azeby między włoscią a ob*załowany*m Manuzzym oraz szlachtą, ktora niewinnie prozekwowana, inkwizicyą oddzielnie expedyował; zawaruie sąd securitatem zdrowia y zycia od impetycyi obzałow*ane*go, zabespieczy powrot ludziom rozpędzonym; zawarucie, aby nad lustracyą nie byli uciemiężeni y podatkow nie wyciągał; penami talionis z instancyi szlachty do zyskania zastrzeze, expensa prawne wskaze y to wszystko, co sprawiedliwość, przeznaczy.

Za siodmym aktoratem ur*odzonych* Ludwika y Hipolita Stomow, Wawrzynca Marcinkiewicza, Gedeona Zasztofta, Jana Danilewicza, Jana Sielickiego, woznych j. k. mci, z ur*odzonym* Mikołaiem Manuzzym, st*aro*stą opeskim, y za załobą w pozwie nayduiącą się takową o to, iz ur*odzon*y waszmosc przez umysł na ucisk oddawna wprawny, niewinnych ani z jakichkolwiek okolicznosci podeyrzanych, tak jak sama pełna bezdowodnych skarg swiadczy ob*załowane*go waszmosc załoba, napastuiesz, czernisz y pozywasz, mianowicie ur*odzony* Hipolit Stoma y dalsi somsiedzi jego, jak swiadczy ultimarny dekret kontumacyiny, gdy dopełniłeś z ich własnośći expulsyą w roku tysiąc siedmset osmdziesiąt dziewiątym miesiąca apryla dwadziestego drugiego dnia w grodzie Bras*ławskim* ostatecznie skonwinkował, z jakowego powodu możnaż proceder o expulsyą y konvikcyą, ktorą podnieść usiłuiesz, przystosować do jednośći z oskarzonemi o bunt, do ktorego nigdy nie nalezał, ani jakimkolwiek manifestem dotychczas był o to oskarzony? Ludwik zas Stoma, rownie pozwany y rownie o bunt pomowiony

inney w przekonaniu swoim nie znayduie pod przysięgą winny, jak ze ubogi kapitalik kredytował obzałowanemu waszmości na oblig. Załuiący się zaś Marcinkiewicz, jak bliski somsiad, na niemiłym znayduiąc się obzałowanego waszmości prospekcie, oddawna jest napastowany rozmaitemi procederami, mianowicie w Komissyi Cywilno-Woyskowey niewolnie wciągnołeś. Był proceder dowodząc zbuntowanie chłopow y dowodząc przechowanie Leduchowskiego, jakowy sąd po expedyowaney inkwizicyi przez oczewisty wyrok uwolnił załuiącego Marcinkiewicza od sztrafu za mniemany przechow Leduchowskiego, a w oskarzeniu o zbuntowanie poddanych przez waszmosci rownie y w oskarzeniu Marcinkiewicza o najazd na dom w nocy, rewidowania domu, przestraszenie y rozpędzenie czeladzi, jakoby szukaiąc ukrytych mieszczan uhorskich aktualnie Marcinkiewiczowi przez obzałowanego waszmości dopełniony, odesłał na sąd ziemian sprawę, do ktorego sądu j. w. waszmość nie pozywałeś. W dowod tego widziec dekret w roku tysiąc siedmset dziewięcdziesiąt drugim w Komissyi Cywilno-Woyskowey zapadły y zaprzysiężony przez załuiącego się Marcinkiewicza. Udzielnie Gedeon Zasztoft, jako spokoyny y zawsze boiący się przemocy j. w. Manuzzego obywatel, somsiad, niesie sumnienie na naywyzszą przysięgę, ze [o] chłopskich y mieszczanskich buntach nie wie y nie słyszał y do onych nie instynktował. Załuiący zaś Danilewicz, jako palestrant, a Sielicki, jako wozny, kładą w zakład niewinnosci swoiey nayuroczysztszą przysięgę, ze nic takiego przeciw j. w. Manuzzego, coby mu istotną czyniło krzywdę, nie wykonali. Do tych tedy kazdy w szczegolnosci na niewinność złozonych y oswiadczonych dowodow odwoławszy się, proszą ukarawszy j. w. Manuzzego za ewokacyą nad przepis postanowienia Nayiasnieyszey Konfederacyi Generalney dopełnioną karą przyzwoitą expensow prawnych wskazania y azeby ewokowac więcey nie wazył się nakazania, salva melioratione.

— —

My, Sąd Konfederacyi Generalney W° X° Lit°, ex decisione sua z jednosci interesu przyłączywszy, w samey sprawie za stawaniem tak powyżey wyrażoney palestry, jako tez od urodzonego Woyniłowicza, instygatora litewskiego, za stawaniem urodzonego Lipnickiego, podstołego inflanskiego, od urodzonych Stomow, Marcinkiewicza, Zasztowta, Rudominy, Romanowskiego, Danilewicza, Sielickiego, Pietkiewicza y Palczewskiego, tudziez poddanych włoscian opeskich za stawaniem urodzonego Andrzeia Malczewskiego, umocowanych plenipotentow względem...[1] poddanych opeskich, z ktoremi die presenti rozprawa wedle dekretow assessorskich w nowych y dawnych zaskarzeniach na sąd komissarski odesłaną, względem ich uwolnienia za paręką włosci lub dobrze osiadłego obywatela rzecz sądowi komissarskiemu wraz przy jego reassumpcyi wedle uwagi et etiam uczynic się powinnych examinow y potrzebney do tego szczegolnie przypadku inkwizicyi polecaiąc, tym czasem onych przeprowadzenie, jezeli są w prywatney zwierzchnosci dworney detencyi, niezwłocznie w przeciągu dwoch niedziel pod straz sądu ziemskiego Brasławskiego, jako kryminalnie oskar-

[1] *Praleistas tekstas, liečiąs grafo Manucio ginčą su kaimynais bajorais.*

żonych, determinuiemy y onym dawanie na kazdą osobę po złotych trzy co tydzien urodzonemu staroscie opeskiemu nakazuiemy. Za niewyprowadzeniem zaś w czasie oznaczonym przez powyższy wyrok komissyi, tychze poddanych uwolnienie na parękę dobrze osiadłą lub włoscian opeskich, przed sądem ziemskim Brasławskim oswiadczyć się powinną, deklaruiemy, dalszych win oraz pen za zadną nieuznawaiąc stronę, satysfakcyą tak ninieyszemu wyrokowi, jako tez dekretowi assesorskiemu w roku tysiąc siedmset osmdziesiąt drugim zapadłemu, co się tycze porządku postępowania sądu kommissarskiego, przeznaczamy. Po ukonczoney zaś kommissyi kwestye o aktorstwo między dobrami ziemskiemi wedle warunku dekretu assesorskiego na ostateczne rozsądzenie do sądu zadwornego odsyłamy. Dnia siedmnastego miesiąca maia za zezwoleniem stron przez stawaiącą tak od urodzonego instygatora, jako tez od poddanych opeskich palestrą uczynionym, my, sąd Konfederacyi Generalney Wielkiego Xięstwa Litewskiego, termin dwutygodniowy na translokacyą poddanych opeskich pod straz sądu ziemskiego powiatu brasławskiego powyzszym wyrokiem oznaczony przedłuzamy y jeden tydzień czasu na uskutecznienie w tym punkcie dekretu dodaiemy. Ktora sprawa, jako się w sądach naszych agitowała, tak do ksiąg Sądow Konfederacyi Generalney W° X° Lit° zapisana.

Parašai: Marcin j. w. Daszkiewicz, skarbnik y konsyliarz (...) z powiatu grodzienskiego, prezyduiący. — Ferdynand Kontrym, pisarz Sądow Konfederacyi G. W. X. L.

---

[a] avanturnkim

139. *1792 m. spalio mėn. 3 d. Raseinių konfederacijos teismo sprendimas dėl Raseinių miestelėnų ginčo su Raseinių seniūnu B. Valavičiumi.*

Iš įrašo Raseinių Žemės teismo knygoje — VCA Senieji aktai 14799 l. 111—115.

Byla tarp Raseinių miestelėnų ir Raseinių seniūno B. Valavičiaus keliama remiantis jų tarpusavio kaltinimais. Ryšium su savivaldos atgavimu pagal 1791 m. balandžio mėn. 18 d. įstatymą Raseinių miestelėnai buvo apskundę B. Valavičių asesorių teismui, kad jis neteisėtai bando primesti jiems savo valdžią, verčia atlikinėti lažą, didina mokesčius ir t. t. Valavičius savo ruožtu teigė, kad, perimdamas Raseinių seniūniją, jis sudaręs su Raseinių miestelėnais sutartis, nustatančias jų prievoles ir mokesčius, tačiau suvilioti „laisvės šūkiais" miestelėnai tų sutarčių nepaisę ir pakėlę prieš jį maištą. Byla asesorių teisme liko neišspręsta. 1792 m. vasarą, susikūrus Targovicos konfederacijos valdžiai, ginčą tarp Raseinių miestelėnų ir Raseinių seniūno svarstė vietos konfederacijos teismas. Seniūnas B. Valavičius reikalavo nubausti Raseinių miestelėnus už priešinimąsi ir priversti juos klausyti panaudojant, jei reiktėtų, kariuomenę. Miestelėnų reikalavimai dekrete atskirai neišdėstomi; jie tik prašo apskritai sumažinti prievoles. Būdama nekompetentinga spręsti ginčą iš esmės, Raseinių konfederacija įsako Raseinių miestelėnams nesipriešinti seniūnui ir, kol bylą išspręs asesorių teismas, visur laikytis minėtų sutarčių, o Valavičiui uždraudžia reikalauti iš Raseinių miestelėnų didesnio činšo, kaip 10 talerių ir daugiau kaip dvejų dienų lažo per metus.

W sprawie za dwoma aktoratami y żałobami do nich należącemi, mianowicie za pierwszym aktoratem szlawetnych Dominika Stankowicza, Tadeusza Rakowskiego, Mateusza Zawelskiego, Wincentego Komara, Jana

Gołkowskiego, Wincentego Kowalewskiego y całego obywatelstwa rosien*skiego* z w. w. j. p. p. Benedyktem y Wiktoryą z Januszkiewiczow Wołowiczami, sędziami ziem*skimi* prezyduiącemi X*ię*stwa Zmudz*kiego*, z regestrow ordynaryinych za pozwem do tego aktoratu od żał*uiący*ch aktorow po obz*ałowany*ch ichm*osciow* wyniesionym y za żałobą w nim będącą takową, mieniąc i referuiąc się do wszelkich dowodow rzecz żał*uiący*ch wspieraiących, a mianowicie o to, iż naywyższa zwierzchność krajowa, Litewska Generalność, przenikaiąc wydarzyć się mogące przez possesorow miast na mieszczan uciski, uniwersałem swoim na dniu dwodziestym piątym sierpnia wyszłym wszystkie miasta pod opieką, zasłoną y sąd konfederacyi woiewodzkiey oddała. Za przewodnictwem ktorego uniwersału mieszczanie rosienscy kiedy nie mogą absolutney obz*ałowany*ch znieść władzy, mianowicie w punkcie rozciągania osobistey nad zał*uią*cemi y żydami kary, wymagania arbitralnego na panszczyznę, nakładania nowey nad lustracyą, inwentarz y wszelką słuszność płaty, wreszcie kiedy od naydawnieyszych czasow grunta wyrobne w rezach przez miasto possydowane, a przez obz*ałowany*ch przemocą zabrane pozyskać nie mogą, w takim razie ucisnionym do sądu przeswietney Konfederacyi, w tym czasie na tę sprawę własciwego, udaiąc się w prozbach o nakazanie przez obz*ałowany*ch komportacyi lustracyi ostateczney dworzańskiey przez Mikuckiego, tudzież inwentarza podawczego przez w° Stańskiego sporządzonych, mocą ktorych utrzymania zał*uiący*ch przy obowiązkach w rzeczoney lustracyi y inwentarzu zawartych, o uwolnienie żał*uiący*ch od arbitralnie nad inwentarz narzuconych y nowo nakładaiących się przez obż*ałowany*ch powinnosci y wszelkiey opłaty, o nakazanie powrotu gruntow zabranych, za ktore miasto opłacać skarbowi musi, o zawarowanie onych przy possesyi mieszczan, niemniey o zawarowanie na bezpieczenstwo zdrowia y życia od wszelkich gwałtownych y bezprawnych obz*ałowany*ch krokow, wrescie utrzymania przy tym wszystkim, co z głosu obszerniey dowiedzione zostanie; o powrot expensow prawnych z wolną poprawą żałoby.

Za drugim aktoratem z regestrow summaryuszowych w. j. p. p. Benedykta Wołowicza, sędziego ziem*skiego* prezyduiącego X*ię*stwa Zmudz*kiego* repartycyi Rosien*skiey*, starosty rosien*skiego*, z Dominikiem Stankowiczem, Tadeuszem Rakowskim, Mateuszem Zawelskim, Wincentym Komarem, Janem Gołkowskim, Wincentym Kowalewskim y całym miastem do starostwa Rosienskiego przysłuchaiącym za pozwem do tego aktoratu od zał*uiący*ch aktorow po obz*ałowany*ch wyniesionym y za żałobą w nim będącą takową, mieniąc y odwołuiąc się do dekretu oczewistego konfederackiego w roku teraznieyszym tysiąc siedmset dziewięcdziesiąt drugim miesiąca augusta trzydziestego pierwszego dnia zapadłego y dalszych dowodow rzecz d*ela*t*o*ra ewinkuiących, w szczegulnosci zaś o to, iż co żał*uią*cy, maiąc starostwo Rosienskie przez licitacyą sobie nadane, kiedy zawarte kontrakta y umowy z mieszczanami względem pełnienia powinnosci y płaty w ciągu dalszym nie miał żadnego z tychże mieszczan posłuszenstwa, ktorzy omamieni hasłem wolnosci przez seym ostateczny im nadaney, nie poznaiąc celu y wyrazow prawa, jęli się buntu y rokoszu przeciwko dworowi, wypowiedzieli

nieposłuszenstwo, nie pełnili żadnych powinnosci. Zagrzani duchem buntowniczym rozpoczęli proceder z żałuiącym w Assessoryi. Nastąpiła tym czasem rewolycya w kraju; ustanowioną została konfederacya, w ktorey *załuiący*, maiąc w przewodnictwie uniwersały od Generalnosci, intentował sprawę y uzyskał dekret oczewisty, nakazuiący, azeby mieszczanie w tym wszystkim dla *żałuiącego* uległość y posłuszeństwo pełnili, co tylko zaymuią kontrakta, umowy y postanowienie.

Na fundamencie takiego dekretu nieapellowanego nakazał *załuiący* obżałowanym mieszczanom dnia piątego septembra anni praesentis należność wedle kontraktow, tłoki do orania. Zamiast odpowiedzi y posłuszenstwa ciż mieszczanie podali załuiącemu pozew przed sąd konfederacyi o nakładanie jakoby nowych płat y powinnosci, o dopełnione niby nad nimi morderstwa. Kiedy więc rozhukane chłopstwo ani pełni powinnosci żadnych dla załuiącego, ani słucha dekretow oczewistych y jeszcze na przeistoczenie dekretu konfederackiego przed tenże sam sąd poważa się w wyrazach płonnych y fałszywych wydawać pozwy, odpowiadaiąc na takie ich zaskarzenie, *załuiący* ma rzecz z *obżałowanymi* nadewszystko o nakazanie in omni satysfakcyi dekretowi konfederackiemu, o dodanie pomocy wojskowey do uskutecznienia onego, o ukaranie penami za sprzeciwienstwo temuż dekretowi dopełnione y rozciągnienia rygorow za mowienie przeciwko onemu, o ukaranie za bunt y rokosz y o to wszystko, co czasu sprawy obszerniey dowiedziono będzie, salva melioratione żałoby.

Za takowemi z pozwow autentycznych żałobami — w ten dekret umieszczonemi — w gorze przerzeczone strony rozpoczęły sprawę, w ktorey roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt drugiego miesiąca oktobra drugiego dnia w przytomnosci także strony powodowey, jako też pozwaney, samych aktorow, proceder nakazuiemy.

In procedendo po kontrowersyach od w° Wołowicza, prezydenta ziem*skiego*, o przyłączenie aktoratu przeciwko mieszczanom rosienskim z regestrow sumaryuszowych na karcie trzeciey wyniesionego przez stawaiącego palestranta w. j. p. Jozefa Blinstruba, rotmistrza kowieńskiego, z przeciwka zaś przez w. j. p. Jozefa Romaszkiewicza, rotmistrza inflanskiego, patrona, o niełączenie takowego aktoratu nawzaiem odbytych, my, sąd Konfederacyi Xięstwa Zmudz*kiego*, zapatruiąc się na jedność y zgodność przyniesioney rzeczy, przerzeczony aktorat z regestrow summaryuszowych zawołany łączemy y dalszy proceder nakazuiemy.

In procedendo et in continuatione dnia trzeciego eorundem powodem przyniesioney prożby przez w° Wołowicza, starosty rosienskiego, o konnotatą złożonych dwoch kontraktow mieszczanskich y listu j. p. Miniata, podsta*rosciego* rosienskiego, my, sąd Konfederacyi Wolney Xięstwa Zmudz*kiego*, schylaiąc się do takowego żądania, przerzeczone tranzakta konnotuiemy.

W samey sprawie w przytomnosci tak w. Wołowicza z jedney strony, z drugiey Dominika Stankowicza y dalszych, do dnia dzisieyszego, idq*ue* trzeciego praesentium, in continuatione maiącey się, lubo przy składaiących się dowodach dowodzono, iż skoro po zeszłych s. p. j. w.

w. Mateusza y Annie z Łopacinskich Billewiczach, ciwonach Małych Dyrwian Xięstwa Zmudzkiego, po uprzedzoney licytacyi w. j. p. Benedykt Wołowicz, prezydent ziemski Xięstwa Zmudzkiego, został starostwa Rosienskiego emphitentycznym władarzem, w ktorym nayszczegulniey mieszczan rosienskich, na placach y gruntach jurysdyki staroscinskiey domami osiedlonych, zwłaszcza przywileiem naiasnieyszego Stanisława Augusta, krola polskiego, po konstytucyi trzeciego maia roku minieyszego wydanym do wolnosci podsyconych jakoby w. Wołowicz z absolutney władzy swoiey do niepraktykowaney pełnienia po trzy dni co tydzien panszczyzny, nowey nad lustracyą, inwentarz y wszelką słuszność czynszowey y oraz dalszey opłaty, pod grożnemi y wiele razy nad rożnemi praktykowanemi naysurowszemi karami zapretendował, a in contra mieszczanie rosienscy stali sposobem oparcia się niby przeciw tworzącym się nad sobą wszelkim w° Wołowicza arbitralnosciom nad kontrakta, przez niektorych mieszczan przyięte, hasłem wolnosci jęli się jakoby buntu y rokoszu przeciwko dworowi, wypowiedzieli nieposłuszenstwo, nie pełnili żadnych powinnosci, daley wychylaiąc się intentowali sprawę z w. Wołowiczem w Assessoryi. Proceder ktory nim został ukonczonym, tym czasem na nową w kraju okolicznościow zaniosło się odmianę. W ciągu tey kiedy ustanowione zostały respectiwe w każdym woiewodztwie y powiecię wolney konfederacyi jurysdykcye, jakoż w. Wołowicz w sądzie ninieyszym Konfederacyi Wolney Xięstwa Zmudzkiego Rosienskiey podług przewodnictwa od naiaśnieyszey Generalnosci wydannych uniwersałow podał nayprzód w roku ninieyszym tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt drugim miesiąca augusta dwodziestego pierwszego dnia, żaląc się na nieposluszenstwo tychże mieszczan swoich rosienskich, do sądu konfederacyi ninieyszey memoryał, y wzaiemnie ciż mieszczanie podobnież w tymże samym czasie memoryał podali. Za zbieżeniem się ktorych Konfederacya Xięstwa Zmudzkiego Rosienska stanu skarg wzaiemnych rozwiązywać nie mogąc, naprzod kommunikacyą memoryału od mieszczan złożonego w. Wołowiczowi dozwalaiąc, dla uregulowania przyzwoitszey na czynione zarzuty odpowiedzi zaleciła y obowiązała nieraz pisanych mieszczan starostwa Rosienskiego, iżby na dzien dwodziesty trzeci tegoz miesiąca augusta wszyscy kontrakta swoie z w. Wołowiczem ułożone przed tąż Konfederacyą Xięstwa Zmudzkiego złożyli, a po dopełnieniu tego obowiązku nieuchronnie na explikacyą stanąc zaleciła.

W terminie do złożenia kontraktow przez mieszczan rosienskich, idque na dzien dwódziesty trzeci eorundem, vigore poprzedniczego wyroku zbliżonym, rownie sąd Konfederacyi Xięstwa Zmudzkiego przy memoryale od tychże mieszczan rosienskich znowu przeciwko w. Wołowiczowi podanym komunikacyą składaiących się wowczas przez nich kontraktow, jako też przerzeczonego memoryału uznał dostatecznosc dla w° Wołowicza explikacyi, a koleyno ogłosić się maiącą sądową rezolucyą do dnia następnego zawiesił.

W dniu zatym trzydziestym pierwszym, ku poparciu złożonego przez w° Wołowicza, prezydenta ziemskiego zmudzkiego, memoryału przypadłym

przy obecnosci jegoż samego, tudziez stawaiącego palestranta w. j. p. Kuczynskiego, komornika upits*kiego*, przy uczynioney wzaiemney explikacyi przez Fryderycha Stankowicza od mieszczan rosieńskich, referencyi do złożonych poprzedniczo dowodow, a mianowicie kontraktow, [przy] odbytych sporach od w° Wołowicza wszelkiego przez mieszczan rosienskich posluszenstwa tak co się sciąga wypływaiącey od nich daniny, jako tez w odmianie arędy pieniężney na powinnosci dniowe od niego regulowac się maiące y ku istotnemu rozkazow jego przez mieszczan wyexekuwowaniu inpozycyi władzą juryzdyczną z uznaniem etiam woyskowey pomocy, —

— przeciwnie zaś przy wywodzie od mieszczan, że te kontrakta, ktore mogły być prawidłem w. Wołowiczowi do wyszukania przyzwoitey wedle nich daniny, są przez niegoż gwałtownie narzuconemi, a zatym przy referencyi do inwentarza lustratorskiego o utrzymanie tych tylko powinnosci, jakie tymże inwentarzem być mogą zaięte y dla nich przepisane, — po tych y dalszych obustronnych remonstracyach, ponieważ między mieszczanami rosien*skimi* a w. Wołowiczem w sądzie Nayiasnieyszey Assesoryi jest rozpoczęty proceder; nadto z pobudek, że przeistaczać rekwirowaney za daninę od mieszczan należącey się pańszczyzny nie jest w podobnośći, jakoż umnieyszenia tych warunkow, kontraktami złożonemi obiętych, uczynić zdolnym być nie mogąc, przez winną uległość prawa, jako też pilnuiąc się reguł od Nayiasn*ieyszey* Generalnosci sobie przepisanych, samą uległość y posłuszeństwo ze skutkow kontraktowych wynikaiącą naznaczył. Po takim sądu ninieyszego kwestyow do siebie przyniesionych uporządkowaniu, gdy dopiero na nowo z powodztwa nieraz wzmiankowanych mieszczan rosienskich za uprzedzoną pozewną cytacyą o same wywieranie nad nimi jakoby uciążliwosci, przeciw ktoremu ich powodztwu za wydanym wzaiemnym in ordine niby kontrawencyi przeznaczenia konfederacyi pierwiastkowemu od w. Wołowicza pozwem y po przyłączeniu akcessoryinym wyrokiem jegoż aktoratu pod pryncypalne przyszło rozpoznanie, —

— my, sąd Konfederacyi Rosien*skiey*, stosownie y we wszystkim przy pierwiastkowych przez się ferowanych wyrokach zachowawszy się, jako niczym więcey zaymować się nie mogąc, samą jedną y powinną kontraktom od w. Wołowicza dla mieszczan wydanym uległość naymocniey przykazuiąc, ażeby ciż przerzeczeni mieszczanie od płaty y obowiązkow podług tychże kontraktow dworowi powinnych nie uchylali się, wzaiemnie zaś, ażeby w. Wołowicz pod żadnym pretextem y wynalaskiem mnożenia nad kontrakta powinnosciow, id*que* umowioney opłaty do dziesięciu talarow bitych pieniężney wnoszenia do Skar*bu* publicznego podatku wedle urządzenia krajowego, niemniey pędzenia w ciągu całego roku dwoch dni tylko do woli przyiętych więcey nad przerzeczone umowy nie wymagał, do momentu nastąpić maiącey w sądzie Nayiasnieyszey Assesoryi, jako naywłasciwszym, finalney rozprawy pod winami nawzaiem sprzeciwienstwa zastrzegamy y zarazem pretendowane od w. Wołowicza peny kontrawencyine, jako żadnemi dowodami nie wsparte, uchylamy.

140. *1792 m. spalio mėn. 9 d. Raseinių konfederacijos teismo atsisakymas svarstyti Skirsnemunės miestelėnų ginčą su Skirsnemunės seniūnijos valdytojais.*

Iš įrašo Raseinių Žemės teismo knygoje — VCA Senieji aktai 14799 l. 144—145a. Ten pat, l. 986—993, įrašytas Skirsnemunės seniūnijos valstiečių skriaudų verifikacijos aktas.

Skirsnemunės miestelėnai norėjo iškelti bylą Skirsnemunės seniūnui J. Medekšai, nuomotojui J. Vozgirdui ir gubernatoriui A. Petkevičiui ir tuo tikslu kreipėsi į Raseinių konfederaciją. Paduotame jų skunde buvo tvirtinama, kad Skirsnemunės nuomotojas J. Vozgirdas, pradėjęs valdyti Skirsnemunės seniūniją, ėmęs versti Skirsnemunės miestelėnus atlikinėti lažą po 4 dienas per savaitę. Anksčiau, pagal 1789 m. liustraciją, lažas jiems nebuvęs privalomas. Targovicos konfederacijai panaikinus Ketverių metų seimo daugeliui miestelių suteiktąsias savivaldos teises, Skirsnemunės seniūnijos įgaliotinis B. Petravičius 1792 m. rugpiūčio mėn. 21 d. apskundęs Skirsnemunės miestelėnus Raseinių konfederacijai, kad jie priešinąsi seniūnijos vyriausybei, ir gavęs leidimą panaudoti prieš juos karinę jėgą. Rugpiūčio mėn. 26 d. Skirsnemunės seniūnijos vyresnybės pasiųsti dvariškiai ir ulonai žiauriai išplakę Skirsnemunės miestelėną Stackevičių. Iš Stackevičiaus buvę išieškoti penki prūsiški taleriai, o iš visų kitų Skirsnemunės miestelėnų — daugiau kaip 70 raudonųjų. Seniūnijos vyresnybė verčianti miestelėnus mokėti dvigubą činšą ir kitus mokesčius, bet neišduodanti kvitų ir atėmusi iš jų sutartis, kurios anksčiau jų buvo sudarytos su Skirsnemunės seniūnijos valdytojais, kad tokiu būdu lengviau būtų savavaliauti. Skirsnemunės miestelėnai prašė apsaugoti juos nuo seniūnijos valdytojų smurto, įsakyti jiems, kad pristatytų 1789 m. Skirsnemunės liustracijos dokumentus ir visur prisilaikytų tos liustracijos užfiksuotų prievolių ir mokesčių normų; be to, prašė atleisti nuo lažo ir įsakyti, kad miestelėnams būtų sugrąžintos minėtos sutartys bei seniūnijos vyresnybės išieškoti iš jų pinigai. Raseinių konfederacijai priėmus tokį skundą, Skirsnemunės seniūnijos įgaliotinis B. Petravičius užprotestavo, motyvuodamas tuo, kad tokios rūšies ginčai nepriklausą konfederacijos teismų kompetencijai. Atsižvelgdamas į B. Petravičiaus reikalavimą ir į atitinkamą Lietuvos Generalinės konfederacijos nutarimą, Raseinių konfederacijos teismas nutarė Skirsnemunės miestelėnų skundo ir ginčo su valdytojais, kaip priklausančio asesorių teismo kompetencijai, nesvarstyti.

Za przywołaniem z porządku w regestrach ordynaryinych na karcie dwodziestey pierwszey aktoratu Piotra Stackiewicza, Tadeusza Barcewicza, Mateusza Wiłkowskiego, Franciszka Połkowskiego, Jana Derslewicza, Eliasza Czosnowicza, Macieia Gałbowicza y wszystkich obywatelow skirstymonskich z j. w. j. panem Jozefem Medekszą, chorążym generalnym powiatu Kowienskiego, starostą skirstymonskim, dożywotnim possesorem Ignacym Wazgirdem, generałem woysk rossyiskich, kawalerem orderu s° Krzyża, dzierzawcą starostwa Skirstymonskiego, oraz j. panami Bartłomieiem Piotrowiczem, plenipotentem starostwa Skirstymonskiego, tudziesz w. j. panem Antonim Pietkiewiczem, rotmistrzem powiatu Kowienskiego, gubernatorem, y za pozwem do tego aktoratu od żałuiących po obżałowanych wyniesionym, niemniey y za żałobą w nim będącą takową, mieniąc y odwołuiąc się do wszelkich dowodow, rzecz y pretensye żałuiących delatorow utwierdzaiących, tak też o dopełnione gwałtownosci y niemiłosierne zbicie żałuiącego Stackiewicza, do zaniesionego w sądzie konfederackim manifestu y obdukcyi jeneralskiey, przez szczegul zaś o to, iz co naywyzsza zwierzchność kraiowa, Litewska Generalność, przenikaiąc wydarzyc się

mogące przez possessorow y dzierzawcow miast na mieszczan uciski, uniwersałem swoim na dniu dwodziestym piątym augusta wyszłym wszystkie pod opieką, zasłoną y sąd konfederacyi woiewodzkiey oddała. Za przewodnictwem ktorego uniwersału mieszczanie skirstymonskie gdy nie mogą absolutney obzałowanych Wazgirda, dzierzawcy, zmownie z obzałowanym Medekszą utrzymuiącey się władzy znieść y wydołać, w następnym sposobie przed sądem czynią krzywd swoich obiasnienie.

Iz gdy obzałowany j. w. Wazgird starostwo Skirstymonskie od obzałowanego Medekszy w arędowną obioł tenutę, wtenczas nie maiąc dostarczaiącey [się] od włoscian panszczyzny, obywatelow miasta Skirstymonskiego do odbywania oney naglic poczoł przemocą nayniesprawiedliwiey. Lecz kiedy ta panszczyzna z miasta od czasow naydawnieyszych wedle swiadectwa ostatniey lustracyi nigdy dworowi nie należała się, takowy zamiar chcąc do skutku przywieść, szukał roznych sposobow do nękania żałuiących mieszczan. A tak gdy przeciw prawom seymu przeszłego nastała konfederacya, niszcząca wolność mieyską, wowczas obzałowany Piotrowicz do teyze Konfederacyi Xięstwa Zmudzkiego na dniu dwodziestym pierwszym miesiąca augusta w roku teraz bieżącym przez memoryał udawszy się, w wyrazach nayniesprawiedliwszych o nieuległość niby dworowi uzyskał rezolucyą zaoczną w teyze przeswietney konfederacyi, nakazuiącą wszelkie posłuszenstwo dworowi, y posledniey drugą rezolucyą względem uzycia pomocy woyskowey od teyze konfederacyi podstępnie wymogł. Gdzie razem y zastrzeżenie od przeswietney Konfederacyi Xięstwa Zmudzkiego nastąpiło, iżby zwierzchność opieraiących się nawet mieszczan władzą swoią nie karała, lecz do sądu Konfederacyi Xięstwa Zmudzkiego na explikacyą odsyłała. Zwierzchność albowiem starostwa Skirstymonskiego, idąc wstecz wyrokom przeswietney Konfederacyi X^{a} Z^{o} y mniey powazaiąc zastrzezenie oney, nadal jeszcze przesladowac mieszczan postanowiwszy, na dniu dwudziestym szostym augusta w roku teraznieyszym tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt drugim zgromadziwszy ludzi dwornych, hułanow, na dom załuiącego Piotra Stackiewicza nasłała, ktorzy wykonywaiąc wolę panow swoich tegoz Stackiewicza posrzod dziedzinca rozciągnowszy więcey do pułtorasta bizunow wyliczyli, całego nielitosciwie zbili, zkrwawili, ledwo żywego puscili.

Po takowym nielitosciwym zbiciu ta zwierzchność starostwa Skirstymonskiego od załuiącego Stackiewicza talarow pruskich pięc wymogła, a od dalszych obywateli skirstymonskich więcey siedmiudziesiąt czerwonych złotych pomieniona zwierzchność skirstymonska dworu wybrała, a na domiar większego ucisku czynsze y podatki dubeltowe opłacac nakazała, panszczyznę po cztyri dnia w kazdym tygodniu odbywac nakazała, a co nieznosnieyszego, wszystkie czynsze y podatki dubeltowe y kontrybucye, jakiekolwiek dwor Skirstymonski wybierał od mieszczan skirstymonskich, zadnym dowodem pisma czyli kwitem nie zaswiadczył, dlatego, izby mogł w kazdym czasie czynic ucisk mieszczanom y onym wedle upodobania swego nad słuszność y sprawiedliwość przeznaczac płatę. Nadto jeszcze obżałowany Medeksza, starosta skirstymonski, wypuszczaiąc w arędowną tenutę starostwo Skirstymonskie obzałowanemu Wazgirdowi, wszystkie kontrakta od

mieszczan poodbierał y dopiero zmownie idąc tenze obzałowany j. w. Medeksza, starosta skirstymonski, z obzałowanym Wazgirdem, wedle upodobania swego załuiących mieszczan skirstymonskich niepraktykowanie bez kontraktow gwałtownie utrzymuiąc, nad wyraz ostateczney lustracyi niszczą, wycięczaią y do ostatniey nędzy oraz ubostwa y opuszczenia mieszkan usiłuią.

W takowych krzywdach załuiący delatores, odwołuiąc się do ostateczney lustracyi starostwa Skirstymonskiego, wedle brzmienia uniwersału pod dniem dwodziestym piątym sierpnia nastałego udaią się do sądu po wymiar sprawiedliwosci w następnych żądaniach.

Nadewszystko proszą zawarowania bespieczenstwa zdrowia y życia od wszelkich obżałowanych gwałtow, boiow, naiazdow, katowni y morderstwa dworu Skirstymonskiego; komportacyi ostateczney lustracyi starostwa Skirstymonskiego przez obżałowanych Medekszy y Wazgirda oraz [według] brzmienia takowey urzędowey zachowania wszystkich obywateli skirstymonskich wypłacania dworowi czynszow y podatkow, niemniey zgodnie z głosem teyze lustracyi nakazania wydania kontraktow żałuiącym mieszczanom skirstymonskim, tak tez zapłacenia czynszow y podatkow, aby odtąd dwor Skirstymonski wydawał kwity, pod karami sprzeciwienstwa zastrzezenia; ukarania penami kontrawencyinemi za zniewazenie wyrokow Konfederacyi Xięstwa Żmudzkiego przez nayscie na dom żałuiącego Stackiewicza; zwrotu talarow pięc pruskich oraz dalszym mieszczanom skirstymonskim zwrotu siedmiudziesiąt czerwonych złotych niewinnie wziętych z nawiązką wedle prawa nakazania, oraz zastrzezenia, izby zwierzchność starostwa Skirstymonskiego obywatelow skirstymonskich dobrowolnym czynszem y podatkiem oraz panszczyzną cztyrodniową nad lustracyą ostateczną nie ociążała; niemniey w porządku dopełnionych gwałtownosciow, zdzierstw y depaktacyow oraz uciemiężliwosciow inkwizycyi, szkod werifikacyi przeznaczenia; zwrotu wszelkich expensow prawnych z okazyi obzałowanych poniesionych oraz tego wszystkiego sądzenia, co czasu prawa przez głos obszerniey dowiedzionym zostanie, z wolną poprawą tey żałoby.

Za takową wyszczegulnioną żałobą gdy się ropoczęła w sądzie Konfederacyi Rosienskiey X^{a} Z^{o} sprawa, w niey roku, miesiąca y dnia na dacie pisanych, w przytomnosci ze strony powodowey samego aktora, a od pozwaney j. pana Bartłomieia Piotrowicza, plenipotenta starostwa Skirstymonskiego, my, sąd konfederacki X^{a} Z^{o}, proceder nakazuiemy.

In procedendo po kontrowersyach od j. p. Medekszy o illegalne do sądu ninieyszego mieszczan skirstymonskich przyiscie, a tym powodem o usunienie sprawy takowey z teraznieyszey juryzdykcyi, przeciwnie od mieszczan skirstymonskich o uchylenie prozby takowey nawzaiem przepowiedzianych, poniewaz dla wszystkich miast natury krolewskiey prawami dawnemi przyiscia do sądu formalnosc wyciąga tym mocniey tychze przepisow exekucyi, kiedy ostateczny uniwersał pod dniem dwodziestym trzecim wrzesnia roku teraznieyszego od nayiasnieyszey Konfederacyi Litewskiey ogłoszony, zwracaiąc ku pierwszemu obiektowi wszystkie sprawy w sądach nayiasnieyszey Assesoryi odbywane, wedle dawnieyszego w procesie sądo-

wym porządku sprawy tego rodzaiu chce miec exekwowane, a zatym kiedy przyiscie teraznieysze mieszczan skirstymon*skich* z j. w. Medekszą y dalszemi pozwanemi nie jest stosowne do prawideł na takowy gatunek spraw przepisanych, przeto my, sąd konfederacki Xięstwa Zmudzkiego, aktorat za takowym pozwem w rzeczy opisaney, w sądzie swoim wyniesiony, za niewłasciwy deklaruiemy.

141—142. 1793 m. Pilviškių miestelėnų ginčai su valdytoju.

141. *1793 m. sausio mėn. 10 d. Pilviškių miestelėnų skundas asesorių teismui prieš Pilviškių seniūną A. Chrapovickį ir jo ekonomą Volką dėl neteisėto lažo įvedimo, kariuomenės laikymo miestelyje, miestelėnų suiminėjimo ir kitų skriaudų.*

Iš asesorių teismo protokolų knygos — VCA Senieji aktai 2475 l. 74—75.

Pilviškių miestelėnai, prašydami apsaugos rašto, teigė, kad jie anksčiau niekados nekėlę jokių maištų prieš savo vyresnybę ir visur klausę 1789 m. liustracijos. Tuo tarpu Pilviškių seniūnas A. Chrapovickis, įvesdamas miestelėnams anksčiau nebūtą lažą, pažeidęs liustracijos inventoriaus nuostatus. Prie nenorinčius eiti į lažą siunčiąs savo šaulius. Dėl tariamo miestelėnų maišto, jis apgyvendinęs miestelyje kareivių būrį, kurį miestelėnai turį maitinti ir jo arklius šerti. Verčiąs miestelėnus dirbti prie statybos Antanavos palivarke. Suėmęs miestelėną Tarasevičių ir iki šiol kalinąs. Miestelėnas Šeštokas, bijodamas suėmimo, turėjęs bėgti iš savo ūkio. Ekonomas Volkas mušąs miestelėnus ir terorizuojąs juos nuolatiniais grasinimais.

Asesorių teismas davė Pilviškių miestelėnams prašomą apsaugos raštą.

Dnia 10. Proces imieniem s*ławetnych* Piotra y Macieja Szostakow, Pawła Tubowicza, Jozefa Janusewicza, Andrzeja Szostakowskiego, Bartłomieja Leymutowicza, Pawła Kalinowskiego, Tadeusza Mazuraycia, Stanisława Lemaszewskiego, Macieja Buragiewicza, Kazimierza Stanilewicza, Piotra Więckiewicza, Szymona Jadysewicza, Teodora Tarassewicza y dalszych mieszczan pilwiskich na urodz*onego* Antoniego Chrapowickiego, starostę pilwiskiego, y Jana Wołka, ekonoma, o to, iz obzał*owa*ny starosta nad lustracyą 1789 r*oku* większe czynsze y daniny narzuciwszy, oraz powinność panszczyzniową nigdy nie byłą, do opłacania y odbywania onychze zał*uiąc*ych mieszczan znagla, pod exekucyą strzelcow swych, nadto pod pretextem niby buntowania się mieszczan, czego nigdy nie czynili, komendę woyskową sprowadził, na utrzymanie ktorey od daty sprowadzenia załuiący mieszczanie mięsa funtow 980 y chleba fun*tow* 1029 wydali, dla koni zaś tychze zołnierzy po garcy 30 owsa y kamieni 5 siana dostarczać muszą. Do budowli w folwarku Antonowie pędzi y juz po trzy tygodnie koleyno pędzić kazał, do czego zał*uiąc*y mieszczanie lustracyą 1789 r*oku* nie są obowiązani. Teodora Tarassowicza, mieszczanina pilwiskiego, nocną porą z domu własnego wziąć kazawszy, onego w detencyi w folwarku Antonowie okutego w dyby dotąd utrzymywać kaze; równie Macieja Szostaka, mieszkańca tegoz miasta, łapać udysponował, z jakowego powodu tenze Maciey Szostak, chroniąc sie przesladowania, zmuszonym jest opuściwszy zone, dzieci y gospodarstwo całe tułać się y z pracy rąk szukać dla siebie wyzywienia.

Podobniez urodzony Wołk, powoduiąc się chęciom własnym, załuiących mieszczan biie, cwiczy y odgrozki nieustanne na nich domierza.

Przeto załuiący mieszczanie o te wszystkie krzywdy czynią ninieysze zazalenie, jako przed sądem prawami krajowemi za naturalny na rozpoznawanie krzywd włościańskich przeznaczonym, a razem oświadczaią, ze jak nigdy nie powstawali przeciw panu swemu, tak y nadal nie są w tey mysli, ze oraz wedle lustracyi 1789 roku w zupełney uległosci zwierzchności swey zachowuią się y w niczym przeciw nakazom jey nie wykroczą.

Tegoz dnia judicium list zaręczny upominalny wedle warunkow w gorze wyrazonych dla mieszczan pilwiskich do ur*odzone*go starosty pilwiskiego wydać zaleca.

142. *1793 m. vasario mėn. 8 d. Pilviškių miestelėnų brolių Šeštokų, Tubavičiaus, Janušausko, Šeštakausko, Kalinausko, Stanilevičiaus ir kitų, taip pat atskirai T. Tarasevičiaus skundas prieš Pilviškių seniūną A. Chrapovickį, ekonomą J. Volką ir sąskaitininką Kraševskį dėl asesorių teismo duoto pilviškiečiams apsaugos rašto pažeidimo.*

Iš asesorių teismo protokolų knygos — VCA Senieji aktai 2475 l. 80—81.

Dalies vertimas paskelbtas LIŠ I psl. 307—308 Nr. 357.

Skunde Pilviškių miestelėnai nurodo, kad jie ilgai buvę engiami Pilviškių seniūno A. Chrapovickio ir jo tarnautojų — tai buvę išdėstyta jų anksčiau paduotame skunde — ir 1793 m. sausio mėn. 10 d. gavę iš asesorių teismo apsaugos raštą, draudžiantį seniūnijos administracijai savavaliauti ir įsakantį išvesti iš Pilviškių egzekucinį kariuomenės dalinį. Tačiau nei seniūnas, nei jo tarnautojai nė kiek nepaisą šio apsaugos rašto ir 1789 m. liustracijos, imą ir toliau didesnę, negu nustatyta, duoklę, kariuomenės neišvedę, bet jai išlaikyti reikalaują dar daugiau maisto ir pašaro, negu iki minėto apsaugos rašto išdavimo. M. Šeštokas, sugrįžęs į savo namus, buvęs suimtas, o T. Tarasevičius iš kalėjimo Antanavos dvare perduotas į kariuomenės areštą. Seniūno tarnautojai nuolatos grasiną Pilviškių miestelėnams mušimu ir kalėjimu.

Dzień 8. Proces imieniem s*ławetny*ch Piotra y Macieja Szostakow, Pawła Tubowicza, Jozefa Januszewskiego, Andrzeja Szostakowskiego, Pawła Kalinowskiego, Kazimierza Stanilewicza y dalszych wszystkich mieszczan pilwiskich, tudziez oddzielnie Teodora Tarasewicza, mieszkańca tegoz miasta, z naysolennieyszym oswiadczeniem na urodz*ony*ch Antoniego Chrapowickiego, starostę pilwiskiego, Jana Wołka, ekonoma, Kraszewskiego, rachmistrza, rządcow tegoz starostwa, o to, iz mieszczanie pilwiscy, doswiadczaiąc wielolicznych uciskow y przesladowania od urodz*one*go starosty y officyalistow, a które manifestem poprzedniczym opisane zostały, udali się do sądu assesor*skiego*, jako do opieki rządowey nad sobą, z prozbą wydania listu zaręcznego y tenze w roku teraz*nieyszym* 1793 w miesiącu przeszłym styczniu za zgodzeniem się urodzonego Morawskiego, szambelana, jako plenipotenta urodz*one*go starosty, z warunkami bezpieczenstwa zdrowia y zycia, z zakazaniem nieuciskania dalszego, oraz z nakazaniem wyciągnienia natychmiast komendy na exekucyą sprowadzoney zyskawszy, lubo mniemali się być bespiecznemi y oddalaiącemi przesladowanie nad sobą codziennie prawie okazywane, w nadziei jednak tey z wyroku magi-

stratury naywyzszey krajowey wypływaiącey omylonymi zostaią, gdyz urodzony starosta, Wołk y Kraszewski, jak pierwey mniey bacznemi na prawo y wyroki sądowe byli, róznie y dopioro pokazuią się, owszem, jakby wzgardzaiąc wyrokiem magistratury assessorskiey, nakazu onego nie słuchaią, y tym sroższe uciski mieszczanom domierzaią, wedle lustracyi 1789 roku nie zachowuią się y daninami oraz czynszami przez oną opisanemi nie kontentuią się, ale większe wybieraią, wedle listu zaręcznego komendy woyskowey nie sprowadzili y dotąd oną na ucisk jedynie utrzymuią; dla tey zaś komendy podwoyne furaze y wygody, niz przed listem zaręcznym, dawać kazą. Macieja Szostaka, mieszczanina pilwiskiego, wespoł z bratem jego mimo udzielny warunek dla niego w liscie zaręcznym wszelkiego bezpieczeństwa zdrowia, zycia y osoby położony, wraz kiedy powrocił do domu, pod areszt wzieli. Nadto lubo urodzony Murawski, plenipotent urodzonego starosty, dał zaręczenie naysolennieysze, ze Teodora Tarasowicza, mieszczanina pilwiskiego, osiadłego w tym mieście, podatek publiczny y do dworu spłacaiącego, jak kwity wydawane poswiadczaią, z pod detencyi w Antonowie praktykowaney natychmiast uwolnić, jednak to uskutecznionym nie zostało; owszem, rządcy starostwa Piłwiskiego tegoz Teodora Tarasowicza z pod detencyi swey z Antonowa do miasta pod areszt woyskowy juz po uzyskanym liscie zaręcznym oddali, w ktorym on zostaiąc bez sufficyencyi zadney, w głodzie y w naywiększey nędzy siedzieć bez winy, bez przekonania, bez sądu musi, a zona jego z dwoygiem dzieci bez sposobu do zycia zostaie. Tudziez taz zwierzchność starostwa Pilwiskiego mieszczan pilwiskich więzić, prozekwować y u przepłotu cwiczyć odgraża się. Tak przeto uciskani mieszczanie pilwiscy udaią się powturnie pod obronę sądu, naysolennieysze czyniąc zazalenie.

Dnia 14. Judicium list upominalny z ponowieniem warunkow w pierwszym liście pod dniem 10 januarii roku teraznieyszego wydanym, wyrazonych, oraz z nakazaniem, aby Teodor Tarasewicz uwolnionym był, a mieszczanie pilwiscy aby parękę po nimi urodzonemu staroscie dali, do urodzonego Chrapowickiego, starosty pilwiskiego, wydać zaleca.

143. *1793 m. vasario mėn. 5 d. Darsūniškio miestelėnų skundas prieš Darsūniškio seniūnijos komisarą J. Foglerį dėl inventorių pažeidimo ir miestelėnų terorizavimo.*

Iš asesorių teismo protokolų knygos — VCA Senieji aktai 2475 l. 78—79.

Darsūniškio miestelėnai: Kerševičius, Kojalkovskis, Mostovskis, Aliukevičius, Lapinskis ir kiti skundė Darsūniškio komisarą Foglerį bei Darsūniškio smuklininką Abramavičių, kad jie abu, o ypač Fogleris, pažeisdamas 1789 m. liustraciją, savavališkai reikalaująs iš miestelėnų dirbti darbus, kurie jiems anksčiau nebuvę privalomi ir mokėti padidintą činšą; su egzekucija privertęs miestelėnus sumokėti už dvarą smuklių mokestį, nuolatos varąs su pastotėmis, o nenuolankius sau miestelėnus: Mostovskį, Kerševičių ir Aliukevičių liepęs suimti ir nugabenti į Kruonį, kur jie laikomi įsodinti kengėje.

Darsūniškio miestelėnų prašomas asesorių teismas davė jiems apsaugos raštą.

Tegoz dnia proces imieniem sławetnych Jozefa Kierszewicza, Antoniego Koialkowskiego, Michała Łapinskiego, Jana Zawistowskiego, Marcina

Mostowskiego, Jerzego Alukiewicza y dalszych wszystkich mieszczan dorsuniskich na ur*odzonego* Jozefa Foglera, kapitana buławy polney W. X^{a} L^{o}, komisarza st*aros*twa Dorsun*iskiego*, tudziez s*ławetnych* Jozefa y Kazimierza Markunow oraz starozakonnego Izraela Abramowicza, arędarza dorsun*iskiego*, a szczegulniey ur*odzonego* Foglera o to, iz ur*odzony* Fogler, maiąc powierzone sobie rządy starostwa Dorsun*iskiego* od ur*odzonych* Łopacińskich, emphitentycznych tegoz starostwa possessorow, mimo prawa dawnieysze y mimo uniwersały Konfederacyi Generalney W. X^{a} L^{o}, które wzłędem powinności miasteczek mnieyszych dla possessorow lustratyą 1789 r*oku* za regułę przeznaczyły, rządząc się jedynie arbitralnością, nad lustracyą dopiero wspomnioną mieszczan dorsun*iskich* do powinności nigdy nie zwykłych, ani tą lustracyą obiętych, znagla, do budowli rózney pędzi, furmanki nieustanne dawać kaze, parobkow do wicin sprowadzania wybiera, czynsze daleko większe płacić zmusza, w roku teraznieyszym y m*iesią*cu sprowadziwszy exekucyą, czopowe za dwor mieszczanom uspokoić kazał, a niedość na tym maiąc, ur*odzony* Fogler niechętnych sobie mieszczan bić y wiezić y w dyby osadzać ośmiela się, jako to: Marcina Mostowskiego, Jana Kierszewicza y Jerzego Alukiewicza, bez zadnego przewinienia nocną porę nasławszy na domy ich, wziąć kazał y w dyby okuwszy we dworze Kroniach onychze trzymał.

Równie sławetni Jozef y Kazimierz Markunowie, tudziez star*ozakonny* Izrael Abramowicz, powoduiąc się chęciom y rozkazom ur*odzonego* Foglera, nieustanne krzywdy zał*uiącym* mieszczanom domierzaiąc y osoby niektóre do krzywdzenia instynktuią, o które wszystkie uciski y krzywdy mieszczanie dorsuńiscy czynią jak naysolennieysze zazalenie.

Tegoz dnia judicium list zaręczny upominalny na instancyą nieszczan dorsun*iskich* do ur. Foglera y innych subalternów według processu w gorze wypisanego wydać zaleca.

144—147. 1793 m. Balninkų seniūnijos valstiečių-kelio bajorų ginčai su valdytoju.

144. *1793 m. vasario mėn. 7 d. Balninkų seniūnijos Martinonių ir Balandžių kaimų valstiečių-kelio bajorų skundas prieš Balninkų seniūną Zybergą, valdytoją Valentinavičių bei jo tarnautojus dėl smurto, engimo ir varymo į lažą.*

Iš asesorių teismo protokolų knygos — VCA Senieji aktai 2475 l. 79—80.

Martinonių ir Balandžių kaimų kelio bajorai, skųsdamiesi asesorių teismui, teigė, kad jie pagal Lenkijos karalių dekretus esą pripažinti laisvais žmonėmis, atleisti nuo bet kokių paprastų prievolių ir buvę tik įpareigoti, ištikus karui, duoti arklius, išvežioti laiškus ir mokėti po kapą gražių činšo. Per 1789 m. liustraciją jiems buvęs padidintas činšas, tačiau nepridedant jokio lažo. Seniūnas Zybergas, perėmęs Balninkų seniūniją, pradėjęs nuomoti ją įvairiems laikytojams, kurie visiškai nepaisą kelio bajorų senųjų laisvių ir visaip juos engią. Dabartinis valdytojas Valentinavičius varąs juos į lažą ir dirbti kitus dvaro darbus, siuntinėjąs su pastotėmis, imąs iš jų linus ir t. t. Jei kas pasipriešinąs, liepiąs išplakti. Teismo antstolį ir su juo du kelio bajorus išga-

benęs surištus į Ukmergę ir pralaikęs ten šešias savaites, kad neįteiktų laiku šaukimų į teismą.

Asesorių teismas nutarė duoti Martinonių ir Balandžių kelio bajorams apsaugos raštą, draudžiantį valdytojui reikalauti iš jų prievolių, nenustatytų 1789 m. liustracijos.

Dzień 7. Proces imieniem uczciwych Stanisława, Jozefa, Jana y drugiego Jana Pirogiewiczow, Jana y Mateusza Czerbow, Marcina, Jana y Tomasza Drukasow, Andrzeia, Stanisława y drugiego Stanisława Mormulewiczow, Marcina Łukaszewicza, Tomasza Pieszki, Tomasza Estki, Wawrzynca Zabłockiego, Jana Dziautasa, Michała, Jozefa y Symona Wawieresow, Jerzego y drugiego Jerzego Aukształow, Jana Bogusza — boiarow putnych w starostwie Bolnickim, we wsi Martynowiczach y Bałundzieiewiczach, w powiecie wiłkomirs*kim* mieszkaiących, a szczegulniey w wymienionych wioskach, dekretami naywyzszey instancyi od uciskow przy wolności zasłonionych, przeciwko wielm*oznemu* Janowi Zyberkowi, woiewodzie brzeskiemu lit*ewskiemu*, staroscie bolnickiemu, urodz*onemu* Jozefowi Walentyniczowi, sędziemu grodz*kiemu* inflan*ckiemu*, dzierzawcy, oraz dalszym rządcom dworu Bolnickiego, sprawcom gwałtow i uciskow doswiadczonych, w szczegulności o to, iz w gorze wyrazone wioski Martynowicze y Bałundzieiewicze w st*arost*wie Bolnickim z dawnych wiekow od innych włościan bolnickich więcey miały warowności bezpieczeństwa. Mieszkancy w tych wioskach uzywali zupełney wolnosci, a wspaniała królow polskich protekcya y dobroć zachowywała y utrzymywała ich przy tey sprawiedliwości. Szanuiąc czyny y wyroki monarchow, dopieroz biedni krzywdzeni ludzie w dowodzie warowaney wolności składaią list Zygmunta Augusta w roku 1555 dnia 19 sierpnia w Wilnie dany, na twierdzy ktorego dekret oczewisty Stefana, krola polskiego, w r*oku* 1584 dnia 24 marca, rowniez dekret oczewisty Władysława IV w roku 1636 dnia 21 lipca ferowany, y następni przypominaią, ze w datach roznych w assesoryi W. X*ięstwa* L*itewskiego* z warunkami nayzupełnieyszego bespieczeństwa dla mieszkańcow w Martynowiczach y Bałundzieiewiczach z poprzednikami starostami bolnickiemi pozapadały dekreta, przez ktore wszystkie za boiarow putnych y ludzi wolnych uznano y przez tez dekreta od wszelkich ordynaryinych powinności na potomne czasy uwolniono, a tylko przy powinności dawania koni na woynę i uzycia z listami lub płaceniu po kopie groszy y opatrywaniu sadu zachowano. Ochotni zawsze byli pełnić tę powinność boiarowie putni, dziś skarżący się biedni ludzie, lecz lustracya w r*oku* 1789 czyniona, uchylaiąc dekreta, czynsze podwyzszyła, chociaz uciążliwie, jednak y ta do zadnych robocizn y panszczyzn nie pociągnęła. Dopieroz w*ielmozny* Zyberk, woiewoda brzeski, zostawszy starostą bolnickim, a z ręki swoiey wypuszczaiąc roznym tenutorom, sprawuie przez to przyczyny krzywd niezliczonych.

Pierwszy bowiem urodz*ony* Kozioł, stolnik parn*awski*, dopiero ur*odzony* Walentynowicz, sędzia inflan*cki*, tenutorowie, y przez nich dobranych rządcow juz zadnego względu nie tylko na przepowiedziane dekreta, ale tez na ostateczną lustracyą zachować nie chcą, utrzymuiących się przy powadze rzeczonych dekretow naysrozey nękaią pendzeniem do wszelkich robocizn dwornych, do wyrabiania pasiek, wyganianiem nieustannym na

różne mieysca podwod, wybieraniem lnow, narzucaniem szynkow, surowym strzezeniem, karaniem y konfiskatą ubogich maiątkow niszczą, za okazaniem wyiętych dekretow Jana Drukasa bizunami, Andrzeia Pirogiewicza rózgami nago okrutnie zacwiczyli, woźnego za podanie pozwu, a z nim dwuch boiarow — Wawrzyńca Zabłockiego y Jerzego Auksztela — związanych, do Wiłkomierza przesłanych, aby pozwu nie zeznano, około sześciu tygodni detentowano, y nadal srozey odgrazaią się, chociaz sąd jest wolny y regestr colonorum na to przeznaczony, skarzyć się jednak niedopuszczaią. Dlatego załący się boiarowie wiele ucierpieli, od własnych domow odstraszeni y rozproszeni, krwawemi łzami zalani, naysolenniey manifestuią się. *Parašas:* M. Załłowicz, por*ucznik* W. X. Litewskiego.

Tegoz dnia judicium list zaręczny upominalny z obwarowaniem bezpieczeństwa zdrowia y zycia, wzglendem zaś powinnosci y opłat wedle lustracyi 1789 r*oku* do starosty bolnickiego na instancyą wyz wyrazonych boiar wydac zaleca.

145. *1793 m. vasario mėn. 20 d. Martinonių ir Balandžių kaimų kelio bajorų prašymas duoti jiems naują apsaugos raštą nuo valdytojo Valentinavičiaus savavaliavimo.*

Iš asesorių teismo protokolų knygos — VCA Senieji aktai 2475 l. 83.

Martinonių ir Balandžių kaimų kelio bajorai, iš naujo skųsdami Balninkų seniūnijos valdytoją Valentinavičių asesorių teismui, teigė, kad pastarasis, gavęs per antstolį apsaugos raštą, kurį asesorių teismas davė minimiems kelio bajorams, visiškai to rašto nepaisąs ir tuoj liepęs varyti žmones į lažą Balninkų dvare, o kitus išvaręs su pastotėmis į Rygą. Pareikšdami savo sutikimą vykdyti viską, kas nustatyta 1789 m. liustracijos, Martinonių ir Balandžių kelio bajorai prašė apsaugoti juos nuo tolesnių skriaudų, padidintų prievolių, duoklių ir mokesčių ir duoti jiems naują apsaugos raštą prieš Valentinavičių. Asesorių teismas nutarė jiems tokį raštą duoti.

Dzien 20. Proces imieniem uczciw*ych* bojar putnych ze wsiow Bałandzieiewicz y Martynowiczow starostwa Bolnickiego, imionami y nazwiskami w rzeczy, skardze y prozbie poprzedniczym manifestem na dniu 7 praesentium w sądzie ninieyszym zaniesionym wyrażonych, przeciwko ur*odzone*mu Jozefowi Walentynowiczowi, sędziemu grodz*kiemu* inflan*ckiemu*, dzierzawcy bolnickiemu, y z jego ręki dobranym sprawcom, mieniąc o to, iz co ostateczna 1789 ro*ku* lustracya przepisała y zaieła, od tego żałący się boiarowie do czasu rozprawy nie usuwaią się; że ta lustracya samą tylko opłatą czynszu wespoł z podroszczyzną ze wsi Martyniancow złot*ych* 506, a z Bałundziow złot*ych* 468, nie pociągaiąc do żadnych dalszych wysług dworowi, opisała, swiadczy to składaiąca się lustracya, że stosownie do teyże lustracyi sąd, zachowuiąc żałących się od wszelkich dalszych uciskow, robocizn, podroży, opłaty, danin w roku y miesiącu idącym, na dniu 7-m listem upominalnym przy zupełnym bespieczeństwie zachował, a ur*odzony* Walentynowicz, dzierżawca, sam żadnego względu nie zachowuiąc ani na przepis lustracyi, ani na powagę zwierzchniey magistratury, wraz za podaniem przez woźnego listu zaręcznego, wowczas we dworze Bolnickim w p*owie*cie wiłkomir*skim* tychże biednych ludzi na panszczyznę ciągłą za-

wołał y dopiero w podroż do Rygi zakazał, o czym swiadczy na dniu 14 czyniony, a 16 praesentium przed aktami ziemskimi wiłkomirskimi zeznaney relacyi woźnego dowod, w czym gdy się przez dzierżawcę nie zachowała ani lustracya, ani powaga sądu, ani exekucya zaręcznego listu, ani żadna dla skrzywdzonych sprawiedliwość, w tak tedy gwałtownych uciskach, nim skutek rozprawy nastąpi, ciż biedni srogo obarczeni y łzami zalani ludzie pro executione poprzedniczego zaręcznego listu proszą powtórnie teyże opieki prawa, to jest listu zaręcznego upominalnego.

Dzień 20. Juditium list zaręczny upominalny do urodzonego Walentynowicza na skutek pierwszego listu zaręcznego wydać na instancyą boiar bołundzieiewiczowskich y martynowickich zaleca.

146. *1793 m. kovo mėn. 20 d. Balninkų seniūno J. Zybergo ir Balninkų seniūnijos valdytojo J. Valentinavičiaus skundas prieš Martinonių ir Balandžių kaimų kelio bajorus dėl priešinimosi, prievolių nevykdymo ir mokesčių nemokėjimo.*

VCA Senieji aktai 2475 l. 88—91.

Dalies vertimas paskelbtas LIŠ I psl. 285 Nr. 336.

Balninkų seniūnas Zybergas ir Balninkų seniūnijos valdytojas Valentinavičius, skųsdami Balninkų seniūnijai priklausančių Martinonių ir Balandžių kaimų gyventojus-kelio bajorus bei Balninkų vaitą Sakalauską, kaip jų pasipriešinimo kurstytoją, teigė, kad minėtų kaimų kelio bajorai pagal senesnius inventorius ir paskutiniąją 1789 m. liustraciją turėję atlikinėti, be činšo, ir kai kurias prievoles, pavyzdžiui, eiti į gvoltus, važiuoti su pastotėmis ir t. t. Tačiau Balninkų vaitas Sakalauskas sukurstęs juos neklausyti dvaro, ir, tikėdami jo pažadais, jie nustoję vykdyti bet kokias prievoles. Net po to, kai Zybergas iššaukęs į Balninkų seniūniją kareivių dalį, Sakalauskas nenustojęs kenkti seniūnui; gavęs iš asesorių teismo gleitą (kelionės leidimą) ir rodydamas jį valstiečiams, aiškinęs, kad tuo raštu karalius atleidęs juos nuo bet kokios priklausomybės dvarui. Skunde prieš seniūną ir valdytoją jis nuslėpęs, kad Martinonių ir Balandžių kaimų kelio bajorai kartu su kitais valstiečiais yra įtraukti į Balninkų seniūnijos perduodamąjį inventorių. Dėka šios apgaulės išgavęs iš asesorių teismo įspėjamąjį apsaugos raštą, kuriuo seniūnijos vyresnybei uždraudžiama reikalauti iš jų kokių nors prievolių daugiau kaip 1789 m. liustracijoje. Po to Sakalauskas gyręsis, kad pasiekus atleidimą nuo asmeninių prievolių, jis iškovosiąs ir visų kitų liustracijos nuostatų panaikinimą, ir pats pasirašęs bei išsiuntinėjęs šaukimus į asesorių teismą.

Dnia 20. Proces imieniem wielmoznego Jana z Wistlinga Zyberka, woiewody brzeskiego litewskiego, onikształynskiego, tallickiego y bolnickiego starosty, oraz urodzonego Jozefa Walentynowicza, sędziego grodzkiego Xięstwa Inflanckiego, possessora arendownego starostwa Bolnickiego, na pracowitych Stanisława, Jozefa, Jana y drugiego Jana Pirogiewiczow, Jana y Mateusza Czerbow, Marcina, Jana i Tomasza Donkasow, Andrzeja, Stanisława y drugiego Stanisława Marmulewiczow, Marcina Łukaszewicza, Tomasza Pieszki, Tomasza Estki, Wawrzyńca Zabłockiego, Jana Dziawtasa, Michała, Jozefa y Symona Wawieresow, Jerzego y drugiego Jerzego Aukształow, Jana Bogusza, poddanych we wsiach Martyniańcach y Bałundziach inwentarzami y lustracyami starostwa Bolnickiego zaiętych y na gruntach

tego st*aros*twa mieszkaiących, y razem na ur*odzonego* Michała Sokołowskiego, rotmistrza wiłkomir*skiego*, mianuiącego się woytem bolnickim, jako tychze poddanych do buntu y wszelkiego nieposłuszeństwa dworowi Bolnickiemu podniecaiącego, a mianowicie o to, iz wsie Martyniance y Bałundzie na gruntach starostwa Bolnickiego od kilku wiekow zasiedlone, zawsze y nieprzerwanie powinnościom osobistym y opłatom tym, które listami skarbowemi czyli inwentarzami podawczemi dworzanskiemi y inwentarzami lustrator*skimi* są opisane, byli podległemi y zadney nie ma wątpliwości, ze ludzie w tych wsiach mieszkaiący są poddanemi starostwa Boln*ickiego*, jako na gruntach własnych st*aros*twa Bolnickiego mieszkaiący. Jakoz poddani w tych wsiach mieszkaiący niewymównie, bez zadney sprzeczki y powinności osobiste, to jest gwałty, podrozczyzny, y dalsze roboty y opłaty pieniężne, to jest czynsze inwentarzami skarbowemi dworzan*skiemi* opisane, dopełniali y opłacali. W takim stanie znalazła tych poddanych lustracya 1765 z nakazu kons*tytucyi* 1764 na gruncie in fundo st*aros*twa Bolnickiego expedyowana, a posledniey przy podaniu tegoz st*aros*twa w possessyą za*łuiącego* wielm*oznego* woiewody inwentarz podawczy dworzański w ro*ku* 1773 m*iesią*ca nowem*bra* 17 d*nia* sporządzony, stosownie maiąc się y do dawnych inwentarzow, y do lustracyi 1765, powinności osobiste y opłaty pieniężne opisał, y lustracya 1789 w celu wyciągnienia 10-go grosza podobniez taxuiąc krescencyą powinnościami w inwentarzach dawnych opisanemi zarabiaiącą się, tez wszystkie powinności osobiste w naturze zostawiła y, owszem, one utwierdziła, y za*łuią*cy wielmozny woiewoda, teraznieyszy st*aros*ta boln*icki*, nad opisane dawnemi inwentarzami dworzańskiemi y lustracyami powinnosci y opłaty nie wymagał y nie wymaga, ale tez od tych powinnosci, jakie są inwentarzami opisane, obzało*wany*ch poddanych uwalniać nie ma obowiązku, y obzało*wany*m poddanym, jako mieszkaiącym na gruntach własciwych st*aros*twa Boln*ickiego*, do wyłamania się od tych powinnościow zadne nie moze służyc prawo.

Mimo tę jednak nieomylną pewność y tak jawne przekonywaiące dowody, poddani wsiow Martyniancow y Bałundziow nie powodem jakowego ucisku, nie domysłem własnym, lecz instynktem y radą, oraz wmawianą przez obzało*wanego* Sokołowskiego wolnością poburzeni y zbuntowani, całkiem wyłamali się z pod rządu y zwierzchności starosty boln*ickiego*. Przy oswiadczoney końcem ułudzenia tych poddanych obzało*wanego* Sokołowskiego protekcyi, ciz poddani wtenczas, kiedy dwor Bolnicki domagał się od nich w odbywaniu powinnościow inwentarzami opisanych winnego posłuszeństwa, jawnie smieli czynić odpowiedz, ze oni, jako szlachta, czyli boiarowie putni, do inwentarzow ani do lustracyow st*aros*twa Boln*ickiego* nie należą, a obzało*wany* Sokołowski, maiąc zamiar szczegulny korzystania w poburzeniu y zbuntowaniu tych poddanych, upewniał onych, ze gdy dostarczą potrzebny expens, tedy on obrotem y staraniem swoim w prędkim czasie zyszcze od króla dekret. Tym omamieniem wyłudziwszy od tych poddanych pieniądze, zaczoł starać się o list upominalny, lecz zamiast listu upominalnego przysłano obzało*wanem*u Sokołowskiemu z Warszawy gleyt, powszechnie do znaszania kondemnat służący, jak dowodnie o tym prze-

konywaią listy prywatne do obzałowanego Sokołowskiego od roznych osob pisane. Takowy tedy gleyt obzałowany Sokołowski zyskawszy okazał poddanym, wrazaiąc, ze to jest dekret królewski, uwalniaiący poddanych od wszystkich powinności, y ten gleyt upowaznił przyrzeczoną tym poddanym przez obzałowanego Sokołowskiego protekcyą tak daleko, ze ci poddani ani myślili o tym, ze należą do dworu Bolnickiego, y, owszem, ogłaszaiąc się wolnemi, syna obzałowanego Sokołowskiego chorązym nad wsiami Martynanciami y Bałundziami obrali, jak swiadczą wyznania stawionych przed konfederacyą mieyscową powiatu wiłkomirskiego do examinu z tychze wsiow poddanych.

Rządcy zatym starostwa Bolnickiego, widząc takowe poburzenie y jawny bunt, oraz przez zalegaiące powinności szkodę w intratach staroscinskich y skarbu publicznego, do zapowiedzenia należytych powinnościow zesłali, zeby tym poddanym urzędownie zapowiedział, lecz ci poddani jawnie odpowiedzieli, ze zadney zwierzchności dworney nie znaią, a za to, ze woźny wspomniał o inwentarzach, tegoz woznego bić chcieli, jak o tym przekonywa woznego przysiągłego wizya y testymonium przed aktami ziemskiemi wiłkomirskimi zeznana. Uwiadomiony o tym poburzeniu poddanych załuiący wielmożny woiewoda przymuszony został udać się do Komissyi Cywilno-Woyskowey powiatu wiłkomirskiego celem oswiadczenia takowych gwałtowności, gdzie obzałowany Sokołowski, jako zaszczycony tytułem woyta bolnickiego, nie omieszkał czynic obron, a ze załuiący wielmożny woiewoda dla pewnego wyswiecenia buntu stawił niektorych poddanych w tychze wsiach Bałundziach y Martyniancach mieszkaiących, dla tego y obzałowany Sokołowski oswiadczył, ze ze strony przeciwney takoz będą stawieni do examinu ludzie; jakoz za stawaniem z obu stron ludzi nastąpiła w Komissyi Cywilno-Woyskowey przez złozone dobrowolne swiadkow wyznania indagacya, z którey indagacyi y z dobrowolnych wyznań okazała się ta prawda, ze poddani wsiow Martyniancow y Bałundziow, staraniem obzałowanego Sokołowskiego zbuntowani, zadnych nie chcą pełnić powinności y wcale wyłamali się z pod zwierzchności dworney, czego są pewnym dowodem examina z akt Komissyi Cywilno-Woyskowey powiatu wiłkomirskiego przez list z Strazy od Nayiasnieyszego Pana wydany, maiąc w zaleceniu, azeby bunty y rozruchy po włościach wydarzane usmierzała. Z powyzey złozonych examinow y swiadectw przekonawszy się o buncie y rozruchach w Martyniancach y Bałundziach przeciwko dworowi Bolnickiemu podniesionych, celem usmierzenia tychze buntow przeznaczyła konsystencyą zołnierzy y tym sposobem dwor Bolnicki został oswobodzony od dalszych napaści y rozruchow. Obzałowany jednak Sokołowski nie przestawał czynic wrazeń tym poddanym, ze powtorny zyszcze dekret od króla. Jako przed sądem assessoryi W Xa Lo zaskarzywszy przez manifest o rozmaite jakoby przez wielmoznego woiewodę y urodzonego Walentynowicza czynione krzywdy y ze nad lustracyą 1789 ci poddani są uciążeni, taiąc przed sądem to, ze ci poddani zarowno z dalszemi włościanami są przez inwentarze dworzańskie podawcze zaięci, ze temiz inwentarzami opisane są przez szczegulność, jakie te wsie Martyniance y Bałundzie powinne odby-

wać osobiste powinności y oddawać opłaty, y takim to obrotem in contumaciam załuiącego wielmoznego woiewody y Walentynowicza w liście zaręcznym zyskali warunek, azeby nad lustracyą 1789 roku od tych poddanych dwor Bolnicki nie wymagał, a lubo załuiący delatorowie ani przed, ani po wyszłym liście zaręcznym nad lustracyą 1789 roku nie wymagali, zyskaniem jednak takiego warunku poddani od nalezytych y ciągle pełnionych osobistych inwentarzami opisanych powinności rozumieiąc się być uwolnionemi, ogłosili się znowu za oswobodzonych y do powinności inwentarzowych nie należących, chociaz wszystkie inwentarze zgodnie nalezytość tych powinności okazuią y przyswiadczaią, y chociaz tych inwentarzow ciągła zawsze az do momentu wznieconego buntu trwała exekucya, y nie przestaiąc na tym fałszywym wrazeniu obzałowany Sokołowski śmie to tym poddanym wmawiać, ze jak od pełnienia osobistych powinnościow onych uwolnił, tak potrafi, ze y lustracya ostatnia zostanie skassowana. Jakoz w tym celu wraz po zyskanych listach zaręcznych ad instantiam tych poddanych obzałowany Sokołowski, własną ręką podpisawszy, pozwy przed sąd assessorski powydawał, mieszcząc razem w te pozwy naydotkliwsze paszkwile. Z tych powodow załuiący wielmozny woiewoda y urodzony Walentynowicz na fundamencie złozonych dowodow naysolenniey manifestuią się.

Jako plenipotent, ten manifest podpisuię: M. Karłowicz.

147. *1793 m kovo mėn. 20 d. Balninkų seniūnijos Martinonių ir Balandžių kaimų kelio bajorų skundas prieš valdytoją dėl nepaliaujamo jų varymo į lažą ir asesorių teismo nutarimas duoti jiems dar vieną apsaugos raštą.*

Iš asesorių teismo protokolų knygos — VCA Senieji aktai 2475 l. 91.

Remdamiesi visais ankstesniais bylos dokumentais, Martinonių ir Balandžių kelio bajorai skundė valdytoją Valentinavičių, kad jis seniūno Zybergo vardu varąs juos į nuolatinį lažą, nors anksčiau jie mokėję tik činšą ir lažo niekad neprivalėję eiti: tai patvirtiną atitinkami dokumentai, tame tarpe 1793 m. vasario mėn. 7 d. ir tų pačių metų vasario mėn. 20 d. asesorių teismo įspėjamieji apsaugos raštai. Vasario mėn., pasiųsdamas į minėtus kaimus girininką Kelbovskį su šunimis, valdytojas pridaręs žalos besiskundžiantiems, bet kreiptis į asesorių teismą draudžiąs ir vietoj jo tąsąs žmones po nekompetentingus Ukmergės pavieto konfederacijos valdžios organus.

Tegoz dnia proces imieniem boiar putnych ze wsiow Martyniancow y Bałundziow w starostwie Bolnickim mieszkaiących, imionami y nazwiskami poprzedzonemi processami, listami zaręcznemi y pozwami w szczegulnosci wyrazonych, przeciwko wielmoznemu Janowi Zyberkowi, woiewodzie brzeskiemu litewskiemu, staroscie bolnickiemu, urodzonemu Jozefowi Walentynowiczowi, sędziemu grodzkiemu inflanckiemu, dzierzawcy, oraz Kulbowskiemu, lesniczemu, y dalszym subalternom, mieniąc y referuiąc się do poprzedzonych processow, listow zaręcznych, wizyow y wydanych zapozwow, w szczegulności o to, iz ludzie w Martyniancach y Bałundziach mieszkaiący, w starostwie Bolnickim, nigdy od wiekow ciągłemi nie byli, zadnemi podawczemi dworzanskiemi inwentarzami do ciągłey panszczyzny

nie obowiązani, owszem, dekretami nayiasn*ieyszych* krolow y sądow zadwor*nych* niewzruszonemi, ktorych daty pierwszy manifest w r*oku* idącym febr*uarii* 7 w sądzie assessor*skim* zaniesiony wyraża, za boiar putnych przy pewney tylko opłacie na potomne czasy zachowani, jako same poswiadczaią dekreta y zbutwiałych tych kawałki y pieczęci, mimo zas rzeczone dekreta uwazaiąc wszystkie lustracye y inwentarze, nie ma tego, aby te wioski do ciągłey panszczyzny podciągniono.

Zgodnie więc ze wszystkiemi staroscinskiemi ustawami postępuiąc y na ostateczney roku 1789 seymem wyznaczoney lustracyi dwor Bolniki, ktorzy są ciągłemi, a ktorzy czynszownemi, na płacie siedzącemi, wyraził, prowenta podał y na podatek publiczny ilość zaprzysiągł, a tak wyrazeni boiarowie putni, nie należąc w zaden sposob do panszczyzny ciągłey, podług zaprzysiężoney ostateczney lustracyi opłatę wnosili y kwity uzyskiwali y w tym sposobie dwa listy zaręczne w sądzie assessor*skim* w r*oku* idącym febr*uarii* 7 y 20 dnia uzyskali, dworowi podali, w kancelaryi powiatowey zeznali, pozwy y aktoraty powynosili.

Mimo ten porządek prawem dozwolony nie sam w*ielmozny* Zyberk, st*aros*ta, ale ur*odzony* Walentynowicz, dzierzawca, imienia st*aros*ty używaiąc tylko, krzywdzi, rozprawy nie czeka y na ciągłą do dworu panszczyznę pędzi, jako swiadczy roku teraz*nieyszego* febr*uarii* 14 czyniona, a 16 przed aktami ziem*skiemi* wilkom*irskiemi* zeznana wizya woznego przy podaniu listu zaręcznego. W drugim razie, za podaniem powtornego listu w dniu 23 febr*uaryi*, ur*odzony* Walentynowicz Kulbowskiego, lesniczego, y dalszych z trzema brytanami spuszczonemi na wioski te zesłał y nielitosciwie postępuiąc, rozne na osobach y maiątkach załących się uciski domierzył. Drogę ryzką maiąc otaxowaną y opłaconą, do Rygi z wycięczeniem ostatnim wypędził, po drogach strazy sciśle utrzymywał y wolnych z prawa krokow bronił. Mimo sąd assessor*ski* w komissyi cywilney, a potym w konfederacyi powiatowey nękał. Nim więc rozprawa w assessoryi y w niey jaki skutek nastąpi, lustracya ostateczna 1789, jako na publiczny podatek zaprzysiężona, przy tym dwa listy w sądzie assessor*skim* w roku idącym pod d*niem* 7 y 20 febr*uarii* nastałe przynosząc, w swey obronie naysolenniey manifestuią się.

Tegoz dnia judicium list zaręczny do włoscian bolnickich wydac dozwala.

148. *1793 m. vasario mėn. 14 d. Pervalko seniūnijos miestelėnų ir valstiečių skundas prieš Pervalko seniūną Ksaverą Oginskį, jo ekonomą, komisarą ir kitus tarnautojus dėl reikalavimų mokėti padidintą činšą ir duokles, taip pat dėl žiauraus kai kurių valstiečių išplakimo.*

VCA Senieji aktai 2475 l. 81—82.

Tegoż dnia imieniem s*ławetny*ch Bartłomieja Janulewicza, Jana Woysznera, Franciszka Fortena, Macieia Janulewicza, Jakuba Waszkiela, Jozefa Chomieja, Tadeusza Muryana, Kazimierza y Wawrzynca Chwiedorowiczow oraz wszystkich mieszczan y włoscian starostwa Przewalskiego na ur*odzo-*

*ny*ch Xawerego Oginskiego, kuchmistrza *litewskiego*, starostę przewalskiego, jako pana, Jana Szmurlę, komisarza, Jozefa Lewartowicza, ekonoma, Tomasza Ancypę, namiesnika, y dalszych wszystkich officyalistow dworu Przewalskiego o to, iż obżałow*a*ny starosta przewalski, a szczegulniey officyalisci jego Lewartowicz y Ancypa, powoduiąc się własną zemstą y chęcią uciskania żał*uiącyc*h mieszczan y włoscian przewal*skic*h, nad lustracyą 1789 r*oku* rożne czynsze, daniny i wyższey daleko wielości opłacać każą, tudzież do powinności nigdy nie byłych ani lustracyą wyż wspomnioną nie objętych gwałtownie znaglaią, to jest daremszczyzny po dniu jednym, stroże y warty nieustanne pełnic, achtele drew y dranic wywozić, włoczebnego po złotemu, a czasem y po rublu płacic, rownie bosarszczyzny podatek oddawać każą, zgoła krzywdy y uciski nieznosne pod rożnym nazwiskiem wymysliwszy, one żał*uiącym* mieszczanom y włoscianom przewalskim dopełniaią. A niedość na tym maiąc ciż officyaliści, że z maiątkow ubogich wyzuli, jeszcze nad osobami samemi pastwić się odważaią. Jakoż ur*odzony* ekonom, zabrawszy jakieś nieukontentowanie do Macieja Gasilewskiego, Andrzeia y Jerzego Janczulow, Antoniego, Walentego y Jana Jurkanisow, w roku teraz*nieyszym* w dniu 23 stycznia z dobranemi sołdatami woyska konsystuiącego z domow ich własnych gwałtownie wziowszy, obnażonych niemiłosiernie łozami y batogami scwiczyć kazał, nieustanne oraz tenże Lewartowicz y Ancypa odgrozki na życia y zdrowie mieszczan oraz włościan przewalskich czynić osmielaią się. O te wszystkie uciski y krzywdy mieszczanie przewalscy y włoscianie żałą się jak naysolenniey.

Tegoż dnia judicium list zaręczny upominalny do ur*odzonego* starosty y officyalistow dworu Przewalskiego wedle manifestu w gorze wymienionego wydac zaleca.

149—152. 1793 m. Platelių seniūno M. Oginskio byla prieš bajorą R. Viskantą dėl Platelių seniūnijos valstiečių kurstymo.

149. *1793 m. kovo mėn. 15 d. Platelių seniūno M. Oginskio skundas Lietuvos Generalinės konfederacijos Aukščiausiajam teismui.*

Iš Lietuvos Generalinės konfederacijos Aukščiausiojo teismo protokolų knygos — VCA Senieji aktai 5812 l. 14—14a.

M. Oginskis teigia, kad kažkoks R. Viskanta, būdamas beturčiu, apsigyvenęs Platelių seniūnijoje ir viliodamas žmones kalbomis apie laisvę, sukurstęs maištą prieš seniūną. Priešindamiesi valstiečiai kelerius metus iš eilės neatlikinėję dvarui jokių prievolių. Pats R. Viskanta apsišaukęs teisėju, sudaręs su savo bendrininkais teismą ir liepęs suimti Platelių seniūnijos gubernatorių ir kitus seniūno tarnautojus. Dvarui nuslopinus valstiečių pasipriešinimą, R. Viskanta, nebegalėdamas jų iš naujo sukurstyti, pradėjęs grasinti jiems laiškais ir reikšti įvairias pretenzijas. Anksčiau R. Viskanta palaikęs ryšį ir su Palangos miestelėnų ir valstiečių maišto vadu S. Gineičiu. Perduodamas suimtą R. Viskantą, M. Oginskis prašė, kad teismas atiduotų jį kariuomenės apsaugon ir pavestų teismo kaltintojui iškelti R. Viskantai baudžiamąją bylą.

Oswiadczenie imieniem j. w. Michała Oginskiego, miecznika W. X. Lit., w takowym czyni się sposobie.

J. p. Rafał Wiskont, bez zadney konduity y osiadłosci, na wyłudzeniu y oszukaniu prostey kondycyi ludzi wmawiaiąc onym wolnosc — sposob zycia, zamierzył po roznych mieyscach z dobranemi takiemi, jak sam jest, w towarzystwo, zaszedł w Xięstwo Zmudzkie y ulokowawszy się w starostwie Płotelskim j. w. Oginskiego, miecznika litewskiego, maxymami wolności chłopow pobuntował, ktorzy przeciwko zwierzchnosci za jego radami bunt uczyniwszy przez lat kilka dworowi powinnosci nie pełnili, około dobra swego zadnego starania nie czynili, rolę opusciwszy samym tylko prozniactwem, opilstwem bawili się. W tym to starostwie Płotelskim Wiskont zrobił siebie sądową osobą y pomocnikow dobrał, sądy ogłosił, gubernatora y dalszych j. w. miecznika lit. aresztował, przed sąd swoy stawic się nakazywał, chłopom wmowiwszy wolność, wszystkie bezprawie przy swoiey protekcyi czynic dozwalał. Poddanstwo, opusciwszy prace około roli, do upadku przyszło, a on tą podłoscią swoią odarłszy chłopow, swoią sytuacyą ulepszał, od nich rozne zapisy na nagrodę swoią powymagał, z pism jego wysledza się, ktore z roznemi rownemi sposobu jego myslenia, jakie to są jego występki, utrzymywał, do Ryssinskiego pisząc, azeby w akcyach kryminalnych sekret zachował. Kiedy więc chłopstwo przez dwor od buntu odprowadzono, Wiskont, dowodca niespokoyności, krokow buntowniczych czynic nie przestawał, a nie mogąc juz chłopow na mysl swoią namowic, zeby więcey z ich słabości mogł korzystac, rozne do nich przez pisma czynił odezwy, zapewniaiąc, ze jeszcze do waloru powroci. Te wszystkie uwagi jego zdradliwe gdy w poddanstwie juz skutkowac nie mogły, na 500 talarow bitych do chłopow starostwa Płotelskiego formuie pretenzyą y one wyexekowac przez wojsko moskiewskie gwałtownie pismami swemi przyrzeka, rozne na nich odgrozy czyni. Dopoki jedno z chłopami rozumiał, rozne zdroznośći przeciwko zwierzchności z temiz układał, gdy to w pismach swych wyraza, jezli jego chłopi nie zagodzą, ma ich wszystkich na hak wystawic y wydac; wszystkie złe bezprawia, ktorych był sam autorem, wyswieca. Wchodził on w zmowę y porozumienie się z Gineytem, pryncypałem buntu włosci połongowskiey przeciwko xięciu biskupowi wilenskiemu. Gineyt jego zaprasza do wspolney obrony, azeby dostarczał chłopow płotelskich y ze będą jedną moc utrzymywać przeciwko xięciu biskupowi, za to wszystko Rzpłta im obydwom będzie wdzięczną y nagrodzi, upewniaią się jeden drugiego zapewniaiąc, ze rewolucyą juz maią zupełną do zrobienia przeciwko zwierzchnośći [1]. Gdy takie czarne postępki tegoz Wiskonta z pism jego wyswiecaią się, ktoren publiczną spokoyność naruszał, akcye kryminalne, ktore bydz muszą jemu wiadome, przez pisma swoie zaleca, aby były taionemi, winien ukarania, będąc poscignionym przez ludzi j. w. Oginskiego, miecznika lit. Oddaiąc jego do sądu, j. w. Oginski prosi przy tym oswiadczeniu, azeby sąd nayiasnieyszy pod straz woyska krajowego translokowac go kazał y zeby zalecił instygatorowi, azeby przeciwko jemu prawem czynił y dowodził przestępstwa. J. w. Oginski, miecznik lit., oswiadcza się na doprowadzenie konca processu łozyc expens.

[1] *žr. dok. Nr. 59.*

150. *1793 m. kovo mėn. 15 d. Lietuvos Generalinės konfederacijos Aukščiausiojo teismo nutarimas perduoti Rapolą Viskantą kariuomenės apsaugai ir iškelti jam bylą dėl Platelių seniūnijos gyventojų kurstymo.*

Iš Lietuvos Generalinės konfederacijos Aukščiausiojo teismo protokolų knygos — VCA Senieji aktai 5816 l. 13a.

— —

Eodem die.

Za wyniesieniem od urodzonego Michała Oginskiego, miecznika litewskiego, o translokacyą poymanego urodzonego Rafała Wiskonta, pod[a] jako o mieszanie spokoynosci publiczney[b], bunt chłopow st*aro*stwa Płotelskiego, wybieranie od nich pieniędzy y dalsze występki pomienionego, pod straz woyska krajowego z prozbą o zalecenie instygatorowi sądowemu rozpoczęcia z nim o to processu, chociazby y kosztem dellatora, przez stawaiącego wielmoznego Andrzeja Malczewskiego uczynionym — Sąd Kon*federacyi Wolney Generalney* W. X. Lit. rzeczonego u*rodzonego* Rafała Wiskonta lokacyą pod strazą woyska krajowego w miescie Grodnie konsystuiącego decyduie, assystencyą procedową przez delatora rozpocząć się niewłocznie powinnemu instygatorowi swoiemu zaleca, ktory aby w rzeczy cudzey wydatkow nie ponosił, do zastępstwa w tey sprawie dellatora obowiązuie.

[a] *Išbraukta* [b] poblicznеy

151. *1793 m. gegužės mėn. 28 d. Lietuvos Generalinės konfederacijos Aukščiausiojo teismo nutarimas skirti R. Viskantai advokatus ir leisti jam, lydimam sargybinių, vaikščioti iš kalėjimo į pasitarimus su advokatais savo bylos reikalu.*

VCA Senieji aktai 5816 l. 35—35a.

Roku 1793 maja 28 dnia.

— —

Eorundem. Powodem podanego memoryału u*rodzone*go Wiskonta, za dekretem sądu ninieyszego pod strazą zostaiącego, o przydanie palestry do popierania sprawy ante omnias causas za sancitum Kon*federacyi* Gen*eralney* przypadaiącey onego, sąd Kon*federacyi* Gen*eralney* W. X. Lit. u. u. Michala Daszkiewicza[a], Zaleskiego y Aloizego Kiewlicza za patronow przydawszy, wolne wydzenie u*rodzone*mu Wiskontowi z pod detencyi, w assystencyi jednak strazy, dla komunikowania się z tąz palestrą determinuie.

— —

[a] *Išbraukta*

152. *1793 m. rugpiūčio mėn. 24—29 d. Lietuvos Generalinės konfederacijos Aukščiausiojo teismo dekretas R. Viskantos ir Platelių seniūno M. Oginskio byloje.*

Iš Lietuvos Generalinės konfederacijos Aukščiausiojo teismo regestrų knygos — VCA Senieji aktai 5825 l. 10—12 a.

Pirmiausia teismas svarstė Rapolo Viskantos ieškinį šambelionui D. Matkevičiui. Viskanta reikalavo, kad Matkevičius pristatytų visus dokumentus, kurie buvo rasti jo dėžėje per suėmimą. Matkevičiaus advokatas pristatė sąrašą visų dokumentų, kurie buvo rasti suimant Viskantą, ir prašė leisti Matkevičiui prisiekti, kad daugiau jokių nebuvo rasta. Teismas atidėjo šį klausimą ir perėjo prie M. Oginskio ir R. Viskantos bylos svarstymo. Platelių seniūnas M. Oginskis buvo apskaltinęs Viskantą Platelių seniūnijos žmonių kurstymu. Bylą svarstant, jis atsisakė nuo savo reikalavimo nubausti Viskantą, bet su sąlyga, kad šis būtų ištremtas iš Platelių seniūnijos. Oginskiui sutinkant, teismas nutarė paleisti R. Viskantą iš kalėjimo, bet už tai anuliavo visas jo pretenzijas Oginskiui ir uždraudė gyventi Platelių seniūnijoje, kad nekurstytų žmonių. Teismas įsakė Oginskiui, kad per savaitę Viskantai būtų sugrąžinti visi jo dokumentai ir kitas turtas, išskyrus namus, kuriuos Viskanta ketino pirkti iš Platelių valstiečių, bet nebuvo sumokėjęs pinigų. Šie namai priklausą dvarui, o Platelių gyventojai pasisavinę juos, remdamiesi karaliaus privilegija, suteikiančia Plateliams savivaldą pagal magdeburginę teisę.

Folio 22. Urodzony Rafał Wiskont, rotm*istrz* brasław*ski*, prz*eciw*ko urodz*onemu* Dominikowi Matkiewiczowi, szambelanowi j. k. mci, w*ielmoz*n*emu* Michałowi Oginskiemu, miecznemu lit., panu.

Roku 1793 m*iesią*ca augusta dnia 24. Przywoławszy procedant. In procedendo et in continuatione dnia 26 eorun*dem* w przytomnosci samego aktora po kontroversyach od ur*odzonego* Wiskonta o uskutecznieniu decydowaney wyrokiem akcessoryinym na ur*odzonym* Matkiewiczu komportacyi, a zatym o extradycyą papierow wedle regestru podanego w szkatule nie znalezionych, a w niey podczas zaboru byłych; na przydadek zaś niezłożenia onych, o przyięcie na exystencyi przysięgi, przeciwnie od ur*odzonego* Matkiewicza za stawaniem ur*odzonego* Michała Daszkiewicza, składaiąc regestr skomportowanych na skutek dekretu Sądu ninieyszego juz to w szkatule za jey otworzeniem w kancellaryi znaydzionych, juz to extra takowey szkatuły przy ur*odzonym* użytych, na wiernosci takowey komportacyi o przyięcie juramentu nawzaiem doniesionych, Sąd Konf*ederacyi* General*ney* W. X. Lit. w takowym stron sporze w obiekcie zaskarzoney komportacyi stosownie maiąc się do wyroku swoiego, oswiadczane juramenta do dalszey rozprawy zawieszaiącego, nie mogąc w rzeczy principale judicatum zaymuiącey in accessorio uznawac juramentow, kwestyą ninieyszą per principale rezolwowac przyrzeka y dalsze stronom procedowanie nakazuie. In procedendo et in continuatione dnia 29 corun*dem* po oczewistych y ostatecznych przez produkta y repliki nawzaim odbytych kontroversyach[a] aktorat ur*odzonego* Matkiewicza przeciwko ur*odzonemu* Wiskontowi z karty 27, z regestru ninieyszego, jako nie zaprzeczony, przyłączywszy, procedant. In procedendo, po oczewistych y ostatecznych przez produkta y repliki nawzaiem odbytych kontrowersyach, gdy w*ielmozny* Oginski, podskarbi w. lit. y ur*odzony* Matkiewicz, delator, maiąc rzecz w dowodzie przeciwko ur*odzonemu* Wiskontowi o buntowanie poddanstwa starostwa Płotelskiego y rozne exorbitancye, tudzież składki y extorsye, odstąpiwszy prozb swoich o ukaranie, na uwolnienie ur*odzonego* Wiskonta zgodzili się, szczegulnie tylko, azeby ur*odzony* Wiskont w tym starostwie Płotelskim nie przebywał y poddanstwa nie burzył, w*ielmozny* podskarbi w. lit. żądał zapisania warunku, a dozwa-

laiąc extradycyi wszelkiey ruchomosci y papierow, skassowania pretensyi przez ur*odzonego* Wiskonta do włosci płotelskiey y dworu stosowanych, oraz lokacyi papierow w*ielmozney* Hilzenowey, woiewodziney minskiey, w kancellaryi dopraszał się, y nawzaiem ur*odzony* Wiskont, przyimuiąc odstąpienie dowodu obiekcyi sobie poczynionych, jako tez uwolnienie za detencyą siebie y oskarzenie zadney nie podawał prozby, lecz tylko nieprzyzwoitość warunku względem nieprzebywania w starostwie Plotelskim okazuiąc y niestosowność pretensyi o zatrzymanie papierow wielmozney Hilzenowey dowodząc, uchylenia tych dwuch punktow żądał.

Sąd Konf*ederacyi* Gener*alney* W. X. Lit. powodem ugodzenia się stron[b] w głowney rzeczy, to jest o bunt poddanstwa, z racyi niepretendowania w*ielmoznego* podskar*biego*, ur*odzonego* Wiskonta od wszelkich kar wolnym czyniąc, pretensye w tey mierze do niego stosowane y całym ninieyszym procederem obięte, rownie y wzaiemne prozby o peny y aresztowanie osobiste kassuie, umarza y wieczne milczenie nakazawszy, ur*odzonego* Wiskonta natychmiast z pod strazy uwalnia. Z tego względu, co się tycze pretensyow onego przed sądem produkowanych do włości y dworu Płotelskiego stosowanych, jako to o dom dworny bezprawnie via facti z tytułu tylko opacznie wziętego przywileja renovationis przez włość zabrany y posledniey przez ur*odzonego* Wiskonta kupic miany, lecz niezapłacony, tudziez o pretensyą do gubernatora o 100 talerow aresztem zaięte, a na ostatek co się tycze pretensyow roznego gatunku, juz to utrzymywanie plenipotencyi, juz to za rozne wydatki regestrem okazywane, juditium w skutku odstąpienia ur*odzonego* Wiskonta takowe onego pretensye uchylaiąc, włość st*arost*wa Płotelskiego, w*ielmoznego* Oginskiego y sług jego od nich na zawsze wolnemi y azeby tenze ur*odzony* Wiskont tychze swoich pretenzyi pod zadnym pretextem wznawiać nie wazył się, sub poenis contraventionun nakazuie, o to wszelkie processa, załoby y skargi nikczemni y z xiąg eliminowac dozwala. W kolei, poniewaz ur*odzony* Wiskont przez swoie w Płotelach osiadywanie y z poddanstwem znoszenie się dał pobudkę do oskarzenia siebie o wpływ y radę we wszelkie insurrekcye, nieposłuszenstwa y burzenia się tegoz poddanstwa przeciwko zwierzchnosci dworney z uszkodzeniem nawet oney uzytkow, przeto juz to celem usunienia go od podobnych zdarzen, juz to compensando odstąpienie w*ielmoznego* podskarbiego pretensyow do ur*odzonego* Wiskonta zabezpieczeniem zupełney w Płotelach spokoynosci, azeby ur*odzony* Wiskont pod zadnym pretextem y pozorem w starostwie Płotelskim, jego wsiach, attynencyach nigdy nie przebywał y nie mieszkał, chłopow nie burzył, z niemi w zadne konsylia y rady względem niepełnienia powinnych y przed przywilejem renovationis pełnionych do dworu obowiązkow nie wchodził, umow zadnych nie czynił y ku temu celowi zmierzaiących korrespondencyi poprzestał, sub rigore captivationis y osobistego na kazdym urzędzie, pod ktorym dostrzezony w tych przestępstwach ukarania[c] będzie, Sąd Konf*ederacyi* Gener*alney* nakazuie y naymocniey ostrzega.

Pro ultimo, co się tycze extradycyi ruchomości y papierow, lubo w*ielmozny* podskarbi Oginski, odwołuiąc się do oswiadczenia przez w*ielmożną*

Hilzenową, woiewodziną minską, w dacie roku biezącego dnia 2 miesiąca marca uczynionego, a ztąd cofnienia powierzoney przedtym urodzonemu Wiskontowi plenipotencyi okazuiąc y nieopowiednie onego oddalenie się probuiąc, papierow teyze wielmozney woiewodzinie minskiey służących lokacyi w kancellaryi ządał, a na dalszych extradycyą zgodził się, jednak poniewaz wielmozna woiewodzina w ninieyszym procederze instancyi swoiey nie maiąc zyskiwac nic nie moze, a z przeciwka urodzony Wiskont do interesu z tąz wielmozną woiewodziną o zalegac maiącą kapitulacyą potrzebnemi bydz sobie takowe papiery mienił, przeto Sąd Konfederacyi Generalney W. X. Lit. extradycyą wszelkich y bez zadney dystynkcyi papierow, przy urodzonym Wiskoncie zabranych, a za dekretem Sądu ninieyszego komportowanych, rownie y ruchomośći wedle regestru ad praesens konnotuiącego się, tak przez wielmoznego podskarbiego wielkiego litewskiego, jako tez przez urodzonego Matkiewicza naydaley w przeciągu tygodnia od daty ninieyszey dla urodzonego Wiskonta przeznacza y od tey tylko extradycyi prawo na dom od chłopow płotelskich y plenipotencyą urodzonemu Wiskontowi wydaną wyłącza.

Parašai: Kazimierz Kościałkowski, podkomorzy y konsyliarz powiatu wiłkomirskiego, prezyduiący. — Marcin xiąże Giedroyc, Konfederacyi Generalney X. Lit. konsyliarz. — Kanut Seybut Romanowicz, konsyliarz z powiatu starodubowskiego do Gener. Lit. — Kazimierz Spinink, konsyliarz Konfederacyi Wolney W° X° L°. — Floryan Woyniłowicz, Generalney Konfederacyi Litewskiey konsyliarz z ziemi woiewodztwa nowogrodzkiego. — Ignacy Szteyn, sędzia ultimae instantiae z powiatu orszanskiego. — Kazimierz Szadurski, konsyliarz woiewodztwa wilenskiego. — Michał Orzeszko, horodniczy brzeski, konsyliarz powiatu pinskiego. — Antoni Domeyko, konsyliarz z Xięstwa Inflantskiego. — Hieromin Szwykowski, konsyliarz z Xięstwa Inflantskiego. — Piotr Kossakowski, konsyliarz Xięstwa Inflantskiego. — Adam Skirmont, konsyliarz (...)

---

[a] *Viskas išbraukta nuo žodžio* „po“ [b] *Išbraukta* [c] *prirašyta virš eilutės*

153—155. 1793 m. Vyžainio miestelėnų ginčai su savo valdytojais.

153. *1793 m. balandžio mėn. 5 d. Vyžainio seniūnės R. Strutinskienės skundas prieš Gardino pavieto konfederacijos teismo tarėjus, kad dėl jų kaltės ji negalinti sulaukti sprendimo prieš nesiliaujančius priešintis Vyžainio miestelėnus.*

Iš Lietuvos Generalinės konfederacijos Aukščiausiojo teismo protokolų knygos — VCA Senieji aktai 5816 l. 21—22.

Vyžainio seniūnė R. Strutinskienė dar 1792 m. rugpiūčio mėn. bylinėjosi Gardino pavieto konfederacijos teisme su Vyžainio miestelėnais dėl to, kad šie priešinosi jos valdžiai, nemokėjo činšo ir duoklių. Nesulaukdama sprendimo, ji kreipusis į Lietuvos Generalinę konfederaciją, kuriai įsakius, Gardino pavieto konfederacijos teismas vėl ėmėsi svarstyti R. Strutinskienės ir Vyžainio miestelėnų bylą. Teismo skirta verifikacinė komisija įvykdė šalių apklausimą bei visų pretenzijų ištyrimą ir 1793 m. kovo mėn. 5 d.

ginčas turėjęs būti galutinai išspręstas, tačiau, vis nesant visų teisėjų, sprendimas vėl esąs vilkinamas.

Roku 1793 miesiąca apryla 5 dnia.

Eorundem. Przed sądem ultimae instantiae Konfederacyi Generalney Wolney Litewskiey stawając obecnie j. pan Cholewinski, starosta, następny zaniosł proces w. j. p. Ruży Strutinskiey, starosciney jeweyskiey y wizanskiey, przeciwko j. w. Michałowi Sadłuckiemu, marszałkowi, Andrzyjowi Glindziczowi, Anzelmowi Eysmontowi konsyliarzom w następnym czyni się sposobie, iz rzeczona j. w. staroscina, mając z mieszczanami wizanskiemi w possessyi swey będącemi y buntującemi tychże w sądach konfederacyi powiatu grodzienskiego sprawę o nieposłuszenstwo, niedawany czynsz y daniny oraz o rozne nieregularnosci rzeczonych mieszczan, od miesiąca augusta roku zeszłego nigdy wyroku zyskać spokoynosc zwracającego nie mogła. W koncu gdy do nayiasnieyszey Generalnosci udała się, zyskała zalecenie, aby konfederacya mieyscowa powiatu grodzienskiego nayrychley przed innemi rozsądziła tę sprawę. Na skutek ktorego sancitum gdy zawołana została sprawa, po kilkanastu dniach przeznaczona była inkwizicya. J. w. staroscina skwapliwie żądając sprawy y chcąc zyskac nayrychley domową spokoynosc, jaką pozbyła przez bunt mieszczan wizanskich, podniecanych przez ustronney prowincyi obywatela j. p. Przedpełskiego, sprowadziwszy urzędnikow wyznaczonych, akta dekretem przeznaczone odbyła. Po tych do sądow konfederacyi grodzienskiey zwrociwszy się o przywołanie w dniu 5 marca na mocy sancitum Generalnosci postarała sie. Od tego czasu przez niezłozony komplet, a jednego konsyliarza oddaleniem się — j. w. Eysmonta — zrywaną w sprawie, arkuszy pułtora produktu mającey, zgurą niedziel trzy w tychze sądach bawic musiała, znaczną stratę poniesionych expensow na utrzymanie ludzi y gubernatorow poniesionych, powtornie do Generalnosci, zwloką rozsądzenia sprawy powodowana, udac się musiała załuiąca staroscina. I lubo zalecenie powtorne wyszło, aby nayrychley bez zerwania kompletu sprawa rozsądzona była, sąd konfederacyi grodzienskiey, wysłuchawszy produktow, gdy strony znuzone długim procederem bez replik oddały w dniu 26 marca do namowy y spodziewały się ogłoszenia wyroku, j. w. Eysmont z osob komplet składających oddaliwszy się, żądaną dotąd sprawiedliwosc stronom wstrzymał. O takowe zatym nieregularnosc konfederacyi powiatu grodzienskiego, jako tez y inne wykroczenia sądu miane j. w. staroscina przeciwko konfederacyi powiatu grodzienskiego manifestuie się.

Parašas: Marcin Cholewinski.

154. *1793 m. rugpiūčio mėn. 30 d. Vyžainio valdytojų — kunigaikščio Druckio-Liubeckio ir jo motinos R. Strutinskienės — įspėjimas Vyžainio miestelėnams.*

Iš 1793 m. rugsėjo mėn. 10 d. įrašo Lietuvos Generalinės konfederacijos Aukščiausiojo teismo knygoje. Įrašyta kartu su Generalinės konfederacijos teismo 1793 m. rug-

piūčio mėn. 20 d. sprendimu Vyžainio miestelėnų byloje. — VCA Senieji aktai 5811 l. 713—715a.

Ryšium su Lietuvos Generalinės konfederacijos teismo sprendimu kunigaikštis Druckis-Liubeckis ir jo motina įspėja Vyžainio miestelėnus, pareikšdami, kad Vyžainio miestelėnai jau antri metai kaip neklausą dvaro, susidėję su kažkokiu Pšedpelskiu, kuris žadėjęs jiems išrūpinti miestietiškas laisves ir pasiekti, kad miestelėnams būtų atiduota visa miesto valdžia ir pajamos. Kadangi Lietuvos Generalinės konfederacijos teismo sprendimu minėtas Pšedpelskis ir jo bendrininkai — Chonskis ir Bratkovskis — esą pašalinti iš miestelio, tad Vyžainio miestelėnai turį liautis ieškoję jų pagalbos, o jeigu sumanytų be valdytojų žinios naujai rinkti pinigus bylinėjimuisi, būsią suimti ir nugabenti į Gardiną. Visi Vyžainio miestelėnų ir Vyžainio seniūnijos valstiečių tarpusavio ginčai nuo šiol būsią sprendžiami valdytojų — Druckių-Liubeckių. Miestelėnai perspėjami, kad valstybinius mokesčius už rugsėjo mėn. visi sumokėtų dvarui.

Zwracając uwagi i ostrzezenie dla mieszczan y mieszkancow miasteczka Wizan, dochodzi juz do dwoch lat, jak nieprzyzwoitą namową poduszczeni do nieuległosci y nieposłuszenstwa przeciwko dworowi, wszystkie czyniliscie przykrosci bez zastanowienia się. Dwor z naywiększą postępuiąc dobrocią y dyssymulacją, w pismach otworzystych przekładał wam czynione bezprawia, spodziewając się, ze takowe obeyscie się zwroci was obłąkanych do łagodnie wami rządzącey uprzywilejowaney possesorki y pewnie by to nastąpic mogło, gdyby złosliwsza determinacya niektorych mieszczan nie związała się z j. p*anem* Przedpelskim, ktory pod roznymi falszywymi obietnicami nieroztropney dla was wolnosci y ze rządy miasta — intraty, wioski y młyn do miasta nalezec będą, do tego stopnia nie omamił, ze majątek wasz pod roznemi pretextami przez składki w ręku onego załozyliscie[a]. Usunął juz wyrok Nayiasnieyszey Konfederacyi tych ichmosciow Przedpełskiego, Chonskiego y Bratkowskiego na zawsze, więc odtąd jeżeli ktory z mieszczan y mieszkancow odwazy się wzywac onych pomocy, słuchac y z nakazu lub rady jakiekolwiek bez wiadomosci rządcy dworu wizanskiego składki w miescie zalecac, przepisaney do sądu nie wydzie kary y natychmiast przystawionym ma bydz przez Seyny do Grodna dla examinu y dania swiadectwa, kto by się odwazał sprzeciwic się y pogardzac wyroku Nay*swietnieyszey* Konfederacyi, pod nayostrzeyszym rygorem ku dopełnieniu zalecone, iz wszyscy aktorowie doznaią mocy sądem na przestępuiących oznaczoney. Odtąd wszystkie pretensye, spory y skargi pomiędzy mieszczanami, mieszkancami, włoscianami, wszelkiego stanu y kondycyi ludzmi wydarzone y wydarzyc się mogące dworu Wizanskiego zwierzchność ułatwiac y sprawiedliwosc ukrzywdzonym stronom będzie wymierzac z zachowaniem dla strony, uciężoną byc się rozumieiącey, wolnosc appelowania przed sąd nasz possesorow emfitentycznych. Podatki do skarbu Rzeczypospolitey w racie septembrowey ku opłaceniu należące azeby kazdy mieszkaniec miał przygotowane w szczegulnosci y do dworu Wizanskiego przynosił, ostrzega się naymocniey. — Te uwagi y ostrzezenia stosownie do wyroku Nayiasnieyszey Konfederacyi dla tego przesyłamy, azebyscie byli uwiadomieni, jak macie odtąd postępowac, póki czci naygodnieysza jasnie wielmozna Strutynska, possesorka, prawdziwie ze nie tylko nasza, lecz y wasza matka. My przy niey co zesmy wam uczynili? Od momentu ich nieuległosci znosilismy

w cierpliwosci wszystkie wasze bezprawia w tey nadziei, ze gdy zapał ostygnie, zwrocicie się do tych, ktorych istnosc przedwieczna losem przeznaczyła, azebyscie do rządu ich należeli. Syn marnotrawny gdy w sercu skruszonym y w pokorze szukał przebłagac oyca rozgniewanego, znalazł miłosierdzie. Pomyslcie uwaznie, jezeli byc mozecie w stanie nasladowac zupełnie wytkniętego gdy[b] w Ewangelii winowaycę, poniewaz przy pomocy pana boga my mamy nadzieję szanowac to wszystko y innitowac, co w przypowiesciach z religii nam jest zostawiono. Jakowe pismo przy herbarney pieczęci podpisami rąk naszych utwierdzamy. — Tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt trzeciego roku augusta trzydziestego dnia. U tego pisma przy wycisnioney na czarnym laku herbowney pieczęci podpisy takowe: Franciszek xiąze Drucki Lubecki, kasztelan pinski, Teressa z Strutynskich xiężna Drucka Lubecka, kasztelanowa pinska.

— —

[a] *Išbraukta* [b] *Išbraukta*

155. *1793 m. rugsėjo mėn. 13 d. Lietuvos Generalinės konfederacijos teismo leidimas Vyžainio valdytojams Druckiams-Liubeckiams panaudoti kareivius teismo sprendimui prieš Vyžainio miestelėnus įvykdyti.*

VCA Senieji aktai 5816 l. 88—88 a.

Vyžainio valdytojai Druckiai-Liubeckiai per savo įgaliotinį Cholevinskį pranešė teismui, kad Vyžainio miestelėnai ir toliau šaukią savo sesijas, nemoką teismo priteistų baudų, apskaitai neklausą Lietuvos Generalinės konfederacijos teismo 1793 m. rugpiūčio mėn. 20 d. sprendimo, ir todėl prašė išduoti prieš Vyžainio miestelėnus įspėjamąjį raštą ir leisti panaudoti karinę jėgą minėto sprendimo vykdymui. Nors Vyžainio miestelėnai per savo įgaliotinį M. Daškevičių tam prieštaravo, Lietuvos Generalinės konfederacijos teismas patenkino valdytojų prašymą.

Roku 1793 miesiąca septembra 13 dnia. Za wniesieniem od w. w. Franciszka y Teressy xiąząt Druckich-Lubeckich, kasztelanstwa pinskich[a]. Przy złozeniu swiadectw pod dniem 4 y 5 roku y miesiąca biezącego dat*owa*nych, nieposłuszenstwo jakoby mieszczan wizanskich dekretowi sądu ninieyszego w dacie dnia 24 sierpnia zapadłemu dowodzących, za wniesieniem w. w. xiąząt Lubeckich, kasztelanstwa pinskich, o dozwolenie uzycia pomocy woyskowey na wyexekwowanie czyli na doprowadzenie do skutku pomienionego dekretu, tudziez o wydanie listu upominalnego y podobniez zaswiadczenia względem zamitrężoney opłaty kop sądowych za mieszczan załoznych przez ur*odzonego* Marcina Cholewinskiego, stawaiącego plenipotenta, uczynionym y wzajemnie po odpowiedzi od mieszczan simpliciter na przyjęcie manifestu zgadzaiących się, a pomocy woyskowey przez stawaiącego ur*odzonego* Michała Daszkiewicza, sąd Konf*ederacyi* G*eneralney* W*olney* W. X. Lit. proces przyiąwszy, stosuiąc się do wyroku swoiego na dniu 10 praesent*is* ferowanego w obiekcie zwrotu należącego kop za mieszczan wizan*skich* załozonych, tudziez w obiekcie nieposłuszenstwa dekretowi, składanie sessyow y dalszych dekretem oczewistym 20 sierpnia zapadłym zakazanych zdroznosci[b], insurekcyi y zdroznosci, a przez tychze mieszczan

wizanskich popełniac się mianych, wolne uzycie pomocy woyskowey dozwala, ktora azeby za rekwizicyą ad velle podług prawa użyć się mogącego urzędnika tyle razy, ile potrzeba wyciągac będzie, dodaną była, zastrzegaiąc, ze ona tylko do skutkow dekretu oczewistego y do wybrania kop wedle kwitu subkolektorskiego służyć będzie, deklaruie, list upominalny zaręczny wydac przyrzeka.

Parašai: Kazimierz Kosciałkowski, podkomorzy y konsyliarz powiatu wiłkomirskiego, prezyduiący. — J. w. x. Giedroyc, konsyliarz Konfederacyi Generalney Lit. — Michał Kossakowski, podkomorzy kowienski. — Joachim Rodziewicz, konsyliarz Konfederacyi Generalney W. X. L. — Ignacy Szteyn, sędzia ultimae instantiae z powiatu orszanskiego. — T. Woyniłowicz, sędzia ziemski nowogródzki, Generalney Konfederacyi Lit. konsyliarz. — Adam Skirmont, sędzia ziemski powiatu P., Konf. Gen. — Kazimierz Szadurski, konsyliarz woiewodztwa witebskiego. — Michal Orzeszko, horodniczy brzeski, kąsyliarz powiatu pinskiego. — Piotr Kossakowski, konsyliarz inflantski.

---

[a] *Nuo sakinio pradžios viskas išbraukta* [b] *Išbraukta*

156—162. 1793—1798 m. Punios miestelėnų priešinimasis seniūnui M. Bžostovskiui.

156. *1793 m. birželio mėn. 6 d. Punios seniūno M. Bžostovskio skundas prieš Punios burmistrą J. Bliakevičių ir kitus Punios miestelėnus, kad jie nevykdo inventorinių prievolių ir kėsinasi prieš seniūnijos administracijos tarnautojus.*

Iš asesorių teismo protokolų knygos — VCA Senieji aktai 2475 l. 108—109.

Dalies vertimas paskelbtas LIŠ I psl. 307 Nr. 356.

Punios seniūnas Mykolas Bžostovskis pareiškia, kad anksčiau Punios miestelėnai neprieštaraudami vykdę ankstesniųjų ir paskutiniosios 1789 m. liustracijos nustatytas prievoles ir davę duokles, bet 1791 m. patariami bajorų Kazakevičiaus ir Lastausko pradėję nuo jų atsisakinėti ir darėsi vis atkaklesni. 1793 m. gegužės mėn. pabaigoje Punios dvarui pareikalavus iš miestelėnų vykdyti paskutiniosios liustracijos nustatytas prievoles, jie, tų pačių bajorų, kurstomi ėmę skambinti varpais, puolę su kirviais, dalgiais, bei kitais ginklais ir sukėlę didžiausią triukšmą, grasindami dvaro tarnautojams bei kurstydami ir kitus seniūnijos gyventojus priešintis. Kadangi priešinantis žmonėms nesą kuo mokėti mokesčių į valstybės iždą, Bžostovskis prašė duoti jam atitinkamą apsaugos raštą, garantuojantį jo tarnautojų saugumą ir duodantį teisę, reikalui esant, priversti miestelėnus vykdyti prievoles su kariuomenės pagalba.

Proces imieniem urodzonego Michała Brzostowskiego, starosty puńskiego, na uczciwych Jerzego Blakiewicza, burmistrzem mianuiącego się, Jakuba Kowalewskiego, Mateusza Pietkiewicza, Bartłomieia y Andrzeia Baranowskich, Michała Narkiewicza y Marcina Zimowicza, pryncypałow, oraz na całe miasto Punie, w powiecie kowienskim leżące, o to, iż od wiekow dawnych z urządzenia naywyzszey władzy kraiowey miasteczko Punie rózne powinności listami rewizorskiemi y dworzanskiemi opisane dworowi Punskiemu dopełniało. Na mocy takowych ustaw dawnych następne juz po

unii W° X° L° podobnez listy dworzańskie podawcze st*aros*tom puńskim, lustracye, a mianowicie w latach 1766, 1775 y ostateczna r*oku* 1789 do tychze pełnienia powinnosci y danin wszelkich miasteczko Punie obowiązały, a na starostę puńs*kiego* opłatą podatku do skarbu R*zeczypospoli*tey włozyły. Jakoz miasteczko Punie, czuiąc się do obowiązku pełnienia tych wszystkich powinności lustracyami opisanych y wiedząc o onych dokładnie od przodkow swoich, zawsze chętnie pełniło, lecz w roku 1791 chcąc się uchylic od takowych powinności, zbocznych dróg wyszukiwac y po części juz urywać powinności zaczełło. Następnie w r*oku* 1792 pomimo uniwersał nasz, aby powinności pełnili poddani zalecaiący, barziey opornemi stawali się z doradzenia ur*odzony*ch Kozakiewicza, rotm*istrza* brasławs*kiego*, y Łastowskiego. W ostatku w roku teraznieyszym 1793 gdy dwor Puński do pełnienia tychze powinnosci lustracyami ostatecznemi opisanych nakłaniał, miasteczko Punie kilkakrotnie buntuiąc się y nie chcąc cale pełnić zadnych powinności y danin dawać, ekonoma y ludzi dwornych skrzywdzili. Naostatek, w tymze roku ostatnich dni maja gdy tez powinności do odbycia zalecano, snadź z poduszczenia tych ichm*oscio*w, we dzwony na gwałt uderzyli, sami do siekier, kos y broni rzucili się, tumult niezmierny y hałas uczynili, pochwałki pokonania na zdrowiu y zyciu komisarza, ekonoma y ludzi dwornych czynili y pokrzywdzili, cale iść do zadnych powinności, ani danin zadnych dawać oświadczyli się, dalszych poddanych st*aros*twa Puńskiego do tegoz niepełnienia powinności namawiaią y wraz barziey toz miasteczko bunt swoy rozszerza, tak iz zadnego bespieczenstwa we dworze Puńskim komisarz, ekonom y ludzie dworni mieć nie mogą, ani wychylić się z dworu niedozwalaią, y juz st*aros*ta puński, aby się ten bunt daley nie rozszerzył, sposobności utrzymania ani kim roli uprawienia nie ma, a podatki skarbowi R*zeczypospoli*tey lustracyami opisane opłacac jest zniewolony, a nadal juz do opłaty podatku z tych dobr niesposobnym stanie się.

O takowe więc bezprawie przeciwko urządzeniu naywyzszey władzy kraiowey, dopełniane przez miasteczko Punie, o bunt udziałany y skrzywdzenie ekonoma y ludzi, oraz szkody ztąd wynikłe uroczyście manifestuiąc się, prosi ur*odzony* st*aros*ta puński wydania listu upominalnego zaręcznego z obwarowaniem securitatis zdrowia y zycia ur*odzony*m Szlunkowi, mostowniczemu mścisław*skiemu*, komisarzowi, Tomaszewskiemu, szambelanowi naszemu, ekonomowi y dalszym ludziom dwornym, z wolnością uzycia brachii militaris, jako w nadzwyczaynym przypadku dla uniknienia buntu a nakłonienia do powinności y danin, lustracyami ostatecznemi opisanych.

157. *1793 m. birželio mėn. 25 d. Asesorių teismo nutarimas duoti Punios seniūnui M. Bžostovskiui įspėjamąjį apsaugos raštą.*

Iš asesorių teismo protokolų knygos — VCA Senieji aktai 2475 l. 111.

Punios miestelėnai per savo įgaliotinį prašė duoti jiems apsaugos raštą nuo Punios seniūno tarnautojų savivalės, įsakyti, kad būtų imami tik tokie mokesčiai, kuriuos nustatė 1789 m. liustracija, ir uždrausti seniūnui naudoti kareivius miestelėnų terorizavimui. Punios seniūnas M. Bžostovskis savo ruožtu reikalavo įsakyti Punios miestelėnams, kad jie mokėtų mokesčius ir vykdytų prievoles pagal 1785 m. inventorių. Teis-

mas nutarė duoti Bžostovskiui įspėjamąjį apsaugos raštą, kuriuo leido jam naudoti kareivius prieš Punios miestelėnus, bet tik tuo atveju, jeigu jie nemokėtų mokesčių, nustatytų 1789 m. liustracijos, ir drauge uždraudė seniūnui ir jo tarnautojams bet kokiu pretekstu juos engti, mušti ir kitaip skriausti.

Dnia 26. Za wniesienem od mieszczan starostwa Punskiego przez stawaiącego ur*odzonego* Marcina Skrzekiewicza o wydanie listu zaręcznego upominalnego przy zanoszącym się manifescie z obwarowaniem bespieczenstwa zdrowia y zycia od wszelkich gwałtownosci y wiolencyi subalternow st*aro*stwa Punskiego, oraz z nakazaniem opłaty tylko vigore lustracyi 1789 r*o*ku y zakazaniem uzycia pomocy woyskowey na ucisk bez sprawiedliwego, powodztwa y zastrzezonego wyrokiem sądu assesor*skiego*, a od ur*odzonego* Brzostowskiego, starosty punskiego, przez stawaiącego ur*odzonego* Stefana Wasilewskiego o nakazanie pełnienia powinnosci y wnaszania opłat inwentarzem 1785 junii 15 przez ur*odzonego* Kaspra Pawłowicza, dworzanina skarbowego, opisanych, nawzaiem uczynionym — judicium z złozoney ze strony mieszczan lustracyi 1789 znayduiąc powiększoną intratę nad inwentarz rownie dla ur*odzone*go starosty, jako tez do skarbu R*zeczypospoli*tey, oraz stosuiąc się do dekretow w sądach naszych zapadłych, vigore teyze lustracyi do finalney w sądzie swoim rozprawy wybierać opłatę ur*odzonem*u staroscie punskiemu przeznacza y uzycie pomocy woyskowey w czasie tylko nieopłacenia przez mieszczan punskich opłaty, na onych przez lustracyą włozoney, dozwala, a zas subalterni tegoz st*aro*stwa Punskiego azeby mimo list nasz zaręczny upominalny, bespieczenstwo dla mieszczan waruiący, y mimo zalecenia samegoz ur*odzone*go starosty punskiego, do prawa ludzkosci y sprawiedliwosci stosowne, pod zadnym tytułem y pretextem tychze mieszczan uciskać, bić y kaleczyć pod nieuchronnemi sprzeciwienstwa winami nie ważyli się, waruie y w takowych warunkach wydanie listu zaręcznego upominalnego kancelaryi swoiey zaleca. *Parašas*: *xiąże* Jan Antoni Połubinski, sekretarz *wielki* W° X^a^ Lit° prezyduiący.

158. *1793 m. birželio mėn. 26 d. Punios miestelėnų brolių Bliakevičių, Kavaliausko, Mirakausko, brolių Sumelevičių ir kitų skundas prieš M. Bžostovskį ir jo tarnautojus dėl smurto, liustracijų ir ankstesnių asesorių teismo dekretų nesilaikymo.*

Iš asesorių teismo protokolų knygos — VCA Senieji aktai 2475 l. 111—112.

Skunde teigiama, kad Punios seniūnijos komisaras Tomaševskis, ekonomas Viganovskis ir vietininkas Nedziunskis savavališkai, pažeisdami asesorių teismo 1792 m. gegužės mėn. 24 d. ir 1793 m. birželio mėn. 6 d. dekretus, varą Punios miestelėnus į lažą pagal jiems neprivalomą 1789 m. liustraciją. Keršydami už pasipriešinimą. Viganovskis ir Nedziunskis su būriu pagalbininkų birželio mėn. 4 d. naktį užpuolę namuose Jurgį Bliakevičių, Joną Kavaliauską, Mykolą Malašką ir Joną Vickauską ir juos sumuštus nugabenę į Staniavos dvaro kalėjimą, o Lastauskiui išplėšę turtą, kadangi jo paties namuose nerado. Kaltindami miestelėnus „maišto" kėlimu, seniūnijos valdytojai iššaukę į Punią kariuomenės būrį ir leisdami kareiviams savavaliauti taip nuskurdinę miestelėnus, kad jie net pačių savęs prasimaitinimui turį elgetauti.

Tegoz dnia proces imieniem Jerzego y Tadeusza Blakiewicza, Jakuba Kowalewskiego, Mateusza y Jana Mirakowskich, Jana i Piotra Sumielewiczow, Franciszka y Hilarego Jurakow, Jozefa y Kazimierza Cypkow oraz dalszych wszystkich mieszkańców miasta Puń na urodzonego Michała Brzostowskiego, starostę punskiego, kawalera orderow polskich, jako pana. a szczegulnie na urodzonych Tadeusza Tomaszewskiego, komisarza, Wincentego Wyganowskiego, ekonoma, Jozefa Niedziunskiego, namiesnika, rządcow starostwa Punskiego, o to, iz obzałowani officyalisci dopiero wyszczegulnieni nie z woli pewnie pana swego, ktory pismem swym w roku teraznieyszym 1793 apryla 14 wydanym zaręczył załuiącym mieszczanom wszelkie bespieczeństwo, a razem obeyscie się ludzkie, lecz z własney chęci y pomysłu, mniey zwazaiąc na prawa narodowe, ktore mieszkańcow miast W° X^a L° od przesladowania zabespieczyły, y rownie na dwa dekreta sądow naszych, — jeden w roku przeszłym na dniu 24 maia, drugi w roku biezącym na dniu 6 junii zapadłe, — do lustracyi 1789 roku stosuiąc się dworowi stosowac się zalecaiące, y nic nad one więcey wymagac od załuiących mieszczan pod karą sprzeciwieństwa nie dozwalaiące, mimo to wszystko, odbieraiąc regularnie podatki wszystkie tąz lustracyą na miasto włozone, jak wydane kwity poswiadczaią, niewolnie do robocizny, panszczyzny tąz lustracyą nie objętey mieszczan punskich znaglaią koniecznie, a nawet mimo zalecenie tych dwuch dekretow y własnego starosty punskiego mścić się na osobach tychze mieszczan osmielili się y osmielaią. Kiedy urodzeni Wyganowski, ekonom, y Niedziunski, namiesnik, z 25 ludzi daukszanskiemi ze dnia 4 na 5 teraznieyszego miesiąca napadłszy w nocy na miasto nielitosciwe y wcale nieludzkie dopełnili akcye, jako to Jerzego Blakiewicza, Jana Kowalewskiego, Michała Małaszkę, Jana Wickowskiego, niemiłosiernie kiiami zbili, a urodzony Wygonowski, ekonom, własną ręką Jana Kowalewskiego pałaszem w bok cioł, a Janowi Wickowskiemu prawą nogę dzidą przebił; Łastowskiemu zas, nie znalazszy w stancyi, pieniądze y ruchomosc całą do 500 złotych wartuiącą zabrał, tychze pobitych ludzi y pokaleczonych do dworu staniewskiego zawiodłszy w więzieniu srogim utrzymywał, o czym wszystkim wizya woznienska w dniu 11 junii czyniona y w aktach ziemskich powiatu kowienskiego zeznana dostatecznie poswiadcza. A tak udręczonych mieszcan punskich mianuiąc buntownikami, komendę woyskową do miasta Pun sprowadzili y tey wszelką wolność w postępowaniu swoim zalecili tak dalece, ze mieszczanie wszyscy wycięczeni z maiątkow y zdrowia gdy nie są juz w stanie utrzymania się, muszą zebrowac wyzywienia dla siebie. W tych zatym krzywdach y uciskach znayduiąc się mieszczanie puńscy przy oswiadczeniu zupełney uległosci dworowi swemu wedle lustracyi 1789 roku udaią się pod opiekę sądu y naysolenniey manifestuią się.

159. *1797 m. gruodžio mėn. 1 d. Punios seniūno M. Bžostovskio pareiškimas Lietuvos gubernijos Rūmų teismui, kuriuo atmetamos visos Punios miestelėnų pretenzijos.*

Nuorašas Lietuvos gubernijos Rūmų teismo dokumentų tarpe — VCA Senieji aktai 17988 l. 34—36a.

Punios miestelėnai reikalavo: 1. Sugrąžinti savivaldą, patvirtinant visas Lenkijos karalių privilegijas, suteikiančias Puniai savivaldos teises, 2. Atleisti nuo visų prievolių Punios seniūnui, paliekant tik mokesčius, nustatytus 1789 m. liustracijos, 3. Priteisti Punios miestui visą žemę, miškus ir pievas, kurios jam priklausė pagal minėtas privilegijas, 4. Paskirti verifikaciją nustatyti nuostoliams, kuriuos patyrė Punios miestelėnai, varomi dirbti daugiau kaip įrašyta 1789 m. liustracijoje, 5. Priteisti iš M. Bžostovskio už mušimą, kitas skriaudas ir teismo išlaidas 6000 auksinų. Atsakydamas į šias pretenzijas, M. Bžostovskis per savo įgaliotinį pareiškia, kad Punia — paprastas bažnytkaimis, todėl privilegijos, kadaise Punios miestelėnams duotos, dabartiniu metu nebeturinčios jokios reikšmės, tuo labiau, kad tebegaliojanti 1775 m. seimo konstitucija, kuria savivalda visuose miesteliuose ir miestuose, išskyrus didžiausius, buvo panaikinta. Kiek tai liečia prievoles, Punios miestelėnai pagal 1767 ir 1769 m. perduodamuosius inventorius privalėję eiti į sargybą dvare, dalyvauti talkose nuimant seniūnijos derlių, važiuoti su pastotėmis. 1785 m. perimant Punios seniūniją M. Bžostovskiui, iždo komisijos atstovas Pavlovičius sudaręs naują perduodamąjį inventorių su įrašytomis papildomomis prievolėmis; to inventoriaus Punios miestelėnai anksčiau niekur neskundę. Toliau M. Bžostovskis atmeta Punios miestelėnų mėginimą remtis 1789 m. liustracija, kadangi ji buvusi daroma ne miestelėnų prievolių sumažinimo, o seniūnijos pajamų ir mokesčių nustatymo tikslu. Žemė, pievos ir miškas negalį būti priteista Punios miestelėnams, kadangi visa tai ne seniūno, o valstybės nuosavybė. Verifikacijos nesą reikalo skirti, nes tai tik padidinsią teismo išlaidas. Dėl Punios miestelėnų reikalavimo atlyginti teismo išlaidas, atsilyginti už mušimus ir kitas skriaudas, padarytas seniūno ir jo tarnautojų, M. Bžostovskis pareiškia, kad Punios miestelėnai, dvaro visai neklausydami, visiškai nebežiūri savo ūkių, užsiimą vien girtavimu ir tuščiais pasitarimais, užkabinėją pravažiuojančius pirklius ir kitus keleivius, visą savo turtą sukišę įgaliotiniams remti, kad gautų privilegijas ir galėtų bylinėtis prieš seniūną. Labiausiai įžūliems miestelėnams nubausti jis turėjęs pilną teisę. M. Bžostovskis reikalauja priteisti Punios miestelėnams atlikinėti tas prievoles, kurios buvo nustatytos 1785 m. inventoriaus, nuslopinti jų pasipriešinimą, nubausti kurstytojus ir priteisti iš miestelėnų atitinkamą sumą už neatidirbtą nuo 1791 m. lažą bei kitas prievoles.

Nayiasnieyszy naypotęznieyszy wielki monarcho, imperatorze Pawle Piotrowiczu, samowładnący całą Rossyą, panie naymiłosciwszy!

Przynosi odpowiedz na niesprawiedliwe pretenzie a razem skargę na nieposłuszenstwo poddanych punskich, tytułuiących się mieszczanami, szlachcic Jozef Kuczewski, starosta kaugan*ski*, za plenipotencią od jasnie wielm*oznego* Michała Brzostowskiego, starosty punskiego, kawalera orderow polskich, o czym ponizsze wyrazaią się punkta.

1-mo. Jaka dawność przywilejow, swobody nadaiących y prerogatywy miasteczku Puniom, jaka ich wazność w dzisiejszym rządzie, to ani j. w. starosty do odpowiedzi nie pociąga, ani też sąd zastanawiać nie może. Wykracza starosta, kiedy nad podawczy inwentarz musi do powinnosci włoscian, bo konstytucya 1776 nic nad inwentarz od włoscian domagac się n[ie zez]woliła. Dawne y puznieysze inwentarze okazuią wyraznie, ze poddani miasteczka Pun, tytułuiący się mieszczanami, zawsze pełnili robocizny, dla dworu zawsze odbywali strozowe, opłacali podług inwentarza nakazane kwantum y nie czynili zadnego sprzeciwienstwa, będąc uległemi swym obowiązkom. W roku 1791 zle zrozumiana wolnosc otworzyła pole szukaiącym mniey uczciwych zyskow do podniecenia upornego ducha w poddanych przeciwko własnym panom, a w tym czasie y mieszczanie miasteczka Punienskiego, dostawszy tytularnych protektorow, na ktorych własne pozytki

całe prawie swoie utrwonili majątki, uzyskali przywiley renovationis od nayiasn*ieyszego* Stanisława Augusta. Od tego tedy czasu nie pełniąc zadney powinnosci dworowi y wyłamując z uległosci winney zwierzchnictwu jego, poszukują y chcą uzyskać to od starosty, co na opłatę swych plenipotentow utracili. Pretensia zatym mieszczan do j. w. starosty jest takowa: 1-mo. Approbaty przywilejow wszystkich; 2-do. Skassowania wszelkich powinnosci, procz opłaty podług lustracyi 1789 r.; 3-tio. Przysądzenia gruntow, łąk, lasow. 4-to. Za przepędzenie nad wyzwzmienioną lustracią inkwizycyi, kalkulacyi y werifikacyi naznaczenia; 5-to. Za boie y dalsze krzywdy oraz za expens prawny złot*ych* 6000 zarekognoskowania. Na ktore to punkta winien j. w. starosta odpowiedz pokrotce.

Co do przywilejow nadaiących prerogatywy y swobody mieszczanom punienskim, jak powiadają, od xiążąt litewskich jeszcze nadanych, te znaczenia zadnego miec nie powinny. Nie jest to bowiem miasto handlowne, ktoreby miało sciągac na siebie uwagę rządową. Małe miasteczko, które przez starostow zbiegłemi ze wsi poddanemi osiedlone zostało, pełniło włoscianskie powinnosci. Dla parafialnego kościoła ziazd ludzi somsiadzkich, a dla odległosci od stołecznych miast jarmarki przez starostow wprowadzone, wies Punie, rzetelnie koscielną nazywaiąca się, według zwyczaju tylko powszechnego mowienia miasteczkiem nazwaną została. To zle wzięte nazwisko utworzyło w poddanych opinią y podniosło ich do ambicyi porownania się w zaszczytach miastom stołecznym. Nayiasnieyszy pan nasz miłosciwy uniwersałem swoim z łaski y dobroci powrocił prawo obywatelom przez seym rewolucyiny przeistoczone. Konstytucya zatym 1775, zostaiąc w swoiey exystencyi, o kilku tylko miastach w Litwie będących, jako to Wilnie, Trokach, Kownie, Grodnie, Nowogrodku y Minsku wspominając, onym prerogatywy y swobody zostawia. Resztę miasteczek pod rząd y dyspozycyą starostow oddaie. J. w. w. Brzostowscy, podskarbiowie w*ielcy* W. X. Lit°, mając przywiley na starostwo Punskie, w roku 1767 y 1769 mieli inwentarze podawcze dworzanskie, a w nich mieli powinnosci od mieszczan punienskich naznaczone, jako to strozowe, podroszczyzny, gwałty do zdięcia krescencyi dworney etc. — czytac te inwentarze. A z tych to powinnosci nigdy się mieszczanie punscy nie smieli wyłamywać. Pełnili to wszystko, co było wpisanym, y zadnego o to procederu ani sporu nie rozpoczynali. W kolej takowe starostwo j. w. Michałowi Brzostowskiemu, st*aros*cie punien*skiemu*, dostało się, a jeszcze za zycia j. w. podskarbiney litewskiey przez dworzanina od Kommissyi Skarbowey zesłanego w roku 1785 było poddane y takowym inwentarzem jakie tylko były opisane opłaty y powinnosci przez wspomnionego dworzanina, j. w. Kaspra Pawłowicza, wszystkie te bez zadney kwestyi odbywane y pełnione były. Wtenczas to należało mieszczanom zaprzeczac, aby dworzanin nie wkładał powinnosci nigdy przez nich nieodbywanych, bo inwentarz nie był czyniony pokątnie, lecz według prawa za zwołaniem wszystkich włoscian. Wtenczas to należało na publiczney indagacyi opowiedziec przed dworzaninem, że tych a tych pełnic powinnosci nie jestesmy obowiązani, ze te a te opłaty od nas wymagac mogą, ze nad opłatę takowych podatkow dalsze są dla nas ciężarem. Wtenczas to jesli-

by dworzanin z domysłu swego ważył się narzucac, należałoby podług konstytucyi 1766 in spatio 6 niedziel dworzanina manifestowac y poyść o skasowanie inwentarza do Assessoryi z prozbą razem nakazania nowego inwentarza. Zapewna mieszczanie punienscy, wyłamawszy się z pod władzy starosty, pragną zostać bez zadnego zwierzchnictwa y zadney uległości. Gdyby przywileja dawne y poznieysze existowały, nigdyby miasteczko Punie przez dworzan do inwentarzow wciągnione nie było. Nigdyby się zwierzchność do spraw, do regulowania miasteczka, do porządku nie wtrącała, owszem, wszystkie nakazy rządowe nie do miasteczka, lecz prosto do dworu odsyłaią się. Poszli wprawdzie do Assessoryi w roku 1793 mieszczanie z starostą, lecz y Assesoria nie podniosła inwentarza podawczego prawnie uczynionego, nie skasowała poddanstwa mieszczan, ale tylko do lustracyi 1789 roku odesłała. Niczym nie wyprobują mieszczanie, że lustracia 1789 roku uwolniła ich od powinnosci y opłaty inwentarzem podawczym nakazaney, ani też okażą sądowi, że j. w. starosta nad wspomnioną lustracyą włoscian używa. Bo lustracia konstytucyi seymu warszawskiego nie w celu sądzenia spraw między włoscianami a starostami, nie w zamiarze uszczuplenia powinnosci mieszczan, lecz szczegulnie dla powiększenia skarbowi podatkow nakazana, nie robiła inwentarzow regularnych dworzanskich zapisaniem daniny, powinnosci y opłat, lecz summariusz całey ogulnie intraty wyciągnowszy, co na rzecz skarbu, a co na rzecz starosty wypadac będzie, opisała — czytac lustracyę roku 1789. Y tak „Za krescencią z folwarkow starostwa Punskiego wypada intraty złotych 9876 groszy 11; to się ma rozumiec, ze krescencia, wyrabiana na ziemi powinnosciami na włoscianach y mieszkancach przez inwentarz podawczy opisanemi, czyni intraty tyle. 2-do. Za czynsze y rozne opłaty wynosi intraty złotych 51074, to jest, za czynsze wybierane od włoscian y mieszczan wypada tyle.“ Zawsze powszechna ekonomika uczy regulowac wyrabotek gruntow do panszczyzny od włoscian nalezney. Folwark Punie pod miasteczkiem położony uprawiany był przez tychze mieszczan. Mogłzeby skarb kassowac powinnosci mieszczanskie, wyciągaiąc intratę z usiewow? Sama rostropność jasnie okazuie, ze zostawiona bez uprawnikow rola zadnego nie przyniesie zysku. Skassowac zatym mieszczanom powinności, trzeba przez sprawiedliwosc wymazac całą intratę folwarku Punskiego; umnieyszyc opłaty czynszow — wypada takie quantum odciągnąc od ogulney summy czynszow, a takowa strata nie jest stratą jednego starostwa, lecz byłaby stratą skarbu, ktory w zaden sposob naruszonym bydz nie moze. Do tego rezolucia Naywyzszego Rządu Litewskiego, zatwierdzając dekret assessorski, lustracią zatwierdził razem y ugruntował inwentarz podawczy w roku 1785 jednostaynie sprawiony.

Porządkiem idąc fałszywych y płonnych pretensyi mieszczan do j. w. starosty regulowanych, przystempuję do trzeciey względem oddania lasow, łąk, gruntow na wiecznosc mieszczanom. Nadto się daleko zapędzili w swey mylney pretensyi mieszczanie; błąd błędu rodząc, smiało posunęli się az na własność skarbową, ktora nigdy zadnego starosty nie jest y bydz nie moze. Lustracia 1789, jako tez wszystkie inwentarze podawcze z łąk y gruntow, ktore trzymają mieszczanie, a ktorych nigdy jasnie w. starosta nie odbierał,

ciągniente były czynsze, a tych połowę podług praw krajowych winien jest starosta do skarbu opłacac. Gdyby tedy była własność mieszczan, gdyby nie dobr krajowych y w kolej nie za przywilejem, nie do dzierzenia starosty należało, a gdyby mieszczanie tych łąk y gruntow dziedzicami szczycili się, nie poważyła by się lustracia posunąc dla zajęcia mieszczan na czynszownikow y nie okazałaby staroscie z miasteczka połowę opłacac skarbowi, lecz, jakoby z dobr ziemskich dziedzicznych, dziesiąty grosz z intrat mieskich wyciągnowszy, nie starostę, lecz samych mieszczan do opłaty takowego podatku zobowiązała. Jeszcze do łąk y gruntow pretenduią lasow, lecz nie zakładaią granicy swoiey własnosci, dopoki y jak wiele ma dla nich należeć. Nie składają bowiem obwodowey, ktora by ich cyrkuł zaymowała. Lasy staroscinskie przez Komissyą Skarbową wszystkim są zabronione. Nie moze tedy zaden starosta dozwalac dezolacyi onych pod odpowiedzią, nie moze wyrabiać bez szczegulney woli Izby Skarbowey. Potrzeba mieszczan w uzyciu lasow do budowli y opału nigdy przez j. w. starosty [w]zbronioną nie była, zbytek tylko w dezolacyi, w wyprzedaniu tajemnym sposobem ustronnym ludziom oraz złosliwe y swawolne w suche czasy wypalania lasow poskromnione y zabronione zostały. Na takich to krajowych argumentach gruntuiąc swoie pretensye, proszą wyznaczenia inkwizycyi, kalkulacyi y werifikacyi. Sąd Nadworny, jak nie widzi zadnych sprawiedliwych pretensyi, tak wspomnionych aktow, zagradzaiąc dalszym wydatkom, nie uzna.

W ostatniey pretensyi swego memoriału za boie y expensa 6000 złotych zarekognoskowania dopraszają się. Zle wytłumaczona wolność przez szukaiących z zakłucenia y niespokoynosci domowey własnych awantazow nie tylko z obrembow nalezytego posłuszenstwa dworowi, ale nawet z granic przyzwoitego w towarzystwie ludzkim zachowania się mieszczan wysunę-[la]. Zupełnie rozwolnieni y wyłamani z pod zwierzchnictwa dwornego rozumieli, ze wszystkie bezprawia, zuchwalstwa y swawole dopełniac godzi się. Rola zaniedbana, domy od samych gospodarzy opuszczone, całe czasy przepędzaiąc na obrzydłym pijanstwie y na mniey uczciwych y nieskonczonych biesiadach, zapominali o potrzebach domow, własnych żon y dzieci, o istotnych, mowię, potrzebach, bez ktorych exystencia zycia obeyść się y trwać nie może. Nieraz bywało się, że zalaną trunkami głowę mając po domach goscinnych, po publicznych traktach lub niewinnym y spokoynym oraz podroznym y kupcom dawali okazie, czynili uprzykrzenie y wszelkie domierzali rozpusty. Do tego jeszcze ostatni sposob: zostawując w nędzy y ubostwie całą familią, łozyli na swoich plenipotentow dla uzyskania przywilejow, dla prowadzenia procederow ze starostą. Trzeba było poskramiac niesworności y rozpustę, trzeba było zwrócić lud gruby y nieoswiecony do dawnych karbow zycia regularnieyszego, azeby gospodarz, pilnuiący domu, pracą swoią y staraniem mogł zasilac siebie y swoią familią, a rozhukanych, zuchwałych y nieposłusznych należało ukarac. Takowey kary domiar wszelkiey zwierzchnosci prawo dozwala...[1]

---

[1] *Praleisti pasikartojantys samprotavimai apie Punios miestelėnų pretenzijų nepagrįstumą.*

Jasnie wielmozny starosta punienski, wielką ponosząc krzywdę y stratę, kiedy nie widzi żądaney poprawy, naypoddaniey prosi, aby naywyższym waszey imperatorskiey mosci ukazem zalecono było na mocy inwentarza podawczego, w roku 1785 zadnym manifestem ani procederem nie zaskarzonego a lustracią 1789 zaiętego, wszystkich powinnosci, danin y opłat przez mieszczan j. w. staroscie nakazac, do dawnego posłuszenstwa dworowi przywrociwszy, ukarać upornych y burzycielow podług praw y uniwersałow. Za niepełnienie powinnosci nalezy od roku 1791 az do teraznieyszego czasu, podług regestru podac się mającego, na mieszczanach zasądzic, zniesc y skasowac pretensye, jako niesłuszne y bezdowodne.

Dat w Wilnie 1797 miesiąca decembra $\frac{1}{12}$ dnia. *Parašas*: Jozef Kuczewski, starosta kaugański, plenipotent.

160. *1798 m. gegužės mėn. 19 d. Ištrauka iš Punios miestelėnų pareiškimo Lietuvos gubernijos Rūmų teismui ryšium su jų byla prieš Punios seniūną M. Bžostovskį.*

Orig. Lietuvos gub. Rūmų teismo dokumentų tarpe — VCA Senieji aktai 17988 l. 44—47.

Atremdami Punios seniūno M. Bžostovskio mėginimą paneigti Punios miestelenų pretenzijas, pastarieji pareiška, kad Punia iš seno buvusi ne bažnytkaimis, kaip teige M. Bžostovskich, o miestas, kuriame kadaise stovėjusi pilis ir buvęs Pilies teismas. Miestas nusmukęs dėl Punios seniūnų kaltės, kurie nuolatos varę miestelėnus dirbti į dvarą, mušdinę ir visokiomis skriaudomis privertę daugelį bėgti kitur. Toliau Punios miestelėnai įrodinėja, kad jie iki 1785 m., t. y. iki M. Bžostovskio valdymo pradžios, niekados neatlikinėję lažo Punios seniūnams ir todėl jokiame inventoriuje (iki 1785 m.) lažo prievolė jiems nebuvo nustatyta. Iždo Komisijos atstovas Pavlovičius, kuris 1785 m. atliko Punios seniūnijos perdavimą M. Bžostovskiui ir sudarė perduodamąjį inventorių, buvęs priklausomas nuo M. Bžostovskio tarnautojas, todėl turėjęs įrašyti į inventorių visa, kas buvo pono liepta, tame tarpe ir lažo prievolę Punios miestelėnams. Apskųsti Pavlovičiaus inventorių nebuvę prasmės, nes visvien nieko nebūta buvę laimėta.

Dalis Punios miestelėnų įrodinėjimų, pagrindžiant savo reikalavimus, kurie išdėstyti šiame dokumente, yra minima arba atpasakojama teismo sprendime (dok. 161), todėl čia, kaip pasikartoją, praleidžiami.

Nayiasnieyszy naypotęznieyszy wielki monarcho, imperatorze Pawle Piotrowiczu etc.

J. w. starosta Brzostowski, usiłując koniecznie miasto Punie do ostatka zgubic, mimo ważności składaiących się przywilejow, mimo mocy dekretow y ukazow w tey mierze zapadłych, mimo na resztę własnych czynności y dokumentow postępuiąc, do tego posunął się stopnia, że będąc doczesnym possesorem, chce więcey znaczyć, jak wieczysci dziedice, kiedy Punie od roku 1424 przez dziedzicznych xiążąt litewskich miastem uformowane y nim bez odmiany tytułowane przez lat trzysta kilkadziesiąt, dzis dla doczesney swey possessyi na wies koscielną obrócić chce. Gdyby ten zarzut miał tu mieysce odpowiedzi, złożyli mieszczanie puńscy procz tych przywilejow, jakie są już złożone, a jakie, iz osiadłosc ich miastem od początku była y byc powinna, dowodzą, że Punie nie było miastem tylko prywatnym, ale miastem powiatowym z zamkiem obronnym, ktorego dotąd są slady. Liczne

dotąd znayduią się w ręku rożnych obywateli z wieku 1500 dokumenta, ze tam był urząd zamkowy, czyli, jak dopiero zowią, grodzki. Z tak kwitnącego dawniey stanu jezeli teraz miasto Punie przyszło do nędznego, na to daleko szukac nie trzeba przyczyny. Oto starostowie przez swoie różne extorsye, nakładanie coraz większych opłat, pociąganie do różnych dniowych usług, jako z ninieyszey sprawy przekonywaiący przykład, potrafili, iż zamożny mieszczanin punski, przemyslny rękodzielnik y pracowity gospodarz, sprzykrzywszy sobie coraz nowe uciski pana, kommissarza, ekonoma y namiestnika bolesne na ciele rozkazy, porzucał dom, a z życiem unosił się daley. Nie wyprze tego j. w. starosta, że y za jego possessyi mieszczanie puńscy byli cwiczeni y w dybki sadzeni, czego w pierwszych żałobach, szanując j. w. starostę, nie smieli wyrażać. Patrząc na to kazdy y doswiadczając, jak brac się ma ochotnie do przemysłu, handlu y rękodzieł, jak około gospodarstwa rządnie y pracowicie zając się, kiedy w tym momencie, gdy on o tym mysli y chce zacząc, kommissarz lub ekonom bez rozkazu często panskiego uciska go.

W zamiarze przymuszenia mieszczan punskich do panszczyzny odwołał się j. w. starosta Brzostowski do inwentarzow dawnieyszych y poznieyszych, lecz w nich żadnego wsparcia nie znalazł, bowiem dawnieyszych nie złożył, a poznieysze wcale są odmienne jego probacyi. Oto dwa inwentarze pod rokiem 1767 i 1769 przez j. w. starostę złożone barwiane, jeden z drugim, czyli raczej jeden z drugiego przepisane, ani w rubrykach, ani w końcu przy opisaniu powinnośći nie maią wyrazow w sobie, gdyby dwudniowa panszczyzna była...[1] A wzmianka o reparacyi grobli y mostu nie jest obowiązkiem z panszczyzny, ale obowiązkiem własnym, gdyby na swych gruntach to czynili, co zawsze czynią bez pociągania włoscian. Że pańszczyzna od mieszczan puńskich nigdy nie była wymaganą y byc nie może, to nawet y to do uwagi sądowey podaie się, iż jey nie było y niema potrzeby, bowiem miasto Punie oddzielne jest od całego starostwa, w samym tym miescie lub nieopodal od miasta niema żadnego folwarku z gruntami y łąkami staroscinskiego, ale aż o mil cztery lub y pięc. Jesli jest zabudowanie dworne teraz postawione na ruinach starego zamku, to gruntu ani morgu do niego nie masz, na ktorymby choc osmina zboza jakiego wysiewała się...[2] Na większe naostatek przekonanie sądu ofiarują mieszczanie punscy z naystarszych ludzi jurament na tym, jako do momentu possessyi teraznieyszego j. w. starosty nigdy nie pełnili nie tylko panszczyzny, ale nawet żadney ciągłey powinnosci, procz oddawania czynszow, y placowego, y morgowego. Inwentarz ostatni 1785 j. w. star*oscie* Brzostowskiemu służący rownież jest nie konwinkuiącym, względem którego gdy juz w pierwszych załobach dosc jest mówionym, tu tylko się to przydaie, że y on znał bydz mieszczan puńskich wolnych od panszczyzny, kiedy napisał, iz mieszczanie punscy jeden tytuł panszczyzny pełnią...[3] Trzeba było wyraznie napisac,

[1] *Praleistas nesvarbus tekstas.*

[2] *Praleisti įrodinėjimai, kad nesant arti palivarko, varymas į lažą į tolimus palivarkus Punios miestelėnams būtų labai varginantis.*

[3] *Praleistas nesvarbus tekstas.*

że powinni tyle panszczyzny pełnic. Daley jesli mieszczanie puńscy byli obowiązani do pańszczyzny ciągłey, czemuż napisał, ze na mieyscu gwałtow y drog w posyłki mogą byc użyci o kilka mil z listem raz w miesiąc lub pozniey? Daleko jest lżeysze y łacnieysze, anizeli po dwa dni w tydzien panszczyzny...[1]

Wreszcie [s]krutynuiąc inwentarz Pawłowicza pod rokiem 1785, trzeba y tą partykularną miec wiadomosc, że Pawłowicz był prywatnym sługą zeszłego j. w. Brzostowskiego, podskarbiego lit*ewskiego*, ktoren ustępuiąc teraznieyszemu j. w. Brzostowskiemu starostwa Punskiego, dał patent na dworzanstwo Pawłowiczowi y posłał go podac, a ten dla łaski pana swego y sposobu do życia musiał to uczynic, co jemu kazano y podyktowano. To własnie było przyczyną mieszczanom punskim niezaskarzenia w czasie inwentarza Pawłowicza; maiąc oni rzecz s synowcem, nie smieli isc do stryja na skargę, bo zapewne nicby nie uzyskali.

— —

161. *1798 m. rugpiūčio mėn. 12 d. Lietuvos gubernijos Rūmų teismo sprendimas Punios miestelėnų byloje prieš Punios seniūną M. Bžostovskį dėl lažo įvedimo, činšo padidinimo, savivaldos teisių atėmimo ir smurto.*

VCA f. 525 ap. 8 b. 350 l. 3—13.

Remdamiesi XVI ir XVII a. gautomis iš Lenkijos karalių privilegijomis, Punios miestelėnai laikė save laisvais nuo bet kokių darbų ar prievolių Punios seniūno dvarui, mokėjo tik činšą ir valstybinius mokesčius. Vėliau, XVIII a., jiems buvo įvesta pastočių prievolė, dalyvavimas dvaro statybos darbuose, kelių, užtvankų, malūnų statyme ir taisyme ir kiti darbai. Perimdamas Punios seniūniją 1785 m., M. Bžostovskis dar įvedė 2 dienas lažo per savaitę. Tačiau 1791 m. lapkričio mėn. 10 d. Punios miestelėnai gavo savivaldos teises: teisę turėti savo magistratą, pasistatydinti rotušę ir plytinę, laikyti krautuves, mėsines ir t. t. Ryšium su gautąja privilegija Punios miestelėnai iškėlė M. Bžostovskiui bylą asesorių teisme, reikalaudami pripažinti jų naują padėtį, nustatytą minėta privilegija. 1792 m. gegužės mėn. 26 d. asesorių teismas nustatė Punios miestelėnams tokias prievoles ir mokesčius, kokius užtiko 1789 m. liustracija. Šį savo sprendimą asesorių teismas pakartotinai patvirtino 1793 m. birželio mėn. 26 d., pripažindamas Punios miestelėnams teisę turėti savivaldą, atleido juos nuo seniūno teismo ir apdraudė nuo seniūnijos tarnautojų smurto, bet M. Bžostovskis, matyt, nesilaikė to sprendimo, nes 1793 m. gruodžio mėn. 28 d. Punios miestelėnai iškėlė naują bylą savo seniūnui, tačiau dėl netrukus kilusio sukilimo ji nebuvo išspręsta. 1795 m. birželio mėn 19 d. Punios miestelėnai įteikė skundą prieš Bžostovskį Kauno Pilies teismui. Kadangi tas skundas irgi liko nesvarstytas, jie kreipėsi į naujai pradėjusį veikti Lietuvos gubernijos Rūmų teismą, prašydami pripažinti Puniai, kaip miestui, Lenkijos karalių suteiktas privilegijas, atleisti nuo lažo, palikti 1789 m. liustracijos nustatytus mokesčius ir t. t. Lietuvos gubernijos Rūmų teismas, remdamas M. Bžostovskio prieštaravimą visiems Punios miestelėnų reikalavimams, atmetė jų prašymą dėl savivaldos ir uždraudė turėti savo teismą ir magistratą, kadangi 1776 m. seimo konstitucija atėmusi iš mažų miestelių magdeburgines teises, o 1791 m. Stanislovo Augusto privilegija rėmėsi panaikintu 1791 m. seimo nutarimu. Lažą Punios miestelėnams teismas sutiko pakeisti piniginiu mokesčiu, o valstybinius mokesčius leido mokėti betarpiškai į apskrities iždinę. Punios miestelėnų skriaudoms ir skundams ištirti teismas paskyrė komisiją ir teismo išlaidų atlyginimo klausimą atidėjo iki galutinio visos bylos išsprendimo.

[1] *Praleisti samprotavimai apie esančią inventoriuose painiavą Punios miestelėnų prievolių apibrėžime.*

1798-го года августа 12-го дня по указу его императорского величества Литовский губернский надворный суд слушал дело Ковенского уезза старостенскаго местечка Пунь мещан с их содержателем Михайлою Бржостовским о неправильном принуждении их наравне с крестьянами служить панщизну, о повышении платежа чинша и о прочем, по которому значит, что по привилегиям польских королей — 1-й 1500 генваря 3-ого Казимира IV, 2-й 1523-го марта 25-го Сигизмунда I, 3-й 1530 марта 8-го королевы Боны, 5-й 1593 марта 22-го королевы Анны, 6-й 1597 сентября 10-го Сигизмунда III и 7-й 1640-го годов майя 20-го числа Владислава IV,— мещане местечка Пунь свободны были всегда от всяких работ и повинностей старостинскому двору. По силе таковых привилеей не только старосты не требовали от мещан ничего более, кроме чиншу и государственных податей, но еще некоторые из них выдаваемыми к своим управителям грамотами запрещали чинить им какия либо новыя налоги, как году 1593-го майя 20-го староста Бриндза-Налуцкий, 1598-го декабря 1-го старостина княгиня Анна Радзивилова, 1719-го сентября 11-го староста Поцей и 1742-го годов майя 12-го числ граф Александр Сапега; каковыя привилегии королей Польских и грамоты старосту мещане представили в Надворный суд все в справочных копиях. А когда сие старовство досталось в содержание Троцкому каштеляну графу Антонию Казимиру Сапеге, то управитель оного шляхтич Коморовский, представив в бывшую Литовскую Скарбовую комиссию инвентарь, показал в нем, что пунские жители платят старосте с седибной уволоки три тынфа, с сенокосной два тынфы, с пляца десять гроший, с пляца огороднаго четыре, гумнаго четыре, с моргу шесть гроший, и что гибирну вносят по срокам в Удрийский двор и сено возят за реку Немен и справедливость такового своего показания в той же комисии утвердил присягою; более же никаких повинностей тым инвентарем на них не возложено, что и было соблюдаемо до вступления того староства в пожизненное содержание великаго Литовского подскарбия Михайла Бржостовского и жены его Казимири, урожденной Огинской.

При каковом вступлении сказанных Бржостовских во владение того староства, последовавшем в 1769-м году марта 9-го дня, дворжанин Кисель сочинил отказной инвентарь и в нем подвышая платеж старостинской подати, написал уже, что пунские мещане платят с пахотной уволоки земли по двадцати пяти, сенокосной по девятнадцати злотых, с моргов полевых, гуменных и огородных по два злотых шестнадцати грошей. с пляцов седибных и пустых от одного квадратного прента, коих в морг входит триста, по одному грошу; сверх того должны давать подводы в Вильну и другие места за столькоже миль лежащия; давать также по очереди сторожей, доставлять на дворовые надобности дрова и чинить пособие как в строении, так и в собирании хлеба из пунских полей; также должны делать новые мосты, дороги и плотины, а старые починять и очищать каменья к мельнице, служить шарварками во время большей надобности, буде бы пором оторвался, то помагать крестьянам оным вверх тя-

нуть; разнаго рода рыбы, каком бы то ни было образом уловленной, давать третью часть.

При вступлении же ныняшняго господина старосты Михайла Бржостовскаго во владение староства Пунскаго дворжанин Павлович в отказном своем инвентаре 1785 года июня 15-го дня сочиненном сверх платежа чинша и сверх описанных в сказанном инвентаре 1769 года повинностей, возложил еще на мещан обязанность служить нанщизну с уволоки по два дни в неделю, изобразив в том своем инвентаре в 1-м пункте, что хозяева служат панщизны по два дни в неделе, а в 4-м, что мещане отправляют одно звание панщизны, и в место гвалтов и королевских дорог[1] имеют быть употреблены по очереди в посылки за несколько миль с возом, где надобность того востребует, каковое в сем инвентаре означенное положение господин староста и начал приводить в исполнение. В следствие чего и при наступившей в 1789-м году люстрации, подан подобный инвентарь люстратором, которой люстраторы подписав, сделали свой суммариуш, не различив местечка Пунь от целого староства, от коего большая часть ныне отошла в Пруссию, в коем суммариуше показали с разных статей годового дохода с хлебопашеством восемдесять пять тысяч девятьсот пятнадцать злотых девятнадцать гроший и из сего дохода половину назначили старосте платить в казну.

После сего в 1791-м году ноября 10-го дня пунеские жители испросили от короля Станислава Августа привилегию, которою оный король, признавая их вольными, утвердил им землю в окружности местечка Пунь с выгонами, по прежнему пожалованию в их владении состоящую, также домы, пляцы, огороды и все то, что им принадлежало и было их собственностью; дозволил им учредить для суда и расправы независимый от старосты магистрат; велел построить в рынке ратушу и в местах пристойных ятки, лавки и кирпичный завод и пользу города, причем упомянуто, чтобы денежныя подати, какия только от города и земли онаго по правам и назначению ассесории в казну следовать будут, магистрат собирая вносил туда, куда будет приказано, и отбирал квитанции. После чего мещане позвали господ Бржостовских в бывшую ассессорию, в которой просили, в силу привилегий прежних и вышеупомянутой им от короля Станислава Августа пожалованной, оставить их при спокойном владении грунтов, пляцов, лесов, выгонов и всей земли к городу принадлежащей, также при вольностях и преимуществах теми привилегиями им предоставленных, при суде и расправе магистратской, старосте запретить распространять над ними свое судопроизводство, а тем более бить, сажать их в заключение и нападать на их домы, и обезпечив особы и имения мещан от самовластия арендаторей и других служителей господина старосты, чинши, подати и повинности самовластно установленныя уничтожить, люстрации прежния и 1789-го года односторонно сделанныя отменить и от тягостей теми люстрациями наложенных уволить; дозволить же им, мещанам, платить в казну десятый грош, представить свободу производить

---

[1] *Turėtų būti* крулевецких *žr. dok. Nr. 162.*

торги и содержать шинки с платежем чопового, а доходы всякия обратить в пользу города, при чем позвали мещане и Пунского плебана Игнатия Долвнара о возвращении забранных им от города грунтов, пляцов, огородов и о прочем.

Госпожа подскарбина Казимира Бржостовская, теща нынешнего старосты Бржостовского, у которой помянутое староство в пожизненным владении находилось, явясь также в ассесорию, чрез повереннаго своего, шляхтича Орловского, просила, чтобы пунские мещане все подати, чинши и повинности, в отказных инвентарях и люстрации 1789-го года описанныя, выполняли в согласность закона, в подрыв старостинской пропинации шинков не содержали, дерзостей и сопротивления начальству Пунского двора не делали; а по тому велеть им по силе универсала о городах чинить послушание; внесенные ими ненадлежащим образом о личных их обидах жалобы из сего дела исключить и приказать представить им документы, оказывающия ясно казенную собственность. При чем предстал шляхтич Пуциловский с инструкциею от Скарбовой комиссии ему данною, просил, дабы в сем деле, яко касающемся доходов республики, соблюдена была по силе представляемых госпожею подскарбиною Бржостовскою документов и доказательств целость казенной собственности и все то на сторону казны, чего только закон и справедливость требует; господин же староста пунский Михайла Бржостовский и плебан Долвнар не явились. Почему ассесория поденным декретом 1792-го года майя 26-го дня, отослав к написанию в особый протокол те от сторон принесенныя жалобы, кои к сему делу не принадлежали, неявившихся господина старосту Бржостовского и плебана Долвнара, яко закону непослушных, оштрафовала в пользу мещан каждого по сту польских злотых и назнача всем явившимся и неявившимся сторонам предъявить и сообщить друг другу документы, разбирательство самого дела отложила к другому заседанию, а до воспоследствования окончательной в сем деле расправы, все то оставила как при мещанах, так и при госпоже Бржостовской, что было в действительном их владении по люстрации 1789-го года и при том оная ассесория запретила, чтобы госпожа Бржостовская во внутреннее судопроизводство мещан ни сама собою, ниже чрез служителей своих не входила, равномерно и мещанам подтвердила, дабы все обозанности в поминаемой последней люстрации описанные выполняли безотговорочно, и, наконец, обезпеча пунских мещан особы и имении от насилия служителей госпожи Бржостовской, в удовлетворение сторон назначила к съезду на место двух своих ассесоров.

После сего, когда подскарбина Бржостовская не преставала чинить мещанам обиды, то они позвали ее в бывшую тогда Ковенскую местностную конфедерацию и одержали 1792 года сентября 5-го дня контумацийный декрет. А между тем господа Бржостовские вопреки прописанному ассесорскому декрету, обезпечающему особи и собственность мещан от насилия, начали сизнова причинять обиды и притеснения и распространили оные до такой степени, как видно из обдукции или осмотра вознаго 1793-го года июня 13-го и явочной жалобы тогож июня 18-го числа

в Ковенской земской суд мещанами поданной, что коммисар их, Бржостовских, Томашевский 1793-го года с 4-го числа на 5-е июня наслал на мещан эконома Выгоновского и наместника Недзюнского с двадцатью пятью человеками крестьян из деревни Доукшанской, кои напав на стоящих по домам Игнатия Бляковича, Якова и Яна Ковалевских, Яна Весовича и Михайлу Малышку, перевязали в одних рубашках, били их дубьем, домы, движимость и всякое имущество разграбили, окны побили, а забрав спасшагося бегством от сего насилия мещанина Ластовского все имение, стоющее пятисот сорока шести злотых, Блякевича, Ковалевских и прочих связанных завезли в собственной господ Бржостовских фольварк Станево, а потом в имение Удрию, и тамо чрез шесть дней в кандалах содержали и едва по предписанию Ковенской местной конфедерации выпустили. Почему мещане просили в ассесории о даче им увещательной грамоты с обезпечением здоровья и жизни от всяких наглостей и нападений, чинимых служителями старостваа Пунского и об оставлении их только при платеже денежном в люстрации 1789-го года означенном; а господин Бржостовский также с своей стороны просил о приказании им выполнять повинности и при том платить все то, что по инвентарю 1785 года июня 15-го дня назначено.

Ассесория таковыя взаимныя жалобы и споры разрешая, декретом своим 1793-го года июня 26-го дня изданным, определила старосте собирать с мещан доходы по люстрации 1789-го года до окончательного у себя разсмотрения дела, а служителям его оных мещан ни под каким видом не притеснять, не бить и не изувечивать.

Тогож года декабря 28-го дня выдали мещане Бржостовским новой позыв в ассессорию, в котором изобразили все притеснения, налоги и обиды чинимые им содержателями без уважения на пожалованную им от короля Станислава Августа привилегию, однако расправа уже в ассессории по сему делу не последовала по причине случившихся в сем крае замешательств. А в 1794-м году февраля от 13-го сам господин староста Бржостовский писал из Вильны к комиссару своему Томашевскому письмо с тем, чтобы он старался окончить споры как найлучшим образом и просит господина подкомория Вишневского, чтоб при сем примирении не запоминал и о собственной его, старосты, пользе. Вследствие сего письма и на основании полной доверенности по всем делам сказанной коммисар Томашевский заключил с мещанами мировой документ 24-го апреля того ж 1794-го года такова содержания, что мещане добровольно уничтожают свои претензии за все насилия и обиды причиненные им как за жизни подскарбины Казимиры Бржостовской ею самою и ея служителями, так и в время уже содержания староства господином Михайлом Бржостовским, его правителями и экономами, и таковых претензий вечно возобновлять не будут, во верность чего дадут от себя письменное обязательство, не включая однако в сие примирение границ их полей, о коих сами стараться должны, а он, Томашевский, от имени господина старосты увольняет их от всех повинностей двору, и именно от панщизны, выключая починку дорог

на своих городских землях, и подати чиншовую и подымную, кои мещане должны вносить в двор.

После таковой мировой сделки по возстановлении уже в Литве Российского правительства в 1795-м году апреля 25-го дня управляющий Ковенскою частию господин генерал-майор, что ныне генерал-лейтенант, и кавалер Тормасов ссылал на место люстраторов, кои показали из местечка Пунь годоваго дохода аренды две тысячи двесте двадцать восемь злотых шестьнадцать и три четверти гроший, пляцового триста семдесять три злотых девять грошей и за птицы семдесят три злоты девятнадцать с четвертью гроший; панщизны оные люстраторы ни какой на мещан не возложили.

19-го июня того ж 1795-го года мещане подали явочную жалобу в Ковенский гродский суд, протестуясь, что господа Бржостовские и их служители, отобрав от них собственной городской земли моргов сто или более за собственные городские деньги купленной, сенокосу при той же земле возов на сто, также купленные за собственные городские деньги луга, в трех уволоках состоящия, роздали жителям деревни Стрельцов, вдираются в берега реки Немна, кои издревле мещанам принадлежат, запрещают ставить на угров язы, а сами не имея к тому права, оныя делают; лавки в местечке разоренные и разломанные переходящими войсками, евреями и прочими приказывают мещанам починять и исправлять своим коштом и построили на городских купленных пляцах карчму, к которой, отобрав насильно от города, присоединили огороды — уволоку и семь моргов земли — и три четверти луга.

О чем всем приносили мещане жалобу в бывшем Верховном Литовском правлении, но за скорым упразднением того правления решения не получали и для того напоследок по открытии Литовской губернии вошли с прошениями в сей Надворный суд, и в них изъясняя все вышеписанные претензии и жалобы на своего старосту, просят: 1-е. Утвердя пожалованные им от королей польских привилегии, от панщизны их навсегда уволить, а оставить при платеже старосте только денежных податей, кои означены в люстрации 1789-го года и мировом документе, выданном им коммисаром Томашевским, ибо к панщизне они никогда прежде до вступления во владение Бржостовских обязываемы не были и быть не могли: поелику близь местечка Пунь и ныне ни одного с хлебопашеством и сенокосами фольварка не состоит, а находятся оныя миль за четыре и пять, куда служить панщизну было бы для них разорительно, ибо вместо двух дней, коих староста требует, следовало бы им терять в неделю четыре, полагая один на прибытие в фольварок, два на работу тамо, а четвертый на возвращение в дом.

2-е. Запретить господину старосте и его служителям, чтоб они сверх постановления люстрации ничего от них не вынуждали и земель, лугов и лесов не отнимали.

3-е. В обидах, кои причинены им господином Бржостовским чрез собирание излишних податей, имание под стражу, грабежи и прочее,

в чем представляют особый регистр, назначить на месте следствие, щет и поверку.

4-е. Тяжебных издержек на старосте приговорить шесть тысяч злотых, и

5-е. Дозволить самим вносить в уездное казначейство государственныя подати, во избежание чинимых Пунским двором при зборе оных податей переборов и показания их в недоимочном регистре, тогда когда они всегда те подати двору в надлежащий срок уплачивают, чрез каковое показание от них недоимки претерпевают они иногда безвинно ексекуцию.

Господин староста Брожостовский также в поданных в сей суд прошениях, возражая противу всех вышепрописанных претенсий и жалоб, просит, утвердя служащие ему отказные и поданной к люстрации 1789-го года инвентари, велеть по оным мещанам служить панщизну и платить все на них возложенное, а за неотправление оной панщизны с 1791-го года по ныне, учинив с мещан взыскание, доставить ему удовлетворение за учиненную двоекратную контровенцию или ослушание — первое ассесорскому декрету 1793 года, а другое резолюции господина генерал-майора Тормасова, запрещающей местечкам производить суд и расправу магдебургским правом, яко революционным сеймом только дозволенным,— приговорить войту и бургомистру местечка Пунь за каждой раз по двенадцать недель тюрмы; мировой документ, подписанный коммисаром Томашевским, признать неважным по той причине, чего он, староста, заключить такового документа Томашевскому не приказывал, а возлагал окончание дела с мещанами на господина подкомория Вишневского, и потому, что оный же документ нигде в присутственном месте незасвидетельствован, а, наконец, и потому, что с оным Томашевским имеет тяжбу о худом его поведении во время управления староством Пунским, во удостоверение чего представляется копия резолюции бывшего Верховного Литовского правления. И по разсмотрении представленных с обеих сторон бумаг приказали учинить следующее:

1-е. Поелику представленные пунскими мещанами в справочных копиях привилегии и старостинские грамоты служили им еще в то время, когда нынешнее старостинское местечко Пуни было таким городом, который пользовался свободою суда и расправы по праву магдебургскому, а когда конституция 1776-го года оставила помянутое право в некоторых только городах, именно в той конституции изъясненных, то всем прочим местечкам, в том числе и Пуням, оным правом пользоваться возбранено, да и привилегия короля Станислава Августа 1791-го года ноября 10-го дня, яко пожалованная им, мещанам, в время революционного сейма, и на случай сделанного во оном особаго о местечках ныне несуществующаго положения, служить им также не может, для того в просеном пунскими мещанами утверждении памятных привилегий, кои еще во время польского правительства недействительными остались, касательно прежних их прав, вольности также суда и расправы в собственном магистрате без зависимости от старостинского двора, отказать, а велеть им впредь сообразоваться во всем с начертанием той 1776-го года конституции.

2-е. О панщизне, от которой мещане просят их на всегда освободить на основании привилегий и мирового документа, заключеннаго старосты Бржостовского коммисаром Томашевским в 1794-м году, а господин староста, напротив, требует утверждения оной по силе прежних инвентарей и люстрации 1789-го года, то поелику из инвентаря 1738-го года июля 14-го дня поданного под присягою в бывшую Литовскую Скарбовую коммиссию управляющим тогда староством Пунским, состоящим в владении Троцкаго каштеляна графа Антония Казимира Сапеги, шляхтичем Коморовским оказалось, что оные пунские мещане никаких своим старостам господских работ не служили и что таковою свободою пользовались они до вступления Пунского староства в пожизненное владение великого литовского подскарбия Михайлы Бржостовского и жоны его Казимиры, урожденной Огинской; а когда сии вступили в то пожизненное владение, тогда уже бывшей Литовской скарбовой комиссии дворжанин Ян Кисель самопроизвольно в отказном своем 1769-го года марта 9-го инвентаре возложил на них отправление некоторых старостинскому двору повинностей; другой же дворжанин Павлович, делая отказной инвентарь 1785-го года июня 15-го дня при отдаче староства нынешнему господину старосте Михайле Бржостовскому, также самопроизвольно написал для мещан панщизну, употребив к тому следующее выражение: «что тые мещане выполняют одинаковое звание панщизны», а не изъяснил именно, до чего относится то звание — до равенства ли повинностей с крестьянами в том же инвентаре написанными, или до положения в инвентаре Киселя, в коим сказано, что мещане должны пособлять только собирать с полей всякую по здешнему названию крищенцию. А по сему поводу господин Бржостовский имел причину истолковать то темное в инвентаре Павловича написанное выражение назначением для мещан такой же панщизны, как и для крестьян, и для того предоставил к производившейся в 1789-м году люстрации через служителей своих бирчий регистр, в коем назначена в графах для мещан панщизна по два дня в неделю, которой от них и ныне требует, каковое требование не соглашается с собственным его господина старосты письмом, писаным из Вильны к помянутому коммисару Томашевскому от 13-го февраля 1794-го года, в котором изображено «стараться как наилучшим образом окончить дело с мещанами». На основании сего сказанный Томашевский, состоя тогда по доверенности 1792-го года сентября 20-го дня уполномоченным от его староства управителем, заключил чрез одинадцать дней после письма к себе из Вильны от верителя его писанного, то есть 24-го тогож февраля месяца, с мещанами мировую сделку, которую мещан от панщизны увольнил, каковою Томашевского сделку хотя ныне господин староста Бржостовский чрез поверенного своего шляхтича Кучевского опровергает, говоря, что оная учинена неформально, в суде не признана и Томашевский заключить ее власти не имел, а якобы сие поручено было выполнить подкоморию Вишневскому, однако так как мещане с ним, господином старостою, кроме сего, другого дела не имели и иметь не могли, следовательно, из выражений в помянутом письме находящихся явственно открывается собственное господина

старосты убеждение о учиненном мещанам налоге панщизны, к коей издревле они не были обязаны; того же, чтобы власть примирения зависела не от Томашевского, а от подкомория Вишневского, из онаго письма господина Бржостовского не видно, но сказано явственно Томашевскому просить только Вишневского, дабы помнил при мире что-нибудь и об нем, старосте.

Сверх того, ненадлежащее требование с мещан панщизны доказывает и люстрация 1795-го года, учиненная по повелению господина генерал-майора, что ныне генерал-лейтенант, и кавалера Тормасова, которою не найдено правильности в отправлении мещанами панщизны, а потому оной на них и не возложено, кроме платежа чиншу и подати за птицы, как то усматривается из представленнаго от мещан тою люстрациею составленнаго инвентаря. А при том в доказательство неправильного возложения панщизны мещане в поданных в сей суд жалобах своих представляют, что по неимению в близости местечка Пунь фольварков, принуждены бы они были отправлять оныя в других фолварках за четыре и пять миль отсостощих и вместо двух дней в бирчем регистре и люстрации 1789-го года поданном возложенных, терять станут они четыре дни, полагая один на прибытие туда, два на работу, а четвертый на обратный путь.

Того ради, в уважении всех выше прописанных обстоятельств, хотя бы и следовало пунских мещан от панщизны учинить совершенно свободными, однако, так как они, мещане, на обложивание их повинностми, на инвентари дворжан Киселя и Павловича по силе конституции 1764 года в бывшей Литовской Скарбовой комиссии в надлежащий срок не жаловались, а по поводу того на основании сочиненного Павловичем в 1785-м году инвентаря подан был старостою бирчий реестр с назначением для мещан панщизны и к люстрации 1789-го года, которая есть и ныне для собирания в казну податей непременным правилом, для того не нарушая положения, помянутого люстрациею принятого, а единственно только во уважение того, что в близости местечка Пунь, как мещане показывают, старостенских фольварков с дворовым хлебопашеством не состоит, а в отвращение, дабы принуждением отправлять панщизну в фольварках отдаленных мещане не подвергались разорительному для них отягощению, требуемое господином старостою Бржостовским от мещан отправление панщизны заменить в денежный чинш, о котором учинение надлежащего положения предоставить производящейся ныне новой люстрации и для того сообщить в Литовскую Казенную палату, дабы благоволила ковенского повета люстрацийной коммисии учинить о том свое предписание.

Сверх того, велеть им, мещанам, дабы они до постановления нынешней новой люстрации все те днежныя подати, кои в бирчим регистре по люстрации 1789-го года поданном и подписью люстраторей засвидетельствованном написаны, во всякой исправности и бездоимочно в обыкновенные сроки уплачивали; подати же государственныя, как и те, кои впредь на них возложены будут, во избежание делаемых старостинскими служителями

переборов , на кои они жалются, дозволить им взносить прямо от себя в уездное казначейство, сколько будеть по окладу следовать, и при отдаче получать квитанции.

3-е. В разсуждении же того, что мещане жалуются на господина старосту о причиненном со стороны его нападении на их домы, битве, имании под стражу, также и о том. что им, старостою, построена на их пляцу карчма, забраны пляцы, земли, луга и леса, чинены переборы податей и прочия обиды, в явочных жалобах и регистре в сей суд представленном об'ясненныя, то поелику о всем том своих жалоб мещане ничем более не подтверждают, как только вышеупомянутыми явочными жалобами, регистром и зачатою, но решительно неоконченною в бывшей Литовской ассесории тяжбою, почему без изследования об них на месте никакого решительного положения сему суду учинить не возможно, а к тому поелику и оная ассесория для удовлетворения сторон декретом своим 1792-го года майя 26-го дня назначила к съезду на место двух своих ассесоров, которые однакож не съехали, того ради для подробного о всем том изследования назначить на место коммиссию, в которую за председателя и комисаров представить избрать сторонам, кого они пожелают, и представить сему суду на утверждение в течении четырех недель после об'явления сего определения, под неупустительным в противном случае взысканием на ослушников судебных приговоров в законах постановленным, которые господа урядники, не меньше как с каждой стороны по одному при господине председателе, обязаны будут предварить стороны четыренедельным обвещением, съехать на место и на общим тяжущихся коште произвесть порученный им акт постановленным на подобные случаи в литовских законах порядком, не упуская из разсмотрения ничего к сему предмету относящегося. Причем сия коммисия и во удовлетворение господина старосты жалобы о невыслуге в некоторых годах мещанами панщизны имеет войти в изчисление того, сколько дней панщизны по люстрации 1789-го года мещане не выслужили. Поелику вышеупомянутым бывшей ассессории декретом 1792 года изданным как мещанам, так и старосте предписано было руководствоваться сказанною 1789-го года люстрациею до окончательнаго решения дела, а по сей причине разсмотрение жалобы господина Бржостовского о учиненном пунскими мещанами сопротивлении как ассессорскому декрету, так и резолюции господина генерал-майора Тормасова, бывшаго в то время в Ковенской части исполнительной власти начальником, отложить до окончания коммисиею порученнаго ей дела.

4-е. В разсуждении требуемых обеими сторонами тяжебных издержек как ныне дело сие еще решительно не оканчивается и оные издержи могут усугибится во время коммиссии, то и разсмотреть того, кому оныя приговорены быть должны, отложить также до произведения сказанного коммисиею порученнаго ей дела.

О чем объявя обеим сторонам при открытых судейских дверях, дать им с сего определения надлежащия копии подлинной за подписанием господ присудствующих и за скрепою секретаря Владимира Ленчовского объявлено. Августа 25-го дня 1798-го года.

У сей копии его императорского величества Литовского Губернского Надворного Суда печать. (*Antspaudas nuplėštas*).

162. *1798 m. Punios miestelėnų ir Punios seniūnijos valstiečių prievolės, nustatytos atsižvelgiant į Lietuvos gubernijos Rūmų teismo 1798 m. rugpiūčio mėn. 25 d. sprendimą.*

Ištrauka iš Punios seniūnijos inventoriaus, sudaryto pagal 1798 m. reviziją — VCA f. 525 ap. 8 b. 350 l. 19—20.

Pagal perduodamąjį 1785 m. inventorių Punios miestelėnai privalėjo atlikinėti tokį pat lažą, kaip ir Punios seniūnijos valstiečiai. Lietuvos gubernijos Rūmų teismo sprendimu lažas jiems buvo pakeistas piniginiu mokesčiu. Punios seniūnijos valstiečiams-činiininkams lažas neprivalomas, o visiems kitiems valstiečiams nustatomos 2 dienos lažo per savaitę ir 12 privalomų pavarymu-gvoltų. Visi valstiečiai, sumokėdami činšą, privalo duoti po žąsį, po du gaidžius ir po 10 vištos kiaušinių; be to, jiems privalomos sargybų, pastočių davimo, linų verpimo prievolės. Valstiečiai-bajorai moka vien činšą be jokių kitų prievolių ir tarnauja dvarui pagal reikalą, kaip pasiuntiniai.

Mieszkańce z miasteczka Pun wedle inwentarzow starych, a szczegulnie wedle podawczego przez Pawłowicza, dworzanina, sporządzonego y exekwowanego inwentarza odbywali panszczyznę taką, jak włoscianie tego starostwa, a w mieyscu gwałtow y dróg królewieckich używanemi byli wedle wydarzoney potrzeby koleją o mil kilka z wozem. Dopiero za ukazem rządowym Sądu Nadwornego Litewskiego pod datą 1798 dnia 25 augusta ogłoszonym, postanowiono panszczyznę zamienić na czynsz pieniężny y przeto w rubrykach przeciw kazdego mieszkanca gruntowego kładzie się opłata proporcionowana podług taxy lustratorskiey 1798 roku. Czynsz zatym pieniężny z taxy panszczyznowey y czynsz z gruntu oraz placowe w liniach pokazane, tudziesz na kury, gęsi y jaia danne pieniędzmi do dworu wnosić są powinni w monecie lub złocie takim kursem, jakim do skarbu przyimuią, biorąc ode dworu poszczegulnie na każdego mieszkańca kwity. Podymne zaś y pułpodymne sami pomiędzy sobą stosownie do powiatowey taryfy wybierać y sami do kassy skarbowey wnosić maią, biorąc na tytuł miasteczka ogulnie w swoich ratach kwity.

Włoscianie zaś starostwa Puńskiego, na wsiach mieszkaiący, czynsze z gruntu przez nich posiadanego podług dobroci y użyteczności pola naznaczone maią z włoki od 30 do 36 złotych, które są w rubrykach wyrażone z groszowym. Takowe czynsze opłacaią w porze jesienney do dworu takiemi pieniędzmi, jakiemi w podatkach skarbowych przyimuie do powiatowey kassy. Opłacaią podymne z gruntu proporcionowane. Co także w liniach jest naznaczono na każdego, a to wnosić maią nie juz w jesieni, lecz w marcu y septembrze. Odbywaią drogi, wywoz krescencyi o mil dwadzieścia, a gdy się nie zdarzy ta posyłka, tedy płacą podroszczyzny z włoki osiadłey po złotych 20. Daią z włoki czy to przyiemney, czy to osiadłey przy opłacie czynszow po jedney gęsi, po dwoie kurow y po dziesięć jay kurzych, panszczyzny po dni dwa na tydzień, jak dwór każe — czy sprzęzaiem, czy pieszo — powinni są odbyć, przychodząc do dworu y odchodząc w porze zwyczayney. Gwałtow 12, prócz panszczyzny, do zboru krescencyi dawnym

zwyczaiem odbywać obowiązanemi, a tę posługę panszczyzny y gwałtow odbywaią tylko ciągli gospodarze, od czego czynszownicy wolnemi są. Straż także tygodniowa po koleji odbywa się z tym warunkiem, że w ten tydzień, gdy na stroże wychodzi gospodarz, odstępuie się jemu z tey chaty panszczyzna. Oprócz tego odbywaią kolei straży ponocney, na którą z wieczora do dworu przyszedłszy, przed wsçhodem słońca odchodząc nazad do domu. Przędą dworowi po dwie talki z włoki, jeżeli dwór da lnu, to zaś na swoim chlebie w domu, nie idąc na przędzenie do dworu, wypełniaią.

Boiarowie, prócz opłaty czynszowey, innych powinności nie służą y daniny nie daią, za to zaś są obowiązanemi odbywać różne posyłki wedle wydarzenia potrzeby dworney, czy to konno, czy z wozem lub pieszą.

163. *1794 m. kovo mėn. 5 d. Perlojos miestelėnų skundas prieš Perlojos seniūnijos komisarą Bulharovskį dėl išvaikymo ir mušimo miestelėnų, suėjusių kovo mėn. 1 d. rinkti vietos magdeburgijos pareigūnų.*

Iš Merkinės pavieto Žemės teismo pareiškimų knygos — VCA Senieji aktai 6153 l. 70.

Roku 1794 miesiąca marca 5 dnia.

— —

Eorundem dnia 5. Proces imieniem sławetnych Franciszka Lukaszewi[cza], Macieja Zurla, Marcina Bortkiewicza, Jakuba Łukaszewicza, mieszczan przełaiskich, na j. w. j. mci pana Franciszka Jelskiego, starosty emfitentycznego przełayskiego qua pana, a w. j. m. pana Franciszka Bulharowskiego, kommissarza, o to, gdy prawo seymu Grodzienskiego w roku 1793 postanowilo miasto Przełaje bydz miastem trzeciey klasy, dla czego Nayiasnieysza Kommissya Policyi universałem swoim elekcyą urzędow mieyskich na dzien 1 marca przeznaczyła, wtenczas gdy delatorowie wespoł z dalszemi mieszczany do przepisu prawa stosownie się miec poczeli, w. j. mc pan Franciszek Bulharowski, kommissarz, tumultarie napadszy mieszczan rozpędzać, bić, Wincentego Skirka okuc wazył się. O takową tedy przemoc y gwałt prawa jak naysolenniey manifestuiąc się, własnemi rękoma nieumieiętni pisma trzema krzyzykami podpisali się. — Franciszek Łukaszewicz imieniem wszystkich (*trys kryželiai*). — Dnia 10 excerpt.

164—166. 1794—1795 m. Ariogalos seniūno ginčas su Ariogalos miestelėnais.

164. *1794 m. lapkričio mėn. 7 d. Ariogalos seniūno V. Bilevičiaus skundas prieš Ariogalos magistratą ir miestelėnus dėl valdžios miestelyje uzurpavimo ir baudžiavinių prievolių nevykdymo.*

Iš Raseinių Tvarkomosios komisijos pareiškimų ir rezoliucijų protokolo — VCA Senieji aktai 19508 l. 43—45.

Remdamasis carinės kariuomenės generolo Golicino įsakymu, Ariogalos seniūnas V. Bilevičius skundžia Ariogalos miestelėnus, kad jie neklausą dvaro ir neteisėtai siekią naudotis savivalda. V. Bilevičius teigia, kad, perimdamas valdyti Ariogalos seniūniją, jis įvedęs privalomą lažą tiek valstiečiams, tiek ir miestelėnams, bet už tai sumažinęs činšo mokestį ir prievoles. 1791 m. Ariogalos miestelėnai atsisakę jo klausyti, nustoję atlikinėti bet kokias prievoles ir iš keršto nekartą nuganę ir ištrypę savo gyvuliais Ariogalos dvaro pasėlius. Savo valdžią Ariogalos magistratas siekiąs išplėsti visiems

miestelio gyventojams, tame tarpe žydams, skiriąs žydų vyresniuosius ir renkąs iš jų mokesčius, kurie turį būti mokami tik dvarui. Toliau V. Bilevičius įrodinėja, kad Ariogalos miestelėnai neturį jokio pagrindo pretenduoti į savivaldą ir prašo Raseinių Tvarkomąją komisiją uždrausti Ariogalos magistrato veiklą, priversti Ariogalos miestelėnus paklusti jo valdžiai, vykdyti prievoles ir t. t.

Roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt czwartego miesiąca listopada dwudziestego czwartego dnia.

Kommissya porządkowa woiewodztwa Zmudzkiego ziemi Rosienskiey memoryał w. j. p. Waleryana Billewicza, ciwuna Małych Dyrwian, starostę eyragolskiego, przeciwko mieszczanom eyragolskim z podpisem ręki jego w dniu 7 praesentium datowany, a na dniu 8 sobie podany w takowych wyrazach:

„Na mocy rezolucyi od j. o. xięcia j. mci Galiczyna, generała kommenderuiącego woyskiem rossyiskim, wydaney, niżey piszący się rożnemi przez mieszczan eyragolskich zmuszony powodami ma honor przełożyć przeswietney kommissyi nayprzod skargę swoią na ich nieposłuszenstwo dworowi y krzywdy, toż dopioro okazać, jak niezgodnie z ustawami seymu Grodzienskiego wciskaią się do tych prerogatyw, ktorych im te prawo nie dozwoliło, a ktore w czasie teraznieyszym wszystkim krajowym czynnosciom prawidłem stało się.

Starostwo Eyragolskie wespoł z miasteczkiem Eyragołą za przywileiem monarchow polskich jako do moiey possessyi przyszło, między innym rozporządzeniem wewnętrznym, reguluiąc krescencyą dworną w Eyragole, a przywiązuiąc jey wyrobek rownie tak do mieszczan, jako y do włoscian eyragolskich, zwolniłem im na dawnieyszych powinnosciach, w czynszu, w dziakłach y innego gatunku daninach dworowi opłacaiących się. Szły rzeczy swoim porządkiem, a mieszczanie pełnili wiernie raz umowione sobie powinnosci, należąc do wyrobku krescencyi tak, jako y włoscianie, za nakazem dworu. Na wsparcie tey prawdy nie tylko bircze inwentarze właśnie posłużą na swiadectwo, ale też i inwentarze urzędowe, jeden Koiałowicza w roku 1772 miesiąca novembra 4 dnia sporządzony, drugi ostateczny w roku 1789 przez lustratorow seymem Warszawskim determinowanych in fundo ze wszelkich intrat tak mieskich, jako też wieyskich, chrzescianskich y żydowskich, tudzież z ich powinnosciow dworowi należących się ułożony y wedle prawa naowczas zapadłego do wnoszenia połowy intraty na rzecz skarbu circa fundum starostwa zostawiony. Lustratorowie wtenczas zaymuiąc krescencyę dworną, na powtorne zysku skarbowego położyli jey cenę taką, jaką przez kommissyą ziemianską wszystkim tym krescencyom, do ktorych naymowac robotnikow nie trzeba, zamierzono było, przekonywaiąc się ze wszelkich dowodow, że do uprawy krescencyi dworney równie z włoscianami przykładać się byli obowiązani y mieszczanie eyragolscy.

Stosownie do tych inwentarzy jeszcze odbywały się te powinnosci az do roku 1791, w ktorym wzgardziwszy wszelkim dla dworu posłuszenstwem, odbiegłszy tych wszystkich powinnosci, do ktorych zawsze obowiązani byli, nie tylko że już tey krescencyi, z ktorey skarbowa wyciągnęła się intrata, nie uprawowali, lecz na wzgardę dworowi na skutek partykularney msciwosci,

niechęci, roznemi sposobami zasiewy, łąki dworne niszczyli, spasali, tratowali, y to, co zapłacony od dworu naiemnik zapracował krescencyi, stało się offiarą zemsty mieszczan ze dworem obchodu. Modło tego nieposzłuszenstwa mieszczan eyragolskich wypłyneło zle zrozumianych aż nadto prerogatyw swoich. Wyłamuiąc się albowiem od powinnosciow, zaczeli wciskać się w dyspozycyą w miescie takowych, ktore nigdy od nich należeć nie mogą; władzę sobie przywłaszczać usiłuią ogulną nad wszystkiemi dochodami ze *starost*wa; administracyą rozciągaią, władzę juryzdykcyi swoiey y nad żydami, stanowiąc między niemi starszenstwo; jednych według własney woli z ich stopniow spychaią, a drugich podnoszą y to, co właściwą tylo rzeczą dworu byc mogło, swoią mieszczanie zaymuią urządzenie. Percepty wszystkie od żydow do dworu płacaiące się i z rzodeł roznych wypływaiące jedne zabieraią do siebie, drugie reformuią, zmieniaią, słowem, jedne oprocz czczego tytułu *starost*wa nic przy mnie nie zostawuią, ciesząc się z nieszczęscia moiego, które w rozmaitych szkodach, krzywdach nieznosnych, niezliczonych przykrosciach w sposobie dla mnie staraią się.

Przeswietna Kommissya, maiąc złożone przed sobą dotkliwosci moie od mieszczan eyragolskich ponoszące się, zechce dopiero rozstrząsnąc moc ich prerogatyw, ktore seym grodzienski niektorym miastom ponadawał. Trzy gatunki miast prąwem seymu grodzien*skiego* za wolne uznanemi zostały: w pierwszey klassie miasta większe litewskie, jako to Wilno, Grodno etc., w drugiey wszystkie miasta sądowe, a w ostatniey więcey trzysta domow liczących, przywileie locationis seu confirmationis maiące. Zastanowic się dopiero potrzeba, czyliz Eyragoła do ktoreykolwiek z wymienioney teraz miast klassyfikacyi należeć może. W rzędzie miast głownych że się nie miesci, to sama swiadczy grodzienska konstytucya; że miastem sądowym takoż nie jest miasto Eyragoła, to y magistrat eyragolski pozna y temu przeczyc nie może; że domow w sobie 300 nie zawiera, to swiadczyc będą taryfy lustratorskie; że przywiley, do ktorego magistrat eyragolski odwołuie się, nie jest zdolnym utrzymać ich przy teraznieyszych prerogatywach, to następna obiasni explikacya. Seym grodzienski chciał w trzeciey klassie żeby te miasteczka miesciły się, ktoreby miały przywiley locationis seu confirmationis. Miasteczko Eyragoła żadnym nie przekonywa się dowodem dawnosci przywileiu swoiego, oprocz ogolnych na seymie warszawskim postanowione; lecz gdy seym grodzienski, reformuiąc konstytucyę seymu warszawskiego, jey czyny za nieważne uznał, więc prerogatywy miasteczek poprzedzaiących prawem uzyskane tym samym ustac musiały. W swieżey zas seymu grodzienskiego osnowie nie te zaapprobowała przywileje, ktore seym war*szawski* porozdawał, boby to była w prawie kontradykcya, lecz przypuscił do darow wolnosci te miasteczka, ktore zdawna nadane od krolow, a za tamtemi wiekami miały locationis vel renovationis przywileie. Tych więc gdy Eyragoła nie okazuie, jakoż ma powod rownowac się w prerogatywach z miastami prawem szczegulnym upowaznionemi? Zdawał się domyslac teraznieyszy magistrat eyragolski wspomnionych dopiero seymu grodzienskiego ustaw, kiedy nawet formalney na swoie osoby nie zyskawszy elekcyi, tytułem pierwszego w ciągu seymu war*szawskie*-

go wyboru, dotąd przy tych dostoynosciach utrzymuie się. Składaią się w dowodzie przeszłey Kommisyi Policyi rezolucye, ktora każąc stawic się do eksplikacyi przed sobą na zażalenie moie pierwszemu [z] urzędnikow mieyskich nie mianowała bynaymniey woytem eyragolskim, choc okryty zaszczytem y prerogatywą tego urządu przy pierwszey elekcyi. Chocby ktoreykolwiek więc strony przeswietna kommissya w stan magistratu eyragolskiego weyrzec raczy, nie znaydzie w nim żadnych usprawiedliwiaiących jego existencyą dowodow; owszem, kiedy się przeswietna kommissya przekona, jak niewłasciwa rzeczy uzurpacya, jak osobistych korzysci widoki pod płaszczem ludzkosci, czyli miłosci dobra publicznego, ukrywaiące się zaiely umysł teraznieyszego mniemanego magistratu eyragolskiego, izby swoie uwiecznił nad Eyragołą panowanie, zastanowic raczy wszystkie nieprawne ich czynnosci, zwroci mieszczan do posłuszenstwa dworowi, szkod poczynionych nakaze werifikacyą, żydow wszystkich pod władze dworną zupełnie z ich prerogatywami poda, intraty, akommodacye y wszelkie powinnosci, ktore się dworowi nalezały do uiszczenia, przez nich zaleci, a to bez naymnieyszey od magistratowych przeszkody. O co wszystko składaiąc prozby u panow kommisarzy, podpisuię. Datum w Eyragole 1794 roku *miesiąca nowembra* 7 dnia. Waleryan Billewicz, ciwun Małych Dyrwian *starostwa Zmudzkiego*, starosta eyragolski."

Kommissya powyzszy memoryał rezolwuiąc, dla uwiadomienia strony oskarzoney komunikacyą jego w kopii przez woznego naznacza, po którey azeby obie strony z dowodami sobie służącemi dnia szostego pod winami sprzeciwienstwa przed kommissyą stawiły się, nakazuie.

Parašai: Kazimierz Januszkiewicz, komissarz prezyduiący. — Antoni Montwid Irzykowicz, komissarz. — Anastazy Sypowicz, *komissarz porządkowy*.

165. *1795 m. kovo mėn. 5 d., Pakartotinas Ariogalos seniūno prašymas Raseinių Tvarkomajai komisijai uždrausti Ariogalos magistratui kištis į dvaro ir miestelėnų tarpusavio reikalus ir kurstyti miestelėnų priešinimąsi.*

Iš Raseinių Tvarkomosios komisijos pranešimų ir rezoliucijų protokolo — VCA Senieji aktai 19508 l. 153—154.

Ariogalos seniūnas V. Bilevičius primena Raseinių Tvarkomajai komisijai, kad jis padavęs skundą dėl nuostolių, kuriuos jam tenka patirti dėl Ariogalos miestelėnų priešinimosi seniūno valdžiai. Buvę paskirtos jo derybos su miestelėnų „viršininkais", bet jos neįvykę, tuo tarpu tie „viršininkai" ir toliau kurstą miestelėnus priešintis dvaro įsakymams ir nevykdyti prievolių, nustatytų sutartimis tarp jų ir Ariogalos seniūno. Kadangi gen. Tormasovo įsakymu savivaldos teisės esančios pripažintos tik tiems miesteliams, kurie dar iki 1791 m. buvo gavę atitinkamas Lenkijos karalių privilegijas, V. Bilevičius prašo pripažinti Ariogalos magistratą neteisėtu ir uždrausti jį sudarantiems miestelėnų vadams kištis į dvaro įsakymus miesteliui, nes jokių karališkųjų privilegijų, suteikiančių savivaldą, Ariogalos miestelėnai neturį.

Rezolucya na memoryał w. j. *pana* Waleryana Billewicza, ciwuna Małych Dyrwian, *Xięstwa Zmudzkiego*, starosty eyrogolskiego, przeciwko mieszczanom eyrogolskim.

Roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt piątego miesiąca marca piątego dnia.

Kommissya porządkowa woiewodztwa Żmudzkiego ziemi Rosienskiey. Memoryał w. j. pana Waleryana Billewicza, ciwuna Małych Dyrwian Xięstwa Żmudzkiego, starosty eyragolskiego, przeciwko mieszczanom miasteczka Eyragoły w dniu dzisieyszym podany w tych wyrazach:

„Przeswietna komissyo porządkowa ziemi Rosienskiey woiewodztwa Zmudzkiego! Nizeli pewne nastąpiły urządzenia od władzy ninieyszey rządowey względem miasteczek, królewskiemi zwanych, uprzedziłem już skargą moią, ile niesłusznych, niesprawiedliwych y nad wszelki rodzay nieregularnych od wsciskaiących się w prerogatywy miasta Eyragoły osob doswiadczam szkod y przykrości. Wyrok przeswietney kommissyi Rosienskiey pod datą dnia 28 listopada roku zeszłego 1794 ogłoszony, przeznaczaiąc kommunikacyę memoryału moiego stronie obwinioney, od czasu podania za dni 6 determinował przed sobą wzaiemną rozmowę, lecz że skutek takowego dekretu dotąd jest nie uiszczony, idzie więc rzecz dopiero pod rozwiązanie, ale w powodach szczegulnych, które sciągaią się do mianuiących się naczelnikami miasta Eyragoły, jako przeztępuiących tę w miasteczku niekarność, nieposłuszenstwo dworowi y niespokoyność, ktorey oni motorami byli [i] nadal są tworcami. Z niemi więc rzecz przychodzi do przeswietney kommissyi na fundamencie ostateczney j. wielmoznego Tormasowa, generała woysk jey imperatorskiey mosci, rezolucyi. Ta w wyrazach swoich dosyć jasna, nie inne miasteczka królewskiemi zwane chciała mieć za magistratowe, jak tylko dawne przywileie y nadania od królow maiące, wszelkie zas seymem warszawskim zaięte, ad normam poprzedniczych j. o. xięcia Repnina prawideł za nieważne y niebyłe rozumieć kazała. Móy poprzedzaiący memoryał poinformuie przeswietną kommissyę, że miasteczko Eyragoła ani pierwszych, ani poslednieyszych nie ma przywileiow nad ten jeden, po konstytucyi 3-go maia roku 1792 miesiąca kwietnia 20 dnia zyskany. Jezeli przeto władza ninieysza rządowa rzekła, że takie przywileie exystować nie mogą, jakież więc mogą służyc powody miasteczku Eyrygole do tych prerogatyw, które ich sobie naczelnicy z naywiększą dworu krzywdą poformowali. Jeżeli chęc pożytkow na łzach ubogiego ludu wycisnionych dawała powody naczelnikom miasta Eyragoły do czernienia w rozmaitych mnie, starosty eyragolskiego, jako się nawet okazuie z rezolucyi j. wielmoznego Tormasowa, generała, niechże teraz do fałszywey ich gorliwość protekcya usprawiedliwia się z swoich krokow, jak się względem tego miasteczka Eyragoły zachowywała. Skarga moia poprzedzaiąc wyiasni, wiele mam szkod w intracie czystey na miasteczku Euragole, wiele w krescencyi, wiele w innych powinosciach. Zachowuiąc więc mnie przeswietna kommissya przy prozbach moich, pierwszym memoryałem zaiętych, winną odpowiedz przez tych, ktorzy szczegoiną byli tylu strat moich okazyą, ktorzy mimo powagę nawet teraznieyszych rządu prawideł chcą między dworem a miasteczkiem dla tego tylko oddzielność y nieposłuszeństwo utrzymywać, żeby sami na niey profitować mogli. — Zechce więc przeswietna komissya tych miasteczka

Eyragoły przywodcow uznać jako impostorow cudzey własności, legalizuiących swoią juryzdykcyą, gdzie ją mieć nie mozna, a z tey uwagi zechce przeswietna kommissya zakazac dekretem swoim, azeby pod żadnym pretextem do wewnętrznego urządzenia dworu Eyragolskiego, zciągaiącego się do miasteczka, nie interesowali się, władzy żadney swoiey nie rozpościerali y nie odwodzili tak mieszczan, jako też y zydow eyragolskich od tego posłuszenstwa, ktore zawsze się dworowi należało, y od tych powinnosci, ktore zdawna dopełnianemi y kontraktami zaymowane były. Co wszystko przeswietna kommissya wyrokiem swoim raczy zalecic y o to jest prozba, ktorą podpisuię. Pisan w Eyragole roku 1795 miesiąca marca 9 dnia. Waleryan Billewicz, ciwun Małych Dyrwian Xięstwa Zmudzkiego, starosta eyragolski".

Kommissya powyższy memoryał natychmiast rezolwuiąc, kommunikacyą jego w kopii przez woznego tym osobom, ktore strona powodowa winnemi być mniema, determinuie, po ktorey dnia osmego ażeby oskarzeni memoryał swoy odpowiedni z wytłumaczeniem rzeczy w kommissyi złożyli y w tymże samym terminie obie strony z dowodami sobie służącemi stawiły się, pod winami sprzeciwienstwa nakazuie. *Parašas*: Wincenty Iwanowicz, komissarz.

166. *1795 m. kovo mėn. 18 d. Galutinis Raseinių Tvarkomosios komisijos nutarimas dėl buv. Ariogalos magistrato skundų prieš Ariogalos seniūną V. Bilevičių.*

Ištrauka iš įrašo Raseinių Tvarkomosios komisijos pareiškimų ir rezoliucijų protokole — VCA Senieji aktai 19508 l. 168—168a.

Kadangi savivalda, įvestoji seniūnijų (karališkuose) miesteliuose Ketverių metų seimo įstatymu, buvo panaikinta Lietuvos generalgubernatoriaus Repino ir gen. maj. Tormasovo 1795 m. vasario mėn. 28 d. įsakymu, Raseinių Tvarkomoji komisija panaikina Ariogalos magistratą ir atiduoda Ariogalos miestelėnus visiškon seniūno V. Bilevičiaus valdžion. Ryšium su savivaldos ir magistrato panaikinimu, abiem pusėm prašant, skiriama verifikacinė komisija. Ariogalos miestelėnams uždraudžiama priešintis seniūno reikalavimams ir įsakoma mokėti činšą bei vykdyti prievoles pagal 1789 m. liustracijos inventorių. Jeigu Ariogalos miestelėnai turėtų kokių nors pretenzijų buv. magistrato nariams, leidžiama iškelti jiems dėl tų pretenzijų bylą atitinkamame teisme, dalyvaujant seniūnui.

Ponieważ przez liczne ordynanse j. o. xięcia j. mci Repnina, generał-gubernatora W° Xtwa Lit°, y naypoznieyszy j. w° Tormasowa, general-majora woysk rossyiskich, dnia 28 lutego roku ninieyszego wydane wszystkie magistraty po miasteczkach krolewskich, ktore w czasie rewolucyinego warszawskiego seymu zyskanemi przywileiami tytułu miast wolnych nabyły, uchwalonemi y skassowanemi zostały, w rzędzie ktorych y miasteczko Eyragoła przywileiem roku 1792 kwietnia 20 dnia wydanym zaszczycone będąc, ponieważ wedle brzmienia tychże ordynansow bytność swego magistratu ma zniszczoną y onego nadal utrzymywac nie jest mocne, przeto kommisya do władzy y urządzenia w. j. p. Billewicza, ciwuna, one przywracaiąc, wedle prosb obustronych przez memorjały przyniesionych inkwizy-

cyą, kalkulacyą y werifykacyą w miasteczku Eyragole expediować się powinną determinuie y przeznacza...[1] Tym czasem wszelkie czynsze y arendy od mieszczan eyragolskich wybierać, do odbywania powinnosci dworowi inwentarzem ostatecznym lustratorskim 1789 roku opisanych y kontraktami dobrowolnie przyiętemi zaręczonych obowiązywać w[u] Billewiczowi, staroscie, dozwala, azeby zatym ciz mieszkańce wszelką uległość y posłuszenstwo dworowi, jakie dawniey było okazowane, dopełniali, w naymnieyszy[m] punkcie zadnego oporu y sprzeciwienstwa, ktore za powstanie przeciw władzy rządowey będzie zrozumiane, nie czynili, ostrzega; dwor zas wzaiemnie azeby nad inwentarze [i] kontrakta niczego więcey na mieszkancach nie wymagał, waruie.

Ztąd też koleyno w. w. j. p. p. Chlewinski, Surwiłło, Godwoysz, Żyglinski, Narmont y dalsze osoby dotąd magistratowemi mianuiące się, jako po uchylonym y zniszczonym przez powyższe ordynanse w Eyragole magistracie żadnego wpływu do rządu tegoż miasteczka mieć nie mogące, azeby odtąd naymnieyszey władzy sobie nie przypisuiąc swoiey jurisdykcyi exekwować, w urządzenia wdawac się y uprzywileiowaney tamże w[o] Billewicza, ciwuna, possessyi w niczym przeszkadzać nie ważyli się, pod karą w ordynansach powiedzianą ostrzega.

W ostatku, jesliby ciż mieszczanie do osob pierwiey magistrat składaiących regulowali swoie pretensye, wolnosci dochodzenia onych przy assystencyi swoiego pana w sądzie naleznym nie zagradzaiąc trzy plenipotencye w[u] j. panu Kołbowi wydane konnotuie y takową swoią rezolucyą w kopiach jedną osobom byłego magistratu, drugą kahałowi przez woznego komunikowac dozwala, dwa zas protokoły magistratowe tegoż miasteczka Eyragoły, przez plenipotenta złożone, po zakonnotowaniu onych w kancellaryi swoiey lokuie. *Parašai*: Kazimierz Januszkiewicz, rotm*istrz*, komissarz w*oiewo*ctwa Zm*uckiego*. — Antoni Montwid. — Irzykowicz, kommissarz. — Anastazy Syrpowicz.

167. *1794 m. gruodžio mėn. 6 d. Vilkijos vaito prašymas palikti Vilkijai savivaldos teisę ir apginti nuo seniūnės Z. Zabielienės savavaliavimo.*

Iš 1794 m. gruodžio mėn. 10 d. įrašo Raseinių Tvarkomosios komisijos pareiškimų ir rezoliucijų protokole — VCA Senieji aktai 19508 l. 56a—58. Ten pat, l. 62a—63 ir 68a—69 yra įrašyti du kiti, 1794 m. gruodžio mėn. 11 ir 12 d. d. panašaus turinio Vilkijos miestelio vaito pareiškimai.

Vilkijos vaitas J. Ivaškevičius visų miestelėnų vardu skundžiasi Raseinių Tvarkomajai komisijai, kad Vilkijos seniūnė Z. Zabielienė ignoruojanti visas privilegijas ir kitus dokumentus, suteikiančius Vilkijai savivaldą, ir visaip trukdanti magistrato veiklą. Prašo apsaugoti nuo seniūnės ir Vilkijos dvaro tarnautojų persekiojimo ir patvirtinti Vilkijos miestelėnų prerogatyvas, kokiomis naudojąsi Veliuonos, Josvainių ir kt. laisvųjų miestų gyventojai.

Przeswietna Kommissyo porządkowa w*oiewodztwa* Zmudz*kiego* ziemi Rosienski*ey*!

[1] *Praleista suminėtoji dokumente verifikacinės komisijos asmeninė sudėtis.*

Miasto Wilkija wolne Rzpltey w przedmieściem swoim territorium, w rozmaitym składzie, różnymi czasy y w rozney dacie, jako swiadczą tranzakta prawne in tempore poczynione, niepraktykowanych uciskow, gwałtow, wiolencyi, intruzyi y niezliczonego bezprawia w exekwowaniu swoiego nieustannie urzędowania magistratowego doznawszy od j. w. Zoffii z Szczytow Zabiełłowey, łowczyney W° X° Lit°, staroscіney wilkiskiey, ktora mimo wszelką godziwość, należność i słuszność, mimo wszelkie listy podawcze urzędowe dworzanskie sobie służące, mimo wszelkie panuiących monarchow nadania, przywileia y prawa, konstytucye krajowe tak dawnieysze, jako tez sejmu grodzien*skiego*, postępuiąc, a te wszystkie arbitralnie łamiąc, za niewazne y za niebyłe uznaiąc, niewolnie z prawa ultro samym tylko gwałtem y przemocą w rozrząd miasta Wilkii uprzywileiowanego wdziera się. Podatki z miasta sobie nienaleznie pierwey ze wszystkich, a dopioro z niektorych tylko moznieyszych domow mieyskich zydowskich po części wybiera, a po części — celem szczegulnie ucisnienia miasta y sprowadzenia exekucyi — magistratowi mieyskiemu wilkiskiemu do wybrania zostawuie, urzędowania mieyskiego magistratowego niedopuszcza, w utrzymywaniu porządku rożnemi sposobami przeszkadza y spokoyność prawami zabespieczoną fortelnie przez rozne od siebie subordynowane osoby kłoci y ruinuie.

W tych zazaleniach za nakazem j. o. *xię*cia j. mci Galiczyna w roku teraz płynącym 1794 miesiąca *novem*bra 17 dnia w Kownie względem wszystkich miast wolnych, puncto decimo do Kommissyow Porządkowych respective miast wolnych wydanym, y za remissą tegoz j. o. *xię*cia j. mci Galiczyna z approbatą decyzyi Kommisji Porządkowey na dniu pierwszym p*raesen*tium uzyskaną, na mocy prawa *rok*u 1791 miesiąca kwietnia 18 dnia pod tytułem „Miasta wolne w panstwach Rzpltey" oraz artykułu drugiego o prerogatywach mieszczan y punktu czternastego piszącego, tudziez na mocy przywileiow locationis et renovatiońis nayiasnieyszego krola jmci polskiego dla miasta Wilkii pod rokiem 1792 mar*ca* 20 nadanego, z innemi listami dworzanskiemi podawczemi roznemi, nadanemi, y przywileiami od roznych monarchow panuiacych, niemniey też na fundamencie seymu prawa grodzienskiego 1793 roku tituło „Miasta wolne Rzpltey"...[1], tituło władzy Kommissyi Policyi co do miast wolnych Rzpltey y wszelkiego gatunku włoscian krolewskich z mocą rozkazania y exekucyi, artykułu 5, puncto 1, co do władzy sądowey Kommissyi Policyi, item artykułu 4, puncto 6 w słowach: „a gdyby kto nieprawnie dobra jakie lub jakiekolwiek użytki miastom nadane posiadał, kommissya dopomoże miastom do prętszego odzyskania w sądzie przyzwoitym"; udzielnie tituło „Co do trzeciey władzy Kommissyi Porządkowey mieyskiey", puncto 6 et 7, przy dołączeniu ostatniey udzielney lustracyi miasta Wilkii pod rokiem 1790, maiąc sobie jedynie prawo y sąd ku obronie, idzie po udział sprawiedliwosci do Przeswietney Kommissyi Porządkowey Rosienskiey z naygłębszą prozbą w następnych kontentach,

[1] *Praleisti išskaičiuotieji tekste atitinkamos konstitucijos paragrafai ir paragrafų punktai.*

idq*ue* zawarowania decretorie securitatem zdrowia y życia dla mieszczan wilkiskich ab omnibus impetionibus tak samego dworu, jako też roznych osob, subalternow, dwornych sług etc., zabespieczenia per totum possessyi mieyskiey podług ograniczenia, wybierania z miasta wszelkich podatkow, dochodow, publicznych intrat do kassy mieyskiey należących, nakazania miastu Wilkii bez żadney od dworu przeszkody natychmiast wybrania całkowitego podatku, oddania przez magistrat wilkiski do kassy kommissyiney rosienskiey przykładem innych miast wolnych, jako to Wielony, Jaswoyn y dalszych w jednym czasie wolnoscią zaszczyconych, a przez się podatki importuiących; utrzymania całkowicie miasta Wilkii przy wszelkich zupełnych prerogatywach, rownie z innemi wolnemi krajowemi miastami vigore ograniczeń listow podawczych dworzanskich y przywilejow, nadań wszystkich monarchicznych, praw y konstytucyi tak dawnieyszych, jako też seymu grodzienskiego.

Takowy memoryał w celu uzyskania sprawiedliwey decyzyi imieniem miasta Wilkii podaiąc, podpisuię się: Józef Iwaszkiewicz, rotmistrz orszanski, woyt miasta wolnego Wilkii, roku 1794 *decem*bra 6 dnia.

168—171. 1794—1795 m. Vainuto, Naumiesčio ir Kvėdarnos miestelėnų skundai prieš Vainuto seniūną M. Ronikerį.

168. *1794 m. gruodžio mėn 11 d. Vainuto miestelėnų skundas Raseinių Tvarkomajai komisijai prieš Vainuto seniūną M. Ronikerį dėl jų terorizavimo.*

Iš Raseinių Tvarkomosios komisijos pareiškimų ir rezoliucijų protokolo — VCA Senieji aktai 19508 l. 61.

Raseinių vaitas J. Klimentas, nurodydamas į jo gautą laišką iš Vainuto vaito Gajevskio, skundžia Vainuto miestelėnų vardu Vainuto seniūną M. Ronikerį, kad jis dabar jau ir naktimis liepiąs gaudyti žmones ir juos negailestingai plakti. Kad apsaugotų savo gyvybę ir sveikatą, Vainuto miestelėnai esą priversti bėgti iš namų ir slapstytis, todėl remdamiesi carinio generolo Golicino 1794 m. lapkričio mėn. 17 d. įsakymu dėl miestelių gyventojų teisių, prašo Raseinių Tvarkomąją komisiją juos užtarti.

Roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt czwartego miesiąca grudnia jedynastego dnia.

Kommissya Porządkowa wo*iewodztwa Zmudzkiego* ziemi Rosien*skiey* memoryał imieniem obywatelow y mieszkańcow miasteczka Woynuty przeciwko j. w. j. p. Michałowi Ronikierowi, exczesnikowi lit*ewskiemu*, st*aro*scie woynutskiemu, przez j. p. Jozefa Klimensa, woyta rosien*skiego*, z podpisem ręki jego na dniu wczorayszym podany w następnych wyrazach:

„Przeswietna Kommissyo wo*iewodztwa* Zmudzkiego ziemi Rosienskiey!

Odebrawszy dnia wczorayszego list od j. p. Gaiewskiego, woyta woynutskiego, z naywiększym zalem pisany o tyranii j. w*ielmoznego* Ronikiera, exczesnika lit*ewskiego*, jak powszechnie wiadome są postępki tegoż j. w*ielmoznego* exczesnika, tym barziey teraz, będąc roziuszony, że y w nocy każe

łapać ludzi y niemiłosiernie cwiczy, więc z przyczyny tey nie mogą ciż mieszkańcy przebywać w domach swoich, muszą się błąkać po swiecie jak błędne owce, szukaiąc bezpiecznego mieysca dla ocalenia zdrowia swoiego. My zaś, będąc pierwszym miastem z drugiey klassy, mamy za obowiązek suplikować do przeswietney kommissyi na mocy wydaney organizacyi, w punkcie 10 o miastach, od j. o. *xięcia* Galiczyna pod dniem 17 *novem*bra, aby weyrzano w sprawiedliwość między temiż j. *wielmożnym* exczesnikiem y miastami do tegoż *staro*stwa należącemi, o co wszystko nayupokorniey upraszam. Jozef Klimens, woyt miasta Rosien."

Kommissya powyzszy memoryal rezolwuiąc, kommunikacyą jego wraz z ninieyszą rezolucyą w kopii przez woznego stronie oskarżoney determinuie, po ktorey dnia 8 azeby obie strony z dowodami sobie służącemi przez się lub plenipotentow, a osobno j. *wielmozny* Ronikier, exczesnik, z memoryałem odpowiednim stawił się, pod winami sprzeciwienstwa nakazuie.

Parašai: Karol Bohdanowicz, prezyduiący kommissarz. — Xiędz Jakub Omulski, kommissarz. — Antoni Montwid Irzykowicz, kommissarz.

169. *1794 m. gruodžio mėn. 27 d. Naumiesčio ir Vainuto dviejų miestelėnų skundas Raseinių Tvarkomajai komisijai prieš Vainuto seniūną Ronikerį.*

Iš Raseinių Tvarkomosios komisijos pareiškimų ir rezoliucijų protokolo — VCA Senieji aktai 19508 l. 88—89.

Naumiesčio miestelėnas Karolis Vunderlichas ir Vainuto miestelėnas Jonas Kužerevičius teigia, kad Vainuto seniūnas Mykolas Ronikeris, Vunderlichui nesant namie, įsakęs suimti, nekaltai išplakti ir išvaryti iš namų jo žmoną, kadangi negalėjęs išgauti iš jos kompromituojančių kvitų, įrodančių, kad Ronikeris išlupo iš Vunderlicho net keturgubą mokestį. Vunderlicho turtą Ronikeris įsakęs aprašyti ir užantspauduoti. Į Jono Kužerevičiaus namus 1794 m. spalio ir lapkričio mėn. du kartus buvę atsiųsti kazokai su dvariškiais gaudyti jo, kadangi jis, užuot pats vykęs į Raseinius prisiekti carienei, kaip buvo įsakyta, drauge su kitais, negalinčiais vykti, pasirašė įgaliojimą prisiekti už jį. Nesugavę Kužerevičiaus, dvariškiai apiplėšę jo namus ir užantspaudavę visą turtą. Bijodami būti nežmoniškai išplakti, kaip kai kurie Vainuto, Naumiesčio ir Degučių gyventojai, Vunderlichas ir Kužerevičius esą priversti slapstytis ir beveik elgetauti ir prašo apsaugoti juos nuo tolesnio Ronikerio smurto, kad galėtų sugrįžti į savo ūkius.

Roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt czwartego miesiąca grudnia dwudziestego dziewiątego dnia.

Kommissya por*ządkowa* wo*iewodz*twa Żmudz*kiego* ziemi Rosienskiey memoryał od miasta Woynuty przeciwko j. w*ielmoznemu* Michałowi Ronikierowi, exczesnikowi li*tewskiemu*, staroscie woynutskiemu, w dniu 27 praesentium podany w takowych wyrazach:

„Przeswietna Kommissya porządkowa wo*iewo*ctwa Żmudzkiego ziemi Rosienskiey!

My, niżey podpisani obywatele nowomieyski i woynutski, zanaszamy do przeswietney kommissyi skargę na j. w*ielmożnego* Michała Ronikiera, exczesnika litewskiego, starosty woynutskiego, takową:

Nayprzod ja, Karol Wunderlich, obywatel nowomieyski, kiedy w roku teraz*nieyszym* 1794 in junio opłacalem podatek sowity teyże raty juniowey,

a gdy się okazało z kwitow opłaconych, mnie przez *wielmoznego* Mikuckiego, kassiera, wydanych, że j. *wielmozny* Ronikier czwornasob wybierał, chcąc zatarć takowe przebory przed *jasnie oswieconym* xięciem Galiczynem, w niebytnosci mnie w domu żonę w szędziwych leciech będącą w scisły areszt wzioł jedynie dlatego, aby też kwity oddała, a że onych nie wiedziała, nie zwracała, publicznie na rynku w dzien targowy u przęgierza rozkazał rozgami cwiczyć, sto lub więcey rozek wyliczyć, z domu wypędzić, maiątek wszelki popieczętować, rozprzedać, roztaxowac miał.

A ja, Jan Kuzerewicz, żalę się na j. *wielmożnego* Ronikiera o to, gdy uniwersał miasto Woynuta od *jasnie oswieconego* xięcia Galiczyna otrzymało, aby do Rosien mieszczanie przybyli y wykonali na wierność nayiasnieyszey imperatorowej jey *mosci* jurament, a że dla odległosci mieysca wszyscy osobiscie stawic się nie mogli, do plenipotencyi wespoł z drugiemi podpisałem się, a ztąd znieciwszy nienawiść ku mnie y chcąc skrzywdzic na zdrowiu, ze dnia 22 w nocy na dzien 23 *octo*bra anni praesentis dworskich z kozakami na miasto Woynutę razem y na dom moy nasłał, a gdy nie zastali mnie samego, dom zrabowali, jako osobny regestr swiadczy. Powtórnie 12 *novem*bra j. mość pan Beresniewicz, ekonom, z piętnastu ludzmi z kiiami przybranemi napadł, ktory ledwo ucieczką salwowałem się, a gdy nie poymali, maiątek popieczętował, żenie obłoźnie leżącey jeść ani pic przykazał nie dac, nas zas samych scigac, łapac naysurowiey rozdysponował, z przegrozkami, pochwałkami, odięciem zdrowia y zycia. To słysząc musieliśmy opuscic domostwa y maiątek już pod aresztem y strażą zostaiący; tułamy się po kątach y prawie o zebrzanym chlebie ostaiemy, obawiaiąc się tylo, aby nas nie podkało tu, co mieszczanom woynutskim, nowomieskim, deguckim, jako to Franciszkowi Szyłanskiemu, Janowi Kunowi Hanamanowi, Szulcowi, Szakłowskiemu, Funfrałowi, Narkiewiczowi i dalszym, ktorych pod ową porę poymawszy, rózgami, bizunami y postronkami cwiczył, katował, po 200, po 300 wyliczył, ktorzy dotąd czy żyią, lub nie — niewiadomo, lecz pewnie przez tyranie i niesłychane katowanie odięci zdrowia łoszkiem bawiąc się, do zguby wieczney i ubostwa przyprowadzeni ostali.

Jakoż y my w ubogim y nieszczęsliwym stanie zostaiący dopraszamy się przeswietney kommissyi, abysmy mogli wrocic do domu i maiątkow swych i mieć wolne bezpieczenstwo, oraz zaleciła przeswietna kommissya, aby dalszych jasnie wielmozny Ronikier nie ważył się tyranii, grabiezow czynic, czego nie jeden doswiadczył. Żądaiąc łaskawych względow i rezolucyi, zapisuiemy się jasnie wielm*oznych* panow dobrodziejow naynizszemi podnoszkami. Karol Wunderlich, Jan Kuzerewicz (*trys kryželiai*).

Dat*um* 1794 *decem*bra 27 dnia."

Kommissya powyszszy memoriał natychmiast rezolwuiąc, kommunikacyą onego stronie przeciwney przez woznego przeznacza, po którey dnia szostego azeby strona obwiniona memoryał swoy odpowiedni z wytłomaczeniem rzeczy u kommissyi złożyła, a razem obie strony z dowodami sobie służącemi przez się lub plenipotentow stawiły się, pod winami sprzeciwienstwa nakazuie.

170. *1794 m. gruodžio mėn. 27 d. Kvėdarnos valstiečių skundas Raseinių Tvarkomajai komisijai prieš Kvėdarnos dvaro valdytoją dėl daromų skriaudų.*

Iš Raseinių Tvarkomosios komisijos pareiškimų ir rezoliucijų protokolo — VCA Senieji aktai 19508 l. 90—91.

Kvėdarnos valstiečių vardu D. Rastutis ir S. Šliužas skundžiasi dėl nuolatinio duoklių didinimo. 1793 m. buvę išreikalauta iš kiekvieno kiemo po pūrą rugių ir miežių, po 2 pūrus avižų, po 10 lentų ir po 2 sruogas visiškai suverptų ilnų. Be atlikto lažo, 1793 m. valdytojas privertęs kiekvieną valstietį išvežti į Prūsus net už Tilžės po 4 vežimus miško medžiagos. Tais pačiais metais valstiečiams buvę primesta sumokėti neva skolą — atlyginimą matininkui Šimkevičiui ir tuo pretekstu iš kiekvieno kiemo egzekucijos būdu išieškota nuo 5 iki 8 prūsiškų talerių, neišduodant jokių kvitų. Valstiečiai verčiami eiti sargybas, paruošti ir sugabenti statybinę medžiagą ir dirbti prie statybos darbų, bet į lažą tai neįskaitoma. Iš D. Rastučio dvaras atėmęs pusę žemės, bet mokesčių ir prievolių reikalaująs nuo visos. Nebegalėdamas pragyventi, jis išsikėlęs kitur, bet kai atnešęs į dvaro činšo mokestį, gavęs mušti 100 lazdų. Iš jo atėmę ir paskerdę 6 talerių vertės paršą, dvi penkių talerių vertės kiaules, o jį patį piudę šunimis. Valstietis Šliužas skundžiasi, kad jis turėjęs bėgti iš namų, bijodamas, kad nebūtų sumuštas, kaip kiti, nes buvo ėjęs skųstis Tvarkomajai komisijai. Valstiečiai prašo išvaduoti nuo valdytojo smurto, kad galėtų grįžti į savo namus.

Roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt czwartego miesiąca grudnia dwodziestego dziewiątego dnia.

Kommissya porządkowa woiewoctwa Żmudzkiego ziemi Rosienskiey memoriał od włoscian chweydanskich przeciwko dworowi Chweydanskiemu w dniu 27 praesentium podany w tych wyrazach:

„Przeswietna Kommissya porządkowa woiewoctwa Zmudzkiego ziemi Rosienskiey!

Ponieważ włość nasza przysłuchuiąca dworowi Chweydanskiemu jest bardzo ucisniona, przeto my, niżey podpisani, imieniem całey włosci, szukaiąc ratunku w uciskach naszych, ktorych znieść nie mozemy od dworu naszego, udaiemy się z płaczliwym zazaleniem do przeswietney kommissyi z wyrazeniem krzywd naszych poniesionych, ktore następnie wyrazaią się:

Sypki wymyslne i niezwyczayne co rok powiększa dwor: jakoz w roku 1793 z kazdey chaty po purze zyta 1, garcy 10, jęczmienia po tylez, owsa purow 2, garcy 10, wybrał, tudziesz desek nowo wyznaczonych przystawowac gotowych z domu kazdego czterosąznowych po sztuk 10, aktayn kazdy z domu po dwa, a jesliby ktory dla słabosci mieszkania wywiesc nie mogł, zapłacił powinien czerwonych złotych dwa, oraz w roku przeszłym, 1793, procz odbytey panszczyzny, do Prus za Tylże o milę drew kazdy mieszkaniec po wozow 4 swoim kosztem zawieść musiał. Talek uprzędzonych lnu swoiego po dwie. W roku tymże, 1793, za kommissem j. mc. pana Tadeusza Szymkiewicza, komornika Xięstwa Żmudzkiego, został na włość narzucony niewiadomo z czego dług, ktory przez zesłanie exekucyi ze dworu zapłaciliśmy jedni talarow pruskich osm, drudzy sześć, a inni pięć, dalsi nieiednostaynie, i żadnego pisma ze dworu na to nie dano. Bierwiona do budowli bez pomierkowania panszczyzny, ile potrzeba, zwozic musiemy, brusowac expensem swoim y budować, strożenstwa odbywać.

Osobno Jozef Rastutys swą krzywdę umieszcza, ktory ze blisko mieszkał dworu Nowomieyskiego, ustawicznie onego żywioły grabił bez zadney szkody, a nad wartość pod przymusem y surowym rozkazem opłacac przykazał, przytym połowę grontu do tego mieszkania przynalezącego odebrał, a do dobr dziedzicznych Sugintyszek przyłączył, a płaty i powinnosci nie odstąpił, a ze daley nie mogł mieszkac, objoł inne mieszkanie, lecz y z tego mało korzystał. Gdy czynsz zaniosł dworowi opłacac, niczym niewinnego więcey sto kiiow wyliczył, nogi popodbiiał, jako swiadczy obdukcya woznieyska, ktory od takowego bicia skaleczony zostaie i po dzis dzien łoszkiem bawi się. Wieprza od talarow pruskich szesciu, swin 2 po talarow 5 wartuiące zabił, psami zaszczuwał. Za należytą budowlę z kupionych bierwion ustawione nie nadgrodził, do ostatniego ubostwa i kalecwa przyprowadził.

Ja zas, Szymon Służas, tułam się po kontach szczegulnie dla tego, aby to nie spodkało, co drudzy doswiadczyli włoscianie, ktorzy jęczą kalectwem, ubostwem niewinnie skatowani, a to że szedłem do przeswietney kommissyi żaląc na j. *wielmoznego* Ronikiera o krzywdy y przebory niezliczone, wespoł z innemi włoscianami chweydanskiemi, ktore ledwo przez część w górze namieniło się.

Z tych, a nie innych pobudek, z jednostaynym wszyscy włoscianie chweydanscy płaczliwym głosem i jęczeniem do przeswietney kommissyi udaią się, aby przynaymniey od katowni uwolniła i zaleciła wolny powrót do domow swych i w onych bezpieczne urządzenie się gospodarstwem, gdyż wielu gospodarzow z chat powypędzał, nawet żonki bez mężow w nędznym zostaiące stanie, a to czyni na zgubę, przyprowadzic do ostatniego upadku. Czekaiąc pomyslney z łaskawych względow rezolucyi, zapisuiemy się. Pisan roku 1794 dnia 27 decembra. Jozef Dawid Rastutys (*trys kryželiai*). — Szymon Służas.

171. *1795 m. sausio mėn. 17 d. Raseinių Tvarkomosios komisijos galutinis atsakymas dėl Vainuto ir Naumiesčio miestelėnų skundų prieš Vainuto seniūną M. Ronikerį.*

Iš Raseinių Tvarkomosios komisijos pareiškimų ir rezoliucijų protokolo — VCA Senieji aktai 19508 l. 113—114.

Raseinių Tvarkomoji komisija, būdama nekompetentinga, persiunčia atitinkamiems teismams Vainuto ir Naumiesčio miestelėnų skundus prieš Kvėdarnos ir Vainuto seniūną M. Ronikerį, taip pat jo atsakomąjį skundą, atmetantį bet kokius prieš jį nukreiptus kaltinimus, drauge apdrausdama Vainuto ir Naumiesčio miestelėnų gyvybę ir turtą nuo Ronikerio ir jo tarnautojų savivalės.

Rezolucya ostateczna na memoryał dwoch miasteczek krolewskich — Woynuty y Nowego Miasta — przeciwko j. wielmoznemu Ronikierowi, excześnikowi litewskiemu.

Roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt piątego miesiąca stycznia siedmnastego dnia.

Komissya porządkowa woiewodztwa Żmudzkiego ziemi Rosienskiey memoryał w imieniu dwoch miasteczek krolewskich — Woynuty y Nowego Miasta — przeciwko j. w. mc. panu Michałowi Ronikierowi, exczesnikowi litewskiemu, staroscie woynutskiemu, po uskutecznioney komunikacyi przed sobą złożony maiąc, drugi zas odpowiedni tegoz j. wielmoznego Ronikiera, exczesnika, przeciwko tymże mieszczanom a razem y włoscianom chweydanskim w terminie podany w tych wyrazach:

„Przeswietna kommissya porządkowa powiatu Rosienskiego! Niżey podpisany w imieniu j. wielmoznego Roniekiera, czesnika W. Xięstwa Litewskiego, naprzeciwko włoscianom chweydanskim y mieszczanom woynutskim oraz zaskarżeniom ich odpowiadaiąc przekłada, iż j. wielmozny czesnik do żadney winy, jakie na memoryałach włoscian wyrażonych są wypisane, nie czuie się. Na wyemundowanie zas siebie y przeswiadczenie zupełnieysze, jesli przeswietna kommissya pomimo sąd zadworny, właściwy, ma moc wchodzic w rozpoznanie tey skargi, prosi etiam in fundo przeznaczenia indagacyi. Datum w Rosieyniach dnia 17 januarii 1795 roku. Jozef Namaskiewicz."

Kommissya powyższe memoryały natychmiast rezolwuiąc, gdy się zagląda na rodzay skarg w tych memoryałach zawarty, znayduie przekonanie, że one do rozpoznania kommissyi cale są nienaleznemi y dla tego one przed sąd właściwy odsyłaiąc, bezpieczenstwo tylko osob tychże mieszczan y ich wszelkiey własnosci od arbitralnych tegoż j. wielmoznego Ronikiera y jego zwierzchnikow czyli dyspozytorow postępowań waruie, ktorą rezolucyą swoią kommunikowac w kopii przez woznego j. wielmoznemu Ronikierowi dozwala.

Parašai: Karol Bohdanowicz, prezyduiący kommissarz. — Maciey Sądomowicz, rotmistrz y komisarz. — Anastazy Syrpowicz, komisarz porządkowy.

172. *1794 m. gruodžio mėn. 20 d. Josvainių seniūno I. Tyzenhauzo skundas prieš Josvainių miestelio magistratą ir miestelėnus dėl inventorinių prievolių Josvainių dvarui nevykdymo.*

Iš Raseinių Tvarkomosios komisijos pareiškimų ir rezoliucijų protokolo — VCA Senieji aktai 19508 l. 81—82.

Remdamasis carinio gen. Golicino įsakymais, kurių paskirai neišvardina, I. Tyzenhauzas skundžia Raseinių Tvarkomajai komisijai Josvainių magistrato įgaliotinį, raštininką M. Ciolkovskį dėl Josvainių miestelėnų kurstymo. 1794 m. gruodžio mėn. 15 d. Ciolkovskis Josvainių miestelėnų vardu pareiškęs, kad jie atsisaką klausyti ir toliau vykdyti prievoles, bet nepateikęs Raseinių Tvarkomajai komisijai, kur buvo sprendžiamas ginčas, jokių karališkųjų privilegijų, pagrindžiančių Josvainių miestelėnų teises naudotis savivalda. I. Tyzenhauzas reikalauja priversti Josvainių miestelėnus paklusti jam ir vykdyti prievoles, kol ginčas bus išspręstas.

Roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt czwartego miesiąca grudnia dwudziestego dnia.

— —

„Przeswietna Kommissyo Porządkowa Xięstwa Zmudzkiego!

Opieka rządowa pod panowaniem nayiasnieyszey jey imperatorskiey mosci, monarchini wszech Rossyi, gdy pod styrem *jasnie oswieconego xiąże-*

cia jego mosci Galiczyna, woysk rossyiskich generała kommenderuiącego, domierzeniem winney sprawiedliwosci każdemu obywatelowi słodkich kosztować dozwala owocow y gdy na czele ordynansow tegoż *jasnie oswieconego xiążęcia jego mosci* Galiczyna jest ten zamiar wyrazny, aby żaden bezprawnie nie używał sobie władzy nadprzyzwoitey, a tym samym powszechney spokoynosci nie mieszał, lecz zawsze drogą postępował prawa; tę więc maiąc przed sobą regulę, nizey podpisany nie może bez zalu przemilczec krzywdy, jaką miasteczkowi joswonscy, inwentarzem st*arost*wa Jaswoynskiego obięci y zdawna obowiązani, dworowi swoiemu dopełnili.

Wieś, czyli miasteczko, tak zwane Jaswoynie od niepamiętnych wiekow ma inwentarzem sobie powinnosci przepisane. Te wielokrotnemi lustracyami obięte, przez też lustracye na gotowe pieniądze oszacowane, w jedną massę z innemi podatkami st*arost*wa Jaswoynskiego zbite, nieomylnie w każdey racie przez też st*arost*wo były y być muszą publicznemu skarbowi nadal opłacane, y dlatego ciągle takowe powinnosci miasteczko Jaswoynie dworowi moiemu zawsze exekwować było obowiązane.

J. p*an* Maciey Ciołkiewicz, naczelnik, pisarz, a razem rady czyli mniemanego ich magistratu plenipotent, chcąc w tym punkcie dzierżącemu toż st*arost*wo Jaswoynskie uszkodzić, nie uważaiąc na prawa, w każdym czasie surowie za bunt karzące, a mianowicie na liczne ordynanse powyżey wzmienionego *jasnie oswieconego xię*cia j. mci Galiczyna, generała, naywięcey dobrego porządku, spokoynosci y posłuszenstwa, winnego od poddanstwa właścicielom, scisle przestrzegaiących, mimo te wszystkie reguły dosyc sobie wiadome, nie adcytowawszy dwor przed sąd przesw*ietney* kommissyi, na explikacyą nie złożywszy przywileiow miasteczku Jaswoynom od poprzedniczych krolow nadania niosących, tak jak prawo seymu grodzien*skiego* zastrzegło, ani też żadnych dowodow pisma w sądzie kommissyi do zamiaru swoiego uzyskawszy, owszem, sam arbitralnie, będąc tylko na czele, na dniu 15 tego miesiąca imieniem włościan miasteczkowych jaswoynskich dworowi Jaswoynskiemu posłuszenstwo wypowiedział, blizko wzmienionych włościan zbuntował y całkiem onych od pełnienia powinnosci oderwał, ktory to krok gdy jest aż nadto zufały, a postępkiem swoim gorszący całą powszechność, niżey podpisany w imieniu j. w*ielmoznego* Ignacego Tyzenhauza, starosty popelskiego, kawalera orderow polskich, czyniący plenipotent nie moze nie donieść przesw*ietney* komissyi o takowym rokoszu, do ktorey ukaranie należy, a zarazem żąda, aby na memoryał ninieyszy daiąc rezolucyą, pełnienie powinnosci dworowi od mniemanych mieszczan zastrzegła y przykazała, oraz do karbow posłuszenstwa winnego natychmiast zwrociła, a to dopoty, dopoki się z dworem nie rozprawią. 1794 roku decembra 19 dn*ia* w Rosieniach. — Wincenty Montwiłł, plenipotent."

Kommissya powyżey memoryał chcąc zarezolwować, pretensye y skargi tak od dworu, jako też od miasteczka nawzaiem przyniesione, stosuiąc do swoiey na memoryał od miasta podany rezolucyi dnia 11 pr*aesen*tium daney, do oczewistey z obu stron rozprawy ku rozpoznaniu swoiemu zachowuie. *Parašas:* Karol Bohdanowicz, prezyd*uiący* kommissarz.

173. *1795 m. sausio mėn. 20 d. Josvainių seniūno I. Tyzenhauzo prašymas ir Raseinių Tvarkomosios Komisijos leidimas kreiptis jam į carinį generolą Goliciną dėl Josvainių seniūnijos atleidimo nuo javų ir pašaro pristatymų carinei kariuomenei, kaip nuskurdusios dėl valstiečių bruzdėjimų ir bylinėjimosi prieš valdytoją.*

Iš Raseinių Tvarkomosios komisijos pareiškimų ir rezoliucijų protokolo — VCA Senieji aktai 19508 l. 123—124.

Josvainių seniūnas I. Tyzenhauzas pareiškia, kad pereitą vasarą, valstiečiams maištaujant ir besibylinėjant su dvaru, žuvęs derlius, todėl dabar tenką pusvelčiui pardavinėti gyvulius, o valstiečiai ir bajorai-nuomininkai, neturėdami iš ko pragyventi, bėgą iš seniūnijos. Seniūnijai labai nuskurdus, I. Tyzenhauzas prašė atleisti jį nuo javų ir pašaro pristatymų į carinės kariuomenės Kauno sandėlius, kadangi reikalaujamo šieno, avižų ir ruginių miltų neįmanoma esą nei iš valstiečių išieškoti, nei nupirkti.

Raseinių Tvarkomoji komisija, kaip nekompetentinga, leido I. Tyzenhauzui šiuo reikalu kreiptis į carinį generolą Goliciną.

Roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt piątego miesiąca stycznia dwodziestego drugiego dnia.

Przeswietna kommissyo cywilno-woyskowa Xięstwa Zmudzkiego! Nieszczęscie zewsząd otacza, a bieda az nad to swym ciosem dosięgła, podanstwo latem zbuntowane, caly czas roboczy na proceder z dworem przepędziło; jarzyna calkiem zginęła, łąki nie rosły, a niektore plony nawet doyrzałego zboża marnie zginęły, kiedy nie było z kim onych zebrać, bo albo zgniły, albo zostały na roli, y ztąd to przychodzi na ten los przykry narzekac, ze starostwo Jaswoynskie, jak cała powszechność wie o tym, naywięcey będąc prosekwowane od własnych podanych y od mieszczan, y procederom asystowac przymuszone ustawnie, barzo się opozniło w zbieraniu zapasow letnich na zimę, skąd skutek taki nastąpił, że bydło y wszelkiego rodzaju zywioła jedne za bezcen sprzedane, drugie zadarem oddaie, inne zas, jako to krowy ocielone y owce z małymi jagnięty dla tego, ze niema czym karmic, za płot musi wyrzucac. Ten to własnie okropny widok zniewala zwac się do sądu przeswietney kommissyi z naygłębszą prozbą w następnym przełożeniu rzeczy.

10 podanych starostwa Jaswoynskiego dla tego, ze bez sposobu zadnego, ze wszystkim domy opusciło, a szlachty na arędach do 20 domow mieszkaiącey licząc, gdy podobniez są goli, y ci poniosą się. Furażu naypierwszą razą do Kieydan determinowanego zostało remanentem na starostwie Jaswoynskim siana kamieni 170, owsa purow 70. Dopiero kiedy do Kowna znowu furaż dac y dostawić kazano siana kamieni 856, owsa purow 56 y mąki zytniey purow 17, dwor własnym zastąpił, bo ludzie zgoła nie maią; niedosyć wszakże tego jeszcze, bo trzeba dostawić do tegoż kowienskiego furażu siana kamieni 173, owsa purow 117 y mąki purow 51, czego u poddanstwa wyexekwować żadną miarą nie można, gdyż nie ma zkąd, a dwor sam w stanie naykrytycznieyszym zostaie, kiedy owsa y siana ani za pieniądze kupic nigdzie nie znayduie. Z tych tu przełożonych nayrzetelniey pobudek niżey podpisany imieniem j. wielmoznego Ignacego Tyzenhauza, szefa y starosty jaswoynskiego, czyniący plenipotent zanoszę prozbę przed

sąd przeswietney kommissyi, aby mając tak sprawiedliwe przyczyny przed sobą, dostawienie wyżey pomienioney reszty w sianie y owsie furażu dworowi Jaswoynskiemu zasuspendowała, a na przeswiadczenie się o tey prawdzie, co się opisało, koncem zlustrowania majątkow poddanskich y dwornego osobę wyznaczyć raczyła. 1795 januaryi 20 dnia w Rosieniach. Wincenty Montwiłł, plenipotent".

Kommissya powyższy memoryał z przełożeniem skargi na niedostatek włoscian tegoz starostwa, a ztąd na niesposobność ich y samego dworu dostarczenia prowiantow y furażow dla woyska rossyiskiego do magazynu kowienskiego przeznaczonych, rezolwuiąc, gdy takowe prowianta y furaże nie od kommissyi, lecz od *jasnie oswieconego xięcia jego mosci* Galiczyna, generała woysk rossyiskich, ordynansami jego są przeznaczone, ktore kommissya uskuteczniać jest winna, przeto kommissya y w ninieyszey prozbie *starostwa* Jaswoynskiego satisfakcyą tylko ordynansom tegoż j. o. *xięcia* j. mci Galiczyna nakazać będąc zdolną, przystawienie onych do Kowna przez starostwo Jaswoynskie w teraznieyszym miesiącu styczniu determinuje, a względem ustąpienia lub zasuspendowania tychże udać się do j. o. *xięcia* j. mci Galiczyna starostwu Jaswoynskiemu nie broni. *Parašai:* Karol Bohdanowicz, prezyduiący komissarz. — Tymoteusz Wincenty Iwanowicz, komissarz. — Maciey Sądomowicz, komissarz.

174. *1795 m. rugpiūčio mėn. 7 d. Alytaus miestelėnų parodymai Alytaus ekonomijos valstiečių byloje prieš tos ekonomijos gubernatorių Dunikovskį dėl dešimtininko M. Bokšanskio užmušimo.*

Iš Alytaus magdeburgijos teismo knygos — VCA Senieji aktai 5809 l. 27—28.

Alytaus miestelėnai, prisiekdami pareiškia Prūsijos kariuomenės majorui Miškovskiui ir komisarams, atsiųstiems vesti tardymo ryšium su Alytaus ekonomijos valstiečių byla prieš tos ekonomijos gubernatorių Dunikovskį, kad valstiečiai nepagrįstai apkaltinę Dunikovskį užmušus Alytaus ekonomijos valstietį, dešimtininką M. Bokšanskį. Minėtas valstietis visai nebuvęs užmuštas, o miręs staiga 1794 m. gruodžio mėn. savo mirtimi. Dunikovskis ne tik jo nemušęs pliauska, dėl ko jis, kaip tvirtino valstiečiai, ir miręs, bet, priešingai, net pirštu niekuomet nepalietęs. Savo melagingam kaltinimui paremti valstiečiai liudininkais pašaukę savo pačių samdinius, įtartinus ir visai nepažįstamus žmones ir visą įvykį panaudoję kaip patogų pretekstą neiti į lažą. Priešindamiesi gubernatoriaus įsakymui, Užubalių, Miklusėnų, Bukšių, Likiškių ir Likiškėlių kaimų valstiečiai per pačią rugiapiūtę neiną vežti rugių.

Roku 1795 miesiąca augusta 7 dnia.

Przed aktami mieyskiemi olitskiemi stanowszy osobiscie w. j. pan Woyciech Dunikowski, gubernator, dokument inkwizicyiny sobie służący ad akta podał w te słowa pisany:

„My, obywatele miasta j. k. mci Olity, zeznawaiąc pod juramentem, stanowszy obecnie przed w. j. mc panem Myszkowskim, maiorem woysk pruskich, y przed w. j. panami kommissarzami na akta inkwizicyi do miasta Olity we wsi Likiszkach Wielkich expedyącemi w sprawie włoscian olickich z j. panem Dunikowskim, gubernatorem olickim, w sądzie Kommissyi Porządkowey intentowaney sprawy, na skutek ktorego to dekretu procz swiad-

kow do aktu inkwizicyi z obudwu stron akceptowanych, czyniemy oswiadczenie publiczne, podaiąc się do examinu w. j. *panu* maiorowi w Olicie konsystuiącemu. Nayprzod wyznawamy, jako włoscianie oliccy niesłusznie oskarżaią j. pana Woyciecha Dunikowskiego, gubernatora olickiego, o dopełniony kryminał czyli mężoboystwo nad zeszłym Maciejem Bokszanskim, dziesiętnikiem olickim, ktory w roku odeszłym tysiąc siedmset dziewięcdziesiąt czwartym przed bozym narodzeniem odumarł swoią smiercią nagle, a to pierwiey choruiąc na gorączkę dwa tygodnie, posledniey w rugdywe (?) upadszy insperate z tym się swiatem pozegnał, a ze onego ciało było deponowane w kosciołku olickim na tey stronie Niemna, posledniey dla niemożnosci transportowania dla kry gęstey płynienia na rzece Niemnie, przy kosciele parafialnym pogrzebionym został, jak rzekę Niemen ludom przebywac mozna. Lubo smiercią swoią Maciey Bokszanski do wiecznosci przeniosł się, jak my swiadomi y wiadomi naylepiey o jego smierci, nie tylko ze od j. pana gubernatora plagami nie był karany, owszem, był nayprzydobalszym dziesiętnikiem w usługach pełnionych zyczliwych dworowi; rownież jak fałszywie zaskarżaią włoscianie j. p. gubernatora, ze polanem był bity Bokszanski y dla takowego bicia odumarł, jako fałsz y czernidło, krzywdzące honoru j. pana Dunikowskiego, bo ani słowem, ani palcem tknięty tenze Bokszanski az do ostatniego momentu kresu zycia nie był. Tak aby włoscianie fałszywych swiadkow zebranych do inkwizicyi, stawiąc swych parobkow y podeyrzanych ludzi, a nawet y nieznaiomych, ktoremi to swiadkami usiłuią dowieść j. p. niesprawiedliwie, z jedyney złosci instyguiąc kryminał, a to nie z innego powodu, jak tylko aby wyłomali się z pod obowiązkow pełnienia panszczyzny, y jak teraz w dniu czwartym augusta reasumowana w wiosce w Wielkich Likiszkach inkwizycya, dworowi nieposłuszni pełnic panszczyzny nie chcą, bo nakazani zyto zwozić w tak roboczym czasie z Uzubolow, Mikłusianow, Bakszyszek, Likiszek Malych, Wielkich Likiszek y dalszych wsiow do ekonomii Olickiey przysłuchuiących nie staią się posłuszni dworowi y nakazowi j. pana gubernatora. A tak my, obywatele, widząc dobrze w objekcyi y skardze niesprawiedliwey włoscian o smierci Macieja Bokszanskiego, jako swoią smiercią odumarł, i że niewinnie czernią j. pana gubernatora, takowe wyznanie swoie wespoł z examinem przed wielmo*znym* maiorem juryzdycznie czyniąc y tę prawdę juramentem stwierdzić u kazdego sądu ofiaruiąc, w dowod własnemi rękoma podpisuiemy się. Dat w Olicie 1795 dnia 4 augusta.

U takowey inkwizicyi podpisy rąk swiadkow oraz konnotacya wielmoznego maiora komenda maiącego podpisy rąk z wycisnieniem pieczęci na laku czerwonym temi słowy i znakiem: Jan Kalkow, chirurg. — Stanisław Uscinski (*trys kryželiai*). — Jan Andrulewicz, włoscianin. — Maciey Gobelski (*trys kryželiai*). — Andrzey Pauganski, obywatel (*trys kryželiai*). — Jerzy Szymanski, obywatel (*trys kryželiai*). — Szymon Płatowicz, obywatel (*trys kryželiai*) — Jozef Markialis, woyt (*trys kryželiai*). — Maciey Drozdowski, obywatel (*trys kryželiai*). — Jan Skalczewski, obywatel (*trys kryželiai*).

Takowy examin czyniony względem nieposłuszenstwa poddanych swiadkami Markialis, woyt, y j. p. Uscinski; względem objekcyi kryminalu obywatele examinowani Maciey Gobelski, Andrzey Pauganski, Jerzy Szymanski, Szymon Butowicz, Maciey Drozdowski, j. p. Kalkof, doktor, Jan Skalczewski. Po wysłuchanym examinie podane punkta w. j. panu maiorowi komendantowi generalnemu Myszkowski de Mirow, major woysk pruskich, ktora to inkwizicya wespoł z examinem jest w księgi mieyskie olickie przyjęta y wpisana.

175—181. 1796—1798 m. Skuodo miestelėnų ginčai su Skuodo grafystės valdytojais.

175. *Apie 1796 m. Skuodo grafystės buv. administratoriaus B. Adomavičiaus pasiaiškinimas Skuodo grafystės savininkui P. Sapiegai dėl padarytų grafystės valstiečiams ir miestelėnams skriaudų.*

Orig. Sapiegų dokumentų tarpe — VUB A t. 77 Nr. 1761 l. 4a—5a.

Ryšium su administratoriaus B. Adomavičiaus atsiskaitymu Skuodo grafystės valstiečiai ir miestelėnai buvo, matyt, padavę skundą prieš jį dėl prievartinio varymo į vilkų medžioklę, vertimo būtinai važiuoti į dvisavaitinę Sedos mugę, visokių neteisėtų rinkliavų ėmimo, dėl vaitų savavaliavimo ir kazokų panaudojimo egzekucijai išrenkant iš žmonių činšą ir dėl kitų skriaudų. Dėl tų skundų Skuodo savininkas P. Sapiega pareikalavo iš Adomavičiaus pasiaiškinti, tame tarpe dėl to, kodėl Skuodo miestelėnai buvę vis labiau engiami. Adomavičius pasiaiškino, vienaip ar kitaip visus kaltinimus paneigdamas.

— —

Co do pretensiow włoscian.

Włoscian rozmaitego rodzaiu pretensie w udzielnych pismach okazane zaspokoione bydz powinny, jako to za pędzenie ich na polowanie, za przymuszanie koniecznego bycia na jarmarku dwuniedzielnym siadzkim, za braną pszenicę zamiast grzybow, za opłaty niewłasciwe, za nadproporcialne kontraktowe, kwitowe, wpisne, dekretowe i wszelkie niedozwolone przezyski. Skarbowi tylko dadz nalezy na pismie explikacią, czemu włoscianie w wymienionych artykułach uciemiężeni byli. Tudziesz czemu przy sprzedaży skarbowych własnosci brano kontraktowe, jako od Rachmela Berkowicza przy kupnie austerii siadzkiey 12, od Antoniego Wiskąta przy kupnie domowstwa i zboza iwaniskiego z kwitowym więcey talarow 8, etc...

Czemu Jozef Stefanowicz pomimo wyraźney woli s. p. xięcia j. mci kanclerza skonfiskowanym został? Czemu z teyze konfiskaty niewłasciwie na skarb zatrzymane pieniędze jeszcze w roku 1789, teraz dopiero przy ostatnim obrachunku w regestr zaperceptowane zostały?

Czemu woytom dozwolono włoscian uciemiężać, w postępki ich nie wzierano i nie kazano zdawac sprawy z obeyscia z włoscianami?

Czemu w roku 1795, w czasie naytrudnieyszym do wybierania czynszow, w miesiącu julii, użyto do exekucii kozakow, ktorzy wielką dla włoscian byli uciązliwoscią, a dlatego czynszow nie wybrali?

Czemu miasto Szkudy nie tylko protekcii nie miało, ale coraz barziey uciemiężone było, w tym nawet, w czym naymnieyszego pretextu dobra

skarbowego okazac nie mozna było, jako w odjęciu magistratowi dochodu cyganowego, ktory ani razu do percepty skarbowey nie jest wciągniętym?

Czemu podatek podymnego po złączeniu Szkud z Siadami nie został należycie uproporcionowany, ale w większey ilosci był wybierany, jak do skarbu publicznego importowano? Oraz opłata od przysiewnikow czemu wybierana i gdzie obrocona została?

Explikacia.

Polowanie jeżeli było na wilki, toc nie z musu moiego, lecz z ochoty y potrzeby włoscian samych. Rownież jak nie było dla mnie zyskiem z bycia ich na jarmarku dwoniedzielnym siadzkim, toz przynaglac onych nie było mi powodem y ze zadnych opłat niewłasciwych y nadproporcyanalnych nie brałem. Jezeli ktorzy dobrowolnie dał — przyjąłem, a nic musem nie czyniłem.

Józef Stefanowicz — przyleczny złodziey. Na zaskarzenie włoscian za jawnemi dowodami skonfiskowanym został y pieniędze na skarb oddane, ktoren nigdzie protekcyi znaydowac nie powinien.

Rzecz z prywaty udana, że jakoby z rozkazu moiego w miesiącu julii kozakow uzywano do exekucyi, do wybierania czynszow. Jezeli woyt ktory z swywoli swey kozaka konsystuiącego na exekucyą sciągnął, to nie z moiego rozkazu y instynktu działo się, o czym zadna skarga nie zachodziła.

Ja moznosci moiey tyle protekcyi y obrony nie tylko dla miasta Szkud, ale tez dla kazdego mieszkanca hrabstwa szkudzkiego dawac nie ublizałem.

Podatek podymnego Szkud z Siadami nigdy nie był w większey ilosci wybierany, ale tak, jak do skarbu importowano. Opłate zas od przysiewnikow, jaka się wybierała przez woytow, ta w podymne wchodziła.

Do tey explikacyi podpisuię się. *Parašas:* B. Adamowicz.

176. *1797 m. balandžio mėn. Skuodo grafystės administratoriaus K. Lipinskio pasiaiškinimas dėl Skuodo miestelėnų skundų.*

Orig.(?) tarp Sapiegų dokumentų. — MAB B 3 Nr. 101 l. 108—110a.

Į kaltinimą dėl nuolatinio pastočių ėmimo iš Skuodo miesto Lipinskis aiškinosi, kad per dvejus savo administratoriavimo metus iš miesto pastotės buvusios imtos tik tris kartus, tame tarpe viena į Liepoją parvežti vyno, arako ir prieskonių kapitanui-spravninkui, asesoriui, raštininkui bei teisėjams Putkameriui ir Mirbachui, kurie buvo atvykę į Skuodą pačių miestelėnų pradėtos bylos reikalu. Dėl miestelėno Deimantavičiaus kritusio arklio liudininkai įrodę, kad arklys kritęs ne dėl pastotės, tačiau, Deimantavičiui nenusileidžiant, jam buvę sumokėta už tą arklį 14 su puse muštinių pagal jo paties įkainavimą.

Dėl skundų, kad Skuodo miestui buvusi užkrauta prievolė pristatyti maišus į Joniškio sandėlį už visą Skuodo valsčių, Lipinskis pasiaiškino, kad miestas dėl to negalįs reikšti pretenzijų, kadangi už tuos maišus miestelėnai buvę atleisti nuo kitų prievolių. Valstiečiai vietoj miestelėnų taisę kelius, vežę paštą, davę po vežimą malkų Telšių Žemės teismui apkūrenti, ir patys miestelėnai apie šitokį jų kompensavimą gerai žinoję.

Kalvis Ficenas buvęs išplaktas 10 rykščių teisėtai už nepaklusnumą. Lipinskis pripažino tik tą savo kaltę, kad Ficenas buvęs plaktas ne per pečius, kaip miestelėnas, bet tuo klausimu jis neturėjęs reikiamos instrukcijos. Dėl paties burmistro suėmimo ir sukaustymo Lipinskis nurodė, kad tardymo ir liudininkų parodymai pakankamai įtikiną buvus tikrą miestelėnų maištą ir todėl prašė, kad Skuodo miestelėnai būtų atitinkamai nubausti.

Explikacya nizey podpisanego administratora hrabstwa Szkudzkiego z punktow oskarzenia przeciw sobie od mieszczan szkudzkich zaniesionych, niemniey prozba pokorna do naywyższey zwierzchnosci.

1-mo. O branie uciązliwe z miasta furmanek i spędzenie konia.

Tłómacząc się z oskarzenia przez mieszczan szkudzkich na mnie zaniesionego o uciązliwość w dawaniu częstym koni ich wyrazem nayakuratniey odpowiem, iz rownie mi, jak im niewiadomo, na jakie to posługi za moim rozkazem tak częste było dawanie koni. Jak łatwe oskarzenie w generalnym wyrazie uczynione, tak trudno im pewnie i niepodobna przekonac o prawdziwe oskarzenia przytoczeniem przykładow, kto, dokąd, kiedy te uciązliwe wybieranie przeze mnie furmanek miało mieysce. Daleki, owszem, od tego, na ucisk w dostarczeniu częstym podwod, ktorego doznawało miasto z strony konsystencyi woyskowey, maiąc wzgląd, tak w roku jednym, jak drugim mey administracyi kressę z włosci w miescie dla ulgi tegoz utrzymywałem. I ile pamięcią zasiągnoć mogę, ledwie razy trzy lub cztery w ciągu dwoch lat wzięte były przez mnie z miasta furmanki. Między temi ostatnią razą wysłaną została do Lipawy koncem sprowadzenia wina, araku i korzeni dla przyięcia kapitana sprawnika, assessora i kancelisty na sprawę przez mieszczan wznieconą przybyłych, jako tez w. w. Putkamera i Mirbacha teyże assystuiących, o ktorą furmankę, iz kon w niey padł, oskarzenie zaszło. Nie wiedziałem nic o tym, aż dopiero z przysłaney kopii memoryału z Rozanney powziołem wiadomość. I gdy po zainformowaniu się od burmistrza, ktoby był taki, co tego nieszczęscia doznać miał, wezwany przezemnie Tadeusz Deymontowicz podał mi załobę rownie obolewaiącą, jako w podaney j. o. xięciu panu na p*ana* Dowsina do Lipawy wysłanego tym koniem, iż wartuiący bitych 14¼, spędzony w tey drodze do niczego odtąd uzytym nie był i do gospodarstwa zdatnym bydź nie moze. P*an* Dowsin w obronie swoiey stawił Wołowicza z miasta, powożącego tąż furmanką do Lipawy, ktoren zbiiaiąc skargę Deymontowicza tym, iz jechał z p*anem* Dowsinem regularnie, bez pędzenia koni, iż karmił je w drodze, jak należy, i cytuiąc mieysca, gdzie był popas, gdzie wytchnienie koniom, niepodobną rzecz bydz dowodził, aby kon jego z tey drogi szwankował, chibaby pozniey z inney przyczyny. Wbrew także zaprzeczał słowom Deymontowicza, jakoby konia do niczego od tey drogi nie używał, wyrzucaiąc mu, kiedy i wiele razy jezdził po drwa do lasu. Naostatek konia przyprowadzono. Dwoch woytow temu przytomnych znalezli go zdrowym i jak należy. Lecz nic to wszystko Deymontowicza nie mieszało, ktoren zawsze przy swoim stawał. Oddałem mu przeto do woli, iż jezeli miec chce bitych 14¼, te zaraz mieć będzie, ktore woyt szatski Siękiewicz wyliczyc z ochotą ofiarował się. Po długim wahaniu się przyjął.

2-do. O wysłanie worow do magazynu janiskiego za całą włosc.

Wysłanie worow przez miasto Szkudy do magazynu janiskiego nie za całą włość, ale w częsci nastąpiło. Te jest, gdy włość, zakładaiąc podatek zbozowy 10 grosza, wory dostawiała, chciałem miec i z miasta dla skarbu uczynioną posługę w ulzeniu włosci. Przy tym dostawuiąc miasto za skarb wory, dostawiało i swoie, dla ktorychby zawsze posyłać musiało. Lecz jezeli

miasto miec by miało sobie tę posługę za nieuproporcyonowaną do możnosci włosci, bonifikacyą sowitą z drugiey strony otrzymało, co dowodzi mey troskliwosci szczegulnieyszey o Szkudy, miasto, i jest gorzką wymowką przeciw zarzutom uczynionym mi, jako zawiera załoba, w wyrządzaniu krzywd nieznosnych z hańbą i szkodą całego obywatelstwa. Nayprzód, drog publicznych reparacyą z rządu nakazaną włość za miasto w ciągu dwoch lat zastąpiła. Powtore, kressa roku zeszłego w Telszach trzymana nieodbywaną była przez miasto, włość go wyręczyła. Potrzecie, przez wzgląd na miasto w dostarczaniu częstym swiec dla officyerow i karaulni w jednym roku złotych polskich 15, w drugim 20 z kassy włosciańskiey pozwowey burmistrzowi zaliczyłem. Poczwarte, drwa na opał sądu nizszego powiatu telszewskiego, Xięstwa Zmudzkiego, za rozkazem tegoz z dymu po wozie dostawione, w obydwoch latach za miasto włość załozyła, w przeszłym za moim, w ninieyszym roku za samowolnym uwolnieniem się. Takowe ulgi, czynione dla miasta z względu jego upadku i ubostwa, acz włosci przychodziły z łatwoscią, służąc jednak miastu za bonifikacyą w wysłaniu worow do Janiszek, za podanym sobie w tey mierze memoryałem wykładane im były i wiadome im dobrze są.

3-tio. O cwiczenie kowala. Występek Ficena, kowala szkudzkiego, sposob sądzenia i karę, ktorą otrzymał, wykłada wypisany co do słowa z protokułu ekonomicznego hrabstwa Szkudzkiego extrakt następuiący:

„Roku 1796 dnia 18 miesiąca octobris. Przed administracyą hrabstwa Szkudzkiego zaskarzył Szymkiewicz, kowal, Ficena, kowala, o zabranie sobie gwałtem młotu przez zesłanych do domu gozdow, a to z przyczyny, iz nie chciał opłacic pięciu berlinek z professyi kunsztu tegoz, jak mienił pozniey Ficen, zwykle opłacaiących się. Wydanym przeto od administracyi został rozkaz do prezydenta miasta pana Heymowskiego, aby eanunc wydany był młot Szymkiewiczowi, a co się tycze zaboru gwałtownego oraz żądaney opłaty przez Ficena, aby w to weyrzał. W skutku tego dany był przez pana prezydenta do Ficena nakaz, aby młot wydał i na rozprawę stawał. Lecz ani jednego, ani drugiego Ficen uskutecznic nie chciał, o czym raportuiąc pan prezydent administracyi, żądał pomocy teyze do poskromienia nieposłuszenstwa. Nastąpił przeto wyrok, aby Ficen za gwałt popełniony w zabraniu samowolnie młotu cztery złote polskie do kasy mieyskiey opłacił, do czego jeszcze exekucya uzytą bydz musiała, a za nieposłuszenstwo dziesięcią plagami ukaranym został."

W sposobie sądzenia i ukarania Ficena w tym chiba wina moia, iż nie maiąc przed sobą zadnego w tey mierze przepisu, przypomniałem, a raczey nie sądziłem bydz prawem dla siebie zwyczay karania mieszczan w plecy, ktorego w ukaraniu Ficena nie zachowałem.

4-to. O branie sztrofow z połapanego bydła podczas przypędzenia tegoz z paszy.

Branie sztrofow od połapanego bydła miało mieysce celem oduczenia mieszczan szkudzkich tym rodzaiem kary, gdy tylokrotne zalecenia moie bezskuteczne były, od zwyczaiu nieprzyzwoitego trzymania bydła na rynku w czasie przypędzenia tegoz z paszy do domow na południe lub na noc, co

czyniło z rynku oborę, a zatym nieczystość, zkąd zaraza, niezdrowie i widok szpetny dla mieszkancow samych, przybyłych na targi lub jarmarki i podrożnych. Takowy przychod ze sztrofow do kassy włoscianskiey weszły, jak i gdzie obroconym został, okaze kalkulacya regestrow przychodu i rozchodu teyze kassy włoscianskiey.

5-to. O okucie burmistrza w kaydanki i cały postępek w tey sprawie.

Okucie burmistrza w kaydanki i cały moy postępek w tey sprawie gdy znayduie u naywyższey zwierzchnosci z mey strony wytłumaczenie się, gdy go wspiera godne swiadectwo w. Putkamera, sędziego, gdy inkwizycya ciągniona z swiadków zaprzysiężonych i rządowi naywyższemu urzędownie przedstawiona przekonywa i dowodzi realnego nieposłuszenstwa, buntu i stawienia się mieszczan szkudzkich przeciw władzy dworney, a następnie przeciw dziedzicowi j. o. xięciu panu, mniemam, iz mam za sobą prawo niesienia naypokornieyszey prozby do naywyższey zwierzchnosci o przykładną satysfakcyą i ukaranie. Niekarność mieszczan szkudzkich, ich jakości duma z swych przywilejow, a raczey onych niezrozumiałość, jakości mniemanie o niepodległosci władzy dworney, jako wady zastarzałe ich slepoty, omamieniem niespokoyney głowy burmistrza powiększone, czuć mi się dawały w ciągu mego zarządzania. I tak do niepospiesznego pomiaru swym nieregularnym dostarczaniem robotnika dla j. j. p. p. komornikow miasto w nieiakiey części przyłożyło się. Miedze nowe, jako granice gruntow zstykaiących się przez j. j. p. p. komornikow oznaczone, nie wyorane zostały przez mieszczan. Organizacya i sposob rządzenia się przez w. Sokulskiego miastu przepisany w exekucyi swey nie jest, zkąd nieład jak i wprzod — zadnych raportow, zadnego zdawania kalkulacyi, kassyer pro forma, a wszelki przychod w ręku burmistrza. Porządek ogniowy, tyle razy przykazywany, zostaie w niezachowaniu, rownie jak wszelkie dyspozycye w opornym uskutecznieniu. Takowa niesforność miasta, ukrocona przeze mnie sposobami raczey napomnienia i przestrogi, nizeli surowosci grozbą, posunięta zaś ostatnim krokiem do naywyzszego stopnia zapamiętałoscią, gdy wyrok zwierzchnosci naywyższey nie zadecydował jeszcze ostatecznie o rzeczy, zamiast sciągnoć za sobą upamiętanie się i zal obłąkania, jest powodem burmistrzowi ciągłey zuchwałosci, niejako tryumfu i pochwałki. Szłyszec mi się pogłoski przez tegoz burmistrza puszczane, iz dwor naywyższey zwierzchnosci opinią pognębion y ponizon został. Słychać odkazania się niepodległosci władzy dworney. Słychać pogrożki udania się i do samego Peterzburgu w przypadku nieuzyskania nalezytey satysfakcyi. Zachodzą do mnie skargi o rządzenie się burmistrza samowolne w rozłozeniu kwaterunku zołnierza, o nieczynienie wymiaru sprawiedliwosci, niemniey o progrożki, gniew i ofukanie się nayzywsze burmistrza, gdy kto szukac idzie do dworu ostateczney rady, pomocy i zasłony. Przyszło do tego, iz wezwany do mnie nie stanoł, daiąc odpowiedz, ze nie ma czasu, ze swięto. Skutki zatym z tey miary szkodliwe, rządu domowego i porządku rzeczy zamieszanie, władzy dworney obelga i wypowiedzenie posłuszenstwa, konsequencye, dalszy wpływ dla dziedzica miec mogące, naostatek honor nizey podpisanego, honor nie tylko na własnym przeswiadczeniu swey niewin-

nosci, ale i na przekonaniu o tymze publicznosci polegaiący, honor cierpiący na oskarzeniu czarnym i pełnym potwarzy wznosi gorące prożby do nay-wyzszey zwierzchnosci o ostateczny wymiar sprawiedliwosci w krzywdzie doznaney. Pisan w Dereczynie 1797 roku miesiąca kwietnia *(tekste tuščia vieta)* dnia.

Parašas: Konstanty Lipinski, administrator hrabstwa Szkudzkiego.

177. *1797 m. gruodžio mėn. 15 d. Išdėstymas Skuodo miestelėnų pretenzijų Skuodo grafystės administratoriui dėl miesto privilegijų pažeidimo.*

Nuorašas Sapiegų dokumentų tarpe — MAB B 3 Nr. 101 l. 36—37 a.

Skuodo burmistro Heimovskio pasirašytame rašte Telšių žemesniajam Žemės teismui ir jo skirtai komisijai išdėstyti Skuodo miesto teisių pažeidimai, padaryti per ilgą laiką Skuodo dvaro administracijos. 1572 m. Skuodo lokacinėje privilegijoje miesto steigėjas Jonas Chodkevičius paskyręs miestelėnų naudai tam tikrą plotą žemės, neuždėdamas už ją jokių prievolių. Šią lokacinę privilegiją patvirtinęs karalius Vladislovas IV Vaza ir kiti vėlesnieji Skuodo savininkai iš Sapiegų giminės, ypač Aleksandras Sapiega, kuris 1764 m. vasario mėn. 2 d. raštu patvirtinęs Skuodo miestelėnams visas jų ankstyvesnes laisves ir teises. Dabartinis Skuodo grafystės administratorius Lipinskis nepaisąs tų privilegijų ir, nuolat jas pažeisdamas, siekiąs pasipelnijimo tikslais pajungti Skuodo miestelėnus savo valdžiai. Atėmęs iš miesto dalį žemės prie evangelikų kapinių ir bakalaurų sklypo ir dar 6 valakus žemės, skirtos senelių išlaikymui. Miesto burminstrai, vaitas ir tarėjai esą skiriami dvaro nuožiūra, dvaro administracija pati teisianti miestelėnus, nepaisydama lokacine privilegija suteiktos jiems teismo teisės. Lipinskis padidinęs mokestį už žemę nuo 48 iki 60 grašių už margą, perkeldinėjęs ežias, atėmęs miestui priklausantį mišką ir t. t. Dėl dvaro administracijos savivalės daug gyventojų išsikėlę ir dėl to Skuodo miestas imąs vis labiau smukti.

Obiasnienie sprawy Heymowskiego, bur*mistrza* i plenipotenta miasta Szkud, z administratorem hrabstwa Szkudzkiego Lipinskim oraz Głowaczem i dalszemi, do kom*issyi* sądu ziems*kiego* nis*zszego* tels*zewskiego* oraz z osob od rządu wyznaczonych złożoney 4/15 decembra 1797.

Kiedy władza rządowa w kraiu naszym pod słodkim panowaniem nayiasnieyszego monarchi pieczołowitość swoią pilnuie, daiąc baczenie na ucisk obywatelstwa, ku dobru powszechnemu dzielnie rozciąga, a kiedy nie czekaiąc tez jęczących przed sobą uyrzec, przeyrzałe na wszystko czyni urządzenie, wtenczas nie juz intryga, lecz sprawiedliwość skutki swe domiesza. To przekonanie daie powod miastu Johansberskiemu w uciązliwośći zostaiącemu szukać protekcyi na fundamentach. Gdy zatym wspomnione miasto Johansberg lubo ma od j. w. Chodkiewicza, stol*nika* zmudz*kiego*, dziedzica miasta Johansberskiego, w ro*ku* 1572 maia 17 dnia instrumentem lokacyinym [1] pewną część gruntow wiecznemi czasy nadanych przy uwolnieniu od wszelkich powinnośći, krom płacenia dziedzicowi od morga gruntu jednego po 4 groszy lit*ewskie*, Władysław zas IV, krol polski, wspomniony instrument lokacyiny na prozbę dziedzica w roku *(tekste tuščia vieta)* februarii 18 d*nia* dyplomatem udzielnym łaskawie potwierdzić raczył, pośledniey następni dziedzice, jako do Kazimierz, woiewoda wilen*ski*, Alexander, marszałek

[1] *J. Chodkevičiaus 1572 m. privilegijos Skuodo miestui vokiškas tekstas paskelbtas „Tauta ir žodis", III knyga, 1924, psl. 73—78.*

W. X. Lit., Michał, podkomorzy, a szczegulniey j. o. x. j. mosc Alexander, kanclerz litewski, zeszły dziedzic, Sapiehowie, listem swoim pod rokiem 1764 februarii 2 dnia wszystkie wolności, swobody, bezpieczenstwa, prawami, nadaniami, przywileiami miastu Johansberskiemu dozwolone łaskawie potwierdzili, pomimo to rządcy hrabstwa szkudzkiego, a osobliwie j. p. p. Lipinski i Głowacz przeciw woli dziedzicow usiłuiąc miasto i obywateli przez rozne przypadki osłabionych pod władzę swoią dla zyskow ztąd wynikaiących i prerogatywy podgarnąc i tym końcem znikczemniwszy nadania i przywileie, granice miasta scisnęli, to jest podług przywileiu od cmętarza ewangelicznego kawał, a od placu bakalarskiego odebrane i zydowi Srolowi browar budowac dozwolili.

Według przywileiow dla starych niedołężnych ludzi sześć włok ziemi darowane, y z tych sześciu włok intratę całkiem od lat dwoch pan Lipinski z Głowaczem odebrali.

Elekcya-obieranie burmistrzow, woyta i rady i ławnikow przez obywatelow, a teraz podług upodobania Lipinskiego i Głowacza kassuie i obiera bez wiadomości obywatelow, przesyła Lewanowskiego i on srogo nakazywał, kogo obierac.

„Miasto nasze Johansberg i wszystkim w nim obywatele mieszkaiący maią chełminskiemi i magdeburskiemi wolnościami, prawami, sprawiedliwoscią odtąd az na wieczne czasy od nas, dzieci i potomkow naszych obficie bydz opatrzeni, obdarowani i w łasce z przywileiami". Przeciw temu Lipinski i Głowacz przywiley, prawa, wolność y słodkie nadanie złamali, obywatelow sądzą i co chcąc, to nakazuią.

Co się tycze do sądu, wszystkie opory y kontraversye maią prawnie u rady bydz szukane, a potem tylko przez porządną apellacyą do dziedzica ma bydź dopuszczono. Nie patrząc na to, Lipinski i Głowacz wokuią do dworu, niesłusznie sądzą, krzywdzą, obywatelom odbieraią honor y sławę.

Przywiley zawiera, iz „nie chcemy zadnego mieszczanina y obywatela miasta naszego Johansberskiego przed nas i potomki nasze pozywac, przyciągiwac i sądzic". Wcale przeciwko tego uczynili się arbitralnemi, pociągnąwszy ustronnych sędziow, a bardziey przyjacioł swoich, ktorzy nie patrzyli na sprawiedliwość, tylko dla przyjazni Lipinskiego i Głowacza dekret uczynili, w ktorym potrzykrotną karę opisali, bez sumnienia i charakteru sądzili.

Nadanie, przywileie: „daiemy, daruiemy za nas, dzieci i potomkow naszych na wiekuiste czasy na trzymanie, uzywanie i ku pozytku teraznieyszym i przyszłym szmat dobrey ziemi, jakoz my im ku temu niepodłą sztukę ziemi, puszczą i sianozęci do mieyskiey wolności i też comunitate krom zadney powinnosci dzierzeć i uzywac na wieczne czasy, przyłączyc i dac chcemy, a wszelki, ktory szmat ziemi naszey dla siebie i ku pożywieniu swemu miec chce, ma od kazdego morgu cztery groszy litewskie na kazdy rok nam i potomkom naszym odłożyć i zapłacić, a takie ziemie, które ku ich domom y ogrodom przynależą, wolne krom żadnego obciązenia trzymac i ku swoiemu pozytkowi obrócić maią". Nie uwazaiąc tego, administracya bywsza od kilkudziesiąt lat na grunta użyte płata od każdego morga po groszy 48 i też po groszy 60 litewskich podwyszono, a teraznieysi dysponenci gra-

nice i miedze kassuią, grunta kupione od jednego odbieraią, a drugiemu według swoiego upodobania oddaią, a puszczą mieyską i ratuszną całkiem odebrał i w ostatku pustoszyć dozwolił i spustoszyli, a sianożęci do wiosek oddali. Dochod roczny do dworu odbieraią.

Utwierdzenie przywileiem, iz żaden żyd i niechrześćianin ku zadnemu ich handlowi, przekupowaniu i nie do jakowey własności albo urzędu przypuszczany i przyięty do wspołeczności bydź nie ma, a teraz przecież tego miasto zydami osadzono, protekcyą wszelką od Lipinskiego i Głowacza dawano, a obywatelom sprawiedliwości nie czyniono, jeszcze na większą wzgardę magistratowi i obywatelom nakazano, aby podczas sądu żyd jeden albo i więcey, jako sędzia, w magistracie zasiadał.

Podług przywileiu, iz we wszystkich rzekach i rzeczkach, wodach, ktore w granicach i w obrębie są, wolno ryby łowic i ni do kogo w tym przeszkod i zabronienia miec nie maią, a teraz nie tylko łowienie, ale tez i z wędą przez Lipinskiego i Głowacza zabronione.

Też w tych puszczach i wolnosci, ktore miasta są wolno polowac i obławę czynic, i to przez pomienionych odięto obywatelom, a cudzym pozwolono. Jako tez szpichlerze, sklepy trzymać, albo towary, jakiekolwiek imieniem nazwane bydź mogą, składac albo zasypywac żaden nie ma mocy, chyba mieszczanin i obywatel miasta tego naszego, i to wszystko przez zydow posiadane i zaięte. Jako tez aby żaden obcy handlowac, przedawac, przekupowac nie ma mocy, chyba z mieszczaninem, a teraz wszystek handel jest przez zydow czyniony, a obywatele w takim ucisku zostaiąc cierpiec muszą, bo zwierzchnosci dworu nie mogą dostąpic protekcyi. Tym koncem znikczemniwszy nadanie y przywileie, częsc znaczna obywatelow z miasta ustąpiła, handel i rękodzieła wzrost swoy brać przestały, a koleyno miasto coraz do nędznieyszego stanu bardziey przychodzi, mieszczanie zas na ucisk dla intryg prywatnych sprawiedliwości nigdzie uzyskać nie mogli, a w ufności przeto dzielnego teraz rządu pozostała cząstka — rozney kondycyi i religii obywatele — w chęci uzywania swobod miastu wolnemu właściwe, przezemnie nizey piszący do przeswietnego sądu ziem*skiego* niz*szego* telszewskiego naypokornieyszą prozbę podaią. — Podpisano: Andrzey Heymowski.

178. *1797 m. Skuodo grafystės savininko kunigaikščio Pranciškaus Sapiegos pareiškimas Telšių žemesniojo Žemės teismo komisijai, kuriuo paneigiamos Skuodo miestelėnų pretenzijos į laisvojo miesto teises.*

Nuorašas Sapiegų dokumentų tarpe — MAB B 3 Nr. 101 l. 38—41.

P. Sapiega nurodo, kad Skuodo burmistras Heimovskis, būdamas Skuodo miestelėnų pasipriešinimo kurstytoju ir vadu, savo veiksmais stojąs prieš caro Pavlo I ukazą, įsakantį visiems valstiečiams klausyti savo ponų, todėl jo elgesys esąs kvalifikuotinas kaip atviras maišto prieš vyresnybę kėlimas. Toliau Sapiega nurodo, kad Jono Chodkevičiaus lokacinėje Skuodo privilegijoje nebuvę tiksliai nusakyta, kiek žemės skiriama miestelėnams, o dėl miestelėnų teismo teisės buvę nustatyta, kad savo ginčus jie sprendžia patys, bet apeliuoti dėl savo teismo sprendimų gali tik Skuodo dvaro administratoriui, o ne asesorių teismui, kaip tai leista tikrai laisviems, magdeburgines teises turintiems miestams. Kiti miestelėnų nuosavybės ir mokesčių klausimai buvę sureguliuoti tokiu

būdu, kad Skuodo grafystės valdytojams buvusi palikta neribota galimybė ieškoti naujų pajamų šaltinių ir pats miestas visiškai nebuvęs atleistas nuo priklausomybės dvarui. Dėl šių aplinkybių Skuodo miestelėnai neturį pagrindo reikšti jokių pretenzijų, kad iš jų atimama žemė ir miškas, keičiami nenuolankūs dvarui burmistrai ir t. t. Burmistras Heimovskis už kurstymą maišto prieš dvaro vyresnybę turįs dėl pavyzdžio būti nubaustas lazdomis, o jo turtas konfiskuotas dvaro administracijos išlaidoms padengti.

Obiasnienie sprawy ze strony hrabstwa Szkudzkiego administracyi w osobie j. o. x. j. mci Franciszka Sapiehi, taynego sowietnika, tym maiątkiem dysponuiący, przeciwko Andrzeiowi Heymowskiemu, mieszkancowi Johansberga, czyli Szkud, do tegoz hrabstwa przysluchiwaiącego, plenipotenta całego miasta mianuiącemu się, burzliwych przeciw zwierzchnosci zapędow dowodzcy, do kommissyi sądu ziemskiego nizszego powiatu telszewskiego oraz osob, za ukazem rządowym przeznaczonych, w satysfakcyi ukazowi uformowaney, nad istotę przywileiow zastanowić się obowiązaney, w Szkudach podane.

Kto powagę rządu krajowego szacować umie a dzielne onego rozkazy w swiętym zachowaniu dla pełnienia nieograniczoney podległosci wykonywać zna obowiązek, ten pod szczęsliwym dzisiay nayiasnieyszego jego imperatorskiey mosci samowładnącego całą Rossyą panowaniem słodkich owocow spokoynosci, bezpieczenstwa, całosci maiątku i zdrowia ze względu nieograniczenia zachowuiącey się sprawiedliwosci używac otwartą ma zręczność, lecz komu zapęd zagorzały i niepoznanie dzikich wyobrazen uroionemi kierowac się przewodniczy, a ukazow naywyższych ważnosci brzmienia i mocy odbiegac nakazuie i komu nieokrzesaney dzisiay zapęd bezprawny wolności przeciw prawom y urządzeniom szukania uskarza intencyą i uskutecznienia czynic nakazuie kroki, ten, jako gwałciciel nayswiętszych ustaw, burzyciel powszechnego spokoynosci dobra i nieskończonego zgorszenia przykład, bezkarnie uchodzić nie może, oraz ażeby z pod rygoru y uchylic się potrafił, nie podobno.

Do takiey schodzi kolei miasto Johansberskie czyli Szkudy, a szczególnie występkow naczelnik Andrzey Heymowski, kiedy mimo ukaz nayiasnieyszego jego imperatorskiey mosci pana naszego naymiłosciwszego w roku idącym 1797 miesiąca januarii 29 dnia wyrażaiący w słowie: „Primo. Teraz dochodzi nas wiadomość, iz w niektórych guberniach chłopi wychodzą z winnego posłuszenstwa swym panow, uroiwszy sobie, jakoby oni sobie mieli bydz swobodnemi, opor swoy i zuchwałość posuwaią do tego stopnia, iż przestrog i upominania od zwierzchności i władz od nas ustanowionych poiąc nie mogą. 2-do. Rozkazuiemy, aby wszyscy chłopi zachowuiąc się spokoynie w dawnym swoim stanie posłusznemi byli swym panom w daninach, robociznie, słowem, w powinnosciach poddanskich wszelkiego rodzaiu pod nieuchronną podług surowości prawa karą za przestempstwa i swawolę", przeciw zwierzchnosci swey, to jest panu dziedzicznemu j. o. x. j. mci Franciszkowi Sapiezie, tajnemu sowietnikowi, utworzoną pretensyą niepodległości, nie subordynuiąc się, powstac powazył się i juryzdykcyą administracyi, jak wszystkie pisma mieyskie tytuł skargi, a w istocie buntu noszące, probuią czernic oraz falszami zadanemi krzywdzic poważyło się, a że

by zatym ztąd wyplywaiącą nieomylność powinnosci nastąpienia kary administracya dowiodła i ze zapęd Heymowskiego we wszelkim względzie jest buntowniczy, przekonała, w następny sposob rzecz obiasnia.

W roku 1572 maia 17 dnia Jan Chodkiewicz, stol*nik* zmudzki, dziedzic hrabstwa Szkudz*kiego* i miasta Johansberga, staraiąc się pomnożyc intratę i dziedzictwo swoie przybylcami zaludnic, wydał miastu Szkudom, przezwawszy od imienia swoiego Janowem — Johansbergiem,instrument lokacyiny, bez extensyi wszakze y wyszczegulnienia ilosci gruntu i takowe miasto, chcąc miec titul wolnosci noszącym, udarował wolnoscią sądzenia się między sobą, zachowawszy jedną powinność apellacyi przez niekontentuiącego się wyrokiem w rzeczach ważnieyszych do siebie i następnych dziedzicow, a w przypadkach waloru sprawy do sta *złotych* pols*kich* maiącey w związku też apellacyą od magistratu do administratorow mieyscowych w hrabstwie Szkudach rząd utrzymuiących zastrzegł, przeznaczył, oraz azeby w mieście mieszkaiący ludzie od kazdego morga ziemi płacili do dworu corocznie po groszy lit*ewskich* 4, od handlu zas wszelkiego rodzaiu, od propinacyow szynkowych i wszelkiego rodzaiu przemysłow mieyskich opłatę na rzecz dziedzica taką, jaka do przewidzenia możnosci ustanowioną była, zawarował i, w ostatku, lasu część takoz bez wymiaru wielosci ubikacyi na potrzeby mieyskie używać dozwoliwszy i do miasta należącym utytułowawszy, wyexcypował, iz tak sam tenze Chodkiewicz, jako i następni hrabstwa Szkud dziedzice i z takowey miastu dołączoney puszczy intraty szukac są mocni i handel prowadzic mogą, uwazaiąc tylo kazdego mieszczanina szkudz*kiego* bliższymi bydz do wzięcia w arędę lasu za kontraktem takim, jakiby przez ustronnego był uczyniony. Takiego tedy brzmienia instrument krol polski Władysław Czwarty na prozbę dziedzica w roku 1645 februarii 18 d*nia* wprowadziwszy co do słowa instrumentu chodkiewiczewskiego niemiecki po polsku wytłumaczone wyrazy dyplomatem mysl dziedzica utwierdził, a nie maiąc mocy, choc był krolem, nic nad mysl pana tey ziemi dziedzicznego przydac ani uiąc, nie gwałcił woli dziedzica i dla tego zadnego więcey nad instrument lokacyiny nie uczynił dodatku, a tym samym od podległośći dworowi miasta nie uwolnił, lecz, owszem, tez nalezne posłuszenstwo powagą krolewskiey aprobaty warunkowego instrumentu brzmienia w swiętym zachowaniu miec zadeterminował i ze w istocie tak jest, czytac chodkiewiczowski y przywiley Władysława krola pols*kiego* datum wyżwzmienione, w ręku mieszczan szkudzkich będące.

Z takiego zatym rzeczy składu kto tu się przekonac nie zdoła, iz miasto Johansberg, czyli Szkudy, nigdy nie było miasto wolnym, tak jak inne miasta magdeburskie, bo nigdy nie należało od władzy publiczney naywyzszey krajowey, ale tylo zostawało pod zwierzchnoscią partykularną, bo jednego dziedzicznego obywatela, i ze nigdy miasto Szkudy nie miało tey reprezentacyi, jaką innym miastom wolnym jest własciwa, bo głos prawa kraiowego wszystkich generalnie ustaw lit*ewskich* dla niego niemym, albowiem wszelkich miast wolnych apellacye od juryzdykcyi magistratowey mieyskiey do Assessoryi lit*ewskiey* w Warszawie znaydowały postępek, jako do juryzdykcyi prawem dla miast wolnych wskazaney. Miasto zas Szkudy nie

Assessoryą, lecz na sprawy za apellacyą od magistratu wychodzące miało w sprawach mnieyszych we dworze dziedzicznym hrabstwa szkudzkiego, a w waznieyszych w Dereczynie, jako w stolicy rezydencyi dziedzicznego pana, juryzdykcyą apellacyiną. I z takowego porownania gdy nayswiatley jest widne, iz miasto Szkudy nigdy wolnym i dworowi niepodległym nie było, ze nigdy prerogatyw istotnie wolnego miasta nie zażywało, że przywileie obiekt wolnosci dawac zdaiące się z podległosci dworowi nie uwolniły, lecz, owszem, zastrzegły. Co teraz powie miasto Szkudy, kiedy jeszcze przeczyta konstytucyą 1776 pod tytułem „Ustawa podatkow W. X. L." mowiącą w słowa: „Zostawiwszy magdeburye w stołecznych miastach i grodowych ku wszelkim sądow publicznych okolicznosciom wystarczaiące, jako to w Wilnie, Lidzie, Trokach, Kownie, Nowogrodku, Wołkowysku, Pinsku etc., wszystkie inne magdeburye etc. znosiemy", a w punkcie drugim taż konstytucya: „a magdeburye miast dziedzicznych i porównanie z niemi w podatkowaniu dobr stołowych extra sądom według zwyczaiu administratorom podległemi bydz maia", i w punkcie 3-m: „gdyby zas dziedzicowi podobało się w swych miasteczkach utrzymywanie magdeburyi, wolno to im będzie, lecz to do potocznego ich mieszczan sądu, nie zas do obcych lub kryminalnych spraw nalezec maią."

Oważ tedy uroioney przez miasto wolnosci postać, owoż buntowniczy Heymowskiego do powstania mimo ukazy i prawa przeciw zwierzchności dworney postępek!

Mimo jeszcze tak otworzyscie pokazaną nad mocą przywileiu, choć już skasowanego, i nad konstytucyą 1776 roku, wszelkie magdeburie kasuiącą i postąpienia nawet z miastami, istotnie wolnemi, nie takim, jak Szkudy, woli dziedzicow oddaiącą, i nad ukaz nayiasnieyszego imper*atora* w ro*k*u teraznieyszym 1797 subordynować się zwierzchnosciom nakazuiący, ubiegania się miasta do wolności, choć bezprawney, ochotę, zeby wyswiecic niemoznosc nazywania się miasta Szkud wolnym i dworowi niepodległym, zeyść należy do listu już nieżyiącego j. o. *xię*cia Alexandra Sapiehy, kanclerza W. X. Lit., po skasowaniu przez konstytucyą wszelkich magdeburyi w miasteczkach przywatnych w roku 1777 kwietnia 12 d*nia* miastu danego, na ktorym jednym tylo, po przecięciu wszelkich poprzedniczych, prawem miasto gruntowac się chciec nie mogło, a w tym ostatecznym liście nie znaleść wyrazu, azeby miasto Szkudy bez podległości dworowi wolnym ogłoszone zostało, bo zareferował się xiąże do konstytucyi i przywileiow poprzedniczych. Przywileie zaś Władysława IV i instrument chodkiewiczowski dwór nad miastem za juryzdykcyą apellacyiną uznaią i czynsze na rzecz dziedzica do dworu płacic nakazuią, oraz z propinacyi tudziez handlu mieyskiego szukania intraty nieograniczoną wolność przy dworze zostawuią, lasow z pod wiedzy dworney nie wyimuie. Konstytucya zaś zacytowana 1776 miasta nawet magdeburskie wolne woli dziedzicow nieograniczoney oddaie. Coz dopiero mówić o Szkudach, ktore nie były miastem wolnym i w odpowiedzi na wyraz w liscie j. o. *xię*cia kanclerza przez miasto za konfirmacyą uzywaiącym się położony w słowa „z mego prawa utwierdzam", zawsze jednak zgodnie z przeznaczoną wyzey konstytucyą gdyż rzecz wi-

doczna i dotykana, ze xiąże kanclerz nie fundował de nova radice miasta, nie wyrzekł się wyrazow konstytucyi, owszem, one reassumował odwołaniem się do niey, bo nie uwolnił z pod podległosci miasta, lecz tylo wolność sądzenia się mieszczanom między sobą przy appelacyi do dworu y zwierzchności dworney dożywotnie prolongował i sukcesorom swoim, hrabstwa Szkud dziedzicom przez wyraz „z mego prawa" nie przeciął mocy zarządzenia miastem stosownie własnemu upodobaniu.

Jakimże teraz sposobem miasto przeciwko teraznieyszemu dziedzicowi — w. j. o. xięciu Franciszkowi Sapiezie, taynemu sowietnikowi, buntowniczo powstaiąc osmiela się powiedziec, ze grunt mieyski zabrano, że lasow lesniczym pilnowac każe i tylo za biletami używać mieszczanom dozwala, że zydom budowac się daie wolność, ze burmistrzow przez niewierność panu grzeszących w urzędowaniu odmieniac nakazuie, ze wszelkiego rodzaiu i religii bez excepcyi ludziom handlu prowadzić nie tamuie i jak wyobrażać, ze z takowych okoliczności j. o. xiąże pan dziedziczny gwałcił przywileie mieyskie, kiedy to pokazuie się, że miasto żadnych nie ma y żadney własności ziemney nie posiada, a tylo bezprawnemi przeciw mysli prawa litewskiego, dobrotliwą monarszą łaską dla W. X. L. aprobowanego, krokami woiowac usiłuie, a zdradą i podstępkami wolności nigdy nie mianey dobiia się, kiedy czy to wzięte przywileie już w jestectwie ważności swoiey nie będące, bo prawem przecięte i skassowane, przy dawney nawet ich mocy uważeniu przeciw mieyskiey pretensyi walczą, czy to wzięta konstytucya 1776 roku wszelkie nadzieie mieyskie wywraca, czy to list j. o. xięcia kanclerza, bo i ten wszelkie nadzieie mieyskie dla wyrazu „z prawa mego" i odwołania się do konstytucyi ruynuie.

Przeto gdy ze wszelkich okolicznosci niesprawiedliwość stosunkow mieyskich przeciw panu dziedzicznemu popieranych wywiązuie się i gdy imaginowany szukania wolności zapęd w zadnym sposobie skutecznym bydz nie moze, gdy zbrodnie Heymowskiego, występnie miasto do powstania przeciw zwierzchności dworney prowadzącego y monarszą osobę oraz rząd litewski fałszywą skargą zatrudniaiącego, bezkarnie zaniedbanemi bydz nie mogą, gdy zapęd Heymowskiego miasto Szkudy od zwykłey podległości dworowi odprowadził tak dalece, że już pomimo niesubordynowania się w rzeczach partykularnych, ukazami nawet naywyzszemi przeznaczonych niedopełnia obowiązkow, bo rekruta w czasie tym stawic się powinnego jednego z miasta wypadaiącego, wzgardzaiąc kilkakrotny nakaz dworu, nie dostarcza, ani też do odzienia i expensow przykłada się, a tym samym buntowniczym obeysciem dwor i całą włość na exekucyą naraza, y kiedy spodziewać się należy, że wkrótce do tego dziedzic j. o. xiąże j. mosc Sapieha wszelką ustałą uyrzy powinność i nie maiąc zadney z miasta intraty, wszelkie podatki skarbowe zastępowac narażonym zostanie, w ostatku gdyby nie było jeszcze nigdy przykładu, ażeby mieszkaniec zbuntowany trafił dziedzicowi odebrać własność i to, co prawem nabycia lub sukcessyi posiadał dziedzicznie, mimo mysl i wolę jego bezprawnie wydrzeć potrafił, ma rzecz oskarzona administracya hrabstwa szkudzkiego o skrzywdzenie osob własnych zadaną obiekcyą gwałtu przedstawic potrzebę, a imieniem j. o. xięcia

pana przez zaskarzenie administracyi zgodnie z instruktarzami dziedzica czyniącey, o gwałcenie przywileiow obwinionego szukać w zabieżeniu obszernym z takich przypadkow wynikac mogącym buntom rządowego rygoru, a przeto dołącza się w konkluzyi prozba, azeby Andrzey Heymowski, dowodca wszelkich nieprzyzwoitosci y powstania miasta przeciw dworowi naczelnik, jako gwałciciel ukazu nayiasnieyszego monarchy, subordynowac się zwierzchnościom nakazuiącego, wedle zasługi dla przykładu w rynku miasta Johansberskiego na ukaranie smagania powagą rządu naywyzszego *litewskiego* przeznaczony został; a maiątek onego na rzecz wydatkow administracyi konfiskacie uległ. Wola zaś j. o. *xięcia* j. mci Franciszka Sapiehy, taynego sowietnika, jako pana dziedzicznego, rządzenia miastem jako własnym do upodobania, azeby nie doswiadczał przecięcia, lecz owszem przez rząd sprawiedliwość domierzaiący zaaprobowaną została, a przywileie, jako konstytucyą prawa *litewskiego* skasowane, za niewazne i nieznaczącemi ogłoszone były.

179. *1797 m. liepos mėn. 3 d. Teismo sprendimas Skuodo grafystės administratoriaus Lipinskio byloje prieš Skuodo miestelėnus.*

Nuorašas Sapiegų dokumentų tarpe — MAB B 3 Nr. 101 l. 42—45a.

Teisėjai Jurgis Putkameris ir Krištupas Didrichas Švarcofas, įgalioti Skuodo grafystės savininko kunigaikščio Pranciškaus Sapiegos, svarstė Skuodo grafystės administratoriaus K. Lipinskio ir jo pavaduotojo buv. majoro Fabijono Glovačo bylą prieš Skuodo miestelėnus — burmistrą Andrių Heimovskį, tarėją Pranciškų Kačanovskį ir kitus. Miestelėnai aiškino, kad pagal Skuodo privilegijas miestui priklausąs miškas, į kurį administratorius Lipinskis pats skiriąs savo girininkus, pažeisdamas miesto teises, ir neleidžiąs miestelėnams tuo mišku naudotis. Teisėjai iš tardymo nustatė, kad tiek visa grafystė su Skuodo miestu ir kaimais, tiek ir tas miškas visiškai priklausąs dvarui, todėl dvaras visai teisėtai paskyręs girininku Joną Veitą ir leidęs jam išsivežti malkų namų reikalams. 1796 m. gruodžio mėn. 24 d. Skuodo burmistras Heimovskis su tarėju Kačanovskiu ir keliasdešimčia miestelėnų užpuolę Veito namus, minėtas malkas atėmę bei išsivežę, o Lipinskio pavaduotoją Glovačą už bandymą sukliudyti Heimovskis dar apmušęs. Dėl to Lipinskis liepė Heimovskį ir Kačanovskį sukausyti ir įkalinti, tačiau Heimovskis sugebėjęs susisiekti su stovėjusios Skuode carinės kariuomenės būrio kapitonu Leniakovu ir poručiku Marinovskiu, kurie su savo kuopa užpuolę Skuodo dvarą, paleidę suimtuosius ir vietoj jų suėmę Lipinskį ir Glovačą. Naujas ginčas kilo dėl to, kad dvaras leido Izraeliui Leibovičiui pasistatyti mieste bravorą, o miestelėnai, ypač Eldermanas, tam griežčiausiai pasipriešinę, įrodinėdami, kad bravoras esąs statomas ant miesto žemės. Lipinskiui įsakius suimti Eldermaną, Heimovskis neleidęs to padaryti. Dėl šių faktų teisėjai miestelėnų skundą kunigaikščiui Sapiegai paskelbė nepagrįstu ir priteisė Skuodo burmistrui Heimovskiui 50 lazdų, nušalinant jį visam laikui nuo bet kokių pareigų ir ištremiant iš miesto; Pranciškui Kačanovskiui — 30 lazdų, nušalinant nuo pareigų trejiems metams; Andriui Eldermanui, kaip nestojusiam į teismą, — 60 lazdų ir Jonui Berhardui už nepaklusnumą naujam, Lipinskio skirtam, burmistrui taip pat 60 lazdų. Be to, teisėjai priteisė visiems jiems sumokėti iš viso 100 olandiškų talerių teismo išlaidų.

Roku tysiącznego siedmsetnego dziewięćdziesiąt siodmego miesiąca julii trzeciego dnia. W sprawie w. w. j. j. panow Konstantego Lipinskiego, szambelana dworu polskiego i administratora hrabstwa Szkudzkiego, Fa-

biana Głowacza, maiora woysk bywszych polskich, z Andrzeiem Heymowskim, bywszym burmistrzem miasta Szkudzkiego, Franciszkiem Kaczanowskim, raycą, Tadeuszem Filonem, Jozefem Narkiewiczem, Kazimierzem Deymątowiczem, Johanem Berhardem, Andrzeiem Willem Eldermanem, Michałem Sebothem, Eziaszem Breynholmem, Karolem Zylem, Bartłomieiem Połubinskim, Franciszkiem Butkiewiczem i dalszemi obywatelami miasta Szkudzkiego o nieposłuszenstwo i nieuległość zwierzchnosci dworney, a ztąd o dalsze skutki wynikłe. Mocą dyspozycyi j. o. xięcia j. mci Franciszka Sapiehy, generała artyleryi woysk byłych polskich, do mieszczan szkudzkich, jako od dziedzica tych dobr całkowitych hrabstwa Szkudzkiego w dacie roku tysiącznego siedmsetnego dziewięćdziesiąt siodmego maia dwudziestego czwartego dnia czynioney, oraz listowney obligacyi w jedneyże dacie roku i miesiąca do nas, niżey piszących się, z nadaniem władzy ostatecznego rozsądzenia tey sprawy pisanych, odesłaney y przyniesioney, w skutek ktorych my, Jerzy Putkamer, generalny chorąży powiatu telszewskiego, Xięstwa Zmudzkiego, Krzysztof Dydrych de Szwarcof, porucznik krola j. mci, ziechawszy ad locum delicti, do dworu miasta szkudzkiego, postępuiąc porządkiem wedle prawa, po zafundowaniu nayprzod juryzdykcyi i po wyexpedyowaniu inkwizycyi przez swiadkow tak ze strony zwierzchności dworney, jako też mieszczan stawionych oraz samych pryncypałow i hersztow buntu, po wyciągnieniu examinu, jako to z Andrzeia Heymowskiego, Franciszka Kaczanowskiego, Tadeusza Filona, Jozefa Narkiewicza, Kazimierza Deymątowicza, przystępuiemy do decyzyi.

Lubo obywatele miasta Szkudzkiego na zaskarzenie w. szambelana Lipinskiego explikowali się i tłumaczyli się, iż puszcza mieyska w zawiadywaniu mieyskiey zwierzchnosci wedle przywileiow i nadan im służących bydz powinna i lesniczowie od miasta na pilnowanie teyże puszczy byli destynowanemi, a tym samym interesowanie się zwierzchnosci dworney w naznaczeniu lesniczych przez w. szambelana Lipinskiego jest naruszającym ich prawa i przywileiu, i lubo mieszczanie dowodzili, iz jak zwierzchność dworna żadney władzy i mocy do puszczy[a] mieyskiey nie miała, tak też zwierzchność dworna na wywiezienie drzewa z puszczy biletow mieszczanom nie wydawała, udzielnie lubo Andrzey Heymowski przez pismo od siebie podane dał explikacyą, iz do akcyi praktykowaney w domu Weyta nie nalezał i przeciwko zwierzchności dworney nie powstawał, jednak ponieważ inkwizycya w tey mierze expedyowana nayzupełnieysze daie swiadectwo, iż zwierzchność dworna nie tylko miastem, ale też całą włoscią tegoz hrabstwa oraz puszczą mieyską zawsze urządzała się i od niey lesniczowie na pilnowanie puszczy byli destynowanemi i za biletami od dworu wydanemi wszelkie drzewo mieszczanom wydawała, — w dowod tey prawdy księga wydawanych biletow za administracyi w. Adamowicza, przeszłego kommissarza szkudzkiego, oraz instrument Janowi Tomaszewskiemu na lesniczowstwo od w. Benedykta Adamowicza w roku tysiącznym siedmsetnym dziewięćdziesiąt trzecim czternastego februarii wydany poswiadczaią, — ponieważ w. j. pan Lipinski z woli w. lustratora Sokulskiego Jana Weyta instrumentem od siebie wydanym na lesniczowstwo, na pilnowanie i strzeżenie pusz-

czy mieyskiey upoważnił i za dozwoleniem dworu za biletem drzewa opałowego zwalin zabranego na potrzebę domu swego rzeczony lesniczy Weyt wywiozł, poniewaz w dniu dwudziestym czwartym decembra roku tysiącznego siedsetnego dziewięćdziesiąt szostego Heymowski i Kaczanowski, będąc przewodnikami i instrumentem do buntu przeciwko zwierzchności dworney, naypierw Franciszek Kaczanowski z rozkazu bywszego burmistrza Heymowskiego według dobrowolnego swoiego zeznania się w pomocnictwie, wziąwszy parobkow Heymowskiego, poiechał do Jana Weyta, lesniczego, celem zabrania drzewa wywiezionego z puszczy mieyskiey, gdzie Franciszek Kaczanowski przyjechawszy i gwałtownie postępuiąc, drzewo będące w stosach składac na wozy zaczeli, lecz Weyt, lesniczy, takowego gwałtu przez Kaczanowskiego domierzaiącego się naymocniey bronił; poniewaz Kaczanowski, nie mogąc swoiego dokazać y wywiesc drzewo z domu Weyta, lesniczego, zostawiwszy wozy nałozone, sam pieszo jak nayspieyszniey poszedł do miast z reportem do Heymowskiego, bywszego burmistrza, ktoren jako burmistrz zgromadziwszy mieszczan do kilkudziesiąt, sam w naywiększey będąc passyi i zapamiętałosci, zostawiwszy mieszczan na ulicy, naywiększym impetem wpadł do dworu, gdzie znalazłszy natenczas w. Głowacza maiora, w niebytności w. Lipinskiego szambelana zastępuiącego mieysce, mowic zaczoł w te słowa: „Kiedy tak się dzieie, gwałt gwałtem odeprę". W. Głowacz, widząc Heymowskiego pomieszanego, o niczym nie wiedzący, pytał przyczyny gniewu jego, na co nie daiąc rezolucyi, wybiegł ze dworu i wnet [z] zgromadzonemi mieszczanami poiechał do domu Weyta lesniczego. W. Głowacz, lękaiąc się i chcący wiedziec, jako zwierzchnik zostawiony, aby z tego jakie złe konsekwencye nie wynikły, poiechał tuz za niemi y przybiegłszy do karczmy połuknanskiey, kędy znayduiąc wszystkich mieszczan i Heymowskiego, wrócic się im kazał do domow swoich. Poniewaz Heymowski zachęcał i burzył mieszczan, by nie słuchali w. Głowacza, lecz za nim poiechali, jakoz mieszczanie, usłuchawszy bywszego burmistrza Heymowskiego, naiechali na dom lesniczego i znalazłszy przez Weyta zgromadzonych kilku włoscian, takowego gwałtu w wywiezieniu drew naymocniey bronił i sam wybiegłszy przed naypierwszy woz, wstrzymywał ile moznosci koni, ale Heymowski biczem popędzał, i tak nie mogąc wstrzymac, puscił one. Ponieważ po otrzymanym takowym zwycięstwie Heymowski rzucił się do w. Głowacza, mowiąc: „Co ty tu masz za prawo?" i tak onego porwawszy za piersi trząsł, słowy naynieuczciwszemi lzył, biczem uderzył po głowie tak, iż czapka z głowy spaść musiała, na co w. Głowacz mu odpowiedział: „Pamiętay, Heymowski, co czynisz!" Włoscianie przy w. Głowaczu będący chcieli się uiąc i pomscić się krzywdy zwierzchnika swego, lecz w. Głowacz, niedozwalaiąc i lękaiąc się kryminału, sam y ludziom swoim spokoynie odeyść kazał. Ponieważ po dopełnionym takowey akcyi wytoczyła się sprawa przed administratorem Lipinskim, szambelanem, ktoren zbliżaiąc sprawiedliwość dla dosledzenia prawdy w. w. j. j. panow Juliana Reszki, komornika, Wincentego Dowsina, oficyanta, na indagacyą wyznaczył, po wyexpedyowaniu którey gdy Heymowski i Kaczanowski pokazali

się bydz winnemi, jako buntownikow, przeciwko zwierzchności dworney gwałt czyniących, w. szambelan Lipinski kazał w kaydanki okuc i zamknąc. Ponieważ po wzięciu w areszt i okuciu Heymowskie i Kaczanowskiego Heymowski, bywszy burmistrz, upraszał j. pana Jozefa Januszkiewicza, by dał wiadomość kapitanowi Leniakowi i dalszym oficyerom w miescie Szkudach konsystuiącym, ponieważ po przywiezieniu drew z domu Weyta lesniczego wozy cztery kapitanowi Leniakowi, a resztę do dworu swego zwieść zadysponowal, poniewaz z tych wszystkich związkow i okolicznosci pokazuie się, iż Heymowski w jednośći i zmównosci z komendą rosyiską konsystuiącą w Szkudach maiąc się, za daniem znać przez Jozefa Januszkiewicza ciż j. j. mci panowie oficyerowie — Leniakow kapitan i porucznik Marinowski — naszedłszy gwałtownie na dwor, klucze sobie oddac rozkazali i z więzow Heymowskiego i Kaczanowskiego uwolnili. Poniewaz wraz po uwolnieniu Heymowskiego i Kaczanowskiego officyerowie rossyiscy w gorze batalionu jegierskiego czwartego po uformowaniu pretensyi, iz jakoby buntowniki jakie we dworze ukryci znayduią się, nayprzod dwor cały otoczywszy rotą, zrewidowali i nie znalazłszy onych, w. szambelana Lipinskiego i majora Głowacza w scisły areszt osadzili. Poniewaz przy zrewidowaniu dworu przez officyerow sposobem gwałtu y nayśćia mieszczan wielka liczba naydowała się, poniewaz po nieznalezieniu uformowanych buntownikow a osadzeniu w areszt w. w. j. j. panow szambelana Lipinskiego i Głowacza, maiora, przez officyerow rossyiskich mieszczanie tryumfowali i „vivat!" krzyczeli. Poniewaz gdy w. j. pan Lipinski administrator zydowi Izraelowi Leybowiczowi browar na gruncie tegoz zyda budować zadysponował, mieszczanie zaś, a mianowicie Andrzey Will Elderman naymocniey temu się sprzeciwił, daiąc przyczynę, iz on zabiera grunta mieyskie, i pana Wincentego Dowsina, posłanego ze dworu na oglądanie tey prawdy, jezeli Srol, arendarz, buduiąc swoy browar zaymuie place mieyskie, łaiał słowami nieuczciwemi i srogo z nim postępuiąc, do koła z płotu wyrwanego porwał się. Poniewaz Will Elderman na wzywanie do dworu kilkakrotnie na explikacyą był nieposłuszny y nie stawił się przed dworem, poniewaz gdy z rozkazu zwierzchności dworney Andrzeia Willa poniewoli chcieli wziąść y przystawić do dworu, a Heymowski znayduiącego natenczas Andrzeia Willa w domu jego nie wydawał i swoią pretekcyą wspierał, poniewaz Heymowski po uwolnieniu się przez officyerow rossyiskich dwa pęta zelazne i dwie kłótki ze dworu wziął i nie oddał, poniewaz w. j. pan Lipinski, szambelan, mąki purow trzydzieśćie trzy od kapitana Leniakowa do miasta i włośćian należącey i czerwonych złotych sztuk osmnascie od xięcia Wiazymskoy, podpułkownika, za furaż należących do siebie odebrał, a dla trudnego rozdyspartymentowania tak z wziętych trzydziestu trzech purow mąki, jako też zakupionych ruznego zboża na złotych osmnaśćie magazyn niewielki we dworze szkudzkim na potrzebę przypadkową załozył i z onego tak mieszczanie, jako też włość pozyczonym sposobem brali i oddali, jako reiestra poswiaczają. Takowe urządzenie my, urzędnicy nizey piszący się, utwierdzamy.

Ponieważ Jan Berhard, mieszczanin, razem do buntu przeciwko zwierzchnosci dworu czasu nayscia na dwor naydował się z officyerami rossyiskiemi i onym tez we wszystkim pomagał, poniewaz tenze Berhard w ustanowieniu burmistrza Bartłomieia Połubinskiego był nieposłusznym i sprzecznym, poniewaz Jan Berhard po zafundowaniu juryzdykcyi naszey w przytomnośći zwierzchnośći dworney nas i wszystkich mieszczan naymocniey się sprzeciwił i wadził, wszystkich mieszczan buntuiąc, poniewaz niektorzy mieszczanie przez podany memoryał do j. o. xięcia j. mci dziedzica Szkud na ucisk i niedawanie protekcyi zalili się, jednak poniewaz wszystkie skargi w tym memoryale zawarte pokazały się bydź prożnemi i paszkwilnemi, z tych przeto uwag, biorąc przekonanie z inkwizycyi większośćią swiadectw wspartych, my, Jerzy Putkamer, chorąży powiatu telszewskiego Xięstwa Zmudzkiego, Krzysztof Dydrych de Szwarcof, porucznik Fridricha k. j. mci, maiąc za naypierwszy cel przyblizenia sprawiedliwośći w zapobiezeniu, aby nadal podobne zdroznosci nie działy się, nakazuiemy wszystkim mieszczanom hrabstwa szkudzkiego oraz całey włości posłuszenstwo i uległość zwierzchnośći dworney, powagą ktorey ustanowionego Jana Weyta za lesniczego nad mieyską puszczą approbuiemy.

Za występek Andrzeia Heymowskiego, bywszego burmistrza, przeciwko zwierzchnośći dworney popełniony, jako burzyciela spokoyności domowey, insistendo dyspozycyi j. o. xięcia j. mci do mieszczan przysłaney w dacie powyżey wyrażoney, tak od burmistrzowstwa, jako też ab omni activitati na zawsze suspenduiemy i odsądzamy. Niemniey za dopełniony gwałt i nayscie na dom Jana Weyta, lesniczego, oraz za czynione odkazanki przeciwko zwierzchnośći dworu y czasu tey akcyi za zuchwałe porwanie się przeciwko w. Głowaczowi, maiorowi, za uderzenie biczem po głowie i starganie za piersi, jako pryncypała i herszta takowego postępku na pałek pięćdziesiąt wskazuiemy i exekucyą tego wyroku eo instanti zwierzchnosci dworney zalecamy. I azeby przecz z miasta w przeciągu tego czasu, pozwalaiąc rumacyą do s° Marcina roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt siodmego jedynastego nowembra, wyszedł, po upływie ktorego pod zadnym prawem i pretextem znaydowania się i mieszkania w miescie Szkudach nie będzie miał prawa wolnosci i szczycenia się obywatelem miasta Szkudzkiego.

A zas Franciszka Kaczanowskiego, jako pierwszego pomocnika do buntu przeciwko zwierzchnosci dworney i gwałtownego nayscia na dwor lesniczego Jana Weyta, wedle dobrowolnego zeznania się, z examinu i z dowodow inkwizycyinych poswiadczaiących na pałek trzydziescie wskazuiąc, ab omni activitate od urzędow mieyskich na lat trzy suspenduiemy. Podobniez Andrzeia Willa Eldermana, niestawaiącego do rozprawy, a tym sprzeciwiaiącego się dyspozycyi j. o. xięcia j. mci Franciszka Sapiehy, generała artyleryi bywszych woysk polskich, dziedzica, i za dalsze przestempstwa w inkwizycyi dowiedzione i pokazane na palek szesdziesiąt sądząc exekucyą tego wyroku w każdym czasie zwierzchnośći szkudzkiey zostawuiemy. Rownież Jana Berharda, gancarza, za nieuległość dworowi, za łaianie bur-

mistrza nowobrannego przez dwor — Bartłomieia Połubinskiego — i w przytomnosci nas, sądu, buntuiącego i poburzaiącego mieszczan do wyiscia zgromadzonych na rozprawę, na pałek szesdziesiąt wskazuiemy.

Co się tycze expensow w tey sprawie poniesionych następna rezolucya. Ponieważ mieszczanie szkudcy, a mianowicie Andrzey Heymowski, Franciszek Kaczanowski, Tadeusz Filon, Jozef Narkiewicz, Kazimierz Deymątowicz, Jan Berhard, Andrzey Will Elderman, Michał Zybort, Eziasz Breynholm, Karol Zylc, Bartłomiey Połubinski burmistrz, Franciszek Butkiewicz i j. pan Jozef Januszkiewicz powodem i przyczyną stali się: jedni — dopełniaiąc bunt przeciwko zwierzchności dworney i dalsze przestępstwa nieprzyzwoite, drudzy — paszkwilnie i fałszywie oskarzaiąc memoryałem do j. o. *xięcia* j. mci podanym, a insi tylko radą, — do expensow i kosztow niemałych, przeto my, urzędnicy, wedle wartosci winy i przestępstwa kazdego uwazaiąc, następny dyspartyment przeznaczywszy: na Andrzeiu Heymowskim bitych holenderskich sztuk dwadziescia pięc, na Franciszku Kaczanowskim bitych piętnascie, na Tadeuszu Filonie bitych pięc, na Jozefie Narkiewiczu bitych pięc, na Kazimierzu Deymątowiczu bitych pięc, na Andrzeiu Willie Eldermanie bitych pięc, na Michale Zyborcie bitych pięc, na Eziaszu Breynsholmie bitych pięc, na Karolu Zyle bitych pięc, na Bartłomieiu Połubinskim, burmistrzu, bitych pięc, na Franciszku Bułkiewiczu bitych pięc, a zas na j. panu Jozefie Januszkiewiczu lubo w sprawie pociągniętym przez dwor nie był, jednak ponieważ sam dobrowolnie zeznał się i czasu dopełniaiącego się gwałtu przez officyerow znaydował się we dworze i ze radą był do buntu, z inkwizycyi pokazało się, z tych wszystkich uwag bitych piętnascie, — w ogul zniosłszy uczyni bitych sto — na wyżey rzeczonych nieszczanach zasądzilismy. Ktore quantum blisko wymienieni mieszczanie szkudcy w monecie talarowey niebrakowaney wazney holenderskiey w dzien s° Michała roku upływaiącego tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt siodmego dnia dwudziestego dziewiatego septembra dla w. w. j. j. panow Konstantego Lipinskiego, szambelana dworu polskiego, administratora szkudzkiego, Fabiana Głowacza, maiora woysk byłych polskich, do kassy dworney szkudzkiey pod karami w przypadku nieopłacenia na wyż rzeczonym terminie alterius tanti tak z osob swoich, jako też i maiątku opłacac są obowiązanemi.

Względem skargi Ficena, kowala, przeciwko zwierzchnosci dworney o ukaranie onego plagami podaney tak się rezolwuie. Poniewaz Ficen, kowal, uzywszy arbitralności gwałtownie od Szymkiewicza, mieszczanina, młot kowalski zabrał i poniewaz na zaskarzenie tegoz Szymkiewicza, kowala, do dworu na kilkakrotne wzywanie nie stawał, poźniey za przestępstwo swe słusznie i sprawiedliwie plagami był ukaranym od dworu, a zatym w tym punkcie za prozną znaiąc, skargę Ficena kowala do zwierzchności dworney regulowaną kassuiemy i umarzamy. A zaś zabranych pęt dwoie i kłotek przez Heymowskiego zwrot in instanti nakazuiemy. Niemniey rezolucyą w tym punkcie daną, jako tez wszystkie dyspozycye j. o. *xięcia* j. mci Franciszka Sapiehy, dziedzica, mianowicie zalecenia do mieszczan szkudzkich przysłanego w kopii pod dniem dwudziestym czwartym maia roku idącego

sądownie konnotuiąc, oraz dyspozycyą w. j. pana Jana Zarzyckiego, pełnomocnego rządcy, w dacie roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt siodmego februarii pierwszego datowaną i dalsze dyspozycye w. j. pana Sokulskiego, lustratora, na koncu ukazy zwierzchnosci dworney, to jest w. j. pana Lipinskiego, administratora hrabstwa Szkudzkiego, aby mieszczanie wypełniali i wedle brzmienia onych w każdym czasie nie sprzeciwiaiąc się we wszystkim posłusznemi byli, nakazuiemy, i takowy nasz wyrok w dacie powyzszey zapadły oraz inkwizicyą w tey sprawie expedyowaną i examina z mieszczan obsygiluiąc, własnemi rękoma naszemi przy wycisnieniu herbowney pieczęci podpisuiemy. Dat ut supra. Podpisano: Jerzy Putkamer, chorąży generalny powiatu telszewskiego. — Krzysztof Dydrych de Szwarcof, porucznik Fridricha j. mci pruskiego. — Felix Nowicki, porucznik powiatu telszewskiego pisarz sądowy.

---

[a] puszy

180. *1797 m. gruodžio mėn. 21 d. Telšių pavieto žemesniojo Žemės teismo draudimas Skuodo grafystės administracijai persekioti Heimovskį ir kitus Skuodo miestelėnus už skundo padavimą carui.*

Nuorašas Sapiegų dokumentų tarpe — MAB B 3 Nr. 101 l. 50.

Remdamasis Lietuvos gubernatoriaus Bulhakovo 1797 m. spalio mėn. 10 d. raštu, kuriuo kunigaikščio P. Sapiegos tarnautojams buvo uždrausta persekioti Skuodo miestelėnus už skundo padavimą carui, Telšių pavieto žemesnysis Žemės teismas buvo davęs atitinkamą įsakymą Skuodo grafystės administracijai. Nepaisant to, buvę gauta skundų, kad toji administracija nesiliaujanti persekiojusi miestelėnų, ypač Heimovskio, todėl teismas įsako pakartotinai, kad iki galutinio ginčo išsprendimo būtų liautasi bet kokiu būdu persekioti Skuodo gyventojus.

Sądu ziemskiego niszszego powiatu telszewskiego do zwierzchnosci dworu hrabstwa Szkudzkiego zalecenie.

Skutek przełożenia j. w. w. taynego konsyliarza, litewskiego gubernatora y rozmaitych orderow kawalera Jakoba Bulhakowa pod dniem 10 octobra roku 1797 Nr. 3497, w którym oprocz dalszych wyrazow zaleca, azeby naymocniey potwierdzić rządcom j. o. xięcia Sapiehy, gdyby oni wprzod samowładnie uciemiężać y skrzywdzac mieszkańcow w miescie Szkudach znayduiących się, a tym bardziey mscic się za podanie przez nich nayiasnieyszemu imperatorowi prozby, dawszy administracyi hrabstwa szkudzkiego co do takowey woli rządowey zawiadomienie y zalecenie, oraz pismienną teyże administracyi odebrawszy rezolucyą o powziętey informacyi, gdy teraz ma doniesioną, iz taz administracya mimo tę wolę rządową przesladowac niektorych mieszczan, a szczegulnie Heymowskiego, powaza się, przeto sąd ponownie zastrzega, azeby zadnemu miasta Szkud obywatelowi az do ultimarney rządowey rezolucyi pod zadnym pozorem y wynalazkiem krzywda nie działa się y żadnym sposobie przez dwor miasto dotknięte nie zostało, inaczey bowiem gwałt nad zawarowanie ukazowe udzielany przed-

stawic rządowi sąd znalazłby się w obowiązku. Dat w Szkudach miesiąca *decem*bra 10/21 dnia 1797 roku. — Zemski kommissarz Nikołaj Czudzinow. — Jakub Mackiewicz sądu ziemskiego nizszego telszewskiego assessor.

181. *1798 m. liepos mėn. 28 d. Skuodo grafystės administratoriaus K. Lipinskio pranešimas P. Sapiegai apie tebetrunkantį Skuodo miestelėnų priešinimąsi.*

Originalas Sapiegų dokumentų tarpe — MAB B 3 Nr. 101 l. 134—135.

K. Lipinskis praneša, kad Skuodo miestelėnai vis dar nesumokėję pinigų, kuriuos iš jų dvaro naudai buvo priteisę teisėjai Putkameris ir Švarcofas; buvęs burmistras Heimovskis, nepaisydamas teisėjų sprendimo, tebegyvenąs Skuode, miestelėnai neatidavę rekruto ir nesumokėję rekrutinio mokesčio, todėl šią prievolę vietoj miestelėnų turėję atlikti Skuodo grafystės valstiečiai, ir t. t.

Jasnie oswiecony mosci xiąże dobrodzieju!

Gdy mieszczanie szkudcy[a] w swey niekarnosci dotąd trwaią, a rozkaz waszey xięcey mosci zalecił mi, izby naymnieysze ich nieposłuchanie było doniesionym waszey xięcey mosci, w skutek tego mam honor o ich niesfornym postępowaniu raportować.

Następuiący jest regestr nieposłusznych krokow mieszczan, a raczey Heymowskiego, ich do wszystkiego przewodzcy.

1-mo. Expensow, alias penow na nich przez dekret w imieniu waszey xięcey mosci od w. w. Putkamera i Szwarzhoffa ferowany zasądzonych nie płacą i mimo mego przykazu płacić nie myslą.

2-do. Heymowski, wywołany z miasta zostaie w miescie bezkarnie.

3-tio. Czynsze ostatnią ratą opłacane wbrew mey dyspozycyi nie kazdy w szczegulnosci, ale wogule wybrawszy wniesli.

4-to. Rekruta od nich wypadaiącego nie dali i włość jak rekruta, tak expensa na niego za miasto łożyć musiała.

5-to. Karę za te nieposłuszenstwo oznacziąc nakazałem, aby miasto przez niedanie rekruta, jako przyłączone do składki rekrutowey uwazane, zapłaciło wedle uniwersału po rubli dwa, kopiiek szesnascie z duszy. I tego nie uskutecznili.

6-to. Opłaty z woli rządowey ogłaszane nie uiscili. I tak z duszy po 13 kopiiek na konie podiemne, powtore, na koszt podięty w oddaniu y zaprowadzeniu koni pułkowych do Jurburga po tynfie z dymu, potrzecie, na budowniczego koniuszni po groszy osiem z dymu, po czwarte, na deputata wywodowego po puł złotego z dymu. Wszystkie takowe opłaty włość za miasto załozyła.

7-mo. Mosty i bruki nie reparuią.

8-vo. Kalkulacya ich przywileiem zastrzeżona, aby administratorowi zdawaną była przez magistrat z czynionych poborow i składek roznych, nie ma skutku.

9-o. Komissya rządowa szpitalna przepisała, aby magistrat wspolnie z j. x. proboszczem zarządzał szpitalem i ze wszelkich przychodow kwitował. Nie podobało się to miastu i pieniędze szpitalowi należące dla tego jedynie, aby x. x. proboszcz wspolnie z niemi nie kwitował, przyjąć ode mnie nie chce.

10-mo. Upominaiąc się u mnie, aby puszcza ich dozorowi oddaną była na mocy listu waszey xięcey mosci, a takowy list, służący mi za prawo, aby mi prezentowanym był, nakazawszy, nie usłuchali.

O takowych postępkach mieszczan raportuiąc niesę prozbę pokorną do waszey xięcey mosci o łaskawe w tey mierze i nadal zaradzenie. 1798 dnia 28 julii w Szkudach. Waszey xięcey mosci naynizszy sługa. *Parašas:* K. Lipinski.

---

[a] szudcy

PAAIŠKINIMAI DĖL RODYKLIŲ

Rodyklės sudarytos tuo pat principu, kaip ir „Ginčų" I dalyje. Pavardės, vietovių pavadinimai ir terminai iš lenkiškų tekstų surašyti dabartine lenkų kalbos rašyba. Žodžiai iš vienintėlio rinkinyje dokumento, skelbiamo rusų kalba (Nr. 161), perteikti lotyniškais rašmenimis. Kai kurios lietuviškų pavardžių galūnės vardų rodyklėje yra tik spėjamos, nes tekstuose nėra tų pavardžių vardininko. Ypač abejotinais atvejais pavardžių galūnės parašytos laužtiniuose skliaustuose. Vietovių rodyklėje „Wielkie Księstwo Litewskie" nežymėta. Valdžios įstaigos ir teismai yra surašyti dalykų rodyklėje, iš visų variantų paėmus tiksliausią. Jeigu tam tikra institucija minima drauge su vietove (pvz., „gród rosieński" — Raseinių Pilies teismas), tokiais atvejais institucija yra įtraukiama ir į vietovių rodyklę. Asesorių teismas — „Sąd zadworny asesorski W. Ks. Lit." — įtraukiamas tik iš tų bylų-ginčų, kuriuos sprendė ne asesorių, o kiti teismai. Lietuviškos kilmės žodžiai dalykų rodyklėje išskirti pusjuodžiu šriftu.

ПОЯСНЕНИЯ К УКАЗАТЕЛЯМ

Указатели составлены в основном по тому же принципу, как и в ч. I. Для терминов, извлеченных из документов, публикуемых на польском языке, применено современное польское правописание. Слова, включенные в указатели из единственного публикуемого в сборнике документа на русском языке (№ 161), переданы латинскими буквами. Окончания литовских фамилий, данные в указателе имен, достоверны не во всех случаях, так как в текстах сборника ряд фамилий не выступают в именительном падеже. В особо сомнительных случаях такие окончания даны в прямых скобках. Названия местностей в географическом указателе даются в форме, употребленной в документе. „Wielkie Księstwo Litewskie" в географическом указателе отдельно не обозначено. Государственные институции и суды отражены в предметном указателе; все варианты названий сведены к основному. Если данная институция, упомянутая в тексте, связана с конкретной местностью, напр. „gród rosieński" — «Росейнский городский суд» — то такие случаи упоминания данной институции отражены также в географическом указателе. Термин «асессорский суд» — „Sąd zadworny asesorski W. Ks. Lit." — включен в указатель только из тех тяжб, которые решались не в асессорском суде. Термины литовского происхождения в предметном указателе выделены крупным шрифтом.

SUTRUMPINIMAI — СОКРАЩЕНИЯ

dw. — dvaras, двор. f. palivarkas, фольварк. m. — miestelėnas, мещанин. mj. — dvaras, имение. mst. — miestas, miestelis, город, местечко. ob. — gyventojas, житель. p. — ponas, пан. plg. — palygink, сравни. pod. — valstietis, крестьянин, подданый. r. — upė, река. sl. — miestiečių luomo žmogus, лицо мещанского сословия. ur. — kilmingas, bajorų luomo žmogus, лицо шляхетского происхождения. W. Ks. Lit. — Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė, Великое Княжество Литовское. w. — kaimas, деревня. žr. — žiūrėk, смотри.

VARDŲ RODYKLĖ
УКАЗАТЕЛЬ ИМЕН

Abrahamowicz Icek, żyd w Ludwinowie osiadły 224, 229
Abrakajtis Franciszek, pod. ekonomii Szawelskiej, w. Najsów 64
Abramowicz Izrael, arędarz dorsuniski 426
— Jakub, radca magistratu Kowieńskiego 232
Adamowicz Benedykt, 483; przeszły komisarz szkudzki 495
— Stefan, prac. wsi Barcic, starostwa Metelskiego i Siemnieńskiego 382—383
Aksanowicz Kazimierz, kanonik kijowski, proboszcz jezierkowski, komisarz 181—182
Alczewska, wdowa, wypędzona z dziećmi 104, 106
Aleknowicz. Elaknowicz, pod. ekonomii Szawelskiej 239, 249
Aleks Marcin 302
Aleksander, król polski, książę litewski 310, 327, 329
Aleksandrowicz Szymon, przywódca powstania chłopów ekonomii Szawelskiej 267—276, 279—280; jego egzamen, dane biograficzne 249; w zeznaniach: M. Paugiewicza 238—240, 261—262; Sz. Jazowskiego 242—244, 261; M. Radwiły 246—249, 262; W. Margiela 252, 264; T. Martinajcia 254, 262; M. Czepula 254, 265; D. Kadata 255—258, 264; J. Jurgiela 265; ad forum competentem odesłany 277
— Tadeusz, sędzia ziemski grodzieński 383
Alukiewicz Jerzy, m. dorsuniski, w dyby okuty 426
Aluszkiewicz, Oluszkiewicz Stefan, burmistrz wiszlyniecki 282; ob. gminny 283
Ambrażewicz Józef, rotmistrz powiatu Upitskiego 302
Ambrozajtis Wawrzyniec 297
Ambrożewicz, m. szawelski 256, 274
Anciun Tomasz, pod. w. Szadziun y Szmorlun 330, 332—333, 338
Ancuta, referendarz W. Ks. Lit. 94
Ancypa Tomasz, namiestnik dw. Przewalskiego 434
Andrasius Stanisław z Wojsznarów, pod. ekonomii Szawelskiej 86, 88
Andrulewicz Jan, wł. olicki 481
Andruszewicz Jerzy, żołnierz garnizonowy 289
Andrys, strażnik cła komory Połongowskiej 164
Andrzejkowicz Tadeusz, sędzia grodzki grodzieński 322
Anna, korolewa polskaja 454
Anoszkowicz Szymon, pod. starostwa Stokliskiego 341
Anożajtis Jozeph 81
Anton Jan ze wsi Antony, pod. hrabstwa Hoduciskiego 393
Antonajtis Jakub, wł. wyszły z domu wobec podwyszonego czynszu i podatków 104, 106
Antoniewicz, pisarz prowentowy ekonomii Szawelskiej 113
Antonin Anton, prac. starostwa Prenskiego 58
Arys, Dawid, August, Michał, prac. starostwa Połongowskiego 210
Arysz Jakub, prac. starostwa Połongowskiego 210
Aszwoliński Józef, pod. 222
August Wtóry, król polski 90, 93, 330
— Trzeci, król polski 181—182
Augutis, Augutys, Augutowicz Dawid, pod. starostwa Połongowskiego 190, 213
— Jan z Kałek (Kaletek), pod. wiżuniecki, podstrzelony i zbity 337; wizja wozniеńska 379
Augutowicz žr. Augutis

Aukas Wojciech z Wojsznarów, wł. ekonomii Szawelskiej 88
Aukstakielcowie, Piotr y Łukasz, prac. 58; żr. Aukstakielnysowie
Aukstakielnysowie, Łukasz, Szymon i Piotr, alias Aukstabalniowie, prac. starostwa Prenskiego 58
Auksztel Jerzy, bojar bolnicki, detentowany 428
Auksztulowie, Jerzy i drugi Jerzy, bojarowie putni bolniccy 427, 429
Ausztra, Austry Kazimierz, sł., gmiński wisztyniecki 282—283, dozorca miasta Wisztyńca 284
Awer, rewizor 222
Awiżis, Awiżewicz, m. szawelski 256, 273, 257

Babecki 293
Babyus Michał, wł. starostwa Połongowskiego 168
Bajbanis, Bajbanes Adam, prac. z Tejzenik 382—383
Bajdziun Simon, prac. wójtowstwa Łojciewskiego 357
Bak, Bakas, Bok Stanisław, wł. wieloński, plenipotent włości Wielońskiej 297—298, 300, 302, 306—307, 316—317
Bakiewicz Jan Antoni, administrator E. Mirbacha 136; komisarz starostwa Połongowskiego 148, 152; — zeszły 191; za kontraktem Połongę i Łaukożemy trzymający 192; testament — 193
Bakiewiczowa Janowa 192 żr. Haudryngowa; z Bakiewiczów Dorota żr. Ginejtowa
Bakiunas, pod. ekonomii Szawelskiej 241; — z Ażejkiów 264
Balcewicz Antoni sł. 303, 305, 309
— Stanisław, ławnik starostwa Połongowskiego 150
Balcewiczowie żr. Bolcewiczowie
Balcius Jakub 150
— Michał, prac. włości Połongowskiej 180
Balcziunas, Balciunas ze wsi Eżejki, wł. ekonomii Szawelskiej 272, 274; skazany na liberam captivationem 277
Balczun, prac. ze wsi Buwejniów ekonomii Szawelskiej „buntownik-pryncypał" 266
Baliko Ignacy, ziemianin hoduciski 402
Balon Andrzej, prac. stokliski 344
Balukiewicz Jakub 106, 108; skatowany 111
Bałtakiowie, Józef i Jakub, pod. „pryncypałowie-motorowie" 237
Bałtunis, Bałcunis, Bołtunis Jan, wł. połongowski 157, 162, 194, 197, 203
Bałtuszka Stanisław, m. dorbiański 151
Bałwocz Jakub, pod. 112
Banajc [Banajtis], Benajc, Benojc, Bonojc, Baniewicz, Benowicz Kazimierz, ziemianin wieloński 288, 290-291, 293; plenipotent włości Wielońskiej 297; zabranie majątku, zbicie 298; 300—307, 309, 311; wzdany na infamię i kaptiwację 314; włościan do buntu poduszczający 316; plenipotencja od włościan 317; za infamisa obwołany 323
Bandanawicz Stanisław, pod. starostwa Stokliskiego 341
Bandzis z Krańpiów, na liberam captivationem osądzony 277
Baniewicz p. 256
— pisarz prowentowy 222
— Jakub, wł. wieloński 298, 300
— Jan, wł. wieloński 302
Baranowscy, Bartłomiej i Andrzej, m. puńscy 443
Baranowski Antoni, pisarz bolciański 375
— pułkownik Przedniej Straży wojsk W. Ks. L. 287
Baraszewicz Stanisław 163; namiestnik starostwa Połongowskiego 140; administrator f. Wojnejek 158
Barcewicz Tadeusz, m. skirstymoński 420
Barkiewicz Kazimierz, pod. 107
Barkowa Ewa, wdowa 105
Barkus Jerzy, pod. 108
Bartasz Kazimierz 88
Bartłomiejewicz Mikołaj, ur. 129
Bartoszewicz Franciszek, wł. z wójtowstwa Skalwiańskiego starostwa Borciańskiego 365—366, 368
— Jan, pod. starostwa Wielońskiego 297
Barula Krzysztof, w Kołakach mieszkający 229
Basz Adam, pod. starostwa Stokliskiego 341
Baszkiewicz Michał, prac. 168
Baubl Maciej, Franciszek, prac. 332
Baużis Franciszek, prac. starostwa Połongowskiego 210
Bazylewski Szymon, dziesiętnik klucza Zyplewskiego starostwa Wielońskiego 297
Bekiesz Andrzej, pod. starostwa Wielońskiego 341
Benderyn Piotr, morgownik na morgach ludwinowskich 229
Bendoris Jan, współzabójca 239
Beniow brat 70 żr. Heliasz Jednooki

Beniuszewicz Mojżesz, pod. szkudzki 112
Benojc, Benajc žr. Banajc
Benowicz žr. Banajc
Ber, ur. zastawny posesor hrabstwa Kretyngowskiego 197—198 plg. Berh
Beresniewicz, ekonom wojnutski 474
Berh, sędzia ziemski piltyński 134, 136—138 plg. Ber
Berhard Johan, ob. szkudzki 495; gancarz, na pałki skazany 488; 499
Berkowicz Rachmel 482
Bernacki, komisarz szkudzki 105—107
Berwid Jan z Gieczan, pisarz 376
Białaszewicz Stanisław, ur. 363, 368
— Szymon [gal tai klaida tekste?] 363
Bielawski, ob. wisztyniecki 282
Bielski Antoni, ur., poddaństwo Szadziun i Szmorlun do buntu podniecający 332; na banicję z wolnym łapaniem 333; 334, 337, 339
— Maciej, wł. 335—336
Biernat Maciej, wł. wiżunecki, podstrzelony, zbity 377; wizja woznieńska 379; 381
Bigiel Jerzy, prac. 229
Bilcius Michał wł. 257
Bilewicz Jerzy, sędzia ziemski Ks. Żmudzkiego, repartycji Rosieńskiej 141
— Teodor, szambelan, starosta łojciewski 357—361, 363; na banicję 364
— Walerian, ciwun Małych Dyrwian, starosta ejragolski 467—470
Bilewiczowie, Mateusz i Anna z Łopacińskich, ciwonowie Małych Dyrwian Księstwa Żmudzkiego 418
Biruciówna Magdalena, dziewka 241, 253, 255
Birutis Matiasz, wł. ekonomii Szawelskiej 241, 272
Birżański, wł. 256, 264, 277.
Biszpink Jan, pisarz ziemski starodubowski 295
Bitowt, marszałek upitski 191
Blakiewicz Ignatij 457
— Jerzy, burmistrz puński 443, 446
— Tadeusz 446
Błaziukiewicz Michał, wł. 330, 332—333, 338
Błażewicz Jerzy 409
Blegis Stanisław wł. 150
Blinstrub Józef, rotmistrz kowieński 417
Bobejka Szymon, morgownik ludwinowski 229
Boblewski 238, 252
Boczansz Marcin wł. 310
Bogaczun Józef, „pryncypał" 237
Bogdonowicz Jakub 88
Bogusz Jan, bojar putny 427, 429
Boguszewicz Józef, ziemianin wieloński 293, 295
Bohdanowicz Karol, prezydujący komisarz porządkowy rosieński 473, 477-478, 480
Bok žr. Bak
Bokier Johan 196
Bokszański Maciej, dziesiętnik olicki 481
Bolcewiczowie, Balcewiczowie, Józef i Marianna z Dowgiałów, starostowie łojciewscy 356, 358—361, 363—365
Bołtrun Stanisław wł. 387
Bołtrunas Józef, pod. starostwa Mereckiego 390
Bołtuszkanis Michał, wł. starostwa Mereckiego 387
Bona, korolewa 454
Bondarowicz Jerzy, prac. 344
Bonejt czyli Baniewicz Jakub 300 žr. Banajc
Bonifacy Antoni wł. 404
Bonojc žr. Banajc
Borodzic p. 239, 248, 252, 262
Borowski Kazimierz, wł. borciański 363—366, 368
Bortkielis Jan 163
Bortkiewicz Marcin, m. przełajski 464
— Samuel, prac. starostwa Prenskiego 58
Bortk[us] Tomasz 302
Boryczewscy ur. 91, 94, 330
Boryczewska, Marianna z Sarnackich, strażnikowa polna 93
Boryczewski Kazimierz, strażnik polny W. Ks. L. 90, 92—93, 95—97, 99
— Wincenty, starosta mokniuński 330, 332—339
— Michał 339
Borysewicz Mateusz, sł. 209—210
Boufał Józef, mierniczy W. Ks. Lit. 224, 227—228
— pisarz grodzki grodzieński 345—346
Boufałowie, Józef i Konstancja, pisarzowie grodzcy grodzieńscy 346
Bowžis Jan pod. 222
Bratkowski ur. 441
Brawžis Józef wł. 177
Brazaitis 273
Brazewicz Piotr pod. 111
— Stefan prac. 210
Brazionis Michał 340—341
Braziukiewicz Tadeusz, m. stokliski 340—341, 344, 350
Braziun Marcin prac. 344

Brazułajtis Maciej wł. 88
Brazulis prac. 229, 256
Brażyński Kazimierz wł. 387
Brejnholm Eziasz, ob. szkudzki 495, 499
Brindza-Naluckij, starosta punskij 454
Broczak Andrzej, prac. starostwa Prenskiego 58
Broniszewski, młynarz 229
Browka Jerzy, morgownik ludwinowski 229
Bruczkus, gospodarz 189
Brużas Józef, alias Grykszas, pod. starostwa Połongowskiego 174 żr. Grykszas
Brużewicz Kazimierz, pod. 105, 111
— Piotr 107
Bryl [Brühl], graf, starosta połongowski 134—137
Brzostowscy, Brzostowskije, podskarbiowie wielcy W. Ks. Lit. 448, 456—458
Brzostowskaja Kazimira, urożd. Ogińska, podskarbina 454, 456—457, 460
Brzostowski Michał, podskarbi W. Ks. Lit., starosta puński 228—229, 443, 445—448, 451—457, 459—462
Brzozowscy 251
Brzozowski Franciszek, gubernator janiski, generalny plenipotent ekonomii Szawelskiej 228—239, 241—243, 245—246, 249—250, 267—269, 271, 274—276, 279; — Brzozowskiego kucharz 253
Bubajtis, Józef, Maciej 341
Bubel Franciszek wł. 330, 333, 335, 338
— Maciej 330, 333, 335, 338
— Marcin 90
— Matiasz 90
Bubelowie, Marcin i Matyasz 94, 98—99
Bubin, gospodarz 102
Bubojc Wincenty, prac. zeszły z powodu surowych kar 348
Bubowski Bazyl pod. 402
Bujwid Józef, szlachcic 303
— Krzysztof pod. 107—108, 112
— Szymon, szlachcic 303
Bujwidowicz Maciej pod. 402
Bulhakow Jakub, tajny konsyliarz, gubernator litewski 500
Bulharowski Franciszek, komisarz przełajski 464
Bulharyn Jan, dworzanin skarbowy 346
Bundziel Jerzy wł. 365—366, 368
Buragiewicz Maciej sł. 423
Burak, chłop powisztajski 285
— Stanisław 394
Burba Antoni, sędzia grodzki 167—168, 180—181, 187
— Jerzy pod. 222
Burnejka, pod. puński 224
Burzymowski Tadeusz, sędzia grodzki słonimski 304
Busojtis Andrzej, prac. starostwa Połongowskiego 210
Butenas, Butin Tomasz, m. niemónojcki 406—407
Buthler Alexander, starosta drohicki i prenski 57—61
Butkiewicz Franciszek, ob. szkudzki 495, 499
— Jan, strażnik cła połongowski 164, 181
— Tomasz, m. stokliski 350
Butowicz, wójt hrabstwa Szkudzkiego 103—111
— Szymon ob. olicki 482
Butrym Szymon, ławnik 150, 174

Caryła, Curylo Jan wł. 365—366, 368
Chajm Mojżeszowicz, arędarz swiętski 135—137
Chajmis Notka żr. Notka
Chajmisz Pejchas, żyd. ludwinowski 224
Chlewiński p., magistratowy ejragolski 470
— podstarosta rosieński 211
Chmara Adam, instygator W. Ks. Lit. 138, 142, 148, 152, 160, 164, 168, 180, 282, 288, 290, 292—293
Chmielewscy, Jan i Anna z Podolskich, starostowie siemnieńscy 121; cześnicy owruccy 124
Chmielewski Jan, ur. starosta siemnieński i metelski 121, 124, 126
Chodakowski Michał, komisarz wieloński 307, 317
Chodkiewicz, wojewoda brzeski 319
— Jan, stolnik żmudzki 487, 491
Chodorowicz Stanisław prac. 383
Chomiej Józef, sł. przewalski 433
Cholewiński Marcin, starosta, plenipotent 440, 442
Choński p. 441
Chrapowicki Antoni, starosta pilwiski 423—425
— instygator W. Ks. Lit. 209—210, 283, 298, 301, 311, 338, 341, 344, 353, 356—359, 366, 368, 383, 385, 387
Chreptowicz Joachim, podkanclerzy W. Ks. Lit. 188, 305, 350
Chrycewicz Maciej, szambelan j. k. mci 375
Chwiedorowiczowie, Kazimierz i Wawrzyniec, sł. przewalscy 433
Chwieściewicz Józef, ob. wisztyniecki 283
Chworcucis Maciej, pod. merecki 390

Chworociej Józef, m. merecki 386
Cińska, Floryanna z Offmanów, lantwójtowa ludwinowska 224, 228
Ciolkiewicz Maciej, pisarz magistratu Ejragolskiego 478
Ciumon Kazimierz wł. wypędzony 108
Curyło žr. Caryła
Cybulski Maciej, wójt w starostwie Borciańskiem, plenipotent włości 365—367, 369—374
Cymbul, pod. z Gientz 218
Cypkowie, Józef i Kazimierz, m. puńscy 446
Cyrul Michał, prac. 194, 197, 200, 203
Czapkowski wł. 64
Czapowie, Wawrzyniec i Jan, wł. 237
Czapracki Jerzy, żołnierz 289
Czarkowski Piotr, „pryncypał" 237
Czarniawski, ławnik ludwinowski 224, 228
Czartoryski Michał, kanclerz wielki W. Ks. Lit. 140, 234
Czechowicz Aleksander, komisarz starostwa Wielońskiego 296, 298, 300—301, 303, 305, 309
Czekan Jerzy, wł. opeski 411, 413
Czełkan Józef sł. 313
Czepejtis 240
Czepulis Jan 255, 257, 273
— Michał z miasta Janiszek 239, 251; examen cywilny 254, 255; examen powtórny 260; examen korporalny 265; 267, 269, 271, 275, 278 na dwieście rózek skazany 280
Czerba Jan 297
Czerbowie, Jan i Mateusz, bojarowie putni starostwa Bolnickiego 427, 429
Czerepiński Bartłomiej prac. 383
Czernecki p. 88
Czerniewicz Antoni, podstarości sądów kowieńskich 126
Czesnis wł. 259
Czołkan Szymon 297
Czorep Jerzy, pod. starostwa Stokliskiego 341
Czosnowicz Eliasz, ob. skirstymoński 420
Czudzinow Nikołaj, komisarz zemski 500
Czulik Merchel, żyd. ludwinowski 224
Czuzelis Piotr 81
Czypkowicz Marcin, woźny pow. Wilkomirskiego 380
Czyż Józef, komendant garnizonowy 289
— Wiktor, starosta narwidzki, komisarz dóbr M. Wołowicza 405—406
Czyżewski, podstarości ekonomii Szawelskiej 268
— Maciej 335
Dagilysz, Dogilusz Kazimierz, prac. starostwa Prenskiego 59—60 plg. Dowgielis
Daniecki 262
Danilewicz Franciszek, pod. starostwa Stokliskiego 341
— Jan 341, 344; ur. 411, 413—414
Danipas Antoni, pod. hrabstwa Hoduciskiego 393
Dapkiewicz 248 žr. Dobk[is]
Daszkiewicz Marcin, skarbnik i konsyliarz powiatu Grodzieńskiego 415
— Michał ur. 218, 220—221, 436—437, 442
Dawksza, prac. ze wsi Buwejniów 266
— Jan, wł. połongowski 147, 151, 159, 162—163, 168, 175, 180, 186
Dawnorowicz, Downarowicz Tadeusz, starosta domanowicki, komisarz starostwa Wielońskiego 288, 290—291, 293
Dąbrowski Franciszek ur. 306, 315, 322
— Heronim z Trzebowia, dworzanin województwa Brzeskiego 91—92
De Reas žr. Reas, de
Deamen[tis], w Janiszkach mieszkający 264
Dedulewicz Kazimierz, ławnik wsi Szmorluńskiej 94, 98—99
Dedynas, Dedyn Piotr, prac. wieloński 298, 300, 302; plenipotent włościański 306—307; 316, 317
Degin, pod. ekonomii Szawelskiej 64
Degutysz Kazimierz, pod. starostwa Prenskiego 60
Dejksz[is] Michał, prac. 210
Dejmątowicz, Dejmontowicz Kazimierz, ob. szkudzki 495, 499
— Tadeusz 484
Dejus Andrzej, prac. połongowski 168, na trzyletnie wygnanie skazany 186; 194, 197, 203
Dekampo Scipion, miecznik lidzki, komisarz królewicza Jakuba do ekonomii Szawelskiej 63—64, 71, 78
Dementowicz, Dyiamentowicz, wójt 250 plg. Deamentis
Dentys Józef, prac. starostwa Połongowskiego 210
Derslewicz Jan, ob. skirtymoński 420
Derwiński Marcin, radca merecki 386
Dewynas Michał, wł. ze wsi Mackupiow starostwa Wielońskiego, nielitościwie bity 310
Dobk[is] (Dobkia szynkarz w Janiszkach) 250 plg. Dapkiewicz
— Stefan prac. 229
Dobryk, pod. ekonomii Szawelskiej 64
Dobrzyniecki wł. 102

Doda Jakub, wł. starostwa Borciańskiego 365—366, 368
Dogiel Michał, prac. starostwa Prenskiego 58 plg. Dagilysz
Dokszewicz Jan, m. niemónojcki 406
Dołwnar Ignatij, pleban punskij 456
Dombrowski Andrzej, żołnierz 289
Domecki wł. 277
Domejko Antoni, konsyliarz z Księstwa Inflantskiego 439
Dominik, kucharz 381
Donaniewicz Stefan, pod. starostwa Stokliskiego 341
Donkasowie žr. Drukasowie
Donowaj Jan, dzierżawca siemnieński 123—124
Dopszewicz Ignacy, szlachcic 303
Dowba Marcin, wł. klucza Zyplewskiego starostwa Wielońskiego 297
Dowgiałówna Elzbieta, dziewka 241, 253, 255
Dowgielis, Dowgiła, Dowgilisz Kazimierz prac. 58—59, 61 plg. Dagilysz
Dowiltas, Dowiltis wł. 261, 271, 277
Downarowicz Tadeusz žr. Dawnorowicz
Dowsin p. 484
— Wincenty, oficjant 496—497
Drozd p. 86
Drozdowicz Seweryn, komisant 375, 381
Drozdowscy 108
Drozdowski Maciej, ob. olicki 481—482
Druccy-Lubeccy, Franciszek i Teresa z Strutyńskich, książęta, marszałkowie powiatu Pińskiego 374, 376, 378—379; kasztelaństwo pińscy 422 žr. Strutyńska
Drukas Jan, bojar putny starostwa Bolnickiego 428
Drukasowie, Donkasowie, Marcin, Jan i Tomasz, bojarowie putni starostwa Bolnickiego 427, 429
Dubrański Jan, ur., komisarz 318
Dunejs Tomasz 310
Dulęba Józef, horodniczy brześciański, j. k. mci pieczęci wielkiej Ks. Lit. sekretarz 140
Dunikowski Wojciech, gubernator olicki 480—481
Duński Antoni prac. 229
Duplaz p. 102
Dwelis, wł., „motor" 238
Dybis Jan, prac. połongowski 168 plg. Dykis
Dykis Jan, prac. połongowski 180, 190
Dymszis Tomasz 257
Dyrkstis Jakub 222
Dyrmejtis Jerzy 79
Dysenowicz Marcin 297
Dzielnicki Hrehory, sekretarz królewski 129
Dzienis Jerzy, prac. starostwa Połongowskiego 210
Dzierzbicki Andrzej, ekonom, komisarz wieloński 327, 329
Dżiautas Jan, bojar putny 427—429
Dżiugris Kazimierz, lantwójt 115

Ejdziatowicz Leonard, pisarz ziemski smoleński 384
Ejsmont Anzelm, konsyliarz konfederacji powiatu Grodzieńskiego 440
Ekiert Jozeph, gospodarz trumpiański 84
Elaknowicz žr. Aleknowicz
Elderman Andrzej Will, ob. szkudzki 495, 497—499; na pałki skazany 498
Elmor Bartłomiej prac. 383
Endreajtis Matyasz, wł. 76—77, 81, 83
Epyryaszy p. 113
Essen Henryk, radca kowieński 232
Estka Jakub, miecznik kowieński 66
— Tomasz, bojar putny 427, 429

Fergis Bogumił ur., regent sądów granicznych powiatu Starodubowskiego 306—307, 315, 317
— Józef, krajczy kowieński 209, 211, 306, 315, 317, 333—334, 338, 341, 345, 363, 368, 383
Ficen, kowal szkudzki 499; plagami za nieposłuszeństwo ukarany 485
Fiedorowicz Stefan, komendarz łozdziejski 128, 131, 133
Filipowicz Józef, prac. starostwa Połongowskiego 210
Filon Tadeusz, m. szkudzki 495, 499
Flaszka pod. 412
Fleming, Jerzy Detlof hrabia, podskarbi wielki i pisarz ziemski W. Ks. Lit. 137, 182
Fogler Józef, kapitan wojsk W. Ks. Lit. 341; kapitan Buławy polnej, komisarz starostwa Dorsuniskiego 426
— Stanisław, rotmistrz orszański 341
Fontanna Józef, sekretarz królewski, arendowny dóbr Wiżunki posesor 374, 376 377, 381
Forten Franciszek, sł. przewalski 433
Francewicz Antoni, prac. starostwa Połongowskiego 210
Fridrich, król pruski 498, 500
Funfral 474

Furmanowicz Kazimierz, m. stokliski, „pryncypał buntu" 340—341
— Tomasz 341, 344

Gadon, sędzia ziemski repartycji Telszewskiej 148, 153, 160
Gajdz, Gajdziuk Józef prac. 356, 358—359, 362—363
Gajewski, wójt wojnutski 472
Galdyk Sylwestr, ławnik połągowski 150
Galiczyn, [Golicyn] książę, generał komenderujący wojsk rosyjskich 329, 471, 473—474, 478, 480
Galler Jerzy, major wojsk litewskich 369
Gałbowicz Maciej, ob. skirstymoński 420
Gałgaj Józef, prac. starostwa Prenskiego 58
Garbanis wł. 257—258
Gasilewski Maciej, wł. przewalski, zcwiczony 434
Gawłowski Stanisław prac. 383
Gawryłowicz Zygmunt, skarbnik kowieński 91—92
Gąsiewski Andrzej prac. 293
— Antoni, m. wieloński 290—291
— Franciszek, cześnik smoleński 322
— Józef sł. 313, 327
Gedrym Mathiasz wł. 117
Gedymin, Giedymin Jan, ekonom wójtowstwa Bejsagolskiego 289, 293
— Stanisław, podstarości ekonomii Szawelskiej 268, 275—276
Geguźis Eliasz wł. 104, 107
Gejtutis, pod. ekonomii Szawelskiej 64
Getrynis Stanisław, pod. 112
Giedrojc Albrycht, komisarz 318
— J., konsyliarz Konfederacji Generalnej Litewskiej 443
— Marcin książę, konsyliarz Konfederacji Generalnej Ks. Lit. 439
Giedwiło wł. 77
Giedymin žr. Gedymin
Gieguż, pod. ekonomii Szawelskiej 64
— Bartłomiej, Jakub, wł. mereccy 387
Giegużyński Bartłomiej, pod. merecki 390 plg. Gieguż
Giejsztor Józef, komornik województwa Trockiego, ekonom puński 224, 226
— Piotr, woźny powiatu Kowieńskiego 340—342, 344—346, 349
Giejsztort Jan, Stanisław, starosta kowieński, komisarz 318
Gieltis Jerzy z Kiernajciów, wł., „motor" 248, 253, 262, 264, 277
Gielżynis, Gielżinis ze wsi Widgin ekonomii Szawelskiej 243, 261—262, 276—277
Giełażynis, wójt 101
Giełgud Antoni, chorąży generalny Księstwa Żmudzkiego 234, 276
Giembutys, Gimbutis Stefan wł. wiżunecki podstrzelony 377; wizja woznieńska 378; 381
Gierd Józef, m. dorbiański 151
Gierdwojń p. 75
Gierlej Walenty, ławnik magistratu Kowieńskiego 232
Gierych, ksiądz, komendarz szawelski 238, 256, 273
Giespud Jerzy wł. 75
Gimel Jan, kapitan garnizonu Szawelskiego 289, 293
Ginejko, Jakub, Maciej, szlachta żmudzka 303
Ginejt, Ginet Szymon ur. 210; plenipotent mieszczan i włościan starostwa Połongowskiego 211—213, 217—218, na infamię z wolnym łapaniem i konfiskatą majątku osądzony 219—220; 221; „pryncypał buntu włości Połongowskiej" 435
— Maciej, wójt 213
Ginejtis Gabriel, wł. połongowski 156, 162
Ginejtowa, Dorota z Bakiewiczów ur. 210
Ginejtowie, Szymon i Dorota z Bakiewiczów 209—211
Girdenis Matiasz pod. 107, 111—112
Glindzicz Andrzej, konsyliarz konfederacji powiatu Grodzieńskiego 440
Glinka p. 102
Głowacz Fabian, major wojsk bywszych polskich 487—489, 495—499
Głuszyński, sędzia grodzki lidzki 295
— Kazimierz, patron 95—97
Gobelski Maciej, ob. olicki 481—482
Godaczewski, sędzia ziemski trocki 211
— Maciej, sędzia ziemski województwa Trockiego 387—388; arendownik f. Kudrańce 389
Godlewski, strażnik upitski 113—115
— Jan, prac. 210
Godwacki Marcin sł. 281
Godwojsz p., magistratowy ejragolski 470
Gojżewski Jerzy, podstarości sądowy grodzki repartycji Rosieńskiej 153—154, 156—157, 160—161
— Jerzy Tadeusz, ur. 319
— Tomasz, szlachcic żmudzki 303
Gołębiewski Józef, m. wisztyniecki, na banicję osądzony 283

Gołkowski Jan, m. rosieński 415—416
Gomowski Jan ur. 217
Gorecki Walenty, podstarości lidzki 365
Gornowski Jan, namiestnik dworu Połongowskiego 210
Gosiewski p. 256
— Andrzej prac. 292
Grabis Józef, woźny Księstwa Żmudzkiego 193; woźny włościan kretyngowskich 197; woźny, mieszkaniec kretyngowski 200
Grabowski Ignacy ur. 209; regent Trybunału Głównego W. Ks. Lit. 211, 306, 341, 345, 315, 318, 324, 383
— Józef, szlachcic żmudzki 303
— Michał 322, komornik województwa Mińskiego 347, 352, 384
Gradowski p. 249
— Kazimierz, wł. starostwa Borciańskiego 365—366, 368
Grajtys Ludwik, wł. połongowski 155, 161
Graużlewicz, Grauszlewicz Stanisław, wójt połongowski 135—136, 149
Grażalis, wł. z Wińksznian. 256, 273
Grigajtajtis żr. Grigałajtis
Grigałajtis Ławryn, pod. ekonomii Szawelskiej 64
— Stanisław, (Grigajtajtis) pod. ekonomii Szawelskiej 64; na sto plag osądzony 70
Grongowski Jan ur., za patrona przydany 59
Grusz Kazimierz, m. szawelski, przyprowadzony przez mężów szawelskich do Janiszek 249; zbity za wybieranie dzieci do Janiszek 256, 269, 273, 276
Gruzdzis Marcin, wł. „motor" 237
Grużewski p. kapitan j. k. mci 119
Grybiń Maciej 302
Grycelis Kazimierz, wł. połągowski 165
Grycewicz Antoni, m. połongowski 209—210
— Józef, komornik Księstwa Żmudzkiego 183
— Kazimierz, wł. 87—88
— Zygmont, wł. 112 plg. Grycius
Gryciunas Kazimierz z Borun, wł. 88
Grycius Jan pod. 222
— Zygmont, pod. 105, 107
Grykszas Jerzy, wł. połongowski 188
— Józef, wł. połongowski 168, 180, 186
Grykszt 75
— Wojciech wł. 78
— Stanisław wł. 79
Grynczuk Ludwik Kazimierz, podstoli mozyrski 65
Gryszkanis Matjasz pr. 94, 98—99
Gryszkonis Kaziuk, na usługach dwornych trzymany 336
Grzeblowski Bartłomiej, wł. 241
Grzybowski Kazimierz, pod. starostwa Stokliskiego 341
Gubinis żr. Gulbinis
Gucz ze wsi Serejkiow 64
Gud Jan, leśniczy i osadczy miszucki 74—75
— Krzysztof, stryj Jana 74
— wójt 83
Gudzienowicz 256, 273
Gulbin 108
Gułbinis, Gubinis z Wekon 262, 277
Gumin Mateusz 341
— Stanisław 344
Gutmanowicz Lejba, arędarz połongowski 135, 137, 143; zbiegły żyd połongowski, arędarz kretyngowski 197
— Szeftel, żyd połongowski 134—138
Gutmanowiczowie, żydzi połongowscy 197
Gutowski 293

Hanaman Jan Kuno 474
Haraszkiewicz Mateusz 344
— Szymon 344
Harbaszewski Tomasz, administrator miszucki 74—79, 81—83, 86
Haudryngowa p. 192—193 żr. Bakiewiczowa
Hejmowski Andrzej, prezydent, burmistrz miasta Szkud 485; objaśnienie jego sprawy 487; 489—497; odsądzony od burmistrzowstwa, skazany na pałki 498; 499—501
Heliasz Jednooki, brat Beniowy, pod. ekonomii Szawelskiej 64, na sto plag skazany 70
Helzcza Jan pod. 402
Henkel, hrabia, gubernator Prus, generał-leutnant 216
Herburt Marcin, wójt miasta Niemónojc 405
Hermanowicz Antoni 341
— Piotr 341
Hilzenowa, wojewodzina mińska 438—439
Hlebicki-Józefowicz Józef, starosta merecki 386
— Wincenty, starosta emfitentyczny merecki 387
Hodorowski Benedykt Samuel, dworzanin skarbowy 331
Honcytowie, Benedykt i Stanisław 341
Horodeński Michał, sędzia ziemski wileński 126
Hoszkiewicz Kazimierz, sekretarz j. k. mci, burmistrz kowieński 232

Hrebnicki, dworzanin skarbowy 307, 316—317
Hrybka, Hrybla Gabryel, wł. opeski 411—413
Hryckiewicz Franciszek m. łozdziejski 128
Hryniewiczowie, Jan i Katarzyna z Mirkowskich 232
Hryniewicz Antoni, sędzia ziemski trocki 342
Hurko Józef, ur. pułkownik 360—361, 364

Icek, rzeźnik ludwinowski 229
Idzel, wójt 79
Igliszkis Iwan, prac. starostwa Prenskiego 61, z więzienia relaxowany 62
Ignis Marcin, dziesiętnik, więziony 310
Ilianski Tomasz, szlachcic żmudzki 303
Inta Krzysztof, pod. 108
Irsza, arendarz w Seszkalniu 253, 274
— Icek, żyd ludwinowski 224
— Szewel, rzeźnik ludwinowski 224
Irzykowicz — Montwid, Antoni, komisarz porządkowy rosieński 467, 470, 473
Isak Mateusz, wł. podstrzelony 377
Iwanowicz, Tymoteusz Wincenty, komisarz porządkowy rosieński 469, 480
Iwanowski Andrzej wł. 78—80
— Józef, woźny powiatu Wiłkomirskiego 356, 358, 360
Iwasko Józef, prac. łojciewski 357
Iwaszkiewicz Jan, pod. szkudzki 105, 107, 111
— Józef, rotmistrz orszański, wójt miasta Wilkii 472
— Szymon, szlachcic żmudzki 303
Iwaszkiewiczowie, pod. „herszci spisku między poddanemi" opeskiemi 412

Jacewicz Kajetan ur. 363
Jachnowski žr. Juchniewski
Jackiewicz p. 114
Jacynicz Jan ur. 364
Jadysewicz Szymon sł. 423
Jagiełło Tomasz, szlachcic żmudzki 302
Jagmin, viceadministrator ekonomii Szawelskiej 238—239, 243, 248, 251, 258; gubernator żagorski 267, 271
Jakimanis Michał, pod. starostwa Mereckiego 390
Jaksza Franciszek, m. szawelski 256
Jakub, królewicz 64
Jakubicki 64
Jakubowicz Melcher, pod. hrabstwa Szkudzkiego 112
Jakutka Jakub, Michał, wł. starostwa Łojciewskiego 356, 363
Jakutkowie, Michał i Jakub, wł. starostwa Łojciewskiego 358—359, 362
Jalandziewicz Maciej, burmistrz łozdziejski 128
Jałowiecki Stanisław 341
Jan Kazimierz, król polski 90, 123—124, 347
— Trzeci, król polski 90—92, 330
Janczewski Karol, rotmistrz i regent grodzki repartycji Rosieńskiej Księstwa Żmudzkiego 180
Janczulowie, Andrzej i Jerzy, m. przewalscy 434
Janiewicz Kazimierz p., wójt w ekonomii Szawelskiej 64
Janiszewicz 249
Janiszkiewicz, Januszkiewicz z Szawel 239, 255, 273
Jankielewicz Chajm, żyd ludwinowski 224
Jankielin Mateusz z Skowogola, Michał z Obelnik, wł. starostwa Metelskiego i Siemnieńskiego 382
Jankiewicz Dominik, pod. hrabstwa Szkudzkiego 222
— ur., podstoli mozyrski 226
— Jan, pod. zaściankowy szkudzki 108
Jankowicz Antoni, Józef, ziemianie hoduciscy 402
Jankowski Antoni, wł. starostwa Połongowskiego 168, 170, 180 plg. Jankus
— Maciej 341
— Zygmunt, plenipotent hrabiego Manuzzego 410
Jankus Antoni, wł. starostwa Połongowskiego 159, 162, 167, 180
Janowski, Junowski Stanisław, woźny Księstwa Żmudzkiego 193, 220; mieszkaniec kretyngowski 200
Janulewicz Bartłomiej, Maciej, sł. przewalscy 433
Janulis Jerzy prac. 229
Janusewicz Józef, m. pilwiski 424 plg. Januszewski
Januszewicz Tomasz 174
Januszewski Józef, m. pilwiski 424 plg. Janusewicz
Januszkiewicz Józef p. [w Szkudach] 497, 499
— Kazimierz, rotmistrz, komisarz prezydujący porządkowy rosieński województwa Żmudzkiego 467—470
— Stefan, porucznik powiatu Wilkijskiego 303
Jarajtisowie, Stefan i Józeph, pod. ekonomii Szawelskiej 64

Jarud Jerzy prac. 229
— Wiktory, regent ziemski Księstwa Żmudzkiego 290
Jarutis Stephan, pod. ekonomii Szawelskiej 70
Jasajtis, pod. ekonomii Szawelskiej 250, 261; z Wojsznarów 274; Jan z Wojsznarów 277 plg. Josajtis, Jozajtis
Jasiatysz Czap, prac. starostwa Prenskiego 58
Jasiński p. 258
Jasiulewicz Tomasz, wł. starostwa Borciańskiego 366, 368
Jaskowd Stanisław, wł. starostwa Połongowskiego 176
Jaskutel Kazimierz m. stokliski 341
— Stefan m. stokliski 344
Jasus Kazimierz, pod. hrabstwa Szkudzkiego 107
Jauryło Stefan, pod. hrabstwa Szkudzkiego 112
Jazbut, Jazbutis Antoni, leśniczy Nowych Impilt starostwa Połongowskiego 195—196
Jazdowski p. 136
Jazowscy 262
Jazowski Chwiedor, wł. ekonomii Szawelskiej 239
— Szymon, ławnik waluński ekonomii Szawelskiej 237; examen cywilny 240; 244—246, 251, 253; examen powtórny 259; examen korporalny 261; 262, 268, 271—272, 274—275, 278; na ścięcie i czwiartowanie osądzony 279; 280
Jazujtis Michał, z Janiszek 245 plg. Jozajtis
Jebart Johan, strzelec 196
Jelenowicz Morchel, żyd ludwinowski 224
Jeleński, sędzia wilkomierski 113
— starosta mozyrski 178—179
— Jan, pisarz dekretowy W. Ks. Lit. 323
— Józef, krajczy mozyrski 322
— Konstanty, podkomorzy mozyrski 369
Jelski Franciszek, podkomorzy starodubowski 322
— Konstanty, stolnik starodubowski 322
Jenczys Marcin, wł. starostwa Metelskiego i Siemnieńskiego 382—383
Jermałowicz Antoni, wł. 330, 332—333, 338
Jodbal, Jodbalis, Jodbalisz, Jodbel, Jodobal Józef, pod. starostwa Prenskiego 58—61
— Jakub 59
Jodka, winnik ludwinowski 224
— Franciszek, komornik lidzki 198
Jonel Jerzy, wł. starostwa Prenskiego 58
Jordan Bartłomiej, burmistrz szkudzki 108
Jorelin Jerzy, wł. starostwa Prenskiego 58
Josajciowie z Jakiszek, pod. ekonomii Szawelskiej 277
Josajtis, pod. ekonomii Szawelskiej 254, 257, 258
— Jan 261 plg. Jasajtis
— Lukasz, pod. ekonomii Szawelskiej 88
Jozajtis, pod ekonomii Szawelskiej 248, 251, Mikołaj z Jakiszek 252; — z Wejsznar 253 plg. Jasajtis, Juzajtis
Josza krawiec, żyd. ludwinowski 224
Jozakowie, Jakób i Maciej, mieszkańcy wójtowstwa Łojciewskiego 357
Józef, kucharz 376—377
— parobek 249
Józefowicz, starosta merecki žr. Hlebicki-Józefowicz
Juchniewicz Michał, pod. połągowski 187
Juchniewski, Jachnowski, Juchnowski, ob. janiski 245, 253
Judejkis Józef, pod. hrabstwa Szkudzkiego 104, 106, 112
Junciewicz Maciej, wł. starostwa Metelskiego i Siemnieńskiego 383
Juniewicz Michał, komornik nowogródzki 183
Junowski žr. Janowski
Jur z Mieszkuc 255
Jurakowie, Franciszek i Hilary, m. puńscy 446
Jurażyc Michał, chorąży powiatu Wielońskiego, Księstwa Żmudzkiego 303
Jurewicz Maciej, wł. starostwa Metelskiego i Siemnieńskiego 382
Jurgajtis, pod. ekonomii Szawelskiej 239
— Jakub, pod. ekonomii Szawelskiej 188
Jurgielis, Jurgalis, Jurgajtis, Jurgiel, Jurgielewicz, Jurgiewicz, Jurgulis, Jurkielewicz Jakub z Janiszek 251, 254; examen cywilny 255; examen powtórny 260; examen korporalny 265; 267, 269, 271, 275, 278; na dwieście rózek osądzony 280
— z Gosciun 252
Jurgiela Andrzej, wł. wieloński 300, 302
Jurgułajciowie, pod. ekonomii Szawelskiej 64
Jurgutis Kazimierz, ławnik starostwa Połongowskiego 150
Jurion, wójt 101
Jurkanisowie, Antoni, Jan i Walenty, wł. przewalscy 434
Jurkiewicz Michał, wł. opeski 411, 413
Jurkszas Kazimierz, m. dorbiański 151

Jurkun Anton, pod. ekonomii Szawelskiej 237
Jurycki Tomas ur. 368—369
Jusajtysz Stefan, pod. starostwa Prenskiego 61—62
Juszkiewicz Józef ur. 341—343
— Jerzy, woźny 368
Juzajtis Jan z Jakiszek 248 žr. Josajtis, Jozajtis

Kaczyński, wł. hrabstwa Szkudzkiego 104
— Andrzej 341
Kadat Dawid, wójt z w. Jurgajcie gubernii Szawelskiej 240, 243—244; examen cywilny 255; examen powtorny 260, 262; examen korporalny 264; 267, 269, 271, 273—274, 278; na dwieście rózek osądzony 280
— stryj Dawida 255
Kaczanowski Franciszek, rajca szkudzki 495—497; odsądzony od urzędów miejskich, skazany na pałki 498—499
Kaczkowski žr. Skaczkowski
Kajkaris Stefan, pod. ekonomii Szawelskiej 245
Kairis Jan, pod. hrabstwa Szkudzkiego 107
Kalinowski Paweł, m. pilwiski 423—424
Kalkof, Kalkow Jan, chirurg 481—482
Kalsztejn p. 75
Kaltenas Marcin z Jurgajciów, pod. ekonomii Szawelskiej 256, 264, 277
Kamiński Dominik, sędzia ziemski wileński 365
— Marcin, m. wieloński 290—293
— Piotr, przeszły komisarz hrabiego Manuzzego 411
— Tomasz, pod. starostwa Stokliskiego 341
Kamieński, starosta miadziński 371; m. stokliski 350
Kaniuszas, łantwójt ekonomii Szawelskiej 115
Karłowicz ur. 333—334
— Ludwik, starosta subocki 387—389, stolnik rzeczycki 343
— M. plenipotent 432
— Michał ur. 338, 341
Kartoklewicz Stephan p., wójt w ekonomii Szawelskiej 64
Kasperajtis Mateusz, ławnik klucza Zyplewskiego starostwa Wielońskiego 297
Katinas, pod. ekonomii Szawelskiej 251
Katusiawicz Kazimierz, pod. stokliski 341
Katutis, brat Szurysa, wł. wójtowstwa Łabardziowskiego 101
Kaub[er] Jan, pod. wójtowstwa Ejdziatskiego 117
Kauszas, m. szawelski 256, 273
Kaziewicz Józef, pod. stokliski 341, 350
Kazimir IV, polskij korol 454
Kejra Maciej, ziemianin hoduciski 402
— Michał, ziemianin hoduciski 402 plg. Kojra
Kęsowski, wójt w ekonomii Szawelskiej 114
Kiaras Franciszek, m. dorbiański 151
Kiaunis, Kiumis Marcin, wł. połongowski 136—137
Kiaupis Jakub, wł. starostwa Połongowskiego 171
Kiawlejkis Jerzy, m. połongowski 154, 161, 168, 190
Kiawpowicz Józef, wł. starostwa Połongowskiego 213
Kielczewski p. 128, 232
Kielman z Szaulakiemi wsi, prac. starostwa Prenskiego 58
Kielpsza, kanonik, komisarz kapituły biskupstwa Wileńskiego 393
Kielus Jan, prac. 229
Kielbowski, leśniczy 432—433
Kiem[is] Bartłomiej, Jakub pod. stokliski 341
Kiersnowski Jan, dworzanin Skarbu Litewskiego 369
Kierszewicz Jan, m. dorsuniski, więziony 426
— Józef, m. dorsuniski 425
Kiesus Marcin, gospodarz starostwa Połongowskiego 158
Kiewlicz 411
— Aloizy ur., za patrona przydany 436
Kiezun, Kuzun Paweł, pod. stokliski 341—344
— Tomasz, prac. stokliski, zmarły z przyczyny surowych kar 348
Kilniewicz Jan p., wójt w ekonomii Szawelskiej 64
Kimis Jan, prac. 229
Kincout Jan, szlachcic żmudzki 303
— Kasper, szlachcic żmudzki 303
Kiniewicz Maciej, m. niemónojcki 406
Kipszus Jerzy, pod. ekonomii Szawelskiej 239
Kiscius, pod. ekonomii Szawelskiej 64, na łapanie i na gardło wskazany 69
Kisiel Jan, komisarz ludwinowski 229—230, dworzanin Litowskoj Skarbowoj komissiji 460—461
Kiumis žr. Kiaunis

Kleczkowski Piotr, pisarz ziemski trocki 212, 304, 384
Klejzowie, Dawid, Jerzy i Szymon, prac. starostwa Prenskiego 58
Klikowicz Joachim, dworzanin skarbowy 364
Klimański, ksiądz, dzierżawca hoduciski 393
Klimens Józef, wójt rosieński 472—473
Klimowicz Jakub, pod. stokliski 341
— Marlynian, komornik województwa Trockiego 384
Klizis Jerzy, prac. stokliski 341, 344
Klopman, dzierżawca ginteliski 116—117
Kłaniewicz Dawid, wójt starostwa Połongowskiego 149, 162, 157
Kmieniewicz Franciszek, wł. starostwa Metelskiego i Siemnieńskiego 383
Kniustys Józef, mieszkaniec dorbiański 168, 170, 178, 180
Kobylański Antoni, podstarości powiatu Słonimskiego 295
Kojałkowski Antoni, m. dorsuniski 425
Kojałowicz 465
Kojra Antoni, ziemianin hoduciski 402
— Marcin, ziemianin hoduciski 402 plg. Kejra
Kolciabreg Jan, żołnierz garnizonowy 289
Kolenda Dominik, sł. ludwinowski 224, 228
— Mateusz, wł. 330, 332—333; zbity ledwo żywy 336, 338
Kołb p. 470
Kołomaszewski Jakub, woźny 219, 221
Kołupajła, sędzia ziemski wołkowyski 322
Komar Wincenty, m. rosieński 415—416
Komorowski Jan, gubernator, ekonom, uprawitel starostwa Puńskiego 224—225, 227, 454, 460
Konarski p., dzierżawca starostwa Retowskiego 100, 102,
— podstarości ekonomii Szawelskiej 259
Kondrat Stefan, mieszkaniec wójtowstwa Łojciewskiego 357
Koniewicz, Koniawicz Jan, wł. starostwa Borciańskiego 365—366, 368
Koniuszewski Konstanty 341
Koniuszy Jan z Szarkiów, pod. ekonomii Szawelskiej 88
Konopacki Jerzy z Popłasiow, pod. ekonomii Szawelskiej, za skarb zamęczony 114
Konstantynowicz Marcin m. wielonski 302
Konstantynowiczowie, Jan i Michał, m. wielońscy 290—293
Kontrym Antoni, prac. starostwa Połongowskiego 210
— Ferdynand, pisarz sądów Konfederacji Generalnej W. Ks. Lit. 219, 221, 415
Kopaczewski Andrzej, m. wieloński 290—291
Kopejkis ze wsi Stupurów, pod. ekonomii Szawelskiej 64
Korejwa Piotr, namiestnik niemónojcki 405
Korkoż Aleksander, szlachcic żmudzki 303
Korsak Tadeusz, sędzia ziemski wileński 365, 369
Kossakowski Michał, podkomorzy kowieński 443
— Piotr, konsyliarz Księstwa Inflantskiego 439, 443
Kostepski Andrzej, pod. hrabstwa Szkudzkiego 108
Kostrowski Jan, dyspozytor bejsagolski 296; ekonom miasta Bejsagoły 299, 306, 315
Koszkołowa, pułkownikowa 216
Koszuc Ignacy, gubernator kretyngowski 134—138, 197
Kościałkowski Kazimierz, podkomorzy i konsyliarz powiatu Wilkomirskiego 439, 443
Kościuszko p. 115 [ekonomia Szawelska]; 251 [Janiszki]
Kowalejkowie, Kazimierz i Piotr, prac. starostwa Prenskiego 58 plg. Kowalewski
Kowalewski Piotr, prac. starostwa Prenskiego 58
Kowalewski Adam, wł. starostwa Borciańskiego 365—366, 368
— Jakub, Jakow, m. puński 446, 457
— Jan m. puński, kijami zbity 446, 457
— Jerzy i Piotr, prac. starostwa Prenskiego 59
— Kazimierz, prac. starostwa Prenskiego 58
— Tadeusz, ob. miasta Wisztyńca 283—284
— Wincenty, m. rosieński 416
Kownacki p. 249
— Franciszek, sędzia ziemski telszewski 149, 153, 160, 167—168, 180—181, 187
— Onufry, sędzia grodzki starodubowski 126
Kowzan Zygmunt ur., podstarości, przez włościan zbity 94, 97—99
Kozabajła Szymel, żyd ludwinowski 229
— Ziem, żyd ludwinowski 224
Kozakiewicz, rotmistrz brasławski 444
Kozakowski, sędzia ziemski kowieński 211
Kozierowski Józef, mieczny smolenski, wójt wisztyniecki 283

Kozioł, stolnik parnawski 427
Kozłowski Jan, ziemianin hoduciski 402
— Michał, ziemianin hoduciski 402
Krajewski Ignacy, pisarz skarbowy ekonomii Szawelskiej 238, 240, 242—243, 245—246, 249—250, 267—269, 275—276, 279
— Jozef, pod. ekonomii Szawelskiej traktu Żagorskiego 259
Krasowski Jakub, szlachcic 94, 97—99
Kraszewski, rachmistrz starostwa Pilwiskiego 424—425
Krejwiszka Pejsach, żyd ludwinowski 224
Krowialówna Marianna, na usługach dwornych trzymana 336
Kruzan Łukasz, prac. starostwa Prenskiego 58
Krużykowski Marcin, leśnik 287
Krykształowicz Jerzy, ekonom f. Bejsagolskiego 289
Kryp, pod. ekonomii Szawelskiej 253
Krzykawski Kazimierz 64
Krzysiewicz Jan, radca merecki 386
Krzysztopajtis, pod. ekonomii Szawelskiej 277
— Thomasz, pod. ekonomii Szawelskiej, pojmany z licem na gorącym uczynku 70
Krzywobłocki Maciej, sędzia grodzki kowieński 343
Kublis Dawid, wł. korciański 78
— Tomasz, wł. korciański 77—78
Kubułdowicz 242, 252
Kucewicz Jan, komisarz i plenipotent pełnomocny starostwa Mereckiego 386—367
— Jerzy, ur. 339, plg. Kucewiczowie
Kucewiczowie, Jerzy i brat, ekonomowie w starostwie Mokniuńskiem 335
Kuchta Andrzej, prac. starostwa Prenskiego 58
Kuczewski Józef, starosta kaugański, powierennyj starosty puńskiego M. Brzostowskiego 447, 451
Kuczyna Piotr, ciwun i pod. wiżunecki, zabity 376—378
Kuczyński, komornik upitski 419
— Maciej, wójt w starostwie Borciańskim 370—372, 374
Kudła Józef ze wsi Jakiszek, pod. ekonomii Szawelskiej 243, 246, 252—253, 262, 274, 277
Kudrewicz, dyspozytor radwiliski, uczestnik powstania włościan ekonomii Szawelskiej 239, 243—244, 247—248, 251, 254, 257—258, 261—262, 264, 272, 276—277
Kulczyński Jerzy, pod. stokliski 341
Kulewicz Stanisław 213
Kulesza Maciej, radca magistratu Kowieńskiego 232
Kulnas, Kulnis, Kulnius Michał z Brylan, pod. ekonomii Szawelskiej 256, 264, 273, 277
Kupczajtis Zygmunt, wł. korciański 80
Kuprewicz, Kuprys Michał, m. połongowski 156, 161, 168, 170, 180
— Tadeusz, m. (?) połongowski 213
Kur, m. retowski (?) 101
Kuranowski Michał, vice-burmistrz wiszty-niecki 284
Kurczewski Mikołaj, wł. starostwa Borciańskiego 365—366, 368
Kurjatowie, Andrzej i Jan, wł. opescy 411
Kurlanski, m. szawelski 256, 273
Kurmił 238
Kurmis Antoni, wł. zaszły z włości kretyngowskiej 84
Kurtkiewicz Michał žr. Kurtkus
Kurtkiewicz Józef z Jakiszek, pod. ekonomii Szawelskiej 248, 264
Kurtkus ze wsi Dapkunów, pod. ekonomii Szawelskiej 64
Kurtkus, Kurtkiewicz Michał z Jakiszek, pod. ekonomii Szawelskiej 241—242, 244—245, 247—248, 251, 253, 261, 264, 272—275, na liberam captivationem skazany 277
Kurys Andrzej, prac. połongowski 210
Kusajtis Krzysztoph, krawiec z Rogowiszek, wł. korciański 80
Kuzun žr. Kiezun
Kużerewicz Jan, m. wojnucki 474
Kwieczor Michał, radca magistratu Kowieńskiego 232

Labeccy, pod. opescy 412
Labecki Wawrzyniec, wł. opeski 413
Lachnicki Antoni, pisarz grodzki wileński 365
Lakutis Jan, pod. hrabstwa Szkudzkiego 112
Landzberg Rafał ur. 322
Lauck[us] Jan, pod. ekonomii Szawelskiej 238
Laudański Jerzy, podkomorzy nadworny, starosta guczkiński 319, 326
Lebecki Piotr, wł. opeski 413 plg. Labecki
Leduchowski Ignacy ur. 411, 414
Lejba, brat Szeftela [Gutmanowicza] 136—137 žr. Gutmanowicz

Lejba krawiec, żyd ludwinowski 224
Lejbowicz Izrael, browar w Szkudach budujący 497
— Marchel, arędarz wisztyniecki 283
Lejmutowicz Bartłomiej, m. pilwiski 423
Lejzarukowicz Oszer Szymel, żyd ludwinowski 224
Lemaszewski Stanisław, m. pilwiski 423
Lenczowskij Władimir, sekretar Litowskogo Gubernskogo Nadwornogo suda 462
Leniakow, Lezniakow, kapitan rosyjski 497
Lenkowicz Kazimierz, pod. hrabstwa Szkudzkiego 222
Leonajtis z Jakiszek, pod. ekonomii Szawelskiej 261, 277
Leonowicz Franciszek, m. wisztyniecki 284
Leparski Jerzy, patron obwinionych poddanych ekonomii Szawelskiej 66, 68
Lewandowski Apolinary, regent sądów zadwornych asesorskich 322—324
Lewanowski 488
Lewartowicz Józef, ekonom starostwa Przewalskiego 434
Lewejko, pod. żagorski ekonomii Szawelskiej 259
Lewicki, wójt guberni Żagorskiej, „najpierwszy buntownik" 237—238, 242, 244, 246—247, 249—252, 255, 259, 261, 267—268, 271—272, 275 *na liberam captivationem* osądzony 277
Lewonajtis ze wsi Jakiszek, pod. ekonomii Szawelskiej 244
Lewul Józef wł. 332—333, 338
— Michał wł. 330
Libgier, pod. biskupa wileńskiego I. Massalskiego, zabity 218
Liciusz Ernest, burmistrz kowieński 232
Lipiński Kostanty, szambelan, administrator hrabstwa Szkudzkiego 487—489, 494—497, 499—500, 502
Lipnicki ur., podstoli inflantski 414
— intendent Komisji Policji wydziału Grodzieńskiego 406
Lisandr major 376
Łabanowski, Łabunowski Tomasz, podstarości ekonomii Szawelskiej 267—268, 275
Łabunowski Benedykt, konsyliarz konfederacji powiatu Kowieńskiego 352
Łacis, Łocis Andrzej z Stubołunek, wł. wiżunecki, podstrzelony 377; wizja woznieńska 379
Łajewski Jerzy, ławnik starostwa Połongowskiego 150; wójt impiltski 195
— Józef, wł. starostwa Połongowskiego 168, 176, 180
— Michał, m. dorbiański 151
Łaksztowski, Łuksztowski Jerzy, pod. stokliski 341
— Stanisław, pod. stokliski 341
— Tomasz, pod. stokliski 341, 344
Łapiński, dyspozytor swiętojezierski 130
— Jan, prac. 229
— Jerzy, pod. starostwa Puńskiego 224
— Michał, m. dorsuniski 425
Łapis Jan, wł. korciański 82
Łastowski, m. puński 444, 446, 457
Ławcewicz Szymon, m. wieloński 313
Łazar Wasil, pod. stokliski 341
Łobuk Jan, pod. stokliski 341
Łocis žr. Łacis
Łojowski Józef žr. Łajewski
Łopacińscy, emphitentyczni starostwa Dorsuniskiego posesorowie 426
Łopaciński p. 247—248
Łozis Stefan, wł. wójtowstwa Ejdziatskiego 117
Łucki (?) Dominik, referendarz W. Ks. Lit. 62
Łukajtis Dawid, wł. starostwa Połongowskiego 178
Łukaszewicz Andrzej, wł. starostwa Borciańskiego 365—366, 368
— Antoni, ziemianin starostwa Wielońskiego 288, 290—291, 293
— Franciszek, m. przełajski 464
— Jakub m. przełajski 464
— Krzysztof, miecznik powiatu Starodubowskiego 322
— Marcin, bojar pułny 427, 429
— Mateusz, wł. starostwa Gitańskiego 353, więziony za udanie się do procederu 355
Łukowski Kazimierz, pod. korciański 80
Łukom Maciej, szlachcic żmudzki 303
Łukszas Jan, m. dorbiański 151
Łukaszunas, stolarz [janiski] w karczmie mieszkający 245
Łuksztowski žr. Łaksztowski
Łuza Jerzy, wł. korciański 79

Machwic Mikołaj, miecznik województwa Trockiego 366—368
Maciej, wychowanek Pukasa, wł. 229
Maciejewski, Maciejowski, Macijewski Teodor, m. wieloński 290—292
Macis Matiasz z Melniów, pod. ekonomii Szawelskiej 88
Maciukiewicz Jan, prac. ziemianin starostwa Wielońskiego 288, 293

Maciukiewicz Marcin, pod. stokliski 341
Mackiewicz Jakub, asesor sądu ziemskiego niższego Telszewskiego 500
Madzilewski Antoni, pod. hrabstwa Szkudzkiego 108
Majewicz Kazimierz, wł. starostwa Borciańskiego 368—369
Majżewicz, pod. ekonomii Szawelskiej 64
Majžius, Mejžius z Jawnejkiów, pod ekonomii Szawelskiej 238, 247, 250, 261
Malcewicz Stanisław ur. 193
Malcz Kazimierz, pod. hrabstwa Hoduciskiego 400
Malczewski, cześnik połocki 213
— Andrzej ur. 414, 436
Maldziun, ławnik ekonomii Szawelskiej 246
Malecki Józef, szlachcic żmudzki 303
Malinowski Felix, szambelan, podkomorzy nadworny, emphitenta starostwa Stokliskiego 340—346, 349
Malnik Michał, m. puński, zbity, trzymany w kandałach 457 plg. Małaszka
Małakewicz, Małakowicz Antoni, wójt hrabstwa Szkudzkiego 107, 110—111
Małaszka Michał, m. puński, zbity 446
Manias Wawrzyniec, wł. starostwa Borciańskiego 365—366, 368
Mankowski Dominik, stanowniczy Księstwa Żmudzkiego 303
Manuzzi Mikołaj, hrabia, starosta opeski i domaski, konsyliarz Konfederacji Generalnej W. Ks. Lit. 407—409, 411—414
Marchiel Jan, wł. starostwa Borciańskiego 365—366, 368
Marchielewicz Józef, cześnikowicz województwa Brzeskiego, plenipotent książąt Druckich-Lubeckich 376, 378—381
Marcin, święty 94, 124, 229, 498; Martynian, święty 254
Marcinkiewicz Jan, prac. wieloński 290—291
— Michał, pod. hrabstwa Szkudzkiego 107
— Stanisław, ławnik impiltski 196
— Wawrzyniec ur. 411—414
Margielis Wojciech z Jakiszek, wójt f. Jodziów ekonomii Szawelskiej 238—239, 243—244, 249; examen cywilny 251; examen powtórny 260; 261; examen korporalny 263; 267, 271—275, 278—279; na ścięcie osądzony 280
Maria Janowa Trzecia, królowa polska 181—182
Marinowski, porucznik 497
Markialis Józef, wójt olicki 481—482
Markielan Antoni, wł. starostwa Mereckiego 387
Markielewicz, pod. z traktu Żagorskiego ekonomii Szawelskiej 239 žr. Margielis
— Lejbak, żyd ludwinowski 224
Markielun Andrzej, wł. starostwa Borciańskiego 365—366, 368
Markunas z Slepsniów, pod. ekonomii Szawelskiej 261; na liberam captivationem osądzony 277
Markunowie, Józef i Kazimierz, m. dorsuniscy 426
Marmulewiczowie, Mormulewiczowie Andrzej, Stanisław i drugi Stanisław, pod. starostwa Bolnickiego 427, 429
Martinajtis Tomasz z Radykiów, pod. ekonomii Szawelskiej 239, 241—242, 248, 251; examen cywilny 252; 255; examen powtorny 260; 261—262; examen korporalny 263; 267, 271—275, 278—279; na ścięcie osądzony 280
Maslis Franciszek, mieszkaniec starostwa Połongowskiego 210
Masławski Dominik, wł. połongowski 147
Masłowski Maciej, pod. stokliski 344
— Mateusz, mieszkaniec starostwa Połongowskiego 210
Massalin Michał, wł. starostwa Mereckiego 387
Massalscy (dom Massalskich) 197
Massalski p. [z ekonomii Szawelskiej] 114
— ur., podczaszy litewski 197
— starosta radoszkowski 94
— Ignacy, książę, biskup wileński 197, 206—207, dożywotny posessor starostwa Połongowskiego 209—211, 213, 216—217, 219—221 žr. wileński biskup
Matkiewicz Dominik ur. 437, 439
Matulowicz Jan, pod. stokliski 341
Matuszajciowie, Jerzy i Kazimierz, pod. ekonomii Szawelskiej 64
Matuszajtis Jerzy, pod. ekonomii Szawelskiej, na sto plag osądzony 70
— Kazimierz, pod. ekonomii Szawelskiej, na łapanie i na gardło wskazany 69
Mazi[s], pod. ekonomii Szawelskiej 64
Mazurajtis Tadeusz, m. pilwiski 423
Medeksza Józef, chorąży generalny powiatu Kowieńskiego, starosta skirstymoński 420—423
Mejer Karol, sędzia ziemski kowieński 369
Mejerowicz Jeki, żyd ludwinowski 224
Mejžius žr. Majžius
Metryk[is] Marcin, wł. korciański 84
Michał s. 400, 499

Michałowski, m. szawelski 256, 273
— starosta wojcieszuński 322
Michlubowski Mateusz, wł. starostwa Metelskiego i Siemnieńskiego 383
Michniewicz Dominik, strażnik powiatu kowieńskiego 128
Michniewiczowa, Marianna z Piątkowskich, strażnikowa kowieńska 129—130, 133
Mickiewicz, wójt w hrabstwie Szkudzkim 103—104, 109
— Michał pod. stokliski 341
Midleton Augustyn, podstarosta grodzki kowieński 304
Miechen Maciej, wł. starostwa Metelskiego i Siemnieńskiego 383
Miernik Kazimierz, pod. stokliski 341
Mikosza Jan, szambelan j. k. mci, tenutor atynencji Wiżunek f. Lipska 374—377, 379—381
Miksztowicz Maciej, Szymon m. wielońscy 297
Mikucki, kasjer 474
— [lustrator] 416
— regent grodzki Księstwa Żmudzkiego 175, 178
— Franciszek, administrator starostwa Wielońskiego 303, 305, 309
— Ignacy, podstarości ekonomii Szawelskiej, 267—268, 275
— Jan p. 154
— Michał, regent grodzki Księstwa Żmudzkiego 290, 292—293, 295
Milenkis Antoni, pod. hrabstwa Szkudzkiego 105, 107—108, 111
Milewski Tomasz 213
Milkiewicz Jerzy, pod. stokliski 344
Milwid, regent grodzki Księstwa Żmudzkiego 141
Miłaszewicz Antoni, rotmistrz 287
Miłaszius Piotr, pod. hrabstwa Szkudzkiego 222
Minejka Thomasz, pisarz ziemski powiatu Kowieńskiego, starosta stokliski 340—351
Minejkis Stanisław, pod. hrabstwa Szkudzkiego 112
Minejkowicz Jan, pod. hrabstwa Szkudzkiego 222
Miniat, podstarości rosieński 417
Miniewski Tomasz, pod. stokliski 341
Mirakowscy, Mateusz i Jan, m. puńscy 446
Mirbach ur. 484
— Eberhard Krzysztof, baron, podkomorzy j. k. mci, starosta połongowski 134—138, konsyliarz intimi status 139—140, 142, przeszły dzierżawca połongowski 148, 153, 155, 161, 182, 186, 191, konsyliarz nadworny 197—198
— Karol, starosta połongowski 147—150, 152—158, szambelan j. k. mci 159—160, baron 164—175, podkomorzy nadworny j. k. mci 176—178, 180—181, 188—189, kawaler orderu św. Stanisława 190—195, 197—201, 203—204, 206—208, 211
Mirbachowie ur. 171, 197—198, 355
Mironowicz Michał ur., za patrona przydany 59
Mirski Jan, sędzia grodzki powiatu Brasławskiego 410
Misiewicz Jerzy, czyli Piotr, namiestnik zuliski starostwa Puńskiego 224, 229—230
Mitarnowski Józef, obersztlejtnant, wójt bywszy siemnieński 121, 124, 126
Mizer Matiasz, wójt wójtowstwa Szadziun i Szmorlun 90, 95
Mniszek, marszałek nadworny koronny 136
Monkiewicz Marcin, prac. starostwa Stokliskiego 344
Monterys Jan, wł. starostwa Połongowskiego 210
Montowicz ur., aresztowany 369
Montrym Jan, podstarosta kowieński, komisarz 318
Montwid Antoni, komisarz porządkowy rosieński województwa Żmudzkiego 470
Montwił Wincenty, plenipotent 478, 480
Morawski, Murawski, szambelan, plenipotent starosty pilwiskiego 424—425
Mordas, kanonik 216
— Maciej, wł. starostwa Metelskiego i Siemnieńskiego 382—383
Morkon Szymon, prac. starostwa Prenskiego 58
Morytz Jakub, burmistrz połongowski (?) 213
Mostowicz Andrzej ur. 368
Mostowski Bartłomiej, pod. stokliski 341
— Marcin, m. dorsuniski 425—426
Mowsza, karczmarz 299
Mozolewski Jakub, pod. stokliski 341, 344
Mozolowski Bartłomiej, pod. stokliski 341
Murawski žr. Morawski
Murjan Tadeusz, sł. przewalski 433
Munszter, pułkownik 82, 86
Myszkowski de Mirow, major wojsk pruskich 480, 482
— Józef, wójt płotelski (?) 213

Nagurski Józef, sędzia ziemski telszewski 148, 153—154, 156, 160—162
Nahotka Stanisław, wł. starostwa Borciańskiego 366—367, 369
Namaskiewicz Józef 477
Nański Zygmunt, podstoli starodubowski 242
Narbut ur., chorąży lidzki 386
— podkomorzy lidzki 369
— Ignacy, sędzia ziemski lidzki 295
Narejkis, Narejka, Norejko Michał z Radykiow, pod. ekonomii Szawelskiej 241, 251, 272
Narkiewicz, 474
— podstarości ekonomii Szawelskiej 268
— Józef, ob. szkudzki 495, 499
— Krzysztof, ziemianin włości Wielońskiej 288, 290—291, 293
— Michał, m. puński 443
Narkus Michał, wł. starostwa Połongowskiego 194, 197, 203
Narmont, magistratowy ejragolski 470
— Antoni, wł. starostwa Połongowskiego 210
— Michał (Narmąt, Narmunt, Normont) wł. starostwa Połongowskiego 147, 151, 156, 159—160, 162—163, 167—168, 170—171, 175—176, 179—180, 190, 193—194, 197; kasjer włościański 200; kajdanami obciążony, więziony 202—203, 205—206, 208
— Stanisław, wł. wójtowstwa Ejdziatskiego 117
Narutis, Norutis, wł. ekonomii Szawelskiej 240
Narwicz Krzysztof, ławnik wisztyniecki 282—283; burmistrz 284
Narwid Jerzy, dziesiętnik szlasztyski ekonomii Szawelskiej 238
Narwiłowa, pod. hrabstwa Szkudzkiego 108
Narwojsz Piotr-Antoni z Milkonta, mostowniczy inflantski 91, 93—98, 332
Naszlunas Adam, pod. ekonomii Szawelskiej 237
Nawarski Paweł, wł. starostwa Wielońskiego 310
Nedziuńskij, Niedziuński Józef, namiestnik starostwa Puńskiego 446, 457
Niemialewscy, Dominik i Ludwik, mieszczanie wisztynieccy 281
Niemiec Jakub, pod. starostwa Stokliskiego 344
Niepokojczycki, palestrant 359—360
Niewiardowski, wł. wójtowstwa Łabardziowskiego 102
Niewiarowski Andrzej, pod. starostwa Wielońskiego 310
Nizyńscy, Antoni, Roman, Tomasz, mieszczanie miasta Wielony 313
Niziński, Nizyński, Niezyński Mateusz, Matyasz m. wieloński 290—293
— Michał wł. hrabstwa Szkudzkiego 105, 107
Norejkówna Katarzyna, dziewka, pod. ekonomii Szawelskiej 241, 253, 255
Norutis žr. Narutis
Notka Berek, žyd. ludwinowski 224
— Chajmis, žyd ludwinowski 229
Nowacki Dominik, regent ziemski starodubowski 375—377
— Symon 376—377
Nowicki p. 114
— Felix, porucznik powiatu Telszewskiego, pisarz sądowy 500
Nowtewicz Paweł, wł. starostwa Metelskiego i Siemnieńskiego 382—383

Ochman Jan, żołnierz garnizonowy 289
Odyniec Tadeusz ur., plenipotent 352, 363
Offman Marcin, pod. starostwa Wielońskiego 297
Ogiński, starosta merecki 386
— Ksawery, kuchmistrz litewski, starosta przewalski 434
— Michał, miecznik W. Ks. Lit., podskarbi wielki, starosta płotelski 434—438
Ogus Jakub, m. połongowski 210
Olachnowicz žr. Olechnowicz
Olechnowicz Andrzej, pod. starostwa Wielońskiego 292
— Bogusław, m. wisztyniecki 284
— Józef, m. wisztyniecki 283; prac. włości Wielońskiej 290—293
— Kazimierz, m. wisztyniecki 284; wieloński 290—291
— Wiktory p. 297
Oleksa Jerzy, pod. starostwa Wielońskiego 296
Olsejkis Stanisław, wł. wójtowstwa Ejdziatskiego 117
Oluszkiewicz žr. Aluszkiewicz
Omulski Jakub, ksiądz, komisarz porządkowy rosieński 473
Onufry, chłopiec 376
Orłowskij, szlachticz, powierennyj starostiny puńskiej 456
— wójt liguński ekonomii Szawelskiej 257
— Antoni, wójt janiski 245, 252, 259
Orzechowski Stanisław, komisarz 369

Orzeszko Michał, horodniczy brzeski, konsyliarz powiatu Pińskiego 439
Osiecki p. 247
Ostrowski Antoni, pod. starostwa Połongowskiego 173
— Józef, dziedziczny pod. z dóbr Łaukożem 177; srodze więziony, uwolniony przez sąd asesorski 187; pod. hrabstwa Szkudzkiego 222
— Michał, pod. starostwa Połongowskiego 176
Owsiel, żyd 259

Pac Michał, hrabia, sądowy powiatu Kowieńskiego i borciański starosta 365—366, 368, 370
Pacewicz Jerzy, szlachcic ubogi 132
— zakrystian janiski 246
Palczewski Michał, ur., woźny 411, 414
Paleński Marcin, wł. starostwa Borciańskiego 365—366, 368
Pałyński Kazimierz, pleban niemónojcki 405
Parafianowicz, Parfianowicz Mikołaj, komornik nowogródzki 183, 199
— Szymon, wł. bejsagolski, plenipotent włościan 288, 290, 293, 296—298, 300, 302, 306—307, 316—317, 322
Papakula Jan, wł. opeski 411, 413
Parkiawicz Jerzy, pod. starostwa Stokliskiego 341
Paspirgiel Andrzej, pod. starostwa Wielońskiego 302
— Jan, pod. starostwa Wielońskiego 300
Paszkiewicz Tomasz, horodniczy trocki 384
Paszkowski Antoni, wł. starostwa Metelskiego i Siemnieńskiego 382
Patarakas Jan, pod. ekonomii Szawelskiej 87—88
Pauga, pod. ekonomii Szawelskiej 251 plg. Paugiewicz
Paugański Andrzej, ob. olicki 481—482
Paugiewicz Michał 223; przywódca powstania chłopów ekonomii Szawelskie, wójt janiski: examen cywilny, dane biograficzne 237; w zeznaniach: Sz. Jazowskiego 240—244, 261; M. Radwiły 244, 246—251, 262—263; W. Margiela 252, 263—264; T. Martinajcia 252—254, 263; D. Kadata 255—258, 264; examen powtórny 259; examen korporalny 261; w zeznaniach M. Czepula 265; 267—269, 271—276; żywo w koło wpleść osądzony 278; 279—280
Paweł Piotrowicz, imperator rosyjski 447, 451
Pawkscis Jan, kowal bobruński, pod. korciański 82
Pawluk Jan, mieszkaniec starostwa Łojciewskiego 357
Pawlukaitis Maciej, pod. starostwa Stokliskiego 341
Pawłowicz Kasper ur., dworzanin skarbowy 445, 448, 453, 455, 460—461, 463
Pawłowski Felicjan, m. stokliski 350
— Piotr, burmistrz ludwinowski 224, 228
Peciulis Stefan, pod. ekonomii Szawelskiej 87—88
Peha Antoni, ławnik starostwa Połongowskiego 150
Pejsach złotnik, żyd ludwinowski 224
Pejsacki Werbluk, żyd ludwinowski 229
Penalis Jerzy, mieszkaniec starostwa Połongowskiego 210
Penelis, wł. połongowski 155, 161
Penkiewicz Symon, pod. starostwa Stokliskiego 341
Perkun Jozeph, gospodarz ławnictwa Trumpiańskiego 84
Perkunajtys, pod. ekonomii Szawelskiej 64
Petrajtis, pod. ekonomii Szawelskiej 237—238, 242, 246, 261, 271, 277
— Andrzej, pod. starostwa Wielońskiego 310
Petrejko Kazimierz z Butniun, pod. ekonomii Szawelskiej 240, 272
Petroszus z Jawnal, pod. ekonomii Szawelskiej 239
Petrulis Piotr, wł. starostwa Połongowskiego 176
Petryk, Petrik Dawid, wójt hrabstwa Szkudzkiego 103—107
— Kazimierz, pod. hrabstwa Szkudzkiego 107
— Paweł, pod. hrabstwa Szkudzkiego 108
Petrys Mateusz, mieszkaniec starostwa Połongowskiego 210
— Stanisław, mieszkaniec starostwa Połongowskiego 210
Pezeniowa, pani w Janiszkach 115
Piampy, Pompa [Pempė] Jan, prac. starostwa Prenskiego 58
Piątkowski, Piotkowski, kniaz, starosta łozdziejski 129—130
— Teodor m. wieloński 327
Piecewicz Nikodem Ignacy, podstoli województwa Wileńskiego, sędzia grodzki brasławski 131
Piecius Ambroży, pod. hrabstwa Szkudzkiego 107

Pieczura Jakub z Stadałów, pod. wiżuniecki, zbity, podstrzelony 377, 379
Pielecki žr. Pilecki
Pierzynowski Stefan, burmistrz miasta Łodziej 128
Pieszka Tomasz, bojar putny starostwa Bolnickiego 427, 429
Pietkiewicz Andrzej, wł. klucza Zyplewskiego starostwa Wielońskiego 297
— Antoni, rotmistrz powiatu Kowieńskiego, gubernator starostwa Skirtymońskiego 420
— Jan, woźny 411
— Mateusz, m. puński 443
Pietkun, Piotkun Józef, wł. opeski 411, 413
Pietrowski Marcin, wł. starostwa Mereckiego 387
Pikturna Antoni p. 158, 163
Pileccy, Józef syn, Marianna z Gąseckich matka 344—346
Pilecka, Marianna z Gąseckich 344, 348
Pilecki, Pielecki Dominik, rotmistrz kowieński 340—342, 345—346, 348
Pilipaitis Kazimierz, pod. hrabstwa Szkudzkiego 108
Piłkas Piotr, pod. ekonomii Szawelskiej, na łapanie i na gardło skazany 64, 69
Piłkujnis Tadeusz, pod. starostwa Połongowskiego 210
Piłsudzki Jan, starosta czerakowski 322
— Ludwik, pisarz ziemski księstwa Żmudzkiego repartycji Telszewskiej 140—141, 148, 153—154, 160—161, 180, 187
— Tomasz, namiestnik szawelski 65
Piotkun žr. Pietkun
Piotkowski žr. Piątkowski
Piotrowicz Bartłomiej, plenipotent starostwa Skirtymońskiego 420—422
Piotrowski z Sutkun, pod. ek. Szawelskiej 264, 277
— Antoni ur., łowczy 209—210, 212
— Franciszek, podstarości ekonomii Szawelskiej 267—268
— Korwin Józef, sędzia grodzki, dzierżawca zastawny Szwaperowego i Gudowego wójtowstw mj. Korciańskiej 71—72, 86
— Piotr, żołnierz garnizonowy 289
Pirogiewicz Andrzej, bojar putny starostwa Bolnickiego, nago okrutnie zacwiczony 428
Pirogiewiczowie, Jan, drugi Jan, Józef i Stanisław, bojarowie putni starostwa Bolnickiego 427, 429
Piworajtis Zygmont, wł. korciański 82
Plater Wilhelm, wojski inflantski 141
Platkus Kazimierz, pod. starostwa Wielońskiego 302
Pleszkiewicz Jerzy, m. połongowski 213
Plewak Kazimierz, starosta kołobrzyński 343
Plikis Wenclaw, pod. ekonomii Szawelskiej 64
Płatakis, pod. ekonomii Szawelskiej 237
Płatowicz Szymon, ob. olicki 481
Płochocki, Płochodzki Antoni 322; regent sądów asesorskich litewskich 369
Pobrež Jakub, pod. hrabstwa Szkudzkiego 107
Pociej, starosta puński 454
— Ludwik, kasztelan wileński, hetman wielki W. Ks. Lit. 226; strażnik W. Ks. Lit., wójt siemnieński 121, 124, 126
Podolecki Norbert, ur. 368
Podskoczym, Poskuczym Franciszek, podstarości ekonomii Szawelskiej 267—268, 275
Pokronis Antoni, pod. starostwa Stokliskiego 341
— Michał, pod. starostwa Stokliskiego 341
Polakowski, ksiądz wisztyniecki 283
Polonis Maciej, wł. starostwa Metelskiego i Siemnieńskiego 383
Połkowski Franciszek, m. skirtymoński 420
Połowienka Jakub, wł. starostwa Borciańskiego 365—366, 368
Połubiński Bartłomiej, burmistrz szkudzki 495, 498—499
Pomarnacki Stanisław, sędzia ziemski starodubowski 365
Pompa žr. Piampy
Poniatowscy: Teresa z Kińskich, księżna, generałowa wojsk austriackich, matka, i Józef, książę, starosta żyżmorski i wieloński, syn 289—291, 295, 304, 306—307, 313—315, 317, 322
Poniatowska Teresa z Kińskich, księżna, generałowa wojsk austriackich, starościna wielońska 288, 290, 293, 297, 300, 303, 305, 309, 311, 315, 317, 327
Poniatowski Józef, książę, starosta żyżmorski i wieloński 288, 290, 297, 300, 303, 305, 309, 327
Poramojtis Jerzy, morgownik na morgach ludwinowskich 229
Poskuczym žr. Podskoczym
Poszkis Michał, wł. wójtowstwa Ejdziatskiego 117
Prank[us] Józef z Mieszkuc, pod. ekonomii Szawelskiej 255

Pranis z Woweryszek, pod. ekonomii Szawelskiej 256, 264, 277
Pranulis z Jawnejkiów, pod. ekonomii Szawelskiej 238
— Józef z Meszkuc, pod. ekonomii Szawelskiej 273 plg. Prank[us]
— z Kurmajc, pod. ekonomii Szawelskiej 245, 252, 277
Prejgis Jan, mieszkaniec starostwa Połongowskiego 210
Preskienis Józef, pod. starostwa Mereckiego 390
Proniewski Franciszek, zastawny posesor folwarku Wiżunek 231—232
— Antoni p. 231
Prozor Mikołaj, sędzia ziemski kowieński 289, 291, 292
Pruntskunas Jan z Ulielejkian, pod. wiżuniecki, zbity, podstrzelony 377, wizja woznieńska 278
Prusajtis Abraham, wł. korciański 81
Pruszyński Antoni, burmistrz wisztyniecki 283, 286
Prysmont Jan, poddziekan .szkudzki, pleban dorbiański 173
Przeciszewski, sędzia grodzki rosieński 211
Przednikiewicz Aleksander, woźny Księstwa Żmudzkiego 151; jenerał 158, 163, 178, 191; woźny, mieszkaniec starostwa Połongowskiego 195—196
— Tadeusz, p. 159, 175—177
Przedpelski p., magistratowy wiżajnski 440—441
Przewłocki Franciszek, superintendent cła komory Połongowskiej 155, 164, 166—167, 180—181; komisarz starostwa Połongowskiego 209—210
— Sylwestr ur. 212
Przezdziecki 225, 228
Przybytek, administrator gorgżdowski 84
Przyłuski Jakub, administrator starostwa Prenskiego, zabity 58, 62
Puciłowskij, szlachticz 456
Puczkorus Dominik, m. dorbiański 151
Pujdas, zięć Degina ze wsi Mekiów, pod. ekonomii Szawelskiej 64
Pujdas, Pujdej, m. szawelski 256, 273
Pujdak Stefan, pod. starostwa Wielońskiego 302
Pujdej žr. Pujdas
Puklos, pod. starostwa Puńskiego 224
Pundulis Dawid, pod. wójtowstwa Ejdziatskiego 117
Puplesis Jozeph, wł. korciański 83
Pusbaj Leon ur. 133
Puszkon[is] Mateusz, pod. starostwa Stokliskiego 341
Putryszcza, Putryska Merchel Jankiel, żyd ludwinowski 224, 229
Puttkamer, sędzia grodzki szawelski 211
— Jerzy, generalny chorąży powiatu Telszewskiego Księstwa Żmudzkiego 484, 486, 495, 498, 500—501
Puzyna Krzysztof z Kozielska, sądowy upicki i wisztyniecki starosta, wójt wisztyniecki 281, 283—287
Puzynowie, Krzysztof i Marianna, starostowie upiccy i wisztynieccy 282

Raciukajtis Jerzy, wł. klucza Zyplewskiego starostwa Wielońskiego 297
Raczkiewicz Jan, m. połongowski 213
Raczko Jakub, szlachcic żmudzki 303
Radman Andrzej, Jędrzej, wł. starostwa Wielońskiego, przez nielitościwe bicie w śmiertelną chorobę wprawiony 298, 301
Radoszewski Leon, podczaszy województwa Trockiego, wójt ludwinowski 224—228
Radwił, Radwiła, Radwiłas, Radiwił, Radiwiła, Radiwiłas Martynian, wójt jakiski ekonomii Szawelskiej; w zeznaniach: M. Paugiewicza 238—239, 259, 261—262; Sz. Jazowskiego 241—242—243, 261; examen cywilny, dane biograficzne 244—245, 248; w zeznaniach: Sz. Aleksandrowicza 250—251; W. Margiela 252, 264; T. Martinajcia 253—254, 263; M. Czepula 254, 265; J. Jurgiela 255; D. Kadata 255—257, 264; examen powtórny 259; examen korporalny 262; 267—276, 278; na czwiartowanie żywcem skazany 279; 280
Radziewicz Michał, szlachcic żmudzki 303
Radziukin Józef, wł. starostwa Mereckiego 387
Radziulis Józef, wł. starostwa Metelskiego i Siemnieńskiego 382—383
Radziwiłł, książę, dzierżawca ekonomii Szawelskiej 262; kanclerz W. Ks. Lit. 318
Radziwiłłowa, księżna, kanclerzyna W. Ks. Lit. 318
Raes de, Franciszek, sędzia grodzki trocki 290—292, 295
— Józef, miecznik województwa Trockiego 126
Rakicki Piotr, pod. ekonomii Szawelskiej 87
Rakowski ur. 341—343
— Józef, chłop powisztajski (?) zabity 286

Rakowski Tadeusz, m. rosieński 415—416
Rapszewicz Jerzy, wł. starostwa Połongowskiego 168
— seu Sukutys, wł. starostwa Połongowskiego 157, 162, 175
Rastutys Józef, Dawid wł. chwejdański 476
Raszkiewicz Jerzy, wł. starostwa Metelskiego i Siemnieńskiego 383
Rasztykis Jerzy, wł. wójtowstwa Ejdziatskiego 117
Rauda Jan, pod. starostwa Stokliskiego 341
Raudonis Jerzy, pod. hrabstwa Szkudzkiego 107—108
— Michał, pod. hrabstwa Szkudzkiego 105, 107, 111
Raudowicz, administrator hrabstwa Szkudzkiego 103
— pisarz szkudzki 135
— Kazimierz, pod. połongowski 135
Rausz Dominik, pod. starostwa Stokliskiego 344
Rąkojtys Jan, pod. starostwa Połongowskiego 210
Reinikis, Reinik, Rejnik, Rejnek, Rejnikis, Renik Stanisław, wł. starostwa Połongowskiego 168, 188; majątek jego skonfiskowany, plenipotencja jemu od włościan połongowskich 194; 197, 200, 202, 205—206, 208
Rejer, miecznik upitski, komisarz do hrabstwa Szkudzkiego zesłany 222
Repel Tomasz, ławnik wisztyniecki 282
Repnicki, *sługa gubernatora janiskiego* 253
Repnin, książę, generał-gubernator 468—469
Reszka Julian p., komornik 496
Roczka, pod. ekonomii Szawelskiej 238
— grunt w Łozdziejach 131
Rodkiewicz Michał, wł. opeski 412—413
Rodziewicz Jerzy, sędzia grodzki 226
— Joachim, konsyliarz Konfederacji Generalnej Wolnej W. Ks. Lit. 443
— Wincenty, ławnik wieloński 329
Rogojsza, Rogojsz Maciej, m. wisztyniecki 284
— Stanisław, ławnik wisztyniecki 282, burmistrz 283, plenipotent 284
Rogucki Jerzy, wł. starostwa Metelskiego i Siemnieńskiego 382—383
Rokicki Piotr, pod. ekonomii Szawelskiej 88
Roman Jan, pod. starostwa Połongowskiego 210
Romankiewicz Jerzy, m. uhorski 409
Romanowicz Kanut Sejbut, konsyliarz z powiatu Starodubowskiego 439
Romanowski Bartłomiej, wł. starostwa Metelskiego i Siemnieńskiego 382—383
— Kazimierz ur. 411, 413—414
— Maciej, pod. starostwa Wielońskiego 303, 305, 309—311
Romaszkiewicz Józef, rotmistrz inflantski 417
Romel Kazimierz, pod. hrabstwa Hoduciskiego 391
Ronikier Michał, ex-cześnik litewski, starosta wojnucki 472—474, 476—477
Rop p. 232
Rosczewski, Roszczewski Jan, gubernator janiski, podstarości ekonomii Szawelskiej 238, 240, 242—243, 249—250, 261, 267—269, 272, 275—276
Rougiała Mateusz, wł. starostwa Mereckiego 387
Rozalia, dziewka 167
Rożewicz Jakub, pod. hrabstwa Szkudzkiego 107
Ruciński Symon, szlachcic żmudzki 302
Rudis Antoni, m. dorbiański 151
Rudkowscy, bracia, ur. 341
Rudomina Dominik ur. 411, 414
Rudowicz Jerzy, pod. starostwa Połongowskiego 210
Rumin Dawid, pod. ekonomii Szawelskiej 241, 272
Rupejko z Domontow, pod. ekonomii Szawelskiej 256, 273
Rupkiewicz z Wojtniun, pod. ekonomii Szawelskiej 238
Rupk[us], pod. ekonomii Szawelskiej 251
Rur p. 221
Rusicki Dominik, woźny 353
Rusiecki Michał p., wójt ekonomii Szawelskiej 64
— Władysław p., wójt ekonomii Szawelskiej 64
Rusinowicz Adam, pod. starostwa Puńskiego 224
Rusocki Maciej, wł. starostwa Metelskiego i Siemnieńskiego 383
Rustejko Antoni, pod. ekonomii Szawelskiej 241
— Jakub, wł. starostwa Borciańskiego 365—366, 368
— Maciej, wójt, plenipotent włości starostwa Borciańskiego 370—374
Rutkowski Ludwik, m. wisztyniecki 281
Rutys Józef, pod. starostwa Połongowskiego 210
Ruzgajła Jerzy, wł. starostwa Połongowskiego 173

Rygotowski, wł. starostwa Połongowskiego 210
Rymajtis z Janiszek, pod. ekonomii Szawelskiej 239
Rymanis Jakub, pod. wiżuniecki, zbity, podstrzelony 377; wizja wozneńska 378
Rymgajła, niejakiś 261—262
Rymgałda, Rymgała [Rimgaila], burmistrz merecki 385—386
Rymkiewicz Jan, ur. 173
Rymkisz Stanisław, wł. starostwa Połongowskiego 210
Ryngała žr. Rymgałda
Rypiński Felicjan, strażnik cła komory Połongowskiej 164, 181

Sabajtis, pod. ekonomii Szawelskiej 253, 274
Sabulis, Sobul, Józef, pod. ekonomii Szawelskiej 255, 273
Sadłucki Michał, marszałek konfederacji powiatu Grodzieńskiego 440
Saila Szymon, wł. starostwa Borciańskiego 368
Sajkiewicz Andrzej, pod. starostwa Stokliskiego 344
— Jerzy, pod. starostwa Stokliskiego 340
— Maciej, m. stokliski 350
Sakowicz Stanisław, m. kretyngowski 193, 197, 200
Sakutis, Sakutys, Sukutis Kazimierz, wł. starostwa Połongowskiego 151, 157, 159, 162—163, 165, 167—168, 180
Samanewski Franciszek, instygator wiłkomirski 231
Samolic[is] Jan, pod. starostwa Wielońskiego 310
Samujła p., podstarości waluński ekonomii Szawelskiej 237, 239, 241—242, 246, 272
Sanajtowie, Piotr, Stanisław i Maciej, prac. wójtowstwa Łojciewskiego 357
Sanhin Wawrzyniec, wł. starostwa Mereckiego 387
Sapieha Aleksander, książę 212, hrabia na Bychowie, Drui, Szkudach, Czerei, Różannej, Dereczynie, Wysokiem Litewskiem, kanclerz wielki W. Ks. Lit. 323, 454, marszałek W. Ks. Lit. 487—488, 492
— Franciszek, generał artylerii wojsk byłych polskich, tajny sowietnik, dziedzic Szkud 490, 493—495, 498—500
— Józef, książę, kanclerz wielki W. Ks. Lit. 211
Sapieha Kazimierz Antoni, hrabia, kasztelan trocki 454, 460
— Kazimierz Jan, hrabia na Bychowie, Zasławiu, Dombrownie i Sapieżynie, wojewoda wileński 71, 74, 94, 487—488
— Michał Ksawery, krajczy W. Ks. Lit., starosta puński 224—226, 229; podkomorzy 488
— Paweł, podkanclerzy W. Ks. Lit. 121
Sapiehowie 488
Sarejkis Paweł, pod. hrabstwa Szkudzkiego 108
Sawicki, administrator hrabstwa Szkudzkiego 111
— Antoni, rotmistrz oszmiański 343
Sawlukas Maciej, pod. „zabójca" 231, na ścięcie i czwiartowanie osądzony 232
Sawlukowa pod., na ćwiczenie rózgami osądzona 232
Sądomowicz Maciej, rotmistrz i komisarz porządkowy rosieński 477, 480
Sągajła, Songajło, Sungajło Józef, pod. starostwa Połongowskiego 168, 188, 194, 197, 203
Scipion Decampo žr. Dekampo Scipion
Seboth Michał, ob. szkudzki 495
Serafinowicz, pod. starostwa Wielońskiego 301
Sermontys Adam, pod. starostwa Połongowskiego 210, 213
Sidorowicz Jan ur. za patrona przydany 59
— Kondrat, wł. opeski 412—413
Sielicki Jan, woźny 411, 413—414
Sielita Krzysztof, wł. starostwa Borciańskiego 365—366, 368
Siemaszkowie p. 102
Siękiewicz, wójt szatski 484
Sigizmund I, III, polskij korol 454 žr. Zygmunt
Sinkiewicz Andrzej, m. niemónojcki 406
Siruć, Syruć, kasztelan witebski 228, 232 — p. 138
Siwicki Bernard ur. 384
Skaczkowski [szlachcic janiski?], uczestnik powstania włościan ekonomii Szawelskiej 239, 243, 245, 247—248, 257, 272
Skalczewski Jan, m. olicki 481
Skalski Jan Kanty ur., umocowany starosty prenskiego 57—59
Skersiński Jerzy, woźny Księstwa Żmudzkiego 217
Skiejść Piotr, wł. starostwa Połongowskiego 210
Skiersis, Skiersys, Skiers Jan, wł. starostwa Połongowskiego 170, 194, 197, 203

Skiersis Michał, wł. starostwa Połongowskiego 147, 180
Skinder, m. janiski, jego dom, karczma 239, 243, 246—247, 262, 264, 278
Skirka Wincenty, m. przełajski, okuty 464
Skirmont Adam, konsyliarz 439, 443
Skiudul Jan, pod. hrabstwa Szkudzkiego 108
Skiudys Kazimierz, pod. hrabstwa Szkudzkiego 112
Skorulski Józef, podstarości sądowy powiatu Kowieńskiego 265
Skrzekiewicz Marcin ur. 363, 445
Skrzypkowski Dawid, wł. starostwa Połongowskiego 210
Skurjat Jan, wł. opeski 413
— Michał, wł. opeski 413
Skurjatowie, wł. opescy 412
Skurwid, pod. hrabstwa Szkudzkiego 108
Slepowski Wawrzyniec, dworzanin W. Ks. Lit. 62
Slizień Rafał, instygator W. Ks. Lit. 209—210, 298, 300, 303, 305, 309, 311, 313, 317, 363, 366, 368, 383, 387
Służas Szymon, wł. chwejdański 476
Słamciewicz žr. Słamtis
Słamtis, Słamciewicz Jerzy pod. ekonomii Szawelskiej 87—88
— ze wsi Kłopow, pod. ekonomii Szawelskiej, na liberam captivationem osądzony 277
Sławicki Jerzy, wł. starostwa Metelskiego i Siemnieńskiego 383
Sławiński Antoni, regent grodzki kowieński 369
Sławoczyński Józef, podstarosta sądowy grodzki Księstwa Żmudzkiego 152, 164
Słuszkun Jerzy žr. Staszkunas
Snarski Franciszek, 226
Sobolewski Karol, łowczyc nowogródzki, patron 270
Sobul žr. Sabulis
Sokołowski Michał, ur., rotmistrz wiłkomirski, wójt bolnicki 430—432
Sokulski, lustrator 495, 499
Sollohub žr. Sołohub
Sołohub Kazimierz, porucznik i komisarz generalny, dworzanin skarbowy 181, (178)
Songajło Józef žr. Sągajła
Soroka Józef, pisarz grodzki smoleński 295
Sotkiewicz, ekonom Remigoły 376
Sousdraw Maciej, m. dorbiański 151
Spigin Kazimierz, pod. hrabstwa Szkudzkiego 105, 108, 110
Spinink Kazimierz, konsyliarz Konfederaciji Wolnej W. Ks. Lit. 439
Srogiejka, Srogiejko Antoni pod. połongowski 134, 168
Srol, arendarz szkudzki 488, 497
Stackiewicz Piotr, ob. skirstymoński 420 nielitościwie zbity 421, 422
Stackun[as] Jerzy, pod. starostwa Wielońskiego 302
Staczkiel žr. Steckiel
Stamniej Stanisław, pod. ekonomii Szawelskiej 88
Stamowie, Stomowie ur., Hipolit i Ludwik, szlachta brasławska 413—414
Staniaks Andrzej, wł. starostwa Metelskiego i Siemnieńskiego 383
Staniewicz, komisarz cywilno-wojskowy powiatu Telszewskiego 218
— Józef, żołnierz garnizonowy 289
Stanilewicz Kazimierz, m. pilwiski 423—424
Stanisław August, król polski 139, 147, 204, 324, 327, 329, 418, 448, 454, 455, 457, 459
Stankiewicz Jerzy, wł. starostwa Borciańskiego 365—366, 368
Stankowicz Dominik, m. rosieński 415—417, 419
Stankowski Jan, wł. starostwa Metelskiego i Siemnieńskiego 383
Stankus Jan, wł. wójtowstwa Łabardziowskiego 102
Stankusz Józef, wł. starostwa Połongowskiego 210
Stański ur. 416
Stańtis ze wsi Kłopów, pod. ekonomii Szawelskiej 262 plg. Słamtis
Stań[tis] Jan, pod. korciański 78
Starski Maciej, m. merecki, bizunami ćwiczony 386
Starzyński Piotr, ex-sędzia grodzki grodzieński 384
Stasajciowie, kątnicy janiscy 250
Stasajtis Szymon, kątnik janiski 248
Stasiuk Jan, wł. starostwa Połongowskiego 210
Stasiulewski Jan, m. (?) połongowski 209—210
Stasiun Piotr, pod. starostwa Prenskiego 58
Staszkiewicz ur., komisarz do starostwa Połongowskiego 182
— Antoni, mąż starostwa Połongowskiego 194
— Michał Kazimierz, wojski rzeczycki, komisarz 181

Staszku[nas], Stoszkun, Słuszkun Jerzy, m. (?) wieloński 303, 305, 309, 311
Staszkus Jerzy, pod. korciański 79
— Józeph, pod. korciański 79
Statkus, pod. ekonomii Szawelskiej 64
Steckiel, Staczkiel Michał, pod. w. Szadziunów i Szmorlunów 332—333, 338
Steckiewicz-Talwojsz Antoni, strażnik upitski 66
Stefan, król polski 90—92; — Batory 329—330, 427
S[t]efanelis Łukasz, pod. hrabstwa Szkudzkiego 394
Stefanowicz Bartłomiej, lantwójt kowieński 232
— Józef, pod. szkudzki, skonfiskowany 482—483
Stejnis Józef, pod. starostwa Połongowskiego 188
Stepanion Łukasz, pod. hrabstwa Hoduciskiego 404
Steporka Andrzej, pod. starostwa Stokliskiego 341
Stepsza Marcin, pod. starostwa Stokliskiego 341
Stęcius Michał, pod. hrabstwa Szkudzkiego 108
Stojak Abraham, żyd. ludwinowski 224
— krawiec ludwinowski 224
— Notka, żyd ludwinowski 224
Stolarz Michał, pod. stokliski 341
Stoma Hipolit žr. Stamowie
Stoszkun Jerzy žr. Staszkunas
Straksz[is] Stephan, pod. ekonomii Szawelskiej 64
Strapejka, pod. ekonomii Szawelskiej 256
Strawiński Michał, sędzia ziemski starodubowski 224, stolnik powiatu Starodubskiego 225
Strutińska Róża, starościna jewejska i wiżańska 440—441 žr. Druccy-Lubeccy
Strypejkowie z Jurgajciów, pod. ekonomii Szawelskiej: „rabował dwór" 264; na liberam captivationem osądzony 277
Strzeszewski Piotr, woźny sądów zadwornych asessorskich W. Ks. Lit. 323
Stukas Wojciech pod. ekonomii Szawelskiej 87
Stukiel Michał, wł. 330
Stukiewicz Ludwik z Łozdynik, wójt 174
Stukiński, pisarz ziemski 226
Stuta Stanisław, pod. ekonomii Szawelskiej 64
Stutkus Ludwik, wójt starostwa Połongowskiego 149
Stypałkowski Józef Kazimierz, pisarz grodzki powiatu Lidzkiego 153, grodzki lidzki 160, 161
Stypułajciowie, Jan i Maciej, prac. 229
Sukajtys Andrzej, pod. starostwa Wielońskiego 310
Sukutis žr. Sakutis
Sulistrowscy, Michał i Joanna z Bilewiczów, stolnicy oszmiańscy, starostowie łozdziejscy 128
Sulistrowski Michał, stolnik oszmiański, starosta łozdziejski 130—132
Sungajło žr. Sągajła
Sumielewiczowie, Jan i Piotr, m. puńscy 446
Supczyński Stanisław, pod. starostwa Stokliskiego 340—341
Suprejka Jakub, pod. starostwa Stokliskiego 341
Surblis Jan, pod. korciański 78
Surkis Kazimierz, pod. hrabstwa Szkudzkiego 108
Surwiło ur., magistratowy ejragolski 470
Swiczyńska, ekonomowa wiżuniecka 381
Swiczyński Kazimierz, bywszy ekonom Wiżunek 376
Swid Jerzy, pod. starostwa Stokliskiego 341
— Piotr, pod. starostwa Stokliskiego 341
Swiderscy, Florian ojciec, Antoni syn, ur. „aktorowie dopełnionych kryminałów" 376—377
Swiderski Antoni ur. 376—377, 381
— Florian, ojciec Antoniego 376, 379—380
Swiętochowski Antoni, m. wieloński 290—291—293, 297, 302—313, sędzia wieloński 327
Swił Szymon, wł. borciański, aresztowany 369
Swiodzki Iwan ur. 129
Swirplewicz Jan, wójt ekonomii Szawelskiej 87—88
Swirski Maciej, pod. starostwa Mereckiego 390
Sylwestrowicz Jerzy, rotmistrz Księstwa Żmudzkiego 206—208
— Julian, mostowniczy smoleński, dzierżawca f. starościńskiego mereckiego Szklarze 387—389;
— starosta gulbinowski, gubernator starostwa Wielońskiego 288, 290—291, 293
Sypowicz Anastazy, komisarz porządkowy rosieński 467, 470, 477
Syruc žr. Siruć

Szadurski Kazimierz, konsyliarz województwa Wileńskiego 439, 443
Szakata Michał, prac. starostwa Prenskiego 58
Szapoka, Szopak Gabryel, pod. wiżunecki, zbity, podstrzelony 377, wizja woznieńska 379
Szarłowski Kazimierz, pod. ekonomii Szawelskiej 241
Szawklis Jerzy, ławnik starostwa Połongowskiego 150, 157, 162
Szawlewicz Józef, wójt kiwowski ekonomii Szawelskiej 222
Szawski Stanisław, kapral zamczanski j. k. mc. (?) 62
Szczekowicz Andrzej, pod. starostwa Stokliskiego 341
Szczuk Józef, 341
Szczuka Józef, konsyliarz konfederacji województwa Trockiego 215, 218
Szeftel, arędarz połongowski 197 žr. Gutmanowicz
Szepot, Szeput Franciszek, pod. hrabstwa Szkudzkiego 104, 106
Szepszel, żyd szawelski 256
— Dawid, żyd ludwinowski 224, 229
Szipaitis Kazimierz, pod. ekonomii Szawelskiej 244
Szkolnik, żyd szawelski 256
— Mowsza, żyd ludwinowski 224
Szlagier p. 247 plg. Szlagierowie
— pisarz kowieński 113
Szlagierowie p. 239
Szlic, Szlitas z Butniun, pod. ekonomii Szawelskiej 240, 261, 271—272, na liberam captivationem wskazany 277
Szlichta Stanisław, pod. ekonomii Szawelskiej 237
Szlub Józef, pod. wójtowstwa Ejdziatskiego 118
Szlunk, mostowniczy mscisławski, komisarz starostwa Puńskiego 444
Szłajus Franciszek, pod. starostwa Połongowskiego 190
Szmejdzien Franciszek, pod. starostwa Metelskiego i Siemnieńskiego 383
Szmurła Jan, komisarz starostwa Przewalskiego 434
Sznabowicz Ignacy, dworzanin skarbowy W. Ks. Lit. 154, 182, 186, 202, 211
Sznejder Andrzej, m. wisztyniecki 283
Szopag, Szopaga Franciszek, pod. starostwa Połongowskiego 210
— Jan, pod. starostwa Połongowskiego 176, 188—189
Szopak žr. Szapoka
Szopiński Kazimierz, pod. starostwa Wielońskiego 302
Szopis Jerzy, pod. wójtowstwa Ejdziatskiego 117
— Józef, pod. hrabstwa Szkudzkiego 108
Szorcz Adam, skarbnik ziemi Bielskiej 66
Szostak Maciej, m. pilwiski 425
Szostakowie, Maciej i Piotr, m. pilwiscy 423—424
Szostakowski Andrzej, m. pilwiski 423—424
— Jan, m. wisztyniecki 283
— Józef, woźny 359, 361
— Michał 385
Szpigin Kazimierz, pod. hrabstwa Szkudzkiego 107 žr. Spigin
Szrew Jan, ławnik magistratu Kowieńskiego 232
Sztejn Ignacy, sędzia ultimae instantiae z powiatu Orszańskiego 439; starosta orszański 443
Szujgalis Stanisław, pod. starostwa Połongowskiego 210
Szukiewicz Ksawery, sędzia ziemski trocki 226
Szukisz Jakub, wł. starostwa Metelskiego i Siemnieńskiego 383
Szukszta Jan, pod. starostwa Połongowskiego 136—137
— Mateusz, pod. starostwa Połongowskiego 210
Szulc, 474
Szumkowski Wiktory, sędzia grodzki grodzieński 322
Szunok Daniel, pod. korciański 84
Szurewicz, Szurowicz Marcin, woźny Księstwa Żmudzkiego 378—380
Szurowicz žr. Szurewicz
Szurys Andrzej, wł. wójtowstwa Łabardziowskiego 100—101
Szustrajczysz Leon ur. 130
Szwaper, wójt mj. Korciańskiej 83
Szwarchoff, komisarz 222
— Dydrich de-, Krzysztof, porucznik króla j. mci. Fridricha pruskiego 495, 498, 500—501
Szwejkowski Ignacy, sędzia grodzki wileński 365
Szwelnis Wawrzyniec, pod. starostwa Wielońskiego 300
Szwopowicz Jan, pod. hrabstwa Szkudzkiego 222
Szwykowski Hieronim, konsyliarz z Księstwa Inflantskiego 439

Szyksnius Dawid, pod. hrabstwa Szkudzkiego 107, 112
Szyksznajtis Jakub, wł. korciański 76—77, 83
Szylejkis Michał, pod. hrabstwa Szkudzkiego 105, 107
Szyłański Franciszek, mieszczanin 474
Szyłas Jozeph, gospodarz ławnictwa Trumpiańskiego mj. Korcian 84
Szyławacki, żyd ludwinowski 224
Szymański Jerzy, ob. olicki 481—482
Szymkiewicz, kowal szkudzki 485, 499
— Michał, pod. starostwa Wielońskiego 298, 300, 305, 309, 311
— Piotr z Wojnejkiów, pod. ekonomii Szawelskiej 86, 88
— Tadeusz, komornik Księstwa Żmudzkiego 475
Szymkowski Józef, dworzanin skarbowy litewski 364

Taegder, Tegder, Tejder Otto Magnus, administrator ławkożemski 156—157, 162; komisarz starostwa Połongowskiego 173, 188, 189, 191—192; zbiegły do Kretyngi 193; gubernator kretyngowski 193—194, 197; amtmann 199—200
Talmant Jan, gospodarz ławnictwa Trumpiańskiego mj. Korcian 84
— Piotr, wł. korciański 81
Tamul Matiasz z Mieszkuc, pod. ekonomii Szawelskiej 255
Tanowski Stanisław, woźny Księstwa Żmudzkiego 197
Tarasewicz Teodor, m. pilwiski 423—425
Tauryła Stefan, pod. hrabstwa Szkudzkiego 108
Tautwid Kazimierz, pod. hrabstwa Szkudzkiego 112
Tautwojsz, Tautwosz Michał, wł. korciański 86, 88
Tawrakis Adam, wł. korciański; jego żona 84
Thomaszewicz Antoni, regent 203, 343
Tiwunajtis Józef, pod. 120
Todwen Józef, starosta metelski i siemnieński 382, 384
Todwenowie, Józef i Elzbieta z Karengów, starostowie metelscy i siemnieńscy 382—383
Tołoczka Szymon, wójt starostwa Borciańskiego 370—374
Tołutajtis Eliasz, leśniczy trumpiański mj. Korcian 77
Tomaszewicz Józef, prac. 94, 98—99
Tomaszewicz Wincenty, pisarz grodzki wiłkomierski 322
Tomaszewski Jan, leśnik szkudzki 495
— Józef, żołnierz garnizonowy 289
— Tadeusz, komisarz starostwa Puńskiego 444, 446, 457—461
Tomkiewicz Franciszek, porucznik 392, 402
Tomoszajtis Krzysztoph, pod. ekonomii Szawelskiej 64; na łapanie wzdany 69
Tormasow, generał wojsk rosyjskich 458—459, 461—462, 468—469
Towiański Ignacy z Bohdana, porucznik Księstwa Żmudzkiego powiatu Wielońskiego 302
Tran Franciszek, wł. opeski 411, 413
Trawiński Krzysztof, wł. starostwa Mereckiego 387
Truchnowski Jan Ludwik Antoni, regent sądów podkomorskich smoleńskich, plenipotent włościan połongowskich 152—153, 159—160, 162, 164, 170, 175
Truns p. 83
Trus Adam, wł. korciański 80
Trzaskowski Placyd ur. 345, 363
Trzeciak Marcin wł. 394
— Jerzy, wł. hoduciski 404
Tubowicz Paweł, m. pilwiski 423—424
Tuciej Józef, namiestnik zamuski ekonomii Szawelskiej 63—71
Tulewicz Jakub, pod. starostwa Stokliskiego 341
— Maciej, pod. starostwa Stokliskiego 341
— Szymon, pod. starostwa Stokliskiego 340—341, 344; na 6 niedziel turmy skazany 348
Tulewiczowie, Michał i Szymon, pod. starostwa Stokliskiego 341
Turczyłowski Antoni, m. łozdziejski 128
Turczynowicz ur., patron 97
Turczynowicz-Suszycki Mikołaj ur. 95
Turczynowicz-Suszycki, skarbnik województwa Trockiego, wójt łozdziejski 128
Turła, Turło, Jakub, wł. hrabstwa Hoduciskiego 391—392
— Jan, wł. hrabstwa Hoduciskiego 402
— Kazimierz, wł. hrabstwa Hoduciskiego 402
— Krzysztof, wł. hrabstwa Hoduciskiego 391
Turnow Jerzy, dzierżawca starostwa Gitańskiego 353—354
Turobiński Michał, pod. starostwa Wielońskiego 288, 290, 293
Turowski Adam, wł. korciański 79
Tworowski Ludwik, ur., zbity przez włościan szadziuńskich 94, 97—99

Tworowski Wojciech ur., zbity przez włościan ekonomii Szawelskiej 63—67, 70—71
Tworzyński Jakub, landwójt ludwinowski 228
Tyszkiewicz, kanonik wileński 380
Tyszkus Matiasz, wł. korciański 80
Tytowicz Ławryn, pod. starostwa Stokliskiego 341
Tyzenhauz Antoni, podskarbi nadworny W. Ks. Lit. 288, 290—291, 293, 307, 317
— Ignacy, starosta popelski i jaswojński 478—479
Udka, Utka Jakub, pod. starostwa Wielońskiego 288, 290, 291, 293
Ulecki Józef, m. ludwinowski 224
Ulewiczowski plac 283
Ulfowicz Nachim, żyd ludwinowski 224
Ułas Jan, pod. starostwa Stokliskiego 344
Umikowa wdowa, pod. wójtowstwa Ejdziatskiego 117
Umpor, Umpur Jerzy, pod. starostwa Połongowskiego 188, 190
Urbalewicz, pod. hrabstwa Hoduciskiego 394
Urbajtis Jan, pod. starostwa Wielońskiego 300
Urban z Jonajciów, pod. ekonomii Szawelskiej, na liberam captivationem zaocznie osądzony 277
Urbanowicz, Urbonas z Linkajciów, pod. ekonomii Szawelskiej 246, 262
— Jerzy, p. 291
Urbis Jurgis, pod. korciański 79, 84
Urbonas žr. Urbanowicz
Urbukasz Marcin, wł. starostwa Metelskiego i Siemnieńskiego 383
Urnież[ius], pod. ekonomii Szawelskiej 251
Urnieżutis Maciej, pod. ekonomii Szawelskiej 252 plg. Urnież[ius]
Urz, Uż Andrzej, wójt starostwa Łojciewskiego 356—359, 362—363
Usciński Stanisław, ob. olicki 481
Uszas Marcin, pod. starostwa Wielońskiego, nielitościwie bity 310
Uszcz, administrator hrabstwa Szkudzkiego 111
Utorowicz Maciej, wł. wsi Szadziun i Szmorlun 330, 332—333, 335, 338
— Marcin, wójt wsi Szadziun i Szmorlun 330, 332—333, 335—336, 338
Uż žr. Urz
Wajczajtis Ławryn, pod. ekonomii Szawelskiej 88
Wajner žr. Wajnor
Wajnor, Wajner, Wojner, Wojnor Dawid wł. starostwa Połongowskiego 147, 156 „buntu głowa" 162, 163, 167—168, 170—171, 175—176, 178—180; na trzyniedzielną turmę osądzony 186, 190; majątek jego skonfiskowany 194; 197—198—199; w funkcii leśniczego będący 200; kajdanami obciążony, więziony 202, 203, 205—206, 208, 210
— Jakub, wł. starostwa Połongowskiego 210
— Jerzy, wł. starostwa Połongowskiego 159
— Piotr, m. połongowski 210
Wal Kazimierz, pod. ekonomii Szawelskiej 64
Walancius, pod. ekonomii Szawelskiej 250
Walentor[ius], pod. ekonomii Szawelskiej 239—240
Walentynowicz Józef, sędzia grodzki inflancki, dzierżawca bolnicki, posesor arendowny starostwa Bolnickiego 427—429, 431—433
Walewicz Jan, gospodarz dworu królewicza j. m. Zamuskiego 65, 68
Walewski Anastazy, podkomorzy nadworny, szambelan, arendowny dzierżawca, posesor starostwa Wielońskiego i wójtowstwa Bejsagolskiego 296—298, 300—301, 303, 305—307, 309, 311, 313—315, 317, 326—327
Wanagas, pod. ekonomii Szawelskiej 257
— z Zaściów, pod. ekonomii Szawelskiej 258
— Krzysztof, pod. starostwa Prenskiego 58—59
Wasen[as] Józef, pod. wójtowstwa Ejdziatskiego 117
Waseris Stanisław, pod. hrabstwa Szkudzkiego 108
Wasilewski Antoni, pod. starostwa Wielońskiego 297
— Jan, pod. więziony w turmie ratuszu Kowieńskiego 232
— Józef, pod. ekonomii Szawelskiej 87—88
— Stefan, ur. 445
Waszkiel Jakub, m. przewalski 433
Wawieresowie, Józef, Michał, Szymon, bojarowie putni starostwa Bolnickiego 427, 429
Wazgird Ignacy, generał wojsk rosyjskich, dzierżawca starostwa Skirstymońskiego 420—422
Wazm[is], pod. ekonomii Szawelskiej 255
Waznin Józef, pod. ekonomii Szawelskiej 273 plg. Wazm[is]

Ważyński — Skarbek Benedykt, dworzanin skarbowy 182, 186, 202, 211, starosta tyrkszlewski 139
— Feliks, podstarosta sądów Księstwa Żmudzkiego, starosta pożyżemski, tyrkszlewski 140; starosta sądów Ks. Żmudzkiego repartycji Telszewskiej 141
Weczerski Piotr, wł. starostwa Połongowskiego 165
Wejs Kazimierz, strzelca starosty połongowskiego 195—196
Wejt Jan, leśniczy szkudzki 495—498
Weliczka Stanisław, gminny wieloński 329
— Stefan, sędzia wieloński 327
Welun[is], pod. ekonomii Szawelskiej, na liberam captivationem wskazany 277
Wenckus Andrzej, pod. włości Kielmieńskiej 120
— Maciej, pod. włości Kielmieńskiej 120
— Mikołaj, pod. włości Kielmieńskiej 120
— Philip, ławnik włości Kielmieńskiej 120
Wenulis z Bójwidz, pod. ekonomii Szawelskiej 262
Wernoff Kazimierz, m. łozdziejski 128
Wernusiański Lejzar Mowsza, żyd. ludwinowski 224
Wersołek žr. Wertołek
Wertel žr. Wertołek
Wertołek, Wertołek, Wersołek, Wertel Jakub, parobek okrutnie zbity 95, 98—99, 332
Weryga Stefan, wł. starostwa Mereckiego 387
Weskun Jan, czeladnik 65
Wesowicz Jan, m. puński, bity dubjom 457
Weżkurajtis Benedykt, pod. starostwa Puńskiego 224
Węgierski p. 113—114
Wiazymskoj, podpułkownik 497
Wickowski Jan, m. puński, kijami zbity 446
Wielejko, Wilejko, Wilejto Jerzy, pod. hrabstwa Hoduciskiego 404
— Maciej, pod. hrabstwa Hoduciskiego 404
— Tomasz, pod. hrabstwa Hoduciskiego 394, 404
Wieliczka Gasper, Kasper, m. wieloński 290—291
— Kazimierz, m. wieloński 290—291, 313 plg. Weliczka
Wieliczkowie, Kasper i Kazimierz, m. wielońscy 292—293 plg. Weliczka, Wieliczka
Wielikowicz Jan p., wójt ekonomii Szawelskiej 64
Wierbluk Jek Abraham, żyd ludwinowski 224
Wierzb p., ob. olicki 482
Wierzbowicz Kazimierz, szlachcic żmudzki 303
Wierzejski Adam, pisarz grodzki nowogródzki 343
Wieszmiński, m. ludwinowski 224
Więckiewicz Piotr, m. pilwiski 423
Wilczewski Maciej, m. wisztyniecki 281
Wilczyński, ksiądz połongowski 209—210
Wilejko žr. Wielejko
Wilejto žr. Wielejko
Wilkanis Marcin, prac. 229
Wilunas Filip, pod. ekonomii Szawelskiej 88
Wiłk Jakub, wł. ze wsi Wiłumiszek starostwa Połongowskiego 167
Wiłka[s] Jakub, wł. starostwa Połongowskiego 167
Wiłkowski Mateusz, ob. skirstymoński 420
Windzioł Stefan, pod. starostwa Stokliskiego 341
Wirginik Joachim, pod. starostwa Połongowskiego 194, 197, 203
Wirkszewicz, wójt hrabstwa Szkudzkiego 103—104, 109
Wirkszyła žr. Wirszył
Wirszył, Wirszyła, Wirkszyła Jan, pod. starostwa Połongowskiego 168, 188—189
Wiskont, Wiskąt, Wiskonty Adam, wł. starostwa Połongowskiego 157, 162, na życie starosty połongowskiego odgrażał się 163, zbity 176
— Antoni, pod. hrabstwa Szkudzkiego 482
— Rafał ur. 213, 214; chłopów starostwa Płotelskiego pobuntował 435—437; z więzienia uwolniony 438, 439
Wisogierd Adam, podkomorzy, podstoli smoleński 224—225
Wiszniewski, pisarz grodzki kowieński 304
— podkomorzy 457, 459, 460—461
Wiszniowiecki žr. Wyszniewiecki
Wiszyński Jakub, radca magistratu Wielońskiego 329
Witkaj[tis] Jan, pod. hrabstwa Szkudzkiego 106
Władysław Czwarty, król polski 122—126, 143, 427, 454, 487, 491—492
Włochowicz Jan, skarbnik halicki 341
Włoczkiewicz Albert Casimir, notarius judiciorum referendalium Magni Ducatus Lithuaniae 57

Wojciechowski Maciej, m. dorbiański 151; — wieloński 297, wójt wieloński 329
Wojciechunas z Szlechiów, pod. ekonomii Szawelskiej 245
Wojciekanis Piotr, pod. hrabstwa Hoduciskiego 404
Wojciekian Antoni, pod. hrabstwa Hoduciskiego — Wielkiego Dworu 394
Wojdag Thomasz, woźny powiatu Wiłkomirskiego 379
Wojlanis Józef, pod. starostwa Mereckiego 390
Wojnejko Jan z Wojnejkiów, pod. ekonomii Szawelskiej 86, 88
Wojnarowicz Jakub, m. połongowski (?) 213
Wojner Dawid žr. Wajnor
Wojniłowicz, instygator litewski 414
— Florian, Generalnej Konfederacji Litewskiej konsyliarz z ziemi województwa Nowogródzkiego 439, 443
Wojszner Jan, m. przewalski 433
Wojtekajtis, Wojtiekajtis Jozeph, pod. korciański 81
— Jerzy, kowal janiski 246—247, 261
Wojtekunas, Wojtiekunas z Mełajciów, Miłajciów, pod. ekonomii Szawelskiej 249, 264; na liberam captivationem skazany 277
— z Szlekiów, pod. ekonomii Szawelskiej 248, 250 (?)
Wojtkiewicz Jan z Butniun, pod. ekonomii Szawelskiej 261, 271; na liberam captivationem zaocznie skazany 277
— Ignacy, komornik Księstwa Żmudzkiego 384
Wojtkun Jakub, wł. starostwa Borciańskiego 365—366, 368
— Jan, pod. starostwa Borciańskiego 366, 368
Wojzgiało Maciej, szlachcic żmudzki 303
Wolewer, zięć 224; plg. Krejwiszka
Wolutowicz, Wołutowicz, bywszy wójt wsi Impilt starostwa Połongowskiego 134, 136—137
Wołk, Wowk. ekonom hoduciski 390—394, 399—401
— Jan, ekonom pilwiski 423—425
— Jan, szlachcic żmudzki 302
Wołodkiewicz Wawrzyniec pod. 330, 332—333, 338
Wołodzko, Wołocko Antoni, pod. hrabstwa Hoduciskiego 391, 402
Wołoncewicz, plenipotent włościan 337
Wołonewicz Krzysztoph p. 119
Wołowicz z miasta Szkud 484
Wołowicz Benedykt, sędzia ziemski prezydujący Księstwa Żmudzkiego repartycji Rosieńskiej, starosta rosieński 416—417
— Michał, pisarz Komisji Skarbu W. Ks. Lit., starosta niemónojcki 406
— Symon, wł. star. Mereckiego 387
Wołowiczowie, Benedykt i Wiktoria z Januszkiewiczów, sędziowie ziemscy Księstwa Żmudzkiego repartycji Rosieńskiej 416
— Michał i Petronela z Święcickich, pisarze skarbowi W. Ks. Lit., starostowie niemónojccy 405
Worbuszyc [Worbuszajtis?] z Witginiów, pod. ekonomii Szawelskiej 240
Wotzkie Frydrych 196
Wowk, ekonom hoduciski žr. Wołk
Wunderlich Karol, ob. nowomiejski 473—474
Wyganowski, Wygonowski, ekonom puński 446, 457
— Wincenty, dzierżawca starostwa Borciańskiego 371—374
Wygonowscy, Wincenty i Marianna z Przesmyckich, chorążowie byłych wojsk polskich, dzierżawcy starostwa Borciańskiego 370—371
Wyhowski de Wyhow, Aleksander, referendarius Magni Ducatus Lithuaniae 57
Wysoccy [z Janiszek] 252
Wysocki 264
Wyszmirski Jan, m. ludwinowski 228
Wyszniewiecki, Wiszniowiecki książę 113
— wojewoda wileński, starosta b. simnieński 126
Wyszyński Piotr, podłowczy nadworny ekonomii Szawelskiej 245, 250, 267—268, 275—276, 279

Zabiełło, marszałek Konfederacji Generalnej W. Ks. Lit. 219, 221
Zabiełowa Sofia z Szczytów, łowczyna W. Ks. Lit., starościna wilkijska 471
Zabłocki Wawrzyniec, bojar putny starostwa Bolnickiego 427—428
Zaborska, Domicela z Kosakowskich, podstolina wendeńska 265
Zaborski Marcin, podstoli wendeński 265
Zagurski Tomasz, podstarości ekonomii Szawelskiej 267—268, 275
Zahorski, sędzia ziemski brasławski 304
Zalecki Marcin z Jakiszek, pod. ekonomii Szawelskiej 248
Zaleski p. 102

Zaleski ur., za patrona przydany 436
— Bartłomiej, szlachcic żmudzki 303
— Ignacy, prywatny pomierniczy 224
Załowicz M., porucznik W. Ks. Litewskiego 428
Zamojski ur., komisarz do starostwa Połongowskiego 181—182, 222
Zapanicki, Zaparacki Kazimierz, pod. starostwa Stokliskiego 341, 344
Zaparacki žr. Zapanicki
Zapolski Jan jenerał 91
Zarzycki Jan, pełnomocny rządca hrabstwa Szkudzkiego 499
Zasztoft Gedeon ur. 411, 413—414
Zawadzcy, Jan i Magdalena, m. wisztyniecy 281
Zawadzki, m. szawelski 256
— Andrzej, jenerał 99
Zawelski Mateusz, m. rosieński 415—416
Zawieła Nauwryl 94
Zawistowski Jan, m. dorsuniski 425
Zawisza, sędzia ziemski kowieński 304
Zawolski ur., lustrator komisji Skarbu W. Ks. Lit. 284, 386
Zditowiecki, sędzia grodzki smoleński 322
Zelman, żyd ludwinowski 224
Zemecki žr. Ziemecki
Zemlis Andrzej 181
Zielonka, sędzia 370
Ziemecki Kazimierz, wł. wsi Szadziun i Szmorlun starostwa Mokniuńskiego 330, 332—333, 335, 338
— Wawrzyniec 297, burmistrz wieloński 327
Zienkiewicz, Zienkowicz, ekonom starostwa Wielońskiego 293
Zijmdz[is] Antoni, pod. starostwa Wielońskiego 302
Zimowicz Marcin, m. puński 443
Ziomecki žr. Ziemecki
Zizenowski Stefan, pod. ekonomii Szawelskiej 244 plg. Zyzniewski
Zniejewski Ławryn, pod. starostwa Stokliskiego 341
Zobowicz žr. Zubowicz
Zołok Jerzy p., do Meszkuc delegowany 65
Zubacz Jerzy, prac. starostwa Prenskiego 58
Zubernis Jan, m. dorbiański 151
— Tadeusz, m. dorbiański 151
Zubowicz, Zobowicz Maciej, pod. starostwa Stokliskiego 341, 344
Zuprysz Marchel, żyd ludwinowski 224
Zute Stanisław, pod. hrabstwa Szkudzkiego 222
Zyberk Jan z Wistlinga, wojewoda brzeskilitewski, starosta oniksztyński, talicki i bolnicki 427, 429, 432—433
Zybort Michał, m. szkudzki 499
Zygmunt August, król polski 427
— Wtóry 329
— Trzeci 121—126, 128, 281 žr. Sigizmund
Zyle Karol, ob. szkudzki 495, 499
Zywult, ekonom ludwinowski 229—230
Zyzniewski ze wsi Ezejków, pod. ekonomii Szawelskiej, na liberam captivationem osądzony 277 plg. Zizenowski

Żaba Mikołaj, pisarz grodzki powiatu Brasławskiego 410
Żalimowski, Żelimowski Wilhelm, Wilim, pod. starostwa Połongowskiego 168, 173
Żałkowski ur. 335
Żamejtis, Żemejtis Jan, wł. klucza Zyplewskiego starostwa Wielońskiego 297
— Franciszek, wł. starostwa Gitańskiego 353
Żarnowski Stanisław, służący 228
Żegliński Jan, jenerał powiatu Kowieńskiego sądowy 233
Żelimowski žr. Żalimowski
Żeromski Jerzy, wojski województwa Trockiego 224; podczaszy 225
Żłukt[as], pod. ekonomii Szawelskiej, zmarły od zbicia 115
Żmudzinowicz Józef, m. merecki 386
Żukowscy, Bartłomiej i Marcin, pod. starostwa Wielońskiego 310
Żukowski Jan, burmistrz merecki 385
— Piotr, ławnik klucza Zyplewskiego starostwa Wielońskiego 297
Żurl Maciej 464
Żuromski Andrzej, m. wisztyniecki 281
Żutowt Zygmont, wł. korciański 79
Żutowtowa, pod. korciańska 81
Żwinklewicz Kazimierz, jenerał Księstwa Żmudzkiego 152—154, 180
Żwinklis Kazimierz, jenerał Księstwa Żmudzkiego 180 žr. Żwinklewicz
Żygul Jerzy, pod. ekonomii Szawelskiej 237
Żylewicz p., ekonomii Szawelskiej 256
— szafarz dworny [szawelski?] 257
Żyliński Tomasz, wł. starostwa Borciańskiego 365—366, 368
Żyl[us] Józef, wł. starostwa Gitańskiego 353, 355
— Michał, nowik, wł. starostwa Połongowskiego 178

VIETOVIŲ RODYKLĖ
ГЕОГРАФИЧЕСКИЙ УКАЗАТЕЛЬ

Adampolski klucz 324, 336
Akmenele, okolica 158
Alsie w. 86, 88
Andrawskie wójtowstwo 86
Andruszyszki w. 403
Antokolcy w. 377, 379
Antony w. 393, 404
Antonowo f. 423, 425
Auksudy w. 158, 163
Ażejkie, Ażejki, Eżejki w. 241, 244, 251, 261, 272—273, 277

Backuny w. 382
Bakszyszki w. 481
Balce w. 101
Bałejki, Białejki, Balejki w. wójtowska 225, 229—230
Bałkajcie w. 87—88
Bałundzie, Bałundziejewicze w. 427—432
Barcice w. 382—383
Bartełajcie, ziemia 143
Bejsagoła [Baisogala] mst. 299, 302
Bejsagolski: ekonom 299; — f. 289; — klucz 291, 302, 319; — starostwo Wielońskie i Bejsagolskie 289—291, 293—295, 300; — komplanacja włościan starostwa Wielońskiego i wójtowstwa Bejsagolskiego co do ich oczynszowania 324; — włość 288, 290, 313, 318; — wójci, ławnicy 293; — wójtowstwo 290, 293—294, 296—299, 301—306, 309, 311, 315—317, 324; — ziemianie 288, 293—294, 301, 303, 305, 309
Benajcie w. 158, 163, 177, 189
Bengiele w. 386
Berżański dw., klucz 266
Bialejki žr. Bałejki
Bielska ziemia 66
Bildzie w. 265
Birży w. 259
Bobrowniki w. 382—383
Bobruńscy mężowie 79
Bohin dw. 407—408; — dobra dziedziczne 409—411
Bohdziuny w. wygorzała 400
Bolcie, dobra 380
Bolnickie starostwo 429—430
Bombieniki w. 383
Borciański: dw., fundum 365, 369; — starosta 368; — starostwo 365—370; — włość 370, (371), 372—373, (374)
Boruny w. 87—88
Bortkielie w. 165, 189
Borysy w. 64, 69
Bouple w. 83
Bójwidzie, Bujwidzie w. 237, 240—241, 243, 262, 271—272, 277
Brakojście w. 89
Brasław 408;
Brasławski: gród 413; — komisja Cywilno-wojskowa 412, 414; — konfederacja 407—410; powiat 407—410, 412; — sąd konfederacji 408; — ziemski 414—415
Bredy w. 277
Brylany w. 256
Brześć Litewski 128, 131
Brzeska: kadencja asesorska 132; — sprawa 230; — województwo 91—92
Buckuny w. 383
Budwiecie w. 81
Bujwidzie žr. Bójwidzie
Butniuny w. 261, 271—272, 277
Buwejnie w. 266
Bychów 74

Calcis Mons 57 žr. Wyhowski
Caunensis žr. Kowno
Chelmińskie wolności 488
Chwejdański [Kvėdarna]: dw., włość 475; — m., wł. 475—477

Cytowiany [Tytuvėnai] mst. 87
Czekie w. 240
Czelkie w. 319
Czereja 323

Danile, Daniły w. 237, 246, 259
Dapkuny w. 64
Daukszańscy ludzie 446 plg. 457
Dawgołajcie w. 64
Deguccy m. 474
Demburk, Deneburk, Dymburk, Dynaberk, Dynaburk, Dyneburk 390—391, 393—394, 398, 400—402;
Dynaburska žr. miara
Dereczyn 323, 487, 492
Dombrowna 74
Domonty w. 256—257
Doniłajcie 213
Dorbiany, Dyrbiany [Darbėnai]: atynencja starostwa Połongowskiego 137; — mst. 138, 141—143, 151—153, 156, 162, 171—173, 176, 178, 181, 189, 217
Dorbiański: dw. 135, 137, 139, 144—145, 153, 155, 173—174, 176, 178, 213; — kościół 173; — pleban, plebania 172—173, 207; — włościanie 179; — żydzi 171
Dorsuniskie starostwo 426
Doukszanskaja derewnia 457 plg. Daukszańscy ludzie
Downary w. 64
Drąsajcie, Drąsutajcie w. 87—88
Drezno [Dresden] 135—137
Dubinki 85
Dubkońskie, Dobkońskie włoki 123
Dumbelski dw. starościński 129, 132
Dzigi, Dzigie, Dżiugi w. 251, 261, 273
Dzisna mst. 101

Ejdziatskie wójtowstwo 116—118
Ejragoła [Ariogala] mst. 465—470
Ejragolski: dw. 469; — magistrat 466, 467; — starosta 465, 467—469; — starostwo 465; — wójt 467; — żydzi 469
Enryki w. 64
Eżejki žr. Ażejkie

Gabele w. 377
Gadziuny w. 297
Gajliszki, ławnictwo 103
Gibajcie w. 64
Gieczany w. 376
Gientze w. 218
Gierdžiagoła-Kuszlejki w. 119—120
Ginteliszki w. 116
Girminie, Girniuny w. 87—88
Gitańska: puszcza 355; — starostwo 353—355
Gorgždy, Gorżdy [Gargždai] mst. 76—77, 84, 86
Gościuny w. 262
Gotowcie w. 252
Gowejki w. 85
Grejcie w. 403
Grežany mj. 358, 360
Grodno mst. 91, 93, 95—96, 128, 133, 137—138, 178, 181, 217, 220, 332, 336—337, 436, 441, 448, 466;
Grodzieński: gród, urząd grodzki 346, 382; kadencja 153—154; — komisja 129, 132, 225; — konfederacja 440; konstytucja 446; — powiat 94, 382, 440; — powinność 95; — sąd konfederacji 440; — sejm 406, 464—466, 471—472; — wydział 406
Gruzdze, Gruzdzie [Gruzdžiai] mst. 239, 251; — Gruzdziowska gubernia 266, 268
Gudele, Gudeli w. 257, 394, 404
Gudowe wójtowstwo 74
Gudzienowicza wójtowstwo 273
Gunajcie w. 108
Gutublany w. 383

Hale [Halle] 361
Hary, łąka 397
Hoduciszki [Adutiškis], dobra, mst. 395, 397—398
Hoduciski: dw., fundum 394, 396, 398—399, 401; — hrabstwo 396; — komis 396; — ziemianie 401 plg. Wielki Dwór
Holenderskie žr. moneta, złoto
Horodeński: wójt 369; wójtowstwo 366, 368
Hoża mj. 389
Hrybowicze w. 403

Iłłoki [Ylakiai] mst. 109, 111
Impilty w. 134; — Nowe 158, 163, 159, 196; — Stare 158, 163
Impiltskie: — lasy, puszcza 144; — ławnik 196
Iwaniskie zboże 482
Iwie w. 310
Iżdegiecie w. 64

Jakiszki w. 239, 241, 243—244, 251—252, 261—262, 271—273, 277
Jakonie w. 246
Janiszki [Joniškis] 113, 115, 237—239, 241—244, 246, 250—251, 253—258, 260—261,

262, 264, 268—269, 271—274, 485; — mst. 115, 240, 243, 245, 250, 254—255, 260, 262, 271
Janiski: dw. 239, 253, 262, 269; — ekonomia 251; — gubernator 242, 257, 269, 272—273, 275—276, 279; žr. Brzozowski; — gubernia 269, 271, 273—275, 278, 280; — komendanci 275, 280; — kościół 268—279; — magazyn 484; — magdeburgia 276; — mieszczanie 114, 245; — namiestnik 222; — plebania 245; — trakt 261, 264; —turma ratuszna 238; — włość 240; — wójt włości 237
Jankowica w. 403
Jankuny w. 265
Janów-Johanzberg žr. Szkudy
Jaskowdy w. 171, 174
Jaswojnie [Josvainiai] mst. 472, 478
Jaswojński: dw., starostwo 478, 480; — włościanie miasteczkowi 478
Jawnale w. 239
Jawnejkie w. 251, 261
Jazdajcie f. 217, 220—221
Jodzie f. 251
Johansberg, Johansberskie miasto žr. Szkudy
Jonajcie w. 277
Jurajcie w. 64
Jurbork, Jurburg, [Jurbarkas] mst. 262, 382, 501
Jurgajcie w. 255—257, 260, 264, 269, 271, 273, 277

Kaczajcie, Kaczajsy w. 79—80
Kajbucie w. 89—90
Kalciańskie, Kalczańskie wójtowstwo 106, 111
Kaleki, Kaletki w. 377—379
Kapustynia, włoka w Ludwinowie 230
Karalgirys, puszcza 328
Kardy 84
Kąty, Konty, grunt 123
Kibszty w. 64
Kiejdany [Kėdainiai] mst. 479
Kielmeńska włość 119
Kiepale f. 274
Kiernajcie w. 262
Kirci w. 253
Kiwowskie wójtowstwo 86, 222
Klepowe wójtowstwo 318
Kłajpeda, Kłopeda [Klaipėda] 79, 83, 86—87, 382 žr. Memel
Kławseckie, Kławseckie wójtowstwo 106, 111
Kłopy w. 262, 277
Kolesniki w. 382—383
Korciany, [Kartena] dobra 138; mj. 74, 76, 78—81
Korciański kościół 75, 77—80, 82—83
Korciany Nowe 73 žr. Miszucie
Korczany žr. Korciany
Kotkiszki: młyn 130, 133; — uroczysko 129
Kowalczuki w. 382
Kowno [Kaunas] mst. 234, 239, 251, 254—255, 258, 275, 280, 320, 348, 448, 471, 479—480, 492
Kowieński: czast 458, 462; — furaż 479; — gród, grodzkij sud, urząd grodzki 227, 265, 458; akta grodzkie 306—308, 316—317, 345, 348—349; kancelaria grodzka 227, 343; księgi grodzkie 194, 226, 266; — konfederacja 351—352, 456—457; — lustracionnaja komisja 461; magazyn 480; — magdeburia Caunensis: *juditium compositum* 237, 258, 261, 267; urząd compositi judicii, magdeburiense 270, 277—280; — magistrat 232; — *miejska:* pieczęć wójtowska 281; księgi 280; protokuł 260; — powiat, ujezd 128, 194, 226—227, 266, 345, 351—352, 443, 454, 461; — ratusz 258; — turma ratuszowa 232; — sądy kowieńskie 126; — ziemskij sud 457, akta ziemskie 322, 446
Kranpie w. 277
Kretynga [Kretinga]: dobra 199; mst. 79—80, 134—138, 165—166, 179, 194, 197—200, 208, 214
Kretyngowski: dyspozytor 197—199; — dw. 198, 207; — hrabstwo 208; — klasztor bernardyński 155; — kościół 77—78; — ludzie, mieszczanie 193—194, 200, 213; — podwody 199, — posesor 197; — włość 84, 213—214; — wsie 213
Kronie dw. 426
Kroscy jezuici 116
Królewiec 74—75, 85—88, 184, 382, 389
Królewieckije: dorogi [tekste klaidingai „korolewskije"] 455; — drogi 463
Krysztany, okolica 271
Księstwo Żmudzkie žr. Żmudzkie Księstwo
Kudrańce, f. starościński 388—389
Kule w. 84, 86
Kupre w. 113
Kurlandia 116, 144—145, 238
Kurlandzkie zagranicze 140; Kurlandczykowie 114

Kurmajcie w. 245, 262, 277
Kuszlejki žr. Gierdžiagoła

Lachowickie hrabstwo 198
Lagierynia, włoka 230
Lengresy w. 310
Lepajcie, dobra dziedziczne 191, 195
Lida 492
Lidzkie: akta grodzkie 368; — sąd grodzki 372; akta ziemskie 368
Likiszki w. 480; — Małe, Wielkie 481
Linkajcie w. 261 plg. Łankajcie
Linkowiec, dobra dziedziczne 354—355
Lipawa 143, 145, 253, 259, 314, 354, 484
Lipawskie podwodne 171
Lipsk f. 380
Litewskie: Asesoria žr. *sądy*, sąd zadworny asesorski; — Generalność žr. *konfederacje*; — grosze 98—99, 169, 172, 175, 204, 206, 331, 333, 336, 487—488, 491; — gubernija 458; — Gubernskij nadwornyj sud žr. *sądy*; — kanclerz 300—301; — Kazionnaja Pałata 461; — Konfederacja Generalna Wolna Litewska žr. *konfederacje*; — konstytucja 301; — kopy 123, 147; — książęta wielcy, dziedziczni 129, 448, 451; — miasta większe 466; — Najwyższy Rząd 370, 449, 493—494; — prawo 494; — Sąd Główny, Nadworny žr. *sądy*; — Skarbowaja Komissija, Komisja Skarbu žr. *komisje*; — Statut žr. *Statut* W. Ks. Lit.; — ustawy generalne 491; — Trybunał žr. *Trybunał* Główny W. Ks. Lit. Wierchownoje Litowskoje Prawlenije 458—459; — zakony 462
Litwa 85, 101, 336, 458
Lubinajcie w. 310
Ludwinowo [Liudvinavas] mst. 225—227, 229
Ludwinowskie: akta miejskie 227; — ekonom 229; — magdeburgia 224, 228—229; — m. 225, 229—230; — morgi 229; — wójt 225; wójtowstwo 229—230; — żydzi 224—227, 229
Łabardzie w., wójtowstwo 101
Łabardziowscy: ludzie 100; — wójtowstwo 103
Łankajcie w. 237, 246, 252, 259
Łaukożemy, Łaukoziemie, Ławkożemy, [Laukžemė] dobra dziedziczne 144, 170, 191—193; 195; dw. dziedziczny 144—145, 156, 158, 162, 170—171; — pod. dziedziczni ławkożemscy 170—171, 199—200
Ławena r. 353—354
Łojcie w. [Laičiai] 358—359
Łojciewska: dzierżawa 359; — starostowie 365; starostwo 356, 358, 360—365; — włościanie, pod. 355—359, 362—365; — wójtowstwo 357—358
Łoś w. 404
Łozdowszczyzna, zaścianek 392
Łozdyniki w. 161, 165, 173—174
Łozdynickie wójtowstwo 140—141
Łozdziej, jezioro 398
Łozdzieje [Lazdijai], mst. 128—133
Łozdziejski: kościół 131; — plebani 133; — młyn miejski 129; — starostwo 129—131; — stawek miejski 129; — wójtowstwo, wójtowie 129
Łozdzieje Małe, Wielkie w. 404
Łozdziejka, Łozdziejska r. 128—129
Łozdziny Wielkie w. 393
Łukniki mst. 222
Łuksze w. 113
Łupajcie w. 64
Łupnie w. 377

Mackupie w. 310
Magdeburskie wolności 488
Maksimonie w. 386
Martyniańce, Martynowicze w. 427—432
Martynowiccy bojarowie putni 427—428, 429, 432
Martynowicze žr. Martyniance
Mekie w. 64, 69
Melnie w. 87—88
Melwidzie, Milwidzie w. 87—88
Memel 215, 217 žr. Kłajpeda
Merecz [Merkinė] mst. 386
Merecki: dw. 388; — dzierżawa 91—92; — starosta 387; — starostwo 386—390; — magdeburgia 97; — mieszczanie i przedmieszczanie 386
Mereczanka r. 386
Meszkucie, Meszkujcie [Meškuičiai] mst. 64—65, 67—70, 87—88, 273, 255
Meszkuccy obywatele 64
Metele [Meteliai] mst. 384
Metelscy: m. 385; starosta metelski i siemnieński 382; starostwo Metelskie i Siemnieńskie 382—385 žr. Simno
Miadelica, Miedziola r. 390, 398
Miedziany w. 404
Miedziola žr. Miadelica
Miełajcie w. 277
Mikłusiany w. 481
Mikuciuny w. 240
Minia r. 76, 83

Mińsk 448
Mińska wojewodzina [Hilzenowa] 439
Mirkle w. 64
Mirkliszki f. 397—398
Miszucie 73, 80
Miszucki: dw. 74, 83; f., włość 74 žr. Korciany
Mitawa, Nitawa mst. 67, 86—88, 114, 267, 271
Moniuny w. 319
Moskwa [wojsko] 251, 254, 264, 435
Moskiewskie wojsko 220
Mokniuńskie: starostwo 332—333, 338; — wójtowstwo do starostwa — należące 338
Musza r. 354

Najsy w. 64
Narkuny w. 64
Nawdziowe wójtowstwo 318
Niedzinga r. 89
Niemen, Nieman r. 314, 325, 386, 405, 454, 458, 481
Niemónajcie, [Nemunaitis] Niemunajcie dw., mst. 405—406;
Niemónojcki: kościół parafialny 405; — starostwo 405
Niewiaża r. 314
Nitawa žr. Mitawa
Noruny w. 254
Nowe Miasto [Naumiestis] mst. 476—477
Nowomiejski: dw. 476; — m., ob. 473—474
Nowinnicki: klucz 324; — wł. 318
Nowogródek mst. 349, 448, 492
Nowosiady w. 158, 163

Obelniki w. 382—383
Olita [Alytus] mst. 480—481
Olickie: akta miejskie 480; — dziesiętnik, ekonomia, kościół parafialny 481; — wł. 480—481
Olszany 121
Opsa 407—408
Opeski: dw. 413; — starosta 415; — starostwo 409, 411, 415; — mieszkańcy, pod. wł. 411, 414—415; — włość — 413

Paciszki w., zaścianek 404
Pałaszski dw. 371
Pankowce w. 382—383
Pawpory w. 64
Pelisza, dobra, mj. 361—362
Peterburek, Petersburg 113, 486
Petrykajcie w., 79
Piedzie, dobra 266
Pielawskie wójtowstwo 366—368
Pilwiscy: [Pilviškiai] m. 423—425; — starosta, starostwo 425
Piława mst. 144
Pinsk 492
Piotrowicze w. 403
Pisia r. 285
Platońskie wójtowstwo 114—115
Plikiszki w. 88
Płotele [Plateliai] mst. 81, 214—215, 438
Płotelski: dw. 438; — magdeburgia 213; — starostwo 213, 435, 437—438; — włość 438; — chłopi, pod. 435—437, 439
Płungiany [Plungė] mst. 77, 79—80, 82, 84
Płungiańskie starostwo 84
Podubisie 120
Podzie f., w. 131
Podziowski podstarości 251
Pokroje mst. 254—255
Pokurbiedzie w. 310
Polski: język 255; — kraj 219; — grosze 123; — królowie, koroli 90, 124, 129, 427, 454; monarchowie 313, 329; — liczba 124 žr. złoty
Polucie dw. 113
Połąga, [Palanga] Połonga dobra 135—137, 143, 154, 160, 165, 170, 172, 181, 187, 190—193, 199, 207—208, 214; — dziedzic P. 207; — napadnienie P. 217; spłacenie dzierżawy P. 207; sprzedaż dożywocia P. 198—199; — zamiana P. na hrabstwo Lachowickie 198; — mst. 136, 138, 142, 145, 152—153, 181, 186, 213; obywatele miasta 167, 213
Połongowski: dw., fundum 137, 186, 198, 209, 211; — karczma 198; — komora celna 155; — kościół 172; — mieszczanie [starostwa Połongowskiego] 136, 148, 152, 155—156, 164, 168—172, 175, 178, 181, 194, 201, 209—211; przedmieszczanie 201, 205, 210; — puszcza 143; — starosta 138—139, 147—148, 159—160, 169, 172, 178—179, 185, 187, 189, 194, 198, 205 žr. Mirbach; — starostwo 134—135, 137—139, 140, 141—143, 147—150, 152—154, 156—160, 165—166, 171, 173, 178, 180—182, 185—186, 188, 190, 192, 194—195, 197—199, 203—206, 209, 211; dziedzictwo na starostwo P. 198; — włość 134—139, 143—144, 146—147, 149—150, 153, 156—157, 159, 167—168, 173—

174, 180—182, 186—187, 192, 194, 200—202, 208, 214, 217; bunt włości — 435; — żydzi zbiegli 199—200
Połągowszczyzna 208
Połock 240
Połukniańska karczma 496
Poniemieńskie wójtowstwo 368
Poniemoński zamek 234
Poniewież [Panevėžys] mst. 381
Popiałowce w. 382—383
Popłasie w. 114
Porydobskie wójtowstwo 115
Postawy mst. 391
Poszawscy m. 119
Poszupie w. 87—88
Powerniany w., gromada 57—62
Powisztajcie w. 286
Powisztajścy: chłopi 286; — leśnik 285
Powoszupskie wójtowstwo 86
Pożyżemski starosta 140
Prenska: gromada 60; — starosta 60; — starostwo 57—59, 61—62
Prusacy 281, 382
Prusy, Prusija 75, 82, 84, 114, 145, 314, 455, 475; uciec do — 137
Pruska: moneta 115—117; — szefle 326; — zagranicze 140 żr. grosz, talar, tynf, złoty
Przełaje [Perloja] mst. 464
Przewalski: dw. 434; — starostwo 433—434
Pukmianiski dw. 276
Punie [Punia] mst. 443—444, 446—447, 449, 451—452, 454—456, 458—459, 461, 463; powiatowe z zamkiem obronnym 451; burgomistr miasta 459; w. 448
Puński: dw. 443—444, 456, 459; — f. 449; — m. mieszkańce mst. Puń 445—449, 451—452, 457, 459—460, 462; ćwiczeni, wolni od pańszczyzny 452—456, 462; płata ich od ziemi 454—463; wójt mst. 459; — starosta 225, 444, 451 żr. Brzostowski; — starostwo 225—226, 229—230; 444—446, 448—449, 453—455, 457, 460, 463; pod., wł. starostwa 225, 444, 447, 463
Purple w. 386

Raczkowska włoka 131, 133
Radyki, Radykie w. 239, 241, 244, 251—253, 255, 264, 271—273
Radwiliszki [Radviliškis] mst. 257—258, 266
Raudania, Rawdania [Raudonė] mst. 319, 325
Remigoła [Ramygala] mst. 376
Retovo [Rietavas] mst. 101;
Retowska: chorągiew 88; — starostwo 100
Rogowiszki w. 80;
Rogowiscy mężowie 82
Romaniuny w. 399
Romaszki w. 237
Romulanski wójt 257
Rosienie [Raseiniai] mst. 218, 242, 245, 320, 477—478, 480
Rosieńskie: akta 219; — gród: 175, 199; akta grodzkie 185; księgi 159, 177, 190, sąd 187, urząd 159, 175, 176, 177, 185, 191, 193; — kasa komisyjna 472; — Komisja Porządkowa 329, 465, 468, 470—473, 475, 477; — konfederacja 418—419, 422; — m. 416—418; — pieniądze funduszowe 100; — powiat 477; — repartycja 141, 153—154, 159, 175—177, 191, 193, 291, 297; — starostwo 416, 418; — wydział 327; — ziemia 329, 465, 468, 470, 472—473, 475, 477 żr. komisje, konfederacje, sądy
Rosja 477, 490
Rosyjska: kasa 216; — komenda 497; — monarchinia 477; — oficerowie 497—498; — prawitelstwo 458; — wojsko 145, 409, 412, 480; — żołnierz 408 żr. Moskwa
Różanna 484
Rubiniszki żr. Wojnejki
Rucawa, Rucowa, Ruczawa 138
Rucowska: dzierżawa 144; — puszcza 145
Rukajcie w. 262 plg. Linkajcie
Rupejscy obywatele 64
Ruścingi w. 388
Ryciszki w. 207
Ryga mst. 67, 86, 88, 259, 354, 391, 400, 402, 433,
Ryska: droga 314, 396, 433; — podróżczyzna, podróż 354, 429; — pur 326

Sabaczany, Sabaczuny w. 241, 244, 251, 261, 272—273
Sadziuny w. 131
Saksonia 135
Salanty [Salantai] mst. 86, 215
Sapieżyn 74
Sątaki w. 310
Sejny [Seinai] mst. 441
Serejki w. 64
Seszkalnie, Seskalnie, Soskolnie karczma 253, 274—275

Siady [Seda] mst. 483;
Siadzka: austeria, jarmark dwuniedzielny 482—483; — złączenie z Szkudami 483
Simno, Siemno, Siemnieńskie [Simnas] mst. 121—127, 382
Siemnieński: dw. 123—124; — jezioro 123, 125; — magdeburgia 121, 124, 126, 385; — magistrat 123; — m. 122—127, 385; — przedmieszczanie 125; — starostowie 122, 125—127, 382; — starostwo 124; Metelskie i Siemnieńskie 382—385; — wójt 124, 126; — wójtowstwo 124; — żydzi 122—123, 125—127 žr. Metele.
Siwcy w. 403
Skalwiańskie wójtowstwo 366, 368
Skilwiany w. 251
Skirstymoń mst. [Skirsnemunė] 421
Skirstymoński: dw. 421—422; — m. 420—422; — starostwo 421—422
Skordupie w. 310
Skowogoła w. 382—383
Slepsnie w. 239—240, 245, 261, 277
Smarluny žr. Szmorluny
Smurgonie mst. 400
Stabuliszki, wioska wójtowska 225, 229—230; f. 228
Stadale, Stodolcy w. 377, 379
Stanielie w. 251
Staniewo f. 457
Staniewski dw. 446
Stojaciszki f. 397—398
Stokliszki [Stakliškės] mst. 351
Stokliskie: dobra 341; — m. 340—342, 344, 346—347, 349—351; — starostwo 342, 345—346, 348, 351—352; — bojary starostwa 344—347; włościanie 340—342, 344, 347—349; żydzi — 341
Strielcy, derevnia 458
Strowia r. 386
Strzeszyńskie: hrabstwo, komisarz 399
Stubołunki w. 377
Stupury w. 64
Suderwa 401
Sugintyszki, dobra dziedziczne 476
Sumkiły, karczma 403
Sutkuny w. 264
Swięta [Šventoji] mst. 138, 142, 152, 171, 181, 213
Swięte Jeziora, dobra 130
Swirple, Szwirple w. 87—88
Syntowty [Sintautai] mst. 302—303, 305
Syntowtowski klucz 302
Szabaczany žr. Sabaczuny
Szadziuny, Szediuny, Szedziuny w. 90, 92, 94—99, 332—333, 335, 337—338
Szadziuńskie: wójtowstwo 334, 339; — wł., pod. 330—331, 333—339 žr. Szmorluny
Szarkie w. 88, 115
Szatski wójt 484
Szaulakiemie w. 58
Szawle [Šiauliai] mst. 71, 86—89, 113, 189, 239, 243, 251, 254—257, 264, 273—274, 280; w. 244
Szawelska: ekonomia 63—64, 67—69, 112, 115, 233, 240, 254, 259, 266, 270—271; dw. 66, 70, 264, 269, 280; gubernia — 264, 268—269, 271, 273, 276; komisarze 270; księża 257, 276; m., żydzi 256, 273, repartycja 180
Szklarze f. starościński 389
Szkudy [Skuodas] mst. 104, 106, 109, 118, 222, 482—483, 487—488, 490—494, 497—498, 500, 502
Szkudzki: dw. 492, 495, 497; — hrabstwo 483—485, 490—493, 495, 498; — m., ob. 484—486, 491, 495, 499, 501—502; — złączenie Szkud z Siadami 483
Szkupa 254
Szlepnie žr. Slepsnie
Szławejty w. 153, 158, 163, 173, 176
Szmorluny, Szmerluny, Smarluny, Smerluny w. 90, 92, 94—99, 332—333, 335, 337—338; — wójtowstwo 94, 334—339; — wł. smorlurscy 330, 333—339 žr. Szadziuny
Sznurajcie w. 258
Szłosztykie, Słosztykie, Słasztykie w. 237, 239, 243, 252, 269
Szwabskie płótno 78
Szwaperowe wójtowstwo 74

Tałacze 113
Tarwidowskie starostwo 191
Tejzeniki w. 382—383
Telsze [Telšiai] mst. 197, 485
Telszewski: gród 276; księgi grodzkie 141; — urząd 140, 152—153, 164; — Komisja Cywilno-wojskowa 218; — powiat 218, 487, 490, 500; — sąd ziemski niższy 485, 487, 489—490, 500; — repartycja 140—141, 152—154, 156, 158, 160, 164, 217, 220
Terezdwor, dobra 353
Trejgie w. 87—88
Troki [Trakai] mst. 448, 492

Trocka: kancelaria grodzka 227, 384; — województwo 94—95, 121, 126, 128, 384
Trosniki, przedmieście Mereckie 386
Trumpiany w. 76, 83
Trumpiańskie: ławnictwo 83—84; mężowie 76, 84
Tuboluncy w. 379
Tylża mst. 320, 382, 475,
Tyrkszlewski starosta 139

Udrija dw., imienije 454, 457
Uhor, dobra dziedziczne 409—411; mst. 408—409, 411
Uhorscy: m., mieszkańce, pod. 407—409, 411, 414; — włość 413; — wójtowstwo 408—409
Ulewiczowski plac 283
Ulielejkiany w. 377
Upitski: gród 276; akta grodzkie 355
Uszpinigi, łąka 100
Użubolie w. 481

Waluny f. 240, 242, 246, 252, 261—262, 264, 268, 271—275, 278
Wanagie w. 89
Warszawa 57—60, 100, 114, 138, 141—142, 146, 158, 166, 180, 204, 206, 230, 234, 297, 309, 323—324, 344, 353, 357, 367, 430, 491
Warszawskie: akta grodzkie 346; — podwodne 171; — sejm 465—466, 469; — zamek 62
Wejnejskie lasy 144 żr. Wojnejkie
Wekany w. 262, 277
Widginie, Wydginie, Witkienie [Medginiai?] w. 240, 243, 252, 261—262, 277
Widzy mst. 392, 394, 400, 402
widzka miara 402
Wieżajcie w. 84
Wielki Dwór 392 żr. Hoduciszki
Wielona [Veliuona] mst. 291, 293, 299, 302—303, 305, 309, 313, 326—329, 472
Wieloński: — dw. 300—302, 306, 313, 315, 319—320, 322, 324; — magistrat 328—329; — m. 289—291, 293—295, 297, 302—305, 307, 309, 311, 313, 317; żądania mieszczan wielońskich 321; — młynarz 299; — sąd miejscowy 328; — spichrz (320), 325; — starostwo 288—307, 309, 311—319, 321—322, 324—325, 327, 329; — ławnicy 293; — wójtowie 293; — zamek (uchylenie jurydyki zamku) 328; — ziemianie starostwa, włości 288, 293—294, 301, 303; 305, 309; — żydzi 326
Wilejkie w. 319
Wilia r. 254
Wilkija mst. 471—472
Wilno [Vilnius] mst. 72, 84—85, 87, 104, 135—138, 184, 324, 354, 396—397, 400—403, 412, 427, 448, 451, 454, 457, 460, 466, 492
Wileńska: administracja (kapituły biskupstwa) 349; — akta grodu 206, 349; — biskup 198—199, 208, 211, 217—218, 239—240, 244, 251—252, 258, 332, 435 żr. Massalski; — drogi 396—397; — garniec 145; — ratusz, turma pod ratuszem 197; — wojewoda 80—81, 85; — województwo 131, 206
Wiłkomierz [Ukmergė] mst. 232, 378—379, 428
Wiłkomierskie: akta grodzkie 353, 356, 358, 360; — ziemskie 359, 429, 431, 433; — kancelaria grodzka 378; — Komisja Cywilno-wojskowa 431, 433; — konfederacja miejscowa 431, 433; — powiat 353, 356, 359—361, 365, 374, 375—376, 379, 427—428, 431, 433
Wiłumiszki dw. 143; f. 155, 161, 166—167; w. 155, 166—167
Wińkszniany w. 256
Wirsztyniki w. 155, 161
Wisztyniec [Višťytis] mst. magdeburskie 281—288
Wisztynieckie: akta wójtowskie 283; — burmistrz 285; — dukt miejski 282; — karczma zgorzała 284; — magistrat, magistratowi 281; — młyn 285; — puszcza miejska 281—282, 285—286; — rynek 285; — starosta, starostwo 282, 286; chłopi, pod. włości 286—287, 283; — żydzi 282
Wiżajnie dw., mst. 441
Wiżajnscy m. 440—442
Wiżunki [Vyžuonėlės] 232, 375, 379; dobra zastawne 374, 376, 380—381; f. 231, mj. 374—375
Wiżuny mst. 377, 381
Wobolski, Wobalski arendarz, ławnik 117
Wodziany mj. 389
Wojdminie w. 237
Wojnejki-Rubiniszki f. 158, 161
Wojnejki, Wojnejkie, w. 86, 88, 155, 157—158, 162, 165, 176; lasy wejnejskie 144
Wojnuta [Vainutas] mst. 472, 474, 476
Wojnuccy: m., ob. 473—474, 477
Wojsznary w. 86—88, 253, 274, 277

Wojzbudze w. 251
Wołkowysk 492
Wołodzkowskie wójtowstwo 391—392, 396—397, 401
Woweryszki, Wowieryszki w. 256, 264, 277
Wysokie Litewskie 323

Zaście w. 258
Zaniemien, Zaniemnie, klucz 320, 326
Zaniemoński žr. Zaniemien
Zapolskie w. 257, 258
Zasław 74
Ziniuny w. 240—241, 243—244, 251, 253—255, 261—262, 264—265, 272—275, 277, 280
Zubiszki 328
Zyple, klucz starostwa Wielońskiego 297, 300, 326; dw. 300

Żagory [Żagarė] mst. 237—239, 242, 244, 246, 250—252, 254—255, 259, 261—262, 267—269, 271—273, 275
Żagorski: dw. 271; — gubernia 267—269, 271—277; — mężowie, m. 267, 271; — trakt 237, 239, 254, 259, 265; — żydzi 245
Żagarecie 255
Żalgiry, zaścianek 80
Żejmy 214
Żelwa 382
Żmudz 85, 214—215; Żmudzka komora 138
Żmudzkie Księstwo 140—141, 152—154, 156—157, 159, 164—165, 167—168, 175—178, 180—181, 185, 187—188, 190—191, 193—194, 211, 217, 220, 233, 245, 266, 277, 292, 297, 301, 307, 317, 416—418, 421—422, 435, 477, 479, 485; Żmudzkiego Księstwa: — chorąży generalny 233; — gród 165; dekret grodzki 197, 242, 245; kancelaria grodzka 277; księgi: grodzkie 164, 167, 175, 178, 292; surogatorskie grodzkie 194; — Komisja Cywilno-wojskowa 479; Porządkowa 477, 479; — Konfederacja 217, 417—418, 421—422 plg. Rosienie; — nobilitas žr. szlachta; — podstarosta 157; — starosta 87; — szlachta 233—234, 301; — urzędnicy 153—154, 156, 168, 181, 187—188; 211; — ziemscy 154; — województwo 329, 465, 468, 470, 472—473, 475, 477
Żybiniki w. 141, 155, 158
Żydzikowska miara 109

DALYKŲ RODYKLĖ
ПРЕДМЕТНЫЙ УКАЗАТЕЛЬ

achtele: drew i dranic 434 žr. *aktajn, osie*
agenci 116
akcyza, aukcyza 325
akta: grodzkie: grodzieńskie 382; kowieńskie 306—308, 316—317, 345, 348—349; lidzkie 368; (Księstwa Żmudzkiego) rosieńskie (219), 185, 297; warszawskie 346; wileńskie 206, 349; wiłkomierskie 353, 356, 358, 360; — komisarskie passim, 71, 124, 343; — Komisji Skarbu W. Ks. Lit. 382; — konfederacji miejscowej telszewskiej 217, 220; — miejskie: ludwinowskie 227; olickie 480; — wójtowskie wisztynieckie 283; — ziemskie: kowieńskie 322, 446; wiłkomierskie 359, 429, 431; *actus comissionalis* 60; *akt prywatny* 182
aktajn 475
alkierz 253
amunicja 240, 244, 258
arak 484
archiwum Komisji Skarbu Litewskiego 385
arenda 182, 197, 199, 259—260, 285, 388, 392, 402, 458, 470, 491; — gruntu 399; — lasu za kontraktem 491; odmiana arędy pieniężnej na powinność dniową 419; — staroscińskie, czyli szynki 184; sucha — 404; szlachta goła na arendach 479
arendarz, arendator 76, 86, 117, 173, 197—198, 320, 325, 334, 346—347, 391—392, 397, 403, 405, 455
arendować, arendowanie: cła 137; — karczmę 130; — starostwa 362
arendowny: posesorowie 313, 387—388; — raty 374; — tenuta 421
areszt, aresztowanie 135, 177, 186, 197, 212, 216, 230, 243, 258, 268, 273, 342, 362, 368, 380, 425, 435, 438, 474, 497; aresztowany 369 žr. *detencja, imanie, incarceratus, kaptywacja, turma, wiązać, więzić, więzienie, wziąć*
armaty 240, 258; — dębowe 244
armować się 258; — w broń 262
artykuły [komplanacji, umowy o oczynszowaniu włościan] 315; — [ustaw] drukowane 257
artyleria W. Ks. Lit. 183
asesoria žr. *sądy, sąd zadworny asesorski*
atakować, atakowanie 213—214, 218, 271, 300, 340
awanturnik 376, 311

bandynik 260, 271
banicja doczesna i wieczna 131, 283, 290, 364; — z wolnym łapaniem 334; — z wolnym tamowaniem activitatis 339
bankiety sprawować 111
baran 72, 102, 116, 256, 326
barcie: w lesie 202; — z puszczy 161
bat 85
batalion jegerski 497
batogi 434
bazylianie (postawscy) 391—392
beczka 68, 86—89, 100—101, 256, 354, 397, 402, 404; — dziakła 397; — owsa 318, 396; — piwa 258; — śledzi 246; — soli 259, 382, 388, 391, 400; — żyta 318, 400
berlinki 245—246, 260; — spłacające się z profesji kunsztu kowalskiego 485 žr. *pieniądze*
bezdroże 116, 259
bezmen 256
bęben, bemben 255, 405
białogłowa 104; — stara 101, — młoda ciężarna 104, 106
bicie: bić, pobić, zbić 84, 87—88, 91, 95, 98—99, 108—109, 115, 117, 119, 135, 137—138, 145, 155—157, 166—167, 169, 173, 176, 189, 196, 206, 214—215, 238,

241—242, 245, 250—253, 256—257, 259—264, 268—269, 273—275, 278, 280, 298, 310, 322, 330—332, 337, 348, 356, 377—379, 381—382, 387, 389, 407, 420—421, 424, 431, 445—446, 464, 476, 481; — bizunami, strzelbami, dzidami 336; dubjom 457; — kanczugami 137; — kijami, pochewkami 217; — na rynku 242; od bicia skaleczony 476; — odumarły 481 žr. *bój*
bicz 107, 231, 480, 496
bieda 75, 298
bierwiona 116, 145, 325, 390, 392, 475—476
biesiady 450
bilety 163, 376; — na wywiezenie drzewa z puszczy 495
birczy: inwentarz 465; — regestr 80—81, 460—461
birkowiec 68, 87, 222
bite [pieniądze — talary] 243, 252, 260, 484; — [holenderskie] 489 žr. *talar*
bitwa 462 žr. *bicie, bój*
bizun 155, 157, 336, 386, 407, 421, 428, 474; cygański 101
bliźnięta 392
błoto 222, 259
błotne žr. *sianożęć*
bojarowie, bojarzy 90, 400, 464; — putni 427—428, 430, 432—433
bosarszczyzny podatek 434
bożnica 123 žr. *kościół*
bój 65, 67—68, 133, 422, 448
bóty 260; — kozłowe 251
braha 85
branie w szruby [jako kara] 348
broń 262, 333, 377, 381, 444; — ognista 218, 252, 256, 258, 262, 264, 268, 272—273, 300, 337; — ponabijana kulami i lotkami 376, 377, 381, 444 žr. *oręż*
browar 116, 161, 284, 377, 391, 398, 488, 497
bruki 501; *brukowe* 386
brusowanie: brusować, obrusować 353—354, 475
brusy 353—354
brytany 433 žr. *psy*
brzeg 405; — jeziora 124; — miejski 129, 133; — rzeki Niemna 458; — staroscińśki 129; brzegowy žr. *plac*
budnicy 299 žr. *budy*
budowanie: budować, budowanie, budowle 117, 161, 184, 202, 283, 285, 397—398, 400, 402, 423, 426, 450, 475—476, 488, 493, 497; bożnicę — 123; — domów dla żydów 171; — dworu 143; — karczmy zgorzałej 174; — młynów 319
budowniczy 501
budy w puszczy 299
budynki 253, 285; gospodarskie, dworne 184; — folwarkowy 376, 379; — mieszkalne otaczające rynek 398; — puste 82; — przedawać, sprzedany 117, 402; reparacja — 220, 222; — stawienie 171; wolność budynku zabrania 285
bunt, zbuntowany 58, 94—95, 120, 134, 141, 146, 149—151, 159—160, 161—162, 170, 175, 178, 186, 192, 194, 197, 200, 203—204, 213, 216—217, 233, 237—240, 242—244, 246, 250—259, 261—262, 264—265, 267—268, 271—280, 289, 295, 300—301, 306, 332, 338, 340, 351—352, 359—360, 365, 381, 405, 409—414, 416—418, 431, 435, 438, 444, 478, 486, 493—495, 497
buntować 134, 161, 192, 300, 411; buntując się 444; buntujący 412; pobuntować 362; zbuntować, zbuntować się 141, 197, 217, 251—252, 268, 380
buntowanie 194, 300, 362, 423, 437; buntowani 238; zbuntowanie 137, 150, 340, 414; zbuntowani 240, 412; zbuntowane chłopstwo 218, 351, 380—381; — poddaństwo 178; — pospólstwo 135—136; — szlachta 218; — żydzi 135—136
buntowniczy 162; — czyny 149; — duch 150, 161—162, 178, 417; gniazdo 141; — kroki 151, 435; — kupy 162, 279; — obejście się 493; — próby 141; — skargi 141; buntowniczo powstając 493
buraki 72
burmistrz 121, 125, 128, 285—286, 385, 484—486, 493; łajanie burmistrza 498; *burmistrzostwo* 498
bydło 68, 72, 102, 104, 110, 113, 117, 145, 170, 237, 252, 257, 259, 266, 277, 299, 330, 347, 354, 367, 380, 479, 485; bydełko 87
bykowe 74, 78

cale 353 žr. *sążeń*
captivatio žr. *kaptywacja*
carcer 59, 232
carowa 113
cegielnia 123, 144
cegła 144, 355
cena 207, 222, 310; — arbitralnie ustanowiona 314; 325; 354; — mniejsza płacona 402; — na trunki 184; — targowa 382
censum [płata]; za łowienie jeziora 125; — [za trzymanie strzelb] 144

cepy 242, 244, 256, 273
chałupa 72, 398
charty 79 žr. *psy*
chata 108, 163, 201, 330, 353, 388—389, 391; — opuścić, porzucić 112, 117, 360
chęc całej włości nie mieć dworu 372
chleb 87, 117, 298, 423, 454; na swoim chlebie 464; — nie mieć 259, 262, 395; z chleba wyprowadzić 400; żebrać chleba 112, 474; *chlebopaszestwo* 458
chlewki 108
chłopiec 265; — na usługach 280
chłopstwo, ludzi zaprzedawać do Prus 114
chłosty cierpienie 201
chmiel 101, 116, 326; *chmielowe* 389
chorąży 431; — generalny Księstwa Żmudzkiego 233; — ziemiański 89; *chorągstwo* ziemiańskie 111
choroba 107, 183, 286, 298, 306, 316, 321, 326, 347; chorować od zbicia 109, 242, žr. *febra, powietrze*
chrzty, chrzciny, krciny 322, 382; zdzierać za chrzty 403
cielęta 76—77, 118
cietrzewie 77
cięcie 367; — szablą 114; pałaszem 446
ciwun 72, 75, 76, 79, 102
cło 87, 135—138
cmentarz 245, 250, 264, 273, 279, 406; — ewangeliczny 488
constitutio žr. *konstytucje*
crimen laesae maiestatis 66
cukier 74—75; cukru głowa 117
cyganie 102 žr. *bizun*
cyna 250
cyrulik 167, 382
cytryny 74—75
czapka 64, 118, 245—246, 251, 496
czarka 245, 253
czarodziejstwo 84
czarownica: za czarownicę osądzić 84
czeladź 65, 68—69, 119, 133, 149, 170, 266, 340, 393, 395, 414; *czeladka* 102
czerwone žr. *złoty*
czerwoniec 400
człowiek wolny 102
czopowe 86, 113, 207, 260, 328, 391, 426, 456; czopowy žr. *podatek*
czółno 85 žr. *łódz*
czwiartki: rubla 245; — ważne 402
czwiartowanie, cwiertowanie 232, 279
czwierci, cwierci [ciała] na gościńcu poprzybijane 232; — rozwieszane, przybite 279
czwórnasób wybierać podatek 474
czyhanie po traktach na życie 186
czynsz 61, 72, 81—85, 87, 89, 92—95, 98, 100, 104—105, 108—111, 113—114, 117, 122—123, 125—127, 129, 132, 138, 143, 145, 147—148, 169, 171—172, 182—184, 186, 189, 191, 193, 202, 205, 225—226, 252, 259—260, 277, 286, 289, 294, 299, 300, 304, 312, 314, 318—319, 342, 346, 384, 428; na czynszu osadzeni 319—321, 323—324; — za morg oromy i sianożętny 324, 330—332, 334, 338—339, 342, 346—347, 349—351, 354, 358—359, 362—363, 365, 368; — lustratorski 382; 383—384, 388, 393; — z włoki ziemian, czynszowych, ciągłych 396—397, 398, 400, 403, 422, 423, 425, 430, 426—428, 434, 440, 449—450, 454—455, 461, 463, 465, 470, 482—483, 492, 501; czynszowaja, czynszowy žr. *podat, podatek; czynszowe* 237
czynszowe: kwity 109; — opłata 418; — percepta 80; — pieniądze 104, 110, 400; — przebory 157; — remanenta 312
czynszowi niezieniianie 396; czynszowni na płacie siedzący 433; *czynszownicy*, wolni od pańszczyzny gwałtów 464
czytać passim; 254, 256, 261

ćwiczenie, ćwiczyć, oćwiczyć, poćwiczyć, ściwiczyć, wyćwiczyć, zaćwiczyć, zćwiczone 165, 167, 171, 188—189, 214, 238, 252, 261—262, 275, 277, 310, 424, 434, 452, 473, 485; — batogami 434; — bizunami 155; 157; — na rynku 239; — na śmierć 298; — postronkami 474; — rózgami: 157, 232, 378, 428; — u pręgierza 474, u przepłotu 425, 392, 399; — u słupa 259, uwiązawszy do lipy 402; — różnymi narzędziami 413; — u dyby przez mistrza 70; — za niewypłacenie czynszów 259 žr. *bić*

dań, danie, daniny 61, 181, 300, 334, 338, 350, 357, 359—360, 369, 383—384, 388, 412, 423, 425, 428, 434, 440, 444, 451, 465, 490; od barci leśnych 202; — pieniężne 328; — połowiczna miodu 155; — sowite 172; — zaległe 99; przebory w dani 384; spory o daninach, wybieranych zamiast pańszczyzny 419; uciekł, zapłaciwszy dań 102; uwolnienie od danin 328
darowanie na kilka lat czynszów, daniów y powinności 357
darowizna 116

daremszczyzny 434
datek: na poparcie procedowania 149 žr. *składanka*; — włóczebny 184 žr. *włóczebne*
dąb 80; *dębina* 299; *dębniak* 239; *dubjo* (bitwa dubjom) 457
dekret królewski, uwalniający poddanych od powinności 431
dekretowe 482
departament 367
deputacja 321; deputowani 397
deputat wywodowy 501
derektorz [nauczyciel] 237
deski czterosążniowe 475
detencja 136—137, 187, 218, 239—240, 242—244, 251, 253, 261—262, 265, 267—269, 274—275, 282, 289, 294, 336, 342, 369, 423, 425, 428, 436, 438; — prywatna 414; — ratuszna 242 žr. *areszt*
diengi gorodzkije 458; dieneżnyje žr. *podat*
dług 104, 255, 306, 316; narzucony na włość 475; dłużni z pożyczonych sum 358 dłużnik 75
dni: pańszczyzniane, pańszczyzny 259, 321; — poniewolne 119, swięte, swiąteczne 72, 382; — swoje, własne 354, 388, 400; — z chaty 396; — z włoki 319; — zaległe 313; dzień targowy 474; niepełnienie dni 312; pędząc dni 330; — znoszą się 339; powinność włosciańska, zamieniona na dni 370; dniowe usługi 472; wysługa dni 392
dochody 269; — cyganowy 483; — funduszowy 328; — godowoj, roczny 455, 458, 489; — mięsne, od rzeczy kupieckich, z łazni, postrzygalni, wagi 122, 124; — od promu 405; — publiczne 142, 312; — wójtowskie 125, 128 žr. *intrata*
dom 104, 108, 110, 123, 135, 137, 144, 152, 155—156, 161, 165, 171, 184, 229, 243, 262, 264, 267, 286, 289—290, 295, 362, 367, 389, 398, 422, 426, 434, 462, 495—496; — dworny 438; — gościnny 450; — miejski 122, 125, 407; — pusty, opuszczony 72, 77, 105—106, 450, 479; — starosciński 386; — szynkowy 122, 125, 179; — wjezdny 122; — zrabowany, rozgrabiony 298, 457, 474
dom: na opał obrócić 119; — opuszczać, porzucić 104—105, 218, 222, 298, 356, 452; — skonfiskować 194; — sprzedać 117, spustoszyć 299; — na domy najechać, napadat, nasyłać 104, 148, 153, 157, 455; najście, napadenija na dom 422, 462; po cudzych domach tułać się 158; prawo na dom 439; szlacheckiego domu 119; w dom posadzić 107; wstąpić w dom 81; z domów: wypędzić 110, 474, — wyganiać 217, — porozganiać 407, — brać, wziąść 408, 423; zniesienie domów 328
domostwa 187; — miejskie 229; — opuszczać 158, 358, 386, 474; — skonfiskowane 202; — zabrane do dworu 205; kupno domostwa 482
dozorca 259
dożywocie 207
drabiny 80
dranice 434
drągi 64
drobie 388
droga 67, 82, 84, 86—87, 104, 106, 113, 147, 331, 334, 336, 355, 392, 394, 402, 404, 433, 453—454; do Lipawy 314; do Rygi, ryska 314, 396, 433; — królewiecka 455, 463; — listowna, z listami 260, 401; — wileńska 396—397; — otwarta 310; poprawienie, reperacja dróg 285, 326, 397, 457, 485; prostowanie — 259—261; przejazd po drogach wolny 331; straży po drogach utrzymywać, łapać 382, 433; w drogi zażywać 101; wysadzanie dróg drzewem 259—260 žr. *podwoda*
drożdży od piw 402
drugubica 124
drwa, drzewo, 72, 78, 83, 118, 143—145, 171, 184, 200, 285, 287, 300, 320, 330—331, 353—354, 382, 391, 396, 400, 434, 454, 475, 495—497; — na budowlę, zabudowanie 186, 299, 319, 325, 355, 397; — na handel 355; — na opał, opałowe 144, 184, 285—286, 299, 319, 325, 485, 495—496; na spław 310; drwa, alias osi 259; — rąbane 260; drzewem osadzić 260, 277
drzewka owocowe 377
drzwi: odemknąć 253; — odbić, oddzierać, poodbijać 94, 196, 256, 406; — wybić, wyłamać, 233, 245; drzwi swirna wyjąć 79
duch: hardości 139; — rozwolnienia 411
dukty 126, 127, 226
duma z przywilejów 406
dwiżimost žr. *ruchomość*
dworek 237
dworna: robota 72 — ulica w Janiszkach 115, 245, 255, 264; — zmiany 397 žr. *ludzie*

dworniny 119
dworzanin [skarbowy] 58, 92, 139, 182, 299, 294, 319, 449
dwór 72, 75—81, 84, 86, 95, 100, 104, 106, 117—118, 123, 136, 139, 143—144, 155—156, 161—162, 169, 173, 176, 186, 188, 204—205, 218, 268—270, 286, 319—321, 349, 377, 382, 388, 405, 400, 411, 418, 421, 434, 441, 444, 446, 451, 457, 465, 468, 470, 489, 491, 451, 446, 457, 466, 468—469, 478—479, 493, 497; — cudzy 257; — dziedziczny 144—145, 171; — jurysdyka apelacyjna 492; — królewskie 267, 275; — od ognia ocalony 371; — rezydencjonalny 187; — spustoszony 251; — starostinski 454, 459, 460, — zbudowany na gruntach byłej wioski 370; — wyrabowany 256
dwór: atakować 275; grozić napadnieniem, spaleniem 218; nachodzić, najechać, najść, napadnienie na dwór 135, 163, 186, 197, 239, 256, 300, 497; — rabować, rabowanie, zrabować 262, 264, 271, 275, 279—280; — trzęść 272, 274; zniszczyć 371—372
dwukółka 85
dwunastka [gruntu] 81
dyba: u dyby ćwiczenie 70; w — okuty 423; w — osadzać 426; dybki 157, 452
dym 98, 185, 218, 299, 326, 485, 501; grosze na felczera z dymu 321, 326; — zaprzysiężone 94—95
działko 99, 318, 389, 396—397, 403—404; — chmielowe, orzechowe, grzybowe 388; zwolnienie w działkach 465; *działkielne*: kury, gęsi 85
działy 77, 83; — gruntów, ruchomości 321, 326
dzieci 120, 149, 158; — wybierać do Janiszek 256
dziedzic 72, 191, 199, 360, 487, 491—493, 495; *dziedziczni:* książęta 451; — pan 177, 208; *dziedzictwo* 72, 198, 491
dzierżawa passim; 91—92, 182, 191; — trzyletnia 193; — spłacić 207, 354, — dożywotnia 361
dzierżawcy 91, 100—102, 116—117, 122—124, 126, 142, 155, 359—360, 387, 389, 393, 396, 401—402, 421, 429
dzierżenie 345, 356; — dożywotnie 364
dziesiąty, desiatyj grosz 450, 455, 484
dziesięcina 132
dziewki 74, 78, 241, 253; — upędzać 256
dzida 336, 446
dzikowiny 222
dzwony: we dzwony na gwałt uderzyli 444; *dzwonienie* 85

egzekucja, egzewować, egzekwowanie [na majątku] 88, 90, 100—101, 108—109, 133, 143, 147—148, 151, 153, 162—163, 171—172, 176, 183, 188—189, 217, 256, 270, 289, 302, 314, 330; — [wojskowe] 350, 354, 388, 400, 407, 409, 423—424, 426, 435, 459, 475, 482—483, 485, 493, 498; *egzekutorzy* 109; *egzekutne* 256
elekcje 114; — urzędów miejskich 406; — sejmikowe 406; — burmistrzów, wójta i rady 488
erszci žr. *herszci*

faktorowie 325
fanty 266, 367
farfurki do harbaty 253
faska 116; — masła 326
febra: chorować na febrę 253
felczer 321, 326
fest 250, 254, 266
figi pokazywać dworowi 173
flaszka 241; — wódki 261
flinta 74—75
folwark passim; 128, 269, 276, 376—377, 387; — na miejscu wiosek stawiony 258—259, 388; — przez włościan zabudowany 155, 166; — starostinski z chlebopaszestwom, gruntami, łąkami i sianokosami 452, 458, 461; ufundowanie noviter folwarków 277
fracht [frakt] 85
fundusz 131—133; — erectionis 226; — kościołów kolacji królewskiej 138, — prawny 172; pleban bez funduszu 173
funty 101, 202, 326, 423
fury: drew 144, 299; — po drwa wypędzone 329; — do Wilna z chaty 397
furmanka 326, 401, 403, 426, 484 žr. *droga, podwoda*
furaż 116, 192; — w zbożu i sianie i dalszych produktach 218; — podwójne 425, 479; — w sienie i owsie 480, 497; *furażowanie* 162
fuzja: — do piersi przyłożywszy fuzję, egzaminuje 399; *fuzyjka* 241 žr. *strzelba*

gaj 80; *gajny* [podatek] 385 žr. *wgajne*
ganek 376
garcy 145, 299, 319, 423, 475; — dubeltowe 393; — komisyjne 201, 326, 402

gardło 108; dał — 251; na gardło karanie, wskazanie 58, 65—67, 69, 98—99; pod gardłem 62; gardłowe peny 84 žr. *peny* gardłowe
garnki 394
Generalność žr. *konfederacje*
generalny pułkownik 233—234
gęsi 72, 85, 109, 116, 118, 143, 201, 463
gibirna žr. *hyberna*
glejt 60—61, 301, 430; w glejta szykowac 254 plg. *list* zaręczny upominalny
gloty 218 žr. *kula*
głowa: bić — 231—232; — przebita 245; — na palu przybita 279; — szacować 144; — rydlami ucinać 266; — zalana trunkami 450
głowszczyzna 232
głód: od głodu poumierać 110, 425
gmach 241, 274
gnój 72, 396
golcy 72; *gołota* 192
gonty 393
gorący uczynek 70—71, 287
gorączka 481 žr. *choroba, febra*
gorod: uniwersał o gorodach 456; gorodskije diengi, pliacy, zemli 458 žr. *miasta*
gorzałka 85—86, 101, 117, 167, 320, 400; — palić, pędzić 76, 122—123, 184, 319—320, 325; — przedawać, szynkować 122—123, 184; *gorzałczany* žr. *karczma, pić, szynk, wódka*
gospoda 64, 66, 68—69; gospodą stać 158; gospodka 72
gospodarstwo 76, 302; — na nowo rospoczynając 388; [opuszczenie gospodarstwa] 373, 389, 401—402, 423, 452; — osiąść 237; zaniechawszy gospodarstwa tułają się 158
gospodarz 84—85, 102, 118, 143—145, 153, 157—158, 161—163, 167, 178, 184, 188, 200, 222, 240, 259, 264, 359, 362, 388, 391, 393, 399—401, 404, 452; — ciągły 464; — czwierciowy, półwłoczny, włoczny 320, 325; — pocwiczeni 413; z chat powypędzeni 476; gatunki gospodarzy 396; *gospodyni* 72, 246; *gospodarski* porządek 75
gosudarstwennyje podatki žr. *podat*
gościniec 67, 88, 232, 238
gotowizna 109—110; gotowe pieniądze 77
gozdy 485
grabież, grabić 67, 76, 133, 170, 285, 310, 458, 474, 476; *pograbić* 80; *rozgrabit* 457
granica 111, 150, 194, 271, 285—286, 299, 384, 488—489; wygnać, wypędzić za granicę 202, 205, 219, 306, 316; granicies, menia graniciarum 270
groble [naprawianie, reperacja grobel młynowych] 114, 130, 133, 184, 225, 285, 320—321, 326, 397, 452; *grobelne* žr. *szarwarki*
groch biały 326
grosz 76, 90—93, 104, 107, 109—110, 132, 143, 190, 320—321, 323, 326, 394, 400, 402, 454—455, 458, 484, 501; — litewski 98—99, 169, 172, 175, 204, 206, 331, 333, 336, 487—488, 491; — polski 123; — pruski 74, 78, 82—85, 114, 117; *groszowe* 463
gród, grodzki urzęd žr. *akta, kancelaria, księgi, sądy, urząd* ir vietovių rodyklėje pagal atskirų miestų pavadinimą
grunt 72, 78, 80—81, 84, 108, 111, 118, 123—125, 128, 130—133, 177, 183—184, 221—222, 225, 260, 320, 322, 328, 336, 368, 384, 386, 400, 416, 448—449, 452, 463, 486—488, 491; — miejski, miasteczkowy 122, 125—127, 131—132, 217, 226, 285—286, 328, 385, 493, 497; — nieposiadły, przyjemny, za kartami włościanom nadany 202, 205, 369, 385; — nieużyteczny, podły 89, 222, 397, 401; — pusty 72, 76, 80, 118, 143, 178, 347; — puszczowy 385; — superujący od pańszczyzny 397; — osiadły, sadzibny, włościański, władany przez włościan 82, 172, 184, 201—202, 205, 320, 322, 325, 343, 369, 382, 385, 388, 397—398; — wolny 129; — wójtowski, nadany na wójtowstwo 122, 125—127, 226, 230; — zabrany, odebrany, zabieranie gruntu od włościan i mieszczan 114, 171, 205, 229, 388, 397, 416, 456, 476, 489, 493, 497; wymiar, wymierzenie gruntów 322, 343 žr. *komornik, mapa, pomiara*
grzebaczka (=koczerga): zabicie grzebaczką pana 231
grzyby 326, 482
gumno 104, 108, 391, 398, 401; — spalone 371—372; *gumne* 454
gwałt [powinność] 225, 339, 358, 382, 388—389, 394, 396—397, 400, 402, 404, 448, 453, 455, 463—464; *gwałcenie* [kobiety] 104, 106

handel 123, 225, 282, 299, 310, 312, 314, 320—321, 325, 355, 386, 398, 452, 489, 491—493

hasło wolności 416, 418
herszci [buntu] 159, 175—176, 194, 196, 216, 233, 238, 267, 269, 278, 291, 300, 362, 412, 495
hultaj 218, 266, 336; *hultajstwo* 238
hułani 421
husary 244
hyberna 89, 98, 129—130, 132, 143, 148, 171—172, 183, 186, 190, 225—226, 230, 454; hybernowy žr. *podatek*

igrzyska 403
imanie [aresztowanie] 58; — pod strażu 458 žr. *areszt*
imperator [Paweł I] 492; imperatorowa [Katarzyna II] 474; imperatorski ukaz 451
incarceratus, incarcerować, 98, 148, 270 — 271
indyk 72, 79
infamia, infamis 58, 96, 98—99, 148, 219—221, 288, 316, 323, 339, 350 žr. *peny*
intrata 107, 113—114, 129, 133, 135, 142, 144, 173, 182, 191, 207, 269, 284, 312, 318, 321, 396—398, 431, 441, 445, 450, 465, 468, 472, 491 žr. *dochody*
inwentarz 68, 80—82, 85—86, 90—92, 100, 117, 129, 131—132, 139, 181—182, 186, 191, 202, 211—212, 222, 299, 304, 307, 310, 316—317, 319, 330—331, 363—365, 384, 387, 390—391, 395—396, 398, 411, 418, 429, 445, 465, 478; komisarski 93, 113; — komornika 199; — lustracji, lustratorski 146, 148—149, 153, 155, 168—169, 289, 294—295, 309, 313—314, 319, 419, 430, 470; — podawczy dworzański 84, 141, 146, 161, 173—174, 178—179, 294, 296, 319, 335, 339, 342, 346—347, 353—369, 386, 416, 430—432, 446, 448—449, 451—453, 455, 460, 463; — rewizorski 130; — czyniony za zwołaniem wszystkich włościan 448; — pojść o skasowanie inwentarzy w Asesorii 449
izba 119, 402; — ratuszna 238, 245, 253, 274; — sądowa 219, 323; — skarbowa 450
jagnięta 479
jajki 326
jałowica 116
jarmark 448, 486; — dwuniedzielny siadzki 482—483
jarzyna, jarzywa 89, 354, 479
jatki 455
jazy 405; — na ugrow 458
jeden za wszystkich, wszyscy za jednego 119—120
jesieniny 114
jewreji žr. *żyd*
jezioro 123—125, 285, 330, 398
jezuici 116
jęczmień 100—101, 111, 116, 201, 259, 299, 326, 475
jurament 66—70, 77, 79—80, 82, 84, 103, 130, 132, 146, 149, 171, 183, 186, 231, 238, 243, 250, 256—257, 274, 279, 295, 302, 304—305, 338, 377, 381, 437, 452; na wierność imperatorowej 474 žr. *przysięga*
jurydyki, juryzdyki, juryzdykcje 131, 176—177, 201, 218, 418, 422; — magdeburska, magistratowa, miejska 124, 128—129, 133, 225—226, 491; — lantwójtowska 230; — starościńska 125—126, 129, 132, 418; — wójtowska 122, 225, 230, 422; — zamku Wielońskiego 328

kabaki, kobaki 115 žr. *karczma, szynk*
kafle 87—88
kahał 470
kajdany, kajdanki 62, 201—202, 205, 238, 413, 486, 497
kaleczyć 155, 163, 445; kalecstwo 167; kaleczenie 322; kaleka 167; pokaleczyć 196, 357; pokaleczony 446; skaleczyć 189; skaleczony 84, 476
kałamaszka 240
kamera j. kr. msci 277
kamienie [miara] 64—65, 69, 74, 110, 116—117, 143, 201, 423, 454, 479; — do palenia wapna 299 žr. *siano*
kancelaria 289; — dekretowa zadworna asesorska 168—169, 172, 204, 206, 227, 295, 305, 323, 362; — grodzka: kowieńska 227, 343; Księstwa Żmudzkiego [rosieńska?] 277; trocka 287, 227, 384; wiłkomierska 378; — Komisji Skarbu Rzpltej 382; — powiatowa [wiłkomierska] 433; — Wielkiego Księstwa Litewskiego: 133, 170; mniejsza 139, 147; wielka 140
kanclerz wielki 141, 300—301, 323, 492—493; *kancelista* 484
kandały 457
kańczug 79, 135, 137
kapelia: — do kapelii gwałtownie wybierać 347
kapelusz 253, 274
kapitał 191; kapitalik 414
kapitan-sprawnik 484

kapituła [biskupstwa Wileńskiego] 390—392, 394—396, 399—401, 403—404
kapota podarta, poszarpana 377—378
kapszczyzna 122, 125—127, 132, 144, 322, 386, 397, 400
kaptywacja 58, 98, 99, 289, 294, 306, 316 żr. areszt
kapusta 72
karabinek 377
kara 74, 81, 117, 175, 239, 270, 276, 298, 314, 348, 360, 372, 392, 395, 416, 450, 485, 490; — cielesna, korporalna 140, 146, 313, 388; — infamiae; — kryminalna 187; — pieniężna 140; — potrzykrotna 488; — przykładna 348; — sprzeciwieństwa 175, 190, 321; — surowa 117, 150, 205, 296, 326, 340, 348, 418; [kara] za przejście przez dziedziniec dworny w czapce 118
karać 150, 189, 192, 421, 428; karanie mieszczan w plecy 485; karany 320, 323, 325; — ćwiczeniem, sztrofem 392; — konfiskatą majątku, wygnaniem z włości 326; — ostatnią karą 276; — stem rózek 253
karaulnia 485
karczma 72, 111, 113, 115, 126, 130, 133, 137, 173—174, 184, 245—246, 257, 260, 261, 268—269, 276, 302, 319—320, 325, 328, 336, 386, 393, 397—398, 458, 462, 496; *karczmarz* 130, 299 żr. *kabak, szynk*
kartki, karteczki pisane: 237, 240—242, 256—257, 262, 276, 279; *karty* 82, 88, 100, 131, 212, 375; — słobodne 117 żr. *pisać*
kasa: miejska 472—485; — włościańska pozwowa 485—486; — powiatowa 463; *kasjer* 200, 486
kat 107 żr. *mistrz*
katowanie, katownie 268, 442, 474; katować 111; skatowany za żalenie się 476
kazna 461; kaznaczejstwo ujiezdnoje 459, 461; kazionnaja sobstwennost 456
kątnik 184, 400; kątem żyć 84, 177
kije 64—65, 68—69, 119, 155, 217, 242, 244, 251, 253, 256, 274, 333, 446; więcej sta kijów wyliczyć 476
kirpicznyj zawod 455 żr. *cegielnia*
klacz 72, 83, 86—88
klucz 253, 319—320, 324—325 żr. *konie*
kłody: osadzanie, siedzenie w kłodzie 74—75, 77, 79, 81—82, 84, 118, 157; — dębowe 314; — jodłowe 314; — sosnowe 314; — ludzmi wyprowadzać 314
kłódki, kłótki 497
kłótnie ustawiczne o grunta między włościanami 398
kobiety 298; — upędzać. 256
kobyła 76 żr. *klacz*
kocioł 76, 165, 325
kolasa 87—88, 272, 393
kolegium [Poszawskie] 119
kolby: okładać, zbić kolbami 377, 379
kolenda 299
koła 87, 103; żywo w koło wpleść 278
kołdra 378
komenda: [komenderowanie powstaniem włościan ekonomii Szawelskiej] 238, 242, 245, 250, 256, 262, 264, 273—274, 279—280, 287 żr. komendant narodowa 189; na egzekucję sprowadzona 424; — rosyjska 497; — wojskowa 221, 352, 412, 423, 425, 446
komendant 216, 238, 241, 244, 250, 254, 262, 264, 267, 269, 272, 274, 276, 278—279, 352, 381; komenderować 214, 254, 265
komisarszczyzna 141
komisje: [sądowe] 60—61, 78, 91, 94—95, 98, 113, 118, 126, 130, 136, 142, 213, 226, 233, 250, 304, 322, 342, 383, 391, 401—402, 404, 462, 487, 490
Cywilno-Wojskowe: brasławska 412, 414; Księstwa Żmudzkiego 479; telszewska 218; wiłkomierska 431, 433; — Policji 406, 464, 467, 471; — Porządkowe: 471, Księstwa Żmudzkiego 477, 479; rosieńska 329, 465, 468—473, 475, 477; — Prowincjonalna W. Ks. Lit. 168; — Skarbowa, Skarbu W. Ks. Lit. 225, 229, 284, 294, 319, 321, 339, 355, 382, 385, 448, 450, 454, 460—461; — Szpitalna 501; — ziemiańska 465; — zjazdowo-miejscowa 351
komora 231, 237, 245, 257
komornik 72, 183, 199, 202—203, 322—323, 343, 347, 369, 382, 384—385, 398, 486; — czyli kątnik 184
konfederacje: [Barska] 252, 254—255, 257—258, 261—262, 264—265; [Targowicka] Generalna Wolna W. Ks. Lit., Litewska, Obojga Narodów, Generalność 215—216, 219—221, 350—352, 407—412, 414—418, 421—422, 426, 436, 440—441 żr. *sądy*; — miejscowe, powiatowe żr. *vietovių rodyklėje pagal atskirus miestus;* konfederacki dekret 416
konfiskata, konfiskowanie, konfiskować 150, 188, 192, 194, 205—206, 326, 428, 482, 494

konie 65, 72, 74—75, 81, 84—88, 101—102, 104—105, 110, 113, 116—118, 130, 171, 193, 251—254, 259—260, 266, 272, 274, 299, 314, 326, 330, 354, 376, 390, 393—394, 399—400, 423, 427, 484, 496; — pocztarskie 145; — pułkowe 501; *konował* 87, 243 żr. *klacz, kobyła*
koniusznia 501
konopie 202, 252, 388
konstytucje 64, 68, 71, 91—92, 142, 172, 175, 213, 446, 471; — convocationis 225, 227; — coronationis 228; — sejmu grodzieńskiego 406, 471; warszawskiego 466; — o sądach komisarskich 127; — o stołowych dobrach 113; — Trzeciego Maja 418, 468; — *1580 r.* 270; — *1588 r.* 66, 70, 279; — *1598 r.* 279; — *1611 r.* 70 277—278; — *1683 r.* 276; — *1685 r.* 277; — *1699 r.* 97; — *1710 r.* 301; — *1726 r.* 295, 306, 315, 322, 324; — *1727 r.* 212; — *1736 r.* 181; — *1764 r.* 148, 183, 430, 461; — *1766 r.* 335, 384, 449; — *1768 r.* 321; — *1775 (1776) r.* 171, 183, 321, 339, 345—346, 386, 447—448, 459, 492—493; — *1784 r.* 212, 305, 342; — *1790 r.* 321 żr. *Ustawa*
kontrakt 76, 80, 82, 145, 183, 191—192, 207, 212, 227, 354, 384, 416, 417, 419, 421—422, 470, 491; — arendowny młynarzowi 285; *kontraktowanie* cła 136; *kontraktowe* 80, 82, 403, 482
kontrybucje 123, 141, 150—151, 161—163, 192, 421
konwencja 199, 304, 314
kopanie rowów 259—260, 277, 285, 310, 320, 326
kopiejki 501
kopiszcze pro sepultura [ciał] 123
kopy: groszy 90, 98—100, 116—118, 129, 169, 172, 204, 206, 222, 318, 331, 333, 336, 394; — litewskie 123, 147; — sądowe 442; — [jako wina] 86; kopa garnków 394, — syrów 257; — tarcic 144
korespondencja 257, 276, 438
korupcje dawać, odbierać 103—107
korzec 89; — siemienia 260
korzenie 75, 114, 117, 143, 183, 326, 484
kosy 217, 239, 242, 244, 256—257, 273
kościół 67—68, 70, 75, 77—80, 82—83, 85, 173, 241—242, 245—246, 250—251, 252—255, 261—262, 264, 267, 270, 273—275; — kolacji królewskiej 138; — luterski 118; — okrwawić 238; — parafialny 406, 448, 481; — plebański 131; *kościołek* 481
koszula 244, 239, 336, 377—378, 394
kotłowe 325
kowal 246; kowalski *kunszt* 485
kozacy 72, 104, 109, 116, 215, 474; — do egzekucji użyci 482—483
kozły 72; kozłowe bóty 251
kramy 123
kredyt 137, 192; — w trunkach i towarach 320, 325; *kredytować* 414; *kredytorowie* 192—193, 359
krescencja, kriszczencija 85, 269, 276, 460, 463, 465—466; — niemłócona 371, 397; — ozima i jarzynna 207; taksując k. powinnościami 430; — wyrabiana na ziemi powinnościami 449; zniesiona, skasowanie, zniesienie krescencji 324—326; krescencyjne (prowenta) 191
kressa z włoki 484—485
krew 109, 245, 261, 268, 377—378; — szlachecka 65, 95, 267, 277; *krwawe:* razy 65; — rzeczy 65, 69; *zkrwawić* 275, *421*
krowa 72, 80—81, 102—103, 109, 170, 256, 393, 397, 400, 479
królewicz 68—69, 113—114
kryminał 232, 286, 337, 377, 379—380, 481, 496; *kryminalista* 94, 98—99, 215, 231; *kryminalna:* akcja 435; sprawa 60, 71, 492; skarga 311; *kryminalny* 95, 381, 412, 414 żr. *peny*
krzciny żr. *chrzciny*
krzyżykami podpisywanie się passim; 62, 119—120, 150, 156—157, 165, 296—297, 302, 391 żr. *podpisać*
książ, księża 131, 244—245, 250, 254, 257, 262, 399; *komendarz* 172, 245, 403
księgi: asesorskie, dekretowe 93, 323—324, 327, grodzkie 141, 159, 164, 167, 175, 177—178, 190, 194, 227, 266, 292; surogatorskie grodzkie 194; — komisarskie 71; — sądów ultimae instantiae konfederacji Generalnej W. Ks. Lit. 219, 221, 415; — miejskie 280, 481; — wydawanych biletów 495
kubek 253
kubły 299
kuchnia 83, 117—118; *kucharz* 274, 377, 381
kufer 262, 264, 266
kufy 137
kula 214, 218, 376 żr. *gloty, loftki, szrot*
kule (słomy) 260, 326 żr. *słoma*
kulbaka 64, 74—76, 251
kumowe (?) 117
kunica 78; w kunicy trzymać 132

kupie 145
kupiec 83, 310, 354, 450; kupieckie rzeczy 122, 124
kupić, kupno, kupowanie: bierwion 476; — domostwa 187, 482; — gonty 393; — majątku 312; — siemienia 394; — śledzi 246; — soli 259, 400; — wódki 245
kuracja [leczenie] 286 żr. *felczer, lekarstwo*
kuranty talary 116
Kurlandczykowie 114
kurtka 253, 274
kury 72, 85, 100—101, 109, 116, 118, 143, 201, 463
kwarta 207, 225
kwatera 169, 289; *kwaterunek* żołnierzy 486
kwit 109—110, 113—114, 177, 122, 143, 148, 157, 165, 171—172, 189, 212, 330—331, 334, 377, 384, 422, 425, 433, 446; — burmistrza na drzewo opałowe z puszczy miejskiej 285—286; — subkolektorski 442; — testymonialny 179; znaglać do kwitowania z procederu 367
kwitacja: czynszowa, podatkowa, najmu 107; *kwitować* 190, 287; — z przychodów szpitalnych 501
kwitowe 83, 114, 143, 482

lantwójt 115, 125
las 111, 113—114, 122, 125, 132, 143—144, 171, 202, 238, 259, 264, 269, 277, 295, 314, 402, 405; 449—450, 458, 462, 491, 493
lekarstwo 321, 326
len 68, 74—75, 86—88, 110, 259—260, 299, 314, 354, 359, 375, 388, 400, 428, 464, 475
leśnik 285—286, 310, 314, 493; *leśniczy* 285, 299, 310, 314, 496; *leśniczostwo* 495
libertowanie wolne 111
lic [corpus delicti], z licem pojmany 68—70
licytacja 339, 416, 418
lis wyprawny 74
list 136, 237, 250, 253—254, 256—257, 259, 261—262, 264, 273—274, 276, 279—280, 287, 361, 396, 401—402, 427, 431, 453, 492—493; — królewski 146; — obwieszczy i pojezdży 133; — podawczy dworzański 97, 228, 443—444, 471—472; — prywatny 213, 431; — przywilej 124; — rewizorski 310, 443; — urzędowy testymonialny 352; listy zaręczne upominalne 95, 97—98, 138—140, 146—147, 164, 169—172, 176—177, 199—200, 203—206, 229, 287, 300—333, 336—337, 340, 349—350, 352, 366—367, 376, 382, 397, 424—426, 428—430, 432—434, 442, 444—445; — żelazny 95 żr. *pisać, pismo, posyłka*
listowna: droga 401; — obligacja 495
loftki, lotki 376, 378
lud: passim; nieoświecony 405, 450; — nierozsądny 198; — wolny 117
ludzie: passim; — dworni 218, 266, 421, 444; — luźni 170; — osiedli 67; — powyganiani z domów 214; — prostego stanu 68; — rugowani z wiosek 258; — służący 299; — uszykowani w glejta 255; — wolni 427; — z kijami 254; — zbrojni 213; ludzi zaprzedawać 114 żr. *pochoży*
lustracja 146, 148, 155, 162, 169, 171—172, 255, 299, 312—313, 318, 342, 353, 356, 363, 365—366, 369, 382, 384, 386, 413, 416, 418, 429—430, 446, 471; — *1764—65 r.* 319, 330—331, 339, 346, 353, 355, 430; — *1766 r.* 444; — *1775 r.* 185, 444; — *1777 r.* 386; — *1789 r.* 319—321, 350, 364, 413, 423—424, 425 (?), 426—428, 430—434, 444—446, 448—449, 455—456, 458, 460—462; — *1795 r.* 461; — ostateczna, ostatnia 352, 416, 421—422, 427; *lustrator* 148, 225, 314, 365, 458, 465; lustracja 1789 r., jako prawidło do wybierania podatków 350
ładownica 64
łańcuch: kucie, sadzanie w łańcuch 102, 238—239, 243, 245—246, 250—252, 256, 268—269, 275
łapać, łapanie 65, 69—70, 98—99, 113, 219, 331, 382, 409, 423, 473—474; — po drogach 382
ława 266
ławki 455, 458 żr. *kramy*
ławnik 72, 79, 81—82, 85, 94, 99, 103, 109—110, 117, 121—122, 125, 128, 138, 142, 145, 147—148, 150—152, 156—158, 160, 162, 240, 259, 274, 302, 327
ławnictwo 72, 79, 82—86, 116—117; wyrzucić z ławnictwa 103
łaźnia 122, 124
łaża 78, 104, 108; branie łaży na rublach 403
łąka 76—77, 126, 127, 128, 132, 207, 217, 254—255, 260, 299, 319, 325, 328, 382, 386, 388, 396, 398, 405, 448—449, 452, 466; łączna szkoda 286 żr. *ługa*
łoś 79—80

łowienie ryb (125), 331, 347, 388; — z wędą zabronione 489
łozami ścwiczyć 434
łódź 124 žr. *czólno*
łój 108, 110, 117
łóżko 196, 257, 377
łuczyna 253, 274
ługa 458, 462 žr. *łąka*

magazyn 497, žr. Janiszki, Kowno
magdeburgia passim; przywrócenie magdeburgii 321; skasowanie magdeburgii w miasteczkach prywatnych 492; žr. *miasta; miasteczka* ir atskirus miestus vietovių rodyklėje.
magdeburskie, wójtowskie sądy žr. *sądy*
magistrat 123—124, 225, 282, 328—329, 455, 459, 467, 470, 478, 483, 489, 501
majątek: passim, 148, 152, 162, 177, 187—188, 191—192, 206, 217, 219—221, 288, 298, 302, 304, 310, 312, 326, 356, 386, 388—389, 390—391, 393, 395, 401, 409, 412, 434, 441, 446, 448, 474, 480; — pod aresztem i strażą zostający 474; skonfiskowany 202; rabunek majątku włościan 336; zabor, zabieranie majątku 298, 321, 367
majstrowie [do palenia wapna] 299
mak 326
maksimy wolności 435
mamka 239, 243
mapa [gruntów] 183, 212, 323, 328, 369, 384—385 žr. *komornik*
markitan 187
masło 100—101, 116, 326
matelizaczek 329
materia 241, 243, 245, 252—253; materiały [budowlane] 144 žr. *cegła, drzewo, wapno*
mąka 404, 479, 497
melcie žr. *młyn*
męczyć 84, 217, 298; — trzykroć 270; zameczyć za wykopany skarb; *męki* 115, 336; *męczarnia* 336 žr. *katować*
mężobójstwo 481
mężowie 74—76, 78—79, 81—83, 85—86, 89, 94—100, 102—104, 106, 110, 115, 117, 119—120, 135—137, 142, 147, 149—151, 153, 156, 158, 173—174, 189—190, 196, 237, 239—241, 246, 251—252, 254—256, 267, 295
miara 299, 310, 399; — dynaburska, gospodarska 400; — komisyjna 396, 398, 404; — widzka 402; — włóczna 143; żydzikowska 109; — miarka zwykła młynów 144, 346; žr. *achtele, aktajn, birkowiec, garniec, kamień, korzec, siek, spust, szefle*
miasta 68—69, 113, 125, 129—132, 138, 143—146, 152, 160, 227—261, 264, 287, 386, 407, 416, 421, 446, 485, 489, 493, 501; — dziedziczne 411—412; — grodowe 492; — handlowne 448; — królewskie, magdeburskie, uprzywilejowane, wolne 122, 226, 327—328, 422, 466, 471, 491—492; „Miasta wolne Rzeczypospolitej" 471; organizacja o miastach 473; „Ubespieczenie miast" 227 žr. *ustawy; miejskie:* ciężary 123, 285; — rządy 225; — wolność 488; — prerogatywy, źle zrozumiane 466
miasteczka 68—69, 144, 179, 188, 407, 426, 444, 468, 471, 478; — zbiegłymi poddanemi osadzone 448; — nakaz gen. Golicyna względem miasteczek wolnych 471; — gen. Repnina, Tormasowa względem miasteczek królewskich 469 plg. *rezolucja;* skasowanie magdeburgii w miasteczkach prywatnych 492
miedź 266, 325, 486
mięso 117—118, 423; *mięsiwo* 183; *mięsne* 122; mięsne dochody 124
mile 144, 165, 172, 199, 254, 258, 271, 299, 354, 389, 391, 403, 452
miód 85, 109—110, 123, 161, 202, 326; *miodowe połowiczne* [dan] 155—156; — szynki 130
mirowoj dokument [ob uwolnieniji ot pańszczyzny] 457—460
mistrz 70, 232, 279—280 žr. *kat*
młyn 114, 116, 128—130, 133, 144, 184, 241, 285, 319, 321, 326, 386, 397, 441; *melcie* w żarnach 346; *mielnica* 454; *mleć* 299; *mleczny* porządek 75; *młynowe* 101
młynarz 285—286, 299, 302, 310
mogiłki, mogiły: zanieść na m. 95, 332
moneta 105, 117, 143—144, 264, 349, 463; — pruska 116—117; talarowa holenderska 497 žr. *pieniądze*
morderstwo 168, 408, 417, 422; *mordować* 240
morg 82, 122—123, 125—126, 131, 143—145, 171, 183, 324, 354, 396, 398, 452, 454, 458, 487—488, 491; *morgownicy* 229
morgowe 452
Moskal 108, 213, 222, 255, 257, 259, 265 žr. Moskwa, Rosja
most [budowanie, poprawa] 101, 184, 285, 320, 326, 386, 397, 452, 454, 501
mostowe [zboże] 101; [szarwark] 230

murozne žr. *sianożęcie*
muszkite! [bijcie!] 381
musztuk 251

nabój z flejtuchem 379
naczynie 72, 392
nadwornyj sud žr. *sądy*
nadzieje obfitszej wolności 311
najazd 159, 213, 269, 278, 409, 414, 422; *najechać* 104, 217, 256, 311, 496; *najeznik* 224, 270 žr. *najść, napadać, dom, dwór*
najm, najmowanie: ludzi 382; — podwód 184, 320; — robotników 465, 184; najemnik 466; kwitacja najmu 107
najść, najście [na domy, dwory] 66, 135, 290, 300, 422, 497 žr. *napadać*
Najwyższy Rząd Litewski žr. *Litewskie*
nałogi 454 žr. *podat, podatek*
namiestnik 100—101, 122, 125, 240—241, 261, 272, 278, 293, 405
napadać, napaść 70, 82, 88, 335, 340, 446, 455; napadnienie 163, 218, 457, 462 žr. *dom, dwór*
napaść, napaśnie 117, 392—393, 402
napój 325 žr. *trunki*
naprawa grobli žr. *groble*
narzędzie kar 323 žr. *batog, bicz, bizun, dyba, kańczug, kłoda, rózga, skrzynia, szruby*
nawiązka 65—67, 69—70, 82, 422; — sowita 98—99; — za skaleczenie 167
nici 382 žr. *przędza, talki*
niedostępność pana 201
Niemiec 171, 178; — konował, zabity 239, 243, 252, 269
nieposłuszeństwo 94, 146, 149, 160—161, 170, 173, 175, 178, 194, 289, 294, 300, 338, 357, 359—360, 363, 373, 405, 417—418, 438, 440—441, 447, 465, 468, 485; *nieposłuszny* 139, 220, 362, 407
niesiemienistość 354
nieumiejętni pisma žr. *krzyżykami podpisywać się, pismo*
niewod 382, 326
niewola 100, 117; niewolnicy 72
nieżywego zostawić 377
nobilitas žr. *szlachta*
nowik 117
nowosielie 392

obdukcija, osmotr 66, 69, 97, 195, 217, 332, 356, 360, 378—379, 381, 420, 456, 476 žr. *wizja*
obierać [za wójta] 103—104, 114
obietnice wolności 441
obława 394, 489
obora 388, 397—398, 486
obraz 259
obrok 118, 130
obuwie 65 žr. *bóty*
obwodowa 450
obyczaj 122 žr. *zwyczaj*
oćwiczyć žr. *ćwiczyć*
odpowiedne, opowiedne 74, 76—78, 81, 83
odryny 119
odzienie 65, 367 žr. *koszula, kurtka, siermięga, spodnie, suknie*
oficerowie 118, 485; — rosyjscy 497—498; — zagraniczni 186
ogień 215, 377
ogród 89, 122—123, 125, 131, 388, 455—456; *ogródek* 377; *ogrodnik* 129
okład 114, 116, 171, 192 žr. rynklawa
okna 402, 457
okowy 135, 137; okować, okuć 84, 136—137, 240, 268, 464; okucie 497, 486; okuty 423; pokuci 242, 250; — przykuci 246; przykuty do żarn 217; — zkuci 346 žr. *kajdany, łańcuch*
okupywać: — się od postronków 118; — dzieci 117 žr. *kumowe*
ołówek 403
opał 119, 144, 171, 184, 222, 450 žr. *drwa*
opieranie się silne [włościan ustanowieniu 6 dni pańszczyzny] 397
opłata 200, 205, 211, 296, 302, 321, 330, 353, 356, 368, 401, 428, 445, 448, 451—452; — czynszów 342, 346, 418; — kapszczyzny 322; — kotłowego 325; — na budowniczego, deputata wywodowego, koni pułkowych 501; — na leśniczych 314; — od przemysłów miejskich 491; — od spusta 319; — podymnego 366; z przysiewników 483; — za składy [dla towarów] 320
opuszczać domy žr. *dom*
orać, oranie 111, 258, 417
ordynacja sądów zadwornych asessorskich 228; — trybunalska 97
ordynaria 143, 207, 320, 323, 326, 391
ordynaryjna wieś 398 ž. *Hoduciszki*
oręż 217, 244, 257, 269, 365, 377 žr. *armaty, broń, flinta, fuzja, karabinek, pistolet, pałasz, strzelba, szabla*
organista 108
orta 259—260, 394, 402—403 žr. *pieniądze*
orzechowe [dziakła] 389
osadzać, osadzić, osiadać na gruncie 84, 137, 347; *osady* 182; *osiadłość* gruntu 177; *osadne* 84

osie [stosy drzew] 72, 78, 83, 144, 171, 184, 259—260 plg. *achtele, aktajn*
osieci 119
ośmina [gruntu] 398, 400, 452
otaksować żr. *taksa*
owca 72, 102, 109—110; — z małymi jagnięty 479
owies [jako furaż, ordynaria, sypka] 88, 100—101, 109, 111, 116, 145, 201, 299, 318, 326, 396, 423, 475, 479, 480; [jako dziakło] 400, 404
owocowe drzewka 377

palenie wapna żr. wapno
palestra, palestrant 304, 355, 414—415, 417, 419, 436 żr. *patron*
palów zabijanie 321, 326
pałac 252, 256—257
pałasz 376—377, 446 żr. *oręż*
pałki: na pałki wskazać 498
pamiętne 99
pańszczyzna 116, 155, 201, 205, 259, 262, 277, 302, 314, 319, 321, 331, 353—354, 358, 365, 368—369, 384, 386, 388—389, 394, 396—397, 400, 416, 418—419, 421, 427—428, 432—433, 446, 449, 452, 458—464, 475, 481; — dwudniowa, po dwa dni w tydzień 452—453, 455, 460, 463; — trzydniowa 389; — cztyrodniowa 422; — z włoki po 6 dni 396—397; uwolnienie od pańszczyzny 319, 324, 457—458, 460; zamiena p. w czynsz 461, 463; *pańszczyznik* 178 żr. *powinność*
parada wielka 254
paręka, poręka 69, 84—85, 251, 267, 271, 295, 333, 348, 360, 412, 414—415, 425; *paręcznicy* 80, 295 żr. *zaręka*
parkan 377; *oparkanić* 285 żr. *płot, przepłot*
parobek 72, 80, 82, 95, 98—99, 155, 161, 244, 257, 264, 277, 391, 394, 481, 496; — do wicin sprowadzania 426; — gospodarzów 167
parom 454
pas 65, 69, 246, 251; — uwalniający 276, 279
pasieki 427
pastwisko 260; zabranie p. 202
pasza 485; — zagrodzić 145; *paszenie* bydła 257, 347; *spasać, wypasywać* łąki, żyto 299, 405, 466
pasznia 328; pachotnoj zemli uwołoka 454
paszport 137, 411
patron 59, 65, 66—68, 70—71, 91, 95—97, 116, 133, 270, 277, 417, 436 plg. *palestra*
pełnomocnicy-dowódcy 371
pensja 114; — leśnikom 285
peny, poeny 70, 95, 126—127, 141, 146, 155, 501; — banitiorum 208; — contraventionis, kontravencyjne 131, 148—149, 153, 186—187, 422; — cywilne 280; — evocatoriae 96; — exemplarne 232, 280; — gardłowe, colli 84, 186, 278—279; — infamiae 148, 208, 227—228, 232, 289, 296, 304, 334; — kryminalne 69, 218, 232, 279—280, 412; — privationis officiorum 98 żr. *kara, karać, ukarać*
perceptowe 78
perebory podatej 459, 461—462 żr. *przebory*
pędzenie: do robocizny 386; — do robót 259; — podwody 277; — wódek, jako sposób wystarania się czynszów 397
pęta 250; — żelazne 497
pfenigi 116
pić 117, 253; *pijany* 85, 196, 257; *pijaństwo* 325, 450; *pijatyka* 200; *poić* wódką 137; *upijać* się 300
piec do palenia wapna 299
piechota pułku trzeciego 352
pieprz 74
piekarnia 231
pieniądze 65, 72, 74—75, 77, 80, 83, 101, 110, 113, 117, 130, 143—145, 151, 154, 167, 171—172, 241, 244—246, 252, 262, 286—287, 299, 312—313, 331, 375, 391, 393—394, 400—401, 436, 446, 478; — bite 243, 252, 260, 484; — czynszowe 104; — funduszowe 100, — pocztowe 129—130, 133; — skarbowe 115; — składkowe 200; — szpitalowi należące 501; — z konfiskaty 194, 482, żr. *gotowizna, grosz, orta, pfenig, rubel, szeląg, szostak, półszostak, półtorak, talar, tynf, złoty*
pięka na niewód 326
pisać, napisać; kartki 240, 257, 276; pańszczyznę dla mieszczan 460; — list 136, 237, 257—259, 262—264, 279—280, 264, 361; ordynanse 256, 273; — suplikę 79, 403; pisania kasować 150
pisarz ekonomiczny 245; — prowiantowy 86—88, 113, 121
pismo 243, 255, 257, 275, 360, 435, 446, 457, 460; — bałamutne, potworne, najpaszkwilniejsze 265, 314, 412; nieumiejętni pisma 119, 194, 407, 296—297, 391, 403, 407, 464; — królewskie 240; — miejskie 490; — od siedmiu królów 255, 273 żr. *kartka, korespondencja, list, pisać*

pistolet 64, 239, 251, 253, 272, 274, 376, 379
piwnica 241, 253, 256, 274, 279
piwo 86, 101, 109, 111, 123, 241, 253, 256, 258, 274, 319, 325
plac 113, 115, 123, 125—133, 225, 229, 283—286, 328, 418, 454—456, 458, 462, 497; — bakalarski 488; — brzegowy 386
placowe 452, 463; pliacowyj [dochod] 458
plaga powietrza žr. *powietrze*
plagi 70, 72, 75, 80, 82, 84, 86, 161, 163, 252, 259, 325, 481, 485; — śmiertelne 107
pleban 172, 131, 403; plebania 131—132, 250, 253
plebei status 271; — conditionis 295 žr. *stan* prosty
plenipotencja 135—136, 194, 200, 296, 317, 380, 439
plenipotent 152, 154, 157—159, 162—163, 165—166, 186, 295—297, 304, 306, 310, 315—317, 322, 337, 342, 348, 355, 370, 372—373, 375—376, 450
plombę postawić [przy studni] 285
płacenie: sowitych danin i podatków 172; — gajnego 285; — czynszu 366; *płacić,* platit passim 122—124, 144—145, 398; od kolasy po talaru 393; — s morgow ogorodnych, gumennych, polewych, s uwoloki sedibnoj, sienokosnoj, zemli pachotnoj, s pliaca 454; — za łąki 260; — za pastwisko pustowszczyzny 260; — za prowiant 259
płata 102, 113, 171, 183—184, 260, 311, 347, 394, 396, 416—417, 476, 488; bez płacy 123 žr. *czynsz*
płotiny 454 žr. *groble*
płot 497; wsadzić do płotu 74, 79, 80, 84; w płocie siedzieć 118; — bydło za płot wyrzucić 479 žr. *przepłot*
płótno szwabskie 78
płyty 388
pni domowe [pszczół]; — leśne 202
pobić, pobity žr. *bić*
poborca 122; *pobory* miejskie 501
pochoży ludzie 161, 163
poczekanie 100, 114
poczinka dorog žr. *droga*
poczta 73, 88, 145, 148; *pocztarz* 88; *pocztarskie* konie 145; *pocztowe* 132; *pocztowy* 88
podat 455, 458—459, 461—462; — czynszowaja 458; — dieneżnaja 455, 461; — gosudarstwennaja 454, 459, 461; — podymnaja 458; — za pticy 461 žr. *podatek*
podatek 74, 100—101, 104—105, 107, 113, 129—130, 132, 145, 147, 153, 162, 171—172, 176, 181, 191, 194, 205, 285, 289, 294, 299, 302, 310, 312, 314, 340, 342, 350, 353, 355, 357, 389, 396, 401—402, 413, 422, 471—472, 478; — bosarszczyzny 434 — czopowy 184; — czynszowy 165; — dziesiątego grosza 484; — hybernowy 183—184, na podymne zamieniony 172; — konopny 202; — na młynarza 299; — na pokrycie gumna 401; — nowy z łąk pod sadzibą i w gruntach włosciańskich 382; — pieniężny 217—218, 404; dla administratora 205; — podymnego 171, 183, 190, 483; — publiczny 425, 433; — skarbowy, skarbu Rzeczypospolitej 143, 176—178, 284, 354, 357, 360, 362, 386, 405, 441, 444, 493; — sowity 172, 473; — symplekwarty na artylerię W. Ks. Lit. 183, 225; — sypkowy 217; — szelężny 184; — zbożowy 484; — żołnierski 388
podczaszy do sklepu 254
pograbić žr. *grabież*
pogrzeb 109
podkowy 87
podkupiony 245
podpalenie žr. *spalenie*
podróż 119, 258—260, 354, 428—429
podróżne [podróżnego płacenie] 147
podróżny 67, 450, 486; — niemiec 239; — w karczmie 325
podróższczyzna 148, 201, 205, 302, 342, 350, 354, 358, 382, 390, 394, 428, 430, 448, 463
podstrzelić žr. *strzelać*
poduszki 378
podwodnik [potwodnik] 86
podwodne 230; — lipawskie, warszawskie 171 žr. *szarwark*
podwody 72, 85, 87—88, 101, 118, 143—145, 148, 171, 184, 231, 253, 259, 277, 326, 354, 377, 382, 388, 397, 428, 454, 484; — na najm 320 žr. *drogi*
podymnaja žr. *podat, podatek, podymne*
podymne 105—106, 111, 113—114, 172, 179, 185, 201, 260, 324, 366—367, 369, 457, 463; — podwójne 388; — potrójne 314 žr. *podat, podatek*
podział [wyprowadzić na podział], wydział, 76—77 žr. *działy*
pojedynek 376
pokaleczyć, pokaleczony žr. *kaleczyć*
pokłon 75, 78, 102, 362
pokuci žr. *okowy*

Polacy 253, 263
polanem bić 481
poleśne 260
poletki: dworne 397; — folwarczne 398
polować, polowanie 195, 482, 489; — wilków 196, 483
połcie słoniny 116, 257
połowiczne miodowe 155—156; połowiczny miód 202
pomiara 122, 125, 143, 145, 171, 183, 397—398; — nowa morgowa 146; — prywatna 171 żr. *komornik, mapa*
pomiarkowanie 78, 105, 107; — dymów, hybern 98; wójtowe, ławnikowe 88
pomoc wojskowa 219, 221, 306, 316, 352, 419, 421, 442, 445
pomszczenie się, pomsta żr. *zemsta*
poodpędzać od dwornej roboty 178
popięnny [podatek] 402
popiół 299, 314, 354
poprawa, poprawienie żr. *droga, groble, most*
populus rudus 145—146 żr. *lud*
poronić [z bicia] 298, 381
porucznik 81
porwać się do koła z płotu wyrwanego 497
porządek ogniowy 486
porzucić żr. *dom, gospodarstwo*
posługi 359, 373; — grobelne, mostowe, podwodne 230; — niewłaściwe 205 żr. *usługi*
posłuszeństwo 134, 139, 141, 149, 151, 157, 159, 169, 174, 176, 178, 198, 233, 289, 294, 304, 332, 334, 337, 342, 351, 352, 358—360, 363, 365, 368, 373, 389, 409—412, 416—417, 421, 451, 465, 467, 469—470, 478, 486, 490, 498; posłuszni 351; posłuszny rozkazom dwornym 241 plg. nieposłuszeństwo
pospolite ruszenie 277
postronki 74, 86, 107, 116, 119, 474; — wykupywać się od — 118; *postronkować* 79 żr. *ćwiczyć*
postrzał żr. *strzelać*
postrzygalnia 122, 124
posyłka 101, 145, 350, 354, 403, 463; — konno lub pieszo 464; — z listami 396, 453; — z wozem 455
pościel 76, 377—378
potasz 314, 354 *potażnia* 354
poumierać z przyczyny surowych kar 348
powietrze 72, 75, 106, 318 żr. *choroba*
powinność 60, 94—95, 102, 122—123, 130, 134, 138—139, 141, 145, 148, 153, 161, 168—173, 175, 178, 181—183, 200, 203—205, 211, 217, 221, 260, 264, 278, 289, 291, 294, 296, 299—300, 302, 304, 311, 313—315, 319, 321, 324, 326, 328—329, 332, 334, 338—340, 342, 346—347, 351—352, 355, 357—360, 363, 366—369, 375, 380, 382—384, 386, 388—391, 396, 398, 411—412, 416—417, 419, 426, 427, 430—431, 434—435, 443—445, 448—449, 451, 454—455, 460—461, 465—466, 468, 476, 478, 490; powinności drukowanych oryginał 146; „Powinność i ustawa" 181; — apelacji do dziedziców 491; — ciągła 350, 452; — dawania koni na wojnę 427; — dniowa 419; — miejska 126; — na gotowe pieniądze oszacowana 478; — pańszczyzniowa 423; uwolniajet ot powinnostiej dworu 457; — włościańska, zamieniona na dni 370; — wójtowska 402
poznoszenie zaścianków 397
pozywać o przysposobienie dziecięcia 78
półbeczek: piwa 253, 256, 274
półkwarty 326
półpodymne 463
półszostak 143 żr. *pieniądze*
półtalare 402
półtorak 101, 118
prawo 132, 139, 296, 301; — duchowne 68; — emphitentyczne 345, 349, 386; — litewskie 494; — ludzkości 298; — magdeburskie 121—122, 125, 128, 227, 284, 327—328, 459; — miejskie 133; — narodowe 298, 318, 348—349; — o elekcjach miejskich 406; — statutowe 99; — surowie za bunt karzące 478; — swieckie 68; — W. Ks. Lit. 143; — wieczyste 283; — ziemskie 122; — zwierzchności dwornej 139
prawo z dziewką 78
prawodawcze żr. *stany*
prawować się o zniesienie dworu 370
prenty [koich w morgu 300] — 454
pretenzja niepodległości 490
pręga, przęgierz żr. *pręgierz*
pręgierz 163, 280, 474
proboszcz (szkudzki) 501
proboj z zamkiem 233
proceder passim; 151, 171—172, 179, 207—208, 287, 291, 294, 296, 299, 315, 332, 367, 411, 414, 417, 450, 479; — trybunalski 208, 227
proch 240, 244, 258, 261, 377 żr. *amunicja*
projekt pozabijania, ścięcia siekierami dworu 371
prom 386, 405

propinacja 130, 132, 321, 328, 386—397, 456, 491—492
prosięta 100
prostowanie žr. *droga*
prosty: stan 65, 68; — kondycja 435
protegować 113, 136; *protekcja* 120, 137—138, 151, 179, 289, 294, 360, 427, 489; protectio regalis 142; *protektor* 373, 447
protokół 258, 265; — dla zapisywania spraw między włościanami, sądowych 186, 202; — ekonomiczny 485; — inquisitionis 295; — magistratowy 470; — przyznań 298
prowentowy, prowiantowy žr. pisarz
prowiant 72, 113—114, 116, 145, 231, 259, 299, 480
prowincjałowie 119
prowizja 143
pryhonna robota 399
pryncypałowie [buntów] 64, 66, 69—70, 94—95, 97, 199, 237, 266—267, 278, 300, 495
przebory 74, 100, 157—158, 186, 191—192, 375, 384, 474, 476 žr. perebory
przedać, przedawać, przedanie, sprzedanie, sprzedawać 199, 314, 400, 489; — [bydło] za bezcen do dworu 299; — chaty 391; — dom 194; — drzewa 144, 285; — puszczę 281; — siemienie 310, 400; — towarów i produktów arędarzom 334; — zboża 399
przedmieszczanie 121, 125, 386
Przednia straż 287
przegony 384
przejazd 310; — po drogach wolny 331
przekupowanie 489
przemysł 452; — miejski 491
przenajm [podwod] 326
przenieść, przeniesienie się [włościan] 84—85 žr. *ujść, wyjść*
przepłot: przywiązawszy do przepłotu ćwiczyć 382, 425; — bić 392
przesądy [dworne] 76—77, 83, 186
przesadzanie na pustki 259
prześcieradło 76, 378
przewoznik 302; *przewozy* 87
przędza tkacka 326, 388, 400; prząść 464; sprząść 388 przędzenie 382 žr. *talki*
przykładka 260
przykomorki 166
przykuci žr. *okowy*
przymuszać 109, 130, 144—145, 156, 179, 294; — podpisać skrypt 156; *przymus* 353
przysiewniki 483
przysięga 69, 76—80, 82, 89, 106, 126, 154, 238, 243, 256—257, 262, 264, 276, 278, 304, 307, 315—317, 414, 437, 454
przywilej, privilegium 90, 125—130, 132, 142—143, 146, 182, 296, 312—313, 318, 360, 347, 355, 361, 369, 384, 387, 412, 418, 454, 459, 488, 491, 494; — anteuniczny 411; — aprobationis 124; — confirmationis 92, 97, 121—123; — consens 345, 364; — erectionis, locationis 226, 282, 466; — miejskie 131, 133, 225, 493; — renovationis 328, 438, 448, 469, 471; — skasowany 492; łożyć na uzyskanie przywilejów 450; przywileje pozabierać 386
psy: pies zajadły 167; — za psa nie mieć 103; — sfory 299; — psami zaszczuwać 476 žr. *brytany, charty*
pszczoły 83, 110, 161; po domach będące 156; — w puszczy 155
pszenica 103, 109, 116, 326; — brana zamiast grzybów 482
ptactwo 77, 205, 367; *pticy* 458, 461
pticy žr. *ptactwo*
pudy 145
pułk: buntowników 163; — konsystujący [w starostwie Wielońskim] 303, 306, 309; — Przedniej straży wojsk W. Ks. Lit. 287; pułkowe žr. *koni*
pundel žr. *len*
pur 85, 103, 109, 144, 201, 354, 391, 400, 475, 479, 497; — deptany 116; — ryski 326
pustowszczyzna 260
puszcza 80, 116, 138, 143, 145, 155, 161, 172, 200, 220, 222, 281—283, 285—286, 295, 299, 302, 314, 355, 360, 382, 384, 386, 390, 488—489, 491

rabować, rabowanie, zrabować, zrabowany 195, 189, 213—214, 241, 250—252, 261, 267, 269, 271, 274—275, 279; *rabownicy* 270
rabunek 215, 218, 250—251, 256—257, 264, 269, 273, 275—276, 278, 280, 336; wyrabowany [dwór] 273
Rada Nieustająca 174, 294, 406
rajtaria 81 žr. *hułani, husary, Przednia straż*
rana, ranić 65—67, 69—70, 213, 218, 245, 378; *zranić* 367
ratusz 122, 133, 229, 237, 242, 245, 250—254, 261, 268—269, 328, 455; *ratuszna detencja 242*

referendarz W. Ks. Lit. 94; referendalia judicia M. D. L. 57; referendarski dekret 97, 168, 332; — urząd 139 žr. *sądy*
regencja królewska 216
regestr 269; — birczy 136, 212, 384; — colonorum, colonarium 315, 341—342, 363, 428; — expulsyjny 230, 363; — fisci 167, 342, 363—364; — incarceratorum 337—338; — niedoimocznyj 459; — ordynaryjny 416; — skarbowy 266; — sumariuszowy 417; — taktowy 217, 220; — zsypki i wiktualii 116
regiment 81 žr. *pułk*
rekrut 493, 501; *rekrutowa składka* 501
rektor [ksiądz rektor] 119
reparacja: dworu 144; — kościoła 82—83, 173; — młynu 285, 397; — mostu 225, 285, 320, 397, 452, 501 žr. *budynki, droga, groble*
respublica žr. *Rzeczpospolita*
rewizja 72, 81, 83, 85, 106, 111, 113, 118, 129, 142—143, 146, 221; rewizor 118, 222; rewizorskie ograniczenie 132 žr. *ustawy*
rewolucja 94, 327, 390, 411, 417, 435 žr. zamieszki; *rewolucyjny* žr. *sejm*
rezolucja: zapreščajuščaja miestiečkom proizwodit sud i rasprawu magdeburskim prawom 459; — względem miasteczek królewskich 468—469 plg. 461, 465, 471, 473, 478 žr. *miasteczka*
rezy [rèžiai] gruntów 145, 416
rezydencja 89, 112, 136, 163, 229, 396; *rezydent* 116, 118; — z końmi 326
ręczyć [jeden za wszystkich, wszyscy za jednego] 119—120 žr. *paręka, zaręka*
ręka: — ucięcie 69; nie mógł władać ręką [od zbicia] 155; — przestrzelona 379
rękodzieła 452, 489; *rękodzielnik* 452 žr. *rzemieślnik*
robocizna 60, 94, 252, 259—260, 268, 273, 300, 324, 353—354, 356—357, 373, 386, 388, 427—428, 446—447, 490
robota 80, 132, 161, 167, 178, 205, 225, 241, 244, 246, 259, 268, 272, 275, 278, 318, 319, 326, 330, 334, 336, 353—355, 454, 458, 460; — dworna 178; — gorąca 400; — letnia 119; — pryhonna 399; — zimowa 119
robotnik 89, 174, 268, 278, 486; z koniem 116; najmować robotników 465; *roboczy* czas 86—88, 114
rogatki [na drogach] 310
rok zawity žr. *zawity rok*
rokosz 150, 160—162, 169, 186, 203—204, 332; banda rokoszanów 163 žr. *bunt*
rota [przysięgi] 238, 262, 264, 278; — [wojskowa] 497 žr. *przysięga, jurament*
rozbój 68, 70, 412; rozbojniczym sposobem 166
rozpędzenie poddanych 311
rozprawa: magistratskaja 455; — finalna, ostateczna 212, 295, 304—305, 334, 335, 365, 369, 419
rostrzelać žr. *strzelać*
rów žr. *kopanie rowów*
rózga 157, 163, 232, 253, 259, 280, 286, 378, 382, 392, 399, 402, 428, 474; od rózek nie wstają 395 žr. ćwiczyć
rubaszki 457 žr. *koszula*
rubel, rubl 245—246, 349, 391, 400, 403, 434, 501
ruchomość 104, 110, 193, 216, 232, 239, 243, 253, 256, 258, 266—269, 271, 274, 380—381, 438—439, 446; ruchomy majątek do dworu zabierać 354
rugowanie: poddanych z miejsc 259; — z placów 225; — żydów 132; — z zagospodarowanych siedlisk 388
rum 253
rumacja 498 plg. *rugowanie*
rurami tratować 377
ryba: — dawanie nad powinność 171—172; [jako dań, ordynaria] 143, 455; — łowiące się w jeziorach 330, 388; — na morzu 202; wolne łowienie ryb 123, 347, 489
rycerstwo žr. *szlachta*
rydle 256—257; rydlami głowy ucinać 266
rynek 65, 122, 130, 173, 239, 242, 251—252, 254, 269, 328, 398, 455, 474, 485—486, 494
rynk[a] 260; **rynklawa** 171
rząd passim; — krajowy 412; — ekonomiczny 289; — miasta, miejski 225, 441; — Najwyższy Litewski žr. *Litewskie*
Rzeczpospolita, Respublika 132—133, 142—143, 145, 146, 148, 153, 176—178, 182, 189, 198, 207, 213, 284, 296, 346, 360, 362, 382, 386, 405, 435, 441, 444, 471
rzeka 285, 398, 489
rzemieślnik 144, 285; rzemiosło 225; rzemiosło 225 žr. *rękodzieła*
rzeźnice 115

sabla 241 žr. *szabla, oręż*
sad 427
sadzawka 122, 125, 392, 401
sadziba žr. *siedziba*
sażat w zakluczenije 455 žr. *areszt*
Sakson [kodeks prawa miejskiego] 69
sądy: Główny Litewski 370, 373 žr. Trybunał; — *grodzkie* 270: Brasławski 413; Grodzieński 346, 382; Kowieński 227, 265, 269, 458; Lidzki 372; Rosieński 159, 175—177, 185, 187, 191, 193, 199; Telszewski 140, 152, 164, 276; Upitski 276; Wileński 349; Żmudzki 165; — komisarski 66, 127, 320, 323, 332, 343, 346—347, 349, 355, 383—385, 415; — *konfederacji:* Generalnej wolnej W. Ks. Lit. ultimae instantiae 213, 217—221, 412—415, 436—442; — powiatowych: Brasławskiej 407—409; Grodzieńskiej 440; Rosieńskiej [Księstwa Żmudzkiego] 416—423; — wojewódzkiej 416, 421; — Litowskij gubernskij nadwornyj 450, 454, 458, 462—463; — [magdeburski] compositi judicii 237, 258, 261, 267, 270, 277—280; — referendarski 58—62, 94, 135, 137—138, 140, 277, 332; — wójta i ławników 125, wójtowskie magdeburskie 225, 229; — zadworny asesorski W. Ks. Lit. [Asesoria] 415, 417—419, 422, 449, 455—457, 462, 491—492; — *ziemskie* 270: Brasławski 414—415; Kowieński 457; Telszewski niższy ziemski 485, 487, 489—490, 500; — sąd ziemian 414
sądzenie żywcem na czwiertowanie 270
sążeń 260; — krzyżowy 299, 319, 325, 353; — wielki 144
schadzka 150, 310, 326, 359, 405, 411
sedicia chłopska 233—234, 259 žr. *bunt*
sejm 207, 312, 319, 421, 433; — delegacyjny *1775* r. 198; — grodzieński 406, 464, 471, 464—465, 466, 471—472; — ostateczny [Wielki] 416; — rewolucyjny 448, 459; — warszawski 465—466, 469; *sejmiki* 406; *sejmowe* dzieła 312 žr. *stan*
ser, syr 100—101, 257, 326
sfora žr. *psy*
siabrowstwo [pszczół] 155
siać 111; siać na połowę rozdać 202; *usiew* 373, 398; *wysiewać* 452; *zasiać* 393; *zasiew* 85, 466
siano, sieno 87, 116, 118, 130, 143, 145, 201, 205, 207, 217, 222, 254, 256, 393, 397, 399—400, 423, 454, 479—480
sianożęć 72, 76, 80, 82, 89, 114, 122—123, 126, 132, 145; — błotne, murozne 396, 448—489; sianokosnaja uwołoka 454; sianokos, sienokos 87, 458
sieci do łowienia ryb 388
siek 259 žr. *miara*
siekiera 64, 246, 371, 444
siedlisko 258, 388 žr. *rugowanie*
siedziba 122, 125, 382; siedzibnaja uwołoka 454
siemienie [lniane] 87, 109, 260, 299, 302, 310, 314, 391—394, 400, 402—403
siermięga 87; — z postrzału podziurawiona 378—379
sidła stawiać 77
simplekwarta 171, 183, 225 žr. *podatek*
skaleczony žr. *kaleczyć*
skarb [wykopany] 114
skarb 115, 251, 262, 268, 273, 304, 322, 325—326, 332; — królewski 123, 147, 267, 275; — pański 72, 101—107, 110—115; publiczny 312, 367, 431; — Rzeczypospolitej 132—133, 143, 176, 182, 189, 296, 346, 386, 405, 441, 444, 449; — starościński 129, 195, 206 žr. *kazna*
skarbiec 245, 250
skarbnik 115
skarbowy: — pieniądze 115; — propinacja 386; — słoma 401
skasowanie passim; prawa magdeburskiego, magdeburgii po miasteczkach prywatnych 284, 492; — powinności 448; plg. miasteczka
skład towarów 320, (325)
składanka 85, 117, 150, 151, 158, 162—163, 169—170, 172, 211, 240, 244, 252, 294, 304, 342, 355, 369; *składka* 143, 217, 285—286, 300, 321, 326, 331, 359, 382, 411—412, 501
sklepy 245, 254, 269
skóra 108; — lisia 75; — łosia 79—80; — wołowa 74—75; skurę złupić 276
skrzynie 81—82, 138, 241, 244, 246, 251—254, 262, 264, 266, 332; *skrzynka* 257
skrzynia — narzędzie kar 323 žr. *narzędzie*
słoboda 65, 117 žr. *swoboda, wolność*
słoma 72, 326, 400—401; słomą palić [zamiast drzewa] 260
słonina 103, 116, 257, 299
słód jęczmienny 85—86, 109
sługa 70, 94—95, 97, 99, 133, 147, 168—170, 192, 203, 340, 438; *służący* 239; *służba* 251, 275
smoła 86—87

solanka 88, 144
sołdat 214—215, 434 żr. *wojsko, żołnierz*
sosny 80
sowit 388; sowity: ciężary 312; — czynsze 259; — nawiązka 98—99; sowitość 70, 106; sowicie pokutować 114
sól 68, 86, 88, 143, 183, 259, 299, 347, 354, 382, 388, 391, 400, 402—403
spalenie 214, 276 — gumna 371—373
spasać żr. *pasza*
spichlerz, szpichlerz, szpichrz 237, 241, 245, 320, 325, 380, 398, 489
spisy 287
spław wodny 310, 325; spławiać bierwiona 390
spodnie 378
sprząść żr. *przędza, talki*
sprzedać żr. *przedać*
sprzężaj 463; uprzężaj wołany 389
spust [gorzalki] 319 żr. *miara*
srebro 266
stacja 299
stado 347 żr. *pasza*
stajnie 116, 398
stan: passim; — duchowny 312; — fizyczny i moralny włościan 399; — kobiecy, męski i dziecinny 395; — nędzny 452; — plebeorum 270 żr. prosty; — szlachecki 295, 304, 312; — włościański 359; — najjaśniejsze, prawodawcze Rzeczypospolitej stany 198, 314 żr. *sejm*
Statut W, Ks. Lit. 65—71, 97—99 żr. *prawo*
staw 122, 125, 285, 386; *stawek* 129; *stawisko* 114
stolarz 245
stosy drew żr. *osi*
Straż [praw czyli rada królewska] 431
straż, straża 78—79, 166, 273, 321, 434, 438, 474; — dworna 165; imanie pod strażu 458, 462; — na płytach 388; — po drogach 433; — ponocna 464; — pułku 287; — tygodniowa 388, 464 żr. *wartować*; — sądu 414—415; — wojska krajowego 435—436
strażnik 286; — [cła] 164, 166
strojenije 454 żr. *budować*
stróż 84, 118, 202, 205, 320—321, 326, 380; *storoż* 454; *stróżówka* 202; *stróżostwo* 330—331, 358, 464, 475; *stróżowe* 447—448 żr. *straż*
strych, strychować 400
strzelać, podstrzelić, rozstrzelać, wystrzelić 218, 250, 335, 377, 381; *postrzał* 367, 378; *wystrzał* 381
strzelba 144, 184, 196, 217, 240—242, 244, 256, 258, 261, 272, 336, 381 żr. *oręż*
strzelca 195—196, 310, 423
studnia 285
studować 237
sucha żr. *arenda*
sud i rosprawa magdeburgskim prawom 459 żr. *miasta, miasteczka, rezolucja*
sudoproizwodstwo: starostinskoje 455; — mieszczan 456 żr. *magdeburgia, magistrat*
suknie 64—65, 246, 251—252, 266
suplika 134—137, 139, 147, 198—200, 222, 239—240, 244, 252, 258, 277, 300, 355, 391, 403; *suplikować* 115, 151
swobody passim; 124, 310, 327, 448; — suda i rosprawy po prawu magdeburgskomu 459 żr. *słoboda, wolność*
sypka żr. *zsyp*
syr żr. *ser*
szabla 64—65, 74—75, 107, 114, 246, 251, 255, 261, 268, 272, 274—275, 278, 287
szafowanie, szafunek wolny [trunków] 119, 361 plg. *szynk*
szafy 250
szarwarki 454; — do reperacji mostów, grobel 225, 229; — grobelne, mostowe, podwodne 230 plg. robocizna, robota
szefle 326 żr. *miara*
szeląg 104, 107, 185, 195, 391, 394; *szelężne* 113; *szelężny* żr. *podatek*
sześcina [gruntu] 81
szkatuła 117, 437
szklanki 253
szkoły 251 żr. *derektorz, studować*
szlachcic 82, 132, 252, 270—271, 277, 405
szlachta 66, 113—114, 154, 177, 195, 198, 218, 382, 214—215, 217, 240, 268, 233—234, 301—302, 406, 411—413, 430, 479
szlachectwo 277; szlachecki: dom 119; — krew 65, 95; — stan 295, 304
szlamuga 114
szluby 403
sznury, alias placy 393 plg. rezy
szostak bity 75—78, 81, 88, 102, 114, 133, 240, 258, 260
szpelt 252
szpichlerz, szpichrz żr. *spichlerz*
szpital 131—132, 250, 501, szpitalne dziady 245
szrot 378—379; szrocina 379 żr. *kula*

szruby: branie w szruby włościan [jako kara] 348
sztof 77, 84
sztraf, sztrof 76—77, 80—81, 86, 138, 145, 158, 163, 320, 325, 392, 402, 405, 414, 485—486; sztrofować, sztrofowany 171, 239, 285—286
szubienicą grozić 91
szukać: schronienia pod obcym panem 388; — wolnego człowieka 102
szulka 299
szynk 113, 116—117, 123, 130, 133, 184, 259, 319, 325, 405, 428, 458; szynkarz 115 żr. *kabak, karczma*
szynkowanie 86, 144; wyszynkować 85 plg. szafowanie
śledzie 246, 256
ścięcie przez mistrza 232, 279—280; — siekierami dworu 371
śmierć 65, 95, 109, 232, 266, 269, 298, 300, 322, 481; śmiertelnie obłożny 189; śmiertelny: bicie 407; — choroba 298; — ranić 218, 381; — uderzyć 232; ze świata zbawić 110
świadek passim; 173, 198, 291, 294, 480—481, 486, 495
świece 485
świnie 79—80, 299, 476
świren 79—80, 252, 266

taksa 80; — pańszczyznowa 463; — podymnego 106; — siana 397; otaksowanie majątku 177; — pańszczyzny 321; — powinności 430
talar 83, 87, 88, 104, 107—108, 114, 116, 165, 184, 189, 191, 192—193, 201, 251, 258—259, 391—394, 402, 404, 421, 482; — bity 95, 113, 143, 145, 158, 171, 177, 186, 243, 246, 252, 260—261, 264, 320, 325, 354—358, 393—394, 400, 435, 484; — kuranty 116; — pruski 74, 86, 421—422, 475—476 żr. *pieniądze*
talki [przędzy lnianej] 382, 388, 400, 464, 475; od pasm czterdziestu 326 żr. *przędza*
tarcice 144—145, 355
targ 64, 68—69, 145, 394, 398, 455, 486; *targowisko* 68; *targowe* 124, 386; *targowy:* cena 382; — dzień 474; — dochody, prowenta 128 żr. *handel, towar*
taryfa 94, 148, 176; — lustratorska 446; — podymnego 366—367, 369; — powiatowa 463
testament 117, 131, 192
tłoki 108; — do orania 417 żr. *gwałt*
tłumaczyć opacznie 203
towar 64, 67—68, 85, 145, 241, 245, 264, 302, 312, 320, 325, 489; — sypany 326; sprzedawanie towarów i produktów arędarzom 434
trakty 67, 166, 456; — publiczne 320
trąby [do warzenia piwa] 325
trunki 116, 130, 144, 184, 245, 269, 319—320, 325, 371 żr. *gorzałka, piwo, wódka*
trup 378
Trybunał Główny W. Ks. Lit. 96, 113, 124; — 153—154, 199, 207, 211, 227; *trybunalski:* dekret 96, 227, 230; — proceder 208
trzebienie [gruntu] 89, 393; — [lasu] 259, 277, 314
tułanie się 158, 295, 388, 423, 474, 476
turma 131, 185, 197, 232, 238, 240, 242, 245, 252—253, 255, 260, 262, 274—276, 348, 407, 459 żr. *areszt*
tynf 72, 75—77, 79—82, 83—88, 90, 94—95, 98—99, 101—102, 104, 106—107, 109—111, 116—118, 129, 133, 143, 145, 183—184, 201, 203, 245, 260, 319, 339, 454, 501; — pruski 74, 78, 82—83, 85 żr. *pieniądze*
tytun 260

ubić za nieżywego 95
uciec, uciekać, ucieczka 95, 102, 114, 120, 137, 157, 238, 240—241, 243, 250, 267, 269, 271, 273, 275—276, 335
uciemiężać, uciemiężenie, uciemiężliwość 102, 111—112, 115, 117, 119, 131, 138, 145, 147, 151, 159, 192, 194, 206, 259—260, 261—262, 264, 277, 289, 339, 367, 388—389, 393, 422, 482
ucięcie ręki 69, 232
ucisk, uciskać 117, 183, 202, 309, 350, 367, 369, 387, 389, 390, 416, 421, 424, 425, 428, 471
uderzyć kołem w leb 261
ugoda 156, 355; *ugodliwe* płacić 117
ugory: do usiewu żyta na zimę nie podjęte 373; — orać 258
ugry 458
ujść za granicę 271
ukarać, ukaranie 146; — przykładnie 149, 151; — za zabronienie spisywania krzywd włościan 157, 163; 197; — penami kryminalnemi 218; — hersztów buntu 233; 295, 338; — jako doradcę 348; — za podniesienie buntu 352; 372; do dworu na ukaranie prowadzić 382; — za bunt 417; — penami kontraven-

cyjnemi 422; — upornych i burzycielów 451; — plagami za nieposłuszeństwo 161, 485; 486; — smaganiem 494; 437; — rozhukanych, nieposłusznych 450
ukaz imperatorski 451, 493; — rządowy Sądu nadwornego Litewskiego 463; — w sprawie chłopskich buntów 490, 492 żr. *uniwersał*
ukłony 106
ule 110, 161
ulice 122, 241, 254—255, 328
umowa 145, 183, 202, 285, 396, 416—417
umrzeć 115; odumrzeć od bicia polanem 481
uniwersał 64, 66, 68—69, 133, 234, 276, 318, 350, 422; — królewski, aby chłopi powinności pełnili 444; — [konfederacki w sprawie miasteczek królewskich] 416, 421, 426, 456 żr. *miasta, miasteczka, rezolucja;* — Komisji Policji w sprawie elekcji urzędów miejskich 464; — [w sprawie przysięgi na wierność imperatorowej] 474 żr. *ukaz*
uporny duch w poddanych 447
uprzężaj żr. *sprzężaj*
urządzenie etc. względem miasteczek królewskich 468 żr. miasteczka
urzędy 64—65, 68—69, 76, 95, 489; — compositi judicii magdeburgiae Caunensis 270, 277, 279—280; — generalnego pułkownika 233—234; — *grodzkie:* 98—99, 219, 452; Grodzieński 346, 382; Kowieński 227, 265, 458; Rosieński 159, 175—177, 185, 191, 193; Telszewski 140, 152—153, 164; — komisarski 66, 69—70; — miejskie 464, 498; — referendarski 139; — starościński 276, 286; — wójta 103, 227; — wójtowstwa 225; — zamkowy 452; — ziemskie 98—99, 219, 221 żr. *sądy* ir vietovių rodyklėje pagal atskirus miestus
usiewy żr. *siać*
usługi: córki i synowie gospodarscy na usługach dworných 336; — dniowe 452, do usług gwałtownie wybierać 347
ustawy 203—204, 211, 295, 304, 332, 346, 349, 396, 398, 401—402, 404; — dawne 76, 91—92, 117, 119, 144—146, 257, 356, 443; — komisarskie 155; — generalne litewskie 491; — lustratorskie 172, 333; — mimo ustaw, nad ustawy 101, 108, 114, 116, 205, 347; — podawcze 173; publiczna sejmu 312; — rewizorskie 139, 318, 384; — sąsiedzkich starostw 141; — sejmu Grodzieńskiego 465; — starościńskie 433; — W. Ks. Lit. 122; „Ustawa podatku W. Ks. Lit." 185, 492; „Powinność i ustawa" 181; tłumaczenie ustaw na krzywdę włościanom 398 żr. *miasta*
uszykować się w glejty 242
uwieszczatelnaja gramota 457 żr. *list zaręczny upominalny*
uwolnić, uwolnienie od: dróg i wysługi dni 392; — gospodarstwa 402; — mieszczan od starościńskiej zwierzchności 122, 125, 337; — pańszczyzny 324, 457; — od powinności 328, 416, 457; — zsypki darowizny 116; — z aresztu 135—137, 242, 250, 252, 269, 287, 414—415; — z detencji 251, 261, 265, 342; — z więzienia 197, 355, 408—409
uwołoka siedibnaja 454 żr. *włoka*
uzbrojeni 218, 338 żr. *oręż*
użytek: z placu 285; — z pustych ról 299; — zamkowy 286; *użyteczny* podatek [za picie w karczmie] 260

vadium żr. *paręka, zaręka*

wa*ga* 122, 124, 143, 388, 400
walusz 399
wapno 144, 299
warta, wartować, wartowanie 78, 110, 137, 229, 237—239, 241—243, 245—246, 252—254, 256—257, 261—262, 267, 271—274, 279, 286—287, 434 żr. *straża, stróż*
wartownicy 224, 241, 254; — nadgraniczni 310
wata rybacka 123—124
wesele 116, 319, 322, 402
węda 489
wiadra 392; — robić 299
wiara 262; — i wolność utrzymywać 264; 278
wiązać, wiązanie 157, 214, 272, 405; *więzy:* w więzach osadzanie 407; z więzów wypuścić, uwolnić 408, 497; związać, związany 157, 238, 255, 257, 428 żr. *areszt*
wiciny 426
wiecznik 80—81, 85
wieprz 74—75, 109, 260, 326, 476
Wierchownoje Litowskoje Prawlenije 458—459 żr. *Litewskie*
wieś kościelna [miasto na wieś kościelną obrócić] 451
więzić 67, 148, 153, 187, 202—206, 330, 335, 342, 425—426; *więzniowie* 233, 251, 409

więzienie 62, 67—69, 84, 138, 188, 197, 217, 310, 331, 335, 367, 408—409, 412, 446 żr. *areszt*
wieża 69, 349; — cywilna 197; — kontrawencyjna 175
wikt 59, 85; wiktualia 116
wilk 196, 483 żr. *polowanie*
wino 77, 114, 241, 326, 484
wizja [woznieńska] 126, 217, 379, 431, 433, 446, 384; 232, 378—379 żr. *obdukcja*
wgajne 286
włoka 85, 89, 91—95, 113—115, 122—123, 125—126, 128—132, 183, 222, 226, 260, 299, 314, 318—320, 323, 325, 382, 396—397, 404, 454, 488; — osiadła 83, 143, 184, 318, 324, 463; — odebrana 260; — przyjemna 463; — pustkami leżąca 90, 123; — sadzibna 183, 201, 454; — wójtowska 90—93; — zasiana 123; włoki dla starych niedołężnych ludzi 488; — puszczy 281; — wyrabianie, zarabianie włok 283, 319, 325
wkupić się na wójtowstwo 103
włóczebne 434; *włóczebny* datek 184
wodne młyny żr. *młyn*
wojewodowie 122
województwa 219, 221, 418
wojłok 74—75
wojna 68, 71, 427
wojsko 91, 192, 409, 458; — krajowe 221, 350, 352, 412, 434—436; — moskiewskie 220; — rosyjskie 145, 409, 412, 480 żr. *żołnierz*
wojskowa konsystencja 484 żr. *pomoc wojskowa*
wolność passim, 123, 128, 262, 264, 278, 327, 385, 427; — budynku zabrania 285; — czynienia składek na proceder 304, 321 żr. *składanka*; — dawna 146, 262, 312; — handlowania 282; — miejska 421; — lasu 143; — pędzenia wódek 322, 397; — przedawania i legowania budynków 117; — od podwód 101; — [od czynszu] 104; — rządzenia własnym majątkiem 310; — sądzenia się między sobą mieszczan 491—493; — suda w sobstwennom magistratie 459; — szynku 144, 319; — wmawiana 430, 435; — wywozu drzew 144; — źle zrozumiana 447, 450; — [zyskiwania trunków poza dworem] 116—117; wolność i wiarę utrzymywać 264; wolności: dary 466; hasło 418; — obietnice 441; nadzieje obfitszej wolności 311; wolne melcie w żarnach 346; wolne ukontraktowanie się 347 żr. *przywilej*
wory 256, 389, 394, 399, 484—485; *worek* [pieniędzy] 113, 171
wozownia 401
wódka, wótka 72, 76, 85, 109, 111, 116, 134, 137, 241, 245—246, 253—254, 261, 322, 355, 391—392, 397 żr. *trunk*
wójt [miejski] 121—122, 124—125, 128, 226—227; [wiejski] 68, 70, 76, 78—79, 81—83, 85, 87, 90—93, 95, 105, 108—111, 113, 118, 137—138, 142, 147—148, 151—152, 156—158, 160, 162—163, 194—196, 237, 244, 251, 255, 302, 369—371, 374, 377, 402, 482—484, 488; obieranie wójtów 103—104, 114; ustanawianie, kreowanie wójtów 117, 145; sam wójt panem, sam sędzią, sam katem 107
wójtowstwo 64, 84, 86, 88, 90—91, 94, 101, 103, 105—107, 113—114, 116—118, 122, 125—126, 138, 149, 272, 338, 369; *wójtowskie:* dochody 125; — juryzdykcja 122; — powinność 402; — sądy 229; — włoka wolna 90—92
wół 72, 76, 108, 116, 256, 326, 393—394, 399
wóz 67, 72, 84, 102, 116, 118, 143—145, 201, 207, 222, 253, 274, 381, 391, 393, 396, 400—402, 458, 463, 475, 496—497; — parokonny regularny 184
wpisne 99, 143, 182
wstęp [do puszczy] 172, 220, 405
wybiórki 72
wyćwiczyć żr. *ćwiczyć*
wygnać [z domu] 107, 149, 217; wygnanie 326 żr. *dom, wypędzić*
wygony 132, 455
wydział 77 żr. *działy*
wyegzekwować 479 żr. *egzekucja*
wyjść, wychodzić z włości 84, 104—105, 120 plg. ujść
wykopać pieniądze 75
wymiar: gruntów 369; włók 183, 226 żr. *pomiara*
wypalanie lasów w suche czasy, zabronione 450
wypasać żr. *pasza*
wypędzać, wypędzić passim; 106, 108, 157, 246, 256; 388; — do buntu 237, 253, 274; — podwód 259; — z domu 104, 110, 165; — z granic starostwa 150; — z kościoła 245; — z miasta 261 plg. *pędzenie*
wyprowadzić, wyprowadzać [się]: kryjomo 200; — z domów 289, 295, 362 żr. *dom*

wypusty 113, 386
wysiewać žr. *siać*
wystrzał žr. *strzelać*
wytargować 396 žr. *pańszczyzna*
wziąść 135, 137, 426; *wzięty* 251; *wzięcie* 251 žr. *areszt*

zabić, pozabijać 65, 170, 232, 243, 251—252, 258, 262, 269, 276, 376; zabicie, zabity 102, 213—214, 239, 266, 286, 373, 399; zabój, zabójstwo 58, 62, 68, 267; zabójca 65
zabierać 108, 129, 131—132; zabor, zabranie 169; — bydła 259; — majątku 298; — własności 327 žr. *dom, grunt, majątek, plac*
zabudowanie 126, 143, 166, 398; — dworne 328, 397; — postawione na ruinach starego zamku 452; — domów dla żydów, dworu 171, pogorzałym 400 žr. *budować*
zaćwiczyć žr. *ćwiczyć*
zagrabić, zgrabić, zgrabiony 81, 110, 286 žr. *grabież*
zagranicze 140, 295; zagraniczni żołnierze 147
zagrodniki 128
zamek: — obronny 451; ruiny starego — 452; zamki połamać 233, 266; zamkowy użytek 286
zamęczyć za skarb wykopany 114
zamieszki krajowe, zamieszatelstwa w kraju 217, 457 žr. *rewolucja*
zapisne 90—93
zapłacić 120, 288, 391; — sztrof arędarzowi 392; zapłata 354 žr. *płacić, płata*
zapomoga 360
zaprzedawać: ludzi 114; — włościan w poddaństwo szlachcie 382
zapusty 75
zaraza 486; — powietrzna 79
zaręczny upominalny list žr. *list zaręczny upominalny*
zaręka [vadium] passim 147, 190, 208, 288
zasadzka 213, 239, 258, 340, 381
zasiew žr. *siać*
zastępowanie powinności za chorych 347
zaścianek 80—81, 89, 108, 122, 125—126, 260, 397
zawity rok 70, 97—98, 219—220, 316
zbić žr. *bić*
zbiegli: żydzi, arędarze 197; — poddani 232, 448; zbiedzy 72 žr. *przenieść, uciec, ujść, wyjść*
zboże 68, 72, 76, 79, 100—101, 104, 114, 119, 145, 205, 207, 260, 284, 286, 299, 313, 354—355, 367, 371—373, 389, 391, 394, 399—400, 402, 407, 452, 479, 482, 497; zbożowa szkoda 286
zbrojny 300, 335 žr. *oręż*
zbuntować, zbuntowanie, zbuntowany žr. *buntować*
zdrada 120, 166, 193, 213, 361
zdzierać, zdzierstwo 103, 393, 422; — za chrzty i śluby 403
zemsta, pomsta, pomszczenie się 111, 115, 163, 168, 172, 214, 355, 367, 434; — kozacka 215; — kryminalna 311
ziarno 85, 143, 396, 400
ziemianie 288, 293—294, 301, 303, 305, 309, 403; — do posyłek z listami obowiązani 396—397; — [jako egzekutorzy] 390, 400; — wójtowską powinność odbywają 402; — z wozami pędzeni 401
zhony 391 žr. *gwałt, tłoki*
zkrwawić žr. *krew*
zkuci žr. *okowy*
złodziej 87, 102, 171, 270; złodziejstwo 65, 68, 187
złoty 66, 69—70, 90—93, 95, 99, 102, 105, 108, 118, 123, 130, 132, 138, 158, 185, 199, 201, 218, 232, 252, 260, 313, 319—321, 323, 332, 339, 348—349, 372, 382, 391—392, 394, 396, 398, 400—403, 415, 434, 446, 454, 458, 463, 501; — czerwony 114, 144, 193, 197, 207, 287, 326, 422, 475, 497; — polski 65, 98—99, 124, 131, 167, 171, 184, 190, 202, 284, 286, 299, 315—316, 319, 324, 326, 354, 358, 456, 458, 485; — pruski 78—82, 116—117, 143, 167; — monety dobrej 117, 144; — nowej 143 žr. *pieniądze*
złoto 245, 463; — holenderskie 402
zmiany dworne 324, 397
znaki graniczne 127, 226, 285
zrabować žr. *rabować, rabunek*
zsyp, zsypka, sypka 111, 116, 302, 310, 475
zuchwałość 170, 203, 300; zuchwalstwo 139, 161, 217, 232, 300
związać žr. *wiązać*
zwyczaj 111, 118, 145, 346; — dawny 94, 146, 168, 318, 396; — karania mieszczan w plecy 485; — nad zwyczaj 100, 108; — pospolity, W. Ks. Litewskiego 122, 143 plg. *obyczaj*

żarna 217, 346
żebrać chleba 111—112; żebractwo 388; żebrany chleb 117
żerdzie 64, 69

żołnierz 72, 77, 81—82, 84, 130, 147, 189, 239, 243, 251, 287, 289, 294, 303, 306, 309, 318, 322—323, 352, 367, 369, 391, 408, 412, 423, 431, 486; żołdat 214
żołnierski affectum: dzierz — bierz 116
życie: passim; idzie o życie 196
żyd 86—87, 111, 113, 117, 123, 125—126, 129—130, 132, 135—137, 144—145, 171—173, 199, 208, 224—225, 229, 250, 253, 255—256, 259—260, 264, 269, 285, 286, 299, 302, 310, 320, 325, 382, 386, 392, 394, 398, 401—402, 404, 416, 458, 466—467, 489, 493; — jako sędzia w magistracie 489
żydówka 253; *żydowskie* towary 264
żyto 72, 84—85, 89, 100—101, 111, 116, 144—145, 201, 259, 299, 318, 326, 354, 373, 390, 393, 398, 400, 405, 475, 481
żywcem, żywo: czwiartować 270, 279; — w koło wpleść 278; ledwo żywy 132 žr. *czwiartowanie*
żywioła 110; — grabić 476; — wyrznąć 407; — za bezcen sprzedawać 479 žr. *bydło*
żywność 299, 350 žr. *ordynaria, prowiant*

DOKUMENTŲ SĄRAŠAS

1. 1701 m. vasario mėn. 14 d.—birželio mėn. 9 d. Lietuvos D. K. referendorių teismo protokolai dėl Prienų seniūno kaltinimo Pavernėnų kaimo valstiečių priešinimusi ir dėl valstiečių priešingo skundo 57

2. 1702 m. balandžio mėn. 14 d. Lietuvos D. K. referendorių teismo nutarimas paleisti laikinai iš kalėjimo Pavernėnų kaimo gyventojus, kaltinamus užmušus Prienų seniūnijos administratorių 61

3. 1707 m. lapkričio mėn. 12 d. Komisaro Dekampo Scipijono sprendimas dėl Šiaulių ekonomijos valstiečių, kaltinamų 1707 m. spalio mėn. 23 d. surengus Meškuičiuose neteisėtą turgų ir sumušusių iki sąmonės netekimo Užmūšės vietininką Tuciejų, Tvarauską ir jų pagalbininkus, bandžiusius tą turgų išsklaidyti 62

4. 1717—1718 m. Kartenos dvarui priklausiusio Mišučių (Naujosios Kartenos) palivarko valstiečių skundas dėl skriaudų, daromų jiems valdytojo 71

5. 1718 m. kovo mėn. 3 d. Laikančio įkaitu Kartenos dvaro Švaperio ir Gudo vaitystes su Mišučių palivarku J. Petrausko sprendimas dėl Mišučių administratoriaus T. Arbašausko padarytų valstiečiams skriaudų 73

6. 1724 m. Šiaulių ekonomijos Pavašupio, Kivilių ir Andriūnų vaitysčių valstiečių skundai komisarui dėl nuostolių, kuriuos patyrė pavarytі su pastotėmis į Rygą, Mintaują, Liepoją ir kitus miestus 86

7. 1724 m. Šiaulių ekonomijos Vanagių kaimo valstiečių skundas komisarui dėl egzekucijos ir varymo per darbymetį vežti į Rygą linus 88

8. 1726 m. liepos mėn. Merkinės seniūnijos Kaibučių kaimo gyventojų-bajorų skundas seniūnijos valdytojui prieš karužą ir paseniūnį dėl įvairių skriaudų 89

8a. 1726 m. lapkričio mėn. 23 d. Asesorių teismo dekretas Merkinės tenutos Šadžiūnų ir Smarliūnų kaimų vaito ir valstiečių byloje prieš valdytoją K. Boričevskį 90

9. 1727 m. kovo mėn. 20 d. Asesorių teismo sprendimas K. Boričevskio byloje prieš Šadžiūnų ir Smarliūnų vaitystės valstiečius ir referendorių teismo paskirtą komisarą P. Norvaišą 93

10. Apie 1733 m. Rietavo valsčiaus Labardžių vaitystės valstiečių skundas komisarui prieš Rietavo seniūnijos arendatorių Konarskį 100

11. Apie 1735—1738 m. Gailiškių suolininkijos gyventojų skundas prieš vaitą Butavičių generaliniam komisarui 103

12. Bendras Klauseikių ir Kalčėnų vaitysčių gyventojų skundas prieš vaitą Butavičių 105

13. Užribiuose gyvenusių valstiečių skundas 108

14. Buvusio suolininko valstiečio K. Spigino skundas 109

15. Pakartotinas rašiusiųjų prašymus valstiečių skundas prieš vaitą Butavičių 110

16. 1738 m. Skuodo grafystės gyventojų skundas Sapiegai prieš buv. administratorių Savickį ir naują administratorių Uščą dėl činšo, padūmės ir kitų mokesčių bei dėklos didinimo ... 111

17. Apie 1740 m. Skundas prieš Šiaulių ekonomijos administratorių Godlevskį ir kitus tarnautojus dėl piktnaudojimų, ekonomijos iždo apvogimo ir daromų valstiečiams skriaudų ... 112

17a. Apie 1742 m. Priklausiusios Ginteliškės dvarui Jedžiotų vaitystės valstiečių skundas prieš Ginteliškės valdytoją Kliopmaną ... 115

18. XVIII a. antroji pusė. Jėzuitų valdomo Pašiaušės miestelio gyventojų skundas prieš valdytoją ir jėzuitų kolegijos administratorių ... 118

19. 1751 m. gegužės mėn. 19 d. Kelmės valsčiaus Girdžiogalos, arba Kušleikių, kaimo valstiečių raštiškas įsipareigojimas nepabėgti ir nemaištauti prieš savo poną Gruževskį ... 119

20. 1751 m. kovo mėn. 3 d. Asesorių teismo dekretas apie verifikacinės komisijos, arba komisarų teismo, paskyrimą ginčui tarp Simno seniūno ir Simno vaito bei miestelėnų išspręsti ... 120

21. 1752 m. sausio mėn. 29 d. Asesorių teismo dekretas Lazdijų magdeburgijos vaito M. Turčinovičiaus-Sušickio ir miestelėnų byloje prieš Lazdijų seniūną Mykolą Sulistrovskį, Lazdijų valdytoją Miknevičienę ir Lazdijų kamendorių kun. S. Federavičių ... 127

22. 1754 m. lapkričio mėn. 15 d. Palangos seniūnijos Impilties kaimo vaito M. Valiutavičiaus, Palangos vaito S. Griaužlevičiaus bei Palangos smuklininko Leibos Gutmanavičiaus parodymai apie Palangos seniūnijos žmonių priešinimosi valdytojui pradžią ... 134

23. 1768 m. balandžio mėn. Įrašas asesorių teismo protokolų knygoje apie priėmimą Palangos seniūnijos žmonių bylos prieš Palangos seniūną Eberhardą Mirbachą ir apie išdavimą jiems apsaugos rašto ... 138

24. 1768 m. gegužės mėn. 17 d. Asesorių teismo įspėjamasis raštas, kuriuo Palangos seniūnijos valstiečiams įsakoma klausyti seniūno ir vykdyti visas prievoles pagal 1752 m. inventorių ... 139

25. 1769 m. sausio mėn. 30 d. Palangos seniūno Eberhardo Mirbacho skundas prieš Telšių Žemės teismo raštininką L. Pilsudskį dėl Palangos seniūnijos valstiečių kurstymo ... 140

26. 1769 m. balandžio mėn. 30 d. Asesorių teismo dekretas apie Palangos, Šventosios ir Darbėnų vaitų, miestelėnų, suolininkų ir visų Palangos seniūnijos valstiečių bylos prieš Palangos seniūną Eberhardą Mirbachą ir administratorių Bakevičių svarstymo atidėjimą sekančiai kadencijai ... 142

27. 1770 m. sausio mėn. 25 d. Asesorių teismo įspėjamasis raštas naujam Palangos seniūnui Karoliui Mirbachui ... 147

28. 1774 m. balandžio mėn. 28 d. Užrašas asesorių teismo protokolų knygoje apie Palangos seniūnijos valstiečių bylą prieš naują valdytoją Karolį Mirbachą ir apie verifikacinės komisijos, arba komisarų teismo, paskyrimą ... 148

29. 1775 m. spalio mėn. 16—18 d. Palangos seniūnijos vaitų, suolininkų ir Darbėnų miestelio gyventojų pasižadėjimai nesibylinėti su Palangos seniūniu K. Mirbachu ir būti jam visame kame paklusniais ... 149

30. 1775 m. lapkričio mėn. 3 d. Palangos seniūnijos valstiečių ir miestelėnų įgaliotinio Truchnovskio skundas prieš Palangos seniūną K. Mirbachą, kad jis kliudąs teismo skirtai verifikacinei komisijai tirti jo valstiečių skundus ... 151

31. 1775 m. lapkričio mėn. 14 d. Karolio Mirbacho skundas prieš Palangos seniūnijos gyventojų įgaliotinį Truchnovskį bei jų pasipriešinimo vadus: Mykolą Normantą, Joną Daukšą, Kazimierą Sakutį ir kitus, kad jie atsisakę dalyvauti verifikacinės komisijos darbe ir pripažinti jos sprendimą 159

32. 1775 m. lapkričio mėn. 29 d. Palangos seniūnijos žmonių įgaliotinio verifikacijos reikalui L. Truchnovskio skundas dėl valstiečių skriaudų ir dėl jo, kaip įgaliotinio, terorizavimo iš K. Mirbacho ir jo pagalbininkų pusės 164

33. 1777 m. kovo mėn. 18 d. Užrašas asesorių teismo protokolų knygoje apie įsakymą K. Mirbachui ir Palangos seniūnijos žmonėms prisilaikyti ankstesniųjų inventorių bei asesorių ir referendorių teismo dekretų 167

34. 1777 m. birželio mėn. 14 d. Užrašas asesorių teismo protokolų knygoje apie Palangos seniūnijos valstiečių skundą prieš K. Mirbachą ir jo tarnautojus dėl skriaudų ir atskirai prieš teisėjus Kaunackį ir Burbą, paskirtus naujos verifikacinės komisijos nariais, dėl jų šališkumo ir pataikavimo K. Mirbachui 168

35. 1778 m. sausio mėn. 11 d. Užrašas asesorių teismo protokolų knygoje apie davimą Karoliui Mirbachui apsaugos rašto, kuriuo Palangos seniūnijos gyventojams įsakoma klausyti seniūno pagal 1775 ir 1776 m. asesorių teismo dekretus ir uždraudžiama priešintis Mirbacho tarnautojams bei rinkti pinigus bylinėjimuisi 169

36. 1778 m. sausio mėn. 12 d. Palangos seniūnijos miestelėnų ir valstiečių kaltinimai Karoliui Mirbachui ir užrašas apie asesorių teismo nutarimą duoti jiems naują apsaugos raštą nuo seniūno ir jo tarnautojų savivaliavimo 169

37. 1778 m. gegužės mėn. 15 d. Darbėnų klebono laiškas Palangos seniūnui Karoliui Mirbachui apie valstiečių nepaklusnumą ir nenorą prisidėti prie naujos bažnyčios statymo Darbėnuose 172

38. 1778 m. gegužės mėn. 15 d. Bajorų liudijimas Karoliui Mirbachui apie tai, kad valstiečiai Vilimas Žalimauskis, Jurgis Ruzgaila iš Lazdininkų kaimo ir Antanas Astrauskis iš Šlaveitų gegužės mėn. 13 d. mušę kai kuriuos Darbėnų miestelėnus bei grasinę Palangos seniūnui, jo komisarui Tegderiui ir Darbėnų smuklininkams 173

39. 1778 m. gegužės mėn. 30 d. Bajorų liudijimas Karoliui Mirbachui apie tai, kad Lazdininkų kaimo valstietis Jonas Bružas-Grikšas neleidęs dirbti ir išvaikęs žmones, dvaro suvarytus atstatyti sudegusios Joskaudų smuklės 174

40. 1778 m. rugpiūčio mėn. 28 d. K. Mirbacho skundas, kad Palangos seniūnijos žmonės atsisaką grąžinti jam tūkstantį kapų grašių, kuriuos jis sumokėjo, kad būtų atleistas nuo arešto bausmės 174

41. 1778 m. rugpiūčio mėn. 28 d. K. Mirbacho skundas prieš Palangos seniūnijos valstiečių ir miestelėnų įgaliotinius, kad jie surinkę iš žmonių valstybinius mokesčius ir neatiduodą jų dvarui 176

42. 1778 m. rugpiūčio mėn. 28 d. K. Mirbacho skundas prieš Darbėnų gyventoją J. Kniustį, kad jis išvaikęs nuo darbo dvaro lažininkus ir rodęs kažkokį iš Gardino parvežtą inventorių, nenumatantį Palangos seniūnijos valstiečiams, išskyrus mokesčius, jokių kitų prievolių 177

43. 1778 m. lapkričio mėn. 1 d. Teismo antstolio liudijimas K. Mirbachui, kad maištaują valsitečiai plūdę jį, o Dovydas Vainoras gyręsis, jog su Mozyriaus seniūno Jelenskio pagalba jie išvarysią K. Mirbachą ne tik iš Palangos seniūnijos, bet ir iš jo tėvoninių žemių 178

44. 1778 m. lapkričio mėn. 20 d. Teismo antstolio liudijimas, kad tų pat metų rugpiūčio mėn. M. Normantas, D. Vainoras ir kiti Palangos valstiečiai norėję sumokėti K. Mirbachui surinktą jų pačių nustatyto dydžio padūmės mokestį, tačiau K. Mirbachui atsisakius priimti, grasinę vis vien išvarysią jį iš Palangos seniūnijos 179

45. 1779 m. vasario mėn. 1 d. Asesorių teismo sprendimas Palangos seniūno K. Mirbacho ir Palangos seniūnijos valstiečių ir miestelėnų byloje 179

46. 1779 m. vasario mėn. 8 d. Palangos seniūnijos valstiečių ir miestelėnų skundas prieš Karolį Mirbachą, komisarą Tegderį bei kitus Mirbacho tarnautojus dėl žiaurumų ir neteisėtos egzekucijos, pakartotinai ieškant jau sumokėtą činšą 188

47. 1779 m. liepos mėn. 22 d. Palangos seniūnijos valstiečių ir miestelėnų pakvitavimas K. Mirbachui, kad jis atsiteisė su Palangos seniūnijos žmonėmis už perimtus iš jų hibernos mokesčio pavidalu pinigus 189

48. 1779 m. gruodžio mėn. 24 d. Ištrauka iš K. Mirbacho skundo prieš buvusį ekonomą Tegderį, kuris įsiskolinęs ir neatsiskaitęs pabėgo iš Palangos seniūnijos 191

49. 1782 m. vasario mėn. 4 d. K. Mirbacho pareiškimas, kad jis ištrėmė iš Palangos seniūnijos naujo valstiečių pasipriešinimo kurstytojus, o jų turtą konfiskavo arba liepė išvaržyti 193

50. 1782 m. vasario mėn. 13 d. Palangos seniūnijos gyventojų įgaliojimas Dovydui Vainorui, Stanislovui Reinikiui ir Antanui Staškevičiui vesti jų vardu bylą asesorių teisme prieš Karolį Mirbachą dėl engimo ir skriaudų 194

51. 1782 m. vasario mėn. 14 d. Teismo antstolio liudijimas apie Palangos seniūnijos valstiečių pasikėsinimą prieš K. Mirbachą Naujosios Impilties kaime 195

52. 1782 m. vasario mėn. 22 d. K. Mirbacho skundas prieš Palangos seniūnijos valstiečių vadus dėl priešinimosi ir prieš Vilniaus vyskupą I. Masalskį dėl to priešinimosi rėmimo, siekiant atimti iš K. Mirbacho Palangos seniūniją 196

53. 1782 m. vasario mėn. 23 d. Palangos seniūnijos valstiečių ir miestelėnų skundas prieš K. Mirbachą, kad jis pažeidžiąs asesorių teismo 1779 m. vasario mėn. 1 d. sprendimą 200

54. 1782 m. kovo mėn. 22 d. Asesorių teismo įspėjamasis raštas Palangos seniūnijos valstiečiams ir miestelėnams pagal K. Mirbacho skundą, kad jie neteisingai aiškiną 1779 m. vasario mėn. 1 d. asesorių teismo sprendimą 203

55. 1782 m. kovo mėn. 23 d. Asesorių teismo įspėjamasis raštas Palangos seniūnui K. Mirbachui, kad jis prisilaikytų asesorių teismo 1779 m. vasario mėn. 1 d. sprendimo 204

56. 1782 m. rugsėjo mėn. 4 d. Bendras Vilniaus vyskupo I. Masalskio ir Palangos seniūnijos žmonių įgaliotinių raštas, kuriuo anuliuojamos bylos, jų iškeltos K. Mirbachui Lietuvos Vyriausiajame Tribunole ir asesorių teisme 206

57. 1791 m. sausio mėn. 14—15 d. Užrašas asesorių teismo protokolų knygoje apie Palangos seniūnijos miestelėnų ir valstiečių bylą prieš naują valdytoją vyskupą I. Masalskį 208

58. 1791 m. sausio mėn. 18 d. Asesorių teismo sprendimas Palangos seniūnijos miestelėnų ir valstiečių byloje prieš Palangos seniūnijos valdytoją Vilniaus vyskupą I. Masalskį 209

59. 1792 m. kovo mėn. 5 d. Palangos seniūnijos miestelėnų ir valstiečių įgaliotinio S. Gineičio laiškas Platelių seniūnijos valstiečių priešinimosi vadui Viskantai 212

60. 1792 m. rugpiūčio mėn. 19 d. Trakų vaivadijos konfederacijos tarėjo J. Ščiukos laiškas carinės kariuomenės kapitonui Benislavskiui dėl jo kareivių savivaliavimo, malšinant valstiečių pasipriešinimą Palangos seniūnijoje 214

61. 1792 m. rugpiūčio 25 d. Vilniaus vyskupo I. Masalskio laiškas Trakų vaivadijos konfederacijos tarėjui I. Ščiukai dėl valstiečių priešinimosi Palangos seniūnijoje 215

62. 1793 m. vasario mėn. 25 d. Lietuvos Generalinės konfederacijos Aukščiausiojo teismo kontumacinis dekretas, kuriuo Palangos seniūnijos žmonių pasipriešinimo vadas Simanas Gineitis nuteisiamas infamija, leidžiant jį suimti su kariuomenės pagalba 216

63. 1793 m. gegužės mėn. 28 d. Galutinis Lietuvos Generalinės konfederacijos Aukščiausiojo teismo sprendimas, kuriuo S. Gineitis pakartotinai už akių pasmerkiamas infamijai ir suėmimui 219

64. 1793 m. gegužės mėn. 28 d. Lietuvos Generalinės konfederacijos teismo leidimas Vilniaus vyskupui I. Masalskiui panaudoti kariuomenę, suimant Simaną Gineitį ir konfiskuojant jo turtą 221

65. 1756 m. rugpiūčio mėn. 1 d. Skuodo valstiečių skundas Skuodo grafystės savininkui Sapiegai prieš jo atsiųstą revizorių dėl neteisingo mokesčių paskirstymo ir činšo padidinimo 221

66. Apie 1759 m. Šiaulių ekonomijos Kivilių vaitystės valstiečių, jų tarpe ir Mykolo Paugevičiaus, skundas prieš Joniškio vietininką dėl pinigų pasisavinimo už valstiečių pristatytą carinei kariuomenei pašarą ir dėl neįskaitymo į lažą dienos, atidirbtos valant pievas nuo krūmų 222

67. 1766 m. vasario mėn. 10 d. Asesorių teismo dekretas Liudvinavo miestelio vaito ir miestelėnų byloje prieš Punios seniūną M. Sapiegą 223

68. 1770 m. balandžio mėn. 30 d. Asesorių teismo dekretas Liudvinavo miestelio vaito L. Radoševskio ir miestelėnų byloje prieš Punios seniūną M. Bžostovskį ir jo tarnautojus 228

68a. 1768 m. Mirties sprendimas valstiečiui M. Sauliukui už Vyžuonėlių palivarko valdytojo P. Praniauskio nužudymą 231

69. 1769 m. rugpiūčio mėn. 20 d. Kauno pavieto teismo antstolio raštas apie Kauno rotušės kalėjimo apžiūrėjimą ryšium su kalintų jame valstiečių pabėgimu 232

70. 1769 m. liepos mėn. 31 d. Lietuvos Did. Kunigaikštystės kanclelio M. Čartoryskio įsakymas Žemaitijos karužai Gelgaudui nuslopinti Šiaulių ekonomijos valstiečių sukilimą 233

71. 1769 m. spalio mėn. 30 d.—lapkričio mėn. 28 d. Šiaulių ekonomijos valstiečių sukilimo vadų ir svarbiausių dalyvių tardymo protokolai 234

72. 1769 m. spalio mėn. 31 d. Dvarininkų Zaborskių skundas prieš Šiaulių ekonomijos valstiečius užpuolusius jų dvarą 265

73. 1769 m. gruodžio mėn. 4 d. Kauno magdeburgijos teismo nuosprendis Šiaulių ekonomijos valstiečių sukilimo vadams ir svarbiausiems dalyviams 266

74. 1772—1773 m. Užrašai asesorių teismo protokolų knygoje apie Vištyčio miestelėnų bylą prieš Vištyčio seniūną Kristupą Puziną 281

75. 1776 m. vasario mėn. 5 d. Užrašas asesorių teismo protokolų knygoje apie Vištyčio magistrato ir miestelėnų bylą prieš Vištyčio seniūną ir vaitą K. Puziną dėl miestelėno Bieliausko suėmimo ir sumušimo 282

76. 1785 m. gruodžio mėn. 29 d. Užrašai asesorių teismo protokolų knygoje apie tolesnę Vištyčio miestelėnų ginčo ir bylos eigą prieš Kristupą Puziną ir kitus asmenis 282

77. 1790 m. sausio mėn. 18 d. Kompromisinė sutartis Vištyčio seniūno su Vištyčio miestelėnais dėl ginčijamų klausimų sureguliavimo 284

78. 1775 m. birželio mėn. 30 d. Užrašai asesorių teismo protokolų knygoje apie Veliuonos seniūnijos ir Baisogalos vaitystės miestelėnų ir valstiečių bylą su Veliuonos seniūne T. Poniatovskiene, seniūnu J. Poniatovskiu, Veliuonos seniūnijos valdytoju A. Tyzenhauzu, komisarais, ekonomais ir seniūnijoje stovinčiais kareiviais 288

79. 1778 m. sausio mėn. 21 d. Poniatovskių, A. Tyzenhauzo, Veliuonos seniūnijos ir Baisogalos vaitystės administracijos tarnautojų skundas prieš besipriešinančius valstiečius ir prieš jų atstovą verifikacinėje komisijoje teisėją M. Prozorą 290

80. 1778 m. kovo mėn. 26 d. Asesorių teismo dekretas apie naujos verifikacinės komisijos paskyrimą Veliuonos seniūnijos ir Baisogalos vaitystės žmonių byloje prieš valdytojus Poniatovskius, seniūnijos administracijos tarnautojus ir Veliuonos seniūnijoje stovinčio kariuomenės dalinio kapitoną 292

81. 1788 m. lapkričio mėn. 24 d. Baisogalos vaitystės valstiečių įgaliojimas Simanui Parafianavičiui vesti jų vardu bylą asesorių teisme prieš Veliuonos ir Baisogalos nuomotoją Valevskį, komisarą Čekavičių ir kitus administracijos tarnautojus dėl neteisėtų mokesčių, prievolių, kerštavimo už bylinėjimąsi ir kitų skriaudų 296

82. 1788 m. gruodžio mėn. 30 d. Kai kurių Veliuonos seniūnijos miestelėnų ir valstiečių, tame tarpe Zyplių rakto, pareiškimai apie atsisakymą nuo bylos prieš Veliuonos seniūnę Poniatovskienę, jos sūnų, Veliuonos ir Žiežmarių seniūną Juozapą Poniatovskį, Veliuonos seniūnijos nuomotoją Valevskį ir jų tarnautojus 297

83. 1789 m. sausio mėn. 26 d. Veliuonos seniūnijos ir Baisogalos vaitystės valstiečių skundas prieš valdytoją Valevskį, komisarą Čekavičių ir kitus administracijos tarnautojus dėl plakimų, išvarymo iš ūkių bei visokeriopo išnaudojimo didinimo 298

84. 1789 m. vasario mėn. 20 d. Veliuonos seniūnijos valdytojų skundas prieš Veliuonos valstiečių įgaliotinius ir Zyplių rakto valstiečius dėl Zyplių ir Veliuonos dvarų užpuolimo ir nesiliaujančio priešinimosi 299

85. 1789 m. vasario 21 d. Veliuonos seniūnijos ir Baisogalos vaitystės valstiečių pareiškimas dėl Valevskio, Čekavičiaus ir kitų Veliuonos seniūnijos administracijos tarnautojų šmeižtų ir jų bandymų gauti iš asesorių teismo savo naudai įspėjamąjį raštą prieš valstiečius 300

86. 1789 m. lapkričio mėn. 29 d. Daugelio Žemaitijos bajorų liudijimas Veliuonos seniūnijos žmonių įgaliotiniams Parafianavičiui, Banaičiui, Dėdynui, Bakui ir kitiems, išmestiems iš ūkių, bei visiems Veliuonos seniūnijos miestelėnams ir valstiečiams, kad jie ir anksčiau, ir dabar atlikinėją ne tik inventorines, bet ir visas kitas neteisėtai primestas prievoles, kokių nesą jokioje kitoje seniūnijoje 302

87. 1790 m. sausio mėn. 11 d. Asesorių teismo dekretas apie verifikacinės komisijos paskyrimą ryšium su naujais Veliuonos seniūnijos žmonių pareiškimais 303

88. 1790 m. gruodžio mėn. 30 — 1791 m. sausio mėn. 14 d. Užrašai asesorių teismo protokolų knygoje apie Veliuonos seniūnijos žmonių įgaliotinio Banaičio ištrėmimą ir tolesnę jų bylos prieš valdytojus svarstymo eigą 305

89. 1791 m. sausio mėn. 14 d. Asesorių teismo sprendimas dėl Veliuonos seniūnijos žmonių ginčo su valdytojais, kuriuo nustatomas valstiečių mokesčių ir prievolių dydis bei išsprendžiami kai kurie kiti ginčo klausimai ir paskiriama nauja verifikacinė komisija galutiniam visos bylos išsprendimui 307

90. 1791 m. sausio mėn. 14 d. Veliuonos seniūnijos Naujininkų ir Adampolio raktų valstiečių prievolės, nustatytos panaikinus jiems lažą 324

91. 1792 m. kovo mėn. Šaukimas Veliuonos seniūnijos valdytojams į asesorių teismą, Veliuonos magistratui ir miestelėnams iškėlus naują bylą 327

92. 1795 m. sausio mėn. 23 d. Veliuonos magistrato skundas prieš Veliuonos seniūnijos ekonomą Dzieržbickį, kad jis uždraudė magistratui veikti ir varo Veliuonos miestelėnus vežti į dvarą malkas 328

93. 1784 m. lapkričio mėn. 22 d. Makniūnų seniūnijos Šadžiūnų ir Smarliūnų kaimų valstiečių skundas prieš valdytoją V. Boričevskį ir asesorių teismo nutarimas duoti jiems apsaugos raštą 329

94. 1784 m. lapkričio mėn. 28 d. Makniūnų seniūno V. Boričevskio skundas prieš Šadžiūnų ir Smarliūnų kaimų valstiečius dėl pasikėsinimo prieš dvaro ekonomą, priešinimosi ir grasinimų valdytojui bei jo žmonėms 331

95. 1784 m. gruodžio mėn. 15—16 d. Užrašas asesorių teismo protokolų knygoje apie Makniūnų seniūno V. Boričevskio bylą prieš Šadžiūnų ir Smarliūnų vaitystės valstiečius ir apie jų kurstytojo A. Bielskio nuteisimą 333

96. 1784 m. gruodžio mėn. 20 d. Asesorių teismo nutarimas atidėti V. Boričevskio bylos prieš Šadžiūnų ir Smarliūnų kaimų valstiečius svarstymą 334

97. 1785 m. sausio mėn. 8 d. Šadžiūnų ir Smarliūnų kaimų valstiečių skundas prieš V. Boričevskį, jo ekonomus ir kitus pagalbininkus dėl užpuolimo ir vaito Utaravičiaus bei valstiečio Kalendos suėmimo 335

98. 1785 m. sausio mėn. 20 d. V. Boričevskio skundas prieš Šadžiūnų ir Smarliūnų kaimų valstiečius dėl visiško nepaklusnumo, prievolių neatlikinėjimo ir grasinimų užmušti valdytoją 336

99. 1785 m. gruodžio 19—20 d. Asesorių teismo sprendimas Šadžiūnų ir Smarliūnų kaimų valstiečių byloje prieš Makniūnų seniūną V. Boričevskį 338

100. 1785 m. lapkričio mėn. 16 d. Stakliškių seniūno T. Mineikos skundas asesorių teismui prieš Stakliškių miestelėnus dėl mokesčių nemokėjimo, nepaklusnumo ir nevykdymo prievolių dvarui 340

101. 1785 m. gruodžio mėn. 21 d. Asesorių teismo nutarimas skirti verifikacinę komisiją ginčui tarp Stakliškių seniūno T. Mineikos ir Stakliškių seniūnijos miestelėnų ir valstiečių išspręsti 340

102. 1790 m. sausio mėn. 23 d. Asesorių teismo sprendimas Stakliškių seniūno T. Mineikos ir Stakliškių seniūnijos miestelėnų bei valstiečių byloje 343

103. 1793 m. sausio mėn. 23 d. Stakliškių miestelėnų skundas prieš T. Mineiką dėl atsiųstų egzekucijai kareivių ir dėl vertimo mokėti padidintą činšą 350

104. 1793 m. birželio mėn. 4 d. T. Mineikos skundas prieš Stakliškių miestelėnus, kad jie nesiliauja priešintis, nepaisydami atsiųstų į Stakliškes kareivių 350

105. 1786 m. sausio mėn. 9 d. Asesorių teismo dekretas Gitėnų seniūnijos valstiečių byloje prieš Gitėnų valdytoją Jurgį Turnovą, kuriuo siūloma, kad abi šalys pačios susitartų dėl ginčijamų dalykų 352

106. 1787 m. vasario mėn. 14 d. Laičių seniūnijos valstiečių skundas prieš Laičių seniūną J. Balcevičių dėl mokesčių ir lažo didinimo, mušimo, grasinimų ir turto atėminėjimo, siekiant atbauginti valstiečius nuo bylinėjimosi prieš valdytoją 356

107. 1787 m. vasario mėn. 14 d. Laičių seniūno J. Balcevičiaus skundas prieš vaitą A. Užą bei kitus Laičių seniūnijos valstiečius, kad jie, kurstomi priešiškų Balcevičiui asmenų, atsisaką vykdyti prievoles, mokėti mokesčius ir duoti duokles 356

108. 1788 m. sausio mėn. 10 d. Asesorių teismo dekretas Laičių seniūnijos valstiečių byloje prieš Laičių seniūną J. Balcevičių 357

109. 1793 m. vasario mėn. 19 d. Asesorių teismo nutarimas skirti verifikacinę komisiją ginčui tarp Laičių seniūno J. Balcevičiaus, Laičių seniūnijos valstiečių ir pretendento į Laičių seniūnijos valdymą T. Bilevičiaus išspręsti 363

110. 1788 m. kovo mėn. 14 d. Barčių seniūnijos valdytojo M. Paco skundas prieš Barčių seniūnijos valstiečius dėl priešinimosi bei atsisakymo vykdyti prievoles ir asesorių teismo nutarimas duoti įspėjamąjį apsaugos raštą 365

111. 1788 m. lapkričio mėn. 13 d. Barčių seniūnijos valstiečių skundas prieš seniūną M. Pacą dėl engimo, panaudojant kareivius, ir teroro prieš vykusius į Varšuvą bylos reikalais valstiečių įgaliotinius 366

112. 1788 m. gruodžio mėn. 16 d. Užrašas asesorių teismo protokolų knygoje apie Barčių seniūnijos valstiečių bylos prieš M. Pacą svarstymą ir apie asesorių teismo nutarimą skirti verifikacinę komisiją besibylinėjančių pusių ginčui išspręsti 367

113. Apie 1799 m. Barčių seniūnijos valdytojo Vyganovskio pareiškimas Lietuvos Aukščiausiajam teismui prieš Barčių seniūnijos valstiečius ir vaitus, kurie kaltinami padegę klojimą su javais Pelesos dvare 369

114. 1789 m. gegužės mėn. 2 d. Vyžuonėlių dvaro savininko kunigaikščio P. Druckio-Liubeckio skundas prieš Vyžuonėlių nuomotoją J. Fontaną dėl neleidimo vykdyti Vyžuonėlių valstiečių skundų patikrinimą 374

115. 1789 m. birželio mėn. 15 d. P. Druckio-Liubeckio ir jo įgaliotinio verifikacijos reikalui J. Marchelevičiaus skundas prieš Vyžuonėlių dvaro nuomotoją J. Fontaną, subnuomotoją J. Mikošą ir jų bendrininkus dėl užpuolimo, tiriant valstiečių skundus 375

116. 1789 m. birželio mėn. 15 d. Trijų Vyžuonėlių dvaro valstiečių ir verifikacijos vykdytojo Marchelevičiaus, sužeistų per dvaro valdytojo surengtą užpuolimą, bei užmušto valstiečio P. Kučynos apžiūrėjimo aktas 378

117. 1789 m. birželio mėn. 17 d. Kitų penkių valstiečių ,priklausiusių Vyžuonėlių dvarui ir sužeistų per valstiečių skundų patikrinimą, apžiūrėjimo aktas 379

118. 1790 m. vasario mėn. 1 d. Vyžuonėlių dvaro nuomotojo J. Fontanos pareiškimas teismui dėl valstiečių sušaudymo per jo išvarymą iš Vyžuonėlių dvaro 380

119. 1789 m. lapkričio mėn. 21 d. Metelių ir Simno seniūnijos valstiečių skundas asesorių teismui prieš Metelių ir Simno seniūną J. Todveną dėl išnaudojimo didinimo 381

120. 1790 m. sausio mėn. 12 d. Asesorių teismo nutarimas skirti verifikacinę komisiją, arba komisarų teismą, Metelių ir Simno seniūnijos miestelėnų ir valstiečių ginčui su Simno seniūnu J. Todvenu išspręsti 382

121. 1790 m. vasario mėn. 26 d. Merkinės magistrato ir Merkinės miesto bei priemiestinių kaimų gyventojų skundas prieš Merkinės valdytoją Hlebickį-Juozapavičių ir jo komisarą Kucevičių dėl smurto ir Merkinės miesto teisių pažeidimo 385

122. 1791 m. vasario mėn. 28 d. Merkinės seniūnijos valstiečių skundas prieš Merkinės seniūną bei seniūnijos palivarkų laikytojus dėl jų daromų skriaudų 387

123. Apie 1791 m. Merkinės seniūnijos valstiečių skundas seimo maršalui K. N. Sapiegai dėl lažo padidinimo, įvedimo dėklos, gvoltų, apynių, riešutų ir kitokių duoklių 389

124. 1791 m. spalio mėn. 12 d. Adutiškio dvaro Valadzkų vaitystės valstiečių skundas Vilniaus vyskupijos kapitulai prieš Adutiškio ekonomą Volką 390

125. Didžiadvario valstiečių činšininkų skundas prieš valdytoją Volką 392

126. Adutiškio dvaro valstiečių lažininkų skundas Vilniaus vyskupijos kapitulai dėl lažo didinimo ir žiauraus mušimo 394

127. 1791 m. lapkričio mėn. 21 d. Vilniaus vyskupijos komisarų, siųstų į Adutiškį surašyti naujo inventoriaus, ataskaita ir paaiškinimai dėl naujai nustatytų valstiečių prievolių ir kitų atlikto patikrinimo dalykų 395

128. Pakartotinas Adutiškio valstiečių skundas Vilniaus vyskupijos kapitulai prieš ekonomą Volką 399

129. Valadzkų vaitystės valstiečių žemininkų skundas dėl padidintų mokesčių ir prievolių, įvestų Vilniaus vyskupijos kapitulos atsiųstųjų komisarų 401

130. Adutiškio valsčiaus kaimų valstiečių žemininkų skundas dėl valdytojo Volko daromų skriaudų ir drauge prašymas sumažinti komisarų naujai nustatytą činšą 402

131. Adutiškio valsčiaus valstiečių prašymas Vilniaus vyskupijos kapitulai panaikinti komisarų naujai įvestą vietoj avižų dėklos piniginį mokestį 403

132. 1792 m. gegužės mėn. 29 d. Nemunaičio seniūno M. Valavičiaus ir Nemunaičio seniūnijos komisaro V. Čižo skundas prieš Nemunaičio miestelėnus 404

133. 1794 m. kovo mėn. 3 d. Nemunaičio miestelėnų skundas prieš Nemunaičio seniūną M. Valavičių ir komisarą V. Čižą dėl kliudymo surengti miestelio magdeburgijos pareigūnų rinkimus 406

134. 1792 m. rugsėjo mėn. 7 d. Brėslaujos pavieto konfederacijos pranešimas Lietuvos Generalinei konfederacijai apie priemones, kurių imtasi ryšium su Uhoro miestelio gyventojų, priklausiusių grafui Manuciui, skundu dėl grafo tarnautojų savivalės 407

135. 1792 m. rugsėjo mėn. 11 d. Uhoro miestelio ir vaitystės gyventojų pakartotinas skundas, kad grafo Manucio pareigūnai nepaisą Brėslaujos pavieto konfederacijos įsakymo ir nepaleidžią iš kalėjimo suimtų miestelėnų 408

136. 1792 m. spalio mėn. 1 d. Lietuvos Generalinės konfederacijos įsakymas Brėslaujos pavieto konfederacijai likviduoti valstiečių bruzdėjimus Apso seniūnijoje 409

137. 1792 m. lapkričio mėn. 10 d. Brėslaujos pavieto konfederacijos nutarimas pasiųsti specialią komisiją į valstiečių bruzdėjimo apimtos Apso seniūnijos vietoves 410

138. 1793 m. gegužės mėn. 11—17 d. Apso ir Uhoro valstiečių pasipriešinimą liečiančios ištraukos iš Lietuvos Generalinės konfederacijos Aukščiausiojo teismo dekreto grafo Mikalojaus Manucio byloje prieš Brėslaujos pavieto maršalą Mykolą Oginskį, Brėslaujos seniūną Hilzeną, Brėslaujos Žemės teismo teisėją Zahorskį bei kaimynus: Stavrovo, Sipovičių, Aslavo, Daubarų akalicų bajorus 410

139. 1792 m. spalio mėn. 3 d. Raseinių konfederacijos teismo sprendimas dėl Raseinių miestelėnų ginčo su Raseinių seniūnu B. Valavičiumi 415

140. 1792 m. spalio mėn. 9 d. Raseinių konfederacijos teismo atsisakymas svarstyti Skirsnemunės miestelėnų ginčą su Skirsnemunės seniūnijos valdytojais 420

141. 1793 m. sausio mėn. 10 d. Pilviškių miestelėnų skundas asesorių teismui prieš Pilviškių seniūną A. Chrapovickį ir jo ekonomą Volką dėl neteisėto lažo įvedimo, kariuomenės laikymo miestelyje, miestelėnų suiminėjimo ir kitų skriaudų 423

142. 1793 m. vasario mėn. 8 d. Pilviškių miestelėnų brolių Šeštokų, Tubavičiaus, Janušausko, Šeštakausko, Kalinausko, Stanilevičiaus ir kitų, taip pat atskirai T. Tarasevičiaus skundas prieš Pilviškių seniūną A. Chrapovickį, ekonomą J. Volką ir sąskaitininką Kraševskį dėl asesorių teismo duoto pilviškiečiams apsaugos rašto pažeidimo 424

143. 1793 m. vasario mėn. 5 d. Darsūniškio miestelėnų skundas prieš Darsūniškio seniūnijos komisarą J. Foglerį dėl inventorių pažeidimo ir miestelėnų terorizavimo 425

144. 1793 m. vasario mėn. 7 d. Balninkų seniūnijos Martinonių ir Balandžių kaimų valstiečių-kelio bajorų skundas prieš Balninkų seniūną Zybergą, valdytoją Valentinavičių bei jo tarnautojus dėl smurto, engimo ir varymo į lažą 426

145. 1793 m. vasario mėn. 20 d. Martinonių ir Balandžių kaimų kelio bajorų prašymas duoti jiems naują apsaugos raštą nuo valdytojo Valentinavičiaus savavaliavimo 428

146. 1793 m. kovo mėn. 20 d. Balninkų seniūno J. Zybergo ir Balninkų seniūnijos valdytojo J. Valentinavičiaus skundas prieš Martinonių ir Balandžių kaimo kelio bajorus dėl priešinimosi, prievolių nevykdymo ir mokesčių nemokėjimo 429

147. 1793 m. kovo mėn. 20 d. Balninkų seniūnijos Martinonių ir Balandžių kaimų kelio bajorų skundas prieš valdytoją dėl nepaliaujamo jų varymo į lažą ir asesorių teismo nutarimas duoti jiems dar vieną apsaugos raštą 432

148. 1793 m. vasario mėn. 14 d. Pervalko seniūnijos miestelėnų ir valstiečių skundas prieš Pervalko seniūną Ksaverą Oginskį, jo ekonomą, komisarą ir kitus tarnautojus dėl reikalavimų mokėti padidintą činšą ir duokles, taip pat dėl žiauraus kai kurių valstiečių išplakimo 433

149. 1793 m. kovo mėn. 15 d. Platelių seniūno M. Oginskio skundas Lietuvos Generalinės konfederacijos Aukščiausiajam teismui 434

150. 1793 m. kovo mėn. 15 d. Lietuvos Generalinės konfederacijos Aukščiausiojo teismo nutarimas perduoti Rapolą Viskantą kariuomenės apsaugai ir iškelti jam bylą dėl Platelių seniūnijos gyventojų kurstymo 436

151. 1793 m. gegužės mėn. 28 d. Lietuvos Generalinės konfederacijos Aukščiausiojo teismo nutarimas skirti R. Viskantai advokatus ir leisti jam, lydimam sargybinių, vaikščioti iš kalėjimo į pasitarimus su advokatais savo bylos reikalu 436

152. 1793 m. rugpiūčio mėn. 24—29 d. Lietuvos Generalinės konfederacijos Aukščiausiojo teismo dekretas R. Viskantos ir Platelių seniūno M. Oginskio byloje 436

153. 1793 m. balandžio mėn. 5 d. Vyžainio seniūnės R. Strutinskienės skundas prieš Gardino pavieto konfederacijos teismo tarėjus, kad dėl jų kaltės ji negalinti sulaukti sprendimo prieš nesiliaujančius priešintis Vyžainio miestelėnus 439

154. 1793 m. rugpiūčio mėn. 30 d. Vyžainio valdytojų — kunigaikščio Druckio-Liubeckio ir jo motinos R. Strutinskienės — įspėjimas Vyžainio miestelėnams 440

155. 1793 m. rugsėjo mėn. 13 d. Lietuvos Generalinės konfederacijos teismo leidimas Vyžainio valdytojams Druckiams-Liubeckiams panaudoti kareivius teismo sprendimui prieš Vyžainio miestelėnus įvykdyti 442

156. 1793 m. birželio mėn. 6 d. Punios seniūno M. Bžostovskio skundas prieš Punios burmistrą J. Bliakevičių ir kitus Punios miestelėnus, kad jie nevykdo inventorių prievolių ir kėsinasi prieš seniūnijos administracijos tarnautojus 443

157. 1793 m. birželio mėn. 25 d. Asesorių teismo nutarimas duoti Punios seniūnui M. Bžostovskiui įspėjamąjį apsaugos raštą 444

158. 1793 m. birželio mėn. 26 d. Punios miestelėnų brolių Bliakevičių, Kavaliausko, Mirakausko, brolių Sumelevičių ir kitų skundas prieš M. Bžostovskį ir jo tarnautojus dėl smurto, liustracijų ir ankstesnių asesorių teismo dekretų nesilaikymo 445

159. 1797 m. gruodžio mėn. 1 d. Punios seniūno M. Bžostovskio pareiškimas Lietuvos gubernijos Rūmų teismui, kuriuo atmetamos visos Punios miestelėnų pretenzijos 446

160. 1798 m. gegužės mėn. 19 d. Ištrauka iš Punios miestelėnų pareiškimo Lietuvos gubernijos Rūmų teismui ryšium su jų byla prieš Punios seniūną M. Bžostovskį 451

161. 1798 m. rugpiūčio mėn. 12 d. Lietuvos gubernijos Rūmų teismo sprendimas Punios miestelėnų byloje prieš Punios seniūną M. Bžostovskį dėl lažo įvedimo, činšo padidinimo, savivaldos teisių atėmimo ir smurto 453

162. 1798 m. Punios miestelėnų ir Punios seniūnijos valstiečių prievolės, nustatytos atsižvelgiant į Lietuvos gubernijos Rūmų teismo 1798 m. rugpiūčio mėn. 25 d. sprendimą 463

163. 1794 m. kovo mėn. 5 d. Perlojos miestelėnų skundas prieš Perlojos seniūnijos komisarą Bulharovskį dėl išvaikymo ir mušimo miestelėnų, suėjusių kovo mėn. 1 d. rinkti vietos magdeburgijos pareigūnų 464

164. 1794 m. lapkričio mėn. 7 d. Ariogalos seniūno V. Bilevičiaus skundas prieš Ariogalos magistratą ir miestelėnus dėl valdžios miestelyje uzurpavimo ir baudžiavinių prievolių nevykdymo 464

165. 1795 m. kovo mėn. 5 d. Pakartotinas Ariogalos seniūno V. Bilevičiaus prašymas Raseinių Tvarkomajai komisijai uždrausti Ariogalos magistratui kištis į dvaro ir miestelėnų tarpusavio reikalus ir kurstyti miestelėnų priešinimąsi 467

166. 1795 m. kovo mėn. 18 d. Galutinis Raseinių Tvarkomosios komisijos nutarimas dėl buv. Ariogalos magistrato skundų prieš Ariogalos seniūną V. Bilevičių .. 469

167. 1794 m. gruodžio mėn. 6 d. Vilkijos vaito prašymas palikti Vilkijai savivaldos teisę ir apginti nuo seniūnės Z. Zabielienės savavaliavimo 470

168. 1794 m. gruodžio mėn. 11 d. Vainuto miestelėnų skundas Raseinių Tvarkomajai komisijai prieš Vainuto seniūną M. Ronikerį dėl jų terorizavimo 472

169. 1794 m. gruodžio mėn. 27 d. Naumiesčio ir Vainuto dviejų miestelėnų skundas Raseinių Tvarkomajai komisijai prieš Vainuto seniūną Ronikerį 473

170. 1794 m. gruodžio mėn. 27 d. Kvėdarnos valstiečių skundas Raseinių Tvarkomajai komisijai prieš Kvėdarnos dvaro valdytoją dėl daromų skriaudų 475

171. 1795 m. sausio mėn. 17 d. Raseinių Tvarkomosios komisijos galutinis atsakymas dėl Vainuto ir Naumiesčio miestelėnų skundą prieš Vainuto seniūną M. Ronikerį 476

172. 1794 m. gruodžio mėn. 20 d. Josvainių seniūno J. Tyzenhauzo skundas prieš Josvainių miestelio magistratą ir miestelėnus dėl inventorinių prievolių Josvainių dvarui nevykdymo 477

173. 1795 m. sausio mėn. 20 d. Josvainių seniūno I. Tyzenhauzo prašymas ir Raseinių Tvarkomosios Komisijos leidimas kreiptis jam į carinį generolą Goliciną dėl Josvainių seniūnijos atleidimo nuo javų ir pašaro pristatymų carinei kariuomenei, kaip nuskurdusios dėl valstiečių bruzdėjimų ir bylinėjimosi prieš valdytoją 479

174. 1795 m. rugpiūčio mėn. 7 d. Alytaus miestelėnų parodymai Alytaus ekonomijos valstiečių byloje prieš tos ekonomijos gubernatorių Dunikovskį dėl dešimtininko M. Bokšanskio užmušimo 480

175. Apie 1796 m. Skuodo grafystės buv. administratoriaus B. Adomavičiaus pasiaiškinimas Skuodo grafystės savininkui P. Sapiegai dėl padarytų grafystės valstiečiams ir miestelėnams skriaudų 482

176. 1797 m. balandžio mėn. Skuodo grafystės administratoriaus K. Lipinskio pasiaiškinimas dėl Skuodo miestelėnų skundų 483

177. 1797 m. gruodžio mėn. 15 d. Išdėstymas Skuodo miestelėnų pretenzijų Skuodo grafystės administratoriui dėl miesto privilegijų pažeidimo 487

178. 1797 m. Skuodo grafystės savininko kunigaikščio Pranciškaus Sapiegos pareiškimas Telšių žemesniojo Žemės teismo komisijai, kuriuo paneigiamos Skuodo miestelėnų pretenzijos į laisvojo miesto teises 489

179. 1797 m. liepos mėn. 3 d. Teismo sprendimas Skuodo grafystės administratoriaus Lipinskio byloje prieš Skuodo miestelėnus 494

180. 1797 m. gruodžio mėn. 21 d. Telšių pavieto žemesniojo Žemės teismo draudimas Skuodo grafystės administracijai persekioti Heimovskį ir kitus Skuodo miestelėnus už skundo padavimą carui 500

181. 1798 m. liepos mėn. 28 d. Skuodo grafystės administratoriaus K. Lipinskio pranešimas P. Sapiegai apie tebetrunkantį Skuodo miestelėnų priešinimąsi 501

СПИСОК ДОКУМЕНТОВ

1. 1701 г. февраля 14—июня 9. Протоколы Референдарского суда Вел. Кн. Литовского по делу крестьян дер. Поверняны, обвиненных в сопротивлении пренскому старосте, и по ответной жалобе крестьян 57

2. 1702 г. апреля 14. Решение Референдарского суда Вел. Кн. Литовского о временном увольнении из тюрьмы крестьян дер. Поверняны, арестованных по обвинению в убийстве администратора Пренского староства 61

3. 1707 г. ноября 12. Приговор королевского комиссара Декампо-Сципиона по делу крестьян Шавельской экономии, обвиненных в устройстве 23 октября 1707 г. недозволенного базара в местечке Мешкуйцях и в избиении замушского наместника Туцея, Творовского и их слуг при попытке разогнать крестьян 62

4. Около 1717—1718 гг. Жалоба крестьян фольварка Мишуце, Корцянского имения, на притеснения, чинимые им державцой 71

5. 1718 г. марта 3. Решения по претензиям крестьян к администратору Мишуцкого фольварка Т. Гарбашевскому, вынесенные Я. Пиотровским, державцой Шваперовского и Гудовского войтовств имения Корцяны 73

6. Около 1724 г. Жалоба королевскому комиссару крестьян Шавельской экономии Повошупского, Кивовского и Андравского войтовств о потерях, которые они понесли будучи посылаемыми с подводами в Ригу, Митаву, Либаву и другие города 86

7. Около 1724 г. Жалоба комиссару крестьян дер. Ванаги, Шавельской экономии, на экзекуцию и принуждение их в страдную пору возить лен в Ригу 88

8. 1726 г. июль. Жалоба крестьян-бояр дер. Кайбуци, Меречского староства, своему старосте на подстаростве и хоружного из-за чинимых последними притеснений 89

8а. 1726 г. ноября 23. Декрет асессорского суда по тяжбе войта и крестьян дер. Шадзюны и Шморлюны, Меречского староства, с державцою К. Боричевским 90

9. 1727 г. марта 20. Решение асессорского суда по тяжбе К. Боричевского с крестьянами Шадзюнского и Шморлюнского войтовств и шляхтичем П. Норвойшом, назначенным референдарским судом в качестве комиссара для расследования данной тяжбы 93

10. Около 1733 г. Жалоба комиссару крестьян Лабардзёвского войтовства на Конарского, арендатора Ретовского староства 100

11. Около 1735—1738 гг. Жалоба генеральному комиссару крестьян лавничества Гайлишки, графства Шкудского, на войта Бутовича 103

12. Совместная жалоба крестьян двух войтовств — Клавсецкого и Колцянского,— Шкудского графства, на войта Бутовича 105

13. Жалоба на войта Бутовича крестьян, проживающих в так наз. «засцянках» (за пределами деревни) 108

14. Жалоба бывшего лавника К. Спигина на войта Бутовича 109

15. Повторная жалоба на войта Бутовича, поданная писавшими предыдущие жалобы крестьянами 110

16. Жалоба владельцу Сапеге от крестьян Шкудского графства на бывшего, а также на вновь назначенного администратора из-за повышения чинша, подымного налога, дякла и других податей 111

17. Около 1740 г. Жалоба на администратора Шавельской экономии Годлевского и других служащих той же экономии с изложением их злоупотреблений и причиненных крестьянам обид 112

17а. Около 1742 г. Жалоба крестьян Эйдзятского войтовства на Клопмана, державцу имения Гинтелишки 115

18. II-я пол. XVIII в. Жалоба жителей местечка Пошавше, принадлежавшего иезуитам, на своего державцу и администратора местной иезуитской коллегии (школы) 118

19. 1751 г. мая 19. Расписка, данная своему владельцу Гружевскому крестьянами деревни Гирдзягола, или Кушлейки, Кельменского имения, в том, что они впредь не будут убегать и поднимать бунтов против своего пана 119

20. 1751 г. марта 3. Декрет асессорского суда о назначении комиссии, или комиссарского суда, для решения спора Симненского старосты с войтом и мещанами местечка Симно 120

21. 1752 г. января 29. Декрет асессорского суда по делу войта Лоздейской магдебургии и мещан с лоздейским старостой М. Сулистровским, управляющей староством Т. Михневич и лоздейским ксендзом С. Федеровичем 127

22. 1754 г. ноября 15. Показания на допросе в асессорском суде войта дер. Импильты М. Валютовича, полонговского войта С. Грявжлевича и полонговского корчмаря Лейбы Гутмановича о начале открытого сопротивления крестьян Полонговского староства своему державце 134

23. 1768 г. апрель. Запись в протокольной книге асессорского суда о принятии к производству тяжбы крестьян Полонговского староства с полонговским старостой Эберхардом Мирбахом и выдаче им упоминальной грамоты 138

24. 1768 г. мая 17. Упоминальная грамота, которой асессорский суд предписывает крестьянам Полонговского староства быть послушными своему старосте и выполнять все повинности, предусмотренные инвентарем 1752 г. 139

25. 1769 г. января 30. Жалоба полонговского старосты Эберхарда Мирбаха на писаря Тельшевского земского суда Л. Пилсудского, что он подстрекает крестьян к бунту 140

26. 1769 г. апреля 30. Решение асессорского суда об отсрочке разбирательства тяжбы войтов, лавников, мещан и всех крестьян Полонги, Свенты, Дорбян и всего Полонговского староства с полонговским старостой Эберхардом Мирбахом и администратором Бакевичем до следующей каденции 142

27. 1770 г. января 25. Упоминальная грамота асессорского суда новому полонговскому старосте К. Мирбаху 147

28. 1774 г. апреля 28. Запись в реестровой книге асессорского суда о тяжбе крестьян Полонговского староства с новым старостой Каролем Мирбахом и о назначении по данной тяжбе верификационной комиссии, или комиссарского суда 148

29. 1775 г. октября 16—18. Расписки войтов, лавников и дорбянских мещан Полонговского староства, которыми они отказываются от тяжбы с полонговским старостой К. Мирбахом и обязываются быть ему во всем беспрекословно послушными 149

30. 1775 г. ноября 3. Жалоба Л. Трухновского, уполномоченного крестьян и мещан Полонговского староства, на полонговского старосту К. Мирбаха, что он препятствует назначенной асессорским судом верификационной комиссии опрашивать крестьян 151

31. 1775 г. ноября 14. Ответная жалоба К. Мирбаха против уполномоченного крепостных Полонговского староства Л. Трухновского и их предводителей — М. Нармонта, Я. Давкшы, К. Сакутя и др., заявивших якобы, что они отказываются от участия в верификации и не будут подчиняться решению верификационной комиссии 159

32. 1775 г. ноября 29. Жалоба Л. Трухновского, уполномоченного крепостных Полонговского староства, о различных обидах, чинимых крестьянам и о преследовании его со стороны К. Мирбаха и его слуг 164

33. 1777 г. марта 18. Запись в реестровой книге о решении асессорского суда, предписывающем К. Мирбаху, как и крепостным полонговского староства, чтобы они во всем придерживались предписаний инвентарей и предыдущих декретов референдарского и асессорского судов 167

34. 1777 г. июня 14. Изложение в протокольной книге асессорского суда жалобы крестьян Полонговского староства на К. Мирбаха и его слуг по поводу различных притеснений и отдельно на судей Ковнацкого и Бурбы, включенных асессорским судом в состав новой верификационной комиссии, из-за их явной тенденциозности в пользу К. Мирбаха 168

35. 1778 г. января 11. Запись в протокольной книге асессорского суда о выдаче в пользу К. Мирбаха упоминальной грамоты, которою крестьянам Полонговского староства приказано быть послушным старосте в соответствии с предписаниями декретов асессорского суда 1775 и 1776 гг., запрещено оказывать сопротивление слугам К. Мирбаха и собирать складчину на судебные издержки 169

36. 1778 г. января 12. Ответные обвинения, предъявленные К. Мирбаху мещанами и крестьянами Полонговского староства и протокольная запись о решении асессорского суда выдать им новую упоминальную грамоту для защиты от произвола старосты и его слуг 169

37. 1778 г. мая 15. Письмо дорбянского настоятеля Пришмонта полонговскому старосте К. Мирбаху о непослушании полонговских крестьян и отказе их строить в Дорбянах новый костёл 172

38. 1778 г. мая 15. Свидетельство полонговской шляхты о том, что крестьяне В. Жалимовский и Е. Рузгайло из дер. Лаздыники, и Л. Островский из дер. Шлавейты 13 мая того же года избили в Дорбянах некоторых мещан, позволяя себе различные угрозы по отношению к полонговскому старосте, его комиссару Тегдеру и дорбянскому корчмарю 173

39. 1778 г. мая 30. Свидетельство полонговской шляхты о том, что крестьянин дер. Лаздыники Ю. Бружас-Грикшас разогнал, не давая работать, крепостных, присланных от имения в дер. Ясковды для восстановления сгоревшей корчмы 174

40. 1778 г. августа 28. Жалоба К. Мирбаха на крестьян Полонговского староства, что они, в нарушение своего гарантийного письма, отказываются вернуть ему 1000 коп. грошей, которые он уплатил полонговским крестьянам, чтобы избежать ареста за нарушение упоминальной грамоты 174

41. 1778 г. августа 28. Жалоба К. Мирбаха на уполномоченных крестьян и мещан Полонговского старостваа, что они самовольно выбрали государственные подати, но отказываются вносить их, как принято, своему старосте 175

42. 1778 г. августа 28. Жалоба К. Мирбаха на дорбянского жителя Ю. Кнюстиса, что он разогнал отрабатывавших барщину крестьян и показывал им какой-то, привезенный им из Гродна инвентарь, который не предусматривает для крестьян никаких повинностей, кроме денежной платы 177

43. 1778 г. ноября 1. Свидетельство судебного исполнителя (енерала) К. Мирбаху, что мятежные крестьяне ругали его последними словами, а Д. Вайнор хвастался, что с помощью мозырского старосты Еленского они прогонят К. Мирбаха не только из Полонговского староства, но и из его вотчинных имений и сами будут господами 178

44. 1778 г. ноября 20. Свидетельство судебного исполнителя о том, что в августе того же года М. Нармонт, Д. Вайнор и другие полонговские крестьяне хотели уплатить К. Мирбаху подымный налог, собранный ими по собственной раскладке, и после отказа К. Мирбаха принять эти деньги, угрожали, что все равно добьются его удаления из Полонговского староства 179

45. 1779 г. февраля 1. Окончательное решение асессорского суда по тяжбе полонговского старосты К. Мирбаха с крестьянами и мещанами Полонговского староства 179

46. 1779 г. февраля 8. Новая жалоба крестьян и мещан Полонговского староства на К. Мирбаха, его комиссара Тегдера и других служащих из-за жестокостей и применения незаконной экзекуции с целью повторного взыскания уже уплаченного чинша 188

47. 1779 г. июля 22. Расписка, данная К. Мирбаху крестьянами и мещанами Полонговского староства о том, что он рассчитался с Полонговской волостью за перебор по налогам 189

48. 1779 г. декабря 24. Отрывок из жалобы К. Мирбаха на бывшего эконома Тегдера, что он сбежал, не уплатив долгов и не рассчитавшись за время управления Полонговским староством 191

49. 1782 г. февраля 4. Заявление К. Мирбаха о том, что он выселил из Полонговского староства подстрекателей нового бунта крестьян, а имущество их конфисковал и продал с торгов 193

50. 1782 г. февраля 13. Доверенность Д. Вайнору, С. Рейнику и А. Сташкевичу от крестьян Полонговского староства на ведение новой тяжбы с К. Мирбахом в асессорском суде 194

51. 1782 г. февраля 14. Свидетельство судебного исполнителя о покушении крестьян Полонговского староства на К. Мирбаха, имевшее место в дер. Новые Импильты 195

52. 1782 г. февраля 22. Жалоба К. Мирбаха на предводителей крестьян Полонговского староства и против виленского епископа И. Массальского, якобы поддерживающего их бунт с целью захвата Полонговского староства 196

53. 1782 г. февраля 23. Жалоба крестьян и мещан Полонговского староства на К. Мирбаха, что он нарушает решение асессорского суда от 1 февраля 1779 г. 200

54. 1782 г. марта 22. Упоминальная грамота полонговским крестьянам и мещанам, данная асессорским судом на основании жалобы К. Мирбаха, что они неправильно истолковывают решение асессорского суда от 1 февраля 1779 г. 203

55. 1782 г. марта 23. Упоминальная грамота асессорского суда полонговскому старосте К. Мирбаху, предписывающая ему строго придерживаться решения того же суда от 1 февраля 1779 г. 204

56. 1782 г. сентября 4. Грамота, выданная К. Мирбаху совместно уполномоченными виленского епископа И. Массальского и полонговских крестьян, которою они — в связи с согласием К. Мирбаха уступить И. Массальскому Полонговское староство — прекращают начатые против К. Мирбаха процессы в асессорском суде и Литовском Главном Трибунале 206

57. 1791 г. января 14—15. Запись в реестровой книге асессорского суда о тяжбе мещан и крестьян Полонговского староства с новым владельцем, виленским епископом И. Массальским 208

58. 1791 г. января 18. Решение асессорского суда по тяжбе мещан и крестьян Полонговского староства с виленским епископом И. Массальским, которым упраздняются все незаконные нововведения, установленные в нарушение приговора асессорского суда от 1 февраля 1779 г. и предписывается обоим сторонам строго соблюдать все условия вышеупомянутого приговора 209

59. 1792 г. марта 5. Письмо уполномоченного полонговских мещан и крестьян С. Гинейта руководителю сопротивления крестьян Плотельского староства А. Висконту с просьбой о помощи в связи с наступлением вооруженного отряда людей епископа И. Массальского на Полонговское староство 212

60. 1792 г. августа 19. Письмо советника конфедерации Трокского воеводства Ю. Щуки капитану Бениславскому, посланному с отрядом царских войск в Жемайтию для подавления крестьянских волнений в Полонговском и соседних старостваx 214

61. 1792 г. августа 25. Письмо виленского епископа И. Массальского советнику конфедерации Трокского воеводства Ю. Щуке по вопросу о крестьянских волнениях в Полонговском старостве 215

62. 1793 г. февраля 25. Заочное решение Верховного суда Литовской Генеральной конфедерации, которым шляхтич С. Гинейт, как руководитель сопротивления полонговских мещан и крестьян епископу И. Массальскому, приговаривается к инфамии (лишению гражданских прав и защиты закона), с разрешением арестовать его, используя для этого войска 216

63. 1793 г. мая 28. Окончательный заочный приговор Верховного суда Литовской Генеральной конфедерации по делу С. Гинейта, который повторно осужден на инфамию и арест 219

64. 1793 г. мая 28. Разрешение, данное Верховным судом Литовской Генеральной конфедерации виленскому епископу И. Массальскому на использование войск для ареста С. Гинейта и конфискации его имущества 221

65. 1756 г. августа 1. Жалоба крестьян Шкудского графства своему владельцу Сапеге на присланного им ревизора, что он повысил чинш и вообще несправедливо устанавливает налоги 221

66. Около 1759 г. Жалоба крестьян Кивовского войтовства Шавельской экономии на янишского наместника из-за присвоения последним денег за фураж, доставленный крестьянами царским войскам и незачета в барщину работы по очистке лугов от зарослей 222

67. 1766 г. февраля 10. Решение асессорского суда по тяжбе войта и мещан местечка Людвиново с пунским старостой М. Сапегой 223

68. 1770 г. апреля 30. Решение асессорского суда по тяжбе людвиновского войта Л. Радошевского и людвиновских мещан с пунским старостой М. Бржостовским 228

68а. 1768 г. Смертный приговор крестьянину М. Саулюкасу за убийство державцы фольварка Вижунки 231

69. 1769 г. августа 20. Свидетельство судебного исполнителя об осмотре Ковенской ратушной тюрьмы в связи с бегством из нее заключенных крестьян 232

70. 1769 г. июля 31. Приказ канцлера Вел. кн. Литовского М. Чарторыского генеральному хоружному Жмудского Княжества Гелгуду о приведении в готовность посполитого рушения для подавления крестьянского восстания в Шавельской экономии 233

71. 1769 г. октября 30—ноября 28. Протоколы допросов вождей и главных участников восстания крестьян Шавельской экономии 234

72. 1769 г. октября 31. Жалоба помещика Заборского на крестьян Шавельской экономии, совершивших набег на его имение 265

73. 1769 г. декабря 4. Приговор суда Ковенской магдебургии по делу вождей и главных участников восстания крестьян Шавельской экономии 266

74. 1772—1773 гг. Записи в протокольной книге асессорского суда о тяжбе жителей местечка Виштынец с виштынецким старостой К. Пузыной 281

75. 1776 г. февраля 5. Запись в протокольной книге асессорского суда о продолжении тяжбы виштынецкого магистрата и мещан с виштынецким старостой и войтом К. Пузыной из-за ареста и избиения мещанина М. Белявского 282

76. 1785 г. декабря 29. Записи в протокольной книге асессорского суда о дальнейшем ходе тяжбы виштынецких мещан с К. Пузыной и другими лицами 282

77. 1790 г. января 18. Соглашение, заключенное К. Пузыной с виштынецкими мещанами, которым улаживаются прежние споры между сторонами 284

78. 1775 г. июня 30. Записи в реестровой книге асессорского суда о тяжбе крестьян и мещан Велёнского староства и Байсагольского войтовства со старостиной Т. Понятовской, старостой Ю. Понятовским, подскарбим А. Тизенгаузом, администрацией Велёнского староства и воинской частью, расквартированной в том же старостве 288

79. 1778 г. января 21. Жалоба именем Понятовских, А. Тизенгауза, а также служащих администрации Велёнского староства и Байсагольского войтовства на сопротивляющихся крестьян и на судью М. Прозора, представителя крестьян в верификационной комиссии 290

80. 1778 г. марта 26. Решение асессорского суда о назначении новой верификационной комиссии по тяжбе людей Велёнского староства и Байсагольского войтовства со старостами Понятовскими, администрацией староства и с капитаном расквартированной там же воинской части 292

81. 1788 г. ноября 24. Доверенность Ш. Парафяновичу от крестьян Байсагольского войтовства на ведение в асессорском суде новой тяжбы с арендатором Велёны и Байсаголы Валевским, комиссаром Чеховичем и др. служащими администрации из-за незаконного повышения налогов, повинностей, преследования и мести за обращение в суд и других обид 296

82. 1788 г. декабря 30. Расписки некоторых велёнских мещан и крестьян, в том числе Зыплевского ключа, об отказе их от участия в тяжбе с велёнскою старостиной Т. Понятовской, велёнским и жижморским старостой Ю. Понятовским, арендатором Велёнского староства Валевским и их служащими 297

83. 1789 г. января 26. Жалоба крестьян Велёнского староства и Байсагольского войтовства на управляющего Валевского, комиссара Чеховича и др. служащих администрации из-за жестоких избиений, всемерного увеличения эксплуатации и сгона их с хозяйств 298

84. 1789 г. февраля 20. Жалоба державцев Велёнского староства на уполномоченных велёнских крестьян и на крестьян Зыплевского ключа по поводу

непрекращающегося сопротивления и нападений на Зыплевское и Велёнское имения 299

85. 1789 г. февраля 21. Ответ крестьян Велёнского старосты и Байсагольского войтовства на клеветнические заявления Валевского, Чеховича и других служащих администрации Велёнского старосты и попытки получить в асессорском суде упоминальную грамоту, направленную против крестьян 300

86. 1789 г. ноября 29. Свидетельство жмудской шляхты, данное уполномоченным крестьян Велёнского старосты — Парафяновичу, Банайтю, Дедину, Баку и вообще всем крестьянам и мещанам Велёнского старосты, терпящим всевозможные преследования со стороны администрации, что они как раньше, так и сейчас выполняют не только предписанные инвентарем, но и всякие другие незаконные повинности, каких нет ни в каком другом старостве 302

87. 1790 г. января 11. Решение асессорского суда о назначении верификационной комиссии в связи с новыми жалобами крестьян и мещан Велёнского старостваа 303

88. 1790 г. декабря 30—1791 г. января 14. Запись в реестровой книге асессорского суда о выселении за пределы Велёнского старостваа уполномоченного велёнских крестьян Банайтя и о дальнейшем ходе разбирательства тяжбы крестьян с державцами Велёнского старостваа 305

89. 1791 г. января 14. Окончательное решение асессорского суда по тяжбе людей Велёнского старостваа с державцами того же старостваа, которым подтверждается перевод крестьян с барщины на чинш, уточняются размеры налогов и повинностей крестьян и улаживаются некоторые другие спорные вопросы; для расследования жалоб об избиениях назначается новая верификационная комиссия 307

90. 1791 г. января 14. Повинности крестьян Новинникского и Адампольского ключей Велёнского старостваа, установленные после перевода их с барщины на чинш 324

91. 1792 г. марта. Повестка в асессорский суд велёнскому старосте Ю. Понятовскому, арендатору Велёнского старостваа А. Валевскому и комиссару Дзержбицкому по тяжбе, возбужденной против них Велёнским магистратом и мещанами 327

92. 1795 г. января 23. Жалоба Велёнского магистрата на эконома Велёнского старостваа Дзержбицкого, что он запретил деятельность магистрата и самовольно заставляет велёнских мещан возить в имение дрова 328

93. 1784 г. ноября 22. Жалоба крестьян деревень Шадзюны и Шморлюны Мокнюнского старостваа на своего державцу В. Боричевского и решение асессорского суда о выдаче им упоминальной грамоты 329

94. 1784 г. ноября 26. Жалоба мокнюнского старосты В. Боричевского на шадзюнских и шморлюнских крестьян из-за нападения на старостинского эконома, открытого сопротивления и угроз старосте и его служащим 331

95. 1784 г. декабря 15—16. Запись в реестровой книге асессорского суда о тяжбе мокнюнского старосты В. Боричевского с крестьянами Шадзюнского и Шморлюнского войтовства и об осуждении подстрекателя крестьян А. Бельского 333

96. 1784 г. декабря 20. Запись о решении асессорского суда отложить слушание дела В. Боричевского с крестьянами Шадзюнского и Шморлюнского войтовства на следующую каденцию 334

97. 1785 г. января 8. Жалоба шадзюнских и шморлюнских крестьян на В. Боричевского, его экономов и других служащих из-за совершенного ими нападения и ареста войта Уторовича и крестьянина Календы 325

98. 1785 г. января 20. Жалоба В. Боричевского на шадзюнских и шморлюнских крестьян, что они решительно непослушны ему, не выполняют повинностей и угрожают убить его 336

99. 1785 г. декабря 19—20. Запись в реестровой книге об окончательном решении асессорского суда по тяжбе шадзюнских и шморлюнских крестьян с мокнюнским старостой В. Боричевским 338

100. 1785 г. ноября 16. Жалоба стоклишкского старосты Т. Минейки в асессорский суд на мещан местечка Стоклишки из-за неуплаты последними налогов, невыполнения повинностей и открытого сопротивления старостинской администрации 340

101. 1785 г. декабря 21. Решение асессорского суда о назначении верификационной комиссии для урегулирования спора между стоклишским старостой Т. Минейкой и стоклишскими крестьянами и мещанами 340

102. 1790 г. января 23. Окончательное решение асессорского суда по тяжбе стоклишского старосты Т. Минейки с мещанами и крестьянами Стоклишского староства 343

103. 1793 г. января 23. Жалоба стоклишских мещан на Т. Минейку по поводу вызова последним солдат на экзекуцию и принуждения выполнять незаконно увеличенные повинности и уплачивать повышенный чинш 350

104. 1793 г. июня 4. Жалоба Т. Минейки на стоклишских мещан, что они продолжают оказывать ему открытое сопротивление, несмотря на размещение в Стоклишках солдат III-го пехотного полка 350

105. 1786 г. января 9. Решение асессорского суда по тяжбе крестьян Гитанского староства с державцой Ю. Турновым, согласно которого урегулирование спора передано на усмотрение самих тяжебщиков 352

106. 1787 г. февраля 14. *Жалоба крестьян Лойцевского староства на лойцевского старосту* Ю. Больцевича относительно незаконного повышения налогов и барщины, избиений, конфискации движимости и всевозможных угроз с целью запугать крестьян, чтобы они отказались от судебного процесса против своего старосты 356

107. 1787 г. февраля 14. Жалоба лойцевского старосты Ю. Больцевича на войта А. Ужа и других лойцевских крестьян, что вследствие подстрекательства со стороны враждебных Ю. Больцевичу лиц они отказываются выполнять повинности, платить дани и налоги 356

108. 1788 г. января 10. Решение асессорского суда по тяжбе крестьян Лойцевского староства с лойцевским старостой Ю. Больцевичем, которым запрещено старосте требовать от крестьян повинностей и налогов сверх предписанных инвентарем 357

109. 1793 г. февраля 19. Решение асессорского суда о назначении верификационной комиссии для расследования и урегулирования спора между лойцевским старостой Ю. Больцевичем, лойцевскими крестьянами и Т. Билевичем, претендентом на владение Лойцевским староством 363

110. 1788 г. марта 14. Жалоба борцянского старосты М. Паца на крестьян Борцянского староства по поводу их открытого сопротивления и отказа выполнять повинности и решение асессорского суда о выдаче в пользу старосты *упоминальной грамоты* 365

111. 1788 г. ноября 13. Жалоба борцянских крестьян на своего старосту М. Паца, что он угнетает их при помощи солдат и терроризирует крестьянских уполномоченных, выезжавших в Варшаву по судебным делам 366

112. 1788 г. декабря 16. Запись в реестровой книге асессорского суда о разбирательстве тяжбы борцянских крестьян с М. Пацем и о решении суда назначить для расследования верификационную комиссию 367

113. Около 1799 г. Изложение тяжбы державцы Борцянского староства В. Выгоновского с борцянскими войтами и крестьянами, обвиненными в поджоге гумна с необмолоченным урожаем 369

114. 1789 г. мая 2. Жалоба владельца имения Вижунки князя П. Друцкого-Любецкого на арендатора того же имения Ю. Фонтанну, что он недопускает проверки жалоб вижунецких крестьян 374

115. 1789 г. июня 15. Жалоба владельца имения Вижунки П. Друцкого-Любецкого и его уполномоченного по проведению верификации Ю. Мархелевича на арендатора Вижунок Ю. Фонтанну и его пособников, обстрелявших и избивших указанного уполномоченного и крестьян, собравшихся для проверки их жалоб и претензий к вижунецкому арендатору 375

116. 1789 г. июня 15. Акт судебного осмотра трупа крестьянина П. Кучины, трех раненных вижунецких крестьян и уполномоченного по верификации Ю. Мархелевича, пострадавших при нападении на них вижунецкого арендатора Ю. Фонтанны и его пособников 378

117. 1789 г. июня 17. Акт судебного осмотра пяти других крестьян имения Вижунок, раненных при нападении людей вижунецкого арендатора на крестьян, собравшихся для проверки их жалоб 379

118. 1790 г. февраля 1. Отрывок из заявления суду арендатора имения Вижунки Ю. Фонтанны в связи с расстрелом крестьян во время проверки их жалоб и изгнания его из арендуемого имения 380

119. 1789 г. ноября 21. Жалоба крестьян Метельского и Симненского староства асессорскому суду на своего старосту Ю. Тодвена с просьбой о выдаче им упоминальной грамоты 381

120. 1790 г. января 12. Решение асессорского суда о назначении верификационной комиссии, или комиссарского суда, по тяжбе мещан и крестьян Метельского и Симненского староства со старостой Ю. Тодвеном 382

121. 1790 г. февраля 26. Жалоба Меречского магистрата, мещан и крестьян предместных деревень на меречского старосту Глебицкого-Юзефовича и его комиссара из-за их произвола и нарушения прав, пожалованных городу Мереч 385

122. 1791 г. февраля 28. Жалоба крестьян Меречского староства на старосту и державцев старостинских фольварков по поводу чинимых ими крестьянам притеснений 387

123. Около 1791 г. Жалоба крестьян Меречского староства маршалу сейма К. Н. Сапеге из-за увеличения старостой барщинной повинности, незаконного введения новых даней и других обид 389

124. 1791 г. октября 12. Жалоба, поданная крестьянами Володковского войтовства, имения Годуцишек, капитулу Виленского епископства на годуцишского эконома Волка 390

125. Жалоба крестьян-чиншевиков Великого Двора (Годуцишек) капитулу Виленского епископства на эконома Волка 392

126. Жалоба крестьян-тяглых Годуцишкского имения капитулу Виленского епископства по поводу увеличения барщинной повинности и жестоких избиений, которым подвергает их годуцишский эконом Волк 394

127. 1791 г. ноября 21. Отчет комиссаров, командированных капитулом Виленского епископства в имение Годуцишки для составления нового инвентаря 395

128. Повторная жалоба годуцишских крестьян капитулу Виленского епископства на годуцишского экономa Волка 399

129. Жалоба крестьян-«земянов» Володковского войтовства в связи с повышением комиссарами капитулы Виленского епископства налогов и повинностей 401

130. Жалоба крестьян-«земянов» годуцишской волости на притеснения, чинимые им экономом Волком, с просьбой снизить вновь установленный чинш 402

131. Просьба крестьян годуцишской волости капитулу Виленского епископства отменить денежный налог, введенный вместо дякла овсом, и предложение крестьян уплачивать капитулу деньгами «сухую аренду», чтобы не было корчмаря 403

132. 1792 г. мая 29. Жалоба немунойцкого старосты М. Воловича и комиссара того же староства В. Чижа на мещан и войта местечка Немонойце 404

133. 1794 г. марта 3. Жалоба немонойцких мещан на немонойцкого старосту М. Воловича и его комиссара В. Чижа, что они сорвали проведение выборов местечкового магистрата 406

134. 1792 г. сентября 7. Сообщение Браславской повятовой конфедерации в Литовскую Генеральную конфедерацию о мерах, принятых в связи с жалобой жителей местечка Угор на произвол своего владельца графа М. Мануцци и его служащих 407

135. 1792 г. сентября 11. Повторная жалоба жителей местечка и всего Угорского войтовства в связи с непрекращающимся произволом служащих графа М. Мануцци, не желающих подчиниться приказу Браславской повятовой конфедерации и освободить арестованных угорских жителей 408

136. 1792 г. октября 1. Приказ Литовской Генеральной конфедерации, данный местной конфедерации Браславского повета о подавлении крестьянских волнений в Опеском старостве, а также имении Богин и местечке Угор 409

137. 1792 г. ноября 10. Решение Браславской повятовой конфедерации о посылке комиссии в охваченное крестьянскими волнениями Опеское староство, а также в имения Богин и местечко Угор 410

138. 1793 г. мая 11—17. Отрывки из решения Верховного суда Литовской Генеральной конфедерации по тяжбе графа М. Мануцци с его соседями — шляхтой, касающиеся крестьянских волнений в Опеском старостве и местечке Угор 410

139. 1792 г. октября 3. Решение суда конфедерации Жмудского Княжества по тяжбе росиенских горожан с росиенским старостой Б. Воловичем 415

140. 1792 г. октября 9. Отказ суда конфедерации Жмудского Княжества от решения по существу тяжбы жителей местечка Скирстымонь с администрацией Скирстымонского староства 420

141. 1793 г. января 10. Жалоба в асессорский суд жителей местечка Пильвишки на пильвишского старосту А. Храповицкого по поводу незаконного введения барщинной повинности, вызова в местечко солдат, арестовывания мещан и прочих обид 423

142. 1793 г. февраля 8. Жалоба в асессорский суд жителей местечка Пильвишки на пильвишского старосту А. Храповицкого и его служащих из-за нарушения ими упоминальной грамоты 424

143. 1793 г. февраля 5. Жалоба жителей местечка Дорсунишки на комиссара Дорсунишкского староства Ю. Фоглера по поводу нарушения последним инвентарей и чинимого над мещанами насилия 425

144. 1793 г. февраля 7. Жалоба крестьян-путных бояр дер. Мартынянцы и Балундзе, Больникского староства, на администрацию того же староства из-за насилия, чрезмерного угнетения и принуждения отрабатывать барщину.... 426

145. 1793 г. февраля 20. Просьба путных бояр дер. Мартынянцы и Балундзе в асессорский суд о выдаче им новой упоминальной грамоты для защиты от произвола больникского державцы Ю. Валентиновича 428

146. 1793 г. марта 20. Жалоба больникского старосты Я. Зыберга и державцы Ю. Валентиновича на путных бояр деревень Мартынянцы и Балундзе из-за их открытого сопротивления, отказа выполнять повинности и уплачивать налоги 429

147. 1793 г. марта 20. Ответная жалоба путных бояр деревень Мартынянцы и Балундзе, Больникского староства, на своих державцев, незаконно принуждающих отрабатывать барщину, и решение асессорского суда о выдаче путным боярам еще одной упоминальной грамоты 432

148. 1793 г. февраля 14. Жалоба мещан и крестьян Перевальского староства на старосту К. Огинского, его эконома, комиссара и других служащих, что они принуждают уплачивать повышенные налоги и жестоко избили некоторых крестьян 433

149. 1793 г. марта 15. Жалоба плотельского старосты М. Огинского в Верховный суд Литовской Генеральной конфедерации на шляхтича Р. Висконта, обвиненного в подстрекательстве плотельских крестьян к бунту 434

150. 1793 г. марта 15. Решение Верховного суда Литовской Генеральной конфедерации об аресте Р. Висконта, с указанием инстигатору начать против него судебное расследование 436

151. 1793 г. мая 28. Разрешение, данное Верховным судом Литовской Генеральной конфедерации Р. Висконту в том, что ему позволяется иметь адвокатов и выходить в сопровождении тюремной охраны на совещания с ними 436

152. 1793 г. августа 24—29. Решение Верховного суда Литовской Генеральной конфедерации по делу плотельского старосты М. Огинского со шляхтичем Р. Висконтом о бунте плотельских крестьян 436

153. 1793 г. апреля 5. Жалоба вижайнской старостины Р. Струтинской на судьей конфедерации Гродненского повета, оттягивающих решение ее тяжбы с жителями местечка Вижайн, которые не перестают сопротивляться старостинской администрации 439

154. 1793 г. августа 30. Предупреждение вижайнских старост — князя Друцкого-Любецкого и Р. Струтинской — жителям местечка Вижайн 440

155. 1793 г. сентября 13. Разрешение использовать солдат для приведения в исполнение судебного декрета по тяжбе с вижайнскими мещанами, данное державцам Вижайнского староства Верховным судом Литовской Генеральной конфедерации 442

156. 1793 г. июня 6. Жалоба пунского старосты М. Бржостовского на пунского бургомистра Я. Блякевича и других мещан, что они не выполняют инвентарных повинностей и покушаются на служащих старостинской администрации 443

157. 1793 г. июня 25. Решение асессорского суда о выдаче пунскому старосте М. Бржостовскому упоминальной грамоты 444

158. 1793 г. июня 26. Жалоба пунских мещан на М. Бржостовского и его служащих по поводу чинимого над ними насилия, нарушения предписаний предыдущих асессорских декретов и казенных люстраций 445

159. 1797 г. декабря 1. Заявление пунского старосты М. Бржостовского в Литовский губернский надворный суд, которым он отвергает все претензии жителей местечка Пунь, в том числе их требование восстановить в местечке Пуни самоуправление по магдебургскому праву 446

160. 1798 г. мая 19. Отрывок из заявления пунских мещан, поданного в Литовский губернский надворный суд в связи с их тяжбой с пунским старостой М. Бржостовским 451

161. 1798 г. августа 12. Окончательное решение Литовского губернского надворного суда по тяжбе пунских мещан с пунским старостой М. Бржостовским *из-за незаконного введения барщинной повинности, повышения чинша, лишения* мещан права на самоуправление и т. д. 453

162. 1798 г. Повинности и налоги пунских мещан и крестьян Пунского староства, установленные в соответствии с решением Литовского губернского надворного суда от 25 августа 1798 г. 463

163. 1794 г. марта 5. Жалоба прелайских мещан на комиссара Прелайского староства Булгаровского по поводу разгона и избиения жителей местечка, собравшихся 1 марта того же года для проведения выборов местечкового магистрата 464

164. 1794 г. ноября 7. Жалоба эйрагольского старосты В. Билевича на магистрат и мещан местечка Эйрагола, якобы захвативших власть в местечке и отказывающихся от выполнения надлежащих старостинскому двору повинностей 464

165. 1795 г. марта 5. Заявление эйрагольского старосты В. Билевича в *Росиенскую Порядковую комиссию с просьбой запретить эйрагольскому магистрату* вмешиваться в распоряжения Эйрагольского имения, отдаваемые эйрагольским мещанам 467

166. 1795 г. марта 18. Окончательное решение Росиенской Порядковой комиссии о ликвидации магистрата и городского самоуправления в местечке Эйрагола 469

167. 1794 г. декабря 6. Заявление войта старостинского местечка Вилькии, поданное в Росиенскую Порядковую комиссию, с просьбой об утверждении магдебургских прав местечка Вилькии и защите от произвола старостины З. Забеловой 470

168. 1794 г. декабря 11. Жалоба жителей местечка Войнуты в Росиенскую Порядковую комиссию на войнутского старосту М. Роникера по поводу чинимых им всевозможных притеснений и преследований 472

169. 1794 г. декабря 27. Жалоба в Росиенскую Порядковую комиссию новоместских и войнутских мещан на произвол старосты М. Роникера 473

170. 1794 г. декабря 27. Жалоба крестьян Хвейданского староства на старостинскую администрацию по поводу причиненных им различных обид и притеснений 475

171. 1795 г. января 17. Окончательное решение Росиенской Порядковой комиссии по жалобам войнутских и новоместских мещан на войнутского старосту М. Роникера 476

172. 1794 г. декабря 20. Жалоба ясвойнского старосты И. Тизенгауза на ясвойнский магистрат и мещан, отказывающих от выполнения инвентарных повинностей 477

173. 1795 г. января 20. Разрешение Росиенской Порядковой комиссии ясвойнскому старосте И. Тизенгаузу обратиться к царскому генералу Голицыну по вопросу об увольнении Ясвойнского староства от поставок фуража и продовольствия, как разоренного вследствие крестьянских волнений 479

174. 1795 г. августа 7. Показания некоторых олитских мещан по тяжбе крестьян Олитской экономии с губернатором той же экономии Дуниковским, обвиненным в убийстве крестьянина-десятника М. Бокшанского 480

175. Около 1796 г. Вопросы со стороны владельца Шкудского графства Ф. Сапеги и ответы бывшего администратора того же графства Б. Адамовича относительно обид, причиненных им крестьянам Шкудского графства и шкудским горожанам 482

176. 1997 г. апрель. Разъяснение администратора Шкудского графства К. Липинского в ответ на жалобы шкудских горожан 483

177. 1797 г. декабря 15. Изложение претензий города Шкуды к администрации Шкудского графства в связи с всевозможными нарушениями пожалованных ранее городу привилегий 487

178. 1797 г. Ответное заявление владельца Шкудского графства Ф. Сапеги, которым он опровергает все претензии шкудских горожан 489

179. 1797 г. июля 3. Судебное решение по тяжбе администратора Шкудского графства К. Липинского с городом Шкуды 494

180. 1797 г. декабря 21. Распоряжения Тельшевского земского суда, которым запрещено администрации Шкудского графства преследовать шкудского бургомистра Геймовского и других горожан за подачу жалобы царю 500

181. 1798 г. июля 28. Рапорт администратора Шкудского графства К. Липинского князю Ф. Сапеге относительно продолжающегося сопротивления шкудских горожан распоряжениям администрации графства 501

TURINYS — ОГЛАВЛЕНИЕ

Pratarmė 5
Предисловие 28
Sutrumpinimai — Сокращения 55
Dokumentų tekstai — Тексты документов 57
Paaiškinimai dėl rodyklių — Пояснение к указателям 503
Sutrumpinimai — Сокращения 504
Vardų rodyklė — Указатель имен 505
Vietovių rodyklė — Географический указатель 535
Dalykų rodyklė — Предметный указатель 544
Dokumentų sąrašas 568
Список документов 579

Redaktorė *G. Gustaitė*
Techn. redaktorius *J. Anaitis*
Korektorės: *J. Micienė ir Č. Montrimienė*

Leidinys Nr. 5798 Tiražas 1500 egz.

Duota rinkti 1960.V.21.
Pasirašyta spausdinti 1961.III.22. LV 05679.
Popierius 70×108$^{1}/_{16}$=18,5 pop. lapo, 50,69 sp. lanko, 54,47 apsk. leid. lanko.
Kaina Rb. 3,37

Spausdino Valst. „Vaizdo" spaustuvė Vilniuje, Strazdelio 1. Užsak. Nr. 1340.